

5.881/4.
byl. 7 17900
ONDŘEJ PŘIKRYL:

Z TĚŽKÝCH DOB PROSTĚJOVA.

I. Díl.

V KOMISI VYDAVATELSKÉHO SPOLKU V PROSTĚJOVĚ (HLASY Z HANÉ)

R. 1929.

Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Václ. Horáka v Prostějově.

MUDr. ONDŘ. PŘIKRYL

narodil se 26./XI. 1862
ve Výšovicích u Pros-
tějova.

Knihy veršů vydal:

Hanácky pěsničke I. a II.
vydání. (r. 1900 a
1928).

Novy hanácky pěsničke
(1901).

Z večera (1912).

Ešče z Hané (1912).

Padesátka z Hané (1912).

Haná a Romža (jako pre-
mie Mor. Kola spisova-
telů I. vydání 1914, II.
vydání r. 1924).

Chabašči (1915).

Z vojne (1917).

Čase tvrči než ocel (1921)

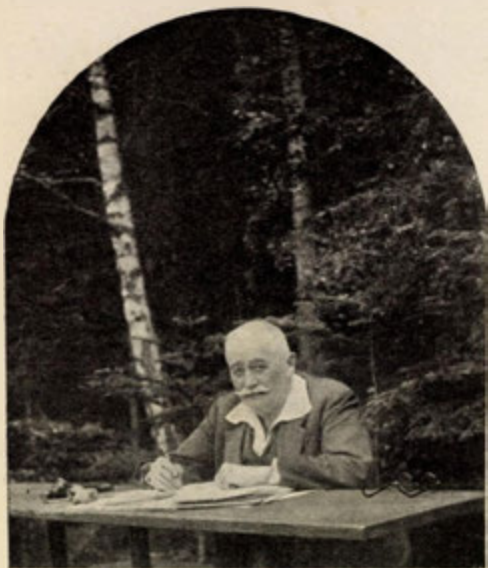
Zápise krála Ječminka
(1921).

Slizovy ruže (1921).

Stařeček z Hané (1922).

Rozmaryn (1922).

Prostějovsky pěsničke
(1927. Pochtěno literár-
ní cenou mor. zemské-
ho výboru.)

MUDr. ONDŘEJ PŘIKRYL
ve svém zátiší na Stražisku píše
„Z těžkých dob Prostějova“.

ONDŘEJ PŘIKRYL:

Z TĚŽKÝCH DOB PROSTĚJOVA.

I. DÍL.

V KOMISI VYDAVATELSKÉHO SPOLKU V PROSTĚJOVĚ (HLASY Z HANĚ)
R. 1929.

Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Václava Horáka v Prostějově.

D 5881/1.

2346/1931.

9(487.2 Frankfurt)

Národní strana v Prostějově domohla se při volbách r. 1867 většiny v obecním zastupitelstvu a ztratila ji hned při následujících obecních volbách r. 1870, po nichž Prostějov byl až do r. 1892, tedy plná 22 leta ovládán stranou německou.

Příčiny vítězství strany národní, příčiny jejího pádu nebyly dosud nikde zjištěny a o tehdejších poměrech Prostějova jsou zaznamenány jen zprávy kusé. Čítám mezi ně »Historické vzpomínky« Dra Josefa šl. Koudely, advokáta a poslance, které napsal pro »Památník českých bojů o Prostějov r. 1890 a 1891«, sestavený ode mne jako jubilejní příloha časopisu »Hlasy z Hané« ze dne 31. XII. 1890, čítám mezi ně prostějovské zprávy spisovatele Emila Trévála, který ve svém díle »Průboj« a »Kdo za pravdu hoří« vypisuje osudy svého otce Václava Waltera, patrně dle zpráv téhož. Letmo dotýká se obecní správy z těchto dob také František Martinák v kronice »České nižší reálné školy Občanské záložny«, později »České nižší reálné školy Matice školské v Prostějově«.

Zprávy tyto ve mnohém se rozcházejí a dávají tušiti omyly usuzovatelů, jimiž tehdejší poměry v Prostějově i řada národních pracovníků uvádějí se do matného světla. Proto dospěl jsem k úsudku, že jest nutno, aby uvedená doba prostějovských osudů byla podrobena přezkoumání a aby tím bylo dáno hlubší i širší vodítko k ocenění mohutné stavby národního Prostějova, k níž základy byly již v těch dobách položeny.

Prameny sbíral jsem se značnými obtížemi, ježto na obci chybí mnoho spisů z oněch časů a ježto ani zápisy o schůzích obecního zastupitelstva nejsou úplnými, avšak našel jsem ochotné pamětníky oněch dob, získal jsem od nich ústní zprávy a ty jsem kontroloval a doplňoval úředními akty i zprávami českých a německých časopisů.

K sepsání volil jsem formu, která upouští od suchého referování a přimísením prvku beletristického snad přispěje k tomu, aby co nejvíce Prostějováků a přátel naší hanácké metropole i nedávné minulosti národa se zamyslí nad kolem Osudu

a aby nad ním bylo uvažováno do budoucnosti. Ve mnohém ponechal jsem svéráznost mluvy i slovosledu, jak tehdy byla pravidlem ve slovu i v tisku, a vůně tohoto starého herbáře snad nepohorší ani přísné brusiče.

Historických vzpomínek dřívějších přátel Prostějova neposuzuji, jsa přesvědčen, že přítomnost i budoucnost, přibравši k nim i tyto moje záznamy, sama si utvoří úsudek. Vzpomínky jejich připojím ke II. dílu, k němuž dějově patří.

Všem pomocníkům můj vřelý dík! Zvláštní dík p. profesoru Rud. Wolfovi!

V P r o s t ě j o v ě, dne 6. srpna 1929.

MUDr. O n d ř e j P ř i k r y l.

PRAMENY, INFORMATOŘI A POMOCNÍCI

od března do srpna 1929:

Protokoly o schůzích obecního zastupitelstva. Podací protokoly obecní, hospodářské i politické. Index registratury. Spisy registratury. Obecní smlouvy. Popisní úřad. Akta stavebního úřadu. Polohopisný plán Prostějova z r. 1833. Plán s návrhem na odstranění bran v Prostějově z r. 1837. Volební seznamy. Hlasovací listiny z obecních voleb. Pozemková kniha města Prostějova. Vodní kniha Prostějovska. Archiv a knihovna městského musea. Zápisy a spisy okresního silničního výboru prostějovského. Fotografie místní, osobní a krojové. Úřední výnosy c. k. okresní správy politické. Protokoly o zasedáních zemského sněmu moravského. Farní matrika v Prostějově, v Mostkovicích, ve Slavkově, v Přerově a v Renotech. Spisy z universitní knihovny v Olomouci. Časopisy: Bote aus der Hanna. Olomoucké noviny. Našinec. Občan (prostějovský). Občan (brněnský). Moravská Orlice. Prostějovské noviny. Prossnitzer Wochenblatt. Mährischer Correspondent. Národní noviny (Havličkovy). Politik. Hlas Lidu. Hlas z Hané. Vosa. Spisy a články: Jindřich Dvořák »Moravské sněmování r. 1848/49«. Adolf Srb »Politické dějiny národa českého«. Arnošt Denis: »Čechy po bitvě na Bílé Hoře«. Dr. Josef Kalousek: »České státní právo«. Dr. Josef Trakal: »Česká státoprávní a národnostní otázka«. MUDr. Ondřej Příkryl: »Křížová cesta opravy volebního řádu pro sněm markrabství moravského« (z r. 1903). Základní zákon státní z 21. XII. 1867. Zákon o postavení školy k církvi z r. 1868. Zákon o poměrech mezináboženských z 25. V. 1868. Říšský zákon školní ze 14. V. 1869. Moravský zákon školský z 24. I. 1870. Obecní a volební řád z r. 1864. Zdravotní zákony. Verzeichniss aller Häuser der Steuergemeinde Prossnitz Stadt samt Judenstadt de 1854. Výkaz orientovací města Prostějova z r. 1881. Emil Tréval: »Průboj« a »Kdo za pravdu hoří«. Dr. František Faktor: »Popis okres. hejtmanství prostějovského«. Jan Mičoch a Jan Hudeček: »Bedihošť, obrázek minulosti a přítomnosti«. Dr. Jaroslav Mathon: »Prostějov a okolí«. Dr. Ondřej Příkryl: »K padesátému výročí Úvěrního spolku záložna a zastavárna«

(z r. 1924). Walther Obrist: »Prossnitz in den Kriegsstürmen des Jahres 1805«. Naučný slovník. Selský archiv. Český svět z r. 1907. František Bartoš: »Národní písně moravské« díl I. a II. Osvěta z r. 1871. Ruch z r. 1868 a 1870. Anonym: »Barbora Ubryková«. Studie o Josefu Manesovi. J. Arbes: »František Krumlovský«, biografická studie. Účetní kniha Josefa Štandery. Účetní kniha Anny Štanderové. Cassa-Raport města Olomouce. Divadelní cedule Anny Štanderové. Divadelní cedule Emanuela Šumy. Památník šedesátého výročí českého gymnasia v Olomouci. Jan Kaiser: »Kronika české chlapecké školy v Prostějově«. František Martinák a J. Lošťák: Kronika české reálky v Prostějově. Ročenky městského musea v Prostějově. Antonín Bachura: »Památník na oslavu padesátileté činnosti Orlice 1862—1912«. Tělocvičná jednota Sokol I. v Prostějově 1869—1919 k svému padesátiletí. K slavnosti 25letého jubilea založení Orlice (z r. 1890). František Babička: »Čtenářský spolek v Prostějově«. Jubilejní spis Vlastimily. Zápisy o činnosti Měšťanské besedy v Prostějově. Padesát let trvání I. rolnické sladovny v Prostějově 1869—1919. Matouš Večeřa: »O tkalcích v Prostějově«. Ignác Streck: »Průmysl tkalcovský v Prostějově« (z Textilních Listů). Dr. B. Heilig: »Konfekční průmysl v Prostějově«. Otto Pospischil: »Otázka pitné vody v Prostějově«. Jahresschrift der freiw. Turnerfeuerwehr in Prossnitz z r. 1910. Ignát Hořica: »Povídky a feuilletony z r. 1901«. Šťastný domov ročník XXI. Josef Rosický: »Květiny letní«. Mašlan: »O významu a úkolech svobodného zednářství«. Dr. Leopold Goldschmied: »Modernes Judenthum«. Pravda o bývalé záložně prostějovské (otisky z Hlasů z Hané). Výpisy z personalii »Gremium Pharmaceuticum Olomucense«. Vyhláška o koupelích v Mostkovicích z r. 1836. Adjustierungsvorschrift für das k. und k. Heer III. Theil. Tableau a hanácký terč Střeleckého spolku v Prostějově. Výkazy přípravných vozů c. k. rak. armády z r. 1866. Seznamy o sčítání lidu r. 1850 a r. 1870. Padesát let trvání rolnické cukrovarny ve Vrbátkách 1870—1920. Výroční zprávy »Radhoště«. Památník moravsko-slezské Besedy v Praze.

MUDr. Václav Bartoníček, lékař v Brně.
Karel Binko, majitel pivovaru a sladovny.
Otakar Böhml, soustružník (syn Jana E. Böhma).

Buriánová Hedvika, majitelka domu (dcera Josefa Křepely).
Jena Čecháčková, učitelka mateřských škol v. v. (dcera Hynka Čecháčka).

Václav Daněk, odborný učitel státní tkalcovské školy v. v.

Dostál Josef, obecní hospodář.

Dosoudil Vojtěch, zřízenec I. rolnické sladovny.

Farní úřad v Prostějově.

Josef Franc, městský archivář.

Frybortová Helena, obchodnice (dcera Aloise Pořízky).

František Gabrlík, přistřihač.

Vilém Grünzweig, redaktor Hlasů z Hané.

MUDr. Ignác Grydil, státní obvodní lékař v Adamově.

Jaroslav Haase, ředitel I. rolnické sladovny.

František Havránek, správce hřbitova.

Františka Havránková, choť správce měst. hřbitova.

Dr. B. Heilig.

Alois Heinisch, přednosta nádraží Severní dráhy.

Jan Hladík, obuvník (syn Jiřího Hladíka).

Dr. Antonín Hrazdil, tajemník ministerstva vyučování v Praze.

Rudolf Chlup, profesor v Bratislavě.

B. Hanák, správce školy v Určicích.

Jan Chmela, natěrač.

Richard Chromeček, advokátní solicitor.

Emanuel Jáchymek, majitel domu.

Václav Jeřábek, ředitel Živnostenské banky v Prostějově.

Augustin Jiříček, obchodník.

MUDr. Jelínek, primář ústavu choromyslných v Brně.

Antonín Kameník, profesor.

František Konšel, předseda I. rolnické sladovny.

Bohumír Kouřil, disponent Směnárný Úvěrního spolku

záložna a zastavárna v Prostějově.

Olga Kovaříková, choť býv. min. (dcera Eduarda Chmelaře).

Miloš Kříž, rada krajského soudu v Olomouci.

Dr. Jan Kühndel, archivář města Prostějova.

P. Kuča, farář v Mostkovicích.

Alois Konvalinka, městský důchodní v. v.

Dr. Štěpán Kožušníček, profesor.

Eduard Lošťák, řezník.

František Martinec, řídící uč. v. v. v Čechách pod Kosířem.

Městská rada v Prostějově.

Anna Možná, učitelka mateř. škol v. v. (dcera Fr. Možného).
 Eugen Matzek, přednosta měst. důchodu v. v.
 Libor Mlčoch, předseda Rolnické záložny v Určicích.
 František Neumann, bývalý radní.
 František Ostrovský, ředitel měšť. školy.
 Dr. Frt. Racek, ředitel praesidia zemského výboru v Brně.
 F. R. Reichstädter, tajemník.
 Mořic Ries, obchodník.
 Jan Sedláček, profesor.
 Dr. Jaroslav Skála, železniční rada v. v.
 Jan Skalický, řídící učitel v. v.
 František Skýpala, radní.
 Josef Soldán, obchodník.
 Jan Soušek, ředitel poštovní v. v.
 P. František Starý, hřbitovní kněz.
 Anděla Svozilová, učitelka odborné školy pro ženská povolání.
 Rudolf Štandera, maj. půjčovny kostýmů.
 Alois Steiner, sekretář býv. židovské obce.
 Marie Švarcová, učitelka odborné školy pro ženská povolání.
 Alois Tégl, správce úř. zemské pojišťovny.
 Julie Tégllová, odborná učitelka školy pro ženská povolání.
 Eduard Tichý, pojišťovací inspektor.
 Josef Vaculík, přednosta stavebního úřadu městského.
 Rudolf Valoušek, stavitel.
 Mg. Ph. Emanuel Weber, lékárník.
 Ferdinand Wolf, holič.
 Rudolf Wolf, profesor v. v.
 Čeňka Wolkerová, obchodnice (dcera Františka Možného).
 MUDr. Karel Výmola, universitní profesor v Praze.
 František Vavrouch, místopředseda cukrovaru, Hrdibořice.
 MUDr. Jan Zapletal, státní obv. lékař v Morkovicích.
 MUDr. Vladimír Zapletal, zdravotní koncipista v Brně.
 F. C. Župka, správce knihovny města Prostějova.

*

Pozdější prameny i informátoři budou uvedeni na konci díla.
 Fotografie získávaly se těžko. Fotografie Hynka Čecháčka jest
 jediná z r. 1862 na plátně a velmi poškozená. Pan prof. Ka-
 meník ji vylepšil a štoček nemohl býti opatřen bezvadně.

Po novém roce 1867 bylo na Hané sněhu na loket a šindelové střechy Prostějova pod jeho tíží se až prohýbaly. Městské hradby, valy, náměstí, ulice i čtyři předměstí byly v něm jako v rubáši.

Zvoník farního kostela František Merkner, stoupaje na věž dohlédnout, zda stavitelé Ošťádal a Bayer bez poškození zdiva snesli lešení, na kterém hodinář Ferdinand Spurný opravoval ciferníky věžních hodin dle své komposice, vyzkoušené na obecním domě, měl ještě silnější pocit sněhového rubáše, ježto celý kraj byl bílý až k horám. Případlo mu, že nový rok chtěl býti milosrdný a rubášem přikryl bídu a svízele pruské okupace z r. 1866 a že pochovává smutek, kterým válečná cholera město i venkov tak těžce zkrušila. Při tom si vzdýchl a, vyhnuv se z věžního okna, zahleděl se na zasněženou střechu svého bydliště, přílepku k dívčí škole »u varhaníka« — také má před pohřbem! Měšťanům je trnem v oku — dosud ke zdavkám chodívali pěšky, nyní začínají po velkopansku nevěsty vozit do kostela a tu jim vadí přílepek, který zůžuje příjezd, a proto má býti zbourán.

Před kasárnou, před domy na náměstí trčely již sněhové hromady, odházené ode zdí, vrat i krámů, a na ně zubili se dva sněhuláci, stvořitelské dílo školních roz dováděnců. Jeden sněhulák čapěl u kašny před domem u »Modrého lva«, měl na zádech putnu a patrně měl býti výsměchem děvečkám, které do kašny chodily pro vodu. Druhý sněhulák stál mezi Mariánskou sochou a kasárnou¹⁾, v místech, kde se za stara šklebival pranýř, po boku měl dřevěnou šavli, pod nosem vousiska z kočičích ocásků a na hlavě rozplesklou policajtskou čepici — pomsta rozpustilců na reputaci policistů, konvoyantů.

V úžinách čtyř městských bran bylo tolik sněhů, že rušil příjezd do vnitřního města. V kostelecké »fortně« byl ho posád, navršený bezmála do výše přízemních oken telegrafního úřadu^{1a)}; v brněnské bráně zavál v levo vchody do krámů řezníka Hacury, hodináře Spurného, sklenáře Ainze i pekaře Schumy, v pravo zametl vchod do domku provazníka Mlčocha,

¹⁾ Nyní radnice. ^{1a)} Zbořen.

dveře klempíře Schmidy, výběrčího tržních poplatků — »tro-
níčkáře« — Schwarze i klempíře Zapletala a u mydlárny
Pichlerovy^{1b)} div nevytlačil okenní tabule; od brány plumlov-
ské, do které fičely drahanské vichory, snih na jedné straně
navalil závěje až do půl domku, ve kterém bydlil nadučitel
Jan Kaiser, a na druhé straně navršil sypký stoh k terčové zdi
měšťanské střelnice²⁾ a od ní bariéru až k baště Grulichově.
Městský šerha Adam Bonne měl z něho na pilno a zapřáhl
všechny »šupáky«, které měl »na stravě« v šerhovně obecního
domu, aby snih odhazovali z bran do kár a odváželi jej do
hradebního příkopu.

Před branou olomouckou »šupáky« div nezajela korba, která
se přihnala úžinou u Schönfeldova domu^{2a)} na Senný trh^{2b)}
a letěla ke kahale, k obci židovské.

Korba vzbudila pozornost — byla černožlutě natřená,
prostorná pro dvě osoby, se sedadlem pro kočího, se ša-
rapátkami v zádu a jely s ní dvě bujné vranky s hustými
hřivami a v ozdobných chomoutech, na nichž se tyčily mosazné
vidlice s kastanětami zvonků, jejichž souhra zaléhala až k sy-
nagoze. Korba byla z bedihošťského cukrovaru a vezla hospo-
dářského příručího Filipa Galaše. Vjela do Židovské ulice a
zastavila před okny Efraima Wessela, před domkem, který byl
poblíž hradeb a dvorkem se dotýkal jejich kamenné obruhy . . .

Kočí zadrhl opratě o nosatec korby, pomohl vymotati zá-
motek houní a příručí seskočil se saní, narovnal si kožíšek
i beránkovou beraničku, přetřel si knírek, který se mu zmrzlým
dechem ježil do střechýlků, a vstoupil do domku. Z úzké,
tmavé a nedlážděné chodby zaklepal na nízké dveře a, ne-
čekaje na povolení, vešel do pokojíku, v němž již několikrát
v zájmu cukrovaru navštívil Wessela.

Ten od stolků, na němž měl rozloženy hebrejské noviny
»Hamagid«, málo vlídně kývnul hlavou příchozímu a v sedě,
jakoby nevrle, čekal, co že mu chce, co že mu nese.

Příručí podal mu dopis v obálce s firmou »Bedihostscher
Zuckerfabrikgesellschaft« a dodal, že přijel pro něho. Saně
čekají před domem.

Žid pomalu otevíral dopis, četl jej roztržitě, jakoby bez

^{1b)} Žerotínovo nám. 11. ²⁾ Nyní sokolovna a chlapecká školní
budova. ^{2a)} Wilsonovo nám. 11. ^{2b)} Wilsonovo náměstí.

zájmu, a mrzutě zasykl k příručím: »Co zas? . . . Peníze?« . . . A když odpovědi měl němohru pokrčení ramen, prohodil, jakoby ukrajoval milosti: »Pojedu« a vstal, aby se šel převléci.

Pruh světla, který se u stolku uvolnil, vyjasnil pokojík a osvětlil i Wesselovu postavu. Byla pomenší, ale ošumělý kaftan, dlouhý až po paty, dělal ji vyšší, a nad jeho černí ostře vynikla vpadlá tvář se šedivou bradou, úzký a směle zahnutý nos, ne nepodobný zobáku krahujčímu, vysoké a vráskovité čelo, pichlavé oči a sametová čepička, která pokrývala pleš na temeni hlavy.

Příručí si všimnul spokojeného záblesku v očích i bystrého kroku, kterým žid odkvapil do prvního patra domku, kdež měl obývací místnosti, a usmál se — pochopil, že židova netečnost i mrzutost nad dopisem byla jen strojenou a že naopak pozvání do Bedihoště jest mu vhod. Z pozvání k řediteli cukrovaru vždy mu kynul obchod, z obchodu zisk a zisk — Wessellova modla.

Při usmání zakroutil si Galaš knírek a pokročil ke zdi proti oknu a zadíval se na fotografii, která tam visela v pozlaceném rámečku. Přitahovala ho vždy, kdykoliv přišel k Wesselovi. Hleděla z ní rozkošná mladá žena bohatého vlasu, vyzývavých očí, vábivých rtů . . .

»Před obrázkem?«, vřele za ním promluvil vracející se Wessel, navlečený do kožichového burnusu a s astrikánovou čepicí na hlavě.

»Také před ním stávám a tak zbožně, jak velekněz Samuel stával před archou úmluvy, a často i při ranní své modlitbě si před ním upevňuji na čele i na levé ruce modlíci řemínky a tisknu čtyři rituální ústřížky svatého písma, které jsou psány na pergamentě a chybičky nemají v písmě. Obrázek — moje dcera Rebbika, provdaná v Teplicích, moje slunko, moje štěstí. Milá a krásná — kdyby ji byl znal král Šalomoun, byl by »píseň písní« zpíval pro ni a nikoliv pro Abišag, Sulamit z vesnice Šunan . . . Avšak jed'me . . .«

Hovor veden byl vesměs německy — židé s měšťany a s úředníky jinak nemluví a mladý příručí německého závodu, třeba byl Hanák rodem, spřízněný s Galaši ve Výšovicích a snad i s Heřmanem Agapitem Galašem, zvěčnělým lékařem a národním buditelem Hranic, byl nucen na venek ctít »barvy« Primavesiho, německého peněžníka a cukrovarníka z Olomou-

ce. Po česku se mezi oba »korbaře« vmísil kočí. Když sedli do korby, zabalili se do houní, brady skrčili do límců a čepice si stáhli až přes uši, odmotal opratě, zavolal: »Tož jedeme — vjó, vraný, vjó!« a rozjel se do ulice podél jižních hradeb³⁾), podjezdem domu kartaře Proksche^{a)} do brány brněnské a okol obecního domu a »valchy«^{b)} ke sv. Petru a Dolní ulici na cestu bedihošťskou, ke kamennému mostu.

Wesselovi z rychlé jízdy utkvěly jen dva zjevy. Jeden z ohledu na jeho víru, druhý z důvodů kmenových, rodových. U hradební zdi a jako k ní přilepená kmitla se mu budova židovských jatek, kde košerák košeroval pro celou kahalů a pomáhal ji udržovati v mezích tradic Mojžíšových. Wesselovi, který byl orthodoxním, jatky byly jakoby uzlem na modlicím řemínku a ve sněhu se mu zdály jak strmá stěna hory Sinaje — sníh zavalil díry potkánů, kteří u jatek měli plemeniště, a zabránil, aby se u nich hemžili jak mravenci v mraveništi. Či snad i přes ně přešel Ahasver, k jehož patám se připíná cholera a mor? . . . A ten podjezd do křesťanské obce! Za jeho děda býval zahrazen závorou, někdy i řetězy, žid pod ním směl do vnitřního města projíti jen pokorně na cedulku, kterou si zaplatil mýtné, a dnes dědů vnuk jím podjížděl volně a vznešeně jako svobodný pán!

Za kamenným mostem Wessela zaujal leda Háj a jeho les, rozložený od hájeckého mlýna podél levého břehu »řiky« Valové až po cestu, vedoucí z Bedihoště ke Kralicím a k jejich kontribučenské sýpce. Po patentu z 5. VII. 1853 dojednalo se městečko Kralice s velkostatkem hraběte ze Seilernů o vykoupení a uspořádání všech obapolných svazkův a tu došlo také na hájecký les. Z volné jeho plochy 178 jiter připadlo velkostatku 30 jiter a ostatek si kraličtí vykoupili penízem 1093 zl. 23 kr. Na tento obnos půjčil značnou částku Wessel a má naději na mimořádný rebach — velkostatek již vloni r. 1866 svůj díl lesa proměnil v pole, kraličtí o ostatek jsou mezi sebou v soudech, domkaři se sedláky, a bez peněz — tedy bez Wessela — ani k soudu nelez! . . .

Ředitel cukrovaru Hantschmann přijal Wessela přátelsky jako každého, od něhož potřeboval úsluhu, a pod pečeti mlčen-

³⁾ Ulice Hradební. ^{a)} Žerotínovo nám. 8. ^{b)} Poděbradovo nám. 3. Zbořena r. 1929.

livosti s ním sdělil, proč ho volal. Jde o cukrovar. Od let 1849—1851, kdy Pavel Primavesi koupil v Bedihošti klášter bývalého opatství klášterohradištského i se zbytkem polnosti od knížete Metternicha z Kojetína a se splečníky postavil v něm cukrovar, závod se vzмáhá a jest hoden diplomu, který r. 1855 dostal na výstavě v Paříži a který jest podepsán Napoleonem Bonapartem III. Rozvoj má zajištěný. O dostatek vody má postaráno »hashrmankou«, čerpací stanicí na Valové, pro níž si cukrovar r. 1857 zabezpečil vodní právo, a nová železnice od Nezamyslic k Olomouci se všemi dopravními výhodami chystá se po jeho území a postaví na něm nádraží. Jak se tím zjednoduší odvoz cukru a přívoz uhlí! Odpadne předpotopní procedura s Brodkem u Přerova, kde cukrovar má skladiště. Cukr se dosud nakládá na šedesát, i více vozů a jejich karavana krok za krokem se vleče blátivými cestami z Bedihoště k Brodku a zastavuje v Dubě, kde se platí 4 krejčary mýtného z každého vozu. V Brodku se cukr složí do skladiště, vozy naloží pro cukrovar uhlí a karavana se svými koni a voly táhne k brodu řeky Moravy a vrací se k »hashrmance« ...

S nádražím přijde i poštovní úřad a slibná moderní rekonstrukce cukrovaru — železnice nerozvází, nepřivází jen zboží, ale i myšlenky! Cukrovar utěšeně rozšiřuje také svůj velkostatek, skoupil již $\frac{1}{3}$ bedihoštských polností a již se také cítil vrchností obce, osou kraje, ale začíná narážeti na překážky těch nových národovců — Slovanů, svých dodavatelů řepy, rolnictva. Obec s purkmistrem Františkem Krejčíříkem vymáhají již na c. k. okresním úřadě opatření, aby cukrovar nesměl kupovati nemovitostí, aby se hanácký Bedihošť nezměnil na Primavesidorf, a mezi rolnictvem se napovídá, že se připravuje založení rolnického cukrovaru ve Vrbátkách, kde také má být postaveno železniční nádraží. On, ředitel, se od sedláků nedopídí pravdy, nemaje jejich důvěry, avšak pravdu musí znáti zavčas a proto si vzpomenu na něho, na Wessela. On je ve spojení s význačnými muži z okolních vesnic a od těch si dovede opatřiti spolehlivé informace. Pokud ví, jest věřitelem mlynáře v Dubanech, řezníka ve Vrbátkách a také správce na zámku metropolitní kapitoly olomoucké v Hrubčicích, v té uvědomělé a až nepříjemně útočné tvrzi arcislovana a paličatého Hanáka Josefa Hocha. Dlužníci neodeprou žádaných odpovědí a, jsouce po válce v peněžní tísní — po pruských

rekvisicích, po krutém rabování i řemeslníci a obchodníci jsou dnes bez peněžních hotovostí! —, za vzájemnou ochotu snad si také dají říci, aby nenápadně vzbuzovali nedůvěru k projektu nového cukrovaru. O výstražný příklad není potíže — v Prostějově na konce Kostelecké ulice v č. 119^{3c}) býval cukrovar, zařízený prostějovskou strojírnou Ludvíka Sarkadyho na Vápenici č. 147^{3d}) a co jest z něho? Z váren jsou chatrné byty pro tkalce a dvě dílny hrnčírů, kteří před domem suší hliněné hrnce a misky, a tovární kotle slouží dnes druhou kapitulaci Primavesimu, který je koupil a umístil v kotelně bedihošťské. Takový konec hrozí i podniku rolnickému.

»V Prostějově zanikl také dřívější cukrovar, který po pádu továrníka Ehrenstamma zřízen byl Bernhardem Backem v tovární budově na silnici vrahovské, tam, kde jest nyní firma M. & J. Mandl^{3e}). Arciť byl primitivní a pohon měl — volský! Prostějovští dosud vzpomínají, jak se za svých dětských let vozili na cukrovarské pohonné voji, roztáčené párem volů. Tkadlec Josef Soldán veřejně se tím chlubívá«, doplňoval Wessel a zamyslil se.

Vystihnul ředitelův záhud a oceňoval, čeho by z něho mohl získati. Ano, může získati, . . . získá! Proto beze zdráhání a bez rozpaků se uvolil, ihned vyjetí na objížďku jmenovaných vesnic. A uvolil se rád — talmud mu nezakazuje, aby cukrovárenská centrifúška táhla také řezačku, lis i vodní lisovací pumpu zájmů jeho a zájmů řady Israelitů z jeho kahaly. Jednou korbou projede dvojí sanici!

On i prostějovské židovstvo mají veliký zájem na peněžnictví v kraji a na jeho hanáckém ječmeni. Ječmen nakupují na týdenních trzích pro sladovny, pro svá skladiště a pro export, penězi obchodují skoro ve všech dědinách. Od r. 1861 v ječmeni mají soupeře — sladovnu firmy Hamburger & Singer^{3f}) nečitají, tu mají »unsere Leute!« — ve sladovně Rudolfa Dvořáka, nájemce prámovárenského pivovaru prostějovského, a nově prý se připravuje zřízení akciové sladovny rolnické. A kolik Občanských záložen jest na obzoru! Záložna v Hrubčicích již úřaduje od minulého roku a pro rok 1868 má prý začítí i v těch jeho Dubanech. Toto všecko ohrožuje obchod

^{3c}) Kostelecká ul. 37. ^{3d}) Vápenice 17. ^{3e}) Svatopluka Čecha n. 5/6.
^{3f}) Mlýnská ulice 30. Nyní firma Haasova.

prostějovské kahaly a třeba se brániti. Sanice mu dá příležitost, aby si současně se zprávou o vrbáteckém cukrovaru opatřil informace záloženské i o rolnické sladovně, a bude mít možnost, pokusiti se o zabrzdění rozjetých kol rolnických . . .

Wessel zapadl do houní korby, že z nich blýskal jen srp jeho nosu a pichlavé oči, a nařídil sanici k »hastmance« a přes zamrzlý brod Valové. V hrubčickém zámku vyzvěděl základy příprav pro nový cukrovar, zvěděl i místo, na kterém má býti postaven, a ze zámku vesnicí — jak nepřátelsky se mračily grunty, které se již vymknuly z osidel jeho kahaly! — ujížděl k Vrbátkám.

Tam se přesvědčil, že o poloze nového cukrovaru správně bylo uvažováno — rybník, napájený vydatným potokem, dovede dodati potřebnou vodu pro zpracování řepy a také blízkost projektovaného nádraží jest výhodnou! U svých dlužníků ve Vrbátkách a v Dubanech vyšetřil, že hybnou pákou cukrovárenské akce jest František Sedlák, starosta v Dubanech, a rolník Josef Dočkal ve Vrbátkách a že přípravné kroky dospěly již i k závaznému jednání s majiteli pozemků mezi potokem a příštím nádražím. Přesvědčiv se, že záložna dubanská jest již na obzoru a že také otázka rolnické sladovny mocně hýbá rolnictvem, mrzut vracel se k Prostějovu po ní cestou od Duban k úvozu nad Vrahovicemi.

Byl zamyšlen. Rozvažoval, hledal slabiny chystaných slovanských podniků hospodářských a nevšimal si ani sněhového moře, které bílou pěnou zalilo vše, kam oko dohlédlo. Zapadly v něm brázdy i hroudy, vesnice se z něho hlásily jen kouřem svých komínů, jak se na oceáně znatelnými stávají plující koráby, a sluneční odlesk do nedozírna po sněhu hrál jiskrami, jak večerní obloha v den sv. Vavřince hrává hvězdičkami a létavicemi meteorů. Neviděl skrčených hejn hladových kořoptví, nevšimal si zajíců, kteří ohryzovali kůru šípkových prutů na mezích, neohlédl se po blízkém okolí ani do dalekého obzoru.

Ze zamyšlenosti se vytrhl teprve, když kočí zastavil koně a zaklnul: »Mordie! Konec úvozu jest zameten až po břehy! Do Vrahovic se nedostaneme, leda po polích. Nezbyvá, než z houní ven a vytáhnouti korbu i koně nad úvoz«.

Wessel těžko se hrabal z houňového hnízda a, vystoupiv ze saní, zapadl do sněhu až po kolena. Burnusový kožich

bránil mu ve výstupu a on se nad úvoz dostal jen pomocí kočího, který mu z břehu podal násadku biče a vši silou ho táhl na pole. Setřepav sníh, který ho při tom posypal až po bradu, zvedl hlavu a mezitím, co se kočí mořil, aby vyjel nad sněhovou závěj, zahleděl se do kraje a ze dřívější své zamyšlenosti a nevšímavosti přešel jako do vidění.

Překvapující obraz! Tajuplné panorama! V náručí hor a lesů, sněhem do světlava žíhaných jako peří supa z pouště arabské — (je to horský Karmel anebo Libanon s majestátem cedrů a horou Timarús?) —, nížina rovná jako deska desatera, bílá jak obětní roucho patriarchů — (je to zaslíbená země Kanaan?) —, prořatá lesknavou damascenkou zamrzlé řeky — (je to Jordan?) —, tam v dáli zasněná, jako slída se třpytící ledovce rybníka — (je to rybník Siloah?) — a u ní rozlehlé, hradbami sevřené město — je to Jerusálém? . . .

Wessel přetřel si rukou čelo i oči a zaháněl vidění, které se mu tak živě představilo patrně po četbě hebrejského časopisu Hamagidu, v němž před jízdou probíral otázku zřízení samovládného státu israelského v Palestině. Prohlédnuv jasně, pohrdlivě svaštil obočí — vidí před sebou požehnanou zemi, avšak nikoli biblický Kanaan, nýbrž rovinu Hané. Do náručí hor a lesů svírá ji tam protáhlý Kosíř, zvlněná vysočina dráhanská a sražené Záhoří, protíná ji říčka Romže a slidový odlesk zrcadlí se z Horního rybníka.

A ono město? Prostějov. Říká se mu sice »hanácký Jerusálém«, ale na Jerusálém nevypadá a ani ho židům nepřipomíná. Město Davidovo vystavěno bylo na čtyřech pahorcích, strmými dolinami od sebe oddělených, a na hoře Sion mělo palác královský — Prostějov leží na rovině a jeho zámek z doby Pernštejnů a pánů z Kravař jest bez věže sionské, bez cimburí, a nápadněji se nad městem nevypíná. Prostějov židům spíše připomíná Jericho, které Hebreům bránilo vstupu do zaslíbené země a kterého dobyl Josua, zbořiv jeho hradby lomozem trub a křikem všeho svého lidu. Vždyť hradby Prostějova také jsou již před pádem a kahala učinila do nich první průlom již roku 1674, kdy templ, stojící těsně u hradeb, rozšířila příkopením a zbořením východní bašty hradební!

Město je zasněženo jako celý kraj a ve sněhu ostře se rýsuji jeho význačné linie a stavby: čelist hradeb a zuby jeho bašt, trnová koruna akátů na valech, vysoká »zelená« věž a měděn-

ková makovice farního kostela, nízká, mansardově vřoubená vížka kostela Milosrdných bratří, sražená věž kostela sv. Petra, pletenec královských topolů na vrahovské silnici a u císařské silnice v ulici Žešovské⁴⁾), i za ní až na Žešovský kopec, pyramidy královských topolů v ulici Kostelecké, Plumlovské a na břehu Horního rybníka. Nad zasněžené střechy vnitřního města jako zvolávník tři nový komín sladovny Dvořákovy, stavěné na Floriánském náměstí na místě domu a pozemku Jana Scholze číslo 98 Pl. př.^{4a)}, tašková střecha bývalého kapucinského kláštera chmurně se dívá na předměstí brněnské, pod žešovským kopcem se krčí cihelna Herzmannského, začazená ještě po ohni z roku 1863, u určického úvozu se křídli cihelna městská, na Drozdovici kouří komíny parních mlýnů, Stienitschkova u Horního rybníka a Smeczкова mlýna v Krasicích, a pod drahanským kopcem jako středověká zapomenutá stráž se mračí Lichtensteinský zámek v Plumlově.

Na Horce u Ohrozimi, na Plánivé nad Dětkovicemi, od Čelčic a od Klenovic větrné mlýny točí šedivými lopatami a pod Kosířem pánovitě do Hané hledí komín cukrovaru hraběte Saint-Genois v Čelechovicích a přes hájecký les šilhá po cukrovarském komíně v Bedihošti. Mezi ulicí Trávníckou a břehem Hloučely, od Kubešova domu ve Vrahovské ulici⁵⁾ až po most přes Hloučelu rozprostírá se volné sněhové pole jako nepopsaný pergament v osudové knize Prostějova a příští leta snad chystají se na něm kreslit obratník — železniční trať Severní dráhy. Tam snad přijde tepna kolejnic, přivede svěží krev z trupu zeměkoule a bude ssátí mizu z miznic města, z roviny i z hor. Tam snad poplynou nové myšlenky, nové obzory, nové snahy, nová úsilí z nejdálnějších dalek, tamtudy snad se srdce Hané přiblíží mozku světa.

Tam se rýsují základy nového průmyslového života. Tam se pro Israele otevírají nejenom okna konkurence, nýbrž i veřeje výboje a moci. K tomu jemu přispěje nejenom račová vychytralost, houževnatost a tvrdost, k tomu jim mimoděk přispěl i dvorský dekret z 15. IV. 1786, kterým se židům nedovolovala ženitba, nenabyli-li normálního vyučování. Dekret zakořenil u židů tradici, aby svým dětem poskytli vzdělání co

⁴⁾ Třída čsl. legionářů. ^{4a)} Floriánské nám. 7. ⁵⁾ Svatoplukova 17.

nejlepšího, a to je přes půl století nadnášelo a nadnáší nad méně vzdělané a méně zkušené gojimy . . .

Z akátů, vroubících držovský úsek císařské silnice, zvedlo se stádo černých vran a rozletělo se přes Hloučelu. Wessel se po nich ohlédl a při tom maně zavadil zrakem o zděný podstavec, zbytek čtverhrané polostavby, zaklíněný na levém břehu Hloučely proti trati Močidílek. Zachvěl se, otrásl se — poznal zbytek podezdívky, na které stávala prostějovská šibenice, děsivý doklad hrdelního práva, které vykonával magistrát až do r. 1801, kdy hrdelní soudnictví bylo Prostějovu odňato a přeloženo do Olomouce . . .

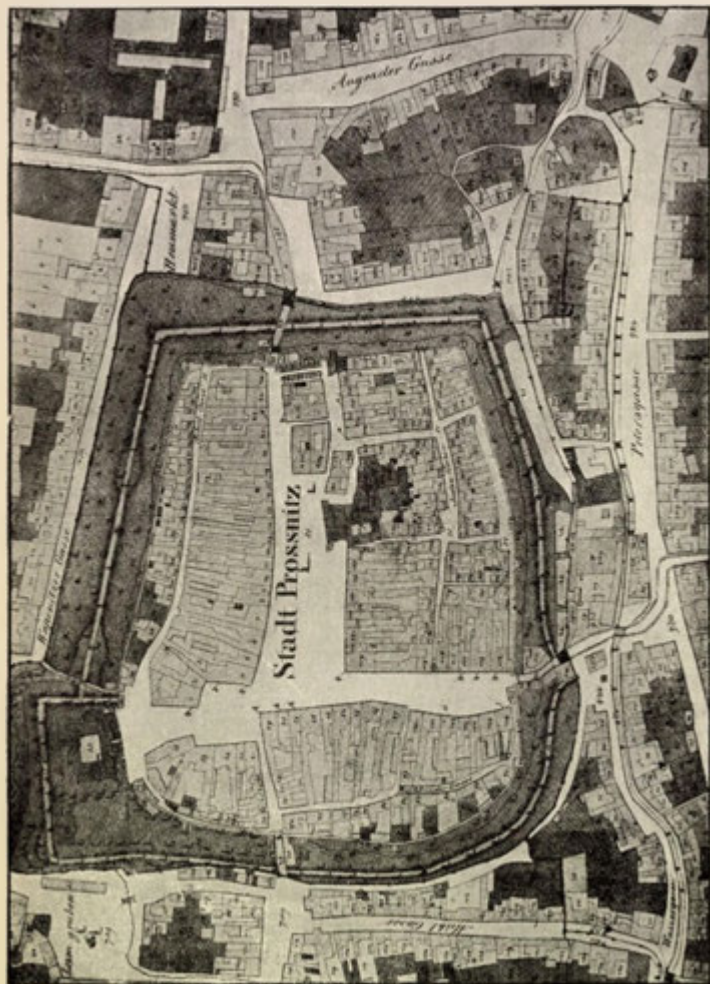
»Korba je na břehu . . . sedat . . . pojedeme«, ozval se za ním koží a pobízěl do houní. Wessel nasedl, zabaliv se až nad oči — snad se tak chránil před opětovným pohledem k Hloučele — a zamlkle, nahořkle ujížděl do Židovské ulice.

II.

Prostějov, který ku konci XVIII. století měl přes 6.000 obyvatelů, r. 1825 jich v obou obcích čítal 8514 a r. 1846 jich měl 9660, po válce rakousko-pruské co do počtu občanských duší byl třetím městem Moravy — Brno mělo jich 73.000, Jihlava 20.049, Prostějov 15.787, Olomouc 15.229 — a chystal se proklubávati se ze středověké kukle. Přezimovavší larva na jasném slunci XIX. věku dostávala křídla jako bělásek, jako bábočka admirál a pud k rozletu. Vysoké hradby z hrubých, pevně stmelených kamenů, svíraly jeho vnitřní město a jejich řetěz byl tehdy přerván jen výsekem zámeckým mezi Kosteleckou »fortnou« a Trebalovou baštou^{a)} vedle střelnice, dále v místě, kde jimi pronikl přístavek templu, a v branách městských. Deset pevných bašt sesilovalo svěrák, ve kterém byla také obec židovská.

Brány městské, založené dle čtyř světových stran, které ve středověku měly věže a které r. 1643 dal švédský generál Linhart Torstenson prachem rozházeti a které po třicetileté

^{a)} Nyní sokolovna.

BRÁNY, HRADBY A VALY PROSTĚJOVA.

válce byly opraveny, propouštěly již proudy svěžejšího vzduchu do města. O to mělo zásluhu stavební oddělení krajského úřadu olomouckého, které r. 1838 prostějovskému magistrátu nařídilo, aby při branách demoloval klenby a odstraněním pilířů a výstupků v branách aby uvolnil komunikaci. Šlo arciť po výtce o zlepšení komunikace na císařské silnici. Magistrát uložil zednickému mistru Matyáši Pelzovi — týž r. 1837 dokončil stavbu kostela ve Vrahovicích a roku 1854 byl majetníkem »Černého dvora« a domu v Pekařské ulici —, aby situační plány a rozpočty demolační do Olomouce zaslal, a ku provedení demolace vyžadoval si lhůtu do konce dubna r. 1839. Dle úředního polohového plánu státního komisaře Ziegelheima ve Vyškově měla brána brněnská dva výstupky při východu a pilíře vchodové v čáře hradeb, ponechávajíc pro pěší přístup 3 stopy a 2 palce široký. Úžina brány při vchodu byla 2 sáhy a 3 stopy, u východu 2 sáhy, 1 stopu a 1 palec široká, kdežto ostatní, vnitřní prostora byla 3 sáhy a 1 stopu široká. Brána olomoucká byla kratší a vchod měla těsně u rohu uličky šerhovské a u protilehlých jatek, s východem u zevního rohu hradební zdi, u které stával podobný pilíř jako v brněnské bráně v čáře mydlárny. U vchodu měla při jatkách rohlíkářský krámk a úžina její byla tam 2 sáhy, 4 stopy a 2 palce zšíří. U východu úžina její měřila 2 sáhy, 3 stopy a 3 palce. Avšak ani demolace, dle státního projektu provedená, již nevyhovovala a město volalo po novodobém Torstensonovi.

Kol dokola vnitřního města, před branami táhly se nasýpané valy, 3—3½ sáhu vysoké a mezi nimi a hradbami široký hradební příkop. Valy měly nahoře plošinu na 1½ sáhu širokou, upravenou na cestičku, pískem vysýpanou, a vroubenou alejí mohutných akátů. Po obou svazích byl ještě chodník ½ sáhu široký. V rohu valů proti Sádkám a v rohu proti »svinskému trhu«^{b)} u Vápenice stál široký dřevěný »parazól« jako útulek proti náhlému lijáku. Pod hradbou mezi šerhovskou ulicí a mezi fortanou byl val značně širší — byl rozvezen a na širokou promenádu upraven — a vějířovitě se skláněl k silnici u fortničky. V tomto vějíři stál jehlancovitý obelisk na památku upravovatele této části syndika Jana Spanie, který r. 1825 promenádu onu zakládal. Řada vysokých

^{b)} Smetanovo náměstí.

jasanů, rostoucí těsně u hradeb, vysílala k němu odeur španělských mušek.

Za zámkem nad střelnicí měly valy široké »rondó« s lavičkami; to bývalo rejdištěm batolat a klepárnou jejich chův. Roku 1864 měl býti v rohu proti domu Vincence Glose^e) (býv. Pikhardskému) postaven glorieta, ale obecní výbor stavbu jeho nepovolil z důvodu, že by glorieta stál na pozemku právovárečného měšťanstva a že nebylo peněz. Proti Hliníkům až po plumlovskou bránu val měl ochrannou zídku proti zbloudilým kulkám ze střelnice a v jeho severní části byly sklepy měšťanského právovárečného pivovaru, jak je r. 1800 založil pivovarský »starší« a první technický spisovatel pivovarský Ondřej Poupě.

Vnitřní svah valů až po hradby osázen byl hojným stromovým, ponejvíce ovocným, švestkami, třešněmi a jabloněmi, a hradební příkop odváděl povrchové vody z města do zevního, sádečného příkopu a z něho do mlýnské strouhy. Židovská obec, která tehdy ve svém jižním úseku byla již kanalisována, byla na hradební příkop připojena.

Za fortnou, směrem k ulici kostelecké byl po levé straně silnice, vedoucí proti bývalé nemocnici českých bratří a pozdějšímu vojenskému »špitálu« na Vápenici^a), ozdobný parčík, všeobecně zvaný »cirkarten«, a nad trávníčky měl pěkné bílé topoly. Pozornost v něm budíval veliký zimostráz, na němž visel votivní obrázek. Tkalci toho zimostrázu vzpomínali i po jeho smrti — měli z něho velmi pevné a lehké člunky.

Mlýnská strouha byla přeřata domovními mostky, v Petrské ulici^b) cihelnými, v ulici Vodní dřevěnými, a pod Horním mlýnem chránila rozlehlé haltýře, napájené vodou rybníční. Před Stienitschkovým mlýnem^c) propouštěla vodu pod stavidlo do vodního příkopu, z něhož pak obtékala vnitřní město. Před sladovnou firmy Hamburger & Singer, která byla postavena na místě domů a pozemků Kateřiny Moltové a Magdaleny Wolkerové, vodní příkop se dělil.

Hlavní jeho koryto přešlo do ulice plumlovské a z té příční uličkou do Hliník, pod střelnicí na Vápenici, ohýbalo se na jih pod bránu olomouckou, podlešlo most na silnici císařské a

^e) Vojáčkovo nám. 3. ^a) Vápenice 1. ^b) Revoluční třída. ^c) Roháčkův mlýn.

krajem Senného trhu⁷⁾ špelo do Sádek a těmi se vracelo do mlýnské strouhy. Břehy vodního příkopu byly nevyrovnané, nevzhledné a v Hliníkách po dešti propouštěly rozlivy vod, takže pod střelnici bývala mokřina. Proto bujel tam dvojzubec i koňský šťovík a z jara se tam žluťal blatouch a pryskyřník až k dřevěnému mostu, který byl přejezdem od »cigartnu« do Kostecké ulice. Příkop vodní odváděl také dešťůvku z ulic a splašky z domů, proto zahníval a šířil nezdravý zápach.

Bokem domu povozníka Hrubého, poblíž olomoucké brány a císařské silnice, u bývalého domu Ant. Settelina, Ol. př. 1^a) byl rybníček, v němž se o »svinském trhu« osvěžovali vepři. Po obou březích vodního příkopu v části mezi Senným trhem a Sádkami stála řada košatých stromů, v levo bílé topoly, v pravo jasaný. Po jarním sněhovém tání teklo touto částí hojně vody a u té bývalo čilo — kožešníci kladli tam přes příkop dlouhé desky nebo trámy a z těch vypírali syrové kůže ve sněhové vodě, která dle jejich soudu měla součástky kyseliny solné a tou výhodně působila na odstraňování zvířecího tuku, zaschlého na kůžích.

Z vnitřního města, kde nebylo kanalisace, odpadové vody odtékaly po rigolech dlažebních. Z náměstí Mariánského⁸⁾ se z části srážely před bránu olomouckou do příkopu na Senném trhu, z části do ulice vetešnické ke stoce židovského města; z náměstí horního vtékaly okolo mydlárny Frant. Pichlera⁹⁾ do průtoku v bráně brněnské a z ulice Knihařské, z přilehlých palíren i z barvírny u »Zlaté koruny«^{9a)} vnikaly mezírkou za domem stoláře Zbořila do hradebního příkopu.

Slabší rameno vodního příkopu odbočovalo hned pod mlýnem Stienitschkovým ke sladovně, přes ni pod silnici ulice mlýnské a zahradou pod val k bráně brněnské, kdež byl rybník asi 30 sáhů dlouhý, a 15 sáhů široký. Z rybníčku podebíral vodní příkop silnici císařskou a za Schumovou pekárnou táhl se patou valů a dotýkal se zahrádky obecního domu, kteroužto měl městský sekretář Alois Kreml přidělenou k naturálnímu bytu.¹⁰⁾ Dále, v části za uličkou Poštovskou¹¹⁾, vinul se vodní příkop do druhého rybníku a v Sádkách ústil do ramene, vedeného od Senného trhu. Oba rybníky měly splávky, které

⁷⁾ Wilsonovo nám. ^{1a)} Wilsonovo 5. ⁸⁾ Masarykovo nám. ⁹⁾ Žerotínovo nám. 12. ^{9a)} Nyní hasičská zbrojovna. ¹¹⁾ Nerudova.

v nich udržovaly dosti vysoký stav vody, byly hustě zarostlé sítinou a rákosem a husy, kačeny měly v nich koupaliště.

Mlýnská strouha, vypívší za Sádkami vodní příkop, tekla ve zvýšených březích ulicí Dolní, kol splávku, kterým se v čas průtrží mračen přebytná nebo náhlá voda dala spouštět k Staré střelnici¹²⁾, na Dolní mlýn, k zahradě Lužánek¹³⁾, kterým se lidově říkalo »Augarten« a kde nektěné pivo čepoval hostinský Schindler. Před ulicí Oujezdem vysílala mlýnská strouha odbočné rameno na náměstíčko před sv. Petrem¹⁴⁾, a na Starou střelnici, za níž se s tímto ramenem spojila a, protékajíc pod »kravským« mostkem silnice bedihošské, táhla se podél ní až po »kamenný« most a od toho mířila k hájckému mlýnu a pod ním ústila do Valové. Po lijácích zaplavovala Starou střelnici, která byla z části loukou a z části pastvinou, a z náměstíčka před sv. Petrem dělala nejvlhčí část města. Mnoho tím jistě přispívala k tomu, že se na vepřovicích domků a zídek usazoval sanytr. Vojáci prý si za dřívějších dob osanytrované vepřovice kupovali k výrobě střelného prachu a proto se náměstí říkalo »Sanetznica«. Později v té části koncertovaly žáby a náměstíčko dostalo druhé lidové jméno »Žabí škrk«. K přezdínce této mnoho také přispěl rybník, ležící při vchodu do ulice Trávnícké, kde u loděnice van a troků, na kterých po rybníku jezdívali výrostci jak po jezeře, byla hudební škola a koncertní síň ohnivých kuněk.

Pitná voda opatřovala se z domovních studní a voda měkká do vnitřního města byla přiváděna dřevěným potrubím z potoka a z rybníka za drozdovským mlýnem. Potrubí proniklo do města přes Kožušníčkův žudr a rozvětvovalo se do několika měšťanských domů, do právovárečného pivovaru a do pěti veřejných kašen. Z těch jedna byla na zámeckém náměstí¹⁵⁾, dvě v ulici Knihařské, jedna v ulici Městské a pak v ulici Kostelní u mydláře Josefa Böhma. Židovská obec vlastní kašny neměla a byla odkázána na ochotu mydlářovu. Pitnou vodu brala z veřejných studní, z nichž dvě byly v ulici Židovské¹⁶⁾, jedna u synagogy, a třetí proti košerovně.

¹²⁾ Husovo nám. ¹³⁾ Dolní ul. 105. ¹⁴⁾ Petrské nám. ¹⁵⁾ Pernštýnské nám. ¹⁶⁾ Brecherova.

Dům kupce Rudolfa Woltze č. 51¹⁷⁾), stojící v rohu dvou náměstí, sestával ze dvou částí. Hlavní, rožní oddíl měl rovné štíty, zakrývající sedlo šindelové střechy, jako jiné měšťanské domy, opravené po zhoubném ohni z r. 1698. Štíty měly slepá okna, takže dům vypadal jako dvoupatrový, ač vystavěn byl na jednopatrový. Tato část domu měla vzácný středověký »mazhaus« s klenbou v pozdní gotice z polovice XVI. století a roh její byl seseknut, v přízemí, v prvním i ve slepém patře měl po vysokém, širokém a ozdobném okně a při okně prvního patra železný balkon. V přízemí domu byly krámy a nad krámem v průčelí proti protějšímu městskému domu č. 30 pekaře Bedřicha Abrahámka¹⁸⁾ visela na obloukovité konsole pěkně tepaná lucerna. Druhá část domu v tomto průčelí, hledící k protějšímu domu Vincencie Vojáčkové »u zeleného stromu« a k domu »u tří mouřenínů«, neměla slepého druhého poschodí, nýbrž měla nad prvním patrem ostře svažitou střechu sedlovou a byla tak nízko založena, že se do její krámů sestupovalo po dvou schodkách. V prvním poschodí jejím byla kavárna Feilerova¹⁹⁾).

Do té kavárny vešel Filip Galaš, všecek zkřehlý zimou — venku fičel mrazivý dech »hromičné« — a, poručiv si horký čaj, svlékl kožich, pověsil jej i s beranicí na dřevěnou lištvu, zasedl za žlutě natřený stůl u okna a ohlédl se po vídeňských časopisech, které ležely na kulečníku. Ze záplavy jejich tisku do oka mu padl křiklavý nápis úvodníků: »Éra Belcrediho před pádem«.

»Po Králové Hradci — Beust? Od federalismu k — dualismu?« překvapeně se otřepal Galaš a rozpomínal se na politické události válečného roku 1866.

Prušáci nabízeli okupované Praze a Čechům ve svém válečném manifestu lákavé sliby . . . »Přicházíme k vám nikoli jako nepřátelé a dobyvatelé, nýbrž s plnou úctou pro vaše dějinná a národní práva« . . . »Daleko jest od nás vzdálen úmysl, spravedlivým vašim tužbám po samostatnosti a volném vý-

¹⁷⁾ Masarykovo nám. 11. ¹⁸⁾ Žerotínovo nám. 21. ¹⁹⁾ Žerotínovo 2.

voji odpor činiti . . . » A v Praze, okupace zbavené, rakouský císař dne 30. X. 1866 za pobytu svého na Hradčanech jmenoval barona Beusta ministrem zahraničních záležitostí! Co Češi odmítli za okupace, Maďaři bez okupace vykořistili situace a Beust nesl odměnu: Maďarům vlastní ministerstvo a českému národu novou korunu trnovou. Jím začal pád ministerstva hr. Belcrediho, které proti německému centralismu postavilo decentralisaci správní a za něhož císařským manifestem z 20. září 1865 zastavena byla platnost zákona o radě říšské — centralistická ústava Schmerlingova ze dne 6. II. 1861, k vůli níž čeští poslanci r. 1861 opustili Vídeň a zahájili vůči říšské radě politiku pasivní — a které oznámilo vyjednávání se zástupci zemí. Beustem začal pád ministerstva, které centralisté nazvali »Sistierungsministerium«. Beust, rodem Sasík, ve svém úřadě ihned začal s piklemi proti Belcredimu a, dav se získati Maďary, postavil proti jeho federalismu svůj dualismus a připravoval vyrovnání s Uhry. Zároveň porazil u koruny Belcrediho tím, že vymohl svolání mimořádné rady říšské, proti čemuž se Belcredi stavěl. Svolání toto stalo se na kyselo i na sladko — na základě centralistického statutu Schmerlingova s uznáním práva, které autonomistický diplom ministerstva Goluchovského z 20. X. 1860 propůjčoval sněmům zemským při otázkách společného zájmu vysláním jejich zástupcův. S tím nebyli spokojeni federalisté ani centralisté — a to Beust chtěl. Proto křiky v obou táborech a proto ty novinářské výkřiky o nastávajícím pádu éry federalistické . . .

»Vítejte z Bedihoště, pane příručí. Za děvčetem?«, poklepal zamyšlenému na ramena inženýr Vincenc Kühn, přisedl k němu a na okno položil svitek spisů.

»Kdepak děvče!«, usmál se Galaš. »V hromičné zimě i láska zamrzá. Připravuji se na jarní oračky a od vašich kovářů potřebuji k nim leccos, nač náš Lajčík nestačí. A co vy s těmi lejstry?«

»Akta kolaudační! Hned po zboření hradeb v olomoucké bráně bylo na obci 29. XII. 1865 usneseno, aby předbrání její bylo zplanýrováno a kanalisováno dle projektu stavitele Jana Pospíšila, který v této části od města koupil třetí stavební místo, sahající až po první řadu akátů. Za čtvreční sáh platil 2 zl. a tyto práce měl od června zadány. Úprava prodloužila se

až k domu Josefa Krista č. 2 na Olomouckém předměstí²⁰⁾, od něhož obec vykoupila žudrovitý výstupek — domu tomu se říkalo žudr tak, jako domu Kožušníčkovu v ulici mlýnské a jako bývalému domu Josefa Zháněla a po něm Fortunáta Hofmana čis. 126 proti »valše«²¹⁾. U Hofmanova domu byl žudrový výstupek odstraněn již r. 1865, kdy hostinský Josef Ottava jej představoval a obývací místnosti rozšířil ze 4 na 9, a na obrázku z roku 1866, dle něhož na náměstí před »valchou« umístěna jsou rakouská děla a muniční vozy jako pruská kořist válečná, výstupku toho již není.

Okupace Prostějova pruským vojskem zdržela provedení úkolu Pospíšilova až do pozdního podzimku r. 1866 a ke kolaudaci účtů dochází teprve nyní. Až dojde k dlažbě Senného trhu a ke zbourání hradeb od jatek po templ, povstane obrázek jakoby vnitřní město sahalo až po komplex bývalé soukenické velkotovárny Ehrenstamovy²²⁾, kde byla továrna a cukrovar Bernarda Backa (ten roku 1860 starou budovu o 15 pokojích a 5 komorách přestavěl na 21 pokojů a 30 komor a skladišť) a kde nyní jest krejčovská továrna filmy M. & J. Mandl, a císařská silnice se ze široka rozkročí k náměstí. Arciť nemilou zůstane úžina její u domu krejčího a kramáře Schönfelda, avšak o vykoupení tohoto domu město bude vyjednávat s erárem«.

»Prostějov by také jinde měl odhoditi obruče své přežilé krinoliny«.

»Také k tomu dojde. Ale prozatím — jaká ironie! — krinolína přispěla ke zbourání hradeb v olomoucké bráně. Bylo to sice jenom v cynické myšlence národovského knihaře a Slovana Ferdinanda Růžičky, ale je to případným i výstižným. Vidíte na rohu uličky vedle »tří mouřenínů« dům ranhojičeslovana Ilka? Tam Růžička váže knihy knihoven z okolních panských zámků a s vazbou nemívá naspěch. Máte-li nevázanou »Knihu písní« od Heineho — či snad vzdycháte podle Hála jak naši předměstští čamaristé? —, dejte mu ji do práce, než ji dostanete zpět, přejde vás vzdychání a poznáte, že cynismus mnohdy jest jádru života zdravější, nežli sentimentalita ...

²⁰⁾ Wilsonovo nám. 6. ²¹⁾ Poděbradovo nám. 11. Nyní Národní banka. ²²⁾ Sv. Čecha nám. 5/6.

A ta krinolína? Růžička již před dvěma lety na zámku v Čechách u hraběte Sylva Tarouccy, kde se stýkal s obdivovatelem Hané, malířem Josefem Manesem, a kdež jako vdovec je rozženěn s komornou paní hraběnky, dobíral si pevnostního velitele olomouckého barona Zobela a staříckého polního maršála svob. pána Hesse, známého jako »pravá ruka Radeckého«, kteří do Čech jezdili s důstojníky zdejšího »numera« — tak se říká stanicím kavalerie — k zábavám salonním i pod širým nebem. O těchto Růžička před hraběnkou vyprávěl, že šli od místního velitele prostějovské posádky — tehdy bydlel v Držovské ulici č. 183²⁴⁾, v domě Halířově, který míval dříve Antonín Luker a který s přibráním čís. 182, malého domečku knížete Liechtenšteina, upraví si krejčovská firma vídeňská A. Zentler & Sohn na tovární místnosti — a doprovázeli jeho choť a dceru na důstojnické soirée. V olomoucké bráně se srazili se dvěma dámami z předních rodin měšťanských. Všechny čtyry dámy byly v krinolínách, jejichž dolní obvod měřil nejméně pět sáhů; přes ně měly ještě volné, široké burnusy mantillové, upomínající na hrubé pláště Arabů, a z toho došlo k úrazu vojenských hrdinů. Dostal' se každý mezi dvě krinoliny a brána byla zatarasena, chodci nemohli ven ani dovnitř a řezníci, kteří v přilehlých jatkách vysekávali, měli co dělati, aby zácpu uvolnili. Krinoliny arcil' při tom byly vymáčkuty, pokřiveny, ale ubožejší byla generalita — kotníky a kolena měla jak r. 1859 u Magenty a u Solferina. Přivolaný městský ranhojič Antonín Seeman, který měl holičskou officinu poblíže brány v domě č. 91²⁵⁾, měl s obvazováním práce jako v polním lazaretu. Růžička svůj nápad rozkřiknul v kavárně »na valše«, »na novém domě«, »u tří králů«, ano i v noční kavárně »u bečičky« a v Galandrově »studené kavárně« proti Černému dvoru^{26a)} — k Feilerům mezi »ústavky«, jak říká, nechodí — a cynicky tvrdil, že událost ta byla vítězstvím krinoliny nejen nad rakouskou armádou, nýbrž také nad zaostalostí německé obecní správy a nad netečností purkmistra Jana Zajička — až tak se opovážil snižovati našeho železného muže! — a že přiměla obecní zastupitelstva k zároku demolačnímu«.

²⁴⁾ Olomoucká ulice 8/100. ²⁵⁾ Rašínova brána 4. ^{26a)} Poděbradovo náměstí č. 9.

„Hradby olomoucké brány padly, zmizí i ostatní, u těch jest pokrok nezadržitelný, ale náměstí! To jest až příliš nehybné, konservativní!“

Inženýr zkřivil rty, jakoby ze slov byl vycítil odsuzující kritiku německého měšťanstva, které mělo většinu domů na náměstí, ale za okamžik jakoby kritiku byl uznal za podnět k nápravě poměrů, které dusily také zájmy stavitelství a tudíž i zájmy jeho, vytáhl ze svitku lejster zažloutlý list a rozložil jej na stolku.

»Toto je starý obrázek prostějovského náměstí, rytý firmou Reiffenstein & Rösch ve Vídni dle kresby Adama Słowickiho a vydaný nákladem Bedřicha Grosse v Olomouci a v Prostějově. (Bedřich Grosse míval v Prostějově knihkupeckou filiálku.) Je z let čtyřicátých a po většině totožný s dnešním stavem náměstí, který u srovnání s tvářností jiných měst jest, řekněme, velmi střízlivý. Já jsem ve starobylostech měst býval zaujat bohatými barokními štíty s ladnými ornamenty štukovými nad okny a s basreliefovými sloupy, nesoucími bohatě zdobené několikateronásobné římsy — a v Prostějově? Nebýti logie starého obecního domu, náměstí by vypadalo jako vnitřek veliké bedny na »prostějovskou reznou« a na likéry, které se v domech s radikovaným právem tak hojně vyrábějí. Prosté ochranné štíty slepých druhých pater, propouštějící kolenaté a nevkusné okapní roury, které se po průčelích domů plazí jako *boa constrictor*, zpestřují jen mansardové střechy Krautilova Nového domu a bloku Všianských mezi náměstím a uličkou vetešníků, a pak cenný portál domu Zhánělova^{25b)}, bývalého »panského domu« Mikuláše Oneše z Vřesovic, sekretáře pana Vratislava z Pernštejna, a ještě několika domů jiných. Zhánělovův dům byl po r. 1854 první, který stavěl druhé patro a rozšířil se z 9 na 23 místnosti obývací již r. 1855. Dláždění je z hrubých kamenů, před domy není trotoirů a před domy obchodníků a hostinců jest i nebezpečno — před domy na promenádě jsou otvory s dřevěnými vchody do sklepů, aby se pohodlně do nich válely a spouštěly sudy! Úzký trotoir z brídicových plotničků jest od roku 1863 pouze před kavárnou rukavičkáře Jana Klementa^{25c)} vedle kasáren. Časopis

^{25b)} Masarykovo nám. 24. ^{25c)} Masarykovo nám. 13, nyní duchodenský úřad radnice.

»Bote aus der Hanna«, který vycházel u Ignáce Rottbergra od 2. dubna 1863 a pro nedostatek odběratelů zanikl 6. ledna 1865, marně vybízel měšťany, aby příkladu Klementova následovali, marně jim náklad na trotoir vypočítával nejvýše na 40—50 zl., marně útočil na městskou správu, že otázku trotoirovou nechce řešiti — příkladu následováno nebylo. Ale otázka tato již dostává tělo — buď já nebo kolega Pospišil máme do podzimku r. 1868 tuto část Woltzova domu přestavěti na samostatný dům dvoupatrový, před ten položíme první široký a masivní trotoir a po nás by měla následovati obec a upravití promenádu okolo svých městských domů, kasárny a domu vedle »Řípu« Illkova, a měšťanům i příštím stavebníkům dáti příklad, respektive nařízení. Vždyť již i předměšťáci o dlážděné chodníky pečují a žádají na ně kámen ze zbouraných hradeb. Oznamili to ze Sádek, z ulice Žeravovské.

A naše obchodní krámy! Jsou bez výkladních skříní, které v Olomouci tolik pozornosti budí a lákají koupěchtivé, a zavírány jsou na dvojkřídlé dveřovité okenice, které se na noc zapínají železnými závorami a jsou pod zámek. Při večerním osvětlení blikavými lucernami vypadají jako vchody do šatlav, do kasemat. Zaskleněné lucerny umístěny jsou jen na rožních domech a na rozsáhlých náměstích blikají jen ze čtyř kandelábrů, z nichž trojramenný stojí blízko »u měsíčka«.

Na obrázku také jest baráček před vchodem »na okres«. Má okna deštěná, sklapovací a švidratý Lůvy prodává v něm přípravy pro krejčí a zbytky. Vchod na úřad jest za ním, úzký a nevhodný. Čekám, že baráček, patrně středověká strážnice, co nejdříve zmizí a že vchod na okres bude opatřen schody přímo z náměstí přístupnými. Za to prý se zruší schody, které na logii a na okres vedou z úžinky farské, proti domu Beerovu. Kdyby na obrázku zachycena byla také fronta západní, viděl byste na něm ošklivou budovu jezdecké kasárny a před ní dva kašany, pod kterými šarže mivaly lávky pro odpočinek a pro zahálku. Těch stromů již není, ale černožlutý »šilderhaus« u vrat kasárny stojí dosud. Obrázek Słowikowskiho pestřejším činí jen figuriny měšťek — žena prý i Saharu činí oasou! —, které svými krinolinami zastíňují propadliny v dlažbě«.

Inženýr Kühn se ušklíbl a, vytáhnuv z náprsní kapsy míru, jezdil po obrázku.

»Co vyměřujete?«

»Šířku tehdejších krinolin. Z pudu stavovského, nikoliv z nálady boccaciovské. Do inženýrsko-stavitelského cechu počítám také ženy. Co ony se narýsují linií svého půdorysu, své stavby! Jak pestrou architektóniku vynalézají, než před nás postaví svůj gloriet, své divadélko! A u krinolin? Kolik se na ně naměřily hedvábí, kolik loktů lemůvek, kolik kotoučů krajkových volánů — žádná měšťka prý jich neměla méně než 25—30! — se naprohlížely a jak těžko své fačádě přizpůsobovaly filigránské čepečky nebo čapky a slunečníky, sotva delší než moje kružítko! Gratulujte si, mládenče, že kolotoč té módy se odtočil k nynějším »honzíkům«! Okrinoleněnému děvčeti — jistě nějaké máte! — byste se nedostal k pasu ani po bok, neřku-li k hubičce« ...

Galaš učinil rukou odmítavý pohyb — kdepak on, Prima-vesiho žentour, a děvče! —, navázal na Kühnův stesk do »střízlivosti« vnitřního města a ironicky se tázal:

»Na předměstích snad máte již čilejší ruch a přibližujete »hanáckou vesnici«, jak se svět Prostějovu vysmívá, modernímu městu?«

»Ani poslední »šarfšic« na naši střelnici nechybil se tak daleko terče, jako tato vaše rána«, vzdychl si inženýr. »Ukáží vám stínový náčrt města za hradbami a pochopíte. Ulice naše, dlouhavé jak pavoučí nohy sekáče, mají až příliš venkovský nátěr. Tolik stájí, chlévů, krmců a kurníků, hnojišť a louží, co ony mají, nemá celá kolátora kostelecká ani určická. V Drozdovicích, v ulici Trávnické a Dolní městští pastýři dosud troubí na vyhánění dobytka — kluci po nich troubívají: děvčata, děvčata, vyžeňte prasata, kozy a krávy do měšťanské trávy! — a pasou jako na vesnici. I ve vnitřním městě je značný chov vepřů a jedna část jeho vyhání je na pastvu na Starou střelnici a druhá část dává pásti u Sv. Anny. Pekař Abrahámek krmí 5 bagounů a v poledne je náměstím vyhánival do »koupele« v rybníčku u »valchy«. Na střechách šindel, po deštích močály, před okny a na cestách moře bláta, není dlážděných přechodů, příkopy jsou zaneřáděny a leckde jsou mezi domy vepřovicové zídky. Ty jsou nejen v ulici Dolní, kde ve střední části její levé strany jsou čtyry domy, nýbrž i v ulici Tráv-

nické a z kraje pravé strany ulice Žeranovské. A jest lepší ulice Vrahovská?²⁶⁾ Tam v pravo u silnice bedihošťské jest obecní prkenná ohrada, do jízdní dráhy trčí kamenný kříž a hluboký příkop činí jízdu svízelnou. Proto snad jsou ochranné řetězy, zapuštěné do pískovcových sloupců, před továrnou Mandlovou i před Milosrdnými, proto snad jest před rožním domem Jana Madaye, nyní Hanschmanovým, zahrádka. Dům pí Kaštylové²⁷⁾ má tři maštale a stodolu, ze které se po žních plevami práší až do refektáře Milosrdných bratří . . . Bývalá »štěpnice« čili »divoká zahrada«, jak se jí také říká, od ohrady ve Vrahovské ulici až proti »staré stělnici« je dnes pustým pastviskem, kterému se i kuňky v trávnickém rybníčku vysmívají, a na jeho konci jest nepěkná obecní pastouška. Mezi tou a rohem »Žabiho škrku« jsou tři domečky sražené, ale prospěšné — jest v nich známá výroba »olomouckých tvarůžků«. »Svinský trh« mezi Vápenicí a Milosrdnými jest rozrýpán jako venkovský hliník, Vápenice jest blokována nečistým vodním příkopem a mezi vojenským »špitálem«^{27a)} a domem »pikhardským«, jest odrabaná zídka dřevové foroty Hatzurovy²⁸⁾ a stejná nestvůra hyzdí roh k ulici Kostelecké. Ulice Lazaret sahá jen něco málo za jízďárnu kavalérie, v níž se učívají jezdit také důstojníci, posílání do Prostějova na »equitaci«, v ulici Ztracené²⁹⁾ po pravé straně jsou domky jen po kapucínskou zahradu, na konci ulice Žešovské v levo, tam, kde by výhodně stála nemocnice, jest rozlehlé vojenské cvičiště³⁰⁾ a u bývalého kostela sv. Barbory³¹⁾ hlučí a řinčí vojenská kovárna, kde se kují podkovy pro husarské koně. A blízko kraje této hlavní naší ulice jest ohyzdná ohrada a nečistá mezírka člena obecního výboru Preusse³²⁾, jejíhož uzavření sousedé se marně domáhají. Hliníky až po kapli Floriánskou jsou dolíkovaté ještě od doby, kdy se tam prodávali vepři, a neforemná, polodřevěná vojenská šopna na seno a slámu jakož i skládka popela mydláře Wagnera jest výsměchem dnešní civilisací. Tato část jest na cestě k polepšení — Rudolf Dvořák vysází ji stromovím a založí v ní sádek.

Okruh města okolo valů znáte a nemusím ho stínovat. Před-

²⁶⁾ Svatoplukova. ²⁷⁾ Svatoplukova 10. Pozdější dům Eduarda Skály.

^{27a)} Vápenice 1. ²⁸⁾ Nyní ulice Reiskova. ²⁹⁾ Tylova. ³⁰⁾ Nyní v. v. nemocnice. ³¹⁾ Kostel sv. Cyrila a Metoděje. ³²⁾ Ulice Krokova.

brání také znáte, ale přes to něco o nich připomenu. Obecní dům³³⁾ před branou brněnskou dosud vypadá jako bývalý městský špitál z let 1580, z purkmistrování Martina Primuse, i jako kontribučenská sýpka bývalého panství prostějovského. Vedle něho, blíže k bráně, jest kovárna »zvěrolékaře« Štěpána a její bouda na kování jest nevzhlednější než venkovská. Proti ní jest nízký domek bílaře Soboty³⁴⁾, mající mezi okny statui sv. Floriána, a za ním se šklebí předpotopní šopna na hasičské náradí a na náčiní pro rybolov v městských rybnících. Mlýnská strouha před obecním domem jest otevřená, chráněná jenom červotočivým zábradlím, má široký most pro jízdu a dvě dřevěné lávky pro pěší. Před válkou se ze strouhy rozléval jazykovitý rybníček před valchu, ve které mají národovci své vosí a sršní hnízdo, kavárnu i sál. Široký a vysoký »Černý dvůr«, jemuž prý se v brzku dostane nástřešní věžičky, a kamenný kříž³⁵⁾ se k valše ohlížejí zvědavě — jistě jest jim nezvyklou její mansardová střecha šindelná s udivenými vykýři a z dřímot je ruší jednotvárný klapot valchovního mlýna.

Apropos! Při zmínce o kovárně Jana Štěpána vzpomínám na účel vaší návštěvy, na kovárny. Vyjímám onu v Drozdovicích, která jest vám z cesty i z ruky, a zmiňuji se o kovárně Jana Brolíka na Senném trhu³⁶⁾, o kovárně za branou plumlovskou a hlavně o kovárně a současně kočárně Weiglově³⁷⁾, v rohu uličky plumlovské a knihařské. Ta má opěrný kůl ke kování ráfů na ulici! Jan Weigel jest nejčilejším německým agitátorem, zejména u menších židů, ježto dokonale ovládá maušlování a soupeří v něm i s Wesselem. Toho vám pro Primavesiho dvůr doporučuji.

Předbrání olomoucké na vzhledu nejvíce trpívало branským mostem — za stara patrně tam býval most padací —, který jest 3 sáhy dlouhý a 2 sáhy široký, a pak mostem přes vodní příkop. Tento most jest 6 a půl sáhu dlouhý, 4 sáhy široký a spávají pod ním domácí dacani a cizí trhaní. Vedle něho znešvařuje toto předbrání budka tabační a bouda Frt. Čecha, který tam vyvařuje a zavalil již i mravnostní policii příčinu ke stížnostem. Stejná budka Lampartova kazí také dojem předbrání u fortny kostelecké, jejíž úžina beztoho jest nepřek-

³³⁾ Poděbradovo nám. 2. ³⁴⁾ Nyní pošta I. ³⁵⁾ Nyní jest z kraje Revoluční ul. ³⁶⁾ Wilsonovo nám. 16. ³⁷⁾ Kravařova ul. 9.

nou a to budovou telegrafního úřadu na straně zámecké a uhelnou kolnou, postavenou za ní, a na straně hradební podlouhlou kolnou obecní, určenou za druhé skladiště jarmarečních bud — první jejich skladiště jest pod baštou Trebalovou. Toto předbrání však mám nejraději — nejen pro jeho úpravu z doby syndika Spanie, nýbrž i proto, že jest z něho po valech přístup ke stělnici³⁸⁾. Ta jest majetkem právovárečného měšťanstva, má starou budovu z r. 1823 s památečným sálem, ve kterém r. 1848 delegáti okrskových dominií prostějovské volební skupiny odmítli voliti poslance do Frankfurtu, a stinnou alejí je spojena s náměstím zámeckým. Právovárečné měšťanstvo chystá se k prodeji stělnice a tož uvažují o její koupi. Jen kdyby tam nebouchalo tolik ran a jen kdyby tam nebylo tolik střeleckých pitek! Ty trhají nervy a posílají do blázince».

»Ale té zábranské cesty! Štěrka aby na ni hledal lorgnonem naši paní Primavesiové, za sucha práší až na kravské tržiště pod zámeckým valem a za podzimních dešťů sám jsem pomáhal přenést školačku, která na vápenickém mostě i se soturkem zapadla do blátivé břečky. Měli byste nutiti okresní silniční výbor, aby tam zřídil řádnou okresní silnici« . . .

Do kavárny vešel Jan Gefing, zapisovatel okresního silničního výboru, sňal zapoceně brejle a rozhlížel se, jakoby někoho hledal.

»My o silničním vlku, a on tady«, inženýr ukázal na Gefinga a zavolal ho ke stolu, »Na koho máte namířeno?«

»Na prostějovské členy silničního výboru, měšťanostu Zajíčka a radního Frt. Neudörfla. Jdu ze Smržic a mám jim zde vyříditi vzkaz našeho předsedy«, přisedal Gefing. »A co vy zde pohrabáčujete?«

»Umlouváme se o okresní silnici pro Prostějov«, štipnul inženýr.

Gefing si prsty prohrábl širokou bradku, vytáhl svoji malou, nahnutou postavu, a rozkládal ze široka, jak byl zvyklým:

»Na tu si počkáte — ještě nejsme ani se svými dětskými nemocemi hotovi! A není divu — na základě zákona ze dne 8. I. 1865 o neerárních silnicích a cestách převzali jsme správu silnic teprve dnem 27. IX. 1865. Odevzdával nám je c. k. okres-

³⁸⁾ Městská knihovna s pozemky, na nichž jest postavena chlapecká škola a sokolovna.

ní představený Josef Zelenka za přítomnosti Eduarda Schiera, c. k. stavebního správce z Olomouce, a zapisovatele Edmunda Chevaliera de Saint-Privée. Přejímal je první okresní silniční výbor s předsedou Tomášem Podivínským, radním ze Smržic, v čele. Mimo prostějovské dva členy byl přítomen zástupce skupiny velkostatků Josef Jurda z Brodku, dále členové Frt. Krejčířík z Bedihoště, Frt. Chytil ze Slatinek, Frt. Ovečka ze Žešova, Jan Boucký z Hradčan, Frt. Bečák z Olšan a Václav Kovář. Přejímání silnic bylo dosti spletité tím, že bylo vyrovnávati různorodé zájmy i účty. Neboť mimo naše okresní vesnice připadly nám také obce z dominia plumlovského a z dominií kapitoly olomoucké, kláštera Hradištského i Chudobinského. Mimo to oba mosty přes Hloučelu a most přes Romži byly značně poškozeny povodní. Most Hloučelní na silnici Prostějov-Litovel stavělo r. 1861 město Prostějov a sice na základě projektu z r. 1846, kterýžto v r. 1858 krajským úřadem byl opraven a doplněn. Stavitel Jan Pospíšil ho stavěl za 6841 zl. 99 kr. a na to mu město zůstalo dlužno 1955 zl. 74 kr., jejichž výplatu silniční výbor musel na sebe převzít. Městu od státní správy dostalo se povolení, aby od 1. III. 1862 na úhradu stavby mostní vybíralo soukromé mýto dle zákona o mýtech a mělo zřídit mýtní fond. Ale po tom fondu se silniční výbor marně pídlil — město sice pronajímalo mýto před domem č. 121³⁹⁾ v ulici Kostelecké, avšak příjem ukládalo do svého důchodu. Mýto za ulicí Plumlovskou patří silničnímu okresu plumlovskému a ani mýta na císařské silnici, v ulici Olomoucké a Žešovské, nespádají do naší pravomoci.

»A což — neposlovaníte nám ten Hloučelní most? Do levé parapetní jeho zdi proti proudu Hloučely dalo město zazdít pískovcový kvádr s vytesaným a pozlaceným nápisem: »Ferdinandsbrücke«, skočil do řeči inženýr.

Gefing pokrčil rameny a kousal se do spodního pysku, jakoby chtěl naznačiti, že jest to možno, načež zatrpkle dodal: »K těmto obtížím, které jsem uvedl, Prušáci nám vloni rozbili silnice i příkopy — a to byste chtěl po silničním výboru novou silnici? Jsem rád, že vám jakž-takž rovnám první oddíl silnice Prostějov-Kojetín od kříže ve Vrahovské ulici až k hostinci v Bedihošti a proháním cestaře K. Müllera. Mimochodem zmi-

³⁹⁾ Číslo 40.

ňuji, že také nám nesnáze činí zastaralé číslování města, které jest již od napoleonských válek a z doby purkmistrování Trübauerova (r. 1828—1832). Očísľujte si domy dle ulic a nikoliv dle postupných čísel celého vnitřního města, celých předměstí. Ale než se k tomu rozkýváte, můžeme si sehrátí partii šachu, ve které bych nerad prohrál — silniční výbor mně měsíčně platí jen 10 zl. a za mimořádné výkony vyměřuje mně semtam nějaký ten zlatý jako remuneraci» . . .

IV.

Filip Galaš k radě inženýra Kühna šel pro doplňky kovářských potřeb cukrovarského dvora k Janu Weiglovi a zhroutil se Plumlovské⁴⁰⁾ uličky, v níž byla dlažba vytlučena jak v lo-
mu, jež byla do polovice jízdní dráhy zastavena kárami, brýčkami a kočáry a v níž vzduch byl otravován dýmem a zápachem z laku, který se tam s fermeží vařil u hradební zdi uličky Městské^{40a)}. Nenašed mistra v dílně, šel za ním do předbrání, kdež ho zastal opřeného o roh brány. Weigel se s posměškem na rtech díval do ulice Střelecké⁴¹⁾ a čekal, jak si tam kovář-konkurent pomůže s úpravou vozových ráfů, nemaje u své kovárny opěrného kůlu. Ale posměšek zapadl za koženou zástěru — tovaryš za opěrný kůl použil akátu, rostoucího při protější zdi, a hračkou ohýbal ráf. Pak sebou Weigel trhl, ježto se z Hliník ozval praskot a zaknutí — pivovarský vůz vjel na chatrný mostek přes vodní příkop, probořil trámy a zadními koly až po nápravy zapadl do průlomu.

Galaš také to uviděl a, pomysliv si, že v Bedihošti ani jinde na dědinách taková nehoda není myslitelnou, oslovil Weigla, sdělil mu účel své návštěvy a odváděl ho zpět k jeho dílně. Při tom poukázal na nezvyklý nepořádek na ulici a pronesl mínění, že policejní správa zakročí.

»Proti mně?«, pohrdlivě se usmál Weigel. »Policejní komisař a radní Adam Waimann^{41a)} jest rád, že mne má! Jsem

⁴⁰⁾ Kravařova. ^{40a)} Zámečnická. ⁴¹⁾ Blahoslavova. ^{41a)} Majitel »domečku« č. 19 Masarykova nám.

nejčilejším agitátorem strany ústavověrné, hlavně u té části židů, kteří táhnou s Wesselem a neradi se míchají do politické kaše. Prospívá mně u nich znalost maušlování. Na to, nač vy jste poukázal, stěžoval si již v listopadu r. 1864 místní časopis »Bote aus der Hanna« — národovci mu říkají »bote Hané!« — a, jak vidíte, do dneška jest ulice jakoby mým dvorkem, mojí dílnou. Z ulice uhnu, až se průlomem hradeb dostanu k valům a tím získám větší prostoru pro svůj závod, který se chystám rozšířiti a doplniti. Již r. 1863 jsem se sousedem stolářem Frt. Zbořilem zažádal o odprodej přilehlé hradební zdi, příkopu a valů, ale žádosti nebylo vyhověno s odůvodněním, že obec nemůže zde u hradeb ničeho postoupiti, dokud nebude vyřízena otázka »Zwingru«, který obec křesťanská má ve společném majetku s obcí židovskou a který se snaží úplně dostati do svého vlastnictví.

»Jak to?«

»Obecně se »Zwingrem« jmenuje plocha mezi hradbami a valy za branou plumlovskou, avšak katastrálně »Zwinger« slove stejná plocha od šerhovské bašty k fortně, od střelnice přes bránu plumlovskou a brněnskou až za židovské jatky (parcela 16/a, 17/a, 19/a a 20/a) a jest to bývalé pohřebiště židovské, na němž židé pochovávali až do r. 1803. Proč je zváno »Zwingrem?« Novoisraelitům název ten lichotí, že prý jim připomíná stejnojmennou chloubu museí v Drážďanech a že prý proto jest uctěním památky pohřbených. Staroisraelitům při tom slově zableskne v očích hněv — Zwinger značí také psinec a oni s bolestí i trpce vzpomínají, že za stara se pod hradby házivaly mršiny psů. Já vím, že při planýrce přilehlé části »Zwingeru« přijdu ještě na zapadlé náhrobní kameny a udělám pořádek dle své metody — zaházím jimi se svým natěračským a lakýrnickým pomocníkem Janem Chmelou bahno hradebního příkopu« . . .

Weigel rozpráhl ruce, jakoby náhrobky již znesvěcoval, a nevšimnul si, že poblíž stojí židovský hausírník Tersch a naslouchá. Galaš hausírníka zpozoroval a, chtěje zabrániti, aby kočárník ve zneuctívání mrtvých nezašel ještě dále, otázal se ho, jak míní svůj závod rozšířiti.

»Za jedno zvětším kočárnictví na továrničku a za druhé se obírám myšlenkou, zříditi sklad rakví a pohřební ústav. Proto již dnes mně ve sřeleckém spolku říkají »Pompfuneber«. Naše

pohřby vypravují se z domu smutku na hřbitov u sv. Petra. Rakev s mrtvolou vystavuje se v průjezdu domu, od rána hoří u ní voskovice a od jedné hodiny odpolední modlí se u ní městští špitálníci — 2 muži a 6 žen. U bohatších rodin se modlíávají i celý den a dostávají také stravu. Obřady kněžské, kostelních zpěváků a adštantů trvají až $\frac{3}{4}$ hodiny. Svičky dostávají také přítomní členové obecního zastupitelstva. V pohřebním průvodu chodíávají všichni špitálníci se svými černými plášti a červenými límci a rakev nosíávají mládenci. Obyčejný pohřeb stojí 14 zl., bohatý až 120 zl. Mládenců v městě ubývá — tak jako panen! —, výprava pohřbů rok od roku se znesnadňuje a proto pomýšlím na odvoz umrlých v pohřebním vozu. Máte již sepsánu poslední vůli? Nikoliv? Tedy ji sepište a nezapomeňte mně v ní odkázat vypravení pohřbu v takovém vozu«, zaagitoval si Weigel a měl se k tomu, aby domluvil bedihošťskou objednávku...

Vraceje se od kočárníka, zahleděl se Galaš ke kasárně⁴²⁾. Po široké desce, zapuštěné do hrubé dlažby před kasárenskými okny, chodila vojenským krokem stráž a ohlížela se k rohu zámeckého náměstí, u něhož stál farář Josef Novák, zvolený dne 27. I. 1863 většinou hlasů za církevní hlavu města, s poslancem Floriánem Novákem, svým 45letým bratrovcem. Oba byli v černých kožiších s persiánovými límci a na hlavě měli tvrdé klobouky. Farář, hladce oholený a s blýskavými okuláry, rovnal si kolárek a živě mluvil ku svému druhu, který klidně a pozorně naslouchal a chvílemi si hladil tlustý pramen knírů svého císařského vousu.

Galaš došel až k nim a zaslechl výklad, že kasárna jest bývalým výsadním domem měšťana a piva nákladníka Karla Chromého, od jehož dědiců město r. 1748 dům koupilo za 1840 hřiven stříbra čili za 5750 zl. šajnů.

V té chvíli od kasárny zahřmělo táhlé: »Gewehr heraus!« a hasaři ze strážnice vyběhli ku svým puškám a stavěli se do »haptáku« — ze sousední kavárny v domě Jana Klementa vyhrnul se důstojnický sbor husarského pluku č. 2 s brigadierem, který přijel z Olomouce. Sbor šel do kasárny.

»Budou jednati o letošním důstojnickém výcviku. Brigádní škola zůstane v Prostějově, ale důstojnická vzdělávací škola

⁴²⁾ Nyní radnice.

bude umístěna v Určicích. Městu případně postarati se o ubytování 1 štábního důstojníka, 2 rytmistů, 17 nadporučíků nebo poručíků, o 4 strážmistry a desátníky, o 56 mužů a 79 koní. Snad také pojednají o potřebě nových jezdeckých kasáren pro celý obvod, ježto venkov hlasitěji volá — hlavně po té husarské vraždě v Dědicích —, aby ubytování vojska po vesnicích bylo zrušeno«, vysvětloval Florián Novák a dodal:

FLORIÁN NOVÁK,
c. k. rytmistr auditor v. v.

»Prostějovsko vícekrátě již o stavbě kasáren jednalo a c. k. okresní představený navrhoval, aby několik vesnic dohromady vystavělo jednu kasárnu pro menší oddělení kavalérie. Obce návrh ten zamítly a podaly petici na zemský sněm, aby se na Moravě vystavěly 4 velké kasárny jízdecké na účet zemského fondu. Obce samy nemají takového jmění, aby na svou pěst mohly stavěti kasárny a mimo to by tímto způsobem nebylo odstraněno nynější zlo, s ubytováním kavalérie spojené. Petice navrhovala, že pro kasárny se nejlépe hodí města«.

»Ty jako rytmistr-auditor, nežli jsi se dal pensionovati,

i s takovými otázkami míval jsi hojně starostí a sotva toužíš mezi tyto husary. Zvláště nyní, kdy jejich ostruhy řinčí do politického čardáše a kdy s Beustem si ostří šavle proti Slovánům, proti nám. I v Prostějově to nemile cítíme«, zamrzl se farář a, rozepnul kožich, vytáhl stříbrné hodinky, které měl na tenkém řetízku, přehozeném okolo kolárku a provlečeném dírkou vesty, a porovnav jejich ručičky s věžními hodinami,

• FARÁŘ JOSEF NOVÁK.

odváděl přítele k domu Aloise Haschka, z jehož portálu se pyšnil znak bývalého dědičného úřadu poštmistrovského...

V.

Galaš obrátil se k zámeckému náměstí, přeletěl zrakem štíty vinopalen »u vola«, »u tří zajíců« i »u tří kohoutů« a

zamířil okolo kašny do místnosti »u modrého lva«⁴³⁾, kdež přední měšťan a národovec Eduard Chmelař měl výrobu likérů, zájezdný hostinec a kde také naléval výborné víno. Na svých 56 let byl statný a v brejlích a s jablíčkovou bradou činil dojem myslitele.

Místnost hostinská byla prostorná, při vchodu v levo měla »kasu« se zasklenými dveřmi, se starou pohovkou a s psa-

EDUARD CHMELAŘ.

cím stolem. Vedle kasy byla nálevní tabule, pobitá měděným plechem, a na ní stály veliké měděné džbány. Džbány na kořalku »sprostou«, »režnou«, byly bez příklopů, džbány na jemnější likéry měly víka. Při zdi ke kuchyni se týčila vysoká tmavozelená kamna, která byla vytápěna z kuchyně, a okolo nich se točily dřevěné lavečky. Do kuchyně svítilo široké okno a tím se do hostinské místnosti podávala jídla, nejčastěji uzené se zelím, vepřová pečeně a klobásy. Ke zdem byly přistrčeny dlouhé lavice, před nimi stály hostinské stoly dubové, čistě vydrhnuté. Na průčelní zdi visel objemný kříž, pod nímž hořelo věčné světlo, a vedle něho kroupenka tak, jak to tehdy v hostin-

⁴³⁾ Pernštýnské náměstí 9.

cích bývalo pravidlem. S bočních zdí hleděly světlotisky, mezi nimiž jeden představoval poslední Valdštýnovu hostinu v Chebu a druhý byl tableau českých vlastenců, mezi nimiž vynikal František Palacký, Karel Havlíček a Barák.

V koutě nálevny na lávce seděli dva národovci, Alois Pořízka, 38letý učitel, a soustružník Jan Edmund Böhm, a rozebírali politickou situaci, jak o ní psaly Národní Listy, Eduar-

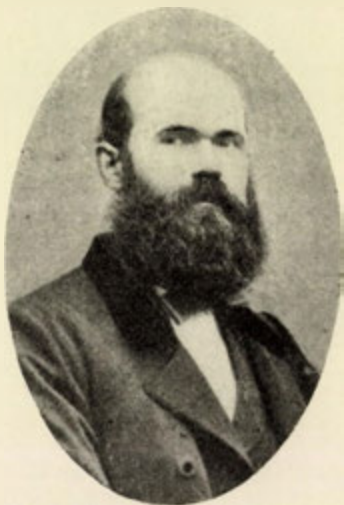
ALOIS POŘÍZKA.

dem Chmelařem odebírané. Galaš se znal s oběma, pozdravil se s nimi, sedaje k vedlejšímu stolu, a mrknul k protějšímu domu vedle »tří zajíců«, kdež se pyšnila tabulka advokáta Dr. Inocence Zaillnera. Sklepnice před nového hosta postavila skleničku vína a on z lahodného nápoje usrkoval.

Učitel Pořízka, vysoký, kostnatý, vysedlýh lící, rusého kníru a očí pohyblivějších nežli rtuť, přivolal Eduarda Chmelaře na »konferenci«, jak říkával, a upozorňoval:

»Belcredi jest před pádem, federalismus také a na obzor se tlačí nová Bachovina. My zde v Prostějově první ucítíme její pěst a náš zemský mandát poslanecký jest jako vrabec na střeše. Neboť Schmerlingův volební řád ponechává vládě a dočasné většině volebních komisí jakož i většině zemského

sněmu široké pole k jednostranným machinacím. Volení do sněmu uvedeno jest do tuhé spojitosti s prozatímním obecním řádem ze 17. II. 1849 a dnes již jest v platnosti obecní řád z 15. III. 1864, čímž nastati může různé nazírání na několik otázek. Census pro města zvýšen byl na 10 zlatých, otázka reklamační jest neurčitou, není jasnou otázka volebního práva žen a nezletilců, není jasnou ani přípustnost volení plnomoc-

JAN EDMUND BÖHM.

nikem a ponecháno jest volení ústní. A jak dočasná vláda může pro sebe využítkovati způsobu volení spolumajitelů realit, o jejichž volení obecní řád určitě mluví, o němž však Schmerlingův sněmovní řád ničeho neuvádí! Proto také prostějovský mandát sněmovní ve mnohém odvisí od pokynů a programu vlády«.

»Přehlédněme posavadní prostějovské volby a poučení z nich upotřebíme k příštím volebnímu postupu«, navázal Böhm, přetřel si tmavý plnovous a svraštil obočí tak, že jeho pleš, vějířovitě se tlačící k temeni hlavy, svezla se k čelu. Na

to se loktem opřel o svazek Zapovy česko-moravské kroniky, kterou v Prostějově odebíral jenom on a mlynář Karel Novotný, a sledoval volební reminiscence, které Pořízka uváděl.

»Při poslanecké volbě r. 1861 byly v Prostějově odevzdány 544 hlasy a slovanský kandidát Bedřich Rozehnal, soukromý agent v Prostějově, obdržel jich 312 a porazil ústaváckého kandidáta Dr. Inocence Zaillnera, který měl 232 hlasy. Ve schůzi sněmovní dne 9. IV. 1861 byla volba za referentství Dr. Adamčíka uznána správnou. Bedřich Rozehnal poprvé se nás zastal v otázce samostatného statutu pro Prostějov. Tehdejší purkmistr Konstantin Czerny, ústavák, učinil ve schůzi obecního zastupitelstva dne 5. II. 1863 pilný návrh, aby město zažádalo o statut obecní, jak ho mají královská města Brno, Olomouc, Jihlava, Znojmo, Kroměříž a Uh. Hradiště. Statutem měli jsme býti připraveni o zastoupení v obecní správě i na sněmu zemském a měli jsme býti také národnostně zdeptáni. Návrh statutu připravila pětičlenná komise ústavácká s vůdcem svým Dr. Vincencem Heinem, advokátem a notářem v čele, obecní výbor jej narychlo přijal ve schůzi dne 20. III. 1863 a podal na zemský sněm petici o schválení statutu. Moravský zemský sněm o petici té jednal ve schůzi 4. V. 1864 a poslanec Dr. Mezník jménem odboru pro obecní záležitosti navrhl, jak to v našich zápisech poznačeno: »Ačkoliv Prostějov se svými 13.468 obyvateli jest třetím městem Moravy, uvážil odbor, že jmění městské obce prostějovské jest 282 jiter a 1334 □ sáhů roli, 262 jiter a 154 □ sáhů lesa a 64.328 zl. v obligacích. Zadluženo jest asi 27.000 zl. Vlastní příjmy obce v r. 1863 obnášely 42.066 zl. 1 kr., dále vybírala se obecní přirážka 11 krejcarů a sice 5 kr. na školy a 6 kr. na silnice. Novým statutem by se přirážky Prostějova značně zvýšily a staly by se nesnesitelnými. Voličů má Prostějov v I. sboru 100, ve II. sboru 197 a ve III. sboru 1179 a dle navrženého censu volebního, který by teprve od 5 zl. daně oprávněval k volbě, bylo by 656 voličů III. sboru z volebního práva vyloučeno. Ježto dále nejsou prokázány zvláštní zájmy, které by oprávněvaly, aby již letos bylo přikročeno k poradě o předběžném návrhu, navrhuje obecní odbor, aby se přes petici města Prostějova o udělení vlastního statutu obecního přešlo k dennímu pořádku«, K doslovu debaty, ve které se JUDr. Gířček, státní nadvládní a poslanec z Olomouce jediný přimlouval za udělení

statutu, připojil Dr. Mezník ještě, že Prostějov má ročních příjmů jen 24.000 zl., kdežto Jihlava jich má 84.000 zl. a Znojmo 78.000 zl. Současně vytknul, že Prostějov otázku statutu neuvážil zrale — o pilném návrhu purkmistrově se zastupitelstvo paragraf za paragrafem usnášelo bez debaty«.

»A já zase mám poznamenáno«, skočil do řeči Böhlm, »co mluvil poslanec Rozehnal. V podstatě řekl: »Bude se snad

BEDŘICH ROZEHNAL.

zdáti podivným, když já jako zástupce Prostějova mluvím proti vyhovění této petici, avšak nutí mne k tomu závažné důvody. Souhlasím úplně s vývody zpravodajovými. Ani jedna obecná škola v Prostějově nemá vlastní budovy, jakou již každá venkovská obec pro své školství opatřila. Ačkoliv pro nižší reálku již ode dvou let připraveny jsou stavební plány i stavební místo, nestaví se pro nedostatek peněžních prostředků. Prostějov také strádá krizí bavlnickou, dokonce se pro tkalce, trpící nouzí, pořádaly sbírky, což jistě nesvědčí o blahobytu v městě. Veliká většina obyvatelstva si zvláštního statutu nepřaje«. Tolik asi řekl Rozehnal a já bych na jeho místě byl ještě přibíhl usnesení obecního zastupitelstva z 18. III.

1863, ve kterém k návrhu starosty Czerného bylo přijato, že nezaměstnanosti tkalců se ulevovati bude vypovězením tkalců cizích a že podpora nezaměstnaným se poskytne jen v rámci sebraných milodarů a omezí se na ty nejpotřebnější. Z obecních prostředků ani heble«.

Eduard Chmelař se zamyslel a dodal: »Vím, že návrh Dr. Mezníka byl přijat skoro jednomyslně a že poslanec Rozehnal byl při tom na místě. Jeho vystoupení proti statutu nemohlo znehodnotiti ani potomní usnesení obecního zastupitelstva ze dne 20. V. 1864, ve kterém k pilnému návrhu Adama Waimana vzdán byl dík posl. Dr. Giříčkovi za to, že se ve sněmu přimlouval za statut prostějovský. Vím, že Bedřich Rozehnal u nás byl mezi průkopníky národního obrozování; vím, že sepsal stanovy pěveckého našeho spolku »Orlica« a že přispěl ku schválení jejich dnem 15. V. 1863; vím, že i jako člen obecního zastupitelstva zvláště se bil za české školství, avšak neprospěl nám, ba naopak poškodil nás, když odešel do Olomouce za redaktora časopisu »Morava« a jeho humoristicko-satirické přílohy »Ječmínka«, které v Olomouci od r. 1864 vycházely místo zaniklého »Moravana«. Víte, co míním — jest to ona osudná aféra jeho s Janem Barniklem, úředníkem městské rady a důvěrníkem Dr. Zaillnera. »Ječmínek« se dotknul Barniklovy cti, došlo k žalobě, redaktoru hrozilo odsouzení a v důsledku jeho ztráta poslaneckého mandátu. Rozehnal všemožně usiloval o vyrovnání. Před starostou Czerným šel až tak daleko, že se zavázal ihned podati resignaci na svůj mandát poslanecký, odvolá-li Barníkl žalobu. Došlo k dohodě v tomto smyslu a ihned odesláno bylo odvolání žaloby i resignace na mandát. »Bote aus der Hanna« uveřejnil Rozehnalův dopis, v němž též oznamuje zemskému hejtmanu hraběti Emanueli Dubskému, že se z rodinných důvodů neodvolatelně vzdává poslaneckého mandátu za město Prostějov, a resignaci svoji označil jako psanou v Olomouci dne 16. září 1864. Žaloba byla odvolána, ale jinak se stalo s poslaneckým mandátem. Tvrdí se, že Rozehnal telegraficky svoji resignaci odvolal, sám prý do Brna zajel a od úředníka zemského výboru docílil, že jemu písemná resignace byla vrácena. Vím, že žaloba byla léčkou, o které jeho protikandidát Dr. Zaillner věděl, vím, že podmínka vyrovnání byla nemravná i krutá, že byla skřipcem Bachova tiskového řádu proti redaktoru, vím, že byla politic-

kým zločinem, ale byla-li přijata a byla-li pak nesplněna za uváděných okolností, otrásla také důvěrou našich voličů. Ti si nepřejí ořechů s červivým jádrem. Také já považuji opravdovost a poctivost za přední ozdobu národního charakteru a vysoko cením její přitažlivost. Jest jedním z článků českého programu svobodomyšlného, k němuž se hlásím«.

»Barnikl podal pak na B. Rozehnal žalobu pro podvod, a poslanec byl pro přestupek podvodu odsouzen do vězení na dva dny. Rozehnal se odvolal, c. k. vrchní soud zemský potvrdil rozsudek co do viny, ale zmírnil trest na 10 zl. pokuty. Poslanec Rozehnal podal císaři prosbu, aby následky jeho odsouzení byly mu prominuty, ale bez výsledku, načež zemský výbor vyloučil ho ze sněmu, což sněmovní schůze dne 23. XI. 1865 vzala na vědomí. Z úřednických zapisovatelů fungoval tehdy Dr. Bažant«, vzdýchl si Pořízka.

»Případ Rozehnalův také nás poškodil při volbách obecních«, přisvědčoval Böhm. »Vzpomínejte. Poslední obecní volby dle provisorního zákona obecního byly konány v březnu r. 1861 a my jsme docílili mnoho hlasů ve III. sboru a naši zástupci František Možný, Karel Zimmer, Karel Poštulka, Čeněk Höger, Josef Hlíňák, Karel Wagner, Bedřich Rozehnal, Hynek Čecháček, Karel Novotný i Jakub Zatloukal dobře se uplatnili hlavně při snaze o stavbu centrální dráhy přes Prostějov k Olomouci a Šternberku a při péči o nápravu nesprávnosti v obecním důchodu, které se za Czerného tak rozbujely. A jak jsme vypadli při obecních volbách r. 1864, kdy se poprvé volilo dle nového obecního řádu z 15. IV. 1864! Volby ty nás neuspokojily, ale daly nám výstrahu. Volební seznamy, vyložené dnem 8. VI. 1864, nechali jsme bez podrobnější kontroly — dle mého soudu byly sestaveny nesprávně! — a do voleb jsme šli bez pevného komanda. Ve III. sboru, kdež z 1090 voličů volilo jenom 500, byli jsme připraveni o úplné vítězství. Starosta Konstantin Czerny ukončil volbu o 5. hod. odpolední a nepřipustil, aby přítomní naši 34 voliči odvolili. Nedbal ani našich protestů, které jsme přednesli také ku c. k. okresnímu správci. Teprve když kancelista Vilém Veselý přišel se vzkazem c. k. okresního Zelenky, že přítomní voliči mají býti k volbě připuštěni, zahájil Czerny znovu volební akt a voliče naše připustil. Avšak Němci si přivolali dra Heina, aby proti připuštění našich voličů protestoval, načež většina vo-

lební komise škrtlá při skrutiniu ty naše 34 hlasy a ve volebním zápisu oprávněný požadavek odmítaných našich voličů vyličila jako demonstraci. Proto náš člen komise Josef Stich odepřel protokol volební podepsati. Prorazili jsme jenom se šesti kandidáty 232—267 hlasy a zvolenými byli: František Možný, Hynek Čecháček, Karel Poštulka, majitel hotelu »u tří králů«, faktor F. E. Černý, Karel Wagner a Josef Stich. Z náhradníků získali jsme jenom Vincence Bernarda 78 hlasy ze 184 hlasů odvolených. Němci dostali 92 až 99 hlasů.

Ve II. sboru, v němž bylo 195 voličů, mezi nimi 26 virilistů, dostali jsme ze 155 odevzdaných hlasů jen 27—49 hlasů a vy, příteli Chmelaři, dostal jste se do obecního výboru jako náš sedmý zástupce jenom tím, že se radní Ferd. Sonnevend německého mandátu vzdal ještě před konstituováním. V I. sboru, kdež bylo 76 voličů, mezi nimi 24 virilisti, volby jsme se zdrželi a byli v něm poprvé do obecního zastupitelstva zvoleni železník Jan Zajíček a Dr. Inocenc Zaillner. Tenkrátě německou kandidátku také doporučoval Alois Krautil, který se již od ústaváků odkloňuje.

Tehdejší obecní volby ukázaly nejenom naši početní slabost, nýbrž i politickou neujasněnost a neznalost. Na naši kandidátce II. sboru, tak zvané »slovanské strany« byli kandidováni tři měšťané, kteří voleni byli »stranou velkorakouskou« a na její kandidátce I. sboru byl zvolen c. k. notář Alois Einaigl, který se s německým vůdcem, advokátem a konkurentem notářem, měl rád jak soustruh se sukem a který později potíral sněmovní kandidaturu ústaváka dra I. Zaillnera a který jest od kasiňáků zván »mužem středu« . . .

»Volební neujasněnost nebyla lepší ani u voličů«, doplňoval Chmelař. »Magnet německé většiny přitahoval větší i menší piliny. Vždyť tehdy německy volil i konvent Milosrdných bratří — (od těch dob již nevolívá) —, notář Einaigl, nám blízký kancelista Vilém Veselý, bratr farářův Frt. Novák, hrnčíř Čeněk Venclík, určický farář Petr Obdržálek, vdova po Janu Černém, později provdaná Knappová, a jiní a jiní, kteří cítí slovansky. Mnoho voličů nevolilo politicky, nýbrž dle osobních zájmů a sympatií a vedlo je k tomu hlavně ústní volení, kontrolované. Avšak ani mezi politicky vyhraněnými voliči nebylo kázně — tak na př. našich kandidátů volil aktuár Václav Walter jen 5, učitel Jan Skála 7, náš kandidát Frt. Illek jen 4,

Čeněk Höger 8, ba také ty, příteli Pořízko, jsi vybočil a dal jsi mezi našimi kandidáty také hlas Janu Zajičkovi» . . .

Pořízka se zarazil, ohnal se rukou a ohlédl se k vedlejšímu stolu jakoby z obavy, že o českých slabostech poslouchá, kdo o nich nemá vědět. Ed. Chmelař pochopil jeho rozpaky a zamlouval:

»Pan Galaš slyší, jakoby neslyšel! Jest srdcem náš a před ústaváky jako hrob«.

»Volby obecní nám tehdy přinesly ještě jiné překvapení«, vracel se k načaté debatě Böhm.

»A důsledky jejich se již objevily při volbách sněmovních a budou, tuším, dalekosáhlé«, odpověděl učitel. »Zdá se, že již tehdy se při nich střetly dva proudy politiky ústavácké — směr krajně a otevřeně nám nepřátelský, zastoupený Dr. Zaillnerem, se směrem lišácko-opatrnickým, který si dává masku »prostějováctví«, avšak jest stejně nebezpečným. V řadách Zajičkových jsou židé, »Moraváci« — ani pulci, ani žáby —, odrodilci a němečtí liberálové, kteří mají ke konservatismu blíže nežli k liberalismu. Při volbě dne 10. IX. 1864 byl za starostu opět zvolen dřívější purkmistr Konstantin Czerny, majitel domu »u zlaté koruny«⁴⁴⁾, faktor a barvíř, 6 radních zvoleno výhradně z ústaváků a Zajiček s Dr. Zaillnerem jako kandidáti na starostova náměstka měli při tom stejně hlasů. Los rozhodl pro Zajička a tím začala jeho dnešní kariéra. Stalo se totiž něco nečekaného — starosta Czerny upadl hospodářsky, přišel do konkursu a v listopadu z obecního domu zmizel, načež dne 25. XI. 1864 za měšťanostu zvolen byl Jan Zajiček 27 hlasy. Dr. Zaillner, který byl v »Bote aus der Hanna« označen za jeho protikandidáta, dostal jen 2 hlasy a, že při první volbě měl za radního nejvíce hlasů — 28 —, stal se ve smyslu obecního řádu místostarostou«.

»Prostějov vždy býval horkou půdou, ale od těch dob jest volební sopkou«, vzpomínal Böhm. »Po odchodu Rozehnalové ze sněmovny vypsána byla volba našeho poslance na den 8. XI. 1865 a již se láva z Prostějova valila až do Brna a zaplavovala sněmovnu. Bili jsme se za vašeho bratra, příteli Chmelaři, a volební náš program byl sympatický. Zdůraznili jsme všechny aktuální otázky a zvláště jsme žádali: 1. svoboda

⁴⁴⁾ Žerotínovo náměstí 12.

obce zakládá se na tom, aby do svého svazku nemusila přijímati, kdo se za jejího úda nehodí (tedy opak, než chtěl Dr. Giskra); 2. bez okr. zastupitelstva nelze uhájití samosprávy obecní ani zemské; 3. pravomoc zem. sněmů musí se rozšířiti a musí se jim přiděliti vše, co se netýká ministerstva války, financí, obchodu a přespólních záležitostí; 4. provedení jazykové a náboženské rovnoprávnosti jest podmínkou svornosti v obcích a zemích; 5. spor s Uhry vyrovnati se dá jen na základě manifestu z 20. září a diplomu říjnového; 6. obchodní komory v nynějším složení nevyhovují potřebám řemesel a živností; 7. jsou nutny úvěrní banky pro řemeslníky; 8. Israelitům se má poskytnouti na sněmu zvláštní zastoupení z ohledu na jejich náboženské a školské potřeby; 9. bez železnice Prostějov budoucnosti nemá... A jiné a jiné...

V době volební jsme měli komitét, v němž zasedali: Alois Krautil, Karel Novotný, Hynek Čecháček, Ignác Deml, JUC. F. Lakomý, Alois Dvořák, Čeněk Höger a vy, příteli Chmelaři. Na německé schůzi, proti Dru Heinovi mluvili JUC. Lakomý a Václav Walter a Zajičkovi zasadila se první rána. No, však za nezpůsoby, které zavedl do volebního boje, si jí zasloužil.

»Skrejšovský v Praze nezpůsoby ty řádně přibil. Mám o té volbě zachován článek z jeho novin a neuškodí, připomeneme-li si ho«, zajiskřil očima Chmelař, odešel do »kasy« a přinesl č. 312 čas. »Politik« z 13. XI. 1865 a češtinou sdělil z něho volební zprávu: »Město Prostějov bylo v těchto dnech svědkem volební agitace, jaká za naší mladé éry zřídka se přihodí. Náš purkmistr Zajiček, obchodník železem, hned po vypsání volby horlivě se staral, aby ústavácké straně zajistil vítězství, a zřelal své zřízence ku všem voličkám-vdovám s vyzváním, aby s ním volily, ježto prý pečuje o vdovy a sirotky. Vdovy většinou se daly chytiti, avšak některé z nich plnomocenství podepsaly s podmínkou, že na ně bude volen Jan Chmelař, k němuž mají důvěru. Zřízenci je ujistili, že se stane dle jejich podmínky. Při schůzi voličů nepopulární řečník bombasticky odporučoval svého kolegu Dr. Innocence Zaillnera za kandidáta sněmovního, kdežto druhý řečník c. k. notář Ein-aigl přesvědčivě odporučoval kandidaturu Jana Chmelaře, c. k. státního nadvládního v Olomouci. Purkmistr a jeho stranníci seznali, že navrženého svého kandidáta neprosadí, pročež se rozhodli pro kandidaturu purkmistra Zajička a svolali novou

schůzi voličskou. Na té dva řečníci mluvili proti kandidatuře Zajičkově, pro ni nikdo. Na to se ústaváci dohodli, aby důvěra pro Zajička byla vynucena umělými triky. Řečníci, doporučující slovanského kandidáta, byli v novinách tupeni a s nimi také slovanský kandidát. Ale mínění voličstva se nezviklalo a Zajiček, vida se valiti mračna, povolával k sobě voliče policejné, prosil i hrozil svoji nemilostí, avšak jen pochybné charaktery daly se obalamutit. V den volby vyhozen byl poslední trumf. Purkmistr Zajiček zasedl ke stolu volební komise a argusovými zraky sledoval každý voličský hlas a odpoledne dal z nevoličů do volební síně připustiti pouze svoje lidi. Židé, jichž jest v Prostějově čteně, hlasovali pro Zajička, křesťanští voliči většinou byli pro Chmelaře. Jsme zvědaví, jak Zajiček přijme tento projev nedůvěry svých spoluobčanů. Mluví se již o tom, že má úmysl vzdáti se purkmistrovství«... Článek tento byl označen značkou Dr. L.«

»Psal jej JUC. František Lakomý«, obrátil se Pořízka ke Galašovi a vysvětloval: »Býval c. k. aktuárem skoro až do voleb a od roku 1863 byl pákou činnosti »Orlice«, jako její jednatel. Z Prostějova byl Němci vyštván do Olomouce. Článek jeho vyvolal první politický projev v obecním zastupitelstvu, v jehož schůzi dne 21. XI. 1865 přijat byl návrh Dr. Heina: »Proti četným a nezaslouženým nájezdům a utrhačstvím proti našemu zasloužilému měšťanostovi, které se v poslední době v několika časopisech objevily, a zvláště proti článku v časopisu »Politik« ze 13. XI. 1865, kde se měšťanostovi projevuje nedůvěra, prohlašuje obecní výbor obviňování ta za nespravedlivá a vyslovuje starostovi důvěru«.

»Již se pamatuji«, přikývnul Böhm. »To bylo ve schůzi, která také vzala na vědomí, že první dirigent »Orlice« učitel Jan Tauber odešel do Bojkovic. Němci byli tak rozezleni, že se ostře vyslovili i proti stavbě »zugskasárny«, a odmítli jakýkoliv příspěvek na její stavbu — nač prý uleviti slovanskému rolnictvu? Vždyť prý město má pro kavalerii vlastní kasárnu, špitál na Vápenici, o ubytování štábu plukovního i divisního jakož i plukovního velitelství tak jako tak se starati musí a ubytovací poplatky za to jsou malé. Z té rozezlenosti Němci pak přešli do směšnosti a Prostějov učinili Kocourkovem — obecní zastupitelstvo zamítlo návrh na zakoupení Wertheimky pro obecní důchod a přijalo návrh Aloise Hasch-

ka, aby v důchodě spával a obecní peníze hlídal — — policajt!
A policajtů má město, jak se lidově říká, sotva půldruhého«.

»Rozezlenost ústaváků měla hlavní příčinu v našem protestu proti výsledku volby sněmovní. Ten projednával se ve schůzi sněmovní dne 24. XI. 1865 a řešil nejasnosti volebního postupu, který zavinil Schmerlingův volební řád«, pokračoval Pořízka. »Volby naši zúčastnili se 374 voliči osobně a kromě toho ještě hlasovalo 107 osob plnomocenstvím. Naši členové komise volební, farář Novák a mlynář Karel Novotný, odmítali plnomocenství a vládní komisař upozornil, že souhlasně s nimi za platné neuznává hlasy, které plnomocenstvím jsou podány. Německá většina připustila hlasy plnomocenstvím, ba připustila k volbě také německé voliče, kteří nebyli ve volebních seznamech zapsáni. Mimo to nenechala volební komise odvoliti voliče, kteří ještě rázem 6. hodiny neodvolili, a ve volební síni byli přítomni, a ustanovila, aby se volba odložila na druhý den. Vládní komisař také tomuto usnesení se opřel a vyžádal si pokyny vládní. Volba se pak dokončila až za dva dny a předsevzalo se skrutinium. Zajíček měl hlasů osobně odevzdaných 177, plnomocenstvím však odevzdaných 63, v celku 240 hlasů. Jan Chmelař měl osobně odevzdaných hlasů 197, plnomocenstvím odevzdaných 28, tedy v celku 225 a jelikož komise plnomocenství uznala, prohlášen byl Jan Zajíček za zvoleného poslance. My jsme proti volbě plnomocenstvím protestovali, většina zemského výboru se přiklonila k našemu stanovisku, stavíc se přesně na znění volebního řádu sněmovního, uznala, že Chmelař měl většinu platných hlasů a že by měl býti uznán za zvolena. Ježto však se při volbě přihodily také jiné závažné vady, které náš protest vytknul, navrhl zemský výbor, aby volba byla zrušena a aby se vypsala volba nová. Zpravodajem zemského výboru byl Dr. Alois Pražák, proti němuž Dr. Adamčík navrhoval schválení volby Zajíčkovy. Většina sněmovní uznala nepřipustnost sněmovního volení plnomocenstvím i ostatní nesprávnosti volební a volbu zrušila. Prostějov tím rozřešil jednu zásadní nejasnost Schmerlingoviny. Druhou, neméně závažnou nejasnost volebního řádu sněmovního pomohl rozřešiti při nové volbě, vypsané na den 21. prosince 1865.

Při této sněmovní volbě vláda Belcrediho povolala do volební komise většinu našich zástupců — c. k. notáře Einaigla,

faráře Nováka, Hynka Čecháčka a Karla Novotného — a komise za předsednictví Einaiglova před začátkem volby učinila zásadní usnesení v ohlasu posledního jednání sněmovního: 1. že nepřijme při volbě žádných hlasů plnomocníky odevzdáných; 2. že vyloučí při volbě úplně hlasy ženských a osob, jež nejsou soběprávné; 3. že nechá odvoliti voliče, kteří před vyhlášeným koncem volby budou přítomni. V průběhu volby objevila se novota, která vyžadovala zásadního rozluštění — voličky, nesmějice voliti plnomocenstvím, dostavovaly se před komisi a chtěly voliti osobně. Komise je sice připustila, avšak hlasy jejich nebyly zapisovány do hlasovací listiny a jeden člen komise pouze odděleně jejich hlasy zapisoval. Při skrutiiniu hlasy tyto čítány nebyly. Mužských hlasů odevzdáno 513, z nichž obdržel Jan Chmelař 266, Jan Zajiček 247 a byl tudíž Chmelař prohlášen za zvoleného poslance. Menšina volební komise — Dr. Zaillner, Alois Haschke a Frt. Neudörfel — dovozovala, že je třeba čítati také hlasy ženské, z nichž 54 dostal Zajiček a 18 Chmelař, takže by Zajiček měl 301 hlas, Chmelař jen 284 hlasy a že za zvolena má vyhlášen býti Zajiček. V tomto smyslu ústaváci podali proti volbě protest a zemský sněm dne 16. I. 1866 opětne musil luštiti důležitou mezeru a křivdu Schmerlingova volebního řádu.

Jednání o této prostějovské volbě zabralo skoro celou schůzi sněmovní a zápis o něm čítá 33 strany sněmovního protokolu.

Zpravodaj Dr. Pražák jménem většiny zemského výboru postavil se přesně na stanovisko Schmerlingova řádu volebního a navrhl schválení volby Chmelařovy. V obsáhlé debatě, do níž zasáhli Dr. Adamčík, Dr. Mandelblüh, Dr. Ryger, hrabě Mitrovský, Dr. Giskra, hr. Belcredi, Skene, Dr. Mezník ano i místodržitel sv. pán Poche, řešena byla otázka, mají-li ženy vůbec volební právo sněmovní dle řádu Schmerlingova. A tu se objevila vadnost zákonodárství — volební řád sněmovní stanovil, že každý volič má zpravidla volební své právo vykonati osobně. Výjimka z tohoto pravidla připuštěna byla jen pro volbu v kurii velkostatkářské, v níž bylo lze voliti také plnomocenstvím. Proto zemský sněm ve schůzi dne 24. XI. 1865 při projednávání našeho protestu proti volbě Zajičkově zásadně se prohlásil proti platnosti hlasů, odevzdaných plnomocníky v kurii městské. Oproti tomu volební řád do obcí, na který se volební řád sněmovní odvolával a s nímž byl uveden

v těsnou spojitost, stanovil, že ženy vykonávají své volební právo plnomocníkem, nikoliv tedy osobně! Oprávněnost žen, voliti do sněmu, byla tudíž mezi dvěma protivnými póly a sněm po vyjádření místodržitelově, které vyznělo proti volebnímu právu žen na sněm zemský, vyslovil se proti ní. Proto také po jmenovitém hlasování schválil 47 hlasy proti 39 hlasům platnost volby Chmelařovy. Většina sněmovní tím dokumentovala neudržitelnost oktroyovaného volebního řádu Schmerlingova, proti němuž se česká delegace zásadně postavila a který mnoho přispěl k pasivní její politice oproti radě říšské, kteroužto pasivní politiku definitivně nastoupilo r. 1863«.

»Pamatujete, že Dr. Zaillner se v komisi střapil, jakoby se volby bylo účastnilo 20 osob, pro trestné činy odsouzených, a že to nebylo správné? Dr. Pražák sněmovně z úředního výkazu uvedl jediný starý případ Böhmův«, připomenul Chmelař.

»Ano, a hodně starý případ«, přikývnul Böhm. »Roku 1853 měl jsem ve svém obchodním výkladu porcelánové dýmky, pomalované neoblečenými ženskými, a četnický kaprál mně je zabavil zrovna tak, jak to učinil Vincenci Kramářovi a Josefu Neumannovi. Byl jsem proto u c. k. okresního soudu obžalován státním zástupcem Bartlem a c. k. soudní adjunkt Vendelín Hausmann mne odsoudil z přestupku proti veřejné mravopoctnosti dle § 500 a 516 tr. ř. a dostal jsem pokutu 10 zl. k. m. Odsouzení mělo nemilé občanské následky — dle § 11 volebního řádu do obcí byl jsem zbaven pasivního práva volebního. Domáhal jsem se občanské rehabilitace, avšak byl jsem r. 1865 místodržitelstvím zamítnut — víte, kdo tam z Prostějova má vliv a koho zde tlačím v žaludku! — a proto jsem rehabilitační žádost podal císaři. Bylo mně vyhověno, ježto v zákoně bylo opomenuto ustanovení, jak dlouho mají trvati volební následky po takovém přestupku, a já k vůli neoblečené fajce přece nemohu trpěti až do soudného dne. Dnes již mohu býti i policejním komisařem a mohl bych Zajíčkovi konfiskovati jeho Barnikla i s Glosinkem zrovna tak, jak vy jste ústavákům v obecním důchodě konfiskovali Bobrovského a Klose...«

»Ústaváci naši nesnesli svojí porážky klidně«, rozvínoval Chmelař další prostějovské poměry volební. »Získali pomoc u ministerstva spravedlnosti a to dalo mému bratru pokyn, že

jako státní nadvládní by nemohl a nesměl vystupovati proti vládě a že by se poslaneckého mandátu měl vzdáti. On to, bohužel, učinil a dne 22. XI. 1866 měli jsme novou volbu sněmovní a v ní svůj Králové Hradec. Zajiček při ní dostal 178 hlasů, náš kandidát farář Josef Novák jen 174 hlasy a za zvoleného prohlášen byl Zajiček. K našemu protestu navrhla většina zemského výboru zrušení Zajičkovy volby a zpravodaj Dr. Pražák prokázal, že 4 židovští voliči byli k volbě připuštěni bez legitimací a že odvolilo 12 osob, které byly odsouzeny pro lichvu. Dr. Pražák prokázal také, že volební listiny byly nesprávně sestaveny — dle berničního výkazu 9 osob nemělo potřebné daně 10 z! a nebyl brán ohled na daň ze spolumajetku mužů se ženami —, avšak sněm se postavil za Dr. Giskru a Dr. Sturma, kteří mluvili pro schválení volby, a návrh zemského výboru propadl. Zajiček byl uznán poslancem.

Galaš se podívil volebnímu utrpení města Prostějova, který pořád jen volí a přece zástupce na sněmu vlastně nemá, projevil slovanskému voličstvu uznání za jeho vytrvalost a dodal: »Venkov náš byl na tom lépe. Prostějovsko-Plumlovsko tvoří dle Schmerlingova volebního řádu společnou venkovskou skupinu s venkovem Olomoucka a ta má přiděleny dva poslance. R. 1861 v ní byli zvoleni poslanci Dr. Jan Dvořáček, advokát z Vidně, a Jakub Čelechovský, gruntovník z Kostelce. Dr. Dvořáček byl jediný z velkostatkářů, kterému se dostalo té důvěry od venkovských obcí. Rodák z Tišnova byl sloupem Čechů ve Vídni, spoluzakladatelem »Slovanské besedy« a nadšený stoupenec Kollárův pro slovanskou vzájemnost. Zemřel v březnu 1865 a v doplňovací volbě byl za něho poslancem zvolen Dr. Jan rytíř z Lachnitů, obdržev ze 188 hlasů důvěru 147 volitelů«.

»Zajiček se ve sněmovně ani neohráł«, dodal Pořízka. »Dne 31. I. 1867 byly nové všeobecné volby sněmovní a při těch Zajiček obdržel jen 217 hlasů, nový náš c. k. okresní představený Josef Fischer, který přišel po Zelenkovi, 3 hlasy a náš kandidát rytmistr-auditor v. v. Florián Novák 283 hlasy a byl prohlášen za zvoleného poslance. Do volební komise byl za nás také jmenován Dr. Fandrlík, kterého nám Dr. Pražák poslal jako svého koncipienta a důvěrníka. Mähr. Correspondent ličil Nováka jako statného, 40letého muže s martiálním plnovousem, který mluvil pro obeslání říšské rady a přiznával »ne-

dostatečné své školní vzdělání« a i to, že nezná úplně česky. Novák byl pro nemoc pensionován a, ježto jest ochoten podjati se všech námah na sněmu i na radě říšské, jistě již z patriotismu a z ohledu na finance státní, vrátí se do aktivity«. Volba konala se dle nových směrnic, ježto dle intencí vlády Belcrediho pro volební právo byl také vzat náležitý zřetel na daň spoludržitelů realit, což českému voličstvu bylo příznivo. Proto bylo tolik platných hlasů. Stalo se tak všeobecně a také v důsledku toho docílilo se autonomistické většiny sněmovní«.

»Při volbě dne 28. I. 1867 byli za venkovskou naši skupinu zvoleni oba poslanci z Olomouce — náměstek státního zástupce František Zapletal a Jan Richard Demel, profesor německé reálky. Prostějovsko-Plumlovsko nedostalo poslance ze svého středu, avšak prof. Demel jest u nás i v městě dobře zapsán jako národohospodářský spolupracovník«, připomenul Galaš. »Jest rodákem z Prostějova«.

»Naši ústaváci také dostali zástupce na sněm — Dr. Zaillner si u Dr. Giskry, vůdce německé liberální strany, opatřil kandidaturu za volební okres moravských enkláv ve Slezsku a byl také zvolen. Okres ten má celkem 75 volitelův a z těch 59 hlasovalo pro Dra Zaillnera«, lusknul prsty Böhml. »No, na své prostějovské rány dostal náplast, jak se jí polepují buršáci. Osoblažáci přijali za kandidáta navrženého Dr. Zaillnera s oduvodněním, že jejich bývalý poslanec Dr. Frank ze Šternberka nebude již kandidovati a že Dr. Zaillner jest již po 6 roků ve stálém boji s Čechy a to úspěšně«.

»Jest otázkou, jak dlouho budou poslanci — Beust jest násilník! Nám nezbyvá, než úsilovnější organisace. Vždyť na podzim nás čekají také volby obecní. Proto, Böhme, začneme s přípravami. Upozorni Sticha i Högra a nezapomeň na dobrého pracovníka Josefa Blaťáka pro obvod ulice Mlýnské. S kaplanem P. Kroupou a s aktuárem Walterem se dohodnu sám«, práci rozvrhoval Pořízka.

»Hůře bude s mojí pomocí«, zasmutnil Chmelař. »Moje hrozná bolest ve tváři, moje nešťastná prosopalgie, můj tic douloureux častěji a úporněji se vrací. Lékař mne připravuje na nutnost operace, neurotomie ev. neurectomie, na klinice profesora Biloty« ...

Za zadní, přízemní částí domu ozvalo se od fortny praskání bičem a hrčení kol — formani od Šumperka, Šilperka a Čer-

vené Vody jeli s bavlínickými tovary k Brnu. Měli pěkné, silné a vysoké koně s vytrčenými chomouty, jejichž vršky byly mosazem kovány, pět až šest řetězů s nich viselo k plecím a bylo ozdobeno mosaznými kroužky. Po bocích vozů se hou-paly pomalované putěnky na napájení a sýta na oves. Formanů jelo pohromadě deset, aby cestou byli chráněni před okra-dením a aby se do kopců mohli připřeží vytahovati. V Prostějově měli jak obvykle zůstatí přes noc a část jich vjela do dvora »u modrého lva«. Tam si zamluvili nocleh i pro cestu zpáteční, při které z Brna vozívali náklady peří, kaše, osad-nického zboží a v Prostějově je doplňovali bečicemi »prostějovské kořalky«. Opatřivše ve stáji koně, přišli do nálevny a podávali své peněženky Chmelařovi k uschování.

»Kolik peněz mně svěřujete?«

»U vás netřeba je přepočítávati, u vás jsou jak v tabernáku-lu«, zazubili se formani a sedali ke Galašovu stolu. Ale ne-dosedli — okolo oken zařinčely šavle a důstojnický sbor s bri-gadierem v čele šel z kavárny směrem k fořtně, patrně do »vojenského špitálu«.

»Copak ti zas?«, ukázal jeden z formanů na důstojníky. »Nevyšetřují zas nějakou vraždu vašich husarů jako tenkrát v Dědicích?«

»Bohudíky nikoliv. Ale husaři z vraždy dědicské byli naši i nenaši. Naši byli potud, že patřili k prostějovskému velitel-ství, nenaši byli proto, že »leželi« v Německých Prusích, vmísil se do hovoru Böhlm.

»Koho zavraždili?«, otázal se jiný forman.

»Dne 23. ledna 1863 večer po odtroubení se odplížili do Dědic, přepadli v krámě kramáře Jakuba Pospíšila — říkalo se mu také Koblre nebo Houbinek —, uškrtili ho oprátkou a pověsili ho na dveře. Manželku jeho, která byla samodruhá, utloukli, uškrtili, přes postel svázali a děvče Kláru, její dva-náctiletou sestru, stejným způsobem odpravili. Husaři byli čtyři — Kiš, Myers, Martony a Kuliger —, byli jako podezřelí z vraždy zatčeni, převezeni do Brna a vyslýcháni. Výslechy nezpomáhaly a tak jeden auditor se převlékl do uniformy prostého vojáka, dal se mezi husary zavřítí a tím dovedl z nich přiznání vylouditi. Byvše pak soudně usvědčeni, převezeni byli do Olomouce, odsouzeni k smrti provazem a do Prostějova dodáni svému velitelství. Převezeni byli na čtyřspřežním voza-

tajském vozu pod eskortou osmi infanteristů a jízdní stráže. Kat s pomocníky přijel z Brna a poprava připravena byla na den 15. října na Staré střelnici. Popraviště bylo čtyřhranné a opíralo se o dvě zahradní zídky. V zahradě Hustého⁴⁵⁾ postavena byla tribuna pro několik set diváků a okolí koldokola zaplaveno bylo zvědavci z města a z venkova již od půlnoci. O 5. hodině ranní zločinci byli pod dozorem důstojníka knížete

JUDr. INOCENC ZAILLNER.

Windischgraetze vězení z vězení na dvou vozech pod eskortou tří eskadron husarského pluku Ezechova. Plukovní kaplan a evangelický kněz — dva z odsouzených byli evangelíci — je provázeli. Na popraviště došli o 6. hodině, vyslechli rozsudek, čtený auditorem, a odevzdání katu. Ani při popravě nejevili lítosti, ba naopak Myers, oprátku maje na krku, zvolal: »adieu Moravo!« ... Po popravě měl plukovní kaplan výstražné kázání.

Oběšenci pochováni byli na kousku obecního pozemku před Kravským mostkem — pozemek měl v užívání dráb — a do kůry jasanů, poblíže stojících, vyryty byly čtyři křížky a do dneška oběšence nám připomínají a po desíletí budou připomínati« ...

⁴⁵⁾ Nyní orelské stadion.

Poslanec advokát Dr. Inocenc Zaillner, statný 39letý muž, měl ve své kanceláři volnou chvíli. Od c. k. okresního přišel záhy, ježto úřední jednání, rozpočtené na celé odpoledne, bylo brzo skončeno smírem, v kanceláři dal pokyny pro příští den, písaře Jana Klága zaměstnal opisováním a čerstvých klientů nebylo. Nad písařem se zamyslel. Jest synem záloženského sluhy, bydlí u arcislovana Hynka Čecháčka, navřel národovstvím, zpívá a deklamuje v »Orlici« a vlastně by tedy neměl býti ani v jeho »ústavověrné« kanceláři. Avšak jest potřebným klientele — vyzná se v českém pravopise a sedláci rádi s ním jednají. Zůstaň, Slovánku! Jiní advokáti také to tak mají. Na získávání palmare jste nám dobří, užiteční. Ostatně on, Dr. Zaillner, jemuž říkají antisemita a o jehož choti Wesselovi židé roznášejí, že dvakráte za měsíc k večeri peče jednoho israelitu, za koncipienta má Dr. Adalberta Triescheta a za úředníka Aloise Steinera a ti mu zavedli četnou klientelu židovskou. Zrovna tak, jak svého času koncipient Dr. Jan Knapp, než odešel do Kroměříže, mu získával sedláky. Bez klientely není hospodářské síly a bez té není soukromé ani veřejné moci, významu, ani rozhodujícího vlivu, po nichž každá vyhraněná německá duše baží.

On k té hospodářské síle a k jejím důsledkům jde a půjde bezpečně — v advokacii jest jakoby numerus clausus. Po Dr. Jos. Pollakovi, jemuž min. spravedlnosti udělil místo advokáta v Zábřehu, nepřišel žádný Slovan — liberálové mají jestřábi oči i drápy! —, a nepřijde. K té síle půjde nejen po lánech Hané, nýbrž také horskými stezkami — poslancem za moravské enklávy ve Slezsku se stal nejen z vůle ústředí strany ústavověrné, ale také proto, že slíbil vstoupiti do řad zakladatelů zamýšlené moravsko-slezské ústřední dráhy a její odboček do Římařova a do slezského Vrba. Slib splní a jistě se to nestane na jeho újmu — zakladatelství bývá vábivým cañonem pro hledače zlata!

Osobně i veřejně významným hleděl se učiniti již v Linci na Dunaji, kdež byl referendářem zemské finanční prokuratury, a to okatým pokusem svým o styk s francouzským císařem, Napoleonem III. Zaslal mu dopisy, psané vévodou Zákupským,

a za to byl vyznamenán zlatou medailí francouzskou. To bylo vážným krokem do zahraniční politiky za války Krymské roku 1853.

Turecko tehdy odepřelo, bezpečným rukojemstvím caru Mikuláši zaručiti provedení hattıšerifu-gülhanského z r. 1839, kterým sultán smlouvami přiznal caru ochranné právo nad východní církví v Turecku, i opravy, křesťanům slibované, a spoléhalo na ochranu Anglie a Francie. Tu Rusové vypověděli Turecku válku a spoléhali na vděčnost Rakouska za to, že svoji armádou pod generálem Paskěvičem zachránili Habsburským uherský trůn, porazivše u Vilagoše maďarské rebely. Avšak německví Bachovo, které vidělo své zabezpečení, svůj vzrůst, svoji moc jen v potlačení Slovanů a v jejich porážce, intrikovalo proti Rusku a svedlo Vídeň do tureckých vod, v nichž se sultánem již za jedno byla Anglie a Francie. Rusko tím bylo přinuceno, odvolati svá vojska z knížectví podunajských, která pak obsadilo Rakousko a tím zachránilo Turecko. Rusko pak prohrálo Sebastopol a válku Krymskou. On, referendář, tehdy byl věrným pomocníkem Bachovým, a domýšleje se, že významně prospěl proti ruské politice Napoleonově, poslal francouzskému císaři dne 4. IV. 1854 dopis, v němž . . .

Dr. Zaillner mimoděk vyhlédl z okna a uviděl telegrafního sluhu, jak spěchá s depeší. Cosi mu našeptávalo, že depeše se nese k purkmistru Zajíčkoví. Tím odveden byl myšlenkami ze zahraničního do obzoru místního. Do tohoto přišel okolo roku 1860, tedy v době, kdy na Moravě proudilo třídění duchů. Třídění ve smýšlení, v politice, národnosti.

Odlesk josefinismu zasahoval ve formě německého liberalismu do rozvoje moravských měst a snažil se úplně ovládnouti jejich radnice a umlčovati z nich konkordátní vliv církve a jezovitismu, který dle názoru liberálů i po vyhoštění řádu Tovaryšstva Ježíšova značnou měrou ještě v církvi zbýval a který byl novodobě přezván na klerikalismus. Ze stranické taktiky politické německý liberalismus nesprávně vyhlášoval za klerikalismus také konservatismus proto, že měl ve svých řadách jádro kněžstva.

Německý liberalismus viděl moc německví v ústavě říše, která byla dne 26. II. 1861 za ministerstva ryt. Ant. Schmerlingova oktrojována patenty o radě říšské, o státní radě a vnučenými řády zemskými, a proto se za »únorovku« bil a

stoupenci jeho zvali se ústavověrnými, ústaváky. Z dobytí radnic čekali ovládnutí zemského sněmu a z něho rozhodující vliv na radě říšské, ježto dle ústavy Schmerlingovy zemské sněmy volily poslance na radu říšskou.

Hlavním odpůrcem jezovitismu bývalo svobodné zednářstvo a to, třeba již bylo v úpadku, v letech šedesátých rozdmýchávalo protiklerikální výheň. Jemu, Dr. Zaillnerovi, již v Linci bylo lákavým, přitažlivým svými ideami osvěty a pokroku, avšak odpudilo ho doktrinou, že podstata veškeré svrchovanosti jest v národě a že národové jsou rovnými mezi sebou. Nepřidrželo ho ke svobodnému zednářství ani to, že idee jeho hlásal Viktor Hugo a Garibaldi. A v Prostějově byl by se svobodnému zednářství tak jako tak odcizoval — prostějovská zednářská lóže již r. 1785 sloučila se s brněnskou a dávno zanikla —, třeba že by tu nebyl ojedinělým svobodným zednářem. Pokud ví, jest jím ještě kupec Adolf Wild.

On, dr. Zaillner, byl vždy pevným Rakušákem, za základ a pilíř státu uznával německé měšťanstvo a hlavním článkem jeho politické víry byla these o povýšenosti Němců nad ostatními národy. Přál-li ideám osvěty a pokroku, přál si, aby prosperaly po výtce německví a utužovaly jeho nadvládu. — V tomto smyslu by byl složil tu část přísahy svobodných zednářů, která zněla: »Uznávám, že správným jest použití jedu, ocele nebo ohně, má-li země očištěna býti smrtí neb oslepením od nepřátel pravdy a svobody«. Neboť namítnul-li kdo, že zásada jeho není spravedlivou, zase ukázal na svoje německví — každý kutý Němec v otázce spravedlnosti stojí na straně německého učence, který pravil: »Chci pravdu, spravedlnost a svobodu, ale takovou, jak já si ji představuji a přeji«. Tedy takovou spravedlnost, jaká bvla vtělena v německý liberalismus a činila jej lžiliberalismem a na německý rub obracela hermelín pravdy i práva všemi vyumělkovanými kličkami machiavelismu a novodobého jezovitismu.

Do Prostějova přišel do poměrů národnostního přerodu, mezi »Moravce«. Kořen jejich tkvěl ještě v prsti, zkyprné německými školami, německými státními úřady i duchem vojenským, v půdě zalévané německou advokací i medicinou a živěně německo-židovským obchodem i velkopřůmyslem, avšak větve těchto poměrů zakvítaly již bíločerveně jako květ jabloně i do žluta jako u dříšťálu. Dříšťálový květ omamovat

dočasnou, prchavou vůní, květ jabloně předpovídal zdravé a trvalé ovoce. Vnitřní město vonělo dříšťálem, předměstí byla jabloňovým sadem.

Většina měšťanstva byla původu slovanského, Němců rodem byla hrstka, avšak přes to nátěr měšťanstva měl silnou vrstvu vápna z německé vápenky. V soukromí, v rodinách mnoho se mluvilo po »prostějovsku« — česky s četnými výrazy, obraty a zkomoleninami německými —, avšak na venek, před úřady, v obchodním styku převládala němčina. U židů, kteří většinou byli stoupenci ústavověrného liberalismu, němčina měla odvěké privilegium.

Sloupem němectví jest Střelecký spolek, založený r. 1698, který z původní »Staré střelnice^{45a)} vtáhl do střelnice právo-várečného měšťanstva, upravené roku 1823 syndikem Janem Spaniem, a hlavně německé kasino, které je střediskem a ohniskem politickým a ze svých místností »u tří mouřenínů« ovládá město. Soustředí se s měřodátnou částí měšťanů a úřednictva, jest ve styku s důstojnickými kruhy a jest hlavou obecní správy. Obecní dům jest jen jeho jazykem a trupem jeho končetin. Vydatnou studánku mízy dříšťál má také v Sängerbundu, který ke kasinu připoutává dorost a hudbymilovné židy. On, Dr. Zaillner, vlivně zasahuje do všech německých sdružení a jako předák, který má sebevědomí i aspirace vůdcovské, v podobné evidenci má také sdružení a střediska slovanská, proti nimž vede a povede neúprosný boj. Znalost nepřátelských posic jest pro generála nezbytnou a on v ruce cítí již maršálskou hůl. Posavadní vůdce Dr. V. Hein ustupuje do pozadí - má již 50 let, sešedivěl a jest trápen srdeční vadou — a purkmistr Zajíček? — Ano, jenom ten jest soupeřem...

Vytáhnuv ze zásuvky psacího stolku svazek svých maršálských raportů, Dr. Zaillner v nich listoval a rekapituloval si bitevní postup nepřitele.

Jabloňový květ v Prostějově rozpukl v revolučním roku 48., kdy název »občan« začal býti cennějším nežli název »měšťan« a kdy předměstí svými haluzemi prorůstala do bran města, a r. 1849 dozrál v panenské jablíčko »Čtenářského spolku v Prostějově«. Z toho šířilo se vlastenectví po městě i po venkově a zakladatelé jeho, učitel ze školy v brněnském předměstí

^{45a)} Husovo náměstí.

a čamarista Vincenc Rozhon a kaplan P. Karel Sicha, dali Prostějovu základ výbojného Slovanství. Rozhon i po r. 1854, kdy odešel do Brna, živil je zásilkami českých knih, a Němci ne nepřípadně mu říkali »Košut« — národní houževnatosti měl nejméně tolik jako ten maďarský rebel! Z kukaně Čtenářského spolku vylíhla se r. 1862 zpěvácká jednota »Orlica« a zpěvem, besedami a vzdělávací činností probouzí slovanské citění v městě i na venkově. Tato dvojice stává se již Trojicí a svatého ducha vysílá i nad vnitřní město. C. k. notář Alois Einaigl, který prý má na mysli utvoření jakési městské strany střední, slovansko-německé, ač je členem Střeleckého spolku a do obecního zastupitelstva se dostal na kandidátce »strany všerakouské«, dal r. 1865 popud k založení dvojjazyčného spolku, zvaného »Měšťanská beseda v Prostějově — Prossnitzer Bürger-Resource« a od března r. 1866 má jeho stanovy schváleny. Čertovo kopýtko spolku se hned ukázalo tím, že si za sídlo zvolil místnosti »u černého beránka«, tedy vedle úřadovny národovského ústavu peněžního. Z německých řad odvedl již několik rodin měšťanských, ale válka na štěstí výboj Besedy zarazila a utápí ji v dluzích. Těch, pokud známo, jest přes 425 zl. a těžko se nyní uhradí. Předseda Besedy, 45letý notář Einaigl ze své kapsy se na ně nepředá — v kasíně se jeho obětavost i smysl pro palmare oceňuje charakteristickým pošklebkem:

In der Nacht aufgewacht,
über den Process nachgedacht —
Hundert Gulden! . . .

Hospodářskou baštou národovců od nedávna jest »Občanská záložna a půjčovna«, úřadující u Katynky. Od února 1865, kdy po schválených a potvrzených stanovách zvolila nový výbor dle těchto stanov, sbírá horlivě med peněžních vkladů z města i z venkova, sladí jím rolníkům, tkalcům i ostatním řemeslníkům a jest oporou slovanského života společenského i pramenem jeho útvarů hospodářských. Ona jest pilířem potravního spolku »Živa«, který dne 17. II. 1867 v místnostech Štänderových⁴⁶⁾ měl ustavující valnou hromadu a současně otevřel kupecký krám v Demlově domě na náměstí č. 37⁴⁷⁾,

⁴⁶⁾ Třída čsl. legionářů č. 17. ⁴⁷⁾ Žerotínovo náměstí 14.

moučný obchod ve vedlejší domě Novákové č. 38⁴⁸), a který
 dnes již vyjednává o zřízení filiálky u Ondřeje Buřinského
 poblíže Milosrdných. A Záložna také má býti porodní bábou
 při porodu dvojčat, které se národovcům chystají do kolébky
 — Bavlnická jednota, která pro podílňiky, většinou tkalce, má
 obstarávati potřebnou bavlnu z první ruky za cenu nejnižší a
 po případě i jejich tovary prodávati, a Remeslnická Jednota,

C. K. NOTÁŘ ALOIS EINAIGL.

která podobně má sloužiti obuvníkům! Ach, provrtati nějak
 podkop pod základy Záložny, zapáliti v něm sud prachu,
 všecken hospodářský život Slovanů vyleti do povětří a prostě-
 jovské Slovanství udusí se v něm. Tam ten byl by Čecháček,
 Höger, Novotný, Pořízka a j., kteří ústavověrným stále jsou
 v patách i v týle . . .

Dr. Zaillner napial široká svoje ramena, jakoby se chystal
 k bořivému dílu Samsonovu, jeho obličej, hustým plnovousem
 zarostlý, stal se protáhlým a ostře řezaný jeho nos ještě více
 se zahrotil, vysoké jeho čelo stáhlo se do hluboké vrásky a
 jizlivé oči se zableskly jako před bouří. Avšak vzrušení jeho
 potrvalo jenom okamžik — zahlédl podrážděný svůj výraz v

⁴⁸⁾ Žerotínovo náměstí 13.

zrcadle, schládl, levou rukou si přejel hustý vlas, česaný do tyla a s cestičkou uprostřed hlavy, pravou rukou si narovnal křídlatou vázanku pod ležatým límcem, zavřel zásuvku stolku a uvažoval dále.

Boj o prvenství v městě je také bojem předměstí proti vnitřnímu městu. Předměstí rostou, dostávají příliv i oporu z venkova a chtějí mít předměstskou vlajku, která není a, jak se zdá, nikdy nebude zcela černožlutá, nad obec. domem, který vlastně leží na předměstí, před branou Vyškovskou. Nejlepší obranou jest útok a proto vnitřní město musí svoje chapadla natáhnouti za hradby o mnoho dále, než to dosud činí...

»Jabloňový« boj má silnou pomoc ve vlivu náboženství a v duchovenstvu. Fára mu drží kadidelnici. Kadidlo má dosud přitažlivou vůni pro měšťany-Moravce, což on sám na sobě zkusil jako kandidát sněmovní r. 1861. Na voličské schůzi se ho farář tázal, jak by se na sněmu zachoval v otázce majetku »černé ruky«, a když se vyslovil proti »černé ruce«, prohrál proti Rozehnalovi. A kolik hlasů dostal farář Novák při volbě r. 1866! Vliv kadidla bude třeba podlamovati i mezi ústavověrnými. Obecní zastupitelstvo ještě 26. II. 1863 slavilo »Verfassungsfest«, ale se slavnostním Te Deum, a za několik týdnů po tom div že samo nenosilo farář Novákovi cihly, které mu pro postavení kříže na Senném trhu bezplatně přiřklo. V únoru r. 1864 ke stížnosti ústavověrného člena svého Adama Waimana se usneslo, vyzvati farní úřad, aby na předměstských školách zavedl vyhovující náboženství, a pohrozilo při tom, že jinak by si obec stěžovala u vyšších úřadů. U tchána předsádky liberálů M. Dra Jana Boráka — »v panském domě« Zhánělově — jest ve dvoře kaple, ve které se jednou ročně i mše sloužívá! A kolik jeho, Dr. Zaillnera, stoupenců a osobních přátel za války rakousko-pruské v prosebném procesí za vítězství šlo v patách faráře Nováka! Vždyť do dneška starostenský úřad o velikonočních svátcích a o Božím Těle určuje, kdo z městských radních a ze členů zastupitelstva má nad farářem Novákem nésti nebesa!

Rabinát přirozeně jest politicky »protiklerikální«, ač v otázce židovské víry jest »klerikálnější«, nežli kapitola olomoucká, a jeho Israel svojí volební silou dodává německví proudy krve. Avšak tím se stává v rozporu mezi Slovany a Němci jazyčkem na váze, rozhodujícím, což činí německý liberalismus

na mnohých místech — i na těch vysokých — nestavitelným.

On, Dr. Zaillner, plně to pochopuje. Volební rozhodování židů ztrpčuje mu vědomí, že hospodářský rozmach židovstva nezadržitelně přichází do konkurenčního zápasu také s německým obchodem a průmyslem a tím v budoucnosti ohroží jednotu německých řad . . .

Sesílení německví v Prostějově čeká se od stavby severní dráhy, která všude má jen německé úřednictvo a která jistě přispěje ku vzniku nových průmyslových podniků německých. A ještě ve větší pomoc pro německví se doufá od provedení ústavních zákonů říšských. Počet i vliv státního úřednictva, které arciť musí v Prostějově býti ústavověrné — o to se ústředí liberální strany dovede postarat! —, tím vzroste. Vliv německví vzroste také zrušením církevního konkordátu, které jest již na obzoru. Nový školský zákon vymaní učitelstvo z vlivů farských a přiblíží je liberalismu. Proto také u učitelstva třeba hledati protiváhu volebním hlasům slovanského kněžstva a tím i proti straně slovanské, kterou ústavověrní Němci již nyní agitačně nazývají stranou »klerikálně-slovanskou«. Dlouhé ruce Jana Kaisera a Aloise Pořízky nutno přiseknouti . . .

O tomto všem on, Dr. Zaillner, přemýšlel již v době, kdy nešťastný los na obci rozhodl proti němu a ve prospěch Jana Zajička. Tohoto volili také Slovánci a v »Moravské Orlici« si volbu jeho dokonce libovali. Jenom ať se nespolejou — z poturčenců sultáni mívali janičáry a o Zajičkovi se veřejně říká, že nosil čamaru zrovna tak, jak Dr. Borák míval valašskou halenu a jak ten výbojný nastávající advokát Dr. Martin Nemluvil ve Střelcích protáčet svoje hanácké koženky a pergálové podléčky. A Josef Němčický, který v dubnu r. 1865 byl přijat za nového duchovního, prý si z Hustopeče přivezl slovácké plky a památeční kosírek! . . .

Starostenskou porážku jeho, Dr. Zaillnera, si tehdy chválil také »Mährischer Correspondent« a citelně ho ranil. Napsal, že byl jako protikandidát Zajičkův popraven. On arciť ránu zapřel a po porážce hrdinně a veřejně prohlásil, že na purkmistra nekandidoval a že volba Zajičkova nebyla chybou. Dnes by Mähr. Correspondent již proti němu tak nepsal — jest jeho informátorem! . . . O vůdcovství v Prostějově, jak miní, přišel zatím jenom formálně a směrodatnost jeho se uplatňuje — tlačí Zajička co nejvíce na levo, od Stichovského Záhoří na

ultraněmecký Brocken. A tam? Nad Brockenem prý osudově zasahuje Filipo-Jakubská noc . . .

A strana národní? Bah! Nemá vůdce, nemá generála a bez dobrého generála sebe čtenější vojsko prohrává . . .

Na dveře bylo zaklepáno, vstoupil telegrafní sluha a kostrbatou němčinou hlásil, že také Dr. Zaillnerovi má ukázati telegram, který sdělil měšťanostovi.

JAN ZAJÍČEK.

Dr. Zaillner se kousnul do pysku — tedy již i telegrafista Hudeczek, jeho druh ze střelnice, dal přednost Zajíčkovi? — a přehlédnuv zprávu, zazářil: Belcredi padl! Večer bude ústavověrná porada, co a jak za nových poměrů politických zaříditi — ať žije Beust! . . .

VII.

Předpolední slunko nebylo již »zubaté a nosaté«, jak Hanáci říkají o slunci zimním, hrálo a trhalo sněhový rubáš. Po městě prosakovaly kalužky, s okapů kapalo a hřebeny střech byly

již beze sněhu a šed'aly se šindelem. Pod vykýřem mansardové střechy na valše pukl sněhový obroubek, sesouval se k zástřešku a hrkotem vylákal mlynáře před dvojité veřeje, vroubené středověkým portálem. Jedny veřeje vedly do mlýnice a bylo jimi viděti silné trámoví a poprášenou moučnici, druhými se šlo k dřevěným schodům, vedoucím do prvního patra. Bokem schodů trčelo ochranné, zeleně natřené zábradlí.

KAREL NOVOTNÝ.

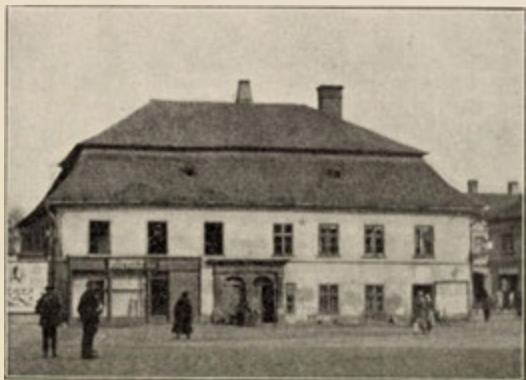
Mlynář Karel Novotný vyšel až k lávce přes mlýnskou strouhu, obhlížel střechu svého domu, neohrožuje-li sesouvající se sníh přístup k němu. Byl statný muž, vysoký a tělnatý — tak statní v městě byli jen tři, on, pekař Abrahámek a Josef Volec, kavárník z Nového domu —, dobromyslného vzezření, inteligentního pohledu a rázných pohybů.

Na budovu se zadíval spokojeně. Roku 1691 město v ní zařídilo samostatnou valchu pro potřeby soukeníků (z postavy sukna se vybíralo 15 kr.) a plátenbarvířů (z kopy plátna se vybíraly 4 kr.), avšak byla znehodnocena již ve století XVIII. úpadkem soukenictví a když ono vystřídáno bylo tkalcovinou, na místě valchovny klapal a klapal mlýn. Rozměrné jeho kolo potřebuje zdatný proud vody zrovna tak, jako mlýny ve Vis-

kách — tak se souborně říká vesnicím Stichovicím, Mostkovicím, Domamyslicím a Čechovicím —, jako mlýn Dolní i Hájecký, ale vody z jara bývá nadbytek, kdežto v létě jest ji »žábě po břicho«. Většina jarních vod se ztrácí na »plano« a pro léto by se daly zdržeti jenom úpravou rybníků. Panství plumlovské jest povinno na jaře stáhnouti vody z přilehlých luk, které v ten čas bývají zatopeny, a zdržení těchto vod lze docíliti jen zvýšením rybníčních hrází. Velkostatek nemá vlastního zájmu na přebytku vod, proto se mlynáři dohodli se správcem panství plumlovského, že do vlastní správy převezmou rybníční hráze i jejich úpravu. Dohoda se podpisovala »u tří mouřenínů« a statečně se zalávala chmelovinou. V ráži zadovážděl si čechovský mlynář Vinkler se správcem velkostatku: »Podepište a pijte jak do důchodu — pije se za naše!« Správec citil se dotčeným, nepodepsal, odešel, k dohodě nedošlo a jarní vody letí na plano jako dříve. Užitek mají parní mlýny, Smeczkův a Stienitschkův, a s nimi ho míval také Entner, který ve své přízemní chalupě proti kaplánce postavil dva šrotovníky a šrotovával na nich ručně pomocí trestanců, které mu okresní šerha František Polis přiváděl . . .

Valcha si úbytek mlečů nahradila jinými mleči — celé její první patro je střediskem vlastenecké společnosti prostějovské a ohniskem národního života. V křídle nad mlýnicí je sál s galerií pro hudebníky, s přilehlými místnostmi spolkovými, a křídlo k ulici Petrské jest kavárnou, v níž jsou dva kulečníky, dvě místnosti hostinské, z nichž jedna jest podlouhlá a je zvána »tunelem«, a u dvorní zdi stojí kavárenská kredenc. Z té do nedávna obchod řídíval hostinský Kastner, nyní kavárnu vede jeho, Novotného, rodina. Dům ještě r. 1854 měl Jan Amsler a z 13 pokojů a ze 3 komor platil 16 zl. činžovní daně. Roku 1863 zadal si on, Novotný, za živnost kavárenskou s výčepem a od té doby valcha, která již dříve hostila Čtenářský spolek, jest národním úlem. Čtenářský spolek má v ní již i knihovnu, Orlica, jejíž on jest předsedou, na valše cvičívá a pořádá své koncerty, v sále, který jest 7 sáhů dlouhý a 5 sáhů široký, bývají slovanské dýchánky i plesy, v něm se hrají české divadelní hry. Na valše se schází vlastenecká společnost, předčítává si vzdělávací i politické statě, na valše se rokuje o potřebách strany národní i o otázkách obecní správy, v ní konala se řada důvěrných porad volebních . . .

»Tatičku!«, zašveholilo od domu — jeho dcerky Božena a Anna, vyskočivše na dubovou lavičku před mlýnicí, na které on tak často v podvečer sedával se svojí manželkou, zamávaly mu kapesníkem a oddaně se na něho smály. Božena silnější a ráznější, Anna útlejší a jemná jako kvíteček. Jest ještě dívčí pískle a v Orlici již r. 1865 deklamovala i těžší básně, r. 1866 zpívala koncertní písně jako primadona a chce již také hráti

VALCHA PŘED ZBOURÁNÍM R. 1929.

v Ochotnickém spolku divadlo. A jest vlastenkou, jako by mu ze srdce vypadla . . .

Mlynář zakýval jim rukou, a vytržen z úvah o valše, rozhlédl se po brněnském předbrání. Ústaváci v něm dbají jen o obecní dům a Zajíček se v něm zařizuje pro větší úkoly. Roku 1865 zrušil v něm krám i umrlčí komoru a upravil z nich dvě místnosti za úřadovny pro policejní správu, ze síně vyhodil mandl, na kterém z celého města mandlovali za mírný poplatek, a v dubnu téhož roku pak dal Josefu Fogtovi, učiteli hlavní školy a regenschorimu, výpověď z bytu, který měl v I. patře a kdež také vyučoval zpěvu a hudbě. Fogt dostává za to 140 zl. na byt a místnosti po něm se upravily na kanceláře. Sochu sv. Barbory ponechal v síni jenom z ohledu na pobožnější své přívržence.

Potřeb občanstva ústaváci tak nedbají. Roku 1865 zamítli žádost občanů, aby prostora před Černým dvorem byla vydlážděna — není prý na to plánů ani peněz! Téhož roku zamítli také návrh stavební sekce na zřízení silnice k ulici Petrské a dali přednost silnici přes ulici Žeranovskou jako začátku silnice k cihelně. A jak bídne jest náměstíčko osvětleno! Teprve dle návrhu »osvětlovací komise« z prosince r. 1865 má valcha dostati lampu plynovou — kdy však dojde k plynovému osvětlení města? Inu, obecní dům nemá rád valchy — ona dívá se mu hluboko do oken, je srdcem předměstí a Němcům připomíná nemilé okamžiky. Před ní se lichotivě smávali na nového fotografa v Černém dvoře, avšak ten jim r. 1866 tajuplně zmizel a pak se v Prostějově objevil jako pruský důstojník. Vyzvědač! Před valchou r. 1866 stály kanony, ukořistěné Rakousku, před ní byly r. 1866 proti Černému dvoru excessy, které usvědčovaly obecní správu z lehkomyšlnosti. Tehdy majitelka Černého dvora, kuchařka po venkovském faráři, vymohla si soudní vyklizení dvou nájemníků a ti v masopustní pondělí na trakařích vyklizovali svůj nábytek před dům. Z toho došlo ke shluku lidu, o němž Zajiček musil vědět, jsa naproti v obecním domě, avšak nepřišel upokojit lid, který se pak dal strhnouti k násilnostem a vytloukal okna v Černém dvoře. C. k. okresní Zelenka přišel zakročit a poslal pro vojenskou pomoc. K 8. hod. večer přijelo 12 husarů a za chvíli bylo po výtržnostech. Zajičkův zpravodaj si pak zchladil žáhu na národovcích a Janu Chmelařovi. Týž večer totiž Orlica uspořádala poslanci, který byl u svého tchána A. Kroutila návštěvou, zastaveníčko a po něm koncert na valše a Mährischer Correspondent psal, jakoby poslanec Jan Chmelař, Orlica a valcha byli v úzkém, příčinném spojení s vytloukáním Černého dvora a shluknutím lidu . . .

A jak jeho, mlynáře, ústaváci mají na mušce! Povolili svému koželuhu Janu Hofmannovi, aby si tříslo skládal a sušil na břehu strouhy za valchou, a když to vedlo ke škodám toku i k jeho zúžení, mlynář marně hledal ochranu na obecním domě! Ústaváci nezapomněli, že Karel Novotný před každými volbami reklamoval opravy voličských seznamů, že bývá členem volebních komisí sněmovních a že byl za purkmistra Czerného vlivným členem obecního zastupitelstva a že v něm

žádával zavedení pořádku v obecním důchodě a nestrannost ve správě obecní! . . .

Novotný po lávce přešel na chodník u zdi obecního domu a šel prohlédnout břehy mlýnské strouhy. Za mostem u Poštovské uličky zastavil — u domu Františka Možného čís. 11. Dům byl nový. Možný koupil tu bývalý rožní domek Viktorie Drozdové, roh do uličky Poštovské ponechal si jako vhodné místo pro obchodní krámk a část do Petrské ulice postavil nově na 2 patra. Byla to druhá větší stavba po »Panském domě« a řešila otázku bytovou. První patro pronajal si poslanec Florián Novák. Ten právě stál u otevřeného okna, kterým do pokoje pouštěl hřejivé slunko, v ruce držel svazek listin a zvolal: »Kam pak, otče mlynáři?«

»Na jarní visitírku, patřící k mému řemeslu. A nad čím vy, poslanče, se mračíte?«

»Přijdu s tím za vámi«, zvedl se Novák a sešel ke struze.

»Přemýšlím nad naším školstvím, porovnávám je se školstvím německým a uvažuji o důsledcích. Českým jazykem vyučuje se pouze na školách předměstských, které nejvýše jsou organisovány na dvojtřídní a nemají vlastních školních budov, jsou v hoferství. Školu Kristiána Skály v olomouckém předměstí majitel domu č. 42⁴⁹⁾ vypověděl — Vrahovští se mu vysmívali, že vytlučená tabule okna školy byla zalepena papírem! — a s místními obtížemi dostala se až do bývalého kapucínskému kláštera. Alois Pořízka má chatrné školní místnosti v domě čís. 20 v ulici Petrské⁵⁰⁾ a drozdovická škola vyučuje »na mlatě«, jak se ve svatoannenském předměstí říká najaté místnosti v domě č. 42⁵¹⁾ a musí tam také vyučovati děti z Krasic, začez krasická obec do našeho důchodu platí 126 zl. ročně. Knihoven školních není nikde a učebné pomůcky? Obecní zastupitelstvo ve schůzi 30. V. 1863 povolilo tyto, které zde v lejtrech prohlížím. Jsou to školní pomůcky: tabulky písmenové od Prauska; biblické obrazy; názorné vyučování od Tempského; počítadlo od Jančíka; ciferník s pohyblivými ručičkami; tabulka barev; loket — váha; váha se závažími; ¼ žejdlíku — žejdlík — máz — mírka; nástěnná mapa Rakouska. Dále: Hospodářství v obrazích pro mládež I. a II. díl; Hláskování od Bačkory; Vyučování v první třídě od Vor-

⁴⁹⁾ Svatoplukova 7. ⁵⁰⁾ Revoluční tř. č. 28. ⁵¹⁾ Čís. 34.

beře a Methodika počtů z paměti. Tyto pomůcky se opatřily pro dívčí školu »u varhaníka« a pro všechny školy předměstské a byly již tehdy nedostačujícími, čímž význam škol předměstských ještě více utrpěl. Proto také ony ztrácejí žáky, kteří se pak tlačí, pokud jest místo, na chlapeckou školu hlavní (Hauptschulu) a pak do nižší reálné školy s ní spojené. Byly zřízeny po r. 1848 a reálka byla dvojtřídní. Příčiněním Dra Mlčocha a c. k. okresního Josefa Zelenky od 1. X. 1863 rozšířena jest na trojtřídní a škola hlavní jest již od r. 1856 čtyřtřídní. Předměstské děti přitahuje k nim také novota vyučování tělocviku, které bylo zavedeno r. 1863 a v areně Roglowitzovy zahrady č. 155⁵²⁾ Ol. předměstí má úspěch. Nevadí mu ani to, že se od cvičenců vybírá 35 kr. měsíčního poplatku, z něhož do obecní pokladny plyne 5 kr. a 30 kr. bere ředitelství školy na plat učitele tělocviku a sluhy. Předměstské naše žákyně získává také dívčí škola »u varhaníka«, která z dvojtřídky rozšířena byla již na čtyřtřídní. Oboje tyto městské školy také mají chatrné místnosti — dívčí škola v obecním domě proti kaplánce, školy chlapecké ve staré budově v ulici školní — a mají vyučování jazykem německým. Dr. Mlčochovi děkujeme, že se od r. 1864 alespoň na hlavní škole němčině vyučuje na základě jazyka mateřského a že on náboženství vyučuje česky. Přestup většího počtu předměstských dětí českého jazyka jeho snahy podepřel — donutil učitele upustiti od vyučování ryze německého a zavésti vyučování utrakvistické. Učitelům Janu Kaiserovi, Janu Trupkovi, Karlu Miklíkovi a Frant. Šlerkovi jistě to bylo vítáno.

Věřím, že česká škola jest jednou z pák, kterou přerazíme hliněné nohy prostějovského odrodilectví. My staří, kteří jsme poměry i nedostatkem českého školství byli nuceni i proti své vůli vzdělávati se ve školách německých a kteří ani psáti nedovedeme spisovnou češtinou — proto většina národovců má soukromou, veřejnou i úřední korespondenci německou! —, dovedeme si ducha i moci českých škol ceniti výše, nežli to po nás dovedou ti, kteří vyrostou ze škol českých a snad nás posuzovati budou jenom dle německého dopisování a prohlásí nás nikoliv za vlastence, nýbrž za »mora-

⁵²⁾ Wilsonovo náměstí 15.

vácké« obožživelníky. A tu uvažuji: domůžeme-li se většiny v obecní správě, budeme postaveni před otázku, máme-li samostatně vybudovati školy předměstské, anebo pomocí jejich útokem vzítí výše organisovanou školu hlavní a reálnou. Dojde-li však ke zrušení konkordátu, jak se o to na radě říšské usiluje, dojde-li v důsledcích toho k nové úpravě zákonů školských, můžeme dojít i k další, k nové metě: vedle samostatných obecných škol českých starati se o samostatnou střední školu českou. Uvažujte o tom, příteli. Je to tím nutnější, ježto již po obecních volbách r. 1864 Dr. Zaillner ve svém místním monitěru vyhlašoval, že »Prostějov čechisováním svých škol nesmí ve vzdělání klesnouti na úroveň vesnice«, a ježto Zajíček r. 1865 chtěl se pro Prostějov domáhati německého nižšího reálného gymnasia a chystal pro ně místnosti ve »štiftě«, jak se říká bývalému klášteru kapucínů. A jak si oba cení českých škol, o tom svědčí, že v březnu 1863 odepřeli patronátní opravu školy v Dobrochově, která má střechu doškovou«.

U mostu od Sádek proti hřbitovu vyrušil je z hovoru Čeněk Höger, vysoký, hubený muž s načechraným knírem. Stál před svým domem č. 174^{52a}) a obhlížel mohutný hruškový strom vedle mostu: »Jdete mně ocenit letoší úrodu hrušek?«

Současné vyběhl z protějších místností školních učitel Pořízka a zamířil k nim:

»Víte již, že Belcredi odstoupil? Včera, dne 17. II. 1867 padl, ježto prý nevykonal úkolu, který mu byl uložen, nerozřešiv ani otázku uherskou ani neuspokojiv národy neuherské. Beust, který nám již v ministerstvu Belcrediho byl kamenem úrazu, jest jeho nástupcem a převzal celý jeho kabinet. Naši ústaváci mají o tom zprávu již od včerejška a již se také v kasině rojili jak sršni — snad dostali pokyn, aby připravovali nové volby sněmovní. A co my?« nadhodil učitel.

»Hledat protikandidáta Zajíčkova«, pichl Höger a zahleděl se na poslance Nováka.

Ten, nerozeznáv, myslí-li Höger na opětovnou kandidaturu jeho, anebo uplatňuje-li svoji osobu, která byla spojována s pojmem ctižádosti a ješitnosti, dobromyslně odvětil: »Chtěl byste kandidovati Vy?«

^{52a}) Sušilova ulice 5.

»No, poslanecké diety také bych dovedl bráti. A k tomu spokojil bych se také s funkčním platem starostenským 525 zlatých jako Zajiček. A kdyby se to zdálo příliš mnoho najednou, spokojil bych se také s funkčním platem policejního radního 300 zlatých«, polo opravdově a polo žertem vystřelil Höger.

»Kdož ví, co koho čeká po obecních volbách podzimních! A tebe, Čeňku, zvlášť — byl jsi členem zastupitelstva a stojíš v čele Bavnické jednoty a v předních řadách českých spolků«, dodal Pořízka.

»A budu stát jak zde ten obrovský hruškový strom vedle mostu«, narovnal se Höger, uhladil si rozčechraný knír a zamířil ku svému domu, co druzí se vraceli k valše. Pořízka se za ním ohlédl a šeptl: »Zase ta politika jeho já! Jenom ať nám nepřinese svízele, pohromu . . .«

Poslanec Novák, než se u svého bytu rozloučil, ukázal k protější poštovní budově č. 53³³), před níž stál dědičný poštovník Vilém Gustas: »Nerad nás vidí a jistě bude kasinu referovati, že jsme již měli volební poradu. Kdyby se raději staral o svůj úřad! Stížnost jde za stížností a měšťané se bouří, že ve vnitřním městě mají jenom jedinou poštovní schránku. Od r. 1836, kdy odvedl dědičnou poštu z nynějšího domu Haschkova a vystavěl si zde pro ni novou budovu o 12 místnostech s úřadem pojezdným, jehož stanice tehdy mívala 36 koní s patřičnými vozy a udržovala silniční spojení Praha—Německý Brod—Jihlava—Znojmo—Vídeň, dokazuje, že jest nutno dědičnou poštu sestátniti. A to tím spíše, ježto koncem r. 1862 kombinována je se službou telegrafní, pro kterou město eráru pronajalo svoji budovu mezi zámkem a fortanou a kde dnes telegrafista Hudeczek vévodí«...

VIII.

Západní větry rozpustily sněhy a mladému jaru připravily zelený koberec. Brabci žádostivě se honili a čepýřili se po

³³) Revoluční třída 4.

střechách, po zahradách ozývalo se pinkání pěnkav a nedělní zvony hlaholily jako na Vzkříšení. Ale z rána byl ještě přimrazek a proto František Možný, chystaje se ze svého domu č. 122⁵⁴⁾ v Žeranovské ulici, který zdědil po otci Bartoloměji, do města, přes čamaru si oblékl kožich se širokým límcem a nasadil si čepici tvaru rumunského, pošítou sobolínou a nahoře s dýnkem soukeným a s objemným sobolovým knoflíkem uprostřed něho. Byl pomenší, zavalitý, vysokého čela s půlměsícovitou pleší, vldných a dobromyslných očí — říkalo se jim holubičí —, s mocným, hustým vousem, který zakrýval ústa a ve dvou hrotitých pramenech splýval do polovice prsou.

Možný měl namířeno k Hynkovi Čecháčkovi na Újezd a cestu k němu volil po valech. Jako dlouholetý člen obecního zastupitelstva za stranu národní rád si všimnul, že svahy valů slibně nasazují na trávu a zakvítají sedmikráskami — za trávu z nich se utrží nejméně 244 zl. 4 kr. jako r. 1863! Za to s alejí valů nebyl spokojen. R. 1863 byl rozpočet na její úpravu, na pískování, na opravu jižního gloriету a na nové 4 lavice zvýšen z 50 zl. na 100 zl. a pískem byla sotva poprášena — i v této otázce bude nutno se podívat do důchodenských účtů! Dětské hřiště, které r. 1865 bylo povoleno na prostore za Olomouckou branou od severního gloriету až po Vápenici, také stůně na dolíky jak po neštovicích! Za to — ale, ale! — z kavárny z barvírny Šalomouna Zweiga v č. 153 Senného trhu⁵⁵⁾ dosud valí k Sádkám míchanice barevných splašků a otravuje okolí!

Sestoupiv s valů, Možný přešel přes most na olomouckém předbrání a před úžinou Šönfeldova domu střetl se s kupcem a vinárníkem Ferdinandem Voglem, vulgo Krahulcem, který stál před svým obchodem v domě č. 5⁵⁶⁾ Brněnského předměstí a vyhříval nafialovělou hrušku svého vinného nosu.

»Slyšel's, Možný, tu novinku? Náš městský hajný Josef Znebejanek a s ním zvoník od sv. Petra Jan Korkeš mně tvrdili, že nám po Kotziánovi, který byl do blízké přízně se zkrachovaným purkmistrem Konstantinem Czernym, zůstane památka. Jak víš, vzala si vdova po Janu Czerném, kupci v domě č. 24⁵⁷⁾, na rohu náměstí a uličky Plumlovské, svého

⁵⁴⁾ č. 22. ⁵⁵⁾ Wilsonovo 13. ⁵⁶⁾ Wilsonovo 9. ⁵⁷⁾ Nyní Živnostenská banka.

obchodvedoucího Kotziána, avšak netáhli za jednu oprat' a ona mu v době, kdy rodina Czerných byla před úpadkem, vyčítala, že k nim do rodiny přišel »bez gatí«. Kotzián přes to, že byl statný a vážný jako sud, byl citliveček a zabíral si domácí bouřky tak, že jednoho krásného dne v trudnomyslnosti odešel na Záhoří, svlékl se, na šaty položil cedu-

FRANTIŠEK MOŽNÝ.

ličku na rozloučenou se světem: »Bez gatí jsem přišel, bez gatí odcházím« a oběsil se. To znáš. Ale nevíš, že místu jeho sebevraždy začínají říkati »Na Kociánce« a že se ona stává výletním místem pro venkov i pro Prostějováky. Tím památka oběšence Kotziána přetrvá památku purkmistra Czerného«

Možný přikývnul, stiskl Voglovi ruku a stočil se k rohu krejčovské továrny Mandlovy. Naproti u Milosrdných stál venkovský košinový vůz a z toho pod dozorem převora snášeli nemocného a nesli ho do řádové nemocnice.

»Kdy pak se město zmůže na vlastní nemocnici pro mužské i pro ženské?«, pomyslí si Možný. »Z nadace Jana Su-

chánka, který jako pacholek r. 1803 věnoval základ 600 zl. na vypravení a udržování jednoho pokoje pro nemocné ženského pohlaví v Prostějově, obec vydrží leda pro nemocné služebné jednu místnost špitálskou ve »štitě« a lékařské ošetřování tam opatřuje svým fysikem. Avšak vlivnosti a

HYNEK ČECHÁČEK.

jemnosti jest tam tolik, že se ženy vzpírají léčení v kapucínské karikatuře této ženské nemocnice«.

Hynka Čecháčka v jeho domě č. 88⁵⁸⁾ na Újezdě Možný zastal sedícího za stolem a skloněného nad obchodními zápisy — na padesát svých let byl čilejším než mřínek!

»Jsi vítán. Odlož«, přivítal Čecháček. »Přehlížím stav svého tkalcovství i obchodu warnsdorfským zbožím, cajky a

⁵⁸⁾ Újezd 3.

ruským plátnem, s nimiž obchoduji. Míním si se synem Janem otevřítí krám u Stuliera vedle jatek. A s bilancí jsem nespokojen zrovna tak, jak asi nespokojen také ty jsi se svojí tkalcovinou».

Možný odložil kožich i beranici, popotáhl si čamaru, usednul ke stolku a otáčeje si hodinkový řetízek okolo prstu, dal se do řečnování:

»Tkalcovina? Moje, naše, prostějovská? Mám obavy, aby ji nestihl osud prostějovského soukenictví. My tkalci jsme soukenictví podráželi nohy a ono po r. 1830 úplně podlešlo konkurenci libereckých a brněnských látek, které lépe a na strojích byly dokonaleji apretovány, než to v Prostějově bylo možno docílití ručně. Jeho místo vyplnila tkalcovina a zkvétala tak, že do obchodu dávala věhlasné »látky prostějovské«, jakými byly naše krádle, šekly, cvilichy, trilichy, štučkové lehké plátno, tripp, koberce, cajky na kalhoty, polovlněné plátno messolán, postelní příkrývky a záclony, kašmíry a jiné tovary. Ale již začátek XIX. století začal naši tkalcovinu žilou, vzácnější naše látky nevydržely konkurenci a po r. 1820 začalo se tkátí hlavně různobarevné ložní prádlo, šátky, perkále a barchenty se lněnou osnovou a bavlněným outkem. Kanafasy vyráběly se jen z bavlny. Další pokles náš zadrželo rozumné odhodlání, že jsme r. 1836 konečně přestali tkátí na ruku čili ručním člunkem a bidlem a že jsme zavedli bidlo člunkové, které v Anglii vynalezl tkadlec John Kay a které k nám přivezl faktor Bernard Back. Přednosti naší byly piquety, pepita a šňůrkové barchenty.

A nyní si, Hynku, uvědom také dosahu válek. Po válce Krymské r. 1854 přišla drahota, která náš tkalcovský odbyt i výrobu zmenšila, až jsme byli donuceni upustiti od výroby piquetů — výrobu jejich přebíral Frenštát, který neváhal na úkor dělnictva zmenšiti mzdy. Později, v r. 1860, přestaly u nás i šňůrkové barchenty a pepita a místo nich tkaly se condrintony, diagonální barchenty a tak zv. Regenmantel. A pak! Nad stolkem máš podobiznu osvoboditele černochů Abrahama Lincolna a sotva si před ní vzpomeneš, že právě jeho osvobozovací válka americká r. 1863 to byla, která naši tkalcovinu pro nedostatek bavlny zarazila na plných devět měsíců a přivedla nás bělochy do nezměrné bídy. Od té doby jdou od nás ponejvíce jen barchenty, něco kanafasu, trilichu

a oxfordu a také ty již jsou ohroženy důsledky války z r. 1866 — smlouva anglická na 10 roků vydá rakouský průmysl konkurenci anglické a může být hrotem prostějovské tkalcoviny. Nebezpečí jest tím větší, ježto někteří židovští faktoři dávají zpracovávat zboží nepravobarevně, čímž poškozují posavadní dobrou pověst prostějovských látek tkalcovských. A co pak, Hynku, co bude potom? Myslím si, že by nás udržela výroba lepšího, jemnějšího zboží, a k té by nás mohla dovést moderní škola tkalcovská. Proto, Hynku, rád bych nenápadně, aniž by to naše kasiňáky zásadně odradilo, připravoval zřízení odborné školy tkalcovské«.

»Možná, že by taková škola oddálila umíráček tkalcoviny, možná, že by naši generaci uchránila před škodami, ale pochybuji, že by dovedla zadržet vítězný postup konkurence. Tu naši ruční tkalcovině dělají stroje a také u nás se asi stane to, co všude jinde ve světě — v lásce vítězívá tělo nad rozumem, ale v práci, v soutěži vítězí duch, rozum nad tělem a jejich stroje poráží svaly člověka. Můžeš u nás čekat strojové tkalcovství? Samostatní tkalci, kterých jest již pořádku, na stroje nestačí a faktorům, kteří povětšinou jsou původu židovského, nepřiřostl k srdci Prostějov ani osud jeho dělníků. Faktoři zvykli si již, že bohatství v Prostějově nabyté odvázejí do Vídně . . . A co pak, příteli, co bude potom? To jest již v dohledu. Krymská válka přivedla balkánské státy a hlavně Turecko k tomu, že upravovaly vojenskou uniformu dle vzoru střeoevropských států, civilní obyvatelstvo jejich sahalo po evropském oděvu — a Prostějovu otevřel se nový svět. Bývalý vetešník náš a spoluobčan M. Mandl si upřel na balkánskou konfekci a převáděl ji z Vídně a z Pešti do Prostějova, kdež získal lacinější výrobní síly, přebíraje nezaměstnané tkalce. Z balkánské konfekce vyrůstá konfekce světová. Mandl si pro vyškolení pracovních sil zřídil r. 1859 dílnu jako cvičnou školu a krejčovina dostala z ní zdatný dorost, ježto při tom také pamatoval na výcvik venkovských dělnic pro výrobu dětských oblečků. Po Mandlovi přicházejí nové konfekční firmy a, zajde-li prostějovská bavlnářská tkalcovina, krejčovina se pro Prostějov stane tím, čím mu po soukenictví byla tkalcovina«.

»Pravděpodobno, avšak to mne neutišuje. Tkalci v obrovské většině byli národními, vysoce vlasteneckými a hájili vždy

slovanské barvy, jsouce zakladateli svého řemesla, svého cechu, jehož jsem po 15 let byl cechmistrem. Nepřivedou vídeňští konfekcionáři do krejčoviny nákazu germanisace?»

»Chtěl jsi snad říci israelisace, což ostatně v těchto dobách jest skoro totéž jako germanisace. Úraz nám, přáteli, hrozí také v obuvnictví. Ze záložny vím, že firma Franz Budischowski & Sohn míní se také zakořeniti v Prostějově a že by řadu samostatných obuvníků zdržela od národní činnosti. Při volbách r. 1864 z těch obuvníků, kteří jako bezdomci měli jen živnostenský list, volilo s námi 23 a s Němci 16, kdežto z takových tkalců s námi volili 44 a s Němci 9. Arciž již tehdy se správnými ukázaly tvé obavy o krejčích — z těch, bezdomků, s námi volilo 5, s Němci 8 a 32 zdrželi se volby.

Nezbude nám, než abychom posilovali naše řemeslnictvo, abychom zakládali obchody a abychom stejně šli také do průmyslu. V tomto oboru, bohužel, máme slabou posici finanční. Němectví má k ruce několik výbojných bank, kdežto nás by mohla podepřítí jediné Živnostenská banka v Praze. Pokusíme se ji přesvědčiti, že by s úspěchem mohla v Prostějově otevřítí filiálku, a připravujeme pro ni styky s projektovanou sladovnou a s vrbáteckým cukrovarem. Záložna by její filiálkou také získala — po válce jest a dlouho ještě bude potřávka po půjčkách.

»Jako k předsedovi Záložny vlastně jsem k tobě přišel. Hruban a jiní potřebují více bavlny a bez pomoci Záložny, jak víš, by si ji nemohli opatřiti. Přimlouvám se za ně a jsem ochoten se za ně zaručiti.

Čecháček se zamyslíl a váhavě odpověděl: »Záložna bude míti větší povinnosti k chystané Bavlnické jednotě a Řemeslnické jednotě, ale také »Živa« jest na ni odkázána a proto třeba opatrnosti. No, nebojiš-li se ručiti za ty členy, Záložna sotva tvé záruky odmítne — máš oba domy bez dluhů a ani v obchodě jsi neměl ztrát. Vážnější to může býti s jinými — tak na příklad nad Čeňkem Högresem jsem se již vícekrát zamyslíl... Ukvapuje se. Má dům č. 216 v Olom. předměstí^{58a}), dům po Kajetánu Slukovi č. 174 Ol. př.^{58b}) a v domě č. 54 ul. Petřské^{58c}), který před Kolomazníkem měl František Spitzer a který on koupil větším dílem na dluh, chce

^{58a}) Jihoslovanská 5. ^{58b}) Sušilova 5. ^{58c}) Revoluční 2.

příštím rokem rozšířiti pokoje z 18 na 25 a sotva má volný kapitál. Ten měl raději umísťovati v obchodu suknem, zvláště když mu syn dělá starosti! . . .

A co říkáš politické situaci? Náš sněm po taktice Belcrediho poprvé měl většinu autonomistickou, odhlasoval za předsednictví knížete Salma 55 hlasy proti 35 hlasům adresu, v níž Beust viděl omezování práv říšské rady. A když sněm do rady říšské zvolil 19 federalistů — mezi nimi našeho poslance Floriána Nováka — a jenom 3 centralisty, byl násilně rozpuštěn a na den 26. IV. 1867 vypsány jsou volby nové. Budeme zase kandidovati Floriána Nováka?«

»Koho jiného? Poslanec musí míti fištron a my o študýrované lidi máme bídu. Novák také jest neodvislým od pokynů vlády — viš, jak nám odstřelila poslance Jana Chmelaře — a uplatňuje se. Ale s volbou to půjde tvrdo — vláda zase dá nějaký svévolný příkaz o sestavení voličských seznamů a kasiňáci mají veškerý její vliv jako na dlani. A vliv vládní, bohužel, jest mocný . . .«

Domů se Možný vracel Újezdem a ulicí Petruskou. Uviděv v ní Pořízkovu školu, vzpomínal si na jejího dřívějšího učitele Čenka Rozhona, jak rozšiřoval časopis »Vídeňský posel« a jak se k vůli tomu proti němu vzbouřili židé. Ale bylo by se jim to špatně vyplatilo, kdyby se jich nebyl ujal syndikus s občanskou gardou. Bylo, . . . bývalo — dnes se židé již nebouří a k bouřím by sto chutí měli jiní . . .

IX.

Dům ranhojiče Františka Illka⁵⁹⁾ měl průjezd na náměstí jako jiné měšťanské domy a dva krámy, z nichž jeden měl v nájmu soustružník Jan E. Böhm a z nichž druhý býval ofiicinou ranhojičovou. Ranhojiči provozovali bradýřství, pouštěli žilou, sázeli baňky, tahali zuby a bývali v Prostějově tři — Antonín Seemann, jemůž se všeobecně říkalo Zeman, Josef Böhm a Illek, vlastně Jílek. Po Antonínu Seemannovi, který

⁵⁹⁾ Žerotínovo náměstí 18.

byl také městským felčarem a za prohlídku mrtvol dostával ročně 100 zl. a koncem r. 1866 zemřel, nastoupil Jan Seemann. V Illkově domě, který on r. 1842 koupil a v němž ranhojičil, byla bradýřská oficína již od r. 1833. Ranhojičství bývalo privilegovaným, koncesovaným. Roku 1848, kdy se i na živnosti usmálo slunko svobody, pronajal Illkovu holírnu Ant. Wolf, syn učitele z Hrubčic, avšak za reakce Bachovy nemohl

Dr. GIDEON BRECHER.

ji vésti na svoje jméno a proto až do r. 1861 živnost vedl pod firmou Illkovou. Uvolněním pout živnostenských stal se pak oficielním majitelem holírny a vedle pomocníků zaměstnával v ní svého syna Ferdinanda, který byl zapracován také do tkalcovství tak jako všichni tehdejší Prostějováci.

Privilegované holičství zaměstnávalo po většině pomocníky staré, až 56leté, ježto pro ně nebylo koncesí, a holírny bývaly jako nabité. Měšťani se chodili holit v sobotu dopoledne, ostatní přicházeli odpoledne a v neděli. V neděli a ve svátky holívali se také venkovští a proto holírna bývala otevřena od 6. hodiny ranní do 7. hodiny večerní . . .

První jarní den, slunečný a teplý, nakukoval do Wolfovy holírny a sledoval život její sněmovny — v holírnách odjakživa se veřejné otázky projednávaly jako v parlamentě. Ant.

Wolf, vysoký, hladce oholený a rozvážných modrých očí, které sledovaly každé hnutí, hovořil s Josefem Böhmem, 40letým mydlářem z Kostelní ulice, a pohlížel na svého šedivého pomocníka. Ten doholoval zákazníka, mydliny s oškrabky vousů otíral s břitvy a se svých prstů do mosazné plechovky, připevněné na zadní straně lenochu holírenské židle a zvané »Bartkapse«, strhl mu utěrku, zastrčenou pod bradou, aby se jí bez omytí utřel a aby ji pak vhodil sousedu k dalšímu upotřebení. Syn Ferdinand, který třináctiletý byl mladičkým obrázkem svého otce, doholoval staříčkého M.Dra Gideona Brechera.

Lékař, pomenší, 70letý israelita, s vlasy česanými ke spánkům, ostře řezaných úst, nasadil si okuláry, urovnal si černou vázanku a polo vážně, polo žertem domlouval synkovi:

»Proč si's onehdy u mne nechal ležet desetník, který jsem ti dal za holení? Bylo ti to málo diškrece?«

»Zapomněl jsem naň a litoval jsem toho«, vzdychl si Ferdinand za doktorem, který vycházel z krámu a zaměřil do Židovské ulice, kdež bydlil v domě č. 40.

Böhm se podívil, že doktor neplatil za holení, ale Wolf mu vysvětlil:

»Platíme si šup za šup — já ho celý rok holím, on u nás celý rok léčí, na Nový rok si stiskneme ruce a jsme vyrovnáni. Vzácný lékař, vzácný člověk a milý všem — kdyby ve »štitě« léčil on, při jeho vlídnosti, dobrosrdečnosti a obětavosti by se tam ženské hrnuly jako k muzice. Naši židé by ho nosili na rukou — jest také jejich proslaveným učencem a spisovatelem. Ferdinande, jaká to díla sepsal?«

»Ve Vidni vydal r. 1850 spis: Transzendente Magie und magische Heilmittel im Talmud, r. 1845 tam vydal spis: Die Beschneidung der Israeliten a r. 1857 spis: Die Unsterblichkeit des israelitischen Volkes«.

»Vy jako doktoři tomu rozumíte«, píchl Böhm.

»A nejsem kus doktora? Pouštěl jsem žilou v lázních Anny Štanderové i u Crháka^{59a}), které oboje zřídil nebožtík František May pomocí strojnické továrny Ludvíka Sarkadyho — továrnu míval na Vápenici v č. 147⁶⁰) a zařizoval také nešťastný cukrovar v Kostelecké ulici —, doposud tam sázím

^{59a}) Blahoslavova 11. ⁶⁰) Vápenice 23.

baňky a v holírně trhám zuby. Chceš-li, vytrhnu ti ten jedovatý«, otočil se Wolf, vytáhl ze zásuvky ocelové kleště zubní a šermoval jimi Böhmovi kolem úst. Ten se uhnul, požíval se do čtyřhranného zrcadla v rámu tmavo politirovaném, sedl na židli, uprázdněnou po Dr. Brecherovi a, nastrkuje holiči své strniště, navázal na jeho chloubu:

»Sekání žily vám všem přebíral bývalý vojenský lékař Josef Křepela, náš rodák, třeba má již 76 let. Za tím se do ordinace na rohu Zámeckého náměstí a uličky Plumlovské hrnou z města i z venkova, aby jim »dřeni« léčil odebíráním krve. Důvěru vzbuzuje již svojí postavou — jest vysokáč, vojenského držení těla, úst sevřených do opravdovosti, do přisnlosti a v dlouhém černém kabátě s úzkými rukávy, v hedvábné vestě a v černé vázance činí dojem kouzelníka magie. A za blýskne-li velikým pečetním prstenem na levé ruce a mrkne-li na stojací hodiny o čtyřech alabastrových sloupkách, nemocný má dojem, že rafiky hodin i rafiky jeho řídí na ciferník života, zdraví a že oddaluje jich od zubatých koleček utrpení a smrti. Zarazí-li koho, že v ordinačním pokoji jest plno misek s vypuštěnou krví, zahledí se na olejomalby z XVIII. století, visící na zdi, a zapomene na vlastní krveprolití — obrázky ty jsou z krvavých válek a ukazují »Odevzdání Novi« generálu Laudonovi r. 1738, »Obléhání Očakova« dne 12. VII. 1788 ruskými hrdiny knížete Potemkina a Dolgorukého, »Dobytí Očakova«, této turecké pevnosti mezi Bugem a Dněstrem«.

Další výklady přetrhl mu příchod Jana Schönfelda, s nímž se vítal dotazem: »Koupila již obec společně s erárem roh tvého domu⁶¹⁾ na rozšíření úžiny císařské silnice?«

»Kdežpak!«, máchnul rukou Schönfeld. »Jednání nepovede k cíli a já při tom prospekuluji. Měl jsem vedlejší dům čís. 152^{61a)}, prodal jsem jej kotláři Brücknerovi, který zde uvázl po Prušácích a zavádí sodovkárnu, a ten rožní dům po Janu Vanžurovi jsem převzal v očekávání, že erár mně jeho roh, trčící do císařské silnice, draho zaplatí. Dnes raději se starám o své »troničkářství«. Pronajímání mýtného v městských branách, jak víš, posledně bylo dne 24. V. 1866 na 3 leta, a zapovídá podnájem, zavazuje platiti měsíčně předem a může se hojiti na kauci 80 zl. A při tom abych s každým uzlem

⁶¹⁾ Wilsoново 11. ^{61a)} Wilsonovo 12.

zacházel jako s marcipánem, jinak mám trest na krku — poprvé pokutu 5 zl., po druhé 10 zl. a po třetí ztrátu troničkářství. Avšak od té chvíle, co se bourají hradby, uniká mně mnoho mýtného. Však také obci klesá jeho výnos — pronájem mýta ze všech čtyř bran vyvolala za 2983 zl. a dostala jenom 2269 zl. 50 kr. Josef Schwarz vydražil mýtné v bráně brněnské a plumlovské, já jsem olomouckou bránu dostal za 726 zl., ač obec chtěla nejméně 1025 zl., a u fortny za 501 zl. A co mýtného smím vybírat? Z vozu s potravinami a prodejnými věcmi všeho druhu, jako jest dříví, ovoce, zelí, zelenina, mléko, sýr, seno, kukuřice, fazole, hrách, čočka, krmivo, mimo obilí — žito, pšenici, ječmen a oves —, dostávám 6 kr. Z košů a ranců vybírám 2 kr. a z dobytka dle kusů od 2 kr. až do 22 kr. Takový jest dosud platný tarif, vydaný dne 1. XI. 1858 za purkmistra Bartla a schválený c. k. okresním představeným Woitischkem. Dodrží-li nájem, nevím, ježto vláda považuje již vybírání takového mýtného za druh daně potravní a chystá se je zrušiti. Proto jsem si před několika dny od okresního silničního výboru vydražil také vybírání mýta z mostu Hloučelního za 953 zl. na dobu pěti let a vybírám 1 a půl krejcaru z povozu«.

Mezi jeho výkladem přišel do holírny Josef Wait, 22letý obchodní příručí od Fasslů, obchodu krátkým zbožím, a usedaje na volnou holičskou židli, zabýskl hnědýma, výraznýma očima, přehladil si husté, černé vlasy a těšil Schönfelda:

»Mrzí vás, že nemůžete vybírati poplatek také z obilí? Nu, obec také naň stihla a již r. 1862 domáhala se ho pro sebe jako jiná města. Vyřízení vázlo a proto městská rada v únoru 1863 vyslala k místodržiteli deputaci, aby Prostějov směl vybírat poplatek z místa za obilí, na trh dovezené a vážené. Místodržitelství teprve 13. IX. 1864 žádosti Prostějova vyhovělo a povolilo vybírat poplatek 1 kr. z měrice. Městská rada začala s vybíráním 1. října 1864 a obilí dávala vážit v krámě vážním pod »okresem«. Avšak cosi jí tam vadilo a proto v říjnu 1865 dala zhotoviti přenosnou budku na vážení obilí a člen obecního výboru Alois Haschke v ní na tržišti sedává jak ve zpovědnici a vybírá poplatky«.

»Co vy se, kanafasový lokýtku, staráte o obilí?«, usekl mydlář.

»V obilí jest vůně Hané a ta jest mně nad zatuchlinu krát-

kého zboží. Přitahuje mne a připomíná mně na moje rodné Rakovnicko, které voní chmelem, a navádí: spojití vůni rakovnického chmele s vůní hanáckého sladu, a zapění se mok, kterému by i náš Karel IV. byl dal přednost před svojí burgundskou révou . . .«

»Dobře to řekl«, usmál se Böhms k Wolfovi. »Za to ho ošetří jak hřebíček. Beztoho se chystá za sladem srdečným — vidívám ho brousit okolo oken Sonnevenda a za těmi, jak víš, jiskřivají se dívčí oči, černé jak uhel, a sličná jejich kouzelnice má dlouhé náušnice a účes, jaký nosila naše Božena Němcová« . . .

Dveře krámu se zvolna otevřely a do holírný strčil ježatou hlavu Karlíček Všianský, vytáhlý blbeček s kalnými zraky, sepiatýma rukama a s pitvorně usměvavou tváří. Žebíral a krejčárek si hleděl zasloužití — zvedl dlaně k ústům, nadul tváře a vybuchl, jakoby paličkou udeřil na buben. Za ním stáhl se řetěz kluků a posměšně zařinčel: »Karlíček Bum!«

Blbeček dostal almužnu a zamotal ji do šátku, dal se k Haschkovu domu a rozpustilci nechali Karlíčka Karlíčkem a vykřikovali k portálu s poštovskou trubkou:

Haške, Haške, Haške —
krejčárky ven z taške! . . .

»Ta klukovská muzika jest důsledkem veřejného tržišního úřadování«, ušklíbl se Schönfeld. »Kdosi cosi zahlédl a město již má památku! . . . S našimi trhy vůbec je to jako se špatně navinutým vřetenem, které motovidlo tak těžko roztáčí. Od Nového domu po »Zlatého jelena« je trh máslový a mléčný — hrníček mléka tam pijávám za 2 kr. —, je tam i trh moučný a drůbežní, bramborový, zelový i zeleninový a do toho slepence vtláčili trh obilní! Fůry s ovocem, které prodávají na mírky i na drobněji, stávají podél kavárny Feilerovy, dříví se prodává u kříže před branou plumlovskou a u valů za branou olomouckou, a prodavači koží se roztahují od brněnské brány až po Černý dvůr. O týdenních trzích se objeví na náměstí několik kramářských budek, za to je tam na hrůzu venkovských vozů a k tomu si přimyslete trhy dobytčí, tarmaky. Svinský trh byl z Hliníků přeložen za domy fiakristy Hrubého a Krahulcův⁶²⁾, kravský trh jest za zámek a koňským trhem

⁶²⁾ Smetanovo nám.

řičivá nejen náměstí Zámecké, nýbrž i Mariánské. V takové dny felčáři mívají hody a my troničkáři Babylon a ze škod abychom zešedivěli».

»Trh obilní lépe by se hodil před »Měsíčka« a dobytčí trhy by měly jíti z města«, přikyvoval Böhm. »Avšak obchodníci a hostinští prý by z toho měli újmu. Ta hrozí nejen, troničkáři, tobě, nýbrž i nám, mydlářům, kteří také vyrábíme svíčky.

JOSEF BÖHM.

Pokud se v lampách a v kahancích svítilo olejem, měli jsme veliký odbyt na svíčky, ale co se ujal petrolej, ztrácíme. Zeptej se staré Birnbaumky, o kolik méně tržívá u sv. Floriána za brněnskou branou, kde sedává se svíčkami a s mýdlem z mojí dílny, a pochopíš, že hromádky popela, které mydláři mají složeny za městem mezi domem Kubešovým^{a)} a ulicí Trávníckou, se scvrkají až tak, že by je kuře rozhrabalo. A dojde-li k osvětlení plynovému, o kterém se na obecním domě »mluví« již od r. 1863, budou si mydláři-svíčkáři stahovati gatě tuze krátkým řemenem a sešediví rychleji než troničkáři. Zvláště já, který jsem si na krk uvázal cizí starosti. Třeba onu se zámkem.

^{a)} Čelakovského 1.

Ty, mistře Wolfe, nejlépe víš, jak to bylo s Fortunátem Hofmanem. Ve vinárně jeho žudru proti valše předměšťani přemílali úspěchy právovárečného pivovaru a zbrkli se, že si zřídí »předměšťanský« pivovar a to — považte si to! — v zámku, kde kníže Alois Josef z Liechtenštejnu vařil něco piva. Zámek bylo lze přimluvou plumlovského správce odkoupiti, předměšťani pověřili Fortunáta, aby kup provedl a uvolili se, převzítí pivovarské podíly po 100 zl. Hofman zámek koupil, dal jej odepsati z desk zemských a zapsati jako majetek prostějovských měšťanů Fortunáta Hofmana, Josefa Hofmana, Jana Amslera, Vincence Proksche, Josefa Sluky a Františka Stiassného. Pak požadoval složení pivovarských podílů a, když nebylo peněz, zaplatil sám dne 28. VI. 1851 kupní cenu 14.000 zl. a žádal, aby si podílníci své povinnosti k zámku dali vtělití na své reality jako dluh. Ti však se mu pro tu intabulaci rozprchli jako vrabci po střelné ráně a nevydrželi ani ti, na které byl již zámek knihovně připsán. Ti spolupodílníkům Hofmanovým odstupní smlouvou z 30. VI. 1852 postoupili svoje spoluvlastnictví zámku za původní cenu. Na konec se z toho vyvlékl i Josef Hofman, prodal dne 1. V. 1857 svůj díl za 8000 zl. a samovlastníkem zámku se stal Fortunát Hofman, který si peníze opatřil prodejem svého žudru a přestěhoval se do zámku. Myšlenka »předměšťanského« pivovaru padla a v zámku zůstaly rozsáhlé obilní sýpky jako dřív. Fortunát 20. IV. 1866 postoupil zámek svým nezletilým synům Ludvíku, Albertu a Josefu v ceně 16.800 zl. kon. m a já jsem jejich ustanoveným opatrovníkem. Učinil jsem to k vůli Ludvíkovi, který jest dobrým Slovanem, studuje theologii a jako kněz může se státi i prostějovským farářem. Znáte ho všichni — je důvěrným přítelem Karla Vojáčka, který jest v lékárnické kondici v Olomouci. Poručnictví jsem převzal také k vůli tomu, abych vliv a význam zámku udržel pro stranu národní — ve středověku zámek udržoval panství šlechty, proč by v konstituční době neměl přispěti k vítězství lidu, osvobozeného z temnot minulosti?»

»Dobře jsi učinil«, přichválil Wolf. »Fortunáta mrzel pivovarský nezdar a na konec mu cizí opora byla potřebou. I můj Ferdinand o tom něco ví«.

»Školáci jsme vypožorovali, že Hofman často chodíval do své bývalé vinárny a že se z ní vracíval rozjařen, vyhýbaje

se náměstí, oklikou přes ulici Knihařskou a Městskou. Tam jsme na něho čekávali, líbali jsme mu ruce jako knězi a on s úsměvem nám za políbení dával po desetníku.

»Sakulajtští škrobáci«, zahrozil Böhms a dodal: »Však již s ním jednáme o prodej zámku do pevných rukou českých. Obtíže bude dělati knihovní závazek, který si Liechtenštejnská správa při odprodeji vymínila ve prospěch domovníka. Opis jeho mám zde a Ferdinand nám jej může přechísti — naši mladí již čtou, jako když bičem mrská«.

Mladý Wolf chytil po lejstru, ověřeném 50. kr. kolkem i úřadem, a četl: »Vijadření, Dle ktereho ja dole podepsany Fortunat Hofman, Majetnik tak jmenowanyho Knižeciho Zámku číslo 118 w městě Prostějow stimto Wyjadřenim dokazuju a moji vlastní rukou potwrzuju, wšude obzwlaštně tů kde by toho potřeba nasledovala, že sem manželům, Tomášowoy a Mathildě Fogl ten Kwartir w kterim jejich byt jako Hausmeistr 14 Let užíwaji, ze wšema přypadnostima jak takowoy neúplatně užíwaji, k tomu Komoru ustudnie, pak Krmec jak stojí do jejich oboůch Smrti zadal, sktereho žádný plat až do obouch Smrti žádnimu odwadět powyni nebudaů, jedině ten závazek nasebe přýjmou podforhaůzem Čistě zaličit a dwůr w čistotě držet, tak jak to skrz Cely čas prowozowaly a jako Hausmaister jejich powynosti wždy wybejwat neb konat jak dříwey powyni budaů, stimato záwazky ja ten byt Manželům Tomašowoy a Mathildě Fogl odoobouch Smrti neuplatně zadávám. Poněwadž se ta wěc mezi náma dobrowolně tak wyjednala, a ja s takowou dočista dorozuměny sem a tato wěc žádnim pádem kzrušeni nejni ani byt nesmy, stojí tehdy Manželům Tomášowoy a Mathildě Fogl swobodno f pádu potreby sobě toto Wyjadření přy Čísle 118 w městě Prostějowě najejich Autraty grůntoknihowně wtělit dat nebo nechat.

Napotwrzení toho wšeho jest obouch stran a dwouch k tomu dožadanych Swětků vlastno Ruční podpise.

W Prostějowě dne 13tiho Července 1865.

Přijaly

Tomáš Fogl

†††Mathilda Fogl

Fortunat Hofman

Franc Trebal, Swědek

Wincenz Doležalek, Swědek

Franc Benda, podpisatel a Swědek.

»Toto vyjádření, Wolfe, jest při prodeji zámku galejnickou koulí — Foglovi jsou jakoby naložení ve špiritusu a kartařka jim vyložila, že se dožijí 90—95 let... Tu zámeckou koulí abych i za Fortunáta ponášel já, ač již mne zdržuje druhá — soukenická. Švagr Ignác Lukšík — moje druhá žena jest Lukšíková — si v zádu domu čis. 127 ul. Kostelecké postavil soukenickou továrnu, zaměstnával v ní 30—40 dělníků, ale přeškokbrtl a já jsem ustanoven za likvidátora. Co to dá starosti, než se pro národní stranu zabezpečí budova, která by se hodila i za školní místnosti. I reálka by se v ní směstnala!«, zamrzel se Böhm, vstal z holičské židle, oprášil si sametový límec kabátu i bělavou vestu, přejel si dlaní vlasy, česané nad uchem, ke tváři, srovnal si mušku pod spodním pyskem a po maďarsku si natáhl mocný, dlouhý knír s navoskovanými špičkami.

»Také šedivím starostí — o tento krám. Náš domácí jest na skoku do Litovle a dům kupuje Julius Mrasegg — býval prý Mrázkem! —, představitel právovárečného měšťanstva. Rád bych v této oficině holil do smrti a můj Ferdinand po mně«, zatesknil Wolf.

»To přijdeme také o jeho papouška, který na pacienty volával: Pěkně vítám, tetičko, sedněte si. Bolí zoubek? Šestáček, šestáček!« zamísil se do rozhovoru pomocník.

»Odchodem Illka ubude nám český ranhojič a volič II. sboru i národovec — jeho dcera Anna Izáková-Illková již r. 1863 deklamovala při besedě Orlice«, ozval se Wait. »Měli bychom se již nyní starati, aby se zde usadil český MUDr., jací dnes vycházejí z pražské university. Pouzí M.Dr., vyšlí z medicínsko-chirurgického učiliště v Olomouci, jsou na vymření... Starosti, nad kterými se vám před chvilkou ježily vlasy, jsou trpké, avšak více méně osobní. Vídeň na nás vychrstla špínu starostí horších, politicko-národních. Volby sněmovní, vypsané na 26. března 1867 a které tedy jsou již přede dveřmi, mají Beustovi přinést větší pro vyrovnání s Uhry, pro dualismus, a proto nám hrozí těžkou pohromou. V obchodě čtu vídeňské časopisy našich židů, na valše čtu časopisy brněnské i pražské a zatínám zuby nad násilnostmi vlády, která v Čechách i na Moravě ostře a agitačně zasahuje proti českému národu. Velkostatek opanovává hanebným zásahem, při čemž volební právo pro Němce upravila až křiklavě stra-

nicky a na agitaci mezi šlechtu poslala arcivévodu Karla Ludvíka, aby u ní kortešoval pro volbu ústaváků. Vláda se ani nestyděla, za úředníky prohlásiti kuchaře, topiče, metaře a j. z komonstva císaře Ferdinanda, aby jim dle pražského statutu opatřila volební právo virilní a aby pomocí jich pro centralisty uchválila mandát na Malé Straně. V Lanškrouně si Beust přes noc opatřil 66 čestných občanů, potřebných k ústavácké většině! Co se děje u nás, počínajíc od násilnické úpravy voličských seznamů až po nezřízenou a tvrdou agitaci městské rady i c. k. okresní správy, víte lépe nežli já. Za těchto poměrů ztratíme, co jsme v lednu získali, a otřeseni ve víře ve spravedlnost a právo, začneme šedivěti i my mladí, kteří se do zápasů, jaké vy starší vedete, připravujeme. Anebo naopak se zocelujeme»...

Böhm užasle pohleděl na Wolfa a, dojat, že v mladé duši shledal tolik pochopení pro národní boj, neřekl ani slova, jenom vřele stiskl Waitovi ruku a odcházel...

X.

Beust násilnickými volbami březnovými docílil porážky autonomistů — v Čechách zvítězil v kurii velkostatkářské 209 hlasy proti 179 hlasům, získal většiny 23 hlasů i ve statku svěřenském proti 22 hlasům a opanoval i sněm moravský, ježto ve II. sboru velkostatku 77 hlasy zvolení byli centralisté proti 54 hlasům autonomistů a ježto v kurii městské na úkor českých poslanců získal 5 mandátů. Autonomisté zachovali jen 5 mandátů ve svěřenském velkostatku, na venkově udrželi 22 mandáty a v městech klesli z 12 na 7 mandátů, z dřívějších 57 hlasů udrželi jen 34 hlasy.

Mezi ztracenými městskými mandáty byl také mandát prostějovský. Ten při lednové volbě získán byl ponejvíce pomocí hlasů spolumajitelů realit a při volbě březnové ztracen byl hlavně vymýtním takovýchto hlasů, k němuž pokyn dala vláda Beustova. Na české volební schůzi mluvil také Dr. Fanderlík a Němci ho za to nazvali »der politische Sendling des Dr. Pražák«. Z 527 voličů, ve voličských seznamech zaneše-

ných, zúčastnilo se jich volby 417, pro Jana Zajíčka hlasovalo z nich 218 a pro Floriána Nováka 199. Proti volbě podán byl protest.

Ve volebním okrese venkovských obcí Olomouc-Prostějov-Plumlov byli za poslance zvoleni prof. Jan R. Deml z Olomouce 157, a Ignát Vrba, kaplan v Kralicích, 148 hlasy volitelskými. Německý protikandidát Josef Jahn von Vonau, c.k. okresní v Olomouci, obdržel 40 hlasů.

Zemský sněm svolán byl na duben a o protestu proti volbě Zajíčkově rozhodl ve schůzi 10. IV. 1867 a sice ve prospěch Zajíčkův a vyslal ho také na radu říšskou. Brzo po této schůzi sešli se v úřadovně Občanské záložny a půjčovny v domě »u černého beránka« čili, jak se říkalo »u Katynky«, Hynek Čecháček, Karel Novotný a Alois Pořízka.

Byl teplý podvečer, pokladník i sluha záložny nebyli již v úřadovně a otevřeným oknem bylo slyšeti vrzot pumpy, která stála v úseku mezi templem, obecním domem židovské obce a »černým beránkem«. Z protější hospody ve Stulierově domě, kterou měl pronajatu Fieber a které se štiplavě říkalo »hotel Fieber«, anebo »hotel u zlaté vši«, — r. 1854 byl dům ještě psán jako »Schankbürger recte Stulier« — ozýval se křik, od jatek hrčel vozík, na němž se přiváželo maso, z Entnerova domu⁶³) proti kaplance vrzal šrotovník a s věže blinkal zvon, zvoucí na pobožnost »k hoře olivetské«.

Čecháček zavřel okno, nabídnul doutníky a zamračil se:

»Beust provedl svoji vůli nejen v Prostějově, nýbrž všude, kde se měl oč opřít. Naši venkovští poslanci Deml a Vrba ve své sněmovní interpelaci z 10. IV. 1867 snesli ohrabečný koš jeho násilností. Sněmovní protokol, který právě došel, přibíl je na pranýř. V interpelaci jest uvedeno:

»Při posledních volbách do sněmu neostýchali se na více místech jednotliví c. k. úředníci porušiti svobodnou volbu takovým způsobem, že ji nelze považovati nikterak za svobodnou. Tak ubezpečovali někteří c. k. úředníci při volbě voliče, že dřívější jejich poslanci nesmějí býti voleni, jak se to stalo ve venkovských obcích okresu Uh. Brodského a Olomouckého; tak vyhrožovali voličům zavedením roboty a de-sátků co historických práv, jak se to stalo ve venkovských

⁶³) Lutinova 1.

obcích okresu kojetínského, ba i opětým vpádem Prusů, jak se to stalo ve venkovských obcích okresu prostějovského a hranického pro ten pád, že vyvolen bude dřívější poslanec; tak vyhrožovali voličům, že pro tentýž pád synové jejich odvedeni, v opačném pádě ale sprostěni budou povinnosti vojenské, jak se to stalo v městě Třebíči; tak strašili živnostníky, že v tomtéž pádě se jim neudělí dodávání látek oděvu a obuvi pro c. k. erár, ba nazývali i ty, kteří vyvolí dřívějšího poslance, velezrádci a podezřívají je z toho, jak by se zanášeli úmyslem revolucionářským, jak se oboje stalo v Třebíči; vojáci konfiskovali voličům, přijíždějícím k volbě, s četníky prápory a obsadili cestní most, jak se stalo v Uh. Hradišti; tak četníci konfiskovali v Prostějově po domech svolání naší strany, úřadně za nezávadna uznaná, kdežto naopak ve venkovských obcích okresu Hradištského četl c. k. úředník při volbě volitelů pamflety na rozpuštění sněm, vydané od protivné strany; tak se rozdávaly s legitimačními lístky brožurky a agitační svolání; tak zavazovali sobě c. k. úředníci ve venkovských obcích okresů Uh. Brodského, Hodonínského, Hranického, Ivančického a Lipnického volitele k tomu, aby nevolili členy bývalého sněmu; tak vládní komisař prohlašoval při volbě poslance venkovských obcí okresů Místeckého, Frenštátského a Mor. Ostravského, že každý hlas daný dřívějšímu poslanci jest neplatný; tak v okresu Zdouneckém rozeslány byly obcím dopisy následujícího znění: Od c. k. okresního úřadu se panu představenému obce nařizuje, aby též obec volila za poslance pana Umlaufa, okresního Kroměřížského, an všechny ostatní obce se usjednotily, že toho p. voliti budou . . .»

»Stačí, Hynku, k objasnění vzniku nové státní éry«, ohrnoval si mlynář ležatý límeček, jakoby ho škrtil. »Jsou v protokolu sněmovním také již řeči o volbě Zajíčkové?«

»Projednává se v něm volba za město Kroměříž i za Prostějov, o nichž referoval ústavák Dr. Ryger z Holešova. K naší volbě četl jim tam levity poslanec Vrba. Vytýkal, že z volebního práva bylo v Prostějově vyloučeno na 60 voličů, kteří na své reklamace nedostali od okresního úřadu žádného vyřízení a byli tím zbaveni práva rekursu. Jeden náš volič nebyl k volbě připuštěn proto, že o něm ve voličských seznamech bylo poznamenáno, že jest mrtev, ač svoje zmrtvýchvstání osobně a pádně prokázal. Volila řada trestaných židů, poně-

vadž městská rada odepřela opatřiti si rejstřík jejich trestů, který jest uložen na úřadě Plumlovském. Četníci na příkaz radního (!) po domech konfiskovali česká provolání, ač byla censurou propuštěna. A co nejkřiklavějšího — náš kandidát c. k. rytmistr auditor v. v. Florián Novák byl zrovna v den volby vojenskými úřady komandován do Brna k rearbitraci a tím zbaven osobního vlivu na volbu, jehož Zajíček plnou a tak hroznou měrou využítkoval» . . .

Pořízka podepřel se loktem o stůl a dodal: »Odkud zavál ten vítr, prozradil Mähr. Corr., který farizejsky napsal: Herr Auditor Novák, dem, wie hier verlautet, die Einberufung in den aktiven Dienst hervorsteht, ist noch im Laufe des gestrigen Tages von hier abgereist.« A pak, nahlížeje do sněmovního protokolu, uváděl dalším: »Poslanecký mandát skutečně nám vyrvala jedině vláda zrovna tak, jak nám jej v lednu vláda Belcrediho připravila. Belcredi dal volební právo spolumajitelům realit, Beust jim ho dal vzíti a tím jsme ztratili na 60 hlasů a s nimi mandát. Ústavácká většina sněmovní se postavila proti volebnímu právu spolumajitelů realit při verifikaci mandátu za město Kroměříž, vypočetla si tak většinu jednoho hlasu pro ústaváka Proskowce a zrušila zvolení českého kandidáta Dra Benjamina Demla. Usnesením kroměřížským bylo v zásadě rozhodnuto také proti našemu protestu. Avšak stala se nám další křivda tím, že ústaváci hleděli za platné uznati i virilní hlasy šesti důstojníků, kteří ve výslužbě žijí v Prostějově, ač dle našeho vědomí zde domovského práva nemají a proto nejsou virilisty. Že si zpravodaj Dr. Ryger při tom nechal otevřena zadní dvířka, počítaje i s tím, že by Zajíček i bez těchto důstojnických hlasů byl měl většinu, svědčí, že ani on nebyl ujasněn v otázce domovské jejich příslušnosti . . . Poslance jsme ztratili, avšak za dané situace politické nebude nás to boleti. Neboť, jak víte z Čech a jak jest jasno i z tohoto sněmovního protokolu, dospívá česká politika k passivitě i na sněmu zemském. Neboť před jednáním o volbě poslanců do rady říšské hrabě Egbert Belcredi prohlásil jménem autonomistické menšiny:

»V nejuctivější adrese, na níž se sněm Moravský dne 27. února 1867 v sedmém sedění předešlého zasedání usnesl, jsou obsažena předpokládání, na základě jichž dle

našeho právního přesvědčení prospěšné působnost svolané říšské rady nadíti se lze a, opírajíce se na tato předpokládání, předsevzali jsme volby. Posavadní opatření vládní odňala možnost, že tato předpokládání k platnosti přijdou, povolaná říšská rada nebude mít hlasu pouze jen poradního. Byli jsme tedy v druhém sedění tohoto zasedání ve svědomí svém zavázáni, navrhnouti: aby volby do říšské rady, které mimo půdu ústavní postavena jsou, nicméně právomocností uzavírajícího shromáždění opatřena jest, byly odmítnuty. Jelikož tento návrh usnešením učiněn nebyl, musíme zodpovídati za každé znebezpečení práv, které by činností zvolené říšské rady mohlo markrabství Moravskému a jednotě i mohutnému postavení říše vzejíti, toliko oněm údům sněmu ponechat, kteří volby tyto před se berou, vyjádřujeme se strany naší, že na tento čas volby se zdržíme.«

Toť začátek exodu našich poslanců ze sněmovny. Ustáváci arcíť i bez našich zástupců provedli volby do rady říšské za dostatečné přítomnosti. Bylo jich 59. Za naši skupinu městskou zvolen byl Dr. Mandelblüh a Baltazar rytíř Szabel, za skupinu venkovskou Dr. Ant. Ryger a za skupinu venkovských obcí laško-valašských, k níž se čítají také moravské enklavy ve Slezsku, zvolen byl Dr. Innocence Zaillner. Tento v téže schůzi pěknou řečí hájil názory liberálů proti volebnímu právu spolumajitelů realit, avšak na konec použil trivialností, pro které byl Drem Pražákem pořádně klepnut přes prsty a pro které také náš obecní dům i c. k. okresní představený dostali mrskut k vůli nesprávnostem a křivdám volebním. Jdeme vstříc novým poměrům, novým perzekucím, avšak mám dojem, že Rakousko si při tom pod trůn nastrkuje hliněnou nohu. R. 1865 nebezpečná kometá Newmayerova zemi nezkřivila ani stébla, ale Beust jest bořivou kometou, která natrhne Rakousko — čím jiným bude jeho dualismus nežli nezacelitelnou trhlinou říše?«

»Nevrátí-li se naše delegace do sněmu, porážka Novákova nás obolí«, kroutil si Čecháček dlouhý knír. »Jenom ať nám neuškodí při obecních volbách«.

»Možná, že naopak nám prospěje«, rozjasnil oči Novotný. »Svatý duch našich ústaváků, Dr. Zaillner, přiliš bude zaujat

říšskou radou, bude víc ve Vídni nežli doma a se Zajíčkem si zahráme na honěnou. U mnoha měšťanů má vroubek k vůli válečným rekvisicím a náhradám, ano i k vůli nevyúčtovaným a nezaplaceným dodávkám pro Prušáky.»

»Pravda, nespokojených jest dosti«, zamyslí se Čecháček. »Ve schůzích obecního zastupitelstva také leckdo si zabručel do vousů. Před hrozící invasí Prušáků jsme se dne 5. VII. 1866 k návrhu Zajíčkovu usnesli, aby obecní hotovosti a cennosti byly dány do úschovy Vídeňského Nového města. Odvezl je tam Dr. Zaillner a důchodní Němčický. Od té doby jednal měšťanosta na vlastní vrub, bez usnesení zastupitelstva, a odtud pramení nevráživost proti němu. Na různých v době invase ustláno neměl, jako všichni váleční purkmistři, a ve schůzi dne 29. VII. 1866 referoval, kolik obtíží ve dne, v noci překonával. Na rekvisice o své újmě vydal 160—170.000 zl. a u měšťanů nakvap pro obec vydlužil 1009 zl. 19 kr., které Prušáci v době dvou hodin požadovali od města za to, že jejich pokladna byla v Červené Vodě zachycena. Na další rekvisice masa pro okupační vojsko a pro nemocnici vyžadoval si Zajíček nový úvěr a ten mu byl povolen ve způsobu půjčky do výše 10.000 zl. na 6% zúčtení. Ve schůzi dne 11. IX. 1866 byla mu dána adresa díky, pro kterou také my jsme hlasovali — práci pro veřejnost, pro obec třeba uznati a oceniti také u protivníka. V říjnu došla městu záloha 7450 zl. na válečnou náhradu a o té se zastupitelstvo usneslo, že chudým občanům se vyplátí nárok do výše 50 zl., jinak jenom po předchozím vyúčtování. Ve schůzi dne 23. X. 1866 byli k návrhu Dr. Zaillnera za válečné zásluhy jmenováni čestnými občany Prostějova Jan Zajíček, MDr. Jan Borák a Dr. Karel Giskra, starosta Brna.

Dru Gideonu Brecherovi, který se v cholerové epidemii válečné obětoval víc, nežli kdo jiný, byly vzdány jenom písemné díky — inu, nebyl a není ústavákem!

Jméno Dra Giskry mne rozčílilo — týž na radě říšské v květnu r. 1861 drze urazil korunu sv. Václava, nadutě hlásaje: »My k jednotě rakouské nepotřebujeme mystického vynálezu nového věku, tak zvané koruny české, domnělé koruny sv. Václava — jakoby on byl někdy nosil korunu královskou... My nechceme žádné koruny české a dokud mně v žilách proudí kapka krve, koruna česká nebude korunou,

na kterou přísahám... My nechceme žádného zvláštního krále českého a dáme na tento titul krále českého tak málo jako na titul krále Jeruzalemského.« Dr. Brauner se tehdy proti tomu chtěl ohraditi, byl však předsedou říšské rady umlčen, načež celá pravice proti tomuto »tyranství« protestovala a opustila sněmovnu. Dr. Giskra také při císařově návštěvě po Králové Hradci dal jako purkmistr města Brna z nádražní výzdoby odstraniti znak království českého! Od té doby, jak víte, jest pámbíčkem našich Němců, na sněmu potíral všechny naše úspěchy volební a, stane-li se presidentem říšské rady anebo dokonce ministrem vnitra, jak Beustovci již napovídají, může nám připravit mnoho trpkých chvil a těžkých dnův«.

»Obecní výbor nešetrně se tehdy také zachoval k našim lidem«, zamračil se Novotný. »Měšťanská beseda již 31. V. 1866, tedy daleko dříve než Zajičkův obecní dům, sestavila komitét pro sbírání příspěvků a potřeb pro válečné raněné a zastupitelstvo toho neocenilo. Měšťané právem to považovali za stranictví obce a sami podali zástupcům Besedy, faráři Novákovi a notáři Einaiglovi, adresu díků za obětavou činnost komitétu v době pruské invase. Adresa měla 532 podpisy. Měšťanům při tom ani nenapadlo, zehrati na Rud. Woltze, že se císař dne 20. X. 1866, kdy z Brna přes Prostějov jel na obhlídku válečného území olomouckého, ubytoval v jeho domě, a Zajičkovi nezavíděli vyznamenání zlatým záslužným křížem s korunou, ani Dru Borákovi zlatý záslužný kříž zrovna tak, jako zlatý kříž s korunou přáli Ant. Hansliánovi, faráři v Čehovicích, zlatý kříž Janu Sobolovi, vrchnímu lékaři v nemocnici Milosrdných bratří, a stříbrný záslužný kříž s korunou Štěpánu Zbořílkovi, starostovi v Hrubčicích, které ze všech venkovských obcí nejvíce utrpěly od Prusáků... Měšťané také těžce nesou, že se Zajiček při volbě do okresního výboru silničního nešetrně zachoval k venkovským voličům, a tím venkov popudil proti městu ke škodě obchodníků a živnostníků. A řemeslníci naši? Ti Zajičkovi do smrti nezapomenou na jeho protivenství proti Živnostenskému spolku, jehož stanovy si zadali k místodržitelství. To, jak víte, učinilo u představenstva Prostějova dotaz o projektovaném spolku a Zajiček odpověděl, že »se zařízením spolku takového docela nesouhlasí, an podnikatelé jeho jsou

lidé prostí, od nichž nic řádného se očekávat nemůže«. A odpustí kdo z nás Zajíčkovi, že r. 1865 podal na místodržitelství žádost, aby jeho syn na olomouckém gymnasiu byl osvobozen od učení se »moravské« řeči, ježto prý rodičové jeho jsou Němci, synkova mateřská řeč jest německá a on, obdržev doma německé vychování, s velkou obtíží zápasiti musí v přiučování se řeči, které nerozumí a rozuměti nemá zapotřebí? O nesprávnostech této žádosti, pro nás tak urážlivé, si ještě povíme a původ Zajíčkův a tím i jeho odrodilectví dokumentárně v příhodné době objasníme. A jenom aby jeho synek jednou nebyl místodržiteli vděčen za to, že žádost otcovu zamítl — čert nikdy nespí! Na obecním domě nezůstanou věčně nynější nápisy: Bureau des Bürgermeisters. Bureau des Sekretärs. Sections-Bureau. Polizeigeschäftsleitung. Städtisches Rentamt . . .«

»Měšťané také zle vzpomínají nepořádků v obecní správě, které se za německé vlády na obci zahnízdily, a bude záhodno přelousknouti jejich růženec«, ze zamlklosti se probral Pořízka. »Jak purkmistr Czerny v rovnováze neudržel svoje vlastní hospodaření, tak s kopce to šlo i ve správě obecní. Důchodní Jan Bobrowski ze špitálního fondu zpronevěřil 200 zl. s úroky 37 zl. 50 kr. a kontrolor Karel Schubert táhl s ním za jeden provaz. C. k. berní Rostok, který účetně revidoval obecní hospodaření dle vojenského roku správního — dle usnešení zastupitelstva z 20. III. 1863 jest již také u nás účetním rokem rok solární a nikoliv vojenský tak, jak to již jest u všech pokladen státních a fondových —, již o účtech z r. 1861 podal zdrcující zprávu. Vytknul mnoho a takových nesprávností, že důchodní Josef Klose byl in contumacion pohnán k zodpovědnosti a že byla zvolena zvláštní komise, která vyšetřovala nepřístojnosti při hospodaření s městskými polnostmi, lukami, pastvinami a j. Likvidační komise ve schůzi obecního výboru dne 19. XI. 1864 odsoudila zlořádu v důchodě a důchodní Klose byl z úřadu suspendován. V městském »Schemalamtu«, který má na starosti byty důstojníků, ani komise se nevyznala a proto se úřadu tomu všeobecně říká »Šelmaamt«. Bez výtek se důchod neobešel ani r. 1865, kdy v červnu byla likvidována dlouhá řada jeho reštů a »chyb«. Vždyť se dosud přetřásá, že radní Karel Bureš byl úředně dotazován, zda dobrovolně resignuje

na svůj funkční plat 105 zl! ... Výstrahou před německým hospodařením bude také, že c. k. okresní Zelenka z úřadu svého náhle byl sesazen k vůli zpronevěrám svého úředníka Kaince, který ze sirotčích a depositních peněz okresu značnou sumu odcizil. Voličstvo jistě i tyto malversace přičte na vrub zkorumpovanému systému německého centralismu a dvakráte si rozmyslí, než dá hlasy pro jeho vyznavače a místní předáky ... Těmito poměry, které jsem naznačil, dá se dle mého mínění udržeti v šachu také Josef Němčický, který ve schůzi zastupitelstva dne 11. IV. 1865 17 hlasy zvolen byl za důchodního. Snad z Hustopeče, kde byl důchodenským oficiálem, přišel nezkažen praktikami ústaváků, avšak u nás se jim nevyhne. Proto je třeba, alespoň pro letošek ho od praktik zdržeti a ukazovati mu nabroušenou zbraň ... A nyní přehlédněmež voliče II. sboru, který rozhodne o většině na obci, a rozdělíme přípravné práce u všech, které lze získati. Volby sněmovní v mnohém nám dají směrnicí» ...

Rozvrh prací protáhl se až do večerního šera a Čecháček poradu ukončil připomínkou: »Důvěru vzbudíme také tím, že do proudu uvedeme otázku zřízení akciové sladovny. Ty, Novotný, a já s Černilem, první jí načneme hvozdy a humna« ...

Čecháček při rozchodu pootevřel dveře do Katynčiny hostinské místnosti, nečeká-li tam na něho syn Jan, a zahlédl u stolu Wessela, jak vínem napáji význačného rolníka z Vrahovic a zaslechl, jak do něho baranil: »Hõgra ano, jenom Hõgra«. Sedlák přikývl a, rozjařen, dal se do zpěvu:

Holomóc, až Holomóc,
až je švarny město —
zkázal nám Brandebork,
že ho zkazi všecko ...

»Co kuje?«, zabručel Čecháček a dal se napříč k jatkám. U těch stál slabomyslný žid »suchý Mayer« s rozcuchaným císařským vousem, oficírkou na hlavě a baldou hrozil tkalcovským učňům, kteří si z chudáka tropili nemístné žerty, pokračovali po něm a vykřikovali: hep! hep!

V »hotelu u zlaté vši« blikala již lampa a z otevřených oken rozléhala se písnička »o rebelii vídeňské«:

... roztloukli okna, mnohé světnice,
stalo se tam škody na tisíce
a moc lidí život dokonali,
co jeden druhého zmordovali ...

XI.

F loriáne, přišly si pro tebe dvě družičky«, paní Marie Nováková pootevřela dveře pracovny a zasmála se na manžela. Její statná postava, zahalená do tureckého županu, její podlouhlá zjasněná tvář a objemné točinky rusých vlasů — les loques —, které se jí od spánků chvěly až nad ramena, její pantoflíčky s hnědými přaskami vnesly do pokoje závan svěžího rána a auditor Novák zálibně se zahleděl na svoji choť.

»Zapomněl jsi, že na prvního máje chtěl's vyjít s Čeňkou a s Aničkou Možných na svůj zdravotní salát pampeliškový, a tož ony si přišly pro tebe«.

»Ano, ano«, zaštěbetaly dívenky, vcházejíce za paní Novákovou. Byly jak pozdrav jara — 10letá Čeňka ve světle-modrých šatečkách kostičkovaných, 6letá Anička v šatečkách světlečervených, kvítovaných, obě s úhlednými čepečky na hlavách a s proutěnými košíčky v rukou.

Rytmistr vliďně se usmál, oblékl kabát nasadil si nadmutou novomodní čepici hedvábnou — »balón« se jim říkalo —, dal si pod páži hůl s vyřezávanou hlavičkou, vzal děvčátka za ruce a, rozloučiv se vděčným pohledem s chotí, vyšel za strouhu a zamířil do Žešovské ulice.

Slunko hřálo, po stromech se rozestíral baldachýn listí a také domy křičely: máj! máj! Za každým oknem měli větévky černého bezu, někde i březové halouzky, a mnoho domovních prahů bylo zapopeleno.

»Jako v té vaší deklamovance«, obrátil se rytmistr k dívkám. Čeňka kývla hlavou a zadeklamovala:

Práh popelem posypejme,
větví májových nasázejme,
kropme vodou svěcenou,
ať se čáry zaženou ...

Z každého stavení ozýval se klapot tkalcovských stavů a každým oknem bylo viděti mistry i tovaryše v pilné práci. Leckde se spíchaly i stařenky-soukačky a soukaly na osnovu píšaly po pěti přadenech.

Před chalupou proti »štitu« stál starý Beigl a očima točil po komínech. Auditor mu přátelsky podal ruku a tázavě se na něho podíval.

»Pátrám, je-li kde na komíně známka po čarodějnici. Byla noc Filipo-Jakubská a v té čarodějky na ohřeble lítají komínem jako saze. Co přestaly krinoliny, nelze věřiti ani mladícím, ba ty nejhezčí z nich jsou nejnebezpečnějšími«, začtveračil Beigl.

U domu Josefy Habelové č. 69^{63a)} zahleděl se auditor na rozsáhlou zahradu, která sousedila s domem č. 70^{63b)} Kateřiny Paschové a s jejím zahradním komplexem, který sahal až po vojenské cvičiště, a pomyslně si, že za čas povstane zde čilý stavební ruch, který spojí ulici Žešovskou s ulicí Ztracenou. Dvě ulice přiční by se v nich směstnaly! Jedna mezi domem Habelové a Paschové^{63c)}, druhá vedle cvičiště^{63d)} . . .

Za mýtem v levo bylo již rušno. Ve stínu královského topolu stál vířtlák s roztopeným kotlíkem a se sotůrkem rohlíků, u příkopu za ním seděla »markytánka« s plucarem vody — hleděli na husary, kteří cvičili na cvičišti, a čekali na »počinek« od nich.

Husari cvičili dvojako. Jedni v kruhu, na šňůře, druzí na délku. Tito za cíl měli vysoký slaměný vích, nabodnutý na tyči, zaražené do země, a v úprku bodali jezdeckou šavlí do víchu jako do nepřítele. Jeden místo do víchu bodl do tyče, vyvrátil ji, jezdec za ním skočil na její tupý konec, tyč se vymrštila a následující kůň narazil na její bodec a vrazil si ho do plecí. Vyřinul se proud krve, kůň zařičel, zaklopýtal a ve chvílce padl i s husarem.

Auditor se odvrátil od nešťastné příhody, odváděl divenky pod Žešovský kopec a broukal si do knírů: »Ze zkušenosti vím, co bude následovati — husara odvezou do vojenského špitálu a již jako by ho nebylo. Za to se velitelství rozepíše o koni jak o generálovi a snad i Videň nad ním vystřčí smuteční prapor«.

Se Žešovského kopce byl patrným venkovský, hanácký ráz

^{63a)} Čsl. legionářů 35. ^{63b)} Čsl. legionářů 41. ^{63c)} Pozdější ulice Nová, nyní Dobrovského. ^{63d)} Pozdější ulice Purkyňova.

Prostějova — ve všech ulicích vysoko se týčily máje a pestrobarevné pentle se na nich třepetaly jako na pantlíku hanácké nevěsty. Největší máj byl v Drozdovicích a v ulici Dolní, kde si je chasa postavila na ulici a bude je hlídati, aby ji ho cizí, přesporní nesrazili, neodnesli a nepřivedli ji tím do nesmrtelné ostudy a hanby.

Se Žešovského kopce se trojice dala po dílech »Pod Žešovským kopcem« na díly »K pusté hráze«. Tam býval rybník, zbyla po něm pustá hráz a pod tou rostly ty nejkřehčí, nejlahodnější pampelišky. S hráze byla pěkná podívána k dílům v »Rohožnici«, k dílům »u chaloupky«, na šindelnou střechu chaloupky a dále na »Polní rybník«, za nímž se prostějovská pole táhla k hraničkám bedihošťským.

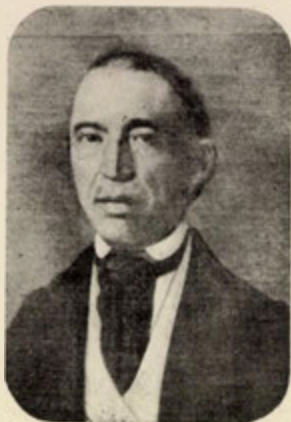
Na hrázi narazili na Josefa Štänderu, který tam ležel v trávě, slamákem si zastíňoval oči a nakláněl se nad starou zápisní knížečku a nad lejstra, psaná švabachem.

»První máj si vyhřívám vzpomínkou na naše herectví — inu, jako herec! — a památkami svého otce«, místo přivítání prohodil Štändera. »Přihřejte se!«

Anička, jakoby tušila, že uslyší něco zajímavého, přisedla a Čeňka za ní. Auditor doplnil kruh okolo Štändery, ten vytáhl kostěnou tabatěrku, podával šňupeček — děvčátka se smíchem odflekla! —, šňupnul si a rozpovídal se:

»Jsem, jak víte, z divadelnické rodiny, jejíž osudy těsně byly spjaty s osudy J. Kajetána Tyla. Když týž nemohl získati koncesi na vlastní divadelní společnost, převzal r. 1849 nájemní smlouvou řízení kočující společnosti Kulasovy, která té doby byla německou, a doplniv ji Františkem Krumlovským a jinými herci, hrál s ní po venkově. Krumlovský té doby byl nejgeniálnějším hercem, nejlepším představitelem Žižky ve hře »Žižkova smrt« a Břetislava ve hře »Břetislav a Jitka« a k Tylovi přešel z divadla pražského. Jediným jeho soupeřem mohl býti Josef Jiří Kolár. Roku 1852 hráli v Klatovech, Krumlovský tam přišel do národního rozporu s vládním komisařem, vyhodil ho oknem, byl za to potrestán dvěma dny vězení a na to od Tylovy společnosti zmizel. Na Tyla tam přišlo udání, že nájmem Kulasovy společnosti obešel zákaz místodržitelský, a tu hry jeho společnosti byly zastaveny. Tyl na to chtěl najmouti společnost Zöllnerovu, avšak tu měl již v nájmu můj otec Josef Štändera, který Tyla a některé členy

jeho společnosti angažoval. Koncem června 1853 chtěl zahájit hry v Králové Hradci, avšak podkrajský úřad her nedovolil, pokud ředitel Zöllner osobně se nedostaví ku společnosti. Zöllner nechtěl opustiti své místo v Praze a toliko k naléhání Tyla vymohl si v Praze dovolenou a odebral se na několik dní do Králové Hradce, kde byly hry 29. června zahájeny.

JOSEF ŠTANDERA.

V této knížečce, psané kurentem, z větší části německy a latickou z menší části česky, zapisovány jsou herecké výplaty od 29. června 1853 do konce června 1854. Roku 1853 byli Josefem Štanderou vypláceni J. Kajetán Tyl, Kramuely, Pokorný, Čížek, Svoboda, Lipšový, Zöllner, Ernst, Mušek, Braun, Rott, Macek, Lang, Julius, od 23. června do 1. srpna František Krumlovský a od července do 28. VIII. Chramosta. V r. 1854 zaznamenán jest ve výplatní knize J. K. Tyl, panna Ryková a Köhlerová, Braun, Rott, Pokorný, Kramuely, Čížek, Macek, Zöllner, Svoboda, Mušek, Jelínek, Mariánka a Anna. Výplaty dávaly se několikrát za měsíc po zlatkách a nechybí ani záznamy o výplatě 20—30 krejcarů. Příklady jsou i dnes zajímavými. V červenci r. 1853 dostal Kramuely 24 zl., Pokorný 17 zl., Čížek 34 zl. 30 kr., Svoboda 15 zl., Krumlovský 28 zl.

J. Kajetán Tyl, který u společnosti byl dramaturgem, režisérem i hercem dostal r. 1853 v červenci 69 zl. 36 kr., v srpnu 51 zl. 10 kr., v září 95 zl. 70 kr., v říjnu 66 zl. 30 kr., v listopadu 82 zl. 2 kr. a v prosinci 74 zl. 30 kr., tedy za půl roku

J. Tylovi		zl.	kr.
den 14	červenec 1853	2	30
Suma		24	30
den 16	červenec 1853	1	
den 17		5	
den 18		3	
den 20		5	
den 21		5	
den 24		4	
den 26		5	
den 28		5	
den 30	červenec 1853	4	
Suma		37	30

VÝPLATNÍ ZÁZNAM J. KAJETANU TYLOVI
dle účetní knihy Josefa Štandery z r. 1853.

měl příjem 450 zl. 72 kr. Roku 1854 dostal vyplaceno v lednu 85 zl., v únoru 75 zl., v březnu 87 zl., v dubnu 82 zl. 30 kr., v květnu 78 zl. 60 kr. a v červnu 85 zl., tedy za půl roku 502 zl. 90 kr. Celoroční příjem jeho, vyplácený Josefem Štanderou, byl 953 zl. 62 kr. Za tutéž dobu dostali vyplaceno: Kramuely 342 zl. 48 kr., Čížek 533 zl. 70 kr., a J. Štandera v ní, tedy za rok, vyplatil 3772 zl. 66 kr.

V knížečce uveden jest také příjem několika představení v Králové Hradci. Při představení »Savojanka« dne 29. července 1853 byl hrubý příjem 34 zl., vydání 16 zl. 28 kr. Vydání bylo: Kolek 2 zl. 30 kr., muzika 4 zl., cedule 8 zl., rekvisity

Datum	Príjem	Vydání	Ukázka
17. čer.	34	16	28
18.			
19.			
20.			
21.			
22.			
23.			
24.			
25.			
26.			
27.			
28.			
29.			
30.			
			40

VÝPLATNÍ ZÁZNAM J. KAJETANA TYLA
dle účetní knihy Josefa Štandery r. 1854.

26 kr., divadelní lidi 1 zl. 12 kr., roznašeči ceduli 30 kr., bile-
tářky 30 kr. a dva hlídači 20 kr., z divadla a ze sálu 4 zl.
Představení 2. července mělo příjem 24 zl. 26 kr. a vydání
20 zl. 30 kr. Při představení »Život za přítele« vybralo se
jen 10 zl., při kuse »Venkovské nevinátka« 18 zl., při hře
»Břetislav a Jitka« 50 zl a dne 16. července při benefici J. K.
Tyla při hře »Strakonický dudák« 61 zl. Dne 17. července
při reprisi téhož kusu byl příjem 53 zl. 14 kr.

Krumlovský v té době byl již rozhárán, nikde nevydržel a
hrál u otcovy společnosti jen v červenci 1853«.

»A co tají druhá knížečka, podlouhlá, s hrubým, pololepenkovým obalem?«, dotázal se auditor.

»Výplaty herecké společnosti Štanderovy od září 1862 do ledna 1864. Po většině jsem je zapisoval já. Otec svým kurentem jen někde připisoval. Z výplatních záznamů vidno, že tehdy u Josefa Štandery byly herečky Krausová a Lipšová a herci Betka, Halla, Vendler, Pešek, Želivecký, Ryšavý, Hof čili Hóffičko, jak jest zaznamenáno, Houdek, Chalupecký, přechodně i Faltys a hlavně Polák, Mušek a od 9. září 1862 do konce srpna 1863 Jindřich Mošna. Panna Krausová brala měsíční gázi 28 zl., Lipšová 30 zl., Ryšavý a Mušek po 60 zl. a Mošna 40 zl. Betkovi na »voršusy« 30 zl. a Hofovi na »voršus« 10 zl. sráželo se měsíčně po 2 zl. V říjnu r. 1862 vyplaceno bylo za 4 herce po 20 kr. a za Mošnu a Muška po 40 kr., »pro pohořelého ve Skalici«. Želivecký v červnu 1863 dostal »na cestě do Kroměříže« 3 zl. 50 kr.«

»A jak jste se stali Prostějováci?«, zajímal se Novák.

»Josef Štandera na Moravě zakotvil až r. 1863, kdy od c. k. místodržitelství dostal povolení ku zřízení slovanského divadla na Moravě s výjimkou měst Brna a Olomouce. Rozhodl se pro Prostějov a ku hrám najal místnosti salonu Šalomouna Kurze na Vápenici v domě čís. 141⁶⁴⁾ a to na dobu do konce ledna 1864. Také se hrávalo na střelnici a do října 1863 byly provedeny hry: Slepá nevěsta, Jan za chrta dán, Manžel bez ženy a otec bez dítěte, Paličova dcera, Lesní panna, Diblík, Břetislav a Jitka, Čech a Němec, Mateřské požehnání, Chyba lávky, Sirotek Lowoodský, Král Václav a jeho kat, Paní Marijánka, dcera pluku a Mlynář a jeho dítě. Hry byly tak úspěšny, že »Bote aus der Hanna« o nich referoval velmi vlídně.

Josef Štandera se konce nájemné doby nedožil, zemřel v prosinci r. 1863 v domě čís. 144 na Vápenici.⁶⁵⁾ V I. ročníku »Moravské Orlice« ze dne 22. XII. 1863 jest obšírně vypsán jeho pohřeb. V čele průvodu šla »Orlica« s praporem, zahaleným ve smutek, za ní Čtenářský spolek a údové Záožny. Rakev ozdobena byla věncem ve slovanských barvách a nesli ji střídavě měšťané a údové divadelní společnosti. Také c. k. okresní Zelenka byl v průvodě a mnoho členů obecního zastupitelstva. Orlica nad hrobem zazpívala sbor od Jos. Nesvadby

⁶⁴⁾ Vápenice 13. ⁶⁵⁾ Vápenice 17.

»Sladce dřímej«. Sbor pělo 60 pěvců a dojem pohřbu rušil jen regenschori svoji jarmareční písní »In paradiso«.

Vdova po Josefu Štanderovi, moje matka Anna Štanderová, převzala otcovu koncesi divadelní a rozšířila ji povolením her v Olomouci. V té době ukázala se možnost získati v Prostějově vlastní jeviště. František May v domě čis. 62 v ulici Žešovské⁶⁶⁾, který r. 1854 ještě měl František Souček o 15 pokojích, svého času vedle lázní upravil také rozsáhlou zahradu a v ní postavil arénu s prostorným jevištěm i hledištěm, s galerií a zvláštním vchodem pro orchestr. Mimo to také ve dvoře v příčním traktu z obilních sýpek v I. patře upravil taneční sál, z něhož dřevěný most vedl do zahrady. V tomto sále také bývaly odvody, které později byly přeloženy na střelnici, a říkalo se mu »na sejpce«. Po Mayovi stal se majitelem této reality Josef Kotzián, který r. 1862 přistavěl 4 pokoje. Týž ale zkrachoval, a v licitaci, vedené Dr. Heinem, koupila ji Anna Štanderová za peněžní pomoci svých sester Terezie a Babetky Lorencových z Králové Hradce. Roku 1866 byla v nádvorním traktu z obilních sýpek a v té leželo i dosti našich vojáků. Vařila tam Waltrová a ta lehčeji raněné rakouské vojáky oblékala do ženských šatů a vypouštěla je zahradou, aby nemuseli do zajetí.

»O tom domu se mluví ještě více«, dodal auditor. »Udrzuje se tradice, že r. 1848 »Na sejpce« Karel Havlíček Borovský měl veřejnou schůzi a že jí docílil, aby Prostějovsko nevolilo vyslance do Frankfurtu. Co jest na té tradici?«

»Pověst ona, arcit' příjemná a pro Prostějov lichotivá, není ničím doložena. Jest však dokladem, že Prostějov mnoho horoval pro Brixenského mučedníka. Jisto jest, že Havlíček byl v blízkém styku s Prostějovem. Ve svých »Národních Novinách« má o našem Frankfurtském nevolení dvě zprávy. Prvá zní: »Volení k frankobrodskému sněmu na Moravě, 16. května 1848 v Prostějově, v kterémž městě ještě před krátkým časem třibarevná korouhev německá mnohé domy ozdobovala, volení posla se nepodařilo. Jakých demonstrací ale se strany Hanáků potřebné bylo, obyvatelstvo německým duchem nadchnuté od volení zdržeti, toho zpráva se nám dosud nedosta-

⁶⁶⁾ Čsl. legionářů 17.

la«. Druhá, pozdější zpráva zní: »Z Prostějova 16. května 1848. S radostí vám oznamuji, z volení, které bylo určeno na 13. května, v prostějovském okrese nic nevypadlo. Sedláci nechtěli volit, byli skrz to až ve Vídni a dostali za odpověď: chtějí-li volit, by volili, jestli ne, by nevolili. Bohdá, že Němci na Moravě propadnou. Duch se kloní k Čechům!...«

Od Plumlova zafučel teplý vítr a rozčechrával vyprávěčovi vlasy i lejstra. Štandera vytáhl z kapsy hodinky a se slovy: »Moje hodina odbyla« se zvedl, stisknul posluchačům ruce a dal se k císařské silnici.

Dívanky zářily a Čeňka, jiskříc očima, šeptla: »To o Tylovi povím Anně Novotných, své kamarádce... A nyní, Aničko, na pampelišky!«...

Florián Novák osamněl na hrázi a mimoděk zahořkl — zmínka o frankfurtských volbách mu připomenula neslýchanou urážku i křivdu, kterou při poslední volbě sněmovní do duše byl raněn. Jak bezohledně, jak rafinovaně byl v rozhodných okamžicích volebního dne odveden do Brna! Prostějovští ústaváci mají manýry »chlapců z hor«, Z Lysé hory — přepadají »z poza bučky«. Poslance Jana Chmelaře odpravovali obuškem politicko-ministerským, na něho, na rytmistra, nachystali si potupu vojenského »běhání ulicí« a kaprálovskou kulku do hlavy! Chtěli ho odstrčiti hůře, než to v dubnu r. 1866 učinili JUC. Františku Lakomému, který tehdy byl c. k. aktuárem u c. k. okresního soudu v Prostějově a nejchvilnějším pracovníkem národním i politickým. Nezapomněli mu, že při volbě sněmovní skřížil meč i s Dr. Heinem a že právě pracoval na stanovách pro nově zařizovaný potravní spolek »Živu«, a docílili v vrchního soudu v Brně, že byl přesazen ke krajskému soudu v Olomouci. Stalo se to tak náhle, že se aktuár s Prostějovem loučil »Zaslánem« v Olomouckých novinách: »Četným svým přátelům a známým, s nimiž pro náhlý odjezd osobně se rozloučiti mi nemožno bylo, jakož i slavným spolkům: Besedě občanské, Záložně, Spolku potravnímu, Čtenářskému a Orlici se srdečně »s Bohem« a poslednějším zvláště za poslední poctu vřelé díky. »S bohem« také i těm, kteří mne po celý čas mého úřadování v Prostějově stále podezírali a ctné své jednání pamfletem v »Mähr. Corresp.« čís. 82 důsledně osvědčili, a ujišťuji je, že i na poslední tento

útok (očekávám aspoň, že byl posledním), neodpovím, leč pohrdáním, jak jsem to při dřívějších činival.

V Prostějově dne 18. dubna 1866. JUC. František Lakomý.«

Náš milý aktuár pohrdání to osvědčil i vůči vrchnímu soudu — z aktuárství v Olomouci se poděkoval a stal se tam advokátním koncipientem u Dra Reina. Národní Prostějov i při náhlém jeho odchodu vše se s ním rozloučil. Večer před odjezdem uspořádala mu Orlica zastaveníčko, podala mu adresu, všemi členy spolku podepsanou, a deputace strany národní a Čtenářského spolku, vedené Dr. Melicharem Mlčochem, dojemně mu přišly stisknout ruku. Záložna ho pak ve schůzi 30. IX. 1866 jmenovala svým čestným údem . . .

Jak asi on, Novák, bude se loučiti s Prostějovem! Chmůra sedla mu na čelo, ale jen letmo, jako když průsvitné křídlo denívky zavadí o vrásku.

Míval kdysi přechodné chvíle duševní deprese a pocity nicotnosti, avšak nyní při vzpomínce na volební zákeřnictví, jež pomáhalo oloupiti Prostějov o českého zástupce, jakoby mu do žil bylo nakapalo živé vody, která oživuje energii, dává růsti křidlům a hory i málomoc přenáší jako pýří pampelišky. »Chlapci z hor« neunikli a neuniknou »portášům« — valašským žandarmům — a proti pravdě a proti právu trvale nevyhrají ani regimenty husarů. On, auditor, jest přesvědčen, že jde nejenom za zákonitým, nýbrž i za přirozeným právem, za slunkem pravdy, které nezná ustoupiti zlobě . . .

Do výše vznesl se skřivánek, třepetal křídly, jásal a jásal. Novák zavřel oči, upíatě naslouchal vrzgolení a měl pocit, že on to letí k blankytu, že on to jása, že on je tím skřivánkem . .

Do jeho skřivánčího vznětu vpadly dívenky Možných, zrušené a zářící nad kořistí pampelišek — nesly jich nejen plné košíčky, nýbrž i vrchovaté čepečky. Přinesly také chrousta, kterého našly pod lupenem šípkového prutu, a položily jej na kopeček mraveniště.

»To bude salátu«, pochválil rytmistr a, zvedaje se z hráze, dodal: »Na podzim sem půjdeme zase — na lukách tu bývá úroda žampionů a ty váš tatíček také rád«.

Než se dali na »střední cestu« k dílům »Za svatým Petrem«, chroust rozevřel své lopaty, roztáhl křídla, vznesl se, zabrněl jim nad hlavami a ztrácel se ke korunám topolů . . .

Z císařské silnice zalehl na »střední cestu« zpěv:

Na tom našem dvoře
všecko to krákoře,
i ten kohout.
Nemohu na tebe
potěšení moje
zapomenout!
A kdybych zapomněl,
tož ne lehce —
vždycky mne pro tebe,
potěšení moje,
bolí srdce . . .

Štandera! Na koho asi vzpomíná Tylovou písničkou ze
»Strakonického dudáka?«

XII.

V pisárně »U zeleného stromu« byl polední klid, rušený jen bzikotem a třepetáním mouchy, která se zapletla do našražené pavučiny.

Paní Vincencie Vojáčková seděla v lenošce a dívala se na podobiznu zvěčnělého svého chotě Jakuba Vojáčka, zakladatele výroby lihovin a původce zámožnosti rodiny, která je dnes z nejpřednějších v městě. Jako nadaný hudebník býval šikovatelem u vojenské hudby, odešel od ní do Prostějova, najal si hospodu »u zlaté studně«^{66a)}, kdež bohatl a odkudž se zakoupil do nejpřednějších domů měšťanských. Patřil mu pak nejenom dům »U zeleného stromu« a »U tří mouřenínů«, nýbrž i dům č. 104^{66b)} »u Antonínka« a větší podíl domu č. 119 Pl. př.^{66c)}, který jako bývalý společenský cukrovar byl zdaněn položkou Vojatschek Jakob & Co. A co polností! V první své ženě — Bůh jí dej lehké odpočinutí! — Jakub měl dobrou pomocnici, ale ona, Vincencie, byla ještě lepší

^{66a)} Masarykovo náměstí 21. ^{66b)} Masarykovo náměstí 22.

^{66c)} Kostelecká 37.

a od jeho smrti r. 1858 sama řídí jeho dílo. Jest, pravda, ještě statná, 53letá, oči má bystré a tmavé jako za mládí, hnědý vlas ještě jí neprokvétá stříbrem a dosud ráda se strojí — hedvábné šaty, pošíité těžkými krajkami a grogrénový plášť jsou jí milými. A češe se na poutec a přes uši, lelíky mívá zabrané do krajového čepečku a náušnice nosí veliké jako brož, jak se to Jakubovi líbivalo. Žije jenom pro obchod a pro rodinu a dosavád všechno se jí dařilo. Avšak nyní příliš mnoho starostí hrne se na ni najednou. Děti z Jakubova prvního manželství — Vilém Vojáček a Haschková — nevyžadují již její péče. Haschková dostala větší věno a jest na domě čis. 106⁶⁷⁾, Vilém má dům č. 104 a v plumlovské uličce dům číslo 20^{67a)}. Ale vlastní její děti! Prizoví sotva udrží svůj velkostatek Přemyslovice-Stražisko, její milý oficír Bruno by rád, aby pro něho od knížete Metternicha koupila zámek ve Vřesovicích i s lesíkem Prelátskem, ležícím na Brodecku, a pro 19letého Karla, který jest mimořádným posluchačem prvního ročníku farmacíe na universitě ve Vídni, chystá se koupiti lékárnu »U černého orla« od dědiců Horákových a jejich dům čis. 57^{67b)} nově a účelně přestavěti.

... Ach, ten Karlíček! Narodil se 21. ledna 1848 a býval jejím miláčkem. Roku 1854 byl na hlavní škole za direktora Františka Ulricha, pilně navštěvoval školu a velmi dobře se choval. Učitelem měl Aloise Dvořáka, pak mezi jinými také Josefa Fogta a Karla Odstrčila a ve čtvrté třídě byl v lokaci 18. mezi 90 spolužáky. Roku 1859 byl již na německém gymnasiu v Olomouci a tam jí ve studiích činíval mnohé starosti. Hlásil se, pravda, k Slovanům, a ti tam neměli ustláno na růžích...

Nejmladšího, 14letého syna Oskara vede a připravuje pro obchod, pro závod, a Regina? Té má chystati výbavu. Dr. Martin Nemluvil, 31letý koncipient Dr. Heina a nastávající advokát, již si o ni řekl, má ji příslibenou a svatba jest před kazatelnou.

A ke všemu tomu dojde snad i na křižovatku národnostní. Za Jakuba si nelámala hlavy otázkou národnostní, byla měšťkou, Moravankou a Prostějovačkou, jakými tehdy byly všech-

⁶⁷⁾ Masarykovo 20. ^{67a)} Kravařova 9. ^{67b)} Masarykovo nám. 6.

ny jiné, ale za vdovství vlivem svého švakra učitele Jana Kaisera jest bližší Slovanům. Hlavně od 11. září 1864, kdy byla matkou nového praporu Orlice a od kdy Orlica na něm nosí její heslo: Bohu i národu k službě i slávě. Vždyť tehdy k pěvcům proslovila i slovanskou řeč! Dodneška ji má v paměti: »Vznešený cíl jste sobě vytknuli, stateční pěvci, věrní zpěvné vlasti synové! Zpěvem obveselujete a bavíte, zpěvem ale také křísíte národní uvědomění, zpěvem budíte lásku k vlasti, zpěvem učíte jazyk otcův milovati, slavnostmi pěveckými vzájemnost utvrzujete slovanskou. Zpěv — hlas ze srdce, dráhu sobě opět přímo razí k srdci a, co z národu se vyvinulo, opět do národu vniká!« Němci tehdy miserácky zlehčili slavnost i její kmotrovství a přimkli ji ještě bližší národovcům. Ti si jí váží a Orlica ji ku jmeninám pořádává zastaveníčko jako panu faráři a jako svému předsedovi Karlu Novotnému . . .

Křižovatka jest u dětí: Dcery a Bruno mají vychování německé, avšak nevýbojné, 19letý Karel jest již pro národovce, pro Slovan, a 14letý Oskar mluví a sní jenom o Havlíčkovi a Sokolech. Do toho má vpadnouti Dr. Nemluvil, který jest německy výbojný, ač jest rodem Hanák ze Střelice u Litovle a má sestru Beátu, horlivou vlastenku. Navštěvoval německou školu v Unčově, absolvoval německé gymnasium v Olomouci a německou universitu ve Vídni, kdež r. 1862 promoval. Po koncipientských začátcích v Unčově a v Olomouci jest od listopadu r. 1863 v Prostějově. Nezaseje ji do poměrů rodinných zrnka pelyňku a blínu? . . .

Z pokoje nad písárnou ozvalo se piano a mladistvý tenorek prozpěvoval koncertní a národní písně. Vynikla z nich dojemná Škroupova hymna »Kde domov můj?«, dále »Já jsem Slovan«, »Husitská« od A. B. Tovačovského a »Kdo jste boží bojovníci« od Boh. z Čechovic — ach, tato píseň ji tak dojala při svěcení praporu Orlice! . . . To se nahoře rozehrál a rozezpíval Oskar, který po otci Jakubovi má hudební nadání . . .

Před domem zahrčel a zastavil kočár, tažený statnými hnědáky, a určický farář Petr Obdržálek seskočil s něho k nálevně.

»Jsem v okopávačkách«, farář tisknul ruku paní Vojáčkové, která mu přišla vstříc, »a okopávačům by se bez »mizge

zeleného stroma«, jak říkají té vaší »ode zdi ke zdi«, zkrátily žily. Podvečer si přijedu pro bečičku. A co vy, matko, jste tak ustaraná?»

»Chystám svadbu.«

»Aj, aj — vy a vdávat se?»

»Já? Leda že byste vy, velebníčku, byl mojim ženichem«, usmála se továrnice, až plná její tvář vypadala jak měsíček v úplňku.

»Nebýti celibátu, nevím, nevím«, farář šelmovsky zašvidral očima a vracel se ke kočáru. Venku narazil na příručího Galaše a oslovil ho:

»Také pro okopávačskou čmrňu?»

»Nikoliv. Honím Josefa Hlíňáka, abych se s ním dohodl o prodeji několika kusů dobytka ze dvora Primavesiho.«

»Toho najdete »u bečičky«⁶⁸⁾ — máme tam smlouvenou partičku. Svezte se tam se mnou« ...

V pozadí kavárny »u bečičky« seděli u karetního stolku Josef Hlíňák, hostinský a obchodník dobyt看em, Alois Mazal, mlynář od sv. Anny, obchodník Šín a hráli preferanc. Jednooký dohazovač Konečný jim kibicoval. Jak Mazal spatřil P. Obdržálka, nahnul se ke Hlíňákovi a zašeptal mu: »Nezapomeň, co nám Pořízka uložil« ...

»To je host jak slonová kost«, zvedl se Hlíňák, zavalitý, hladce oholený jak premonstrát, a ze široka — »rozcajdaně« — nohama i ramenoma (pohazoval ramenoma) šel příchodnímu vstříc.

»Že jdete! Vaše židle má již vrtiky a náš preferanc volá do cvika. Či rač jedníka nebo hned ferbla? ... A co vy, hospodářský Galaši?»

»Mám pěkné kusy a prodám«, příručí prstem ukázal směrem k Bedihošti.

»Obehrám-li určickou faru, koupím. Zatím si s námi zahrajte — očima«, Hlíňák křísł jazykem o své pěkné, zachovalé zuby, zasedl proti faráři a již to ve čtveřici šlo do jedníka.

Faráři se hra nedařila a přisedoval jako na trní.

»Jenom klidně«, usmíval se Mazal. »Hlíňák jest lepší nežli určická chasa«.

»Jak to?«, otázal se Šín.

⁶⁸⁾ Rašínova brána 9.

»Pan farář na kazatelně vystoupil proti večerním toulkám a provinilcům sliboval pekelný oheň a síru. Neboť spravedlivý chodí spát se slepicemi. Chasa si to na oko vzala k srdci a, chtějíc napravit jednoho, který i pozdě v noci byl vidán na cestě od panského dvora k návsi, počkala si na něho u cesty. Ve tmě popadla chlapíka, volajíc: »Tož te tak dbáš na kázání našeho pána faráře?« a chtěla mu namlet. Ten se jí však vytrhl a utíkal k faře. Byl prý to náš milý pan farář Obdržálek, který večer chodíval na partičku do dvora« . . .

Farář nepohnul ani brvou, »hop!« Hliňákův bank a prohrál.

»S Hliňákem bude kříž — vyučil se na vás až v Polsku a chce si vynahradiť i ty čtyry voly«, podpíchnul kibic.

»Jaké voly?«

»Je tomu týden, co si zajel do Polska nakoupit prasat a přivézt voly pro sebe a pro Hustého z Trávnické ulice, a neptejte se, jak dopadl. Zasedl k ferblu, do večera byl jak vrabčí holátko a telegrafoval »mamince« o peníze. Jak zněl, Hliňáku, ten památný telegram?«

»Schweine keine, Ochsen viere —

Hliňák zweie, Husty zweie.

Markt schlecht, Hliňák weg«,

citoval Hliňák. »Odpovědi ani peněz jsem nedostal a tož mně nezbylo, než prohrát také koupené voly« . . .

Farář se chutě zasmál a, maje v ruce eso, zakřiknul: »Hop!« Na eso dostal figuru, po ní desítku — »ztropil se« a Hliňák mrkl na Galaše:

»Kupuji od vás dva voly pro Hustého — za farské peníze«.

»Cožpak P. Obdržáčkovi sejde na groši!«, připepřoval Šín.

»Pod breviářem má 500 zl. které dostal od císaře pána«.

Farář zase dostal eso, hop! a dokoupiv desítku, smál se potají do pysků a Šína nechal Šínem. Ale Hliňák na své eso dokoupil druhé eso, shrábl sázku a usrkl ke Galašovi:

»Beru také druhé dva voly pro Hliňáka — za papežské peníze, za škudy«.

»A myslíš si, bagounkáři, že nemám škudů? Sbíráám na nemocničku a opatrovnu v Určicích a daroval jsem na ni 1000 zl. a 500 škudů. Od císaře mám na ni 500 zl., které mně Šín tak nepěkně vyčetl, z arcibiskupa Švarcenberka jsem vymáčkal 15 zl. a ze židovského »arcibiskupa« Rotschilda

zrovna tolik. Ústav jistě bude otevřen v r. 1872 a, až tě obehrám do podvlékaček, do košile, udělám tě v něm hausmajstrem«, parirol farář. »Ale dnes již konec hry — zmokl jsem tady až do niti a na dluh se nehraje«.

»Co? Na dluh? Kdo v Polsku hrál o voly, v Prostějově může do sázky vzít pár hnědáků i s kočárem«, naváděl Šin.

»Hlíňák by se nebránil hrát ani o farářův dům čís. 35 v Br. předměstí⁶⁹⁾, o ten, v němž je pronajatých 15 pokojů a který má hlas ve II. sboru«, doplnil Mazal.

P. Obdržálek se posměšně podíval na podpichovače. »Koně a kočár vsadím — Hlíňák také hrál o voly a dotáhl to až na vás! —, ale můj dům v XVII. století býval farou u sv. Petra a farám se ancikrist« — zamrkal na Hlíňáka — »vyhýbá«. Pak vsadil koně a kočár, prohrál a Hlíňák dal si odevzdati sázku. Faráři zbyl jenom bič — s tím se pěšky vydá k Určicím! — a uvažoval, jak by na »bečičkáře« vyzrál. Hlíňák mu pošeptal:

»Posledně jste za svůj dům volil s Němci a dle vašeho příkladu i »černý beránek«. Letos odevzdejte oba hlasy nám a já vás prohranými koňmi a v prohraném kočáře odvezu do Určic a nechám je faře — pro ancikrista nejsou!«

P. Obdržálek vzal bič a rozveselil se — již to má, již ví, jak »bečičkářům« vytře zrak! Při volbách...

Co se jedníkáři znova rozsazovali, přišel knihař Růžička a usmíval se na plné kolo.

»Co zas máš, všudybyle?«

»Šel jsem do Trávnické ulice — Pořízka mne poslal pro plné moci — a zažil jsem páteční operu s Františkem Hélem. Ten zařizoval svůj dům čís. 82 Olom. předm.⁷⁰⁾ — dům je jak hrad o 14 pokojích — dle našeho požárního řádu. Dal si do pořádku »fajerhák«, dva kožené koše na vodu, dřevěnou ruční stříkačku a naslouchal sousedce, která mu vykládala občanské povinnosti a zvyklosti při ohni. Vypukne-li kde oheň, první kdo ho spatří, vykřikne Fajer! a za ním všichni ostatní a běží k požářišti, ježto hasičského sboru dosud v Prostějově není. S věže se ozve zvon, »šturmuje se«, a hned celé město ví, že někde hoří. Obecní zřízenci zadrží první povoz, který se jim namane, vypřáhnou mu koně, jedou

⁶⁹⁾ Revoluční třída 30. ⁷⁰⁾ Trávnická ul. 10.

ke kůlně proti obecnímu domu, naloží z ní hasičské nářadí a ujíždějí k ohni. Za nimi přibudou četníci, husarská »fajerpi-kéta« uzavře okolí požářiště a kdekdo musí pumpovat, v ko-ších donášet vodu, shazovat ohořelé trámy, chránit sousedních střech. Z ulic na pomoc se hrnou měšťani se svými sáhovými stříkačkami . . . Sousedka ještě nedokončila, když se s věže ozval zvon. Hél natáhl uši a zeptal se, nač se zvoní.

»No, Olivetské hoře«.

Hél, neporozuměv dobře, trhl sebou, popadl »fajerhák«, stříkačku a aló k městu. Potkal jsem ho udýchaného u ryb-níčka před Trávníckou ulicí, kde si do stříkačky natáhl vody, a ptal jsem se ho, kam letí.

»Utíkám hasit — šturmuji, že Olivetská hoří — kde, synku, má ta Olivetská chalupu?«

»Cha, cha — je pátek a zvoní se na pobožnost k hoře Olivetské« . . .

XIII.

Beust dovedl osamotiti českou oposici a pomocí Poláků, jimž dával vnitřní polskou řeč pro Halič, zjednal většinu straně centralistické, svolal radu říšskou a ta dne 20. V. 1867 za presidentství Dr. Giskry téměř jednohlasně schválila reskript dualismu, vyrovnání s Uhry.

Vůdcové české politiky oproti tomu upiali zraky své za hranice říše a, chtějice dokázati, že tam máme přátele, obeslali národopisnou výstavu v Moskvě — nastoupili »pout do Moskvy«. Byl tam Dr. Frt. Palacký, Dr. L. Rieger, Dr. Brau-ner, Erben, Dr. Julius Gregr, baron Villani a j. Uvítání jejich bylo okázalé, demonstrativní a významnou byla audience slo-vanské deputace u cara v Carském selu. Na banketech a slav-nostech vyzdvížena byla myšlenka vzájemnosti slovanské. Němci této pouti přidali nádech velezrády a s Poláky žádali potrestání účastníků.

Pout sama i německý pokus o persekuci vůdců národa značně posílili slovanské vědomí i na Moravě a začala se hlásati výhoda, učití se ruštině.

V Prostějově obě tyto události měly vliv na nastávající volby obecní. Národovci nadšeně zvedali hlavy, živě rokovali o síle přátelství Ruska a, poukazující slabochům a nerozhodným Moravcům na moc slovanského strýčka, který r. 1849 dovedl zkrotiti Maďary, sebevědomě si při zpěvu, »Hej Slované« upravili verše:

Car je s námi, kdo proti nám,
toho Rusko smete . . .

Nálada tato také způsobila, že knihkupec Alois Růžička v Plumlovské uličce č. 127¹¹⁾ objednával ruské gramatiky a že také méně kovaní ústaváci o významu moskevské pouti střízlivěji uvažovali než jejich kasino. Ba někteří také zapo-
chybovali o správnosti politiky svých poslanců Zajíčka a Dra
Zaillnera, kteří bojovali pro dualismus.

Moravci a »mužové středu« byli nejoddanějšími Rakušáky a nedovedli tak lehce Maďarům, vyšínuvším se až k říšskému žezlu, odpustiti rebelii proti císaři Ferdinandu Dobrotivému, jemuž Prostějováci r. 1848 v Olomouci holdovali jako zapří-
sáhli patrioti. A ještě více je znepokojovaly zprávy o dosahu
uherské samosprávy a zákonů, které prý ona chystá. Rodinný
jejich cit byl dotčen pověstmi o »uherském manželství«, byli
nejisti o následcích uherského státního občanství. Ještě více
byli nejisti o dosahu obchodních a hospodářských styků obou
polovin říše a nejvíce je zarážel uherský požadavek, že roz-
počet delegační musí Uhrám přinést úlevy a tím tedy větší
daňové zatížení zemí rakouských.

Beztoho jsou dnešní daně značně tíživými. Na příklad třídní
a činžovní daň domovní. Do roku 1854 nejvíce jí platil žudr
Kožušnickův — 60 zl. ročně! — a »Černý dvůr« Matyáše
Pelze — 52 zl. ročně. V téže době jí platil Zajíčkův tchán
Ferdinand Abel 40 zl., Bernard Back z továrních místností
proti Milosrdným a zámek stejně s ním po 32 zl., »Panský
dům« po přestavbě r. 1860 platil jí 60 zl. a dnes jí tolik platí
také přestavěný dům firmy M. & J. Mandl. Předměstské domy
jí platí 40 kr., 2—6—8 zl. Vždyť i obec z pastoušek svých
platí ročně až 40 krejcarů za každou! A vnitřní město? Fran-
tišek Kratochvil od »slunce« jí platí 12 zl., vedlejší Klement

¹¹⁾ Kravařova 6.

16 zl., pekař Abrahánek 8 zl., Kroutilův »Nový dům« 8 zl., Katynka Weiglová 12 zl., Alois Haschke 30 zl., »Modrý lev« 12 zl., Matyáš Maixner od »černého medvěda« 16 zl., Vojáčka dědici za »zelený strom« 16 zl. a za »tři mouřeníny« 32 zl., Jan Wichterle 12 zl. 40 kr. a Rud. Wolec 24 zl. Obec z krámků v bráně brněnské jí platí 6 zl. 40 kr., z krámků v bráně plumlovské 2 zl. 40 kr., z krámků v bráně olomoucké 2 zl. 40 kr. a ze »šerhovny« dokonce 12 zl.

Dr. Zaillner a Zajíček pomáhali Maďarům ku právům ústavním i národním a Prostějováci, o kterých se říkalo, že by za groš hnali komára do Brna, na ten dar mají připláceti! Zaslouží si toho kmen, který v letech šedesátých bezohledně z Uher vypuzoval rakouské úředníky? O maďarské zvůli by mnoho mohli povídati aktuár Václav Walter a notář Einaigl, kteří do Prostějova byli přeloženi z Uher. Einaigl tam býval stoličným soudcem. Přeložení stalo se po rozpuštění c. k. soudů v Uhrách r. 1861. Walter byl tehdy v květnu 1861 jmenován c. k. auskultantem při okresním soudu prostějovském.

Do toho kvasu dobře kopisti sekli národovci. Na valné hromadě Hospodářské filiálky Olomoucké, jejíž předsedou byl Josef Hoch z Hrubčic a jednatelem poslanec Deml, dali Hynek Čecháček, Karel Novotný a Karel Černil podnět k tomu, aby zřízena byla akciová sladovna rolnická. Tím dali prakticky najevo, že národní Prostějov se cítí jedním tělem i jednou duší s venkovem a že prospěch i rozkvět zemědělství, které se válečnými pohromami ocitlo nejen ve výrobě, nýbrž i ve finanční krizi, jest ochoten podepřít peněžitě.

Na výzvu těchto předáků strany národní v Prostějově sešel se dne 27. VI. 1867 výběr 16 rolníků, schválil prostějovský návrh a zvolil si pořizující výbor, který by sestavil stanovy akciové sladovny rolnické a který by zahájil agitaci k získání základního kapitálu, ceněného na 100.000 zl. Do výboru byli zvoleni: prof. Jan R. Deml z Olomouce, Josef Hoch z Hrubčic, Tomáš Podivínský ze Smržic, František Ovečka ze Žešova, Leopold Příza z Konice, Josef Pořízka z Mostkovic, Tomáš Husička z Olšan, Čeněk Höger z Prostějova, Eustach Lužný z Kostelce, Josef Zbořil z Čech, Šimon Panák z Klopotovic a Josef Janoušek ze Slatěnic.

Židovští obchodníci obilím, hlavně skupina Wesselova, podezřele nad tím sestrkovali dohromady hlavy i brady a ústaváčtí obchodníci a živnostníci nelibě nesli tuto novou a úzkou součinnost národovců s venkovem — tušili, že může být a že snad již jest počátkem další a dalekosáhlé spolupráce národní a hlavně hospodářské, při které německví citelně může býti raněno. Z Uher hrozí škody, místně hrozí újma — nebyla by výhodnější dohoda »středních mužů«, než krajní boj liberálů? Nynější hospodaření obecní beztoho jest jednou nohou v kriminále a nedovedlo rozřešiti žádného většího úkolu.

Agitačně dovedl omalovati ústaváckou správu obecní člen zastupitelstva Josef Stich. S jakým programem přišli ústaváci do první pracovní schůze obecní ze dne 30. září 1864? Starosta Czerny jejich jménem chlubivě ubezpečoval, že provedou úpravu silnic, planýrku prostranství na Vápenici, zlepšení dlažby městské, stavbu nové školy, zřízení obecní spořitelny a že konečně rozřeší osvětlení města. A co z toho? Na silnicích slepice vyhrabaly již i štět, na Vápenici si vepřl lámou nohy, policejní radní onehdy zapadl do díry v dlažbě a nechal v ní kramflík i s opatkem, zřízení obecní spořitelny uvázlo v komitétu a v naivním usnesení, aby starosta pro ni zažádal o subvenci (!), a při zmínce o stavbě školní budovy školní referent Dr. Zaillner se tváří, jakoby byl ohluchl. Týž radní jako referent zdravotní načisto zapomněl, že císař r. 1860 věnoval bývalý klášter kapucínský obci, aby v něm zřídila nemocnici. A otázka osvětlení města? Zapadla do »egyptské tmy«, na kterou si měšťané »zaslánem« z prosince r. 1863 stěžovali v »Bote aus der Hanna«, vytýkajíce, že ulice mají luceren málo, směšně málo, a že ani ty všechny nesvítivají. Lucerny tehdy svítily olejem a jaké pak světlo vyráželo z obecních hlav?

Ve schůzi zastupitelstva dne 6. II. 1864 jednáno o plynovém osvětlení města a přijat návrh Dra Heina: Zavedení plynového osvětlení do města se v principu schvaluje, tříčlenný komitét vyšetří potřebu počtu plamenů atd. a v Olomouci se přesvědčí o způsobu plynárenské smlouvy. Do komitétu byli zvoleni Dr. Hein, Ferdinand Sonnenvend a Rudolf Woletz. Ve schůzi dne 22. VI. 1865 usneseno, že se zavede osvětlení petrolejem zatím ve 20 lampách a to v desíti na městě a v desíti po

předměstích. Petrolejové lampy opatřil člen zastupitelstva Jan Brachtl za 8 zl. 7 kr. Svítili jsme tedy olejem a petrolejem.

Ve schůzi 14. IX. 1865 ventilovala se na popud starosty Zajička otázka osvětlení petrolejem a plynem a zvolen nový komitét osvětlovací: Rudolf Woletz, Jan Brachtl, Frt. Neudörfl, Dr. Zaillner a Alois Stienitschka. Komitét na nákrese poznačil, kde by se plynové lampy měly umístiti a to nejméně počtem 82. Jednáno pak s firmou Henry Joseph Keyworth z Lincolnu v Anglii, avšak pro změny ve firmě nedošlo k cíli. Teprve po urovnání poměrů ve firmě navázal starosta se zástupcem firmy A. Smutným ve Vídni nové jednání a ve schůzi dne 10. X. 1865 podal svoje mínění o plynárenské otázce. Dle něho bylo by k řádnému osvětlení potřebí 120 plamenů, které by dle potřeby hořely do 10. hodiny večerní. Od 10. hodiny do 12. hodiny půlnoční stačilo by 25 plamenů k osvětlení ulice Držovské a Žešovské jako průjezdní silnice státní, a pro náměstí od 12. hodiny půlnoční do rána stačilo by 15 plamenů. Plynárna by se postavila na »Staré střelnici«⁷²⁾ a za 60 let by se vším fundem instruktem připadla obci. Na to se obecní výbor ve schůzi 28. X. 1865 usnesl:

1. Osvětlení města opatří se 90 plynovými a 30 petrolejovými plameny. Gazometr se postaví na pozemku 2500□ sáhů na »Staré střelnici« a pozemek přenechá se zdarma společnosti pro zavedení plynového osvětlení.

2. Šestičlenný komitét s přibráním právního znalce uzavře smlouvu s Akciovou společností Henry Joseph Keyworth resp. s jejím plnomocníkem Antonínem Smutným, a to s výhradou schválení obecního zastupitelstva.

3. Úhrada se opatří vybíráním poplatku z nájemného a sice 2 kr. per 1 zl. s vyminutím majitelů domů.

4. Za inkasování plynových poplatků ručí majitelé domů.

Do komitétu byli zvoleni dřívější jeho členové s přibráním Dra Heina.

Rozumíte té moudrosti? U tkalců v ulicích dále »egyptská tma«, u krámu R. Woltze a Zajička i u Dra Boráka illuminace a na tu illuminaci měli by platiti tkalci bezdomci, tedy chudáci na bohaté měšťany a majitele domů. Rozvrh tento přirozeně nebyl schvalován a také umístění gazometru budilo

⁷²⁾ Husovo náměstí.

obavy, ježto »Stará střelnice« při každém příválu byla zaplavována.

Illuminačnímu komitétu to však nevadilo a ve schůzi dne 9. XII. 1865 přijat návrh Dr. Heina, který určitěji stylisoval povinnost plynových poplatků: aby v městě i v předměstích Prostějova od všech nájemníků vybírána byla přírážka 2 kr. z 1 zl. činže nebo nájmu ku krytí výdajů osvětlování města a aby od placení její osvobození byli majitelé domů z místností, kterých používají. Při tom byl schválen rozvrh plynových hořáků a petrolejových lamp, jak jej komitét předložil. Dle toho mělo míti vnitřní město a k němu přilehlé části jakož i ulice Držovská a Žešovská osvětlení plynové a větší díl předměstí měl se spokojiti petrolejem. Projektem tím měly býti zkráceny hlavně Drozdovice, Lazarety, ulice Ztracená, Plumlovská a Kostelecká, ano i ulice Dolní a Trávnícká, které vlastně měly býti gazometru nejbližší.

Zemský výbor přirozeně nesedl na houpačku kasiňácké »spravedlnosti« a Zajíček byl nucen oznámiti ve schůzi zastupitelstva dne 29. XII. 1865, že zemský výbor odepřel, předložiti sněmu návrh ve smyslu usnesení zastupitelstva prostějovského ze dne 9. XII. 1865, ježto plynárenskou přírážku protizákonně rozvrhuje jenom na nájemníky, což se přičí §§ 71 a 72 řádu obecního. Dle těchto paragrafů obecní přírážky mají býti rozvrženy na všechny rovnou měrou. To nevěděli naši kandidáti sněmovního zákonodárství, Dr. Zaillner a Zajíček, to nevěděl ani právní zástupce Dr. Hein! Teprve po tomto fiasku u zemského výboru skromně navrhl Dr. Zaillner, aby navržená přírážka plynová platila nejen pro nájemníky, nýbrž i pro majitele domů. Avšak tím si u kasiňáků neposloužil — bohatí ústaváci ukázali čertovo kopýtko svých osvětlovacích snah: přijali návrh Aloise Haschka, aby otázka osvětlování plynem až na další byla sistována. Nežli platit, raději plynem nesvítit!... Proto v městě do dneška máme »egyptskou tmou«, trochu oleje a trochu petroleje.

»A dva poslance«, uščířoval se knihař Růžička, až mu glasura pevných zubů zasvítla jak slonová kost. »A nezapomeňte, Moravci, že máte také rezervu plynovou. Jak hořící jazyky o Letnicích osvítily řady apoštolů, tak plameny plynových jazyků z dob plynárenských Šalomounů roku 1865 zůstaly svítit v hlavách vašich otcův města. Rozestavte ty své

otce na rohy ulic a otevřte kohoutky jejich gazometru a oni osvítlí vám město i bez té dvoukrejcarové přirážky»...

XIV.

Příručí Galaš vstoupil do cukrovárenské kanceláře, sousedící s ředitelnou, a chtěl podati zprávu o stavu řepy, která byla postižena žravými broučky, »veterány«. U dveří ředitelny zarazil — ozýval se z ní živý rozhovor. Znamé hlasy — aha, hlas Wessela! Co pak ten zas honí v Bedihošti?

Wessel podával řediteli Hantschmannovi zprávu, že v záležitosti rolnického cukrovaru ve Vrbátkách jednal dle pokynů bedihoštských. Akce se vleče, ale prý již neuteče, a její viditelné ohnisko jest v Dubanech, kde se konají porady v hostinci Františka Souška. Pod rukou vyzvěděl, že základní jistina nového cukrovaru má býti 400.000 zl. Avšak to se těžko a tuze pomalu složí — Israel jest upozorněn na zájmy Primavesiho! Za to by rád úsluhu Bedihoště proti projektované sladovně rolnické, která by obchod hanáckým ječmenem, soustředěný v rukou židovských, ohrozila ještě více nežli sladovna Dvořáková.

»A jak cukrovar může brzditi sladovnu?«

»Při povolovacím řízení, při stavbě. Agitační výbor akciové společnosti hledá pro sladovnu staveniště a má jich prohlédnouti osm. Já však vím, že prohlídky těch osmi míst budou jenom na oko, snad proto, aby se tak snížila kupní cena stavebních parcel, ale v rozhodujících kruzích jest již ustanoveno, aby sladovna stála u Vrahovic, mezi dědinou a Romží. Na Romži jest bedihoštský cukrovar interesován svým vodním právem a může tudíž dlouho a dlouho mařiti stavbu u Vrahovic. My jsme ve Vrahovicích také již zaklepali na okénko. A povolovací řízení? To bude míti v ruce c. k. okresní Fischer, inu a ten jest příbuzným Primavesiho.«

Ředitel se řezavě zasmál. »Rozumím. Ale nenarazí se na paličaté Prostějováky?«

»V komitétu je z nich jen Čeněk Höger.«

»Zarputilec! Agitátor Slovanů! Po pruské okupaci s Čecháčkem a Janem Gefingem jako výbor Orlice překazil, že slovanský zpěvácký spolek nešel společně se židovským Sängerbundem pořádat zastaveníčko Zajičkovi. Leda že byste měl pravdu s tím c. k. okresním — oni ti Slovani vůči nám jsou hrdí a tvrdí, ale před úřady? Na přejímací protokol okresního silničního výboru podepsal se slovanský předseda Thomas Podiwinisky, Öbmann, a jeho pravá ruka, národovský radikalista Jan Gefing, podepsal se na úřední spis jako Johann. Nám však posílají předpisy přírážek silničních jen v řeči české a, že jim je vracíme a domáháme se předpisů v řeči německé a prozatím přírážek jim neplatíme, silniční výbor neopravuje okresní silnice z Bedihoště do Kralic, které tak nutně potřebujeme, a zakročuje u zemského výboru, aby silnice tato byla vypuštěna ze sítě silnic okresních« . . .

»Höger jest pevným národovcem i proti c. k. úřadům asi tak, jak Josef Hoch z Hrubčic, avšak mně jest v agitačním výboru sladovny velmi milým. V blízké době hrozí mu takové finanční nesnáze, že jimi do nepříznivého světla přivede nejen upisovací agitaci pro sladovnu, nýbrž i stranu národní. V peněžnictví mám dobrý čich — račový! —, nu, a ten Slovan mně voní česnekem konkursu. Nemůže již platit úroků z výpůjčky 6000 zl., kterou od záložny vzal na svůj dům č. 54 Br. předm.⁷³⁾, a nezapraví ani pachtovného z rol, které má vynajaty u obce. O jeho obchodu suknem ani nemluví« . . .

Galaš z rozhovoru pochopil, proč Wessel po Novém roce byl volán do cukrovaru, proč tehdy hned podnikl sanici až do Duban, a vycítiv kombinovaný úklad proti rolnické sladovně, zařal pěsti a roztrpčen odešel z kanceláře. Přátele rolníky, přátele z města čekají těžké dni! Parné dni intrik a záhud. Parnější než jeho dni, v nichž se chystá do žní a na lány, které Spolek cukrovaru pronajal od prostějovské obce, má opatřiti dlouhý řetěz sekáčův a odbíraček . . .

Zabočiv na pole Rakousky — zbytek stejnojmenné osady, zaniklé ve válce třicátileté —, vzpomněl, že v této části Hané býval mezi vesnicemi Čechůvkami, Trpínkami, Vrahovicemi a Rakouskami les, větší než les kralický, a zahleděl se k tomuto. Zrovna v něm zahromoval křik a zarupotaly kroky, z lískové-

⁷³⁾ Revoluční třída 2.

ho houští vyběhl tkalcovský tovaryš, odnášel liskový prut a za ním se hnal sedlák s motykou a hrozil mu. Vida, vida, dnešní Kraličtí jsou udatnější, než byli jejich předkové z r. 1711. Dnešní majitelé lesíka div že nepřerazí hřbet chudáku tkalci, který si užilne liskovici na bidlo pro svůj rozviklaný stav, a jejich předkové? Zmíněného roku dvanáct zběhlých Valachů vyloupilo faru i kostel v Čechách a v Kostelci, uniklo s lupem do kralického lesa, lupiči se tam skryli, rozdíleli si tam lup, opijeli se tam ze svćených nádob a kraličtí nedovedli je lapiti ani z lesa vypuditi, pokud sami beztrestně se nevytratili . . .

Roztrpčenost nevyrchala z Galaše ani večer, kdy si ve svém pokojíku zapálil dýmku a zahlížel se na prchavá kola jejího kouře. Výsměch ředitelův nad bludičkami hanáckých dědin nešel mu z mysli. A nejtrpčím mu bylo, že výsměch ten, bohužel, ve mnohém byl oprávněn.

Dědiny odkládají nebo leckde již úplně odložily hanácký kroj, navlékají se do novodobých kabátů, vest a nohavic, avšak závan nových, zdravých proudů uvědomělosti dosud málo provětral jejich almány a malované truhly. Ve většině vesnic poměrně málo se odebírá časopisů, bez nichž nelze sledovati časové poměry a čerpati z nich směrnice pro denní i příští život, knihovny vesnické jsou bílými vranami, národní citění nevniklo ještě ani do hlavních žil a nervů a porobotový materialismus dosud jest vůdčí ideou veliké většiny Hanáků. V »Olomouckých novinách«, od r. 1865 vydávaných Josefem Černochem na místo zaniklé Rozehnalovy »Moravy«, jsou toho doklady i z obcí, o kterých se mluví jak o uvědomělých.

Galaš vytáhl ročníky novin a přečítal stesky jejich dopisovatelů, které ho již vícekrát zbolely. V ročníku z r. 1865 bylo jich několik, na př. dopis z Kostelce: »Není jistotně v celé milé naší vlasti místa, kde by lid tak sebe nepovědomý, tak neprobudilý byl, jak bohužel v okresu plumlovském. Hlavní příčinou toho jest, jak myslíme, že málo která obec si Noviny odebírá a že se málo v kterém domě čte; a jestli se čte, tak kromě Meluziny, slepého mládence, Rybrcoula a nějaké písničky o hrozném mordu, jistotně nic více. Řeknete-li jim však něco o novinách, tu vám odpoví: »E, co me potřebojem novine? Deť naši stařeček a tatiček neměle taky žádných novin a, dež se jim orodilo, a oni co jezť měle, tož

se jim dobře vedlo a me meslime, že je lepší tech pár krécaru v kořalce propit, než jich dat na novine. Taky je všeco tak, co do novin přende, sama lež, a nalhat si teho me sami můžeme dost a nepotřebojeme si k temo novine kopovat« . . .

Z Olšan: »Občané naši nejraději sedávají v hospodách a ne v knihách neb novinách, což jich velké peníze stojí a na mizinu přivádí« . . .

Z Hrubčic: »V mnohých obcích jest ještě egyptská tma, neboť místo co by měli odbírat časopisy, dozvědět se, co se vše ve světě děje a při tom se poučit a vzdělat, poslouchají raděj leckterou metlařku aneb flamendra a nechají sobě věšat bulika na nos. V Hrubčicích čím dále tím více váží sobě duchovního vzdělání, nahlízejíce, že bez toho v nynějším věku obejiti se nelze!« . . .

Do Čechovic: »Máme ještě obce, které dosud v netečnosti a starobylém cpařství tak volně se pohybují, že neuznávají nic důležitějšího a ušlechtilejšího nad hospodu a že by vzdělání a pokrok jim ku prospěchu byly. V Čechovicích není časopisu. »Kdo be se v novinách vobíral, deť me nemáme časo a škoda peněz na to« . . .

Z Koberžic: »Žena starostova zaslala své přítelkyni list s adresou: »An Fräulein N. N. Schuhelerers Tochter in N. Staiçon N. Frančo« . . .

Ze Smržic: »Co se dotýče probudilosti — to jich ještě mnoho spí a takoví spáčové pokládají sobě to za čest, mohou-li zdejšímu zpěváckému spolku překážeti. Právě tak je to v nedalekém městysi Kostelci, kde takoví ospalci slavné, krásné a svaté jméno Slovan co nadávky užívají . . .« Kosteletčí se proti tomuto dopisu ohradili, poukázali na svůj národní život spolkový. »Nejsme tak tupí, jak se ze Smržic psalo. Máme zpěvácký spolek, odebírají se u nás Olomoucké noviny, Národ, Vosa atd.« . . .

A ještě z r. 1866 jest bolavý dopis ze Seloutek: »U nás panujou ještě špatné zlořády a zvyky. Místo zábavného a poučného čtení scházejí se sousedé v obecní hospodě, kdež se daně vybírají a porada odbývá, vypijou vždy vědro piva na obecní útraty, vyčtou všelicos jeden druhému, pohádají se a často ukončí bitkou, jak nedávno, obecní shromáždění. Jsou u nás také někteří, kteří aspoň něco čítávají, kteří i k určitému čtenářskému spolku přistoupili, ale co to bylo posmě-

chu a škádlení od jiných, tak že nemohouce to ani přeslyšeti, raději ze spolku vystoupili. Seloutky patří ještě k oněm obcím, kdež se ani neví, co jest to Slovan. U nás platí vůbec: stařeček a tatiček to nepotřebovali, my to také nepotřebujeme.

Z Brodku: »Co se našeho pokroku k porovnání k jiným osadám týče, jsme bohužel nazpět, ale dobré vůle nám ne-schází« ...

Dle toho také v celé řadě obcí do posledka bylo v obecních účtech plno položek, vztahujících se na pití: »dež se bel prohlídat bék obecni ... ; dež se bel prohlídat obecni kanec ... ; dež se belo z legrutama ... ; dež se kancovi lámale zobe ... ; dež se belo spravovat ceste ... ; dež se oklózele z pastviska krtičence ... ; dež se belo prohlídat pastěřovi chlívek ... ; dež se belo pro tihle ... ; dež se belo obhlídat hranice ... ; dež se belo rectorovi pro dřivi ... ; dež se prodal kanec (na letko) ... ; za pivo a kořalko v dóške ... ; dež se rola pachtovale ... ; za pivo a kořalko v hode ... ; dež se bék prodal ... ; dež se léčela škola a kaplečka ... ; za pivo na Martina ... ; dež se belo odávat potravní daň z vina ... ; dež se belo na vizitacó ... ; za tvaružke, chlib a pivo, dež se óčte skládale ... atd. ...

Z těchto zaostalých poměrů těžší národní naši nepřátelé v Prostějově i jinde. Tak na příklad se vytýkalo: »V Krumsíně zbořen byl starý kostel, dle mnohých známek z časů pohanstva pocházející, a na témž místě nový kostel staví — žid Abraham Haas z Hranic« ... Z těch poměrů pramení také neuvěřitelná skutečnost, že sousedi se mezi sebou nemohou srovnati o důsledky zákonů porobotových a uchylují se k soudům, ano i k bitkám. O pastviska jsou v dlouholetých soudech v Bedihošti, v Lešanech a jinde, v Kralicích soudí se o hájecký les a ve Smržicích při rozdělování tak zv. kaprového rybníka dokonce došlo ke vzbouření. Sedláci se o ten rybník s chalupníky soudili čtyři léta. Dávali chalupníkům $\frac{1}{4}$ z těch pozemků, chalupníci chtěli se dělití rovným dílem, soudně se pak na chalupníky dostala jen $\frac{1}{5}$ a napjetí vybuchlo dne 5. III. 1866, kdy z Brna přijel inženýr a naorávati dal rozhraničovací čáru, která na pozemku onom měla býti svodnicí vody. Tu znenadáni vyrojilo se s motykami, holemi a pod. asi 100 podsedníků a domkařů a křičeli: »Rovnoprávnost! Rovným dílem! Všem pololáníkům smrt a 200 let ne-

pokoj v hrobě tomu, kdo by se opovážil do pastviska kopnout!« Výtržníci polámali pluh, trýznili dobytek a oráč i inženýr se před motykami zachránili jenom rychlým útekem. Křik vzbouřenců trval do 9. hodiny večer . . .

Tak asi, k radosti ředitele Hantschmanna, vypadá povrch okresu, avšak uvnitř jest již zdravý kvas. Jednotlivců i spolkův. Jména jako Josef Hoch z Hrubčic, Tomáš Podivínský, Jan Moučka a Josef Vodička ze Smržic, František Sedlák z Duban, Dočkal a Janošík z Vrbátek, Všetická z Krasic, Soušek z Kralic, Štefek z Otaslavic a jiní jsou již veřejnými a národními činiteli, kteří mohou býti krystalisačními jádry okresu.

A vzdělávacích spolků také jest již několik: od roku 1864 Občanská beseda v Kralicích, od roku 1865 Občanská beseda v Hrubčicích a Čtenářsko-pěvecký spolek »Hanák« ve Smržicích, spolek v Určicích a v Kostelci. Roku 1867 založen jest také čtenářský spolek »Moravan« v Plumlově. O tento největší zásluhu mají — Prušáci. Před jejich invasí byli Plumlováci založení frankfurťácky, ale prušácká zvůle je vyléčila tak, že svému uvědomělému starostovi Vychodilovi, který ve dne v noci byl Prušáky týrán hůře než kdo v Prostějově, uspořádali zastaveníčko a slavnost a z výtěžku jejího založili národní, vzdělávací spolek.

K oživení spolkového a vzdělávacího života na venkově značně přispěl nejstarší vzdělávací spolek »Čtenářský spolek v Prostějově« a hlavně prostějovská Orlica, která konala zájezdy do okolních vesnic a při besedách v nich zpívala a budila národní uvědomění, jako na př. ve Smržicích, Hrubčicích, Mostkovicích, Krasicích, Kralicích, v Kostelci a v Plumlově, ano i na Olomoucku, na př. ve Věrovanech, v Hněvotíně, a v Hradisku u Olomouce. Kulturní tento styk vedl přirozeně i k politické a hospodářské součinnosti venkova s národní stranou v Prostějově a prospěl venkovu i městu. Čím uvědomělejší bude venkov, tím spíše podepře snahy národního živlu v městě a jistě význačně a příznivě zasáhne do osudů svého přirozeného střediska, svého hlavního odbytiště a příští své školské metropole. To naznačil již tím, že Smržice a Krasic národního prostějovského kandidáta sněmovního Floriána Nováka jmenovaly čestným občanem. A podaří-li se plně

součinnost při zřizování sladovny rolnické, jak slibně začala, prostějovská Haná se nelekne ani sebe parnějších dnův . . .

Národního křtu se musí dostati farám i školám. Mnozí duchovní správcové dosud úřadují německy a právem je vybízí pražský časopis »Národ«, aby se neostýchali úřadovati v řeči národní, aby přestali býti podporou německé byrokracie ve vlasti. Má za to, že naše duchovenstvo začne již úřadovati v řeči, kterážto se ozývá z jeho úst na kazatelně. Všeliké dopisování farářů s úřady světskými i církevními staníz se v řeči farníkův. Tak to vymáhá šetrnost k osadě, tak to vymáhá pojem spravedlnosti a jazykové nestrannosti. Olomoucké noviny se k tomu táží, komuž mnedle k vůli sepisují se matriky v obcích moravských německy? Proč mnedle neobjednají si farářové blankety kvitanční na vyzdvihování úrokův pro kostely své v jazyku českém, aby nemuseli chyby kvitancí německých tolikrát opravovati? České blankety jsou z knihtiskárny Šnajdrovy v Brně. Nedůstojno kněžstva, býti pomůckou poněmčování a německým byrokratismem podvracetí důvěru národa v dověčné zásady církve katolické, ježto nikdy a nikde neprohlásila řeč německou v krajích slovanských za řeč privilegovanou aneb docela za řeč svou . . . A v dopisu od Prostějova z r. 1866 se žádá: »Duchovní by se měli vzdáti josefínského zlovyku a na důkaz lásky k řeči farníkův by se měli s němčinou rozloučiti a si s okresními úřady, s hlavní zemskou pokladnicí atd. na moravských farách moravsky dopisovati« . . .

A školy? Také mezi slovanským učitelstvem leckde se ještě smeká před úředním kloboukem Gesslerovským. Tak na příkl. Josef Žák, rector v Mostkovicích, vystavuje svým žákům německé Zeugnissey a jako místní prohlédač mrtvol píše německé »totencetle«. I v Prostějově někteří národní učitelé píší na obecní zastupitelstvo žádosti německé. Němci toho vy-užitkují proti národnosti učitelů a troufají si na ně jako na méně cenné. Vždyť v obecním výboru města Holešova dne 6. XI. 1865 dovolil si jeden Němčík navrhnouti, aby se učitelům zakázalo nositi slovanské kabáty — čamary —, že je to »komediantství«.

»To nás ještě čeká parných dnů!« Galaš odkládal doho-řívající pěnovku — na valše se jim říkalo »kaféhauzka« —, otevřel okno a zadíval se do noční tmy. Od kaple sv. Floriána

ozval se sýček a druhý mu odpovídal odkudsi z Václavovic, nejspíše z kapličky sv. Václava — komu, čemu hlásají nešťěstí, ... pohromu ... smrt? ...

V téže chvíli ještě někdo měl parný červenec — důchodní Němčický dohotovoval voličské seznamy k volbám obecním v Prostějově, které se měly konati nejpozději v první třetině měsíce srpna. Dříve, pokud byl zpraven, směrnice pro rozvrh voličských seznamů byla dávána důvěrnou předporadou v kasiňě, při nížto rozhodujícími bývali dr. Hein s drem Zaillnerem, a starosta Czerny pak další zařídil v obecním důchodě. Dnes Dr. Hein jest churav tak, že ani nebude moci odvoliti, Dr. Zaillner uvázl na vídeňské mělčině a voliti bude plnou mocí, měšťanosta Zajíček v přípravách předvolebních jest nováčkem, tož těžiště jest v jeho, Němčického, ruce. A zdolává je — v Hustopeči třídival volební daň, virilisty i volební tři sbory a zkušenosti ty činí ho i v Prostějově štábním stratégem. Co se volební daně týče, vzal po většině, hlavně ve sborech vyšších, zřetel i na otázku spolumajitelů realit, jak to činíval v Hustopeči, a nevynechá přespolních majitelů pozemků, jak se to dalo za Czerného — tím ukáže, že dbá zákona a také u národovců si tím zjedná zdání přísné objektivnosti. Kdož ví, k čemu to bude dobrým ...

XV.

Těžké mračno viselo nad městem, červencové parno dusilo dech jako před bouří.

Týž pocit měl jednatel Občanské záložny a půjčovny, učitel Alois Pořízka, když vstupoval do obecního domu, aby prohlédl voličské seznamy, vyložené k volbě obecního zastupitelstva. Nervosně potěžkal tři svazečky, vázané do zelenkových desek a nadepsané: Wahlkörper 1867 I. II. III., ale sotva otevřel seznam I. sboru, ztrácel nervosní napjetí a při svazečku druhém si oddechl a zajiskřil očima.

V I. sboru bylo zapsáno 114 voličů, mezi nimi 51 virilista, a poslední volič měl volební daně 114 zl. 86½ kr. Ve II. sboru bylo 210 voličů s nejvyšší daní 114 zl. 33 kr. a s nejnižší

daní 30 zl. 84 kr. a voliči vesměs byli jen poplatníci. Ve III. sboru bylo 1413 voličů. Všech voličů bylo tedy 1737, o 376 více nežli r. 1864, a celková volební daň byla 36.462 zl. 81 kr., z níž na sbor průměrně připadalo 12.150 zl. Přírůstek voličů byl hlavně na účet přespólních majitelů pozemků, kteří za purkmistra Czerného proti zákonu a na úkor strany národní do voličských seznamů zařazování nebyli a při kterých strana národní ku vlastní škodě chybovala tím, že nereklamovala jejich práva volebního.

Pořízka učinil si několik výpisů z listin, shledal, že rytmistr-auditor v. v. Florián Novák protizákonně zapsán jest ve III. sboru s daní 5 zl. 41½ kr., ač jako příslušník obce jest virilistou, pevnějším než ti různí důstojníci Woschildové, Wargové a Wohlrabové, kteří se nevykázali prostějovským listem domovním. Dále shledal, že v seznamu virilistů chybí kaplan P. Antonín Vrána, že třeba vyreklamovati aktuára Knappa a auskultanta Osvalda Theimera, kteří byli přeloženi jinam, a čítal čestné občany. Bylo jich 5: Dr. K. Giskra, míst. rada Rudolf Stella, míst. sekretář Jan Kasalovský, Jan Zajíček a Dr. Jan Borák . . .

Z obecního domu se Pořízka odebral ke K. Novotnému na valchu, zařídil s ním, aby se volební seznamy opisovaly, a na večer smluvil volební schůzku. Té se mimo ně účastnil Hynek Čecháček a Pořízka sdělil v ní své letmé poznatky i návrh, jak se příštích 8 dnů, tedy po dobu reklamační, zachovati. Jednomyslně uznána za správnou taktika, aby se na venek neukazoval zvláštní zájem o volební seznamy, aby se připravily reklamace, které si Pořízka poznamenal, a aby se potichu doplnilo opatrování plných mocí, hlavně u nových voličů přespólních. Vlastní agitační činnost rozvine se až po uplynutí lhůty reklamační . . .

Manévr tento se osvědčil — Němci pozdě se z valchy dozvěděli, že rozvrh sborů volebních jest nesprávným a že virilisté jim nemohou pomoci ve sboru druhém. Reklamační lhůta vypršela, chyby nebylo lze již nijak napravití a tím straně národní dána veliká převaha agitační. Kdo se cítil nějak vázaným k moci německé rady obecní, zakolísal a neodmítal styků se stranou národní. Roztrpčení nad peněžními aférami v obecním důchodě beztoho bylo mnoho, příkré vystupování reprezentantů obce mnohým bylo proti mysli a

několika měšťanům se nezavděčil Dr. Zaillner, který na radě říšské ve schůzi 4. června mluvil o potřebě vyrovnání s Uhry, ač finančně mělo poškodit i Moravu. U voličů, kteří měli blízko k »mužům středu«, nepříznivě působil červencový tlak Němců na urychlení zákona konkordátního a z Měšťanské besedy úspěšně tím agitoval kaplan P. Kroupa s aktuárem Walterem. Proto kasiňáci neříkali Besedě již »Resource«, nýbrž »Teufelsmühle« — čertův mlýn na přemílání starých Moravců na mladé národovce...

Volby začaly 7. srpna a již III. sbor přinesl straně národní veliký úspěch proti roku 1864. Byliť v něm za členy zastupitelstva zvoleni: Čeněk Höger, obchodník sukrem, 527 hlasů, František Možný, tkadlec, 525 hl., Karel Novotný, mlynář, 524 hlasů, Hynek Čecháček, tkadlec, 511 hl., Černý Frt. Engelbert, tkadlec, 505 hl., Alois Mazal, mlynář, 503 hl., Josef Stich, tkadlec, 491 hl., Florián Novák, rytmistr-auditor v. v., 488 hl., Josef Böhml, mydlář, 478 hl. a Heřman Sluka, pekař v ulici Žešovské 86 Br. př.^{7a)}, 470 hl.

Z německých protikandidátů nejvíce hlasů dostali Jan Zajíček 77, Dr. Jan Borák 43 a jiní méně.

Za náhradníky byli zvoleni národní kandidáti Jan Böhml, soustružník, 225 hl., Čeněk Venclik, hrnčíř, 210 hl., František Beigl, majitel domu v ul. Žešovské č. 83^{7a)}, 268 hl., Karel Feigerle, tkadlec v ulici Žešovské 61b)^{7b)}, 212 hl. a Josef Mládek, zahradník v ulici Žešovské č. 67^{7c)}, 203 hl.

V rozhodujícím sboru II. po prve zvítězila strana národní a to značnou většinou. R. 1864 v tomto sboru získala jen 24—49 hlasů, kdežto tentokráte byli zvoleni její kandidáti: Eduard Chmelař, výrobce lihovin, 111 hlasů, Alois Kroutil, výr. lihovin, 112 hl., Alois Einaigl, c. k. notář, 110 hl., farář Josef Novák 106 hl., Ignác Deml, měšťan, 108 hl., Karel Černil, maj. domu č. 51 Ol. př.^{7d)}, 102 hl., Alois Pořízka, učitel, 103 hl., Alois Růžička, knihkupec, 104 hl., Ferdinand Vogl, kupec, 102 hl. a Eduard Horák, tkalcovský faktor, 99 hlasů.

Němečtí kandidáti dostali 69—82 hlasů. Nejvíce měl Jan Zajíček, železník, 83 hl., Čeněk Hundsfield, lékárník, 82 hl. a městský fysik Dr. Jan Borák 80 hl.

^{7a)} Čsl. legionářů 2. ^{7b)} Čsl. legionářů 15. ^{7c)} Čsl. legionářů 29. ^{7d)} Jihoslovanská 7.

Volba se konala dne 21. VIII. 1867 a skončila o 6. hod. večerní. Protokol o ní podepsali členové volební komise: Jan Zajíček, Habel, Al. Stienitschka, Jan Preuss a Raimund Pichler. Tito němečtí liberálové odepřeli uznati zvolení Aloise Pořízky, poněvadž prý týž jest dle ustanovení obecního řádu ve službách obce, od obce jest placen a proto prý jako sluha obce (Gemeindediener) nemůže býti volen do obecního zastupitelstva. Proto také za zvoleny prohlásili jenom 9 Čechů a jednoho Němce, který měl nejvíce hlasů.

SNÍMEK PODPISŮ VOLEBNÍ KOMISE
při ukončení voleb r. 1867, jimiž strana národní poprvé dobyla
většinu v obecním zastupitelstvu.

Při volbě náhradníků pro II. sbor také byli zvoleni kandidáti strany národní: Jan Sonnevend, řezník, 70 hlasy, Jan Živný, hodinář, 68 hl., Josef Hrazdil, rolník, 67 hl., Arnošt Beigl, řemenář, 65 hl., a Václav Walter, c. k. aktuár, 58 hl. Němci se této volby zúčastnili jen sporádky.

V I. sboru zvoleni byli Němci: Gottfried Kratochvil, mydlář, 51 hl., Frant. Neudörfl, lesní v. v., 49 hl., Jan Sobota, bílař, 49 hl., Rudolf Woletz, kupec, 48 hl., Jan Weigel, měšťan, 48 hl., Raimund Pichler, mydlář, 47 hl., Adolf Wild, kupec,

47 hl., Jan Brachtl, kupec 46 hl., Čeněk Proksch, kartař, 46 hlasy a advokát Dr. Inocenc Zaillner 45 hlasy.

Čeští kandidáti dostali 22—28 hlasů.

Za náhradníky I. sboru zvoleni byli němečtí kandidáti: Rudolf Černý, Jan Preuss, stolář Antonín Wolf, Adam Vogl od »měsíčka« a Alois Haschke 40—51 hlasy.

Národní strana získala řadu voličů, kteří dříve volivali německy, jako na př. Katynku Weiglovou a Barboru Weiglovou, P. Petra Obdržálka, Čeňka Woltze »u bečičky«, Annu Herrmanovou, kavárnici, lékaře Jana Seemanna, knihkupce Aloise Růžičku, harviře Antonína Košťanského, stavitele Jana Pospíšila, maj. lázní Jana Crháka, Čeňka Venclika, hrnčíře, vdovu po Frt. Novákovi, vedle »zlaté koruny« a j. a také docílila, že nejméně pět její kandidátů volilo několik »mužů středu«, jako na př. bývalý radní Ferd. Sonnevend, Čeněk Semler, moučář Josef Urbánek, Jan Wichterle, maj. domu č. 44⁷⁵), a Leopold Eckmayer.

Volby se nezúčastnil František Spurný od »tří zajíců«, Jan Weigel ze zámeckého nám. č. 2, stolář Frt. Stulier, pekař Felix Komárek, Frt. Ehrlich, krasický mlynář Valentin Smeczka, kominický mistr Ant. Marischler, obchodník Ferdinand Güttler, maj. kominictví Terézie Seidlová, Ant. Zeidler z Čechovic a jiní, kteří dříve podléhali vlivu a agitaci kasína.

Všude vzbudilo pozornost, že vzrostly hlasy voličů židovských, kteří vesměs volili německy. Ve III. sboru volila také »obec židovská«. V I. sboru židé měli 5 hlasů (dříve 3) a ve II. sboru 14 (dříve jen 2) . . .

Předvolební činnost strany národní byla správnou a nejlépe se zračila při získaných plných mocích ve II. sboru. Kdežto dříve jich neměla, odevzdala jimi tentokrát 27 hlasů, kdežto kasiňáci jich měli pouze 19. Avšak již při volbě v I. sboru ukázala se její slabina — v neorganisovanosti těch »vyšších«. Neboť tam se nesúčastnili volby její vlastní kandidáti Alois Kroutil, Vilém Vojáček a Arnošt Weigel a řada českých voličů: Rudolf Dvořák, nájemce měšťanského pivovaru, Vincencie Vojáčková, učitelé hlavní školy Šlerka, Nožička a Jan Trupka a j. Nevolili tam také Arnošt Spurný, Josef Hazura,

⁷⁵) Žerotínovo nám. 5.

Alois Götz, František Kratochvil od »slunce« a Rudolf Vogl, přední to měšťané, a lékař Dr. Ignác Schön . . .

Rozruch v městě byl nebývalý a po volbě výborníků ve II. sboru hlučel Prostějov nadšením předměstí, voněl jabloňovým květem a »Hej Slované!« otřásalo náměstím. Večer nahonem improvisovala se hudební zábava u Hlíňáků ve Vrahovské ul. č. 42⁷⁶⁾. Zahrada hořela v záplavě světél, v duze lampionů a činely s bubnem otřásaly dřevěnou verandou.

Hospodský obchod největším býval »u měsíčka«, kdež ve třech dnech hodovo-pouťových, tedy při svátku Povýšení sv. Kříže, se vyčepovala až 72 vědra piva a kdež hostinský si vydržoval vlastního uzenáře. U Hlíňáků čilý obchod býval po celé jaro i léto, ježto stinná zahrada, sahající až po klášter Milosrdných bratří, byla velice útulnou, měla rozsáhlou verandu a ježto hostinský prodával laciná a dobrá jídla a džbánek piva čepoval za 6 krejcarů a při zábavách za 8 krejcarů. Večer u Hlíňáků bývalo rendesvous všech tříd, řemeslníků i velkoměšťanů, obchodníků i továrníků, důstojníků, úředníků, křesťanů i židů, Němců i Slovanů a obě národnosti tam pořádávaly své slavnosti.

Tentokráte tam byli jen »národovci« a obchod hostinského převýšil hodovo-pouťový obchod »u měsíčka«. Zahrada i veranda byly lidmi nabity a všude zářily oči nadšením a uspokojením. Do ruchu zahrčel nový kočár, tažený čerstvými vrátníky, zastavil před vchodem a určický farář P. Petr Obdržálek sestoupil s něho, kočímu vzal z ruky bič a šel mezi národovce.

První ho uviděl Jiří Hladík, 37letý obuvnický mistr, bývalý cechmistr, majitel domu čís. 25 v Mlýnské ulici⁷⁷⁾, usmál se jako měsíček v úplňku, až se mu zježil knír i veliké jeho brvy, až se jizva na orlím nosu zaleskla jako perleťová, a vítal:

»Hledáte ferblové tři krále — Hlíňáka, Mazala a Šína? Jsou u verandového stolku v talóně a na kaplanu P. Kroupovi vy-luzují odpustky«.

Farář zamířil k naznačenému stolku a Hlíňák, zpozorovav ho, z daleka se hlásil:

»Jdete si pro kočár a pro koně, které jsem »u bečičky« na

⁷⁶⁾ Komplex, kde jest ulice Kollárova, okresní pojišťovna, okresní úřad a školní budovy. Patřival Zenottimu, který v něm obci pronajal místnosti pro školu olomouckého předměstí. ⁷⁷⁾ č. 28.

vás vyhrál? Jsem ve slovu — plnou moc k volbám dajete toť P. Kroupovi a volil jste s námi. A to jest to hlavní«.

»Prohrané jest prohrané a může se leda zpět vyhrát, ale nevrací se. Jezdím již v lepší ekvipáži a v té staré od »bečičky« si vyjedu, až ji na vás vyhopnu. To bude brzo. Zatím tady nesu Mazalovi bič, aby jím přetáhl jakéhosi Josefa Hlišáka, který dnes mezi 10 kandidáty volil 8 národovců a 2 Němce — Zajička a Hundsfelda!« ...

XVI.

Prostějovské obecní volby byly pro Moravu velikým překvapením a pro Němce nečekanou ranou. Dr. Hein přestal říkati jako při dřívějších volbách: »Ach, di armen Slaven, was wollen sie machen!«, a Dr. Borák zapomněl nositi růži v ústech, jak jindy činíval. A což teprve venku! Brněnský »Mährischer Correspondent« o volbách těch napsal — říkalo se, že za dopisem stál Dr. Zaillner — jeremiádu:

»Skoro ze všech měst Moravy jdou zprávy o vítězství Němců ve volbách obecních, všude jest potěšitelná většina ústavověrná, jen v Prostějově ústavověrná strana podlehla. Národovci dostali III. sbor i II., v prvním 10 a ve druhém 9 zástupců. Němci dostali I. sbor. Arciť při šikovnosti několika našich pánů, kteří stále se považují za vůdce strany ústavověrné a při smělych manévrech národovců, kteří alespoň čtvrt roku před volbami agitovali a neštíteli se žádných prostředků, musilo dojít k tomu, že národovci konečně zvítězili a získali nemalou většinu v obecním zastupitelstvu. Co však činili ti, kteří se při každé příležitosti ukazovali jako vůdcové vládní strany? Cím čelili agitaci národovců? Nic, zhola nic. Čekali, že jim pečení holubi poletí do úst. Národovci využítkovali vlivu Záložny, potravního spolku »Živy«, kde prodávají lacino a také svěřují. Při tak dobře vyzbrojeném protivníku, při jeho energické činnosti rozumělo se samo sebou, že jde o bytí a nebytí, ale němcští předáci to nepochopili a klidně čekali, až bylo pozdě« ...

Posudek tento o bagatelisovaných »vůdcích« vyvolal roztrpčenost. Vůdci prý míněni byli Jan Zajíček, Dr. Borák a do popředí se tlačíci advokátní koncipient Dr. Martin Nemluvil, a mnoho se vzpomínalo na Dra Zaillnera. Jeho přátelé dávali za pravdu Mähr. Cor., který po sněmovních volbách o Dru Zaillnerovi napsal: »Uns Prossnitzern ist er alles«, a dovozoval, že bez vůdcovství Dra Zaillnera by německá strana v Prostějově neměla jednoty ani soudržnosti. Proto snad také byla jemu v květnu podána adresa důvěry a uznání, opatřená mnoha podpisy, a s ní čestný dar — stříbrný stolní příbor. V adrese vychvalovalo se dílo poslanců, vykonané pro němectví, a Dr. Zaillner byl v ní nazván »nejušlechtilejším reprezentantem země« a »Ehrenmannem« v životě politickém a sociálním. Ježto v adrese bylo také zmíněno, že Dr. Zaillner při pruské okupaci byl Zajíčkovi pomocníkem, ušklíbli se nad ní nepřiznivci Zaillnerovi tím, že adresa vlastně byla skrytou jeho výtkou německému zastupitelstvu obecnímu, protože při jmenování poválečných čestných měšťanů na něho nepamatovalo. Pošklebníci při tom také neúspěch obecních voleb připisovali na jeho vrub: v tak rozhodujících chvílích měl nechati říšské rady — bez jeho uherské řeči a bez jeho výkladu o spolčovacím zákoně by se lehko byla obešla! — a měl se uplatnit v Prostějově. Kdo chce ve straně býti její »všecko«, musí vědět, kdy jí jde o »bytí a nebytí«, nebo jinak jest jeho »všecko« fata morgana . . .

K horším rekriminacím a k roztržce mezi ústaváky nedošlo jenom proto, že v kasině o volební a povolební situaci pojednala důvěrná porada, které také přítomen byl Dr. Zaillner. Tam se probrala směrodatná otázka virilistů a sestavení volebních sborů. Zajíček doznal svoji chybu a Němčíckému se vyprášila kamizola i kosírek. Na to si rozvaděnci pod dozorem císaře Josefa II., který ústavákům byl více nežli polobohem, podali ruce a řekli si: z plodů dříšťálu se dělává ocet — prostějovské ústaváctví jest v něm, avšak dříšťál do tří let musí zkvést novými květy zlatožlutými. Jablonoňový květ nečekaně vyzrál v panenské jablíčko, to však do tří let zkřížalkovatí, nezčervíví-li, nespadne-li dříve. K tomu se již dnes začne pracovati promyšleně a neústupně.

Obecní řád dává k tomu mnoho příležitosti a zvláště § 41., dle něhož obecní výbor může činiti usnesení za účasti dvou

třetin údů. Této zákonité většiny dvou třetinové národovci nemají — k vůli tomu volební komise na prospěch a v zájmu Němců neuznala zvolení učitele Aloise Pořízky! — a ústavověrní se svými 11 zástupci mohou kdykoliv mařiti jednání obecního zastupitelstva. Z opatrnosti bude účelno národovcům odloučiti ještě jednoho úda a tím nejspíše by byl kupec Ferdinand Vogl, který měl záslusk na úřad policejního radního, ale prý ho nedostane. Němečtí zástupci budou v obecních sezeních i v komisích vystupovati výbojně a stále znechucovati národovcům práci.

Po těchto úvahách bylo ujednáno, aby se Zajiček, který měl ve II. sboru nejvíce německých hlasů a který jest pro zákulisní boj lepším nežli pro boj přímý, otevřený a který mimo to bude zaneprázdněn účastí na jednáních zemského sněmu, údovství ve II. sboru vzdal. Zákonitou podmínku k tomu má jako odstupující starosta. Lékárník Hundsfield, který po něm dostal nejvíce hlasů, jest mírný, do bojovné oposice méně vhodný, také se musí vzdát — překročil již dávno 60. rok věku a tudíž také má zákonitou podmínku k odmítnutí volby — a na frontu se vyšle Dr. Borák, který jest výbojný a útoky neváží na lékárnických vážkách. Umí to »po valašsku od zemne«. A jak bohatě! . . .

»On a bohatě?« zařízl Dr. Nemluvil. »U nich v Hutisku, v Solanci borák znamená chudáka, nebožáka«.

»Máš pravdu, hanácký tvarůžku, hanácký vdolku«, otočil se Dr. Borák. »Já však od té chvíle, kdy jsem místo žinčice začal pít medicínskou aquam vitae, jsem již latinský borágo. Měl by's dosud z botaniky vědět, že borágo officinalis — brutnák — má bohaté květy až dlouho do podzimu a že jejich nachem a překrásnou modří obveseluje mysl i srdce. Dioscorides a Plinius jej proto zvali euphorion, t. j. veselý, a středověk ho užíval, aby zapuzoval chmurné myšlenky. A proto také na mne platí latinský verš starých lékařů: »Ego borago gaudia semper ago«, — já brutnák vždy radost způsobuji«.

»Ale z botaniky také vím, že brutnák roste zdivočilý na rumišťích, a jest tedy také symbolem všednosti«.

»Všednost? Ta, milý paragafe, promluvila i z Bileámovy společnosti — nevím, jak a kudy —, ta jest u lidstva pravidlem. Zeptej se na to plumlovského ranhojiče Schauera — po

horácku Šóra — a ten ti krátce vysvětlí, proč. Řekne ti axioma starých porodníků: »inter faeces et urinam nascimur« — mezi trusem a močí se rodíme» . . .

»S Drem Borákem to nepůjde«, bylo namítnuto a extempore Dra Nemluvila přerušeno. »K obci jest ve stejném postavení a poměru jako Pořízka. Či ne? To by se nám vedlo! Bylo by nám zrovna tak, jako v našem případě spolčovacím. Dr. Zaillner na radě říšské co nejliberálněji se bránil vládní snaze, aby zákon spolčovací neplatil pro schůze, které státní úřad uzná za »staatsgefährlich«, a v Prostějově jsme za březnových voleb sněmovních zařídili, že do volební schůze obcí venkovských šel nejen c. k. okresní Fischer, nýbrž i náš policejní radní Alois Haschke. Tehdy ani jsme se studem nezačervenali, že premonstrát ze Sv. Kopečka schůzi tu raději rozpustil, nežli by ji byl odbýval pod dohledem místně policejním, ač nebyla staatsgefährlich« . . .

Na to odpovědi bylo jen rozpačité pokrčení ramen a přešlo se k otázce příštího měšťanosty a bylo navrženo, aby se pracovalo pro kandidaturu Čeňka Högra . . .

Toho starého agitátora?

Ano, toho — ředitel Hantschmann po rozmluvě s Wesselem na něho upozornil. Ví, proč. A záminka k jeho podpoře jest vhodná — dostal nejvíce hlasů a proto se těší největší důvěře. Snad i důvěře venkova — dne 4. VIII. 1867 byl zvolen za místopředsedu zařizujícího výboru sladovny! . . .

S Němčickým se učiní pořádek ihned — jest členem střeleckého spolku a musí si zvyknouti, že Prostějov není Hustopečí. Pokyny pro celé nastávající tříletí se mu dají co nejširší a důvěrně, Zajiček si promluví s ostatními úředníky obecními, kteří vesměs cítí ústavověrně, německy, a Dr. Zaillner vezme si na mušku státní úřady.

»Dr. Zaillner není vhodnou osobou pro c. k. okresního Fischera«, namítlo se. »V prosinci r. 1866 jako úřadující náměstek měšťanostův vypověděl mu byt, který jako nový c. k. okresní po Zelenkovi v obecním domě beze smlouvy s obcí převzal, a sáhnul při tom až k soudní výpovědi«.

»Fischer toho soudu zapomene — jeho příbuzný Primavesi nám ho nakloní. Ostatně žádný okresní nebyl s Prostějovem sezdán a my politikové — že ano, poslanče Zajičku? — leda-cos jsme již zmohli prostřednictvím Dra Giskry a ještě leccos

zmůžeme«. Dr. Zaillner ohnal se pohrdlivě rukou, na které se jako meteor zatřpytil diamant jeho prstenu . . .

Téhož večera byla sejítá v tunelu na »valše« a s uspokojením se při ní vzpomínalo na prožité práce předvolební a na zajímavé události při nich.

Pojišťovací jednatel Slavie, Josef Peychl, majitel mansardového domu proti žudru Kožušníčkovu⁷⁸⁾, zabubnoval si prsty na holínky, v nichž jako v čizmách měl úzké, přiléhající kalhoty, na stehnách zdobené pletenci šňůr, nad čamarou si srovnal dlouhé cípy černé vázanky a sděloval, že výsledek volební, jak byl prohlášen, není konečným, protože Pořízka podal odvolání proti rozhodnutí volební komise a dožaduje se, aby byl uznán za zvolena. Tím se oddálí volba starosty a městské rady. Kdo pak asi přijde po Zajíčkovi?

»Kdo jiný, než Florián Novák? Není sice ještě zapracován do agendy obecní, avšak jako právník dovede se do ní vžiti snáze nežli jiný a volného času má dosti. Věnovali jsme mu důvěru jako poslanci, přirozeně mu jí neodepřeme ani v obecním zastupitelstvu«, mínil Jiří Hladík a tunel přisvědčoval mu jednomyslně.

»O jeho volbě arciť podáme telegrafickou zprávu do Olomouce, do Brna i do Prahy. Vysoustruhujte o tom francouzský telegram již dnes a toť Böhmm nám ho opatří jak ten svůj roku 1862«, podpichl tkadlec Josef Blaťák a palci točil mlýnek nad svým kulatým bříškem.

»Francouzský? Jak to?«, udivil se aktuár Václav Walter.

Jan E. Böhmm přehladil si pleš, narovnal se jak majestát a spustil: »Vy to nevíte? Inu, v Prešově, kde jste byl ve státní službě, šlápl jste kdesi na zelinu bludu a proto čikoši vás léčili návratníčkem a vrátili vás do Prostějova. Před časy přišel jste k nám jako milosrdný bratr, zdrhl jste z kutny, oženil jste se u nás, u nás jste se uchytil na okrese a po uherské pouti znova u nás národničíte, a tož vám povím, jak to bylo s mým telegramem. V Rakousku byly až do 10. X. 1866 přijímány telegramy pouze v řeči německé a francouzské, kdežto slovanská podání zásadně byla odmítána. Toto bezpráví, tuto urážku slovanských národností těžko nesl redaktor M. B. Kříž v Brně a já jako jeho dopisovatel jsem se s ním založil, že

⁷⁸⁾ Jiráskovo nám. 7.

přes ten zákaz mu pošlu slovanský telegram. Začátkem roku 1862 narodil se mně syn Otakar a já jsem o tom sestavil telegram v hanáčtině a zanesl jsem jej na telegrafní úřad do Olomouce — v Prostějově byl telegrafní úřad zřízen až ku konci roku 1862! Telegrafista Němec uznal můj telegram za francouzský a hanácko-slovanskou zprávu otelegrafoval. Byl to první slovanský telegram, úředně odeslaný a Prostějov se jím vyznamenal . . .

M. B. Kříž začal r. 1864 vydávati v Brně humorist.-satyrický časopis »Vosa« — ta do nezdravého ovoce Bachoviny pouštěla ostřejší žahadla než nynější »Humoristické listy« do Beusta a do Dr. Giskry — a dobíraje si v něm rakouské zpátečnictví, použil mého telegramu jako dokumentu, k němuž podle mého vzoru připojil jakoby předehtu svého telegramu a moji hanáčtinu pofrancouzštil. V I. ročníku »Vosy« jsou oba telegramy otištěny takto: I. Monsieur B (öhm) à Prossnitz. »Ça frappe or tais! Approche vas temps ne belle eau ña passe dernier? Vîte est je n'ait sot vache blase un!« (Safraporte! A proč Vás tam nebelo na pazderně? Víte, že néso váš blázen!«)

II. Monsieur P. à Brünn. »A vue trou belle eau! Dais t'ému peau coit! bol s'aime ou mais genie, bol avez coutier«. (A vy tróbelo! Déte mi pokoj! Bol sem u mé ženy, bola v kóte«.)

»Po Prostějovu chtělo následovati Brno, avšak nepovedlo se mu to«, doplňoval Novotný a sundal se zdi rámeček, za nímž pod sklem byla zpráva z Olomouckých Novin:

»Na Hradisku u Olomouce konala se na jaře r. 1865 národní slavnost. Dle Moravské Orlice několik národovců z Brna chtělo telegraficky pozdraviti slavnostní výbor — než ale jak? Česky nesmíme a po francouzsku telegrafovat česky to nejde. Odeslali tudíž telegram německý: »Festcomité, Klosterhradisch, Olmütz. Nasch im Kapital Nimm hoch um Moravan, um Mühle. Post trafen in Asdar!« To jest po česku: »Našim Moravanům milé pozdravení, na zdar!« K takovým prostředkům se musí sahati v Rakousku! . . . Avšak telegram, který byl dle výkazu úředně přijat, nedošel svého cíle a věc tato prý bude odevzdána kompetentnímu úřadu k vyšetřování, ježto prý se tímto telegramem měl v potupu uvést telegrafický úřad. Tak sdělil správce telegrafního úřadu v Brně doktoru J., jehož si dal do telegrafního bureau předvolati jako

podavatele telegramu. Pan správce připomněl, že byl kdysi odeslán z Prostějova francouzský telegram — vlastně hanácký — a že z toho pošlo pohoršení, následkem čehož prý vydáno bylo jakési vyšší nařízení, aby se žádný telegram se slovy Sláva a Nazdar nepřijímal« . . .

»Ted' jste slyšeli, že Böhml byl, a víte, že Böhml dosud jest pohoršovatelem«, potutelně se zazubil knihař Růžička, »a proto mu nemůžeme svěřit telegram. Ostatně má německé jméno a . . .«

Böhml prudce vyskočil, až mu o stůl zazvonily rýnšťáky, které měl u hodinkového řetízku jako přívěsek, a naběhl poštiváčkovi:

»U Böhmlů neber německého jména nadarmo — víš, kdo jsme? Měli jsme slavného předka Alexandra Plzenského, jinak Oujezdského, který sňatkem s dcerou tiskaře Pavla Olivetského získal tiskárnu v Litomyšli. Pečlivě imprimoval bratrské tisky a stal se vedle bratra Salina, tiskaře Králické bible, jedním z nejdovednějších bratrských typografů. Při protireformaci pobělohorské konvertoval ke katolictví, avšak jeho přestoupení nebylo uznáno za opravdové a upřímné. I byl přinucen vystěhovati se do pruského Královce, kdež si zřídil knihtiskárnu pod firmou Alexandr Böhml. Odtud se přestěhoval i s tiskárnou na tolerantní Moravu, do Prostějova, kdež vytiskl r. 1558 obranný spis Matěje Červenky. V té době byla v Prostějově také druhá tiskárna Aorgova. Alexander brzo opustil Prostějov, avšak potomci jeho zde zůstali. Farář Novák mne ujišťuje, že náhrobní kámen v předsíni farního chrámu, epitař měšťanského synka Bhema z r. 1599, týká se naší rodiny. Z farních matrik nabyt přesvědčení, že rodina Jakuba Bhema z r. 1599 jest předkem nynější prostějovské rodiny Böhmlové, majitelky domu č. 63 v Kostelní ulici⁷⁹⁾, a sice Josefa Böhmla, mydláře, a mne, Jana Edmunda Böhmla, soustružníka« . . .

⁷⁹⁾ číslo 8.

Učitel Alois Pořízka podal rekurs proti usnesení volební komise, kterým mu bylo odepřeno právo, volenu býti do obecního zastupitelstva, a místodržitelství mělo rozhodnouti principiální otázku, má-li samostatný učitel pasivní právo volební. Do rozhodnutí o tom úřadoval dále Jan Zajíček a získal dosti času, aby mohl vyřídití příkaz kasiňácké porady.

Sekretáři Kremlovi a policejnímu komisaři důvěrně bylo připomenuto, že nedávno jim ústaváci prosadili zvýšení platů, čímž obci přibýlo roční břímě 700 zl., a byli zavázáni věrností ke kasinu. Barníkl se zatáhl za mušku vousu a zavázal se hlučně, kašlavě po svém způsobu:

»Pokud budu kašlati! A já kašlu skoro půl století a plíce při tom mám jak šifonér« . . .

S důchodním Němčickým bylo jednáno ve střeleckém spolku a nebyl vyminut ani písař důchodu Jan Glas, jemuž zaručena ústavácká pomoc při žádosti o definitivum . . .

Ústaváci se za tepla dozvěděli o náladě v tunelu valchy pro Floriána Nováka — v Prostějově i zdi mívaly a mají uši! — a dle své kasiňácké směrnice začali kaliti vodu. Dovedli si i do Moravské Orlice propašovati článek, v němž se perhoroskovala starostenská kandidatura Floriána Nováka a mimochodem i notáře Einaigla a v němž se přimlouvalo za purkmistrovství Čeňka Högra anebo alespoň mlynáře Karla Novotného, jakožto muže nacionálnějšího.

Strana národní zatím žila rušným životem politickým.

Korunovace uherská, slavená 8. VII. 1867, považována byla sice za smrtelnou ránu centralismu, avšak také za vítězství historického práva nad »konstituující libovolností« a oživila naději, že se císař dle svého slibu dá také korunovati v Praze. Nezдарy rakouské politiky v Mexiku a zastřelení císaře Maxmiliána dne 19. VII. 1867 sváděly k úsudku, že mocnář i z příčin citových bude hledati silnější oporu u svých národů a že bude hledati narovnání s Čechy. Tomu nasvědčovalo také překvapení, že císař povolil, aby se korunovační klenoty svatováclavské, ve Vídni uložené, převezly do Prahy.

Všeobecně se při tom vzpomínalo na řeč Dra Ladislava Riegra, kterou r. 1867 o korunovaci pronesl na sněmu čes-

kém: »Se všech stran, myslím, pokládá se za to, že my na korunovaci klademe velkou váhu. Jest tomu tak a má to svou příčinu: my spatřujeme v korunovaci našeho krále jen uznání politické a státoprávní osobnosti království našeho a koruny české a co k tomu patří. O pouhou formalitu nestojíme a, kdyby se nám měla podávati korunovace, která by nebyla uznáním ústavnosti a státoprávní individuality naší, jež by nebyla nic jiného, než pouhou ceremonií, pak raději ještě počkáme«. Proto také se ke korunovačním klenotům připínaly dalekosáhlé naděje a den 28. VIII. 1867, kdy byly převáženy do chrámu sv. Víta, byl okázale oslavován vyzváněním a hřímavou střelbou.

Prostějovsko-Plumlovsko ten večer slavnostními hranicemi bylo jako ohnivé moře a jako celá Morava hlučelo oslavami. Olomoucké noviny z některých obcí uveřejnily obšírné zprávy. Dle těch v Brodku byla mimo jiné slavnostní beseda a divadelní představení, ve Vrahovicích bylo skvělé osvětlení, průvod po osadě a na návrší, kdež byl zapálen veliký oheň a mnoho smolnic, vypouštěly se rachejtle, byla střelba z hmoždířů a chorál hlasů: »Sláva koruně české!« V Určicích sice představenstvo ani prstem nehnuło, avšak spolky a cech řemeslnický svátek oslavily z pahorku pyramidou plamenů, střelbou z hmoždířů a na druhý den P. Petr Obdržálek měl slavnostní mši. V Dětkovicích byla veliká střelba a mocný oheň radosti, v Seloutkách, v Aloisově a v Ohrozimi daleko viditelné ohnivé hranice.

Prostějovští národovci uspořádali okázalou slavnost, kterou také hlásali jednotlitost národních kruhů Prostějova s venkovem — v předvečer převozu korunovačních insignií vyrukovali s fakulemi, s lampiony a hudbou na Držovský kopec, s Držovskými občany tam zapálili slavnostní oheň a Orlica nad ním zpívala kantátu a národní písně.

Prostějovsko-Plumlovsko stejně jako celá česká Morava tak dalo najevo, že si přeje korunovaného krále. Vítajíc klenoty korunovační, otevřeně vyjevilo, že svoji národnost v souhlasu chce zachovati s historickým právem, že chce aktivování českého státního práva . . .

Němci se nad národním nadšením utěšovali kapkou pelyňku, která v té době padla — odkud? . . . na čí popud? . . . na Prostějov, a škodolibě o ní citovali: »Moravská Orlice se

rozčiluje, že z úředního místa zaslán byl důvěrný referát o rozšiřování ruských gramatik a učení se ruštině v Prostějově, v kterémžto referátě hlavně se mluví o kleru, učitelích a studentech, kteří ruštině horlivě se učí, kdežto na venkově se chovají k této panslavistické, či lépe řečeno, moskevské konketerii zdrženlivě« a dodávali: »Co se diví? Vládě nemůže býti lhostejno, jsou-li tendence, které usilují o rozpad císařství«.

To, co se v městě i na venkově považovalo za denunciaci, ústaváci si libovali . . .

Do českého politického života rušně zasahovala také otázka konkordátu. S vyšších církevních míst dán byl popud k dalekosáhlé obraně smluv, které císař dne 18. VIII. 1855 uzavřel s papežem a které ústavácká vláda rušila.

V zemích koruny české našly snahy církevní oporu ne tak ze souhlasu s konkordátem, nýbrž hlavně z odporu proti každé akci, kterou ústavověrní liberálové podnikali. Proto hromadě byly podpisovány adresy k císaři a k panské sněmovně pro zachování konkordátu a žádáno v nich, »setrvati v ochranství samosprávy a svézakonnosti církve svatě a nepřipouštěti, aby nějakým zákonem důstojnost manželství co svátost byla zlehčena aneb v pochybnost brána; nepřipouštěti, aby se vychování dítek od zásad a ducha církve svatě odchylovalo, aneb aby statky, od našich zbožných předků církvi a jejím potřebám věnované, se směly obracet k účelům necírkevním«.

V Prostějově bylo agitační kázání a po něm se na konkordátní adresu sebralo 3000 podpisů.

Učitelstvo přišlo při těchto konkordátních adresách do značných rozpaků. Leckde, hlavně v obcích, kde byly nesnášenlivé fary, těžce na ně doléhal inspektorský a visitační tlak farářův, avšak otázka národnostní, kterou česká politika tak úzce spojovala se vlivem kněžstva, jež tehdy bylo po výtce uvědoměle národní, autonomistickým ideám příznivé a silnou oporou proti ústavákům, bránila mu ve skoku do vozu Beustova. Sklon ku svobodomyšlnosti a k pokrokovosti narážel na citlivá tykadla dočasných směrnic i potřeb národnostních. Největší rozpaky z toho povstávaly v městech, kde dříšťal dusil květy jabloňové.

Tak bylo zejména v Prostějově. Do budovy reálné školy svolána byla schůze učitelstva z celého okresu a poslanec

P. Wurm, který pojednal o postavení českých škol i jejich potřebě národní, předložil učitelům k podpisu arch konkordátní. Prohlásil, že dodatečně se na arch připojí adresa, kterou schůze usnese a kterou chce protestovati proti ústaváckým snahám učitelské konference ve Vídni a ve které chce také žádati, aby škola nebyla odlučována od církve.

Rada učitelů zaváhala, avšak připomněla si poslední protiučitelské činy protikonkordátních liberálů ústavověrných. Učitelstvu slibují modré s nebe, ale ukazuje se, že německé sliby jsou straky na vrbě. V Prostějově úředně prohlásili učitele Aloise Pořízku za »sluhu obce« a neliberálně mu jako učiteli odepřeli členství v obecním zastupitelstvu. A v židovské obci, v té baště německého liberalismu? Tam jsou v křížku s ředitelem hlavní své školy Freundem a činí vše, aby ho odstranili. A když se za ředitele Freundu postavil zemský výbor, za předsednictví starosty Šalomouna Zweiga a k návrhu milionáře Singra usnesli se 9. proti 7. hlasům, aby židovská hlavní škola, trvající 2 léta, byla zrušena. A to jenom proto, aby se liberálové proti zásadám liberalismu zbavili nemilého učitele. Proti českému lidu se při tom neliberálně postavil i člen zastupitelstva Beer, který mluvil pro udržení hlavní školy a který při tom strašil, že zrušením židovské školy budou židovské děti vháněny do hlavní školy v obci křesťanské, aby se tam — — poslovanily! . . .

A učitelstvo neváhalo a s Janem Kaiserem podepsalo prázdný arch konkordátní . . .

Prosou vydal:

Meze dětima (1922).

Meze chasô (1924).

Ondřeji a inši obrázke
z Hané (1925).

Bévalo (1927).

Báňa (1927).

Dule z hroške (1928).

Pod Kosiřem (1928).

Komurka. Stréc Karásek
(1929).

Z politických spisů vydal:

Křížová cesta opravy vo-
lebního řádu pro sněm
markrabství moravské-
ho (1903).

Několik črt z posledních
15 let města Prostějova
(1907).

Úryvky ze zápisků v do-
bě válečné (1928).

Z bojů o obchodní a
živnostenskou komoru
v Olomouci (1927).

5851/2.

Supl. II 1791K

ONDŘEJ PŘIKRYL:

Z TĚŽKÝCH DOB PROSTĚJOVA.

II. DÍL.

V KOMISI VYDAVATELSKÉHO SPOLKU V PROSTĚJOVĚ (HLASY Z HANĚ)

R. 1929.

Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Václ. Horáka v Prostějově.

MUDr. ONDŘ. PŘIKRYL

narodil se 26./XI. 1862
ve Výšovicích u Pros-
tějova.

Knihy veršů vydal:

Hanácky písničky I. a II.
vydání. (r. 1900 a
1928).

Novy hanácky písničky
(1901).

Z večera (1912).

Ešče z Hané (1912).

Padesátka z Hané (1912).

Haná a Romža (jako pre-
mie Mor. Kola spisova-
telů I. vydání 1914, II.
vydání r. 1924).

Chabašči (1915).

Z vojne (1917).

Čase tvrči než ocel (1921)

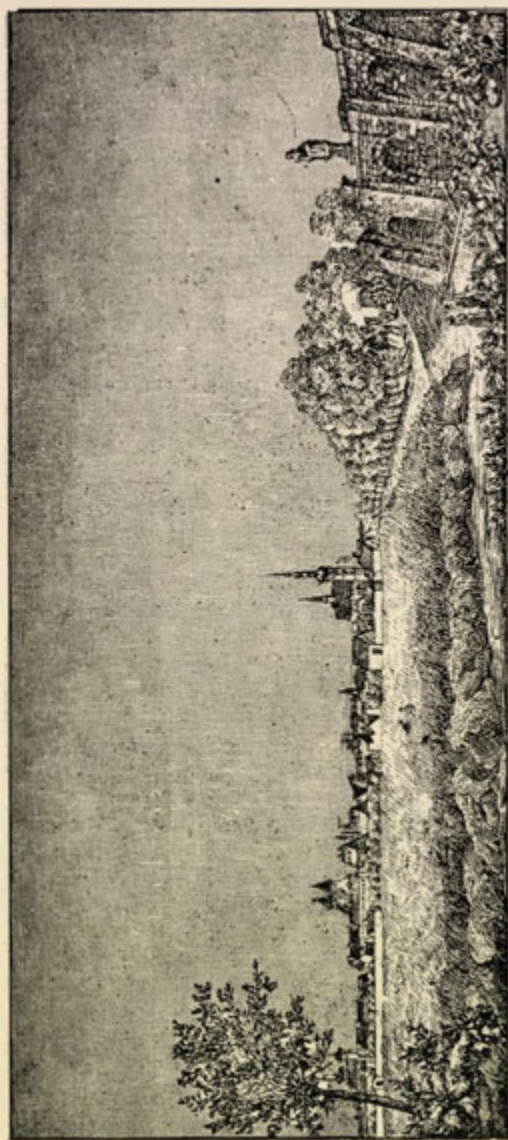
Zápise krála Ječminka
(1921).

Slizovy ruže (1921).

Stařeček z Hané (1922).

Rozmaryn (1922).

Prostějovsky písničky
(1927. Poctěno literár-
ní cenou mor. zemské-
ho výboru.)

ZÁHLAVÍ DOPIŠNÍHO PAPIRU Z LET SEDMDESÁTÝCH.

ONDŘEJ PŘIKRYL:

Z TĚŽKÝCH DOB PROSTĚJOVA.

II. DÍL.

V KOMISI VYDAVATELSKÉHO SPOLKU V PROSTĚJOVĚ (HLASY Z HANĚ)
R. 1929,

Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Václava Horáka v Prostějově.

D 5881 / 2.

2344 / 1931.

9(437.2 Průběh)

Na městských lukách bývalého rybníka Vítkovského dokvétaly fialové ocúny, palaši na rybníčkách u brány brněnské a před ulicí Trávníckou sešedivělo, ostrý podzimní vítr rozvál po valech akátové listí, dušičkové kvítí na hřbitově bylo již z rána bíle ojiněno, troničkáři navlékli si již teplé kožichy a vozkové, kteří z městské cihelny vozili fůry cihel zdicích, žlábkových, římsových, pásových i kotlových, měli na ruku teplé palcové rukavice. Hlásila se předčasná zima.

Florián Novák seděl ve starostenské úřadovně, která byla sotva prostornější než jest alkovka v prostředním měšťanském domě, hleděl na kůpu spisů, které mu předložil sekretář Kreml, úřadující s novým písařem ve vedlejším pokoji, a vzpomínal na dny, opadlé jak to akátové listí, jak luční ocúny dokvetlé od rozruchu obecních voleb.

Rekurs Aloise Pořízky přišel místodržitelství nevhod, ježto se mělo postavit proti pasivnímu právu učitelů v době, kdy se ministerstvo liberálně stavělo po bok učitelů a získávalo je proti konkordátu. Podobný rekurs německý bylo by se pokusilo vyřídit kladně, liberálně, ale rekurs český a zvláště prostějovský? Prostějovští poslanci, opřevše se o Dr. Giskru, neliberálně usilovali o zamítnutí rekursu: výbojného Pořízku nelze ponechat v týle Němců! A co je hlavním — nejen ústavověrní, nýbrž i vládní politika získá, nebudou-li míti v třetím městě Moravy autonomisté dvoutřetinové většiny. Proto bylo s vyřízením otáleno a teprve po čtyřech týdnech pokázán c. k. okresní úřad, aby o rekursu rozhodl. C. k. okresní Fischer rozhodl proti učitelstvu, proti Pořízkovi, proti straně národní. V téže době vzdal se Zajíček členství zastupitelstva, lékárník Hundsfeld odstoupil a MDr. Jan Borák stal se výborníkem a k bezohlednému Dr. Zailnerovi do zastupitelstva přibyl druhý, neméně útočný protivník strany národní . . .

Volba představenstva byla stanovena na den 19. X. 1867. Co tu bylo osobních intrik, které, jak se dnes ví, vycházely z kasína a měly účelem zasít nesvár mezi národní většinou a činiti ji ku práci neschopnou! Také onu zprávu v Moravské Orlici, která měla býti jeho guillotinou, psali »třímou-

řenínští«. Pro něho, pro pensistu, jest škodou, že nebyl guillotinován. Při svém neúplném zdraví zdráhal se kandidovati na starostenství, avšak osud nepřeje mu klidu. Byl za purkmistra zvolen 19 hlasy — Němec Neudörfel jich dostal 11 — a radními se stali Karel Novotný 19 hl., Frant. Engelbert Černý 19 hl., Čeněk Höger 18 hl. a Josef Böhm 17 hlasy. Ná-městkem jest František Možný, zvolený 28 hlasy. Volili ho také Němci, kteří jeho a Eduarda Chmelaře prohlašují za »umírněnější«.

Den volby byl slavnostním dnem národního Prostějova a on jako první český měšťanosta byl opalujícími ohniskem oslavy, kterou Orlica večer za obrovské účasti občanstva uspořádala. Veliký průvod, ozářený četnými pochodněmi a lampiony, dostavil se před jeho obydlí, zpěváci seskupili se v duze osmi různobarevných luceren, nasazených na vysokých, hnědě natřených týčích, jak je r. 1864 Orlici zbudoval Karel Novotný, a nadšeně pěli, až se Záhoří ozývalo. Nadšenci chtěli také vytáhnouti národní děla, která byla zřízena k říjnové slavnosti r. 1865 a jejichž upotřebení tehdy purkmistrem Zajíčkem bylo zakázáno, avšak k jeho, měšťanostově, žádosti od toho upustili. Beztoho slávy bylo již tolik, že milá jeho choť Marie se rozplakala. Nikoliv snad z pýchy nad jeho poctou, nýbrž z radosti, že snahy národovců se hřejí na slunci úspěchu. Ano, ano — těm patřil průvod i zpěv, ano, ano — oslava patřila všem národním pracovníkům a nikoliv jenom jemu.

Olomoucké noviny při té příležitosti napsaly: »Po 150 letech opět přišel náš lid, mluva jeho ke cti a vážnosti. 150 let panovala cizá řeč na újmu řeči mateřské; náš jazyk nádeničil cizímu, neb dřívější představení, ač rodem Moravané, považovali jej za služebnický. Tím se stalo, že byl v opovržení . . . Vítězství toto vyžaduje za nynějších poměrů tím větší opatrnosti. Protivná strana bdí a nepřestane hledati cest, by ztracenou půdu opět nabyla. Pozor tedy!«

Ano, ano — poměry politické jsou velmi těžké, avšak poměry na obecním domě shledal horšími, nežli čekal. Proto uvítal onu výzvu k opatrnosti, avšak zapomněli na ni ti, kdož k ní nabádali. Tytéž Olomoucké noviny za krátko napsaly o Prostějovu:

»Na obci zůstalo při starém. Německy se úřadovalo — ně-

mecky se úřaduje. Úředníci obce jsou ovšem inventárně přejmuti též od nového zastupitelstva, avšak ni jediného diurnistu nezměnili, že žáden z nich nezná naší mateřské řeči — o pravopisu nemají ani ponětí — a ač každý z nich jest naší národnosti nepřitelem. Zkrátka, osoby se změnily, ale věc jest tatáž. Nutno ihned změnit, nechť-li naši pozbyti naší důvěry. Žádáme, aby byla zavedena do úřadování obecního jak vně, tak zevnitř řeč českoslovanská, a tenť jest naším odpůrcem, který by nám v této žádosti nechtěl vyhověti, buď si on kdokoliv«.

Ano, ano — hned, ale jak? Definitivní úředníky nelze vyhoditi a v českoslovanské řeči, jak noviny samy píší, s nimi úřadovati nelze! Ani on sám, měšťanosta, by na správné úřadování ihned nestačil — nestačil by na ně ani jediný z nynější generace, která neměla štěstí, aby se vzdělala ve výše organizovaných školách českých a která i ve schůzích často mluví po »prostějovsku« a při visitaci by propadla na celé čáře z pravopisu, ze čtení. On první krok k lepšímu již učinil — s výhradou schválení obecního výboru přijal do městských služeb Jana Klága, zaměstnaného dosud v kanceláři Dra Zaillnera a znalého českoslovanské řeči slovem i písmem, a určil mu denní plat 70 krejcarů. Koncem října dal na obecním domě vyvěsiti vyhlášku pouze v řeči české, jím sepsanou . . .

Hned! Ano, ano — Němci hned se ozvali, vytknuli nešetření rovnoprávnosti a hned dali pocítiti svoji moc. Při listopadové schůzi obecního výboru žádal Dr. Borák, aby do finančního odboru povolán byl Dr. Zaillner, který se z rady říšské do tohoto odboru hlásil. Němci prý by povolání jeho považovali za koncesi a zapomněli by na vyhláškovou křivdu. Notář Eingl se tomu opřel, »ježto dle obecního řádu jest právem starosty, odbory rozdělit a členy do nich jmenovati«, a česká většina se přiklonila k jeho mínění. A co Němci? Odešli ze schůze a učinili ji neschopnou usnášeti se. Tím znemožněno také ustavení finanční sekce a proto nebude lze v zákonitě lhůtě předložiti obecní rozpočet na rok 1868, což bude vodou na kasiňácký mlýn! . . .

Takovou taktikou chtějí si Němci také pro příště vynutiti veliký vliv na správu obecní a, pokud se již dozvěděl, učiní vše, aby ho ze starostenského úřadu vykousali, vypudili a aby tím oslabili posici strany národní. Budou mu ve všem činiti

překážky, osobně ho budou dráždit i unavovat i nevynechají příležitosti, aby ho diskreditovali před úřady dohlédacími. Očekávají prý, že on při své »holoubkové« povaze -- tak o něm říkají proto, že doma krmívá holuby, kteří mu lítají až na ramena a zobají mu z ruky -- nevydrží nepříjemností v úřadě ani útoků osobních a že se starostenství vzdá. Ale bohdá se zklamou -- železo se oceluje v ohni, meč se ostří na roztočeném brusu a ostře hnaná ocilka křeše ty největší jiskry! Vojenská krev z boje neutíká -- ani slepý král Jan Lucemburský se mu nevyhnul! -- a, zavlaje-li nad ní válečná korouhev, řítí se i proti rozběsněným bateriím . . .

Jenom kdyby ho ve vlastní straně nestíhalo to, co stíhá všechny předáky -- každá složka strany chce je mít v kruhu svého vedení, ukládá jim funkce za funkcí a tím se jejich soustředěnost, nutná k vedení vyšších úkolů, drobí jako červotočivé dřevo. Spolek bavlnický, který má již přes 100 členů, obdržev schválení svých stanov, usnesených dne 28. VII. 1867, zvolil si ho ve valné hromadě 11. XI. 1867 za prvního předsedu a uložil mu tím, aby jej uvedl v život. Obchodní místnosti má ve sklepních místnostech pod »okresem« a obec mu je pronajala na 3 léta. Občanská záložna a půjčovna, která již pracuje s kapitálem 200.000 zl., žádá si ho do správní rady a akciová rolnická sladovna, která dne 29. X. 1867 obdržela již ministerské povolení ku zřízení společnosti a přípravným krokům, počítá s jeho součinností.

Kdejaká místní činnost národní, každý politický počín poslaneckých kruhů přibírá ho do svého programu a nejnověji také brněnští koncipienti advokátní, jak o tom svědčí obšírný akt, ležící na stolku. Ti podali vládě žádost, aby v některých městech Moravy bylo ustanoveno více advokátů. Mezi těmito městy uvádějí také Olomouc a Prostějov. C. k. úřadům bylo dáno nařízení, aby se u představených větších obcí otázali, zda sobě rozmnožení advokátských míst přejí čili nic. A tu také on rád přitlačí -- pro Prostějov žádost jejich doporučí a dle pravdy upozorní při tom na nedbání české řeči se strany advokátů a na nutnost, aby každý z nich byl mocen řeči českoslovanské. Stejně již r. 1866 se olomoucká deputace vyjádřila ministru práv, podavši mu promemoria, v němž byly stížnosti na advokáty a na soudní úřady o nešetření rovnoprávnosti jazykové. Deputace zvláště vytýkala, že z advokátů

zemských pro Olomouc ustanovených, ani jediný není úplně mocen českého jazyka v řeči, tím méně pak v písmě. Ono vůbec jest nutno, aby advokátský monopol byl zrušen — ve mnohých městech, hlavně v Prostějově, hned by se dostalo straně národních svěžích sil inteligentních, snad i vůdcovských, a němečtí advokáti, kteří mezi ústaváky hrají prim, dostali by rovnocenné odpůrce . . .

K vedení správy obecní je třeba větší pozornosti a soustředěnosti nejen z ohledu na nepříznivou situaci národně-politickou, nýbrž i z jiných důvodů.

Třeba se zapracovati do nezvyklé agendy, třeba prozkoumati a oceniti úředníky — lze-li úředníky po německých libéralech vůbec prohlédnouti! —, třeba řešiti životní otázky města, které z doby Czerného pojaty byly mezi úkoly správy obecní, avšak uvázly kdesi v registratuře Zajičkově, třeba napravovat křivdy, které se daly předměstím, třeba pozvednouti české školství, třeba venkov opět přiblížiti městu a při tom nepřepínati poplatnosti občanstva!

A to vše ztíženo bude zhoršenou situací ústavní, která jest již na obzoru — z poslaneckých kruhů v Brně má zaručenou zprávu, že 24. XII. 1867 odstoupí ministerstvo Beustovo, že nahrazeno bude prvním parlamentárním ministerstvem cislaj-tánským a že Beust jmenován bude říšským ministrem čili ministrem pro zahraniční záležitosti. Nežli však odstoupí, vyhlásí novou ústavu pro »království a země v radě říšské zastoupené«, — tak zvanou »prosincovkou« —, vydá zákon o volení do rady říšské a základní zákony ústavní se známým paragrafem devatenáctým. Tím bude Schmerlingova »únorovka« pochována, zemské sněmy budou určeny k zakrnění a dualismus ovládne říši. Presidentem nového ministerstva bude kníže Karel Auersperg, hrabě Taaffe jeho náměstkem, rytíř Hasner ministrem kultu, hr. Alfred Potocki ministrem orby, Dr. Giskra ministrem vnitra, Dr. Herbst min. spravedlnosti, Dr. Brestel ministrem financí a Dr. Berger, rodák z Prostějova, ministrem bez portefeuille. Budou v něm tedy zasedati tři z největších nepřátel českého národa . . .

Na úřadovnu bylo zaklepáno, vstoupil místostarosta Frt. Možný, sdělil zprávu, že mrtvola nešťastného císaře Maxmiliána se z Mexika vrací do Miramare, a zahájil poradu, má-li se připravovati smuteční pozdrav . . .

Prostějovští ústaváci dostali pro rok 1868 milý novoroční dárek — nastoupilo ministerstvo, jak o něm měšťanosta Novák byl zpraven, a jejich protektor Dr. Giskra se stal ministrem vnitra, tedy oboru, ve kterém mohli získati nejvlivnější pomoci. Proto kasino ihned se usneslo, podati mu adresu důvěry i obdivu a sepsáním její pověřilo Dr. Zaillnera.

Panu poslanci samému dostalo se jinaké adresy — od obecního zastupitelstva. Ve schůzi dne 10. I. 1868 sdělil měšťanosta Novák, že se mu od Dra Zaillnera dostalo dvou urážlivých projevů — poslal mu málo taktní dopis, týkající se opožděně předloženého rozpočtu na rok 1868, a na pozvánce k účasti při novoroční bohoslužbě připsal Dr. Zaillner poznámku: »Měšťanosta, jak se zdá, se domnívá, že má povinnost bdíti nad účastí obecního zastupitelstva při kostelních slavnostech, ježto v poslední době se objevuje nezvykle mnoho pozvánek k nim«.

Rozpočet na rok 1868 měl býti ve smyslu obecního řádu obecním zastupitelstvem schválen do prosince 1867. Avšak volba představenstva konala se až 19. X. 1867 a listopadový odchod menšiny ze schůze znemožnil včasné ustavení finanční sekce, jejíž rukama rozpočet prochází, takže tato se ustavila teprve 28. XII. 1867 a teprve od té doby vyřizuje své úkoly za předsednictví Dra Boráka a za místopředsednictví notáře Einaigla. Výtka Dra Zaillnera nebyla tudíž řízena na správnou adresu. A co se týče pozvánky k účasti na bohoslužbách, děje se tak, jak se dalo za měšťanostů Czerného i Jana Zajíčka, jimž Dr. Zaillner nikdy to nevytýkal.

Obecní výbor ocenil extempore Dra Zaillnera jako nesprávné, zákonodárce nedůstojné, a většinou 15 proti 11 hlasům odhlasoval mu projev nelibosti a měšťanostovi projevil důvěru...

Jmenování Giskry, Hasnera a Herbsta ministry roztrpčilo český národ a utvrdilo jej v opozici proti Vídni. Lid věděl, že nová ústava, ač jest liberální a zaručuje (!) osobní a politickou (!) svobodu státních občanů, prospěje toliko Němcům. A skutečně ministerstvo obnovilo persekuci českého tisku a spolků jako za Schmerlinga a Beusta. Rovné právo bylo —

jen na papíře. Proto již v druhé polovici ledna vznikly v Praze demonstrace při návštěvě ministra Dra Herbsta, takže i vojsko vyrukovalo a Němci mohli jen pod ochranou bodáků oslavovati liberální své ministerstvo. Dedera, známý z persekuce K. Havlíčka Borovského, marně vyzýval ke klidu — i přes bodáky se křičelo: »Pereat Herbst! Pereat Beust! Záhuba dualismu!« ...

»Liberálnost« německá nejkřiklavější pamflet na sebe sepsala v Prostějově a jasně ukázala, co se dá čekat od zpyšnělého a bezohledného ústaváctví, němectví. Koncem ledna skládali úředníci c. k. okresního soudu přísahu na novou ústavu a k tomu veřejně vyhlásili kasiňáci: »Wir werden unerbitterlich, ja schonungslos, gegen denjenigen auftreten, welcher sich augenscheinlich einer Partei zuneigt, oder gar mit derselben fraternisiert, die nicht nur gegen das neue System, sondern auch gegen dessen Urheber feindlich gesinnt sind, wir werden denjenigen schonungslos behandeln, der, die Oeffentlichkeit irre führend, im Geheimen der Gegenpartei seine thätige Unterstützung zukommen lässt. ... Wir müssen nicht die »Bewachen«, sonder die »Wachenden« sein und wir müssen auch trachten, dass alle schädliche Elemente sobald, wie möglich entfernt und durch solche ersetzt werden, die kräftig Hand anlegen und mit Muth und Ausdauer den Bau vollenden helfen«.

Tedy »liberální« hrozba: »Neúprosně a bezohledně budeme vystupovati proti tomu, kdo se očividně přikloní ku straně, která jest nejen proti novému systému, nýbrž i proti jeho tvůrcům, anebo dokonce se s ní bude přáteliti, bezohledně budeme postupovati proti těm, kdož takovou stranu budou podporovati třebas v tajnosti, aby tak veřejnost oklamali. Musíme býti strážci a nikoliv střeznými a musíme také dbáti o to, aby všechny škodné živly co nejdříve byly odstraněny a nahrazeny takovými, které pevně přiloží ruku a s chutí a s vytrvalostí pomohou stavbu dokončiti«.

Projev tento, jakého se dosud ani nejhorší despotismus, nejzavilejší reakcionář ani jezovita neodvážil, chlubivě si kasiňáci uveřejnili v Mähr. Corr. a při odevzdávání adresy ministru Dr. Giskrovi, kterou vedl a za kterou mluvil Dr. Zaillner, prakticky z něho těžili. Neboť se veřejně honosili, že Dra Giskru podrobně informovali o prostějovských poměrech a že

od něho získali slib pozornosti i pomoci zrovna tak, jak při návštěvě u ministra Dr. Bergra a polního maršála Kuhna, kteří oba jsou z prostějovských Němců.

Tímto projevem bylo státním úředníkům pohroženo osudem c. k. aktuára Václava Waltera, který byl po obecních volbách od Němců denuncován v Brně jako »protistátní« a byl z Prostějova přeložen do Nového Jičína.

Hlavní německé »informace« byly však namířeny ponejvíce proti hospodářské síle strany národní a proti osobě měšťanostově. Neboť deputace podala Dru Giskrovi i Dru Bergerovi obšírný pamětní spis, sepsaný Drem Zaillnerem, proti českoslovanským spolkům prostějovským, hlavně proti Bavlnické jednotě a proti »Živě«, a žalovala v něm, že spolky tyto »zkracují živnosti, anžto při rozsáhlosti spolků těchto nelze prý veřejnosti více kontrolovati, aby jen údem poskytovaly prospěch, z údství těchto spolků vyplývající«.

A měšťanosta Novák? Brzo po návštěvě deputace u polního maršálka Kuhna byl z nenadání opět povolán do Brna, aby se dal prohlédnouti od lékařů, není-li schopen k vykonávání služby u vojska . . .

Po těchto nových projevech »liberálnosti« prostějovských ústaváků ani učitelé nelitovali svých podpisů na konkordátní petici . . .

Nejen strana národní, nýbrž i slušnější Němci odsuzovali zásah »liberální« deputace do prostějovských poměrů, nazývali jej politickou persekucí, denunciací a byli rádi, že se nesetkala s plným úspěchem. Měšťanosta Novák zůstal zachován svému úřadu a národním spolkům stalo se než to, že byly zapsány do černé knihy u okresu i u místodržitelství. Deputanti se utěšovali tím, že ve Vídni vyšlapali cestičku, aby M.Dr. Jan Borák byl jmenován císařským radou. Získali tím příležitost, aby jemu Štřelecký spolek a Musikverein uspořádali pochodňový průvod a serenádu . . .

Měšťanosta Novák nedal se novými protivenstvími ústaváků odraditi od svých úkolů, prosadil schválení obecního rozpočtu, řadu nutnějších otázek a ponořil se i do řešení životních otázek města, které zůstaly od starostování Czerného i Zajíčka nerozluštěny.

Podučitelům předměstských škol Martinu Pichalovi, Gustavu Trupkovi a Františku Kácalovi byl zvýšen plat na 180 zl.

ročně, Karel Miklík byl ustanoven za učitele na školu hlavní a Kajetán Skalický provisorně přidělen ke sv. Anně.

Zřízena komise pro válečné odškodnění, jehož nevyřízení poškozovalo i roztrpčovalo měšťanstvo, předměstím přišlo se vstříc zřízením nových 11 cylindrových lamp petrolejových a vykáčeny topoly v ulici Vrahovské, Kostelecké, Plumlovské a u Horního rybníka.

Stanovy obecní spořitelny spojené se zastavárnou byly přiděleny zvláštnímu odboru ku projednání s příkazem, aby brzo o nich podal zprávu. Současně zřízena komise železniční, do níž vyslán byl Dr. Zaillner, notář Einaigl, Jan Brachtl, Eduard Horák, Josef Stich, a měšťanosta vzal na sebe řízení kroků ku stavbě severní dráhy a rozbor celé otázky od r. 1863. A ta byla hodně zamotaná.

Olomoucká obchodní a živnostenská komora vyzvala dne 31. I. 1863 městskou radu v Prostějově za součinnost v otázce železniční a obecní výbor ve schůzi dne 5. II. 1863 za starostenství Konstantina Czerného se usnesl na petici k zemskému sněmu o zřízení centrální dráhy železniční a o poskytnutí peněžní záruky pro její výstavbu proto, že tato dráha má vésti jedním směrem ke Znojmu a druhým směrem přes Prostějov k Olomouci a Šternberku a mimo to na příhodném místě mezi Brnem a Olomoucí má míti spojení do Přerova.

V dubnu 1863 na zemském sněmu moravském odbor komunikační ocenil úspěšnost státní dráhy olomoucko-pražské, na níž byla pravidelná jízda zahájena 1. září 1845, jakož i dráhy z Brna do České Třebové, dokončené r. 1847, a uznal potřebu dalších železničních tratí, mezi nimiž byla trať Brno-Přerov a trať Brno-Olomouc-Šternberk. V téže době na schůzi ústředního výboru spolku průmyslníků ve Vídni, které se také zúčastnil moravský poslanec a bankéř Szábel, byla vřele doporučena stavba dráhy přes Vyškov, Prostějov a Olomouc do Šternberka.

V březnu r. 1864 byli na obhlídku projektované dráhy k Olomouci určení vrchní inženýr V. Czermak a inženýr Teodor Rodler a politické úřady dostaly nařízení, aby činnost jejich podporovaly.

V červnu r. 1864 byl Prostějov upozorněn, že prostějovská trať narazí na zvláštní překážky ve složení půdy a že jest proto ohrožena. Proto byla v červenci zemskému výboru po-

dána nová petice, v níž se žalovalo, že Prostějov byl v železniční otázce opomíjen, a žádalo se o železniční spojení. Prostějov jest pro výnosnost dráhy potřebným. Na trh přijde 500.000 měřic obilí ve váze 500.000 centů a v ceně 2 mil. zl. Výroba lihu obnáší 40.000 věder ve váze 60.000 centů a v ceně 600.000 zl. Do r. 1859 vyráběl se 1 mil. kusů barchentů ve váze 50.000 centů a v ceně 5.000.000 zl. Tyto tři druhy průmyslu reprezentují 9½ milionu zl. Poštovní úřad měl roční obrát 4 miliony zl. Proto nesmí spojení s Prostějovem zadržeti překážky terainu. Zástanci linie Brno-Vyškov-Kojetín-Prerov uvádějí, že přechod z údolí Hané do Prostějova vyžaduje nákladné pozemní stavby a chtějí spojení s Olomoucí a Šternberkem provést jen přes Přerov. Ale tu se upozorňuje na to, že nepůsobí obtíže přechod mezi Předinou a výšinou Kandie a že ještě lehčí přechod jest mezi Dobroměřicemi a Prostějovem . . .

V červenci r. 1864 se zemská komise usnesla, aby se tračoval projekt železniční linie Brno-Olomouc via Prostějov.

V době purkmistrování Jana Zajička péči o železniční spojení Prostějova převzala obec židovská — židovský obchod a průmysl nezaspí! — a podala křesťanské obci iniciativní návrh, aby obě obce sestavily společný komitét, který by o otázce tračování železniční tratě pojednal se zemským výborem. Žádosti židovské obce bylo vyhověno a do společného komitétu povoláni: Dr. Zaillner, R. Woletz, Jan Brachtl, Frt. Neudörfl, Jan Zajiček a Eduard Chmelař . . .

Po válce s Pruskem usnesl se ústřední výbor c. k. mor. slezské hospodářské společnosti společně s obchodní komorou brněnskou a olomouckou, podati císaři adresu oddanosti a připojiti k ní prosbu za stavbu drah železničních na Moravě. Za císařské návštěvy v Brně podala deputace, kterou vedl hr. Gábor Serényi, onu adresu i prosbu císaři a on dne 18. X. 1866 vlastnoručním listem nařídil hr. Belcredimu, aby stavba moravských zemských drah ještě během r. 1866 započala, aby se k ulevení bídy použilo ještě téhož roku 1 milion zl. na stavbu drah, majících za účel přímé spojení Brna s Olomoucem a s Uherským Hradištěm. K urychlení vyjednávání o tom má se za předsednictví moravského místodržitele sestoupiti zvláštní výbor, složený ze zemských poslanců, mor. slezské společnosti k podporování orby, brněnské a olomouc-

ké obchodní komory a jiných notablit, jež povolá místodržitel.

»Tračovací« komitét Prostějova oznámil ve schůzi obecního výboru dne 18. XII. 1866, že vyslal k zemskému výboru deputaci, která žádala o »hlavní« nádraží pro Prostějov. Ježto však situace pro Prostějov nebyla jasnou, usneseno, podati zemskému sněmu petici, aby Prostějov pojat byl do projektu dráhy Brno-Šternberk a aby měl »hlavní« nádraží.

V lednu r. 1867 konsorcium tratě Brno-Šternberk-Přerov skončilo přípravy již tak dalece, že mohlo podati žádost za stavební koncesi a vymáhati výnosovou záruku od mor. sněmu.

Dne 6. května 1867 císař povolil, aby »Severní dráha císaře Ferdinanda« započala se stavbou trati brněnsko-šternbersko-přerovské a aby se trať jmenovala »Moravsko-slezská severní dráha«. Stavba musí započítí v šesti nedělích a nejdéle do tří let musí býti hotova.

Olomoucké noviny napsaly dne 19. X. 1867: »Nové představenstvo Prostějova musí — vedle jiných věcí — rázně se ujati záležitosti železniční, neb jak z dobrého pramene víme, dráha nemá vésti přímo do Prostějova, vzdor slibu císařského, že Prostějov se má státí hlavní stanicí (Kopfstation). Pak až kdysi za dvě léta má se počítí s přípojkou. Slavný poslanec náš nečiní v té věci nic« ...

Ano, ano — on, měšťanosta, se u rozhodujících činitelů přesvědčil, že železniční trať sice překonala terainní obtíž od Nezamyslic k Bedihošti a že nepotřebovala okliky mezi Kandíí a Předinou, ani zatáčky k Dobromělicím, že však jest projektována z Bedihoště přímo do Čechůvek, k Vrbátkám a nikoliv do Prostějova, aby prý se vyhnula stoupání u Vrahovic. Prostějov prý snad za čas může dostati slepou odbočku od Bedihoště ... On ihned zakročil ve prospěch města a navázal jednání, zda a za jakých podmínek by bylo lze projekt ještě dodatečně změnití a trať z Bedihoště vésti k Prostějovu a co nejbližší města postaviti »hlavní« nádraží. Consortium stavby nečinilo zásadního odporu, avšak požadovalo by od města značných obětí finančních, aby si nahradilo zvětšené stavební náklady, které mu vzniknou Vrahovskou oklikou. On vešel ihned do styku s obcí židovskou a ta jest ochotna převzítí část obětí. Urychleně svolá schůzi zastupitelstva a doufá,

že se mu podaří hlavní životní otázku Prostějova přivést do správných kolejí . . .

Ve schůzi zastupitelstva dne 28. II. 1868 byl podnět měšťanostův schválen a usneseno, nabídnouti consorciu severní dráhy obnos 20.000 zl. na výkup pozemků v territoriu města a spláceli je v anuitách po 2000 zl. ročně. Město zároveň svým nákladem postaví příjezdní silnici k nádraží a bude ji udržovati. Schůze současně přijala nabídku židovské obce, že ona na sebe převezme $\frac{1}{5}$ peněžních povinností, které consorcium severní dráhy svého času ustanoví . . .

III.

Dvě petrolejové cylindrovky ozařovaly místnost Měšťanské Besedy »u Katynky« a několik členů sedělo u podlouhlého stolu a čile hovořilo. Nad hlavami jim visel obraz císařův a z protější zdi vážně hleděly podobizny Dra Františka Palackého a Karla Havlíčka Borovského. Na liště v koutku bělaly se časopisy Politik, Correspondent, Reform, Wanderer, Moravská Orlice, Olomoucké noviny, Zukunft a Neue freie Presse.

Hovor se točil kolem posavadního života spolkového. Ten za války a po válce živořil a vzkřísil se teprve od valné hromady, dne 12. I. 1868 za úřední přítomnosti c. k. okresního představeného Jana Fischera odbývané. Zvolen nový výbor, v němž zasedají: měšťanosta Florián Novák, tkadlec F. E. Černý, farář Josef Novák, c. k. kancelista Vilém Veselý, pekař Heřman Sluka, faktor Eduard Horák, kaplan P. Antonín Vrána, notář Alois Einaigl, obchodník Josef Hacura a mydlář Josef Böhm. Předsedou jest Florián Novák, který si však vymínil, že se předsednictví bude moci vzdáti, jakmile spolek bude uveden v pravidelnou činnost, místopředsedou jest farář, pokladníkem H. Sluka a jednatelem P. Vrána. Tíživý dluh z prvních dob spolkových jest již uhrazen, pro léto jsou vyjednány schůzky v zahradě Hlíňákové, pilně se čte, sleduje se veřejný život a účinně se zasahuje do poměrů místních.

Ostře se odsuzovalo vystoupení kasiňáků proti národním

spolkům hospodářským, jejich katanská hrozba státním úředníkům a farář vysvětlil, že církevní odpor proti zákonu protikonkordátnímu přenesen byl i na kazatelny, z nichž lid jest o dosahu jeho poučován a vybízen k podpoře snah kapitoly. Kněží jsou za to perseksováni, pokutováni i žalářováni.

Probírána také persekuce měšťanosti, který nebyl účasten schůzky, a uznána za dílo deputace, vedené Drem Žaillnerem, a za pramínek provazu, chystaného pro jeho šibenici. Toho si nezasloužil! Není zništěným — v dubnu věnoval 5 zl. útratného, které mu bylo přiřknuto při poradě moravsko-slezské pojišťovny, žákům slovanského gymnasia v Olomouci — a péče jeho o železniční spojení připraví Prostějovu lepší budoucnost. Ředitelství severní dráhy již přistupuje na vedení trať z Bedihoště k Prostějovu a přijímací stavení stanice projektuje proti vchodu do Trávnícké ulice. Proti tomu místu se vyslovil obecní výbor ve schůzi 14. dubna 1868 a 18 proti 10 hlasům se usnesl zakročiti, aby nádraží položeno bylo naproti ulici Vrahovské, ježto tam jest menší vzdálenost od středu města a větší možnost k rozšíření stanice. Občané z ulice Trávnícké podali proti tomu stížnost, ta však byla již obecním výborem zamítnuta a inženýr Jelínek jest požádán o vyjádření, zda v obvodu ulice Vrahovské není překážek z ohledů technických. Neboť tam také bude potřebí polohu nádraží zvýšiti značným násypem.

»Naše zákroky přišly před dvanáctou — na severní dráze se již pilně pracovalo z Brna do Lulče, z Lulče do Nezamyslic a z Nezamyslic do Přerova. Práce započaly 1. října 1867 a již koncem r. 1868 má se jezdit z Brna do Přerova«, dodal radní Černý.

Eduard Horák vzpomenuť také, že ve výborové schůzi dne 14. dubna Hynek Čecháček žádal, aby protokoly o schůzích zastupitelstva byly sepisovány v řeči české. Notář Einaigl upozornil, že je to věc starostovou a navrhl pro případ zápisů českých, aby také sepsány byly v řeči německé.

Kancelista Veselý chválil, že se zastupitelstvo v lednové schůzi usneslo, zakročiti o zavedení celodenní služby telegrafní — ředitelství telegrafů v Brně vyhovělo a sdělilo, že celodenní služba telegrafní co nejdříve bude zavedena a úřadu že bude přidělen druhý úředník. Otázka udržování silnic také se zlepšila usnesením z 28. dubna, aby se pro silnice na Vá-

penici, v ulici Žeranovské, Oujezdské a Petrské přijal pohrabáč s měsíční mzdou 12 zl. Také sad před branou Olomouckou jest již upraven.

»Také můj návrh, aby se předláždila ulička Kostelní, v níž jest čilá frekvence a dlažba velmi špatnou, byl přijat«, pochlubil se Böhml.

»Snad si také polepšíme tím, že do silničního výboru za město přišli naši lidé, zvláště radní Karel Novotný, a že tam zavedli přátelskou součinnost města s venkovem, kterou Zajíček nevhodně vyostřil do nepřátelství. Dluh za Hloučelní most per 1955 zl. 74 kr. byl městu již zaplacen. Letoší rozpočet silničního výboru praeliminuje vydání na 8531 zl. 50 kr. a příjem 8645 zl. 91 kr. V příjmu se čítá s přírážkou 4 krejcarů na každý zlatý přímé daně ve výnosu 7692 zl. 91 kr. a vedle toho nájem z mýta vynese 953 zl.«, sdělil Jan Gefing.

»Mezi ústaváky jest roztrpčenost nad rozpočtem státním«, zmínil učitel Jan Kaiser. »Rozpočet stanoven jest na 100 milionů 257.190 zl. a z toho na Uhry připadne platiti jen 30 milionů 107.158 zl. Dobře jsme to tedy předpovídali před volbami! A jak teprve se budou tvářiti, až rada říšská odhlasuje nový zákon o dani z majetku, který jest jí předložen! Česká města, český venkov již dnes protestují proti zavedení této tíživé daně.«

»Naši ústaváci snad se utěší novým zákonem, který byl říšské radě předložen o úpravě správních úřadů politických, dle něhož se správa politická úplně odlučuje od soudnictví. Okresní Fischer přestane býti naším politickým představeným, stane se jen přednostou c. k. okresního soudu a c. k. okresním hejtmánem — tak se bude jmenovati politický náčelník — stane se nějaký ústavácký sloup, který bude nadháněti kasinu. Mezi Němci se šušká, že Dr. Giskra pro Prostějov nejspíše za c. k. okresního hejtmána určí Dra Zaillnera, ježto se vždy osvědčil jako nejúhlavnější nepřítel Slovanů. Pak prý skutečně by pro Němce byl »unser Alles«, německý Pám-bíček, vykládal P. Kroupa. »Já tomu nevěřím — kde pak Dr. Zaillner a vzdáti se honory poslanecké, opustiti výnosnou advokátní kancelář a jíti na chléb platu úřednického!«

»A co slibovaný zákon o porotách?«, otázal se Veselý.

»Němcům jistě prospěje«, mínil farář. »Oni sami však nečekají od něho pro nás zvláštní výhody ani v tiskových pře-

činech — při sestavování listin porotců Němci budou ve výhodě».

»Ze všeho vidno, že nejvíce spoléhati musíme na rozmach hospodářský«, tvrdil Sluka. »Proto rád slyším o nové akci pro zřízení rolnického cukrovaru v Drahanovicích a pro zřízení akciové sladovny ve Vyškově jakož i o chystaných rolnických záložnách v našem okolí. Zaráží mne jen, že jakési neviditelné ruce nepříznivě zasahují do projektu naší rolnické sladovny, pro niž zařizující výbor vyhlédl stavební místo v katastru obce Vrahovic. A co je s naší obecní spořitelnou a zastavárnou?«

»Ta jest pohádkou o červené karkulce«, odpověděl farář. »Vláda v dubnu r. 1863 povolila zřízení Obecní spořitelny v Olomouci a v našem kasíně se v důsledku toho začalo mluvit o zřízení peněžního ústavu v Prostějově. »Bote aus der Hanna« odporučil zřízení Vorschuss & Creditverein a na pobídku uveřejnil dne 28. dubna 1863 znění stanov vídeňského Vorschuss & Creditvereinu pro živnostníky, jménem »Fels«, dle systému Schultze-Delitschova. Ale pobídka vyzněla na plano. Po obecních volbách r. 1864 starosta Konstantin Czerny ve schůzi dne 30. září 1864 mimo jiné označil také za program zastupitelstva zřízení Obecní spořitelny. Jednáno však o ní bylo až ve schůzi dne 18. prosince 1866, v níž jednomyslně přijat byl návrh Aloise Haschka, aby byla zřízena Obecní spořitelna s ručením obce a aby starosta pro ni žádal o subvenci. K vypracování návrhu stanov určen byl 5členný odbor: Dr. Vincenc Hein, Dr. Zaillner, Jan Zajiček, Alois Haschke a Jan Brachtl... A dál? Ve schůzi zastupitelstva dne 2. března 1867 bylo opět usneseno, zříditi Obecní spořitelnu a její statut byl schválen. Dle něho obec dávala záruku jen do 10.000 zl. a do začátku obchodování, nežli dojdou spořitelní vklady, vložití chtěla 10.000 zl., jakmile stanovy budou schváleny. To nenašlo souhlasu u vlády a další jednání kdesi zapadlo, až za české správy obecní v únoru — tuším že ve schůzi 28. února 1868 — otázka znovu vytažena na světlo a připravuje se nový spořitelní odbor. Pokud vím, bude do něho zvolen Jan Brachtl, Jan Sobota, Karel Novotný, Čeněk Höger a já«.

»Radní Čeněk Höger do odboru pro peněžní ústav?« zadivil se Veselý. »Vždyť již v první dubnové schůzi obecního vý-

boru sděleno, že je v soudech s obcí, má obtíže s placením svých závazků, že mu hrozí manifestační přísaha a že dokonce u něho straší maga konkursu! Doslechl jsem, že také akce rolnické sladovny byla u rolníků leckde stížena tím, že finanční neurovnanosti Högrovy — jest místopředsedou zařizujícího výboru! — bylo vyžítkováno na úkor reálnosti a pro-

P. ANTONÍN VRÁNA.

sperity podniku. Odjinud také vím, že tím již nyní trpí naše důvěra ve správu obecní a ústaváci se těší, jak konkurs našeho radního podlomí naši posici. Nejvíce tím trpí měšťanost — z výboru ztratil Pořízku, s jehož energií a vyškoleností se počítalo, a ztratí také energii radního, který dovedl čelit i Dru Borákovi.

»Naši posici posílí tábory, připravované proti »prosincovce« — první bude dne 10. května 1868 na Řípu — a dni 15.—17. května, v nichž bude nadšená slavnost položení základního kamene k Národnímu divadlu v Praze. Rečniti bude Dr. Sladkovský. Naše Orlica se tam již vypravuje — Záložna

a Živa značnou podporou jí umožnily zájezd do Prahy. Pořízka byl již ustanoven za vyslance k poradám zařizující se pěvecké jednoty veškerých pěveckých spolků slovanských v Praze«, těšlivě ubezpečoval P. Vrána.

»Jenom ať nám lučavkou není 6. červenec, na který se chystá první pout do Kostnice. Biskupové jsou znepokojeni kultem památky mistra Jana Husi«, vzdýchl si farář.

Gefing přisedoval, jakoby chtěl něco namítnouti po Havlíčkovsku, avšak v té se otevřely dveře a vešel místostarosta František Možný. Veselý, jsa v domnění, že Gefing jest netrpěliv po partii šachu, ukázal na příchozího:

»Tady máte šachistu. Avšak já před šachy varuji — hříčka v koule, šachy, karty nejmiň muži přísluší, varoval také Ladislav Čelakovský«.

Možný se potutelně usmál. »Nevarujte — ani nevíte, jak a kde šachy mohou prospěti. Já jsem v r. 1866 po bitvě u Dubu obhlížel válečné pole a při tom jsem sbíral úlomky granátů. Prušácká hlídka mne při tom překvapila, zatknula mne a přivedla mne před válečný soud do Prostějova. Na štěstí zasedal při soudu tom prušácký poručík, s nímž jsem na valše hrál v šachy, poznal mne a na jeho přimluvu jsem byl ihned a beztravně propuštěn...«

IV.

Učitel Pořízka, vrátiv se ze slavnosti Národního divadla z Prahy, zašel k měšťanostovi Novákovi, aby mu podal zprávu nejenom o zájezdu Orlice, nýbrž i o politických a národních poměrech, jak je shledal u pramene. Mělt' takový informační úkol svěřený.

Novák byl v pilné práci — psal diktando a nahlížel do české gramatiky.

»Z pilnosti eminenc«, nahnul se mu Pořízka přes rameno, »ale z pravopisu ještě ne a dlouho ne«, usmál se šelmovsky a začal sypati na zpravodajský šrotovník.

Základní kámen Národního divadla byl trůnem nejenom Čechie, která do něho poslala balvany ze sedmi vrchů pa-

mátných: Řípu, Žižkova, Blaníka, Kozákova, Práchně, Hostýna a Radhoště, nýbrž i Slavie a celé Slovanstvo seskupovalo se kolem něho. Dr. Sladkovský zapálil svoji slavnostní řečí ohnivý sloup nadšení a do všech srdcí z něho napadalo jisker mocné lásky k národu a pevné víry ve vítězství Slovanstva, jakož i odhodlání, pro vítězství to neochvějně pracovati. Heslem národním stanou se jeho slova: »Hleďme povzbuzovat v národě našem ducha pravého vlastenectví a pravé osvěty a vítězství je naše. Duchu pravého vlastenectví a pravé osvěty neodolají ani brány pekelné...« Orlica pokřtila svoji zpěvnost vodou Vltavy, po níž na loďkách zpívala, a do Prostějova přivezla nové vzpruhy vlastenecké. Přivezla také jednu přemyslovku, čepici to z modrého sametu, s černobílým okrajem a s perem sokolím, jakou pražští vlastenci nosí k čamarám. Dle toho vzoru dá si je ušítí u nás a bude je nositi při všech slavnostech a veřejných průvodech.

Politický život vysoko pozvedly tábory, pořádané v Čechách a protestující proti krutým daním, které ústaváci nově zavedli, a ohražující se proti nynější říšské radě a proti mrzačení práv sněmů zemských. Při táboru na Řípu bylo na 20.000 účastníků a byl tam prohlášen nový český požadavek — volby na základě všeobecného hlasování...

Tedy: z Prahy fouká ostrý severák oposiční a jistě sebou strhne také Moravu, nás. V Kravsku u Znojma se již na 14. června 1868 ohlašuje první protestní tábor, který řídí c. k. notář Vlk, týž, co napsal píseň »Přijde jaro, přijde, bude brzo máj«, a další tábory se oznamují u Hulína, u Kunštátu, na Hukvaldech. A v našem kraji se již vyjednává, aby okresy olomoucký, prostějovský a plumlovský připravily společný tábor lidu na hoře Kosíři, který jest hranečníkem těchto okresů. Tábor má míti hlavně ráz protidaňový a protiústavácký, asi jako v Čechách — okres prostějovský také již podal osvědčení proti nové dani z majetku a odvolává se na to, že druhá polovice říše málo přispěje k financím státním, a také na válečné ztráty z r. 1866, které dosud nejsou státem plně uhrazeny. Tak na př. v Hrubčicích s kolonií Otonovicemi bylo válkou způsobeno škod na polích 18.963 zl. 10 kr., na domech 21.035 zl. 87 kr., celkem tedy 39.998 zl. 97 kr. a na to se teprve za škody obdržela první náhrada, která se odpočítala od daní, v obnosu 7352 zl. 83½ kr. Výkaz o výlohách za

stravování vojska — 397 důstojníků a 13.658 mužů pruské armády — podán byl na výzvu c. k. okresního úřadu dne 16. května 1867 ve výši 45.308 zl. 77 kr. a dosud není vyřízen zrovna tak, jako náhrady za válečné příspěžky, z nichž některé trvaly 6—7—8 týdnů. Kratší cesty »příspěžních vozů« byly do Prostějova, do Přerova, do Olomouce, do Olšan a ty delší až bůhví kam, i tam, kde čert dává dobrou noc . . .

Jinak si z Prahy přivezl také dojem, že je značný proud pro obeslání zemských sněmů, aby na nich ústaváci nebyli bez kontroly, a nejednotné nazírání na interkonfesionální zákon, který císařem bude 25. V. 1868 schválen a vládou vyhlášen.

»Stejně se uvažuje v Prostějově. Při vlivu kněžstva mohlo by z něho dojiti i k nepříjemnostem«, zamyslí se měšťanosta.

A došlo dál než k nepříjemnostem.

Ve svatodušní pondělí měl Jan Zajíček po celý den, i v době »hrubé« mše svaté, otevřený krám, ač vždy před tím jak ve svátek, tak v neděli po celý den mival zavřeno. Po něm stejně učinili Rudolf Woletz, kupec Brachtl a jiní němečtí předáci. Dle nového zákona interkonfesionálního měli k tomu právo, ježto § 13 jeho praví: »Nikdo nemůže býti nucen, aby se zdržel práce o svátcích a slavnostech církve neb náboženské společnosti jemu cizí. V neděli však zastaviti se má po čas služeb Božích veřejná práce, která není pilně nutná«. Avšak lid, nábožensky založený, otevření krámů považoval za provokaci a to tím více, že otevřeno měli jenom ústaváčtí Němci. Policejní komisař, obávaje se veřejných projevů nespokojenosti, žádal německé obchodníky, aby alespoň v čas služeb Božích krámy zavřeli. Ježto se zásah jeho nesetkal s úspěchem a v neděli na sv. Trojici krámy opět byly otevřeny a ježto městské radě bylo sděleno, že k vůli tomu hrozí výtržnosti, měšťanosta zakázal dne 6. VI. 1868 práce, které nebyly nutnými, jakož i prodej v krámech v době dopoledních a odpoledních bohoslužeb pod pokutou 2—10 zl. a oznámil to vyhláškami i bubnováním.

C. k. okresní Fischer vytknul starostovi, že obecní rada nemůže zakázati otevírání krámů a že vyhlášku má odvolati. Učinil to však formou urážlivou, úředně nepřístojnou a proto měšťanosta ji odmítnul a podal na c. k. místodržitelství stížnost proti způsobům c. k. okresního Fischera. Týž kapituloval, poslal novou, úředně nezávadnou vyhlášku a té se měšťanosta

podrobil, původní vyhlášku městské rady změnil a vydal ji přesně dle znění § 13 zákona interkonfesionelního.

Lid však dále hrozil neklidem a tož Jan Zajíček a R. Woletz dne 13. VI. oznámili, že jim hrozí excessy, a měšťanosta ihned vydal písemnou vyhlášku a varoval před výtržnostmi. Současně šel s radními a s policií, které příkázána byla pohotovost, na náměstí, aby netrpěli srocování. Když přes to došlo k excessům a k vytloukání oken, pomáhali četnictvu i c. k. okresnímu komisaři Freyovi i vyrukovavší patrole šesti husarů, až nastalo uklidnění.

Němcům velice přišel vhod postup měšťanostův, překročivší neopatrně právomoc jeho úřadu, a použili ho k útoku na českou posici. Učinili to tím bezohledněji, ježto se jim v době neklidu povedlo odlákat kupce Ferdinandu Vogla, vulgo Krahulce, ze řad většiny a připoutat ho zpět k ústavákům, k nimž dříve patřival, mimo jiné také ubezpečováním, že se v příštích volbách obecních domohou většiny a že mu svěří úřad policejního radního.

Jedenáct členů menšiny vyžádalo si mimořádnou schůzi zastupitelstva na den 20. VI. 1868 a v té jejich mluvčí Dr. Borák vytknul, že starosta proti § 34 obecního řádu učinil svévolná opatření, která jsou v odporu s interkonfesionelním zákonem, a navrhl, aby starostovi projevena byla nelibost. Němci si zařídili, že do schůze přišel také c. k. okresní představený Jan Fischer a že žádal přesné dodržování zákona se strany obce a domáhal se, aby zřízen byl důvěrnický sbor k zamezení dalších ostentací. Při tom ohlásil, že c. k. okresní úřad propůjčí potřebnou pomoc proti dalším excessům.

Starosta Novák klidně odůvodnil své jednání, které vedeno bylo tlakem nutnosti, a věrně vyličil postup událostí i zákroků. Radní Karel Novotný odmítnul tendenční vývody Dra Boráka a navrhl schválení postupu starostova. Notář Einaigl mluvil pro smířlivost obou stran a navrhl, aby se obrana starostova vzala na vědomí. To bylo přijato i se souhlasem Dra Boráka a pro udržení pořádku na příští neděli vylosováno 12 členů obecního výboru . . .

Kasino nemohlo potřebovati úspěchu měšťanostova a připravilo nový útok do schůze zastupitelstva dne 22. VI., v níž jeho zástupci opětně usilovali demonstrovati proti Floriánu Novákovi. Dr. Borák v ní znovu rozvinul otázku excessů a na-

vrhnul, aby se obecní výbor vyslovil, že starosta jednal protizákonně a že obecní výbor proti tomu protestuje a odmítá další následky. Notář Einaigl opětne varoval před šířícím se rozkolem a navrhl »smírčí komitét« o 9 členech, který by stížnosti obou stran uvážil a projednal. Dr. Borák to odmítl a Hynek Čecháček, vysloviv se proti postupu Němců, nazval starostu »mučedníkem«, načež k návrhu Č. Högra přijat byl přechod k dennímu pořadu 13 hlasy. Na to Němci vlastně čekali a provedli demonstraci, která jim byla kasinem uložena — opustili schůzi a znemožnili další jednání. Poprvé s nimi hlasoval Ferdinand Vogl, opustil s nimi schůzi a tím veřejně dal najevo, že přechází k ústavákům. Jinde takový člen dává svůj mandát k dispozici straně, která ho zvolila, ale kdež pak morálka ústaváků! Ta nemohla potřebovat, aby místo odstoupilého člena strany národní nastoupil náhradník téže strany...

Červnové excessy měly dohru u c. k. krajského soudu v Olomouci, kdež byli výtržníci souzeni. Veřejným žalobníkem byl náměstek státního zástupce Walter. Obžalovací spis sepsán byl takovou »češtinou«, že se stal nejpádňejším dokumentem pro oprávněnost promemoria, které deputace olomoucká proti němčení soudních úřadů podala ministru spravedlnosti. Důvody žaloby zněly:

V použití zákona o 25. května 1868 čís. 49 ř. z. obmejšleli nekteří obchodnicy v Prostějove jejich prodejně taky v neděli před poledním časem služeb božích (Bohoslužeb) otevřené držeti. Toto bylo oznámeno (odpověděno) a juš v sobotu 13. června 1868 rozšířila se v městě Prostějově ta pověst, že protiv těm dotknutým obchodnikum v neděli t. j. 14. června 1868 dostavné zjevnosti (demonstrative kundgebungen) se stati mají.

O tomto obdržel tež měšťanosta Florian Novak vědomost, a nechál skrze to ouředni návštěi vyvěsyt, s kterou se obyvatelé od všeho takového zakročeni vystříhali, a takové návštěi bylo tež na domě Rudolfa Woletz na náměstí vyvěsené. Ti na náměstí (v placy) vedle sebe se nachazejicy obchodnicy Rudolf Wolec, Jakub Fassel, Mauric Koch a Ján Zajiček nechali 14. června jejich prodejně otevřené a juž po 8. hodině ráno shromáždžovali se na placy lidé. Tito četli návštěi, jevili protiv jeho obsahu nevolné seznamy množily se vystoupili stím vyzváni, že prodejně se uzavřít mají.

V tomto způsobu nashromaždilo se poznenahle asi 600 osob, tito křičeli, zuřili a byli a sycé hlavně v prosloveh ne-
kterých uprostředních se nachazejících napytých muže víc a
víc rozhorlení, a žádali konečně pod vyhrožováním: »spíše
se nerozejíti než jinak vykladně okna potřískati« uzavření
prodejny, než taky byli jednotlivé vyhrušky s tryzněním, a za-
bytím pronešené!

Tyto Vyhrušky byli ohledem, na ten hrubý počet shromáždě-
ných osob, než taky ohledem na jejich hrozycy chování ku
vlivu duvodného obávání, nejen dokonalé spůsobné, nýbrž
vcipili takové skutečně a poněvadž zle vykročení (Excesse)
obáváno bylo, přišli četnicy Ignac Ondrážek, František Ku-
randa a Adolf Wondrašek policaiti Rudolf Bureš, František
Tomanetz, Jozef Spargel, Josef Šnabel a Ferdinand Sonavend,
měšťanosta Florian Novak s obecníma radníma a s oudama
výboru, obecníma ouřednikama Ferdinandem Vogel, Janem
Barníkl, Františkem Možny, Ernestem Beigl, Jozefem Böhm
a Františkem Engelbert Černý, pak taky c. k. okresního ouřadu
František Frey a c. k. okresní příruči František Hochelber co
zastupce c. k. okresního představeného, domlouvali tomto
množství lidu nejprv dobrotivě, a rozkázali konečně, poněvadž
toto bez následku, aby přítomni se odstranili, a to množství
se rozešlo.

Předc, taky toto obnovené, a častěj pronešené vyzvání po-
zustalo bez následku, ti přítomni byli ustavičně vystupnima,
žádali naramni uzavření prodejny, tlačili se k temto a poku-
sovali se, je uzavřítí až konečně po 11. hodině vyhružování se
uskutečnilo, a kameně a čtyrkrejčarky protiv prodejnám Jaku-
ba Fassel, a Rudolfa Wolc metané byli.

Poslednímu se skrze to žádná škoda nespůsobila, Jakubu
Fassel ale byli 4 tabule skla v ceně 5 zl. 10 kr. roztřískané a
v tomto okamžení bylo jak zvlašt Franc Frey potvrzuje, s toho
množství to provolání »vyprodej« (Ausverkauf) slyšen, které
zřetelně na ten oumysl poukazoval, to ve vykládních oknech
se vynachazející zboží sy přisobyti. Na rozkaz Františka Frey
byli věžové hodiny pohnaté a na polední hodinu postavené, by
se skrz to, to množství k tomu odchodu ponouklo, a když
zvonění polední uslyšeno bylo, odstranila se taky skutečně asi
jedna polovice přítomných, k čemuž taky tá okoličnost přispěti
mohla, že Rudolf Woletz, Jakob Fassel a Moritz Koch jsouc

stim pohnati hodinu přelstění jejich prodejny uzavřeli. Ti Ostatní přítomné osoby odebrali se k prodejny Jana Zajička a žádali s křikem a nuzněním pod stejnýma těž taky obávani povzbuzujicyma vyhrůzkama »ne spíšej odejiti a okna vytlouci« taky uzavření tejto prodejny.

Taky zde zustalo upominani a vyzváni dotýčných vrchnostenských osob »rozejiti se« neplodné a když na takové vyzváni Františka Frey tkadlecky tovaryš Jozef Knappek jemu drze předstoupil a odpověděl: »ne spíš odejiti, ažby Zajiček zavřel«, tak ponoukl Franc Frey jeho uvěznění skrz četníky. Když tedy četníky Jozefa Knapka do trestnice vedli nasledovali jim při tom jeden dil toho množství, tlačil se na ně a žádal s vyzdvýženým hulkama s křikem a zuřením propuštění Jozefa Knapka syce že ho oni samy osvobodijou, a četniku se uchopijou; kterežto vyhrožování jako předešlé stěch samých příčin zdůvodněně obávani povzbudilo.

Zaroven popadl Jozef Knappek nasylně ručnicky Adolfa Wondráčka bez pochyby v tom oumysl, touto jemu vytrhnouti a vyzval přítomné ku pomoci protiv četníkum.

Četníky vzali ho skrz to v uprostřed učinili kruch klesli bodakama a poněvadž v tomto okamžiku to od c. k. příručního okresního ouřadu Františka Hochelber vyzvata a ze 6ti mužů Husaru na koních pozustavajicy patrole c. k. 2. husarského pluku přispěla, zdařilo se Jozefa Knapka do trestnice odvésti a to množství po několikerém uveznění rozehnati . . .

Žalováno bylo 12 osob, 1) pro přečin lidozběhu, 2) pro zločin veřejného nasyli ve vynucování a 3) pro zločin veřejného nasyli a násilném rukoložení a nebezpečném vyhrožování protiž vrchnostenským osobám v ouředních věcech.

Obžalován byl také pekař Fridrich Abrahamek, majitel domu č. 30¹⁾ na náměstí, který prý ve chvíli, kdy se již lid rozptyloval, vyzval a zvedl: »ninějc ještě k prodejny Jána Zajička jíti« . . .

Všimnul si ministr této nové urážky českého jazyka? Kdežpak liberál a přispěti k rovnoprávnosti u c. k. soudů! Neprováděl ji ani při advokacii. Žádost okresu prostějovského a plumlovského, aby do Prostějova byl jmenován advokát »moravské« řeči znalý, odevzdal advokátní komoře, ta ji dala k

¹⁾ Žerotínovo náměstí 21.

vyjádření Dru Heinovi a Dru Zaillnerovi a konec všeho byl, že žadatelé byli odmrštěni, poněvadž prý jmenovaní dva advokáti vyhovují všem potřebám Prostějova i okolí. Místo po Dru Josefu Pollakovi zůstalo v jejich prospěch neobsazeno od roku 1864 a teprve v polovici r. 1868 dostal je Israelita Dr. Adalbert Trieschet, který 1. červencem otevřel advokátní kancelář.

Nu, dlouho se tomuto svému protislovanskému triku nebudou těšiti — rada říšská se již 9. V. 1868 usnesla, že advokacie se stává volnou a že od 1. I. 1869 advokáti nebudou více jmenováni od ministra spravedlnosti jako dosud. Dr. Zaillner se při jednání o tom vyslovil pro úplnou neodvislost advokátů, kterážto otázka jest požadavkem práva, avšak klopýtl v otázce koncipientské. Ve schůzi 6. V. 1868 navrhoval šestiletou dobu koncipientskou — v návrhu zákona se mluvilo o době sedmi leté —, avšak ministr spravedlnosti Dr. Herbst se vyslovil pro liberálnější návrh poslance Dra Kaisera, žádající koncipientskou dobu jen čtyřletou, a návrh Dra Zaillnera propadl velikou většinou. Ministr Dr. Herbst při tom poukázal na to, že říšská rada se již před šesti lety vyslovila pro princip volnosti advokacie a že uskutečnění jeho jest otázkou cti.

Národní Prostějov tuto otázku cti dobře bude sledovati nejen u advokátů ústaváckých, nýbrž také u advokátů národních, z nichž někteří jistě již nyní uvažují o Prostějově. Z kanceláře dra Aloise Pražáka v Brně alespoň se již ví, že jeho koncipient Dr. Josef Fanderlík, rodák prostějovský, jemuž ministr spravedlnosti miní uděliti místo advokáta ve Velkém Meziříčí, se rozmýšlí pro Prostějov, kdež vystoupil již ve dvojí volbě sněmovní.

V.

Zákon ze dne 19. V. 1868 o zřízení politických správních úřadů měl také zavésti nové politické rozdělení Moravy a Prostějov neměl býti sídlem c. k. okresního hejtmanství, měl býti znova odstrkován tak, jak se to dalo v otázce železniční, a tož zastupitelstvo obecní bránilo se nové degradaci města

zvláštní deputaci, vyslanou do Brna i do Vídně. Z české strany hlavní osobou byl v ní místostarosta Fr. Možný. Deputaci uváděl posl. Dr. Zaillner, jemuž za to byl obecním zastupitelstvem projeven dík.

Ve schůzi zastupitelstva 6. VI. 1868 sdělil c. k. okresní hejtman, že se již s Prostějovem jako sídlem c. k. okresního hejtmanství počítá, a žádal pro ně úřední místnosti pro 2—3 koncepční síly a jiný personál, jakož i byt pro sluhu. Zastupitelstvo se usneslo: »V uvážení, že obec pro c. k. okresní úřad od roku 1850 až do 30. VI. 1872 se dříve zavázala bezplatně opatřiti místnosti, jest obec volna, místnosti ze 6. světnic, 2. kuchyní a jedné komory za nynější výnos činže ročních 291 zl. k užívání přenechati ve svém domě č. 34.«²⁾

V kasině za čerstva se přemílaly osobní otázky c. k. okresního hejtmana i c. k. okresního soudce a výsledkem byla důvěřivost v Dra Zaillnera, který dopsal z Vídně, že jedná s Dr. Giskrou i s ministrem spravedlnosti Drem Herbstem.

V osobě c. k. okresního Fischera nebyli v kasině jednotného mínění, avšak týž se tam učinil příjemným. Příležitost byla vhodnou — ohlášený tábor na Kosíři a stavba rolnické sladovny.

Za tábor na Kosíři pro den 19. VII. 1868 zažádalo se ze tří okresů a také ze tří okresů přišel zákaz.

Zákonem bylo prohlášeno právo shromažďovací, ale ministerstvu ponechána volnost zrušit jej v případě veřejného nebezpečnosti. A toho se plnou měrou použilo proti českému národu, hlavně v době táborů. »Podle nápadně se množících ohlášení aneb žádostí za povolení ke konání táborů«, pravil okružník českého místodržitelství, v té době vydaný a jistě i po Moravě kolující, »lze s právem souditi, že nejde ani tak o užití práv vyhrazených občanům státním zákonem ze dne 15. XI. 1867 ve smyslu tohoto zákona; ale spíše hledí se zneužití takových shromáždění lidu k politickým demonstračním proti samé ústavě, která jest přece pramenem zpučeného práva. Co se zběhlo při posavadních shromážděních lidu, utvrzuje podstatnost toho domění. Zkušenost ta přiměla c. k. místodržitelství, aby vyzvalo c. k. okresní úřad, by vzhledem k žádostem za povolení takových shromáždění lidu pod širým

²⁾ Žerotínovo nám. 17.

nebem užil svého práva k záповědi tehdá, když dobře zváživ veškeré okolnosti, jako jsou: příčiny, proč se tábor lidu žádá, povaha programu, povaha příprav ke shromáždění, osobní poměry svolavatelů, volba doby a místa, z těch a jiných okolností nabude přesvědčení, že se obmyslený tábor lidu stojí za účelem v úvodu tohoto výnosu naznačeném, pročež plným právem lze užiti § 6 (o zákazu tábora). C. k. okresní úřad vyzývá se tedy, by při posuzování podobných žádostí veškeré naznačené okolnosti s největší bedlivostí vzal na zřetel, a jednal tak podle svého přesvědčení, k jakému byl způsobem tím došel«. ³⁾

Tři c. k. okresní správcové jednali tu »z přesvědčení« — ústaváckého.

V Prostějově o povolení zažádal Karel Novotný, z Kralic rolníci Jan Soušek a Kristián Vavrouch a ohlásili, že se rokovati má o otázkách:

1. Čeho si přeji Slované na Moravě, aby se stalo vzhledem k článku 19. základních zákonů státních, který dává každé národnosti právo, aby měla potřebné ústavy vyučovací.

2. Je-li prospěšno státu a rolnickému stavu, aby zavedeno bylo neobmezené dělení pozemků nebo ne.

3. Jak by se dala docílití svornost obou národností na Moravě.

Otázka školská, položená na přední místo rokování, projednávala se i na jiných táborech a podklad její dobře vystihla žádost okresu plumlovského, podaná císaři dle směrnic, řízených z ústředí české politiky. Zdůrazňovalo se v ní:

»Máme my, tři čtvrtiny slovanského obyvatelstva, v celém markrabství jen 2 nižší gymnasia a žádáme, 1. aby na technickém ústavě v Brně vedle německých též byly zřízeny stolice učitelské s vyučovacím jazykem českým; 2. bud'tež nám po-přána 4 gymnasia a 2 vyšší reálky, totiž aspoň tolik státních škol středních, kolik jich mají Němci a Židé placených z fondů zemských; 3. konečně ať se určí přiměřený počet hlavních škol českých v městech a okresech slovanských . . .«

C.k. okresní Fischer kosiřský tábor zakázal dne 13.VII. 1868 a zákaz odůvodnil takto:

»1. Místo, kde se lid shromážditi zamýšlí, nebylo úplně

³⁾ Arnošt Denis.

popsané a nebylo konečně povolení majetníkův k upotřebení jejich pozemků c. k. úřadu podané.

2. Kopec »Kosiř«, c. k. úřadu jen dle pověsti znám, sahá krom toho do zdejšího okresu i do okresu olomouckého a plumlovského. V pádu shromáždění se mnoho lidí stalo by se lehce, že by lid i do cizích okresů vkročil a takto shromáždění odbýval, jaké dovoliti tomuto c. k. okresnímu úřadu nepřisluší.

3. Otázky, o jaké se rokovati má, jsou tak neurčité, že se lze obávati, by se rokovalo o něco, co zákonům státním odporuje, a veřejný pořádek by lehko mohl býti uveden v nebezpečství, a to tím více, anžto řečníkům pod širým nebem mluvícím nelze dobře porozuměti nejvíce stran daleko stojících účastníků shromáždění, z kteréhož nedorozumění by nepořádek se škodlivými následky povstati mohl.

Z toho vysvítá, že se povolení i na základě čl. 6. zákona daného dne 15. XI. 1867 č. 135 udělití nemůže.

Konečně budiž podotknuto, že nebyl ředitel shromáždění tohoto jmenován (čl. 11. zákona)«.

Přestupníkům zákazu hrozilo se trestem až do 6 neděl vězení nebo pokutou 200 zl.

Proti zákazu bylo podáno odvolání k ministerstvu a lid se strojí na tábor. Okresní správa obsadila celé okolí vojskem a c. k. okresní Fischer posílal starostům obcí zvláštní fermány, aby svým občanům zabráňovali jíti na tábor. Přes to se v zahradě lázeňské ve Slatěnicích, kdež bylo shromaždiště táboritů, sešlo přes 5.000 lidí a mezi ně přišli 4 političtí komisaři. C. k. okresní komisař olomoucký nepovolil odbývání schůze, ježto se pořadatelé nemohli vykáhati příznivým vyřízením rekursů, a tož lid se dal na pochod — před kříž u kostela. Tam byl vyhlášen zákaz shromáždění, lid se na oko loyálně podrobil, ale hromadně šel zpět do lázní a tam si to, co si nesměl říci na táboru, jiným způsobem pověděl při »rolnické besedě«.

Prostějovští Němci si svého okresního chválili a v Mähr. Corr. si napsali: »Také naši korunáři mají v žilách Wenzelsblut a proto podle pokynů trojhvězdí Palacký, Rieger, Brauner ohlásili tábor na Kosiři. Přirozeně byl tábor zakázán... Fischer rozložil po vesnicích u Kosiře 2 eskadrony z druhého pluku husarského«...

Zařizující výbor rolnické sladovny vybral pro stavbu závodu 15 parcel ve Vrahovicích, avšak při zakupování místa

toho narazil na těžké překážky, strojené obcí Vrahovskou a sousedy jejími. Jednotlivci byli navedeni ke stížnosti, že by se jim sladovnou ztrácela voda ze studní, a obecní představenstvo vzkázalo, že měrice pastviska u něho stojí 800—1000 zlatých. Přes tyto obtíže vyspal předseda prof. J. R. Deml dne 5. května 1868 dodávku materiálu na stavbu sladovny, 100.000 cihel, mnoho kubiků kamene a dal také vyráběti vepřovice, načež vyhlásil i stavbu samu, vyloživ zadávací podmínku u Arnošta Weigla v Prostějově. Plány podniku byly již vypracovány inž. Janem Krulišem z Prahy, u Eduarda Suchomela v Lanškrouně měl opatřeny potřebné kvádry, z přerovské vápenky hr. Magnise vápno, z Romže u Držovic a Vrahovic jakož i z Moravy potřebný písek a na strojnickém zařízení již pracovala pražská firma Martinka & spol.

Při stavební komisi, kterou řídil c. k. okresní Fischer, byly proti stavbě činěny námitky se strany cukrovaru bedihoštského, zastupovaného Drem Heinem, se strany dědiců mlýna Hrubčického a se strany obce Vrahovic. Tato na popud Fischera žádala za příjezdní jitro pastviska 3200 zl., t. j. 2 zl. za □sáh, a k tomu ještě s podmínkou, že obec podrží veškerá práva na území tom lpící. K dohodě nedošlo a c. k. okresní již začátkem července zakázal obci vrahovské, dáti sladovně povolení ku stavbě, a veškeré další jednání co nejdříve zdržoval. Zařizující výbor se z rozhodnutí Fischera odvolal a bez povolení dal vykopati a vyzdíti na staveništi vrahovském studnu, za což byl c. k. okresním odsouzen k pokutě 5 zl.

Wessel, který v té době co den byl viděn ve Vrahovicích, spokojeně si mnul ruce a v městě i v okolí šířily se zprávy, stavbě sladovny nepříznivé, a podnik považován byl za těžce otřesený, ne-li za pochovaný. Galaš viděl, jak ředitel Hantschmann tiskl Israelitovi ruku, zaslechl slova: »Gratuluji. A nyní do Vrbátek!« a začal zuby i pěstě.

Avšak ani tyto skutky, prospěšné Němcům, neudržely Fischera v Prostějově — Dr. Zaillner nezapomenul počátečního sporu, nevěřil v úplnou oddanost ke kasinu, a Fischer přišel jako c. k. okresní soudce na stanici bezvýznamnější, do Mohelnice. C. k. okr. soudcem v Prostějově byl jmenován Karel Umlauf, c. k. okresní představený z Kroměříže, týž, který v březnu r. 1867 na ústavověrný program do sněmu kandidoval ve venkovských obcích kroměřížských a jehož letáky

z okresu zdouneckého byly sněmovnou odsuzovány jako protiústavní.

C. k. okresním hejtmanem I. třídy byl pro Prostějov jmenován Dr. Jan Bažant, úředník zemského výboru v Brně. Olomoucké noviny o něm napsaly: »Dr. Giskra do Prostějova poslal svého vřelého přívržence a přítele Dra Bažanta za hejtmana, aby nám lebky naše napravil a o prospěšnosti a výhodnosti nové doby konstituční přesvědčil. Dr. Bažant nebyl dosud ve státním úřadě a právě z okolnosti, že ihned byl povýšen na c. k. okresního hejtmana I. třídy, — c. k. okresní představený Jan Rupp byl jmenován jen hejtmanem II. třídy pro Nové Město —, lze souditi, že má výtečné vlastnosti, na kterých sobě jeho strana mnoho zakládá. Býval prý nejhlavnějším agitátorem německým. Působení jeho při prohlášení kontribučenských záložen jest dosti známo. Bylť prý také hlavním spolupracovníkem časopisu »Mährischer Correspondent«, pověstného listu němčourského, a utrhační jazykové dokonce tvrdí, že od něho pocházejí ty nejjizlivější články.«

Jednou také bylo tvrzeno, že Dr. Bažant pochází z pokřtěných rodičů židovských, ale vícekrát opakováno nebylo.

Úředně se Dr. Bažant představil výnosem ze dne 31. srpna 1868: »Na základě zákona daného dne 19. května 1868, nímžto politická správa ve všech instancích od správy soudní odloučena a působnost vykonávání ve všech záležitostech k správě politické náležejících, zeměpanským hejtmanstvím okresním vyhražena byla, vysoké cis. král. ministerium vnitra dne 10. července 1868 čís. 101 z. ř. nařídilo, by okresy Prostějovský a Plumlovský co do správy politické v jedno hejtmanství okresní se sídlem v Prostějově spojeny byly.

Výnosem daným 3. srpna b. r. č. 3141 vysoké c. k. ministerium vnitra mne jmenovalo okresním hejtmanem pro politický okres Prostějovský nově zřízený. Následkem toho nastoupil jsem dnes úřad svůj a v týž den jsem zahájil působnost c. k. okresního hejtmanství, o čemž tímto vědomost dávám. Zároveň sloužiš následující ustanovení k vědomosti: Kancelářské místnosti c. k. hejtmanství okresního jsou v domě městském č. 34 na dolním náměstí v Prostějově. Úřední hodiny jsou od 8 do 12 předpoledne a od 2 do 6 hodin odpoledne; podací protokol však již v 5 hodin odpoledne se zavírá.

Knihař Růžička hned našel ve výnosu háček: Dr. Bažant

přišel převracet Prostějov — dělá z horního náměstí, na němž městský dům č. 34 stojí, náměstí dolní. Proč? Inu, Nováci mají dům na náměstí horním, Zajiček na náměstí dolním a Dr. Giskra to chce mět postaveno vzhůru nohama . . .

Kasiňáci i při této příležitosti ukázali svoji liberálnost, napsavše: »C. k. okresní hejtmán i c. k. okresní soudce jsou přísně ústavověrní a, jak doufáme, také jimi zůstanou, ježto obzvláště v Prostějově jsou ústavověrné státní úřady nutnou potřebou. Čekáme také od jejich podřízených, že se nebudou fraternisovat s českou klikou, novým řádům nepřátelskou, a to tím méně, ježto jistě by jejich případy byly předány veřejnosti . . .«

Také Dr. Zaillner si v té době liboval. Vedle Prostějova měl také štěstí na Osoblažsku. Měl tam zdařilé schůze voličské, byl tam slavnostně vítán, měl i slávobrány a s hory Bischofskopfu se díval na Vratislav, Míšeň, Javorník a v duchu zalétal až do Berlína, k Bismarkovi. Veliké pocty, jemu jako ústavověrnému poslanci připravené, měly paralyzovati oslavy, které několik dnů před tím strana feudálně-klerikální v okrese připravila arcibiskupovi olomouckému. Tedy: na jedné straně arcibiskup, na druhé straně Dr. Zaillner — kdo si přeje víc?

Proto Dr. Zaillner byl také v kasině humorně naladěn, přinesl tam posměšnou písničku »Das Lied vom Wenzel«, která na vídeňském »šicenfestu« byla rozhazována a za kterou autor, jakýsi žid Lindner, dostal od vídeňských Čechů výprask, a kasino se div neuzpívalo, vyražejíc verše a sloky o české zemi:

Du hast den Palacky, Sladkowsky, Rieger,
der Knute freieste Bekenner,
Skrejschowsky, den Thun und noch viele Eselsky,
die hurtig entschiedensten Rückwärtsrenner . . .

— — — — —
— — — — —

Ja sie brachten Vieles heim
von der Moskaureise,
und so manches Wenzelslaus
zierten Stanisläuse . . .

Pozoruhodným se stalo, že od jmenování Dra Bažanta nebyl v Mähr. Corr. potupné ani útočné články o národním

Prostějově, až sami Němci se tomu divili, poukazující na schůzi obecního zastupitelstva ze dne 12. srpna 1868.

V té se jako důsledek táborových rokování a resolucí proděnával »písemný dotaz venkovských obcí okresu olomouckého, prostějovského a plumlovského, zdali by obec prostějovská za prospěšné uznala, dostati slovanské nižší gymnasium z Olomouce do Prostějova a povýšení tohoto na vyšší, v pádu pak toho uznání zdali by ochotna byla ve spojení s nimi a to na vysokém místě prosebně se ucházeti«.

S ústavem tím byly totiž veliké obtíže. Původně byly při německém gymnasiu v Olomouci slovanské paralelky, které byly citelně utlačovány. Po válce r. 1866 císař povolil 18. října 1866 kabinetním listem, aby byla v Brně a v Olomouci zřízena státní čtyřtřídní gymnasia s českou řečí vyučovací. Ale v Olomouci mohlo býti otevřeno až ve školním roce 1867/68 a s umístěním jeho byla taková svízeľ, že vznikla agitace proti návštěvě ústavu a odtud pokusy venkovských obcí, umístiti ústav v Prostějově.

Dr. Borák ve schůzi zastupitelstva se ohražoval proti vyhovování tomuto dotazu a pravil, že nemá ve venkovské obce žádné důvěry proto, že ničím nepřispěly na vydání, které Prostějov povolil společnosti severní dráhy, aby nádraží se založilo co nejblíže města. Dr. Zaillner pravil, že Prostějov je město více řemeslnické a obchodnické, tak že rodičové dávají své syny více do škol reálných a průmyslových, a také prý nyní stav advokátský, notářský a úřednický není tak lákavý. Proto prý gymnasium pro Prostějov nebude mít prospěchu a obce venkovské ať sobě zařídí gymnasium, kde se jim bude líbiti.

Obecní výbor se národní většinou usnesl: »Městská obec se připojuje ku snahám venkovských obcí, aby nižší gymnasium v Olomouci povýšeno bylo na vyšší a aby bylo přeloženo do Prostějova.«

Učitel Pořízka i starosta Novák v mlčení Mähr. Corr. tušili změnu taktiky německé a měli stejnou otázku: Odkud pak fouká? ...

Oba předáci národní byli v té době tísnivě zamlklí — v celkové situaci českého národa docházelo k rozlomu. Císař rád by byl získal Čechy a za návštěvy své při svěcení třetího mostu v Praze uložil Beustovi, aby konferoval s Palackým a

Riegrem. Ale nepochodili. Lid se oběma vyhýbal a císař na Hradčany jel nepozdravován a také při svěcení mostu byl lidem ignorován. Naopak studentstvo oslavilo na Staroměstském náměstí popravené mučedníky a na Bílé Hoře vzdalo hold padlým bojovníkům. To by nebylo zaráželo Pořízku ani Nováka, ale po nezdaru Beustově došlo v německých listech — také v Bohemii — k poznání, že jest nutno opravití zemské zřízení i zemský řád volební.

Tím zavedena byla diskuse o obeslání sněmů. Národní Listy horovaly pro obeslání sněmů. Pokrok proti tomu nazýval obeslání sněmů za daných poměrů hříchem. Moravská Orlice a většina časopisů přidaly se k myšlence, že se sněmy obeslati nemají, z čehož došlo k nepřátelství ve vůdčích kruzích a ke složení mandátů mladočeských. Staročeši šli v nepřátelství tak daleko, že vyčetli Dru Sladkovskému, že chce obeslání sněmu proto, aby neztratil výnosné postavení v zemském výboru.

Pak se stala dohoda, sněmů neobeslati: Český sněm sešel se 22. srpna 1868, čeští poslanci abstinovali a prostřednictvím tříčlenné deputace podali památnou deklaraci. Tato poprvé formulovala české státní právo. Vrcholila v prohlášení, že spojení zemí koruny české s ostatními zeměmi bylo a jest pouze dynastické, že poslanci sněmu českého neměli a nemají práva ani mandátu, voliti nebo vstoupiti do rady říšské, a že právní poměr království českého k jiným zemím a k nejvyšší dynastii může se upravití toliko úmluvou mezi králem a politicko-historickým národem českým. Deklarace vzpomínala také § 19, který měl zajistiti rovné právo všech národností, a vytknula, že »k hlavnímu článku ústavy očekává se podnes klausule vykonávací, bez níž nemá ceny a platnosti praktické«.

Moravští poslanci na sněmu moravském osvědčili úplnou solidárnost s poslanci českými, nepřišli do sněmu a podali dne 22. srpna 1868 zemskému hejtmanu hr. E. Dubskému podobnou deklaraci, jako v Čechách s prohlášením, že se nezúčastní ani jednání sněmovního.

Lid uvítal deklaraci jásotem, obecní zastupitelstva venkovských obcí v Olšanech, Stařehovicích, Určicích, Dětkovicích, Seloutkách a jinde vyslovovala souhlas s jednáním deklarantů, ale Novák a Pořízka cítili, že ústaváci teprve nyní mají volné pole a že Prostějov bude střelnicí, v níž kdejaký němeček bude střeliti do národních posic jako do terče...

Rezniční synkové a tovaryši sešli se v hospodě »u černého beránka«^{3a)}, kdež za doby cechů bývala jejich cech. místnost tovaryšská a kde ještě po r. 1863 při svých schůzích na strop věšivali svůj znak cechovní. Byl olejovými barvami malován na plátně a vsazen do dřevěného, rýhovaného rámu. Na jedné straně znaku řeznický v červené vestě, v červené čepičce, s vyhrnutými rukávy vedl vola na provazu a 3 řezniční psi mu pomáhali. Na druhé straně znaku byl řeznický výsek, v němž stál nad mohutným špalkem řeznický a chystal se vysekávat maso pro dvě nakupovačky a pro výrostka, který stál za nimi. Na znaku bylo širší volné pole, na něž bývala psána jména dvou starších, které si tovaryši zvolili. Při změnách těchto cechovních funkcionářů se pole přebarvilo a psala se na ně jména nově zvolených starších. Posledně na něm bylo psáno: Anton Linduschka, Franz Loschťák, Jare 1863.

Byl sobotní večer před císařskými, před »hrubými« hody, a oni se měli uradit, jak a kde provést starobylou svoji zábavu »stínání berana«. Slavívali ji »u černého beránka«, ale letos mířili jinam a na cosi většího. Tovaryš Josefa Nového přišel s nápadem, aby se beran stínal tam, kde bude muzika a kde by se s »civilem« a s děvčaty rozloučili ti z nich, kteří narukují k vojsku.

Nápad došel souhlasu a pro stínání berana jedni navrhli hospodu Lampartovu⁴⁾ a jiní u Hlíňáků, ježto jsou tam známé a hojně navštěvované tančírny. František Lošťák, syn Ferdinanda Lošťáka, řezníka v Plumlovské ul. č. 57⁵⁾ byl jiného mínění:

»V Dolní ulici máme Lužánky, které jsou na úmor. Dnes mají největší zahradu a polem sahají bezmála po Kravský mostek, ale inženýři protnou je železniční tratí a tím jejich zahradě odzvoní umíráčkem. A umíráček zablinkne jim tím hlučněji, ježto naši mistři již mluvili o koupi lužánecké plochy vedle tratě. No, a co si řezníci vzpomenou, jakoby bylo uděláno. Vedle toho se také již uvažuje, aby se v sadové frontě uliční stavěly domky. Město i venkov zažili v lužáneckém sadu —

^{3a)} U templu 3. ⁴⁾ Kostelecká 25. ⁵⁾ 49.

v »Augartnu« — mnoho pěkných chvil a měli by se s ním rozloučiti vděčně. Proved'me stínání berana v Lužánkách jako slavnost na rozloučenou s nimi a zavděčíme se Hané«.

Návrh tento byl přijat a řezníci rozdělovali si úkoly, kdo opatří berana, kdo pozlátko, kdo pentličky, kdo nabroušený kosiř, kdo bude pomocníkem v kuchyni a kdo »sklepníkem« . .

V hodové pondělí bylo pěkné, sluneční dopoledne a před »hrubou« mši — měla býti slavná, hraná — hojně lidu z města i venkova chodilo po valech. Akáty i bílé topoly byly ještě v plné zeleni a hrušně, jabloně i švestky v hradebním příkopu blýskaly se hojným ovocem. Měšťané byli po nejvíce po černu a v cylindrech — také Hynek Čecháček — a v čamarách, Orličáci v poděbradkách, jiní v tvrdých kloboucích s úzkými střechami — v »limónkách« —, měšťanky v turnýrách s pořádnými honziky, s ozdobnými mantily přes ramena a s čepečkovými klobouky na hlavách. Remeslnice byly ponejvíce v čepcích z tylu a měly je pestře zdobený. Děvčata byla bez mantil s koketními klobouky střechatými, zdobenými umělými květinami a stuhami a s jemnějšími »sedly« sukní. V rukou nesla modlitební knihy, černo vázané. Všude oslňoval rips, orlián, kažmýr, ano i muselín a tafet. Měšťanské dcerky na sebe volaly Máry a Tóny, řemeslnické dcerky se na sebe smály jako Marijanky a Toničky.

Houf děvčat zastavil se u lavičky za severovýchodním »parazólem«, na které seděly dvě tělnaté měšťky a hovořily s venkovankou — byly to tetka Marijána Dlabalová, roz. Pešková ze Štětovic. Měšťky litovaly zašlé módy krinolinové — v krinolinách, ach, se vdávaly! — a vzpomněly také, jak krinoliny zachránily čtyry Angličanky, které se klouzaly na rybníku v Bruselu a se probořily. Zvonovité sukně je udržely nad vodou, až přišla pomoc. Měšťky pak litostivě prohodily k tetce:

»Však vy jistě také litujete hanáckého kroje, který u vás již zanikl. Bývaly jste v něm jak březulkované vajíčko velikonoční a na každou se srdce smálo z daleka. Inu, k nakousnutí« . . .

Tetka byly z povídavých — samy o sobě říkaly, že jsou jak větřák: jak se roztočí, neví, kdy přestati —, přichvály měšťkám řeč a daly se do výkladu o nynějším »strujo«, jaký se u nich nosí.

»Košola je z ózkéma rokávama, napředko z »psecem« z dirkovanyho bilyho vešévání strojenyho, v kerym só propleteny

červený lebo modrý mašlečke. Podolke só bily, řásny, ze 4.—6. puli a z pěknéma háčkovánéma »anzecama«. Spodnich sokeň na sebe navalim ai šest a so šeroká jak diža. Vrchni sokně mám take řásny, dule naparáděny sometkama, šterekrát dokola naševánéma. Nekerá má na sokňách ai všelijaky »kanyre«, nastrojeny »pufkama«. Na sebe oblikám »čamarko« alebo »frcolko«. Čamarka — ve ji řikáte jupka — je volná, v zádecn troško delší, napředko na kromfléke zapinaná a dule lemovaná kanyrem. Frcolka bévá otažená, v zádech má dva faldičke a napředko kromfléčke dvojima řadama. O krko a o rokávu mivá našety mřežke. Na hlavě, jak vizete, nosim šátek, po staro ovázané. Je kažmirové a jenom cépek v zado a cépe, kery si dávám přes vršek hlave, a zástrčke o oši só vešěvany hedbábim. Obóvám si vesoky střevíce šňurovací lebo si natahno »štiblata« z černyho lastino a bilo štepovany. Na špičce z nich visijó dva střapečke, kery mužó beť strakamakatých barvé. Take nosívám zástěro, hedbábnó ze střapcama. Co přestale pantléke, nevěste majó hlavo všelejake zaróblovanó. Hlava se splete do leléčku, ve štveřeco stahovaných, pak se leléčke roztahnó a zdrhnó a motajó se okolo hlave tak, že holé ostane jenom vršek, na keré se k oltářo dává věneček. Kerá má málo vlasu, vepučí si od vlásenkářa z města »parobko« . . .

K mužské »struji« se tetka nedostaly — na valech objevili se řezničtí, oblečení v bílých kazajkách, s bílými zástěrami a čepicemi, a vedli berana.

Všechno hned k nim a obdivovalo průvod. Beran měl rohy a kopyta polepeny pozlátkem, na vlně měl připevněnou celou čabraku bílých a červených mašliček, okolo krku mu zvonil pásek rolníček a dvě řezničtí jej vedli na širokých a dlouhých pentlích zelených a červených.

Řezničtí byli sám šprým a smích, dělali si na odpoledne reklamu pro Lužánky a od valů se dali k olomoucké bráně. U té bylo živo. V plátěném stánku »kavárny« vařila se v kotlicích káva a prodávala se v hrníčkách, na malých hliněných talířkách třásl se »sulc«, porce za 2 krejcary, a budka tabační byla jako v obležení. Písničkáři měli po zemi rozloženo náručí písniček, tištěných u Škamnycla ve Skalici, a stavěli rámy, na nichž připevněný byl nejnovější morytát a hůlečky, jimiž při vyzpěvování ukazovali i na hřebenáře, který pro nešťastnou lásku

»se oběsil a na vandr šel«. Ukazovali také obrázek z italské vojny o Veronu a zpívali:

»U Veruny na tom kopci
stojí tam Piemont se svou mocí,
pan Radecký proti němu,
budouce spolem dělat vojnu.

Pan Radecký komandýruje,
levý fligr defeliruje —
na levém fligru huláni,
to jsou tý vojenské tyrani.

V prostředku jsou kanonýři,
to jsou tý vojenské raubíři,
na pravém fligru husaři,
to jsou tý vojenské masaři . . .«

Dále se zatím nedostali — průvod s beranem došel až k nim
a vhod — — potřebovali na sebe upozorniti a tož spustili na
počest berana:

Běžela ovečka
vzhůru do kopečka
a za ní beránek,
žalovat na zámek.

Nežaluj, beránku,
na svou galánku,
ona ti uvyje,
kytku z marijánku . . .

Když průvod zapadl do olomoucké brány, teprve končili
vojnu o Veronu:

Na šance jsme se dostali,
Piemonta jsme zahnali,
padlo nás tam na tisíce,
Piemonta ještě více . . .

Na náměstí shluklo se okolo řeznických nejméně tolik lidí,
co jich bylo při interkonfesionelních excessech červnových,
a zvon, volající na »hrubou«, jich ani třetinu neodvedl do kos-
tela. Odvedl tam živel nevázaný — učni musili jako každou
neděli na mši, do předu, před lavice, ale byli tam jako v očistci.

Místo ministrantů viděli u oltáře berany s pozlacenými rožky a nebýti po ruce šlejiře Císaře, který měl chalupu u rybníka a jako vysloužilce s dlouhým knírem byl komandantem nad jejich kázní, byli by zdrhli z kostela. Ale Císař měl pružnou palašku a toho z nich, který se prohřešoval proti »cechovním regulím«, vyvedl ke kaplánce a jak ho palaškou řezal, tak ho řezal.

A učňům nabíhalo ještě víc, když se ozvala první rána z hmoždíře — od oltáře se v myšlenkách ocitali u hradebního příkopu za fortanou, viděli tam hmoždíře nabíjet prachem, zatloukat »špuntem«, viděli cílaře Exlera ze střelnice, jak doutnákem šimrá okolo hmoždířové pánvičky, a mimoděk zdvihali hlavy ke stropu kostela, jako by se dívali za vystřeleným »špuntem« a dohadovali se, jak vysoko vyletí a kam dopadne . . .

Stínání berana na rozloučenou s Lužánkami přivedlo do jejich zahrady mnoho Prostějováků ze všech vrstev. Nechyběla ani četa chlapců, kteří se tam dostali bez vstupného - Francek Gabrlíků, sedmiletý školák, jim prozradil a poradil, kudy na slavnost. Stružná voda padá z dolního mlýna do hrozitánské hloubky a Lužánky z této strany jsou proti ní chráněny vysokou terasou z kamenů a proto není tam zídky ani plotu — kdo má pevné prsty a dobré paty, dostane se do zahrady jak veverka. Gabrlík měl obojí — šplhával na sochu sv. Floriána u Trávnícké ulice a vyšvihl se jí za krk jak čermáček. A když ho tam jednou starý Černil přistihnuli a pohrozili mu: »Co tam, nezbedo, děláš? Jedeš dolů!«, sjel se sochy jak na křídlech, vyhrkl: »Byl jsem se dívat, má-li svatý Florián v putynce dost vody na hašení«, a tamten jako vítr . . .

Stoly pod košatými kaštany i pod mohutnými jilmy byly obsazeny, na obou kůželnách hrálo se jak o závod — na jedné se hrála »šňůra«, na druhé »labinét« —, tančírna se až třásla pod veselím kvapíků a třasáků a na kolotoči, který měl spodní, podzemní pohon, výskaly panny i mládenci.

Mnoho se vzpomínalo, co kdo v Lužánkách zažil. Ten si tady namluvil děvče, jiný tu prohrál hříšné peníze, druzí protancovali zde podešve, Orličáci r. 1862 měli zde svůj první výlet, no, a bez bitek také zde nebylo. Husaři přišli při nich o pořádnou hromádku ostruh a knoflíků i oliv, o náručí kalhotových šňůr vítěz-kotés a, přišli-li parádně adjustování, leda-

kde v prachu se válívali orli z tombakového plechu i růžice z čák a žíně z jejich chocholek a leckterý šrám tkalcovského tovaryše rodil se v tančírně. A kolik tkalcovských mistrů zde zasedávalo v sobotu a zdrželo se zde ve dne, v noci přes modré pondělí, někdy až do čtvrtka! — arcíť to bylo v dobách, kdy řemeslo »šlo«. Hostinský Schindler jich nevyháněl, naopak by je byl rád přiklížil na lávky a oni mu za to notovali:

Šindler, to je hodný člověk,
žádný by to do něj neřek',
on dobré pivko nalívá,
do kapsy se nedívá.
Já jsem tam také byl,
tak jsem se podnapil,
div jsem se nezdivočil . . .

V rohu u terasy sedělo jich několik u stolu, od něhož bylo viděti až na cestu, vedoucí z Kralic k silnici prostějovsko-přerovské, okolo které byly vysoké topoly, tak pěkné jako na císařské silnici pod Žešovským kopcem. Jeden z tkalců nad nimi povzdýchl:

»Topoly kralické mají na mále jako naše Lužánky — správec Šmerda poručil je vykáceti a nasází místo nich třesní. Náš kraj přestane býti topolovým zrovna tak, jako naše město. Vždyť padly také již topoly v ulici Žešovské, i ten největší proti chalupě Habelově č. 69e). No, však si Habel stěžoval, že se ten topol za víchorů kymácí až tak, že se mu celé stavení třese jako při zemětřesení«.

»Padly topoly, padnou akáty, padnou valy, padne jedno po druhém, padne snad i to bláto před okny. Starosta Florián Novák povoluje na domovní chodníky kámen z bouraných hradeb. Takový chodník má již mydlář Pichler u domu v Mlýnské ulici, má ho povozník Hrubý před branou olomouckou a uliční hejtmani ze Ztracené ulice, Tomiška a Kopecký, si již vymohli, že se zřídí chodník podél domu Neudörflova⁷⁾ až po vchod do ulice. A víte to již o ulici Vrahovské? Zámečníku Ruprechtovi vyhořel dům č. 50⁸⁾ a on byl nucen prodati jej. Koupil jej náš obchodník Antonín Vávra a jeho roh a část

^e) Čsl. legionářů 35. ⁷⁾ Revoluční 16. ⁸⁾ Svatoplukova 20, nyní firma Wolf & Franže.

do ulice Vrahovské staví na patro — v nové stavební čáře. Obecní výbor mu dne 21. IX. 1868 odhlasoval 5000 cihel za to, že on se svojí zdí ustoupí a hodně svého pozemku přenechá na zřízení příjezdní silnice k projektovanému nádraží«.

»Padne i pastvisko na Staré střelnici — v červenci poukázal náš Možný na bytovou nouzi a stavební sekce na jeho popud navrhone, aby se pastvisko zrušilo a aby se na něm směly stavěti obytné domy. Zajíčkův projekt plynárny v té části beztoho byl uznán za nevhodný. S pastviskem padne také pastýř Trněný a pasení dobytka zůstane jen v Drozdovicích«.

»Také trhy se mění — prodej vápna byl z olomouckého náměstí přeložen do Hliník a zelenina před bránu olomouckou. Zelové fůry stávají už na svinském trhu a tomuto se začíná říkat trh zelný. Jenom aby obilní trhy neutrpěly usnesením zastupitelstva, že se poplatek obilní zvyšuje z 1 krejcaru na 2 krejcarey«.

»Jen to ne«, zarýpnul vtipkař. »Beztoho jsme již utrpěli velkou škodu zbořením hradeb u bran — s těmi padly také záchodky a z rozpočtu obecního se tím ztratil roční příjem 4 zl. 20 kr.«

»A co hasičské naše haraburdí? Obec kupuje již od továrníka Smékala v Čechách dvoj Proudovou stříkačku s příslušenstvím a starou stříkací barabiznu dá opravit. A víte-li pak, že první stříkačku, kterou továrna Smékalova vyrobila, natíral náš natěrač Jan Chmela?«

»Vím a zpomínám také na začátky Smékalovy. Do Čech přišel z Ústí-Skalova a začal obchodovati se slaměnkami, které se v Čechách zhotovují. Když vyšlo přísnější nařízení o opatřeních proti požáru, začal vyráběti stříkačky dřevěné, napřed ručně, potom soustruhem, a měl na ně takový odbyt, že se zařídil na výrobu strojovou. Z té pak se zrodila tovární výroba všech hasičských potřeb. Firma jest naše, česká, a proto všichni jí držíme palec«.

»Na obecním domě padne i drábova komora a zřídí se z ní nová umrlčí komora, která za Zajíčka byla zrušena a kterou úřady znovu nařizují«.

»Také na policejní správu dochází — starosta prosadil, že se systemisuje místo policejního inspicienta i kaprála, 6 míst policejních strážníků, 4 místa konvoyantů, kteří vodí šupáky, a 2 místa dozorců tržištních«.

»To chválím«, ušklíbnul se vtipkař, »a ještě více volbu inspicienta — jest jím náš soustružník Jan Edmund Böhm. Ten dovede i našeho c. k. okresního hejtmána míti pod policejním dohledem«.

»Toho divného patrona a, jak se zdá, byrokrata od kosti? Jest vdovcem, má sedmiletého synka a hejtmanský sluha Kopecný mně ho divně vymaloval. Hejtmánův synek nesmí se stýkati s jinými dětmi a postěžoval si: »Co z toho mám, že jsem hejtmánův? Ani kamarádů nemám!« Styk s dětmi Kopecného ten synek udržuje — provázkem. Spouští jim po něm ceduličky a cigára, které vybrakuje tátovi, sluhovčata zpeněží cigára, nakoupí za ně cukroví a to po provázku jde nahoru k hejtmančeti. Chudáček! Snad si brzo polepší — Dra Bažanta vidívám choditi s dcerou Dra Heina«.

Vtipkař měl cosi kousavého na jazyku, avšak poslední zpráva ho zarazila jako ostatní tkalce a leda dodal: »To by nám ještě čert byl dlužen«.

»Ano«, odpověděl mu P. Kosina, který právě šel kolem. »To by se pak na Prostějov mohlo přizpůsobiti říkadlo panovníckého rodu Habsburkův: »Bela gerunt alii, tu felix Austria nube«, na říkanku: »tu felix kasiňáku nube«. Jiní rostou válkami, ty šťastný kasiňáku sňatkem . . .«

»Na vás, velebníčku, kterého všichni máme rádi, již si kasiňáci neprijdou«, ironicky dodal vtipkař. »Jste teprve 25 let kaplanem a již vám obecní výbor odhlasoval kalich s věnováním: Město Prostějov svému kaplanovi k 25letému jubileu«.

Vzpomněli jste Dr. Bažanta?«, ozval se od vedlejšího stolu obuvnický mistr Jiří Hladík. »Ten to s námi povede do křížku. Již nyní nutí obec, aby na silniční způsob upravila vozovou cestu, která od Horního rybníka vede k Určicím a k Seloutkám. A obec? Cestu upraví dle možnosti po svoji cihelnu, avšak neuzná ji za cestu spojovací a proto úvozu neposilní. A Dr. Bažant? Ten neustoupí — jezdívá tamtudy na hon do revíru Primavesiho — a tamtudy si vezl Líbala, hoteliera od »tří mouřenínů« jako kořist«.

»Jak to?«

»Na honě místo do zvěře střelil do Líbala a Určičti za tepla nám donesli, že se obrací svět: místo co by Líbal byl měl střeliti bažanta, Bažant postřelil střelce« . . .

»Přisedni, Hladíku, k nám a pověz více«.

»Já, obuvník a mezi tkalce, mezi velké pány? Když jsem se chtěl ženiti, žádný tkadlec mně nechtěl dáti nevěsty, že jsem jenom obuvníkem, a pro ženu jsem si musil jít až pod Hostýn« . . .

V zahradě ozval se křik a smích — chudáček Švorc, blbeček, připadávající na nohu a svoji tvář upomínající na opici, žebbral a za krejčárek do dlaní troubil intarády. U jiného stolu natahovala ruce Apolenka, také blbeček, se zarudlýma a zakysanýma očima, a kluci vykřikovali, že tito dva jsou milenci a že se budou brát. Blbečkové se tomu bránili, zlobili se a byli by se dali do poštváček, kdyby v té nebyli přijeli řezníci s ozlaceným, opentleným beranem.

Přijeli na řeznických kárkách, s vlastní muzikou a vtáhli na vyhrazené místo, kdež měli řadu stolů, líhy na bečku piva a v prostředku širokou lavici dubovou. Muziku umístili na bok a již to začalo.

Tovaryši a učni, stavovsky oblečení, spojili se do širokého kruhu okolo dubové lavice, Jan Sonnevend přivedl ozlaceného berana a odevzdal jej dvěma tovaryšům. Ti mu oprátkou zadrželi přední i zadní nohy a položili jej na lavici a přivázali jej k ní tak, že hlava přechnívala kraj lavice. A již se na milého berana začaly sypati žaloby před hodovníky, kteří se shlukli okolo řezníků.

Tovaryš Antonína Novosada předstoupil před Sonnevenda a žaloval, že beran při pastvě na strniskách byl netečným a že si bez odporu nechal odehnati několik ovcí.

»Za to po mně, kdýž jsem v brázdě
na pasačku vrkal,
zákeřně se otočil a
rohama mně trkal«,

přisoloval tovaryš Martina Nutze.

»Náš pastýř na Filipa-Jakuba odnesl z domu ohřeblo, pometlo i pohrabáč, aby jeho baba nemohla vyletět komínem na sněm čarodějnic, ale ta herdek-baba si lehko pomohla — sedla si toť na berana a ten fuk! s ní na rozcestí. A to svedl jenom tak, že je to vlastně čert v kůži beraní«, rozhorloval se tovaryš Karla Rohna.

»A já zde přede všemi dokáži, jak je nebezpečným«, kasal

se tovaryš Adama Hacury a obrátil se ke skupině výrostků:
»Chlapci, půjčte mně nože«.

Ze skupiny vyskočil František Gabrlík a podával svůj křivák. Tovaryš křivákem zašermoval nad beranem, nazvedl jeho oměťáček jakoby mu ho mýnil uříznouti, a křivák najednou zmizel v otvoru pod oměťáčkem.

»Viděli jste, že beran má zuby i vzadu a že chrupá jimi i nůž, kterým si Gabrlíček krájí chléb náš vezdejší. Tím jest prokázáno, že beran jest zlým, že jest také neznaboh, a proto zaslouží smrt«, rozkřikoval Hacurovec.

»Smrt! Smrt!« zahlučelo z řeznického kruhu.

»Odsouzen!« rozhodl Sonnevend. »Brunclík nepřátele posílal do pekel mečem a já na tebe, odsouzenče, volám jeho slovy: Hlava dolů! A vy, mužové sekery a krve, zvolte si Brunclíka«.

»Lošťák! Lošťák!«, jednomyslně zahřměli řezníci a »Lošťák! Lošťák« jako ozvěnou sdělovali si hodovníci.

»Bronclék?«, ozvalo se od stolu, kde Bedihošťští seděli s Galašem. »Pokavád' sme na dědinách stínávala barana, stínávala ho stárce. No, Lošťák je na stárka jak dělané, je v sobě, gryfné ai od hobe, a tož mo pomužem po starosvěcko pěsničkó:

Aj, te stárko, te se bodeš lekat,
až bodeš mět do barana sekát.
Sekneš-le ho od hlave k ocaso,
pošleme tě k Stichovskymo raso.
Zetneš-le ho na jedinké rázek,
bodeš chlap a dostaneš e mázek . . .«

Sonnevend podal Lošťákovi ostře nabroušený kosíř, ozdobený červenou mašličkou, řezničtí zazpívali, ukazující na lavici:

Ajzan, prýzan do šermice,
už je beran na stolice

a Lošťák obcházel okolo berana, prohlížel si jeho krk a zpíval:

Já se tě beránku nebojím,
já ti tvou hlavěnku urazím,
najednou, na dvakrát, na třikrát,
já ti tvou hlavěnku musím sřat«.

Poté sevřel kosíř oběma rukama, rozpráhl se a hlava beranova dopadla na zem a proud krve barvil lavici. Muzika zahrála tuš, řezničtí zavýskali a od Bedihošťského stolu prodral se jimi stařík a podával plecháč piva Lošťákovi, který poctu přijal a statečně pil. Bedihošťští mu k tomu zanotili:

Ešče kuža na barano
a jož řezník pije na ňo.
Jen řezničti, jenom pite,
jenom gatě nepropite . . .

Řezničtí odvázáli berana z lavice, odnesli jej do kuchyně a, než narazili svoji bečku piva, než upravili svoje stanoviště a přivedli si na ně svoje děvčata, roznášel se »baraní« guláš a na účet řeznických se prodával po celé zahradě. Řezníci totiž zavčas dodali do kuchyně několik zabitých ovcí a pomohli připravovati hodovou pochoutku. A ve chvíli spustili muzikanti »řeznickou«, tovaryši popadli svá děvčata a tančili, zpívajíc:

Já řezník, ty řezník,
obá řezníci,
půjdeme do Brna
pro jalovici.

Ty budeš kupovat,
já budu smlouvat,
při tom si budeme
holky namlouvat . . .

U stolu, kde seděli tkalci, to trhlo.

»Není jenom tanec »řezník«, je také tanec »švec«, že ano, mistře Hladíku?«, zazubil se vtipkař a spustil taneční písničku »ševce«:

Když šli ševci z jarmaku,
neprodali prach maku:
Kamarádi zle —
řemeslo nejde! . . .

»A co křežčí? Ti a ševci — jaký šel, takového potkal«, vřsměšně se ušklibli tkalci. O těch si zpíváme:

Links, rechts — krejčí, švec!
Krejčí švidrá na cihličku
a švec pije ze škopíčku.

Koc blic do jitrnic!
Švec je ze štětín — a krejčí?
V podbradku má ocas čejčí . . .

To my, tkalci, jsme jinačí páni! Slyšíš, Hladíku, slyšíš
Böhme, kamaráde krejčího Nezvala, slyšíte husaři, kteří jste
z uherských Slovák a lepší než čikoši?

Člunek sem, člunek tam,
až se třese stáv
a před tkalcem smeká svět i
každý krutihlav.

Tkadlec sem, tkadlec tam
a je vždycky pán —
s milou jde jak páv a ne jak
husar grobián . . .«

»Snad tak bývalo, ale včil aby se vám zpívalo:

košilička roztrhaná,
sotva drží na těle . . .

anebo ta nová ajznbónská«, padlo od stolu krejčích.

Jindy a jinde bylo by to bývalo povelem ku rvačce mezi
husary, tkalci a všemi kolem, ale dnes by nebyly pomohly ani
šavle, a tož husaři se otočili polo žertovně, polo výhružně:

Nebyl sem u milej
jak kdysi v létě,
ani k ní nepůjdem,
basam terentete.

Basam terentete,
nic ně nehovorte,
šak ňa nenajdete
v celém regimentě . . .

Schindlerova muzika zahrála do tance a dřevěná tančírna
div nepraskala pod šustěním »tajče«, který se tančil nalevo.

Kolotoč se roztočil, veselost stříkala od stolu ke stolu jako
pěna z korbělů a kroužek hodovníků za kroužkem rozvazoval.
U stolu ženáčů si postěžovali:

Pozná, pozná,
keré je ženaté,
má botiska od blatiska,
klobók ledajaké.

Pozná, pozná,
keré je svobodné,
ten si decky pěkně chodi,
klobóček parádné . . .

A hned si jeden z nich zastýskal:

Ach, já jsem, já jsem, já jsem
milovával špásem
a to bylo opravdu,
mosel sem ít na fáru.

»A já čekal peníze a jak dopadám?

Hop šmic, peněz nic,
kapsa prázdná, vylízaná
a ta má mrcha ušubraná
nemá nic . . .«

U stolu odvedenců si všimli písniček ženáčů a dokumento-
vali, že ani oni nejsou na růžích:

Ešče sem nezačal
svou milou milovat,
došla cedulenska,
že mám narukovat.

A vzkazovali děvčatům:

Zpomeň si, má milá, na mně,
až bodeš postylko stlat,
a já si na tě zpomeno,
až bodo na vartě stát . . .

Husar Slovák se k nim přidal, cvrkna ostruhami:

Ja už som sa oženil,
smutně, nevesele —
ja moja žena visí
v kasárně na stěně...

Na všechno jest medicina a byla také na tuto hodovou
melancholii — pivo. Stůl starších mládců, jimž předsedal
Alois Mrázek, to dotvrzoval a, bera si výstražný příklad ze
žénáčů i z odvedenců, hlásil se k jiné lásce:

Mázku, mázku, mázku,
já mám k tobě lásku —
pivo z tebe do mně teče
jako po provázku.

A rozhodně se postavil proti sedmé svátosti:

Pijem, pijem pivo rádi
a jsme všichni kamarádi —
ne a nebudem se ženiti,
rači svobodní chcem zůstatí...

Bokem stolu stál mladistvý Josef Klág, písničku mládců
si zaznamenával do notýsku a šeptal sám sobě: »To by byla
hymna pro klub kandidátů ženitby! Jen jej založiti a dáti mu
účel humanitní a národní!«...

Řezničtí zatím vylovili z berana křivák Gabrlíkův a vrátili
mu jej. Křivák ihned byl pro chlapce větší atrakcí, nežli vše
jiné, a shlukovali se okolo Gabrlíka, který napodobil řeznic-
kého tovaryše, jak strkal nožík pod očásek berana. Napodobil
ho tak dovedně a komicky, že se mu srdečně zasmál i P.
Kosina a prohodil:

»Z tebe jednou bude herec!... Ale teď, chlapci, konec
vaším hodům — jest k večeru a tož hajdy domů!«...

Chlapci seřadili se jak vojáci, na jilmový prut uvázali bílý
šátek jako vlajku, prapor dali nésti devítiletému Ferdinandu
Dosoudilovi, který za ruku vedl svého pětiletého bratra Vojtě-
cha, a vytáhli z Lužánek. Okolo mlýna dali se do zpěvu a
daleko do Dolní ulice i na Starou střelnici zaléhal Gabrlíkův
předzpěv:

Ne a nebudem se ženiti,
rači svobodní chcem zůstatí...

Arcidiecése olomoucká, která se úsilovně bránila snahám protikonkordátním a jejíž kněží proto mnoho byli pronásledováni vládou, ano i žalářováni, dostala se do nového konfliktu s platnými zákony. V otázce zákona o manželství a v otázce matriční. A opětně to byl Prostějov, z něhož se první zablýsklo.

Obchodník Vogl ohlásil na faře sňatek se svojí sestřenicí, avšak farář dle starých norem církevních odepřel mu ohlášky i zdavky. Ženich si na základě nového zákona manželského vymohl sňatkové povolení u c. k. okresního hejtmanství a dne 16. XI. 1868 měly tam býti odbývány první civilní oddavky. Poněvadž se proslýchalo, že oddavky budou hlučné, sešlo se mnoho zvědavců na náměstí. Svatebníci okázale provázeli ženicha a nevěstu k hejtmanství — na 15—20 povozech — a byli mezi nimi nejen předáci němečtí, Zajiček, Dr. Zaillner, Dr. Borák, major Varga, nýbrž i obecní úředníci Kreml a Barníkl. Rudolf Woletz a Vilém Vojáček vyvěsili na svých domech prapory. Proto se tento první civilní sňatek považoval také za demonstraci politickou.

Farář dle své povinnosti oznámil tento případ konsistoři a dostal arcibiskupský rozkaz, aby oddavky tyto, odbývané na hejtmanství, nezapsal do farní matriky církevních oddavků. Farář poslechl, odepřel zápis, ale Dr. Bažant sám civilní manželství zapsal do katolické matriky. Z toho byla veliká radost mezi ústaváky a to tím větší, ježto brzo na to arcibiskupu olomouckému byla uložena pokuta 20.000 zl., nevydál-li akta, týkající se manželského soudu.

Méně nadšení byli Israelité, orthodoxní i ti, kteří jim byli blízcí. Vzpomněli, že podobný případ měli již začátkem září. Míchal Kohn a paní Adéla Sternová chtěli se vzíti dle ritu židovského, avšak rabín Dr. Schmeidel odepřel je sezdati. Za příčinu uváděl, že Kohn jest z kmene kněžského a příslušníkům téhož je v talmudu výslovně zakázáno, že si nesmějí vzíti ženu rozvedenou, již Sternová jest. Na to byli snoubenci sezdáni civilně Dr. Bažantem a, když se rabín zdráhal, oddavky jejich zapsati do sňatkové matriky židovské, zanesl je tam okresní hejtman.

Prísne orthodoxní židy postihl však větší smutek — nad otřesem Wessela. Tomu přišlo zatmění slunka — sluncem i před Galašem nazval svoji dceru Rebbiku — nečekaně a náhle. Z Teplic.

Rebbika, před jejíž obrazy zbožně a orthodoxně se modlíval jak před dávnými věky velekněz Samuel před archou úmluvy, se rozvádí se svým manželem a chce se civilním sňatkem provdati za křesťana!

Wessel při té zprávě zapomněl na své obchody, na modlicí řemínky, posypal si hlavu popelem a plakal, bičoval se úvahami a vzpomínkami.

Židovský rozvod byl dle zákona Mojžišova možným, ale zákon o civilním manželství jistě jej u Rebbiky uspišil! Rozvod židovský jest talmudem značně ztížen, ale Rebbika se nelekne ničeho — jest Wesselovna! Rozvodu musí býti přítomno 10 mužů. Asistenty rabína při obřadu jsou dva starší členové židovské obce, talmudu znalí, a dva zbožní mužové. Hlavní osobou rozvodového obřadu jest sofer, znalec písma hebrejského. On zhotovuje v přítomnosti shromážděných list rozvodový — ged —, což není snadnou prací, poněvadž pro každé písmeno, pro každý řádek jsou zvláštní předpisy, které nutno zachovávat, nemá-li býti ged neplatným. Manžel, svědkové i sofer musejí prohlásiti, že manžel vydává ged z pevného rozhodnutí a ze své vůle. Na to se pergamenový papír a péro podrobí svědomité zkoušce a pak teprve sofer počne psáti. Svědek sedí po boku sofera. Ač listina obsahuje jenom 12 řádek, psaní její trvá přes hodinu a svědkové podepíší se na hebrejskou listinu též hebrejsky. Každý svědek musí k podpisu připojiti ještě zvláštní znaménko, aby tím spíše mohl dosvědčiti totožnost svého podpisu na gedu. Po té se listina několikráte čte a posléze povolá se manželka. Též ona musí zodpověděti řadu otázek, obrácená k manželovi a ku svědkům. Pak počne hlavní obřad. Manželka musí natahnouti ruce a otevřít dlaně. Na pokyn rabína pustí manžel zvolna ged do rukou manželky. Tato jej vezme a vztýčí ruku nad hlavou, aby každý viděl ged, načež jej schová pod šat. Kruh se otevře a rozvedená vydá ged rabínovi, který jej asi po šesté přečte a táže se všech, aby pověděli na své svědomí, je-li to pravá listina. Na to jsou muž a žena rozloučeni. Obřad trvá nejméně 4 hodiny.

Tak to bude u Rebbiky a ona po devadesáti dnech půjde za křesťana. Ona, potomek Löbla Wessela, jehož mučednickou smrt opěvoval Chajim, syn Schalomův z Polska, který onoho času byl v posvátné obci Prostějova! Bylo to r. 1684, kdy starý Löbl Wessel a mladík Perez Abram s Glaserem provedli v měsíci nisanu krádež u jednoho měšťana v Prostějově. Byli prozrazeni. Leib Wessel byl chycen u arendára za Prostějovem, přivázán ke koni a přivlečen do města. Soud uznal, aby Glaser byl bičován a Wessel a Perez byli odsouzeni k oběšení. Život se jim nabídl — dají-li se pokřtíti. Avšak oba odmítli zraditi víru a volili šibenici. V den chamukkah, ve slavnost Makkabejských, kati vynesli Leiba Wessela svázaného, vhodili jej na hnojný vůz, Pereze vedli pěšky a Glaserovi dali do ruky koště. Tento nahý byl na tržišti přivázán na pranýř a dostal 31 ránu, až krev z něho stříkala a křik bylo slyšeti na čtvrt mile. Wessel a Perez byli pak vezeni olomouckou branou za cestu do Držovic, kdež byli pověšeni. Na onon místě, nad kterým po Novém roce 1867 zlověstně letělo stádo černých vran a které Wessel viděl z úvozu nad Vrahovicemi . . .

Leib Wessel dle mínění věků byl mučedníkem židovské víry a dnes potomek tohoto světce neváží si víry otcovské a půjde za křesťana! A za jakého křesťana! Za takového, kteří jsou již od XVIII. století proklínáni od židů orthodoxních. — V tom věku rozšířilo se po Moravě učení kabbalistické a vznikla z něho sekta Sabbatistů, přívrženců to pseudomesiáše Sabbatai Zebiho. V Prostějově do sabbatistické obce mnoho pravověrných získal Loebele Prostitz, který učil: »Duše Mesiášova, která tvoří jeden díl božství, v každém věku se vtělí do těla dokonalého člověka a ten tím dostává moc, ovládati duchy i přírodu a činiti zázraky. Duše Mesiášova vtělila se do Sabbatai Zebiho a z něho přešla na Loebele Prostitze«. Loebele prováděl prý mnohé zázraky mocí jména božího, vystřiženého z pozlátka a přilepeného na prsou. R. 1725 byla proti němu vynesena klatba a on byl nucen vystěhovati se do Uher. Přívrženci jeho však revoltovali proti žudeismu a za jednu noc 35 členů obce sabbatistické přestoupilo ke křesťanství. A dnes jeden z potomků těchto zrádců víry Mojžíšovy má býti manželem Rebbiky!

»Jehovah, proč trestáš služebníka svého?«, zavzdýchal

Wessel. »Jsem z věrných tvých a při tom třtina jako jiní, jako ti, které jsi 30 let vodil po poušti. Kdo může říci: čisté jest srdce mé, čist jsem od hříchu? Poslal jsi, pravda, ze Sinaje po Mojžíšovi příkaz: nebudete dělati bohů stříbrných ani bohů zlatých neučiníte sobě, ale tvoji věrní, ti nejlepší z tvých před odchodem z Egypta oloupili Egyptany o zlaté a stříbrné nádoby. Abram přes Rudé moře odešel pln zlata a stříbra, bohat. Od těch dob jest bohatství stříbrným a zlatým bohem Israele a proto také já jsem se mu kláněl . . .

Píšeš mně, Jehovah, za hřích, že jsem při uctívání tohoto boha užíval také Isti? Abraham ošidil krále gerarského Abimeleha, vydávaje mu manželku svou Sárú za svoji sestru a vzal za ní 1000 stříbrných. A tvůj Jakob? Osleplému Izákovi byl Rebekou nastrčen jako Esau a tou Istí uchváčeno bylo pro něho otcovo požehnání »budiž pánem bratří svých« . . .

A moje lichva? Vzkázal jsi, Hospodine: Půjčíš-li peněz lidu mému chudému, který bydlí s tebou, nebudeš naň nastupovati jako dráč aniž ho obtížíš lichvou, avšak neřekl jsi, soudče můj a záštito má, že Israel, tvůj lid, stejně má postupovati proti těm, kteří jsou gojim! . . .

Ach, jen hřích miláčka mého padá na hlavu moji! Mojžš učil, že duše všelikého těla jest v krvi, ty, bože můj, chtěl jsi duši Israele zachovati čistou a proto jsi přikázal: všichni muži pojmu sobě ženy z pokolení svého rodu. To arciť platí i pro ženy israelské. Přestoupí-li moje Rebbika skutečně přikázání tvé, pokorně přiznám, že zaslouží to, co Jezabel, kterou svrženou se zdí sežrali psi na poli Jezrahel a nebylo, kdo by ji pochoval. Avšak, slitovníče, rozhodni, zdali sňatkem s potomkem křtěného sabbatisty, tedy původem žida, skutečně zhřeší proti tvému přikázání. Svět dnes již hlasitě tvrdí, že kapka svícené vody nemůže ničeho měniti na rač, která pro nás jest tvým dobrodiním a určuje celý způsob i chod našeho života v myšlení i konání. Znalci otázek račových učí: třebaš žid přijal svátost křtu, zůstává židem, jeho potomci jsou z krve židovské — Rebbika by se tedy dle toho zase provdala za žida a její krev XIX. století by se smísila s krví Israele ze století XVIII. . . .

Wessel, dospěv v úvahách až sem, oddýchl si, setřepal popel se své hlavy, chopil se odložených modlicích řemínků, upevnil si je na čele i na levé ruce a horlivě se modlil. Niko-

liv však jako na usmířenou hněvu a trestu Jehovy, nýbrž z vděčnosti za vnuknutí, které ho vedlo spásnými úvahami a dospělo k přesvědčení, že dobře jest, jak jest a jak s Rebbikou bude . . .

Vládě byl církevní odpor proti civilním sňatkům a matričním zápisům dosti nepříjemným — k vůli konservativcům ze zemí alpských a z Haliče —, ale nepříjemnějším byl jí odpor Čechů, po deklaraci všude a ve všem projevovaný. Proto sáhla k persekuci, místodržitelem v Čechách jmenovala bezohledného generála Kollera a na Prahu uvalila výjimečný stav. V debatě na radě říšské, která měla opatření toto schváliti, ujal se českého národa jediný P. Greuter, kněz Tyrolan, což posílilo vliv konsistoří.

Vláda si také dala odhlasovati prováděcí zákon ku 4. odstavci § 7. základního zákona z 21. XII. 1867. V tom se vyhradilo císaři právo, vykonávání voleb do rady říšské naříditi v jednotlivých obvodech a korporacích bezprostředně, kdyby nastaly mimořádné poměry, že by říšská rada některým sněmem nebyla obeslána. V prováděcím zákoně zároveň uvedla, že podrobná ustanovení k provedení těchto voleb, jakož i určení volebních okresů mají se vydati zákonem. Zákon tento byl císařem schválen dne 29. VI. 1868, umožnil eventuelní doplnění rady říšské zástupci z Čech i z Moravy a usnadnil císaři, že bez rozpaků mohl vlastnoručním listem ze dne 14. XI. 1868 ustanoviti, aby stát se jmenoval »Mocnářství rakousko-uherské« . . .

Persekuce českého národa za ministra vnitra Dra Giskru byla nevybíravá — bylť i Dr. Fr. Palacký vyšetřován u c. k. delegovaného soudu v Praze pro adresu, kterou mu pražští sladovníci podali k narozeninám! Tisk byl jako ve stoupě a redaktoři odsuzováni a žalářováni. Redaktor »Posla z Prahy« odsouzen do vězení na 23 měsíce, redaktor Šembera z »Hlasů« a »Zvonu« ve Vídni úpěl ve vyšetřovací vazbě, s redaktory zastavených »Národních novin«, vydávaných místo zakázaných »Národních Listů«, a Skrejšovského »Národního Pokroku« i »Humoristických Listů« konáno několik přeličení, rovněž s »Korunou« v Chrudimě. Proto vláda Auersperg-Giskrova byla nazvána »érou kriminální«. A právem — v krátké době 1½ roku byly jenom v Praze české časopisy odsouzeny

ke ztrátě kauce v obnosu 48.965 zl. a tresty redaktorů tam dostoupily 73 letá žaláře!

Na Moravě nebylo lépe. Saháno i k podlým denunciacím. Tak na př. Máhr. Corr. vyzval obecní představenstvo v Brně, aby pensionovalo Dra Františka Mathona, který sám od sebe nechce resignovat na své místo jako ředitel starobrněnské nižší reálky, ač jako poslanec podepsal deklaraci poslanců moravských.

Denunciace ta padla na úrodnou prst' »liberální«. Ministr Dr. Giskra pokoušel se Dra Mathona přemluvit, aby se vzdal politické i buditelské činnosti, a sliboval mu, že bude po krátkém přechodném přeložení jako zemský školní inspektor v Černovicích povolán do ministerstva vyučování do Vídně. Po odmítnutí této nabídky bylo proti Dr. Mathonovi zakročováno městskou radou brněnskou bezohledně a příznačným jest německý dopis, který starosta města Brna Dr. Rudolf von Ott dne 7. září 1868 poslal mu od »starostenského úřadu král. hlavního města Brna« jako dopis presidiální č. 75. V tom dopisu mimo jiné bylo psáno: »Nejsem sice názoru, že by úředník měl neb musil býti otrokem vládnoucího politického směru, avšak přiznávám, že se k určitému postavení poji ohledy a morální závazek, aby se jeho držitel buď držoval národnostně-politických bojů, aneb aby se zřekl svého místa, jelikož jinak může se proviníti vůči svému svědomí nebo vůči svému postavení. Za takové postavení pokládám váš úřad učeliště, dotovaného obcí brněnskou. Nelze přece popírat, že Brno, jakým je dnes, nestalo se slavismem, nýbrž německou vzdělaností a inteligencí. A obecní zastupitelstvo, volené většinou usedlého a zdaněného obyvatelstva, jednalo by proti názoru svých komitentů, proti genesi zdejších poměrů, kdyby nepodporovalo v Brně obvyklý směr výchovy, ovšem bez úmyslu, potlačovati při tom druhou národnost, neb nepřátí ji všemožný pokrok ve vzdělání neb dokonce nepřátelsky proti ní vystupovati. Zabíhá-li však vaše blahorodí, a to jako úředník placený obcí, ve svých politických a národních krocích tak daleko, že jste se pokoušel, jak nám bylo sděleno, haranguovat voliče k projevu nedůvěry vůči jejich poslanci smýšlení německého a vládě přátelského, nemůžete zástupcům obce zazlívati, pohlížejí-li na vás s nedůvěrou a projevují-li obavy, že byste jako ředitel komunálního učeliště vlivu svého

u učitelů, žáků a jejich příbuzných využil pro získávání stoupenců straně slovanské, která pro odpor svůj proti základním zákonům státním a svým oposičně-reakčním směrem na poli sociálním a duchovním nemá půdy v pokrokovém a upřímně rakouském obyvatelstvu brněnském.

Nejkrutěji na Moravě trestán byl redaktor Olomouckých novin Josef Černoch. Pro články z roku 1867, v nichž se vláďě vyčítalo stranické jednání proti kněžstvu na Moravě, jež hájilo konkordát, a v nichž státní nadvládní viděl vybízení proti vládní soustavě, byl odsouzen dle čl. 300 tr. z. pro pobuřování a pro zločin rušení veřejného pokoje k těžkému žaláři na 10 měsíců a ke ztrátě 400 zl. z kauce. Hned na to odsouzen byl v druhém líčení pro zločin rušení veřejného pokoje k těžkému žaláři na 5 měsíců a ke ztrátě 300 zl. z kauce. Později odsouzen byl k těžkému žaláři na dobu jednoho roku a 8 měsíců. Redaktor Černoch na to učinil to, co učinili někteří pražští redaktoři — volil raději dobrovolné vyhnanství a utekl za hranice. Olomoucké noviny pak byly zastaveny — poslední číslo vyšlo dne 30. XII. 1868 — a zastavení jejich mělo později značný vliv na osudy Prostějova.

V Prostějově si na persekutora nešťastně zahrál Dr. Bažant. Klopýtnul o tvrdou hanáckou lebku Josefa Hocha z Hrubčic. Zakázal mu schůzi, svolávanou za příčinou úrady o zřízení Rolnické záložny, Hoch však se proti zákazu odvolal, místo-držitelství uznalo, že okresní hejtman zákazem porušil zákon shromažďovací, a Dr. Bažant byl nucen zákaz odvolati. Tím také začal jeho boj s venkovem.

Při této příležitosti opět byl vzpomínán Dr. Zaillner — řečník pro nejliberálnější zákon shromažďovací byl v Prostějově jako hluchá kopřiva, když jeho chránělec zakazoval schůzi hospodářskou! . . .

VIII.

Zima nebyla tak sněhová, jak po válce, jen v Drahanech rozvířila nebyvalou metelici, která nakupila vysoké závěje. Stavení výtažného tam zavála až tak, že on byl nucen volati

o pomoc komínem. Po Prostějově bylo všude schůdno, mráz nezáležal za nehty a tož Sylvestrovský večer byl rozmarný.

Kasiňáci měli zábavu »u černého medvěda«, divadelní ochotníci se čtenářským spolkem na valše, Měšťanská Beseda v nových místnostech u Peterky, v domě č. 129^a), a ve všech hospodách bylo ruchu a šumu jako v úlech.

JOSEF HOCH Z HRUBČIC.

Měšťanostovi Novákovi připadlo, že venku se honí divoký příboj a on že jest v něm skaliskem. Svoji choť vypravil na večírek Čtenářského spolku a, citě potřebu promluvití sám se sebou, ponořiti se do vln své duše, zadívati se na katafalk starého a do kolébky nového roku, sám a sám seděl ve své pracovně jako rybář na onom skalisku.

Z valchy zastřeně se ozývaly akordy národní písně, z hospody v Černém dvoře i z hospody vedle pošty výskal řezavý smích, okolo strouhy cvrnkaly ostruhy husarů, zabalených do kožichových attil, s kostelní věže letěla ozvěna odbíjejících

^a) Pernštýnské náměstí 2.

hodin, kdesi v dáli o nastávajícím masopustě švitořily rol-ničky opožděných saní — ano, příboj. Příboj zvuků, příboj ruchu, příboj vzpomínek, příboj nadějí, příboj zápasů o bytí, o štěstí, o život. Skalisko stojí v něm pevně, avšak vlna za vlnou vydobuje z něho zrnko po zrnku, kamének po kaménku a rybáři hází do očí i do vlasů rozbité ulity, slizké medusy, svíravá chapadla chobotnic.

On, měšťanosta — rybář! Připadl si tak, protože rád ry-baří, hlavně ve chvílích utrpení, tesknosti, zadumanosti. K udi-ci se uchýlil také po červnové schůzi, ve které byl tak ostře napaden drem Borákem, kdy byl od Čecháčka nazván mu-čedníkem, a z rybaření se tehdy vrátil chladný jako mřínek, ale houževnatý a s ostny jako piskoř.

Hůře je se skaliskem, s jeho většinou v obecním zastupitel-stvu. Drobí se, drobí. Ústaváci z něho odloupli Vogla, Čeněk Höger padá již do vln, Pořízku odstřelili podloudníci a »mu-žové středu« zarůstají řasami — Alois Kroutil schůzi se ne-zúčastní a notář Einaigl? O tom Pořízka říkává: »lituje, že má jenom dvě ramena«. Karel Černil zemřel v květnu a nyní se skaliska padá do bezedna i Eduard Chmelař. Jeho neuralgie vyřazuje ho z veřejného života a neodvratně ho žene do ústraní. Musí se vzdát i svého výnosného obchodu, musí opustit »modrého lva« a poustevničit v cele klidu. Za celu si zvolil zámek — domluvil se s poručíkem Hofmanových dětí Josefem Böhmem a dne 7. XII. 1868 manželé Eduard Ferdinand a Josefa Chmelařovi koupili dům č. 118, zvaný starý zámek, se všemi právy i povinnostmi za 30.000 zl. Pře-stěhují se tam do I. patra fronty k náměstí a část života ná-rodního, který Chmelařů nutně potřebuje, za nimi, k nim.

A jak skalisko trpí nedochvilností, netečností jeho spolu-rybářů! Schůzi obecních zúčastňují se nepravdělně, co zatím Němci vždy jsou přítomni plným počtem. A postupují vždy ukázněně i cílevědomě — u nich není »mužů středu!« —, odchodem znemožní jednání, které se jim přičí, a za tiché spoléčníky mají i obecní úředníky. O Němčickém jest to ještě pochybno — týž dosud se staví, jakoby si chtěl získati jeho, starostovu důvěru. Říkají o něm, že chodí jako páv, ale na obecním domě stoupá po špičkách. Dostanou-li Němci příprěž Dra Bažanta, jak se mluví a jak se již ukazuje, za jedno useknuté chapadlo narostou chobotnici chapadla dvě! ...

A rybář? Rybařil i v příboji a v keseru může býti mnohý úlovek dle programu.

Obec vrahovská vyhrála spor s rolnickou sladovnou a výbor sladovny, který byl zvolen 12. X. 1868, byl nucen hledati nové místo stavební a koupil je na území Prostějova ve výměře 55 měřic za 16.500 zl. od Emilie Medňanské z Medné v Trenčínské stolici, s níž 6. XI. 1868 uzavřel kupní smlouvu. Tím sladovna přešla do místní sféry strany národní a získala tím česká posice v Prostějově, získalo město a získala také sladovna, ježto bude státi těsně u nádraží severní dráhy.

Komitét spořitelní byl ve schůzi 26. XI. 1868 rozšířen o Dra Zaillnera a notáře Einaigla a uloženo mu, aby do měsíce připravil návrh stanov. Reorganizace bezpečnostní stráže byla již ve schůzi 22. XII. provedena a stanoven denní plat pro inspicienta 1 zl., pro kaprála 70 kr., po policejní strážníky a tržištní dozorce 60 kr., a pro konvoyanty 50 kr. Se silničním výborem dojednává se úprava rigolů ve Vrahovské ulici, jest již připraven projekt na úpravu obecních silnic, další bourání hradeb jest na cestě, otázka plynového osvětlení znova se uvádí do proudu a, což jest nejdůležitější, otázka železniční jest rozřešena.

Po předběžné dohodě města se společností severní dráhy započato bylo s pochůzkou pro trať z Nezamyslic do Prostějova dne 28. VII. 1868. Při hranici okresu kojetínského a Čehovic setkal se s komisí, kterou vedl c. k. místodržitelský sekretář František Sankot, okresní silniční výbor s předsedou Tomášem Podivínským v čele dne 29. VII. 1868 a téhož dne na hranicích katastru prostějovského dočkali ji zástupci města Prostějova s ním, Floriánem Novákem, v čele. C. k. místodržitelství schválilo změnu trať, vedené z Bedihoště do Prostějova místo k Čechůvkám, dalo dne 18. IX. 1868 povolení k její stavbě a tím jest osud, rozvoj i pokrok Prostějova zabezpečen. Zbývá jenom podepsati dohodu se severní dráhou a podepsání to jest již podrobně umluveno a stanoveno na den 22. I. 1869. Listina o dohodě i s podpisy — také podpisatelé jsou již určeni — bude zníti:

Dohoda mezi severní dráhou a městskou obcí Prostějova:

Severní dráha cís. Ferdinanda dle své koncese ze dne 6. V. 1867 ku stavbě tratě přes Vyškov a Prostějov k Olomouci a Šternberku konala studii terénu a tračovala poblíž Prostěj-

jova tak, že trať měla vésti z Bedihoště přímočárně k Čechůvkám.

K zakročení obecního zastupitelstva Prostějova zavazuje se Severní dráha na základě stavebního povolení místodržitelského (v zastoupení ministerstva obchodu) z 18. IX. 1868, že hlavní trať povede k městu Prostějovu a že nádraží postaví v bezprostřední blízkosti města.

Oproti tomu zavazuje se město Prostějov dle usnesení zastupitelstva ze dne 13. III. 1868, že odškodní Severní dráhu za to, že postaví nádraží u města, obnosem 24.000 zl., splatných po 20 půlročních lhůtách à 1200 zl. od r. 1869 počínajíc. Lhůty splatné budou 1. června a 1. prosince odváděny do hlavní pokladny Severní dráhy ve Vídni.

Město se dále zavazuje, že příjezdnou silnici ku stanici zřídí svým nákladem a že ji bude samo udržovati.

V Prostějově, 22. I. 1869.

Florián Novák, měšťanosta,
F. E. Černý, radní, Frt. Možný, radní, Eduard Horák, člen
výboru, J. Brachtl, člen výboru.

Za Severní dráhu:

Goldschmied.

Eisler.

Viditelný i hmatný efekt jest jasným z inserátu ze dne 16. XII. 1868: »Stavba železnice. Na stavební trati mor. slezské severní dráhy z Nezamyslic do Vrbátek a z Olomouce do Šternberku naleznou práci tesařští a zedničtí políři, zedníci, dozorcové, kopači, kováři, koláři a jiní dělníci železniční.

Podnikatel stavby Eduard Fischer v Olomouci«.

Měšťanosta pohlédl na přihrádku, v níž měl uložena lejstra školní, mezi nimi také ona, o kterých vloni na jaře hovořil s Karlem Novotným, a rozohňoval se:

»Po otázce železniční otázka českého školství. Ta hýbá dnes i stojatými vodami a volá do protipříboje, do odrazného proudu, který pozene německý příliv k odlivu, a já, rybář, vhodím do něho udici. Nový říšský zákon školní ze dne 25. V. 1868 podetne kořeny hlavních škol, spojených s nižšími reálkami, a tož na místě naší reálkové »hauptšúly« by se měly rozbujeti nejenom vrby škol obecných, nýbrž i lípa školství středního. Tedy oboje, o čem jsme tehdy s Novotným uvažovali.

Potom také již přestanou vytýkati dopisy z Prostějova, jaký

na př. byl onen ze dne 25. III. 1868 v Olomouckých novinách a zněl:

»Ve hlavní škole sedával učitel při vyučování bez kabátu, řka, že horkem nelze vydržeti. Okna se zřídka otvírala. Nad žáky byli dohlížitelé spolužáci, kteří proto byli nenáviděni všemi. Mezi 100 žáků sotva 10 jich rozumělo německy. Dítě, nastupujíc do školy, muselo mít německý slabikář, kdežto o českém slabikáři nebylo ani slechu. V leckteré třídě nebylo ani jediné moravské čítanky, žák lámal němčinu, on se mučil. Jiná léta bývalo na pořádku, že žáci museli odnášeti dovezené dříví, což se na předměstských školách děje dosud. Žáci, jdoucí podle obydlí učitelova, bývali voláni chotí učitelovou, aby ji to ono přinesli a tím se stávalo, že se do školy dostali o $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ hodiny později. Cídění botů panu učiteli a jeho chotí jest na předměstských školách dosud obvyklo«.

»Ano, jest, vzdychl si Novák, a hlavně v Drozdovicích, odkudž přicházejí podobné stížnosti na učitele Konečného. Nu, dětem se novým zákonem školním polepší a také nám odpadne povinnost, zúčastniti se pololetních visitací. Ráz žakovských zkoušek se úplně změní a za čas se o visitacích bude mluvit jako o kuriositě. Proto jest dobře, že jsem si zachoval zprávu, která byla v Olomouckých novinách uveřejněna o pololetních zkouškách v trojtřídní škole u sv. Anny. Učitel Jan Tauber měl tehdy zadáno o školu v Bojkovicích a uveřejnění příznivé visitační zprávy mělo mu tam prospěti. Připravila mu ji obec krasická a bylo v ní řečeno:

Dne 9. srpna 1865 u přítomnosti velebného p. děkana Prostějovského, faráře v Kostelci, velebného Prostějovského duchovenstva, pak zástupce městské rady Prostějovské p. Jana Brachtla a u přítomnosti nižepsaného představeného obce Krasické, odbývala se ve farní škole trojtřídní u sv. Anny zkouška z prvního půlletí roku tohoto. První a druhá třída byly zkoušeny pospolitě, třetí třída pak zvlášť.

Při nynějších, zdejších nepříznivých poměrech, pro kteréž ani mnohemu otci snad možno nebylo, aby dítě jeho po celý rok bylo řádně bez vynechání školu navštěvovati mohlo, ne- očekávali jsme takového prospěchu a pokroku v učení, jakým se naše milá mládež svého (ač již dávno a výtečným učitelem proslulého) učitele školy naší a sice p. Jana Taubera co přítele maličkých při zkoušce této úplně osvědčila; neboť jak pan

Tauber co vyšší učitel školy této, tak i jeho podučitel p. František Kácal, podali nám důkaz úplné neúnavné pilnosti a horlivosti své a dokázali, že jim oběma budoucí zdar a blaho dítek našich jim svěřených zvláště na srdci leží.

V první a druhé třídě vypadla zkouška skvěle, všem přítomným k úplné spokojenosti, zvláště ale jest nám zde chvalitebně zmíniti o vyučování v třídě třetí, jižto p. Jan Tauber sám osobně vyučuje.

Počínajíc hned náboženstvím, dostalo se p. katechetovi nadočekávaně přiměřených odpovědí, což jistě častým opakováním náboženství dovedeno jest; a tak se postupovalo od jednoho k druhému předmětu a ze všech, ať byla otázka z kteréhokoliv předmětu a kterémukoliv žáku dána, na každou se těch nejdokonalejších odpovědí dostalo.

Nevyptával se toliko p. učitel sám žáků, ale k lepšímu přesvědčení převzal kostelecký p. děkan počty na tabuli s dětmi v provedení sám, k čemuž i sám svou vlastní úlohu diktoval, dítky ale podaly jemu rychlým provedením bez jediného poklesku důkaz, že ve všech počtech dokonale cvičeny jsou.

K největšímu ale překvapení našemu vydobyl sobě učitel p. Jan Tauber největší pochvaly ve vyučování zeměpisu, mluvnice a pravopisu. Ze zeměpisu slyšeli jsme tentokrátě ponejprv stručnou vlastivědu Moravy od Frt. Vaňka, jižto se bez výjimky všichni žáci třetí třídy dokonale naučili, což všichni jak zdviháním rukou svých, tak i skutečnými odpověďmi dokázali; a jaký to byl radostný pohled na žáky při ukazování na mapě, když hbitě každé místočko, o němž mluveno bylo, ukázali, tak že skutečného obdivu došli, jakoby s žáky tříd reálných závoditi chtěli.

Na tabuli, tak zvané diktando, pravidelně a sice bez jedině pravopisné chybičky i s patřícími znameními rozdílnosti žáci napsat dovedli, kteréž pak mluvníčné slovo od slova probrali a při každém rozdílu řeči všechny vlastnosti jeho i s k tomu náležejícími pravidly nejdokonaleji udali, tak že přítomní všichni příčinnivost učitelovu zajisté uznavši obdivovali.

Po ukončené zkoušce této velebný p. děkan spokojenost a zároveň i radost svou tím na jevo dal, že jak p. Jana Taubera co učitele školy této, tak i žáky jeho veřejně pochválil. . . atd.

Jménem obce Krasické:

Obecní představený
František Všetíčka.«

Z hospody vedle pošty zaterentil hluk a křik, basama lítalo sem, basama lítalo tam — husaři vyvolali výtržnosti. Dráždivějšími jsou již od února, kdy ministr války rozpustil vojenské kapely všude, kde jsou při regimentech kavalérie, dělostřelců a myslivců, tedy i v Prostějově, a měsíc od měsíce jsou obtížnějšími. Bylo by na čase, poslati je do Maďarska, kamž patří . . .

S věže odbíjela půlnoční a Nový rok se do města plížil v ozvěně husarské válečné moci »mocnářství rakousko-uherského.« . . .

IX.

V tunelu na valše bylo útulno a četní členové Čtenářského spolku a Orlice v něm besedovali. Učitel Kristián Skála přinesl sborník »Ruch« z r. 1868, básně české omladiny k upomínce na založení Národního divadla v Praze, vydaný redakcí Josefa V. Sládka, a z Omladiny té vyzvedoval některé básníky. Jména Svatopluk Čech, Jaroslav Goll, Miroslav Krajiník, V. J. Pokorný, Emanuel Miřiovský, Ladislav Quis, Ervín Špindler nebyla ještě všem besedníkům známa a proto sledovali verše se zájmem. Při prvním poslechu za srdce chytil Svatopluk Čech básní »Husita na Baltu«. Husitovi i v hrobě u moře se zdává o novém českém životu —

»k písni, před níž Němci utíkali«
a jakoby svíral

»palcát těžký ve strašlivém hněvu.«

A jak rozohnil Em. Miřiovský, který tam volal k národu:

»Požehnej zbožně dávné památce,
jež v knihu dějin psala slova zlatá,
stříbrným písmem jména oslavy
a čerstvou krví jméno renegáta« . . .

Všem vyvstali před očima renegáti, v Prostějově žijící, tušili soud budoucnosti nad nimi a bývalý sládek Josef Klička, statný, vousatý muž a pro svoji radikálnost známý jako Husita, jako Táborita, zvolal:

»Toho Miřiovského bychom měli mít u nás!«

»Jenom jak k němu?«, vzdýchl mladý Jan Čecháček a vyšvihlý Arnold Binko, správce právovárečného pivovaru a sladovny Dvořákovy, mu přisvědčoval:

»Miřiovský jest profesorem a tu byste, Husito, napřed musil k nám přičarovati českou střední školu.«

František Haražda, 33letý tkadlec a prodavač ve filiálce Živy, rozčuchal si prsty hustý a dlouhý plnovous a trpce dodal:

»Zatím nás renegáti na krátké uzdě drží i ve školství nynějším. Odchodem ze schůze dne 10. II. 1869 znemožnili projednání novostaveb budov školních a sotva klidně strpí usnesení schůze ze 16. II. t. r. V té byla usnesena stavba tří školních budov předměstských — v předměstí olomouckém, brněnském a sv. Annenském — a stavba školy hlavní a reální v bývalém klášteře kapucinském. Tato poslední tím méně přijde na tom místě pod střechu, ježto farář proti tomuto staveníšti protestoval, protože obec tam má zříditi ženskou nemocnici. Až se Dr. Zaillner vrátí, přijde námitka za námitkou a odklad za odkladem, že jich ani ten nový ústav veřejných posluhů, na který v listopadu lonského roku obdržel koncesi Antonín Halač z Olomouce, neunese.«

»Němci snad při té taktice pochodí tak, jak notář Einaigl a židovská obec ve schůzi 16. II. 1869 pochodili v otázce železniční«, narovnal se Josef Blaťák. »Notář s několika »středomužci« podal protest proti úmluvě obce se severní dráhou, kterou se obec zavázala k příspěvku 24.000 zl. na prostějovskou trať a židovská obec pokusila se, vyhnouti se závazku, kterým na sebe vzala $\frac{1}{5}$ uvedeného příspěvku, a žádala, aby od r. 1870 směla platiti ročně místo 480 zl. jenom restringovaný obnos 192 zl. Oba »nadšenci železniční« byli arcí obecním zastupitelstvem zamítnuti.«

»Škoda, že v téže schůzi se přešlo k dennímu pořádku přes návrh karlínské firmy Schulz & spol. za zřízení plynového osvětlení«, mávnul rukou mladý Jakub Černil.

»Návrh Schulzův nebyl účelnějším nežli Keyworthův«, vysvětlil radní Karel Novotný. »Plynové osvětlení rozluštíme jinak a snad dříve, nežli čekáte. Přál bych si, aby nám alespoň tak blízko k rozřešení byla otázka vodní, kterou hýbáme. Okresní hejtmanství nám sdělilo, že kníže Liechtenstein chce

podporovati projekt vodního reservoiru v údolí Žbánovském, avšak mám obavy, abychom nepochodili zase tak, jak před časem pochodili mlynáři se správcem plumlovským při jednání o nadřzení vody v rybnících na Plumlovsku.«

»A co je s revisi obecních pozemností?«

»Dle usnesení z téže schůze dáme veškerý pozemní majetek obce přeměřiti a zakatastrovati. Také státní geometr v Brně Jan Flögel byl požádán o úřední mapu ohrazení katastru obce křesťanské a židovské za účelem revise a, co odpověděl? Obě obce tvoří jednu mapu a zvláštní ohrazení jejich katastru mezi sebou neexistuje!«

»A co je s příjmy obecními? Těch 60 zl. 45 kr., které obec utržila za prodané topoly, nás nevytrhne«, zahučel Klička. »Ani akátů z valů — akátové dřevo se prodávalo sáh za 1 zl. 20 kr. a pařezy, které si kupec vykopal, za 10—20 kr. kus. Ty spolkně spor obce contra Čeněk Höger, proti němuž si zastupitelstvo za advokáta vzalo Dra Triescheta.«

»Zapomněl jsi, Táboře, že jsme provedli usnesení obecního výboru z 5. II. 1864, dle něhož majitelé domů, kteří používají městského vodovodu, budou platiti zvýšenou dávku 2 zl. ročně a že místodržitelství již povolilo, vybírat na trzích zvýšený obilní poplatek 2 krejcarů z měřice. Také Hloučela přispěje — Leopoldu Studenému z Kojetína a prostějovskému Emanueli Líbalovi se povolí, aby na stavbu železniční tratě pobírali štěrk od Hloučelního mostu po hranice Čechovic. A jak víš, domácí za fůru štěrku platí 5 kr. a cizí 8 kr. Rudolf Dvořák vzal si již ze Stichovského rybníka 100 fůr ledu, fůru po 9 krejcarích, a další příjmové kapky jsou pod okapem. Líbal, Julius Mrasseg, Klement a Kastnerka zaplatí po 6 zl. za povolení, postavit si před svými hostinci stoly a lávky pro hosti — přenosné verandy —, a Karel Brückner za dva pavilony první sodovkárny u nás. Jeden stojí již v rondó uprostřed hlavní aleje za severní hradbou a druhý u brány olo-moucké ...«

Do tunelu vstoupil preclíkář, opásaný bílou zástěrou, s vysokým bílým cylindrem na hlavě, jednou rukou kroutil si hustý a dlouhý knír — odtud přirovnání: máš vousy jako preclíkář! —, v druhé nesl týčkovou hůl, na níž navlečena byla kůpa preclíků, pomakovaných i posolených. Na cylindru vise-

ly delší modré stuhy, což znamenalo, že jest již druhá polovice masopustu. V první jeho polovici bývaly na preclikářském cylindru stuhy červené a začátkem postu stuhy černé. Tyto značily konec, pohřeb preclíků. Neboť preclíky se tehdy pekly jen v masopustě a směl je péci jenom jediný pekař, ten, který nejvíce zaplatil za právo, péci je. Takový býval domů veden s velkou slávou, pekárna jeho byla zdobena papírovými věnci a uprostřed nich pověšen byl znak, na němž si dva pekaři podávali ruce, a pak ferule, s níž pentle splývaly až po zem. Preclikářská budka stávala u sochy Mariánské a služby se po ránu u ní předbíhaly, ježto preclíky byly zvláštností.

»Čí jsou letoší preclíky?«, zeptal se Blaťák a dodal: »Dlouho již je míval Drescher«.

»Letos je peče Heřman Sluka«.

»Má ale ten člověk štěstí! V únoru 1864 při tahu státních losů získal hlavní výhru 10.000 zl. a nyní zas díry z preclíků. Pojd'te, zahrajem si«.

Preclikář postavil preclíkovou hůl před Blaťáka, ten zaplatil desetník, rozpráhnul se otevřenou dlaní a hranou její udeřil do navlečených preclíků. Úderem rozlomil a srazil jen dva. Preclikář ochotně mu je vydal jako malou kořist sázky a, mrknuv šibalsky očima, dodal, jak to pozdější preclikář Heřka výsměšně říkával: »Zkusí, co je preclík« a odcházel. Preclíky totiž byly staré několik dní a tvrdé jako kost . . .

Všichni se poušmáli Blaťákovu škobrtnutí, jako že preclíky neunesou do svého domku č. 18 v Mlýnské ulici¹⁰⁾, a on odrážel: »Snad to již bylo naposledy — také cech pekařský vyškrabuje již režňáka a tím odzvoní se také monopolu preclikářství«.

»Jen aby se také neodzvánělo snesitelnému živobytí našich řemeslníků a dělníků«, zasmušil se Haražda. »Tkalcovští tovaryši, ba i mistři odcházejí od stavů a hlásí se do nádeničiny na stavbu železnice zrovna tak, jako trhani a cizí Taliáni a Krobóti. A není divu. Dobrý dělník zhotoví týdně 4—5 kusů barchentu a od kusu dostává 60—80 krejcarů. Co se nahází člunkem! A k tomu si musí osnovu škrobit, snovat, navíjet

¹⁰⁾ Mlýnská ulice 35.

na stav a soukat útek na cívky. Z toho výdělku si tovaryš platí denně 4 krejcary za oběd, 2 krejcary za kávu a chleba k tomu nedostane, ten si musí kupovat zvlášť. Při železnici si vydělá 1 zl. 50 kr. až 2 zl. denně a, vezme-li si díl tratě na akord, vydělá ještě více. Proto také se již k Fischerovi hlásí tovaryši i mistři od jiných řemesel, hlavně z filiálky firmy Skene & Co., která beztoho již jest na odchodu z Prostějova a před likvidací. Proč? Dochází jí kuráž. Skene, bývalý lajtnant, jest privilegovaným dodavatelem rakouské armády a dře armádu i dělníky. Ti při nejpilnější práci denní si u něho nevydělají ani na suchý chléb. Bohatně také tím, že dodává drahý a špatný montur. Boty od něho často již po čtrnácti dnech jsou na hadr, že se rozmáčeji a ztratí podpatky. A co pláště a sedla! Z brněnského skladiště musilo býti vyhozeno 2360 sedel, ježto většina jich byla v dřevě prasklých, jak veřejně žaloval »Wehrzeitung«. A jak opožděně dodává! Armádě chybí mnoho košil, sedel, houní, bubnů, husarských blůz, pantalonů, botů a růžiček na čepice, polních čapek, podvlékaček, skleněných polních lahví a j. Za takových poměrů nebylo by divu, kdyby německý politický oekonom a vědecký socialista Jindřich Marx, který se ve spisech »Zur Kritik der politischen Oekonomie« a »Das Kapital« pokusil o vědecké zdůraznění socialismu — první jeho myšlenku v Evropě pronesl již půlčtvrta sta let před Kristem řecký filosof Plato — nenašel ohlasu také u nás, k nimž Vídeň má tak blízko. A socialismus ve Vídni má již rušný život spolkový i politický«.

»Také v Prostějově má již své prvky«, ozval se kaplan P. Vrána. »Sociálně by u nás nacházel sympatie, avšak naráží na úskalí svého pojetí učení o náboženství. Vím z bezpečného pramene, že Vojtěch Jekrlé¹¹⁾ svolal asi 20—25 svých známých do hostince u »koruny« a dovozoval jim potřebu, založiti dělnický spolek. Arciť že ho minil po způsobu vídeňském. Přítomni byli také Chváta, Liška, Kudla, Pičman, Vopálka a Karel Švehla. Avšak schůze ztroskotala — přišly dotazy, bude-li nový spolek míti mši sv. s ofěrou, jak je to u spolků pravidlem, a jiný se tázal, je-li možno, aby mistr byl ve spolku s každým kominářem, cikánem, drátařem atd.

¹¹⁾ Vzpomínka R. Černého číslo 102 Hlasu Lidu r. 1922.

Já vážně studuji otázku socialismu a zařídím, aby se o ní pojednalo ve Čtenářském spolku. Avšak vraťme se ke kulturnímu hovoru, jímž jsme začali. Kde všude, Josefe Štandero, se svoji společností roznášíte dobrou pověst Prostějova?»

»Po městech Moravy, v Přerově, Kroměříži, v Třebíči a od té, kdy se matce podařilo divadelní koncesi rozšířit také na Olomouc, ve druhém hlavním městě Moravy. Vloni mělo několik našich her v Olomouci úspěch — Záhuba rodu Přemyslovců, Paličova dcera, Jiříkovo vidění, Jan za Chrtu dán, Magelona, Lesní panna, Pražský flamendr, Strakonický dudák, Cesty veřejného mínění, Mnoho přátel naše škoda. Největší příjem byl na Jiříkově vidění — 241 zl. 78 kr. — a návštěvníků, jak o tom povinný »Cassa-Raport«, podávaný magistrátu, svědčí, bylo až 495 osob. Jsem jist, že tato prostějovská činnost značně posiluje národní uvědomění v Olomouci a že studentstvo z ní přinese prázdninovou ozvěnu i do venkovských obcí. Prostějov nás má v naší areně a zimu prožívá se svými divadelními ochotníky. Hlavně u vás, otče Novotný a předsedo Orlice, bývá živo. Již r. 1865 jste v Orlici hráli »Jeden z nás se musí oženit«, v loni jste dávali kus »Vražda na uhelném trhu« a »Hrajete v šachy?«, letos pro ostatky chystáte frašku »Za živa mrtví manželé« a k podzimu chcete hrát veselohru »Inserát«. O ty nejmenší má Prostějov také postaráno — »u Gottliebů« na Újezdě¹²⁾ se hrává loutkové divadlo a časem se vám dostane druhého: loutkař Kočka, který bude nástupcem Matěje Kopeckého, umlouvá se s Černým dvorem, že tam bude dávat »pimprlácké komedie«. Víni to, jako kdyby mně to poštovní holub byl přinesl v depeši«.

»Holub?«, vyskočil knihař Růžička, který se dosud ani slovíčkem neozval, a učinil to tak nápadně, jako kdyby byl čekal na něco, nač by mohl zavázati svůj suk. »Holubů máme po náměstí až až. Ale všimli jste si jich? Lítají po všech střechách, sednou na každou římsu, jenom domu č. 98¹³⁾ Dra Heina se vyhnou. Víte proč? Před tím domem, pokud patřival Vinckovi Bernardovi, sedával holubář s posadou holubů — s prarodiči dnešních našich holubů — a ten dne 24. III. 1851 byl zabit i s holuby a s jinými čtyřmi lidmi štítem, který se z domu utrhl a práskl na náměstí. Od té doby se holubi

¹²⁾ Újezd č. 5 dům Bernharda Pollaka. ¹³⁾ Masarykovo náměstí 27.

domu tomu vyhýbali a dnes zdaleka před ním prchají. Proč? Z domu toho jest dnes bažantnice — Dr. Bažant tam chodí již i na večeri a u Heinovy dcery má prý již ruku v rukávě, pečení v troubě — no, a pro holuby jest bažantnice tím, čím pro nás jest kasino« . . .

ZÁMEK.

X.

Zámek nebyl pro Eduarda Chmelaře klášterní celou, jak se leckde čekalo.

Cela jest vyrovnaným útulkem a zámek žádal značné úpravy. Zídka před zámeckým příkopem byla nízká, »kohoutu po hřebínek«, místy vydrolená a kolem ní bujely trsy kustovnice. Do příkopu vedly kryté schody a u jeho zdi trouchnivěly latě, po kterých se vinula zanedbaná réva. Vzácný portál i přístavek vrátnice volali po architektu, vrata po zámečníku, zdi po zedniku. Tašková střecha musila býti nově vyspravena, byla opatřena letopočtem 1869 a její dva kříže a dvě muří nohy dosud jako ve středověku hlásají pověřčivou ochranu proti zlým duchům, ač muří noha jest mystickým znamením, značícím vesmír, zdraví a dokonalost.

Cela jest místem bez ruchu a vznětu — a v zámku bylo rušno. Fogl a Foglová častěji dělali ve vrátnici i po dvoře špiritusový čardáš, v přízemí proti vrátnici bydlil berní Rostok, v mezaninu výměnník Hofman, v I. patře směrem k »cirkartenu« bavlnář Abraham Wolf, v rohu za vrátnicí řeznický

DŮM U „MODRÉHO LVA“ Z R. 1887.
V pozadí budova bývalého úřadu telegrafního.

nakupovač Hynek Sékora, ostatní místnosti byly sýpkami, pronajatými obchodníku obilím Lasusovi, a ve sklepích měl Dvořákův pivovar uloženo 3000 fůr ledu.

Pro ruch tedy dosti. A vznět?

Do majitelova bytu v I. patře proti náměstí vnikal všemi skulinami a Chmelař, vytržen byv z rozsáhlého svého obchodu »u modrého lva«, leckdy při něm zapomínal na svoje utrpení. Ze zámku mohl také přehledněji a nestranněji viděti a posuzovati vše, co mělo vliv na osudy Prostějova.

Jako zkušený průmyslník a národohospodář těžko nesl ukvapený, nešťastný postup poslance J. R. Demla v otázce rolnické sladovny a byl rád, že v řádném výboru se místopředsedou stal Florián Novák. Na novém staveništi v území

prostějovském odbyla se již 30. IV. 1869 stavební komise, povolení ke stavbě jest již uděleno a teprve nyní se vidí, kolik škod podniku připravil zařizující výbor, v němž byli: prof. Deml, Čeněk Höger, Jakub Černil ml., František Ovečka ze Žešova, Tomáš Podivínský ze Smržic, Vilém Veselý a farář Isidor Grolich z Krumsína. Sladovna si odnesla trpkou porážku morální, utrpěla odkladem provozu a utrpí nákladným převozem stavebního materiálu. Dle vyhlášky prof. Demla má se z Vrahovic do Prostějova převážeti 680.000 cihel, 203 kubikové sáhy kamene, 241 kubikový sáh písku a 10.800 kubikových střeviců hašeného a uleženého vápna. Vedle toho se ve Vrahovicích má prodati 44.000 vepřovic čili »ejyptských cihel«. Boje o staveniště se vlekly 22½ měsíce a v květnu konečně se má přikročiti ke kladení základního kamene z písečných lomů Lanškrounských...

Starosta Novák dobře učinil, že z místních hospodářských spolků přešel do užšího styku s venkovem a že prakticky bude projevovati součinnost města s venkovem tak, jak ji Čtenářský spolek a Orlica roznášeli v otázce národního uvědomování a snah kulturních. Venkov již značně pokročil — nejvíce snad k tomu přispěly politicko-národní akce r. 1867 a 1868 — a vlivem prof. Demla zakládá si řadu soběstačných středisk peněžních. Koncem roku 1869 budou po záložně v Hrubčicích v činnosti rolnické záložny: v Brodsku, Dubanech, Kostelci, Kralicích, Olšanech, Smržicích, Určicích, v Čechách a v Plumlově. Jenom co by prof. Deml v otázce vrbateckého cukrovaru měl opatrnější a šťastnější ruku, nežli ji měl v otázce sladovny!

Mohutnění národního venkova rozčiluje Němce a snad i Dra Bažanta, který v otázce záloženské utrpěl citelnou porážku od Josefa Hocha. Jest však otazníkem, zda naše odmítavé stanovisko k Dru Bažantovi bylo správné. Bylo sice v souhlasu s národní politikou, odmítající pláničky Beustovy ústavy, ale zapominající, že liška se vlkovi nedá. A jak se zdá, Dr. Bažant jest nachystán na obojí úkol — na vlčí i na liščí. Zaryl již špičák do komunikačního kožichu kraje a město i venkov ho s kožichu setřepávají, ale zapomněli, že vlk se do kožichu zakousnul lišácky — jménem zákona. Městské radě připraví mnohé těžkosti s cestou určickou, Tomáš Podivínský v silničním výboru prohrává spor o silnici Bedihošť-Kralice a pro-

hrá jej také při cestě Žešov-Výšovice-Vřesovice, kterou c. k. okresní hejtmanský k žádosti zúčastněných obcí nařizuje zařadit mezi cesty okresní a přestavět ji na řádnou silnici. Okresní silniční výbor minil snad dvojnásob ranit Primavesiho, s nímž jest v dlouholetém sporu a který této silnici potřebuje pro své panství ve Výšovicích, ale zájem obcí je stokrát větší ...

Národní válečník jest v rozběhu na venkově i v městě, ale chybí, kdo by jej účelněji a pevněji řídil. Hlavně v městě, kde ústaváci jsou politicky velmi vyškoleni i odvážní a proto také on, Chmelař, těší se na příchod Dra Fanderlíka, pro kterého se chystá vůdcovství národně-politického života v městě i na venkově.

Chmelař vyhlédl z okna, trhl sebou a, obrátiv se k salonu, zavolal na svoji choť Josefínu:

»Připrav se na hosti, jdou k nám Novákovi«.

Přišli, starosta Novák s chotí. Dámy se uvelebily v salonu, pání v pracovně a host stisknul hostiteli ruku:

»Jsem potěšen, že máš chvíli euphorie, úlevy. Jdu ti sdělit, že pro Dra Fanderlíka již máme kancelářské místnosti v domě č. 29¹⁴⁾ »u slunce«. František Kratochvíl zařídí, že tam dnem 1. května bude možno otevřít advokátní kancelář. Také se tě jdu pozeptat, zdali bys doktorovi nepronajal zahrádku v zámeckém příkopu, tu »pod mostkem«, jak se říká. On se bude 5. května ženit s dcerou MDra Jana Helcelety, profesora na technice v Brně, a rád by jí upravit hnízdečko také v zahrádce, na jakou je z domova zvyklou. Svoluješ? Díky za to ... Dra Fanderlíka uvítáme jako zástupce Dra Aloise Pražáka a jistě jím osvěžíme nejen politický, nýbrž i národní život. V Brně byl starostou Sokola a proto čekám, že prvním jeho nepolitickým činem bude zřízení sokolské jednoty u nás« ...

»My se těšíme také na paní doktorovou«, ozvalo se ze salonu a muži ve chvílce zvěděli příčinu.

V kruzích Měšťanské besedy prý se pociťuje účelnost, aby se také ženský svět národní scházel a připravoval pro vydatnější spolupráci národní. Proto si paní Nováková a Chmelařová právě uhlavily, že s paní Fanderlíkovou, která snad bude

¹⁴⁾ Masarykovo náměstí 12.

postrádati společenských styků, na něž v Brně uvykla, sestaví kroužek dam, který se bude pravidelně scházeti a pořádati zábavní i vzdělávací večírky. Ženský svět začíná žárliti na úspěchy mužů ve veřejném životě a hlavně žárlí zpěvné pěnice na slávky z Orlice. Najde-li tato žárlivost širšího ohlasu,

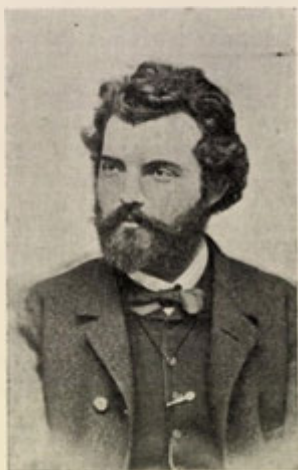
TOMÁŠ PODIVÍNSKÝ ZE SMRŽIC.

mohla by vésti k založení ženského pěveckého spolku, k němuž by oba Brňáci přispěli svými zkušenostmi.

Oba muži byli nadšeni svými ženami a pomyslili si: takových více! A Chmelař při odchodu hostů šeptnul měšťanostovi:

»Dr. Fanderlík má tedy kancelář »u slunce« — kéž jest nám slunkem! V tom domě jest vydatná, 5½ sáhů hluboká studna — kéž také on jest nám studnicí — — moudrosti!« ...

JUDr. Josef Fanderlík byl příjemný již svým zevnějškem. Živá, kratším a jako mechovitým plnovousem zarostlá tvář, s mocnějším knírkem, s nenápadným nosem a s ostře krojenýma očima, s vysokým čelem byla na první pohled sympa-

JUDr. JOSEF FANDERLÍK.

tickou a hlava s hustým a jakoby zkadeřeným vlasem, který bez ladu a skladu vypadal jako česávaný pěti prsty, dodávala jí nádech geniálnosti. Celkem činil dojem člověka temperamentního, bystrého a vznětlivého. Rodákem byl prostějovským. Jeho otec býval v Prostějově státním úředníkem, měl v něm domovské právo a byl pochován na hřbitově u sv. Petra.

První český advokát vřele byl přivítán celým národním Prostějovem a Orlica mu při jeho veselce uspořádala zastaveníčko. Doklad, jak tehdy národní lidé, od dělníka až po měšťana, postrádali českých inteligentů, jak si jich vážili a jak po nich toužili.

První veřejné vystoupení Fanderlíkovo bylo dne 18. V. 1869 při kladení základního kamene ku stavbě rolnické sladovny, které bylo svátkem národním. Zúčastnili se ho zástupci města, okresu prostějovského i plumlovského, hospodářské filiálky olomoucké, Měšťanské besedy, Občanské záložny prostějovské i záložen rolnických a kontribučenských, Orlice, Čtenářských spolků z města i z venkova, Bavlnické jednoty, Živy, zástupci církve atd. Němci proto Dra Fanderlíka napadli v Mähr. Corr. — říkalo se, že z advokátské konkurence! — a vytýkali, že šel v čamaře, což prý se pro advokáta nehodí. Tedy argumentem, jaký holešovští ústaváci vynašli proti učitelům.

Také došlo na slova starosty Nováka — Dr. Fanderlík ujal se myšlenky sokolské a rychle přešel k činu. Dne 20. V. 1869 Dr. Fanderlík, František Höger, V. Doležel, František Pittner, Jan Čecháček, Jakub Černil, František Trapl a učitel Jan Fiala oznámili městské radě, že prozatimní výbor pro zřízení tělocvičné jednoty »Sokol« podal c. k. politickému úřadu stanov, a oni v důsledku toho žádali o propůjčení letní tělocvičny v bývalém klášteře kapucinském, která tam jest nově zřízena.

Činem tímto byl c. k. okresní hejtman Dr. Bažant vylákán ze zástěny posavadní své taktiky, která si oficielně dávala ráz národnostní nestrannosti a jakoby neúčasti na rozvoji němectví v Prostějově, a pštros ukázal se v zrcadle orlím. Neboť učinil průhledný pokus, aby »Sokol« v zárodku byl ubit. Dne 25. V. 1869 totiž, tedy v době, kdy c. k. okresní hejtmanství mělo již na stolku žádost i stanov »Sokola«, oznámil Dr. Bažant městské radě, že se v městě ustavil prozatimní výbor »Turnverein«, který má býti pro obě národnosti rovnoprávným a jehož on, c. k. okresní hejtman, jest předsedou. Proto »Turnverein« za vlajku má bílý prapor se znakem města Prostějova a se stuhami v barvách zemských. Dr. Bažant současně žádal o povolení, cvičiti na nářadí tělocvičny »ve štíftě«. Že při »Turnverein« měl na mysli němectví a nikoliv národnostní rovnoprávnost, o tom svědčil dovětek jeho žádosti: neuskuteční-li se dohoda obou národností, ať Turnverein jest rovnoprávným spolku druhému...

Také politická situace dala Dr. Fanderlíkovi vyniknouti rázem. Vláda, vidouc neúspěch výjimečného stavu v Praze,

zrušila jej na naléhání hr. Taaffa a pozvala Dra Sladkovského do Vídně k vyjednávání. To však se nezdařilo a nastal nový útisk českého národa a boj proti deklarantům. Proto vznikl zemský zákon ze dne 6. V. 1869, dle něhož sněm zemský mohl mandátu zbaviti onoho poslance, který by se do 8 dnů k zasedání nedostavil a po upomenutí zemským hejtmanem se do 14 dnů neomluvil. Dle tohoto zákona, který jest podepsán Dr. Giskrou, byli pak čeští poslanci zbaveni mandátů a Němci usnášeli se na sněmu nerušeně a libovolně.

To přirozeně vedlo v Čechách i na Moravě k novým projevům odporu a četné tábory byly viditelným znamením vůle národa. Tentokrát zasáhlo také dělnictvo české, sdružené ve spolku »Oul«. To pořádalo dne 16. V. 1869 tábor na Letné a důrazně žádalo politických práv pro třídu pracující, obmezení doby pracovní a obranu proti zkracování mzdy, při tom však rozhodně stálo na půdě národní.

Prostějovsko první z Moravy rozsvítilo jiskru táborovou a po dohodě s Prostějovem bylo zažádáno o povolení tábora na obecním trávníku ve Smržicích s jednáním: 1. Mají-li obce zřizovati školy hlavní a střední s vyučovacím jazykem českým, aneb mají-li žádati o zřízení jejich také c. k. vládu; 2. jakým způsobem by se mělo o to pečovati, aby se polní hospodářství ochránilo před škodami elementárními. Předměty jednání i připravené k nim resoluce zařídili dle intencí politického ústředí moravského v Brně Dr. Fanderlík a poslanci J. R. Deml, P. Vrba, který tehdy byl již z Kralic investován na faru ve Skrbeni, a žádost za povolení tábora podepsali: Tomáš Podivínský ze Smržic, Josef Hoch z Hrubčic, Arnošt Nakládal z Duban, Matěj Dočkal z Klopotovic, Čeněk Kadlčík z Čelčic, Aug. Mičoch z Polkovic, Jan Koválovský z Hrdibořic a František Sedlák z Duban.

Žádost o povolení tábora byla uveřejněna v Našinci, který po útěku redaktora Josefa Černocho a po zániku Olomouckých novin dnem 20. III. 1869 vycházel v Olomouci jako majetek Josefiny Černochové, a s redaktorem jeho Josefem Vrlou i s tiskařem Groákem bylo zavedeno trestní vyšetřování. Patrně se cítil osten prvního bodu v táborovém programu proti říšskému zákonu školskému a také účel uveřejnění táborové žádosti, které mělo býti programovým pokynem pro jiné části Moravy.

Dr. Fanderlík vynutil povolení tábora, ten se konal dne 6. VI. 1869 a byl v té době prvním zákonnitě povoleným tábo-rem na Moravě.

Uprostřed rozsáhlého pastviska u Smržic vztýčen byl kruh červenobílých praporů, po stranách byly stánky kramářů, vý-čepy a národní dělostřelectvo. Účastníků táborových bylo přes 15.000 a mezi nimi byl i »Sokol« z Kroměříže. Tábor zahájil Josef Hoch slovy: »Osvětou k svobodě — za tím heslem jsme se sešli« . . . K jeho návrhu zvolen byl předsedou tábora smržický starosta Vymětal. Řečnil poslanec P. Wurm, poslanec P. Vrba a temperamentní Dr. Fanderlík.

V obšírné resoluci bylo zdůrazněno: Uznáváme, že nutně potřebujeme netoliko škol hlavních a středních, nýbrž i ústa-vů vzdělávacích vyšších, jako university a techniky; uznáváme za nevyhnutelnou potřebu školy s vyučovacím jazykem česko-slovanským; to očekáváme od zákonnitého sněmu. Stát jest povinnen dáti nám práva a výhody jako jiným. Žádáme, by vláda proměnila slovanské gymnasium na vyšší; by zřídila alespoň 2 české hlavní školy s vychovávacími ústavy pro čekance učitelství; by nejméně 2 vyšší reálky české zřídila; by zřídila českou universitu a techniku. K otázce zemědělské mluvil učitel hospodářské školy Výborný z Přerova a posl. Deml. K táboru došla řada telegramů pozdravných, z nichž velký dojem vyvolal telegram Josefa Černocho, dličího ve vy-hnanství.

Tábor smržický ukázal, že deklarantská politika neklesá pod ranami karabáčníků Dra Giskry a že naopak cíle svoje stupňuje. Neboť v otázce školské šel mnohem dále, nežli měl jíti tábor na Kosíři, a chtěl daleko více, nežli žádaly petice, podávané cisáři ve smyslu petice okresu plumlovského z roku 1868 — žádal již český ústav učitelský, nespokojil se s čes-kými stolicemi při německé technice v Brně, nýbrž volal po samostatné technice české a po české universitě. Měl také četné následovníky — tábor na Sv. Kopečku, kdež mluvil Jo-sef Vrla, tábor u Brna, u Kroměříže, v Hranicích, u Loštic — a pro olomoucko—prostějovsko—plumlovskou skupinu vo-lební měl výslednicí hanáckou deputaci do Vídně. Vedl jí Dr. Lakomý, z Prostějova známý svým vlastenectvím a ná-rodni energií, a za Prostějovsko se jí zúčastnil Josef Hoch z Hrubčic a Frt. Vymětal ze Smržic.

Hanácká deputace byla v audienci přijata dne 21. VI. 1869 a předložila císaři petici ve smyslu usnesení táboru smržického a stejného usnesení táborů ve střední a severní Moravě. Nelze autenticky říci, měla-li jaký vliv na kabinetní jednání, které tehdy z politických důvodů bylo v proudu a pokoušelo se o Čechy, avšak všem účastníkům táboru Prostějovska jistě se zarosily oči, když gymnasiální ředitel Jan Ev. Kosina vyhlásil, že císařským rozhodnutím ze dne 16. VII. 1869 bylo olomoucké gymnasium povýšeno na vyšší . . .

Prostějovští Němci posměšně psali o táboru smržickém a za školskou jeho resoluci za tepla se mstili na Prostějovu. Ve schůzi obecního výboru dne 27. VI. 1869 projednávala se otázka správy hlavní a reálné školy, která osiřela tím, že ředitel její a jeden z upřímných národních pracovníků, Th. Dr. Melichar Mlčoch, byl povolán za profesora na bohosloveckou fakultu do Olomouce. Při obsazování místa učitele na reálce jmenovitým hlasováním zvolen byl František Martinák 18 hlasy proti 7 hlasům Němců, kteří hlasovali pro Frt. Zahradníčka. Na to usneseno bylo 19. proti 6 hlasům, aby František Martinák byl c. k. okresnímu hejtmanství doporučen za ředitele hlavní a reálné školy se žádostí, aby ono c. k. místodržitelství navrhlo jeho jmenování. Mluvčí Němců Dr. Borák uznal, že František Martinák pro místo učitele jest nejlépe kvalifikován, avšak hleděl znemožniti jeho jmenování — kasino se o něm přesvědčilo, že jest rozhodným pracovníkem národním — lékařským svým názorem, že prý Martinák není fysicky dostatečně silným a že nevydrží větší počet hodin vyučovati. Toto odůvodnění dle úsudku českých zástupců mělo k lidskosti dále nežli kasino k valše, avšak notář Einaigl dal se na ně chytiti a navrhl, aby se Martinák nechal lékařsky prohlédnouti v Prostějově. Arciť by se to bylo musilo státi úředně — tedy Drem Borákem! Návrh Einaiglův nenašel ohlasu, ale Němcům stačil k podpoře připravené jejich akce u Dra Bazanta i u c. k. místodržitelství proti potvrzení volby Martinákovy. Tušili, že osobou Martinákovou vynořil se nový činitel, který měl hluboko zasáhnouti do osudů města? . . .

Měšťanosta Novák soudil z postupu Dra Boráka, že na tuhý odpor narazí také v otázce stavby školních budov, pro něž stavební sekce připravuje plány a rozpočty.

Jak jsou Němci bezohlední, jak jsou neuznalí — vždyť ne-

vděk svůj projeví v téže schůzi, ve které přišlo se vstříc právo-várečnickům, kteří většinou jsou z jejich řad! Propinační právo, totiž bezvýjimečné právo k vyrábění a k výčepu piva a pálenky, bylo zrušeno. Na radě říšské se tomuto zrušení bránila pravice, poukazujíc na hospodářské důsledky. Tak na př. na Moravě jest asi 100 městských pivovarů, každý z nich vynáší v průměru asi 2000 zl., což jsou úroky ze 4.000.000 zl. Města mají přijíti o tento kapitál a ten má přejíti na monopolisty — velkopeněžníky, akcionáře, židy. To se dotýká také prostějovských ústaváků.

Právo-várečné měšťanstvo v Prostějově zákonem propinačním mnoho pozbylo na vyhlídce výnosnosti měšťanského pivovaru, který jest pronajat Rudolfu Dvořákovi, a proto všech 66 podílníků — bez obce — jednomyslně se usneslo, aby společný pivovar č. 102 Pluml. předměstí¹⁵⁾ a k tomu náležející dům č. 138 Pl. předm.¹⁶⁾ — střelnice — se všemi parcelami i s lednicí byl prodán. Pivovar byl r. 1858 oceněn na 55.206 zl. 52½ kr. a od té doby nezískal. Ve výboru dissolučním jsou sami ústaváci — Vincenc Goldmann, Ignác Kubart, Gottfried Kratochvil, Julius Mrasseg a Alois Haschke — a k prodeji pivovaru potřebují obce, která má dva právo-várečné domy — kasárnu a okresní hejtmánství. Obecní výbor vyšel jim vstříc a dal svolení k prodeji, avšak žádal úřední odhad měšťanského pivovaru.

A jak se za to odměnili! Ve schůzi zastupitelstva 6. VIII. 1869 bylo vzato na vědomí, že na stavbu nové budovy školní pro hlavní a reálnou školu jest potřebí 60.000 zl., pro každou předměstskou školu po 13.550 zl., tedy úhrnem asi 100.000 zl., a usnešeno, zakročiti o půjčku ze zemského fondu při 5% úrokování a při 10tiletých anuitách. Úhrada se dle usnesení zastupitelstva opatří 30% přirážkou na pivo, víno a jiné lihové nápoje. Vyšší náklad na udržování škol uhradí se 1% přirážkou činovní, placenou nájemníky i majiteli domů.

O stavbě první školy usneseno: »Na obecním pozemku štěpnice před Trávníckou ulicí budiž vystavěna první z těch tří škol a stavba dle možnosti budiž provedena ještě letos a potřebný materiál stavební budiž bezodkladně opatřen.«

A tytéž německé kruhy, které toto usnesení schválily, zne-

¹⁵⁾ Blahoslavova tř. 13. ¹⁶⁾ Nyní městská knihovna.

možnily financování školství a ve schůzi zastupitelstva 28. IX. 1869 činily překážky i stavbě školy.

Starosta Novák podal zprávu o provádění usnesení obecního výboru ze 6. VIII. 1869 a sděloval postup a výsledky »licititace« — ofertního řízení pro usnesenou stavbu. Dr. Zaillner na to navrhl, aby stavební plán, který byl podkladem pro licitaci, podmínky licitační i rozpočet byly přezkoušeny hlavní sekci a obecnímu výboru předloženy k potvrzení a aby pak teprve bylo dáno stavební povolení. Před tímto zjištěním nebud' tež na obec přesunuta žádná břemena a povolení ku opatření stavebních materiálů budiž vzato zpět. Návrh tento až příliš okatě zněl jako obstrukční proti stavbě školní a nelibě se dotknul i Němců, kteří pro stavební usnesení ze 6. VIII. 1869 hlasovali. Proto Dr. Borák učinil zastřenější návrh obstrukční a upustil od odvolání usnesení o opatření stavebního materiálu a o přípravě pro financování stavby. Návrh tento byl přijat a ofertní jednání zůstalo nevyřízeno.

Tím Němci docílili odkladu v řešení otázek školských a ze školských usnesení připustili jenom ona, která prospívala také jim. Proto připustili, aby podučitelům Gustavu Trupkovi, Heřmanu Schneidroví a Janu Fialovi bylo povoleno po 35 zl. na tělocvičné kursy v Brně, a rádi viděli, že bývalá jídelna v klášteře kapucinském upraví se na zimní tělocvičnu — »Turnverein« prospěje obojí! Proti ustanovení P. Antonína Vrány za katechetu na hlavní a reální školu nebrojili, poněvadž nebylo německého žadatele za ono místo, a ani je příliš nebolelo další usnesení zastupitelstva ze dne 28. IX. 1869 v otázce reálkové.

Dle nového zákona školského měly se školy hlavní, spojené s nižšími reálkami, změnit buď v samostatné nižší reálky čtyřtřídní anebo ve školy měšťanské. Zastupitelstvo se 27 hlasy usneslo, aby prostějovská škola hlavní a reální přeměněna byla na samostatnou nižší reálku a většinou hlasů byl za jejího ředitele zvolen František Martinák. Reálku snad, ale Martináka s ní? Za živý svět ne! O to se »liberálně« postará Dr. Bažant v místě a u místodržitelství všemocný Dr. Giskra!...

Reálkové usnesení obecního zastupitelstva sděleno bylo c. k. místodržitelství se žádostí, aby zřízení 4třídní reálky v Prostějově umožnilo, a žádány podmínky, jež by obec splniti mē-

la. Nežli však došlo k místodržitelskému povolení, podali palírníci němečtí Matzenauer & spol. rekurs proti 30% přírážce na daň z piva a jiných lihovin. Tím znemožněno bylo úrokování a splácení usnesené výpůjčky 100.000 zl. na stavby škol — zemský výbor zastavil výkon vybírání 30% přírážky, kterouž byl mezitím již povolil, až do právoplatného vyřízení rekursu palírníků, a tím zastaveno bylo také zřízení reálky. Důvěrně se napovídalo, že postup tento byl aranžován z kasina. Tedy ani reálku ne!!

Maří-li Němci tak bezohledně řešení otázek školských a snahy Novákovy o stavbu škol, mohl Dr. Bažant užstati za nimi? České studentstvo, které přinést chtělo do Prostějova prázdninové nadšení a povzbuzení, učilo odpověď na tuto otázku na svých zájmech.

Moravské studentstvo mělo oslaviti 120. narozeniny Františka Procházky a oznámilo v Prostějově schůzi na Novém domě, tábor omladiny za Vrahovskou ulicí a slavnost u Hlíňáků na dni 28. a 29. srpna 1869. Avšak schůze, tábor i slavnost odpadly, ježto Dr. Bažant zakázal nejdůležitější body oslavy, totiž rokování: 1. Co vadí rozkvětu inteligence na Moravě a jakými prostředky lze tyto vady odstraniti, a 2. V jakém směru má inteligence a studentstvo zvlášť působiti ku zdatu a blahu národa. Taktéž zakázáno bylo shromáždění pod širým nebem na polích u Vrahovské silnice s programem humanitním: 1. Jakými prostředky se má odpomoci bídě našeho studentstva? a 2. Jakým způsobem se má postarati národ o zaopatření své inteligence?

Důvody zákazu byly průhledným obrazem německého lži-liberalismu:

»Výkonávání práv občanských a obzvláště práva shromažďovacího předpokládá samo sebou zletilost a svéprávnost těch kterých, studentstvo co takové užívá toliko na vysokých školách a vyšších učilištích, předností jistých a jen tam co sborová osoba počíti si může. Studentstvo nižších škol z ohledu na kázeň školní k debatám veřejným připustiti se nemůže. Toto uvážeje, zapovídám schůzi co studentskou k rokování o hůře uvedených větech svolanou. Co do tábora omladiny na 29. srpna b. r. zakazuji jej, úvahou podobnou jsa veden, že totiž mládež nezletilá pozbývá práva shromažďovacího.

Bažant«.

Dr. Bažant při svém rozhodování již věděl, jaký vlastně účel studentský tábor sleduje, a proto zákaz jeho měl zřejmý ráz proti národnosti české. V letech sedmdesátých moravští studenti měli spád do Vídně a vraceli se tam odtud k národní myšlence vlažnými, ne-li poněmčilými, jako na př. Dr. Nemluvil. Jen malá část jich už tehdy chodila do Prahy a byla tam vedena v duchu národním. Vstupovali totiž do spolku »Blaniku«, který byl r. 1861 založen, neměl stanov a nebyl tedy spolkem úředně uznaným. Členové spolku dávali sobě rytířská jména, vydávali psaný časopis a vzdělávali se politicky. Z tohoto spolku vyšel nadějný básník Aleš Balcárek, svobodomyslný politik moravský Dr. Janků a Prostějovu tak dobře známý a milý JUC. František Lakomý, jehož nadšená národní práce prostějovská pramenila z Prahy. V »Blaniku« vznikla myšlenka podpůrného spolku studentského a dne 5. června 1869 bylo rokováno o jeho založení a stanoveno, aby se jmenoval »Radhošť«. První valná hromada byla stanovena na 19. července 1869 a vydáno svolání: »Cílem Radhoště bude, aby jednak ponenáhu obracel se proud studentstva moravského od Vídně do naší Prahy, jednak odvraceje ho, přispíval v Praze ku zdárnému odchování snaživého dorostu národní inteligence pro Moravu, vůbec, aby zabezpečen byl rozvoj těch, kteří hloubkou vědění, silou občanských ctností a pravého vlastenectví mají se státi způsobilými, aby byli lidu svému vůdci a rádci ve všech důležitostech a potřebách jeho«. Prostějov byl vyvolen k tomu, aby Radhošť uvedl národní Moravě před oči a aby při tom sám byl národně posílen, a použito k tomu jubilea Františka Procházky. Dr. Bažant vystihnul pravý účel slavnosti a zákazem jejím těžce ranil sociální snahy studentstva i národní osvěžení Prostějova.

Po tomto výnosu Dra Bažanta, který studenti rozhlásili, chodili tkalcovští tovaryši se dívat na Dra Zailnera, zda jako debatér pro právo shromažďovací není červený jak uvařený rak.

Za tuto neobvyklou lásku k českému studentstvu požádal Dr. Bažant odměnu Hané. Dr. Giskra chtěl paralysovatí vliv deklarantských táborů, které se vládě staly velmi nemilými, uspořádáním rakouské slavnosti dne 29. VIII. 1869 u Slavíkovic na památku stoletého orání císaře Josefa II. Ku slavnosti byli zajištěni ministři, c. k. úřady a sháněl se lid »po mezích

i mezi ploty«. Dr. Bažant sháněl k ní banderium, ale Hanáci císaře Josefa II. nemohli uvést v nížádné spojení s národností a s korunou svatováclavskou a proto se do Slavíkovíc z Prostějovska nedostavil ani jeden kůň, neoctnul se tam ani jeden banderista aneb jiný občan. Naopak se ozvalo mnohé ohražení proti »demonstraci u Slavíkovíc«.

A na nepřátelství kasina proti národním snahám v městě a na venkově přišla také odpověď, která německé obchodníky a živnostníky netěšila — Hospodářská filiálka v Olomouci svým předsedou Josefem Hochem a jednatelem prof. Demlem společně s prostějovským komitétem uspořádala ve dnech 19. a 20. září 1869 v zahradě u Hlíňáků první výstavu hospodářských výrobků, plodin a zvířectva. Prostějovští obchodníci a živnostníci obeslali ji svými výrobky. Výstava, kterou otevřel Josef Hoch a na které národohospodářsky mluvil prof. Deml, plně uspokojila a vyznamenala řadu národních řemeslníků i odměnila je cenami.

Avšak ani Němci nespali a hleděli se veřejnosti zamluviti. Dne 21. září 1869 uvedli v život nadaci Brecherovu — chudobinec pro 4 osoby židovské —, oslavili ji a oslavu sympatickou učinili Drem Brecherem, který v synagoze měl pohnutou řeč. A dne 19. srpna 1869 přivítělili turnérskému spolku sbor dobrovolných hasičů a 19. září provedli jeho ustavení . . .

XII.

taeba severní dráhy přivedla do Prostějova čtyři železničnického dělnictva ze všech koutů Moravy i z ciziny. Směs různých národnostních typů, míchanice krojů, vln nářečí a zvyků kreslili v jednotvárném životě města i předměstí obrázek babylonského zmatku. Nejvíce večer, kdy laciná »prostějovská« do hospod přilákala také dělníky ze vzdálenějších úseků tratě. Nocleh jim poskytly šenkovny a most před branou olomouckou, pod nímž se cizím trhanům spávalo tak měkko a líbo jako domácím »dacanům«.

Křiklavou byla tato směsice v neděli, kdy oblekem výstředně se odrážela od zrcadla svátečního Prostějova. Byla na to slo-

žena také písnička o »ajznbónské uniformě« a mládež ctíla ji »štrekaře«, kdekoliv je zahlédla. Nevadilo jí, že za to bývala honěna jako škodná, a dovedla se ztratiti jak Ječmínek. Jak na př. na Vše svaté.

V Sádkách houf kluků a výrostků zahlédl »ajznboňáky«, jak mířili do hotelu »u zlaté vší«, a hned to hučelo až za templ:

Ajznbónská uniforma
známá lidem všem:
gatě na dranc roztrhané,
žádná košile.

Kabát je bez premování,
samá díra, cár,
že by do něj nezavázal*
soli za krejcar . . .

Ajznbónští v uniformě
na špacírku šli —
do háječka zeleného
vybírat si vši.

Přišel na ně inženýrskéj,
co je v direkci,
komu tak pilně dělají
palcem protekci.

»To my, pane inženýre,
dresirujem vši
a ty jsou u ajznbónců
jak na jednu tři.

A jsou k světu — staré s námi
táhnou u káry
a ty mladší s partafírou
kouří cigáry . . .«

Kterýsi z výrostků vykřikl: »Kdo pak to tak věrně skládal?«
a na odpověď se zavřískalo:

Tuto píseň skládali,
když na štrece dělali,
Jelenica s Jakobem
»u zlaté vší« za stolem . . .

»Štrekaři« zdvihli pěsti, rozběhli se za posměváky, ale kdež těm byl na valech konec! Od Senného trhu kvapil tam policajt Zapletal, který hlídal valy a byl postrachem dětí i učňů, a tož Eduard Tichý výrostky nahonem svedl pod most u olo-moucké brány, odhrábnul tam vrstvu písku a ukázal na ka-mennou desku, v níž byl vytesán otvor tak prostorný, co by se jim prosoukl dospělý člověk.

»Sem, honem sem, tady nás nevyšňupe«, pobízel Tichý a první vlezl do otvoru, rozžal svíčkový sloupek, kterým chtěl na hřbitově svítiti »za dušičky«, a svítil prchajícím. V matném světle objevila se chodba, dobře klenutá, na 1½ sáhu vysoká.

Výrostci hleděli udiveně a Eduard Tichý vysvětloval:

»Chodba vede pod bránu a za branou má odbočku směrem k bráně brněnské. Jest prastará a nebyla jediná. V zámeckém příkopu bokem mostu, asi pod oknem vrátnice, jest zabeďněný otvor, kterým se dá prolézt do podzemní chodby, vedoucí směrem k náměstí a zahýbající v levo směrem ke kostelu. Ve sklepe bývalého »panského domu« na náměstí jest cihlami zazděno mohutné klenutí, o němž se vypráví, že bylo vchodem do chodby, vedoucí ke kostelu. A naši stařenka pečely, že na Vápenici také jest podzemní chodba, tažitá od »špitálu« někam k městu a snad také k »pikhardskému domu«. Také říkávají, že ty chodby byly pro obránce města proti nepříteli a také pro útek do kostela, který za starých dob mívál právo asyly. Dnes ty chodby jsou naším asylem a pro město nebezpečím — až někdy praskne plynárenské potrubí, které již prý co nevidět bude položeno pod dlažbu, unikne plyn do chodeb a lehkó je může vyhoditi do povětří¹⁷⁾» . . .«

Učitel Pořízka, jda ze Záložny, střetl se s policistou Zapleta-lem, který těžko utišoval rozdrážděné »ajznbóňáky«, a vy-ptával se, co se s nimi děje. Zapletal naznačil příhodu písnič-kovou a dodal:

»Jindy by si kluků nebyli ani všimli, protože jsou zvyklí na jejich hlouposti, ale dnes jsou chytlaři jako hubka. Roznesla se mezi nimi zpráva o Barboře Ubrykové, kterou jeptišky Karmelitánky v Krakově 18 let věznily a pak zazdily, aby šíle-né křiky její nepronikly za zdi kláštera. Avšak nedávno se to prozradilo, soudní komise vysvobodila ubohou jeptišku a do-

¹⁷⁾ Přihodilo se na Pernštýnském náměstí.

pravila ji do blázince. Nevážila více nežli 12 liber, obličej její byl zbaven masa, oči má jak slepé a vpadlé, jest bez obočí, bez očních řas. V Krakově povstaly z toho nepokoje a všude hlučelo: Smrt Jezuitům! Vyrukovalo vojsko, ale lid přes to vnikl do kláštera a rozbíjel jej. Již jest o tom i knížka sepsaná a »štrekaři« hoří hněvem nejenom proti klášterům, nýbrž proti kněžstvu vůbec. Také našemu kostelu hrozili. Poletím o tom zpravit kaprála Špargla» . . .

Požízku zatím dohonil starostův náměstek Frt. Možný s příručím Galašem, kteří hovořili o cukrovaru ve Vrbátkách, že prozatimní jeho zařizující výbor jest již u cíle. Pozvání k subskripci na akci má již za sebou a také valnou schůzi si dne 17. VIII. 1869 odbyl v Dubanech u Frt. Souška. Zakládající jistina byla ustanovena na 400.000 zl. a má se upsatí ve 2000 akciích po 200 zl. Mimo peněžitý vklad 200 zl. každá akcie odvede 100 centů cukrové řepy anebo se za ni vykoupí penězi. Intrikáři sice oddálili zřízení cukrovaru, netušili však, že cukrovar získá hned pro první kampaň tím, že severní dráha bude již v provozu. Traťové práce všude na ní pokračují slibně a vrchní stavby na úseku z Bedihoště do Olomouce, tedy také v Prostějově a ve Vrbátkách, byly vypsány již v červnu a jsou již zadány.

»Prostějov dal inženýrům i Fischerovi dosti starostí«, vzpomněl Pořízka. »Od místa, kde prořizli Lužánky, byl nutný násyp tratě až k Romži a tam, kde se staví nádraží, jde hodně do široka, aby vedle budov umístil vějíř kolejnic. Před nádražím i za ním povstaly hluboké prohlubně, které vyplní dešťová voda a které budou královstvím kvákajících žab a lesem rákosí. No, alespoň vlaštovky při svém odletu k moři budou míti kam zapadnouti a odpočinouti si přes noc«.

»A jenom když na příští svátek Všech svatých bude již moci přítel Galaš přijeti vlakem«, potřásl bradou Možný.

»Dobře vzpomínáš svatých — gratuluji ti k svátku«, usmál se Pořízka. »Galašovi nikoliv — ten mezi svaté ještě nepatří, ježto neprodělal očištec manželství. Snad do roku ho uvidíme s markytánkou pod pažďím, s některou z našich nových spolupojovnic«.

Možný zajiskřil očima: »Společenské večírky v zámku přinesly nám sladké ovoce. Paní Chmelařová, Nováková a Fandlerlíková rozšířily je o paní Veselou, Šlerkovou, o slečny Te-

rezii Dřevíkovskou, Emmu Kaiserovou a jiné dámy a zavedly zábavné i vzdělávací hodiny, při nichž moje milá Čeňka, kterou paní starostová brávala sebou, předčítala z nové české literatury. Děvče má pěkný přednes i pochopení pro čtené, ježto ji vedle vzdělání ze školy obecné dávám ještě doma vyučovati učitelem Kristiánem Skálou z oborů, které přinášejí širší rozhled do života, do světa. V těchto večírcích na zámku zrodilo se odhodlání, založiti ženskou jednotu, která by ženy národně budila zpěvem tak, jak to Orlica tak šťastně činila v městě i na venkově. Terezie Dřevíková převzala provedení, svolala si k Mládkům do Žešovské ulice kroužek vrstevnic, známých smýšlením vlasteneckým, připravila vše potřebné a dne 29. VIII. 1869 — na svatého Filipa! — založen pěvecký ženský spolek a pokřtěn »Vlastimila«. Stanovy jsou již zadány. Činných členek jest již zapsáno asi padesát a přispívajících členů přes šedesát.

»Letoší národní oziminy — Sokol a Vlastimila — vzešly tedy slibně. Kéž hojně nesou dobrého zrna!«, Galaš stiskl oběma Prostějovákům ruce a odbočoval ke staveništi rolnické sladovny . . .

XIII.

Dnešní večer 8. prosince 1869 jest takový, jak Čeňka Možných deklamovala o Štědrém dni: »Tma jako v hrobě, mráz v okna duje, v světnici teplo u kamen«, pomyslí si starosta Novák, sedě ve vytopené pracovně. Citát zůstal mu v paměti ze společenského dýchánku, v němž se přednášelo o poesii Karla Jaromíra Erbena.

Probíral zápisky z doby svého starostenství a chystal se uvážiti některé běžné otázky a úřední sčítání lidu k 1. lednu 1870. Dostí se toho za české většiny již docílilo ve prospěch města, řada otázek jest v proudu a jiné čekají oživení. Okresní hejtmanství překotně tlačí, aby vše možné, čeho německé správy obecní opomenuly, provedeno bylo rázem, a činí to formou, která jest na kraji bodu nepřátelství k české správě obecní.

Tak na př. ve schůzi 7. II. 1868 zavedl se roční poplatek z místa pro všechny živnosti a obchody, které používají obecního pozemku, a Dr. Bažant zakázal vybírání poplatků tržních u bran, pokud neodpovídá živnostenskému řádu, a ostře nařídil, do tří měsíců předložit tarif o vybírání poplatků z místa. Zastupitelstvo se odvolalo a ministerstvo uznalo, že vybírání tržních poplatků z potravin, přinešených na prodej, nebude se již dít u bran městských, nýbrž na příslušných tržištích a Dr. Bažant briskně nařídil, aby se tržní řád předložil do konce září 1869. Terminoval jej, ač věděl, že Němci ustanovení jeho budou obstruovati! . . .

A v otázce salubrity města! Přípis c. k. okresního hejtmantství ze dne 9. II. 1869 o nápravě zdravotních závad, trvajících desítky let, vzat byl již ve schůzi 16. II. 1869 na vědomí a umluveno postupné odstraňování vad. Ihned bylo zařízení vyčištění příkopů a se židovskou obcí zavedeno jednání o zasypání nezdravého příkopu hradebního mezi branou olomouckou a brněnskou, do něhož ústí stoky židovského města a otravují okolí. S tím Dr. Bažant nebyl spokojen a žádal konsekventní provádění desinfekce všeobecným zavedením systému žumpového nebo kanalizačních sudů. Neboť prý odpad excrementů a zvířecích odpadků, industriálních splašků do otevřených příkopů děje se všude v městě. Městská rada plně uznala oprávněnost toho názoru, avšak proč a jak tak najednou provést dalekosáhlé investice, které nejsou v obec. rozpočtu a na něž okamžitě není úhrady, investice, které se současně nežádají pro obec židovskou, zejména pro ulici Školní? Dr. Bažant, byv na rozpor tento upozorněn, poukázal na to, že židovské domy leží v katastru obce křesťanské a ona že by si tyto investice měla tam vymoci.

Dobrá. Zařizeno tedy, aby si Dr. Borák předvolal majitele domů z ulice Školní, a ti odepřeli odstraniti vypouštění kalu do příkopu, poněvadž mají intabulované právo na odtoky skrze hradby, a poukazovali na to, že podléhají nařízením zastupitelstva obce židovské. Tedy rozpor kompetence, ale dobrá. Svolána v září společná komise obou obcí. Při té se zjistilo, že v ulici jsou dva otevřené rigoly, z nichž do jednoho odtékají splašky z palíren obce křesťanské, a do druhé nečistota z domů židovských, čímž povstává zápach a v zimě neschůdné náledí. Zástupci obou obcí se dohodli, že postaví

společnou stoku, na níž přispěje obec židovská $\frac{1}{3}$ a obec křesťanská $\frac{2}{3}$ nákladu.

Tim teprve dojednána nepříjemná záležitost, jejíž řešení u-vázlo ve stolku dvou purkmistrů, Czerného a Zajíčka, a o jejíž salubritu městský fysik nedbal tou měrou, jakou se věnoval politickým otázkám německví. A Dr. Bažant? Že se finanční řešení otázky této dle obecního řádu připravilo až pro rozpočet příštího roku a že v zimě ve Školní ulici byly hromady sněhu a náledí, nařídil úpravu této nesnáze do 24. hodin a to tak nepřipustným způsobem, že městská rada proti němu podala stížnost na c. k. místodržitelství nejen proti meritu nařízení, nýbrž i »protiv nad míru urážlivému vyslovení a ob-viňování městské rady«.

Způsoby dra Bažanta v otázce salubrity města byly mířeny proti městské radě, avšak de facto měly vinit městský fysikát, který pokulhával také v otázce kostivárny na území Čechovic. Ta při pálení kostí otravovala vzduch Prostějova. Dr. Borák si toho ani nevšimnul, až starosta Novák ho musel požádati, aby zlořád ten úředně zjistil. Teprve na tento popud mohlo býti c. k. okresní hejtmantství žádáno, aby pálení kostí dovolilo jenom po půlnoci, nejdéle do 4. hodiny ranní. Dr. Bažant proti kostivárně nezakročil tak ostře, jak se čekalo — byla židovská!

Starosta Novák podrážděně zaklepal prsty na stůl a listoval v zápiskách dále . . .

Svěrací kazajka města se trhá. Ve schůzi 27. VI. 1869 bylo povoleno Josefu Konečnému, aby u svého domu č. 140 v rohu plumlovské brány¹⁸⁾ i přilehlý val odkopal a zplanýroval, ve schůzi 6. VIII. 1869 dostali také Jan Weigel a Frt. Zbořil po-volení, odkoupiti a zbořiti hradbu i val při svých domech v ulici Knihařské. Hradba v ulici Městské odstraní se od plum-lovské brány až po baštu a majitelé domů v ulici té postaví proti střelnici zídku 7 stop vysokou, k čemuž obec jim zdarma poskytne kámen, písek i cihly. Hradebního kamene upotřebí se na úpravu cest a ve Vodní ulici se z něho založí štět silnice. Připraveno jest také boření hradeb jižních, od Prokschova domu až poblíže domu Schnablova a do průlomu se chystá terasovitý přechod přes valy, takže občané z okolí sv. Petra budou mítí přímý příchod k náměstím. Prostory zbořených

¹⁸⁾ Jiráskovo 8.

bran jsou již urovnány a zvědavě se ohlížejí k hadovité trati severní dráhy.

Ta již přitahuje rozvoj města k rozestavenému nádraží. Obec připravuje tam stavbu nádražní silnice 300 sáhů dlouhou a 5 sáhů širokou a dle usnesení zastupitelstva z 12. IX. 1869 zřídí se po její levé straně pohodlná alej pro pěši. Geometr Ferdinand Sonnevend vyměřuje již obojí.

Projekt nádražní silnice vyvolává již stavební ruch podél ní. Stolář Antonín Zatloukal zakupuje části parcel na stavbu šesti domů, František Dvořák, obchodník obilím, postaví hostinec se zahradní verandou a vztyčí před ní vysoký stožár — bude prý to hospoda »u štangle« — a průmyslové podniky do této části šilhají oběma očima. Blízkost nádraží, jeho skladišť, snazší přívoz surovin a lehčí odvoz hotových výrobků přirozeně je láká. Rolnická sladovna již roste jako z vody a nově se tam vynořuje projekt plynárny.

Ach, v této otázce se již napracoval! Vycítiv, že by se i při zřizování plynového osvětlení, kterého německá správa obecní po tolika diskusích nedovedla rozřešiti, mohlo narazit na maskovaný sklon k pasivní resistenci Němců, sám si ponechal její projednávání. Nejen jednání osobní, nýbrž i písemné, jehož koncepty sám sepišuje.

Po únorovém zamítnutí nabídky firmy Schulz & spol. přihlásil se s nabídkou Kristián Bedřich Pippig z Gogolína v Pruském Slezsku, majitel strojírny a slévárny. On nabídku přidělil stavební sekci k prozkoumání a mezi tím opatrně učinil dotazy nejen o Pippigovi, nýbrž i o prosperitě plynového osvětlení vůbec a sice v městech, která již déle osvětlovala plynem. V Praze, Králové Hradci, v Kolíně a v městech německých. Posudky došly příznivé — ředitel pražské plynárny Jahn podal dobrozdání německé! — a Kolín i Králové Hradec zaslaly také opisy svých smluv plynárenských. Pippig sám dodal posudky o svých plynárenských stavbách v Buhrau, Rybníku a v Trachtenbergu.

Teprve po těchto předběžných pracích byla otázka předložena obecním zastupitelstvu a to se ve schůzi dne 12. IX. 1869 usneslo, že se v Prostějově zavede plynové osvětlení a opatření jeho že se svěří soukromému ústavu. Na to za přítomnosti inženýra Bedřicha Pippiga jednomyslně byla přijata smlouva s firmou B. Pippig v Gogolíně a zásadně jí za-

dána stavba plynárny. Smlouva byla právoplatně vyhotovena dne 29. IX. 1869 a Pippig ohlásil, že si pro stavbu plynárny přibírá za spolčníky Elkana Backa, Aloise Schlesingra, Dra Triescheta a firmu S. Zweig & Sohn. Ohláška tato byla i pro ústavověrné Němce nemilým překvapením, ale byla ve schůzi dne 19. XI. 1869 vzata na vědomí.

Podnikatelé koupili před nádražím, mezi silnicí Vrahovskou a silnicí nádražní, polní parcely č. 305—306—307 Ol. př. a dne 30. XI. 1869 oznámili, že tam postaví gazometr i správní budovu podle plánů stavitele Jana Pospíšila, a žádali za komisionelní řízení a povolení ku stavbě. Tím, jak on starosta doufá, jest zabezpečeno plynové osvětlování města a, dodrží-li podnikatelé smlouvu, v měsíci srpnu město zazáří plynovými plameny. Jenom jedno při tom vážně zaráží — přibrání židovských kapitalistů do podniku. To ukazuje na vratkou finanční posici Pippigovu a může býti zdrojem nesouladu a rozporů pro dokončení díla. Eskadroně husarů nestačí jeden komisárek, mnoho honců uhoní jelena . . .

Novák obracel oči k oknu, jímž se prosoukával odlesk měsíce, honící se po zasněžených střeších ulice Petřské, a při tom zavadil zrakem o číslo Našince. V tom bylo ze dne 29. X. 1869 sdělováno, že na základě zákona Giskrova byli moravští deklaranti jednohlasným usnesením sněmovním zbaveni mandátů poslaneckých. Sněm také projednal návrh ústavního výboru, hájený Drem Sturmem, na některé změny volebního řádu sněmovního a hleděl posílit německé posice v kurii městské tím, že ke skupině Kyjovské připojil Bučovice, ke skupině Holešovské Bystřici p. H., ke skupině Hranické Potštát a ke skupině Třebíčské židovskou obec Třebíčskou.

V téže době prohlásil se sněm český, moravský a slezský pro přímé volby na radu říšskou a sám se tak zbavoval práva, obeslati radu říšskou ze svého středu. V ministerstvu však nastal rozpor o přímých volbách a schylovalo se k roztržce. Liberálové byli pro to, aby se uzákonily volby přímé bez jakýchkoli kompensací, kdežto ministři Taaffe, Berger a Potockí chtěli, aby se národům při této příležitosti přišlo vstříc a aby zákon o přímém volení spojen byl se všeobecnou revisí ústavy. K rozporu skutečně došlo a panovník si od obojí strany vyžádal pamětní spis. Giskra, Herbst, Plener, Hasner a Brestl podali obrněný spis pro pokračování na cestě centralis-

mu a pro boj proti deklarantům, kdežto Taaffe, Berger a Potocki navrhovali, aby se krise řešila vyjednáváním s Čechy, a aby byli úřadů svých sprostěni . . .

V pracovně potichu se otevřely dveře a paní starostová, zahalená do teplého kožichu a s plyšovým kloboukem na hlavě, položila studené ruce na čelo manželovo:

»Opět ve starostech, co jiní se těší zábavě? . . . Naše první hromada »Vlastimily«, z níž se vracím vymrzlá, ale osvěžená, jest již odbyta. Byla povznešená, nadšená a výbor, jak myslím, zvolen byl šťastně. První předsedkou spolku je Josefina Chmelařová, jednatelkou slečna Terezie Dřevíkovská, pokladní paní Žofie Šlerková a sbormistrem jest nadšený náš hudebník učitel Jan Kaiser. On a sbormistr Orlice Antonín Greipl si rozumějí a dovedou upravit součinnost obou pěveckých spolků«.

»A co ty, Marie?«

»Já jsem místostarostkou a Dra Fanderlika jsme zvolili za protektora. Bude to prospěšno Měšťanské besedě, ve které on již jest předsedou a kterou šťastně přestěhoval z nevhodných místností Peterkových do nových místností v bývalém »panském domě«, který po zkrachování Josefa Zháněla, tchána Dra Boráka, koupil Adolf Procházka, švakr Františka Wichterle. Otevření těchto místností také jsme dnes vzpomínaly. Tehdejší slavnostní proslov Mareckého, deklamace Emmy Kaiserové, zpěvy Anny Einaiglovy a sbory Orlice, pianový koncert paní Chmelařové daly nám tušiti, že Měšťanská beseda se stává protiváhou německého kasina«.

»Stane se jí také v politice — volební porady jsou z valchy na cestě k Besedě«, doplnil Novák, vstal od pracovního stolu a pomáhal své choti z kožichu . . .

XIV.

Kasiňácké němectví dostalo se až k sedlu výkonné moci tím, že Dr. Vincenc Hein za zetě dostal c. k. okresního hejtmana Dra Bažanta. Čeho bylo pro kasino třeba, co se zamýšlelo, nač завčas mělo býti upozorněno, bylo lze projednati mezi čtyřma očima, v rodině, tak, že se to stalo co nejdůvěrněji

v pracovně Dra Heina, i tak, že chef politické správy nemusil se na venek exponovati. Užší výbor ústaváků, v němž mimo Dra Heina byl Jan Zajíček, Dr. Zaillner, Dr. Nemluvil a v druhé řadě Jan Rupprecht, měl tím zajištěno vše potřebné a včasnost i účelnost německých akcí politických byla zabezpečena.

Proto také strana národní ani netušila, jak vážně Němci promýšlejí možnost říšských voleb, na niž je Dr. Zaillner upozornil, jak se připravují na podzimní volby obecní a jak zasahují do poměrů v českých hospodářských spolcích a podnicích. Proto také uniklo pozornosti, že důchodní Německý několikrát nenápadně navštívil Dra Heina, proto se nemluvalo o tom, že Dr. Bažant častěji reviduje berní úřad a volá k sobě úředníka, který předpisoval daně přímé, ba ani příručí Galaš nevycítil to pravé, naraziv opětně na Wessela v cukrovaru a zaslechnuv slova ředitelova: »Vrbátky a Záložna«.

Užší německý výbor, maje jasnou směrnicí pro všechny kroky strany, dopřál schůzím kasina širší volnosti v projednávání všeho možného a nebrzdil ani sympatické posudky a výroky o starostovi Novákovi, jehož úspěchy v otázce železniční a plynárenské byly mírnějšími kasiňáky sympaticky oceňovány. Naopak byl jim rád — vyjdou-li před vrata »u tří mouřeninů«, jako že vyjdou, mohou býti ukolébavkou. Proto se ani nepohoršil, že starosta byl v Mähr. Corr. vlídně posouzen za slavnosti turnéského hasičského sboru dne 6. I. 1870.

Sbor hasičský se toho dne, jsa úplně vyzbrojen továrnou Smékalovou z Čech, představil úřadům. Měl 80 členů. Úředně oslovili ho Dr. Bažant a starosta Novák. Tento projevil sboru uznání a dík a slíbil účast i pomoc obce. Zřídí-li se ještě jiný hasičský sbor — minil Sokola —, půjdou oba, jak on doufá, ruku v ruce. Starosta zúčastnil se také večerního komersu slavnostního.

Za to Dr. Zaillner vystřelil na radě říšské. Ministerská krise dopadla ve prospěch centralistů, Taaffe, Potocki a Berger byli 15. I. 1870 propuštěni a císař uložil Hasnerovi, aby sestavil nové ministerstvo. Říšská rada za této situace jednala o adrese císaři a v debatě o ní dne 26. I. 1870 pronesl Dr. Zaillner: »Zpravodaj menšiny pravil, že ústava není všude provedena. Žiji na Moravě, kde jest velká oposice, ale výroku zpravodajova nemohu potvrditi. Lid jest veden vůdci a těžko se od

nich emancipuje. U nás v čele strany stojí deklarant. Ten dal kolportovati adresu, která za účel má přivtělit Moravu k Čechám. Lid však nechtěl ničeho o tom vědět, on touží po provedení práv ústavních.

Tak Dr. Zaillner zkreslil národní situaci na Moravě a napadeným deklarantem byl míněn bývalý poslanec Florián Novák. Útok proti němu, vyvolaný na radě říšské, byl pro Němce signálem k otevřenému boji proti starostovi a v kruzích národních považovala se řeč Dra Zaillnera za zastřenou denunciaci proti pensionovanému důstojníku, jakým Novák byl.

K veřejné obraně proti střelbě Dra Zaillnera ani nedošlo, ježto odkudsi ze zákulisí začaly franktiérské přepady hospodářských podniků národních.

První napadena byla Občanská záložna a půjčovna a to z nečekané strany — franktiéři propašovali redaktoru Josefu Vrlovi do olomouckého Našince pumu, z níž vybuchl otravný plyn. V čísle z 19. I. 1870 se tam psalo:

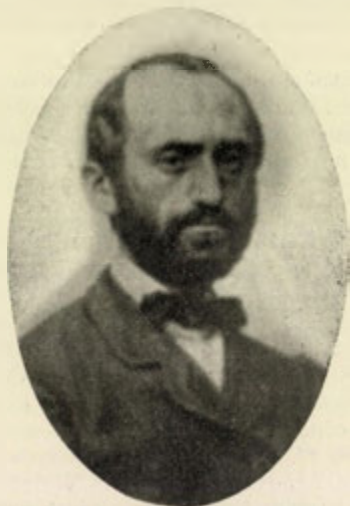
»Židovské snahy o rozdrobování gruntů nalezly křesťanské následovníky. Vytýkáme, že Ferdinandu Volzovi, který se chlubil, že již 4 grundy rozdrobil, Záložna do tohoto obchodu půjčila 4000 zl. Sama Záložna prý prostějovské grundy rozdrobuje. V čele společnosti prý stojí Hynek Čecháček s Aloisem Pořízkou a zastavatelem společnosti je Dr. Fanderlík. Dosud prý společnost skoupila 6 gruntů a od Záložny má vypůjčeno 35.000 zl. Společníky dalšími jsou Jakub Černil, František Pittner, Arnošt Beigl, Arnošt Weigl a Josef Hlíňák, nadřečení prý jsou částečně výborové ve Spolku bavlnickém, který dle posledního vyúčtování prý Záložně dluhuje 61.000 zl. My tomu nevěříme a žádáme správu Záložny o vysvětlení!«

Vysvětlení bylo Našinci dáno v č. 22. I. 1870 jako »Zasláno«:

»Není pravda, že Záložna občanská v Prostějově zapůjčila Ferdinandu Volzovi do obchodu k zakupování a rozdělování selských gruntů 4000 zl., jméno Ferd. Volze nenalézá se mezi údy neb dlužníky Záložny. Není pravda, že Záložna prostějovské grundy kupuje a rozdrobuje, není pravda, že stává jakási společnost k zakupování a rozdrobování selských gruntů z výboru Záložny občanské prostějovské; není pravda, že jí v čele stojí Hynek Čecháček, Alois Pořízka, Jakub Černil, František Pittner a Arnošt Beigl; není pravda, že společnost taková k obchodu svému požívá úvěru Záložny prostějovské 35.000

zl. Bavlnická jednota používá úvěru v Záložně od počátku svého trvání a měla dosud vypůjčeno 200.650 zl., na něž splatila 140.750 zl., mimo to má ve vkladech 5.000 zl. Občanská Záložna v Prostějově má velký počet údvů na venkově a ze rozpůjčených 658.547 zl. má mezi rolníky a rolnickými záložnami 317.623 zl.

Alois Pořízka, jednatel. Hynek Čecháček, předseda.

PROFESOR JAN RICHARD DEMEL.

Ve stejné odmítavém způsobu osobně se ohradil Jakub Černil a Arnošt Weigel. Z okolností, že útok v Našinci týkal se otázky nedělitelnosti gruntovního majetku, o níž se zasazoval prof. Deml, hledali jedni pisatele v okolí pana profesora, jiní soudili z útoku na Bavlnickou jednotu, že nitky útoku jdou k barchetářům.

Brzo nato přišel i Dr. Bažant do konfliktu v otázce záloženské. Rolnická Záložna v Hrubčicích konala valnou hromadu a Dr. Bažant úředně k ní vyslal svého zástupce c. k. okr. sekretáře Bašného, načež vymáhal od záložny zaplacení za »cestovní outraty« za něho 5 zl. 87½ kr. a to do osmi dnů.

Neklid, vnesený do života záloženského, objevil se také v akci cukrovaru vrbateckého a byl namířen proti prof. Demlovi, který akci řídil. Týž 19. II. 1870 poukázal na to v Našinci otevřeným listem, adresovaným »Podnikatelům vrbateckého cukrovaru«. Prohlašoval v něm, že bezdůvodně jest podezříván a tupen, jakoby pracoval k tomu, aby k cukrovaru nedošlo. Opak jest pravdou. Ale když venkov věří více pomlouvačům, rozhodl se, že se o cukrovar přestává zajímati. Také proto, že v čele podniku stojí někteří, jimž důvěřovati nemůže, poněvadž schvalují zabíjení samostatného rolnictva rozdrobováním gruntů.

Oba tyto franktíerské případy měly otrástit důvěrou v reelnost předáků národních a byly odraženy. Arciž dosti obtížně a zanechaly po sobě mnohou koukol věcných i osobních sporů. Kořínek pozdějšího poměru mezi Prostějovskem a profesorem Demlem vyrůstal z nich.

Prof. Deml upustil od své resignace ve Vrbátkách, v nichž dne 23. II. 1870 došlo ke komisi na staveništi cukrovaru. Hůře se odrážel případ Záložny. Její »Zasláno« vyvrátilo hlavní obvinění, ale stín zůstal ve jméně Ferd. Volze. Našinec řekl, že minil Ferdinanda Vogla, a na to nebylo již Záložnou reagováno. Ústaváci osoby Voglovy rádi použili k dalším útokům proti Záložně, a ta chybila, že dle pravdy nevyvrátila, jakoby Krahulcovi vědomě byla půjčila peníze na drobení gruntů. Proto také ve výborové schůzi Záložny dne 26. II. 1870 oznámili své vystoupení z výboru radní Karel Novotný a Josef Böhm, dále J. Buchta a Arnošt Entner odmítnul pokladnictví.

To bylo další chybou, které franktiéři využítkovali při valné hromadě, v níž vystupovali tak, že byla obava o run na Záložnu. Chybu napravilo »Zasláno« z 10. III. 1870, které vydali nejvážnější mužové města i venkova. Znělo:

»Ohnivě rokování při poslední valné hromadě Záložny prostějovské, ode všech upřímně míněné, využítkováno bylo nepřáteli národních snah, aby rozseli nedůvěru mezi venkov a město, vzbudili nedůvěru k Záložně a aby tento blahodárný ústav úplně zničili. Venkované těmito nepřáteli postrašení, počali se obávati o své vklady a nepřátelé jásali, že dosáhli cíle. Proto Eduard Chmelař a Karel Novotný sezvali poradu. My podepsaní seznali jsme, že všechny obavy jsou bezdůvodny a ručíme vám svou ctí a jménem, že Záložna vždy je s to

všem požadavkům vyhověti. Při rychlém vyzdvihování vkladů musila by Záložna úvěr omeziti a rolníkům i měšťanům peníze vypověděti a mnohý z nich by upadl do rukou lichvářů. Proto věřte ústavu. Byly-li jaké závady, vynasnažíme se je odstraniti.

J. Vrba, Dr. Fanderlík, Florián Novák, Antonín Vrána, Josef Böhlm, Podivínský, Č. Sedláček, Em. Dostál, Čeněk Höger, Heřman Sluka, Karel Novotný, Eduard Chmelař, Frt. Možný.

Ani kasiňákům nebylo v té době příliš volno. Povstání v Krivošiji, v Boce Kotorské, bylo ranou do zad vlády a císař teprve po delším váhání dnem 1. II. 1870 podepsal jmenování centralistického ministerstva Hasnerova, v němž zůstali dřívější ministři centralističtí, tedy i Dr. Giskra, a na místo odstoupilých povoláni byli: generál Wagner za ministra zemské obrany, Dr. Bahnhaus za ministra orby a Dr. Stremayer za ministra kultu a vyučování. Ale nad centralismem stahovaly se mraky. Poláci se bouřili, Tyrolané opustili říšskou radu a znovu měl býti učiněn pokus o dorozumění s českým národem a měla se provésti volební oprava.

K tomu cíli snažil se Dr. Giskra odtrhnouti Moravany od Čechů. Proto v Brně ovládl časopis »Moravu« a zařídil, že redaktor její psal proti bratrskému poměru Čech a Moravy jizlivěji nežli »Debatte« a »Glocke«. Lid pokřtil časopis ten na »Mrvu« a příznivce jejího směru na »mrvaře«. Redaktor A. Crha byl odstrašujícím příkladem mrvařského Moravana. Sám o sobě jako český spisovatel měl v »Moravě« Zasláno, v němž se ohražoval, že by nesměl do Prahy, nespisovatelským způsobem: »V Praze nebral jsem ani zlaté lžičky ani svrchníky... Několika pohůnkům, kteří se nemohou na mne na ulicích dost vynadívati, oznamuji, a co nejdříve dám některého z nich policajtem zebrať«.

Česká žurnalistika ostře odmítala mrvařství a Crha byl humoristickými Listy charakterisován ve verších »Crhův domov«:

Kde domov můj? Kde vlasti má?
Tam, kde k spáse Moravanů
na Čechy teď kydám hanu,
zuře jako vzteklý pes,
hůř než »Neue Freie Press...«

Přes to byla »Morava« všemožnou podporou vlády Dra

Giskry rozšiřována a také Crhovi — vracena. Prostějovský loterní spolek »Kotva« dostal »Moravu«, aniž ji předplatil, a vrátil ji s přípisem: »Číslo posíláme zpět, nechťice takovou hatlaninu číst...«

Dr. Giskra zavedl také agitaci, aby se Moravané vyslovili proti svazku markrabství s královstvím a Crha psal pro ni velmi nešetrně. Ale na tvrdý špalek přišel tvrdý klín a protesty, řízené z ústředí české politiky sršely odevšad jako vykřesávané jiskry. Bylo o nich napsáno:

»Když vládě Giskrově začalo býti krušno, strhli ústaváci akci projevů osobní důvěry a brojili proti posvátné nám koruně české a drzou rukou trhati chtěli tisícileté svazky, vížící naši Moravu a sesterskou Čechii. My k tomu mlčeli. Když si však to mlčení začali vykládati sobě za příznivé a když začali národní uvědomění a lásku vlasteneckou lidu moravského v pochybnost uváděti, když zejména brněnská »Morava«, plátek to, který v službách cislajtanismu se uvázav nejen jméno drahé vlasti naší Moravy zostuzuje, nýbrž i jazyk český hanobí, tvrditi se osmělila, že slovanské obce na Moravě mlčením svým s cislajtanisováním Moravy souhlasí, tu počaly projevy obcí v tom smyslu, že samostatnost Moravy jen tehdy na věky bude zabezpečena, když odvěké spojení její s Čechami a se Slezskem v koruně Svatováclavské bude obnoveno a upevněno, a prohlašovaly, že budou odvěké, přirozené, právní a posvátné spojení Čech s Moravou proti každému hájiti a zastávati, pokládajíce každého za svého úhlavního nepřítele, ano za velezrádce, kdo by celistvost koruny české zrušiti se snažil.«

Také z Prostějova poslalo 14 členů obecního zastupitelstva a několik set národovců adresu, v níž se podobně energicky protestovalo proti změně ústavy federativní a proti cislajtanisování Moravy.

Dr. Giskra, jsa všude svírán kleštěmi odporu, pozval k rozmluvě Dra Riegra a Dra Sladkovského, ti však odmítli vyjednávat se stranickým ministrem centralismu a také proto, že nikdo z Moravy nebyl k poradě zván. Ježto pak říšská rada nechťela přijmouti ani volební opravy Dra Giskry, kterou se sněmům mělo vzíti právo voliti poslance její, a ježto se k Tyrolanům připojili ostatní autonomisté, Poláci a Slovinci, a ježto zároveň hrozila válka mezi Pruskem a Francií, padlo dne

12.IV. 1870 ministerstvo Hasnerovo a s ním v té době také vláda centralismu.

Posudek o něm byl nepřiznivý. Vládou Dra Giskry byl podán důkaz, že centralismus nemůže vésti ke konsolidování Rakouska. Vůdčími ideami jeho byl lžiliberalismus a nadvláda kmene německého či spíše koterie německo-liberální. Svobodomyslnost svoji chtěla dokázati zákony svobodomyslnými, z nichž však prospěch měly toliko živly, které na vládě a na kterých vláda závisela. Žaláře přeplněné politickými vězni, s nimiž surově nakládáno, soudnictví podrobené vládní libovůli, násilí nad právem vítězící. Jako žalářováním politických odpůrců si vláda získala čestný název vlády »kriminální«, tak krutost její, s kterouž snažila se potlačiti povstání v Boce Kotorské, zjednalo jí titul vlády »šibeniční«. Vzmáhajícímu se ruchu dělnickému doufala si přítrž učiniti násilím a řešila otázku práce bodáky. Krvavé srážky v Liberci, v Strašecím, ve Svárově vojska s dělnictvem, s mírnými požadavky a nikoliv hrozivě vystupujícím, jsou žalostný doklad sociální politiky její.¹⁹⁾

XV.

V hostinci »u tří králů« seděl rolník Josef Hoch, zavalitý Hanák s krátkým knírkem a bradkou, a živě rozkládal s hostinským Karlem Podloučkem, zatrhuje při tom nářečím hrubčické »čuháčiny«. Mluvil jako revisor rolnické sladovny ku členu správního výboru a čertil se nad akcionáři, kteří se dali nachytati na lep nechuti k podniku, uměle vyvolávané, a kteří proto liknavě spláceli své podíly. Dosud bylo do podniku uloženo 170.000 zl., akciové jistiny splaceno jest pouze 100.000 zl., takže se počalo pracovati s dluhem 70.000 zl. Mimo to bylo nutno vydlužiti si celý provozovací kapitál! A ještě prý berní úřad chce předepsati daň výdělkovou, ač sladovna není v provozu. Ale vše zlé se překoná — podaří-li se r. 1870 zpracovati alespoň 6400 centů ječmene, bude lze vypláceti divi-

¹⁹⁾ Dr. Adolf Srb.

dendu. Ceny obilí jsou příznivé. Pšenice stojí 5.30—6.90 zl., ryž 3.70—4.20 zl., ječmen 2.50—3.15 zl. Roku 1863 stála pšenice 4—5.50 zl., ryž 2.50—3.02 zl., ječmen 2.20—2.50 zl.

Do místnosti vešel husarský poručík a, řinče šavlí i ostruhami, vhodil na stůl čáko, až se zatřásl jeho žiněný chochol, a šňůry jeho vítěz—kötés břinkly na pozlaceného císařského orla, rozepial si hoření spony attily, až se zablýskl šarlatový tibet její podšívky, a volal číšníka.

»Ubytujete také vojsko?«, otázal se Hoch Podloučka.

»Náš ‚šelmaamt‘ posílá důstojníky k přechodnému ubytování nejvíce ke mně a ke zlatému jelenu. Za tohoto poručíka mně platí denně na byt 70 krejcarů, na světlo 10 kr. a za raní a večerní topení 40 kr., celkem 1 zl. 20 kr. denně. Pro oběd mužstva od strážmistra dolů stanovena jest pro letošek cena 17½ krejcaru za porci. Husaři i v hotelu jsou dosti nepříjemní, ale jsou již na odchodu z Prostějova — husarský pluk velkoknížete Mikuláše č. 2 v květnu bude přeložen do Vídně a do Prostějova přijde z Pětikostelí dragounský pluk císaře Františka Josefa čís. 1. Husarů se rádi zbaví již i naši Němci, kteří se o ně opírali. Jest mezi nimi napjetí od března roku 1869. V hostinci Ottavově se šlechtický důstojníček pustil do člena kasina hrubým »Basama Civilist« a také pokřtil ho na »infamer Kerl« a »Cujon«. Brzo na to husarští důstojníci obsadili stanoviště posluhů u sochy Mariánské a jeden z nich se položil na vozík tak, že svůj kanon namířil na promenující měšťanky. A jak vyzývavě jezdili po chodníku v ulici Petrské! A prostí vojáci? Ti co chvíli jsou v řeži s tkalcovskými tovaryši a nedávno ve Stichovicích kamením bombardovali německou výletní společnost« ...

»Němci sotva se něčeho takového nadáli. Za regirování jejich Dra Bažanta!«, horkokrevně vystřelil Hoch. »Za okresního hejtmana, za něhož doposud jsme trpěli jen my! U nás v Hrubčicích proti starostovi, kterého císař r. 1866 vyznamenal vysokým řádem, opovážil se jednati nepřístojně proto, že majitel honby neměl dosti honců na zaječí hon, jehož se Dr. Bažant zúčastnil.«

»U nás starostovi Novákovi činí mnohé obtíže úřední i osobní a nahání tím vodu na holendr kasina. Usnesení české obecní většiny zdržuje a stěžuje, kde si Němci zabáhnou. Zamezil také jmenování Františka Martináka za učitele a ředitele na

hlavní a reální školu, dosadil tam odrodilého učitele a »turn-rátha« Františka Nožičku a dle nového školského zákona prosadil jej za okresního školního inspektora. Toho Nožičku, který při přijímání dětí do škol vydává samé německé »Aufnahmscheiny«! . . .

»Těch úředních libezností již bylo!«, připojil se k rozhovoru Hynek Čecháček, který právě přišel z domu Stulierova²⁰⁾, kdež byl prohlížet obchodní krám. »A teprve jich bude! Štěstí, že jsme včas změnili stanovy »Živy« tak, že dnes i venkov může do spolku a pryč od německých obchodů. A jde tam rád — ceny zboží jsou výhodné. Pšeničná nulka stojí 13 krejcarů, jednuška 12 kr., dvojka 10 kr. a trojka dokonce 8 kr. Mouka žitná jednomletá za 7¼ kr. . . . Při akci o zřízení akciové společnosti pro obchod střížní, pro niž jsme vypsalí 2000 akcií po 50 zl., narážíme na politickou správu, která zdržuje povolení stanov společnosti. A obávám se, že tamtéž uvázne usnesení valné hromady Bavlnické jednoty, aby se přetvořila na společnost akciovou, čehož nutně potřebuje. Neboť nelze jí pracovati s úvěrem, poněvadž není protokolována a nemůže tudíž vydávati obchodních smének. Akcii má býti 300 po 100 zl. a 200 po 50 zl.« . . .

»Bude na to vše dosti kapitálu?«, zapochyboval Podlouček.

»Zdá se, že poválečná krise peněžní jest již zažehnána. Stát má v oběhu salinek za 70½ milionu zl., státovek jednozlatových a pětizlatových za 2½ milionu zlatých, bankovek 1-5-50 zlatových za 335¾ milionu zl. a papírových šestáčků za 3¾ milionu zl., v celku za 411,999.321 zl. 90 kr. My v Občanské záložně a půjčovně máme již na tom slušný podíl. Půlroční příjem vykážeme 1,213.425 zl. 97 kr., zápůjček 733.242 zl. 45 kr. a rezervní fond 14.848 zl. 55 kr. Obtíže, které nám Našinec neopatrně — či snad záludně? — připravil, jsou již překonány, napraveny. A kolik z toho státního oběživa mají naše Rolnické záložny!«

»V září otevřeme novou záložnu v Drahanech a tím konečně osvěžíme a k pokroku připoutáme naše hory«, dodal Hoch.

»Němci také se činí. Část průmyslníků a obchodníků rozhodla se založiti »Credit und Vorschussverein« dle systému

²⁰⁾ Rašínova brána 7.

Schultze-Delitschova, upsali již 40.000 zl. a podali příslušnou žádost na místodržitelství. Dle mého soudu podnik ten udrží jenom tehdy, vymohou-li si, jak napovídají, aby byl platebním místem velkých bank. Neboť podílníci jeho, hlavně židovští obchodníci, potřebují své hotovosti stále obracet v obchodě a nemohou je nechati uloženy jako stálý vklad. A co je peněžní ústav bez vkladových základů?«, doplnil Podlouček.

»Banky! Banka — o té potřebě jsem pro Prostějov již dávno uvažoval s Možným a dnes, bohudík, jest k nám na cestě. Dr. Fanderlík bude moci již na sjezdu založen občanských, který se na listopad připravuje do Brna, sdělit, že Živnostenská banka právě zřídila filiálku v Prostějově«, rozjasnil tvář Čecháček.

»To jest silný trumf proti ústavákům, ale chybí nám ještě jeden trumf, rovněž vydatný«, zamrkal Hoch. »Silíme a rosteme v městě i na venkově a nemáme časopisu, který by naše snahy šířil od místa k místu, od osoby k osobě. A zvláště dnes, kdy centralisté padli a kdy my čekáme, že dějinný pluh dojel na naše obratí. Časopis jest pro nás nutnou otkou«.

Čecháček potěšen, stiskl mu obě ruce: »I časopis, příteli, jest na cestě. Se starostou Novákem a s Drem Fanderlíkem jsme dojednali, že v srpnu začne vycházeti první český časopis prostějovský, týdeník »Občan«. Litujeme jen, že k vydávání nedošlo již v lednu. Jak jsme mohli srážeti bariéry překážek a nástrah, házené nám do kolejí z kasina i z úřadů!« . . .

Povzdech Čecháčkův měl oprávněnost pro dobu přítomnou i pro srpen — bylo nejen k volbám obecním, nýbrž i k volbám sněmovním.

Alfred Potocki, nastoupiv dnem 12. dubna 1870 v čelo vlády, obtížně sestavoval ministerstvo a hlavní jeho oporou byl hr. Taaffe, který vedl resort ministra vnitra a zemské obrany. Čechové zaujali stanovisko vyčkávací a premiér si je hleděl nakloniti tím, že dal amnestii pro delikty, spáchané obsahem tiskopisů i pro zanedbání povinné péče ve věcech tiskových a že odvolal Kollera. Mezi amnestovanými byli Karel Tůma a Jakub Arbes z Národních novin, Dr. Kodym z Hlasu a Josef Černoch z Olomouckých novin, který ve vyhnanství dlel 15 měsíců.

Vyjednávání se zástupci českého národa, jehož se z Moravy zúčastnil Dr. Alois Pražák a později Dr. Šrom, nevedlo k cíli,

ježto deklaranti pevně stáli při své deklaraci, a Potocki byl nucen obrátiti se k centralistům. Patentem z 21. V. 1870 rozpustil zemské sněmy až na český, v němž centralisté tehdy měli většinu, a vypsal nové volby na základě doplněného volebního řádu z 1. V. 1870, jímž se ve všeobecné části upravovala pochybná ustanovení, kterážto Prostějov byl na zemském sněmu rozvinul a pomáhal řešiti. Dle toho měli neplnoletí voliti svým zákonitým zástupcem, žena svým manželem a jiné svéprávné ženy plnomocníkem a korporace svými zákonitými zástupci.

Volby sněmovní byly již částečným ukazovákem, kam v srpnu povane vít z okresního hejtmanství. Dr. Bažant podrobil volební seznamy kontrole berního úřadu a pozemkové knihy, avšak opravy provedl tak ukvapeně a jednostranně, že na průkaz starosty Nováka byl nucen několik národních voličů, které vyškrtl, znova zapsati do volebních seznamů. Týkalo se to hlavně spolumajitelů realit. Z volebních seznamů vyškrtnuto bylo 75 voličů a nově zařazeno 25 voličů ústavověrných, hlavně pensionovaných důstojníků a židovských obchodníků, kteří platili v křesťanské obci daň živnostenskou, avšak v ní nebydlili a jejichž »údství« obce bylo tudíž více nežli pochybno.

Dále se Dr. Bažant učinil znova podezřelým ze stranictví tím, že legitimační listky byly doručovány pozdě, takže čeští voliči si v »Politik« ve veřejném listě, adresovaném hr. Potockému, stěžovali, že »část voličů slovanských legitimací neobdržela. Ještě v den volby měl c. k. okresní komisař Frey u sebe 50 legitimačních lístků slovanských voličů a ti nemohli pro ně, ježto četníci je bez legitimačních lístků do volební místnosti nepustili, kdežto vedle v německém kasině židům i v čas volby listky legitimační se vystavovaly. Po 6 dní před volbou náčelníci německého kasina a židovstvo neustále konferovali na okresním hejtmanství s Drem Bažantem, kdežto i starostovi města činěny byly všemožné překážky ohledně volebních seznamů obce židovské«.

Ve volební komisi byli za obec Josef Böhm, Frt. Možný a Karel Novotný (Mähr. Corr. o něm napsal: bývalý hrnčíř) a Drem Bažantem jmenováni Dr. Borák, Dr. Zaillner, Alois Haschke a Joachim Schreiber. Při volbě dne 27. VI. 1870 obdržel Jan Zajíček 403 hlasy a byl zvolen za poslance proti Floriánu Novákovi, který obdržel 325 hlasů.

V předvolebním boji ukázala se agitační úroveň Němců v pochybném světle a naznačila, že se k obecním volbám nebude štítiti ničeho. Dne 24. VI. 1870 napsali o straně národní: »Tvrdí se, že Prostějov má 14.000 Čechů a 2000 židů. Dle počtu proletariátu jste silnější — s výjimkou těch, kteří se na vás obohacují —, ale není mezi vámi jediného, který by více uměl, nežli číst a psát, neřku-li aby měl vyšší vzdělání školské. Inteligence, jakou mají Němci, marně u vás hledati«. A o Floriánu Novákovi psali: »Novák jest politickou nickou a úplně nesamostatný člověk, impotentní, jehož strana protěžuje jenom proto, že lepšího nemá. Novák jest loutkou, kterou Češi na drátkách dle libosti mohou točiti. Jest pouhým nástrojem několika křiklounů a hlupáků«.

Také židy, jejichž voliči ze 150 vzrostli na 202 — z těch bylo v obci křesťanské zanešeno 122 (!!) — kasiňáci perhoreškovali ostře. Dne 15. VI. napsali jim epištolu:

»Včera se mezi židy kolportovala výzva zemského komitétu, aby do sněmu postavili kandidaturu žida. My jsme zásadně proti tomu — dnešní zákony nečiní konfesíonálních rozdílů, do sněmu nevolí se křesťan ani žid, nýbrž státní občan. Židé jsou na roveň postaveni jiným konfesím a nesmějí žádati, aby se opětně činily rozdíly konfesíonální a aby se do sněmu kandidoval žid jenom proto, že jest židem . . . O mandát prý se chce ucházeti kterýsi rabín. Vy tedy chcete kandidovati duchovního? Nevíte, že duchovní vždy zůstanou stejnými, ať patří kterékoli konfesi — kde jest vaše pokrokovost?« . . .

Kasiňáci ostře útočili také na Občanskou záložnu, že prý bez milosrdenství vypovídá úvěr, a proti kaplanům, že prý káží po hospodách. Na konec si to odnesl Dr. Fanderlík, že prý ve Vídni při Schillerově slavnosti nesl prapor černo-červenozlatý. Toto ukazovalo na to, že útoky vyšly z okolí Dra Nemluvila, který na universitě ve Vídni současně byl s Dr. Fanderlíkem a který jako čerstvo pečený a v Prostějově usazený advokát měl na útocích osobně konkurenční zájem. Nemohl prý snést paralely: Dr. Fanderlík, syn státního úředníka, vrátil se do svého rodiště jako vlastenecký Čech, který se ani nerozpákoval, zvetšlý náhrobek svého otce nahraditi náhrobkem novým a při tom původní německý nápis nahraditi nápisem českým, a Dr. Nemluvil z ryze hanáckých Střelic do Prostějova přišel poněmčilý a v boji proti hanáckému svému rodu . . .

Další předsrpnovou ukázkou bylo, že obecní úředníci agitovali pro — — Zajička.

Do zemského sněmu byl také opětně zvolen Dr. Zaillner a sněmem byl opětně vyslán do rady říšské.

Kdyby »Občan« byl již vycházel v této době volební, jak mohl prospěti volbě sněmovní, příštím volbám obecním a také sobě tím, že by byl v příhodný čas pevně zakotvil!

Tak později si stisknul čelo Hynek Čecháček i jiní! . . .

XVI.

Den byl podmračný a na policejní strážnici, málo prostorné a málo světlé, bylo příšeří. Policejní strážník a současně městský tambor Jan Zapletal přehodil si řemen bubnu přes rameno, paličky strčil do kožených držadel, čepici si posadil trochu na kuráž a na stolku hledal vyhlášku, kterou policajt Ugwic šel vylepovat a kterou on měl vybubnovat. Marie Hrušková nebezpečně se poranila sklem, odhozeným do příkopu, a městská rada vyzývá majitele domů, aby do obecních příkopů neházeli skla ani střepů. Současně se zakazuje, vynášeti na ulici smetí a vylévati splašky, a připomíná se, že v každém domě musí býti řádně a nepromokavě vyzděná žumpa.

»Dobře tak — policii ubude hamárů a křiků«, usekl mezi zuby tambor, chytil vrchní lejtstro a vykročil k Černému dvoru. Tam paličkami začardášoval po bubnu a do houfu lidí, kteří se shlukli okolo něho, vyhlašoval jako majestát:

»Na vědomost se vám dává: Obecní rada města Prostějova upozorňuje tímto opětně a uvádí ve všeobecnou známost, že každý majetník domu, u něhož se má vypalovati komín . . . a sakra, . . . to jsem již česko-německy vyhlašoval dne 11. ledna! . . . přechytil jsem lejtstro . . . no, ale vám, kakraholti ani po druhé to neuškodí . . . Tedy: Každý majetník, u něhož se má vypalovati komín, povinen jest toto 12 hodin před tím u obecní rady hlásiti, aby se potřebná opatření včas vykonati mohla. Majitel domu, jenž by vypalování komínu však neoznámil, propadá v pokutu 10 zl. r. č. a bude nejen majitel domu, nýbrž i dotýčný kominický mistr pokutován, anžto též

poslednější bez učiněného oznámení a obdrženého povolení nesmí k tomu připustiti, aby komín vypalován byl» . . .

»Můj také?«, ušklíbl se tkalcovský tovaryš, ohnul se a ukázal tamborovi záda. Z toho řehot, tambor do ráže, do níž mívál blízko a rychle, a z úředního aktu, který má býti důstojným projevem zákona a řádu, stala se fraška. K té se namanol František Možný, který šel na policejní úřad, odvolal Zapletala a na úřadě ho disciplinoval.

Od té doby, co Čeněk Höger jest ve stálých soudech s obcí a má vyšetřování pro peněžní nedochvilnosti — tedy již od roku 1868 —, zastává on, místostarosta, úřad policejního radního a div při tom nezešediví.

Však by také měl proč šedivěti — v úřadě má Zajíčková Barnikla, který nedovede správně psáti po česku a tím se policejní zprávy i na městskou radu posílají německé. Ostatně, jsou lepšími úřední formuláře státní? Na př. »Zpráva jednací přes obilní obchod na nadstojícím tržišti«, formuláře česko-německých domovských listů, výnosy místodržitelství o pěstování bource morušového, maršruty — cestovní listiny jsou německo české a málo srozumitelné. A což výnos o mrtvě narozených! Tento posledně byl zkomolen, že sotva z něho zmoudřeli lékaři a porodní báby, jimž poslán byl k nahlédnutí. Však tu jest na stolku, a podepsali jej lékaři Dr. Borák, Jan Foltin, Dr. Ignác Schön, Josef Böhm, Seemann a F. Weigel a 11 porodních bab, mezi nimi Vincencie Mihulková, Marie Kubičková a Anna Suková.

Stejně obtíže s úřednictvem mají asi také jiná města — Prostějovu německy dopisuje i Velké Meziříčí, Telč, Kroměříž, ano i Kelč a také řada venkovských obcí z Moravy. Letos jest to až nápadno, hlavně proto, že po sčítání lidu jest obsáhlá korespondence o příslušnicích obce, čímž letoší agenda policejní se zvětšila o několik set kusů. České dopisy posílá Zlín a Přerov a venkovské obce z Čech. Avšak jak ta úřední čeština vypadá! Jan Klág a stejně nedávno přijatý diurnista František Marecký, kteří na obci nejlépe ovládají spisovnou češtinu, píší: ohňonebezpečný . . . službopřátelský . . . žádá se o sklonné uložení (blahovlné) . . . odpovědně ctěného dopisu . . . s potahem na nařízení . . . O slohu škoda mluvit — české zápisy o schůzích obecních jsou otrockým překladem zápisů německých . . .

Při staletém útisku českého školství to ani není na div — vždyť ani na faře, která přece stála v čele našeho národního probuzení a která dala tolik dobrých a obětavých vlastenců Čtenářskému spolku, Orlici i Měšťanské besedě, není lépe. Matriky farní byly od r. 1622 do r. 1665 psány česky nebo latinský, v pozdějších dobách německy. Úmrtí matriky jsou dosud vedeny německy, jenom matriky křestní a oddavkové jsou od nastoupení české rady městské české.

Farář, kandidát poslaneckví z r. 1865, ještě dnes často píše německy na městskou radu jako na »Patronatrepraesentanz« a, píše-li česky, jest to všelijaké — »Velectený zastupitelstvo patrona«. Německým přípisem žádal také v srpnu roku 1869, aby se místo čestného »kostelního otce« po úmrtí Josefa Zháněla udělilo Janu Wichterlovi . . . Také někteří učitelé, podávají německé žádosti za renumerace, za zvýšení platu . . . Čeština Jana Gefinga v silničním výboru, který vede protokoly česko-německé, jest lepší nežli čeština farní i obecní, nedosahuje však dokonalosti němčiny jeho protokolů německých . . .

Možný zasedl ku psacímu stolků a probíral čerstvě došlé i odložené spisy. Spokojeně kýval hlavou nad živnostenskými výkazy, které okresní politický úřad dodával — přibývá českých živnostníků! Nové živnostenské listy dostal Eduard Sluka na pekařství, Petr Kreutzer na kotlářství, Vincenc Strážný na tkalcovství, František Entlicher na stolářství a Jan Protivanský na cihelnu. Tu staví po úřední komisi ze dne 2. V. 1870 na pozemku svém a na pozemku Viléma Vojáčka vedle staré cihelny Herzmannského, kterou nyní má firma Fischer, Wunsch & Co. Dále Eduard Drbal dostal živnostenský list na výrobu kořalky po Rudolfo Mrázkovi »u zlatého jelena« a hotel rozšířil o 6 pokojů ve dvorním křídle na straně souseda Josefa Buchty. A což František Hěl! Ten má již úředně přijatý pavilon v nově koupeném domě č. 155 na Senném trhu²¹⁾. Za to Marie Czerná, vdova po bývalém purkmistru, má zakázáno provozovati barvířství v domě »u zlaté koruny« a Louis Götzlinger odmrštěn byl s rekursom proti zákazu odváděti splašky z barvírny v domě č. 6²²⁾ do potoka v ulici Petřské. Správné důsledky usnesení obecního zastupitelstva

²¹⁾ Wilsonovo nám. 15. ²²⁾ Revoluční třída č. 3.

ze dne 21. I. 1870, že průmyslové a živnostenské podniky, jimiž se znečišťuje voda, povolí se jen za městem! . . .

Konfekční závod Skene & Co., jak vidno z výpovědi najaťých místností v I. patře vojenského »špitálu«, se rozchází, umřel. Místnosti po něm pronajímá Adolf Weinlich pro obuvnickou továrnu firmy »F. Budischowsky's Söhne« a sklepy pronajmou se na skladiště ledu. Současně se Bavlnické jednotě na další 3 leta prodlužuje nájem posavadních místností pod »okrešem«.

Oznámení, že se ve Stichovském rybníku pytláči na kapry? Hráznému Antonínu Bürglovi se nařídí přísnější dozor . . . Množí se polní pych? Hotaři Jan Smékal a Jiří Malíšek budou upozornění . . .

Obecní lom v Dětkovicích? Revírník Eduard Belloni se vyzve, aby ve smyslu usnesení obecního zastupitelstva ze dne 11. II. 1870 vyhledal vhodnou skálu pro výrobu kamene stavebního i dlažebního a aby opatřil skalaře, jimž se pro začátek zapůjčí potřebné náčiní . . .

Genijní regiment č. 1 v Olomouci žádá o dodání 10—15.000 svazků vrbového proutí na fašiny a koše do olomouckých hradeb a pruty mají míti 1—2 sáhy délky? Kde by je Prostějov vzal? Žádost se postoupí Kralicím, které snad dobře mohou zpeněžit proutí hájecké . . .

Starosta židovské obce Šalomoun Zweig opětně píše o sčítání lidu? V židovské obci se napočetlo 1465 duší, tedy oproti r. 1857 úbytek 131 duše. Za to v křesťanské obci zjištěno 14.252 duše, tedy přírůstek 1710 duší. Prostějov má tudíž 15.717 obyvatel a tedy přírůstek 1569 duší. Olomouc bez vojska má jen 15.231 duší. Přírůstek obyvatelstva na Moravě vykazuje Přerov 29.18%, Prostějov 25.31%, Brno 24.92%, Znojmo 22.18%, Jihlava 15.41% a pevnostní Olomouc jen 8.82% . . .

Stížnost, že vozkové, jezdící ve středu a v sobotu po půlnoci na trh do Olomouce, práskáním ruší noční klid v ulici Držovské? Zamezí se . . .

Strašně nemilá, bolestná věc — Čeněk Höger! Zástupce obce Dr. Trieschet sdělil, že zemský soud odsoudil Čeníka Högra ku placení 335 zl. 91 kr. obci, a starosta Novák správně nařídil, aby Dr. Trieschet patřičně zabezpečil pohledávku obce. Höger ani jinde neplatil a krajský soud v Olomouci

ohlásil již jeho konkurs a c. k. okresní soudce Umlauf žádá již o »vysvědčení zachovalosti pro zdejšího kridatáře Čenka Höggra, obchodníka sukem«. Při tom nutno také oceniti dům č. 54 Brněn. př.²³⁾, který Čeněk má společně s manželkou Annou a v němž se nalézají veliká stáj, pronajatá garnisoně pro koně, nemocné chorobami nakažlivými. Högrovi koupili ten dům r. 1865 po Františku Kolomazníkovi za 6020 zl. a dnes německý odhadce Hofmann ocenil jej na 13.418 zl. 4 kr. . . . Högře, Högře, tebou utrpí naše postavení na obci, tebou utrpí také naše hospodářské podniky, v nichž jsi funkcionářem, a hlavně Bavlnická jednota, kde předsednictví jsi se již vzdal!... Čenku, Čenku, Hynek Čecháček již r. 1867 tušil správně a dnes jest zdrcen se mnou. Kdosi tvůj úpadek časově řídil tak, aby stranu národní jejím dobrým a dávným pracovníkem ranil ve chvíli kritické a aby ji připravil o hlas ve II. sboru! A to ti ještě na krk háže oprátku manifestační přísahy, aby tě zavedl bůhví kam! A důsledky toho? . . .

Raport, že báně na farním chrámu bez nehody byla snesena a znovu zasazena? Kostelní kopule jest těžká, pojme prý obsah 320 mázů čili 8 věder pивních a jest pozlacená. Její kříž mívá horizontální ramena, nad sebou ležící, a vespod ozdobné kování. Časem ztrouchnivěl jeho čep, kříž se uvolnil, nahnul a musil býti dne 26. VIII. 1870 snešen. Při opravě bylo kratší rameno odstraněno a kříž učiněn lehčím. V báni mimo jiné nalezen byl pergament z r. 1723 a na něm latinsky zaznamenáno, že se listina a jiné památky do báně uložily po požáru. Dále v ní nalezen pamětní spis z r. 1813, v řeči německé, psaný Františkem Waimannem, tehdejším písařem při magistrátu, a v něm zaznamenáno, že téhož roku pod Napoleonem I., císařem Francouzů, byla v Prostějově vojska francouzská, dále ceníky obilí a »jedna skříňka s relikvií svatých kostí«. Nalezeny také 4 kusy stříbrných mincí z dob cis. Leopolda a mince měděné a několik bankocetlí, kteréžto peníze 1813 byly v oběhu. Vše bylo v báni ponecháno, vyjma skříňky s relikvií, která odevzdána byla faráři Josefu Novákovi. Také tam ponechán zápis, že v Prostějově tehdy bylo 685 domů křesťanských s 5681 křesťany a 58 domů židovských s 1317 židy. Ve spise tom bylo také poznamenáno, že žid Koppel-

²³⁾ Revoluční třída č. 2.

deutsch žádal o povolení, aby mohl v obci křesťanské zakoupiti sobě dům a v něm se usaditi. Obec křesťanská tak dlouho tomu odpírala a se bránila, až byl žid se svojí žádostí odmrštěn.

Do věžní makovice dne 4. VIII. 1870 nově vložen pamětní spis o stavu Prostějova z r. 1870, sepsaný Janem Klágem, a pamětní listiny od všech spolků, jako od Čtenářského spolku, Orlice, Vlastimily, Sokola, Měšťanské besedy, německého kasina, turnérského spolku, hudebního spolku německého i židovského a spolku střeleckého. Z časopisů byly do báně uloženy Národní Listy, Politik, Orlice, Našinec, pražský Pokrok, Hospodářské listy, Humoristické Listy, Kikeriki, německé Humoristické listy, Presse a j., dále památné dva peníze ze slavnosti svěcení praporu Orlice, a stanovy všech spolků. Dojímal zpráva Čtenářského spolku, v níž bylo napsáno:

»a) An r. 1850 kromě spolku Čtenářského sotva v celém Prostějově jedna místnost veřejná (kavárna neb hostinec) se nacházela, kde by se nějaký časopis odebíral, teď r. 1870 ve všech místnostech, kde slovanské obyvatelstvo se scházívá, české a moravské listy jsou vyloženy. b) V běhu těchto 20 let se česká literatura ve všech oborech tak rozšířila, že při levné ceně mnohých knih, jak poučných tak zábavných, mnozí i méně zámožní obyvatelé naši sbírky knih sobě zaopatřili. A tak mohou ještě posud žijící zakladatelé spolku tohoto s jakousi hrdostí na to pohlížeti, že símě spolkem rozšívané tolikeronásobného užitku přináší. c) Spolkový život počal se na základě Čtenářského spolku rozmáhati a vyvinovati. Tak u nás vstoupil pěvecký spolek Orlica (1863), tělocv. jednota Sokol (1869) a Měšťanská Beseda (1865) v život, čímž Čtenářský spolek do pozadí ustoupiti musel. d) Poměry časové však se tak změnily, že spolky k duševnímu vzdělání a ušlechťení myslí směřující, již nepostačovaly, tedy bylo nutno takové opatření učiniti, jimž by hynoucím blahobytu občanstva i hmotným způsobem odpomoženo bylo. Následkem toho zrazila se Občanská záložna, potravní spolek »Živa«, sladovna akciová a teď se utvořuje společnost k založení obchodu ve střížném zboží. V r. 1861 přestěhoval se spolek do místností p. Karla Novotného v brněnském předměstí a odbývá zde dosud své schůze«.

V Prostějově, 3. srpna 1870...«

»Ve spisu tomto opomenuta byla Bavlnická jednota, Vlastimila a nový podpůrný a pohřební spolek »Bratrstvo sv. Lazara«, který již má zajištěno schválení stanov a jehož členy již přijímá a léčí ranhojič Jan Seemann«, zabroukal Možný . . .

Po schodech ozvaly se mnohonásobné kroky. -- »Aha, padla šestá a úředníci jdou z úřadu! Půjde-li pak také již starosta?«, pomyslí si Možný a hleděl oknem. Ale starosta nešel a tož se vybral za ním do kanceláře.

»Přehlížím ještě několik aktů«, přivítal Novák a vybídnul náměstka, aby přisedl. »Aktů vyřízených i nevyřízených. Máme schváleno, že učitel Pořízka místo naturálního bytu, který postoupí pro učirnu, dostane ročně 80 zl., a rovněž usnesení z 21. I. 1870, dle něhož Prostějov zastavil placení ročních 8 zl. 40 kr. na učitele v Dětkovicích, Vranovicích i v Dobrochově a dle něhož současně se zřekl patronátu v těchto obcích a nebude více míti vlivu na ustanovování učitelů tamtéž . . . Václav Sika již dostal za školu v Petrské ulici zvýšené nájemné ze 200 zl. na 300 zl. ročně a Eleonora Všianská také má již za umístění jednoho oddělení dívčí školy »u varhaníka« ve svém domě č. 78²⁴⁾ zvýšené nájemné z 85 zl. na 100 zl. ročně. Zvláště jsem rád, že na odpor nenarazilo umístění dvou školních oddělení ve vojenské nemocnici — tím úředně bylo prokázáno, že nových školních budov, o něž usilujeme, jest potřeba a že Němci, kteří dosud stavbu jejich znemožňují, nedjednají v duchu školského zákona svých liberálních poslanců. Jednají také proti programu svého bývalého purkmistra Czerneho, který r. 1864 prohlásil stavbu školních budov za část programu německé tehdejší většiny. Doufám, že alespoň ke stavbě školy v předměstí olomouckém dojde ještě letos — zemský výbor již nám na stavbu škol povolil 20.000 zl.« . . .

»Nepřijdou-li zase s nějakým rekurssem titíž právovárečníci, jimž jsme přišli vstříc tím, že jsme k jejich nalehavé prosbě upustili od úředního odhadu měšťanského pivovaru a spokojili jsme se s oceněním z r. 1858, ježto propinační právo zaniklo a pivovar byl tím znehodnocen. Měl jsem a mám při tom pocit uspokojení, že jsme před vyhověním jejich žádosti pamatovali na rozvoj města a vymínili si vymezení hranic »cirkartenu« a přenechání valu k účelům veřejným«, dodal Možný.

²⁴⁾ Masarykovo náměstí 32.

»Za to se střelnici to není všem snesitelnó. Patří českým právovárečným měšťanům zrovna tak jako německým, všichni platili na její vybudování a nyní Zajíček zamítl žádost Sokola, aby mu střelnice byla propůjčována ke cvičení ve střelbě do terče.

HANÁCKÝ TERČ STŘELECKÝ Z R. 1790.

Na střelnici bývalo i v XVIII. století více národnostní snášenlivosti. O tom svědčí hanácký terč na střelnici, který jest z r. 1790. Uprostřed něho jest Hanák, sevřený v robotní kládě a jdou k němu dva Hanáci, z nichž jeden drží v ruce okovy, symbol roboty. Terč má nápis:

Emblem! Jenom te ho vem
a nepóště ho z klade,
až zaplatí všechno všade
a pak s něm ven...!»

»Také přemýšlím o několika jiných otázkách«, pokračoval starosta. »Po zboření hradeb u Vyškovské čili brněnské brány a krámků v levé straně brány, hlásí se o stavební místa, odklizením hradeb vzniklá, naši Böhmové, soustružník tam, kde je krám Schumův, a mydlář proti pumpě v uličce u bývalých hradeb, ale oba jsou členy zastupitelstva a proto stavební sekce by měla vyčkat, nebudou-li také jiní uchazeči . . . Rekurs náš proti úpravě cesty určické byl zamítnut a proto již jest zavedeno jednání se silničním výborem, aby ji zřídil na silnici okresní. Silnice nádražní jest již dohotovena a přijetí její mezi silnice okresní mám zabezpečeno«.

»Jenom když již jest po starostech se severní dráhou«.

»Ano, jest dokončena. Stavba pokračovala dle programu, takže generální inspektor dvorní rada rytíř von Eichler mohl již dne 8. VI. 1870 přijeti na inspekci dráhy. Toho dne projel trať z Olomouce do Prostějova na lokomotivě slavnostně vyzdobené a to bylo vlastní přijetí stavby. Proto také jsme se zúčastnili inspektorova přivítání na nádraží, které má čtveřici kolejí železničních. Bylo ověnčeno a dekorováno prapory v zemských a státních barvách a obklopeno četným obecnstvem z města i venkova. Po příznivé inspekci bylo zařízení, aby trať definitivně byla předána provozu a to pro zboží již dnem 1. VII. a provozu osobnímu dnem 15. VII. 1870. Ředitelství dráhy u příležitosti otevření provozu tratě Nezamyslice-Šternberk dalo moravskému místodržitelství dar 3.000 zl. pro chudé v obcích podél tratě. Z toho se prostějovskému hejtmanství dostalo 800 zl. a Dr. Bažant pro chudé města Prostějova přidělil z nich 350 zl. a poukázal je farnímu úřadu. Vlaky již jezdí, jsme světu blíže a jistě všichni spokojeni«.

»Ne všichni«, potutelně se usmál Možný. »Při otevření tratě byly vystrčeny také černé prapory — »u zlaté vši« a na mostě v olomouckém předbrání. »Ajznbóňáci« dali těmto svým hotelům vale a ony se s nimi loučily černým smutkem. A ještě někdo byl zklamán — naši kluci a výrostci uviděli železniční úředníky a zřízence v jiných uniformách, než hlásala jejich písnička »Ajznbóňská uniforma«, a posměšky zamrzly jim na jazyku . . . A ještě něco. Nádraží postrádá stanice pro cizozemský dobytek hovězí, jehož město samo ročně spotřebuje 1000 kusů, a bude potřebí o ni zakročiti. Dále jest nutno upravit jízdu a tarify pro »Společnost dostavníků prostějovských«,

kteřou zřídili Em. Libal, Alois Mazal a fiakrista Kunz. Myslím, že by při jízdách k vlakům měla zastavovati »u tří mouřenínů« a za branou olomouckou u kavárny v novém domě stavitele Pospíšila²⁵⁾, do které Feiler přešel se zrušené kavárny Woltzovy.

Starosta projevil souhlas a Možný navázal dále: »A co jest s plynárnou?«

Novák stáhl obočí jako k hněvu i jako do starosti: »Při komisionelním jednání dne 7. I. 1870 byly stanoveny podmínky stavební v úseku nádražním a obecní zastupitelstvo je schválilo 21. I. 1870. Mezi jiným bylo také, jak víš, stanoveno: 1. obytné stavení povoluje se u nově stavěné silnice k nádraží, výrobní a plynojem u silnice vrahovské; 2. z ohledů policejních ohradí se závod zdí; 3. koks se nesmí skládati mezi gazometrem a budovou, proto se pro něj musí vyhraditi místo oddělené. Dále jest nepřípustno na dvoře skládati hořlavé produkty — olej, dehet, maz, smolu. Notář Einaigl podal proti usnesení zastupitelstva protest, byl však odmrštěn a firma Pippigova započala se stavbou. Ve stavebním mezidobí měl jsem mnoho jednání o smlouvu s osvětlování města. Zástupce plynárny Fritz zaslal ceník pro konsumenty, avšak ten jsme v městské radě odmítli jako nevyhovující. Opatřil jsem si ceník plynárny v Kroměříži a vymohl jsem, že se Pippig přizpůsobil, načež v květnu vydal německo-česká »Pravidla plynárny Prostějovské o zřízení osvětlení plynového.« Tarify byly stanoveny nejen pro konsum plynu, nýbrž i ceny instalační. Právní poměry jsem tedy uvedl do pořádku, ale začíná se plnit moje obava z finančních společníků Pippigových. Komanda plno, peněz nikde a z toho stavební rozpaky, kterým přišla vhod i válka prusko-francouzská, která v mezidobí tom vypukla. Firma Pippig & Co žádá o odklad veřejného osvětlení, které měla připravit na 1. srpen, až na 1. září a uvádí, že se opozdila nezaviněně: hutě Sobotínské a Štěpánovské byly stavbou dráhy jinak zaměstnány a válka prý firmě znemožnila, aby zavčas dostala některé stroje z Berlína. Nezbuďte, než odklad povoliti a nechati se vysmívati kasinem. Starost nad starost! . . .«

Večerní šero zvědavě nahlédlo oknem a ustaraní otcové

²⁵⁾ Wilsonovo náměstí 4.

města uposlechli jeho pokynu a odcházeli k rodinným krbům. Chmúry šera i starosti plížily se za nimi . . .

XVII.

Při konfliktu pruskofrancouzském a válkou, vyvolanou Bismarkem a vypovězenou Napoleonem dne 19. VII. 1870, všude v Rakousku hrklo jako ve starých švarcvaldkách. Dynastie tušila, že v této válce jde o více nežli o porážku Francie a že koruna císaře německého, kterou dosud nesli Habsburgové, sedí na bodácích jehlovek. Vláda cítila, jak se ošťásají základy zahraniční politiky Beustovy a ústaváci trnuli v obavách, aby se neopakoval Králové Hradec, po němž se rakouská politika hleděla přiblížiti Slovanům. K tomu ukazovala rafička z Prahy — Potocki potřeboval Čechů, rozpustil český sněm, který byl dosud k vůli centralistům ponechal na pospas Němcům, a očekával, že deklaranty oblomí ku vstoupení na radu říšskou.

A kasíňáci? Byli jako na houpačce a válka jim z místních ohledů přišla velmi nevhod. Komu přátí vítězství? Křivdy pruské okupace dosud nejsou zapomenuty, ale politika Bismarkova oslňuje. Dr. Zaillner přinesl z Vídně zprávy o počátcích hnutí všenněmeckého a tím, třeba mimoděk, upozornil, že Berlín jest pro Němce tím, čím Mekka jest Mohamedánům. Vítězství Pruska posílí vliv němectví, ale oslabí vliv Rakouska a tím je může odkloňovati od centralismu, který jest architravem kasína. Vítězství Francie naopak může upevniti převahu Rakouska v Německé říši a Mekkou učiniti Vídeň, která jest Prostějovu tak blízkou. A Dr. Zaillner má Napoleona rád — kam tedy? Tma v pravo, tma v levo a obecní volby přede dveřmi! . . .

Na straně Francie rozhodně stál Dr. Fanderlík v důvěrné schůzi, k níž se do jeho kanceláře sešli starosta Florián Novák, učitel Pořízka, Karel Novotný s Hynkem Čecháčkem, nejen proto, že Napoleon III. r. 1867 přijal Dra Riegra, který se dožadoval sympatií pro Čechy a odevzdal mu pamětní spis; v němž se dovolával, aby »Rakousko bylo silné a nebylo pří-

věskem Německa«, nýbrž i z přesvědčení o právu Francie. Při tom usoudil, že v nejisté situaci zahraniční mnoho pro Proštějov odviseti bude od rozhodnutí politiky deklarantské. Ale při tom doufal, že právě touto nejistotou snad se k obecním volbám docílí neutrality politické správy, která dle jeho soudu při volbách sněmovních stranila Němcům, hlavně v otázce volebního práva pensionovaných důstojníků a při jmenování členů volební komise.

»Nad obecním domem válejí se těžké mraky«, promluvil starosta o situaci volební. »Od posledních voleb obecních mnoho se změnilo daňové předpisy a tím i volební poměry. A sotva k našemu prospěchu. Němečický již sestavil berní výkazy a sekretář Kreml z nich sestavuje pořadí poplatníků dle výše daňové. Dosud jsem důchodnímu věřil, ale nevím, nevím. Když jsem k němu nečekaně přišel pro berní akta, objímal se s rukavičkářem Klementem a stoláře Františka Zbořila, který sedí na kasiňácké rozvoře, s úsměvem oslovoval »Superfly«. Akta měl na stolku a vedle nich několik listů, na nichž seděl ošklivý pavouk. Nejsem pověřeným, ale napadlo mně, že tam, kde číhá pavouk, jest pavučinová past, do které zákeřník chytá kořist a ve které ssaje krev své oběti . . . Ostatní úředníci až na Klága, jemuž jsme plat z denních 70 kr. zvýšili na 25 zl. měsíčně a který od ledna jest definitivním kancelistou, a až na Mareckého, jsou zjevnými stranníky Zajíčkovými. Dnes již mezi ně patří i ten nimravý diurnista Jan Glas, jehož jsme v prosinci 1868 s definitivou odmítli a jehož definitivum prosadil Dr. Borák ve schůzi lednové, v níž bylo přítomno 11 Němců a našich jenom 10«.

»Jenom ať Zajíček s Glosinkem nepohoří, jak Czerny pohořel s Bobrovským a Klosem«, pokrčil rameny Pořízka. »Stává se z něho chorobný lakomec a nedělá čest úřednickému stavu. Jeho otec si ke stáří na krk uvázal mladou ženu, k vůli níž zadlužil dům č. 22 M²⁶) a jeho Glosinek s domem převzal břemena, která těžko úrokuje. Proto škrtí a začíná si přivydělávati po hospodách hrou na klavír«.

»Pozor na Barnikla!«, připojil Čecháček. »Začíná se cosi mluvíti o něm a o kolcích na úředních spisech«.

²⁶) Kravařova 5.

»A co ti jejich kasiňáci?«, prohodil Novotný.

»V rozpuštění českého sněmu vidí první ránu proti politice svých vůdců a trnou o místodržitele barona Poche, který jest výkonným orgánem ústaváckého vedení, a trnou také o svého Dra Bažanta, který jde ve šlépějích Giskrových«, minil Dr. Fanderlík. »Z taktických ohledů zahráli si na patrioty a výměny vojenských posádek použili k loyálnímu projevu, který má čertovo kopýtko. Turnverein a Gesangverein společně dne 20. VII. 1870 zažádali o povolení pochodňového průvodu ze střelnice k bytu plukovníka 2. pluku husarského rytíře v. Schmela a při tom také k bytu Dra Bažanta. Půjdou s hudbou a u domů uspořádají serenády. Pro nás to znamená zabezpečování pensionovaných důstojníků pro volby obecní a odhodlání c. k. okresního hejtmana, stůj co stůj jíti po boku kasina. Proto my všichni na národní palubu a ruku v ruce s měšťanstvou. A nyní k rozdělení úkolů!...«

Téhož večera sešel se v kasině užší volební výbor německý a uradil se, působiti všemožně k brzkému vyložení volebních seznamů pro volby obecní, aby reklamační řízení co nejrychleji mohlo býti provedeno. Na reklamační řízení strana jest obrněna a jím doufá ve vítězství.

»Ale překvapení, které reklamacemi chystáme«, otřásl se Dr. Nemluvil, jako by ho přeskočila smrt, »viselo na vlásku. Starosta zahlédl u Němčického vedle úředních berních předpisů, pro které si přišel, lejstra zápisků a tak tak že po nich nesáhl. Byly to daňové výkazy berního úřadu, obci dosud úředně nedodané, ony, z nichž jsme již těžili při reklamacích sněmovních a které jsou doplněny nejnovějšími předpisy«.

»A co Dr. Bažant?«

»Ví o výsledku mé cesty k Dru Giskrovi i do obchodní komory brněnské, a tož klidně hledí na Paříž i na Berlín«, chlubitě zadrnčel hlas Dra Zaillnera...

O válku také se navazovalo na valše a to tak živě, že i kartáři a kulečníkáři nechali hry a mísili se do hovoru. Zájem vzbudil předseda Čtenářského spolku P. Antonín Vrána, který oceňoval zdatnost francouzských vojsk a vzpomenu l r. 1805, kdy je Prostějov poznal ve svých hradbách. Bylo to za války třetí koalice proti Napoleonovi I. po bitvě u Slavkova.

Po porážce rakouského generála Macka u Ulmu dne 26. X.

1805 vtrhl Napoleon do Vídně a obrátil se pak do Moravy, kamž císař František uprchl a rodinu zabezpečil za hradbami Olomouce. Ruský car Alexandr I. spěchal Rakousku ku pomoci s armádou 36.000 mužů. Armáda jeho táhla od Olomouce přes Prostějov k Vyškovu a její štáb se dle zápisků prostějovského občana a justiciára Václava Fichtnera, ukončených 8. I. 1806, dospěl do Prostějova po půlnoci dne 17. XI. 1805. Purkmistrem tehdy byl Adam Entl a ten prodělával očištec s vyživováním Rusů, kteří byli sesíleni zbytky rakouské armády, utábořivši se u Kralic. Dne 27. XI. 1805 přijel do Prostějova císař Frant. s ruským carem a uzavřeli se v jeho hradbách. Rakouský císař ubytoval se v hostinci »u zlaté koruny«²⁷⁾ a car dostal byt v domě Kajetána Entla, bratra purkmistrova, v domě č. 28²⁸⁾, kde byl hostinec a kavárna. Císařové na ochranu měli regiment myslivců, kozácké regimenty Torosky a Sisonov a dragounský regiment Pavlogorovsky, kteréžto se rozložily v okolí a své štáby měly ve Výšovicích a ve Vřesovicích. Ve vnitřním městě zůstalo 200 mužů infanterie a 130 mužů kavalérie, kteří obsadili brány a obstarávali stráž i patrouily.

Starosta Entl byl přijat císařem i carem a od obou za pěči o vojsko obdržel dary: od císaře rakouského uznání, od cara uznání a brilantový prsten.

Císaři dne 28. XI. k polednímu odjeli do Vyškova a ruské vojsko s nimi. Dne 29. XI. přivedeni byli od Vyškova do Prostějova první Francouzi — 2 ranění důstojníci, 26 raněných vojáků, 18 zajatých důstojníků a 139 zajatých mužů. To budilo důvěru ve spojeneckou moc a ještě více ji posílila událost, že 1. XII. do města došla válečná pokladna.

Ale již dne 2. XII. nejistotu vzbudila silná kanonáda a ruští dragouni a kozáci, kteří v noci prchali k Olomouci. Brzo po nich vrazilo do města 12 ruských gardistů a za nimi 5 francouzských chasseurů, kteří je pronásledovali, načež ke 4. hod. odpolední přijela francouzská avantgarda 800 mužů a k 5. hod. 3000 kavaléristů, živý to doklad, že Napoleon u Slavkova zvítězil nad oběma císaři. Ráno 4. XII. přijel do Prostějova princ Murat, generáli Cafarelli, le Croix a Roger se suitou a zaváděli jednání o kapitulaci Olomouce. Tamodtud kvapem

²⁷⁾ Žerotínovo nám. 12. ²⁸⁾ Masarykovo nám. 13, nyní důchod radnice.

utíkala císařovna do Těšína, ale došla jenom do Mistku, kdež ji zadržely porodní bolesti a porod.

Prostějov dostal silnou okupaci francouzskou a dle příkazu francouzského velení stal se vyživovacím střediskem francouzské armády. Starosta Entl byl pověřen rekvisicemi pro domnia Plumlov, Vřesovice, Kralice, Tovačov, Čechy, Náměšť, Litovel, Chudobín, Konici, Opatovice, Šebetov. K tomu ještě z nařízení generála Cafarelliho byla ve vnitřním městě ubytována a stravována generalita, štáb a dva regimenty kavalerie a v předměstích dva regimenty infanterie. Docházelo k neshodám, při nichž na starostu bylo útočeno bajonetem, a nešetření měšťani ani průmyslníci. Továrna Ehrenstammova přišla o mnoho plátén, muselinu a kartonů.

Prostějovu se neulevilo ani při vyjednávání o příměří a o mír, ježto demarkační linií mezi nepřátelskými armádami byly říčky Blata—Romže—Třebůvka a Prostějovu zůstalo opatrování vojska francouzského. Leckde jsou francouzské památky na tvrdých 5 neděl okupace. Tak na př. ve Stražisku dosud se říká parcelám na pravém břehu Romže »na francouzské«.

Na bitvu tří císařů u Slavkova ze dne 2. XII. 1805 Prostějov dlouho měl památku — byl vyjeden, měl přes 200 zničených domů a na desíletí byl ochuzen.

»Živou památku na Slavkov dosud máme v rodině E. chevaliera de Saint-Privée, jejíž předek patrně byl ve slavkovské bitvě raněn a léčil se u Milosrdných, kdež tehdy ordinoval městský fysik Dr. Josef Besnegger šlechtic z Donnersfeldu a městský ranhojič Maillard. Potomkem jeho jest kominický mistr Hugo chevalier de Saint-Privée, který se do roku oženil s Annou, dcerou Martina Sojky z Prahy a dostane třetí kominickou koncessi. Více památek na Slavkov asi již nemáme, vzpomínal Ferdinand Lošťák, řezník z Plumlovské ulice.

»Oho!«, ohražoval se Jiří Hladík. »Můj otec byl u Slavkova raněn, baron Laudon ho jako patentálního invalidu ustanovil dozorcem svých koní v Bystřici p. H. a on při tom ze slámy dělal modely pro sádrové sošky. Víte, upletený model se nahrazoval sádrou a pak teprve se z ní vyškabala figurka. Sláma zůstala uvnitř a figura tím zůstala pevnější.«

»Co tvá figura má co dělat se Slavkovem?«, pichl čalouník Jan Telařík.

»Uvidíš. Otec ty slaměné modely svazoval řemenem, na

kterém u Slavkova měl připásanou šavli, a ten slavkovský řemen jsem zdědil. Urobil jsem si z něho potěh a, až přijdeš ke mně pro podrážky na boty, přetáhnu jím tvou figuru a dám ti jím »zavyuční list« . . .

»Co pak je to potěh ze řemene vojáka!«, rozesmál se Jan E. Böhm. »To já z bitvy u Slavkova mám kus tabatěrky nějakého štáby nebo generála, kteří za těch časů šňupávali o sto šest. Čím větší pán, tím větší mívál tabatěrku. Jak jsem k ní přišel? V Kostelní ulici bývali vedle nás vetešníci, kteří pod rukou získávali zboží z vykopávek ve Slavkovském rybníku, ponejvíce zbraně z bitvy tří císařů. Koupil jsem od nich partii a v té jsem našel zablácené viko objemnější tabatěrky. Viko jest ze želvoviny a na něm jest vymodelován obrázek dobývání bastilly a pod ním nápis: *Prise de la Bastille et du gouverneur par les bourgeois et les gardes française le 14 julliet 1789*. O této památce dozvěděl se National-Museum Paris a chce ji ode mne získati . . .«

»To by's měl, Böhme, odskočit k Metám, kam prý se generál Bazaine po porážkách u Courcelles, u Mars-la Tour a u Gravelotte uchyluje, a dáti mu slavkovský šňupec. Snad by si zbystřil vojevůdcovský zrak a přibral by si na Němce slavkovský potěh«, nadsakoval knihař Růžička, když v té do kavárny přišel učitel Jan Kaiser s Aničkou Novotných, která zamířila ke kavárenské kredenci a vystřídala v ní svoji sestru.

»Jdeme ze společné zkoušky Vlastimily s Orlicí«, odkládal učitel klobouk. »Koncert v Hlíňákově zahradě dne 14. VIII. 1870 bude ještě zdařenější, nežli bylo první společné vystoupení obou spolků v dubnu, a jistě vyváží serenádu Dra Bazanta. Moje Vlastimila bude zpívati jako kůry andělské«.

»To bude něco pro noviny«, prsty zalusknul P. Vrána. »Konečně v Prostějově máme první český časopis. Občan, týdeník prostějovský, vydal první číslo dne 7. VIII. 1870. Číslo stojí 4 kr., předplatné na měsíc jest 16 a poštou 20 krejcarů. Redakce a administrace jest na náměstí v domě č. 79²⁹⁾ a filiální expedici má Josef Kompošt, hostinský »u zlaté koruny«, knihkupec Alois Růžička v plumlovské uličce, Jan Volec — říkají mu Nukl, že jest Jan Nepomuk — vedle valchy a Vilém Volec, kupec v plumlovské ulici. Občan vychází v neděli ráno,

²⁹⁾ Rašínova brána 10.

tiskne se u Josefa Groáka v Olomouci a za redaktora získal osvědčeného a »kriminální« vládu tak těžce pronásledovaného Josefa Černocho v Olomouci. Věru, za Dra Fanderlíka se naše vody hodně pohnuly. Sokol má stanovy schváleny od 3. VI. 1869 a přeroste německé turnéry«.

JAN KAISER Z POZDĚJŠÍCH LET.

»Máme čilý výbor a nadšené členstvo«, vysvětloval tkadlec Jan Machner. »V prvním výboru Sokola jest Dr. Fanderlík starostou, měšťanosta Florián Novák jeho náměstkem, Jan Čecháček jednatelem, Gustav Sonnevend pokladníkem, hospodářem učitel Jan Fiala a členy: Arnold Binko, Jakub Černil ml., Vladimír Hanáček, Eduard Chmelař, František Možný a toť náš milý hostitel Karel Novotný. Činných členů máme již 52 a v době prázdnin vyslali jsme do Prahy učitele Jana Fialu, aby se v Sokole »Tyrši« vzdělal na cvičitele. Zatím cvičení řídí hlavně bratr Josef Wait«.

»Idea sokolská jest uskutečněním báje blanické a, jak pevně věřím, stane se nám Suezským průplavem, který byl dne

17. XI. 1869 otevřen a kterým již projelo přes 500 lodí a na nich 24032 cestující«, nadšeně se ozval Kaiser. »Náš Sokol jest jednou z těch lodí a ti 52 jeho členové jsou malým zlomkem blanických rytířů, kteří na ní projedou národním naším průplavem. Arciť pojedou-li pod vlajkou, která jest lodivodem nového almanachu »Ruchu« z r. 1870, věnovaného »velikého Čecha mistra Jana Husi památce věčné«, v němž Eliška Krásnohorská volá:

Ty, vlasti, jediná má láska! . . .

Také věřím, že národní učitelé tím průplavem provedou další sokolské lodi, což také čekám od jejich sdružování, k němuž učitelstvo nutkají mnohé ožehavé otázky, vznikající z nového říšského zákona školského ze dne 14. V. 1869 a zemského zákona ze dne 24. I. 1870. Dne 4. VIII. 1870 sešli jsme se z prostějovského hejtmanství do budovy hlavní a reálné školy, abychom se poradili o zřízení učitelského spolku. Schůzi zahájil můj zeť učitel Šlerka, načež za předsednictví prof. Demla učitel Novotný předčítal navržené stanovy spolkové. Zapsati se dalo ihned 45 učitelů, spolek se bude jmenovati »Učitelský spolek v Prostějově« a přistupuje k ústřednímu moravskému spolku učitelskému v Olomouci.«

»Rosštež a množtež se!«, zamávnul P. Vrána rukou, jakoby chtěl žehnat, a Hladík si povzdechl:

»Hůře bude s lodí krejčovskou, o kterou Možný již dávno měl obavy. V sále Volcové sešli se krejčí k poradě o utvoření společenstva, které má nahraditi starý cech krejčovský, a přijali stanovy — německé. My obuvníci společenstvo obuvnické již máme a stanovy naše jsou — české« . . .

XVIII.

Volební seznamy k obecním volbám byly vyloženy dne 21. srpna 1870 v době rušné, pohnuté. Po obklíčení Bazaina v Metách bylo Rakousko v rozpacích a revidovalo svoji armádu. Vyšší důstojníci prostějovské posádky byli povoláni do Vídně a počet koní dragounských byl doplňován na válečnou míru.

Napjetí bylo všeobecné a neobyčejné, takže se ani zvláště nemluvalo o obecních volbách v obci židovské, kde ze 300 voličů jich volilo jenom 48. Proto také bez židovské odezvy zůstal posudek Mähr. Corr., který neúčast na této volbě sváděl »na pašovství a patriarchalismus, v židovské obci vládnoucí« a na to, že se tam pomíjí intelligence. Nepovšimnuta zůstala také nelibost téhož časopisu nad tím, že starosta Novák dal plakatovati dík kabinetní kanceláře za projev blahopřání k císařovým narozeninám, jakož i časopisecké prsknutí, že »Němci projev ten považují za manévř k obecním volbám«.

Ve volebních seznamech zaneseno bylo voličů celkem 1838 a volební daň obnášela 46.270 zl. 13 kr., tedy o 9.807 zl. 32 kr. více nežli posledně. V I. sboru zaneseno bylo 68 voličů, mezi nimi 22 virilisté, II. sbor měl 257 voličů, mezi nimi 32 virilisty, III. sbor 1513 voličů. Virilisté byli zanešeni celkem 54.

Nejvyšší poplatník v I. sboru M. & J. Mandl měl daně 2719 zlatých 73 kr. (v r. 1867 měl Mandl Mayer & Ignác jen domovní daň 170 zl. 77 kr.), za ním byla I. rolnická sladovna s daní 1068 zl. 91 kr. a poprvé tu byl jako volič zanešen Karel Vojáček, majitel domu č. 57 M.³⁰⁾ Nejnižší volič tu měl daně 143 zl. 28 kr.

Ve II. sboru byl nejnižší census 37 zl. 66 kr. a poprvé tu byli voliči František Wichterle za dům č. 44³¹⁾ a Jan Protivanský, majitel domu č. 229 Pl. př.³²⁾. Ve III. sboru bylo přespólních majitelů pozemků 269.

Zkušené oko mohlo na první pohled viděti, že sestavení seznamů jest vadné — nikde nebyl uveden spolumajetek manželů, což sice bývalo za purkmistra Czerného, což ale bylo již r. 1867 alespoň částečně napraveno. Důchodní Němčický zapomněl na prvotní svoji snahu po korekturách starých závad!...

Němci uvítali vyložení seznamů sebevědomě a s bubnem ohlašovali rekursy a prorokovali, že »bude jim, jak doufají, vyhověno. Němci již vědí, jak odkrýti nezprávnosti. Marně národovští matadoři vysedávali noci na valše.« Při tom také již vyhlásili směrnice pro německé kandidatury, napsavše: »Neníť, bohužel, mnoho těch, kteří jsou způsobilými. Zkušenosti z posledních devíti let ukázaly, že mnohý sice umí při

³⁰⁾ Masarykovo nám. 6. ³¹⁾ Žerotínovo nám. 5. ³²⁾ Na hrázi 3.

Božím Těle s velkou grandezzou nésti nebesa nebo svíce, ale že ve výborových schůzích mlčí jako nově jmenovaný kardinál a že činnost jejich se vyčerpává povstáním při hlasování. V odborech činnost mnohých jest rovna nule a některým i to jest mnoho a proto raději do odboru nechodí. Při tom však přece mají ambice, aby znova byli na kandidátní listině». Za pisatele této charakteristiky německých členů obecního zastupitelstva považován byl mladší advokát a město se kasinu smálo do potruhu.

Sebevědomí Němců proniklo také ve schůzi obecního výboru dne 23. VIII. 1870, kdy českou většinou byli do reklamační komise zvoleni: notář Einaigl, František Možný, Karel Novotný a Heřman Sluka. Němci totiž se vzdali hlasování a Dr. Borák jménem jejich to ohlásil takovým tónem, že to vypadalo jako posměšek. Věděl, proč.

Neboť již se v »bažantnici« lýchly reklamace, jejichž osud v ruce má Dr. Bažant a tím také osud Prostějova. Reklamace podá Dr. Borák, stolář Antonín Wolf a Vilém Vojáček, národovci je zamítnou a rekurs vyřídí Dr. Bažant! Hlavním cílem reklamaci bylo, dostatí mezi voliče obec jako právní osobu, pensionované důstojníky, řadu židovských obchodníků, zařaditi do volební daně ideální daň činžovní z domů nově postavených a na řadu let od placení činžovní daně osvobozených — sesílití německé řady ve sboru druhém. Pomůckami reklamačními byly berní výkazy a zápisky, na nichž v městském důchodě seděl ošklivý pavouk. Aby Němci k rozboru těchto aktů získali času, žádali, aby reklamační lhůta byla stanovena na poslední dny čtyřnedělního vyložení volebních seznamů, v čemž je Dr. Bažant podporoval, což ale c. k. místodržitelství odmítlo jako protizákonné a nepřípustné.

Reklamační komise sešla se 31. VIII. 1870 a za předsednictví starosty hlavní, zásadní reklamace Dra Boráka & soudr. zamítla s odůvodněním, opírajícím se o zákon i o posavadní praxi. Zamítla také reklamaci Hynka Čecháčka a soudr. proti zařazení I. rolnické sladovny také s daní výdělkovou, která není v konečné platnosti, a reklamaci Jakuba Černila, Františka Sluky a Antonína Jiříčka proti volebnímu právu Leopolda Löwyho, který svoji realitu již prodal. Zápis o schůzi reklamační komise veden byl německy a jenom jednání o reklamacích českých zapsáno v něm po česku.

Vyřízení reklamací a doručení jejich stalo se 2. IX. 1870. Téhož dne byl u Sedanu poražen generál Mac-Mahon, 83.000 Francouzů bylo nuceno složit zbraně, císař Napoleon byl zajat a záhuba druhého císařství byla zpečetěna . . . Kasináci při tom škodolibě ukazovali na valchu, která prý již jest slovansko-národním Sedanem . . .

Sedanem se ve Vídni starým hodinám zarazil dech a říšská rada byla svolána. Deklaranti a Tyrolané ji neobeslali a ústáváci žádali její odročení. Při hlasování o tom šel místodržitel bar. Poche s ústaváky, ač ministři hlasovali proti odročení, a tím se v úřadě místodržitelském stal nemožným. To znepokojilo prostějovské kasino, které při obecních volbách spoléhalo také na bar. Poche, a Dr. Bažant spěchal s vyřízením rekursu Dra Boráka & spol. a ještě před demisí místodržitelovou rozhodl proti reklamační komisi.

Vyřízení rekursu bylo vydáno 20. IX. 1870, tedy den po obklíčení Paříže třetí a čtvrtou armádou německou, a bylo katastrofální. Uznáno v něm za právo, že ideální daň činžovní jest také daní volební a tím přibýlo u dvou voličů I. sboru — Dra Heina a Rudolfa Woltze — volební daně 390 zl. 16 kr. a ze II. sboru do I. sboru přesunut byl stavitel Jan Pospíšil s daní 298 zl. 20 kr., který původní daně měl jen 91 zl. 87½ kr., a do II. sboru přibýly Rosalie Pollaková a Rosalie Šalomounková s daní 121 zl. 47½ kr. Ideální daně do volebních seznamů přibýlo celkem 666 zl. 85 kr.

Dále bylo uznáno za právo, že obec má do vlastních svýcích voleb právo volební a byla zařazena do I. sboru s daní 1685 zl. 56½ kr. a rozhodnuto, že firma Hamburger & Singer má samostatné právo volební oproti Louisu Hamburgrovi a Zikmundu Singerovi, majitelům realit a současně majitelům firmy, čímž Němcům do II. sboru přibyl nový hlas za spolumajetek realitní.

Za virilní voliče uznáni byli pensionovaní důstojníci Jindřich Gontard, generálmajor, Antonín Hubatschek a Jan Rösger, majori, Gustav Schneidtinger a Josef Fiedler, hejtmani, a Jan Weigert, nadporučík, s odůvodněním, že nestačí popíratí jejich obecní příslušnost a neprokázati, že jsou příslušnými jinam, a že příslušnost do Prostějova jim patří také dle domovského zákona ze dne 3. VII. 1863 § 19. odstavec 2. o bezdomcích.

Rekurs proti zařazení do II. sboru židovských voličů Mořice

Langa, Marka Lasuse, Pinkuse Hellera, Israele Fleischera, Ignáce Steinera, Adolfa Husserla, Zikmunda Pollaka a Mořice Brüllu byl odmítnut, ježto dotyční bydlili v obci židovské a nebyli údy obce křesťanské. Za to bylo volební právo přiznáno společenské firmě David Glas, ač reklamace zněla na osobu Davida Glase, který rovněž nebyl údem obce křesťanské.

Z českých hlasů byly cestou rekursu škrtnuty hlasy Marie Mařchové a Anny Demlové proto, že byly uživatelkami domů, jejichž daň byla předepsána nezletilým dětem.

Ve vyřízení rekursu bylo vypočítáno, že z původních voličských seznamů odpadá po rozhodnutí Dra Bažanta volební daně 175 zl. 75 kr., že nově jí přibylo 2611 zl. 25 kr., takže konečná její výše jest 48.705 zl. 63 kr. Proto připadá jí na každý sbor 16.253 zl. 21 kr. a nařizuje se nově rozvržení sborů dle těchto směrnic.

Toto byly hlavní případy, jež zvrátit měly základ voličských seznamů do té míry, že 11 voličů z I. sboru mělo býti posunuto do sboru II. a 22 poslední voliči z tohoto sboru do sboru III.

Dr. Borák & spol., stěžovali si také do toho, že losování mezi virilisty bez stálého platu nebylo veřejným, a Dr. Bažant rozhodl pro stěžovatele, nařídív veřejné losování, a učinil to formou pro starostu urážlivou . . .

Němci jásali a již se ani nezarazili nad tím, že místodržitel bar. Poche byl sesazen a že odchodem jeho byla otřesena také posice Dra Bažanta — zákonnitý rozsudek nad osudem města měli v ruce a o osoby, které jim k němu pomohly, neměli obav. Neboť pro místodržitele demonstrovala německá obecní zastupitelstva a mimo to se již napovídalo, že v době, co si Dr. Giskra opatřuje velkostatek, připravuje se v Brně stavba nádherného domu barona Pocha. A Dr. Bažant? Ten dávno jest smluven s Drem Zaillnerem!

Za to strana národní byla jako bleskem zasažena. Již původní volební seznamy byly pro ni těžkým ořechem — veliký přírůstek daně do I. sboru, hlavně daň firmy M. & Mandl a pak, což velmi bolelo, daň I. rolnické sladovny, pracoval proti její převaze! —, avšak rozhodnutí dra Bažanta, na základě jehož voličské seznamy měly býti opraveny a změněny, bylo její porážkou, které sice z ohledů agitačních nelze přiznati veřejně, která však jest vyloženou. Odvrátiti ji bylo by snad možno —

což jest velmi pochybno! — jenom obzvláštní přízní vlády, která právě vyhledává součinnost Slovanů . . .

Rozhodnutí Dra Bažanta došlo na obec dne 22. IX. 1870 a reklamační komise o něm pojednávala dne 26. IX. 1870. Vyřízení rekursu ve prospěch Dra Boráka & spol. posoudila jako protizákonná a uznala, že jimi porušena byla práva voličů a že se jimi docíliti má nesprávného výsledku volebního. Reklamační komise nemůže za tento stav převzít odpovědnost a proto se ohražuje proti zřejmým porušením zákona. Zvláště odmítá uznání ideální daně činžovní za daň volební, odmítá volební právo obce, přehmat s firmou David Glas, oddělování volebního práva společenské firmy od volebního práva za reality její společníků a znovu dokumentuje, že pensionování důstojníci nejsou příslušníky obce a že proto nemohou býti voliči virilními. Rozhodnutí o veřejnosti losování nelze bráti za vážné, ježto starostovo losování stalo se za přítomnosti svědků, radního Karla Novotného, a zákon nikde nepředepisuje losování veřejné. Rozhodnutí Dra Bažanta v tomto bodě lze spíše považovati za pronásledování měšťanosti.

Vývody reklamační komise byly pevně opřeny o zákon i o běžnou judikaturu a jistě Dr. Fanderlík měl na tom lví podíl — *ex ungue leonem!*

Konec posudku vyzněl ostře proti Dru Bažantovi. Násilnické jeho důvody, jimiž se mělo docíliti voličských seznamů, jakých si přáli reklamanti, porušují zákon a neodpovídají poměrům. Za vlasy přitahované výklady zákona a posavadní poměr Dra Bažanta k reklamantům, pro jejichž stranu při volbách sněmovních křiklavě porušoval volební řád, jasně ukazují, že nerozhodl objektivně. Na to také ukazuje, že reklamovaný Dr. Vincenc Hein jest jeho tchánem. Již z tohoto důvodu měl Dr. Bažant odmítnouti choulostivé rozhodování. Na základě volebních seznamů, které by na tak hrozných porušeních zákona byly upraveny, nelze provéstí volby, poněvadž by byly výsměchem obyvatelstvu i porušením jeho práv a proto se reklamační komise usnesla, aby toto vše bylo c. k. místodržitelství oznámeno s prosbou, aby rozhodnutí Dra Bažanta z 20. IX. 1870 bylo zrušeno jako nezákonné a aby k materiálnímu vyřízení rekursu Dra Boráka & spol. byl delegován jiný c. k. okr. hejtman.

Notář Einaigl učinil odchylný návrh: Dle § 17 obecního

řádu volebního má rozhodnutí politického úřadu o rekursu konečnou platnost a proto není žádné další instance, která by o něm ještě mohla rozhodnouti meritálně. Ježto však celé reklamační řízení spočívá na nezákonném podkladě, poněvadž reklamanti neměli plné moci reklamovaných a sami ve svém volebním právu zkráceni nebyli, odpadá tím právní důvod k rekursu. Proto by se měla celá záležitost předati říšskému soudu k rozhodnutí a provedení voleb až do té doby sistovati. Návrh tento byl většinou reklamační komise zamítnut.

Usnesení reklamační komise starosta dne 8. X. 1870 oznámil c. k. místodržitelství, připojil veškerá akta volební a dovozoval, že Dr. Bažant nejednal při vyřizování rekursu s náležitou nezaujatostí a že většina jeho rozhodování nese pečeť umělého, nepřirozeného výkladu zákona, že jsou nezákonná, ano i protizákonná. Při tom starosta také uvedl, že berní katastr prostějovský jest nespolehlivě veden a že úředníci důchodu úmyslně vykazovali nesprávné údaje, jen aby pomohli Němcům ke hlasům v II. sboru. Tak na př. u Františka a Františky Neudörflových ze dvou hlasů třetího sboru pokusili se sloučením daně společně a nespolečně vytvořiti hlas ve II. sboru. C. k. okresní hejtman dopustil se násilí na občanstvu i na zákonu a proto reklamační komise jednomyslně odepřela provéstí opravy, které c. k. okresní hejtman nařídil, a nepřipustí provedení voleb na základě tak přepracovaných listin voličských. Ježto ani starosta za takových okolností nemůže voleb provéstí, připojuje se k usnesení reklamační komise a v jeho smyslu podává také odvolání i žádost . . .

Jak asi při tom bylo Floriánu Novákovi hořko — to, co psal o berních předpisech, o obecním důchodu, nemusil psáti, kdyby včas nebyl věřil poklonkování Němčického! A jistě si při tom také vzpomněl na to, že činnost obecního důchodu byla reklamační komisí odsouzena také při odpovědi na rekurs Dra Boráka & spol., kde se vytýkalo, že důchodenský úředník nejenom že nepodával správné berní výkazy, nýbrž že také stěžoval řádné jejich opatření. Tím se také stalo, že Kateřina Weiglová neprávem jest zanešena v I. sboru, ač dle berní povinnosti patří do II. sboru, což ale již zákonitým postupem opravití nelze . . .

Ani v těžkém volebním mezidobí nebyl starosta Florián Novák bez péče o větší obecní úkoly a starosti měl až nad hlavu. Také tehdy, když si nad fasciklem lejster zapaloval

OBECNÍ DŮM PO R. 1892.

doutník a zahleděl se na val u Vyškovské brány, nad nímž se honily mraky jako jeho myšlenky.

V bolesti se rodí nejenom člověk, nýbrž všecko. Kořen z jádra, motýl z larvy, ptáče ze skořápky, perla i myšlenka. A rodí se těžko — per aspera ad astra! A ještě bolestněji se budují hodnoty, které sledují velký cíl. Tak to bylo se želez-

niční dráhou, tak jest to s plynárnou, tak jest to se školami, tak to bude s nemocnicí.

Co překážek Němci, hlavně Dr. Zaillner, navalovali na cestu, než ob. výbor mohl schváliti projekt stavební sekce a usnésti se na stavbě školní budovy na pozemku bývalé obecní štěpnice! Ale již se tam zkouší kopati základy pro ni a on klidně může také zlepšiti poměry ve škole u sv. Anny.

Učitel Alois Konečný oznámil, že dům č. 42 v Annenském předměstí, kde škola jest v nájmu, koupil František Tešner a že jej chce přestavovati na úkor učirny. Ta beztoho již jest poškozována tím, že po dvoře stojí vozy a kupa sudů a soudků, jimiž okna učirny jsou obstavena. On, starosta, ihned se ujal školy a prohlédl také úmluvu nájemní nejen této školy, nýbrž i školy u sv. Petra. Jsou ze 4. II. 1835 a protokol o nich zaváděli a podepsali pronajimatelé a zástupci města i farní správy: Josef Seelinger, farář a náměstek děkana, Albert Klein, purkmistr, Alois Bartl, školní dozorce, Matyáš Pelz, zednický mistr, Jakub Stětovský, tesařský mistr, a aktuár Klement Haněl.

Magistrát prostějovský dostal totiž dne 16. V. 1834 od c. k. krajského úřadu nařízení o zřízení škol excurrendních a vyhledal pro jednu z nich učirnu v domě Františka Vyhlídala č. 42 v Drozdovicích. Byla 6 sáhů dlouhá, 3 sáhy a 2 stěevíce široká a blízko Krasic, které byly přiškoleny do Prostějova. Vyhlídal pronajal obci učirnu a byt pro učitele za roční nájemné 50 zl. na neurčitou dobu s možností roční výpovědi. Pro excurrendní školu v předměstí brněnském opatřena byla učirna v domě č. 36 ulice Petrské³³⁾, 3sáhy a 4 stěevíce široká, 3 sáhy a 5 stěeviců dlouhá, s bytem pro učitele a majitel Jan Sika pronajal ji obci za roční nájemné 50 zl. a s možností 1/4roční výpovědi.

Školní místnosti u sv. Anny nevyhovovaly a proto již 12. I. 1856 farář Dr. Josef Malý upozornil obec, že by se pro tu školu lépe hodily místnosti Šimona Karase v Mlýnské ulici č. 16³⁴⁾. Stačily by nejen pro děti z předměstí svatoanenského a z Krasic, nýbrž i pro děti z předměstí plumlovského a dala by se jimi snáze řešiti nucená návštěva školní, jakož i opakovací hodiny pro dívky, poněvadž by odpadly výmluvy na to,

³³⁾ Revoluční tř. 28. ³⁴⁾ č. 31.

že škola v Drozdovicích jest od plumlovského předměstí příliš vzdálena. O návrhu Dra Malého bylo zavedeno řízení, avšak vše zůstalo při starém — německým spráвам obecním neležela příliš na srdci starost o vzdělání »moravských« dětí. Nynější stav trvá již 35 let, jest neudržitelným a odtud jeho, starostova, snaha o stavbu školní budovy pro předměstí sv. Anny. Pro letoší rok učinil při stavební komisi, kterou sám řídil, s Tešnerem snesitelný pořádek . . .

A jak obtížně se rozvíjí otázka zřízení nemocnice pro ženy, o niž on usiluje! Po delších předběžných poradách v odboru nemocničním přednesl ji v obecním výboru a ten se ve schůzi 23. IX. 1870 usnesl, aby byla na c. k. místodržitelství podána žádost o povolení ku zřízení veřejné nemocnice pro ženy. K žádosti přiložen byl »Návrh nadací listiny býti mající nemocnice pro ženské v Prostějově«, který česky a německy psal František Marecký. Návrh zněl:

§ 1. Ú č e l.

a) Nemocným chudým osobám ženského pohlaví, příslušným do města Prostějova, bezplatné opatrování a ošetření poskytnouti;

b) též jiným protiv mírnému příspěvku týdennímu aneb protiv zaplacení v zemi obyčejné taksy špitální lékařské léčeni, obsluhu a ošetřování usnadniti.

§ 2. P r o s t ř e d k y.

1. Stávající nemocnice pro ženské služby budiž rozšířena.

2. Výnos zahrady a polnosti, patřící k bývalému stavění klášternímu budiž na základní jmění špitální obrácen.

3. Původní jistina nadace Suchánkové pro nemocné služby budiž protiv převzetí povinnosti nadace této sloučena se zřízenou býti majícím špitálním jměním základním pro nemocné ženské vůbec.

4. Dary dobrodinců.

5. Výnos divadelních představení, koncertů, plesů atd.

6. Ustanovenou býti mající příspěvky těch, kteří přijmuti do nemocnice buď pro sebe nebo pro své příbuzné pojistiti chtějí.

7. Náhrady z fondu zemského neb příslušné obce.

8. Výpomoc poskytnuta býti mající od městské obce Prostějova.

§ 3. Správa ústavu.

Aby nemocnice pro nemocné ženské vůbec v život vstoupila, se udržela a zkvétala, zřídí se zvláštní výbor. Výbor tento tvořiti budou:

1. měšťanosta, 2. farář, 3. městský lékař, 3. 6 od obecního výboru zvolených úřů na čas trvání jich mandátu.

Usnesení výboru tohoto má jen tehdy platnosti, když pozvání k sejití se všem úřům výboru písemně došlo a když $\frac{2}{3}$ všech úřů se byly sešly a odhlasovaly.

Výbor má v zastoupení obce dohlídku nad nemocnicí, usnází se a rozhoduje ve všech záležitostech, týkajících se nemocnice této vyjma základního jmění, s kterým co dílem obecního jmění dle předpisů zákona obecního naloženo budiž.

Příjmy a vydání ženské nemocnice účtuje městský úřad důchodenský. Výbor má povinnost a právo, nahlédnouti do správy, skoumá oučet roční a předkládá jej obecnímu výboru k schválení.

§ 4. V ý m i n k y p ř i j í m a c í.

a) Všeobecné.

Do nemocnice se každá nemocná osoba ženského pohlaví bez rozdílu stavu, náboženství a příslušnosti přijme, pokud místa stačí; přispívající osoby mají přednost.

Vyloučeny od přijmutí jsou nezhojitelné a sifilitické nemoci.

b) Zvláštní.

Ženské příslušné do města Prostějova a podporované z ústavu pro chudé musí v pádu onemocnění protiv poukázání totožnosti jejich osoby a po lékařské prohlídce do nemocnice přijaty býti a zde po čas trvání nemoci kromě lékařského léčení a obsluhy též celé jiné zaopatření obdržeti; nemocná taková však nepotahuje po ten čas, co v nemocnici mešká, ničeho z ústavu chudobinského a správa tohoto ústavu jest povinna, pro každou špitálníci nemocnou díl II. třídy určený pro chudé nemocnici vyplatiti.

Bezplatné lékařské léčení, obsluhu a ošetřování obdrží: 1. nemocné ženské, které v Prostějově bydlí a ročně 1 zl. přispívají; 2. služby, které ročně 50 kr. přispívají, avšak se musí jejich pán též k roční splátce 50 kr. zavázati, a sice tolikráte 50 kr., kolik služek má, o nichž žádá, aby v pádu onemocnění do nemocnice byly přijaty. 3. Vyjma v § 4. vy-

loučených musí každá nemocná skrovnou náhradu a sice, která v Prostějově bydlí, denně 45 kr., cizá za každý den meškání v nemocnici 60 kr. platiti, když výbor dotyčný jinak neustanoví.

Náhrada tato musí za každý týden napřed zaplacená býti. Vystoupí-li nemocná uprostřed týhodne, vrátí se jí zbytek.

4. V pádu nemožnosti nemocné k placení, se náhrada od příslušné obce neb zemského fondu požaduje.

§ 5. J m é n o ú s t a v u.

Ústav má jméno »Jana Suchánka a všeobecná nemocnice pro osoby ženského pohlaví«.

§ 6. Z a p o č e t í č i n n o s t i.

Ustanovení nadací listiny této nabydou ihned úplné platnosti po schválení od vysokého c. k. místodržitelství...!»

Žádost obce byla c. k. místodržitelstvím dne 7. X. 1870 vrácena s tím, aby obec doložila žádost vším, co dle stávajících nařízení se žádá, zejména 1. zda stávající nemocnice pro služby jest ústavem obecním, od koho je spravována a kolik má postelí; 2. na jaký rozsah má býti zvětšena a jakými rekvizitami bude vypravena; 3. jaké nemocniční ústavy obec vydržuje, v jakém rozsahu, kolik ošetřovacích dnů bylo v průřezu pěti let; 4. jaké chudinské ústavy obec vydržuje, v jakém rozsahu a jakým nákladem; 5. kolik domácích a kolik cizích bylo v obecní nemocnici ošetřováno v posledních pěti letech; 6. jaké jsou majetkové poměry jmění kmenového, roční příjmy a stávající obecní přírážky.

Městskému fysiku Dru Borákovi bylo uloženo, aby vypracoval odpověď na tyto úřední otázky a ten na ně odpovídá:

Ad 1) Má-li ženská nemocnice vyhovovati místním poměrům, musí míti 20—24 postelí. K tomu stačí nynější 3 nemocniční pokoje s přibráním dvou přilehlých a okamžitě volných světnic. S těmito pěti nemocničními pokoji jest také spojena veliká a světlá kuchyně. Jest samozřejmo, že nynějších 8 postelí s nemocničním inventářem sukcesivně bude doplňováno.

Ad 2) Nemocniční taxy při stávající ženské nemocnici nebyly, byla určena vůlí nadační pouze pro onemocnělé služebné zdejších měšťanů. Nemocné měly v ústavu pouze přístřeší, lékařské ošetřování, obsluhu a léky bezplatně, stravu pro ně museli opatřovati službodárci in natura.

V r. 1865 bylo ošetřováno 68 osob se 408 ošetřovacími dny
V r. 1866 bylo ošetřováno 44 osob se 352 ošetřovacími dny
V r. 1867 bylo ošetřováno 53 osob se 371 ošetřovacími dny
V r. 1868 bylo ošetřováno 48 osob se 366 ošetřovacími dny
V r. 1869 bylo ošetřováno 38 osob se 267 ošetřovacími dny

Na léky bylo ročně vydáno 40—50 zl., opatrovnícím nemocných 8 zl. měsíčně. Fond se staral jen o léky a opatrovnice, ježto otop a osvětlení dodávala obec.

Roku 1836, kdy Dr. Borák léčení v ústavu tom převzal, byly pouze 2 postele. Fond, k němuž se čítala »Nadace Suchánkova«, s testovanými 600 zl., čítal tehdy pouze několik set zlatých. Šetřením a dobročinnými dary, obzvláště protekcí tehdy úřadujících syndiků Tilla a Uhra, značně vzrostl, takže nyní obnáší 2498 zl. ve státních obligacích a má 5691 zl. 56 kr. na elocírovaných kapitálech.

Ad 3) Nyní jest v nemocnici 8 postelí ve třech světnicích, potřebnými postelními potřebami opatřených . . .

Starosta Novák projevil nespokojenost — zpráva Dra Boráka jest kusá a c. k. místodržitelství sotva by se s ní spokojilo. Bude potřebí ji doplniti, rozšířiti a připraviti — porodní kleště! Také se již stará o peněžní příspěvky — kontribučenská záložna své přebytky z let 1868—1869 a 1870, větší než 100 zl., věnuje na zřízení nemocnice pro ženské! . . .

Co krve mu již vypila plynárna! A pije ji dále. Obecní výbor Pippigovi a jeho židovským společníkům prodloužil dodací lhůtu plynu do konce září, petrolejové svítilny byly jimi odstraněny v srpnu a od té doby město tonulo v noční tmě! Plynárna sice jest již dohotovena, přijímací komise dne 1. X. 1870 dopadla příznivě, plynové osvětlení města bylo oznámeno vyhláškou ze dne 24. IX. a od 1. X. 1870 jest již v chodu, avšak firma Pippigova jest v takových finančních nesnázích, že jí hrozí nejenom zabavení kauce 1000 zl., nýbrž i konkurs. Proto Pippig nabízí obci, aby plynárnu koupila. On, starosta, a městská rada jsou pro koupi — obec by získala osvětlovací monopol, který jest moderní, který má budoucnost a který po přechodných obtížích bude výnosným pramenem obecních příjmů — a pro příští schůzi obecního zastupitelstva připravují vhodný návrh . . .^{31a)}

^{31a)} Plynárna byla obcí koupena až 19. XII. 1917 za starosty Dra O. Příkryla a výnos její potvrzuje, že zmar koupě v r. 1870 byl ke škodě obce.

A těch bolestí s úřednictvem! V důchodě Jidášů lškarioti, na policii Barnikl! Tento včas nynějších agitací volebních svémocně opustil svůj úřad po tři dni a revise, v té době podniknutá, našla u něho svazek nekolikovaných listin, na něž mu kolkovné bylo od občanů i od obce zapláceno. Obecní výbor proto Barnikla dne 23. IX. 1870 suspendoval a zavedl proti němu trestní vyšetřování. Ústaváci mají z toho nepřijemnosti, které je tím více bolí, ježto dosud se mluvilo o defraudaci železničního úředníka, jehož jmenování tak nadšeně vítali v kasině. Telegrafista Gruber, příbuzný prý generála, jenž jest majitelem moravského pluku, sebral přes 1000 zl. pokladníku na prostějovském nádraží a uprchl s nimi. Byl již dostižen a zatčen...

Aby defraudace ústaváckých úředníků byly alespoň trochu zapominány, útočí se na Floriána Nováka, osobně i na jeho starostenství a vymýšlejí se nepořádky ve financích města, jichž nebylo a není. Mährischer Correspondent proto musil přinést úřední opravu a vysvětlení: »Není pravda, že finance města Prostějova jsou v nepořádku anebo že rozpočet i v nejmenším byl překročen. Rozpočet nebyl nijak překročen a ve správě obecního jmění jest nejpřísnější pořádek. Příjmy oproti vydání jsou příznivé, nebylo třeba ani sáhnouti k půjčce 4.000 zl., které obecní výbor starostovi povolil na stavbu pěkné příjezdní silnice k nádraží, a uzávěrka roční bezpečně skončí přebytkem nejméně 7.000 zl. Povinné výplaty správně byly placeny, staré rešty, pocházející z dřívější periody volební, jsou od let zařalovány a proto také v tomto směru jest výška bezpředmětnou zrovna tak, jak ona, že voličské seznamy k volbám obecním teprve po pohrůžce byly vyloženy, ježto byly vyloženy včas a výnosy c. k. okresního hejtmanství o tom byly c. k. místodržitelstvím zrušeny jako nepřístojné« ..

Do úřadovny vešel Frant. Marecký a sdělil vzkaz, že při kopání základů pro novostavbu školní budovy na pozemku bývalé štěpnice přišlo se na sytký terén a na tolik vody, že bez radikálního odvodnění celé této části města stavěti tam nelze. Ani nákladné pilotování by neumožnilo stavby a proto tam veškeré práce byly zastaveny.

Starostovi vypadal z úst dohořívající doutník a on si stisknul čelo jako trpítel:

»Bolesti, jest jméno tvoje purkmistr?« ...

Situace vnitrostátní vyzněla jinak, nežli se čekalo, a proto také místní reflex její nezrcadlil se dle obav ústaváků ani dle optimistických nadějí strany národní.

Ve Francii byla vyhlášena republika, Řím byl obsazen italským vojskem, papežská moc světská vzala za své, jednota Italie byla dokonána a císařský hrad měl na pilno, získati český národ. Proto sněm český byl nakvap rozpuštěn a v Čechách provedeny nové volby sněmovní, při nichž centralisté byli poraženi. Deklaranti po značném váhání vstoupili do sněmu, »aby císařské poselství vyslechli«, avšak setrvali na své pasivitě oproti radě říšské a oznámili adresou, že říšskou radu neobešlou z ohledu státoprávního postavení koruny české a neuznávající Cislajtanie. Odpověď na usnesení českého sněmu přišla hned — císař patentem z 5. X. 1870 vypsál v Čechách přímé volby na radu říšskou.

Na Moravě se deklaranti sněmu neúčastnili.

To vše arciť nečekané opět vzpružilo centralisty a novým místodržitelem Moravy jmenován byl hrabě Zikmund Thun z Hohenšteina, jehož se Němci neobávali.

I v těch nejistých dnech dbala česká většina o prospěch města a notář Einaigl v dohodě s ní podal žádost o svolání mimořádné schůze obecního zastupitelstva za účelem jednání o koupi plynárny. O mimořádnou schůzi zažádal také Dr. Borák za cílem, jaký byl 15. X. vyhlášen v Mähr. Corr.: minorita složí mandáty.

Starosta schůzi svolal na 20. X. 1870 a hlavním programem jejím byla volba 4 důvěrníků pro volby obecní a koupě plynárny. Ale nedošlo k usnešení o tomto ani o onom bodu denního pořádku. Dr. Zaillner se ujal slova a prohlásil, že nynější zastupitelstvo není již oprávněno se raditi, ježto 19. X. 1870 uplynula jeho tříletá volební perioda. Po té oznámil, že on i jeho stranníci skládají mandát jako zástupci obce. Když se pak 12 členů minority vzdálilo, stala se schůze usnášení neschopnou a byla skončena.

Byla to poslední schůze za české většiny. Po ní měl slovo hrabě Thun.

Ten dne 25. X. 1870 zamítnul odvolání a žádost reklamační

komise, ježto rozhodnutí c. k. okresního hejtmanství jest ve smyslu obecního řádu konečným a právoplatným, a nařídil provedení obecních voleb dle seznamů, upravených ve smyslu rozhodnutí z 20. IX. 1870. Pro případ, že by starosta odpíral vyhověti nařízení, dostal Dr. Bažant příkaz, aby jednal dle § 19 volebního řádu obecního a aby do tří dnů oznámil příslušný návrh.

Paragraf ten zní: »Politický úřad okresní přihlížej k tomu, aby všeliké přípravy k volbě v pravý čas se učinily tak, aby nové zastupitelstvo obecní, když dojde doba volení, mohlo počítí úřadovati«, a Dr. Bažant jeho mocí dne 27. X. 1870 starostovi nařídil: 1. ve 24 hodinách svolati na příští den obecní výbor a za jediný předmět usnášení dáti volbu obecní komise; 2. v téže době provésti veřejné losování virilistů a 3. do 48 hodin vypsati nové volby obecního zastupitelstva a sice tak, aby volba ve všech třech sborech byla provedena do tří neděl, to jest do 17. XI. 1870.

Dr. Bažant ani při tomto svém vítězství nedovedl zachovati vyčkávacího klidu, nezapomněl na své osobní účty proti českému starostovi a také jinak si na něho ostře dokročil. Nařídil mu, aby do 14 dnů upravena byla cesta z Drozdovic okolo cihelny k Určicím vedoucí a sice pod pokutou 50 zl. měšťanostovi a 20 zl. každému členu zastupitelstva. Nařízení toto dal, ač věděl, že starosta bez usnesení obecního výboru nemohl učiniti vydání, které neměl v rozpočtu povoleno — nedávno Němci v Mähr. Corr. ostře se ohražovali proti každému překročení rozpočtu obecního! —, a ač bylo již se silničním výborem zavedeno jednání o přeměnu této cesty na okresní silnici. Současně s tímto rozkazem došlo bezohledné a ponižující nařízení hejtmanovo, aby starosta do 8 dnů vyčistil od švábů a štěnic byt plukovníka 1. pluku dragounského rytíře Müllera, který si stěžoval, že jeho domácí nechce mu vymazati pukliny v bytě a nově jej vymalovati, a žádal nové kanapé, ježto staré prý jest infikováno štěnicemi.

V národním výboru povstalo trpké rozčilení a po poradě učiněno opatření, aby se Florián Novák vzdal úřadu starostenského a aby tak setrval na linii, kterou on a reklamační komise nastoupili, ohlásivše c. k. místodržitelství, že za žádných okolností neprovedou voleb dle úpravy volebních seznamů, protizákonně vynucovaných Drem Bažantem. Ná-

rodní výbor měl při tom alespoň zrnko naděje, že vláda Potockého si všimne poměrů v Prostějově a, nezruší-li rozhodnutí z 20. IX. 1870, čehož sotva již lze čekat, že odsoudí ústavácké stranictví Dra Bažanta a odvolá ho z Prostějova.

Starosta Florián Novák poslechl a ohlásil resignaci. Po těchto členové městské rady František Možný, Karel Novotný, F. E. Černý a Josef Böhml podali dne 2. XI. 1870 proti rozhodnutí c. k. místodržitelství rekurs na c. k. ministerstvo, zdůraznili protizákonné jednání Dra Bažanta, jehož bezohledná zvůle rozbila i obecní zastupitelstvo, a žádali o brzké zrušení rozhodnutí z 20. IX. 1870.

Po resignaci měšťanostově podali také ostatní čeští členové obecního výboru písemnou resignaci, v níž uvedli za hlavní příčinu, že starosta Florián Novák byl k resignaci takor-řka donucen.

Tím Prostějov zůstal bez zastupitelstva, měl jen městskou radu a obě strany hleděly události té využítkovati agitačně.

Více vážených měšťanů se usneslo, uspořádati k počtě Floriána Nováka průvod s pochodněmi, »aby poněkud zapomenutelnými učinili příkoří a útrapy, jež za posledních dnů zakusil jako měšťanosta«, avšak Dr. Bažant počtu zakázal. Po té Sokol s Orlicí zažádali za pochodňový průvod k počtě bývalého měšťanosty a k počtě starosty Orlice Karla Novotného. Spolkům bylo těžko odepříti a tak se jejich čin stal »velikou národní manifestací«. Ač padal sníh a bylo plno bláta, sešlo se mnoho lidí a průvod s hudbou v čele a s pochodněmi šel ze zámku brněnskou branou do Petrské ulice před byt Novákův, kde se nadšeně zpívalo. Pak se zazpívalo u valchy a zpáteční cestou do zámku . . .

Zemský výbor rychle učinil opatření o správě obce a náměstek zemského hejtmána Wencliczke dne 6. XI. 1870 poslal Dra Bažantovi příslušný výnos. Ježto se většina obecního výboru vzdala a tím došlo k rozpuštění zastupitelstva, schvalují se návrhy c. k. okresního hejtmanství a k řízení obecních záležitostí ustanovuje se pětičlenná správní komise, jejímuž předsedovi se přiznává funkce starosty obce ve smyslu obecního řádu. Za předsedu se jmenuje Dr. Martin Nemluvil, advokát, za členy komise Alois Götz, tkadlec a jeho náhradníkem Alois Krautil, měšťan, Ferdinand Vogel, kupec a jeho náhradníkem Karel Podlouček, hostinský, Ferdinand Sonne-

vend, majitel realit, a za jeho náhradníka Vilém Vojáček, maj. domu, a František Weigel, měšťan, a za jeho náhradníka František Wichterle, měšťan. Tedy komise v jádru německá.

Tento výnos byl dne 8. XI. 1870 sdělen městské radě, která ještě téhož dne zařídila, že obecní věci, pokladna atd. byly odevzdány správní komisi, která si za náměstka předsedy zvolila Ferdinanda Sonnevenda a řízením policie pověřila Ferdinanda Vogla. Tím také končilo úřadování české rady městské.

Odstupující členové obecního výboru svolali na den 15. XI. 1870 schůzi svých voličů, aby jim vysvětlili a odůvodnili příčiny svého kroku, schůze však byla Drem Bažantem zapovězena. Dr. Zaillner, »advokát liberálního práva shromažďovacího«, spokojeně si při tom mnul ruce a to tím spokojeněji, že v téže době byl jako dříve poslancem na radě říšské a že byl i volen za náhradníka do delegací.

Téhož dne 15. XI. 1870 rozhodl ministr vnitra o rekursu městské rady, podaném proti rozhodnutí místodržitelskému. Také on stěžovatele odkázal na § 17. al. 4. obecního řádu volebního, dle něhož »nález politického úřadu okresního má ve příčině volby předsejdoucí platnost konečnou«.

Avšak ani ministr nejednal důsledně dle tohoto ustanovení — v úvaze, že Dr. Bažant rozhodoval ve věci svého tchána Dra Heina, a v poukazu na § 42. úředních instrukcí ze 17. III. 1855 č. 52 ř. z., zrušil rozhodnutí Dra Bažanta ve sporné otázce volebního práva ideální daně činžovní a nařídil, aby jiný c. k. okresní hejtman o tomto bodu stížnosti znovu rozhodl. Místodržitelství tento výnos ministerský poslalo dne 20. XI. 1870 správní komisi s poukazem, aby stěžovatelé o tom byli uvědoměni.

Strana národní vyčerpala tímto svoji právní obranu. A bezvýsledně, vědouce, že i v případě, kdyby jí jiný c. k. okresní hejtman dal za právo ve věci činžovní daně ideální, částečná náprava Bažantovy křivdy nepomůže proti přívalu křivd ostatních. Při tom předpokládala, že delegování nového soudce jest jenom byrokratickou formalitou, která má krýti a bude krýti decorum státního úředníka, aby neomylnost a nestranost vládního stroje nepřišla do pochybnosti. Avšak přece to bude k něčemu — semper aliquid haeret! —: Dr. Bažant přijde do seznamu těch, kteří na prospěch své rodiny přestú-

pují úřední instrukce a neopatrně i nešikovně dodávají municí odpůrcům vlády. Ani zloděj se nemá dáti chytit při činu, in flagranti, neřku-li okresní hejtman.

Mistodržitelství pověřilo c. k. okresního hejtmana Widmanna z Olomouce, aby o volebním právu ideální daně činžovní znovu rozhodl, a ten, jak strana národní předpokládala, učinil to dne 4. XII. 1870 ve smyslu rozhodnutí Dra Bažanta a uvědomil o tom správní komisi. Tím vešlo v právní moc rozhodnutí o rekursu Dra Boráka & spol., správní komise po veřejné vyhlášce provedla dne 7. XII. 1870 veřejné losování virilistů, které ve vyřízení rekursu bylo nařízeno, tím bylo reklamační řízení ukončeno a správní komise přistoupila ke konečnému upravení seznamů volebních a ještě téhož dne upravené seznamy podepsal Dr. Martin Nemluvil jako před-seda.

Přírůstkem nové volební daně zvýšila se volební daň v každém volebním sboru a správní komise v důsledku toho přesunula z I. sboru do II. sboru 11 poplatníků a z II. sboru poslední 22 voliče přepsala do sboru třetího.

Z I. sboru dostali tím Němci do II. sboru 9 nových hlasů, strana národní ničeho, protože 2 její přibylé hlasy byly paralysovány přesunem dvou její hlasů ze sboru II. do I. sboru. Přesunem 22 voličů ze II. sboru do sboru III. ztratili Němci 4, nejvýše 5 hlasů pochybných, kdežto straně národní ubylo 14 pevných voličů. Tato mimo to reklamace ztratila 2 hlasy, Němci vreklamovali si nové 4 hlasy poplatníků a 6 hlasů virilních. Celkem tedy ve II. sboru Němci získali nejméně 14—15 hlasů, strana národní ztratila 16 voličů, takže úspěch Němců ve II. sboru činil 30—31 hlasů.

XXI.

Správní komise ihned vypsala obecní volby do 8 dnů a obecní záležitosti spravovala jako »Comission für Leitung der Gemeindeangelegenheiten«.

Rozpaky ji učinil Jan E. Böhm, který se brzo po jejím ustavení dostavil na obecní dům, poukázal na dekret ze dne 6. XII.

1869, dle něhož jemu byl udělen titul místního komisaře jako funkce čestné, a tázal se, má-li posavadní čestné funkce dále vykonávati, avšak podotkl, že nechce býti podroben policejnímu řediteli Ferd. Voglovi. Správní komise ho odmítla. Zjištěno bylo, že Jan E. Böhm dle usnesení obecního výboru ze dne 22. XII. 1868 přijal inspicientství obecní stráže provisorně na dobu 6 měsíců bez nároků na odměnu a na zaopatření. Ve schůzi 12. XI. 1869 byl jemu na vlastní jeho žádost udělen titul místního komisaře jako funkce čestná a s tím doložením, že i jako místní komisař zůstává podřízeným správě policejní. Proto správní komise jemu písemně sdělila, že pokud ona úřadovati bude, on z úřadu místního komisaře jest propuštěn. Obecní výbor nesvěřil mu žádný úřad, propůjčil mu pouze čestný titul místního komisaře a proto nelze ho považovati za úředníka obecního, což také vysvětluje z toho, že zůstal údem obecního výboru. Nejvýše by se mohl řaditi k osobám, o nichž čl. 51 obč. zákona mluví a jejichž služba pominula odstoupením celého zastupitelstva. Böhm proti rozhodnutí správní komise podal rekurs na zemský výbor, byl však odmítnut a strana národní ztratila tím funkcionáře, který ve volbách mohl vykonávati značný vliv.

Straně hrozila také újma z postupu v době reklamační a z neúspěchu rekursního. Střetly se v ní dva směry — bravurní a efektní taktika Dra Fanderlíka a opatrnější taktika notáře Einaigla. Názor tohoto, odevzdati rozhodnutí nejvyššímu soudu, byl v zásadě právnicky správným, třebaš nesprávně popíral legitimaci reklamantů, avšak sázel na nestrannost rakouské justice, která za dra Giskry byla pochybnou, a nebyl by nijak sistoval výkon volební. Taktika Dra Fanderlíka brala v úvahu situaci politickou a mířila k tomu, nač spoléhali Němci — k mimořádné benevolenci vlády, která se ježila proti německým liberálům, šilhajíc po konservativcích. Při tom tato taktika také měla na mysli odstranění Dra Bažanta a chtěla býti agitačním prostředkem volebním i pro případ neúspěchu. Na valše i v Měšťanské Besedě se usuzovalo, že při jasném znění § 17. volebního řádu nedocílí se v době deklarantské politiky zrušení osudného rozhodnutí Bažantova tou ani onou taktikou a zvolila se taktika Dra Fanderlíka jako přílehavější.

Taktiku tuto schválila také voličská schůze, svolaná na den

12. XII. 1870 do sálu na Novém domě. Předsedal jí Dr. Fanderlík. Florián Novák věcně vyličil tříleté úspěšné působení české většiny obecního zastupitelstva a příčiny odstoupení. Jest k víře nepodobno, jaké překážky činila německá menšina, jak mnoho usnesení, pro které hlasovala, v zákulisí ničila, aby jen tříletá doba většiny české nemohla své úspěchy vykáhati v plném světle. Ze 40 schůzí učinila jich 8 usnášení neschopných a znemožňovala řešení otázek školských, koupí plynárny atd. Městská rada ve mnohém marně se obracela k zemskému výboru i k sněmu o podporu ve prospěch obce přes to, snad vlastně proto, že poslanci byli Jan Zajíček a Dr. Zaillner . . .

Taktika tato se také ozvala agitačně ve volebním provolání, v němž se voličstvo volalo »pod prapor křesťanskomoravský«.

Důsledky této taktiky vedly také k tomu, že notář Einaigl nebyl postaven na kandidátní listinu. Veřejně se mu vytýkalo, že v několika schůzích zastupitelstva vystupoval nerozhodně, že se dvanácti schůzí nezúčastnil a že svými rekursy v otázce smlouvy se severní dráhou a j. ohrozil prospěch města a zájmy občanstva. Bokem, mezi čtyřma očima, také se projevovalo mínění, že tu jde o konkurenční boj dvou právních zastupců, z nichž starý ztrácí a mladý získává již až do té míry, že si od listopadu přibral koncipienta J. U. C. Josefa Koudelu.

Ať bylo správně jenom to první, ať bylo správně obojí, působilo to radost jenom kasinu, které do voleb šlo i přes nedávné útoky Mähr. Corr. proti kvalifikaci několika starých členů uceleně a při tom výbojně. Vedle převahy, kterou získalo řízením reklamačním, doufalo také získati z okolí »muže středu«, který podlehl Dru Fanderlíkovi.

Jedinou starost kasinu působilo několik židů, kteří již při volbě poslanecké se klonili ke kandidatuře Israelity. Ti byli nespokojeni s poslaneckou činností Jana Zajíčka i Dra Zaillnera a vytýkali, že na zemském sněmu hlasovali pro zřízení středních škol v Šumperku a v Unčově a že o zřízení vyšší reálky v Prostějově ani nepipli, a projevovali přání, aby v I. sboru volebním byl kandidován Dr. Trieschet. Avšak kasino nebralo tuto starost vážně — židé ještě vždy se podrobili komandu ústaváckému . . .!

Volba ve III. sboru byla čilá a při tom klidná a byli do výboru zvoleni 600—790 hlasy národní kandidáti: Černý Frt. E.,

tkadlec, Čecháček Hynek, tkadlec, Dr. Fanderlík Josef, advokát, Stich Josef, tkadlec, Možný František, tkadlec, Novák Florián, rytmistr auditor v. v., Sluka Heřman, pekař, Sonnenvend Jan, řezník, Veselý Vilém, c. k. kancelista v. v. a Wichterle František, měšťan.

Při volbě náhradníků rovněž byli zvoleni kandidáti národní 275 hlasy: Feigerle Karel, měšťan, Mařcha Pavel, hostinský, Nezval Klement, krejčí a majitel domu č. 57 v Trávnícké ulici ^{35a)}, Schönberg Blažej, měšťan, a Venclík Čeněk, hrnčíř.

Kandidáty strany německé byli do výboru: Kratochvil František, měšťan, Sika Václav, majitel domu č. 36 v Petrské ulici ^{35b)}, Dr. Borák Jan, Götz Alois, Zajíček Jan, Weigel František, Vogl Ferdinand, Goldmann Vilém, majitel domu, Suchý František a Foltin Josef st. a dostali hlasů 57. Za náhradníky kandidovali: Budík Cyril, pekař, Gross Ferdinand, Skopal Jan, z Drozdovic č. 44 ^{35c)}, Foltin Josef ml. a Schindler Pavel, řezník z Kostelecké ulice č. 108 ^{35d)} a dostali 15 hlasů.

Tuhým byl boj o II. sbor, ve kterém strana národní i přes neúspěchy reklamační rozvinula čilou agitaci, a končil vítězstvím strany německé. Zvoleni byli její kandidáti: Zajíček Jan, obchodník, 128 hl., Dr. Borák Jan 127 hl., Dr. Nemluvil Martin 127 hl., Neudörfl František, pensionovaný lesník, 126 hlasy, Götz Alois, barchetář, 123 hl., Brachtl Jan, kupec, 122 hlasy, Wolf Antonín, stolář, 122 hl., Vojáček Vilém, palírník, 121 hl., Czerny Rudolf, měšťan, 120 hl. a Wild Adolf, kupec, 120 hlasy. Za náhradníky jejich byli 110 hlasy zvoleni: Weigel František, palírník, Wagner František, mydlář, Hazura Josef, měšťan, Budík Cyril, pekař, a Hynek Bartoloměj, provozník.

Kandidáti strany národní zůstali v menšině a dostali hlasů: Horák Eduard, barchetář, 102, Vogl Rudolf, kupec, 100, Krauttil Alois, palírník, 98, Mazal Alois, mlynář, 97, Komárek Felix, pekař, 96, Kreutzinger Rudolf, měšťan, 96, Podlouček Karel, hostinský, 96, Růžicka Alois, knihkupec, 96, Sonnenvend Josef, 96 a Rychlovský František 95.

^{35a)} Trávnícká 19. ^{35b)} Revoluční 28. ^{35c)} Drozdovice 26/28.

^{35d)} Kostelecká 11.

Volby náhradníků se strana národní oficielně nezučastnila a jen sporadicky bylo českých 10—12 hlasů odevzdáno.

Z průběhu volby ve II. sboru bylo vidno, že strana národní ani po odchodu z obecního domu nebyla otřesena. Jádra jejího voličstva zůstala stmelena a z voličů, kteří s ní r. 1867 volili a kteří před tím bývali voliči ústaváckého starosty Konstantina Czerného, odpadli jí: Butterlig Antonín, maj. domu 94³⁶⁾, kterého r. 1867 získal Ferdinand Vogl, Woletz Vincenc od »zlaté bečičky«, Konštanský Antonín, Chmelařová Marie, roz. Krautilová vedle Nového domu, notář Alois Einaigl, Čeněk Höger, který jako konkursník nesměl voliti, Paráčkovi dědici, maj. domu č. 39 Brn. př.³⁷⁾, Buchtová Marie, maj. domu č. 92³⁸⁾, Anna Herrmanová, Barbora Weiglová a krejčí Josef Průša, který dříve volil 8 Čechů a 2 Němce a tentokrát jenom 4 Čechy a 6 Němců. Vincenc Semler a L. Eckmayer, kteří dříve volili 5—6 Čechů a 5—4 Němce, zdrželi se volby. Za to s národní stranou nově volili z těch, kteří se dříve volby zdrželi: Stulier František, stolář, Komárek Felix, pekař, Demlová Alžběta, maj. domu č. 37³⁹⁾, troničkář Schönfeld Jan, Nerke František^{39a)}, Sonnevend František, maj. domu 37 Pl. př.⁴⁰⁾, kupec Rudolf Vogl a měšťan Rudolf Kreutziger.

Němcům nevolili z voličů, kteří jim r. 1867 dali hlasy: Konečný Josef, maj. domu č. 84 Pl. př.⁴¹⁾, Belloni Rudolf, maj. bývalého domu Josefa Stelly v Petrské ul. č. 51^{41a)}, maj. mlýna dolního Klose Františka, hostinský »u 3 mouřenínů« Em. Líbal, obchodník Koch Mořic, mlynář a maj. domu č. 53^{41b)} Stienitschka Alois, obchodník Matoušek František, a Černý Kajetán (z Pluml. ul. č. 45^{41c)}), který byl v konkursu. Za to z dřívějších voličů II. sboru s nimi volili: Spurný František, palírník, Herrmannová Anna, Weiglová Barbora od »černého heránka«, Chmelařová Františka od »modrého lva«, Gross Ferdinand, měšťan, Paráčkovi dědici a krejčí Průša Josef šesti kandidáty. Z učitelů volili s Němci: Jan Trupka, Karel Odstrčil, Alois Dvořák, Alois Konečný. Antonín Skála volil 7 Čechů a 3 Němce, Karel Miklík se volby zdržel . . .

³⁶⁾ Masarykovo nám. 31. ³⁷⁾ Revoluční třída 20. ³⁸⁾ Rašínova brána 3.

³⁹⁾ Žerotínovo 14. ^{39a)} Blahoslavova 9. ⁴⁰⁾ Kostelecká 8.

⁴¹⁾ Plumlovská 8. ^{41a)} Revoluční tř. 8. ^{41b)} Masarykovo nám. 9.

^{41c)} Plumlovská 21.

V I. sboru zvoleni byli němečtí kandidáti 25—32 hlasy: Gross Ferdinand, měšťan, Kratochvil Gottfried, mydlář^{41d)}, Pichler Rajmund, mydlář, Proksch Vincenc, kartař, Sobota Jan, bílař, Matzenauer Jan, palírník, Vogl Ferdinand, kupec a vinárník, Vogl Adam, maj. domu »u měsíčka«, Woletz Rudolf, obchodník a Dr. Zaillner Inocenc, advokát. Za jejich náhradníky byli zvoleni 16—25 hlasy: Spurný Arnošt, palírník, Mrassegg Julius, palírník, Preiss František, měšťan, Wagner Josef a Wagner Karel. Pro národní stranu bylo odevzdáno 7 hlasů.

Ve II. sboru disciplinovaně volilo 30 voličů židovských, kteří rozhodli volbu ve prospěch Němců, avšak před volbou v I. sboru došlo k diferencím mezi vůdci kasina a mezi voliči židovskými. Tito sice také tentokráte se podrobili, avšak již ne zadarmo — za připověď, že obci židovské bude snížen příspěvek na severní dráhu. A ani pak se nedocílilo jednotnosti — Dr. Trieschet obdržel za výborníka 4 hlasy, mezi nimi také závažný hlas firmy M. & J. Mandl, a za náhradníka dokonce měl 9 z 25 hlasů německých.

Z nových význačných voličů poprvé volila I. rolnická sladovna, za níž hlas odevzdal Florián Novák, František Wichterle, který volil také česky, a 22letý Karel Vojáček.

U Vojáčků měli v I. sboru 3 hlasy: Vojáčková Vincencie, továrnice, Karel Vojáček za lékárnou, a firma J. Vojáčka dědicové, na níž byla volebním právem také účastna choť dra Nemluvila. Karel Vojáček volil za sebe a matku 5 Čechů a 4 Němce a Dr. Nemluvil volil za firmu 6 Němců a 3 Čechy a mimo to oba dali hlas jednomu nekandidovanému. Mluvilo se také, že Em. Líbal, hostinský kasina, byl také pojat do této kombinace a proto že se zdržel volby.

Národní stranu bolelo, že v I. sboru nevolil její kandidát Alois Kroutil ani jeho syn Karel Kroutil, že Arnošt Weigel, účastník na akcích I. rolnické sladovny, volil s Němci a že farář Novák vedle 8 Čechů z ohledu na styky církevní volil také 2 Němce.

Volba ve II. sboru byla rozhodnuta dne 24. XII. 1870 o třetí hodině odpoledne, tedy na Štědrý den, a Němcům přinesla výsluhový makovník, z něhož ukrajovali plná 22 léta, a straně

^{41d)} Masarykovo nám. 7.

národní byla bičem, kterým štedrovečerní pastýř do ní práskal plná 22 léta a místo vánočního stromku jí po 22 léta posílal tvrdého »šperechtu« s nebozizem a místo radostného Betlému jí po 22 léta stavěl žalářnické kasematy.

Volba v I. sboru byla provedena až po svátcích vánočních a sice výborníků dne 29. XII. a náhradníků dne 30. XII. jakoby na zaslouženou památku židovského krále Davida. Tím dnem skončily volby obecní, takže výsledek mohl býti veřejně vyhlášen ještě před Sylvestrovským večerem, který kasino vítězoslavně i vyzývavě připravilo a oslavilo.

Dr. Bažant triumfoval . . .

XXII.

Sněhové vločky, kterých v poledne padalo tolik, jako by byl sv. Petr tam nahoře vysypal peřiny Všech svatých, přestaly lítati a Florián Novák udiveně se zahleděl na kalenici Högrova domu, který byl v polosmutku, jakoby mu již exekuční buben víril před okny. Od rozhodnutí, dle něhož se on vzdal starostenství, častěji míval chvíle zamyšlenosti, zádumčivosti a v jedné takové topil se zrovna dnes. Opětne uvažoval, jednal-li správně, že se rozhodl pro taktiku Dra Fanderlika, a opětne mu v uších zněla slova Hynka Čecháčka o mučednictví.

Ano, vytrpěl mnoho úředních i osobních příkoří, byl bičován posměšky, byl bodán trním denunciací a vojenských přehlídek, byl poplván snižováním svých úspěchů ve správě obecní, byl zneuznán i při rozřešení životních otázek města. Patří-li to k mučednictví, pak arcit' byl mučedníkem. Ale význam mučedníka není jen v utrpení, ten tkví v důsledku mučednictví — prožitých trýzní a útrap osobně zapomenouti a křivdu, jimi spáchanou, učiniti pomocnou zbraní pro vítězství ideí a snah, k vůli nimž mučedník byl bičován, bodán, poplván, snižen, zneuznán. Proto: měšťanosta Florián Novák byl, auditor Florián Novák jest . . .

Tak mu proletělo čelem ve chvíli, v níž se vločky sněhové přestaly sypati, a on s jasnější myslí vyšel na pavláčku, aby se nadýchal svěžího vzduchu.

Z holubníka a z bidel pod zástřešky vyletěli k pavláčce holubi, zakroužili nad hlavou auditora, sedali na zábradlí i na jeho ramena a radostně vrkali. Novák sypával jim zrna, přinášel jim drobtý a holubi přitulně k němu přiletovali jako k nejlepšímu příteli.

Novák se na ně usmál, vzal na dlaň zrna, které v kapse domácího kabátu vždy pro ně míval, a dával jim zobati. Chmúry s něho při tom spadly jako se zábradlí chuchvalce sněhu, o něž holubi zavádili křídly, a obratem byl zase klidný a mile přijal připomínku své choti, že měl v úmyslu jíti na valchu.

Na valše zasedl ke stolu svých spolupracovníků a přátelsky pokynul rukou Galašovi, který seděl u okna a zamyšleně a jakoby toužebně pokukoval ke kredenci, kdež vévodila Anička Novotných a každý šálek kávy přislazovala libým úsměvem.

U stolu mezi okny živě hovořila skupina řemeslníků a mlela páté přes deváté.

Tkalci spokojeně vzpomínali podzimního trhu v Brně, na němž své zboží vyprodali dle dřívějších úmluv tak, že ani nevyložili zboží. Po prostějovském plátně a kanafasu byla velká poptávka pro peštský a debrecinský trh . . .

Proti živnostenským spolkům stále jest podrázná agitace a mnohým připadá, že někteří naši lidé vědomě nebo nevědomky pracují do rukou židů, kterým národní obchody jsou solí v oku. Ale také jest pravdou, že ve spolicích těch nebylo a není vše v pořádku. V Bavlnické jednotě hlavně za předsednictví Čeňka Högra, který má svých vlastních starostí až po hraničky, avšak nový předseda Rudolf Götz a noví kontrolři František Pittner a Josef Novák znova jí dodávají důvěry. Ani »Živa« není bez vad — za druhý půlrok 1870 nemůže vypláceti dividendu a předseda František Možný, tajemník Jan Klág i celý výbor odůvodňují to poukazem, že »členové 5% dividendou v minulých letech dividendu takřka napřed si vybrali« . . . Zřízení akciového spolku pro obchod střížným zbožím zdržel a prý také zamezí Dr. Bažant tím, že akt jeho nechá plesnivět ve svém stolku — patrně k libosti židů! —, a proto jest již na cestě nová firma H. Čecháček & syn, kteří u Stuliera proti »třem králům« otevrou obchod zbožím střížným a manufakturním.

»Jenom ať si ten poctivec Čecháček nepřibírá příliš mnoho

starostí — nedávno ho přinutili, že provisorně převzal správcovství kontribučenské záložny, aby ji opět uvedl do chodu, a již zase ho chtějí do správní rady Živnostenské banky, která otevře filiálku v domě lékárny Karla Vojáčka.«

»Máte pravdu«, přikývnul Tomáš Šanca, hladce oholený jako kaplan. Od dubna r. 1870 byl přijat za spolkového sluhu Měšťanské Besedy a, maje bystrý postřeh, viděl mnohým lidem i dějům až do osrdí. »Vždyť Čecháček má se záložnou starostí až po krk. Do té se ryje odkudsi z temna — zdá se mně, že nitky vedou do uliček — a také prof. Deml se proti ní potřeštil«.

Čalouník Jan Telařík se při zmínce o prof. Demlovi zježil a zasíkl:

»Národohospodář . . . oposičník vládě a proti valné hromadě Záložny podával stížnost k Dru Bažantovi i na místodržitelství! Škoda, že ví, jaké živly mu podrážděly nohy ve sladovně a ve Vrbateckém cukrovaru. Jenom ať ho za to kdysi netiží svědomí! Záložna má údů řádných 1645, přispívajících 2054 a mezi tolika lehko dojde k rozporům, avšak deklarant má je rovnati jinou cestou, nežli chodníkem bažantnice, který vede ke kasinu«.

»Za to, že Záložna se nepřihlásila k dani za celé trvání ústavu, odpovídá úřad státní a nový berní zákon. To se stalo všem Záložnám, všem svépomocným spolkům a naše deputace — Dr. Fanderlík, Hynek Čecháček, František Možný a Alois Pořízka — byli v té věci u císaře v audienci a žádali osvobození od placení daně Záložny, Živy, Bavlnické jednoty a Řemeslnické jednoty, jakožto spolků, občanstvu prospěšných. Audience ta byla vhodnou i potřebnou také z té příčiny, že svého času Dr. Zaillner s německou deputací ve Vídni si stěžovali na české spolky a dali tím podnět k mozné jejich persekuci«, připomenul tkadlec Jakub Marecký, člen výboru Bavlnické jednoty . . .

»A co je s plynárnou?«, padl dotaz. »Ani s dobrotou plynu to v ní jaksi neklape. Znalec učitel František Šlerka zkoumal plynové plameny v plynárně dle metody Bunsenovy a shledal svítivost jejich 2.82 stearinových svíček, z nichž se do funtu vejde šest. Nyní žádá, aby si plynárna k dalšímu zkoumání opatřila fotometr Bunsenův a měřič plynu na spotřebu dobovou. A jak vážne výroba od chvíle, co je Pippig v sekves-

traci! Pomohli mu k ní také jeho společníci, kteří mu vypověděli kapitál, umístěný na prvním místě reality. Řada svítlen plynových nesvítivá a obec musí osvětlení doplňovati petrolejovými lampami. František Zapletal onehdy podal účet za 28 dnů rozsvěcování petrolejových lamp na 100 zl., které se mají sraziti z účtu plynárny za měsíc leden. Dr. Trieschet se namáhá, aby obec za plyn platila plným obnosem — tedy za nesvícení! Starostu Floriána Nováka byli by uklovali za to, že se Pippig s osvětlováním opozdil, a nyní by chtěli mít zaplacenou i egyptskou tmou!« ...

»Což o to, na braní jsou v kasině chlapíci«, zalusknul prsty Rudolf Paul, majitel apreturního závodu. »Ferdinand Sonnevend, Alois Götz a František Weigel — vite, jací jsou finanční ubožáci — domáhali se, aby se jim za funkci jejich jako členů správní komise vyplatilo po 50 zl. z obecních prostředků. Karel Podlouček a František Wichterle byli pro to, aby se návrh předal legálnímu zastupitelstvu, ale Nemluvilovci žadatelům povolili a zaručili výplatu hned po uplynutí funkční doby. Dr. Nemluvil také vyplatiti dal Anně Kastnerové 36 zl. 34 kr. za stravování 4 německých zapisovatelů po čas obecních voleb. Krahulec má platu 300 zl. O tom snad ani nevíte, že se za policejního komisaře nedostal tak hladce, jak v kasině čekali. Při ustavování správní komise navrhl Ferd. Sonnevend, aby vedením policie pověřen byl městský sekretář Alois Kreml. Krahulec při tom zčervenal jak uvařený rak a dechu nabral teprve tehdy, když Dr. Nemluvil úsilovně se domáhal, aby vedením policie pověřen byl Ferdinand Vogl«.

»Za to si Krahulec postihuje i na kasiňácích. Cyrila Budika, Frt. Suchého i firmu M. & J. Mandl pokutoval již za to, že na zelný trh vyvezli sněhové kupy ze svých domů«, ironicky dodal Šanca. »Jinde sněhových stohů nevidí — arcit', zelný trh jest před jeho domem!« ...

»Ha, ha, ha!«, zazvonil od Novákova stolu smích a hlas Jana E. Böhma. »Dr. Nemluvil se asi krčil, když ho jako chvilkovou, náhradní hlavu města přišli naši ochotníci zvat na dobročinné představení, které pořádali ve prospěch škol. Ale pomstil se — vzal dvě vstupenky a na představení poslal místo své hlavy dvě punčochy, svoji děvečku a kojnou. Co jsme proti obecním volbám podali rekurs, čepýři se jako voláč

na střeše, věda, že z purkmistrovské úřadovny bude nejméně do února vládnouti Perunovými blesky«.

»Oberpolicajt Krahulec dá mu k nim hromobití«, poznal Klement Nezval, krejčí z Trávnícké ulice. »Na policii jest hromů, že se na ně již bručí veřejně. Na občanech mu vadí každý otřepaný rukáv a v hlavní škole ani nevidí, že pavlač již letí a že může zabít tucet dětí«.

»Se školstvím si kasiňáci nedělali přílišných starostí«, navazoval nit auditor. »Naše školské návrhy i počiny mařili systematicky — patrně nechtěli, aby česká správa obecní lidu dala to nejcennější, vzdělání! — a dnes jim nezbude, než nakousnouti kyselé jablko. Na okresním hejtmanství již se připravuje nařízení, aby obec odpomohla nedostatku škol v Prostějově. To v Bedihošti jsou jinší kabrňáci — že ano, pane příručí Galaši? —, tam již 2. X. 1870 otevřeli novou školní budovu. Kdy my otevřeme nové učirny pro svoje školy obecní, kdy my rozjasníme čela nad českým ústavem středním, který jest naší tužbou? V Čechách máme 44 školy střední s vyučovacím jazykem českým, na Moravě a ve Slezsku jenom tři: vyšší gymnasia v Brně a v Olomouci a nižší reálné gymnasium v Přerově. Vyššího reálného gymnasia, vyšší reálné školy, ba ani nižší reálky nemáme nikde. Rovněž postrádáme českého ústavu učitelského, ač na Moravě a ve Slezsku jest na 1400 slovanských škol národních. Snad nám nezbude, než dále se domáhati těchto kulturních potřeb výkřiky před celým světem, na táborech, jak jsme to již r. 1869 činili. Na nový školský zákon příliš v tom nespolehám, hlavně v době, kdy deklarantská politika v Čechách a na Moravě se v tom bodu různí. V Čechách bylo vydáno heslo, aby se nevstupovalo do místních ani do okresních rad školních. Tím arcit' přenechává se Němcům volné pole, neomezený vliv na učitelstvo. Na Moravě heslo to nebylo vydáno, avšak mnohé venkovské obce naše odpírají volbu do místních rad školních a Dr. Bažant dle pokynů zemské rady školní z 18. XII. 1870 rozpouští jejich zastupitelstva. Učinil tak již v Hrubčicích, ve Smržicích a ve Stařehovicích. Také jinde asi 20 venkovských obcí sáhlo tu k trpnému odporu«.

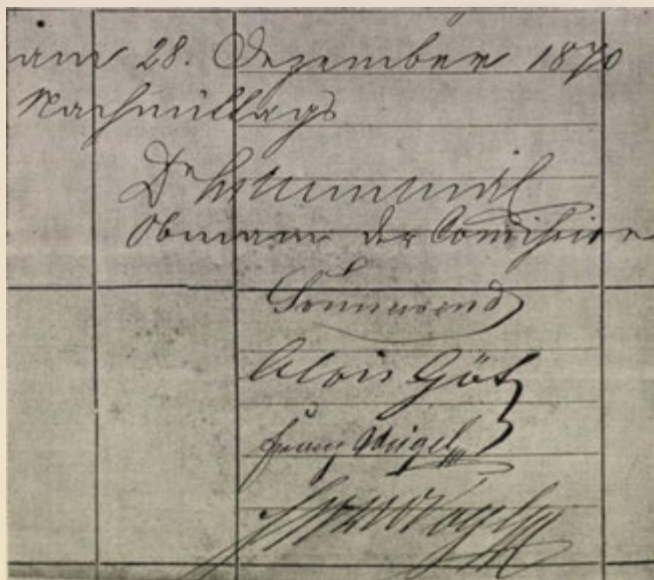
»Za to venkov bouří a mnoho obcí již podalo na c. k. mistodržitelství žádost, aby Dra Bažanta odvolalo z Prostějovska-Plumlovska«, vskočil do řeči Galaš.

»A to neříkáte, že starosta a někteří členové obecního výboru ve Smržicích takovým rázným obcím skočili do týla a podepsali žádost, aby Dr. Bažant byl v Prostějově ponechán? Radní Jan Moučka a výborník Josef Vodička se již proti takové potupě okresu ohradili«, zakohoutil se Alois Pořízka. »Deklarantská politika skutečně nás přivádí do tísnivých rozpaků, ale příkaz z Čech je příkaz. Proto také Frant. Možný nepřijal členství v okresní školní radě, proto také naši na obci budou proti volbě do místní školní rady, takže do ní zvoleno bude 6 Němců a nám zbudou teoretické omluvy, že nový zemský školní zákon se přičí obecní samosprávě. Ukládá jí povinnost platiti, avšak rozhodující práva přenáší na školní úřady okresní a zemské. Tak řekneme, úkol, napraviti anebo alespoň zmenšiti národní i kulturní škody, postupem tím vznikající, připadne nám učitelům. Proto jsem ze srdce rád, že náš učitelský spolek byl již povolen místodržitelským výnosem ze dne 14. září 1870 č. 15605 a že se připravuje k ustavující schůzi, na které si za předsedu zvolí našeho Jana Kaisera«.

»Také nám může prospěti zahraniční i vnitrostátní politická situace«, rozhovořil se Karel Novotný. »Paříž jest Němci vyhladověna a byla donucena jednati o kapitulaci a Francie stojí před uzavřením míru. To vede ku sjednocení Německa, krajů severních s jižními, vznikne nový německý spolek, který má dle Bismarka býti zván »Německá říše« a král pruský dostane v něm primát jako císař německý. To se připravuje na 21. I. 1871. Rakousko ztratí naději, že by ještě kdy nabylo v Německu rozhodujícího vlivu a účel vnitřní politiky dle směrnic Beustových definitivně ztratí oporu, což sotva zůstane bez vlivu na politiku Vídně. Na radě říšské již dnes jest silná strana, nazvavší se »konservativní«, v opozici proti ústavákům. Ježto však naši deklaranti do parlamentu nepřišli, mají Herbstovci většinu, což ale v této době není koruně vhod a chystá prý překvapení prvního řádu«.

»Bylo by na čase«, vyskočil Táborita Klička. »V Čechách to vře a již i branci při kontrolních shromážděních odpírají přísahu s odůvodněním, že jejich přísaha zněla jenom na 10 roků služby vojenské a že novou přísahou se ruší přísaha stará. Nový zákon branný vydal rajchsrát, ale oni žádného rajchsrátu neznají. Pro Čechy jest český sněm v Praze a on-!i

vydá tento branný zákon, budou volni sloužiti dále. Co jest Čechům do toho, co udělali Němci? Čeští poslanci ve Vídni nezasedali a bez nich pro Čechy takový zákon neplatí....

am 28. Dezember 1870
Kriegsmuseum
Johann Wiegand
Alois Gäh
Johann Wiegand
Johann Wiegand

PODPISY VOLEBNÍ KOMISE,
za níž při obecních volbách r. 1870 zvítězila strana německá.

Po brancích byli k přísaze voláni vysloužilci. »Proč máme přísahati? ... »Co branci zemští« ... »Pro vlast naši, pro Čechy, přísahati nepotřebujeme. Bránit vlast, hájit práva koruny svatováclavské jest naší povinností, ... Tak odpírali a a jednali dobře«.

Galašovi při těch řečech planuly oči, jakoby se mu Anička Novotných do nich zahleděla, a přistoupiv ke Kličkovi, stisknul mu pravici. Při tom si přichválil, že ani hanácký venkov nezůstává netečným, a zatěšil se na tábor, na který poukázal Florián Novák. Pak projevil uspokojení, že Vrbatecký cukro-

var překonal všechny zákulisní intriky, že byl dne 11. XI. 1870 slavnostně otevřen a že Prostějov se čestně zúčastnil tohoto významného dne rolnictva. Ale proč má firmu: »Rolnický cukrovar ve Vrbátkách u Olomouce«, když Vrbátky jsou u Prostějova?

Požízka se zamračil a sekl rukou: »lno, profesor Deml a Prostějov!« ...

XXIII. •

V »bažantnici« sešli se ústaváčtí režiseři. Dr. Zaillner přinesl z Brna zprávu, že rekurs proti obecním volbám byl zamítnut a že brzo dojde k ustavení obecního zastupitelstva. Proto se konala úrada, koho voliti do městské rady. O měšťanostovi nebylo řeči, tím sám sebou se rozuměl Jan Zajiček, o většině radních také nebylo různosti, jenom z Ferdinanda Vogla jako z předurčeného radního policejního byly obavy. Ten již ve správní komisi činil německý režim těžko stravitelným, jak pak teprve později, až si zvykne na svémoc! Avšak nesplniti mu sliby, provede kasinu to, co provedl záloženským — přejde k Dru Fanderlíkovi a Zajiček ztratí dvou-třetinovou většinu a tím také záruku pevné a ničím nerušitelné vlády!

A pevné většiny jest nutně potřebí z ohledu na politický přelom. Ústaváci porazili ministerstvo hr. Potockého, čekali po něm opětovaný režim centralistický a jak se přepočítali! Dnes 7. II. 1871 jmenováno bylo ministerstvo hrab. Karla Hohenwarta, konservativce, který mimo předsednictví podržel také ministerstvo vnitra, a do jeho vlády ku všeobecnému překvapení povoláni byli dva Češi — Dr. Karel Habětínek, profesor vídeňské university, za ministra spravedlnosti a ministerský rada Josef Jireček, žák a zeť Šafaříkův, za ministra kultu a vyučování. »Neue freie Presse« zavzlykala nad Jirečkovým jmenováním. »To je Sedan ducha německého v Rakousku!«

A což teprve program nové vlády! Z toho se křičí, že stávající ústava jest půdou, na níž vláda stojí, avšak ihned se

slibuje, že na této půdě přijde se vstříc všem oprávněným přáním a že se vláda pokusí o smíření tím způsobem, že státní základní zákony, zejména § 19 o všeobecných právech státních občanů, jenž zaručuje úplnou rovnoprávnost všem národním kmenům, provede nikoliv jen dle slovního znění, ale také v jeho duchu. A co jest nejhroznější — Hohenwart slibuje rozšíření zákonodárné a administrativní samosprávy zemím, přímé volby ve všech skupinách sněmovních a rozšíření aktivního práva volebního. Z toho všeho opět se rozhoupá státní houpačka a osud státních úřadů, výkonné to moci ústaváků, jest nejistým. Snad i v Prostějově — Dr. Bažant jest na indexu a mnoho obcí žádalo jeho odstranění. Ochrana Smržic ho nevytrhne!

Národní strana byla v obecních volbách poražena, avšak má vyškolenou menšinu v zastupitelstvu a zůstala hospodářsky i společensky neotřesenou. Výbojný Dr. Fanderlík jest předsedou Měšťanské Besedy, která má již 68 členů, a k ruce má jednatele P. Antonína Vránu, který současně jest předsedou Čtenářského spolku. Dr. Fanderlík jest také předsedou Sokola a má k ruce čilého Josefa Waita. Tento se nepodal německému vlivu ani tehdy, když byl u Fassla, a dnes, kdy se stává účetním v I. rolnické sladovně, rozváže na celé kolo. Při lednové valné hromadě Sokola nebyl sice zvolen za náčelníka, podlehnul tkalci Janu Machnerovi, ale za to jest jednatelem a tím nepříjemnějším pro turnéry, pro Němce, ježto bude míti větší příležitost k zásahům národně-politickým a bude disponovati také čilostí národovského nadšence Josefa Klágy. Orlica také dostala nového pracovníka v J. U. C. Josefu Koudelovi, který již bude v Krakově promován na J. U. Dra, a nový spolek divadelních ochotníků má již schváleny stanovy a za ředitele si zvolil Karla Novotného a za režisera učitele Františka Šlerku.

Touto solidní stavbou společenskou by dovedla otrásti je-
nom pohroma hospodářská a k té jest třeba pracovati. A to tím více, že filiálka Živnostenské banky již úřaduje — jejím petentům Dru Fanderlíkovi a Josefu Staňkovi byl 3. I. 1871 vystaven živnostenský list — a že v jejím představenstvu jsou: Dr. Fanderlík, Florián Novák, Hynek Čecháček, Fr. E. Černý, Ed. Chmelař, Alois Einaigl, židovský obchodník Jakub Fassel, Eduard Horák, František Možný, Alois Pořízka, Heř-

man Sluka a František Wichterle. Správec filiálky Josef Staněk jest zdatný obchodník a jeho choť Marie jest věhlasná operní solistka Hřimalá a způsobilá, aby byla dirigentkou Vlastimily.

Ostatně dosavadní podkopná práce přinesla již národovcům dosti zmatků a zprávy z Bedihoště ukázaly se býti správnými. Sladovna a Vrbátky, rozkol v Záložně, agitace v Živě, v Bavlnické jednotě — gut gebrüllt, Löwe! . . . Avšak třeba hledati další nástroje. A tu prý by úředník německé advokátní kanceláře Gefing — říkájí mu »hlavoň« —, bratr Jana Gefinga ze silničního výboru, dovedl najiti cestu k členům Záložny, kteří osobně nebyli uspokojeni.

»Snad Höger? Jeho syn Adolf se holoubkuje s dcerou Rudolfa Woltze!« . . .

K této otázce bylo pokrčeno rameny, objevilo se i škodolibé zaškubnutí sevřených rtů a vyšla devisa: »Hlavoň!«

Dobrá, ať hledá — také Bismark má heslo: porážku politickou nutno dokončiti porážkou hospodářskou, a dle toho se chystá k mírovému jednání s Francií . . .

XXIV.

Ustavující schůze nového obecního zastupitelstva byla 8. II. 1871 a za starostu byl 19 hlasv zvolen Jan Zajíček. Za radního zvolen byl při první volbě Dr. Martin Nemluvil 19 hlasy a při druhé volbě dostali po 19 hlasech Dr. Jan Borák, Frt. Neudörfl a Ferdinand Gross a Ferdinand Vogl obdržel jich 20. Tento obdržel jeden hlas strany národní, aby měl více hlasů než Dr. Nemluvil a aby se pro něho mohlo jako ironie pro Němce vymáhati místostarostenství. Ale nevedlo to k cíli — Dr. Bažant prohlásil za místostarostu Dr. Nemluvila. Zajíček rozdělil referáty tak, že referát finanční dostal Dr. Nemluvil, školní Dr. Borák, stavební Ferd. Gross, hospodářský Frt. Neudörfl a policejním ředitelem jmenován byl Ferdinand Vogl.

S tímto Němci měli obtíží hned na začátku. Jeho úřadování budilo nespokojenost, takže Dr. Fanderlík již v dubnu si

v zastupitelstvu stěžoval, že radní Vogl příliš často pokutuje neprávem, že nedoručuje stranám nálezy, že nepředkládá politickému úřadu rekursy a že s lidmi jedná hrubě. Purkmistr vzal Vogla v ochranu a za to musil z českých řad slyšeti: »Jenom ať ho nezkusí sám na sobě!« Při tom vyzvedl jeho činnost — Vogl připravil návrh na novou uniformu policejních strážníků: oblek jejich místo ze sukna černošedého bude ze sukna tmavohnědého, zelené výložky vymění se za červené a čapky budou po velkoměstsku oficírky se žlutou kokardou a s červeným, na dva prsty širokým páskem. Do parády dostanou klobouky s péry, takové, jaké se připravují pro veterány.

Při jednání o jednacím řádě bylo dohodnuto, aby se protokol o schůzích výborových k vůli zkrácenímu jednání střídavě četl jednou německy a po druhé česky, a starosta se zavděčil svým stoupencům tím, že zavedl, aby dva členové obecního výboru za odměnu byli v trhové dny přítomni v tržní komisi.

Za to Zajiček i u svých členů narazil při rozvrhu úhrady rozpočtové na rok 1871, který se projednával teprve 20. dubna, tedy v době mnohem pozdější, než rozpočet na rok 1867. Příjem stanoven byl na 39.493 zl. 64 kr., vydání řádné na 39.885 zl. 75 kr. a vydání mimořádné na 11.300 zl. 03 kr., a on na úhradu vydání navrhl poplatky z míst, 10% přírážku k daním přímým a 15% přírážku na potravní daň z piva. Proti 10% přírážce hlasovali s českou menšinou také Němci Brachtl, Gross a Julius Mrassegg, ježto vedle ní zavedena již jest přírážka 8% školní, 5% šemální a 10% silniční, takže by se obecní přírážky zvýšily ze 23% na 33%.

Zajiček narazil také v otázce, kterou se při volbách vykovala přizeň židů. Židovská obec opětně zažádala, aby jí byla odpuštěna část příspěvku, který se zavázala platiti dle smlouvy se Severní drahou. Dr. Fanderlík navrhl odmítnutí tak, jak obecní výbor již za starosty Nováka rozhodl. Dr. Nemluvil s vervou žádal, aby židovská obec od r. 1871 platila jen polovici smlouveného obnosu. Čeští členové zdůraznili, že křesťanská obec mimo jiné sama stavěla silnici nádražní, která stála asi 10.000 zl., avšak marně — volební slib Němců byl 18. proti 11 hlasům splněn...

Proti usnesení německé většiny podán byl český rekurs, který se hlavně opíral o mínění: »Pohledávka proti obci židovské jest část jmění obecního a odpuštění části této pohledávky, rovnající se daru, jest zcizení částky obecního jmění, k čemuž dle § 97 ob. z. jest zapotřebí svolení zemského výboru.« Zemský výbor rekurs zamítl, ježto prý usnesení bylo přijato značnou většinou obecního výboru a že odůvodnění stížnosti jest jen všeobecné. Zajíčka při tom tížilo jen to, že český rekurs také podepsal německý člen zastupitelstva Julius Mrassegg...

Z teritoriálních změn v té době bylo postoupení části obecního pozemku za cenu 7 zl. za sáh, které žádal Blažej Schöenberg ku stavbě jednopatrového domu na rohu ulice Žešovské a Petrské⁴²⁾, a pronájem části bývalé štěpnice na rohu ulice Vrahovské pro skladiště dřeva Petra Kreutzera. Schválena byla také úmluva faráře Nováka ze dne 11. X. 1870, který zavázal sebe i své nástupce k tomu, že z příjmů prostějovské fary platiti bude ročně 78 zl. 66 kr. na doplnění kongruy do expositury fary ve Vranovicích, a usnesením ze 3. VI. 1871 bylo odmítnuto převzetí patronátu nad zřizovanou farou tamtéž. Rovněž zamítnuta byla žádost Jana Barnikla za reaktivování a on byl definitivně dán do výslužby. U c. k. okresního soudu bylo zjištěno, že 12 kusů licitačních protokolů bylo u něho shledáno z části nekolokovaných, z části nedosta- tečně kolkovaných, avšak vyšetřování proti němu pro zločin zpronevěry v úřadě bylo zastaveno. Vadné licitační protokoly byly předány bernímu úřadu, aby vymáhal poplatky kolkové a pokuty. Po zamítnutí svém Barnikl se stal nájemcem Ottavovy vinárny a pivnice v »panském domě« a přenesl tam svůj »šifonér«.

Uvnitř německé většiny došlo také k nesouladu z těžkosti, které nastaly ze sekvestrace plynárny — dotčeny byly peněžní zájmy židovských společníků Pippigových, hlavně Dr. Triescheta! Ve chvílích těžkostí teprve i část kasiňáků si uvědomila a správně ocenila obtíže, s jakými Florián Novák zabezpečil městu plynové osvětlování. Obtíže téhož byly také pochopeny v otázce školské, kterou bylo nutno konečně řešiti ve smyslu nového zákona školského.

⁴²⁾ Třída čsl. legionářů č. 1.

Od stavby školy v bývalé štěpnici bylo upuštěno a 9členný odbor byl pověřen, aby k nařízení úřadů školních projednal otázku, má-li se místo hlavní školy, spojené s nižší reálkou, kterýžto útvar dle nového školního zákona byl již nepřipustným, zříditi škola měšťanská anebo samostatná čtyřtřídní škola reálná.

Ku přání odboru vyžadovala si městská rada dobrozdání Františka Bozděcha, zemského školního rady v Brně, Gustava Zeyneka, ředitele c. k. učitelského ústavu v Olomouci a J. Auspitze, školního inspektora a zemského poslance v Brně. V žádosti úředně potvrzuje, že prostějovské školy jsou ve stavu politováníhodném a nevyhovují ani požadavkům zákona ani potřebám obyvatelstva. Všechny školy jsou přeplněny. Školou povinných chlapců jest 1432, děvčat 1209 a ježto se čítá s 10% přírůstkem, čítati lze s 1575 chlapci a s 1330 děvčaty. Nynější školní budovy nestačí ani pro jejich polovinu, takže nelze provésti nucenou návštěvu školní, zákonem předepsanou. Obec chce přeměnu hlavní a nižší reálné školy na trojtřídní měšťanku, ježto 90% žáků nižší reálky se vrací do občanského života a pro zbytek stačí blízké střední školy v Olomouci. K měšťance chlapecké by se připojila 5třídní škola obecná s paralelkami, takže by celkem bylo 13 tříd chlapeckých. Aby se provedlo rozdělení školních dětí dle pohlaví, zřídila by se 5třídní škola dívčí s paralelkami, takže by škola dívčí měla 10 tříd. Vedle toho by se zřídily 2 před-městské školy.

Dr. Gustav Bozděch zaslal obci statuty škol měšťanských i středních a připojil: Střední školy a občanské školy sledují oddělené účely a nemohou se vzájemně doplniti. Každé město mělo by míti školu občanskou i školu střední. Má-li však z nich býti zřízena jenom jedna, tu rozhodují sociální poměry, která jest potřebnější. Ježto tyto sociální poměry pro Prostějov nejsou mně známy, nemohu se určitě vysloviti. Oproti tomu jest jisto, že vyšší školy nemohou prospívati, kde obecné školy nejsou dobře vyvinuty.

Ředitel Gustav Zeynek se vyslovil pro zřízení školy občanské, která jest přípravným ústavem pro příští obchodníky a řemeslníky, kdežto škola střední připravuje pro školy vyšší. Střední škola nenahradí školu občanskou, ježto nepodává ukončené vzdělání, žádoucí pro stav občanský.

Organisační odbor školní se ve schůzi dne 28. IV. za předsednictví Dr. Nemluvilu rozhodl šesti proti dvěma hlasům pro přeměnu na školu občanskou. Dr. Fanderlík zůstal v menšině 2:6 hlasům s návrhem přeměny na školu střední.

Ve schůzi zastupitelstva dne 9. VI. 1871 navrhl Dr. Borák jménem většiny odboru, aby na místě školy hlavní, spojené s nižší reálkou, zřízena byla škola měšťanská, spojená s pětitřídní školou národní, a František Neudörfl navrhl dále, aby se zřídila také předměstská škola ze tří tříd pro chlapce a ze tří tříd pro děvčata. Florián Novák oproti prvému navrhl, aby zřízena byla samostatná nižší reálka nákladem obce a aby se žádalo o dosažení vyšší reálky nákladem státu. Návrh tento byl důsledným prováděním snahy strany národní, aby se v Prostějově šířilo vyšší a vyšší vzdělání, aby se osvětou šlo k svobodě. Strana národní setrvala na linii, kterou v otázce reálkové nastoupila usnesením ze dne 28. X. 1869, kteréžto bylo vlivem Němců mařeno a proto nedošlo souhlasu vlády. Dr. Fanderlík jasně odůvodnil potřebu střední školy, ale liberál Dr. Borák měl »liberální« protidůvod, že se nemůže ihned započít s velkým a že nelze prozatím vyššího vzdělání poskytnouti. Německé návrhy byly schváleny 18 hlasy Němců.

Hůře bylo s otázkou, na kterém místě stavěti školu měšťanskou. V odboru byly 3 návrhy: 1. návrh Dra Boráka, aby se budova pro trojtřídní školu měšťanskou a spojenou s ní pětitřídní národní školu chlapeckou stavěla dle dobrozdání c. k. inženýra Kühna a dle situačního nákresu stavitele Jana Pospíšila na prostoře blíže židovské synagogy; 2. návrh Antonína Wolfa, aby tato škola byla umístěna v bývalém Kapucínském klášteře, který by vhodně byl upraven; 3. návrh Františka Wichterle, aby budova pro tyto školy vystavěna byla na obecním pozemku před branou brněnskou dle alternativy inženýra Kühna. Žádný z těchto návrhů nedošel většiny v odboru a ve schůzi zastupitelstva bylo pro návrh Dra Boráka 14 a proti němu také 14 hlasů. Zajiček rozhodl pro něj. Po té bylo usneseno, aby pro pětitřídní školu dívčí upravena byla budova ve školní ulici, v níž dosud umístěna byla škola hlavní s reální, a aby se realizovala půjčka 100.000 zl., která za Floriána Nováka byla připravena.

Jablka s jabloně Novákovy přes zídku padala do oleandrů před »třemi mouřeniny«, kteří zabráňovali je šlechtit...

Den 29. června 1871 byl v zámku dnem slavnostním — Chmelařova dceruška Olga dovršila první rok věku a rodiče se chystali, ukázati ji kousek světa. Eduardu Chmelařovi polevila bolest lícního nervu tak, že do světa směl s jubilantkou, a sluneční den připouštěl jemu i vyjížďku k městskému rybníku na Zlechově, která na ten den byla umluvena. Vyjelo se v krytém kočáře a tábor se u rybníka rozbil na hrázi poblíže dřevěného stavidla, kdež bylo bezvětrno a kdež zaznívala píseň vody, padající do potůčka, který odtékal do rybníka Stichovského a tvořil pramen Hloučely.

Hladina rybníka se blýskotala jako perleťová škeble, kapři roztáčeli po ní kola, v rákosí čířikaly čírky, z boru na Záhoří volala kukačka a Zlechovský mlýn klapotal jak zobany čápiho hejna.

Paní Chmelařová odvázala Olze kukličku, upravila dítěti pletené střevíčky a piketové šatičky a cápkala s ní ke stavidlu a po jeho lávce na travnatý a mechatý břeh, ke kraji lesa. Chmelař v celé výši i šíři se vystavil vlnám sluneční lázně a duhové vidmo uběhlých dnů mihalo se mu před očima jako sklíčka kaleidoskopu.

Jaký otoč učinil svět! Doma i jinde. Francii vydal na pospas Prusku, z císařství opět se stala republika a její náčelník Thiers dne 10. V. ve Frankfurtě nad Mohanem podepsal Bismarkovi mír, dle něhož vydal Alsasko mimo pevnost Belfort, část Lotrinska s Metami a Thionvillem a uvolil se k neslýchané náhradě válečné pěti miliard franků, kteroužto nutno zaplatiti do čtyř let. Za šrapnely zlato — proto Bismark ve Versailles praeliminaria míru podpisoval zlatým pérem, které mu bylo dodáno továrníkem Bissingerem z Pforzheimu!

Spravedlivý svět nesnesl bez námitky odtržení milionů Francouzů od vlasti a protestoval proti anexi Alsaska. Čeští poslanci s Palackým a Riegrem v čele protestovali velmi důstojně. Dne 8. XII. 1870 podali Beustovi memorandum, určené císaři, které znělo:

»Národ český uznává důsledně plné právo rozličných kmenů národa německého, spojití se v jednotu státoprávní, pokud toho potřebu cítí. Kdyby se však chtělo překročiti cestou při-

nucování tuto míru cítěné potřeby aneb dokonce násili užiti se chtělo proti kmenům takovým, které žádají zůstatí věrni jinému státu, s nímž se cítí spojení společnou historií a rozmanitými zájmy, bylo by též uražením řečeného práva sebeurčení, tolikéž pro celé kmeny, co pro osoby samostatné.

Národ německý má nepopíratelné právo, odraziti mocí válečnou všeliké útoky na území své, tak i na své právo sebeurčení, co do státoprávního sjednocení svého. Kdyby však úmysl jeho směřoval k tomu, aby vrátil národu francouzskému jistý způsob vlády, anebo aby mu vyrval celé krajiny jeho državy, jichžto obyvateli se Francouzi býti cítí a jimi zůstatí chtějí, chystal by se rovněž porušiti právo sebeurčení oněch kmenů a postaviti násilí na místo práva. Nelze národu českému, aby nevěnoval nejpřímnější účastenství šlechtnému a slavnému národu francouzskému, kterýž bojuje dnes toliko za právo své vlády a za obranu vlasti, národa to, kterýž vydobyl si tak znamenitých zásluh o civilisaci a největších o pokrok zásad humanity a svobody.

Národ český chová přesvědčení, že takové pokoření, které spočívá v tom, když se národu vynikajícímu oprávněnou národní hrdostí a bojovností odejme část území, musí se státi nevyčerpatelným pramenem nových válek a tudíž i nových ran pro zájmy člověčenstva a i vzdělanosti lidské.

Toto memorandum si on, Chmelař připomínává, když se s láskou zahledí na svoji milou choť Josefinu a na dcerušku Olgu — obě mají kapku francouzské krve. Koncem XVI. století přišel do Prostějova z Dijonu Francouz J. de Marquet, oženil se s měšťanskou dcerkou a provozoval mydlářství. Jeho potomek vzal si za manželku Hanačku Josefinu Kosteleckou, sestru Vincencie Vojáčkové, a Josefina Marquetová byla matkou jeho choti, Josefiny Chmelařové, a babičkou jejich Olgy. — Ovdověvši, provdala se po druhé za učitele Jana Kaisera . . .

S Francií nepřímo bylo Pruskem znovu poraženo také Rakousko, byvši připraveno o Schusselkův sen, o primát Vídne nad Němci od Sedmihrad až po Hamburk. A kdo bude poražen s Rakouskem? Centralisté? Federalisté? Liberáli? Konservativci? Ústaváci a byrokracie již zuřivě vystoupili proti ministerstvu Hohenwartovu a na radě říšské mu projevíli nedůvěru, povolivše rozpočet jen na jeden měsíc 77 proti 59

hlasům a vyslovivše se proti vládě také ve sněmovně panské. Rovněž zamítli návrh vlády na rozšíření zákonodárné pravomoci sněmů 88 proti 58 hlasům, ale přes to Hohenwart stojí pevně a těžiisko politického boje přenesl do sněmu českého, jemuž prý bude předložen reskript korunovační. Sněm moravský patrně bude rozpuštěn a nové volby budou vypsaný.

Sebevědomí vlády Hohenwartovy posiluje také nás a povznáší k nadšené činnosti i přes porážku při obecních volbách. Ach, jak trpce nesl, že zrovna v den volby I. sboru měl neutišitelný záchvat prosopalgie a že se nemohl volby zúčastniti! Arciť, kdyby byl býval voličem rozhodujícího II. sboru, byl by šel k volbě, i kdyby ho to bylo stálo půl hlavy!

Novou vzpruhu do Prostějova přinesli Sokoli, kteří s Drem Fanderlíkem četně se zúčastnili dne 28. května svěcení praporu Sokola v Brně. Tam bylo nadšení! Z Čech bylo účastno přes 1000 Sokolů, pražští řezníci přijeli v krojích a připíali k praporu skvostné fábory, praporů před tribunou bylo přes 100. Při banketu řečnil také Dr. Fanderlík jménem národního Prostějova, ale pak! Až srdce skáče. Za Slovensko toastoval, nadchnul i rozplakal Dr. Mudroň, který ku konci své řeči pravil: »Rodní bratři Moravané, Čechové a Slováci, vy si tak často na nás vzpomenejte a my zůstat po straně, — my jinde a vy jinde? —, páni bratři? Vzpomínám, ano vzpomínám na divnou pohádku o Velké Moravě, jež sahala až kdes tam za Nitru, vzpomínám a tak teskně mi v srdci — oj, což teskně — zdvímám ten pohár, aby vaše Morava byla zas jednou — Velkou Moravou«. . Naši Sokoli dosud mívají slzy v očích, když vzpomene na Dra Mudroně, na Slovensko a rozsévají z valchy i z Měšťanské Besedy zasévají do Prostějova nové zrno, ideu česko-moravsko-slovenskou. . .

V této situaci rodí se povel k novým táborům a Prostějov dává příklad — tábor má již ohlášený na červenec. Po něm přijde tábor v Brně, u Holice, ve Vyškově, u Rosic, v Kojetíně, u Napajedel. . .

Nadšení naše jest jak magnet — přitahuje železo. Získali jsme již prvního MUDra — sekundární lékař nemocnice v Brně MUDr. František Bittner zahájí dnem 1. srpna lékařskou praxi v Prostějově — a dostaneme také českou knihtiskárnu. Redaktor Černochova Našince Josef Vrla dne 9. června 1871 obdržel již koncesi na knihtiskárnu v Prostějově a v září ji

otevře v Kožušníčkově žudru a náš »Občan« získá tím místního tiskaře a, jak se již o to jedná, místního redaktora.

Avšak ani kasino nelení. — Turnverein se chystá k odhalení svého praporu a u Rottbergra tiskne již ukázkové číslo nového svého týdeníku »Prossnitzer Wochenblatt«, který za redakce Bedřicha Dresslera prvně vyjde 2. července 1871. Předplatné bude 4 zl. ročně, poštou 4 zl. 80 kr.

»Jedno mně nejde z mysli«, zarmucoval se Eduard Chmelař. »Dne 6. V. 1871 udeřil hrom do hrušky, stojící v Sádkách⁴³⁾ blíže mostu, vedoucího do ulice Petrské a ku hřbitovu, a rozrazil, rozbil tento starý strom. Jest to táž hruška, u níž dle Pořízkovy zprávy zařekl se Čeněk Höger, že v českých řadách bude státi jak ten obrovský strom vedle mostu . . .

Od stavidla ozval se dětský pláč — Olga držela se mamčině sukni a usedavě plakala, vystrašena náhlým objevením se vysokého, ramenatého a statného, asi 27letého muže, který se sličným a baculatým děvčetem se vynořil z lesa.

»Nelekej se, ovečko«, konejšil ji muž a, jakoby byl vypadl z politiky a ne z lesa, dodal: »Již se nemusíš bát ani ministra, neřku-li Vrlý«. Pak pohladil děvčátko a sestoupil se svojí průvodkyní pod splav, překročil potok a zamířil k ostrohu Čubernice.

Chmelař zaslechl konejšivá slova a usmál se: »Ano, jsou podle kovářova syna a táborového řečníka z Tlumačova. Jest to redaktor Josef Vrla, který jako suplent v Kroměříži ujal se »Našince«, když redaktor Olomouckých Novin utekl do vyhnanství a jeho choť začala vydávati nový časopis toho jména. Již úplně rozumím Vrlovu sklonu do Prostějova — nejeťnom že jako redaktor Našince srostl s jeho boji, táhne ho k němu také srdce a to jistě mocně rozhodovalo, když volil místo pro koncesi knihtiskařskou. Jeho společnice a patrně i jeho láska jest Josefinka Buchtová, dcerka ze Zlechovského mlýna. Mnoho štěstí — aha, již ho má on i ona — — na Čubernici padla právě hubička, dvě a snad i tři. A hubička z Čubernice prý vede k námluvám, k oltáři . . .

Úsměv nad štěstím dvou mladých srdcí trvale udržel Chmelaře v bezbolestné náladě až do večera a odvalil od něho další vážné i chmurné myšlenky, jako vítr odvívá chmýří pampelišky i bodláku . . .

⁴³⁾ Sušilova ulice.

Dr. Bažant prožíval těžké chvíle. Dne 7. V. 1871 zemřel na organickou vadu srdeční jeho tchán Dr. Vincenc Hein, dlouholetý vůdce a rozhodující činitel ústavácké strany za dob purkmistra Czerného, a projednávání pozůstalosti po něm činilo dosti starostí, a vedle toho dle zpráv z místodržitelství bylo jasno, že posice tak stranického okresního hejtmána, za jakého Dr. Bažant byl vyhlášen, jest neudržitelnou a že každou chvíli se nad ní může ozvat umíráček. Proto upomenul Dra Zaillnera na sliby i na úmluvu, které rozhodly o reklamčním i rekursním postupu kasina i politické správy a tím i o osudu Prostějova, a když dostal ujištění, že jest pro něho Dr. Giskrou zabezpečeno místo sekretáře v obchodní a živnostenské komoře brněnské, připravoval se na odchod z Prostějova.

Purkmistra Zajíčka nenutil k nákladnější úpravě určíckého úvozu ani do důstojnických štěníc - plukovník Müller také klidněji podal novou žádost o »odštěnicování« event. o nový byt! — ani do jakýchkoliv investic, obecním výborem nerozpočtených, za to staral se o prapor pro turnery a měl sto chutí, aby zakázal tábor lidu, o jehož pořádání zadali Dr. Fanderlík jako předseda pořadatelů, Isidor Grolich, farář v Krumsíně jako místopředseda, advokátní koncipient Dr. Josef Koudela, katecheta P. Antonín Vrána a účetní sladovny Josef Wait jako jednatelé, za nimiž stála legie předních národovců z města i z venkova.

Avšak obával se vyvolati křiklavý konflikt, který by mohl za vlády Hohenwartovy prohrát. A on i jako sekretář komorní bude v lecčems odkázán na dobrý styk s vládou! Proto bez námitek povolil tábor na vojenském cvičišti za Žešovskou ulicí i projednání jeho otázek a městské radě sdělil to výměrem z 21. června 1871: »K žádosti podané Drem Fanderlíkem a soudruhy dne 6. června a změněné dne 12. června b. r. a hledě k tomu, že průkaz stran postoupení místností výnosem zdejším ze dne 7. VI. b. r. žádaný nyní připsím císaři králi. velitelstva 12. pluku dragounů ze dne 20. VI. 1871 dodán jest, povoluje se, by dne 2. července 1871 odpůldne v 3 hodiny odbýváno bylo shromáždění lidu na vojenském

cvičišti v Prostějově s programem tímto: 1. Dostačují nyní školy prostějovské k tomu, aby šířily vzdělanost v městě i v okolí prostějovském v také míře, jaké vyžadují časové poměry? 2. Jakými prostředky lze rozšiřování se všeobecné chudoby zameziti a vzrůst blahobytu podporovati? 3. Jakými prostředky dá se působiti k tomu, aby na venkově jízdecké kasárny vystavené byly? . . . Při tom se připomíná, že podle nabytých zkušeností se co přiměřené místo podle § 12. zákona shromažďovacího vyslancům úředním příslušící, jen takové považovati se může a na jehož opatření naléhati musí, které jest zvyšeno nad obecnstvem v takové míře a poloze, v jakéž předsedovi a řečníkům místa vyhrazená jsou».

Také v plném obsahu povolil svolání k táboru. V tom se zdůrazňovala potřeba vzdělání a spravedlivý nárok na české školství. Prostějov, třetí město na Moravě co do počtu obyvatelstva, nemá žádných středních škol a vláda ani obec nic pro ně nečiní. Když dány budou školy patřičné, šířiti se bude osvěta, bude se vzrůstat blahobyt a chudoba bude mizeti. Tyto vývody byly také namířeny proti přijetí návrhu Dra Boráka německou většinou zastupitelstva. Venkov v svolání opětně zdůrazňoval, že stále ubytování vojska v obydlích rolníků činí jim nemožným býti pány ve vlastních staveních.

Dr. Bažant dal také povolení k táborovému průvodu. Účastníci seřazovali se na Senném trhu a Sokol převzal úkol, čekati na přespolní účastníky na nádraží, v ulici Žešovské, Plumlovské, Kostelecké a uváděti je na seřadiště.

Tábor byl, jakého na Moravě ještě nebylo. Bylo ho účastno přes 20.000 lidí z města, z okolí i z dále a v průvodě, s nímž šla kapela prostějovská a vyškovská, jelo přes 400 banderistů a bylo neseno asi 50 praporů. Všude v městě, i na »rynku«, bylo nadšení, plno vítajících dekorací a nápisů, volání slávy a Nazdar! a při tom vzorný pořádek.

Tábor zahájil P. Grolich a navrhl za předsedy Dra Fanderlíka z Prostějova a předsedu okresního silničního výboru Tomáše Podivínského ze Smržic.

Dr. Fanderlík nadšeně pozdravil tábory, vyličil národní i politickou důležitost táborů a ku konci volal: »Vám, drazí rodáci, zůstává ta čest, že jako r. 1869 také i letos první jste lid k táboru svolali. Znamení, že Hanák vždy první v šiku státi bude. Nejste sami. Všude, kde zaznívá hlahol slovanský, na-

lézáme sympatie a, co zde mluvíme na březích Moravy, s toutéž dychtivostí čteno bude nejen na Vltavě, nýbrž i daleko na slovanském jihu, na březích Sávy a na vzdálenějším ještě slovanském východě na březích Volhy a na úpatí Urálu. Ve Vídni je sice vláda lepší než dříve, ale spasení nečekejme s hůry» . . .

O školské otázce promluvíli prostějovský kaplan Konrád Surma, bývalý purkmistr Florián Novák a Josef Hoch z Hrubčic. Dojímavé bylo líčení Novákovo:

Více nežli jedna třetina k návštěvě povinných dětí města Prostějova nedochází do školy. Příčina toho jest nedostatek dobře upravených školních budov, neboť tyto jsou v předměstích ve stavu nanejvýš chatrném a malé, nevyhovují v ohledu zdravotním ani mravním. Děti musily i po zemi seděti — tolik jich tam bylo přiděleno! Budovy školní jsou vzdáleny. Při tom jest nedostatek učitelských sil, hlavně podučitelů, poněvadž jsou velmi špatně placeni — ročně 180 zl.! Proto raději utíkají do vesnic. Z té příčiny může na těch školách býti jen půldenní vyučování. Při takových poměrech nedocílí se žádoucích úspěchů prodloužením školní návštěvy ze 6 na 8 let! Předměstské školy byly a jsou posud dvojtřídní, jež důvtipnému dítěti lze odbyti brzo a pak se nudí, nevzdělává se více. Přístup na hlavní školu neb vnitroměstskou dívčí není posud předměstským dětem usnadněn — není tam místa a mimo to vyučování jest tam pouze německé. Vady odstraniti přísluší obci, na které se žádají dostatečné školní budovy, vhodné jich umístění a dobří učitelé, lépe placení. Obec chce v Sádkách u olomoucké brány poblíž židovské nemocnice stavěti školní budovu pro měšťanku a pětitřídní školu chlapčickou a hledati se má na předměstí místo pro trojtřídní školu národní pro chlapce a děvčata — to nestačí, na předměstích nutno stavěti dvě předměstské školy smíšené. Nutno zříditi vyšší reálku, občanská škola ji v Prostějově nenahradí. Němci na Moravě mají 4 vyšší reálky, Češi ani jediné. Žádáme tedy reálku na vládě — paragrafem devatenáctým jest nám zaručována rovnoprávnost a předložíme o tom pamětní spis císaři . . .

Při řeči Novákově vzpomněl si Alois Pořízka, který seděl na tribuně mezi pořadately tábora, že »Občan« v září vyzýval obecní zastupitelstvo, v jehož čele byl Florián Novák, aby

ještě před obecními volbami hledělo prosadití povýšení nižší reálné školy prostějovské na ústav vyšší. »Občan« neřekl tím nic nového, také to teoreticky mínil dobře, ale poškodil národní posici volební, ježto nevěděl anebo nechtěl vědět, že české správě obecní tím ukládá něco, čeho ona provéstí nemá moci. Neboť Němci, kteří měli více nežli $\frac{1}{3}$ zástupců, projednávání otázek školských mařili jako nepřičetní. »Občan« a každý, kdo výzvu opakoval po něm, házel smolný vích na střechu národní budovy a dával do ruky agitační zbraň, jakoby čeští zástupci na obci nechtěli povznesení českého školství. Lehko řekneš: semenec, ale zobat jej! . . . Pořízka také si doplnil Novákovu řeč povzdechem, jak nový školní řád poškodil české vyučování — za provisorního ředitele Františka Nožičky, odrodilce, bylo na hlavní škole k nařízení z Brna zavedeno vyučování. řeči »českomoravské« jen dvě hodiny týdně, ač za ředitele Dra Mlčocha byly pro ně 3 hodiny . . .

Resoluce o školském bodě programu táborového byla odůvodněna s hlediska všeobecného i z ohledů místních a pravila:

»Uvažujce, že lidnatý kraj prostějovský, zvlášť obyvatelé ze vzdálenějších hor, všech ústavů vzdělávacích úplně postrádají, a že v Prostějově, vynikajícím to městě průmyslovém s 16.000 obyvateli a středišti velmi četného a pokroku milovného obyvatelstva úplně žádných škol středních a těm podobných vyšších ústavů vzdělávacích není, a že tudíž nejen obyvatelé města Prostějova, nýbrž i celý venkov syny své k nabytí vyššího vzdělání do jiných, vzdálených posílati musí; — uvažujce dále, že celé město Prostějov jakož i celé okolí daleké obydleno jest obyvatelstvem národnosti české, uvažujce, že potřebu reálních škol v Prostějově uznalo dřívější zastupitelstvo prostějovské samo, když téměř jednohlasně se usneslo zříditi v Prostějově samostatnou reálku; — uvažujce, že nynější většina zastupitelstva města Prostějova v neuznání prospěchů, jak z vyšších ústavů vzdělávacích každému městu v duševním i hmotném ohledu plynou, a zapomínajce, že při vyšší reálce lehce a s malými výlohami zříditi a udržeti se dá pro Prostějov nevyhnutelná škola obchodní a průmyslová, a nedbajíc toho, že škola občanská, jakou zastupitelstvo ze stávající nižší reálky zříditi hodlá, sama o sobě není s to v městě i v okolí osvětu a vzdělání šířiti v takové míře, jak

toho nynější časové poměry vyžadují, a že všem požadavkům, jaké se na občanskou školu staví, již vyšší reálka vedle všech svých ostatních předností vyhovuje — uzavíráme my obyvatelé z kraje prostějovského, z roviny i z hor shromáždění v Prostějově dne 2. července 1871, a dovoláváme se:

1. aby v Prostějově zřízeny a udržovány byly z peněz státních, k nimž my také velikou částkou přispíváme, reální školy vyšší s vyučovacím jazykem českým;

2. aby za tímto účelem podala se ministerstvu žádost, kterou jsme na tomto shromáždění podepsali, a ukládáme pánům Dr. Josefu Fanderlíkovi, mor. slez. zemskému advokátu v Prostějově, Františku Bláhovi, obecnímu starostovi v Mostkovicích, a Josefu Hochovi, rolníku a předsedovi Hospodářské jednoty olomoucké z Hrubčic, aby tuto naši žádost jménem našim panu předsedovi ministerstva a panu ministrovi vyučování osobně odevzdali.«

O druhém bodu táborovém promluvil prof. J. R. Demel z Olomouce a P. Ignát Vrba, farář ve Skrbeni. Vývody jejich nesly se směrem prostředků: 1. rozšiřovati přiměřeně vzdělání; 2. péče o přiměřenou a slušnou výživu; 3. vhodná, rozumná a co nejsilnější obrana proti nepříteli. V resoluci se zdůrazňovalo: rozšiřování vzdělanosti, správná výchova dítek, rozšiřování autonomie obcí, zřízení okresních zastupitelstev, co možná největší decentralisace správy státní a převedení správy politické na samosprávné úřady obecní a okresní, pak potřeba decentralisace velkého průmyslu i ústavů železničních a ústavů peněžních.

O třetím bodě táborovém mluvili ze Smržic Josef Vodička a Jan Moučka. Vodička apeloval na součinnost města s venkovem:

»Vy, páni z města, jste břemene ubytování jízdeckva prosti. Přes to vás prosím, abyste pomáhali nám osvoboditi se od jařma nepřírozeného. Vždyť i žádáváte naší pomoci, vždyť jste vy krev z krve naší. Společné jsou zájmy naše, pod jedním praporem bojujeme a, jak my v tomto našem boji chcem svorně státi při vás, tak doufám, že i vy nás neopustíte, že města a venkov vždy jednosvorně jednati budou a že se nepřátelům našich národních snah nepodaří, aby se ujalo mezi námi sítě nesvornosti«.

Resoluci se o tomto bodě vytýčilo: ». . . uznáváme toho býti

pilnou potřebou, aby v okolí Prostějovském vystavěna byla kasárna pro okres Prostějovský, v níž by c. k. jízdecko, nyní po vesnicích rozložené, ubytováno býti mohlo» . . .

Při čtení této resoluce začalo pršet a táboritě věřili, že byla zúrodněna . . .

Po táboru byla veliká zábava v zahradě u Hlíňáků, kdež Orlica zpívala vlastenecké písně a kdež se nadšeně vzpomínalo dojmů z tábora i z jeho průvodu. Sokolům nejvíce se líbil Dr. Fanderlík, který s tribuny hřímal, až listi královských topolů udiveně se rozševalilo a až se pod nimi otrásaly stánky kramářů, pekařů a šenkýřů. Hochův radikalismus a Vodičkův chorál na bratrství venkova s městem chytily za srdce všeobecně a průvod krok za krokem vychvalovali malí, drobní nadšenci — naděje vlasti —, kteří se pletli mezi stoly a v zahradním koutku při zídce Milosrdných zahájili konferenci. Hanáčtí banderisté byli pro ně rytíři z Blaníka, sokolští pořadatelé Richard Chromeček z kanceláře Einaiglovy, Augustin Jiříček z kanceláře Fanderlíkovy, tkadlec Josef Kuchař, knihař Frt. Babička, Josef Klág a Arnošt Dopita byli pro ně jejich generály. Syn sedláře a řemenáře Gustav Dostál vychvaloval harasky a podprsníky hanáckých koní a šestiletý tkalcovskv syneček František Kovařík nejvýše cenil národní dělo — hned prý by si takové sestrojil, ale ne ze dřeva, nýbrž z ocele. Jenom František Gabrlíků mlčel jako zařezaný a po dlouhých okolkách přiznával, proč: byl rozlitosněn, že není ještě tak velikým a silným, aby byl mohl nésti prapor Orlice a na podiu zpívati »Kdož jste boží bojovníci« . . .

Kasiňáci těžce nesli úspěch tábora a žluč si vylili v »Prossnitzer Wochenblattu«, v němž zapřeli hned v druhém čísle to, co v prvním čísle prohlašovali za jeho program. V provolání ke čtenářstvu se dušovali, že jsou pro svornost, že budou objektivními a že každé národnosti přiznávají právo, pěstovati svoji řeč i mrav — a o táboru psali neobjektivně, potupně, že byl »špektáklem«. Sokoli prý jeli na »Rosinantách«, a slinou prskli i po národním děle, kterýžto »mordýrský nástroj«, tažený čtyřmi koňmi a obsluhovaný dvěma »kanonýry«, prý uzavíral chabý průvod. Návštěvníci se na velikém cvičišti ztráceli, táboritů bylo asi 2000, zvědavců 6000, řeči byly fráse, najmě Novákova o školství, a celkem prý to byla »kacpínáda«.

Pannu sčunim
 rádostim k oči.
 domosti a aby
 pání rádne
 pterí ve pší
 šestorvolce su.
 částniti zane.
 prazdněny nej
 sou, zde nappa
 cili, že k volce
 přijdou.
 V Praze dne 20. února
 1871
 Florián Novák
 měšťan (s)

PÍSMO MĚŠTANOSTY FLORIÁNA NOVÁKA.

Dr. Bažant však vycítil, jak povzbudivý účinek tábor měl na Slováky, a radil, oslabiti jej urychlením slavnosti odhalení turnerského praporu. K té pak došlo již dne 16. VII. 1871 za vedení Dra Zailnera a Dra Nemluvila. Kmotrou praporu byla měšťanka Karolina Spurná, praporečníkem byl c. k. berní Tomáš Czech. Ale se slavností byla obtíž. Prapor měl býti po-

svěcen, ale farář Novák, byv upozorněn, že v turnerském spolku jest mnoho židů, sdělil pořadatelům slavnosti, že k vůli židovskému členstvu musí míti ke svěcení praporu dovolení od konsistoře. Tuše pak, jak by odpověď konsistoře asi dopadla, radil, aby turněři od svěcení raději upustili a prapor jen odhalili. Ti poslechli a pořádali jenom slavnost »odhalení praporu«. Město arcit' bylo proto plno vtipů a dlouho a dlouho se udrželo říkání, že »turnerský prapor měl obřízku«... Slavnostní odpoledne turnerské bylo slaveno v nádražní zahradě restaurační a stalo se zajímavým tím, že tam Dr. Zaillner připil na zdraví c. k. okresního hejtmana Dra Bažanta, »des Gründers des Prossnitzer Turnvereines und gessinnungstüchtigen Mannes« ...

Kasino z turnerské slavnosti vyvozovalo: O Prostějovu se dosud říkalo, že jest slovanské město, ale k tomu nestačí početnost obyvatelstva, nýbrž i jiné. Turnerská slavnost prokázala, že Prostějov má ráz německého města průmyslového. To prý také vidno na poštovním úřadě, který má jen německý nápis K. k. Postamt a který prý i po odchodu poštmistra Gustase zůstane německou doménou — c. k. finanční komisař František Sedláček bude od září jmenován dědičným poštmistrem v Prostějově a kasino již se na něho těší ...

Pro další posílení německého citění kasino aranžovalo také širší prostějovskou účast na »Krajsturnfestu« v Brně a vyslalo tam 146 osob, kterou vedl Dr. Nemluvil v kroji turnerském. Do toho Brna, kde okřídleným slovem turnerů bylo »böhmische Bagage« a kde r. 1868 předseda turnerů Dr. Sturm při zahájení slavností turnerských sliboval, že turněři se budou brodit v krvi nepřátel — ovšem slovanských — až po pasy. Vedl je hrdě a v povýšené náladě. O tuto jeho náladu nepřimo měla také zásluhu jeho sestra Beata Nemluvilová.

Časně ráno před odjezdem turnerů stala se totiž divná příhoda. Policejní strážník Ugvic při obchůzce uviděl na oleandru verandy »u tří mouřeníků« viset hanácké koženky, sňal je a seznam, že takové se nosívaly na Unčovsku, šel se otázat k »zelenému stromu«, nebyly-li koženky snad tamodtud odcizeny. Slečna Beata se zapálila jak pivoňka, vzala od Ugvitze hanácké gatě a šeptala si:

»Jsou ze Střelic, ale Martinovi o nich neřeknu« ...

Ve vnitrorakouské politice schylovalo se ke svolání zemských sněmů a v Prostějově došlo k čištění hvězd — c. k. okresní Bažant byl dán na dočasný odpočinek a c. k. okresní komisař Eduard Tumseng pověřen byl správou úřadu do té doby, než přijde nový c. k. okresní hejtman Jan Rupp, který nastoupiti měl dnem 25. VIII. 1871.

Dr. Bažant byl svým odstraněním ze státní služby citelně dotčen osobně, avšak politicky se cítil spokojeným. Přijal sekretářské místo v obchodní a živnostenské komoře brněnské a sekretář tak vážné a důležité instituce ve mnohém ohledu má také silný vliv, nemaje jako c. k. okresní hejtman vázány ruce na pravo i na levo, nahoru i dolů. Politicky v Prostějově vykonal pro německví více, než oba jeho poslanci dohromady, osvědčil se věrným stranníkem Dra Giskry, ukázal pevnost i nebojácnost, prokázal, že ve výkladu zákonů má školu Machiaveliho, který jest německému liberalismu vzorem, a proto i do politiky má dvěře otevřeny dokořán — takových hlav, jak on jest, potřebuje Brno i Vídeň!

Proto nikde neukázal tváře zachmuřené ani starostlivé a klidně se připravoval na přestěhování do Brna. Na to se zvláště těšil jeho synek, který vítězoslavně říkal dětem sluhy Kopečného: »V Brně budu zas jako jiné děti, budu moci mezi kamarády a nebudu jako zde stále napomínán, abych se nepošpinil od vaší tkalcoviny« . . .

Kasino těžce neslo Bažantův pád a chtělo také odchodu jeho použití k agitaci pro své cíle. Proto mu připravilo slavnostní rozloučení. Zásadně byl jeho úmysl schválen ve všech údech prostějovského německví, avšak patrně na opatrné přání Dra Bažanta formálně uznáno za vhodné, aby slavnostní rozluce byl dán štít turnerů. Proto na 16. VIII. 1871 byla ohlášena slavnostní turnerská »knajpa« ku počtě čestného člena Dra Bažanta.

Při knajpě objevil se nezastřený obraz Dra Bažanta a potvrdilo se vše, co se o pádu českého zastupitelstva předpokládalo a říkalo.

Prossnitzer Wochenblatt otevřeně již napsal, že odchod Dra Bažanta jest těžkou ranou pro město, pro německví. Již to, že

byl předmětem útoků odpůrců němectví, svědčí prý o tom, že jest čestným mužem.

Návštěva turnerské knajpy udávána byla na 600—700 osob. Předseda turnerů Dr. Zaillner zahájil ji povzdechem, že odchází »unser treuer Parteigenosse«. Když před třemi lety konstituční éra prakticky vešla v život, když občanská vláda hledala muže, kteří by stát organisovali na podkladě nových zákonů, byl Dr. Bažant svými politickými přáteli žádán, aby v Prostějově převzal úřad. Poslechl hlasu svých politických přátel a šel zastupovat stranu a chránit zákony, jež ona postavila za štít státní. Sloužil oběma národnostem, slovanské spoluobčany neutlačoval. On jest tvůrcem turnerského spolku, on pomáhal na výši vyzvednouti »Parteileben«, on pozvedl německé cítní, pěstoval je i živil a docílil velkých výsledků, že německá strana stojí pevně. Odchází nezlomen a jeho duch u nás bude žítí dále a ponese zralé ovoce.

Dr. Zaillner svojí řečí objasnil mnoho, ale jako vyškolený politik řekl to dosti opatrnicky i státnicky a Dr. Bažant podobně odpověděl střizlivě. Pochválil prostějovské měšťanstvo jako vzor pro politické přesvědčení, pro pevnost ke straně a pro jeho sebevědomí. Prostějov jest mikrokosmem Rakouska. Prosincovka učinila německý stav měšťanský těžištěm státu a německé měšťanstvo v Prostějově při tom provedlo svůj úkol podivuhodně, pevně, nebojácně. Na konec Dr. Bažant prohlásil: »Věčně budu vzpomínati na volební dny v Prostějově, kdy jsem stál věrně na Vaší straně«...

Dr. Nemluvil pověděl to, co jiní státnicky napověděli, na plné kolo — jako mladý advokát měl málo zkušenosti a, jsa jako spolupracovník Dra Heina vtlačen do popředí, měl již aspirace na politiku svého já (— — Zajíček nebude věčně zemským poslancem ani purkmistrem! — —) a chtěl k ní cestou radikalismu. Privil: »Občan nás nazývá gardou Bažantskou. Ta garda pozůstává z mužů, kteří se bývají — mu c. k. okresnímu hejtmanu dalikdisposici, když se jednalo o to, aby odstraněno bylo zastupitelstvo, které všechny jiné zákony stavělo výše, než zákony zemské. Toto zastupitelstvo našlo svého mistra v Dru Bažantovi, to mohu jako člen oné gardy potvrditi.

S touto gardou on učinil průlom do kompaktní strany Slovanů, průlom, kterého více nevyplní. Tímto průlomem bylo umožněno, že ústavověrná strana nalezla vstup do obecního zastupitelstva. — On byl zástupcem a vůdcem naší strany« ...

TEMPL.

České obcenstvo spokojeně si oddechovalo, když náměstím projížděl vůz s nábytkem Dra Bažanta a mířil k nádraží. U Mariánské sochy stál také slabomyslný Karlíček a udiveně hleděl za vozem. Najednou nadu!! tváře a vyrazil svoje »bum«. Když se ho ptali, co to zas má, obrátil se tvář k domu, kde bývala advokátní a notářská kancelář, a vyhrkl:

»Bažantnice bum!« ...

MOJE POZNÁMKY K OBECNÍM VOLBÁM.

Obecní volby r. 1864, 1867 a 1870 byly provedeny na podkladě nesprávných voličských seznamů a proto ve svých výsledcích i důsledcích neukázaly správného poměru ani patričního významu a vlivu zápasících stran.

Dle řádu o volení v obcích z 15. III. 1864 č. 4 z. z. měli právo volit 1. čestní občané, 2. sousedé obce a příslušníci obce, kteří platili ze svého statku nemovitého, ze živnosti nebo z příjmu alespoň od roku nejméně 1 zl. přímých daní bez přírážek. Dále z příslušníků obce bez ohledu na placení daně definitivně ustanovení duchovní, úředníci státní, důstojníci ve výslužbě, doktoři, profesori a učitelé a konečně tuzemské korporace, fundace a ústavy, pokud mají v obci nemovitost. — V § 7. bylo stanoveno, že spoludržitelé nemovitostí mají toliko jeden hlas.

Toto poslední ustanovení bylo nejhlavnějším sporným bodem, který i při volbách sněmovních rozvracel právo voličské, a zároveň ústaváckou temnou komorou, v níž dle potřeby negativy měnili na pozitivy.

Dle běžných občanských i právních zvyklostí na Hané většina realit jak na venkově tak v městě byla spolumajetkem manželů, avšak ve volebních seznamech z r. 1864 nikde nebyli vedeni spoludržitelé realit jako voliči. Byli tam jen muži jako jednotlivci a ženy jen jako vdovy anebo jako jediné majitelky domů, polností. Tím se stalo, že osobní daň byla slučována s daní spolumajetku, a tak se dospělo k nesprávné výši daně volební, dle níž volič do seznamů voličských měl býti zařazen. Jest jasno, že tím byli do I. i do II. sboru vřadění voliči, kteří tam nepatřili a hlasem svým tam rozhodovali neprávem, proti zákonu.

Za starosty Czerného byli si toho ústaváci dobře vědomi, o čemž jest doklad ve volebních seznamech samých — z pozdější doby, patrně z prvního období činnosti důchodního Němčického, jsou v nich tužkou připsovány manželky mužů, kteří pro volby r. 1864 byli v seznamech uvedeni jako samostatní voliči. V I. sboru jsou takové případy zaznamenány 4, ve II. sboru jest jich připsáno 57!!

Tímto slučováním velmi zmenšen byl počet voličů ve sboru

třetím — svědkem jest i zemský sněm. Při jednání o žádosti Prostějova za vlastní statut úředně bylo zemskému sněmu sděleno, že Prostějov má 1476 voličů a starosta Czerny jich do volebních seznamů zařadil jenom 1361 a to do sboru III. 1090 místo úředně vykazovaných 1179. Dalším dokladem jest počet přesporních majitelů pozemků. Ve voličských seznamech Czerného jest jich uvedeno pouze 16, kdežto r. 1867 jest jich tam zapsáno 307, z nichž 41 má předepsanou daň nejméně 10 zl. Touto machinací byla strana národní zkrácena o sta dobrých svých hlasů a bylo volební křivdou, že se nedomohla plného vítězství ve sboru třetím. Křivda ta byla tím křiklavější, že starosta Czerny nesprávně řídil akt volební a že připustil protest Dra Heina a škrtl 34 hlasy voličů národních.

Strana národní chybila tím, že neprovedla řádného reklamního řízení, a že ani rekusem neprovedla korektury nespravedlivého výsledku volebního. Tím ukázala, že její volební organizace tehdy nebyla ještě dostatečnou, že postrádala právních rádců a vyškolených vůdců. Tím se také stalo, že nebylo protestováno proti virilnímu právu pensionovaných důstojníků, což se později stalo osudným. Mezi virilisty tehdy byl také neprávem zařazen Alois Einaigl jako c. k. notář, což r. 1867 bylo opraveno . . .

Volební seznamy k volbám r. 1867 byly v otázce spoludržitelů realit správnějšími — v I. sboru jich bylo 22 a ve II. sboru 74 —, ale za to složení volebních sborů bylo nesprávné a protizákonné. Starosta Jan Zajíček a důchodní Němčický zdělali sice pořadový seznam voličů ve smyslu § 12, zařadivše napřed občany čestné i další virilisty a za nimi poplatníky dle výšky daně volební, a také dle § 16 rozdělili úhrn volební daně na tři rovné díly a voliče poplatné dle ní zapsali do příslušných sborů, avšak opomenuli provést druhý oddíl § 14. Volební řád praví: »Občané čestní a příslušníci obce, kteří mají dle § 14. al. 4. právo voliti, náležejí do prvního sboru voličského. Pakli však na tyto osoby právě tolik hlasů anebo ještě více připadne, než na ty, kteří dle placení daně mají se vřaditi do prvního sboru voličského, tedy se z nich má vřaditi do druhého sboru voličského tolik, aby počet nazpět pozůstalých obnášel méně než polovici těch, již dle placení daně vřadění byli do sboru prvního. Při tom bud'tež z oněch, kteří

jistého ročního platu požívají, ti do druhého sboru voličského vřadí, kteří menší plat mají. Z těch, kteří nemajíce ročního platu prvnímu sboru voličskému náležejí, má se vřaditi do druhého voličského sboru takový počet, jenž jest přiměřen poměru, v kterém se ve sboru voličském svrchu dotčeným osobám nacházejí.»

Autoři voličských listin příkaz tento neprovedli a rozvrhli voliče tak, že v I. sboru zůstalo prvních 114 voličů seznamu pořadového a mezi nimi všichni virilisté počtem 51, kdežto ve II. sboru zanešeno bylo 210 voličů a sice samí poplatníci a žádný virilista, což bylo nesprávné i protizákonné. Z I. sboru mělo býti 20 virilistů zanešeno do II. sboru, kterýžto by pak byl měl 230 voličů, a v I. sboru byli by zůstali 94 voliči a mezi nimi jen 31 virilista.

Tato základní chyba voličských listin byla asi základní příčinou prohry německé a to nejen tím, že by správným rozvrhem virilistů bylo Němcům přibylo nejméně 15-17 hlasů ve II. sboru, nýbrž hlavně efektem mravním. Neboť strana nár. snáze mohla vymýcením vlivu virilistů silno agitovati u poplatníků a vybízeti, aby sami, bez cizích důstojníků a byrokratů rozhodli osud města ve prospěch svůj. Ona také pravděpodobněji mohla ujišťovati o svém vítězství a to, jak jest známo, vždy bývá mocnou agitační zbraní a přitahuje voliče nerozhodné.

Strana národní v těchto volbách prokázala dobrou organizaci a takticky jednala velmi opatrně, že těžila z chyby Zajíčkovy a ničeho nečinila pro to, aby rozvržení volebních sborů bylo napraveno. Při tom ještě vyreklaovala 2 virilisty z listin a mezi virilisty vreklaovala rytmistra-auditora v. v. Floriána Nováka a kooperatora P. Antonína Vránu.

Za to neopatrně sestavila svoji kandidátní listinu pro II. sbor, zařadivši do ní učitele Aloise Pořízku. V době tuhého centralismu a jeho násilnických metod bylo na snadě, že ustaváci se postaví proti zvolení národního učitele vůbec a Pořízky jako výbojného organisátora zvláště a že neliberálně se skryjí za § 10. řádu o volení v obcích, který praví: »Voleny býti nemohou osoby ve službě obecní postavené, pokud jsou ve skutečné službě obce«. Vždyť ustaváci dokonce rozhodli, že

také učitelský úřad na některé obecní škole střední zásadně jest úřadem obecním! . . .

Strana národní, pozbyvši mandátu Pořízkova, ztratila dvou-třetinovou většinu v obecním zastupitelstvu a tím byla Němcům vydána na milost, nebyla schopna vésti obecní záležitosti nerušeně a dle svého programu, dle potřeb národních. Měla nad sebou Damoklův meč § 41. obecního řádu, který nařizoval: »Aby výbor mohl usnešení činiti, potřebí, aby aspoň dvě třetiny údů jeho byly pospolu«. Avšak ani mandát Pořízkův by ji nebyl vyvedl z tohoto úskalí a víru — Němci, získavše Ferdinanda Vogla, měli tak jako tak více nežli jednu třetinu mandátů. Proto leckteré výtky, řízené k tehdejší české většině, třeba opravit a uvést v soulad se skutečnými poměry její síly a mohoucnosti.

Volební komise s Janem Zajičkem v čele v Pořízkově pří-padě nejednala správně a rozhodla proti zákonu, škrtnuvši jeho hlasy jako osoby nevolitelné a prohlásivši německého protikandidáta za zvolena. Jednala proti § 32. volebního řádu, který rozhodoval: »Byl-li někdo zvolen, kdo není volitelný, zruší úřad politický volbu takovou jako proti zákonu před-sevzatou«. Tedy c. k. okresní hejtman a nikoliv volební ko-mise. Arciž výsledek by býval byl stejný . . .

Do větší chyby upadla strana národní tím, že bez námitek připustila povolání Dra Boráka do obecního zastupitelstva a tím německé oposici pomáhala dodati výbojnou hlavu. Mohla vším právem namítati: platí-li § 10. o nevolitelnosti pro učitele Pořízku, stejně platí také pro Dra Boráka, který jest ve sku-tečné službě obce jako její městský lékař. Tento charakter městských lékařů byl již tehdy tak vykládán a správní soudní dvůr později výslovně vyřknul, že městští lékaři, jelikož jsou v obecní službě, nejsou do obecního zastupitelstva volitelní. (Budwinski č. 3465 a č. 4164) . . .

Volební listiny pro volby r. 1870 byly sestavovány za ne-obyčejně těžkých okolností a poměrů. Uplatňoval se tu nový daňový zákon, zasahoval tu Dr. Bažant, který byl chefem berního referátu, franktierský boj tu vedl i obecní důchod a starosta Novák i s Dr. Fanderlíkem nebyli v otázkách taktiky volební tak »mazaní«, jak jím byl Dr. Bažant, dle doznání Dra Nemluvila vlastní vůdce kasina. Dle toho volební boj za Němce vedl vlastně c. k. okresní hejtman, který jako bývalý

úředník Giskrova zemského výboru byl ve volebních praktickách obzvláště zkušeným.

Německé, recte Bažantovy, práce volební připravovaly se dlouho před volbami a berní referát byl při nich pomocníkem, ať vědomým, ať nevědomým. Základním motivem bylo, co nejvíce voličů vytlačiti z II. sboru do sboru III. a vytvořiti německé voliče nově. Tito lehko se daňovými předpisy tvořili ze židovských obchodníků a úkolu prvního se mělo dosíci silným zvýšením volební daně v I. sboru. K tomu musila také přispěti I. rolnická sladovna, které urychleně byla předepsána daň výdělková. Co bylo s daní firmy M. & J. Mandl, těžko dnes říci.

Ke zmatku ve voličských seznamech vydatně přispěl důchodní Němčický, který volební výkazy daňové předložil tak, že opětně jako r. 1864 nebyl v nich vzat zřetel na spolumajetek, ač se r. 1867 na něj správný vzal ohled, a tím celá volba postavena byla na nesprávný základ. Že se to stalo jen ke škodě strany národní, o tom svědčí případ Kateřiny Weiglové a Neudörflův, a několik příkladů ukazuje dosah těch nesprávností:

Ve volebních listinách byli bez slučování a po slučování daní

r. 1867:

r. 1870:

Spurný Arnošt a Karolina s daní 167 zl.	Spurný Arnošt s daní 299 zl.
Vojáček Vilém a Františka s daní 223 zl.	Vojáček Vilém s daní 370 zl.
Weigel Arnošt a Arnošta s daní 168 zl.	Weigel Arnošt s daní 388 zl.
Vogl Rudolf a Josefa s daní 145 zl.	Vogl Rudolf s daní 162 zl.
Klement Jan a Františka s daní 134 zl.	Klement Jan s daní 160 zl.
Weigel Frt. a Magdalena s daní 114 zl.	Weigel František s daní 191 zl.
Weigel Jan a Regina s daní 107 zl.	Weigel Jan s daní 144 zl.

Vedle útočného plánu s I. sborem bylo pro Němce, recte pro Dra Bažanta rozhodným ustanovení § 17. řádu volebního, dle něhož rozhodnutí politického úřadu má konečnou platnost. Ježto podklady reklamační, jak soudím, byly stanoveny Drem Bažantem, byl osud jejich v rukou Dra Bažanta samozřejmým a právník mohl býti zvědav jenom na důvody rozhodnutí.

Hlavní útok reklamací také mířil k zesílení volební daně v I. sboru. Město Prostějov jako právní osoba bylo reklamováno a mezi voliče zařazeno jenom proto, že jím do I. sboru přibyla nová daň 1685 zl. 50½ kr. Stalo se to protizákonně, ježto obec nikdy své vlastní zastupitelstvo nevolila a voliti

nemůže. Správní soudní dvůr to vyslovil jasně: »Obec jako právní osoba nemůže býti k volbě, volí-li se její vlastní zastupitelstvo, oprávněna. (Budw. č. 139.)

Nesprávně bylo jak od Dra Bažanta, tak od c. k. okresního hejtmana Widmana rozhodnuto ve prospěch volebního práva ideální daně činžovní. Blízká budoucnost to prokázala autoritativně — správní soudní dvůr uznal za právo: »Pokud volební právo na daní jest závislo, lze pouze k oněm daním prohlédati, které poplatník skutečně platiti má. Podle toho nelze držitelům domův, ode daně činžovní osvobozených, v evidenci chovanou ideální činžovní daň, od které jsou osvobozeni, při vřaďování do volebních seznamů počítati, (Budw. č. 3000), nýbrž jediné 5% daň ze příjmů (Budw. č. 1890). Ostatně později také to na sobě zkusil purkmistr Jan Zajíček. Ten k obecním volbám r. 1883 opakoval volební manévř dle Dra Bažanta, u 40 majitelů nových domů do volebních listin zařadil ideální daň činžovní a správní soudní dvůr volby, dle takového triku provedené, zrušil a přinutil purkmistra Zajíčka, aby provedl volby nové na základě volebních seznamů bez této daně.

Případ Marie Mařchové svědčí o nesprávném postupu důchodního. Daň z Kožušníčkova žudru byla již r. 1867 psána na nezletilé Štěpána a Viléma Kožušníčka, avšak do listin r. 1870 zařazena byla uživatelka domu, ač daň ze žudru na ni psána nebyla a ač ona se svoji daní zapsána byla mezi voliče III. sboru. Byl to smluvený úskok, kterého strana národní neprohlédla.

Důvody, jimiž Dr. Bažant rozhodl o volebním právu pensionovaných důstojníků, byly machiavelistickými. Osoby vojenské byly dle staršího zákonodárství, tedy v době, kdy reklamovaní důstojníci přecházeli do výslužby, příslušny tam, kam příslušely před nastoupením vojenské služby — později to stejně vyřkl správní soudní dvůr (Budw. č. 751) — a nebylo lze o jejich domovské příslušnosti poukazovati také na § 19. zákona domovského z 3. XII. 1863 z. ř. č. 105 jako na bezdomovce, ježto paragraf ten týká se hlavně nalezenců, tuláků, cikánů a pod. Kdyby se smělo volební právo vojenských pensistů řídití uvedeným paragrafem o bezdomovcích, mohli si Němci vojenské pensisty z celého státu na půl roku střídavě usaditi v Prostějově, v Přerově, v Kroměříži a jinde

a ti samí byli by získali ve sborech druhých většinu, čímž by právní smysl volebního řádu byl přiveden ad absurdum.

Ostatně o volebním právu takovýchto důstojníků nebyl upřímně přesvědčen ani ústavácký poslanec Dr. Ryger, když na sněmu zemském v dubnu roku 1867 obhajoval volbu Zajičkovu.

Dr. Bažant dopustil se tu machiavelismu vývodem, že reklamační komise neprokázala, kde jinde reklamovaní pensisté důstojníci měli své domovské právo, ač věděl, že naopak jedině reklamant jest povinen reklamované právo svoje dokázat a doložit. Později to kategoricky přikázal i správní soudní dvůr: »Závisí-li vřadění do volební listiny, po případě přijetí do určitého volebního sboru na příslušnosti v dotyčné obci, tu jest příslušnost tuto před volebními úřady, jež nejsou k tomu povolány, aby v otázkách příslušnosti rozhodovaly, náležitým způsobem prokázati«. (Budw. č. 2949.)

Protizákonnost rozhodnutí Dra Bažanta nejmarkantněji se ukázala na případu Jindřicha Gontarda, generálmajora v. v. Dr. Bažant r. 1870 slavnostně rozhodl, že jest virilním voličem v Prostějově, ježto jest příslušníkem obce, a správní soudní dvůr téhož Jindřicha Gontarda z volebních listin prostějovských r. 1883 vyloučil, ježto nemá domovského práva v Prostějově a není jeho příslušníkem. Správní soudní dvůr tím veřejně dosvědčil, že Dr. Bažant protizákonně dal roku 1870 volební právo virilní onomu generálmajorovi a podle něho ostatním důstojníkům . . .

Dr. Bažant ve svém vyřízení ani nenaznačil, že po uznání volebního práva reklamovaných důstojníků v. v. jest nutno také znova rozvrhnutí virilní voliče mezi I. a II. sbor, Dr. Nemluvil také toho neprovedl a tím resultovalo nesprávné, protizákonné upravení volebních seznamů I. a II. sboru a volba provedena dle voličských listin, které nevyhovovaly ustanovením volebního řádu. Po ukončení reklamačního řízení zůstalo v I. sboru 38 poplatníků a dle volebního řádu smělo v něm zůstatí virilistů méně, nežli byla polovice poplatníků, tedy nejvýše 18. Dr. Nemluvil jich v I. sboru ponechal 21, čímž se volba formálně stala zmatečnou.

Strana národní měla proti tomu protestovati a chybila také tím, že opětne nechala Dra Boráka v obecním zastupitelstvu a dokonce ve funkci radního . . .

Daňovými změnami vykazaly volební listiny r. 1870 nové, ztížené poměry, v nichž vítězství strany národní bylo na vázkách, a Dr. Bažant s konečnou právní platností protizákonnými prostředky docílil, že se strana národní ocitla před neodvratnou porážkou.

Namanuje se ještě otázka, bylo-li tehdy vůbec možno čeliti praktikám Dra Bažanta a odvrátiti pohromu, připravenou tak rafinovaně. V pozdější době, kdy vyškolenost volební v Prostějově byla příslovečnou, bylo to na snadě. Avšak bylo k tomu nutně třeba, aby strana národní vedla přesnou evidenci daňových předpisů a aby dle nich závčas sestavila volební seznamy důvěrné. Tim by se bylo čelilo machinacím důchodu buď přímo při sestavování voličských seznamů, anebo reklamacemi, kterých by ani Dr. Bažant nebyl tušil. Nebylo by se to mohlo státi na základě předpisů úřadu berního, nýbrž dle výměru berního referenta. Vzpomínám tu na své zkušenosti z dobývání sněmovního mandátu Ivančického, obou Trnávky, z boje o Olšany u Šumperka, které jsem pomohl vyhráti tím, že jsem za podklad akci bral výměry berního referátu a potěl jimi výkazy úřadu berního, který ať z pohodlnosti či manipulační praktičnosti, ať úmyslně vybíral daň slučovanou, jak to pro volební seznamy prostějovské vykázal důchodní Němčický. Při tom měla si strana národní býti vědoma, že rozhodnutí reklamační komise má konečnou platnost, vyhoví-li se reklamaci. To znamenalo: do voličských seznamů prozíravě zařaditi město Prostějov jako osobu právní i důstojníky pensisty, do volební daně zařaditi také ideální daň činžovní a pak to všechno reklamacemi vyloučiti z volebních listin. Avšak i tu jest otázkou, nebyl-li by Dr. Bažant i přes takovou reklamační normu, kterou také správní soud později jasně vyřkl (Budw. č. 3114), eventuálnímu rekursu vyhověl. V těch dobách bylo každé násilí proti českému lidu možným.

Pokoušel jsem se, zjistiti úplný dosah nesprávnosti voličských seznamů a chtěl jsem si je k vůli tomu nově sestaviti dle tehdejších výměrů berního referátu, ale úředně bylo mně sděleno, že berní předpisy se na úřadě uschovávají jenom po dobu 30 let a po ní že jsou odesílány do papíren. Podařilo se mně jenom prohlédnouti daň domovní, jak byla vykazována u berního úřadu v úřed. lejštrách »Verzeichniss aller Häuser der Steuergemeinde Prossnitz Stadt sammt Judenstadt sammt

ihrer Classification für die Häusersteuer. Auf Grund des Steuerveränderungsausweises vom J. 1854 neu verfasst.« — V těchto výkazech nikde nejsou vyznačeni spolumajitelé domů, veden jest všude jenom jednotlivec a toť patrně základ všech omylů i křivd při sestavování voličských seznamů k volbám obecním i k volbám sněmovním. O tom strana národní mohla věděti, zvláště dle zkušeností z voleb sněmovních, při nichž byly voličské seznamy opravovány také dle záznamů v knize pozemkové, a měla se pokoušeti o správné výměry berního referátu a, nebylo-li jich ani tam, eventuálně i u pozemkového úřadu. Pokoušela-li se o to a nepodařilo-li se ji to pro ústaváckou konstelaci státního úřednictva, nemáme žádných zpráv. To však můžeme s určitostí tvrditi, že Němci i důchodní Němčický o neúplnosti výkazů berních věděli a že z nich také těžili. Němčický mimo to měl v nich paravent proti eventuelním výtkám starosty i městské rady...

V uvedeném berním »Verzeichnissu« jsou také vedeny záznamy o nových domech až do r. 1881, jsou v nich také vyznačena osvobození od daně činžovní a z těch vidno, že Dr. Bažant v řízení reklamačním rozhodoval jen o volebním právu několika z nich, o těch, která sesílila volební daň I. sboru a která Němcům prospěla ve II. sboru. Bylo tedy pro reklamační řízení vybíráno rukou zkušenou...

* * *

Jest také otázkou, jak dalece jest oprávněna výtká, že se strana národní nešťastně a ke škodě národní rozhodla, aby se mandátů vzdali starosta Florián Novák a po něm ostatní čeští členové obecního zastupitelstva.

Jisto jest, že v tehdejší době to byl krok neobvyklý a že mohl býti zazlíván všemi, kdož neznali situaci v zastupitelstvu a soudili povrchně. Leckde mohlo se namítnouti, že resignace Němců nemusila vyvolati resignaci Čechů, ale mělo se také uvážiti, že 18 členů zastupitelstva může sice na krátko obec administrovati, že však nemůže žádného usnesení učiniti a jakýmikoliv prostředky obce disponovati. Takové kusé zastupitelstvo bývalo a bývá úředně rozpuštěno a vedení obce svěřovalo se a svěřuje se správní komisi. Při přesné vytyčené směrnicí Dra Bažanta jistě bylo počítáno i s rozpuš-

těním zastupitelstva a resignace Němců byla smluveným začátkem. Konec — správní komise — byl by býval stejným, ať se starosta Florián Novák i jeho druhové úřadů svých vzdali čili nic.

Zbývá dle mého soudu jen nerozhodnuto, byl-li pro tehdejší předvolební náladu výhodnějším bengál vzdorovitého odchodu, či naopak umíráček rozpuštění zastupitelstva. Pro bengál mluvily rekursy reklamační komise, které do Brna i do Vidně úředně prohlašovaly, že starosta rozhodně odepřel provést volby dle voličských seznamů, protizákonně Drem Bažantem upravených, a národní voličstvo bylo jím povzbuzeno k oslavné demonstraci.

Mährischer Correspondent dne 8. XI. 1870 zajásal: »Český měšťanosta auditor Novák a městská rada byli pro neprovádění voleb odstraněni.« Tato zpráva napovídá, že Němcům byl by milejším býval umíráček nežli bengál.

My dnes nemůžeme s dobrým svědomím rozhodnouti, byl-li před šedesáti lety správnějším umíráček nebo bengál, ale určitě smíme tvrditi, že krise české většiny v obecním zastupitelstvu byla tehdy neodvratnou . . .

Konec dílu druhého.

PŘÍLOHA.

Dr. Josef šl. Koudela, poslanec a advokát v Brně, napsal v Hlasech z Hané dne 27. XII. 1910 pro »Památník českých bojů o Prostějov r. 1890 a 1891« svoje »Historické vzpomínky z Prostějova«. Z těch první oddíl zní:

»Dne 29. října 1870 přistěhoval jsem se do Prostějova, bych nastoupil místo koncipienta v advokátní kanceláři vyhlášeného, bohužel příliš brzo zemřelého advokáta a politika Dra Josefa Fanderlíka.

Prostějov byl tenkrát velikou vesnicí bez dláždění, bez řádného osvětlení, avšak pln bezedného bláta.

V den mého přistěhování se neb v den následující se konal tam velký průvod pochodňový.

Na otázku, co jest příčinou této oslavy, sděleno mi, že průvod ten se koná na uznání hrdinského, vlasteneckého si počínání tehdejšího starosty města Floriána Nováka a celého výboru, který se vzdal pro stávající rozpory s tehdejším okresním hejtmanem Drem Bažantem, německým nacionálem, svých úřadů.

Celé obecní zastupitelstvo bylo tehda českým a okresní hejtman mu kladl v každém ohledu překážky v cestu, chtěje očividně je přiměti k odstoupení, by Prostějov mohl býti poněmčen.

Působili tehdy v Prostějově zuřiví Němci Dr. Zaillner, advokát, a Dr. Hein, advokát a notář, kteří dovedli získat mladého, neobyčejně čilého obchodníka železem Jana Zajička pro německví a ve spolku s okresním hejtmanem Drem Bažantem, jenž se stal pomocí Čechů v roce 1868 okresním hejtmanem v Prostějově, kuli plány na poněmčení Prostějova.

Slyše o příčině pochodňového průvodu, odvážil jsem se vysloviti svoje podivení nad tím, že české zastupitelstvo okresnímu hejtmanovi uhnulo a se svých funkcí vzdalo, podotýkaje, že to bude trvati dlouho, než Prostějov bude míti opět české zastupitelstvo.

Tehdejší vůdcové čeští přijali má slova nemilostivě, mluvili o nezkušeném mladíku a byli plni naděje, že při nastávajících volbách bude zvoleno opět české zastupitelstvo. Bohužel neměli pravdu.

Politické úřady jmenovaly tehdejšího advokáta Prostějovského Dra Nemluvilu, původem Čecha, který měl za manželku dceru vlastenecké rodiny Vojáčkovy, kurátorem města a týž řídil volby společně s okresním hejtnanem a pány Drem Zaillnerem, Drem Heinem a Janem Zajičkem. Při volbách ohromná česká většina voličů byla umlčena a v II. i I. sboru byli zvoleni do obecního zastupitelstva Němci a starostou města se stal Jan Zajiček.

Okamžitě po volbách započali Němci svou bezohlednou práci, při čemž jim byla u velké míře na prospěch okolnost, že nově zvolený starosta Jan Zajiček byl v soukromém ohledu povahou ryzí, mužem nad míru pilným, přičinlivým a ke každému milým.

Prostějov měl tenkrát jen 2 obecné, t. zv. smíšené školy a 2 ústavy peněžní, českou zkvétající záložnu a nepatrný ústav německý Vorschussverein.

By činnost Němců se paralysovala, usneseno, že česká strana zřídí českou reální školu a po předběžných poradách otevřena škola ta počátkem školního roku 1871/2...«

Spisovatel Emil Tréval ve svém díle »Kdo za pravdu hoří«, které jest pokračováním jeho »Průboje« a vypisuje osudy jeho otce Václava Waltera v osobě Schwertově, píše o téže době patrně podle zpráv svého otce, proživišího řadu let v Prostějově, a mezi jiným o tehdejším Prostějově napsal:

»Boj proti vládnoucím hanáckým odrodilcům a židům nebyl snadný. Voje české skládaly se ze řemeslníků a malých živnostníků. Výhody inteligence a bohatství byly na straně německé: advokáti, lékaři, učitelé, fabrikanti a velkoobchodníci. Zajiček odpíral straně slovanské právo na spoluvládu v městě... Zakládány potravní spolky, záložna, ježděno k politickým besedám na venkov, v kavárně a ve Čtenářském spolku hlasitě předčítány noviny a Dr. Lakomý s Drem Anderlíkem dávali vysvětlivky... Před volbami v červenci r. 1867 zaručovali národovci Václavu Walterovi, že ho zvolí za policejního komisaře, avšak ctižádost Hegrova zvítězila...«

Nespokojenost s vládou slovanské strany. Slovanští členové zastupitelstva dali se brzo v područí vychytralých městských úředníků, kteří tu zbyli z vlády minulé. Byli zaryti

Němci a, jsouce znalí obecního hospodářství, snadno obelstili nováčky, kteří jim měli dohlížeti na prsty. Hegr jako policejní komisař dopustil se několik přehmatů z neznalosti zákona a byl i trestán. Proto se vzdal úřadu . .

Einaigl do zastupitelstva nepřichází, děkan prý jest jednou pro Slovany, po druhé pro Němce a purkmistr s Pořízkou, který jest ve výboru za II. sbor, německým advokátům a fabrikantům nestačí, když jim ostatní členové zastupitelstva nepomáhají, ba dokonce často se do léčky německé zlákatí dají. Není tu vůdči, prohlédavé hlavy . . . Politické děti — dají jim zbraň a moc do ruky, napřed sami sebe pořežou! . . . Jak těžko jest udržeti dobytou posici! I defensivě dlužno se učiti! A bude-li Prostějov zase ztracen, jaká rána to bude pro politický život na Moravě! Jaký odkrok na postupu k nabývání samosprávy v dědictví otců, jaká potupa, z neschopných rukou pouštětí vládu otcovských statků i vlastních osudů cízákých . . . Není vůdců. A kdo by mohl býti, nedbá. V Dru Anderlíkovi není tolik lásky jako v Dru Lakomém. Muž krásné tváře i postavy, skvělých vlastností společenských, ale povaha do různých směrů roztříštěná. Potřeboval pobídek, pochval, podnětů, aby šel za jistou ideou. Rozpaloval se snadno, zářil a uchvacoval, ale rychle též chládl a odpuzoval. Měl myšlenky krásné, byl duchaplným a parátním, debateurem, ale konání jeho scházelo ono centrum, v němž by všechny jeho skvělosti paprskovitě se sbíhaly a odtud krev zahřívaly . . . R. 1870 zastupitelstvo v Prostějově, zcela demoralisované, hledělo se při vesle udržeti tím, že nevypisovalo po zákonním období volby. Po dvojí urgenci rozpustila vláda celé zastupitelstvo a dosadila k vypsání a provedení nových voleb v čelo obce vládního komisaře . . .

František Martinák, první ředitel »České nižší reálné školy Občanské záložny v Prostějově«, pozdější »České nižší reálné školy Matice školské v Prostějově«, napsal do dějin ústavu ve školním roce 1871/72:

»Prostějov neměl do r. 1871 středního ústavu. Poněvadž zákon zemský, daný 30. dubna 1869, nařizoval, aby se dosavadní nesamostatné reálné školy do začátku školního roku 1871/72 buď v samostatné reálné školy o 4 třídách anebo v měšťanské školy přetvořily, usneslo se dne 28. září 1859

obecní zastupitelstvo svou nesamostatnou trojtřídní reálnou školu proměnit ve čtyřtřídní samostatnou. Avšak usnesení toto provést pro různé překážky představenstvo nemělo bohužel náležitě ráznosti ani vytrvalosti . . .«

OPRAVY CHYB I. DÍLU.

Str. 16., řádek 6. místo okol má býti okolo.

Str. 39 ^{40a}) Nyní Fügnerova.

Str. 63., řádek 20. má býti: protiruské.

Str. 145., řádek 17. a 18. má zníti: Při protivenství předbělohorském proti českým bratřím.

Prosou vydal:

Meze dětima (1922).

Meze chasó (1924).

Ondřeji a inši obrázke
z Hané (1925).

Bévalo (1927).

Báňa (1927).

Dule z hroške (1928).

Pod Kosířem (1928).

Komurka. Stréc Karásek
(1929).

Z politických spisů vydal:

Křížová cesta opravy vo-
lebního řádu pro sněm
markrabství moravské-
ho (1903).

Několik črt z posledních
15 let města Prostějova
(1907).

Úryvky ze zápisků v do-
bě válečné (1928).

Z bojů o obchodní a
živnostenskou komoru
v Olomouci (1927).

35881/3.
Supp. II 17914

ONDŘEJ PŘIKRYL:

Z TĚŽKÝCH DOB PROSTĚJOVA.

III. DÍL.

**V KOMISI VYDAVATELSKÉHO SPOLKU V PROSTĚJOVĚ (HLASY Z HANÉ)
R. 1930.**

Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Václ. Moráka v Prostějově.

MUDr. ONDR. PŘIKRYL

narodil se 26./XI. 1862
ve Výšovicích u Pros-
tějova.

Knihy veršů vydal:

Hanácky písničky I. a II.
vydání. (r. 1900 a
1928).

Novy hanácky písničky
(1901).

Z večera (1912).

Ešče z Hané (1912).

Padesátka z Hané (1912).

Haná a Romža (jako pre-
mie Mor. Kola spisova-
telů I. vydání 1914, II.
vydání r. 1924).

Chabašči (1915).

Z vojne (1917).

Čase tvrčí než ocel (1921)

Zápise krála Ječminka
(1921).

Slizovy ruže (1921).

Stařeček z Hané (1922).

Rozmaryn (1922).

Prostějovsky písničky
(1927. Poctěno literár-
ní cenou mor. zemské-
ho výboru.)

ONDŘEJ PŘIKRYL:

Z TĚŽKÝCH DOB PROSTĚJOVA.

III. DÍL.

V KOMISI VYDAVATELSKÉHO SPOLKU V PROSTĚJOVĚ (HLASY Z HANÉ)
R. 1930.

Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Václava Horáka v Prostějově.

D 5881/3.

2348/1931.

9/437.2 (Pustějov)

Do roku 1869 byly v Prostějově dvě lékárny: lékárna Milosrdných bratří, kterou jim zabezpečil zakladatel jejich nemocnice, a lékárna dědiců po lékárníku Antonínu Horákovi, zvaná »u černého orla« a umístěná v domě č. 57 vnitřního města¹⁾. V domě tom byla radikovaným právem, vyznačeným v pozemkové knize po ministeriálním výnosu z 31. X. 1856. Proviseorem a později nájemcem Horákovy lékárny byl Vincenc Hundsfeld, rozený r. 1800, diplomovaný lékárník z r. 1823 ve Vídni a pro svoji mírnou a vlídnou povahu oblíbený předák německý. Vincencie Vojáčková dne 13. IV. 1869 koupila ten lékárnický dům i s obchodem pro svého 21letého syna Karla.

Karel Vojáček lékárnický diplom získal ve Vídni dne 22. VII. r. 1869, provoz lékárny na svůj účet převzal již 13. VII. 1869 a radikované právo lékárnické dal si v pozemkové knize znovu vyznačiti dle rozhodnutí místodržitelského ze dne 4. V. 1870. Vincenc Hundsfeld získal dne 30. IX. 1869 koncesi pro novou, třetí lékárnu v Prostějově a určil pro ni svůj dům č. 50 Vnitř. města²⁾, jehož vlastníkem byl již před rokem 1854.

O těchto lékárnických změnách, které znal z advokátní kanceláře Dra Josefa Fanderlika, uvažoval koncipient Dr. Jos. Koudela a vítal v nich zisk pro stranu národní, jda koncem srpna navštívit Karla Vojáčka, s nímž se přátelsky stýkal. Našel ho v tunelovitě a klenutým stropem chráněné pracovně, která zároveň sloužila za noční inspekční pokojík asistentů. Seděl u psacího stolu s lékařem Františkem Bittnerem, prvním českým MUDrem v Prostějově, který začínal lékařskou praxi v domě kupce Antonína Sillera č. 89 Vnitř. města³⁾ a který objednával si medikamenty a jiné potřeby pro svoji ordinaci. Měl větší hlavu, oválné tváře, kulatou bradu, veliké pysky, vysoké čelo, vlasy mocné, cestičkou rozdělené a nahoru česané, císařský vous s mohutným knírem a silné okuláry. Byl elegantně oděn a jeho přísný, opravdový vzhled ukazoval na nezlomný charakter.

»Obchod en gros?«, štípnul přichozí, ukazuje na lékaře.

¹⁾ Masarykovo nám. 6. ²⁾ Žerotínovo nám. 3. ³⁾ Rašínova brána 6.

Lékárník se vliálně usmál, přihladil si mušku i bradku a přikývnul:

»Ano. Jeden velký obchod již mám s obcí — za rok 1870 měl jsem účet za léky v ženské nemocnici 28 zl. 2 kr. a za léčení obecních chudých a služebníků obce 19 zl. 81 kr. Však větších obchodů potřebuji jak soli. Dům, jak jste si snad všimnul, jest přestavován i nadstavován, dostává moderní fačádu a vzhled lékárny se přizpůsobil Slabyhoudkově farmacii v Olomouci, kdež jsem praktikoval. Má skleněné dveře i objemné okno z náměstí do laboratoře a brzo tam na sklech uvidíte také vymalované typy, které mně odborník chce provést za 22 zl. Provisorní firma již také jest volavkou — stála 11 zl. —, obchodní pult jest objedнан za 21 zl. a staré regály mají na kahánku. Smýšlím na nové, ozdobné, a ty staré snad přenechám kolegovi Seichertovi v Rožnově, který se zajímá o lázenskost Luhačovic a chce tam zříditi lékárnu filiální. Tedy výplat až nad hlavu. A co k tomu daní! Domovní, pozemkové a výdělkové daně jsem za r. 1870 zaplatil 351 zl. 75 kr., daně z příjmů 93 zl. 50 kr., obecních přírážek bude 39 zl. 46 kr., silničního příspěvku 18 zl. 21 kr., obchodní komoře 1 zl. 87 kr., za asekuraci domu 7 zl. 76 kr. a za pojištění skel 3 zl. 47 kr. Nevostavbou přibude 5% daň příjmová z ideální daně činžovní nejméně 10 zl. 81 kr., účet komíníkův se ze 4 zl. zvýší na 5 zl. 40 kr. V knize účtů mám to vyznačeno a také zaznamenánu výlohu 18 zl. za lékárnickou revisi roční«, vzdychl si Vojáček a ze zásuvky vytáhl svoji účetní knihu, úzkou, podlouhlou, vázanou v plátně a opatřenou úřední pečeti na černožlutém motouzku, nesoucí signum: K. k. Hauptstempelamt in Wien. Kniha měla v čele napsáno: Mit Gott! Die Apotheke habe ich am 13. Juli übernommen.

Dr. Koudela se nepodivil, že Vojáčkovo účtování bylo německé — také Dr. Fanderlík posílal německé expens-noty městské radě, proti níž vedl opozici české menšiny!

»Také mám zaznamenáno, že jsem dne 8. února 1870 jako nový člen Občanské záložny a půjčovny v Prostějově zaplatil 2 zl. zápisného a 10 zl. jako členský vklad.

»Tím jste svému švakru Dru Martinu Nemluvilovi udělal díru do černého Petra — otevřeně jste se připojil ke frontě strany národní a on se kasal, že vás svede do zálohy kasina.«

»Jak bych mohl sejít z cesty, kterou mně na německém

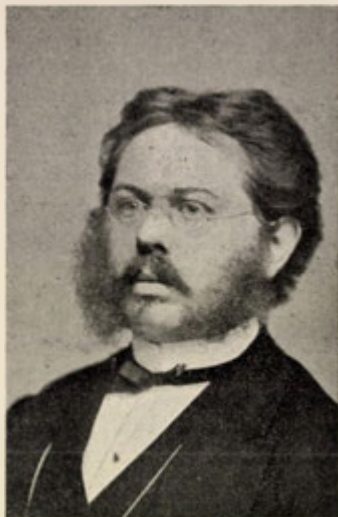
gymnasiu v Olomouci — českého gymnasia tehdy na Moravě vůbec nebylo — ukázali národní profesori František Vaněk a Dr. Svoboda! Pravda, při volbách r. 1870 jsem přece klopýtnul — dal jsem se vlákat na polovičatou kompromisní listinu česko-německo-neutrální a do dneška si proto činím výčitky. Polovičatost jest chybou. Chybu jsem udělal, ale chyba ta mne přivedla ke zdravé směrnicí životní: jíti vždy a všude rovně, přímo a — a nic se neodchýliti od poznané pravdy a zásadovosti . . . Tak, . . . jsem rád, že jsem měl příležitost to říci — ulevilo se mně . . . A co dobrého jste, paragrafisto, přinesl? Snad jste nepřišel pro kroužky, které se začínají doporučovat proti kuřím okám?»

»Nesu sedativum i excitans — lék utišující i lék povzbuzující . . . O novém c. k. okresním hejtmanu, který dnem 25. VIII. 1871 převzal úřad, dostal Dr. Fanderlík zprávu utišující. Jan Rupp býval úředníkem patrimoniálním, pak přešel do státní služby, až se stal c. k. okresním představeným v Přerově a c. k. okresním hejtmanem v Novém Městě. Jest sice Němec, ale jeho činnost v těchto okresích byla chvalná a proto ho ministerstvo Hohenwartovo přesadilo do Prostějova, očekávajíc, že bude i zde stejným způsobem činným.

»Nevím, nevím«, Dr. Bittner zatřásl hlavou, až se mu císařský vous rozvlnil jako žito, ovívané větrem, sňal okuláry a dodal: »Němec zůstane Němcem, ať má hereckou masku uzpůsobenou jednou pro komedii a po druhé pro tragedii čili nic. Rupp má v Olomouci zetě, inženýra a stavitele Karla Biberle, který jest na ostro kutým ústavákem a který hledá výnosnější působiště. Tchán půjde na circenses — na hru — těch, kdož zeťovi dají pomazaného chleba — panem. Zatím bude vykonávati to, co mu vláda naznačí. Zeť již šilhá do Prostějova — se spoléčníky K. Jiruschem, Vilémem a Václavem Knauerem staví za ulicí Vrahovskou vápenku a vymohl si již i pobočné koleje železniční k ní. Jistě má na mysli větší stavební podnikatelství, při němž se spotřebuje mnoho vápna. Místním prodejem sotva by vápenku udržel — vápeníci z Ochoze a Molenburku jsou mnohem lacinější.«

»Rupp se již činí dle vládní korouhvičky«, připojil Dr. Koudela. »Hrabě Hohenwart rozpustil moravský sněm a nové volby jsou vypsány na 5. září 1871. Vláda se snaží, aby získala autonomistické většiny, a proto dala pokyn, aby se do

volební daně čítala také válečná přírážka. Tím pětizlatová daň živnostenská vystoupí na desítizlatovou daň volební. Na Moravě se čítá obchodníků a průmyslníků Němců 3542, Slovanů jen 1144, ale ústaváčtí Němci z nich byli po většině již dříve voliči a novým právním názorem vlády na válečnou při-

MDr. FRANTIŠEK BITTNER.

rázku přibude mnoho nových voličů autonomistických ze řad řemeslnictva. My v Prostějově podali jsme přes 300 reklamací a Rupp většinu jejich vyřizuje příznivě a zabezpečuje nám také většinu ve volební komisi. Opětně kandidujeme Floriána Nováka a voličská schůze jest již svolávána na den 3. září do sálu Kroutilova. A Prostějov může čítati ještě s jiným poslancem — politické ústředí kandiduje mého chéfa, našeho Dra Fanderlíka, v městské skupině Nového Města, Žďáru, Bystřice pod Pernštýnem a Velké Byteše.

»Agitace volební u nás jest již v proudu«, doplnil Vojáček. »Rudolf Woletz agitoval již také u svých nájemníků pro Zajíčka a Bavlnická jednota vylepila na rohy plakáty, v nichž

oznamuje tkalcům, že netřeba se báti, jakoby k vůli volbám se stranou národní přišli o práci, hlavně u židů. Neboť Bavnická jednota by jim v tom případě opatřila výnosné zaměstnání. Totéž vyhlášeno jest v časopise »Občan«. Ale dnešní ráz agitace jest převážně kulturní — otázka reálná jest hlavní vzpruhou pro voliče národní«.

»Docílí-li se zřízení reálky, bude to korunou červencového táboru«, vzpomenul Dr. Bittner.

»Vlastně ovocem našeho moravského vedení politického«, zdůrazňoval Dr. Koudela. »Tábory jako takové nedělají politiku strany, nýbrž naopak politické ústředí vyvolává tábory, aby byly prostředkem politického tlaku, činěného massami a majícího ráz veřejného mínění. To, o čem tábory rokují, co chtějí, co vkládají do resolucí a petic, jest předem umluveno a připraveno v politickém ústředí a ono také se pak stará, aby přání, vůle táborů na směrodatných místech pomohla lámati nepřizeň, odpor vlád, anebo aby se vládě dala proti opozici opora pro provádění smluvených závazkův a snah. Bez tohoto postupu tábory sotva by kde dospěly k uskutečnění svých cílů. Jsem přesvědčen, že tak to také bylo s táborem červencovým. V té době měli jsme na Moravě jen dvě gymnasia, těžko vybojovaná, avšak ani jediné školy reálné a tu přirozeně naše politika v době, kdy se vláda i s ministerstvem školství dostala do rukou nám příznivých, musila v první řadě působiti, aby kulturní mezera byla vyplněna. A to co nejrychleji — vývoj deklarantské politiky jest neujasněný a v Rakousku, jak z dřívějších dob víte, obratem dne beránkovi vyrostou vlčí zuby. Ke dvěma gymnasiím patří dvě reálky a tu politika našeho ústředí správně se ohlédla k Prostějovu a k Telči, k městům teritoriálně tak od sebe vzdálených. Aranžerem táboru červencového byl Dr. Fanderlík, spolupracovník našeho politického vůdce Dra Aloise Pražáka, a tento mu dle mého soudu u hraběte Hohenwarta a u ministra školství Josefa Jirečka vyšlapal cestičku, po níž naše táborová deputace šla tak úspěšně a, přiznejme si, neobyčejně a nečekaně rychle. Vždyť žádost za vyšší reálnou školu s vyučovacím jazykem českým v Prostějově urychleně prošla zemskou školní radou a již 19. července 1871 byl okresní školní radě v Prostějově dán výnos č. 13.150, aby si vyžádala usnesení obecního zastupitelstva, »jaké plnění k vyšší reálce na sebe

převzítí pohotově by bylo«. Ve schůzi zastupitelstva dne 12. VIII. 1871 finanční odbor navrhl, aby k účelu tomuto bezplatně ponechán byl zdejší kapucínský klášter s pozemkem, souvisejícím s budovou aneb jiné příhodné stavební místo. Florián Novák jménem české menšiny navrhl: »Ohledem, že máme naději, že vysoké ministerstvo k zřízení vyšší reálky svolí na státní útraty, když obec značným příspěvkem přispěje, by obecní zastupitelstvo dřívější usnesení stran zřízení občanské školy zrušilo a usneslo se v ten smysl, aby outraty potřebné k vystavění budovy pro občanskou školu věnovány byly na stavbu pro budovu vyšší reálky s paralelkami německými a aby obec dálejc se uvázala, potřebný otop pro reálku dodávati«. Hynek Čecháček podporoval návrh Novákův a sdělil, že Občanská záložna a půjčovna v Prostějově se zavázala, ku zřízení slovanské vyšší reálky přispěti obnosem 5.000 zl. Návrh český padl desíti proti osmnácti hlasům a 18 hlasy byl přijat návrh odboru finančního. Proti tomuto usnesení ohlásil Florián Novák protest ve vlastním i ve jménu své strany. Ale osudy českých protestů? Zajiček jeden z nich doprovodil nepřipustnými útoky proti české menšině a hleděl zemskému výboru vsugerovati briskní odmítnutí. Na věcnou paměť doprovod ten cituji doslovně: »Jak se zdá, stalo se bohužel v obecním zastupitelstvu města Prostějova zvykem, že menšina proti každému usnesení podává protesty, třeba ani v nejmenším nejsou odůvodněny zákonem ani věcností, a tak menšina desíti členů podává i tuto stížnost«. . . . — A Giskrův zemský výbor české rekursy zamítá jako neodůvodněné a svévolné — »als unbegründet und muthwillig«, aniž by byl rozhodnutí svoje odůvodnil právně a věcně . . .

Němci svým usnesením vědomě mařili zřízení reálky, ježto věděli, že pro státní i pro zemské ústavy střední žádá se od obcí úplná školní budova i její udržování, jakož i jiné »plnění«. Neurčitostí svého usnesení o místě školní budovy také sledovali cíl průtahů — kdož ví, jak dlouho příznivý vítr Čechům povane z Vídne! Strana národní záludnost jejich tušila a proto včas připravila velkodušnost a obětavost Záložny, jejíž výbor usnesením svým o tak značném daru převzal dne 11. srpna 1871 hlavní, vedoucí roli v otázce reálkové . . .

V kanceláři Dra Fanderlíka máme již také opis zprávy městské rady, kterou táž dne 27. srpna 1871 zemskému výboru

připojila k minoritnímu rekursu Floriána Nováka & spol. proti usnesení zastupitelstva ze dne 12. VIII. 1871 o české realce. Městská rada se tam zvláště ohražuje proti tomu, že rekurs žádá také o zrušení usnesení zastup. z 9. VI. 1871, jímž bylo usneseno zřízení školy měšťanské a jež jest v právní moci. Obec prý nemůže převzít nová břemena škol, o které snad má zájem venkov, nikoli však obyvatelstvo města. Městská rada při tom píše: »Nynější zastupitelstvo poctivě se stará, aby zvedlo těžce zanedbané školství města Prostějova a napravila to, co dřívější zastupitelstvo za vedení prvního rekurenta opomenulo!« Vždyť se ví, že to byli právě Němci, kteří mařili všechny snahy českého zastupitelstva o rozvoj školství, že oni mají vinu na jeho ubohosti a že mají napravit hříchy, které dosud sami proti školství páchali a zaviňovali. Zemský výbor, dosud doména Dra Giskry, asi jim dá za pravdu a proto městská rada sebevědomě končí svůj doprovod našeho rekursu: »Nikdo nemůže nutiti obecní zastupitelstvo, aby nad síly obce proti svému lepšímu přesvědčení převzalo náklad na střední školu, které město nepotřebuje a která bez předchozího rozšíření obecných škol nemá žádného smyslu« ...

»Jak pak se při sepisování těchto jizlivostí na sebe podívali tři »kerndeutschí«, Zajíček, Dr. Nemluvil a Dr. Borák«, ušklíbnul se Dr. Bittner.

V té zahlučel na náměstí jizlivý smích a všichni tři vyprávěči vyběhli před lékárnu, co že se to děje.

Před Mariánskou sochou stál žebřinový vůz bedihošťského dvora cukrovarského a okolo vozu řehotali se valašští sekáči, žnečky a ogaři, které příručí Galaš měl najaty do žní. Dokončili práce na lánech, vynajatých od města Prostějova, byli před »dožatou« i před odchodem do svých domovů a vyžádali si jízdku do města, aby si leccos mohli nakoupiti a přivézt domů, »na Valachy«. A co je tak rozbrnkalo?

Jedna stará odbíračka z Hutiska nebo ze Solance zahleděla se za starým pánem, který měl růži v ústech a přecházel náměstím, a vykřikla:

»Hele, Borákuj Ján!«

Volala na něho jako na známého. Dr. Jan Borák — byl to on — se ohlédl, ale dal se skoro do skoku a tentam za Woltzův roh. Odbíračka si podepřela boky, projevovala nevoli

nad úprkem známého, ale její muž ji tišil, jako že Ján jest pán a nikoliv ogar od Rožnova.

»Pán nepán! Šak chodívať za našú stodolenkú a hore v Hutisku se mnú tancováť a zpíeval odzemek:

Po valašsky od zeme,
kdo ty kozy zažene?

A já by je byl zahnát,
ale sem sa vlka báť.

Štyry kozy, páty cap,
kdo vyskočí, ten je chlap . . .«

Odbíračka dala se při zpěvu do tance, až jí sukně litaly nad kolena, až křesala jiskry z hrbolatého dláždění, poskakovala a najednou z dřepu vyskočila a hrdě se zasmála:

»Ján tenkrát vyskočil, byl chlap — a já též . . .«

II.

Vlební trik s válečnou přírážkou se vládě Hohenwartově na Moravě podařil — autonomisté získali v městech 12 (dříve 8), ve venkovských obcích 28 (dříve 27) mandátů a, ježto ve II. sboru velkostatkářském zpět dobyli 30 mandátů, vláda měla pro sebe ze 100 mandátů pevných 67 hlasů. Ústaváci měli 8 mandátů za venkov, 19 za města, 6 za obchodní komory, celkem 33 hlasy.

V Prostějově zvolen byl dne 5. srpna 1871 Florián Novák 567 hlasy (posledně měl 325 hlasů) proti Janu Zajíčkovi, který zůstal v menšině 485 hlasy. Volba byla tuhá a strana národní při ni ukázala, že ani porážka ve volbách obecních jí neochromila, a vítězství své oslavila pochodňovým průvodem po městě a zastaveníčkem před domem Vincencie Vojáčkové a před Novým domem. Radost její zvětšila zpráva, že také Dr. Fanderlík byl zvolen za poslance, obdržev 155 hlasů ze 160 hlasů skupiny Novo-Městské.

Němci v době předvolební byli značně rozčileni proto, že c. k. okresní hejtman činil to, co se dříve dalo za vlád ústa-

váckých, a v den volební nerozumně přestřelili. Neboť poslali z advokátní kanceláře Dra Triescheta reklamaci k ruce volební komise proti zanesení 27 voličů do voličských seznamů, ač dle § 40 platného volebního řádu volební komise směla rozhodovati jen o odmítnutí takového voliče, který by byl od sestavení voličských seznamů pozbyl některé náležitosti, pro kterou volebního práva nabyt. Mimo to reklamace nebyla ani podepsána! Za to po volbě přijali celkovou i místní porážku poměrně klidně, resignovaně. Měli již z Brna zprávu, že se ústavověrní poslanci nedostaví k zahájení sněmu a že proti vládě Hohenwartově nastoupí abstinenční politiku. Kasino se utěšovalo tím, čím se po porážce za politiky deklarantské utěšovala strana národní, a hlásalo svým voličům: i kdyby v Prostějově byl zvolen ústavák Zajíček, nebyl by politice německé ničím platen. Ale barchetáři mstili se na tkalcích, z nichž několika odejmuli práci. Bavlnická jednota těmto tkalcům dle svého slibu opatřila práci u Eduarda Horáka a u jiných národvců.

Ve skupině venkovských obcí Olomoucka-Prostějovska-Plumlovka byli při volbě dne 4. září 1871 opět zvoleni P. Ignác Vrba, farář ve Skrbeni, 153 hlasy a Jan R. Deml 148 hlasy.

Po volbě sešli se v úřadovně Občanské záložny a půjčovny Hynek Čecháček, Dr. Fanderlík, poslanec Florián Novák a Alois Pořízka k poradě, co a jak začít v nové situaci. Ježto osou, okolo které se vše točilo v městě i na venkově, byla otázka reálková, byla i ona osou jejich porady.

Dr. Fanderlík sdělil přepis c. k. okr. hejtmána Ruppá ze dne 30. srpna, ve kterém se připomíná vyjádření městské rady o poskytnutí kapucínského kláštera nebo jiného stavebního placu pro školní budovu české reálky a ve kterém se žádalo: »Jelikož dosud vyřízeno není, na který způsob ty, s touto stavbou této vyšší reálky spojené výlohy k zapravení by byly, tak žádám o brzkou vědomost, zdaliž páni žadatelové tyto výlohy sami zakryjou aneb jaký příspěvek těchto výloh k zapravení pohotově by byl«.

Dr. Fanderlík dále sdělil, že rekurs Floriána Nováka & spol. v otázce reálkové byl dne 4. IX. 1871 zemským výborem odmítnut. Neboť proti usnesení z 9. VI. 1871 jest opožděný a usnesení zastupitelstva z 12. VIII. 1871 stalo se úplně zákon-

nitě. Němci si s odmrštěním přispíšili — za několik dnů bude zvolen nový, autonomistický výbor zemský a ten by snad byl k prostějovské reálce příznivějším! Od nynějšího výboru zemského nelze nic lepšího čekat — vždyť revoltoval i proti vládě a odepřel zkoumati akta volební proto, že neuznal zvolený sněm zákonným. Neboť prý bylo volební právo nezákonně rozšířeno vpočítáním válečné přírážky k dani přímé a ve II. sboru velkostatkářském prý byli k volbě připuštěni neoprávnění voličové

Z uvedených sdělení bylo všem jasno, že cesta k reálce po křížovatkách obecních jest neschůdnou a že by se dočasně mělo od ní odbočiti a nastoupiti cestu soukromou. Přípis c. k. okresního hejtmanství naznačuje, že vláda by reálku povolila i bez ohledu na obec, dostane-li se jí od žadatelů bezpečné záruky ohledně umístění a obvyklých »plnění« k ústavu. — A nutno spěchat — také vládní výnos nutí ku spěchu! —, ježto začátek školního roku jest přede dveřmi. Nebude-li reálka otevřena v jeho době, hrozí ztráta celého školního roku, ne-li ztráta všeho. Tedy: nedbati zatím na podanou již žádost a bez-ohledu na posavadní jednání mezi státem a obcí ihned zažádati za ústav soukromý a teprve pak, až bude v chodu, až prokáže svoji potřebnost i prosperitu, usilovati o to, aby byl postátněn. A kdož ví, nebude-li při nynějším seskupení sněmovním možno, aby byl převzat do správy zemské. Oba poslanci o tom pojednají v klubu poslaneckém a připraví pak i provedou potřebné kroky.

A kdo dá vládě bezpečnou záruku za žádaná »plnění«?

Hynek Čecháček jako předseda Občanské záložny a půjčovny zaťal sekeru do suku: »Záložna darem 5000 zl. řekla a, řekne také b. Svolám výbor a navrhnu, aby ústav zažádal za povolení, zříditi vyšší českou reálku v Prostějově a aby se svým jménem právně zavázal, že reálku bude vydržovati. Jsem jist, že návrh bude uvítán nadšeně a že valná hromada usnesení výboru jednomyslně schválí. Sněm jest svolán na 14. září, poslanci naši mohou tedy reálkovou otázku včas pojednati s Dr. Pražákem i s poslaneckými kluby, dáti mně potřebné pokyny pro Záložnu a navázati politické jednání s ministrem vyučování ve Vídni«.

Poslanci Floriánu Novákovi zazářily oči:

»Čekali jsme to, příteli, od tebe. To již také můžeme pro-

mluviti o školních místnostech pro začátek ústavu a o jeho řediteli. Pro první dvě třídy opatřím učírny v našem rodovém, Novákově domě č. 38 Vn. m.⁴⁾ a sice v traktu zadním s okny do ulice Knihařské. Pro příští rok snad se nám podaří od obce získati místnosti i pro další třídy. Ale co pak, nepodaří-li se to?»

»I tu Záložna pomůže«, spokojeně usmál se Čecháček. »Při likvidaci konkursu Ignáce Lukšíka Záložna převzala prostřednictvím mydláře Josefa Böhma dům č. 127 a 127/a Pl. př., zvaný »Na parním mlýně«⁵⁾ . . .

»Tam, že býval parní mlýn?«, přerušil Dr. Fanderlík.

»Patrně — lidové názvy domů bývaly přiléhavé, domu čís. 119 Pl. př.^{5a)}, kde byl cukrovar, dosud se říká »fabrika« — a Lukšík v zadním jeho křídle postavil soukenickou továrnu. Roku 1870 vichor porouchal její střechu a já, jakoby v předtuše věcí budoucích pomyslíl jsem na řádnou její renovaci a oznámil jsem letos v červnu opravu střechy. Obec mě odmrštila: »Oznámení toto nemůže přijato býti, anžto se jedná o stavbu nové střechy a nutno předložit dvojité vyhotovený náčrty. Na to jménem Záložny o stavbu střechy zažádal místopředseda Heřman Sluka, obec dne 11. VII. 1871 dala povolení a dnes budova jest jako hrad. Tovární místnosti v ní dají se lehko upravit na učírny i na kabinety a tam tedy máme reálkovou rezervu pro nejhorší případ. O tom arcit' třeba zachovati důvěrnost jako zpovědní tajemství, sice jinak bychom od obce nedostali ani bytu pro školníka. Rovněž třeba utajiti místnosti v domě Novákově«.

»A co s ředitelem?«, otázal se Dr. Fanderlík.

»Ten jest připraven z doby starostování našeho Floriána Nováka«, vysvětlil Pořízka. »Jest to náš krajan František Martinák, profesor reálky v Pardubicích, rozený v Nedakonicích, dávný přítel Prostějova. Po odchodu Dra Melichara Mlčocha na profesuru theologické fakulty v Olomouci česká většina obecního zastupitelstva zvolila dne 27. VI. 1869 za jeho nástupce Františka Martináka, avšak Němci s Drem Bažantem zmařili jeho potvrzení. Dne 28. IX. 1869 při jednání a přeměně hlavní a reálné školy opětne jsme Martináka zvolili za ředitele projektované nižší reálky a Němci s Dr. Bažantem po

⁴⁾ Žerotínovo nám. 13. ⁵⁾ Kostelecká ul. 26. ^{5a)} č. 37.

druhé zmařili naše usnesení. Nyní tedy do třetice všeho dobrého. Také učitelstvo rádo uvidí Martinákovo ředitelování — jest rázným, důsledným, neústupným i vůči úřadům a těchto vlastností jejich měkký a dobrosrdečný Jan Kaiser postrádá.

»Vždyť učitelstvo tyto vlastnosti má u Pořízky«, zdůraznil Dr. Fanderlík.

»Učitelstvo dnes již na mne hledí jinak než dříve. Jako jednatel Záložny jsem volán do všech rolnických záložen v okolí — letos nám přibyla záložna v Čehovicích a na rok přibude v Lešanech — k sestavování jejich bilancí a učitelstvo proto ve mně vidí více obchodníka než učitele. Mimo to ví, že vlivu u úřadů nemám — co se stal Dr. Nemluvil předsedou místní rady školní, strčil moji školu do bývalého kláštera kapucinského, kde s Kristiánem Skálou budeme mítí pospolitě vyučování dvou tříd, a hrdluje se se mnou o každou lavici, jichž tam mám nedostatek. Mimo to, jak učitelstvo ví, připravují se kroky, abych byl z učitelského povolání v Prostějově vyřazen« . . .

Dojednaná cesta byla nastoupena v pravou chvíli. Poslanec Novák hned po zahájení sněmování přednesl poslaneckému klubu školské poměry v Prostějově, zvláště otázku reálkovou, posavadní nezdar její pro nepřízeň obce a myšlenku ústavu soukromého jako začátku a přechodu ústavu státního nebo zemského. Myšlenka tato uznána za proveditelnou a počítáno s možností subvencování po případě i pozemštění ústavu již zřízeného. Nové, z iniciativy sněmu vzešlé zřizování reálné školy zemské by ani velkostatkářský klub nepodporoval. Rychlé zřízení ústavu soukromého odvisí od ministra školství a u toho lze ho za nynějších poměrů politických dosíci — vláda podala také osnovu o zabezpečení potřeb národnostních a v případě prostějovském má příležitost ukázat, že své návrhy chce podepřít skutky. Ministr Josef Jireček se na to upozorní a zajistí po předchozí intervenci a po případě i po předchozí úmluvě ihned zařídí žádané. Nejrychleji by se dosáhlo cíle, kdyby žádost byla jemu podána osobně . . .

Hynek Čecháček dostal potřebné pokyny urychleně, a ve výborové schůzi Občanské záložny a půjčovny dne 24.IX.1871 byl jednomyslně schválen návrh, aby ústav zažádal o povolení ke zřízení vyšší reálky v Prostějově s vyučovacím jazykem českým, aby se svým jménem právně zaručil za její vy-

držování a aby školním rokem 1871-72 otevřeny byly třídy první a druhá. Schůzi předložena byla vypracovaná žádost a zvolena tříčlenná deputace, která by žádost osobně podala ministru vyučování a vše potřebné s ním ujednala.

Deputace Záložny — Hynek Čecháček, Alois Pořízka a Florián Novák, který jako poslanec ji uváděl — hned na druhý

FRANTIŠEK MARTINÁK.

den odjela do Vídně a měla skvělý úspěch. Ministr Josef Jiřeček byl na její žádost připraven z Brna a přispěl jí vstříc cestou neobvyklou: vyhověl v plném rozsahu a dne 26. září 1871 zřízení české reálky v Prostějově povolil.

Po povolení reálky deputace odjela z Prostějova do Pardubic a získala profesora Františka Martináka za ředitele. Deputace Záložny vyslána byla také k měšťanostovi Zajíčkoví, aby české reálce povoleny byly místnosti v domech obecních. Týž slibil místnosti v bývalé vojenské nemocnici, ale vyřízení oddaloval, protože 10 členů české menšiny zažádalo o mimořádnou schůzi zastupitelstva, v níž by se pojednalo o žádosti Záložny za poskytnutí místností v bývalé voj. nemocnici pro českou reálku. Schůzi řídil náměstek Dr. Nemluvil a Hynek Čecháček odůvodnil žádost Záložny a připojil, že místnosti ty

byly přislíbeny měšťanostou Zajíčkem. Je tam sice nájemník, avšak týž za přijatelných podmínek uvolní žádané místnosti. Mluvčí Němců Dr. Borák vyličoval podmínky nájemníkovy za nepříjemné a k jeho návrhu byla žádost Záložny zamítnuta 19 proti 9 hlasům. Při schůzi se stalo, že plynárna jako za Zajíčka již častěji přestala dodávat plyn, a obecní výbor ocitl se ve tmě. Němci si při tom zavtipkovali, že s plynem zhasla také česká reálka — nemá místností! Za to tím kyseleji se tvářili, když Záložna se vytasila se svojí rezervou místností v domě Novákové a když zápis do první a druhé třídy reálky vypsala na dny 2. až 8. října do místností Měšťanské besedy v bývalém »panském domě«.

Reditel Martinák dostal od města Pardubic dovolenou na jeden rok, dne 1. října 1871 nastoupil místo ředitele české reálky v Prostějově a řídil zápis. Zapsáno bylo 89 žáků a to 44 z města a 45 z venkova a sice do první třídy 58 a do druhé třídy 31 žák. Později přibyli ještě dva žáci. Ústav otevřen byl dne 17. X. 1871 bohoslužbou, řízenou P. Antonínem Vránou.

Při zápisu na školní rok 1871-72 byli v Prostějově zapsáni na chlapecké školy 663 žáci a z těch na školu občanskou do I. třídy 51, do II. třídy 44 a do III. třídy 26, celkem 121 žák. Porovnáním zápisu na této škole se zápisem na české reálce se ukázalo, že Němci špatně odhadovali význam reálky a že neprávem potřebu její snižovali oproti škole občanské. Při tom sami se podivili, že na občanskou školu dalo se zapsati 60 žáků křesťanů a 61 žid. Mezi 60 křesťany bylo 8—12 žáků Němců, ostatní byli národnosti slovanské. Tím se objevil také germanisační cíl školy občanské.

Kasino vřelo zlostí i hněvem nad českým úspěchem a hledělo jej znehodnotiti i potupiti. Prossnitzer Wochenblatt v lokálce »Die czechische Realschule im Monde« napsal také: »Z vyhlášky na zdích jsme zvěděli, že ministerstvo vyučování (min. Jireček) povolilo českou reálku v Prostějově. Ale úřední signatury nikde! Jen to, že Občanská záložna tvoří direktorát a že ostatní jest na měsíci. Zřízení české reálky, otevřeně řečeno, vítáme s potěšením, poněvadž jsme toho mínění, že se brzy objeví, jak malá potřeba v přítomné době toho jest, a poněvadž nic nenamítáme, když svými způsoby proslulý český dorost z Prostějova a bůhví odkud v české škole se obrousí... Myslíme, že nyní, když pšenice vyrovnávací tak pěkně

kvete, bylo by záhodno, aby vedle slovanské reálky byl také zřízen kurs babický, pro porodní báby« ... A po schůzi zastupitelstva Pr. W. útočil na Hynka Čecháčka, že se opovážil odůvodňovati žádost za poskytnutí obecních místností pro reálku, ač neovládá ani slovanskou řeč (Občanská záložna jest mu těleso, mluví o ten fusbodn, ten kerper atd.), a pochvaloval si, že německá většina nesedla na lep. Jest prý to dokladem německého ostrovtipu a německé chytrosti a zároveň známkou, že hejla třeba hledati někde jinde. V jizlivosti zašlo kasino až do hlouposti, napsavši: »Kde má česká reálka hledati žáky, kteří by se jen česky chtěli učit? V městě není žádného a venkov raději posílá děti do škol, kde se učí v obou zemských jazycích. Nejlépe by bylo žáky rekrutovati mezi starší generací, kde by české vyučování neškodilo« ...

Podobné výlevy malomocného vzteku objevovaly se i v jiných německých novinách — také ve vídeňské Neue freie Presse — a měly účelem, vyvolávaní nesmiřitelnou nespokojenost s vládou Hohenwartovou.

Česká veřejnost přijala českou reálku prostějovskou s neobyčejnou láskou a čekala to, co naznačil Občan, napsav: »Zařízení a udržování reálky bude vyžadovati mnoho, ale jsme přesvědčeni, že ústav první svého druhu na Moravě musí býti prohlášen buďto za státní neb zemský«. A česká veřejnost uvítala také další čin Záložny, která zřídila podporovací fond reálkový, a podporovala její ušlechtilou snahu humanitní.

U Vincencie Vojáčkové o tom mluvili hned první den zápisový. Oskar Vojáček při tom líčil, jak nadšeně žáci chodili k zápisu, zvláště ti, kteří z bývalé reálky přestupovali do druhé třídy reálky české a těšili se, že vyučování budou v mateřské řeči české.

Karel Vojáček chopil se ruky matčiny a vzpomínal: »Toho jsem, matko, postrádal a to bylo příčinou, že jsem ti z německého gymnasia v Olomouci nosil vysvědčení, která jsi chtěla mítí lepšími. Němčinou, jak víš, doma jsem nemluvil, ve škole jsem jí neovládal a to přispívalo k těžkopádnějšímu chápání i vyjadřování. Profesor Ed. Haas to vystihl hned v první třídě, kterou jsem r. 1859 navštěvoval, napsav mně do vysvědčení z němčiny: chápání a vyjadřování dostatečné. (Tehdy ještě nebyly stanoveny známky klasifikační a každý profesor na vysvědčení vyjadřoval prospěch žákův svými slo-

vy.) Proto také byla »pozornost ne vždy upíatá« a »pilnost nestálá« — neúplná znalost vyučovacího jazyka nutně vede k roztržitosti a to, co se považovalo za nepilnost, bylo důsledkem zápasu s němčinou a vyplývající z toho časovou skleslostí: omrzelostí. Tak se dalo celé řadě slovanských žáků — v lokaci jsem byl 41. mezi 63 — a nejméně těm 22, kteří byli za mnou.

OSKAR VOJÁČEK.

Profesoři Partsch, Ed. Haas, Pfeiler, Dr. Bláha i Kozen na naše obtíže nedbali a jedině Vilém Tkaný a Frt. Vaněk nám Slovanům rozuměli a nám ulevovali. Řádně německy jsem se vlastně doučil až v lékárně Frt. Slabyhoundka, kde jsem od 1. IX. 1862 do 25. IX. 1865 praktikoval a pak teprve moje schopnosti se ukázaly v pravém světle. Ve školním r. 1867-68 jako mimořádný posluchač byl jsem zapsán v I. ročníku farmacii ve Vídni a rigorosum z botaniky, zoologie, mineralgie, fysiky, složil jsem s vyznamenáním. Stejně jsem složil druhé rigorosum dne 1. VII. 1869...«

»Aha, to bylo to, za které se platila taxa 14 zl. 92½ kr.«, vzpomněla Vincencie Vojáčková.

»... a sama jsi několikrát s pýchou opakovala, že jsem

dne 12. VII. 1869 složil třetí rigorosum pro magisterio pharmaciae »mit durchweg ausgezeichnetem Erfolge«.

»To již jsem pro tebe měla zakoupenu lékárnu dědiců Horákových«.

»Jak vidíš, prodělával jsem v německé škole očištec a toho jsou ušetřeni ti, kteří dnes tak nadšeně jdou k zápisu do reálky české. Jen abychom ústav ten udrželi — bude potřebovati rozsáhlé pomoci finanční . . .«

Vincencie Vojáčková, dojata vzpomínkami svého »Karlíčka« i závěrem jeho mínění, vstala, otevřela pokladnu, vybrala z ní 1000 zl. a podávala je synům:

»Na zřízení a vydržování naší české reálky« . . .

Oskar zazářil a předl dále národní nit:

»Němci se k reálce zachovali krutě a zaslouží si, matko, rány, kterou jim tímto darem nepřímou dáváš. Zasloužili by také za svoji nepřízeň k jednotám tělocvičným. Jsem náruživým Sokolem a žárlivě sleduji rozvoj tělocviku a na nedostatek vhodných místností žehral jsem zrovna tak, jak to činil Turnverein. Ten 1. III. 1871 podal městské radě memorandum o důležitosti tělocviku, upozornil ji, že školní tělocvična v kapucinském klášteře nevyhovuje a že při nové organisaci škol ani dostačovati nebude. Školám nepostačí ani jedna tělocvična v projektované nové školní budově. Jest potřebí tělocvičen dvou, pro děti menší a pro děti větší, v jejichžto místnostech a na jejichžto náradí by pak mohly cvičiti spolky tělocvičné. Proto třeba opatřiti tělocvičnu samostatnou a té by se dle mínění »turnrátu« získalo adaptací obecní budovy v uličce Městské⁶⁾. »Turnrát« předložil adaptační plány i rozpočty zednického mistra Ošťádala. Kolna mezi baštou Křenovského, domkem Františka Klosala a baštou Frant. Trebala rozdělila by se průjezdem tak, že by v levo byla tělocvična 16½ sáhu dlouhá a 8 sáhů široká, s frontou proti zadnímu traktu domu Arnošta Spurného »u tří zajíců« a se třemi okny k západu do zahrady měšťanské střelnice. Pravá strana kolny zůstala by obci pro skladiště jarmarečních bud. Přestavba i úprava vyžádala by nákladu 2315 zl. 98 kr. a Turnverein jest ochoten přispěti třetinou nákladu až do výše 1000 zl. a mimo to platit ročně příspěvek za upotřebením náradí. Také předpokládá, že

⁶⁾ Fügnerova ul.

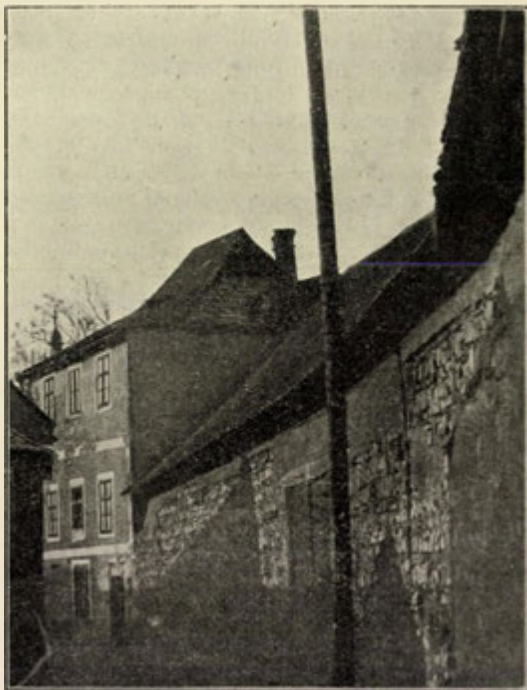
by se na úpravě zúčastnil Sokol a obec židovská, čímž by výlohy obce byly minimální. Náš Sokol podal k tomu dne 14. III. 1871 svoje dobrozdání, v němž vřele ocenil význam tělocviku a prohlásil: »Výbor tělocvičné jednoty Sokol sice uznává, že by to přesahovalo prostředky městské obce Prostějovské, aby ona dle příkladu pokročilejších měst švýcarských a německých zbudovala sama na své útraty obecní tělocvičnu, která by vyhověla časovým a obecným požadavkům (— jsou ale ti naši Dr. Fanderlík a Jos. Wait, kteří to psali, ironisté! —), přece oceňuje snahu městské rady, alespoň pokud možná této na nejvýše nutné potřebě vyhověti. Výbor Sokola tedy přijímá návrh turnerského spolku Prostějovského, aby vystavěla městská rada společně s turnerským spolkem a se Sokolem novou tělocvičnu, co do zásady jest ochoten k její zbudování přispěti třetinou nákladů až do 1000 zl. Avšak při tom výboru Sokola nelze se tajiti náhledu, že by nějaká poloviční práce ani zájmům tělocviku ani prospěchu města zadost neučinila, a dle náhledu Sokola jest zapotřebí, aby se bral také ohled na tělocvičnu letní, která by se dala zříditi z části zahrady střelecké společnosti. Jest žádoucí se pokusiti o to, aby střelecký spolek to dovolil. Při návrhu turnerského spolku jest také nutno, aby práva a povinnosti všech podíl beroucích korporací určité byly stanoveny. Proto se navrhuje komise ze zástupců města, turnerského spolku a Sokola«.

K návrhu Sokola komise prohlédla kolnu a uznala místo i kolnu za vhodnou pro úpravu tělocvičny. Měšťanosta Zajíček posudek komise přidělil finanční sekci a připojil k němu náběh na odklad, dovozuje: Zabráním větší části kolny pro jarmareční boudy nebude tam lze boudy složit, obec nemá pro ně jiných vhodných místností k dispozici. Místnosti jsou jen v bývalém vojenském špitále, ale ty má pronajaty erár pro umístění plukovních vozů a platí za to 214 zl. 20 kr. ročně. Odebere-li městská rada místnosti ty eráru, ztratí se nájemné a mimo to dle smlouvy bylo by eráru opatření místnosti jiné, čehož u soukromníků se vůbec nedocílí anebo jen za těžké oběti«. Doprovodu připojil také dobrozdání městského drába Jana Smečky, který hlásil, že po vystavění tělocvičny nebylo by lze ve zbytku kolny uložit boudy jarmareční a že na to i kolna u Meixnerova domu⁷⁾ jest malá. Obecní výbor dne

⁷⁾ Školní ulice č. 1.

2. VI. 1871 po těchto zakrytých pokynech žádost Turnvereinu a Sokola zamítnul» . . .

Oskar Vojáček se rozčilil, až se rozčervenál, a dodal: »Dle mého mínění usnesení to bylo namířeno hlavně proti Sokolu,

OBECNÍ SKLADIŠTĚ JARMAREČNÍCH BUD
V ULICI MĚSTSKÉ (NYNÍ FÜGNEROVA).

že se opovážil sahati na střeleckou zahradu. Ale cosi mně říká, že budoucnost dá návrhu Sokola za pravdu a že tam, kde dnes lítají německé kulky, budou duněti kroky a skoky sokolské. Dočkáme-li se toho, dáš, matko, také Sokolu do vínku 1000 zl. jako jsi je dnes dala české réalce» . . .

Vláda hr. Hohenwarta připravila překvapení vnitrostátní i zahraniční. Císař nebyl odhodlán, přiznati morální svrchovanost Hohenzollerů, chování ústaváků za války prusko-francouzské vzbudilo v něm podezření ze sympatií k Prusku a jeho dřívější víra v loyálnost jejich byla otřesena. Vždyť v delegacích odmítli žádané výdaje na pevnosti nad Emží a odůvodnili to prohlášením, že nadále není třeba oddělovati státy, ode dávna spojené ve Spolku německém!

K odklonu císařovu od politiky německých liberálů značně přispěl proslulý oekonomista Albert E. Schäffle, který jako odpůrce Hohenzollerů byl donucen vzdáti se profesury na universitě v Tubinkách. Ten císaři odhalil nenapravitelnou slabost německé strany liberální, neschopné spolku a činu, jejíž snahy přestávaly na tom, aby domnělá ústava byla zachována — na papíře. Schaeffle byl přesvědčen, že jest třeba upustiti od vlády nespravedlivých privilegií a pronásledování a aby kolem trůnu seskupeny byly všechny národnosti, má-li Rakousko zůstatí mocným a schopným, čeliti Prusku. Toho lze docíliti snadněji, rozšíří-li se základy vlády a připustí-li se k politickému spolurozhodování třídy nižší, které až dosud jsou vyloučeny ze života politického. Schaeffle, jak veřejně přiznal ve svých pamětech »Aus meinem Leben«, při svých výkladech učinil císaři zmínku také o české korunovaci, o jmenování českého dvorního kancléře a znovuuznání českého státního práva.

Ve stejném smyslu jako Schaeffle na císaře působil hrabě Hohenwart a ovocem byl překvapující náběh k radikálním změnám rakouské politiky. Císař František Josef I. podepsal dne 12. září 1871 císařský reskript korunovační, jehož hlavní článek zněl:

»Majíce v paměti státoprávní postavení koruny české a jsouce sobě vědomi slávy a moci, kteréž tato koruna Nám a předkům Naším propůjčila, mimo to jsouce pamětlivi neoblomné věrnosti, s kterou obyvatelstvo země české každé doby trůn Náš podporovalo, uznáváme rádi práva tohoto království a jsme hotovi toto uznání Naši přísahou korunovační obnoviti«.

Sněmu českému a moravskému, svolaným na den 14. září 1871, současně předloženy byly tak zv. fundamentální články, které v 18. paragrafech obsahovaly uspořádání ústavního poměru koruny české k říši a upravovaly právně-historicko-politickou individualitu zemí těchto ve smyslu říjnového diplomu s modifikacemi, jež byly podmíněny současnými poměry, zvláště vznikem dualismu. Dle nich měly společné záležitosti zahraniční, vojenské a finanční náležeti do působnosti společného ministerstva a delegací. Ostatní záležitosti měly spadat do příslušného sněmu. Kromě toho měl býti zřízen senát pro záležitosti, nehodící se do kompetence sněmu ani delegací.

Sněmům podána také osnova zákona na ochranu národnosti a osnova nového řádu volebního.

Prvá osnova uznávala rovné právo obou kmenů, okresy volební i správní měly býti co možná jedné národnosti, úřední jazyk v obcích ustanoviti mělo zastupitelstvo. Byla-li v obci jedna pětina voličů druhé národnosti, mělo býti vše oboj-jazyčné. Totéž mělo platiti pro okresní zastupitelstva, pro úřady zemské i soudní a každý úředník měl býti mocen obou jazyků zemských. Sněm měl se rozdělit na kurie národní, z nichž každá mohla žádati, aby náklad v rozpočtu zemském na potřeby školní a vyučování vůbec ustanovený použit byl dle poměru daňového na vzdělávací ústavy té které kurie. Národní menšiny měly míti zabezpečeno, aby dle tohoto bud-žetního poměru obou kurií směly míti opatřeno svoje školství.

Osnova volebního řádu navrhovala pronikavé změny řádu Schmerlingova, hlavně o volení v městech i v obcích venkovských a v rozdělení volebních okresů. Pro Moravu mimo jiné navrhovala: zvýšení censu pro kurii velkostatkářskou na 400 zl.; místo volby obchodních komor volbu velkopřumyslníků, kteří platí nejméně 1000 zl. výdělečné a příjmové daně z obchodu anebo průmyslu; snížení censu pro města — mimo Brno —, která volila samostatně, na 8 zl. a pro ostatní města i pro kurii venkovskou na 5 zl.; ve skupině měst a venkovských obcí volení jen osobní, bez plnomocenství; zrušení od-vislosti volby sněmovní od volebního řádu do obcí; přímé volby i v obcích venkovských; upravení řízení reklamačního; zavedení volby tajné pomocí lístků hlasovacích.

Předlohy tyto nesou stopy ústavních plánů Palackého z r. 1848 a většinou byly smlouveny mezi Prahou a Vídní.

Dle nové osnovy volební mělo město Prostějov se židovskou obcí voliti opětně jednoho poslance a venkovské obce Prostějovska-Plumlovská měly býti odloučeny od spoluvolení s Olomouckem a měly voliti jednoho poslance. Do sněmu by bylo přišlo 30 poslanců velkostatkářských, 2 kněžští virilisté, 44 poslanci čeští (za města 15 a za venkov 29), 30 německých (5 za velkopřůmysl, 16 za města a 9 za venkov) a Němci sami o sobě byli by ztratili kvalifikovanou třetinu poslanců, jakéž dle konečného § 49 návrhu Hohenwartova bylo potřebí ku změně volebního řádu. Dle dodatku ke zřízení zemskému byli by po této volební opravě při volbě na radu říšskou sněmem připadli na Němce ve skupině městské 3 a ve venkovské 2 delegáti, kdežto na Čechy v městech 5 a v kurii venkovské také 5 delegátů, tedy na Němce i se zástupcem velkopřůmyslu 6 a na Čechy 10 delegátů . . .

Moravští poslanci ve shodě s českými přerušili svoji deklarantskou politiku abstinenci a dostavili se dne 14. září do sněmu, který zase měl většinu státoprávní. Za to nepřišli poslanci němečtí a odevzdali zemskému hejtmanu knížeti H. Salmovi prohlášení, že pokládají volby za nezákonné a že se tudíž sněmování nezúčastní.

Sněm bez nich projednal adresu, v níž byl vyslovován souhlas s vyrovnáním státoprávním a s fundamentálními články. Uznal, že dle pragmatické sankce a dle císařského diplomu ze dne 20. října 1860 jedině sněm kteroukoliv změnu práva veřejného činiti může a že země jen tím zavázána býti může, na čem sněm se usnese a k čemuž císař dá svoji sankci. Přes to sněm vykoná volby do rady říšské, ale nikoliv jako svoji ústavní povinnost, nýbrž aby dokázal, kterak velká většina národů po vyrovnání se snaží. Ale veřejné právo markrabství bude moci platně a konečně ustanoveno býti jenom ve sněmu a skrze zastupitelstvo zemské. Má-li pokoj opět se navrátiti, musí téžisti zákonodárné zase do sněmů se přeložiti . . .

Adresu odůvodňoval Dr. Alois Pražák a sněm ji přijal jednohlasně. Přijal také návrh posl. Dvořáka, aby rovné právo českého a německého jazyka ve všech zemských úřadech provedeno bylo, a návrh Dra Pražáka, aby okresní zastupitelstva také na Moravě — v Čechách již byla! — zavedena byla. Avšak návrh volební opravy zůstal nedohotov — nemohla prý se připraviti všechna data — a proto adresa žádala, aby

po příští sessí rady říšské sněm byl opět k vůli opravě volebního řádu svolán. Adresa současně uznávala, že řádem volebním, který byl od hr. Hohenwarta sněmu předložen, povsadní zákony volební podstatně se opravují . . .

Poslanec Florián Novák, který byl zvolen do rady říšské, vyslán byl do odboru obecního a školního a v první řadě dbal o to, aby sněm projednal petici Občanské záložny a 1240 občanů z Prostějova města i okolí »o zařízení vyšší reálné školy české v Prostějově na útraty země«. Petice přidělena byla odboru školnímu a za referenta o ni určen poslanec P. Vrba.

Kasino bylo velmi pobouřeno. Dne 2. X. 1871 c. k. okresní hejtman Rupp za okresní školní radu sdělil městské radě, že ministr kultu a vyučování povolil Záložně zříditi čtyřtřídní »Communal Unterrealschule« s právem veřejnosti a otevřítí ji školním rokem: »O tom se uvědomuje obec v důsledku výnosu zemské rady školní ze dne 28. IX. 1871 č. 17.820 s doložkou, že pro ústav ten třeba stanoviti statut a okresní radě školní jej předložiti. V tom statutu zejména jest číselně vyznačiti platy učitelské a vůbec náklady pro založení a udržování ústavu. Ministr také nařídil, aby ústav byl pro první semestr podroben inspekci zemského školního inspektora, který má podati zprávu, jak dalece bylo vyhověno podmínkám o udělení práva veřejnosti, při čemž ministr udělení práva veřejnosti pro školní rok 1871-72 chce poskytnouti, budou-li na ústavě nejméně dva zákonitě aprobovaní učitelé, z nichž jeden ústav povede« . . . Kasino nepochybovalo, že Záložna požadavku vyhoví, ale kouslo do těšínského jablíčka, že reálka není ještě skálopevnou — zemský školní inspektor může jí otrásti! Ale i to těšínské jablíčko se kasinu zdálo býti červivým, když zvědělo o reálkovém jednání na sněmu.

Ve schůzi sněmovní dne 12. X. 1871 posl. P. Vrba podal jménem školního odboru zprávu o reálkové petici prostějovské a zdůraznil, že odbor školní uznává potřebu zřízení vyšší české reálné školy v Prostějově na útraty země, nemůže však sněmu odporučiti, aby pro tuto školu potřebnou budovu zřídil a celý ústav vydržoval, jelikož se to přičí zvyku, který vždy při zřizování škol na útraty zemské zachováván byl. Uznávaje však školní obětavost Záložny, jakož i přesvědčen jsa, že tento ústav ze svých sil na delší dobu nebude moci vydržeti, uznává,

že jest toho pilná potřeba, aby zřízení ústavu toho bylo ze zemských peněz podporováno, a navrhuje:

1. Záložně prostějovské povoluje se k vydržování od ní založené vyšší reálné školy s vyučovacím jazykem českým na rok 1871-72 podpora 3.000 zl., na rok 1872-73 a na rok 1873-74 podpora ročních 4.000 zl. proti tomu, že povinna bude se vykázati, jak s tou podporou nakládáno bylo.

2. Sněm přijímá vyšší reálnou školu v Prostějově za ústav zemský pod výminkami ve svém sezení ze dne 30. X. 1869 kladenými.

3. Zemský výbor se zmocňuje, aby na základě těchto výminek se zastupitelstvem prostějovským^{*)} vyjednával, smlouvu uzavřel a k schválení ji sněmu předložil.

K návrhu odporučivě promluvil posl. Demel jako rodák Prostějovský, posl. Florián Novák v německé řeči vylíčil nedostatky školství v Prostějově i potřebu reálky, žaloval, že město nemá dostatečných školních budov, ani ženské nemocnice, a Dr. Fanderlík temperamentně přibil, že na Moravě vůbec není vyšších škol reálných českých a že také venkov o prostějovskou reálku usiluje. O návrhu školního odboru bylo hlasováno dle odstavců, při čemž odstavec první schválen byl jednomyslně.

V kasině se trpkost zvětšila také tím, že příznivě byla vyřízena také petice Sokola za podporu, podaná Drem Fanderlíkem. Za zpravodajství Dra Mezníka totiž povolena byla Sokolu zemská podpora 100 zl. z položky 1200 zl., určené pro podporu tělocviku. Trpkost kasina zmírnil Dr. Zaillner rozbořením reálkového usnesení sněmu. Pozemštění ústavu dosud jest »na měsíci«. Jest vázáno na jednání s obcí, se Zajíčkem, a německá většina má k němu klíč.

Oč se tu jedná? Normy sněmovní z 30. X. 1869 týkaly se pozemštění ústavů, zřízených obcemi a opatřených školními budovami. V Jihlavě, Znojmě, Šumperku, Novém Jičíně, Šternberku, Moravské Třebové a v Příboře byly střední školy německé převzaty za ústavy zemské, že obce pro ně zabezpečily budovy a vedle toho přijaly podmínky sněmu: »1. Místní obec

^{*)} V časopisech a ve zprávách. z nich čerpaných, uvedeno jest také event. vyjednávání »s okresním zastupitelstvem«, což neodpovídá usnesení sněmovnímu.

školní zavazuje se, opatřiti všechny školní potřeby; 2. obec odvádí ročně do pokladnice zemské tolik, kolik sloužiti má na placení pěti učitelů po 700 zl. a 600 zl. i s přídavkami desíti ročními, které svým časem učitelům dány budou; 3. školní plat plyne do obecní pokladnice a výšku toho ustanoví zemský výbor; 4. tyto školy střední považovány buďtež za ústavu zemské . . . Proto ředitel a učitelé dosadí se způsobem tímto: ty které obce navrhnou tři osoby a výbor zemský jmenuje pak ředitele a učitele na základě tohoto návrhu, šetře při tom ustanovení § 27. a 28. zákona o reálkách moravských« . . . Z toho plyne: nepřijme-li obecní zastupitelstvo všechny požadavky tohoto usnesení — jako že jich nepřijme! —, jest a bude radost i dnešní jásot národovců mýdlovou bublinou! Jak to již Zajiček řekl zemskému výboru? Opakuji: nikdo nemůže nutiti obec, aby převzala náklad na střední školu, které nepotřebuje a — nechce! . . .

IV.

„Z udr Kožušníčkův«, dům v Plumlovském předměstí č. 46°), který dle místní tradice označován býval za nejstarší dům v Prostějově, při široké frontě uliční, v níž se nacházely hostinské místnosti »u černého orla«, měl patero schodišť, dva dvory a dvě prostorné zahrady, jimiž položeno bylo dřevěné potrubí městského vodovodu. V zahradách byly vysoké stromy ořechové, směs všelikých jiných stromů ovocných, keřů rybízových a angreštových, maršálek i centifolek, u zídek měly houště malin, v zákoutích ohromné slunečnice a záhony jejich voněly »hanáckými voničkami« od božího dřevce až po maří list a zelinami, které patřivaly k domácí apatyce. Přední zahrada v létě šumívala hovorem hostů a výskala ranami kouli z kuželníku, až se třásly hasičské rekvisity příruční, uložené v prvním dvoře. Dvory se smály ozvěnou tkalcovských stavů, klapotem kladívek obuvníků a zpěvem krejčích, první dvůr ozýval se také skřípotem z dílny na hliněné zboží a vrzo-

^o) Jiráskovo nám. 6.

tem formanských vozů i frkotem venkovských koní — hospoda byla zájezdní. Od září r. 1871 v domě hovořil také tiskařský lis — Josef Vrla otevřel v něm tiskárnu a pod firmou Černoch a Vrla tiskl v něm, vydával a redigoval časopis »Občan« . . .

JOSEF VRLA.

Podzimní slunce počítalo již stromy na Záhoří, když v šenkovně, do níž se vcházelo z pološeré síně za výstupkem žudebním, seděl za masivním stolem Josef Vrla a rovnal korekturu pro příští číslo časopisu. Okolo okna mihnul se František Možný a, uviděv redaktora, vešel za ním do šenkovny. Pozdraviv, přisedl a čechrál si dlouhou bradu.

»Nesu vám dodatky ke zprávě o srpnové schůzi zastupitelstva. Nejsou sice již aktuální, ale shodí se vám k polemice s kasiňáckým »Wucherblattem«, jak Prostějov říká Prossnitzer Wochenblattu . . . Ačkoliv tehdy nebylo definitivně rozhodnuto o přeměně hlavní a reálkové školy, ustanovili Němci ředitelem měšťanské školy toho odrodilce Františka Nožičku, nedbajíce protestu Františka Wichterle ani námitek Floriána

Nováka. Pokud vím, .zklamou se v něm. Nožička nesrostl s Prostějovem, používá ho jen jako žebříku pro jiné místo a kasinu za chvíli uletí jako rorejs . . . Bývalý vojenský špitál pomalu se stane školní budovou — s obuvnickou továrnou vymění se dvě světnice a získá se tím tolik učíren, že v nich bude dosti místa pro pětitřídní školu dívčí i se dvěma pobočkami. Na tyto místnosti jsme počítali pro naši reálku . . . Chtěl jste vědět, co bude se zimní tělocvičnou? Pro tu se upraví světnice v obecním domě, kde jest okresní hejtmanský . . . Subkantorské místo dostal Jan Wolf . . . A co s ulicí Knihařskou? Má být kanalisována tak, že odtok veškeré vody půjde do sádek pod branou brněnskou. Domy v Knihařské ulici svedou odtoky své z hradebního příkopu do nové stoky, která se povede skrze náspy. Docílí se takto vysušení jedné části hradebního příkopu mezi branou plumlovskou a brněnskou, Zwingru. Toho se měl dočkat Štěpán Kožušníček, který tolik zehrával na toto nezdravé bařisko, hnojiště. Ale zapomínám, že vy jste nebožtíka neznal. Byl Hanák z Loučan, v Olomouci se vyučil sedlářem, r. 1848 prožil vídeňskou revoluci a vrátiv se na Hanou, koupil tento dům »pod žudrem«. V Čechovicích uviděl u Bláhů — říkalo se tam u Jošinků — dcerku Marii mlátit cepem a učil, jakoby mu údery cepu vnikaly do srdce. Cep vedl ke svatbě, po které si Štěpán sličnou ženušku do Prostějova odvážel trojspěžím. Povila mu dva syny, Štěpána a Viléma, ale nedochovala je pro něho — zemřel jí r. 1865 a ona jest nyní po druhé provdána za Pavla Mařchu, který jest majitelem domu č. 34 Pl. př.¹⁰⁾ a povozničil. Dnes se hospoda »pod žudrem« svým národovstvím radí k valše a k Měšťanské besedě.

»Tres faciant collegium«, zalatiničil si Vrla. »Však, aj, třetí člen kolegia a náš hostitel advenit, přichází« a usmál se na Pavla Mařchu, který přicházel ze záloženské schůze. Byl menší postavy, zavalitý, rusého kníru a pomalý v pohybech i v řeči.

»Pekli jsme v Záložně zakládací čili zřizovací listinu pro naši reálku, jak bylo umluveno s ministrem Jirečkem«, vysvětloval Mařcha. »Základní listina bude obsahovati vše, co se žádá pro čtyřtřídní školy reálné — předpis vyučování dle zákona z r. 1869, počet učitelů, jejich plat 800 zl. s pětiletými

¹⁰⁾ Mlýnská ulice 8.

přídavky po 200 zl., záruku o pensijním fondu i reciprocitu ve smyslu zákona z 9. dubna 1870. Dle té učitelstvu i řediteli služná léta, ztrávená na jiných ústavech, touž zásadou se řídících, a zejména léta ve službě státní a zemské, se připočítávají do jejich let ve skutečné službě uplynulých a sice jak při vyměřování služného a pětiletých přídavků, tak když přijde k určení pense. Jest samozřejmo, že vyučovacím jazykem stanovena jest čeština a že výbor záložny rozhodovati bude o všem, co se netýká otázek didaktických. Záložna opatří místnosti, bude ústav vydržovati a vybíratí školné 16 zl. ročně. Břemena budou značná a Záložna v první řadě pro ně zabezpečuje 7% úrok ze svého rezervního fondu, který dnes má 20.000 zl. a bude vzrůstat, zápisné i školné žáků a ve druhé řadě všechny podpory, ať zemské, kontribučenských fondů, soukromé a dary dobročinné. Listinu připravujeme pro mimořádnou valnou hromadu, která tentokráte, jak doufáme, vyzní jednomyslně. Proti reálkové akci výboru Záložny nestaví se ani naše oposice, kterou jste nám, Vrlo, s profesorem Demlem nedávno v »Našinci« pustil pod krk, a ani Höger s Josefem Böhmem a silničním Gefingem nevystoupí proti ní!»

»Co máte s Högerem?«

»Höger po svém úpadku musil býti dle stanov zbaven údství Záložny. Jest však od minula údem čestným a jako takový se chce zúčastňovati valných hrad. S ním ruku v ruce jde kupec Nukl Volec vedle valchy, který také sotva ujde konkursu« ...

»A jak to dopadlo s plynárnou?«

»Florián Novák měl správnou obavu ze židovských společníků Pippigových. Vypadá to tak, že se hrálo o to, aby zralé jablko lacino spadlo do klínu. Ale nespadlo. Dr. Trieschet & spol. sice uvalili na plynárnu sekvestraci se sekvestrem Al. Schlesingrem, ale došlo ke konkursu a závod jest již prodán. V říjnové exekuční dražbě ho za 65.550 zl. koupili švakři František Wichterle, Adolf a Jan Procházka, kteří plynárnu dále povedou. Ředitelem jejím jest již František Wichterle, který jako bývalý solicitátor notáře Einaigla prohlédl praktiky židovské a vyrazil jim dýku z ruky. Maje manželku ze zamožné rodiny soukeníka Procházky z Drahotuš, mohl se koupí postavit v čelo. Adolf Procházka v důsledku koupě plynárny prodá »panský dům«, který má koupený po Zhánělovi, a dům

pana Oneše z Vřesovic přejde prý do majetku nezletilého Zikmunda Reintera.«

»Z panského domu odejde Měšťanská beseda a od 1. ledna 1872 přestěhuje se do Podloučkovu domu »u tří králů«, kdež má v I. patře najmuty 3 pokoje za 400 zl. Podlouček se vzdal hostinství a živnost vede nájemce Čeněk Králík. V nových místnostech se dobře může uplatnit zábavní odbor Besedy, v němž hlavními jsou Arnold Binko, Dr. Koudela, Václav Kleiner, ředitel Živnostenské banky Josef Staněk a Josef Wait. Časopisů bude mít více nežli dříve — předplatí se pražský Pokrok, Politik, Národní Listy, Posel z Prahy, Světozor, Olomoucké listy, Moravská Orlice, Stimmen aus Mähren, Našinec, Náš Občan, Vaterland, Neue freie Presse, Wanderer, Ježibaba, Fliegende Blätter, Vlast, Reform, Slavjanský mír a Correspondence Slave« ...

Větší změny se také oznamují v živnostech. Jan Kreutziger otevřel kupectví, František Rolný krejčovství, novou Pospíšilovu kavárnu najal Feiler, František Černoušek ohlásil zednictví, Petr Kreutzer obchod dřívím, z Přerova se k nám přestěhoval uzenář Max Vítěz, Emanuel Líbal má zasilatelství. Hotel »u tří mouřenínů« převzal Leopold Čejka, kteréhožto Hanáka z Velkého Týnce obecní správa zpotvořila na jméno Čzegka.«

»A nezapomeňte, že Dr. Bittner se přestěhoval do nového domu Blažeje Schönberka na rohu ulice Žešovské a že Němci dostali dva bojovné kohouty — bývalý prezident krajského soudu Novojičinského Emanuel Poleschensky otevřel si advokátní kancelář a jeho syn Jan Poleschensky, c. k. notář v Těšíně, jest již na cestě do Prostějova. Nastoupí notářství po Dru Heinovi.«

»Jejich předku Valentinu Poleschenskému patřival dům č. 100 Vn. m.¹¹⁾, on jej prodal octaři Zikmundu Pollakovi a němečtí měšťané mu nikdy neodpustili, že na náměstí usadil žida. V kostele od něho odsedovali jako od málomocného. Jeho potomci prý se proto stali — antisemity« ...

»Vám se to sedí! ... A já sotva dýchám ...«, vrazil do hovorů nový příchozí Jan E. Böhm, sklesl na lavici a utíral si pot s čela. »Jsem všecek rozrušen — měl jsem přijít o syna!«..

¹¹⁾ Masarykovo nám. 25.

»Co se mu stalo?«

»Pamatujete se na Vincence Glose, majitele bývalého domu Pikhardského proti vojenskému špitálu, proti zámku? Vážný a zádušný stával u okna a skrze silnou, vypouklou mříž — taková jest také u Neudörflova domu v ulici Petrské — hledíval k zámku, jakoby z něho chtěl čísti o minulosti Prostějova. Děti se ho bály a s pověřčivou úctou hledívaly na jeho dlouhou, bílou bradu. Nikdo ho nevidával vycházeti z domu, s nikým se nestýkal, byl samotářem a žil jako v zakletém domě. Ten zemřel a děti zvědavě obcházel jeho dům se všech stran. Můj Otakar, všetečka jako druzí, vlezl až na dvůr »špitálu«, kde se při opravách zdí probořilo jakési sklepení, protáhl se propadlinou a ocitl se v podzemní chodbě, v takové, jaká jest u brány olomoucké. Směřovala ven z města a měla odbočku k Pikhardskému domu. Otakar se přikrčil do této a prosoukal se ke sklípku, v němž uviděl náručí knih, vázaných do vepřoviny. Poznal mezi nimi herbář prostějovského lékaře Jana Nigra, který léčil v nemocnici Českých bratří ve vedlejším »vojenském špitále« — takový exemplář máme doma jako rodinnou památku —, sahál po knihách, když v té se začalo sesýpati klenutí a pochovávalo knihy do spousty cihel a vápenné malty. Synek tak tak že nebyl zasypán s nimi — uskočil a za ním z hromady odletěl tento papírek, který redaktorovi snad přijde vhod«.

Vrta vzal papírek a četl z něho švabachové písmo, psané třesavou rukou: »Strahovská knihovna v Praze má výtisk sličného vydání Prostějovského s názvem: Testamenth, aneb kšaft Dvanácti Patryarchův, Synův Jakobových. Jak jeden každý syny své před smrtí svú učil a k obcování dobrému napomínal. Při tom také, kterak každý z nich obzvláště v duchu prorockém o Krystu Pánu, pravém Mesiáši zaslíbeném, svědčil a Prorokoval. Velmi pěkné a užitečné naučení. Čta v něm pilně a rozvažujíc bedlivě, každý užiti sobě bude moci. Létha M. D. XLV. Na konci této knihy jest vytištěno: Tištěno v Městě Prostějově, za panování Urozeného pána, Pana Jana z Pernštejna a na Helfenštejně etc., jeho milosti, skrze Jana Günthera. Nákladem Matyáše Pražáka, spolu Měšťana Města nahoře jmenovaného. . . Tyto testamenty patriarchů byly zapsány do seznamů knih, zakázaných a určených k zničení, po bitvě bělohorské přísná censura církevní jich nepropustila« . . .

Böhm se chytil oběma rukama za čelo a teprve po hodně chvíli promluvil:

»Jsem dojat — Glos patrně byl českým bratrem a v bývalém bratrském sboru dumával nad jejich osudem i nad pravdami, ukrytými ve sklepení. V zadumání snad vídával České bratry, jak r. 1561 chodili po lávkách do sboru, který byl ohrožován povodní, jak o tom píše stará zpráva bratra Matěje Klíčníka, a snad uvažoval o pověsti, že Hloučela od Plumlova tekla nynější ulicí Plumlovskou¹²⁾ a povodeň onu zavinila . . . Snad při pohledu na zámek vzdýchal po Pernštejnech, snad také proklínal Karla z Lichtenštejnů a Tovaryšstvo Ježíšovo . . . Snad si také myslíval na bratrský rod knihtiskaře Alexandra Oujezdského, na náš rod Böhmvův, na mne, snad to byl jeho duch, který mého Otakara vedl do podzemní chodby, snad jeho duch mně ho zachránil« . . .

Možný se zamyslíl a pokynul Böhmovi: »Tímto případem mně připomínáš, že také k tomuto domu »pod žudrem« a snad také k této šenkovně pojí se tradice českobratrská. Dle té scházeli se zde Čeští bratři v dobách, když byli pronásledováni. A kdož ví, nesedával-li na místě, kde sedíš, jejich lékař Jan Niger a nehloubal-li nad léčivou mocí tymiánu, rebarbory a meduňky, které do dneška tak hojně zde rostou v druhé zahradě. A kdož ví, nesedával-li na místě, kde sedí Vrla, veliký jejich učitel Jan Blahoslav a neuvažoval-li při tom nad svými ušlechtilými spisy anebo nad svým urozeným žákem Janem ze Žerotína . . . A osud bratrského sboru? Kupuje ho Emanuel Poleschensky a to značí: tam, kde bratrský kazatel hlásal učení lásky Chelčického, bude Poleschensky čisti štvavý Prossnitzer Wochenblatt a psáti do něho články zášti a nenávisti proti všemu českému« . . .

V.

Měšťanosta Jan Zajiček prohlížel na obecním domě svůj psací stůl a rovnal úřední spisy i své záznamy — cítil se

¹²⁾ Otázku tuto sledoval architekt Čeněk Venclik.

churavým a chystal se úřadování odevzdati svému náměstkovi. V zásuvce přehlédl staré koncepty, přelistoval je a do některých i nahlédl.

Jan Fiala, bývalý učitel na dívčí škole v Prostějově, nyní učitel v Litovli, po prvním zamítnutí dostal za vyučování tělocviku remuneraci 24 zl. . . . Podučitel František Vyhlídal dostal ku svému měsíčnímu platu 15 zlatých bytné 60 zl. ročně . . . Zvoník a kostelník u sv. Petra Jan Megiska dostal roční drahotní přídavek 10 zl. . . . Eduard Belloni konečně již má dekret. Obecní výbor dne 23. V. 1861 zvolil ho za provisorního městského revírníka v Dětkovicích a od půl roku 1862 udělil mu definitivum. Dle dekretu má 300 zl. ročně, 2 sáhy tvrdého a 4 sáhy měkkého dříví deputátního, naturální byt se zahradou a užívání deputátního pole a trávy . . .

Stálé obtíže působí vojsko. Po letní periodu byl v městě ubytován plukovní a divisní štáb se třemi rotami a obec nevychází ze správký věznice a ze sporného jednání k vůli nim. Dragoun Jan Scharf v opilosti vytrhl na strážnici okenici i s vnitřním rámem, rozbil skla, vytrhl troubu z kamen a rozšlapal ji, rozbil nábytek — a plukovník Müller nechce o náhradě škody ani slyšeti. Poukazuje obec, aby si náhradu hledala právní cestou za Scharfem, který v civilu nemá ani podvlékaček . . .

Krajskému soudu se přijde vstříc a posavadní místnosti včetně arestů se mu nadále pronajmou za 2.000 zl., po případě se mu nájemné určí 1.800 zl., ač nabízí jen 1.600 zl. . . . A zde jsou školské památky po Dru Bažantovi, jehož odchodu strana německá dodnes lituje. Dle nového zákona školského žádal o výkazy žáků v posledním tříletí, aby se dle něho vypočítal průřez školního paušálu. V r. 1868 bylo školáků 1166, v r. 1869 jen 1140 a v r. 1870 už 1179. S úpravou školného odpadne posavadní jeho vybírání pod středověkými tituly. Řed. hlavní školy František Nožička vykazuje příjem školného za rok 1870-71: »an Holzgeld 576 fl. 45 kr.; na zápisném 105 zl. 21 kr, a na příspěvku pro školní pomůcky 110 zl. 15 kr.

. . . A další Bažantův výnos: požitky učitelů se vypočítávají také z naturálií a má se to provésti průřezem tržních cen od r. 1834 do r. 1863. Naturálie ty jsou: dříví, obilí, luštěniny, zemáky, vejce, chléb, mouka a pod. Prostějov nemá výkazů o cenách tržních z let 1834—1855 a proto podány byly výka-

zy pouze z let 1855—1870. V hejtmanství jest dle úředního výkazu 45 škol a v jejich 74 třídách vyučuje se 6034 dětí obého pohlaví a učí 65 učitelů a 15 dočasných učitelů . . .

S císařskou silnicí jest obtíž. Stát žádá pro ni osvětlení jako na promenádu a kolik na ni přispívá? Na základě ustanovení průjezdního normálu z r. 1835, platného pro obce s dlážděnou průjezdní silnicí, vyplatí se obci ze silničního fondu ročně 114 zl. 41 kr. na opravu dlažby! . . .

Nepříjemné nadělení — strana národní za Hohenwartova režimu se rozhání lokty, kde může. Činí mimořádné nároky i na školní místnosti. Jan Machner, Leopold Mrázek, Ferdinand Štábl, František Hampl & spol. oznamují městské radě, že se v Prostějově sestoupilo společenstvo, čítající 30 členů, které hodlá cvičiti se v kněhvedení, počtářství a slohu obchodním. Cvičení vésti má Hampl a žádá se o propůjčení školní místnosti v ulici Petrské . . . A dále: Jan Kuchař, cvičitel Sokola Eduard Tichý a Adolf Kuchař žádají, aby pro 79 žáků nedělních hodin opakovacích povolena byla učirna k tělocviku na nedělní odpoledne. Odepřiti nelze, třebaš leckdo z kasina při tom zatíná pěst . . .

A s tou reálkou! C. k. okresní hejtman Rupp sděluje městské radě, že Občanská záložna a půjčovna již oznámila mimořádnou valnou hromadu s pořadem: »Schválení zřizovací listiny reálky v Prostějově« . . . Zdá se, že německá většina zastupitelstva nejednala správně, když volila školu měšťanskou a nikoliv reálku. Reálka byla by patrně udržela ráz německý a do školské kukaně nebylo by bývalo nasazeno čertovo vajíčko, z něhož se vylíhla střední škola česká. Škola měšťanská by tím nebyla padla — nový školský zákon byl by si ji vynutil co nejdříve. Vidno, že paličatost Dr. Zailnera a Dra Boráka každou zeď neprorazí hlavou, i když by hlava měla roh jak nosorožec! Ale tá česká reálka ještě nedospěla své mety — jest na mušce kasina a to učiní vše, aby ji převalilo. Kdož ví, jak bude se situací — státní a zemskou. Ostatně ani dnes nepředá se ministr ani zemský hejtman. A obec? Od té reálka nedostane ani zlamáné grešle, ať se česká menšina zastupitelstva staví třeba na hlavu. Forma odkladná vždy se najde a, nezbude-li, nežli dnes něco povolit, zítra se to odvolá, vezme — dělá to císař jinak? Co se toho již Slovanům nasliboval — a co mají? Holou dlaň a křečovitě se třesoucí

prsty . . . Ale užší výbor kasina měl pravdu, když nejtěžšího odpůrce viděl v Záložně. Kdyby se byl podařil nedávný nápor proti ní, nápor, k němuž se dal svěsti i poslanec Deml, nebylo dnes české reálky. A proto dnes tím více platí povel Dr. Zaillnera, který byl dán po Římsku: Ego autem censeo, Karthaginem esse delendam! Záložna jest Karthagem a proto musí býti zničena. K tomu se musí, ať tak neb onak. Snáze by to šlo, kdyby se podařilo utvořit situaci, jaká byla za Dra Bažanta. Ruppovi již dnes se hledí přicházeti vstříc — byt po Dru Bažantovi se mu předal za 315 zl. nájemného a podporuje se jeho zeť inženýr Biberle. Týž je prý již na skoku do Prostějova — no, rádi ho v kasině uvidíme! A dle důvěrné zprávy Ruppův syn, inženýr, prý zažádá o jeho, Zajičkovu dceru — no, špatným zetěm nebude a opakovala by se činohra Dr. Bažant — Dr. Hein . . .

A co tyto nové spisy? Hynek Čecháček a mnoho občanů z Újezdu a Seného trhu podávají stížnost, že z barvírny Šalomonu Zweiga na Senném trhu odtékají zdravotně závadné splašky do otevřeného příkopu »s čuchem nesnesitelným« . . . A toto zde? Stolář Antonín Zatloukal žaluje policejního radního Ferdinanda Vogla pro urážku na cti, že mu ve své policejní kanceláři před svědky řekl, »že on, Zatloukal, jest zvyklý každého odřít čili ošidit.« Soud žalobu tuto odstoupil městské radě k projednání v cestě disciplinární . . . Ten volební manévř s Voglem přišel kasinu tuze draho — co nepříjemností k vůli němu již odneslo a ještě jich odnese! . . . Hned k němu s oběma akty.

Zajiček vzal oba spisy a po schodech s nimi sestupoval k policejní kanceláři . . .

Tam mezitím bylo živo, až příliš živo. Den před tím majitel domku Buček přišel k policejnímu radnímu si stěžovat, že soused mu kanálkem pod zídkou pouští lužovinu do zahrady.

»To nesmí být — zítra oba k jednání sem«, rozhodl Vogl.

Žalobce dnes přišel k jednání a to dříve nežli žalovaný. Vogl v domněnání, že jest to ten žalovaný, rozsoudil zkrátka:

»Lužovina zůstane u vás!«

»Ale, pane radní . . .«

»Neodmlouvat!«

»Mýlíte se ve mně . . .«

»Už jsem řekl — lužovina zůstane u vás a za odmlouvání

do hářeštu. Policajte, hrk s ním tam na 24 hodiny — nechová se jak v úřadě» . . .

Policajt zavřel žalobce. V té přišel žalovaný a Vogl zhurta na něho:

»S tou lužovinou je konec.«

»Ale, pane radní . . .«

»Nic, radní — neodmlouvat!«

Ale, pane radní . . .«

Krahulec se rozčertil, zavolal policajta a diktoval: »Tento zaplatí pokutu 5 zlatých a — šupem s ním.«

»Ale, pane radní, já jsem zdejší . . .«

»Zdejší, nezdejší — šup je šup a tož šupem« . . .

Odsouzený se vyvrskl ze dveří a policajt podotkl: »Pane radní, zavřel jste žalobce — zmýlil jste se« . . .

»Já se nemýlím nikdy! A co ty? Policajt a odmlouvat? Alo-vanty na 24 hodiny do hářeštu.«

Policajt poslechl a šel se dát zavřít. V té do úřadovny vešel měšťanosta Zajiček, který zaslechl poslední křiky radního, a rozčileně vytýkal, že se na policii místo pořádku dělá nepořádek.

»Mlčet!«, rozkohoutil se Vogl ještě víc a, když ho měšťanosta okřikoval, zařval jako tůr: »Mlčet! Měšťanosta poroučí nahore, tady poroučím já. A nebude-li zde měšťanosta poslouchat, pošlu ho šupem jako ty druhé.«

Zajiček smáčkl oba akty v ruce, práskl dveřmi a odcházel...

Radní se za chvíli vzpamatoval a dal si policajta předvést z věznice:

»Rozpomněl jsem se — já jsem to zavinil . . . Ted' bych měl odsoudit sebe na 24 hodiny do šabaly anebo poslati sám sebe šupem. Pusť Bučka a sebe také . . .«

VI.

Reskript korunovační a fundamentálky byly v českém národě, který setrval na požadavcích politiky deklarantské, přijaty chladněji, než se čekalo ve Vídni. Na druhé straně Němci rozvinuli rozsáhlý boj proti vyrovnání s Čechy a získali pro

něj vedoucí kruhy maďarské. Deak vystoupil proti federalismu v Rakousku, ježto prý by ohrozil dualismus, a v jeho smyslu vydáno v Uhrách heslo: nechceme ničeho míti s poslovanštělým Rakouskem! Němcům přispěly na pomoc vysoké kruhy vojenské a německo-pruské zahraničí — císař Vilém a Bismark dali cítiti Vídni, že si přejí, aby Němci v Rakousku byli spokojeni a nebyli dohnáni k tomu, aby se o pomoc obraceli na Berlín.

Beust na to s vědomím Pruska podal císaři memorandum, že cíle Hohenwartovy jsou v odporu s politikou zahraniční a že jest nutno uspokojiti Němce. Jinak tito naváží svazky s Pruskem. Současně hrozil Ruskem — k vůli Haliči. Časopisy Bismarkovy začaly psáti proti politice Hohenwartově, v říši pořádány sjezdy a vyslovovány sympatie »s utiskovanými příslušníky velkého národa německého.« V Čechách se dalo totéž a ústavní spolek Němců v Čechách vydal ústy Dra Schmeykala heslo, aby se žádalo o rozdělení Čech. Uhry se vyslovily rovněž proti Hohenwartovi a týž proto žádal, aby Čechové zmírnili svoje požadavky. Ti však odmítli a kabinet Hohenwartův podal demisi. Ta byla 30. X. 1871 přijata a utvořeno ministerstvo prozatímní vlády, jehož předsedou jmenován baron Holzgethan.

Císař českému sněmu odpověděl na adresu a na fundamentálky, že poměr k Uhrám vymyká se schválení jiných zemí, a vyzval jej, aby zvolil poslance na radu říšskou. Sněm odepřel obeslati radu říšskou a setrval na svém přesvědčení státoprávním, načež byl uzavřen. S ním také nečekaně padl Beust — pruskými intrikami svými proti Hohenwartovi vzbudil nedůvěru a na důrazný pokyn odstoupil dne 8. XI. 1871 »z příčin zdravotních«. Místo jeho zaujal Maďar hrabě Andrassy a Rakousko nastoupilo reakci ve smyslu centralistickém. Dne 25. XI. 1871 nastoupilo nové ministerstvo centralistické, jehož předsedou po úradě s ústaváky jmenován byl kníže Adolf Auersperg a v němž ministrem vnitra byl baron Josef Lasser, starý spolupracovník Bachův a Schmerlingův. Ministrem obchodu byl Dr. Banhans, ministrem vyučování Dr. Stremayer, ministrem orby rytíř Chlumecký a mezi ostatními vynikali profesori vídeňské university Dr. Josef Unger a Julius Ant. Glaser.

Beust dvakráte v rozhodných okamžicích zničil české na-

děje — za Belcrediho a za Hohenwarta. Pro vyrovnání s Čechy byl by se dal snad získati, jak se dal získati pro vyrovnání s Uhry — — penězi, avšak tohoto prostředku česká politika neužívala. Za to se Čechům ve svých pamětech »Aus drei Viertel-Jahrhundert« ještě vysmál: »Že se Čechům mohlo to nejvyšší přislíbiti a obratem ruky opět vzítí, aniž by veřejné poměry sebe méně otřeseny byly, že se dvouocasému lvu podaná pokrouťka ze zubů beztrestně vyrvati mohla, poznání to připravilo Čechy na rozhodujícím místě o všecken význam a učinilo je na dlouhou dobu málomocnými a bezbrannými« . . .

Náhly obrat císaře Františka Josefa I. vážně ohrozil dynastické smýšlení Čechů a korunovační manifest, který ihned vydal Skrejšovský jako zbraň agitační proti nové vládě, šířil od vesnice k vesnici znalost Habsburské věrolomnosti.

Lasser, který byl vlastním vůdcem a současně zlým duchem vlády, jako na odpověď začal lámat český odpor. Proto dne 25. XI. 1871 byly rozpuštěny sněmy s většinou proticentralistickou, do Čech opětně za místodržitele poslán krutý a bezohledný »pacifikátor Čech« generál baron Koller a pro Moravu za místodržitele vyhledáván baron Weber.

Čeští vůdcové chtěli znemožniti svolání rady říšské a svolali do Prahy sjezd federalistů z Čech, Moravy, Horních Rakous, Tyrol, Vorarlberku, Krajiny, Štýrska a Přímoří. Za Moravu tam byl delegován Dr. Mezník, Dr. Pražák, P. Wurm a Dr. Fanderlík. Avšak shody nedocílono a říšská rada se mohla sejíti. Bez Čechů, kteří setrvali na politice abstinenci, zase měla většinu centralistickou . . .

Povolání Dra Fanderlíka za důvěrníka Moravy naznačilo, že jest určen pro širší činnost politickou a že má pro ni nejenom pochopení, nýbrž i obzvláštní schopnosti. Leckde se určení toto porovnávalo s výsledky jeho činnosti v politice místní, prostějovské, a vysvětlovalo se, že koncepce místní činnosti jest pro jeho schopnosti i osobní vlastnosti příliš úzkou a proto méně prohloubenou a méně úrodnou, nežli se čekalo. Politik, který cílí do širšího, dalekého obzoru, nemívá potřebného pochopení ani nutné trpělivosti k prohloubení organizace místní, která vždy bývá pomalou a ve mnohém odvisí od okolností a poměrů, jež se velkorysému politikovi zdají

nedůležitými, malichernými a jež podceňuje a k nimž proto často mívá i necht . . .

Dr. Fanderlík po návratu z Prahy podal důvěrnému kroužku v Měšťanské Besedě zprávu o celkové situaci a připravoval na doby zlé, na návrat Bachoviny. Lasser jest bezohlednějším, nežli byl Herbst a Dr. Giskra a vžil se v heslo Andrassyho: jest třeba, aby se oposice buď poddala, nebo zlomila. Prostředku k tomu užije každého, neptaje se po jeho zákonitosti ani lidskosti. Vůči jednomu českému poslanci se vyjádřil, že chce a bude pronásledovati deklarantství české na život a na smrt a že doufá, býti do dvou roků s oposicí českou hotov. Začne při nových volbách — na Moravě vypsál je místodržitel hr. Thun na 13. a 14. XII. 1871 — a v Čechách půjde hlavně proti velkostatkářům z II. sboru volebního, který volí 54 poslance. K vůli tomu utvořeno bylo finanční družstvo »Chabrus« — společnost k nekalým obchodním spekulacím, která méně situované velkostatky přeplácí o $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ draže nad jejich skutečnou cenu a převádí je mezi volební hlasy centralistů. Chce prý provést 70 převodů. Uřaduje u »Modré hvězdy«, v čele jejím stojí Dr. Giskra a peníze dodává francouzsko-rakouská banka, rakouská banka hypoteční, Unionka, Bankverein a Česká spořitelna. Vláda jim přeplatky nahradí tím, že jim povolila zříditi novou banku »Crédit foncier pro království české«. Ta dostala privilej půjčovati na reality do plné ceny odhadní a vydávati hypoteční obligace, kterým přiznána pupilární jistota. Poměry tyto vedou a povedou k rozsáhlým spekulacím s bankovními hodnotami a přivodí silný vzestup bursovních papírů. Není vyloučeno, že Chabrus rozvine svoji činnost také na Moravě a proto třeba se již nyní připraviti na to, že centralisté zase opanují moravský sněm. Neboť ztratíme II. sbor velkostatkářský a řadu mandátů v městech — Lasser zrušil výnos Hohenwartův o počítání válečné přírážky za daň volební, vyloučí z voličských seznamů voliče přespolní a sáhne zase na právo spoludržitelů realit. Naši Němci to vědí a také již v tom smyslu shánějí volební plnomocenství.

Ředitel Martinák si vzdychl: »To nám také nastanou těžké chvíle v otázce reálkové. Kasino jistě napne veškeré luky, aby ji odstřelilo anebo alespoň nebezpečně ranilo. Ach, té politiky deklarantské! Mám dojem, že historikové naši o ní řeknou:

mezi vůdci Čechů bylo příliš mnoho historikův a filosofův, a ne dosti diplomatův a taktiků¹³⁾ ...

Na schůzi voličské dne 10. XII. 1871 byl českým kandidátem jmenován opětně Florián Novák, ale k širší, k obvyklé volební agitaci v Prostějově ani nedošlo. C. k. okresní hejtman Rupp upravil voličské seznamy dle pokynů Lasserových a ani je veřejně nevyložil. Straně národní sdělil dne 8. XII. 1871: »Prosbě o vyložení volebních seznamů vyhověti nelze z příčin potřebného rychlého vyhotovení a dodání legitimačních lístků z ohledu na zřetelné ustanovení §§ 26. a 27. volebního řádu«.

Kasino si pochvalovalo postup Ruppův a holedbalo se, že prý se spokojilo jen s vyloučením spolumajitelů realit a voličů přesporných. Prvých bylo z voličských seznamů vymýtěno 90, druhých 57, celkem 147 voličů českých. Ve volební agitaci snižovalo Floriána Nováka, vytýkajíc mu, že dvakrát byl sněmem vyslán na radu říšskou v době, kdy ústavověrní poslanci byli vládou znásilňováni a že se na sněmu přimlouval, aby městyse Plumlov a Kostelec byly pojaty do volební skupiny měst ...

Vyřízení Ruppovo z ohledu věcného i formálního vzbudilo úžas i roztrpčenost a město i venkov usoudili, že se národní strany v Prostějově do cesty staví Bažant II. A trpkost byla tím větší, že židovská obec v téže době zvolila Dra Bažanta za svého čestného občana ...

Při volbách uhájeny byly 23 poslanecké mandáty za obce venkovské a jen 7 za města. Čeští kandidáti podlehli v městských skupinách Prostějova, Kyjova, Uh. Brodu, Dačic, Hranic a Krumlova. K těmto 30 poslancům přibyli jen poslanci z i. sboru velkostatkářského, kde zvítězila státoprávní oposice s hr. Salmem v čele. V Prostějově zvolen byl Jan Zajíček 448 hlasy proti 283 hlasům Floriána Nováka. Ve skupině venkovské byli opětně zvoleni P. Vrba a prof. Demel. Mezi zvolenými také byl Dr. Fanderlík ve skupině Novo-Městské ...

Na oslavu prostějovského vítězství uspořádalo kasino banket s muzikou vojenského pluku Gruberova. Banketu předsedal Dr. Zaillner a zúčastnil se ho také c. k. okresní hejtman Rupp a potvrdil tam úsudek, že jest Bažant II. Pronesl zdřavici: »Je to můj první debut mezi vámi. Jsem dosud mlád, ale

¹³⁾ Arnošt Denis.

ve vašem středu doufám ve cti sešedivěti. S potěšením vidím zde sdruženo ústavověrné voličstvo tohoto průmyslového města, aby svému milovanému starostovi ještě jednou svoji důvěru dokumentovalo. Také já mu blahopřeji, aby v řadách pokrokových mužů bojoval pro ústavu a svobodu» . . .

Na banketu mluvili také Dr. Nemluvil, Dr. Trieschet, ředitel Nožička, rabín Dr. Hof a redaktor Dressler vyzvedl německý význam »pomocných trup«, v první řadě důstojníků v. v., pak úředníků a učitelů. Reči představili se poprvé oba Poleschenští jako noví výbojnici a zvláštní toast platil c. k. generálu Gontardovi a celému jeho ústavověrnému štábu důstojnickému . . .

Státoprávníci sněmu neobeslali a na radu říšskou byli zvoleni sami ústaváci, mezi nimi také Dr. Zaillner, který zase zastupoval skupinu moravských enkláv ve Slezsku. Za VIII. skupinu olomouckou zvoleni byli Dr. Aug. Weber a Dr. Bruno Steinbrecher.

Zajíček v té době měl na obci dvouměsíční dovolenou, od 1. XII. 1871 počínajíc, kterou si po své těžké nemoci vyžádal od obecního zastupitelstva. Odpůrci Krahulcovi zlomyslně šeptali, že měšťanostova nemoc vyvrcholila líbezností, které se mu dostalo v kanceláři policejního radního . . .

VII.

Odpoledne první neděle po Novém roce 1872 bylo nevlídné, mlhavé, sychravé a v tunelu na valše bylo živo. Mluvilo se, četlo se, debatovalo se a obléhán byl stůl, u něhož Pořízka vzpomínal poslední volby sněmovní.

»Ústaváci leckde úspěšně agitovali otázkou učitelských platů. Vláda z r. 1870 žádala moravský sněm, aby pro rok 1871 na školy obecné a na učitelské platy dal zemský příspěvek 300.000 zl. Sněm ústavověrný zařadil však do rozpočtu zemského jen potřebu 90.000 zl. a učitelé pro rok 1871 měli z toho dostati nějakou tu almužnu. Deklarantský sněm 13. X. 1871 však i tuto položku 90.000 zl. škrtl, což i při jeho nejlepším úmyslu bylo netaktické a čehož nikdo z nás nemohl schvalo-

vati. Den před tím totiž se byl sněm usnesl, aby školské zákony nebyly zastaveny, nýbrž aby zemský výbor, poučiv se enketou znalců, příštímu sněmu předložil osnovu nutných oprav ve zřízení obecných škol. A tento příští sněm se měl dle úmluv s vládou sejít v lednu 1872 a řešiti také otázku učitelských platů. — Nebylo to namířeno proti učitelstvu, nýbrž proti říšskému zákonodárství, kterého autonomisté a deklaranti neuznávali . . . Mimo to deklarantský sněm i ministerstvo Hohenwartovo chtěli zavésti také válečné a mimořádné přírázky k daním přímým, takže tehdejší 8% přírázka na platy učitelů a na školy obecné byla by vynesla tolik, že nebylo ani třeba povolovati oněch 90.000 zl. Pád Hohenwartův arcíř zmařil tento poctivý úmysl deklarantův, ale učitelstvo mohlo přijíti také o zlepšení svých poměrů a ústaváci vinu toho svalovali na deklaranty, ač odklad zavinili sami a ač za své vlády učitelstvu a školám obecným dali jen $\frac{1}{3}$ toho, co vláda uznala za potřebno. Také naši mrvaři se chopili této příležitosti a štvou učitelstvo, aby opustilo tábor národní.

Také u nás. Pomocí německých učitelů prý se již činí přípravy ku zřízení ústaváckého spolku učitelského pro Prostějovsko-Plumlovsko. Mezi mrvaře patří také Richard Lenhart, učitel ve Ptení, který dopisuje do »Mrvana«. »Mrvě« povedlo se odloučiti otázku učitelstva od otázky školské, vtlačiti tuto do pozadí, za otázku učitelskou, a z rozdvojení tohoto vrženo jest školství národní v patrný zmatek. Stejně má býti z otázky církevní učiněna kapesní a žaludková otázka nižšího duchovenstva, které dosud pevně stojí v činných řadách národních. Ze zvýšené činnosti Crhovy lze souditi, že Lasser sype nový semenec sykorám i hejlům a že se proto »Mrva« troustiti může také tam, kde jsme toho nečekali. Trousí se již i v Otaslavicích a starosta z Drahan také ji shrabuje«.

»Němci dnes silnou oporu mají již u c. k. okr. hejtmana Rupp, který se tak okatě prohlásil za pomocníka poslanců Dr. Zaillnera a Zajíčka«, zamrzl se Karel Novotný. »Při tom mrzačí náš jazyk, až stydno. Dne 3. I. t. r. vydal výměr: Představa obce Pteni nazpět s tím nařízením zde, úředne vymer od 21. prosince 1871 Cislo 4662 teto zprave přiložiti a zašesť odeslati« . . . A má ozvěnu již pod Kosířem. V Kostelci vydáno bylo tamějším radním toto potvrzení: Ich bestüdigedas Franz Bocspischil aus Smirzic auf die Schuhle den betrag

3 fl 1 kr. gezahlt habe. Kostelec a 24/12 1871. Franz Felgenhauer Radni.

»A co ty nově ohlašované časopisy v Olomouci«, tázal se zahradník Mládek.

»Ohlašovaný Deutsches Volksblatt a Centralanzeiger für Handel und Industrie patrně budou Lasserovy, Lanterne bude dělnickým listem socialistickým a »Pozor«? O tom se zatím rozchází mínění, avšak jest jisto, že jest vydáván nákladem Hospodářské jednoty olomoucké a že bude osobním listem poslance J. R. Demla, který v poslaneckém klubu působí rozkladně, uznávaje sice vůdcovství Dra Pražáka, ale znehodnocuje při tom jeho spolupracovníky. Dra Fanderlíka má rád jak jestřáb lesního holuba a mám obavy, že i Prostějov při tom leccos nemilého obzobá«, vysvětloval P. Vrána. »Socialistický tisk půjde směrem svého ústředí ve Vídni a vyvolá nové hnutí také u nás. První socialistický pokus Jekerlův, jak víte, ztroskotal, ale dnes má již oporu. Vloni přišlo do Prostějova 10—15 německých dělníků z Vídně, Ratiboru a z jiných měst německých a ti vešli ve spojení s »Dělnickým ústředním spolkem německým v Olomouci«, který se hodlá rozvětvit v Prostějově, ve Štěpánově, ve Velké Bystřici, v Litovli, v Lipníku a utvoří prý mohutnou síť socialistickou. Jádrem jeho tvoří dělníci z Mayova cukrovaru v Hejčíně a z Primavesiho továrny na Bělidlech a pak tovaryši řemeslníci z Olomouce. V Prostějově prvně vystoupí na veřejné schůzi v únoru . . . Socialisté usilují také o menší řemeslníky, hlavně tkalce, a proto se pokusím, aby jim pšenice nekvetla mezi mistry. Vhodným jest k tomu Čtenářský spolek. Ten poslední dobou živořil — koncem roku 1870 čítal již jen 52 údy, kteří se takorba nikdy nescházeli -, proto jsme r. 1871 změnili stanovy přiměřeně nynější době na tom základě, na kterém spočívají řemeslnické besedy, aby se spolek, ponejvíce navštěvovaný řemeslnictvem, stal střediskem řemeslnictva. Po té změně oživil Čtenářský spolek tak, že čítá nyní 135 členů, ve spolkové knihovně má 98 děl vědeckých o 102 svazcích a 292 díla zábavná ve 314 svazcích. Dle zprávy knihovníka Jana Kaisera vloni vypůjčeno bylo údy spolkovými 308 knih. Chystáme se také zříditi kursy vzdělávací . . . Spolkový život národní vůbec jest u nás nyní čilý — Měšťanská Beseda má 102 členy a Vlastimila 118. Této se věnuje nyní umělkyně Hřímálá-Staňková, která tam

převzala sbormistrovství. Sokol čítá 16 členů zakládajících, 108 přispívajících a 120 činných, celkem 244 členy a jest nejčetnější sokolskou jednotou na Moravě»...

»O vzdělání pečují také řemeslnická společenstva, jichž jest šest v činnosti, měrou zvýšenou«, zasáhl do řeči Martin Nutz. »Dbají, aby opakovací hodiny pro učně pravidelně byly navštěvovány. Bohužel, že jenom 4 společenstva mají české předsedy — u řezníků jest předsedou Jan Sonnevend, u tkalců František Možný, u kovářů Jan Brolík a u obuvníků Hladík. Z Němců jest předsedou Franz Pikola u krejčích, Anton Wolf u stolařů. Starým cechům jest odzvoněno již r. 1859 a od té doby některé cechy se udržely jenom jako jakýsi druh pohřebních bratrstev, která hlídají svoje pohřební pokrovy«.

»Jenom kdyby náhražky cechů hospodařily lépe, nežli hospodařival váš cech řeznický«, bodl Jan E. Böhm. »Řezníci ve XIV. století koupili si společné jatky, které dosud straší svojí předpotopní neúpravou, ale jak to sekali později! Ku konci XVIII. století cech řeznický pod správou »slavné komise« německé upadal do dluhů a vyprodával svůj majetek: 6 cechovních aksamitových kevrků zelených, mincíře, pokrov, alapartnu i 2 kyryse. Došlo také ku prodeji čtyř erbů z litého stříbra, 115 liber vážících, a utrženo za ně 102 zl. Prodány také dvě pečetě se stříbrnými pláty, korouhev a jiné památky. Avšak ani tak se dluhy nezdolaly a stále rostly. Začátkem XIX. století c. k. cechovní komisaři místo finančního pořádku zasedli do cechu nesvár jazykový. Zenotti, co mu ve Vrahovské ulici patřival nynější dům a zahrada Josefa Hlišáka, a jiní začali k českým protokolům cechovním zanáseti německé poznámky a, ač se řezníci tomu bránili, začal r. 1830 psátí protokoly jen německé a tak to trvalo až do r. 1868. Za cechmistra Jana Sonnevenda, či jak říkáme Sannovenda, jsou zápisy řezníků již výhradně české.«

»Však jest na čase«, bodl Klement Nezval. »Jinak by je zahabila nejtemnější Afrika.«

»Jak to?«

»S výpravou Dra Emila Holuba do jižní Afriky, která již v květnu z Madeiry vypluje do Kapského Města, pojede z Prostějova Rudolf Lošťák, syn Ferdinanda Lošťáka, a jako řezník bude výpravě dělati kuchaře. Ten z Afriky nebude psátí jinak nežli česky!... A co se toho finančního rozvratu bývalého

cechu řeznického týče, vid', Josefe Mládku, že by zahradníci byli lépe hospodařili?«

»Já jsem vlastně jen zahradníček. Vzorem zahradníků jest můj bratr Vojtěch Mládek, který již od let čtyřicátých má v Žešovské ulici v č. 32¹⁴⁾ zahradnictví a udává v něm tón. Míval tolik zeleniny a chřestu, že je dovážel na trh do Olomouce. On také to byl, který v Prostějově zavedl pěstování meruněk. V zahradě jich míval až 54 stromky. . .

»A co vy, Možný, Růžičko a Galaši, se tváříte, jakoby na vás sedla můra?«, obrátil se k vedlejšímu stolu Pořízka.

Možný zabručel do vousů: »Jest mně dnes všelijak. Mám pocit, jakoby se hnala bouře, a nevím, odkud. Ale nechce mně z mysli Gefing — Hlavoň. Vidívám ho rozkládati s bratrem ze silničního výboru, vidívám ho dolézáti k Čeňku Högrovi a pak — k Wesselovi. Také byl viděn v hospodě u Matěje Müllera v Žešovské ulici č. 64¹⁵⁾, kde sedává náš Táborita a kde by tedy nemělo býti místa pro náhončího ústavácké kanceláře advokátní. . .«

»A co ty, knihaři Růžičko?«

»Já mám hluboký smutek. Dne 9. XII. 1871 zemřel největší náš národní malíř Josef Manes, s nímž jsem se po léta přátelsky stýkal v Čechách na zámku hraběte Silva-Taroucy. Tam bylo tolik knih, že jsem se tam k vůli jejich vazbě musil zaříditi třeba na celý rok. K Manesovi chodíval jsem do jeho atelieru v pavilonku na růžové aleji a okříval jsem jeho uměním a duchaplností jako on mým humorem. Občas chodil jsem s ním i do chalup, kde skicoval, nebo na Kosíř a rád jsem slýchal jeho chválu našich Hanaček. Říkal: »Ty Hanačky . . . bože . . . to jsou samé Madonny . . . a ty jejich nožky... to byly tvary . . . to nebyly nožky, to byly piškotky . . .« Před delšími vycházkami jsem k němu přicházel časně ráno. Než jsme vyšli, postaral se o myšku s červenou stužkou na krku, již choval v kleci ve svém pokojíku, rozdělil se o rohlík s ostatními myškami, jež chrastily v koutech a pod podlahou, přehodil si převlečník přes ruku, vzal malou krátkou hůlku a již se šlo. Cestou kouřil doutník za doutníkem. Při zábavách služebnictva protočil kdekoho a každý má na něho nějakou památku. A právě k vůli tomu mám druhý smutek. Z Čech jsem

¹⁴⁾ č. 26. ¹⁵⁾ č. 21.

si odvezl troje srdce: od Manesa malbu Srdce Pána Ježíše, malbu Srdce Panny Marie a třetí srdce své druhé manželky, kterou jsem si z Českého zámku vzal. Dnes jsem chtěl památku Manesovu uctít před jeho malovanými dvěma srdci, ale div mne neranila mrtvice: děti na Manesových obrazech zkoušely svoje malířské nápady a obě srdce i celá plátna přemalovaly svými školními barvičkami tak, že nikdo na plátnech více nepozná Manesa.¹⁶⁾ Štěstí, že mně zůstalo to třetí srdce»

Galaš se nedostal k odpovědi na dotaz Pořízkův. Ze sálu valchy ozvaly se akordy piana, rozehrála se melodie Tovačovského a zazvonila píseň Jana z Hvězdy:

Aj, bledý měsíčku,
ty tichý poslíčku,
pluj a tiše pluj!
Pluj tam za ty hory,
za modravé bory,
kde bydlí druh můj . . .

Z tunelu vytratil se Böhms a zamířil do sálu, odkud vzdychala druhá sloka písně:

U okna-li stává,
po mně-li vzdychává,
svěť, měsíčku, svěť!
Potěšuj smutného
a do srdce jeho
vsej mé lásky květ . . .

Böhms se vrátil a vysvětloval: »Anička Novotných s Oskarem Vojáčkem cvičí na večerní dýchánek. Při posledních verších vřele hleděla na Oskara a on? Vzdychnul a neopětoval pohledu — zadíval se k oknu a kamsi dál, za valy, k vnitřnímu městu . . . Dozrávají oba . . .«

Galaš se rozechvěl, zadumal se, nevšímal si více hovoru, otočil se směrem k sálu a v duchu si notoval třetí sloku »Dívčina pozdravení«:

Ach, milý větříčku,
ty rychlý poslíčku,
věj a tiše věj!

¹⁶⁾ Dle sdělení pí. Heleny Frýbortové, dcery Ferd. Růžičky.

Mému potěšení
sladké pozdravení
v libém vánku dej . . .

VIII.

V kasině měl užší výbor ústaváků schůzi. Dr. Zaillner podal o směrnicích německo-liberální politiky zprávy, které přivezl z Vídně. Centralismus jest na výši své moci a bezohledně smete svoje odpůrce, hlavně v Čechách a na Moravě. Proti české žurnalistice se půjde co nejostřeji — ministr Glaser, výtečný rakouský kriminalista, vydá úřadům heslo, že »konfiskaci netřeba žádnými zvláštními důvody opodstatňovat. Dostačí pouhé připomenutí, že článek může býti zabaven. Proč? Do toho nikomu nic není, neboť úřad jest svobodný a samostatný.« Čeští redaktoři budou souzeni německými porotami. Škoda, že od 24. XII. 1871 přestal býti odpovědným redaktorem Občana Josef Vrla a jest jím Josef Hašek. Kasino mělo spadeno na Vrlu, který jest nebezpečným řečníkem táborovým a demagogem, a on se tak dostal z dosahu blahodárného opatření Glaserova a Ruppova!

. . . Jednoty a spolky podezřelé, že přejí odporu českému, budou rozpouštěny. Bude rozpuštěna i Společnost hospodářská, založená za Marie Terezie, jejíž předseda kníže Karel Schwarzenberk odepřel obeslati Vídeňskou výstavu a řekl: »My máme býti za své peníze jen okrasou císlajtanismu ve Vídni!« Touto výstavou pochlubí se liberální vláda před celým světem a prokáže také svoji schopnost a nepostrádatelnost hospodářskou. Ji zahájí se také nová éra hospodářská — grüunderská . . . Výbojný hospodářský živel Čechů, jako na příklad Záložna, Bavlnická jednota a Živa, budou ochromovány hravě — jsou zřízeny na podkladě zákona spolkového a nad tím jsou všemocnými vládci c. k. okresní hejtmani! Najdou-li, že se ve spolicích děje něco sebe menšího, co na puntík neodpovídá stanovám, mají v moci, činnost spolkovou zastaviti a navrhnouti, aby byly rozpouštěny. V Prostějově, jak se ví, jest již leccos tajně vyšetřeno a c. k. okresní hejtman

Rupp, který s kasinem již jest spiat nejen vůli Lasserovou, nýbrž i svým Biberlem a svým synem inženýrem, lehce podetne kořen národovské mízy. O provedení se poradí užší výbor a postupovati bude dle taktiky, jakou umluví s Ruppem. Dobrým pomocníkem jest zemský výbor. Ten již zrušil úřadování v obou zemských jazycích a nařídil vnitřní řeč služební jen v jazyku německém. A jak bez bázně zasáhl do otázek školských! Sněmovní usnesení o podpoře českých škol středních bude zrušeno. O tomto odhodlání byla pohnutá debata. Bylo namítnuto, že zrušení sněmovního usnesení neodpovídá duchu ústavy a že ani není liberálním. Ale ústavní jest pro ústavověrné neústavním — sněm, proti němuž jsme protestovali, nás neváže! A neliberálnost? Pojem liberálnosti ve světě značí hlavně svobodu myšlení i učení náboženského a vědeckého, pro nás, Němce, již svým názvem obsahuje také svobodné uvažování a v důsledku jeho také svobodné jednání proti všemu, co svobodně, dobrovolně neuznáváme.

»Pak jsme ale neměli potírati jezovitismus —, ten také tak usuzoval i jednával«, odporovalo se. A odpověď?

»Kdyby Tovaryšstvo Ježíšovo bylo pracovalo pro německý liberalismus a nikoliv pro Řím, bylo by naším nejlepším přítelem. Ministři Lasser a Glaser převzali od nich učení, že účel světi prostředky«.

Zrušením usnesení sněmu deklarantského podkopány budou také základy české reálky prostějovské Záložny a reálka tato není již »na měsíci«, ona se již i s měsíce řítí do propasti neznáma. Nad obzorem zasvitila jako meteor a zhasne jako on. Zemské podpory již nedostane, státní nemá, o podpoře obecní není ani zdání a její matka, Záložna, jest již před luntem Ruppova zapalovače. Také dle jeho mínění jest punskou Karthaginou — k té jsme ji s kolegou Zajičkem přirovnali — a proto...

»Delandam esse!«, větu dokončil Dr. Nemluvil. »Ostatní školství jako předseda místní rady školní mám v pevné ruce. Ředitel Nožička nás zklamal — odchází na nové místo do Štokravy. Zařídil jsem, že c. k. okresní rada školní v sezení dne 13. I. 1872 projednala otázku jeho zástupce a že v ní popravila kandidaturu nejstaršího a prý také »nejzasloužilejšího« učitele Jana Kaisera. Našel se důvod v tom, že jest tchánem učitele téže školy Frt. Šlerky a že proto nemůže býti ře-

ditelem. Prosadil jsem kandidaturu Tomáše Lekeše. Nemá sice tolik stonožčích nožiček německých, jak Nožička, ale politicky můžeme na něho spolehnouti. Také se zamítla žádost Kristiána Skály, aby byl jmenován nadučitelem dívčí školy».

»A setrváme při škole měšťanské?«

»Seznali jsme, že Florián Novák viděl lépe nežli my — reálka táhne i v městě víc nežli škola měšťanská. Proto jsme uvažovali ve školním odboru, že by se naše měšťanka mohla přeměnit buďto v reálku nebo v reálné gymnasium s vyučovací řečí německou. Většina se rozhodla pro přeměnu a sice na vyšší reálné gymnasium. Pro případ, že by vláda váhala se zrušením české reálky, ono bude jejím hrobařem... Ve schůzi zastupitelstva dne 1. II. 1872 navrhla naše většina odboru školního, aby se v Prostějově zřídilo reálné gymnasium státní. Po jeho zřízení stane se měšťanka zbytečnou a rozpustí se. Jménem české menšiny navrhl Florián Novák: Navrhují, aby se vyšší reálka za ústav našim poměrům nejprospěšnější uznala, a dále, aby již stávající reálka česká od obce co vlastní ústav považována byla a aby se vedle ní druhá německá reálka neb reálné gymnasium na státní útraty zřídilo a oběma ústavům od obce řádné budovy poskytnuty byly... Já arciť hájil jsem návrh většiny odborové a za návrh Novákův postavil se Dr. Fanderlík. Konečně po mém návrhu a po souhlasu Dra Fanderlíka bylo usneseno, aby se záležitost znovu projednala v 9členném odboru, do něhož byli zvoleni: Dr. Fanderlík, já Dr. Nemluvil, Florián Novák, Vilém Veselý, Dr. Borák, Jan Sobota, Frt. E. Černý, Vilém Vojáček a Alois Götz. Této dohodové nálady použili jsme k tomu, že bez námitek byla přijata půjčka 100.000 zl. od spořitelny v Těšíně na 7 proc. úrok a s amortizační kvotou 7000 zl. Půjčka je splatná ve třiceti letech a zůstane, jak již za starostenství Novákova byla určena, na stavbu školních budov»...

»Lasser má namířeno také na oposici klerikální a použil proti ní také sňatkových matrik. V Prostějově Dr. Bažant úředně zanesl do matriky civilní sňatek rozvedené paní, která přestoupila k církvi reformované a pak si v Sibíni dle norem reformované církve umožnila nový sňatek. Ale Bažantův zápis matriční byl přeškrtnut a při tom poznamenáno: Hanc violentiam delere jussit celsitudo episcopalis 15. IV. 1871. Tedy: arcibiskupská Milost nařídila tento násilný čin zrušiti, sňatek

není zanesen v matrice a tím také chybí právní podklad pro legitimitu dítě, pro celé jejich občanské postavení a rovněž dědičné právo jejich jest pochybno. Proto c. k. okresní hejtman Rupp restituoval úřední zapsání onoho sňatku, zrušil poznámku, učiněnou z příkazu arcibiskupova, a faráři zakázal jakékoliv porušování úředních zařízení. Současně byl dán farář Novák i arcibiskup do obžaloby. Farář jest vyšetřován krajským soudem olomouckým přímo pro spáchání činu, arcibiskup jen jako spoluvinník při zneužití úřední moci«.

»Nám jest nepříjemno, že se v židovské obci stalo podobně«, podotknul Zajiček. »Civilní sňatek tam definitivně nebyl ověřen — pod zápisem Dra Bažanta bylo nově připsáno: Ježto Cohen (Aeronide) dle israelského ritu nemůže se oženiti s rozvedenou, nelze tento sňatek považovati za církevně provedený. Rupp v dohodě s místodržitelstvím nařídil, aby tento připojený passus byl vyškrtnut a pro příště zakázal rabínovi podobné poznámky přepisovati. Avšak učiní nám k vůli, že rabín nebude dán do obžaloby . . . A abych nezapomněl — filiálka I. allgem. Beamtenvereinu, v němž chceme soustřediti všechno úřednictvo a získati na ně nový vliv, jest ustavena a v činnosti. Které funkcionáře si valná hromada zvolila?«

»Předsedou jest c. k. okresní hejtman Rupp, náměstkem Dr. Nemluvil a ve výboru mimo jiné Dr. Trieschet, notář Einaigl, přednosta stanice inž. Šimon Necheles a z učitelstva Ignác Drmola a Karel Odstrcil. Místnosti spolku jsou v »panském domě«, z nichž se Měšťanská Beseda vystěhovala ke »třem králům«.

»A jak do výboru přišel notář Einaigl?«

»Zdá se, že od obecních voleb se nám blíží. Rada Umlauf se s ním spřátelil a ve Feilerce s ním hrává šachy« . . .

»A jaké stanovisko zaujmeme k dělnickému hnutí socialistickému?«

»Socialismus v Prostějově se stránky materiální poleze v Prostějově za nehty více Němcům nežli národovcům a proto oficielně jest pro kasino nepřijatelným. Z ohledu na německé zaměstnavatele. Avšak pro naše němectví má určité výhody. Hlasatelé a nositelé jeho jsou hlavně dělníci němečtí, kteří národnostně jsou s námi za jedno. Dovedou-li část českého dělnictva odvrátiti od výbojnosti strany národní a učiniti je národnostně vlažnými, internacionálními, prospějí našemu po-

stavení a kasino by k nim mělo býti tolerantním a snad je pod rukou i podporovati. Arciť, opustí-li směrnici německo-národní, otočíme se proti nim přímo, jak to vláda činí ve Vídni. Ta socialistické hnutí již potlačuje a nebude se zajisté štítiti ani nejostřejší jeho persekuce. Ale v žádném případě nesmíme podporovati politické snahy socialistů — podkopávají hradbu liberálního centralismu. A nebudeme sami, ani Rakousko nebude samo — Vaterland sdělil o srpnové schůzi tří mocnářů v Berlíně — Pruska, Ruska a Rakouska — domněnku, že také vzhledem k vnitřní správě těchto států má býti jednáno o tom, aby panovnická moc byla povznesena přísným dozorem na tisk, omezením demokracie a socialistické agitace. Kromě císaře byli na schůzi také vedoucí státníci Bismark, Gorčakov, Andrassy a, co to znamená, nemusím rozebírat, zdůrazňoval Dr. Zaillner . . .

IX.

Alois Pořízka stejně jako František Možný cítil nával mračen, ale myslil při nich na otázku reálkovou a na otázku socialismu.

V otázce reálkové si s uspokojením vzpomněl na inspekci c. k. zem. škol. inspektora Josefa Dvořáka ze dne 20. XII. 1871 a na jeho úřední prohlášení, že vše v ústavu shledal v pořádku a že vyslovuje spokojenost i radostné překvapení nad pokrokem žactva. Od jeho úředních zpráv odvisí udělení práva veřejnosti. Uspokojení Pořízkova nezkalila ani zlovůle kasina, které těžko neslo inspekční úspěch české reálky a pokusilo se jej snížiti hanou v Pr. Wochenblattu: »Občan jest nadšen, že c. k. zemský inspektor při visitaci české reálky projevil spokojenost s pokrokem žáků. Naše informace znějí trochu odlišně. Pokud tato škola nemá zákonitě kvalifikovaných učitelů, pokud žáci z vesnických škol jsou sháněni a bez přiměřené přípravy až tak, že v učivu třeba zpět, daleko zpět se vraceti, aby se vůbec vyučovati mohlo, potud nelze mluvit o úspěchu. To jest sebeklam, který konečně chudí rodiče draho budou platiti«. Tato fáse reálková nebyla tedy již mračnem.

Za to kroupným mračnem bylo ústavácké zrušení reálkového usnesení ze sněmu deklarantského. Potlouklo i ty nejskromnější naděje strany národní a ohrozilo existenci reálky. Avšak příkořím vzrůstává český odpor a hledává obranné i útočné zbraně. Také v Prostějově se hledaly. Výbor Občanské záložny vydal o protičeském činu ústaváků, jímž bylo zrušení podpory na českou reálku v Prostějově i odvolání jejího pozemštění, svolání, podepsané Drem Fanderlíkem a Hynkem Čecháčkem, a sděloval, že vydržovatelé reálky se odhodlali, vyslati deputaci čtyř členů -dvou ze Záložny a dvou z venkova - k císaři, aby vyžádána byla podpora pro další udržení prostějovské reálky, tohoto jediného reálkového ústavu českého na Moravě. Obce venkovské byly vyzvány, aby každá zvlášť odeslala na ministerstvo školství petici v tomtéž smyslu. Starostové obcí byli pozváni na den 18. I. 1872 do Měšťanské Besedy »u tří králů«.

Schůzi reálkovou obeslaly všechny obce venkovské a po vývodech Dra Fanderlíka zvolily si za venkovské delegáty do deputace k císaři Tomáše Podivinského, radního ze Smržic a předsedu okresního silničního výboru, a Františka Fučíka, starostu z Kostelce. Pro případ jejich zaneprázdnění vyvolení byli za jejich náhradníky Jan Moučka, starosta ze Smržic, a starosta Mostkovic Bláha.

Záložna se na to dne 28. I. 1872 u zemského výboru ohradila proti odmítnutí subvence a zdůraznila: »Usnesení sněmovní ze dne 12. X. 1871 bylo Občanské záložně a půjčovně v Prostějově úředně sděleno a ona tím nabyla práva, žádati za výplatu subvence, kteréhožto práva ona se nikdy nevzdala a nevzdá. Tímto sněmovním usnesením byla také kladně vyřízena petice Záložny a, jelikož ona za nové vyřízení nežádala, nebyl zemský výbor oprávněn, tuto petici znova vyřizovati. Záložna nemíní se pustiti o tom se zemským výborem v rokování, dobře vědouc, že kde rozhoduje zášť stranická a nenávisť národní, darmo by bylo dovolávati se spravedlnosti a rozumu. Dopis tento má toliko účel, zemskému výboru oznámiti, že Občanská záložna a půjčovna v Prostějově práva na subvenci tříletou pro zřízenou od ní reálku se nevzdává a nikdy se nevzdá« ...

Zvolení venkovští delegáti s delegáty Záložny, Drem Fanderlíkem a Hynkem Čecháčkem, byli dne 12. II. 1872 deputací

u císaře i u ministra vyučování Dr. Stremayera, podali jim pamětní spisy o potřebě prostějovské reálky a petici o její subvencování. Přijati byli obřadně, jak to bylo v Rakousku zvykem, a výsledek? O tom ani vrabci nečímčarují. Tedy tak, jak to jest v Rakousku obvyklo . . .

Mračno reálkové také se valilo ze zasedací síně obecního zastupitelstva. Tam dne 19. II. 1872 přišla k projednávání zpráva devítičlenného odboru, zvoleného ve schůzi 1. II. 1872. Zpravodaj většiny Vilém Vojáček lakonicky hlásil, že Češi svůj vyučovací ústav střední již mají, a doporučil návrh většiny odboru:

»Obecní výbor uzavřel, aby městská obec zakročila u vysoké státní správy o zřízení vyššího reálného gymnasia s vyučovacím jazykem německým a povinným vyučováním české řeči ve všech třídách na útraty státní a aby po zřízení reálného gymnasia stávající měšťanská škola zrušena byla«. Dr. Fanderlík jménem menšiny odboru učinil návrh:

»V městě Prostějově zřízeny buďtež na místě dosavadní školy měšťanské vyšší reálné školy s vyučovacím jazykem českým a představenstvo se zmocňuje ke všem krokům, aby takové školy od státu na státní útraty zřízeny byly«.

Pro případ, že by tento návrh přijat nebyl, navrhuje se následující dodatek k návrhu většiny:

»Reálným školám s vyučovacím jazykem českým, zřízeným zdejší Občanskou záložnou, bezplatně ponechány buďtež místnosti k vyučování stačící pro vyšší školy reálné v nové budově školní«,

a pro případ, že by ani tento návrh nedošel většiny:

»v bývalé vojenské nemocnici na Vápenici, počínaje školním rokem 1872-73«.

Proti návrhu menšiny mluvil jediný Dr. Nemluvil, načež byl návrh německé většiny přijat 19 proti 10 hlasům a Dr. Fanderlík ohlásil proti jeho přijetí »osvědčení«. Tím zamítnut byl návrh český a Němci zamítlí 19 hlasy dodatek k návrhu většinovému ve znění prvním, načež byl dodatek Dra Fanderlíka ve znění druhém přijat a tím pro českou reálku stanoveny místnosti v obecní budově na Vápenici. Na to k návrhu Frt.

Neudörfla usneseno, aby v záležitosti reálného gymnasia byla k ministru vyučování vyslána trojčlenná deputace, a byli do ní zvoleni Jan Zajíček, Dr. Nemluvil a Dr. Zaillner.

Z tohoto mračna tedy padaly německo-nacionální kroupy a po nich vláha, o kterou taktika Záložny vlastně usilovala, vědouc, že krupobití jest neodvratno . . .

A mračno socialismu? Přivalilo se. Arbeiter Bildungs Verein in Prossnitz byl povolen, dostal schválené staňovy utrakvistické a přijímal členy v hospodě u »černého orla«, kdež je zapisoval jednatel Johann Titz. Spolek ustavující schůzi svoji svolal na den 4. II. 1872 do sálu na Novém domě. Socialističtí »vyslanci« z Vídně a z Brna na ní hlásali, že jejich účelem jest boj proti kapitálu. Emisaři mluvili také německy a čeští lidé jim nerozuměli. Před slovanským lidem také tupili slovanskou národnost a haněli snahy slovanského lidu, nazývající je »slovanským feudálním a klerikálním švindlem«. Proti tomu nastalo reptání a ozval se jeden místní dělník (tuším Špaček a po něm Jiříček). Ale emisaři začali spílati, jakoby oni byli uraženi, a volali o pomoc i politický úřad a naopak zas dokládali, že »nenávidí Giskru«, »že nejsou liberáli«, že však nejsou také »státu nebezpeční«. Přes to však nepřestali haněti Slovany, pročež hluk rostl a konečně nastal takový zmatek, že socialisté sami požádali předsedu, aby shromáždění ukončil. Redaktor Prossnitzer Wochenblattu nacházel se uprostřed agitátorů, kteří si za heslo vybrali boj proti kapitálu.

Kasino o schůzi napsalo, že popud ke spolku vyšel od německých dělníků a že Němci jej vítají potud, pokud se bude starati o zlepšení poměrů dělnictva a o jeho vzdělávání. Avšak spolek nemá se dožadovati práva, s nímž spojeny jsou také povinnosti, tedy na př. práva volebního. A také nemá býti nacionálním, slovanským . . .

U českého dělnictva zanechali němečtí »vyslanci« dojem nepříznivý až tak, že několik jeho čelných členů zadalo u c. k. okresního hejtmanství o povolení shromáždění dělníků stran »zařízení vzdělávacího spolku dělnického«; arcib' spolku českého. Ale žádost jejich byla zamítnuta a u dělnictva šířil se názor, že za socialistickým hnutím v Prostějově stojí kasino. Proto zvědavě četlo v Občanu oznámení P. Antonína Vrány: »Ruch socialistický, jaký panuje u dělnictva velkých měst, počíná tlouci i na brány Prostějova. Aby tudíž řemeslníci a

dělníci poznali nebezpečné snahy socialismu a komunismu, bude ve Čtenářském spolku dne 19. II. 1872 přednáška prof. Josefa Novotného »O socialismu, komunismu a spolčování se dělníků«. Po přednášce bude rozprava«.

Rozprava tato byla čilou. Dělník Nimslaus také byl v zařizující schůzi Arbeiter Bildungs Vereinu, avšak nepřistoupil k němu, ježto tam byla česká národnost urážena. Avšak zřizovatelé spolku v tomto ohledu již popustili, proto on jest toho mínění, aby dělnictvo do Vereinu přistupovalo. O zhoubnosti socialismu přesvědčen není. Dělníci se musejí držiti 16 hodin, vyšší úředníci jen 6 hodin . . . Dělník Špaček odporoval. Boj proti kapitálu není na pravém místě. Mezi dělníky jest mnoho takových, kteří by rádi byli lehce živi a neštítí se ani otaškařiti své spoludělníky . . . Po Dru Fanderlíkovi mluvil Dr. Koudela, který uznal poměry prostějovského dělnictva za velmi smutné, ale socialismus je nezlepší. Kapitál musíme hleděti dostat do svých rukou. Nejsnáze docílíme toho vzděláním, ale Arbeiter Bildungs Verein sotva bude tím pravým. Zakladatelé jeho by měli od něho upustiti a přistoupiti ke čtenářskému spolku, kdež snad již na podzim bude lze utvořiti školu řemeslnickou . . . P. Vrána varoval před socialismem jako před nepřitelem víry vůbec a katolicismu zvláště. Jeho důvody pro toto tvrzení, otázka víry a socialismu byly po schůzi Čtenářského spolku nepříznivě posouzeny dělníky Janem Schönweitzem a Janem Titzem v — Prossnitzer Wochenblattu . . .

Uvažuje o těchto událostech, usuzoval Pořízka, že hnutí socialistické v Prostějově, kde jest mnoho dělnictva, jest nezadržitelné a že metoda P. Vrány před ním neobstojí. Články víry, dogmata, nejsou již všemocným talismanem chudých ani bohatých, jak jimi bývaly dříve. Věda přináší světlo do mystiky a šera středověku i starověku a francouzská revoluce naučila lidstvo svobodně i beztestně mysliti a volati po volnosti, rovnosti a bratrství. Avšak ani socialismus nedovede zjednati rovnosti a bratrství národností, společenských vrstev ani jednotlivců — toho nedocílí nikdo a nic na světě! —, nebude lékem na všechny nemoci lidstva ani jedinců. Může býti jen etapou ku zlepšení. Němci, kteří se socialismu chopili jako agitačního prostředku pro zakrývané cíle germanismu, nemají na mysli rovnost ani bratrství. Co jest německé, jak denně

zkoušíme v Prostějově, jest daleko vzdáleno francouzského hesla pravého liberalismu, a marxistické metody sotva odmítnou pravici taktiky Ignáce z Loyoly. Na to poukazovala také schůze na Novém domě. Dala Vídeň národu českému co dobrého? Jenom brala! A také svým socialismem chce nám vzít národní hrdost a národní bojovnost dělnictva, bez které by český národ zakolísal . . . Chléb náš vezdejší dej nám dnes — ano, ano, dejž, ale všem, také těm nejnuznějším. Avšak dejž také chléb duševní — ne jenom chlebem živ jest člověk! Vzdělanost! Jen její cestou všichni dojdeme k sebevědomému a kritickému životu a národ učiníme věčně věků nezdolným. Vzdělanosti takové docílí se jenom na podkladě lásky k vlasti, k národu. Takové vzdělanosti si přejeme u všech vrstev národa a tu nemůže nám dátí internacionalismus, tu může dátí jen prohloubený nacionalismus . . . Uvědomělost dělnictva bude také pevným krokem k nabytí práv politických, jehož mu Vídeň a němečtí liberálové tak úporně odpírají, a tím také k boření pilířů privilegii, českému národu škodných, ať jsou na té či na oné straně. Naše národní politika již směřuje k tomuto pevnému kroku — uvítala volání »Oulu« českého dělnictva na táboru Letenském po politických právech pro třídu pracující a vyslovila se pro všeobecné právo hlasovací. Možná, že tento svobodomyšlný názor, tato snaha povede k uvolnění svazku s autonomistickou šlechtou a s vyšší hierarchií, ale k tomu tak jako tak spějeme politikou Mladočechů, která jest svobodomyšlnou a právem žehrá na politiku deklarantskou. V Prostějově jest již řada mužů, kteří těžce nesou neúspěšnou politiku Palackého a Riegra. Mezi ně patří hlavně Josef Vrla, třebaž v Občanu proti ní ještě nevystoupil. A také mnoho učitelů, také těch, kteří podepsali petici konkordátní. Při tom však neochvějně trvají na linii národní a litují, že na okrese jsou učitelé, kteří se Učitelskému spolku vyhýbají. Jsou to hlavně ti, »kdož mají raději čtení a dopisování do špinavého Mrvana«. Proti tomuto se Učitelský spolek rozhodně vyslovil. Jednohlasně bylo usneseno, že Učitelský spolek okresu prostějovského pověstného Mrvana za orgán učitelský nepovažuje. Při tom spolek neváhal se ohraditi i proti poslanci prof. Demlovi, který pro jeden nemilý případ vyřknul kletbu na učitelstvo, viniv je ze snah demoralisačních, a vyzval ho, aby veřejně odvolal urážku, kterou učinil národnímu učitelstvu na Moravě.

Ach, toho mrvařství! Svedlo již i některé členy místní rady školní v Plumlově, že zadali »na svou ruku« žádost k hejtmantství prostějovskému, »aby na plumlovské škole jazyk německý co povinný předmět — 2 hodiny týdně — uveden byl«. V době, kdy Němci o úředníku, který v úřadě česky hovoří, píší, že by se s tímto Čecháčkem mělo řádně promluvit po německu, aby ho přešel »povidlismus«! V době, kdy kasino píše o Sokolu: »tento spolek, přes to, že k němu přísluší řada tovaryšů tkalcovských i jiných, potřebuje patrně posily a proto do svých řad nedávno přijal řadu selských pacholků z okolí«. V takové době jest nutno, aby také národně postupoval i »prostějovský socialismus«, a s jeho hrozivého mračna padala by osvěžující rosa i na stranu národní. Ta ze srdce přeje sociálnímu zlepšení poměrů dělnictva, podporuje jeho volání po politických právech, bude podporovati jeho vzdělanost, avšak pevně trvá na tom, aby šlo duchem národním a aby nezboudilo na rozcestí internacionály, která jest národu, bojujícímu o práva přirozená, o sebeurčení i o svoji existenci, nebezpečnější, nežli viditelná a tím také zranitelnější chapadlo pangermanské chobotice. Kdo povede české dělnictvo k národní vlačnosti, kdo bude jeho děti sváděti do škol německých, jak se to již děje, kdo ho utápěti bude v mrvařství, kdo kůrkou chleba bude kupovati jeho českou duši, jeho mateřskou řeč, jeho lásku k národu, k vlasti, ten bude také nepřítelem strany národní a ona v sebeobraně musí se postavit proti němu. Bude-li tak činiti socialismus jako celek nebo prostějovská jeho složka, bude tím nepřítelem on, bude tím nepřítelem jeho složka . . .

O jiném druhu mračna uvažoval František Možný. Zarazil ho útok kasína proti hospodářským podnikům strany národní a zpytoval svědomí těchto podniků.

V Živě jest předsedou on, místopředsedou jest Josef Blaňák, účetním František Marecký, pokladníkem Klement Nezval a dosud žádný z nich nepřišel na nějaké nesprávnosti. Spolek arcíř má značné peněžní závazky k Záložně, ale ty jsou kryty směnkami. Na těchto jest řádka jeho ručitelských podpisů . . .

Hůře jest v Bavlnické jednotě, která za Čenka Högra přišla na zcestí. Ve valné hromadě dne 5. II. 1872 za předsednictví Rudolfa Götze a za účasti 50 členů jednatel Jan Čecháček ve zprávě jednatelské obnažil nesprávnosti, při čemž arcíř také přiznal lehkověrnost svoji i revisorů spolkových. Pravidl: Dne

11. IV. 1871 jsem vám přednesl zprávu na základě zápisů a knih spolkových za rok 1870, myslím, že knihy spolkové byly řádně vedeny. Než já i výbor přesvědčili jsme se o opaku. Zjistily se nepořádky, které se za dřívějšího účetního Jana Navrátila v knihách staly a nebyly opraveny. A ještě více! Účetní vzdal se jakož i tehdejší předseda a mnozí jiní údové správního výboru, jenž také na řečených nesprávnostech vinu nese. A spolek Bavlnická jednota nacházel se již blízko úpadku, kdyby nynější výbor nebyl jej odvrátil. Počet členů za rok 1871 zmenšil se ze 129 na 101 a to z příčin výše uvedených. Taktéž rezervní fond se zmenšil následkem utrpených ztrát v r. 1870 o 1194 zl. a čítá nyní jen 2702 zl. 73 kr. Ztráty nepocházejí ze špatného obchodu, nýbrž z nesprávnosti shora uvedených a dílem ze ztrát — zpronevěření. Měsíční příspěvky členů obnášejí 3153 zl. 50 kr. Obchod spolkový záležel r. 1871 z koupě 31.600 svazků příze a z prodeje 31.789 svazků. Na skladě zůstává 3108 svazků příze. — Příjem v r. 1871 byl 85.177 zl., vydání 85.130 zl.»

Také v této jednotě on, Možný, jest členem výboru a ručí v ní za několik směnek. Jsou ony tím mračnem, co ho dusí? Či jest mračno ono větším, širším? Hynek Čecháček se již r. 1867 pozastavoval nad jeho ručitelskou ochotou. Sám, přítel milý, také neměl na růžích ustláno, ale může si již odechnouti — Záložna koncem r. 1871 spravuje 817.867 zl. 50 kr. jmění svých údů a účinek roztržky z r. 1870 jest již úplně setřen . . .

Mračna, mračna . . .

X.

František Marecký byl vyšší postavy, měl rusý knírek, širší bradku, dobromyslný a vlídný pohled, chodil, jakoby uhýbal překážce, a nikdy nebyl viděn bez kubovky v ústech. Ale kubovku si zapaloval jen po městě — nebyl ještě definitivním kancelistou, malý plat nestačil a tož v úřadě míval v ústech papírovou špičku, jejíž brk pokusoval a přesunoval z koutku do koutku. Zapomínal tak, že se mu přidává víc a více práce, nejenom práce registrační, nýbrž i konceptní. Převzal již i

sepisování protokolů o schůzích zastupitelstva a nečinil to po robotnicku, nýbrž oduševněně. Uvažoval o usneseních odborových i výborových, o jejich tendenci i dosahu a vstřípil si je v paměť tak, že v ní bývala uložena lépe a jistěji než v registratuře. Srostl s městem, žil s ním, cítil s ním jako se svojí rodinou a těšil se každému jeho pokroku. A rád měl pořádek a rovnoprávnost.

Proto těžko nesl odmítavé i zálučné stanovisko Němců proti české realce jakož i různé nesprávnosti ve správě obecní. Byloť v únorové schůzi zastupitelstva zjištěno, že starosta Zajíček nedal vyplatiti Severní dráze již dvě povinné splátky a že z toho na obec byla podána žaloba. Také se nedůvěruje ve správnost hospodaření s hrobními příjmy, který spravuje důchodní Němčický. Vilém Veselý interpeloval, jak se naložilo s příjmem z prodeje hrobů na hřbitově, a Zajíček sdělil: K rozšíření hřbitova zakoupen byl dům se zahradou v Lazaretách, na což peníze městského, farního a sv. Petrského fondu vynaloženy byly. Tyto vynaložené peníze splácely se z prodeje hrobů, který se provádí dle usnesení z r. 1859. Odpověď byla dána — ale co jest a bude? Hroby páchnou umrlčinou — nedojde ke skandálu s hrobními penězi? . . .

Senný trh má býti vydlážděn nákladem 7000 zl. a makadamisovati se má Svinský trh. Silniční výbor také přispěje k úpravě této části zásluhou Karla Novotného. V novém tříletí za město byli do silničního výboru zvoleni Karel Novotný a Frt. Neudörfl, kterýžto se však vzdal. Za něho bude nově zvolen František Možný a tím se spíš přijde městu vstříc, než kdyby tam dráždidlem byl Neudörfl. Také to již viděti. Karel Novotný byl pověřen pokladnictvím výboru a tím získal vlivu. V prosinci navrhl, aby silnice přes Vápenici byla převzata do správy okresní, silniční výbor ihned mu vyhověl a pro rok 1872 jest Vápeniční silnice v rozpočtu okresním. Nezadržela to ani nejistota, povolí-li místodržitelství vybírání mýtného v ulici Kostelecké. Četné obce venkovské se proti mýtnému ohradily, ale sotva si vymohou jeho zrušení. Vždyť erár, který ani mostů již nestaví, mýtné vybírá a to dosti značné. Na příklad z Prostějova k Olšanům se na císařské silnici po desítky let vybírá z koně 8 kr., v Olšanech k Olomouci 2 kr. a od Prostějova k Vyškovu 2 kr. a na okresní silnici z Prostějova k Plumlovu se mýtného platí 1½ kr. z koně. Státní inženýr ocenil

nutný náklad na udržování Hloučelního mostu na 510 zl. 50 kr. a, jeho posudek patrně mýtné udrží na dalších 5 let . . .

Dalekosáhlým jest úkol, jaký dává usnesení zastupitelstva z 1. II. 1872. Dle toho se pro rozšíření města zříditi má hlavní stoka od brněnské brány k Sádkám, mají se odstraniti valy od brány brněnské po bránu olomouckou, mají se strhnouti krámký v bráně brněnské. Plocha, vzniklá odstraněním valů, bude stavební plochou a místa se budou prodávati po 5 zl. a před branou brněnskou po 6 zl. za □ sáh. Zastupitelstvo již schválilo nákres inženýra V. Kühna na řešení této části města. Dle něho má býti zřízena okružní třída od brány plumlovské až po staveniště nové školy proti templu a demolace valů jest již na cestě — byla již přijata upravená a doplněná nabídka »konsorcia pro rozšíření města« . . . Také nová školní budova na Senném trhu jest již zabezpečena — židovská obec již postoupila klín 8—9 střevců svého pozemku od synagogy k nemocnici, potřebného ku stavbě školy, a náhradou dostane stejnou výměru z parcely demolační. Na stavbu školy nákladem 95.000 zl. byl již vypsán konkurs a obec pro ni znalcem ustanovila inž. Kühna.

Tato usnesení budou míti za následek zvýšený stavební ruch, mimořádné zisky a snad budou také heverem politickým. Z posavadních kroků německé většiny lze vycítit, že c. k. okr. hejtman Rupp má jimi býti ke kasínu připoután i hospodářsky — jeho zeť stavitel Karel Biberle přesídlil z Olomouce do Prostějova a patrně se mu má usnadniti, aby většinu novostaveb strhl na sebe.

A Rupp dělá kasínu radost. Vystoupil již i proti venkovským starostům. Ti se na popud Josefa Hocha usnesli, že budou odbývati pravidelné schůze a Rupp jim je zakázal. Nepřísluší prý do oboru působnosti starostů, aby rokovali o záležitostech celého okresu — inu arcíť, v okresu je také Prostějov. Chtějí-li starostové rokovati o určité otázce, mají prý o povolení schůze zažádati u c. k. okr. hejtmanství. Starostové proti výměru podali odvolání a mají o trn více proti městu. Šeptá se, že odezva se má objeviti také při odvodech, které začínají. Ucítí ji Rupp, který sám chce jíti do odvodní komise?

Marecký se mýlil — odezvu neucítili v odvodní komisi, nýbrž náměstek starosty města Prostějova, o kterém se ven-

kovští domnívali, že on dal podnět k zákazu starostenských schůzí . . .

Byl sluneční, teplý březnový den a odvodní komise, ukončivši odvod, obědvala na oleandrové zahrádce před »třemi mouřeníný«. Dr. Martin Nemluvil seděl s ní. Po městě trousili se odvedenci a užívali své »svobody«, do jaké v odvodních dnech nezasahovala ani policie.

Z hospody Nového domu vyvalil se houf odvedenců, kteří měli »vonice« na dvě dlaně, za čepicemi »paléty«, svědčící o tom, že pod »mírou« byli uznáni za schopné, a zpívali:

Však nám tak nebude,
jak nám bývávalo,
když mně od mé milé
slunko svítávalo.

Však nám tak nebude,
jak nám bylo kdysi,
když mě nosívali
čtyry koně lysí.

Čtyry koně lysí,
dvě vraná hřibátka,
budou o nás plakat
ty naše děvčátka.

Budou o nás plakat,
žalostně naříkat,
až já budu šaty
vojanské oblíkat.

Budou o nás plakat,
ručinkama lomit:
škoda je tě, synku,
škoda vojákem být . . .

Od »měsíčka« vyhrnula se čtveřice, odvedená k dragounům, a výskala na novodomáky:

Neni nad vojáka,
co má konička —
o šporně mo zvoni
ostrá šablička
a děvčatom voni
tajak vonička . . .

Od »Antonínka« vyšli odvedenci, kteří vypadali klidněji, usedleji, patrně hoši z třetího ročníku, a jeden z nich si zastýskal:

So já senek od nás
jedneho hofera,
pro jedno divčino,
má zlatá dědino,
mám it za lankvéra . . .

Na ten stesk jako když ohně naleje do krve ostatních odvedenců — obrátili se proti Antonínovským a bili do nich, do »lankvérů«:

Ti lankvéři slabi
mají staré kvéry,
na hlavách čepice
z prasecí vlny.

Na nich mají jména,
to vyznamenává:
lankvéři, utikejte,
trkne vás kráva!

Up . . . se vrána,
to vám byla rána,
lankvéři křičeli:
»Pro Krista Pána!«

Jejich první kaprál,
ten štaráky dělal,
za čtyry erteple
jeden prodával.

A jeden frajbilig,
ten drátoval rendlík,
urazil mu ucho
a štáb dělal křik.

Kdo jste od militér,
pryč od těchto špiter —
spadá jim do gati
guráš ai kvér . . .

Odvodní komise dala se do smíchu a ohlížela se, nedojde-li k vůli této potupě »lankvérů« ke rvačce. Dr. Nemluvil se smál, až mu tekly slzy.

Ale ke rvačce nedošlo — od »černého medvěda« vyrazila skupina odvedenců prostějovských, ponejvíce tkalců, pochytila se okolo krku a, postupujíc ze široka a zvolna okolo »tří mouřenínů«, dívala se k oleandrové zahrádce a výrazně zpívala nejnovější prostějovskou písničku:

Mluv, Martine, proč zajíce
pustil's na zeli v zahrádce?
Ale Martin nemluvil.

Mluv, Martine, proč koukole
nasel's nám na naše pole?
Ale Martin nemluvil.

Mluv, proč matičku svou Hanou
zabíjel's tou hroznou ranou?
Ale Martin nemluvil.

Mluv, proč, zrádný odrodilec,
vrazil's do ni meč po jilec?
Ale Martin nemluvil.

Mluv, anebo brána pekel
píše ti již: mene, tekel!
Ale Martin nemluvil . . .

Odvedenci od pěšáků, od kavalérie i od »lankvérů« a Prostějováci zahleděli se na Dra Nemluvila, který sesínal, zbledl jak vosk, třesavou rukou bral svůj »limóněk« a potácivým krokem odcházel do své advokátní kanceláře.

Důstojníci z odvodní komise nechápali, co se tak najednou ztratil, a plukovní lékař prohodil: »Měl jsem již tisíce odvedenců v ruce, ale žádný tak nesesínal ani nezbledl. Tak mohl vypadati jenom exministr Beust, když mu cestou z Londýna do Solnohradu s lodi v Doweru spadl do moře kufřík, v němž měl všechny své řády v ceně 4000 dolarů« . . .

Odvedenci jako na povel seskupili se do společné řady a vojenským krokem se »rozmaširovali« a po městě se ozývalo jako volání k poslednímu soudu:

Mluv, Martine . . .

XI.

Dr. Fanderlík a ředitel Živnostenské banky Josef Staněk v jízdeckém obleku vyjízděli z města na jízdeckých koních, kteří se nesli jako na strunkách a vesele pohazovali hřívami. Ředitel Staněk, jehož pronikavé oči nad hustým plnovousem mžíkaly na vše kolem a jevily radost nad jeho chrtem, poskakujícím před jezdci, u fortny prohodil: »Brzo-li pak se tato úžina rozšíří?«

»Brzo. V srpnu jsme se z obce obrátili na okresní silniční výbor se žádostí, aby upravil úžinu mezi fortnou a ulicí Ko-

steleckou. Při komisionelním řízení dne 11. X. 1871 silniční výbor převzal na sebe úpravu pasáže za fortanou: rozšíří silnici, vyštěrkuje ji a podle chodníku zřídí rigol. Obec má odstraniti kolnu na jarmareční boudy, upravit chodník podél valu a zříditi mostek od něho k ulici Kostelecké, přeložiti kus příkopu a upravit zábradlí. Na toto vše jsme již povolili 500 zlatých. Při této příležitosti využívá se také prozíravosti bývalého českého zastupitelstva, které si u právovárečného měšťanstva zabezpečilo bezplatný postup jeho pozemku, sousedícího s pasáží. Zástupci právovárečníků Rudolf Vogel, Julius Mrassegg a František Wichterle již mají připravenou smlouvu, dle které z hradebního příkopu vedle zámku bezplatně odstupují 440 □ sáhů a to od rohu zahrádky úřadu telegrafního v přímočáře k rohu zahradní zdi u Kostelecké ulice. Tedy i tak zvané »rondó«. Obec za to přivolí k odprodeji právovárečného práva svých dvou domů, kasárny a hejtmanskví. Také na stělnici nastává změna. Nabídku na její koupi podali inž. Vincenc Kühn a Josef Hatzura, schůze právovárečných měšťanů prodala Kühnovi budovu stělnice i s přilehlým areálem a on již projektuje stavbu ledovny a sklepů. Dostal také již povolení, aby směl cihly a jiný stavební materiál svážeti po valu od Plumlovské brány ke stělnici« . . .

Při jízdě Kosteleckou ulicí ředitel Staněk mrknul na dům čis. 127 a zmínil: »To je ten dům Záložny? Připomněl mně na váš záloženský sjezd. Jest zabezpečen?«

»Ano, bude dne 4. IV. 1872 v sále Kroutilově. Bráníme jím záložny a jiné výpomocné, všeobecně prospěšné spolky. Jejich nynější právní trvání chceme převést do kolejí nového zákona, který se ve Vídni připravuje. Také se domáháme úpravy poměrů daňových. Jest zajisté svízelné, aby na příklad naše Záložna v r. 1871 zaplatila daní 5099 zl. 16 kr. Na rok 1872 zase má předpis daně 1936 zl. 50 kr. a obec od ní vymáhá přírážku 348 zl. 57 kr. a žádá její zaplacení do 8 dnů, jakoby Záložně již nedůvěřovala. Ze sjezdu podáme císaři petici proti předaňování a vyslovíme se také proti nucenému legalisování listů knihovních. Máme již přihlášeno 106 záložen moravských a já čekám od něho posílení národní posice v Prostějově i další rozmach Občanské záložny a půjčovny, která stojí pevně a jest také vydatným zdrojem obchodů Živnostenské banky. Kasiňáci jsou záloženským sjezdem znepokojeni — koná se

v době, kdy vláda Auerspergova narazila na nečekané obtíže. V Moravské Ostravě došlo k těžkým nepokojům horníků a k hornické stávce. A kasino se hněvá také proto, že se zúčastníme svěcení praporu Občanské Besedy v Hrubčicích a že se tím ještě více spřátelíme s hanáckým venkovem, jehož ono tak hluboce nenávidí. Ale ještě více se mračí, že jsem vymohl povolení ku slavnosti svěcení praporu Sokola prostějovského. Slavnost bude dne 30. června 1872. Sokol a hlavně osobně já zaručili jsme se za pořádek a za bezpečnost» . . .

Jezdci projeli klín Smržicko-Držovský a vraceli se ulicí Olomouckou. U rohu Vápenice Dr. Fanderlík ukázal k části hradebního příkopu před »parazolem« a upozornil: »To je tak zvaný Vogelpark — hřiště vrabců a dětí. Adam Vogl od »měsíčka« nabídl obci 2000 zl., aby mu parčík byl prodán na stavební místo. Nabídku jsme zamítli — bude-li se tam kdy stavěti, může tam stát jen budova reprezentační a nikoliv obytný dům¹⁷⁾. Zatím jsme povolili, aby se příkop před parčíkem kanalisoval nákladem 1000 zl.« . . .

Dr. Fanderlík se mýlil — vláda Mor. Ostravou nepřišla do rozpaků. Vyslala tam vojsko z Opavy, 100 dělníků zatkla a začala s perzekucí socialistů. A z kasina svižným krokem se ubíral redaktor Dressler a opakoval si: »Hned po sjezdu, . . . tedy v příštím čísle! Ukáže se rub sjezdu i jeho svolavatelů, vzbudí se nedůvěra — Ruppovi se dá příležitost a ministru obchodu Banhansovi zbraň proti nemilým snad požadavkům.... A Lasserovi bič uzlovatý . . . Začátek konce!« A cestou okolo kanceláře Dra Zaillnera si liboval: »Wessel! . . . Hlavoň! . . . Šikovní chlapíci — z národovských ústavů víme víc, nežli kdo tuší! . . . A jací lidé jsou v čele akce, do jejichž zákulisí ani konců nevidí! . . . Škoda, že ten nemohl podepsati k vůli konkursu!« . . .

V čís. 14 Prossnitzer Wochenblattu ze dne 7. IV. 1872 hned po záloženském sjezdu objevilo se německé »Zasláno« o akciích Živnostenské banky, podepsané: »Mehrere Mitglieder der Prossnitzer Zálóžna«.

»Slavná redakce! Následující případ, jenž se u zdejší »Záložny« přihoditi měl, račiž do svého vzácného listu laskavě přijmouti. Před třemi týhodny byla od pražské »Živnostenské

¹⁷⁾ Nyní Národní dům.

banky« v Prostějově filiálku mající, subskripce na nové akcie rozepsaná, a jejím funkcionářům právo ponecháno, na každou starou akcii jednu novou čtvrtého vydání potahovati. Zdejší »Záložně« však dáno na srozuměnou, že co zakladatelka jmenované banky, ze založen zřízení, v i c e akcií než jednu novou na jednu starou subskribovati může. Na základě toho měla prý zdejší »Záložna«, která jen 35 starých akcií byla podržela, o 170 nových akcií žádati, jich obdržeti a také již platiti.

Akcie tyto stály před dnem subskriptním, t. j. před čtyřmi týhodny, na 235 zl. za každý kus po 100 zl., den po subskripci na 195 zl. a stojí nyní na 205 zl. Poněvadž »Záložna« právo měla akcie tyto za vydanou cenu 100 zl. potahovati, tož z k v e t a l j í j i s t ý u ž i t e k n e j m é n ě d v a n á c t i t i s í c z l a t ý c h.

Výbor však připadl na myšlenku, Záložna že nepotřebuje tolik vydělati, a má dost, když jenom 35 kusů nových akcií podrží. Mělo prý tedy těch ostatních 135 kusů mezi sebe rozdělití a sice pánům Hynkovi Čecháčkovi 15 kusů, Arnoštu Beiglvi 10 kusů, Dr. Jos. Fanderlíkovi 10 kusů, řediteli Staňkovi 10 kusů, J. Černilovi 10 kusů, Frt. Bittnerovi 10 kusů, Aloizovi Pořízkovi 20 kusů a Heřmanu Slukovi 20 kusů.

Jest nám pochybno, že by Živnostenská banka pražská úmysl měla, takovou velkou část akcií soukromníkům uděliti, a že by užitek z těchto 135 kusů asi více než deset tisíc zlatých obnášející na místo zdejší Záložně, oněm svrchu jmenovaným pánům příslušel. Podstatná-li naše pochybnost, tož by byli členi Prostějovské záložny o těchto deset tisíc zlatých zkráceni.

Nemůžeme toto jednání slavného výboru Prostějovské záložny bez pravého a nejzevrubnějšího objasnění za ospravedlnění považovati, a doufáme, že záležitost tato vyšetřena bude«.

V P r o s t ě j o v ě, 4. dubna 1872.

Hned na to dne 10. IV. 1872 byly vylepeny plakáty:

»Ctěným pánům údům Občanské záložny Prostějovské! Poslední číslo ze 7. dubna b. r. zdejších německých novin »Prossnitzer Wochenblatt«, přináší zprávu, že někteří členové výboru a užší správy naší Občanské záložny 135 kusů akcií »Živnostenské banky«, pro naši záložnu upsaných, z kte-

rýchžto akcií záložně zisk více než deset tisíc obnášející plynul, mezi sebe na újmu záložny samé rozdělití měli.

Podle této zprávy byly by prospěchy a zájmy naší Občanské záložny nemálo ohroženy, a to ještě k tomu od osob, jichž to první a hlavní povinností jest, zájmy a prospěchy záloženské na nejvejš hájiti a střežiti.

Vůči zprávě této považujem to za naši svatou povinnost pravdě na dno přijíti a neomylného přesvědčení nabýti, jak věci tyto stojí, pročež Vás tímto

ku poradě, čehož tu zaříditi jest, na neděli dne 14. dubna b. r. o 1 hod. dosálu v domě paní Štanderky v Žešovské ulici

uctivě zveme a Vás žádáme, byste se co nejhojněji dostavili neopomenuli.

V Prostějově, 10. dubna 1972.

Wilhelm Woletz. Jos. Böhm. Jozef Klička. Jan Král. Josef Mládek. Ignác Grmela. Mathias Müller. Karel Gamba. Josef Konečný. František Kominek. Frant. Barton. Martin Smržak. Frant. Hell. Vaclav Sika. Karl Hrdin. A. Klobouček, Jan Gefing.

»Občan« hned na to reagoval dne 14. IV. 1872 zprávou: »Wochenblatt uveřejňuje dopis, jímž kdosi za vinu klade výboru záložny, jakoby výbor ústavu ve prospěch jednotlivých výborových členů škodu až do 10.000 zl. způsobil. Záložna to jistě vysvětlí, ale útok ten míří nikoliv na jednotlivce, nýbrž na ústav, a jest od lidí, kteří proti Záložně již před 2 roky měli namířeno, kteří Bavlenské jednotě strojili propast a snažili se rozbítí vše, co jim nebylo po vůli«.

Předseda výboru současně s výborem vysvětloval, že zpráva Wochenblattu není pravdivou. Dle stanov přísluší úřad Záložny právo do protokolů o jednání výboru nahlédnouti, a ty se jim dávají k dispozici.

Wochenblatt pak 15. IV. 1872 znovu přinesl první svoji zprávu, avšak po česku, a s ní doslovně otisknul plakát, který byl důsledkem první jeho zprávy. V tomtéž čísle byla lokálka (In der Sache der Záložna), v níž se upozorňuje na uvedený plakát, schvaluje se postup jeho podpisatelů a dodává se: »Ostatně dovidáme se z velmi spolehlivého pramene, že také

politický úřad již učinil anebo učiniti hodlá vhodné opatření a užije při tom vysostního práva státu, dle něhož jest oprávněn dbáti, aby dodržovány byly stanovy spolku a aby týž byl spravován dle zájmů veřejných. Ježto jsme se opětně přesvědčili, že pan okresní hejtman v případech, kde toho zájem veřejný vyžadoval, zakročil energicky a pevně chránil autoritu státní moci, také v tomto případě Záložny máme důvěru k jeho opatřením« . . .

Schůze údvů Záložny dne 14. IV. 1872 v sále paní Štenderové byla četně navštívěna. Zahájil ji mydlář Josef Böhm a k návrhu Jana Gefinga zvolen byl za předsedu schůze. Místopředsedou zvolen Josef Klička a zapisovatelem Gefing. Po přečtení zprávy Wochenblattu a po řeči Čeňka Högra, který mluvil totéž, co bylo uváděno v novinách, a co zdůrazňoval ostře jako pravdu, ujal se slova redaktor Josef Vrla. Odsoudil, že kdosi se uchyluje do časopisu kasina a nejde přímo. On přečetl protokoly Záložny a neshledal, že by údové byli zkráceni. Jednatel Záložny Alois Pořízka navrhl ve výboru, aby Záložna upsala 100 akcií. Návrh podporoval Podlouček, ale bylo zjištěno, že ústav má dosud 35 akcií, a přijat návrh F. E. Černého, aby Záložna pro sebe upsala 70 akcií. Ústav by vzestupem ceny akcií mohl získati, ale poklesem mohl by také ztratiti a proto se volila cesta střední. Na to se dožadovali někteří, aby prostřednictvím Záložny, avšak na svůj vlastní účet a na své risiko, směli akcie upsati. Výbor to povolil s podmínkou, že úpis 70 akcií Záložny nesmí býti ztencen, a v povolání neviděl žádné právní závady, ježto sám ředitel Živnostenské banky Josef Staněk tento způsob úpisu připouštěl a sám se ho zúčastnil. Ústav tedy zkrácen nebyl. Vrla pak navrhl, aby vyžádáno bylo svolání mimořádné valné hromady v této záležitosti. Přijato jednohlasně a dodatečně zvolena pětičlenná komise k nahlédnutí do knih záloženských.

XII.

U Chmelařů v zámku seděly dvě smutné dvojice — paní Chmelařová s přítelkyní Novákovou v budoiru, Eduard Chmelař s Floriánem Novákem v pracovně.

Tito dva hleděli na sebe zarmouceně, ustaraně a zamlklí. Mlčení přetrhl Chmelař:

»Útok jest d'ábelsky vymyšlen i prováděn. Pro mne jest jasným jeho účel, tah i původ. Porážka při obecních volbách nás nezkrušila, Záložna ukázala se býti nejenom naší baštou hospodářskou, nýbrž i kulturní a její reálka ve dne v noci je strašidlem Němců. Proto oba ústavy byly odsouzeny na smrt. Poprava reálky má projíti guilotinou obecního zastupitelstva, a bolestně — před tváří těch, kdož stáli u její kolébky. Popravčím záložny má býti německo-centralistická vláda a jejími popravčími pacholky čeští údové Záložny, političtí odpůrci — o té ironie! — též vlády a dávní a dávní nepřátelé centralismu. Tento způsob rány jest krutější nežli středověká mučidla a jest nemravnější o to, že se skrývá pod škraboškou zákona i veřejné potřeby a při tom se musí štititi světla. Analysuj, příteli, celý postup a uvidíš jasně jako já.

Lasser provádí druhou pobělohorskou exekuci nad českým národem a u nás vydatným pomocníkem při tom má c. k. okr. hejtmana a kasino. Reálka byla jejich porážkou, Záložna jest hlavní jejich překážkou a k tomu si ještě do Prostějova svolá sjezd Záložen, který chce c. k. okresním hejtmánům vzít z ruky vliv na český hospodářský život! A Dr. Fanderlík, který jest hybnou silou zde i onde, ještě si vymůže velkolepou slavnost sokolskou! Toho prostějovské němectví neunesa a tož...

Útok začal ve Wochenblattu anonymně a jest psán tak, že to nedovede nikdo z těch údů Záložny, kteří se dne 10. t. m. podepsali na plakát a kteří se veřejně postavili v čelo útoku. Tak píše jen vyškolený právník. Na právníka ukazuje také to, že mezi upisovateli akcií uveden jest Dr. Fanderlík, ač týž žádných akcií neupsal — to čpí obchodní konkurencí! Pisatel první útočné zprávy jest dle mého soudu také pisatelem lokálky z 15. t. m. V té jest naznačeno, co bude následovati. To jest tak určitě řečeno, že prozrazuje součinnost okresního hejtmanství s aranžéry útoku a napovídá, že účelu útoku jest již dosaženo: ať se ta otázka dále vyvine tak neb onak, ať oposiční údové Záložny jdou dnes v pravo nebo v levo, naběhli do léčky. Rupp již má podklad pro revisi v Záložně i výzvu k persekuci, pro niž se vždy nějaký háček vydupe, a provede ji v intencích Lasserových. Jak daleko persekuce ta půjde, těžko dnes říci. Snad se spokojí zničením reálky, snad při-

kročí také ku zničení Záložny, snad se vrhne na oboje. Neboť není jistoty v rozsahu Lasserových svéráků. Jeho časopisy bouří již i Prahu zprávami, že Smíchovská záložna z přidělených 1000 akcií Živnostenské banky vykazuje jenom 500 a že prý těch druhých 500 patrně dala na »uzavřený nacionální chabrus ku prospěchu kandidátní listiny konservativního velkostatku«. To by byl pokyn, aby Ruppova revise šla dále, než k vyšetřování otázky akcií živnostenské banky. A kdož ví, neochromí-li také perutě Sokola« ...

»Souhlasím s tebou. Třeba si však dříve vzpomenouti na postup Zajičkův v otázce školních místností pro naši reálku. Obecní výbor, jak víš, přidělil jí místnosti v bývalém vojenském špitále a Zajiček Záložnu o tom úředně uvědomil přípisem ze dne 3. IV. 1872 a doložil v něm, »by stran potřebných vyzdvižení a určení dotyčných místností sl. správa Záložny se mnou se usrozumněla«.

Záložna dne 15. III. 1872, zastoupená předsedou Hynkem Čecháčkem, podala žádost na obecní představenstvo: »Výbor Záložny obdržel výnosem ze dne 3. III. 1872 č. 139 oec., že obecní výbor povolil pro vyšší reálku, počínajíc školním rokem 1872-73, bezplatné místnosti v bývalé vojenské nemocnici na Vápenici. Ředitel Martinák 11. března 1872 podal výboru Záložny zprávu, jakých místností bude třeba, když se otevrou k stávajícím dvěma třídám reálné školy ještě dvě třídy příštím rokem, totiž třetí a čtvrtá, potřebí jest: 1) 4 učebních síní pro 4 třídy, z nichž každá nejméně 60 žákům pohodlného místa dopřátí musí; 2) učebné síně pro paralelku první třídy objemu jako předešlé čtyři; 3) 1 kreslírnu zvlášť světlé a větší než předešlé síně; 4) rýsozny, taktéž světlé a veliké; 5) 4 menších místností a to: a) pro kabinet fyzikální, chemický a matematický, b) pro kabinet přírodní, c) pro sborovnu, d) pro ředitelnu. Mimo tyto čtyři ještě bylo by potřebí nějaké menší místnosti pro laboratorium; 6) bytu pro školníka ... Záložna přikládá ředitelovu zprávu, dokládajíc, že hodlá příštím školním rokem otevřítí třetí a čtvrtou třídu nižší reálky, školním rokem 1873-74 pak první třídu vyšší reálky a že tedy pro školní rok 1872-73 potřebovati bude prozatím jen místností dle zprávy ředitelovy. Z místností, které bývalá vojenská nemocnice na Vápenici obsahuje, ovšem toliko místností ty, které

nyní k škole národní se používají, k školní potřebě se hodí. Žádá se tudíž o provedení usnesení obecního výboru»...

Na tento přípis Záložny odpověděl Zajíček dne 21. III. 1872 takto: »Představenstvo obce nemůže dáti k používání místnosti vojenské nemocnice, žádané v přípisu a potřebné pro školní rok 1872-73 reálky, poněvadž především má nájemní smlouvu s H. Heiligem a s firmou Budischowsky a z části nevypověditelnou smlouvu s erárem a místnostmi těmi prozatím nemůže disponovati, a mimo to má v té budově 4 třídy obecné školy, které v této budově musí zůstat, pokud nová školní budova nebude pro jejich umístění způsobilou«. Viš, co tento přípis znamená? Že německá většina ve schůzi dne 19. II. 1872 nejednala s námi upřímně a že jí šlo jen o klidnější povolení německého gymnasia reálného. Neboť to, co Zajíček dopsal Záložně, věděla a musila věděti již tehdy, zvláště proto, že hlavní osobou při tom byl Dr. Nemluvil, předseda místní rady školní.

Záložna proti tomuto výnosu představenstva podala stížnost na obecní výbor, v němž uvádí, že »obecní představenstvo chce velkomyslný dar, který obecní zastupitelstvo učinilo škole reálné, takovým výkladem jednoduše vzíti nazpět... Obecní představenstvo má povinnost, u vykonávání usnesení obecního zastupitelstva starati se o to, aby místnosti ty se Záložně odevzdaly, a tomu účelu na překážku jsoucí smlouvy nájemné rozvázati. K tomu podotýká výbor nížeapsaný, že ani zapotřebí nebylo stávajících smluv nájemních rozvazovati, poněvadž místnosti k účelům od obce užívané s místnostmi prázdnými zatím úplně dostačovali budou a obecní představenstvo zajisté pro národní školu snadno jiných místností nalezne«... Proto se žádá, »vynesení obecního představenstva ze dne 21. III. 1872 č. 158 změnití a obecnímu představenstvu bezvýmínečně vykonávání usnesení ze dne 19. II. 1872 naříditi«. O této stížnosti bude dnes jednáno v obecním výboru a já tuším, že s ní nepochodíme. Tážeš se, proč? Pohlédni sem, na tento opis. Ten mně říká, že jednání obecního představenstva bylo již předešlou k útoku Wochenblattu a že také obecní představenstvo jest při něm ve styku s Ruppem.

Wochenblatt psal dne 15. IV. t. r. o zákroku Ruppově proti Záložně a ten téhož dne již jej nařídil a dnes jej provedl. Čti, jest to opis protokolu ze dne 16. IV. 1872, tedy z dnešního dne:

»Z nařízení c. k. okr. hejtmana z 15. IV. 1872 dlužno zjistiti: a) kdy a na jaká jména akcie 4. emise Živnostenské banky pro Čechy a Moravu byly objednány; b) kdy tyto akcie byly výboru doručeny; c) kdy a jaké usnesení o použití těchto akcií bylo učiněno. Když přítomným členům výboru obsah tohoto nařízení byl sdělen, byl podepsanému c. k. komisaři jednací protokol předložen. Dle tohoto protokolu byla 23. I. 1872 mimořádná schůze výborová konána a v ní usneseno (tento úvod jest německý, další část jest českou):

Na vyzvání Živnostenské banky pro Čechy a Moravu v Praze, došlé na Záložnu k účastnění se na upisování nově vydaných akcií banky té, usneseno jednohlasně, aby Záložna naše 70 akcií upsala a aby tedy dle vyzvání 20% kauce na každou akcií na hotovosti přiložila. Zároveň usneseno též, aby i jednotliví členové k upisování pod těmi samými výminkami připuštění byli, pro něž Záložna na jméno své upsaný počet objedná, v pádu by však rozpočtem udaný počet akcií Záložna neobdržela, tedy se po odečtení Záložnou upsaných 70 akcií přebytek poměrně mezi jednotlivě upisatele rozdělí. Dle týdenního vyřízení Občanské záložny od 20. do 27. ledna 1872, které v deníku následuje, po mimořádném sezení od 23. ledna přihlásili se pan František Bittner na 10 akcií a položil kauci 200 zl., Josef Staněk na 20 akcií a položil kauci 400 zl., Arnošt Beigl na 20 akcií a položil kauci 400 zl., Alois Pořízka na 10 akcií a položil kauci 200 zl., Frant. E. Černý na 20 akcií a položil kauci 400 zl., Heřman Sluka na 10 akcií a položil kauci 200 zl., Jakub Černil na 5 akcií a položil kauci 100 zl. a Hynek Čecháček na 5 akcií a položil kauci 100 zl. Tento protokol s vyřízením u správy Záložny schválen a podepsán.

Dle pokladničního deníku vydáno pod článkem 170 čís. běžné 1351-52 pod titulem kauce 10% na 70 upsaných akcií Živnostenské banky 1400 zl. Jednotliví upisovatelé vyjádření správního výboru složili dotyčnou kauci k rukou správy záloženské v hotovosti, kterážto kauce jak za akcie upsané Záložnou, tak též jednotnými upisovateli filiálkou Živnostenské banky v Prostějově dne 25. I. 1872 na Živnostenskou banku odeslána byla. Dle pokladničního denníku vydáno pod č. 194 dne 11. II. 1872 5600 zl. jako splátka 40% na upsané akcie. Kauce a doplatky jednotlivci na upsané akcie v knihách záloženských ani v příjmu ani ve vydání zanešené nejsou a dle

přesvědčení v denníku nenachází se v měsíci lednu a únoru žádné vydání, z něhož by se nechalo soudit, že by Záložna se spolkových peněz na upsané akcie jednotlivci byla upotřebila. Značnější a veškeré v měsíci lednu a únoru ve vydání pod jménem na běžný účet filiálky Živnostenské banky v Prostějově vydané částky jsou řádnými přílohami této filiálky stvrzené aneb kryté.

Akcie objednaly se prostřednictvím filiálky Živnostenské banky v Prostějově a též v důvodní list správy Občanské záložny ze dne 28. II. 1872, který následující zní a v kopii se nalézá: Ctěná Ž. b. pro Čechy a Moravu v Praze. Na ctěné vyzvání od 26. II. 1872 o zaslání stvrzenky číslo 93 na upsaných 170 kusů akcií pokládáme si za čest oznámiti, že jsme stvrzenku tu prostřednictvím filiálky Ž. b. v Prostějově dne 15. t. m. odeslali.

Akcie skutečně Občanská záložna dosud neobdržela a má prozatím v rukou 70 kusů poukázek krom 35 starých akcií.

Tento protokol uzavřen a podepsán:

Hentschl, c. k. fin. komisař. Karel Plhal, zapisovatel.

Hynek Čecháček, předseda. Al. Pořízka, jednatel.

Heřman Sluka, místopředseda. Ant. Jiříček, kontrolor.

Ar. Beigl, kontrolor.«

Viš, Chmelaři, jaké mám tušení? Cosi mně říká, že o tomto protokolu ví také již Zajíček a že ho použije proti reálce. Proto s obavou hledím k dnešní schůzi obec. zastupitelstva. A také do příštích dnů. Důvěrně mně bylo sděleno, že kasino co nejostřeji využítuje příhody záloženské, že ji narazí na kopyto chabrusu a že v celé serii článků bude jím jitřiti veřejnost a odstřelovati předáky strany národní. Zná naše lidi a čeká u nich úspěch dle slov bible: bijte pastýře a rozprchnou se ovce«...

V budoiru v téže chvíli bylo Marii Novákové nejen jako v místě vzdechů, nýbrž i jako v slzavém údolí: »Florián mně dělá starosti. Častěji mívá chvíle záduščnosti, netečnosti a pak zase bývá dráždivějším«.

»Snad pro ztrátu starostenství?«

»Toho se rád zbavil — vyžadovalo od něho příliš mnoho osobních obětí. Spíše z otázek školských, jejichž řešení považoval za svůj hlavní úkol. Od sněmování, v němž bylo zru-

šeno pozemštění naší reálky, se neusmál . . . Také ho trápí, že se neřeší otázka ženské nemocnice. Již vícekrát jsem zaslechla, jak si šeptal návrh, kterým 3. června 1871 v zastupitelstvu žádal, aby zvolen byl odbor pro projednání otázky nemocniční. K tomu dodává: Němci nyní dělají jen to, co jim přinese volební hlasy, a těch ubohé, trpící ženy nemají . . . proto této humanitní potřeby nedbají . . . Ze všeho toho mne tísní obava, že Florián vážně začíná churavěti« . . .

Z dětského pokoje ozval se stříbrný hlásek malé Olgy, která uspávala panenku:

Spi, děťátko, spi,
zamhuř očka svy —
Pámbu bude s tebou spáti,
andělíček kolíbatí,
spi, děťátko, spi . . .

XIII.

Schůze obecního zastupitelstva dne 16. IV. 1872 potvrdila obavy Floriána Nováka. Referent finančního odboru o stížnosti Záložny v záležitosti předání školních místností v bývalé voj. nemocnici navrhl, aby byla zamítnuta, a poslanec Dr. Zaillner příkře vystoupil proti reálce. Jedná prý se jen o soukromou školu, nemající ani práva veřejnosti, vydržovanou výdělečným spolkem a sledující jenom jednostranné účely nacionální, soukromé a nikoliv veřejné. K zamítavému návrhu finančního odboru učinil návrh dodatečný: »S ohledem na předpis § 62 obecního řádu moravského a na okoličnost, že od prostějovské Záložny pro českou reálku s žádanými místnostmi ve vojenské nemocnici skrze jejich upotřebení k obecním a školním účelům, pak skrze stávající nájemná práva třetích osob, která práva zrušiti nelze, jinak naložiti se nemůže, usnáší se obecní výbor na tom, své dotyčné usnesení ze dne 19. února 1872 vzíti nazpět«.

Člen městské rady se tu odvolal na ustanovení obecního řádu: »Veškeré jmění obce a ústavův obecních, které užitek přinášeti může, spravováno budiž tak, aby se z něho co možná

trvalého důchodu nabylo« a utajil při tom, že citovaný § jedná hlavně o rozdělení přebytků v obecním hospodaření, do jehož rámce se nehodí opatřování školních místností pro tu část obyvatelstva, která jich potřebuje a která na obecní potřeby vydatně přispívá, platí! Zatajil také, že Němci při řešení svých potřeb nedbávají tohoto ustanovení řádu obecního a že české poplatnictvo na podporu svého školství má také plné právo na základě § 19 základního zákona státního, se kterým posl. Dr. Zaillner souhlasil na radě říšské. Návrh Dra Zaillnera byl tedy ukut v kovárně Machiaveliho . . .

Dr. Fanderlík, Florián Novák, Čecháček a Možný vše se ujali nabytých práv Záložny i české reálky, ale Dr. Zaillner bez ohledu na právo a spravedlnost, ano i bez ohledu na slušnost jizlivě zdůraznil, že město nepotřebuje české školy, a potřebuje-li jí venkov, ať si ji vydržuje sám.

Na to byla stížnost Záložny zamítnuta, přijat návrh Zaillnerův a tím bylo reálce vzato, co jí bylo jednomyslně dne 19. II. 1872 dáno.

Usnesení zastupitelstva do nebes vychválil Wochenblatt a drze při tom urazil české obyvatelstvo města i venkova, napsav po jezovitsku:

»Usnesení obecního výboru schvalujeme — ukázal, že jsou mu zájmy obce nad zájmy Záložny. Ukázal, že mu ničím jest škola, která chce vzdělávat jen občany státu svatováclavského, a že podporovány býti mají jen takové školy, které mají ducha rakouského buditi také ve slovanském obyvatelstvu. Třeba konečně učiniti přítrž užšímu stanovisku nacionálnímu ve prospěch státní idey rakouské . . . Ta část obyvatelstva městského, která navštěvovati bude vyšší školy střední, jest německá — venkovští sedláci ještě ani grošem nepřispěli na potřeby města, na př. když se jednalo o otázku nádražní, a vlastně si ani nepřejí, aby střední školy byly čechisovány. Ba oni si přejí, aby děti jejich se učily německy. Na sedláky nemůže obecní výbor dbáti a, jedná-li se o školu, která by hlavně okolí prospěla, bylo by chybou obecního výboru, kdyby Prostějovu ukládal oběti ve prospěch bohatých sedláků« . . .

Výbor záložny podal proti usnesení obecního výboru rekurs a učinil další opatření. Z postupu Ruppova a Dra Zaillnera seznal, že se vážně jedná o otřes Záložny a tím také reálky. Proto jest radno i nutno, rozvázati dosavadní poměr Záložny

k realce a hledati pro ni bezpečnějšího vydržovatele. Výsledkem delších porad bylo: zříditi spolek, který by převzal vydržování realky a který by pomocí politické intervence u ministra vyučování uznán byl rovnocenným s nynějším vydržovatelem. Sestaveny hned stanovy spolku a hledán pro něj případný název. Ředitel Martinák, který byl těm poradám přítomen, dal mu jméno »Matice školská«, a Dru Fanderlíkovi uloženo, aby vymohl povolení spolku a potvrzení jeho stanov. Třeba tu spěchati — posavadní místopředseda není bezohledným, nepřístupným Lasserovcem, jest ve styku s Dr. Aloisem Pražákem a snad vyhoví co nejrychleji. Odklad jest nebezpečný — v červenci již nastoupí nový místopředseda, svobodný pán z Weberů, pověstný bývalý policejní rada v Praze za dob reakce Bachovy, známý odpůrce národnosti české.

Měšťanosta Zajiček k rekursu Záložny podal doprovod ve smyslu návrhu Dra Zaillnera a přiložil k němu také opis protokolu Záložny ze 16. IV. 1872 — Florián Novák tušil dobře — a také tištěnou zprávu pětičlenné komise, zvolené poradní schůzí členů Občanské záložny dne 14. IV. 1872, a vydanou dne 3. V. 1872. Jsou na ní podpisy: Jos. Böhml, F. Sedláček, Jos. Konečný, Jos. Klička a Jan Gefing.

Ve zprávě té vyličuje se vznik Živnostenské banky a dotýká se také prvních tří emisí její akcií, o nichž praví, že akcie tyto žádného ažia neposkytovaly a za rok 1869 5%, za rok 1870 8% úroků přinesly. Valně však vzrostla poptávka po nich, když dnem 17. dubna m. r. v Praze bursa na cenné papíry otevřena byla, v kterýžto den za každou akcií v ceně 100 zl. placeno jest 106 zl. Od doby této zvyšoval se kurs akcií těchto napořád, až koncem prosince m. r. 170 zl. za každou akcií dosáhl a každá akcie 70 zl. užitku poskytovala. Ještě větších úroků dělal kurs akcií těchto na začátku běžícího roku, když chystána čtvrtá emise, na jejížto upisování majitelé dřívějších akcií měli právo a jimž takto výdělek nejméně 70 zl. až 111 zl. a více při každé akcií kynul. K tomu prohlásilo ředitelství, že vypláceti bude 12% úroku za rok 1871, z čehož všeho takový shon po akciích Živnostenské banky způsoben, že dne 1. února b. r. za jednu akcií 234 zl. placeno. Právě v tu dobu došlo na Občanskou záložnu vyzvání k úpisu čtvrté emise. Po tomto úvodě vypisuje upisovací akce tak, jak ji finanční komisař Hentschel zjištil, ale tvrdí se, že upisovatelé si kromě

jednoho potřebný kapitál na splátku akcií vypůjčili. Netvrdí však, že vydlužení toto stalo se proti stanovám nebo na úkor Záložny, a dodává:

»Nově upsaných 170 akcií jest jměním celé Záložny a nepříslušelo ani výboru, aniž užší správě na újmu Záložny a ve prospěch jednotlivých členů s jměním tímto platně uzavíráti. Obava, že by snad Záložna na těchto akciích byla ztratila, jest lichá, neb nepřišly akcie Živ. banky od jich vydání nikdy pod nominale 100 zl. . . . Čin výboru jest tedy patrným zkrácením jmění záloženského, jmění každého jednotlivého člena z nás. Zkrácení toto týče se nás tím více, poněvadž by užitek z oněch 100 akcií nejméně 5000 až i 11.000 zl. obnášející ve prospěch naší české reálné školy obětován býti mohl, na jejížto udržování se byl také tento záloženský výbor uvázal, peníze však k tomu potřebné jenom vždy z rezervního fondu vybíráti dovede, aniž se stará, jak dlouho toto vybírání postačí«.

Zpráva doporučuje ku přijetí návrhy: »1. Uzavření výboru záloženského stran přípuštění jednotlivých členů k upisování akcií Živn. banky na jméno záložny jest zřejmé zkrácení jmění záloženského, pročež se zrušuje, a výboru přísně se nařizuje, aby v době osmi dnů veškerých 100 akcií, některými údy rozebraných, od těchto pro Záložnu v původní jejich ceně nazpět vymohl, aneb ze svého opatřil. 2. Nynějšímu výboru, hlavně však užší správě budiž za toto nesprávné střežení a šetření prospěchů a zájmů záloženských hlas nedůvěry udělen, a pro příště stanovami o to postaráno, aby se takovému libovolnému nakládání s jměním Záložny se strany výboru a užší správy přítrž učinil«.

Německé obecní správě přišla i tato výzva velmi vhod, ježto jí mohla seslabiti váhu rekursu záloženského výboru, jakožto sboru, který nedává záruky reálnosti a který za krátko spotřebuje fond rezervní a tím ztratí možnost vydržování reálky. Proto také v příloze byl pasus o reálce a o rezervním fondu význačně potvrzen.

Mimořádná valná hromada Záložny dne 6. V. 1872 v sále J. Volce na Novém domě byla četně navštívena a po bouřlivé debatě usneseno jednohlasně: 1. Správa a výbor Záložny, připustiv jednotlivce k upisování na akcie IV. vydání Živnostenské banky, nejednal na újmu spolku. 2. Valná hromada vyslovuje přání, aby oni jednotlivci, kteří akcie tyto zakoupili,

je (resp. čistý užitek z nich) ve prospěch české reálky zdejší věnovali. 3. Valná hromada prohlašuje jednání oněch lidí, kteří záležitost tuto nepřátelským listům odevzdali, tam ji přetřásali a pomoci úřadů naproti samosprávné Záložně se dovolávali, za nesprávné a spolku škodlivé«.

Občan k tomu připojil: »Čeněk Höger si při schůzi počínal výstředně, že musel slyšeti i komisařův energický zákaz mluvíti. Chce si tím napravit čest?« Za to 4 členové poraženého pětičlenného výboru s Nuklem Volcem hrozbami vymáhali na výboru záložny, aby »podněcující zpráva o debatě na valné hromadě ani Občanem ani jinak více na veřejnost nepřišla«.

Högerova útočnost odpuzovala, ježto se jí podkládal ráz osobní — v těch dnech byla dražba nemovitosti Čeňka a Anny Högrových na dům č. 54 v ulici Petrské, na němž Záložna měla vtěleno půjčených 6.000 zl. Mezi údy byl také podiv nad tím, kde asi pětičlenný komitét si opatřil úvodní data o Živnobance. Knihař Růžička řal:

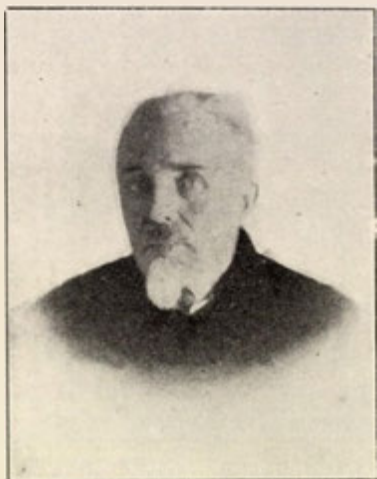
»Taková data má v Prostějově Vorschussverein od té doby, co se stal platebnou pro Gewerbebanku« ...

Reálce ani rekurse nebylo prospěno: zemský výbor dne 11. V. 1872 rozhodl: »Usnesení obecního zastupitelstva ze dne 19. II. 1872, trvale má zatížití kmenové jmění obecní a proto potřebuje schválení zemského výboru dle § 97 řádu obecního. Ježto o toto schválení nebylo zažádáno a naopak ve schůzi 16. IV. 1872 toto zemským výborem neschválené usnesení bylo odvoláno, nelze uznati právo Záložny ke stížnosti proti tomuto, legálně provedenému usnesení, a proto se stížnost její proti usnesení obecního zastupitelstva ze dne 16. IV. 1872 zamítá«.

Dr. Fanderlík, jak z výnosu zemského výboru vidno, podal svůj reálkový návrh bez náležité opatrnosti a úplnosti právnické a Zajíček tím dostal vitanou zbraň do ruky. Avšak také zdatnost německých právníků byla zlehčena tím, že zemský výbor neuznal oprávněnost § 62 obecního řádu pro tento případ a ani slovečkem se neopřel o moudrost Dra Zailnera.

Eduard Chmelař, zvěděv o výsledku kombinovaného útoku, v opačném, ve smutném smyslu citoval si »Kovářskou píseň Dra L. Riegra: »Rana za ranou co hrom dopadá«. A těžce také nesl důsledky valné hromady záloženské — zřejmý rozkol ve straně národní!

Proti neurvalostem lidí, kteří byli nařčeni ze styků s kasiňáckým Wochenblattem, Vřla spustil ostrou palbu v Občanu. Dne 12. V. 1872 tam uveřejnil: »Více údů Záložny obrací se proti jistému člověku, který byl ze Záložny vyloučen, avšak jako čestný úd se vtírá. Drzost tu nelze déle trpěti. Neboť lidé,

FERDINAND RŮŽICKA.

kterí byli pro jisté přehmaty nuceni po 14denním úřadování předsednictví složit, již tenkrát vlastnosti čestného údství pozbyli«. A pak se odhalují bolavé rány: »Vedrali se v čelo spolku bavlnického a za jejich úřadování zpronevěřil úředník ohromné sumy. Za jejich vládnutí přiveden byl spolek o úvěr jak uvnitř, tak na venek, za jejich vládnutí přiveden byl bavlnický spolek na kraj záhuby, za jejich vládnutí zasazena mu smrtelná rána. Dodnes mají skládati účty z předsednictví svého. Z trosek pozůstalých musel spolek nově stavěn býti. Vedrali se ve správu zdejší Kontribučenské záložny a následek? Sám nepořádek. Jednoho krásného jitra odeslána pokladna, k jejíž společné uzávěrce 3 klíče nošeny byly, a po likvidaci shledáno, že z jmění spolkového schází hotovost 1200 zl.«

Článek tento ukázal stinnou stránku politiky »já«, jak se jí Pořízka již r. 1867 obával u Čeňka Högra, a vyvolal u Högra a u Jana Gefinga odezvu, která jako lučavka působila v řadách strany národní. Občan přibíl smutný obrázek: Oposičníci záložny odhalili ve Wochenblattu škrabošku, kde v českém manifestu praví:

»Vyzýváme údy Záložny, celý výbor a správu Záložny sesaditi a muže věrohodné a věci znalé zvoliti«. Snad předsedou chce býti mydlář Böhm, pokladníkem kupec Jan Volec a jednatelem Jan Gefing«. S Högrem dokonce Občan přišel do tiskového sporu — neuveřejnil jeho opravu, psanou vadným slohem — a byl pokutován 20 zlatými. Za to se mstil písničkou začínající slokou:

Höger, Hoger, Heger
— pravopisu Pfleger —
jaká je to krása,
znalec nad ní jášá,
neboť psána krví
»Prostějovské Mrvy«.

A ještě hůře to odnášel Jan Gefing. Na jeho účet se zpívalo:

Města, spolky, drahé vlasti,
nedejte se nikým másti,
žádným hmyzem, těmi stínky,
ať se jmenují: Finky.
Zpívá-li vám: cink — cink — cink!
odpověďte mu: Geh — Fink . . .

Jako na odpověď byla stržena tabulka filiální expedice Občana a čerstvo vybílená zídka zahrady Hustého v ulici »u pastoušky« hanlivě byla popsána jmény občanů slovanské strany.

Nuklu Volcovi brzo na to přišla odpověď nejhorší — upadl do konkursu . . .

Kasino jásalo — podkop boří a drtí národní bašty kus po kuse a strana národní vyhání čerta d'áblem! Wochenblatt bezohledně šíří propast mezi bývalými obránci bašty. Zastává se vášnivého boje Högrova proti Záložně, lituje ho jako »dnešního pari« a na výbor záložny volá: »Chabrusiáni musí před soudnou stolicí! Soud nebude patrně čekati na udání, jelikož jest zákonitý předpis, že každé trestuhodné jednání musí přijíti před soud trestní«. Chápe se ukvapené Vrlovy výtky o bavlnické jednotě i o kontribučenském fondu a volá po rozpuštění těchto spolků. Články o »chabrusu« rozšiřují své útoky na českou politiku, na celý český národ a dokonce se v nich vykřiklo potupné heslo:

Chabrus dort — chabrus da,
ubi Chabrus, ibi Slavia . . .

A patrně v intencích vlády již dne 26. V. 1872 píše: »V Prostějově bude asi třeba rozpustiti Záložnu«.

Národní bašta ostřeluje se také z boku. V »Moravanu« čast učitelů vystoupila útočně proti Učitelenskému spolku okresu prostějovského a vyzývá, aby se zřídil druhý učitelský spolek, který by byl ústavověrným a protiváhou spolku českému. Poradní schůze o něm bude 7. V. 1872. Výbor českého Učitelského spolku vydal proti tomu prohlášení, které podepsali: Jan Kaiser, předseda, Ant. Vrána, místopředseda, Čeněk Surma, jednatel a členové výboru: Jan Krenar, Ant. Skála, Jakub Novotný, Frt. Šlerka, Alois Pořízka a Martin Osecký.

Němci okázale vystrkují, že proti učitelstvu dostali silnou posilu — odrodilec Karel Odstrčil jmenován byl c. k. okresním školdozorcem pro hejtmanství Prostějovské — a troufají si ostře vytýkati okresní školní radě, že dosud nevyřídila přesazení Aloise Pořízky někam, kde čert dává dobrou noc. Při tom vyzývají zemskou radu školní, aby Prostějov zbavila Pořízky.

V těch dnech došly zprávy, že italský Vesuv soptí, a knihař Růžička dodal: »U nás také, ale ten německý« . . .

Ježto se hospodářský život strany národní měl shroutiti, kyne žeň hospodářskému rozmachu německému. Ten vydatně

Ize upříti o mocný kvádr světové výstavy vídeňské v r. 1873 a proto se utvořil místní komitét pro vydatné její obeslání a za předsedu zvolen c. k. okr. hejtman Rupp, za náměstka Louis Hamburger, za referenta Elkan Back a za finančníka Vilém Vojáček. Docílono, že Jan Zajiček jmenován byl členem výstavního komitétu v Olomouci, a vydána výzva k průmyslníkům a rolníkům, aby činnost výstavní podporovali a penězi přispěli. Titíž Němci, kteří v otázce reálky tak těžce urazili a potupili venkov, volali k Hanákům o pomoc i o peníze a při tom se ani nezačervenali studem.

Vedle toho Němci hleděli síliti také časovým »Gründerstvim«. Ze řad kasiňáků byl jedné vídeňské bance předložen projekt na koupi Prostějovského pivovaru se všemi realitami a na výstavbu velikého pivovaru akciového. Proslýchalo se, že projekt byl v zásadě schválen.

A nezapomínali ani na sesílení své soudržnosti. Pádem národovců — a ten byl již smluven! — poroste význam německých spolků a proto třeba pomýšleti na jejich soustředění. K tomu třeba »Vereinshausu« a proto vydáno heslo: Stavěti německý spolkový dům!

Pro ten hledáno místo u brány brněnské, kde již padaly valy, svírající jižní kvadrant vnitřního města. Městská rada prováděla demolační usnesení obecního výboru a použila ho k sesílení německví. Neboť dne 31. V. 1872 podepsala demolační i stavební smlouvu se sdružením: »Stadterweiterungs-Consortium«, které zastupoval továrník Zikmund Hamburger, Ferdinand Böse, soukromník »u tří zajíců«, a stavební inženýr Vincenc Kühn. Hlavní body smlouvy zněly:

Město Prostějov odstupuje z parcely valů čís. 19 výměru 2 jitra 725 □ sáhů a z parcely č. 20 3 jitra 387 □ sáhů plochy, ve stavebním plánu pro rozšíření města písmenami a¹, a², a³, a⁴, a⁵ v celkové výměře 4690 □ sáhů i s valy, na těchto plochách se nalézajícími, stromy i jiné materiálie těmto třem pánnům na základě usnesení obecního výboru ze dne 16. IV. 1872 o plánu na rozšíření a regulaci města.

Dotyční zřídí v jihovýchodním a jižním kvadrantu okružní třídy kanál dle schválených rozměrů a klínové cihly k tomu, asi 70.000 počtem, dostanou v městské cihelně za cenu 16 zl. 20 kr. pro mille. Zřídí okružní silnici od Senného trhu po dům

č. 7 Plumlovského předměstí¹⁸⁾) v šířce 5 sáhů, nasýpanou do výše 12 palců. Odstraní valy podél zmíněné okružní třídy od ulice Plumlovské až po novou ulici Školní a rumisko odvezou za severní hradbu — mezi hradby a val event. za val směrem k Vápenici — a dle potřeby na vyspravení cesty v Drozdovících a v ulici Dolní . . . Zřídí podél okružní třídy alej, 3 sáhy širokou, vyštěrkovanou, popískovanou, s lípovými stromy ve vzdálenosti 2 sáhů od sebe a to v době jednoho roku ode dne podepsání této smlouvy a kanál, silnici i alej městu odevzdají . . . Plocha 4690 □ sáhů stává se majetkem podnikatelů. Ježto obec židovská postoupila městu část své plochy na stavbu školy, postoupí jí podnikatelé stejnou výměru. Kdyby jí nechtěla, zaplatí jí postoupenou plochu po 8 zl. za □ sáh. Potřebovala-li by židovská obec větší odstupní plochu, postoupí jí za cenu 16 zl. □ sáh plochy zplanýrované event. za 8 zl. □ sáh plochy nezplanýrované . . . Odstoupená plocha respektive za to převzaté výkony mají cenu 10.000 zl. a v té ceně oznámí se k majetkovému převodu . . . Podnikatelé jsou povinni v době 8—10 let po odevzdání silnice a alejí zastaviti získanou plochu domy nejméně dvoupatrovými, s frontou do ulice okružní. Mezi ulicí Plumlovskou a Brněnskou branou lze na ploše a⁴, a⁵ stavěti domy na způsob vilový se zahrádkami, obrázcými k esplanádě. Nepostaví-li se do té doby činžovní domy, dostanou podnikatelé konvenční pokutu 10 zl. za každý opožděný den . . .

V těch dnech bylo také ohlášeno, že pevnostní hradby kol Olomouce budou zrušeny, ježto císař potvrdil plán k rozšíření tohoto města, a Dr. Koudela k tomu podotkl:

»Za to Zajiček a Rupp budoují pás německých hradeb kol Prostějova . . .«

Kasino, jakoby bylo zaslechlo jeho úsklebek, vydalo další parolu: Sokol není nic jiného než politický spolek a proto musí za Záložnou.

A Rupp si vzal Sokola na dostřel . . .

O těchto poměrech byl by jindy na valše býval živý rozhovor, ale koncem května nebylo tam o něm ani slechu. Společnost, která se jindy družně sesedovala v tunelu, byla rozptýlena v kulečníkovém pokoji a držela v rukou noviny, zabořo-

¹⁸⁾ Palackého třída 31.

vala do nich oči i hlavu a mlčela, . . . mlčela . . . Mydlář Böhmseděl osamocen ve výklenku okna, místo Čeňka Högra bylo neobsazeno a, když přišel Jan Gefing a zasedl za rožní stůl, odsedli od něho ostatní . . . Karel Novotný, který na to hleděl, sesmutněl, jako na podzim sesmutní vrba u potoka, sklonil se nad kredenc a odcházel. Jeho Anička po něm na kredenci našla kapky jako hráchy — slzy, ach, slzy . . .

Novotný odcházel do pokoje za valchovním sálem, kdež začínal úřadovati jako pokladník okresního silničního výboru. Dosud byla silniční úřadovna v zasedací síni obecního domu, ale Zajíček nečekaně zvýšil odškodné za používání této síně z 10 zl. na 50 zl. ročně a učinil to způsobem, který roztrpčil a způsobil, že silniční výbor se přestěhoval na valchu. V pokoji Novotný vzpomněl na další konflikt silničního výboru s městskou radou a na jeho průběh. Městská rada neslušně si »vyjela« na silniční výbor v záležitosti udržování silničních příkopů a pohrozila i stížností proti němu a po případě i odloučením města Prostějova z okresní konkurence. Silniční správa neslušnost i pohružku odmítla a prohlásila, že přeruší přímou korespondenci s městskou obcí, bude-li ona tak nepřipustně si počínati. Městská rada odpověděla jízlivě a urážlivě, silniční výbor zastavil přímý styk s obcí Prostějovem a chtěl jej připustiti jenom prostřednictvím c. k. okresního hejtmantství. Ale Rupp i v této otázce se postavil za Zajíčka a odmítl prostřednictví. Tedy zase porážka — odkud čerpati sílu a chut k nové práci? . . .

Za to v úřadovně Záložny zvučelo: ne z oka mutného, z ruky pilné naděje kvitne! Hynek Čecháček, Alois Pořízka a Florián Novák seděli tam s Drem Fanderlíkem a ředitelem Martinákem a jednali. Záložna dostala úřední oznámení, že místodržitelství, obdrževši protokol Hentschlův ze dne 16. IV. 1872 s návrhy c. k. okr. hejtmána Rupp, vyšle úřední komisi, aby prozkoumala stav záložny. Proto jest nutno v život uvéstí »Matici školskou v Prostějově«, která byla výnosem c. k. místodržitelství ze dne 24. V. 1872 č. 9935 povolena a stanovy má schváleny. Připraví se svolání, jímž se veřejnosti ohlásí a vyzve ji ku přistupování za člena. Zakladatelé platí nejméně 100 zl. po 5 let anebo najednou 500 zl., člen skutečný jednou pro vždy 100 zl. nebo ročně 10 zl., člen přispívající od 1—10 zlatých ročně. Valná hromada odbude se 14. VII. 1872 a Dr.

Fanderlík ihned naváže politické jednání, aby Matice směla převzít závazky i práva, která dosud má Záložna, aby směla otevřít a vydržovati českou školu reální v Prostějově.

A otázka školních místností? Hynek Čecháček ji má na mysli tak, jak již dříve se o ni vyjádřil . . .

Naléhavou bude také otázka časopisecká. Dojde-li k úhonně Záložny, rozšíří se také propast ve straně, snad těch propastí povstane více a existence Občana bude ohrožena finančně. Torso strany vlastního listu neudrží. Vedle toho Občan je dnes veden radikálně nejen proti Němcům, nýbrž i proti Rupovi, má hojně sloupce satiry a vtípů na Prostějovskou hrůzovládu, veršuje v nich o průhledném donu Kyžotovi z obce a o jeho židovském Sanchovi Panzovi a jest proto v nebezpečí úředního zastavení. V Brně se tvoří nová strana v tendencích Mladočechů, která chce moravské deklarantství přivést k politice aktivní, a zřizuje »Politický spolek v Brně«. V čele akce stojí advokát Dr. Janků, odchovanec pražsko-studentského »Blanika«, a generální zástupce banky Slavie Josef Wurm. Strana potřebuje svého, neodvislého listu a ráda by za redaktora získala Josefa Vrlu a s ním i Prostějovského »Občana«.

»Bude-li nejhůře, dáme je oba do Brna?«

»Jiného nezbude, ale s výhradou: Prostějov již nemůže býti bez zpravodajství ve smyslu strany národní a proto by Brno musilo zaručiti stálou rubriku »Věstník Prostějovský«, pro niž by se opatřil spolehlivý a dovedný redaktor pro záležitosti Prostějovské, takže by Občan do jisté míry nepřestal býti listem Prostějovským . . .«

A co jinak? Výbor Záložny otevřeně sdělí úřdům zprávu o úřední revisi a vyzve je ke klidu s oznámením, že se v Záložně úřaduje jako dříve. A nálada lidu se povznese zdůrazněním významu slavnosti sokolské, k níž se konají velkolepé a nákladné přípravy. Slet Sokolů a první veřejné cvičení Sokolů župy moravské ve dnech 29. a 30. června může od Prostějova odvrátiti pohromu rozkolu i ochablosti. Sokol nadšení své přenese i na Konicko a hory připoutá k realce . . .

Na náměstí stála skupina tkalců a rozčilovala se: Židé otevřeně projevují radost, že prý Záložna zanikne! Většina skupiny odsuzovala opoštěníky proti Záložně, kteří na české úspory a zálohy vypustili hladového hafana vládního, jenom

německý socialista Titz si zaagitoval: »Tam to dovedli ti vaši češti buržousti — dobře tak! Pryč s kapitálem!«

»Ty necítíš, že utrpí také Bavlnická jednota, Živa a s nimi také my tkalci? O buržoustech jdi mluvit do kasina, které ti drží palec! A žeň, ať tam přijdeš včas! . . .«, volali tkalci na necitu, který udiveně se ztrácel do noční tmy . . .

XV.

C. k. okresní hejtman Rupp zmátl sokolská kolečka — Dr. Fanderlík dostal výměr: »Jelikož mně všelijaké neomilné známky oprávnňují, že se při ohlášených výletech často po sobě se opakujících, Sokola v Prostějově ne zvlášť o to jedná, práva státním občanům zákonem ze dne 15. XI. 1867 uděleného ve smyslu tohoto zákona užití, nýbrž tím více se zamýšlí, tyto výlety k demonstracím politickým proti ústavě samé zneužití, jsem nucen spolku Sokola na den 26. V. b. r. zamýšlený výlet s odvoláním na článek 6. podotknutého zákona zapověděti.«

Svolána ihned 26. V. 1872 mimořádná schůze Sokola a v té k návrhu jednatele Dra Josefa Koudely usneseno, podati k místodržitelství stížnost proti obvinění ve výměru výletu Konického, jakoby jednota zneužívala svých výletů k politickým demonstracím proti ústavě.

Ale Rupp šel dále — odvolal povolení ku slavnosti svěcení praporu a zakázal i slet, že prý »má ráz národněpolitický a důvodní. Zpěv staročeského chorálu sv. Václava mezi svěcením praporu jest patrným důkazem nepříznivosti proti německému národu«. Zamýšlí se při svěcení praporu sokolského světití také prapor Hrubčické Občanské Besedy, který byl zakázán, ježto dle stanov potřeba praporu se nejeví. Pohanění, utržení na cti a vyhrožování orgánům vládním v českých listech nepřispěje k udržení pořádku a není záruky, že slavnosti nebude zneužíváno k demonstracím proti ústavě.

Sokol proti výměru podal stížnost, byl však s ní odmrštěn a proto odvolal slavnost, pro kterou přinesl již mnoho obětí osobních i finančních. Ze zákazu Ruppova cítil dech uraganu

a proto podle příkladu a opatrnosti výboru Záložny v otázce reálkové hleděl své jmění uchovati původnímu účelu sokolskému. Svolal mimořádnou hromadu, ku které se výjimečně dostavil zeměpanský komisař Tumseng, a za přítomnosti 78 členů změnil stanovy v tom smyslu, že pro případ rozchodu spolku nepřipadne jmění a spisy městu Prostějovu, nýbrž Měšťanské Besedě v Prostějově po případě Matici Moravské v Brně. Pro případ, že by se po rozpuštění spolku v Prostějově zřídila opět nová tělocvičná jednota česko-slovanská, má ji býti jmění uvedenými dědici vráceno. To platí i pro případ, kdyby spolek před schválením této změny byl rozpuštěn . . .

Postup okresního hejtmana způsobil mnoho zlé krve a to tím více, že po zákazu sokolského sletu v Prostějově odbývala se v Olomouci slavnost desítiletí turnerského spolku a že se na ní bez překážky mluvilo o Německu jako o mateřské zemi a že se blaze vzpomínalo — Frankfurtu. Proto pevně zakotvila první sloka písničky, uveřejněné v Občanu:

Hejtman Rupp je velký kos,
on má také dobrý nos;
proto slavnost zakazuje —
revoluci totiž čuje . . .

Šťastněji dopadla Matice školská — její ustavující valná hromada odbyla se bez překážek a byli v ní zvoleni: Dr. Fanderlík předsedou, ředitel Martinák místopředsedou, jednatelem P. Ant. Vrána, pokladníkem místopředseda sladovny Vilém Veselý a za členy výboru farář Novák, Dr. Bittner, Dr. Koudela, Pavel Mařcha, František Stulier, Karel Podlouček z Prostějova, dále profesor Demel z Olomouce a Josef Hoch z Hrubčic.

A bylo na čase — místodržitel hrabě Thun odcházel právě z úřadu a nastupoval baron Weber, za něhož okr. hejtman Rupp ihned ostřeji dokročil na stranu národní — zakázal valnou hromadu Záložny, určenou na 21. VII. 1872, a dokonával vraždu Sokola. Ten podal žádost za povolení výletu do Ptení na den 28. července a Rupp odpověděl: »Vzhledem na § 25. zákona ze dne 15. XI. 1867 o právě spolčovacím, jsem nucen činnost spolku prozatímne zastaviti«. Tím velmi se zalíbil kasinu, Dru Zailnerovi i Neue freie Presse, kteřížto veřejně vyžývali vládu, »aby všem českým spolkům zakroutila krkem,

chce-li, aby německví v Prostějově nevzalo za své«. Ti také si chválili krok další: dne 31. VII. 1872 přišel ke starostovi Sokola Dru Fanderlíkovi okresní komisař Tumseng s účetním znalcem Suchánkem a na rozkaz okr. hejtmana Ruppá odebrali spolkové jmění Sokola a provedli prohlídku jeho místnosti. Vzali knihy, spisy, jmění na hotovosti, záloženskou knížku, inventář, nářadí. Výbor Sokola, nechtěje přijíti o tělocvičnou zdatnost členstva, usnesl se pak v srpnu, požádati o povolení tělocvičných hodin, avšak Rupp žádost jeho nevyřizoval.

Rupp měl také ostře nabroušeno na Josefa Vrlu a na Občana, ale ti oba unikli včas — Občan, počínaje číslem 27. ze dne 7. VII. 1872 přenesen byl do Brna, kdež vycházel dvakrát týdně za vydavatelství Josefa Vrlu a za redaktorství Františka Nováka. V Prostějově mival formát malý, v Brně měl formát o něco menší než Národní Listy a roční předplatné měl 5 zl. 40 kr. Dle úmluvy s Prostějovem ohlásil stálou rubriku »Věstník Prostějovský« . . .

Mezitím kasino bylo v užším spojení s revisními členy mistodržitelství s rev. Suchánkem v čele a přinášelo ve Wochenblattu podrobnější zprávy z ovzduší Záložny, jimiž plašilo veřejnost. Nebylo opomenuto ani nesprávných, vymyšlených údajů, jenom když podrážděly důvěru k pracovníkům strany národní. Dne 29. VI. 1872 škodolibě oznamovalo: úřední vyšetřování v Záložně je skončeno. Začíná vyšetřování konsumního spolku Živy, Bavlnické i Řemeslnické jednoty, kteréžto spolky figurují jako hlavní dlužníci Záložny a od jejichž solvence odvisí solvence Záložny. Bavlnická jednota dluží Záložně 25.000 zl. a pro ten obnos není krytí — Záložna musí býti rozpuštěna! A v téže době jako na zavalanou polínko přiložil také c. k. krajský soud v Olomouci: dne 19. VII. provedl závěrečné líčení s pokladníkem Bavlnické jednoty Navrátilem pro zpronevěru a odsoudil ho na 6 týdnů do vězení. Při přelíčení bylo sděleno, že Navrátil byl nejenom pokladníkem, nýbrž i účetním, korespondentem, nakupovačem i prodavačem a zároveň zákazníkem. Knihy a spisy měl v hrozném nepořádku — soudně byly tedy potvrzeny výtky Občana proti hospodaření opozičníků záloženských i s Čeňkem Högreml.

Wochenblatt současně se chlubil, že německost Prostějova roste — úřednické kasino má již 112 členů a Střelecký spolek

městu dělá čest — při královské střelbě králem se stal měšťanosta Zajiček, jeho maršálkem Ignác Herrmann a delegáti spolku vřele byli uvítáni na střeleckém sjezdu v Hannoveru. Poslali odtamtud pozdravný telegram. A víte, kdo byl mezi delegáty? C. k. notář Alois Einaigl, muž středu, který tak dlouho šel s národovci . . .

Výsměšky bolely, zvětšovaly ochablost v řadách národních, které dostaly nečekanou ránu z Hranic. Také Hranicím byla zrušena podpora deklarantského sněmu na zřizované české reálné gymnasium a zastupitelstvo města se usneslo, aby český ústav byl přeměněn na ústav německý. Všeobecně se to prohlašovalo za zradu národní a ta bolela tím více, že se stala za purkmistrování bývalého národního poslance Františka Václavíka. A trpká zpráva přišla z Prahy — publicistovi a literárnímu historikovi, českému spisovateli Karlu Sabinovi bylo dokázáno, že po léta byl udavačem a placeným jednatelem pražské policie . . .

Dr. Josef Koudela v té době dojížděl do Brna za svojí nastávající chotí, jak Dr. Zaillner byl vidán na místodržitelství. Nezastřeně se mluvilo, že tam vymáhá rozpuštění Občanské záložny a půjčovny v Prostějově. Zvěděl také chystaný výrok: *esse delendam!* Vyřknut byl rozpouštěcím dekretem ze dne 22. VII. 1872 a Neue freie Presse za tepla oznámila popravu Záložny. Dr. Koudela se správní radou záložny a se zástupci Matice školské ihned učinili opatření, aby školní budova, patřící Záložně, byla reálně zachována. Výbor záložny totiž učinil dne 24. VII. 1872 se zástupci Matice školské Aloisem Pořízkou a Pavlem Mařchou smlouvu, kterou Matici školské prodal dům č. 127a za 17.300 zl. a daroval jí 5.900 zl., zbytek kupní ceny, který přesahoval dluhy, na realitě té intabulované. Převod majetku proveden byl před právní platností rozpouštěcího dekretu.¹⁰⁾

¹⁰⁾ Dr. Josef Koudela o tom napsal ve svých »Historických vzpomínkách z Prostějova«: »V létě r. 1872 měl býti vydán dekret o rozpuštění záložny a Dr. Zaillner měl býti ustanoven kurátorem záložny. Dozvěděl se o tom, intervenoval jsem v nepřítomnosti Dr. Fanderlíka, který byl na cestách v Itálii, opětně u tehdejšího místodržitele bar. Webera. Všechny práce a rozklady byly marnými, jen toho jsem docílil, že kurátorem nebyl ustanoven Dr. Zaillner, nýbrž bylo ponecháno jmenování kurátora c. k. okr. soudu v Prostějově. Bylo to jednoho

Záloženskému výboru bylo rozpuštění záložny sděleno ve středu odpoledne 28. VIII. 1872 přípisem:

Správě Občanské záložny a půjčovny v Prostějově.

Vysoké c. k. místodržitelství dle výnosu ze dne 22. srpna 1872 čís. 2568 společně s dvěma radními soudu na základě spisů vyšetřovacích o hospodaření Záložny a půjčovny občanské v Prostějově v sezení dne 22. srpna 1872 ustanovilo, jak následuje:

Za 1. Spolek záložna a půjčovna v Prostějově, kteréhož stanovy od vys. c.k. místodržitelství dne 27. září 1869 č. 16417 schváleny byly, rozpustí se na základě § 24 lit. b) cís. patentu ze dne 25. listopadu 1852 čís. 253 a má se na základě § 26 téhož zákona: týkajíc se jmění spolku, ustanoviti opatření příhodné.

Za 2. Útraty vyšetřovací v obnosu 588 zl. 25 kr., které vys. c. k. místodržitelství předběžně zapravilo, bud'těž zaplacený z mohovitosti spolku rozpuštěného: Záložny a půjčovny občanské v Prostějově proti náhradě od vinných údů správy — k rukou c. k. okresního hejtmanství.

D ů v o d y :

Z vyšetřování vyplývá, že spolek: Záložna a půjčovna občanská v Prostějově, kteréhož účel dle stvrzených stanov pozůstává v tom, údům svým společným a oběstranným úvěrem k řemeslu a obchodu potřebné peníze hotově zaopatřiti, spoření podporovati a industriální podniknutí umožniti, čin-

čtvrtku v 6 hod. večer, když jsem odcházel od místodržitele s vědomím, že téhož večera bude dekret o rozpuštění záložny podepsán a že druhého dne bude dekret v Prostějově. Dr. Zaillner čekal u místodržitele ve vedlejší světnici. Navrátil se okamžitě do Prostějova, postaral jsem se ve 2 hod. ráno o to, aby svolána byla schůze výboru záložny. V téže schůzi prodala záložna svůj dům v Kostecké ulici, ve kterém byla reálka umístěna, pp. Podloučkovi, tehdejšímu hostinskému u tří králů, a Pavlu Mařchovi. Kupní smlouva byla ihned sepsána, kupní cena vyplacena a v 8 hodin ráno žádost za převod práva vlastnického k domu tomu na kupitele u soudu podána. O hodinu později došel na c. k. okresní soud dekret místodržitelství, že jest záložna rozpuštěna a soud má jmenovati kurátora... Záznamy tyto nejsou v souhlasu s vyličením, jak je uvádí žaloba ze dne 11. IX. 1872 resp. ze dne 9. XII. 1875 a rozsudek c. k. okresního soudu ze dne 31. XII. 1875 č. 18429. Znění žaloby i rozsudku uvedeno bude IV. díle.

nost v stanovách obmezenou vícero a v hlavních věcech přestoupil, obzvláště:

Za 1. že spolek ten, ačkoliv politickým spolkem není, předčinnost vykonával, která jen politickým spolkům přísluší, a že jmenovitě z příčiny volby v r. 1871 do sněmu moravského k agitacím a z příčiny odbývání táborů atd. peníze následkem jednohlasného usnešení správy z hotového jmění vydal — činnost to spolku, jaká se nesrovnává s výminkami právní jeho existence;

za 2. že spolek meze působnosti překročil a co pouze společnost záloženská a úvěrečná — i větší částky na uvěřenou dával také osobám v svazku společném se nacházejícím proti stanovám a se též zúčastnil založení banky a industriálních podniků takovým způsobem, že se v něm neshledává charakter podpory dle stanov;

za 3. že proti vysloveným ustanovením stanov dílem peníze v znamenité výšce bez předepsané jistoty a ve větším obnosu nežli stanov dovolují osobám propůjčeny byly, které předešlé povinnosti k zaplacení dluhu nedostály — a že špatné dluhy vydobývány nebyly, nýbrž proti stanovám delší čas prodlouženy byly;

za 4. že většina údů správy (19 od 24) vydatně se sama účastnila při vypůjčení peněz takovým nezákonným způsobem;

za 5. že tak závadným inkorektním hospodařením jistota vložených peněz řádných a přispívajících údů, tedy také vložené peníze uspořené nejhudobnější třídy obyvatelstva nejistými se staly a o možnosti splacení jich pochybovati lze.

Ukládání povinností k zapravení vyšetřovacích útrat spočívá na výsledku vyšetřování, který k rozpuštění spolku vedl.

Na základě nadzmíněného usnesení ze dne 22. srpna 1872 se tedy prohlásí Spolek záložna a půjčovna občanská v Prostějově rozpuštěným a zastaví se ihned jeho další činnost. O čem se správa spolku uvědomuje s tím doložením, že proti tomu výměru lze se odvolati v cestě vys. c. k. místodržitelství k vysokému ministerstvu vnitra do 4 neděl, avšak takový rekurs nepřetrhne platnost výměru, týkajícího se zastavení spolku: Občanské záložny a půjčovny v Prostějově.

Správa spolku se poukazuje: jakmile jí tento výměr doručeno bude, ihned činnost zastaviti, účty uzavřiti a je i s veškerým

jměním spolkovým, knihami, úpisy a spisy atd. ustanovenému 5tičlennému komitétu odevzdati, který prozatímně správu a výkon práce spolku převezme, až se od c. k. okr. soudu zde ustanoví kurátor, kterému pak ta záležitost doručena býti má.

V Prostějově, dne 28. srpna 1872.

C. k. okresní hejtman: R u p p.

V ohlášeném pětičlenném komitétu byli Ruppem ustanoveni: Dr. Martin Nemluvil, inž. Ferdinand Sonnevend, Karel Scholz, obchodník, Jan Kreutzinger, obchodník a Josef Němčický. Frt. Wichterle členství odmítl. Ti hned odpoledne přišli do záložny, načež počato s odevzdáváním jim všech knih, spisů a listin. Odevzdávání to bude trvati nejméně 14 dní . . . Předsedou komitétu zvolen byl Dr. Nemluvil a c. k. soudní rada Umlauf vyhláškou ze dne 31. VIII. 1872 za kurátora ustanovil c. k. notáře Aloise Einaigla a kurátorem nepřítomných a neznámých jmenoval c. k. notáře Jana Poleschenského . . .

Rozpuštění Záložny způsobilo obrovský poplach. Důvody rozpuštění byly všeobecně uznávány za slabé a nutnost rozpuštění neodůvodňující. Správa záložny ani nebyla připuštěna k objasnění, k ospravedlnění, ač i sprostý zločinec se smí hájiti. A ještě více vyniklo, že místodržitelství neshledalo závady ani viny v otázce akcií IV. emisse Živnostenské banky, jichž oposičníci použili k rozbití záložny. A důsledky politiky jejich osobního »já«? Sta a sta rodin uvrženo bude do největší bída, z níž sotva kdy vyvážnou. Jak velká porce mravní skleslosti patří tedy k tomu, radovati se nad ohrožením existence tolika nevinných rodin! A přec nalézají se v Prostějově tak podlé duše a mezi nimi vyniká Wochenblatt svou podlostí, který jásavě volá: »Co jsme téměř po 5 měsíců žádali, stalo se konečně — prostějovská Záložna jest rozpuštěna!«

A orgán kasina skutečně přetrumfl vše, čím dosud proti českému lidu bojoval. V č. 35 ze dne 1. X. 1872 měl chabrusový úvodník, v němž napsal: Rozpuštění záložny bylo nutným opatřením pro bezpečnost majetku od švindlerů a štváčů, kteří k vůli vlastnímu zisku občana proti občanu, křesťana proti židovi, chudáka proti boháči, národ proti vládě nejhanebnějším a nejsprostším způsobem štváli. Tato drzá a práce se štítící chlapiska, tito sansculotti, tato banda sprostých speku-

lantů jsou v celé nahotě obnažena . . . Se záložnou padne Bavlnická jednota a Potravní spolek a, co zvláště potěšitelné jest, padne i česká vyšší reálka, poněvadž přestala existovati záložna, které koncese na ni byla udělena. Padnou všechny katilinárské existence, které spekovaly na hloupost chátry a ji drancovaly. Bezpochyby budou se pokoušeti o založení nových šejdířských institucí, ale úřady budou, jak se nadějeme, bdělejšími než dřívější správci okresu Zelenka a Fischer, kteří dokonce k těmto šejdířským institucím přistoupili. Třebas nebudeme již žádných článků o chabrusu psáti, přes to budeme bedlivě pozorovati všechny poměry v českém táboře a týdenně jim články věnovati, neboť cílem naším jest vyhubení čechismu, čímž podvod, surovost, úskočnost, surovou špinavost a velezrádu vyznáváme, cíl, který každý německý list musí sledovati, má-li své poslání plniti . . . Občanstvu našeho města i okresu blahopřejeme, že byl osvobozen od moru, zvaného záložna . . .

Přes toto běsnění, jakého jen vzteklá hyena jest schopnou, přes tento vítězoslavný křik divocha z nejtemnější Afriky, ukápla na německou bandasku krůpěj pelyňku. Právnická trojice kasina žárlivě na sebe již hleděla k vůli získání kurátorství nad záložnou a výsledek? Zklamání a trpkost, kterou Wochenblatt dne 8. IX. 1872 dosti hloupě prozradil v článku »Das kuratorium. Historie chabrusu přešla do nového stadia tím, že kurátorem záložny ustanoven byl notář Einaigl, což nás velmi nemile překvapilo. Ne proto, že bychom mu nepřáli příjmů kurátorských, ne. Čím více vydělá, tím víc budou nahrazovati chabrusáci a ti zaslouží krutého potrestání. My nemáme důvěry k neodvislosti Einaiglově. Nehledě ke známé pevnosti charakteru tohoto »muže středu«, který jako rozený Němec při volbách a různých příležitostech neváhal spojovati se proti Němcům s nejnižší českou luzou, který na rozbití německého kasina založil Besedu, kolportoval hanebné články proti Němcům a na to se domáhal znovu přijetí do německého kasina a na konec v Hannoveru vystupoval jako německý šic! Jeho jmenováním bylo paralysováno opatření, kterým politická správa chtěla hanebným poměrům v Záložně učiniti přítrž. Co místodržitelství a c. k. okresní hejtmanství učinilo dobře, to zkazil okresní soud! Notář Einaigl vždy byl miláčkem soudu — i Dr. Hein musil proto u zemského soudu hledati odpomoc!

—, Einaigl je přítelem Dra Fanderlika, Čecháčka a spol.: lze od něho čekat, že by se jménem záložny vzdal koncese na českou vyšší reálku, na tento nepotřebný ústav, liheň čechismu? Jmenováním jeho nebude hlavně dosaženo ničeho, co rozpuštěním záložny vésti mělo k vyšším cílům politikým . . . V Pruskú úředníci přesně vedou úkoly, jež jim shora byly nařizeny — na Moravě úředníci je zkroutí jezovitsky, jsouce veskrze prožráni čechismem . . . Einaigl je členem Matice školské a přítelem české vyšší reálky a takový člověk byl pověřen, provést tendence, sledované rozpuštěním záložny! Okresní soud paralysoval zásluhu opatření vyššího, ale notář Poleschensky bude bdíti« . . .

A co kurátor? O tom zaštkal brněnský Občan: »Neslýchané věci ději se rozpuštěním záložny. C. k. notář Einaigl, od soudu ustanovený kurátor, ač dle dekretu rozpouštěcího činnost jeho má teprve počítí po ukončení prací pětičlenné prozatimní komise, dal již knihovně pojistiti 70.000 zl. na knihovním majetku všech členů posledního výboru záložny k uhrazení možných ztrát. Finanční prokuratura pak, chtíc zachovati celý základní fond nadaci školské, ačkoli fond ten na prvním místě ustanoven jest ku krytí ztrát spolkového jmění, žádá zabavení veškerého movitého jmění všech, nynějších i bývalých členů záložny od prvního počátku trvání záložny až do nynějška. Předvidaje pak ohromné ztráty, spojené s provedením likvidace, žádá také soudní kurátor záložny, aby movité jmění všech bývalých i nynějších členů výboru záložny zabaveno bylo v obnosu 50.000 zl. . . . Štváči (à la Böhm), kteří bouří záloženskou zdvihli a s vytrvalostí a škodolibostí ďábelskou na zničení jejím pracovali, byli nemile překvapeni, když knihovní majetek jejich byl jim zabaven. Co se naběhali, napodpíchovali a napodezřívali, aby jenom nekalého úmyslu dosáhli, a nyní místo odměny za pochopovské služby — zabaví se jim majetek« . . . A pak »Občan« přinesl i další zprávu: »Šlechtné duše, pětičlenný komitét pro zbourání záložny, zaslaly kurátorovi záložny žádost, aby jim z rezervního fondu záložny nahrazeny byly výlohy v obnosu 65 zl. a několika krejcarů, kteréž při svém agitování proti záložně byli vydali. V podrobném účtu se vykazuje také jednozlatová žádost, ve které u okresního hejtmanství žádali za vyslání

k o m i s e d o z á l o ž n y . . . Dobrodinci tito jsou, nemýlíme-li se, kromě Josefa Böhma Jan Gefing, Josef Klička, Jan Volec a Jan Konečný» . . .

Trpkost kasina byla oslazená dalším jeho triumfem. V úterý na večer dne 3. září 1872 doručen byl starostovi Sokola úřední přípis č. 160: Jeho Blahorodí p. Dr. Fanderlíkovi, předsedovi tělocvičné jednoty Sokol v Prostějově. Vysoké c. k. předsednictví místodržitelství ze dne 29. srpna t. r. č. 2751 pr. následující výměr vydalo:

Vyhledávání dokázalo, že spolek tělocvičné jednoty Sokol v Prostějově, anižby politickým spolkem byl, přec činnost vykonával, která dle ustanovení zákona o právu spolčování ze dne 15. XI. 1867 č. 134 ř. z. jen politickým spolkům přísluší. Obzvláště se spolek zúčastnil následkem usnesení výboru při vicero shromáždění lidu pod širým nebem tak zvaných táborech, zavedených k účelu politických rozmluv, a převzal při tom korporativně vyznamenanou činnost, vybídnul ve veřejných listech banderie, spolky a jednotlivé mimo spolek se nacházející osoby k táboru a vydal k takovým účelům i peníze z pokladnice spolkové.

Vzhledem na tuto činnost se stanovami se nesrovnávající a vzhledem na projevový účel spolku z takové činnosti, pak vzhledem, že spolek v novější době se takových demonstrativních výletů dopustil, musí se považovati co živel proti veřejnému míru a pořádku. Spolek tělocvičné jednoty Sokol v Prostějově, který takovým způsobem tomu dosti nečinil, načem se zakládá právní existence jeho, se na základě § 24 zák. z 15. XI. 1867 č. 134 ř. z. rozpustí. To se vám s tím doložením sděluje, že vám na vůli dáno se z toho výměru na c. k. ministerstvo odvolati ve lhůtě 60denní.

Ve vyřízení rekursu proti mému výnosu ze dne 23. VII. 1872, s kterým činnost spolku zastavena byla, se vám dále sděluje, že takové zastavení v platnosti zůstane, až do vyřízení rekursu od vys. ministerstva proti výměru o rozpuštění spolku, ač jestli jaký se zadá.

Jelikož teď rozhodnuto o rozpuštění spolku, také vaši žádosti ze dne 21. srpna t. r. o povolení tělocviků vyhověno býti nemůže.

Jmění spolku budiž odevzdáno do depositní kasy c. k. okresního soudu zde, který se spolu o tomto výměru uvědomuje

s tím doložením, že jmění spolkové pozůstává z 661 zl. 4 kr., t. j. v jedné knížce záložny obsahující 522 zl. 54 kr. a v cenách všelijakého nářadí a knih. C. k. okresní hejtman: R u p p.

Dr. Fanderlík se výměru trpce usmál: »Rupp jest nad rakouské vlády i nad Rupp! Rozpouštěti Sokola pro účast na táborech, které byly povoleny Hohenwartem a k jejichž účasti povolení Sokolu dal Dr. Bažant? A k vůli výletům? Vždyť Sokol pořádal jenom jediný výlet do Určic a k tomu měl povolení od c. k. okresního hejtmána Rupp!« . . .

Ale Sokolem nebyl ještě konec ranám egyptským — v neděli dne 15. září 1872 byly také rozpuštěny spolky: Bavlnická jednota, Řemeslnická jednota a potravní spolek »Živa« pro hospodaření proti stanovám a c. k. okresní hejtman Rupp jmenoval pro ně likvidační komise a sice: pro Bavlnickou jednotu Dra Nemluvila, který jest i kurátorem jednoty, městského důchodního Němčického a inž. Ferd. Sonnevenda; pro »Živu« notáře Jana Poleschenského, který jest i kurátorem spolku, kupce Scholze a pensionovaného berního kontrolora Zbořila; pro Řemeslnickou jednotu advokáta Emanuela Poleschenského, který jest i kurátorem jednoty, koželuha Hofmanna a řed. obuvnické továrny Weinlicha. Kurátorem nepřítomných pro všechny tři spolky ustanoven byl advokát Dr. Trieschet. C. k. notář Alois Einaigl jako kurátor záložny současně byl povolán za člena likvidační komise všech tří spolků . . .

Po městě i po venkově, od zámku až po Lužánky, od Záhoří až po Kosíř třásly se české hlasy: »Rána za ranou« . . . A vlastenecká srdce svíraly bodavé úzkosti a ve vráskách tisíců čel chvěla se otázka: »Dokonáno jest?« . . .

U templu potkal Wessel Hlavoně, a usmál se na něho: »Dostal jste tučnou odměnu?«

Hlavoň šibalsky zamžoural kočičíma očima a ukázal prstem na žida: »Ted' dostanete palmare vy — a tučnější, nežli já. Ephraim bude žati i tam, kde ani Abram nesil«.

XVI.

Prostějovský případ byl generální zkouškou lžiliberálních Němců a Lasserovy vlády proti českému národu a proti české

oposici. Podařil se skvěle a proto měl pokračování. V Třebíči bylo před volbou zemského poslance, ústaváci kandidovali Dr. J. Bažanta, a vláda v jeho prospěch použila své prostějovské metody proti Třebíčské záložně, která byla oporou strany národní. To pohnulo vedení ráznějšího směru politického k výzvě správám založen moravských. Dle brněnského Občana zněla:

»Po Prostějově zvláštní komis prozkoumává záložnu v Třebíči. Oč vlastně jde našim protivníkům? Záložny položily první základ k hospodářsko-peněžní samostatnosti našeho národu, vymanivše ho z drápů ústaváckých lichvářů. Záložny naše poskytují podnikavým obchodníkům a průmyslníkům našim potřebný kapitál za laciný úrok, aby tito zvelebili obchod a průmysl a v soutěž se pustili s obchodníky ústaváckými. Protivníci naši mají mnoho bank, které pomáhají udržovati v našich zemích nadvládu německé menšiny nad většinou českou. Nám naše záložny uhrážují značně banky nepřátel, jsouce zdrojem peněžním pro našince, a vymanily nás z odvislosti od politických protivníků. A proto obrazení tito veškerou svou zlost proti záložnám.

Zkusili, že se zastavováním našich listů, uvěznováním žurnalistů a stavem obležení to nejde, naopak, že těmito prostředky oposice naše se jen sílí. Proto si vymyslili jiný prostředek, který má zničit veškeré základy naší organisace, abychom se stali kořistí ústaváků. Podezřívají a nejpodlejší způsobem se hanobí naši přední důvěrníci, podezřívají a rozpouštějí se naše spolky: namířeno jest na zničení všeho, co jsme vlastním přičiněním od r. 1861 počínajíc byli zbudovali. Proto dlužno, aby správy založen moravských ni v nejmenším nezavdaly nepřátelům příčiny k zakročení. Vystříhejtež se všeho, co by i zdánlivě mohlo se vykládati za porušení stanov« . . .

Výzva tato propadla konfiskaci a Občan dne 19. IX. 1872 přinesl obšírný »Otevřený list p. místodržiteli markrabství moravského«, v němž dle pravdy vyličil persekuci spolků v Prostějově. Tisíce rodin přivedeny tím do nesnázi, jež nynějšího okamžení se ani nedají vyčísti ani domyslit. Národní spolky se vyšetřují a do vazby vzaty jsou osoby, v čele národa stojící, v téže době zrušeno několik usnesení sněmu moravského stran zřízení českých škol na Moravě a v téže době píše Prossnitzer Wochenblatt: »Náš cíl směřuje k vyhubení živlu českého, čímž

podvod, surovost, úskočnost, sprostou špinavost a velezrádu vyrozumíváme«. Zmiňujeme to, aby nevzniklo podezření, že onen obskurní list projevil v ů l i a vláda ukázala c e s t u, jak s námi nakládati. Místodržitelé se to sděluje a žádá se o spravedlivou ochranu« . . .

A místodržitelova odpověď? Rozpuštěna záložna v Třebíči, v Kroměříži, ve Vyškově a v Lošticích a u ministerstva docíleno, že zamítnut byl rekurs proti rozpuštění Sokola i proti rozpuštění Občanské záložny a půjčovny v Prostějově. Zamítavé vyřízení tohoto rekursu jest ze dne 26. IX. 1872 č. 14865 a není v něm udáno žádných důvodů. Výnos jeho byl okresním hejtmánem doručen »Karlu Novotnému a společníkům v Prostějově«. Rupp také osobně se dal do vyšetřování Záložny v Kostelci, která byla denuncována, avšak ani při nejlepším vůli nemohl v ní shledati překročení stanov.

Také se spletl on i kasino v poměrech Záložny. Čekali, že tam objeví bůhví jaké finanční schodky a snad i náběh ke konkursu, a výsledek? Pětičlenná komise dnem 14. X. 1872 skončila svoje práce, odevzdala správu ústavu kurátorovi Einaiglovi a přiznala v bilanci Záložny: ústav jest aktivní a jeho rezervní fond jest úplně zajištěn. Aktiv jest 879.855 zl. 88 kr., pasiv 855.253 zl. 92 kr., má tedy ústav čistého jmění 24.601 zl. 96 kr. Správní komise tímto prohlášením usvědčila kasino a jeho Wochenblatt z nesprávných a křivých obviňování správy záloženské a také potřela hlavní důvod vládního výnosu rozpouštěcího. Prohlášení její také mocně působilo i na odporce záložny prof. Demla, který v »Pozoru« dne 19. X. 1872 prohlásil: »V záložně nalezen stav jmění tak, že musí veškeré obavy údů zmizeti« . . .

Kasínu zkalela také radost nad počátečním opatřením notáře Einaigla. C. k. okresní soud v Prostějově odmítl kurátorovu žádost o žádanou praenotaci 70.000 zl. na knihovní majetek bývalých výborů záložny a stejně odmítl praenotaci 50 tisíc zl. na uhrazení likvidačních výloh. Za to povolena byla finanční prokuratuře praenotace na knihovní majetek a zábava movitého jmění členů posledního výboru v obnosu 25.000 zl., avšak usnesení toto bylo na odvolání postižených vrchním zemským soudem zrušeno a žádost finanční prokuratury odmrštěna.

Notář Einaigl s Eman. Poleschenským podali v září 1872

také žaloby na Matici školskou. V první žalobě vymáhali neplatnost daru 8636 zl. 86 kr., který výbor záložny věnoval Matici školské z výtěžku prodaných »mladých« akcií Živnostenské banky, a žádali jeho vrácení, ve druhé žalobě usilovali o neplatnost kupní smlouvy, kterou Matice školská nabyla školních místností pro svoji reálku, i o neplatnost daru 5900 zl. Projednání obou těchto žalob bylo však odsunuto na dobu pozdější, až se prozkoumají poměry rozpuštěné záložny.

Širšímu kruhu všech, kteří se Záložnou byli v obchodním spojení, dostalo se ještě horšího údělu: kurátor zadržoval výplaty vkladů a na dlužnících vymáhal rychlé zaplacení půjček, aby věřitelé záložny mohli býti vyrovnáni. Kde však tak narychlo vzít peníze, když na Moravě nebylo větších peněžních ústavů? Odkud je vzít zvláště v době, kdy násilným zásahem vlády proti českému peněžnictví úvěr byl povážlivě otřesen a kdy štváním ústaváků nedůvěra majitelů kapitálu dostoupila vrcholu? Okolní záložny sice přispěly ubohým ku pomoci, poskytující dlužníkům rozpuštěné záložny zálohy, avšak všem nebylo lze vyhověti a tak po ulicích Prostějova i okolo domků venkova plížilo se strašidlo exekucí, úpadků a licitací zadlužených nemovitostí. A ježto zničeny byly také opory, jaké lidem poskytovaly rozpuštěné spolky hospodářské, tlačila se do nejširších vrstev a rodin nezaměstnanost, bída a utrpení, nouze a z těch samostatných druhdy řemeslníků, kteří poctivě a slušně se živili, stávali se namnoze otroci židovství, jejichžto pot hlasitě volá o pomstu a jehožto kapky těžce jednou padati budou na váhu spravedlnosti, až souzení budou ti, kteří slepou vášní stranicou a panovačností puzení jsouce, přičinili se o zničení záložny a tím, ne-li existenci, tedy aspoň blahobyt a výživu na sta rodin zničili neb povážlivě ohrozili«. Los postižených byl téměř zoufalý a upír lichvy vypíjel krůpěj jejich krve za krůpějí. Upír, který hnízdil ve Wesselově kahle . . .

Do těchto smutných poměrů žalovala nejširší veřejnost na Moravě i v Čechách a klnula vládě a Lasserovině německých ústaváků. Našinec zavzdýchal, že rozpuštění záložny jest pro Prostějov i pro národ neštěstím. »Prostějovští tkalci bývali téměř úplně v rukou židovských, od židů musili bavlnu kupovati a výrobky své jim prodávati, ubohý tkadlec sotva že život svůj a své rodiny zachoval, žid však odnesl užitek a

bohatnul. Bavlnická jednota, založená pomocí Záložny, tkalce odpoutala od vykořisťovatelů — dnes ubozí tkalci octnou se tam, kde bývali« . . . A pražský »Čech« napsal, že rozpuštěním záložny bylo také silno namířeno na l. akciovou sladovnu v Prostějově a na cukrovar ve Vrbátkách. Proti těmto závodům se ve skrytu a temnu osnují pikle a ony jsou ve Vídni denunčovány. Rána připravována byla ode tří roků . . .

Kasino bylo z těchto hospodářských pohrom strany národní jako v sedmém nebi a bylo přesvědčeno, že německý hrom udeří také do lípy české reálky. Ale s úžasem pozorovalo, že lípa se sice chvěje, že se ve vichoru záloženském až prohýbá, že však se ji neláme vršek ani ratolistka. Obránci její naopak zvedají hrdá čela i tvrdé hlavy — pomocí záložny! Nejenom, že překvapili kasino i vládu nočním kupem budovy v Kostelecké ulici č. 127 a 127a, oni také docílili, že akcie Živnostenské banky byly prodány před rozpuštěním záložny a že jejich čistý zisk 8636 zl. 86 kr. byl dán Matici školské do vinku. Ta pomocí jejich upravuje ve své budově školní místnosti a 10. IX. 1872 podala žádost, aby jí byla udělena koncese na vydržování české reálky v Prostějově a aby směla ústav otevřít. Toho nesmí docílit, nemá-li boj kasina proti straně národní přijít o korunu! Proto Dr. Zaillner ihned vyslán k vládě a ve Wochenblattu začato s kanonádou:

»To, co se v Prostějově dosud Čechům stalo, nás neuspokojuje. Nepochopujeme, na jakém základě může česká reálka dále trvat. Stát, země, obec ji nevydržují, právnická osoba, která pro ni obdržela koncesi, neexistuje a do toho nic není, že ji dále vede Matice školská, jejíž příjmy nejsou zaručeny. Ze záloženských prostředků nesmí na tuto školu býti dán ani krejcar! Dle našeho soudu měla správní komise ihned odvolati koncesi pro tuto školu a škola měla býti úředně zastavena; bude-li po prázdninách opět otevřena, nastanou nové zmatky«. Dr. Fanderlík, jemuž důvěrná porada v Záložně uložila politické jednání ve prospěch Matice školské, byl v tomto jednání za Lasseroviny ve velmi těžké situaci, avšak nikoli v situaci beznadějně. Do temné noci vyletěla prskavka a po ní se Moravou zablýskalo jako »na čas«. A na straně, kde se toho Dr. Zaillner nejméně nadál.

Dr. Fanderlík s Drem Pražákem ve prospěch Matice školské zakročili u zemské rady školní a shledali, že ona by byla svol-

nou, Maticí žádosti vyhověti i přes opačný nátlak prostějovského kasina, kdyby vláda proti realce nezakročila přímo a kdyby tak naznačila při nejmenším svoji neutralitu. Oběma byl tím dán tvrdý oříšek, ale Dr. Pražák byl i v době Lasserovské persekuce pevným louskáčkem.

Jako zkušený a vlivný politik věděl, že každá vláda, i když zdánlivě jest na výši moci, má puncta dolorosa, místa bolestivá, a že tlak na ně zvrtné, zadrží i napřaženou pěst. Úvahy o éře Auerspergově na Moravě mnoho již vyznívaly ve smyslu Mladočechů, ač vůdcové Moravy byli nejpevnějšími Staročechy. Poukazovalo se na těžké ztráty národní jako na ovoce politiky deklarantské, abstinenční, a volalo se po obeslání zemského sněmu. Volalo se již i po upuštění od trpného odporu proti zákonům školským, hlavně proti neúčasti na nastávajících volbách do okresních rad školních, a taktika mladočeská při tom zvítězila — důvěrníci klubu poslanců českých vydali projev, že trpný odpor v záležitosti školské není žádným kusem státoprávní oposice české a že tedy obce nijak nejsou na něj vázány při volbách do institucí školských. »Občan« toto stanovisko hájil již dávno před tím souhlasně s Politickým spolkem v Brně. Nedbal ani útoků, které proti spolku vedl brněnský »Hlas« a který se při tom dal strhnouti k potupení významu vlastenectví, napsav: »Sabinovi nebránilo vlastenectví, aby při tom byl zrádcem vlasti, a Crhovi nebrání vlastenectví, aby psal Mrvu«. Občan přejal od Politického spolku také boj pro obeslání sněmu a jeho Věstník Prostějovský vyzníval v tom smyslu.

Němci tyto snahy viděli neradi, avšak vláda v nich vytušila možnost zlomu deklarantské politiky, kterou trůn těžce nesl, a neodmítla jich zásadně. Dr. Pražák měl proto příležitost opřít se o protideklarantské zjevy, jimž v duchu již přál on i většina moravských poslanců a jež připravovaly moravskou politiku k ústupu od oposice trpné a k nástupu do oposice činné, a ve Vídni, jak se soudilo, uznali za účelno, dáti sluchu jeho intervenci o reálkové otázce Prostějova, který deklarantskou politikou trpěl nejvíce a nejhlasitěji se ozýval proti ní. Snahy Dra Zaillnera měly pro vládu silné důvody místní, ale styk s Drem Pražákem nebylo radno přerušovati z důvodů státních, mimo to se nejednalo o něco nového, nýbrž jen o status quo, a tož k velkému překvapení Dra Zaillnera a k trp-

kému zklamání kasina zemská rada školní dne 16. IX. 1872 se usnesla, učiniti ministerstvu vyučování návrh, aby Matice školské udělilo koncesi na vydržování české reálky v Prostějově.

Ministerstvo vyučování tento návrh schválilo výnosem ze dne 8. X. 1872 č. 11693 a Matice školská zároveň dostala dovolení, aby ihned směla otevřít tři první třídy. Tím z reálky záloženské vznikla »Česká nižší reálná škola Matice školské v Prostějově« a nesplnila se předpověď kasina ani jeho Wochenblattu, že »se záložnou padne i česká reálka, což zvláště jest potěšitelné«. Proto bylo v kasině plno pelyňku a žluče, když Matice školská vypsala zápis žáků »zatimně v sále Měšť. Besedy, dokud nová budova v Kostelecké ulici se neupraví.«

Za to česká veřejnost hlučně vítala prostějovský úspěch a volala po nejširší podpoře Matice školské. Politický spolek v Brně, v jehož prvním výboru byl také Josef Vrla, na popud redaktora Černocha se uvolil na soustavné podpoře Matice a podal žádost za povolení peněžitých sbírek ve prospěch Prostějovské reálky české. Žádost byla zamítnuta z důvodů »formálních«, ježto prý politický spolek není oprávněn ke sbírkám toho druhu, avšak místodržitel se uvolil sbírky povolit, utvoří-li se pro ně zvláštní výbor. Že Prostějov a Prostějovsko-Plumlovsko byly hlavní a nejvydatnější prameny peněžních podpor reálky, netřeba dokládati — město bylo reálce otcem i matkou, venkovské obce štědrými kmotry. Proto město i Haná prožívali veliký kulturní svátek, když matiční reálka byla dnem 15. X. 1872 otevřena a začala vyučovati ve třech třídách . . .

XVII.

Městský sekretář Alois Kreml vytáhl kapesní zrcátko, zahleděl se do něho a rozhovořil se v duchu s tím, jehož v zrcadélku viděl:

»Stárneš, brachu, stárneš, šedivíš a dozráváš — babí léto se ti věsí na bradu i na spánky! A však jsi se již nasloužil! Purkmistr za purkmistrem jde kolem tebe a práce ti říká:

bratře! A který purkmistr ti v ní ulevil? Leda snad Florián Novák, který větší otázky obecní vyřizoval sám. Nyní těch prací přibývá valem — kolik jich na příklad obsahuje tento fascikl?«

Salomon Zweig na stížnost Hynka Čecháčka a spol. konečně se uvoluje, zříditi ze své barvírny na Senném trhu stoku, ústící do stoky hlavní — kdy se dočkáme úpravy barvírenského zlořádu na »Sanetrnici«, kde barvírna Glasova otravuje celou čtvrt? . . . Zbytek levé strany v bráně brněnské byl již rozebrán a za materiál se utřžilo 251 zl. Také pravá strana brány jest před stržením a ty, brachu, připrav výpovědi pro 6 nájemníků krámků tak, aby byly vyklizeny do 18. X. 1872 . . . Kolna u fortny také již padla a utřžilo se za ni 222 zl. . . . Pronájem obecních luk vynesl 3048 zl. . . . Poplatky tržní na půl roku najal Josef Švarc za 607 zl. 50 kr. a pivní krejcar za tutéž dobu má vydražen Kleiner se Šoustalem za 2313 zl. . . Postiženým velikou povodní v Čechách odhlasováno 400 zl. a provádí se pro ně sbírka . . . Na »štěpnici« vynajal si Petr Kreutzer plochu pro skladiště dřeva za 25 zl. ročně . . . Bavlnická jednota vypověděla své skladiště pod okresem a uchází se o ně Markus Ries a Adam Vogl od »měsíčka«. Tento je dostane a bude platiti i s místnostmi, které již pod okresem má najaty a v nichž také má výčep, 550 zl. ročně . . .

A zde jest akt, který tě, brachu, raní — při odstraňování valu a budování okružní třídy padne zahrádka, které, Aloisi Kremlu, užíváš, a dostaneš za ni náhradou 100 zl. ročně. Již nebudeš dýchatí sladké vůně akátů a naslouchati šustotu krinolin ani nynějších škrobených sukní, a těch 100 zl. nenahradí ti pohledy do středověku, který ti val kreslival před oči. Valy již se rozvázejí, třeskot krompáčů a motyk, řinčení lopat a vrzot kár ohlušuje sluch a ty, sekretáři, při tom slyšíš cinkot české minulosti — při kopání u brněnské brány se našla ozvěna z doby českých králů: 400 stříbrných a 2 zlaté mince. Mezi stříbrnými mincemi poznán byl starý Pražský groš, ražený za krále Jana Lucemburského, tedy v době mezi 1310.—1346. rokem, a jiný z doby krále Václava III., posledního Přemyslovce, který byl r. 1306 zavražděn v Olomouci . . . Ruch v této čtvrti také již klopýtnul — stavba stoky v okružní třídě byla nesprávně vedena tak, že na popud inž. Kühna byla stavba její zastavena . . .

Také Pořízka přidává práce — k jeho stížnosti, že vojenská správa má skladiště prachu v býv. klášteře kapucinském a ohrožuje jím bezpečnost školy i okolí, velitelství 12. pluku dragounského prach tamodtud odstranilo a ženijní ředitelství v Olomouci hledá místo pro stavbu skladiště pro střelný prach. Jednání se vleče jak podzemní mlha a sotva před dubnem r. 1873 dojde k dohodě, dle níž chce obec pro prachárnu prodati 80 □ sáhů pastviny Vítkovského rybníka.

Nemilým — i purkmistru Zajičkovi — jest, že firma Budischowski & Co. vypověděla nájem místnosti v bývalé vojenské nemocnici. Tím nepřímou byl z nepravdy usvědčen Dr. Zaillner, který návrh svůj na odepření školních místností pro českou reálku opřel také o nemožnost zrušení nájemních smluv . . . Za to cukrlátkem se zdá býti žádost Emanuela Poleschenského, Jana Poleschenského a Bedřicha Woltze, aby z horního rybníka plocha 40 sáhů zdělí a 20 sáhů zšíří propůjčena byla za kluziště pro Eislaufklub. Žádosti jistě bude vyhověno, ježto mezi pořadatelí bruslařského sportu jest také uveden generál v. v. Gontard.

A těch silničních starostí! Okresní silniční výbor sdělil obci, že na jaře bude na okresní silnici z Prostějova do Vrahovic stavěti nový most přes Hloučelu a že tam nutno regulovati řečiště. Obec se při komisi dne 31. X. 1872 uvolila, přenechati k tomu účelu potřebný pozemek za cenu, kterou určí odhadci. Ale jednání uvázlo — stavitel Jan Pospíšil upozornil, že částečná regulace povede k vymílání břehu, k přelévání vody i ku hromadění ledových ker, a navrhl, rozšířiti regulaci Hloučely až po železniční most. Nová komise o tom bude 2. I. 1873, při té se, jak jest dohodnuto, upustí od navržené regulace a ložisko Hloučely se přeloží jen vedle nynějšího mostu v nepatrném vybočení. Obec dá pozemek bezplatně a za to dostane plochu, získanou zásypem zrušeného ložiska Hloučely . . .

K tomu se opětují jednání o zřízení silnice k Určicím, za kterou purkmistr Florián Novák byl tolik pronásledován, a město se chystá, opatřiti pro ni pozemek od cihelny až po krasické hraničky a zajistiti pozemní práce i planýrku. Dojednání stane se až v dubnu příštího roku . . .

Tedy vyřizování zas náručí. A k tomu stálé nepříjemnosti s rovnáním Krahulcovy policie! Dochází v ní již i na revolty. Policejní strážník Josef Chmelař na nádražním peroně napadl

nadřízeného Jana Herziga, s nímž se v restauraci poškorpil, a škrtil ho s křikem: »Tož ty tak, fýro?« Herzig tasil zbraň a byla ostuda. Za to oba byli vyřazení ze služby, načež byl Chmelař ze služby propuštěn . . .

Ještě štěstí, brachu, že máš dobré spolupracovníky! Jana Klága, který od srpna 1871 jest již definitivním registrátorem s ročním platem 525 zl., a Františka Mareckého. Tento však jest v posledních dnech nesvým — jeho rodina také utrpí v Bavlenské jednotě. Snad se mu uleví, že v rozpočtové schůzi zastupitelstva bude jmenován kancelistou . . .

Oč lépe se mají v důchodě! Němčický jest členem všech komisí pro rozpuštěné spolky strany národní a umí tam důkladně počítati pro sebe — úředník, k revisi vyslaný místo-držitelstvím, počítal si denně 3 zl. 50 kr. diet, a Němčický si za komisi funkce čítá denně 8 zl.! Jen ať to nevrhne stín na důchod — tam již za purkmistra Czerného bylo nepořádků, až úzko — a ať tím neutrpí čest úřednictva. Glosínek mu nedělá cti — jako pianista ve večerních putykách slídí, kdy který host dopije, skočí pro jeho sklenici s úsměvem, že s ní půjde k čepu, a kradmo vypíjí z ní zbytek nápoje i pěnu. Také prý již po městě sbírá kdejaký odhozený papírek — na otá-pění! . . .

Kreml zastrčil zrcátko do kapsy a ohlížel se po kanceláři. Na Klágově stolku zahlédl noviny a šel nahlédnout do nich. Vida, vida — Občan! Co pak v něm tak upoutává? Aha — zpráva o novém učitelském spolku »Škola«, jehož předsedou jest okr. školdozorce Odstrcil. Členů jest již 40 a ve výboru jsou: ředitel Tomáš Lekeš, učitelé Drmola, Konečný a Miklík z Prostějova, Novotný z Kostelce, Pořízka z Drahan a náhradníci: Deabis z Myslovic, Políček z Určic a Studnař z Otínovsi. Spolek poslal ústavověrnému sněmu adresu, v níž děkuje německým poslancům za reaktivování usnesení o 90.000 zl. na učitelské platy a v níž se také vyslovuje opovržení sněmu »deklarantskému«. Občan opětně vysvětluje omyl učitelstva v této otázce a volá k učitelstvu:

»Věru stav učitelský by odsoudil sám sebe, kdyby se stal obětí sprosté švingulace, jižto ústaváci, vykořisťivše nepoctivě usnesení sněmu z 13. X. 1871, s ním zamýšlejí provést a jižto bohudíky jen s některými, buď neprohlédavými neb ničemnými, již provedli. Kam by se poděla čest celého stavu a bu-

dloucnosti jeho v národě? . . . Jen slabi duchové poddali se kultu onoho »mrvařství«, jež až do duše se oškliví každému poctivému Moravanu . . . Rozpomeňte se, kam nás chtějí nepřátelé zavést, a zděsíte se! Přejeme vám z upřímného srdce zlepšení hmotného postavení, že jste se stali neodvislími od far, zůstaňte ale věrni národu. Jste-li svobodomyslnými, počítáme vám to k ctnostem . . . Ať žije národní učitelstvo!« . . .

Ach, a tady jest uvedeno 29 učitelů z Prostějovska, kteří podepsali tu sněmovní adresu. Vedle výboru »Školy« jest tu Bernard Kleiner, Markus Stein a Eduard Blitz ze školy židovské, z národních škol Jan Trupka, Frt. Kácal, oba Wylhlálové, Alois Dvořák a Jan Fiala, a z venkova: Frt. Šatný z Vranovic, Josef Racek z Bedihoště, Em. Němec z Dětkovic, Pavel Havelka z Malého Hradiska, Jan Opluštil ze Stařechovic, Karel Chlup z Otaslavic, Ant. Jiřík z Plumlova, Engelbert Šenk z Brodku a Frt. Mrázek z Rozstání . . .

Adressa učitelská připomíná, že moravský sněm je svolán a že jest třeba rychle vyřídit usnesení obecního zastupitelstva ze dne 18. XI. 1872. Předsedající náměstek Dr. Nemluvil v něm sdělil výnos c. k. místodržitelství z 11. XI. 1872: »Následkem Nejvyššího zmocnění vrátil pan c. k. ministr pro vyučování jakž žádost výboru Občanské záložny a půjčovny o zřízení státní vyšší reálky v Prostějově s vyučovacím jazykem českým, anž z příčiny rozpuštění záložny docela odpadá, takž i žádost zastupitelstva města Prostějova o zřízení státního vyššího gymnasia reálného s vyučovacím jazykem německým c. k. zemské školní radě, aniž by poslednější žádosti bylo vyhovělo aneb jakés opatření o žádosti této se stalo.«

Německá většina tvářila se k tomu hodně kysele, zvláště Dr. Zaillner, a trpce vzpomněla, že v české réalce se již vyučuje ve třech třídách. Jménem Němců pak Dr. Zaillner učinil pilný návrh: »1. Městská rada se zmocňuje, aby opětně podala k vládě žádost, ve které žádáno býti má, aby v městě Prostějově zřízena byla vyšší reálná škola s vyučovacím jazykem německým na útraty státní, k čemuž městská obec poskytne potřebné místnosti v nové školní budově vyjma místností, potřebných pro školu národní, dále že obec bere na sebe obstarání otopu a osvětlení; 2. aby petice mor. sněmu podána byla s prosbou o zařízení vyšší reálné školy s vyučovacím jazykem německým v Prostějově z prostředků zemských«.

Za českou menšinu podotknul Florián Novák, že se musí sice pro zřízení vyšší reálné školy, avšak s vyučovacím jazykem českým, vysloviti. Návrhy jeho podporoval Hynek Čecháček, načež byl návrh Zaillnerův přijat 18 proti 8 hlasům.

Svolání sněmu připomíná ještě něco dalšího — sněm byl obci vzorem v otázce jazykové: zavedl vnitřní úřední řeč německou a purkmistr Zajiček činí totéž a hledí oblast němčiny rozšířiti co nejdále. V písemném styku se stranami. Národovci po posledních otřesech jsou jak beránci a, půjde-li to tak delší dobu, česká akta budou v městské registratuře bílou vranou. .

A co to registrátor tady má podrženo? Obecní a kontribuční lékař František Kroupa oznamuje koupele v Kralicích. Náš, Kremlův, dobrý známý malý Kroupa, náš Krúpeček. Jenom ať kralické koupele, jejichž voda r. 1825 byla uznána za železitou, udrží déle, než bývalé koupele v Mostkovicích. Kde pak ale jest jejich vyhláška z 15. srpna 1836? Aha, zde v zásuvcu. Jest německá a zněla:

Vyhláška o otevření veřejných koupelen v Mostkovicích. Po vysokém povolení jsou zdejší dobře zařízená plovárna jakož i studené a teplé koupele pro obecnístvo otevřeny za poplatek. Vstupné do zahrady, oprávnující k použití studené koupele a plovárny, jest 6 kr. Za teplou koupel se platí 10 kr., za teplou koupel s prádlem 12 kr. a za prádlo ke studené koupeli 3 kr. konvenční měny. Ježto koupelna jest hodinu cesty vzdálena od nejbližšího okolí, poslouží zdejší hostinský a panský výčepník pokrmy, nápoji a občerstvením všeho druhu jakož i rychlou obsluhou. V neděli a ve svátek hraje v zahradě dobrá hudba, lázenský klavír jest pro hosty volným a proto každý, i z daleka příšlý host, nalezne v těchto koupelích nejen nejčistější lázeň, nýbrž také osvěžující pobyt. Koupelny jsou vytápěny vzduchem dle Meissnera a jest při nich více hostinských pokojů, aby každý i při větší návštěvě mohl míti pohodlí. Dle lékařského předpisu lze zde také připravit všeliké lázně umělé, takže trpícím dostane se úlevy tak jako zdravého požitku. Také se ohlašuje, že vhodnými zařízeními jest umožněno, aby lázně byly obecnístvu v každé roční době přístupny.«

Tak bylo v letech čtyřicátých a dnes? Sotva již kdo vzpomene, že v Mostkovicích vůbec kdy byla plovárna a koupelny. A kdo dnes ví, že koupelny ty byly součástíou různorodých

obchodů prostějovské firmy židovské, továrnické rodiny Ehrenstammovy, která v Mostkovicích měla valchu s rybníkem a při tom ony koupele zřídila?

XVIII.

JOSEF WAIT.

Ten plyn dneska smutně bliká
jak ta naše politika,

zarýmoval ředitel Martinák v Měšťanské Besedě, která se počátkem listopadu 1872 odstěhovala od »tří králů« — rozpuštěním Záložny uprázdnily se její místnosti »u černého beránka« a Beseda si je pronajala. U Katynky.

»Trpný odpor a jen trpný odpor«, rozhorloval se Josef Wait. »K listopadovému zasedání sněmovnímu nedostavili se naši deklaranti, neúčast svoji odůvodnili poukazem na deklaraci z r. 1868 a ovoce toho? Třicet dva poslanci byli 4. XII. 1872 zbaveni mandátů na základě zákona ze 6. V. 1869. Mezi nimi

jest i Dr. Fanderlík. Deklaranti nedbali ani brožury, která byla letos vydána a vyličovala, že nastoupením trpného odporu nastoupili jsme politiku hazardní. Ježto jsme nebyli na dlouholetý boj připraveni. Brožura správně žádala změnu taktiky. Dr. Palacký r. 1866 se vyjádřil: »Říšská rada a sněm, to jsou dvě různé věci. První nemáme obeslati, sněm obeslati musíme, a kdyby to měl býti jediný Čech — toť naše půda domácí«. Později svůj náhled změnil a horuje pro neobeslání sněmu. Také Palacký tedy změnil taktiku, očekáváje od ní úspěch, ale úspěch se nedostavuje, co tedy vadí, aby se neúspěšná taktika opustila? Není správně, požadovati důslednost také v taktice čili ve prostředcích nebo ve zbraních, jimiž se s nepřitelem zápasí. V politice jako ve válce rozhoduje výsledek a jedinou jest věcí hlavní, aby nepřítel byl poražen. A výsledek naší sněmovní abstinence? Němci 6. XII. 1872 přijali návrh na změnu volebního řádu. . .

»Zpravodaj ústavního výboru Dr. Ignác Machanek, sekretář obch. a živnostenské komory olomoucké, dovozoval, že účelem opravy jest, aby odstraněny byly posavadní nejasnosti, volebního řádu a aby doplněny byly jeho mezery, ale podstatnějším, vlastním cílem bylo, upevniti německou nadvládu v zemi«, doplnil Dr. Fanderlík. »Ve všeobecné části opravy byl pro právo volební vyznačen požadavek placení daně po celý rok a čestné občanství, jeden rok před volbou udělené, vymezena volba plnomocenstvím, volební právo korporací, i spoludržitelů realit, ale reklamační lhůta stanovena jen na 3 dny, ponecháno census 10 zl., ponecháno nepřímé volení v obcích venkovských, ponechána volba ústní a usneseno nespravedlivé rozdělení volebních skupin venkovských tak, aby Němci nově mohli získati skupinu dačickou, hranickou i znojemskou a upevniti si vratkou skupinu mohelnickou. A ten trik, to násilí ve skupinách městských! Měštům na roveň postavili řadu německých bezvýznamných městysů a současně opomenuli důležitých městysů českých. Odůvodnili to tím, že prý jejich městyse mají ráz měst, mnoho obyvatelstva, velkou poplatnost a průmyslovou důležitost. Prostějov za rovnocenného spolčenika dostal Německý Brodek. Víme, že tento městys má ráz horské vesnice, kde hnojiště a dřevěné záchody jsou přímo vedle silnice, víme, že jest sídlem námezdných tkalců a nikoliv vážného průmyslu, víme, že každá akciová sladovna

rolnická platí více daně nežli celý Brodek, víme, že Broďáci o žních pracují u našich rolníků jako sekáči —, ale přes to nejnověji jsou takovými měšťáky, jakým jest Zajíček, Dr. Zaillner, Hamburger a Arnošt Spurný, a svými hlasy budou rozhodovati proti nám. Oč měšťejším jest Plumlov, sídlo okresního soudu, berního úřadu a správy velkostatku, a zůstal ve skupině venkovské! Příště voliti bude Prostějov — Židovská obec — Německý Brodek ve skupině městské a Prostějovsko-Plumlovsko ve skupině venkovské po jednom poslanci. Olomoucko také bylo osamostatněno.

Němci se za naší pasivní politiky také upevnili tím, že v bývalých pěti městech královských povolili samostatné statuty a volební řády jejich upravili dle svých potřeb. Pro nás bude snad štěstím, že za purkmistra Czerného statutu nedocílili pro Prostějov. Změn volebního řádu z r. 1872 třeba s českého hlediska co nejvíce litovati. Jsou pro nás Velkým pátkem, od něhož těžko se dostaneme k Bílé sobotě a v tomto vědomí musíme litovati trpného odporu politiky deklarantské, kterou vůdcové naši zavedli také proti sněmům zemským. Bez ní by toto německé násilí nebylo možným. Však kdož ví, co s deklarantstvím bude. Na uprázdněné mandáty poslanecké musí býti provedena doplňovací volba a pak . . .»

»A kdož ví, dostane-li změna volebního řádu císařskou sankci«, přerušil Pavel Mařcha. »Politický spolek v Brně usnesl se na resoluci proti sankcionování a ohlašují se hrozná protesty.«

»Protesty v éře Auerspergově jsou papírovými draky. U nás se zamítají i žádosti za zřízení nové záložny«, Wait odváděl hovor na místní pole. »Consortium Frt. Stuliera zažádalo o povolení »Živnostenské záložny« a předložilo stanovy, které jsou po většině totožnými se stanovami rozpuštěné záložny, ale bylo již v říjnu odmrštěno. Stejný osud také čeká žádost družstva, jehož jménem Dr. Fanderlík podal žádost o povolení »Občanské záložny v Prostějově«. Bude dlužno vyčkati, až rada říšská změnou zákona umožní zřizovati záložny na podkladě zákona o společenstvech výdělkových a hospodářských! Arciř«, dodal ironicky, »nepřekazí-li změnu zákona nový poslanec Zajíček, který po resignaci Dra Steinbrechera byl při doplňovací volbě dne 28. XI. 1872 vyslán na radu říšskou« . . .

»Také zastavárny je třeba a právem se po ní hlasitě volá«, míní Dr. Bittner. »Lichva bují nejen v běžných potřebách, chápe se již také záloženského neštěstí. Občan o tom napsal: »Banda lichvářská, židovská i křesťanská, hledí úskočně a podvodně kořistiti z rozpuštění záložny. Namlouvá vkladatelům, že ze vkladů zachovají nejvýše 40%, a hledí na lidech vkladní knížky vymámiti a za bagatel skupovati.«

»A co znamená, že Alois Pořízka a Arnošt Beigl jsou v kanceláři notáře Einaigla zaměstnání při likvidačních pracích záložny?«

»Pořízka miní tak zadržovati bezohledné jednání s dlužníky a přispívati k tomu, aby vklady spravedlivěji a nestranněji byly uvolňovány. V zásadě by to jistě prospělo našim lidem, ale Pořízkovi ani nám to neprospěje. Každý, jemuž nebude úplně vyhověno, bude rozhořčen a Němci ho poštvou proti Pořízkovi a s ním proti straně národní. Pořízka místo vděku sklídí nenávist a pohrdání«, soudil P. Vrána. »Beztoho jsme již na mělčině s veřejným i se společenským životem. Spolky živoří a socialisté z toho těží. Dělnický vzdělávací spolek se na valné hromadě dne 22. IX. 1872 k návrhu místopředsedy Wopalky usnesl, zříditi pokladnu pro podporování nemocných svých členů. Předsedou nyní jest Kašpar Chvátal. Mrzuté ve spolku tom jest, že v něm vyučují učitelé, kteří podepsali adresu ústavákům, Lekeš, Odstrczil a Drmola. V Olomouci proti socialistickému spolku zřízen byl v dohodě se Sokolem »Slovanský dělnický spolek v Olomouci« a má již 65 členů. V Brně založen odborný spolek tkalců českoslovanských »Obrana« a při jeho valné hromadě dne 5. VIII. 1872 vlastenecky řečnil Josef Vrla, který v Občanu zavedl rubriku »Věstník dělnický« a hojně se ujímá potřeb dělnictva. U nás arciť v této krizi něco podobného možno není. A k tomu ještě ztrácíme i ty pracovníky, kteří se zabývali otázkou socialismu — Dr. Koudela se nám odstěhoval do Brna«.

»Také Matice školská ztratila jeho odchodem. Valná schůze na jeho místo povolala lékárníka Karla Vojáčka«, připojil ředitel Martinák. »Vojáček se již vžil do činnosti národní a obrací svoji pozornost také k našim otázkám hospodářským, které tolik utrpěly pádem Záložny. Zvláště se zajímá o potřebu nového ústavu peněžního a o sladovnu. Jest sice ještě mlád, ale rozvázný, zásadový i vážený a mám dojem, že ve mnohém

může prospěti k tomu, abychom z propasti nynějšího úpadku vystupovali na úbočí zdravých úspěchů, z hlubin Macochy k vrcholu Řipu«.

»Ta cesta bude trnitou!«, vzdychnul si Dr. Bittner. »Kasino rozšiřuje frontu svých útoků a při tom již kope základy pro baštu němectví. V Neue freie Presse útočí na Živnostenskou banku a vyštívá ji z Prostějova, že prý utrpěla značně ztrát a nemá zde budoucnosti. Kasino také snaží se podryti důvěru k venkovským záložnám, ke sladovně i k Vrbateckému cukrovaru«.

»A jak útočí na vás, na českého lékaře! V otázce očkování proti neštovicím, které tak přesvědčivě doporučujete, vyslalo proti vám do novinářského boje i stařečka Dra Boráka«, připomenul Dr. Fanderlík«. Ale s tou baštou, s Vereinshausem, nevyhlíží to na slunečno. Němci by rádi vše až na — placení a to jim zabrzdí rozjetou káru. Soudím tak z rozporů o plánech německého domu. Zavrhlí plán inž. Kühna a stavitel Biberle jim servíroval tři alternativy: na spolkový dům s divadlem za 150.000 zl., na spolkový dům s možností přípojky divadla v době pozdější za 100.000 zl. a na spolkový dům bez řešení otázky divadelní za 70—100.000 zl. Avšak ani tyto návrhy nedošly souhlasu, byly značně okleštěny a rozpočet snížen na 60.000 zl. Konečně — prý! — plány budou po Novém roce vyloženy u předsedy stavebního odboru kasiňáckého, Dra Nemlůvily, a bude vypsán konkurs na stavbu budovy. Ale s divadlem to Němcům půjde tvrdo zrovna tak jako 1866. Tehdy přátelé umění ve spolku s měšťany chtěli zbudovati divadlo na pozemku u Senného trhu, získaném při rozšiřování města. V pláň bylo nejen divadlo, nýbrž i sál redutní pro koncerty a plesy, s kavárnou a restaurací v parteru fronty uliční. Subskripce v krátké době vynesla 26.000 zl. Sehnal ji provisorní komitét divadelní. Avšak v tom došlo k různým neshodám a mnozí subskribenti proto odvolali své úpisy. Mährischer Correspondent dne 7. III. 1868 o tom psal a dodal: »Doufejme, že projekt divadla na akcie ještě nepadl. Padlo však místo na Senném trhu, které jest nevhodné tím, že by císařská silnice, vedle běžící a příliš frekventovaná, rušila. Nejlepší místo pro divadlo jest vojenská kasárna²⁰⁾ —: netřeba stavěti od zá-

²⁰⁾ Nyní radnice.

kladů, nýbrž jen přestavěti a tím náklad zmenšiti. Město by se zbavilo kasárny, vypadající jako šerhovna, a dostalo by do vnitř města pěknou budovu« . . . A víte již, že Zajiček připustil, aby Vereinshaus na staletí poškodil regulaci i vzhled města? Má být postaven v levém boku brány brněnské, avšak nikoliv

DŮM SOBOTŮV A OBECNÍ SKLADIŠTĚ HASIČSKÉ A RYBÁŘSKÉ
SE STRANY JIŽNÍ. NYNÍ POŠTOVNÍ BUDOVA.

ve stavební čáře, kterou inž. Kühn tak šťastně řešil. Obecnímu zastupitelstvu předložen bude návrh, aby se stavební čára ve prospěch Vereinshausu posunula o 9 sáhů k východu, čímž za domem Prokschovým povstane kout, který se ani za 100 let nevyrovná a hyzditi bude celou tuto čtvrť města. Postup společnosti pro vystavění německého domu jest i její členům podivným. Tomu svědčí jejich »Zasláno« ve Wochenblattu, kde se domáhají konečného rozhodnutí«.

»Tedy také v brněnské bráně dojde k těžké chybě, jaká se stala za fortanou«, litoval ředitel Martinák. »Předseda Tomáš

Podivínský ji objasnil, podávaje dne 14. X. 1872 silničnímu výboru zprávu: Obecní rada města Prostějova při vyjednávání o rozšíření silnice od fortny do Kostecké ulice neústupně na tom stála, aby tato silnice starým svým směrem, totiž oklikou, rozšířena byla, uvádějíc za důvod, že se byla usnesla, na místě

DŮM SOBOTŮV SE STRANY SEVERNÍ. NYNÍ POŠTOVNÍ BUDOVA.

mezi silniční oklikou a chodníkem od telegrafního domu do Kostecké ulice vedoucím, stromový sad založiti. Námitky okr. silničního výboru proti takovému, všem zdravým náhledům se příčícímu provedení, zůstaly bez výsledku. Poněvadž se hlasy obecnstva, ba i hlasy ze samé obecní rady městské po provedené stavbě rozšiřovací proti tomuto oklikovému vedení silnice ozývaly, uznal silniční výbor za prospěšné, ohraditi se ve veřejných listech, totiž v Prossnitzer Wochenblattu, v Našinci a Pozoru, v Občanu a v Moravské Orlici a takto důkaz veřejnosti podati, že na tomto nesmyslném provedení je-

dině obecní rada Prostějova vinu nese . . . Také toto prohlášení působí neklid i mezi ústaváky.

»Neklid byl také živen z úřednického kasina, kde část členstva si nepřeje užšího spojení s »Bürgerkasinem« a byla za to zle napadena ve *Wochenblattu*«, upozornil P. Vrána. »Rupp se proto vzdal předsednictví a dokonce prý z úřednického kasina vystoupí.«

Ve dveřích objevil se Tomáš Šanca a hlásil: »Poslední pivo« — připomínku k rozchodu.

Wait jí použil k jiné připomínce: »Nezapomeňte, že staré bankovky, které byly r. 1866 prohlášeny za státovky, tedy zlatky z 1. I. 1857 a pětky z 1. V. 1859, budou dnem 31. XII. 1872 vzaty z oběhu!« . . .

Cestou z Besedy přitočil se Mařcha k Dru Bittnerovi a zapovídal se: »Za krátko tedy budete jako pod žudrem — dům Demlův v Hliníkách, do něhož se přestěhujete, patří do mé čtvrti. Při té zmínce vzpomínám, že jsem v Besedě měl sto chutí, mluvit také o tom, jak mnoho z našeho rozvratu zavínil Demlův Pozor. Zdržela mne od toho jen přítomnost Dra Fanderlíka, na něhož prof. Deml ostře útočí, nešetře při tom ani Matice školské ani Živnostenské banky. Tak si český deklarant nemá počínati! Deml zaváděl do poslaneckého klubu rolnický separatismus, byl s ním odmítnut a za to se ježí a mstí. Nevím, pokvetou-li vám v jeho domě růže« . . .

Dr. Bittner uvažoval doma o Mařchových slovech a vyhledal připomenutý »původní dopis« *Pozora* ze 17. VIII. 1872, kterým se prof. Deml na článek v »Poslu z Prahy« bránil útoky na Dra Fanderlíka. Bylo tam psáno: »Blouznění jeho jsme v okolí prostějovském snadno pochopili, poněvadž ho známe již z doby té, když ještě co vídeňský burš po prostějovském náměstí se potuluje, za jazyk náš se styděl, ba ještě v novější době slovanské společnosti si ošklivil. Pochopitelně tedy, proč má každého člena klubu za odštěpence, jenž dříve neprodělal éru buršáckou. A nyní by si hrál na národního apoštola! Za takové apoštoly se okolí prostějovské poděkuje . . . Svět přesvědčil se již dostatečně, že v Prostějově posud téměř vše pochoval, čeho se vůbec chopil, pročez mu měšťan jak venkovan málo již věří. Přes to přes všechno, že všechny sokolské jednoty dosud žijí, jest prostějovská ta tam, zajisté ne bez jeho zásluh. Při volbách obecních propadá strana naše stále a bu-

de propadati dále, pokud on při volbách občanstvo prostějovské za nos bude voditi. Nejvíce šlápl si na rozum, chtěje též co žurnalista hájiti občanskou záložnu prostějovskou v době, kdy nejlépe poslouženo by jí bývalo — mlčením. Divíme se, že dosud nehájil občanskou záložnu proti Neue freie Presse a Prossnitzer Wochenblattu, v kterýchž přímo tvrzeno, že v záložně páchán samý podvod a krádež . . . Mezi podivné jeho zásluhy patří i ta, že nám vrazil do Prostějova banku výdělkářskou, chtěje nám bezpochyby(?) zabrániti, abychom si nepořizovali peněžních ústavů. My rolníci ovšem nebudeme u něho prositi za povolení. Ukázal se nám v prapodivné povaze, která jeví známky pomatenosti. Z nás venkovanuů netáže se dnes nikdo více po příčinách, proč Občanská záložna prostějovská upadla ve vyšetřování, poněvadž jsme již dávno nabyli přesvědčení, že pod jeho vlivem ani jinak se státi nemohlo. Ke všem svým dosavadním šlechtným činům přičinil nový zprávou svou o Matici školské. Jak farizejsky tvrdí, že by vznešené úloze své dostála, kdyby -- inu kdyby prý členové výboru téže Matice školské současně neštvali venkov proti městu, rolníka proti řemeslníku.²¹⁾ Nás nepotřebuje nikdo štváti, vy pošťvali jste nás nejlépe sami, vyvolivše do výboru jediného (!) rolníka, majíce snad za to, že dosti na tom, když jen platiti budeme. Proč nám nepověděl, proč nepřistoupili také k Matici oni pánové, jenž tolik vydělali na akciích banky živnostenské» . . .

Dr. Bittnerovi mihly se myslí útoky kasina proti Záložně; žaloba, že reálka jest hlavně pro venkov; dar výtěžku z akcií živnostenské banky, kterým usnadněna byla úprava reálkové budovy; trnitá cesta Bažantijád a konečně i zpráva Pozora z 19. X. 1872, která hlásala, že v Záložně nalezen stav jmění v pořádku. A hned si opakoval slova Mařchova: »Tak si český deklarant neměl počínati!« . . .

XIX.

Úpadek strany národní byl hlubší, než se jevílo při rozhovoru v Besedě, a otrásl její politickou vyspělostí. Trpce to

²¹⁾ Miněn tu patrně prof. Deml.

vyjádřil dopis z Prostějova, uveřejněný v Občanu dne 2. I. 1873: »U nás ve vši opravdovosti ani žádného života není. Mluvíti pak o veřejném životě, bylo by hotovou opovážlivostí! V tom veřejném životě u nás je zima, ledový mráz, nejméně 20° pod nulou. Ruce vězí hluboko v kapsách a mozek je přikryt beranicí, tak aby to boží slunko ani jedinou čilou myšlenku nemohlo v něm rozžehnouti. Ba ani ten teplý vánek politického života nás nikterak se nedotýká, jako bychom byli někde na Kamčatce. Ani neprotestujeme proti násilí volebního řádu, kterým u nás rozhodovati budou židé a němečtí horáci z Brodku«.

A později se Občan rozželel ještě více: »Život společenský v Prostějově klesl na pouhou vegetaci. Od oněch dob, co padla Záložna v ruce nepřátel, neslyšet ničeho z Prostějova, jediné o svárech a sporech a nejednotě. Šik náš je prolomen a nikdo není, kdo by jej opět sestavil a utužil. Jednotlivec musí dříve hezky dlouho hádat, chce-li zvědět, kde se nalézá naše středíště . . . Hyne Ochotnické divadlo, Měšťanská Beseda, Orlici sotva slyšeti dýchat . . . Malicherné, na ješitnosti a na osobních svárech se zakládající zájmy a důvody nejen naší dobré věci překážejí, nýbrž i docela ničí a hubí« . . .

V téže době Auersperg a Lasser napřáhli širočinu na kořen deklarantské politiky. Nemohouce ani novou krutovládou, ani rozpouštěním spolků a záložen, omezováním samosprávy, žalářováním redaktorů, pokutami peněžními a pod. zlomiti odpor českého lidu proti obeslání říšské rady, vyhodili poslední trumf na okleštění práv zemských sněmů a prosadili změnu volebního řádu na radu říšskou zákonem ze dne 2. dubna 1873, kterým bylo sněmům vzato právo, vysílati poslance na radu říšskou, a dle něhož říšské poslance měli voliti voličové.

Teprve tento čin rozvlnil močál prostějovský a vyvolal snahu po politické obraně. Pro tu nejlépe se zamlouval příklad svobodomyslného ruchu politického v Brně a ovoce předporad předáků z města i venkova rychle dozrálo. Sestaven prozatímní výbor, stanovy spolkové upraveny dle vzoru brněnského a u c. k. okresního hejtmanství podána žádost za povolení »Politického spolku v Prostějově«. Okresní hejtmán Rupp k radosti kasina žádost národovců odmrští, ale jiskry vznětu tím neuhasil — moravské místodržitelství vyhovělo rekursu, podanému proti zamítavému rozhodnutí okr. hejtmána, a po-

litický spolek povolilo. Dne 27. IV. 1873 uveřejněno bylo v Občanu svolání, podepsané Josefem Hochem z Hrubčic za prozatímní výbor k národovcům, aby ku spolku přistupovali. Přihlášky přijímala kancelář Dra Fanderlíka a Josef Hoch.

Hlas této nové vzpruhy prostějovského života vyvolal ozvěnu — v řadách rozpuštěného Sokola oživila snaha po založení nového spolku a František Souček a soudr. podali žádost o povolení nové tělocvičné jednoty Sokol. Ozvěnu sesílala Vlastimila, která po vzoru pěvecko-vzdělávacího spolku »Vesna« v Brně připravila změnu svých stanov v tom smyslu, aby spolková činnost pěvecká rozšířena byla o činnost vzdělávací, kulturně-buditelskou . . .

Kasino bylo udiveno i znepokojeno — ze svých oken i ve svém Wochenblattu volávalo na stranu národní: ty, mrtvý, nevstávej a lež!, a ejhle! Najednou seznalo, že mrtvý není mrtev. Užší výbor ústavověrných, který byl rozšířen o notáře Jana Poleschenského, pojednal o tom ve schůzi květnové.

Napřed věnoval vřelou vzpomínku zemřelému lékárníku Vincenci Hundsfeldovi, který po desítky let stál v prvním pracovním šiku německví, a s povděkem vítal, že lékární po něm převezme Vilém Gebauer, osvědčený liberál a znalec i milovník honby, jehož bude lze pro hospodářství lesní přiděliti stárnoucímu Frt. Neudörflvi. O úmrtí Dra Gideona Brechera, který v květnu zemřel ve věku 76 let, zavadilo se jen letmo — byl lidumilem bez ohledu na národnost i vyznání, byl přítelem chudiny, která nemá volebního práva, ve veřejném životě mírný a spravedlivý a proto byl všemi ctěn více nežli Dr. Borák, čehož kasino pro svoje stranické cíle nemohlo potřebovati ani vykořistiti.

Zajiček naznačil, proč obecní zastupitelstvo doporučilo zemskému výboru, aby se školné nerušilo — utužuje německou pěst! Německá většina od školného osvobodí, koho chce, kdo jest jí vhod.

»Škoda, že stejně není u soudů«, zaželel notář. »Naši mluvčí usilovali o to, aby proti výboru Občanské záložny a půjčovny zavedeno bylo trestní řízení pro zločin podvodu a zneužití úřední moci, v tomtéž smyslu bylo učiněno podání u krajského soudu v Olomouci, a výsledek? Kraj. soud již zastavil veškeré vyšetřování proti všem členům výboru, poněvadž neshledal u nich žádného skutku zločinu ani přečinu. Tím z mouřeníků

učinil bělochy a způsobil, že znova se jim červená hřebínek. Otočili se již i proti prof. Demlovi, který je pomáhal topiti a který jest již i ve sporu se svým Olomouckem — ve svém orgánu »Pozoru« řekl do pravdy, že vlastenci jsou bandou zákeřníků! A troulají si již i na nás — zdvihají odpor a rozněcují požár proti »bouchání šiců« v městě!»

»A jak se smějí, že hrubčický Hoch vyzrál na Rupp! Dal změnit stanovy Občanské besedy v Hrubčicích, vpašoval do nich prapor a na den 3. VI. 1873 ohlašuje slavnost svěcení praporu, k vůli němuž Rupp i paragrafy křivil. Hoch také Politickým spolkem ho porazil«, žaloval Zajiček.

»No, té pohádce není ještě konec«, usrl Dr. Zaillner. »První valná hromada Politického spolku se konala dne 16. V. 1873 za přítomnosti 73 členů a výbor také již zvolen. Jsou v něm: Dr. Fanderlík, Josef Hoch z Hrubčic, Jan Parák z Čehovic, Tomáš Podivínský a Frt. Vodička ze Smržic, Josef Pořízka z Mostkovic a Josef Wait ze sladovny. Náhradníky jsou: katecheta Karel Bedroš, Dr. Bittner, Frt. Hošek z Hrubčic, Josef Sedláček ze Smržic a Jan Soušek z Kralic. Na valné hromadě jim zařechnil Dr. Kusý z Brna a oni odhlasovali resoluci: »Politický spolek uznává za nutno, aby občanstvo české zúčastnilo se všude v plném počtu voleb do říšské rady, i v oněch okresích, kde následkem umělého volebního řádu vítězství vidí se nemožným; 2. aby se zřídily volební komitety pro příští volby jak pro město Prostějov, tak pro okres venkovský«. Pro mne z resoluce vane protideklarantský vánek a ten jest mně příjemným. Nám nepřinese krup — všimli jste si seskupení výboru? Bývalí vášnivci z města v něm chybí! A jaké jsou v něm protiklady! Dr. Fanderlík Staročech a Josef Hoch Mladočech. Ve Smržicích z éry Dra Bažanta jsou dvě strany, které se divoce potírají a úporně se bijí o většinu v obci, a obě jsou zastoupeny ve výboru! Chybí tam jen farář z Určic, který s kazatelnou varoval před četbou vládní »Mrvy«, a pak ti, o kterých okresní hejtman Rupp veřejně sdělil, že dle svého vyjádření nejsou členy Politického spolku, a komedie byla by úplnou«.

»Farář Ant. Hanslián z Čehovic a starosta Plumlova Petr Mucha mlčeli ke sdělení Ruppovu, ale správce sladovny Arnold Binko veřejně se proti výroku Ruppovu ohradil a rázně pro-

hlásil, že jest dobrým členem Politického spolku a že členství v něm nikde nepopíral. Řekl-li okr. hejtmán Rupp Josefu Hochovi, že své členství ve spolku popíral, tedy prohlašuje, že Rupp řekl holou lež«, doplnil Dr. Nemluvil a rozhorloval se. Politickému spolku musí se zlomiti vaz, jak se zlomil Sokolu. Frt. Souček a spol. budou místodržitelstvím odmítnuti se žádostí o založení nové jednoty sokolské a dostanou o tom úřední výměr koncem června. My, turnéři, již to víme. Politický spolek vyvolalo Brno a to jen k volbám do říšské rady. K ostrému boji protivládnímu. Straně ústavověrné to nebude milo — dochází v ní již k roztržce a na obzoru jest další strašák i nebezpečí. Bursovní švindl, který do závratné výše vyhnal kursy cenných papírů, vedl ke krachu na vídeňské burse. Dle posavadních zpráv činí u akcií různých bank ztráta asi 600 milionů zlatých. Vedle toho ztráty podniků, které nejsou na bursu připuštěny, asi 100 milionů zl., takže ztráta ažiová všech cenných papírů akciových ve Vídni jest větší než 700 milionů zlatých. To jest tedy více nežli $\frac{1}{3}$ náhrady válečné, kterou Francouzi zaplatili Němcům. Ztracen jest nejvíce majetek německý a ztráta, která neminula ani Prostějova, podráží cimburi centralismu, ježto jenom centralistické vládě za vinu se klade výstřednost spekulace na burse vídeňské. Tam dle úsudku světa nabyla zvláštní váhy tím, že vláda podporovala odvážné spekulace, kdežto pravidelný vývoj průmyslu byl zdržován systémem zákazů a monopolů. Ministři prý nebyli schopni sestaviti pravou vládu parlamentní a proto odvraceli myslí k věcem obchodním a bez rozvahy přijímali návrhy dobrodruhů, kteří jim slibovali zázračnou přeměnu státu zemědělského na stát průmyslový. Parlament v tom šel za ministry a zdál se býti filiálkou bursy. Vždyť ministr obchodu Banhans spekulacím šel v čele! Politický spolek jistě by této katastrofy využítkoval k volební agitaci a proto bude nutno, aby místodržitel baron Weber, který jest ohlášen na den 27. VI. 1873 k návštěvě Prostějova, byl upozorněn na nebezpečnou hydru Politického spolku«.

»Proti roztržce máme silnou zbraň — zřízení německé realky jest zabezpečeno«, Zajíček utěšoval horlivce. »Ve schůzi dne 17. V. 1873 odhlasovali jsme návrh smlouvy se zemským výborem na základě podmínek sněmovních ze dne 30. X. 1869 a zemský výbor, jak s kolegou drem Zaillnerem víme, smlouvu

schválí a otevření reálky povolí školním rokem 1873-74. Současně svolí, aby zrušena byla škola měšťanská»...

»To bude puma do národovců!«, Dr Nemluvil zasmál se, co měl hrdla, ale hned se křečovitě rozkašlal. Na kapesníku, kterým si přidržel ústa, objevila se zpěněná krev...

XX.

František Možný šel na Újezd k Hynkovi Čecháčkovi. Byl smuten, vpadlých tváří a šel nepevným krokem — pohroma hospodářská dolehla těžce i na něho. Stal se obětí své ochoty, s jakou se zaručoval za směneční půjčky svých přátel, hlavně Hrubana. Čecháčka našel za tkalcovským stavem, na němž tkal tak pilně, že nejen na cajkovém obleku, nýbrž i ve vousu a na spáncích měl pavučiny lněných vláken. Vypadal, jakoby byl opředěn babím létem.

»Živoříš, Hynku, živoříš? Také tak zalézám do své škořápky«, oslovil příchozí.

»Šnekovatím«, vzdychl Čecháček. »Od času se nehnu z domu a řemeslničím, aby rodina mohla volněji dýchat. Einaiglův útok na moji realitu je sice odražen, ale směnky, které jsem jiným podpisoval, jsou mně upírem. Již se třese i náš obchod v krámě Stulierově — půl města i okolí trpí úpadkem záložny a proto není kupců. Všichni klnou Einaiglůvi, že protahuje likvidaci a tím seká palmare na palmare — mají strach, že spolkne vše jak Bumbříček. Také se již proto na něho útočilo v Občanu. A marně. Tolik exekučních prodejů realit, co letos, nebylo nikdy, a při každém slyšení proklínání všech, kdož jsou označováni za původce rozpuštění záložny a dnešních béd. Zvláště jsou proklínáni kasiňáčtí matadoři. Svolává se na ně předčasné a těžké umírání, bída a útrapy. V červnu, jak víš, veliký meteor letěl oblohou jako mocná koule a venkovský lid ihned usuzoval na válku, na cholery. V městě se meteor označoval za rozsudek nad dravci záložny a našich hospodářských spolků. Osud jejich prý jest již zpečetěn a sahá prý již na Dra Nemluvila, který onemocněl, a lidé si šeptají: trest boží!... Mne, příteli, mnoho lidí lituje, ale jsou také, kteří

mnou opovrhují jako bývalým předsedou záložny. Proto živorím v tomto očistci a pro veřejnost jsem mrtev, ach, mrtev. Nepomůže mně ani to, že krajský soud v Olomouci neshledal na mně ani stínu viny a vrátil mně dobré, poctivé jméno. Ty's, příteli, zůstal čist i před pomluvou nepřátel a s Karlem Novotným můžeš zvedati přeraženou rukověť našeho národního, vlasteneckého rapíru. Kéž vás štěstěna provází! . . .

Možnému zakalily se »holubičí« oči, třesavě si pošukával dlouhou bradu a, usednuv na lavečku vedle stavu, také si postěžoval:

»Mnoho jsem ztratil Živou a Bavlnickou jednotou a hospodářsky trpím a hynu jako ty a moje rodina se mnou. Synové mají po lepší budoucnosti a moje milá Čeňka jest před obětí svého zlatého snu o první lásce, snu, který ji vábil výše, nad nástroj řemeslníka, nad vážky obchodníka. Bolí, tuze mne to bolí. Ale, Hynku, stejně mne bolí pohroma našich národních snah, našeho jednotného šiku. Společně došli jsme až k vítězství v obci, k české realce, a rozprášení jdeme do hrůz malomocnosti. Co jsme desetiletí politicky, vlastenecky budovali, rozpadlo se jako hračka z karet, a strana národní bude nucena začítí znovu, od Adama. Nejde mně z mysli obava, že naše generace se již ve veřejném životě vyžila a že k obrodě povede generace nová, ne-li generace dvě, tři. Jest to vlastně zákon přírodní a my jsme byli jeho první činorodou etapou. Myslíš-li, že někdo z nás starých dovede zvednouti přeraženou rukověť, mýlíš se. Jako poražení můžeme k tomu pomáhati silám čerstvějším, nezatíženým ranami minulosti, ale vůdčí budoucnost patří již jiným. Vždyť s námi mnoho ztrácí již i Dr. Fanderlík, který byl přechodným článkem ke generaci nové. O Pořízkovi ani nemluvím — kdo se jen zdaleka zúčastnil likvidace Einaiglovy, pozbývá důvěry lidu. Tak se děje i Dru Fanderlíkovi, o němž Wochenblatt již v listopadu 1872 napsal, že signuje záloženské žaloby, podávané z kanceláře Einaiglovy. Dru Fanderlíkovi již i naši pevní druhové vytýkají, že v době národní bídě okázale a po šlechticku se koňmo projíždí městem ve společnosti ředitele živnostenské banky Staňka, který měl i policejní nepřijemnosti proto, že koňmo jezdil po aleji a ohrožoval chodce« . . .

»Filiálka Živnostenské banky, jak soudím, se v Prostějově neudrží, což bude škodou pro město i venkov. Prof. Dem-

lovi sice to bude vhod — vzpomeň, jak v Pozoru útočil na banku, že není stavovským ústavem rolnickým! —, ale venkovské záložny ji budou postrádati. Snad i vrbatecký cukrovar, který za předsednictví prof. Demla má neúspěchy a došel na kraj krise. První techničtí ředitelé cukrovaru neměli šťastné ruky a za ředitele Hynka Lutny dokonce se stalo, že ve spláškách odtékalo mnoho nevyužitkováné cukrové šťávy. Proto nesplnilo se dosud, co vtesáno jest do pamětní desky cukrovaru: »S pomocí Boží započata stavba Rolnické cukrovarny této dne 23. května léta Páně 1870, a aby dílo v ní se dařilo ku blahu rolnictva, slavnostně vysvěcena před rolnictvem a národem valně zastoupeným dne 11. prosince 1870. Bůh žehnejž pokroku hospodářskému!« Rok 1872-73 skončil pro cukrovar ztrátou 137.201 zl. 13 kr., což při akciovém kapitálu 362.000 zl. jistě jest bolestnou ranou, která otřásá existencí závodu a při níž prof. Deml ztratil hlavu. Na valné hromadě akcionářů totiž navrhl, aby cukrovar likvidoval. Proti tomu se ostře ohradil Josef Hoch a s ním Antonín Spáčil z Bedihoště a žádal, aby závod byl udržen i za cenu doplatků kapitálu akciového. K nim se připojil Frt. Sedlák z Duban a mladý Konšel z Vrahovic, strhli za sebou většinu a závod, bohudíky, jest zachován. Primavesi marně si na něj brousil zuby! Na akcie se doplácí a bojácní rolníci prodávají je za džbánec piva, ba rozdávají je zadarmo . . . Dnes i venkov je rád zdejší Živnostenské bance. Nám v městě pomůže snad nový zákon o společenstvech výdělkových a hospodářských ze dne 9. dubna 1873, jehož hlavní zásadou jest, že společenstva tato se vylučují z druhu jednot a spolků a že se z nich činí společnosti práva soukromého. Tím se ze stanov stávají smlouvy společenenské, mající kořen v právu civilním. Důsledkem této zásady jest, že nebude lze taková společenstva rozpustiti pro domnělé překročování stanov, jak se to stalo u naší záložny. Jak je s otázkou nové záložny?»

»Jsme odhodláni zříditi záložnu novou a rádi bychom k ní připoutali mladého lékárníka Karla Vojáčka. Zdržují nás jen nejasné pověsti, že Dr. Fanderlík převezme právní zastupování arcibiskupské kapitoly a že se nám z Prostějova odstěhuje do Olomouce. Záložna by kasiňákům byla novou výzvou k boji. Na výši cítili se v lednu, kdy ústavácký spolek učitelský Škola ve čtvrtletní schůzi čestnými členy svými zvolil mimo

inspektory také Rupp, Zajíčka, Dr. Nemluvila, Dra Boráka, Dra Zaillnera a — Dra Bažanta. Posilu čekali také od prodeje právovárečného pivovaru, o němž Prossnitzer Wochenblatt přinesl dne 9. III. 1873 vyhlášku: »Prostějovský pivovar, zařízený na 104 vědra, i se sladovnou anglického systému, se

FRANTIŠEK WICHTERLE.

zahradou i polnostmi a sklepem na led se prodá». Při tom se z kasína vyneslo, že pivovar za nic nebude prodán »národovci«, a tím vyvolána u R. Dvořáka a Arnolda Binky myšlenka, aby oni dva postavili pivovar druhý, pivovar český.

»Také z obce čerpají posilu«.

»My se schůzi zastupitelstva neúčastníme a vysíláme tam jen jednoho člena, aby kontroloval jednání. Tak jsme zvěděli, nač Frant. Wichterle ve schůzi 15. IV. 1873 upozornil. Firma Br. Kleinové a spol. zažádala o stavbu dráhy z Unčova do Kyjova přes Drahanovice, Olšany, Tovačov, a po návrhu Wichterlově bylo usneseno zakročiti, aby trať vedena byla z Drahanovic do Čelechovic a k Prostějovu. Kritika našeho Viléma Veselého o hřbitovním hospodářství měla v zápětí

zřizování hrobního fondu. Usnesen byl také nový tržní řád, který se vytiskne v německé i »moravské« řечи. Hlavní pákou Němců jest zřizování německé reálky. Těžce nesli, že zemský inspektor J. Dvořák při inspekci naší reálky dne 24. I. 1873 shledal vzorné poměry na ústavě a že v červnu 1873 bylo české reálce na tři léta uděleno právo veřejnosti usnesením ministerstva kultu a vyučování ze dne 7. VI. 1873 č. 1907 a že tedy reálná škola matiční stala se ústavem veřejným. Proto urychlovali akci pro německou reálku a zemský výbor sdělil obci přípisem ze 27. VI. 1873 č. 11692, že projevil souhlas s návrhem smlouvy o zřízení a vydržování vyšší reálné školy německé v Prostějově, přijatým ve schůzi dne 17. V. 1873, a že vyzval zemskou radu školní, aby potřebná místa učitelská byla vypsána a obsazena. Reálkovou akcí kapou tišivý balsám na tekoucí rány, které Němectví dostalo bursovním krachem a nezdarem světové výstavy ve Vídni, na kterou nás i hanácký venkov tak dolézávě zvali a kterou se honosili jako pyramidou rakouského centralismu a světovostí svého liberalismu. Pyramidu v ní měli, avšak nikoliv okázalosti a slávy, nýbrž pyramidu ostudy a ztrát. Výstava nebyla navštěvována »světově«, námi, deklarantskými Čechy, byla pomíjena, a proto skončila fiaskem — výprava její stála 19 milionů zlatých a korunou její byl deficit skoro 15 milionů zlatých.

»Balsámem kasinu také byla návštěva místodržitele barona Webera, který dne 28. VI. navštívil také českou reálku. Brzo po jeho odjezdu, dne 10. VII. 1873 výbor matiční podal na ministerstvo žádost, aby příštím rokem školním posavadní nižší reálka byla uznána za reálku vyšší. Místodržitel byl také v bytě Dra Zaillnera a z této návštěvy, jak se pochlubili, dostali Němci novou posilu — hned po ní byl Politický spolek rozpuštěn! Prý pro zahajovací řeč předsedy Josefa Hocha »O národní organisaci«, proti kteréžto řeči se neohradil ani přítomný c. k. okresní komisař.

»Tímto novým násilím proti nám měla býti oslazená pilulka, kterou kasino v té době tak těžko polykalo. Bylyť již vypsány první přímé volby na radu říšskou a volební výbor ústaváků za kandidáta městské skupiny Olomouc-Prostějov-Německý Brodek zvolil Dra Aug. Webera z Olomouce a za obchodní a živnostenskou komoru olomouckou navrhl Jana Zajíčka. Ale náš purkmistr jest polobohem jen u nás, jinde není bernou

mincí, a proto byla jeho kandidatura zrušena a kandidátem komory zůstal starý Proskowetz. Ukázalo se tu, že ani na Zajička neplatí nová teorie kasiňáckého inspektora okresního Odstrczila. Ten na jedné visitaci venkovské se otázal žáka, co to jest rašelina. Žák nevěděl a tož ho pan inspektor poučil, že rašelina jest kov. Volební výbor ústaváků Zajičkovu rašelinu neuznal za kov«.

»Z hovoru našeho nejvíce se mne dotklo: rašelina — vina, trest. Nad těmi slovy zamyslel jsem se častěji. Kdo jest rašelinou, snadno se proviní a za každou vinou, jak víme z historie, přichází trest. A tu se ptávám sebe: byl jsem kovem, byl jsem rašelinou? A zdává se mně, že jsem byl oběma. Kov ve mně prospíval národu, rašelina připravovala vinu. Ukáži ti toho příklad«.

Čecháček vstal od stavu a zavedl Možného ku psacímu stolků, kdež měl rozloženou knihu »protokolů kontribučenské záložny v Prostějově«.

»Zde vidíš, že ve výboru kontribučenské záložny byl Čeněk Höger, Jan E. Böhm, Valentin Deutschel, Karel Feigerle, Ant. Jiříček, Klement Nezval a já. Dle zápisu z 9. II. 1868 byl jsem zvolen předsedou a Čeněk Höger správcem a začátek naší činnosti byl kov. Vyzvali jsme městský důchod, aby vykázal, bylo-li 600 zl. 72 kr., které kontribučenská záložna obci odevzdala, věnováno pro účely ženské nemocnice, jak valná hromada přikázala. Bývalý předseda Jan Zajiček sdělil, že peníze ty odevzdal do obecní pokladnice, načež jsme podali zemskému výboru stížnost a žádali jsme, aby uložil Zajičkovi zavést v tom pořádek. Pak jsme Högrovi v ochranu dali veškeré úpisy záloženské, ponechali jsme mu přebytky pokladniční na záruku směneční a ještě jsme další obnosy půjčovali. To byla již rašelina, ježto Höger za krátko zastavoval platy. Teprve tehdy jsme zase začali kovem — dali jsme za jeho nepřítomnosti otevřít pokladnu a našli jsme nepořádky a značné manko kasovní hotovosti. Vyzvali jsme Högra, aby se správcovství vzdal a vrátil pokladně, co z ní neprávem vzal, a pohrozili jsme mu i trestním udáním. Jeho úřadováním jsem byl ohrožen i já — moji půjčku 200 zl. vykázal dvakrát ve vydání! Brzo na to Höger přišel do konkursu a kontribučenská záložna ztratila při tom 1000 zl. Co z toho? Rašelinou jsem byl, když jsem připustil Högrovo správcovství, a to vedlo

k vině směnečných ztrát. Kovem jsem byl, když jsem usiloval o nápravu, ale co bylo z toho kovu ukuto? Zbraň, která již nedovedla docílit pořádku a která se, jak soudím, stala pak zbraní vražednou. Höger, který v přední řadě vidával svoje já, vydrážděn byl k pomstě, zapomněl lepší své minulosti, svého přátelství k nám i ke straně národní, ke všemu, co pomáhal účinně budovati, a od té chvíle se vynořily pověsti, že jest v čele těch anebo alespoň mezi těmi, kdož Wochenblattu a Ruppovi dali do ruky dýku proti Záložně a proti ostatním našim spolkům. Dnes míním, že Čeněk nikdy nebyl kovem, že vždy byl rašelinou, a jeho případ mne utvrzuje v přesvědčení: kdo se v politice a ve veřejném životě ohání samolibým já, není kovem, jest rašelinou a jak ona »na oheň uvržen a spálen bude« . . . A já, příteli? Rašelina vedla mne k vině a kov, který jsem proti ní zvedl, za trest těžce mne rani!. Za trest živořím a živoření není životem, jest horší než umírání a proto jsem mrtev, ach, mrtev« . . .

Téhož dne Wessel seděl v koutku své písárny, maje ruce složeny jako kajícník u jeruzalémské zdi nářků, a byl smuten, smutnější než Možný a Čecháček. Při bursovním krachu ztratil větší část jmění a od plných hrnců egyptských ocitl se na poušti Sin, kde má sbírat drobnou krupici manny.

Poušť je trestem — zač? Za viny. Jehovah seslal na něho již jednu ránu — rozvod a nežidovský sňatek Rebbiky — a on licoměrnou sofistikou zlo si přičetl k dobru. Vrhem na zem proměnil Mojžíšovu hůl v hada a dal se jím svést k bohům cizím a sloužil jim. Zapomněl na Sion, do něhož David archu úmluvy přenesl z domu Abinadabova v Gabaa, a za Jeroboamem šel k modlářství, do domu Baalova. Spočinul v zemi, v níž Israel nepracoval, v městě, jehož Israel nestavěl, a proti jejích lidu postavil se jako Juda proti Adonibezekovi a domorodému vládci pomáhal utínati prsty rukou i nohou. Ano, klesl i do zvrhlosti proradné Jahel. Sisara, vojevůdce krále Asora, na útěku se uchýlil do stanu Jahel, ona přijala ho jako přítele, jako do asyly, skryla ho pod plášť, ale pak ho opila velbloudím mlékem a zrádně mu zarazila hřeb do hlavy, do mozku, a zabila ho. Byly jeho, Wesselovy, úklady proti Rolnické sladovně, proti cukrovaru ve Vrbátkách, proti Občanské záložně a půjčovně něčím jiným, nežli byl hřeb Jahelin, nežli bylo usekávání prstů Adonibezekových? Nebylo! Haná pod

jejich ranami krvácí — vepř z lesa ji rozryl a zvěř pouště ji spásá — a ona úpí: Přitáhli lotři a učinili sobě cestu ke mně a oblehli vůkol stánek můj . . . A kdo vepře, kdo zvěř pouště a lotry na Hanou pomáhal vypouštěti? On, Wessel, a za to asi ho stihla druhá rána, rána bursovním krachem. Mojžíš, sestoupiv s hory Sinaje, deskami desatera rozrazil jeho zlaté tele a spálil je! . . .

A kdo byli cizí bohové, kdo byl Baal, v jejichž modloslužbě tak hřešil? Německý liberalismus. A kdo ho smrtelně ranil bursovním krachem? Baal německého liberalismu! Do jeho sítí zapletl nohy své a v léčkách jejich chodil a nyní pata jeho držena jest osidlem a žízeň rozpálí se proti němu. Opil se německým liberalismem jako kdysi Noe se opil vínem a nedbal výstrahy Šalomounovy: Nehleď na víno! Když se žlutí, když se stkví ve sklenici barva jeho, vyhlíží lahodně, ale naposledy jako had uškne a jako bazilišek rozleje jed! . . . Hanbě opilého Noe posmíval se vlastní jeho syn Cham, a německý liberalismus k jeho, Wesselově, škodě má leda pošklebek: »Špatně spekuloval!« Chám za posměch byl proklet, lze co jiného přát německému liberalismu?

V Prostějově jest již proklínán. Zde se liberalismus židům blížil jen ve volbách, jindy je ke zdi tlačil jako hospodářské konkurenty. Tak na příklad se obecní výbor dne 25. XI. 1862 usnesl, aby židovští obchodníci a kramáři za postavení krámků na týdenních trzích platili 6 krejcarů poplatku z místa, ač od neisraelitů se to nežádalo. C. k. okresní úřad usnesení to zrušil, ježto nebylo odůvodněno zákonem, a vůdce liberálů Dr. Hein proti výměru úřednímu podal odvolání . . . Židovští krámkaři o výročních trzích stávali ve frontě před kasárnou a Zajiček je přeložil na zámecké náměstí, kdež se ztrácejí mezi tůrami a jsou ohrožováni koňmi . . . O agitátoru liberálů, kočárníku Weigelovi-Pompfunébrevi, dosvědčil hausírník Tersch, že zneuctvoval památku mrtvých židů a že jejich náhrobky házel do stoky . . . Kasiňáci ostře potírali pokus o židovskou kandidaturu do sněmu. A vyslali kdy do obecního zastupitelstva žida? Ani pomyšlení! . . .

A jak mnoho dávala prostějovská kahala němectví a jeho liberalismu! Rabinát její byl zdrojem útočného němectví a jeho synagoga byla na Moravě první, v níž se kázalo německy. V ní také bylo hlavní sídlo odporu proti konservativnímu

rabinátu zemskému v Brně, z ní vyšel Nahum Trebitsch, liberální rabín zemský . . .

Německý liberalismus cítí se dnes na výši moci a proto již ani neskrývá rožků a trká. Jeho idea ukázala se v politickém životě mylnou, ošidnou. Židé byli nejvěrnějšími přívrženci liberalismu, slibovali si od něho zlaté hory a jak se zklamali! Němečtí liberálové jsou již v táboře antisemitickém a nedbají ani toho, že židé jim udržují většinu v okresích a obcích národnostně smíšených.

Národovci také jsou antisemity, ale jak rozdílný jest v tom jejich poměr k liberálům! Židé za liberály tahali kaštiny z nejpálčivějšího ohně a měli a mají oprávněný nárok na vděčnost i odměnu, kdežto Hanákům a národovcům židé neudělali nic dobrého, vždy a všude se stavěli proti jejich přirozeným právům národním, politickým i lidským a stáli v jedné řadě s jejich utiskovateli a otrokáři. Je-li antisemitismus vůbec oprávněným, jest pochopitelným u národovců, ale u liberálů, u kasiňáků jest neoprávněným a nemístným. O tom již uvažuje také Dr. Trieschet . . .

Proto pryč od Baala liberalismu! Ale kam? Židé již v biblických dobách se zabývali řešením problémů sociálních a tudíž přirozeně otcové socialismu — Lassale a Marx vyšli z jejich řad. Proto část židů od liberalismu přechází k socialismu. Avšak jest otázkou, lze-li ze světa vyhladiti antisemitismus utopii státu socialistického. I kdyby se podařilo zříditi takový stát, jako že se to nezdaří, antisemitismus v něm vzroste, jakmile zesílí socialistický ateismus. Antisemitismus by ve státě socialistickém nebyl článkem politickým, nýbrž náboženským. V boji proti klerikalismu bude socialismus neúprosně bojovati i proti židovstvu, které ve věcech víry jest úpornější nežli Řím. Židovstvo jako konfese nemá od socialismu čeho čekat. — A konfesi nezavrhnou ani mladoisraelité, nejvýše ji zmodernisují. Vždyť nynější bohoslužba židovská zůstává v podstatě bohoslužbou gheta, jen se moderně strojí a tančí dle píšťal varhan. Většina starých modliteb, Sechichoth a Pijjutim byla podržena, byla jen zanesena do moderně vázaných modlitebních knih a machsorim²²⁾ . . .

²²⁾ Dle myšlenek spisu *Modernes Judenthum* od Dra Leop. Goldschmieda.

Židům nezbude tedy než vrátiti se otevřeně k tradici, která je tajně hřeje v srdcích a udržuje nad vodami asimilace. Déle než 18 set let modlí se Israel a touží zpět k Sionu, stejně dlouho přejí si národové zbaviti se Israele, nuže zpět do Palestiny, jejíž odstoupení židům připravuje židovská společnost a podporuje Alliance israélite. Výkupní fond, jak Hamagid píše, má již hotovost 8 milionů liber šterlinků — 80 milionů zlatých — a stát israelský není jen vidinou. Tradicionelní stát židovstvo nedovedlo udržeti, proto nový stát musí býti postaven na modernější, povaze židů přístupnější základ — na akcie . . .

Wessel při vzpomínce na akcie znova se zhrzil svého bursovního »trestu« a zabědoval s Jobem: »Čekal jsem dobré a přišlo mně zlé. Nadál jsem se světla a vyskočila tma. Obrátila se v kvílení loutna má a píšťalka má v hlas plačících . . .«

XXI.

Stavbou nové školní budovy v Olomouckém předbrání rozšířil se Senný trh na úhledné náměstí, které hyzdila jedině zeď u jatek a která volala po úpravě. Tak usuzoval i Jan E. Böhm, jda od jatek k Okružní třídě. U nové školy se ušklíbnul — vzpomněl si na pověst, dle které prý byl do základů školy zazděn kámen s německým proroctvím i hrdým příkazem: »Sem nevkročí noha Slovanů!«, a řekl si klidně po příkladu Kollarovy Slávy dcery: »Věk zvrtně vše, i věky«.

Na nové aleji, zřízené v čáře bývalého valu, proti němu spěchal obuvnický mistr Josef Manhard²³⁾, který se v rohu, kde stával »parazól«, rozloučil s tkalcem Ignácem Streckem. Böhm si mistra nabral: »Žádonil po tobě Streck dratvu na správků rozvrzaného tkalcovského stavu?«

»Naopak. Chlubil se mně, že jeho synek Ignác, posluchač vyšší tkalcovské školy v Brně, dostal od obce stipendium 50 zl. a že píše o tkalcovské škole takové podrobnosti, jakoby chtěl býti jejím ředitelem. Já jsem si mu mohl leda postýsknouti — Zajíčkovci mají pokyn, aby odmítli moji žádost o místo

²³⁾ Otec provaznického mistra Vojtěcha Manharda.

školníka. Jsem příslušníkem Prostějova, věku 50 let, 11 let jsem sloužil u 54. pěšího pluku jako plukovní švec, 3 leta jsem byl policejním strážníkem, jsem české i německé řeči mocen ve slově i písmě, ale mám hříšnou vadu. R. 1867 jsem volil proti kasinu a to nelze odpustiti ani dnes, kdy jsem již složil živnost a nemám volebního práva. Či snad právě proto? . . . Spěchám do továrny Budischowského, kde mně dílovedoucí Josef Němec přidělí práci tovární« . . .

Od Poštovské uličky přiblížil se sládek Josef Klička a klo-pil zraky.

»Jdeš od Menharta z Hradce, od Hynce Ptáčka z Pirkštejna, od Diviše Bořka z Miletínka či od jiného náčelníka Jednoty panské?«, křísł Böh-m.

»Já a panská jednota?«, podivil se Klička.

»A nešel jsi, bývalý Táborito, připravit s »pány« prostějovské Lipany?«

»Žel bohu — šel jsem. Byl jsem sveden já i přátelé z hospůdky Matěje Müllera a lítost naše nad tím jest bezmeznou. Hryze nás svědomí a to jest začátek pokání. Stydno jest nám, přiznati se k chybě, k vině, ale vidíme již jasně. Vždyť Wochenblatt Högra bral pod svá ochranná křídla! A Gefing? Podal Zajičkovi žádost o místo registratora nebo kancelisty v obecních službách — ví, že se Jan Klág vzdal místa a že odejde do Přerova. Ale Gefing se na obecní dům nedostane ani po své účasti na našich Lipanech — úhoř nebere na ostnokožce! A vzpomenu-li si na Nukla Volce! Pro podvod a zaviněný úpadek byl odsouzen k 8 měsícům žaláře!« . . .

U brněnské brány stál Josef Stich s Alexandrem Sedláčkem, který v květnu otevřel »obchod kořením, barvami a materiáliemi«, a hleděl na široký průlom do vnitřního města, který povstal zbořením krámů a odklizením valů. Roh domu Prokšchova a mydlárna Pichlerova trčely z něho jak opuštěné stílny středověké pevnosti.

»Jaká písnička tady probíhá vašimi klávesnicemi?«, přichytil se jich Böh-m.

»Disharmonická«, usmál se Stich. »Průjezd brány a předbrání má se ještě letos vydláždití nákladem 4519 zl. 16 kr., které se zálohou opatří z fondu na stavbu školy, a barabizna mydlárny zde zůstane strašit! Dle regulačního návrhu inž. Kühna měla býti odstraněna, ale Pichler, člen zastupitelstva,

»patrioticky« žádá za ni tak nekřesťanské peníze, že městská rada váhá s kupem. Za to jí Pichler střílí do zad — zažádal o odprodej části plochy ze zbouraných hradeb a hrozí i soudskými spory s Běsovým konsorciem. Ono již v srpnu skončilo práce pro rozšíření města a jedná o kolaudaci. Provede-li dodatečně ostřejší ohrazení aleje, popiskuje-li stejnoměrněji chodník a zlepší-li jiné menší doplňky, obec převezme okružní třídu od nové školní budovy až po brněnskou bránu se silnicí, stokou, alejí atd. již v říjnu 1873. Odkopávky a planýrky v kvadrantu jihozápadním, tedy od brněnské brány až po plumlovskou, konsorcium má dokončiti do 15. X. 1874 . . . Všiml si's, naostřený soustruhu, nového obrázku z této části města? Předbranský rybník i s rákosím jest zasypan štěrkem a hlínou z valu a haluzna hasičské kolny šklebí se na mydlárnu. Zahrádka Kremlova zmizela, rybníček za ní i rybníček před Sádkami se ztratil husám i kačenám a štětovaná silnice vysmívá se jejich zániku. Z bývalého blatiska vynikly odrabané zidky domů z Petřské ulice, hradební příkop jest zaházen a židovské domky šilhají na pás prostoru, který jest určen pro nové stavby konsorcia. A mezi ním a silnicí točí se alej, vroubená lipkami.

Sedláček se napřímil, až se zdál hodně vyšším, nežli byl, omotával si dlouhou bradu kol prstu a nadřekl, jakoby se divil: »Kasino . . . Zajiček . . . lípy!«

»Těmi se Němci nedají poslovanit a naopak se při nich cítí blíže Berlínu — budou prý mítí promenádu »Unter den Linden« a setřesou na ni své rozpaky s německou reálkou«, zazubil se Běhm.

»Viděl jsem, jak se v těch rozpacích topili jako moucha v podmáslí«, vzpomínal Stich jako člen zastupitelstva. »Po souhlasu zemského výboru ze dne 27. VI. 1873 se zřízením v y š š í z e m s k é reálky německé dostala obec další přípis zemského výboru ze dne 2. VIII. 1873 č. 12507, dle něhož císař povolil zřízení s t á t n í n i ž š í reálky německé v Prostějově. Němci dostali tedy reálková dvojčata a zemský výbor, nevěda, které z nich bude pokřtěno, sistroval vypsání učitelských míst pro reálku zemskou do té doby, až se obecní zastupitelstvo vyjádří, pro který z obou ústavů se rozhodlo. Ve schůzi zastupitelstva dne 4. IX. 1873, ve které já jsem za naši menšinu byl na kontrole, byl přijat návrh městské rady, překypující pěnou rozpaků: »V uvážení, že zřízení státní reálky

v Prostějově nejvyšším rozhodnutím z 25. VI. 1873 bylo schváleno; v uvážení, že toto nejvyšší schválení jest projevem zvláštní přízně pro město i obyvatelstvo a že odmítnutí této nejvyšší přízně by při nejmenším bylo porušením povinné úcty k majestátu císařovu; v uvážení, že velkomyslným darem Jeho Veličenstva císaře může býti vyhověno již dávno cítěnému a vyslovenému přání nejen zdejšího, nýbrž i okolního obyvatelstva po zřízení reálky s německou řečí vyučovací a otevření její prvním říjnem 1873, a v dalším uvážení, že zřízením reálky v Prostějově na státní útraty pro město z ohledu na bídné finanční poměry obzvláštní výhoda vzejde, nemůže obecní zastupitelstvo zamítnouti nejvyšší schválení pro zřízení státní reálky, pevně trvá na nejvyšším rozhodnutí z 25. VI. 1873 a zároveň vyslovuje prosbu, aby excelence ministr vyučování toto usnesení na nejvyšších místech tlumočil.

»Tedy i císaři se vzkazovala lež — okolí, které jest hanácké, nikdy si německé reálky nepřálo, nikdy se jí nedožadovalo«, podívil se Sedláček.

»Však ta lež také nedoběhla. Školní odbor nám sdělil ve schůzi 29. IX. 1873, že státní reálky německé se nedocílilo a že aktivována bude německá reálka zemská, na níž stát přispěje subvencí 2000 zl. V téže schůzi navržen byl za ředitele Pavel Scheiner, profesor německé reálky v Brně. Ústav již otevírá první třídu« . . .

»A jak to bylo s měšťankou«, otázal se Böhm.

»Ve schůzi zastupitelstva dne 18. IX. 1873 byl sdělen přepis okresní rady školní z 5. IX. 1873 č. 562, dle něhož bylo ministerstvem povoleno rozpuštění chlapecké školy měšťanské v Prostějově, tak že v nejbližším školním roce první třída přestane a příštími dalšími roky další třídy s podmínkou, že dívčí škola postupně přeměněna bude na 8 třídní školu občanskou. Po té bylo k návrhu místní rady školní z 15. IX. 1873 usneseno: 1. obecné školy chlapecké a dívčí se dle možnosti koncentrují se zatímni výjimkou školy u sv. Anny; 2. žáci obecných škol v přibližném počtu 750 umístí se v nové školní budově, kdež se pro ně vykazuje 9 učíren; žákyně obecných škol v přibližném počtu 600 umístí se v místnostech posavadní školy chlapecké. Ježto v téže budově třeba umístiti první třídu dívčí školy měšťanské a tím nedostatek místností nastává, umístí se jedna učirna v domě číslo 34. Pro příští třídy dívčí

školy měšťanské získají se místnosti přístavbou ke staré budově občanské školy» . . .

»A co bude se žádostí občanů z předměstí sv. Anny, kteří žádají, aby také jejich děti chodily do výše organisované školy?«

»Pokud ze školního odboru vím, navrhne se rozpuštění dvojtřídní školy chlapecké a dívčí u sv. Anny z důvodu, že má málo žáků, a školní dívky se přidělí obecným školám v městě« . . .

»Jak ti asi, Stichu, bylo ve schůzi 14. VIII. 1873, v níž Dr. Fanderlík oznámil své vystoupení z obecního zastupitelstva? Jako posluchač jednání jsem viděl, s jakou radostí projeveno bylo politování nad jeho odchodem do Olomouce«, vzpomínal Böhm.

»O tom nelze mluvit u brány — pojďme na valchu« . . .

V kavárně na valše seděli členové profesorského sboru z matiční reálky. Sešli se tam po konferenci, v níž projednávali nejenom otázky učební, nýbrž i prostředky pro rozvoj a pokrok ústavu, a při černé kávě přemýšleli, jak povznést kulturní zájem ve straně národní a přispět k jejímu oživení. Byli tam všichni — Josef Novotný, František Provazník, František Radouš, P. Antonín Vrána, tělocvikář Jan Machner a Bartoloměj Navrátil, vysoký a hloubavý kandidát učitelství z Tvorovic, který pokukoval ke kredenci, kdež se slečna Božena na něho nyně usmívala.

Příchozí vřele se pozdravili se sborem reálky a šli do čítárny tunelu. Tam seděl Dr. Bittner a hovořil s Václavem Beckem, se 34letým sochařským a kamenickým mistrem, který se koncem r. 1872 z Uherského Hradiště přestěhoval do Prostějova a odborný závod svůj otevřel v domě učitele Kaisera v ulici Žešovské.

»Snad si, doktore, neobjednáváte již dnes náhrobek?«, prohodil Böhm. »Neradi bychom vás o Dušičkách svítili hrstí svíčíček a voskových sloupků«.

»Náhrobek můj? Dušičkové svíčky?«, Dr. Bittner se ohnal rukou. »Těch dosud nemám ve své receptýrce. Ale při zmínce o nich doporučuji vám mistra Becka. Na hřbitov nám přináší nový ruch v uctívání památky mrtvých. Máme tam vedle řady kovaných křížů z XVIII. století, které mají barokové schránky v podobě kapliček a v nich votivní obrázky, po většině střízlivé kříže litinové. Mramorové náhrobky, zařizované firmou To-

moly v Brně a Melnitzkého z Olomouce, lze spočísti na prstech jedné ruky. V paměti utkví jen památník rodiny Jakuba Vo-jáčka. Mistr Beck nově zařizuje mramorové a pískovcové obru-by, staví pomníkové jehlance, mramorové kříže a jimi zpe-střuje se »lůčka zelená, do které padají ty drahé semena«. Nový ruch pomníkový povede asi také ku změně dnů Dušič-kových. Hroby jsou v nich dosud ozdobovány ponejvíce kyti-cemi a věnečky z prostých květin, z barvínku, jiřín a umělých růží, tonou ve světle luceren, vztyčených na ozdobných sto-janech, v záři skleněných koulí, ampulí, transparentů a skle-něných věnečků perlových a mihotají se světelnými vlnami prostých svíčiček a voskových sloupků. Mramor a pískovec jistě k nim připojí živé i umělé věnce s fábory, jak to již jest ve velkoměstech.

»Ale sotva vytlačí »smrtě« našich vynalézavých sotůrkářů«, vzpomínal Stich. »Ti si připravují dyně na škramuše — vy-berou z nich jádra, vyřežou do nich oči, nos, ústa i zuby, podlepí je červeným papírem, nakradou svíčiček, rozžehnou je ve škramuších a postaví je na opuštěné hroby. Dojem jistě jest příšerný, »smrťový«, a plaší nejen stíny, nýbrž plaší i bázlivé děti«.

»Pro mrtvé nezapomeňte živých, k vůli nimž jsme sem při-šli«, Sedláček přetrhl nit přadena.

»Dra Fanderlíka nezapomeneme, třebaš nás ranil jeho insert v Občanu ze dne 7. VIII. 1872, dle něhož přeložil svoji advo-kátní kancelář do Olomouce«, odpověděl Stich. »Přinesl k nám čilejší život společenský i politický a sotva kdo zapomene táborových dnů a jejich osvěžujících důsledků v městě i na venkově. Demlův Pozor stranicky podřýval důvěru k němu a znehodnocoval jeho činnost. Doba, v níž nám byl vůdcem, byla hrozná a ztráty naše, které nás v ní postihly, byly vý-sledkem nejen místních, nýbrž i politických poměrů v říši. Ať si kdo co chce při nich soudí o Dru Fanderlíkovi, nikdy nemůže popřít jednoho: vzniku a zabezpečení naší české reálky. Ta se stala srdcem celého kraje a zabránil dalšímu na-šemu poklesu, pomůže odvalovati kámen, který nám kasino uchystalo na hrob«.

Dr. Bittner vzal do ruky poslední číslo Občana a přisvědčil: »Kámen ten na nás již nepřivalí ani německá reálka, proti níž Občan ostře vystoupil. Dne 5. X. 1873 píše v prostějovském

člátku Naše poměry: »Nebylo dost na tom, že panující nyní u nás strana s pomocí některých padouchů tak daleko to doveďla, že naše spolky až na pouze živořící Besedu rozpuštěny byly, že nám Záložna, mohutná to páka národního života, odňata a tím zmáhající se bída v Prostějově dovršena byla, i jinak ještě pracují proti nám. Zřídili si totiž germanisační ústav, jemůž na obecní útraty, tedy i z peněz našich, nádhernou budovu postavili, a dostávají podporu dvojnásobnou — zemskou i státní —, opět tedy i z našich kapes . . . Lid zchudlý, nyní nejššími poměry drahotnými a řemeslu velmi nepříznivými, valí se na kvap do náruči těchto kořalečných fabrikantů, obchodníků atd. a nadhání německé reálce . . .« Dále dopis volá k novému vzmachu. A odpověď? Dána byla v tomtěž Občanu dne 9. X. 1873 a píše se v ní: »Z někdejších vůdců prostějovských pro vůdcovství byl Dr. Fanderlík, kterého jsme ztratili, avšak poslední dobou ubývalo mu přívrženců, tak že již počet osobních nepřátel byl větší jeho vrstevníků. Musel by tedy člověk Diogenovou lucernou po těch starších ještě zbylých vůdcích pátrat, zdali v boji tak krutém, jednajícím o život a o smrt politickou, ještě někdo pro důstojenství to se hodí. Dle mého mínění jest ještě jeden, starý bojovník pro místo toto schopen, muž to neústupný, nezištný, spolehlivý a ctihodný: jest to Karel Novotný. Jest ve styku se všemi frakcemi a on jedině může mír a spřátelení všech frakcí našeho národního tábora zprostředkovati. Mladšímu muži, přistěhovavšímu se do Prostějova, který by snad ještě vrstevníkem našeho bývalého vůdce byl, nepodařilo by se smíření všech frakcí nikdy. Proč? Protože opravdové vzdělání a hluboké přesvědčení politické a národní v Prostějově jest prozatím exotickou květinou a že lid náš většinou v rozhodném okamžiku více dbá žárlivosti, nenávisti a osobní zášti, než věci samé a raději kandidáta nepřátelské strany podporovati bude, než muže nového, cizího, ač spolehlivého. Dokud však ta řevnivost mezi jednotlivými stranami panovati bude, dokud všehojící čas ty hrozné, částečně i našimi lidmi spáchané hříchy nesetře, nelze se lepší budoucnosti nadíti. Naš lid tak zmalátněl, tak ztratil důvěru v sama sebe, že ho prozatím nikdo k tomu nepřinutí, aby k vůli nějaké věci se rozohnil . . . Podobně špatně by se nám dařilo při zařizování toho kterého ústavu národohospodářského« . . .

Při čtení Občana do tunelu vstoupil Karel Novotný a zprávu

dokončil svým úsudkem: »Ani já nejsem tím, po němž se v Občanu volá. Snad bych mohl přispěti k součinnosti frakcí, ale k vůdcovství to nestačí. Zvláště nyní, před říšskými volbami, před nimiž o nás též Občan píše: »U nás, bohužel, je takové slabosti, nedbalosti a netečnosti v hájení práv občanských i národních taková spousta, že člověka jen trochu zdravých smyslů z toho závrať pojímá...« Nezmůžeme se ani jedinou schůzí voličů, ani na jedinou poradu, na žádnou agitaci, ba ani na žádné volební vybízení, ač víme, že také máme před volbami obecními, k nimž se obecní výbor již za měsíc začne připravovati... Dnes není možným vůdcovství žádného z nás a třeba začítí s kooperací dvou — tří našich předních mužů oněch vlastností, jež Občan přisuzuje mně. V kavárenské místnosti viděli jste zdatný sbor pracovní a vite, že ho vede pevná ruka Františka Martináka — nuže, do kooperace s ním! Reálka budiž naším uhlavním kamenem. Ale v otázce národohospodářských ústavů se ani Občanem nesmíme dáti uspat — novou Záložnu musíme mítí a také ji budeme mítí!« ...

XXII.

Přímé volby do rady říšské dne 22. X. 1873 potvrdily úpadek strany národní. Národní kandidát za města Olomouc, Prostějov a Německý Brodek Josef Kramář, lékárník v Přerově a majitel knihtiskárny v Olomouci, obdržel 91 hlas proti 728 hlasům Dr. Aug. Webera. V Prostějově měl jen 57 hlasů, kdežto Dr. Weber jich obdržel v křesťanské obci 289 a v obci židovské 67. V Brodku dostal 52 hlasy. Ve venkovské skupině okresů Kroměříž-Zdounky-Kojetín-Prostějov-Plumlov utrpěl porážku také prof. Deml, který zůstal v menšině 117 hlasy proti 193 hlasům Dra Vilibalda Mildschuha, advokáta v Kroměříži.

Za říšského poslance byl také zvolen Dr. Inocenc Zaillner ve skupině Novo-Jičínské, který dostal 205 hlasů proti 134 hl. národního kandidáta Kovaříka, a ve skupině Novo-Městské zvolen Dr. Josef Fanderlík.

Před zasedáním rady říšské sešli se čeští poslanci k úradě,

zda mají radu říšskou obeslati čili nic. Někteří z Čech rozhodně se přimlouvali pro obeslání, hlavně Dr. Eduard Grégr. Moravané poukazovali na zvláštní své poměry a vyhradili si volnost akce. Žalostné poměry na Moravě vyličili dne 29. X. 1873 na schůzi u Dra Riegra a uznávali za jediný prostředek k odpomoci — aktivitu. Palacký se vyjádřil: »Nevíte, co počínáte. Kdybyste se odvážili, já od té chvíle nechci býti a nebudu Moravem; ženete se do hanby«. Na to odpověděl kroměřížsko-prostějovský poslanec Dr. Mildschuh: »Krásné slovo padlo před časem na sněmu našem: Až do těch hrdel a statků pro vlast a národ! Nuže, vy slibujete nám hanbu, ale naše heslo jest: až do té hanby pro náš ubohý národ! My neznáme na Moravě jména váženějšího a slavnějšího nad jméno Palackého, ale i kdyby splnil svou hrozbu a odříkal se nás, my bychom nemohli a nesměli jinak. Spása vlasti nade vše!«²⁴⁾ . . .

Do rady říšské nedostavili se ani čeští ani moravští poslanci. Když byli předsednictvem vybidnuti, ohradili se Čechové delším státoprávním ohražením, Moravané omluvili se nutnou dohodou s voliči až do nejbližší schůze její po zavření letošního zasedání sněmů zemských. Byli to: Dr. Pražák, hr. Egb. Belcredi, Dr. Šrom, Dr. Mezník, Dr. Fanderlík, P. Wurm, Dr. Ganzwohl, Dr. Mildschuh a P. Weber. Na to dostali dovolenou.

Na Moravě zatím byly vypsány doplňovací volby sněmovní za deklaranty, mandátů zbavené, a místodržitel baron Weber zuřil proti českému lidu tak, že pro centralisty zabezpečil i ryze českou skupinu holešovskou, ve které sám místopředseda klubu národních poslanců měl zabezpečenou — porážku.

To se vědělo i v Prostějově a těšil se tomu i Dr. Martin Nemluvil, který ležel těžce nemocen. Zajímal se stále o veřejný život a věděl, že ve schůzi obecního výboru dne 16. X. 1873 byla zvolena komise pro volby do obecního zastupitelstva a že za člena její také zvolen byl František Wichterle a za náhradníka Pavel Mařcha. Věděl také, že voličské seznamy vyloženy budou od 27. XI. 1873, ale vyložení jejich neměl se již dočkat. Neměl zvědět ani o výsledku doplňovacích voleb sněmovních dne 24. a 25. XI. 1873.

Dne 23. XI. 1873 Beata Nemluvilová seděla u lože svého

²⁴⁾ G. Eim ve studii »O nás pro nás«.

bratra Martina a vzdechy a slzy zadržovala jen tím, že se modlila otčenáše a při slovech »odpusť nám naše viny«, zvedala oči ke kříži, který visel nad ložem nemocného. Dr. Nemluvil byl vyhublý na kost, nedokrevný a bledý jako vosková svíce, oči zapadlých do očnic a těžko dýchal. Častý kašel ho dusil a lepkavý pot skrápěl mu údy i čelo. Beata podala mu utišující lék a, když usnul, odskočila po práci.

Nemocný, horečkou trápen, neklidně snil. Matně viděl schůzky užšího výboru ústaváckého, trhané a jako v ozvěně slyšel jejich úrady, pyšně sedal na křeslo správní komise obecní a pohazoval nohou, jakoby odkopoval měšťanostu Floriána Nováka . . . Slyšel se řečníti proti české realce, proti idiomu české řeči, . . . viděl se, jak v turnérském úboru jede do Brna . . . viděl se mezi ničiteli záložny i mezi těmi, jejichž kamenným srdcem nepohnula ani bezmezná bída národního řemeslnictva a dělnictva . . . Viděl, jak do výše roste z úpadků předměšťanů a malorolníků . . . jak staví šibenici pro Hynka Čecháčka, pro Aloise Pořízku a jak z města vyhání Dra Fanderlíka . . . viděl bezednou propast, do níž shrne vše, co jest nepodajně slovanské, co má vůni Hané . . .

Ze sousedního bytu Vincencie Vojáčkové ozvaly se tlumené zvuky piana a Oskar Vojáček, který je vyluzoval, zpíval při nich Bendlův »Chorál národa českého«. Až k loži nemocného zvonilo z něho:

Pane zakryj štítem svým drahou vlast,
by zloba vrahů ji neschválila.
Žízeň uděl i stálou míru slast,
by doba zlatá jí se vrátila,
a plémě její ve blahu a zdaru
povzneslo se ku slávě Otakarů.
Pomiluj Pane vlast! . . .

Dr. Nemluvil hned při prvních zvucích otevřel oči a vnímal slova chorálu. A myslí honily se mu otázky, dohady . . . Vlast! Vídeň, která mu rozsvítila světlo vědy, života duchovního? Té chránil svým štítem . . . té bránil na výsluní radnice i ve stínu »Zeleného stromu« . . . Doba zlatá! Je to ta, co mu tak bohatě přinášela řinčící kov zlata? Či jiná? Kdy poprvé slyšel o zlatě? Ach, tam v hanácké dědině, kde volával »Zlatá matičko!« A doba ta? Doba dětství, . . . doba zlatá! V té byl

nejšťastnějším. Vždyť dětství častěji mu klepávalo na zatvrdlé srdce! Ach — ne Vídeň, ne její věda, ne její politika byla mu vlastní, vlastní byla mu jen zlatá matička, její i jeho rodná hrouda, jeho doba zlatá! . . . Zloba vrahů! Nebyl také on vrahem? Svě vlasti . . . své matičky . . . své doby zlaté? Co zloby pomáhal na ně navalovati! Byl vrahem? . . .

V úzkostech zvedal se z lůžka — připomenul si písničku rekrutů, která jakémusi Martinovi vyčítala, že byl odrodilec a matičce své Hané vrazil do srdce meč až po jilec . . . Byl míněn on? Byl, jest odrodilcem? Vytřeštil oči a vyděšeně je upřel na zeď, nepíše-li na ní neviditelný prst ohnivá slova pekelného odsouzení — mene — — tekel . . .

Vyčerpán klesl do podušek, studený pot zalil mu čelo a z úst se mu řinulo kajicné i bolestně zavolání: »Matičko, . . . matičko zlatá!« a rty zarudly mu čerstvou krví . . .

Chorál z pokoje Oskara Vojáčka modlil se za vlast:

Učiň, by se lvem prapor náš zas se vznes,
jenž drahý čas byl ve prach pošlapán.
Nech ať se celou, celou vlastí šíří ples,
žeť mrzké porobě již výhost dán.
S ní poslední že pouto k zemi skleslo,
volnost a zdar žeť doby naší heslo.
Pomiluj Pane vlast . . .

Beata Nemluvilová, vrátivši se, našla bratra umírajícího, horkou slzou skropila studené krůpěje na jeho čele a šeptala dále: »Odpusť nám naše viny« . . .

Černý prapor na kasíně oznamoval těžkou ztrátu německé strany a lidem, kteří se ptali, kdo že to umřel, tajemně sděloval zbídačelý tkadlec: »Předseda pětičlenné komise záloženské a kurátor Bavlnické jednoty« . . .

Více byl by snad řekl Jan E. Böhm, ale ležel doma, maje obvázanou hlavu a zamlklý jazyk. Před několika dny se zahleděl k novému domu Wolzovu na Horním náměstí, kde si Němci usadili nového holiče Prawdu z Olomouce. Holič zaváděl si do krámu plyn a Böhm ze zvědavosti — inu, bývalý inspicient policejní! — šel k němu okounět. Ucítiv zápach, upozornil Prawdu, ten se chtěl přesvědčiti, neuchází-li někde plyn, škrtl sirkou, ucházející plyn se zapálil a silný výbuch otrásl krámem. Strop se nazvedl, dveře na chodbu byly vy-

raženy, vyraženy byly také dveře k náměstí a Böhml byl odhozen na trotoir a zasypán úlomky skla, které litaly až přes náměstí k »Zelenému stromu«. Böhml měl plnou hlavu skla, krvácel i v obličejí a byl rád, že vlastně vyvázl lacino — druhé dveře těžce poranily matku holičovu, která šla chodbou, a ona z poranění zemřela . . .

Den po skonu Dra Nemluvila, dne 24. XI. 1873, byl při doplňovacích volbách sněmovních Dr. Fanderlík v městské skupině Novo-Městské opět zvolen za zemského poslance a den na to profesor J. R. Demel ve venkovské skupině Prostějovsko-Plumlovské. Ale narazil již na odpor — dostal jen 63 hlasy a protikandidát jeho Josef Hoch měl jich 24.

A v den vyložení voličských seznamů k volbám obecním, dne 27. XI. 1873 jakoby byl šírou Moravou zvonil Bendlův »Chorál národa českého« a zaháněl mraky i mlhy národní malomoci — v den ten bylo zahájeno sněmování a národní poslanci se zástupci I. sboru velkostatkářského přes odpor Dra Palackého dostavili se na sněm a zlomili tím pasivní politiku deklarantskou, která trvala sedm let. Zavržen byl trpný odpor a nastoupena dráha odporu činného i na půdě parlamentární.

Při vstupu na sněm jménem bývalých deklarantů podali kníže Salm, Dr. Alois Pražák a Dr. Fanderlík obšírné osvědčení ve spisu, který byl podepsán všemi autonomistickými poslanci. Němci byli tak zpupní, že čtení tohoto osvědčení ve sněmovně nepřipustili.

V osvědčení se mezi jiným zdůrazňovalo, že se čeští poslanci vracejí do sněmu, aby poukázali na to, že proti diplomu říjnovému vzato bylo sněmu právo voliti poslance na radu říšskou, a proto »aby výrazu zjednali stížnostem národa v jeho právech, v jeho hmotném i duševním vývoji těžce pokřivdělého a poškozeného vladařením od jedné strany provozovaným a dosud trvajícím«.

Způsob tohoto vladaření vyličen byl v osvědčení takto: »Závazky, které zastupitelstvo země v příčině udělování podpor a zakládání škol bylo na se vzalo, nedodržány; s dárkami zemskými nakládáno téměř výhradně ve prospěch vzdělávacích účelů německého obyvatelstva země a vlastní strany; usnesení, která sněm učinil v příčině rovného práva jazyků zemských v úřadování zemského výboru, jsou odstraněna . . .

Zavedení zastupitelstev okresních na Moravě, jichž země již od času, co samospráva obcí v život vstoupila, nanejvýš potřebuje a jež jsou základním pravidlem říšského zákona ze dne 5. března 1862, dále též zřízení hypoteční banky zemské bylo výborem zemským a vládou zmařeno, poněvadž by zařízení to bylo vyhovovalo tužbám a zájmům většiny obyvatelstva . . .

Na místě, aby nespravedlivý volební řád ze dne 26. února 1861 k tomu cíli sdělaný, aby většinu obyvatelstva země učinil menšinou na sněmu zemském, jsou v zasedání r. 1872 na úkor obyvatelstva českoslovanského volební okresy obcí venkovských, měst ještě nespravedlivěji rozděleny a takto počet zastupců národa českoslovanského ještě více ztenčen.

Celé soudní okresy a města s obyvatelstvem českoslovanským musí jako menšiny voliti s okresy, v nichž obyvatelstvo německé má převahu . . .

Německé obce, jež sotva důležitost městysů mají, připojeny k městům českým, by takto pomoci v městech voličiho, od vlády odvislého úřednictva německé většiny utvořeny byly. Jiná města ze skupin, k nimž způsobem přirozeným náleží, za toutéž příčinou vytržena a k jiným připojena, aby se takto volba ve prospěch dosavadní většiny sněmovní usnadnila. Poukazujeme na okres jevičský, jenž při volebním okreseu mor. třebovském ponechán, avšak německý okres dvorecký ze spojení svého s německými okresy šternberským a římařovským vytržen byl, aby takto v okreseu hranickém obyvatelstvu českému volba obtížnější se učinila! Za touže příčinou připojena německá obec Brodek, nemající žádného významu obchodního ani průmyslového, se 1639 obyvateli k českému městu Prostějovu s 15.787 obyvateli, a německému Potštátu s 1560 obyv. přiznáno právo voliti s městy a on připojen k českým městům Hranicím a Lipníku, čítajícím již 12.786 obyvatel, kdežto by přirozeným způsobem patřil k volební skupině měst Libavé, Berounu a Budišovu s 11.609 obyvateli německými. Týž účel sledován připojením německého Stonařova k Třebíči a Velkému Meziříčí, pak odloučením Tišnova od skupiny boskovické a připojením jeho ke skupině novo-městské.

Z téhož důvodu, přes všechny žádosti od dávných let se toho domáhajících, ponechán Fulnek při české skupině příborské a české město Štramberk při německém Novém Jičíně . . .

Poněmčování ústavů vyučovacích stalo se jakoby soustavou. Výnosem ministerstva ze dne 9. XI. 1873 zaveden byl německý jazyk vyučovací i na gymnasiu třebičském . . . A povstala-li z prostředků soukromých a obětí největších reálka soukromá v Prostějově, musela tam, aby tato reálka soukromá v zárodku udušena byla, ihned založena býti reálka německá z peněz zemských s podporou státní.

Proti záložnám občanským v Prostějově, Kroměříži, Třebíči, Vyškově a Lošticích následkem denunciacie za nejmalichernějšími záminkami zavedeno vyšetřování pro domnělé překročení stanov a záložny pro domnělé poklesky ve správě v letech 1872 a 1873 rozpuštěny. Proti členům výborů rozpuštěných záložen zakročeno s přísností nejnespravedlivější. Většina jich byla reální a mobilární exekucí potrestána, při čemž kroky tyto dalece přesahovaly míru potřebnou k pojištění jmění záloženského. Toto stíhání našich záložen v letech 1872 a 1873 prováděné, jakož i způsob, jakým při tom úřední moci užito bylo, zůstane trvalým pomníkem v dějinách utrpení našeho těžce pronásledovaného národa« . . .

Osvědčení dáno bylo v Brně dne 26. XI. 1873 . . .

Nová taktika zemských poslanců byla v Prostějově uvítána příznivě a jejich osvědčení bylo schvalováno. Bylo také považováno za rámec, do kterého vsazeny budou různé jiné karikatury, odsuzující německou samovládu sněmovní i zemskou, a obzvláště bylo očekáváno, že Dr. Fanderlík rozvine persekuci prostějovských spolků hospodářských. Tušilo se, že se tím otevře stará bolavá rána záloženská, a že se tím může uškoditi nově zřizované záložně, ale cítilo se, že starý záloženský účet třeba veřejně uzavřítí, aby nová záložna mohla začítí v čistém ovzduší, prostém přemrštěných a nesprávných dohadů a pomluv.

Proto také napiatě byla sledována prostějovská část interpelace, kterou Dr. Fanderlík dne 17. XII. 1873 podal na místodržitele. Vytknul persekuci záložen moravských a prohlásil ji za vládní systém, kterým se každý blahobyť malého řemesla a občanstva ve slovanských městech ohrožuje ve prospěch německví. Vylíčil křivdy na Prostějovu spáchané, žádal: 1. aby místodržitel sněmu předložil spisy, týkající se záložen a jiných spolků v r. 1872 a 1873 a 2. aby sdělil peněžní rozsah

obchodů v rozpuštěných záložnách jakož i počet jejich vkladatelů a dlužníků a také výsledky jejich likvidace.

Místodržitel na tuto interpelaci odpověděl dne 19. XII. 1873 a o prostějovské záložně sdělil, že podnět k vyšetřování zavdala akce s akciemi Živnostenské banky, ale rozpuštění nebylo jejím důsledkem. Vina se shledala v tom, že záložně politika nebyla cizí. Našlo se přes 1000 zl. vydání na národní slavnosti, na zemské volby, na telegramy, na tábory, na pozvánky k voličským schůzím a jiné. Správa byla lehkomyšlná a inkorektní, našly se schodky pokladní, neproplacené směnky, pohledávky bez krycích dokladů. Členové měli při půjčkách složití 5 %, což se při půjčkách 282.000 zl. nestalo. Při větších půjčkách na podniky nacionální 5—20.000 zl. byly vklady nepatrné. Totéž bylo při půjčkách osobám, obzvláště při členech správní rady, z jichž 24. jich 19 pokladně dlužilo 35.000 zl. Doby splatnosti nebylo dbáno. Bavlnické jednotě bylo půjčeno 55.000 zl., Živě 7200 zl., Řemeslnické jednotě 4000 zl. a tyto spolky byly již v době vyšetřování insolventními.

Vytýká-li se vládě, že rozpuštěním záložen bylo na sta rodin zničeno, tedy dle sdělení úřadů purkmistrů nezakládá se výtka na pravdě. Nejvýše několik řemeslníků v Prostějově, kteří při padlé Bavlnické jednotě byli zúčastněni, přišlo do rozpaků, avšak rozpuštění Záložny není tím vinno, naopak došla z více stran zpráva, že rozpuštění záložny pro chudé lidi dobrodiním se nazývá.

Ke konci zasedání místodržitel připojil: 1. že se necítí být povoláným, aby sněmu předložil spisy, týkající se rozpuštění záložen a jiných spolků a 2. že nemůže přislíbiti sdělení výsledků likvidace, poněvadž správní úřady činnost svoji ve věci této ukončily a další běh v obor činnosti jejich nepřináleží.

Dr. Fanderlík po té rozebral prohlášení místodržitelovo a odsoudil je i s vládním systémem. Řekl mimo jiné: Nesprávné jest udání při prostějovské záložně, že vydala 1000 zl. na tábory, volby a politické věci, poněvadž v této cifře zahrnutý jsou též dary chudým a na vánoční stromek pro chudé děti a podobné... Nepravdivé jest, že se v této záložně našly schodky pokladniční, poněvadž při prohlídce a při odevzdání pokladnice v nejlepším pořádku se nalézala a poněvadž kdyby jinak bylo bývalo, byl by zakročil státní zástupce a nikoliv politický úřad, totiž místodržitelství (krajský soud neshledal

viny na členech výboru!) . . . A toho dobrodiní rozpuštění! Právě nejchudobnější údobí založen to byli, na které při rozpuštění největší břemeno útrat padlo. Zámožnější členové snáze si získali úvěr nový a zaplatili své dluhy do založen rozpuštěných. Chudší ale nejen s velkými obětmi velmi drahý úvěr hledati musili, nýbrž jim hlavně bylo platiti útraty za pojištění, za převedení a vymáhání dluhů. Rozpuštění založen právě chudší třídu do veliké škody přivedlo a jednání vládních orgánův v této věci jest neslýchaným . . . A že si členové výborův ze založen vypůjčovali? Byliť členy a ani jako výboři nepozbyli práv členův. A těch obnosů! Při prostějovské záložně 19 výborů mělo 35.000 zl. vypůjčeno a na jednoho tedy připadá jen 1800 zl. To jsou nepatrné úvěry u obchodníkův a živnostníkův zámožnějších, z jakých tito údobí se brali . . . Ku konci Dr. Fanderlík projevil uspokojení, že měl příležitost vystaviti pomník jistě době na Moravě, době těžkého utrpení a pronásledování, a dáti průchod citům slovanského lidu k místopříteli. Jsou to city, jaké chová ubohá křesťanská raje v Turecku ke svým pašatům . . .

V Prostějově se mnoho o těchto výjevech sněmovních mluvilo a zvláště se odsuzovala zpráva místopřítelova, jakou dostal z jednoho města, v němž záložna byla rozpuštěna. Zpráva ta zněla: »Schudnutí nebylo v žádném směru zpozorováno, rozpuštění záložny jest pro řemeslníky dobrodiním, poněvaž nemají nyní příležitosti, lehkověžně vypůjčovat, nýbrž k činnosti vrátiti se musili . . . Ostatně je mně známo, že selské obyvatelstvo okolní s uspokojením o tomto rozpuštění se vyslovilo.« Všeobecně se soudilo, že tato zpráva byla poslána z Prostějova a mínění se rozcházela jenom v tom, byla-li tato zpráva poslána okresním hejtmánstvím aneb úřadem purkmistrovským . . .

Veselost i uspokojení způsobilo, jak na sněmu byl odbyt Prossnitzer Wochenblatt. Dr. Fanderlík při apelu na místopřítel také vzpomněl hrozných slov Wochenblattu: »Naším cílem bylo odjakživa a zůstane ním i na dále, český živel zničiti, pod kterýmž rozumíme dnes nejen podvod, surovost, zabezděnost, sprostou špinu a velezradu, nýbrž také lež, falšování, udavačství atd.« A místopřítel dělal Petra zapírače: »Musím se ohraditi, jakoby vláda v jakém spojení byla s listem, který sprostě nadával slovanskému lidu. Že nebyl kon-

fiskován, nedosvědčuje, že by to vláda schvalovala« . . . Odpověď tato byla pepřovým zrnkem pro »Tatar«, který od ledna 1874 každých čtrnácte dní vycházel v Brně jako humoristicko-satyrická příloha Občana. V prostějovském kasině se z charakteristiky jeho Wochenblattu ani jediný Němec nezačervenal . . .

V Měšťanské Besedě vzbudila také pozornost interpelace poslanca P. Ignáta Wurma, kterou na sněmu podal 13. I. 1874 a v níž chtěl od místodržitele prohlášení, 1. z jaké příčiny druhý učitelský ústav, od ministerstva vyučování povolený, od zemské rady školní ve skutek uveden nebyl a 2. zdali se místodržitel postarati hodlá, aby slíbený ústav alespoň počátkem příštího školního roku na Moravě zřízen byl. V odůvodnění dotazu posl. Wurm uvedl, že jediné české paedagogium v Brně nestačí a že druhé by mělo býti zřízeno na severní Moravě. Vždyť mezi 251 žáky německého paedagogia v Olomouci jest 139 národnosti slovanské! Přerov již o české paedagogium zažádal, a nabízí pro ně místnosti za roční nájemné 1000 zl. Hned se při tom vynořila otázka: A co Prostějov? . . .

Za to zabořila zpráva, že Dr. Rieger zaslal okresním zastupitelstvům v Čechách důvěrný list o doplňovacích volbách do rady říšské, určených na den 10. I. 1874, v němž sděloval, že mladočeská menšina, která jest pro vstup na český sněm a z níž někteří dokonce horují pro obeslání rady říšské, nebude více kandidována. Mezi vyloučenými byl také Dr. Miroslav Tyrš. Národní Listy prohlásily čin Dra Riegra za první skutečný krok k rozštěpení strany národní.

Zabolelo také, že volba sněmovní vedla také k různostem na venkově Prostějovska a že se Josef Hoch vzdal předsednictví hospodářské jednoty Olomoucké, což jistě nezůstane pro okres bez důsledků. Ale proti »mrvařství« snad se půjde společně — již i hory se činí. V Sukdole u Konice vyhodili »Mrvu« a vyprovodili ji popěvkem:

Kam se obrátit mám,
to ví již kozel sám.
Všude vyhánijou,
na posled šupujou
mne Mrvu ubohou . . .

Doba volební ani pohnutá jednání sněmovní neměly škod-

ného vlivu na práce pro zřízení nového ústavu peněžního, o němž Karel Novotný rázně prohlásil, že bude a musí býti. O tom svědčí »Protokol, sepsaný dne 12. listopadu 1873 v hostinci u «Černého orla» v Prostějově«. Nižepodepsaní sestoupili se v hostinci p. Pavla Mařchy »u Černého orla« čis. 36 v Prostějově k poradě za tím účelem, aby utvořili v Prostějově peněžní úvěrní spolek na základě zákona ze dne 9. dubna 1873. Předložený návrh společenské smlouvy čili stanov, který jednotliví členové z přítomných společníků dle vzoru společenské smlouvy podobného nově utvořeného společenstva v Kroměříži, které již v seznam společenstva zapsáno jest, byli sestavili a předložili, jest článek po článku čten a o každém jednotlivém článku hlasováno a celá společenská smlouva jednohlasně přijata beze změny a ode všech přítomných podepsána.

Na to přikročilo shromáždění k volbě první správní rady, která se vykonala listkami a zvoleni jsou od přítomných všemi hlasy do první správní rady pánové: Eduard Fr. Chmelař, měšťan, Max Vítěz, měšťan a obchodník, František Možný, měšťan a obchodník, Petr Kreuzer, měšťan a obchodník, Alex. Sedláček, obchodník, Med. Dr. Fr. Bittner, Alois Mazal, maj. mlýna, Pavel Mařcha, měšťan a hostinský a Karel Vojáček, měšťan a lékárník, všichni z Prostějova, kterýmž jest též dle společenské smlouvy uloženo, aby zapsání firmy společenstva do rejstříku obchodního vymohli . . . Následují podpisy 23 na originálu protokolu, podepsaných přítomných členů«.

První správní výbor provedl zapsání do rejstříku a brzo o tom vydána byla vyhláška: »V Prostějově zřídilo se na základě zákona ze dne 9. dubna 1873 společenstvo pod firmou Úvěrní spolek záložna v Prostějově, zapsané společenstvo s obmezeným ručením, se sídlem v Prostějově. Výnosem c. k. krajského soudu v Olomouci ze dne 2. XII. 1873 č. 12970 zapsána jest firma společenstva tohoto do rejstříku společenstev.« Při tom uveřejněn účel spolku a členové první správní rady.

Ve schůzi správní rady dne 15. XII. 1873 za předsednictví Ed. Chmelaře pronajmuty byly pro ústav místnosti v domě J. Kratochvíla »u slunce«, v nichž bývala advokátní kancelář Dra Fanderlíka, a ve schůzi dne 18. XII. 1873 správní rada se ustavila. Předsedou zvolen byl lékárník Karel Vojáček a místopředsedou Dr. Frt. Bittner. Úroková míra ze vkladů stano-

vena byla na 5—6½%, míra úroků z půjček na 8%. Sluhou ustanoven byl Tomáš Šanca a povolena mu měsíční odměna 6 zlatých.

Národní Prostějov si oddechl — zřízení úvěrního spolku posuzováno bylo za přelom trudných poměrů národních, za pevnou oporu hospodářského i kulturního života. K baště matiční reálky přibyla totiž tvrz, která bude nejen ochranou a útulkem poražených, nýbrž i shromáždistištěm pro výboj a prostějovským Blaníkem. Na valše byla nová záložna uvítána nadšením, které lámalo ledy, navalené úpadkem staré záložny na společenský ruch, na přátelské soužití, na dech i tep strany národní, a ředitel Martinák smazával staré skvrny klasickým zvoláním:

»Král padl, ať žije král!« ...

XXII.

K obecním volbám Němci hleděli sebevědomě a, jisti vítězstvím, byli bezohlednými v pravo i v levo.

Janu Klágovi, který se vzdal místa registratora a nevysloužil si nároků na pensí, odepřeli i sebe menší odškodné a Jana Gefinga nepřijali do služeb obecních. Současně nově upravili platy úřednické. Sekretáři a důchodnímu přiřkli roční služné 1200 zl., kontroloru v důchodě 800 zl., registratoru 700 zl., kancelistům 600 zl. a revírníkovi 500 zl. Registrátorem jednomyslně zvolen byl kancelista František Marecký a většinou hlasů se kancelistou stal Ferdinand Zimmer, proti jehož zvolení Dr. Zaillner ohlásil protest u politické správy ve prospěch Josefa Máši.

Řešení otázky školních místností pro školství dívčí, jak bylo v září 1873 usneseno, svěřili odboru, jemuž zásadně neodmítali ani stavbu nové školní budovy. Přišli také vstříc právo-várečnému měšťanstvu, změnili usnesení ze 6. V. 1870 a dali souhlas, aby pivovar mohl býti prodán za cenu 62—64.200 zl.

Za to tvrdě dolehli na stranu národní a na — židy.

Ve vyřízení reklamací strany národní byli až tak nešetrnými a urážlivými, že úředně nazývali jednání reklamantů »smě-

lostí«, »přepjatostí« ano i »drzostí«. A pro volbu ve III. sboru, která byla vypsána na 7. I. 1874, postavili kandidátku, kterou chtěli dokonati rozvrat ve straně národní a při tom zá-
ludně prosaditi několik svých věrných. Kandidovali Frt. Mož-
ného, Ed. Horáka, Jana Sonnevenda, Frt. E. Černého, Pavla
Mařchu, Karla Feigerle a vedle nich ze skupiny »mužů stře-
du« Františka Wichterle a své 3 předáky — Jana Zajíčka, Dra
Boráka a Frt. Neudörfla. Stejně rozvratnou byla jejich kandi-
dátní listina náhradníků, na níž byl člen kasina Bartoloměj
Hinek a národovci, které Zajíček považoval za třtiny větrem
se klátící, František Mařcha, Jakub Marecký, Klement Nezval
a Rudolf Paul. Úspěchu neměli ani u Nezvala, ani Paula, kteří
volili národně, získali jen Mareckého a umlčeli hlas Feigerlův.

Ještě urážlivěji se Němci zachovali k voličům židovským, tak
že tito protestovali proti postupu kasina. Protest jejich pro-
jednáván byl na schůzi ústaváckých voličů II. sboru a Dr. Trie-
schet při něm vytýkal: »Hned v první schůzi volebního komi-
tétu bylo proti třem hlasům usneseno, že kandidát, který by
byl židovského vyznání, při těchto obecních volbách nebude
připuštěn, postaven. Motivace tohoto usnesení byla v tom, že
mnozí měšťané hrozili, že půjdou voliti se stranou protivnou,
bude-li ve II. sboru navržen kandidát židovský. Toto usnesení
jest zpronevěrou na zásadách strany ústavověrné, porušuje
rovnoprávnost voličů bez ohledu na konfesi a není ke cti stra-
ně, porušuje kázeň a kapituluje před nátlakem. Proto si k vol-
bám zachováme volnou ruku.«

Zajíček vzpomněl si na článek Wochenblattu, který potí-
ral sněmovní kandidaturu rabína podobnými výroky, jakými
Dr. Trieschet opačně mluvil pro oprávněnost kandidatury ži-
dovské, otočil klikou kasiňáckého kolovrátku o 90 stupňů,
pochválil židy, uznal je za rovnocenné spojence a dokonce
i vytknul komitétu, že překročil svoji pravomoc.

Dr. Trieschet, jehož židé chtěli míti v zastupitelstvu obec-
ním, prohlásil po té, že se takové pocty nikdy nedomáhal a
že ani tak nečiní. Pro tentokráte se spokojuje projevem Za-
jíčkovým, zamezí tříštění německého voličstva, ale varuje:
»Dbejte, aby k tříštění vaší vinou časem nedošlo!«, navrhl,
aby voličská schůze hlasováním projevila, že usnesení voleb-
ního výboru bylo inkorektní. Schůze tak odhlasovala, ale ne-
stalo se to bez sevřených pěstí, a všeobecným bylo udivení,

že se židé postavili na krajní stanovisko v době, kdy kasino i bez nich mělo zabezpečenou většinu ve II. sboru volebními.

Také strana národní připravila kasino zklamání. Společným úsilím Karla Novotného s ředitelem Martinákem a hlavně pod dojmem zřízení Úvěrního spolku záložny, která byla přáním a hospodářskou oporou všech, došlo k vyrovnávání starých rozporů i hříchů a pro III. sbor postavena kandidátní listina, která prokázala, že šik národní opětně do voleb jde svorně. Kandidováni byli: Dr. Frt. Bittner, Josef Böhm, Frt. E. Černý, Frt. Martinák, Pavel Mařcha, Frt. Možný, Alois Mazal, obchodník Karel Pokorný, Jan Sonnevend a pekař Eduard Sluka do výboru a za náhradníky Jiří Hladík, Josef Klička, Jan Mrázek, Klement Nezval a Josef Wait.

Volební svolání, na němž byl také podepsán lékárník Karel Vojáček, vyhlásilo svorný postup a ve schůzi voličů, které předsedal Dr. Bittner, nadšený referát přednesl ředitel Frt. Martinák. Ukázal k pohromám, jež stihly obyvatelstvo české za vlády německé většiny, a kterak zejména české pracovitě řemeslnictvo kleslo a v nezaviněné bídě a nouzi žije. Obecní zastupitelstvo ničím neodpomohlo všeobecnému úpadku, naopak obtížilo obyvatelstvo novými břemeny a německou střední školou. Němci i ve veřejném životě a v úřadech hledí vyhubiti živel slovanský a hlásají to veřejně. Kaplan P. Bedroš nabádal ke svornosti a ke »Svůj k svému!«

Soustředěný postup strany národní odrazil záludný útok kasina a národní kandidáti byli zvoleni 493 až 509 hlasy, kdežto kandidátka kasina zůstala v menšině 212—282 hlasy. Zajiček jich obdržel 316. Také všichni náhradníci zvoleni byli ze strany národní, obdrževše 219—249 hlasů, kdežto kandidáti kasina soustředili jen 32—41 hlas.

Ve II. sboru, v němž byl také zvolen František Wichterle, dostali skoro dvoutřetinovou většinu kandidáti němečtí, obdrževše 168—180 hlasů do výboru a 91—145 hlasů za náhradníky. Kandidáti strany národní, mezi nimiž poprvé byl Karel Vojáček, dostali jen 36—39 hlasů.

V I. sboru zvoleni byli Němci 35—37 hlasy do výboru a 22—24 hlasy za náhradníky. Strana národní, již v té době zemřel Alois Kroutil, v tomto sboru nevolila.

Útok Němců na III. sbor ztroskotal, avšak ve II. sboru rozrtil český pokus o nápor ve všech směrech. Drobní, malí vo-

ličové vítězně odolali, měšťané a úředníci podlehlí vlivu kasina.²⁵⁾ Úplného úspěchu Němci nedosáhli ani u židů. Tito sice v I. a II. sboru volili svorně s kasinem, avšak malí židé, hlavně stoupenci Wesselovi, i po prohlášení Dra Triescheta projevíli nespokojenost s německým liberalismem. Ve III. sboru se jich 48 zdrželo volby, ač agitační nápor německý byl silný, a jiní porušovali disciplínu a mezi kandidáty kasina volili také židy. Dr. Trieschet měl od nich 7 a Louis Hamburger 17 hlasů...

V ustavující schůzi dne 7. II. 1874 byl za starostu zvolen Jan Zajiček 19 hlasy — František Možný dostal 10 českých hlasů —, jeho náměstkem notář Jan Poleschensky a radními František Neudörfl, Dr. Jan Borák, Ferdinand Gross, poštámistr František Sedláček a správou policejního úřadu pověřen byl kartař Vincenc Proksch.

Zajímavostí obecní správy bylo, že z ní vypadl Krahulec, který za zradu nedostal trvalé odměny, a že v ní upadl vliv Dra Zaillnera. Týž sice měl bonbon v kanceláři zemřelého Dra Nemluvila, jehož zástupcem byl jmenován, ale Němcům přestával býti »unser alles«. Přerostl ho Zajiček a začal ho přerůstati i notář Poleschensky.

Tak se tvrdilo také v hospůdce Václava Tomišky ve Ztracené ulici. Hospůdka byla proti vysoké zdi židovského hřbitova a v deštivé, blátivé dni byla jako ztracená, ježto podél dlouhé zidky Neudörflovy zahrady bývalo bezedné bláto a teprve za starostenství Floriána Nováka byl podél ní z kamene zbouraných hradeb vybudován chodník, aby ulice Ztracená neztratila styku s městem. Hospůdka byla v nízkém domku o třech oknech, v nichž si slunko leda krátce před polednem hrávalo »na honěnou«, a přístupnou byla úzkou předsíní, ze které se po žebříku šplhávalo do sklopce »na hůru«. Klenbovitý pilíř odděloval vstup do tmavé alkovky výčepu od vstupu do hostinské místnosti, která byla jenom několik čtverečních sáhů prostornou a nízkými dveřmi byla spojena s obytnou světničkou. Tato měla jedno okno do ulice, byla úzká a dlouhá až do zástění výčepu a ponořená do matného šera, z něhož

²⁵⁾ Litovati třeba, že se z těchto voleb nezachovaly voličské seznamy ani hlasovací listiny I. a II. sboru, takže nelze bezpečně posouditi, které vrstvy národních voličů volily s Němci. Tím také znemožněno jest, oceniti organizační práci příštích let.

živějšími barvami svítily obrazy svatých a světic s polskými nápisy.

V hostinské místnosti byly čtyři menší stoly, kol nich těžké židle, u předsíňové stěny stálo staromodní kanapé s ohnutými bočními opěradly, se stropu visela petrolejová lampa a se zdi hleděly četné obrázky, větší a menší, svaté i světské. Mezi těmito význačné místo měla fotografie husarského trubače na koni, který měl čáko s chocholem červených žiní, světlomoudrou attilu, vysoké čižmy s ostruhami, lesklou polnicí v ruce a pod nosem dlouhý, navoskovaný knír. Mezi svatými vynikal obrázek sv. Václava, který držel v ruce svatováclavský prapor a hleděl na husara, na majitele hostince Václava Tomišku, jemuž byl patronem. Tomiška byl vysloužilým husarem a ježto husaři rekrutovali se také ze Slováků, z nichž tehdejší Prostějov nejpádněji znal drátaře, dostala jeho hospůdka lidové jméno »u dráteníka«.

Na kanapé seděl František Možný, kouřil z »kaféhauzky« a, rozebíraje volby obecní, liboval si, že rozviklaný stůl národní zase je sklížen a že kličem byla nová záložna — čím se zkazil, tím se napravil! Florián Novák, který poslední dobou míval záchvat zádumčivosti za záchvatem a po pokoji bloudival s hlavou sklopenou a s rukama založenými za zády, výsledkem voleb III. sboru jakoby byl znova ožil a z melancholie přichází do nálad sanquinika. A při tom vysoko si cení, že se židé proti Goliášům otočili prakem z Geth a prvním kamenem Davidovým.

»Až se chopí kamene pátého, zatroubí jim náš Tomiška na křídlovku, kterou v kostele troubívá hosanah i rekviem, zakřeše podpatky svých holinek a bude poprava jako na Staré střelnici, kde Václav vytruboval věšeným husarům«, obrátil se k výčepu dlouhobradý a dlouhovlasý herec Antonín Štandera a, abráťv se ke stolku, kde barchetáři Rudolf Götz a František Pittner dokončili partii mariáše, dodal: »Pak se rozprchne armáda a zalká Rešid paša, jak lká ve verších Viktora Huga:²⁶⁾

Allah! Kdo vrátí mně mou hroznou armádu? . . .

— — — — —
To byla armáda! Stín její to je dnes!

²⁶⁾ Ztracená bitva.

A dobře bili se, od rána nežli kles'
ku zemi večer mdlý, muž proti muži stál,
teď noci rubáše se kladou v obzory,
kdo rek, ten hotov jest — spí mrtvých tábory
a krkavců kvas započal!

A Rešid paša zapláče:

Já včera města měl a vinice a hrady,
dnes ožebračen, zdrán, jsem smutný psanec,
nic nezbylo mně, ze své říše prchám, šťvanec,
z mých hradů cimbuří mně poslední věž vzali . . .«

Štandera jako věstec lepší budoucnosti zahleděl se k obrazu sv. Václava a v tom otevřely se dveře obytného pokojíka a do šenkovny vběhlo děvčátko, Tomiškova dvanáctiletá Františka.

»Stane se, přátelé, jak jsem řekl«, herec rozjasnil tvář.
»Tomiškův patron posílá nám vilu a tím dává pečeť budoucnosti mé vidině. Za to ty, děvče, budeš mezi těmi, kdož přispějí k zasloužené porážce Rešidově, a ne-li přímo, tedy svým nastávajícím. Že ho nebude? Nečervenej se, neodmítej — růžička jakou ty jsi, nedůstává na zámraz . . .«

»To by se tedy také týkalo proroctví o Zajičkovi«, zamyslel se Rudolf Götz. »V Pozoru bylo na jeho konto připsáno: Neztrácíme důvěry na lepší doby, kdy Zajiček bude odpočívat na vavřínech své slávy někde v Tusculum Vindobonnae, poněvadž mu vzduch v smrdutém Prostějově nesnesitelným. Pak zajisté vytáhne plesnivou již čamaru, již prý ještě ve skříni co památku svých bludných cest má viset, a bude přemýšlet na svou sanquistickou letoru par excellence . . .«

V předsíni zaropotaly pevné kroky, dveře se otevřely jako vichorem hnané a do hospůdky vešel Josef Klág, poprášený sněhem a zarudlý zimou a rychlou chůzí. Postavil se po sokolsku před Možného a hlásil:

»Ředitel Martinák svolil«.

»Co zas, tatíku, tkadluješ?«, připltl se Tomiška.

»Povím, Václave. Zatím nadrátuj Klágovi džbáněk od čepu a natrub do něho čepici pěny, vyšší než ji ze sněhu má šindelová kalenice tvé chalupy . . . Obehráli jsme státní loterii — po dlouhých oklikách a těžkostech docílili jsme »Tělocvičné

jednoty v Prostějově», která byla povolena výnosem místodržitelským z 15. I. 1874 č. 427 a která jest přechodem k nové jednotě sokolské, o kterou za příznivější situace politické požádáme. Při valné hromadě 1. II. 1874 v Měšťanské besedě byl jsem zvolen starostou jednoty, místostarostou Josef Wait, jednatelem JUC. Josef Horák, nový koncipient Dr. Triescheta, a toť Josef Klág zapisovatelem. Ježto březnem chceme začítí tělocvičtí, jednali jsme s ředitelem Martinákem, aby nám propůjčil tělocvičnu, čemuž on, jak právě Klág hlásí, vyhověl».

Tomiška podal Klágovi džbánek s čepicí, jakou Možný poroučel, a kořenil jej: Už doma, brkempsale, už zas doma? Co bylo a co je s tebou?»

»Z tkalcoviny přešel jsem v únoru 1871 do kanceláře Dra Fanderlika a vloni stěhoval jsem se s ním do Olomouce. Ale tam jsem byl jak na jehlách, jakobych měl vrtíky — stýskalo se mně po klapotu tkalcovských stavů. Vytušil jsem také, že Dr. Fanderlík s Olomoucem nesroste, že má namířeno do Uherského Hradiště, na Slováky se mně nechce a tož jsem se již v listopadu 1873 vrátil do Prostějova a jsem v kanceláři Dra Triescheta. Doma je doma« ...

»To tedy máme u židovského advokáta polovici činovníků zastřené jednoty sokolské — jak pak by dr. Trieschet neměl tlačiti v žaludku kasina! Jak pak by se nesoudilo na odklon židů od Zajíčka!« zvolal Pittner.

Venkovní okna se zachvěla, zařinčela a kdekdo v hospůdce vyhlédl ven. Nad ulicí byl vichorem honěn kotouč sněhu, zmítal se, třepil se a zas se srážel a dloužil, až zavlál jako muselinový závoj. Přeletěl ohradní zeď hřbitova a nad jeho náhrobky se rozvířil, až se ozývaly zvuky, jakoby kdosi neviditelný obracel listy talmudu a šepotal jeho zkazky, výstrahy, nářky a rady.

»Meluzina, průvodkyně Ahasverova, mluví k mrtvým a přináší jim uspokojení věčného žida, že část prostějovského Israele se probouzí z josefínského, osvícenského bludu a začíná hleděti bez brejlí vídeňského lžiliberalismu«, zafantasmoval si Klág a vracel se ke svému džbánu ...

V ředitelně matiční reálky seděli ředitel Martinák s předsedou Matice školské Drem Františkem Bittnerem a jednali o ústavu. Měl červánky i mračna.

Zřízením vyšší reálky německé měla se nižší reálka česká zdát méně cennou, což bylo nebezpečným lakadlem germanisačním, a proto Matice školská již 10. VII. 1873 zakročila, aby její reálka školním 1873/74 povýšena byla na reálku vyšší. Žádost nebyla vyřízena včas — tvrdilo se, že k vůli prvnímu zápisu na reálce německé —, ale cíle přece bylo dosaženo. Matiční reálka byla výnosem ministeriálním ze dne 25. II. 1874 č. 12339 povýšena na reálku vyšší a v tom ohledu tedy přeřaty jsou houžve nástrah germanisačních. Ústav má zdatné síly učitelské a Karel Bedroš, který z prostějovské kaplanky přešel k profesuře náboženství — P. Ant. Vrána se stal profesorem na německé reálce —, a František Naňka, profesor kreslení, získají mu další přízeň. Chloubou ústavu by také bylo, kdyby se podařilo získati básníka Emanuela Mířiovského, který jest suplentem slovanského gymnasia v Olomouci. Získala by jím i strana národní — v Slovanském spolku olomouckém přednášival o dělnické otázce.

Horší jest otázka finanční. Prosincová žádost o státní podporu zapadla kdesi do ústavácké registratury, žádost o zemskou subvenci zůstala sněmem nevyřízena a tož třeba uvážiti, nebude-li záhodno opětně vyslat deputaci k císaři, aby byl ústav sestátněn anebo aby dostal státní podporu. K pozemštění reálky nedojde se ani návrhem poslance Dr. Kusého, který jest hospodářsky spravedlivý, zemi prospěšný, avšak národnostnímu záští německému nepřijatelný. Vrcholil v tom, aby záruku za zřizování a vydržování středních škol, stanovenou sněmovním usnesením ze dne 30. X. 1869, směly právoplatně dáti obce jiné pro případ, že by obec, v níž střední ústav jest, záruku dáti odmítla. Prostějovsko návrh Dr. Kusého ihned podepřelo tím, že 12 jeho obcí venkovských učinilo usnesení: »Kdyby česká reálná škola Matice školské v Prostějově přijata byla do zemské správy a Matice školská snad se rozpustila, zavazují se obce, smlouvou Matice školské učiněnou v té věci se zemským výborem na sebe vzíti a dále zachová-

vati«. Toto usnesení odeslaly sněmu obce: Žešov, Vrahovice, Držovice, Dubany, Kralice, Hrubčice, Smržice, Studenec, Čelechovice, Krasice, Určice a Lešany. Tímto činem venkov odrazil také výtky a útoky Němců z prostějovského obec. domu, jakoby neměl pochopení pro finanční oběti pro střední školu, která po většině byla navštěvována žáky venkovskými. K realizování této oběti arcíř nedošlo pro odpor Němců vůči návrhu Dra Kusého . . .

Nepomůže, nežli ťukatí a tlouci na dveře vytrvale a všude. Zatím se připraví vše pro věcnou loterii, kterou ministerstvo financí již povolilo. Sestávati bude ze 100.000 losů po 50 kr. a losování se provede 15. XII. 1875. Jednatel Matice Alois Pořízka a pokladník Josef Wait zařizují již sbírku dáreků na výhry.

»A co vlastně je s Pořízkou?«, otázal se Martinák.

»Ústaváci se pokoušeli zbaviti se ho tím, že měl býti přeložen na školu venkovskou, Pořízka však odepřel jíti z Prostějova a tož okresní rada školní od února hledá u zdravého učitele těžkou nemoc, aby ho mohla dáti do výslužby. Činí tak tím úsilovněji, že Pořízka i při posledních obecních volbách byl hybnou silou a že v Úvěrním spolku záložně vede práce účetnické a jednatelské«.

»Není toto chybou? Zdá se mně, že Karel Vojáček novou záložnu chtěl míti z lidí nových, jimž by vkladatelé nemohli — třeba nezaslouženě — na vrub přičísti jakékoli vztahy ke správě záložny rozpuštěné a k její likvidaci. Němci jistě toho využítukují při obchodech obecní spořitelny, kterou hledí v život uvéstí ve chvíli, kdy nová naše záložna zapouští kořeny do úhoru národního peněžnictví. Jsou si při tom také jisti, že spořitelnou dají poslední, smrtelnou ránu Živnostenské bance. Moje mínění o spořitelně jest ustáleno: takové město, jakým jest Prostějov, již dávno mělo míti obecní spořitelnu. Také dávno se již o ní jednalo, ale tak diletantsky a úzkoprse, že ani za deset let se k ní nedospělo. Město, které se má a chce rozvíjeti a které k rozvoji potřebuje půjček, spořitelnu míti musí. To zásadně přiznává i naše národní menšina. Avšak dnešní cíl spořitelny jest v první řadě namířen proti nám. Ze způsobu, jakým se vynořila v obecním zastupitelstvu, ze zpráv, které mám z kasina, má nejenom oslabiti význam záložny pro náš národní život, nýbrž také vnést mezi nás osobní nevra-

živost a ponenáhlu převést řadu našich lidí — i členů Měšťanské besedy! — do chomoutu kasína a připravovati trvalé naše podruží Zajičkovy hegemonie. Ve schůzi obecního výboru dne 11. III. 1874 učinil notář Poleschensky pilný návrh: »V městě Prostějově budiž zřízena obecní spořitelna a zastavárna«. Návrh byl vlastně opakováním návrhů z let sedmdesátých a měl vlastně znít ve smyslu, aby stará usnesení byla aktivována. Proto jsem navrhl, aby jednání o návrhu Poleschenského bylo odloženo do schůze příští, avšak Zajičkovci tak netaktně nás odbývali, že jsme ze schůze odešli. Do komitétu pro vypracování stanov nebyl z nás zvolen nikdo, kterého jsme si přáli, a aby se vědělo, že osten jest namířen proti straně národní, došlo v příští schůzi výborové i k útočení proti kontribučenskému fondu a záložně. Dle našeho přesvědčení, které tkví v potřebě i nutnosti obecní spořitelny, nedocílí Němci takové spořitelny, jaké Prostějov potřebuje. V českém městě, v hanáckém kraji významnou spořitelna bude jenom tehdy, až bude míti správu českou, až se Prostějovu dostane přirozené většiny české. K tomu dojde a teprve v té době obecní spořitelna bude ústavem obecně spořivosti a obecné síly«.

»K tomu ještě máme daleko — zatím třeba újeji spojovati rozházené řady, membra disjecta, a hojiti tekoucí rány. K těm patří také »Občan«. Ztratil většinu prostějovských odběratelů a proto po obecních volbách přestal uveřejňovati »Věstník Prostějovský«. Bez novin dnes již nelze růsti a proto nám nezbude, leda připravovati se na vydávání nového časopisu prostějovského a jednati s Josefem Vrlou, který touží zpátky do Prostějova . . . Nového advokáta již máme — Dr. Josef Kolovrat v březnu otevřel kancelář v domě rukavičkáře Klementa vedle kasárny a má prý již pod rukou zabezpečeny trvalé místnosti »u měsíčka«. Není sice rázu ani temperamentu Dra Fanderlíka, v řeči zatruhuje německy, jeho choť správně česky neumí, ale lze u něho spoléhati na vytrvalou i obětavou práci národní. Hlavně v »Matici školské«. Němci také již dostali příprež — advokaturu ohlásil Dr. Jaroslav Kallab v domě dědiců po Dr. Heinovi, jehož jest zetěm . . .

Škoda, přeškoda, že naše spolky necítí svěžího vánku jara! Čtenářský spolek i Orlica jsou jakoby pod škraloupem ledovíce, Vlastimila odchodem Živnostenské banky ztratí čilou předsedkyni Staňkovou-Hřímálou. Milou upomínkou na ni

zůstane lednový koncert, při němž Antonín Vávra, první tenorista opery královského divadla v Praze, zpíval »Na Moravu« od Pivody, rozmarnou píseň »Já papežem chtěl bych býti« z Hřimalého opery Zakletý princ a j. A kdo by z nás zapomněl na partie z »Prodané nevěsty«, kde Mařenku zpívala pí Staňková, Jeníka p. Vávra a Kecala p. Jan Kaiser za řízení šťastné taktovky Eduarda Skály? . . . Ochotnický spolek ani za předsednictví Karla Novotného není štikou, jakou býval, a Měšťanská beseda? Jest v tísní společenské i peněžní a předplácí jen Světlozora. Ostatní časopisy dostává z druhé ruky od faráře Nováka, Jos. Waita, Karla Vojáčka, Ed. Chmelaře, P. Kosiny, Heřmana Sluky, Maxe Vítěze a od nás . . .«

»Němci hledí svoji posici upevniti mezi učitelstvem — na dni 24. a 25. května svolávají do Prostějova třetí »allgemeiner mährischer Lehrertag«, v němž také má býti dekorován člen »Školy« učitel Antonín Skála. Jan Kaiser chce na sjezdu zabrániti mrvařským svodům učitelstva tím, že se sjezdu zúčastní a bude na něm mluvit i přednášet česky, ale asi se zklame. Sjezd bezohledně zavdává centralisticko-dualistickým listům, jak tuším, podnět k jásoťu, že moravské učitelstvo se obrací po větru ústaváckém. Crhova »Mrva« již to napovídá a předseda ministerstva Auersperg veřejně na radě říšské přiznal, že Mrva jest vládním listem a vyslovil spokojenost s jejím počínáním. Nežekl sice, že Mrva má ročně 14.000 zl. »předplatného« od vlády, ale všude se to ví«.

»Radost tedy bude mít i náš Rupp a zapomene při ní na starosti s dělnickým hnutím. To se usilovněji šíří po vídeňském krachu, který vedl také ke značné nezaměstnanosti. Vždyť i v jedině Vídni jest 23.000 tovaryšů, nejvíce zámečníků a krejčích, bez zaměstnání a celkem se tam čítá 100.000 lidí bez chleba. Objevily se tam pobuřující plakáty a schůze dělnické všude se rojí a chystají dělnický sjezd na 5. a 6. dubna v Badenu. V Prostějově svolaná schůze dne 22. III. 1874 »na sejpce« u pí Štanderové měla na pořadu jednání: 1. Bídné postavení řemeslníků vůbec. 2. Postavení malého průmyslu proti dělnictvu. 3. Všeobecný delegovaný den. 4. Volné návrhy a volba vyslance. Veškeré druhy řemesel byly zastoupeny. Přítomen byl policejní komisař radní Vincenc Proksch a sekretář c. k. okr. hejtmanství. Schůzi předsedal Karel Wopalka. V zahajovací řeči viděl Karel Sklenář možnost odstranění

bídy řemeslnictva v zastoupení dělnictva na sněmu i na radě říšské. Žádejme je a »zajisté že žádosti, prosby a stesky naše si proklestí cesty až k nejvyššímu trůnu, odkud pomoci doufáme«. O programu mluvil občan Stára z Brna česky a občan Jindra z Brna německy, načež přijata jako na jiných schůzích socialistických resoluce, nemilá vládě a protichůdná robotářským a otročivým snahám kasína: »Následkem velké bídy, která zhoubně na dnešní stav dělnický působí, dovoluje sobě shromáždění dělníků, dne 22. března 1874 odbývané, následující žádost k vládě podati: »1. By vysoká vláda ráčila za svou povinnost uznati a co nejdříve v zákon uvéstí, by normální pracovní doba v celém rakouském státě na 10 hodin ustanovena byla, práce v trestnicích zamezeny, ženy a dítky co možná z továren odstraněny; 2. zrušení školního platu a kolků novinářských; 3. zrušení nucených společenstev a zavedení odborných spolků; 4. všeobecné právo hlasovací a zařízení dělnických komor v každém okrese, kde obchodní komory zřízeny jsou; 5. zařízení průmyslových a odborných škol« atd. Po přijetí resoluce zvolen byl občan Karel Sklenář delegátem na sjezd v Badenu . . .«

»Ruppovi a také Prokschovi nahání také zastavárenská akce socialistů, zejména nyní, kdy notář Poleschensky chce obecní spořitelnu se zastavárnou. Dne 9. II. 1874 podán byl Karlem Sklenářem a spol. u c. k. okr. hejtmanství návrh stanov na spolek »Zastavárna, vzájemně podporující spolek řemeslníků v Prostějově« s dotazem, zda-li by vysokého schválení dle zákona o právu spolčovacím dojíti mohl. Výměrem ze 26. II. 1874 č. 1027 obdrželi nadřečení odpověď v ten smysl: Na dotaz o stanovách zamyšleného spolku Zastavárna vyslovilo se c. k. místodržitelství dne 20. II. 1874, že dle předloženého návrhu tento spolek nepodléhá ustanovením zákona o společenstvech, nýbrž že tentýž dle zákona od 9. IV. 1873 o společenstvech pro napomáhání živnosti a hospodářství u c. k. krajského soudu oznámen budiž k zapsání do rejstříku společenstev a pak opis stanov sem předložiti dlužno. Jelikož ale dle vedle ležících stanov také přijaty budou vklady proti úrokům od osob do společenstva nepatřících, též se upozorňuje na § 93 onoho zákona, dle kterého k tomu potřebno vymoci přivolení vysokého ministerstva.

Rupp.«

»Toť také jeden důsledek nezaměstnanosti a lichvy, avšak

ještě více důsledků zvyšující se drahoty. Statistika ji potvrzuje. Průměrné ceny životních potřeb byly okolo roku

	1670	1770	1870
1 libra hovězího masa	4 kr.	6 kr.	25 kr.
1 libra chleba	1½ kr.	2 kr.	7 kr.
1 měřice pšenice	1 zl.	2.25 zl.	4.80 zl.
1 měřice rži	70 kr.	1.50 zl.	3.60 zl.
1 libra másla	11 kr.	16 kr.	35 kr.
1 loket vídeňského plátna	19 kr.	— kr.	50 kr.
1 sáh měkkého dříví	22 kr.	1.35 zl.	6.30 zl.

a při tom jaké mzdy?

denní mzda mlatce	5 kr.	7 kr.	42 kr.
roční plat čeledína	9 zl.	9 zl.	40 zl.
roční plat děvečky	4 zl.	4 zl.	32 zl.

A letos jest ještě draže — pšenice se platí 7.71 zl., ryž 5.84 zl., libra hovězího 35 kr., libra chleba 12½ kr. V Prostějově tyto poměry bolí více, než kde jinde, a proto Našinec píše o vystěhovalectví u nás: »V Prostějově jest čilý ruch vystěhovací do Ruska, jehož příčinou jest nedostatek práce a špatné výdělky. Tkalcovství odkvétá, továrny na obuv zanikají. Z celých ulic se lidé vyprodávají. Stěhování se usnadňuje zálohou, již se vystěhovalcům od jakýchsi jednatelů dostává«. Našinec sice v této otázce přestřeluje, ale vystěhovalectví tu jest a plíží se již i na venkov — ze Smržic se stěhují do Polska«.

Venku ozvalo se pronikavé ječení píšťaly nákladního vlaku a oba vyprávěči vyhlédli z okna.

Reditel Martinák se při tom rozhlédl po volné, rozsáhlé prostře mezi ulicí Olomouckou a Kosteleckou a upozornil Dra Bittnera:

»Severní dráha vzbudila myšlenku i touhu, aby stavěna byla dráha od Prostějova k Plumlovu a do našich hor. Vyžádala by si arciž druhé nádraží v této části města a — vizte! — tato volná prostora jest pro ně jako stvořena. Nejkratší cesta k tomuto nádraží šla by přirozeně od fortny přes dřevní forotu a proto třeba se postavit proti snaze Hatzurově, aby v těchto místech trvale zakotvil tím, že by mu obec prodala svůj pozemek vedle bývalého špitálu« . . .

Dr. Bittner přikývnul a, podívaje se na hodinky, bral klobouk a odcházel. Martinák šel s ním. Na začátku Kostelecké ulice

je zastavil Mořic Zweig a, ukazuje na svůj nově postavený dům, pravil:

»Na místě přízemního domku Jana Megisky, kterýžto měl jen dvě světnice, postavil jsem r. 1873 nový, rozsáhlý dům jednopatrový o 19 pokojích a jsem v něm jako na ostrově — na rohu ulice i podél farní zidky jest důl na dolu a bláta po kolena. Vaši žáci, pane řediteli, tak tak že se v něm neutopí — podejme společně se sousedy žádost o zřízení trotoiru«.

Od pivovarského sklepu vynořil se správce Arnold Binko a Zweig upozornil na něho: »Byl duší Dvořákových závodů a nyní aby měl duše dvě — měšťani prodali pivovar bratřím Mořici a Bedřichu Wintrům za 64.800 zl., Dvořák se již ohnal a vedle své sladovny začíná stavěti nový, druhý pivovar a Binko aby při tom sešedivěl. Právovářečníci jsou rádi, že již prodali. Jejich korporace zanikne. Zůstane po ní jediná památka— »invalidní nadace právovárečného měšťanstva v Prostějově«, kterou založili dne 11. III. 1869 pro své potomky, v první řadě pro vojenské invalidy, výdělku neschopné, a v druhé řadě pro své syny jako vojenské vysloužilce. Ale ze svého bohatství mnoho jim toho nedali — na nadaci tehdy složili státní obligaci v nominální ceně 460 zl. a hotovost 2 zl. 87 kr. Snad později k tomu několik stovek přidají« . . .

Přebrodívše se uličním blátem a přešedše po můstku na chodník mezi zbytky valu, který české zastupitelstvo za Flor. Nováka získalo pro regulaci této části města od právovárečného měšťanstva, a mezi »círgartnem«, Dr. Bittner a ředitel Martinák teskně se zahleděli na skomírající stromy parčíku. Při úpravě silnice, jak byla dojednána se silničním výborem, byly také kmeny stromů zasypány do výše dvou stop a od té chvíle hynou. Usýchá i obdivovaný zimostřáz . . .

Před fortnou odbočili k obelisku syndika Jana Spanie a jako otcové města rozmluvili se o městském parku, projektovaném v tomto kvadrantu města.

Sadařský a okrašlovací spolek, který byl již úředně schválen a má 26 členů zakládajících s příspěvkem 5 zl. a 125 členů činných, navrhl městské radě zřízení parku. Po zrušení valů na jižní a západní straně města zůstala promenádou jen severní část valu v podobě, jak byla upravena r. 1825, s akátovou alejí a řadou hradebních jasanů, zasázených r. 1841. Promenáda sahá od fortny až po gloriety proti šerhovně a

ohraničena jest směrem k Vápenici širokým sadem ovocným a k hradbám příkopem hradebním. Příkop hradební i vápeniční byl po celé délce prostoupen stokami pro nečistotu a zápach z nich odpuzoval. Část tato jest v městě jediné vhodné pro park a obecní výbor dne 22. IV. 1874 zřízení jeho na těchto místech usnesl a zmocnil městskou radu, aby předběžné práce vykonala. Ježto finanční poměry nedovolují ihned zřízení parku v celém rozsahu, třeba jej budovati po částech. Zednický a tesařský mistr Josef Ošťádal byl pověřen, aby vypracoval situační náskres parku a na podkladě jeho měl zahradník velkostatku v Brodce Josef Šeha předložiti návrh úpravy sadové, hlavních figur a květinových i keřových stromů. Návrh tento došel 26. V. 1874 a má se přistoupiti k provedení díla. Ale jak? Jedni chtějí, aby se val zachoval, aby se příkopy zasypaly a osázely stromovím. Ale k tomu dle výpočtu znalce bylo by potřeba 57.000 fůr násypu, ježto každý příkop, podle valu běžící, má 150 sáhů, oba tedy 300 sáhů a 12 sáhů šířky. Náklad by na takový zásyp byl 61.200 zl., kdyby se oba příkopy chtěly zasypati odváženým rumem a smetím, zasypání by trvalo 28 let, při čemž by se zničilo asi 200 stromů, které s velkými obětmi tam byly zasázeny. Při stavbě školní budovy u olomoucké brány navázela se hlína z valu ke hradební zdi a tou se zasypaly také jásy, které hned začaly zakrňovati jako ony stromy v »círgartnu«, a bylo nutno hlínu od nich odhoditi. Dočasný stav úpravy sleduje, aby zachován byl starý val i s akátovou alejí a aby příkopy byly zplanýrovány. Zásypem příkopu povstane nová cestička, na vyvýšeném valu zůstane cestička druhá, zachová se glorieť a postaví se 4 nové lávky. Okrašlovací spolek na pozemní práce dostane 200 zl.

Dr. Bittner se zamyslel a dodal: »Nebylo by účelnějším, rozkopati val, zasypati jím hradební příkop a park zbudovati od zdi hradební až po Vápenici?« . . .

U olomoucké brány zadívali se na budovu školní, která byla již palácem německé reálky, a ředitel Martinák si postesknul: »Kdy naše reálka dostane od obce, co jí patří? Budova stála 130.000 zl. a na úhradu se nedostává 12.000 zl. Ty chtějí opatřiti půjčkou nebo je připočísti k půjčce, kterou připravují na stavbu nové budovy pro školu dívčí. Komitét pro stavbu této školy navrhuje ji na jižním kvadrantu rozšířeného města, poblíže místa, kde stávala židovská košerovna. Inženýr Kühn

vypracoval již nákres budovy a náklad stavební čítá na 60.000 zl. Pro poplatníky jest při tom trpko, že obec musí dnes draho vykupovati stavební místo, které nedávno tak výhodně dala pánům Bösovi a Hamburgrovi, nepamatujíc, aby si některé stavenišť vymínila. Dnes vykupujeme obecní majetek pro školu dívčí, zítra tak může býti pro školu chlapeckou — je to prozíravá politika obecní? Je to neschopnost anebo ohledy na zájmy těch »těžších« kasiňáků?« ...

»Těžko rozhodnouti«, přikývnul Dr. Bittner. »Náš obecní rozpočet na rok 1874 vykázal schodek 4776 zl. 13½ kr. a Němci ho chtějí uhraditi prodejem neproduktivní »stromové školky«, kde se dá založiti nová ulice, a prodejem obecního pole mezi sladovnou a nově regulovaným tokem Hloučely. O tento již zakročila I. rolnická sladovna prostřednictvím Josefa Waita a nového člena správní rady a pokladníka Karla Vojáčka. Prodej »štěpnice« narazil na obtíže — při prodeji pomýšlí se na zrušení rybníku proti ulici Trávnícké a tomu se vzpírají majitelé domů z této ulice stejně jako sousedé z ulice Vrahovské, Újezdské, Dolní a Držovské. Společně s Antonínem Jiříčkem podali ohrazení proti zrušení rybníčku. Píší v něm: »Rybníček má velikou cenu pro nás i pro Starou stělnici a dilem i pro Senný trh. Neboť obyvatelé řečených dílů města, ponejvíce řemeslníci a rolníci, mnoho a rozličného dobytka chovají, k jehož vybrodění tento rybníček nevyhnutelně potřebují. Rybníček od »nepamětných« časů rybníčkem byl a také i nadále zůstati má, jelikož pro případ ohně velmi dobré služby prokázal, anžto dosti hluboký jest a vždy hojně vody chová. Žádá se vypustiti rybníček z obmyšleného prodeje planiny, zvané »stromová školka« a aby rybníček patřičně vycouzen, vytařen a při cestě slušným zábradlím opatřen byl« ...

Od Milosrdných se blíží notář Einaigl s Dr. Zaillnerem.

»Ruka již jest v rukáve«, při pohledu na ně vzpomenuť řed. Martinák. »Einaigl již není »mužem středu«, jest již hanoveránským šarfršicem a profesori německé reálky budou u něho mívati dostaveníčko. V březnu začal s přestavbou svého domu č. 32 Olom. předměstí²⁷⁾ a nádherně si při něm vypraví zahradu ve výměře 775 □ sáhů, s basinem uprostřed. V zahradě prý bude i bengálské osvětlení a od basinu se budou vypouštět

²⁷⁾ Olomoucká třída čís. 24.

rachejtle. Němci Einaiglovi již dnes svítí bengálem — zvolili ho s drem Kallabem do místní rady školní a také jest jejich kandidátem do výboru obecní spořitelny . . . Co pak ale se nemilého přihodilo Dru Zaillnerovi, že má klobouk tak hluboko v čele a vyhýbá se lidem?»

»Došlo i na jeho nedotknutelný majestát. Němec Bernard Becker vydal r. 1873 dílo »Briefe deutscher Patrioten an Louis Napoleon« a Občan přinesl z něho úryvek, týkající se Dra Zaillnera. Žebrové listy německých politiků padly do rukou republikánské vlády ve Francii a byly od bibliothekáře pařížské bibliothéky Jindřicha Bordiera na ostudu Němcům vydány. Mezi žebrajícími byl i prostějovský advokát Dr. Inocenc Zaillner. Becker vypravuje: »Inocenc Louis Zaillner, doktor práv a zpravodaj při zemské finanční prokuratuře v Linci na Dunaji, jenž již dříve za dodání psaných listů, pocházejících od vévody Zákupského, zlatou médaili byl obmyšlen, žádal mezi jiným dne 4. dubna 1854 kříž čestné legie za to, že veřejně s nepřátely Ruska souhlasil a francouzsko-rakouskou alianci, v celé Evropě se souhlasem přijatou, doporučoval. Jakožto nejmenší odměnu žádal, aby směl zlatý peníz, již dříve obdrženy, s nápisem od francouzského císaře samého sepsaným, na červené stužce nositi«. Napoleon asi zásluh Zaillnerových neocenil, neboť Becker dále píše: »Inocenc Ludvík Zaillner, doktor práv, dříve referendář zem. fin. prokuratury v Linci, v r. 1863 opakuje svoji prosbu, již dne 4. IV. 1854 a dne 16. III. 1858 císaři předloženou, aby mu totiž císař Napoleon udělil řád nějaký odměnou za oddanost, kterou Zaillner politice francouzského císaře osvědčil. Mimo to žádá pan Zaillner ještě rukopis císaře, několik tahů mocné ruky, která řídí osudy světa vzdělaného« . . . V kasině o této nedůstojné žebrotě, ponižující prý význam Němců a nepředvídací rok 1870, již vědí a bohorovnost muže »unser alles« se posílá do mošny. Je-li to počátkem obratu v jeho štěstěně, může hrom udeřiti také do jeho poměru k moravsko-slezské ústřední dráze železniční« . .

Za řeči došli na Mariánské nám. a Dr. Bittner připojil: »U nás také udeřilo — z domu lékárníka Karla Vojáčka byla ve velikonočním týdnu snata firma Živnostenské banky, která v Prostějově přestala existovati. Wochenblatt má z toho divokou radost a jizlivě napsal, že banka »odešla se zanecháním ekvipáže, koní a psů«.

Radost kasina jest také kořeněna vědomím, že náš společenský život ztratil paní Staňkovou a že nám v ní odešla živá připomínka na Rusko — jest sestrou vynikajících hudebníků bratří Hřímálých, z rodiny pocházející z ruského Polska, odkudž se její předkové odstěhovali do Čech. Jest to rodina hraběcí a car Alexandr II. jí šlechtictví potvrdil» ...

XXIV.

Do Prostějova se ze Slováků dováželo mnoho sušeného ovoce, nejvíce hrušek a křížal, a Arnošt Spurný »u tří zajíců« je skupoval pro vývoz i pro místní prodej na drobnó. Kupovaly je ovocnářky a babky »křížalkářky«, které »sedávaly« na městě.

Před Novým domem »seděla« křížalkářka Briontová. Na desce dřevěného krámečku o čtyrech hůlkovitých nohách měla rozloženy hrstky bukvic, dyňových jader a hliněné talířky, jak je vyrobili hrnčíři z bývalého cukrovaru v ulici Kostelecké, a na nich po hrstce křížal, které se z »křížalkové vody« lákavě smály na mlsné jazyky okounějících chlapčísk. Z těch se ke krámku protlačil výrostek, položil krejcar na desku, bral do ruky mísku křížal a významně mrkl na okouněče. Ti hned se zhrkli k němu, jakoby mu chtěli bráti z misky, jeden z nich úmyslně a dobře mířenou ranou podtrhl nohu krámku, krámek se převrátil a křížaly se rozletěly po dlažbě a okouněči se na ně vrhli jako kvičaly na zralé jeřabinky — kupovali lacino jako ty kvičaly.

Briontka se dala do křiku a láteření, z nálevny Nového domu vyběhl policejní kaprál Josef Spargl, chtěl se rozehnati proti záškodníkům, ale maje »v prvním poschodí«, klopýtl, porazil křížalkářku a, jak byl dlouhý a široký, roztáhl se na dlažbu.

Dohru měl na policejním úřadě. Radní Vincenc Proksch ho přivítal: »Už zase? Kdo byl vícekrátě trestán jako pijan, ale pije dál a nedbale slouží, bude propuštěn.«

Radní nahonem podepsal výkaz oznámených a klasifikovaných koní v Prostějově v r. 1873 — bylo jich v něm zapsáno celkem 234 a sice 49 koní ve vnitřním městě a na předměstích

brněnském 24, na olomouckém 78, na plumlovském 48 a u Sv. Anny 35 — a chystal pro městskou radu oznámení hříchů Sparglových.

A jak mrzutě! Úkol se na něho dnes valí za úkolem. Notář Poleschenský ve schůzi 22. VI. 1874 učinil pilný návrh, aby se zavedla daň ze psů — 2 zlaté z každého —, a policejní radní aby se staral o soupis psů i o psí známky . . . Turnerský spolek hasičský byl ve smyslu hasičského zákona v březnu 1874 schválen, připoután blíže k obci, obec převzala řadu materiálních povinností k němu, obě korporace jsou si proto již ve vlasech a policejní radní aby zjišťoval potřebu hasičství za potřebou . . . Mořic Zweig společně s občany Kostelecké ulice zažádal o zřízení trotoiru mezi farským dvorem a okresní silnicí, městská rada nezřizuje ani dlážděný chodník, který byl v obecním zastupitelstvu odhlasován, a policejní radní aby den ze dne konejšil rozhořčené sousedy . . . Josefu Hatzurovi zadána byla kanalisace Vápenice od domu Eduarda Horáka po bývalý vojenský špitál, bezpečnostních opatření tam není a policejní radní aby se o ně staral a za ně odpovídal . . . Také tržní odpovědnost se zvýšila. K posavadním čtyřem výročním trhům koňským a dobytčím byly městu povoleny r. 1873 další 2 trhy a sice jeden v úterý doby velikonoční a druhý v úterý před Božím Tělem. Starostů dají hojně — vždyť ani přespolní jarmarky a trhy neminou bez zákroků prostějovské policie, ať si při odjezdu, ať při příjezdu trhovců. A těch jarmarků a trhů jest jako máku — v Plumlově jsou ročně 3, v Kostelci 3, v Kralicích 2, v Dubě 4, v Tovačově 5 a v Brodce 3! — A té mrzutosti s lichvou! Lichváři zdejší berou z jednoho zlatého měsíčních úroků 4—5—6 krejcarů, to jest 48—60—72%. Pro to si socialisté zřídili zastavárenský spolek v místnosti hostince Jana Kompošta »u zlaté koruny« a spolek jest již zapsán do rejstříku společenstev jako »Zastavárna, vzájemně podporující spolek řemeslníků v Prostějově, zapsané společenstvo s ručením neobmezeným«. Řídí jej Karel Sklenář jako kontrolor. Dobře, lichvářům se alespoň částečně zatne žilou, ale má toto společenstvo budoucnost? Již dnes si stěžuje na slabou účast spolkových členů a policejnímu radnímu hojně přidává dozorčí starosti. Duby na pořádek dohlížel i v domě, z něhož purkmistr Konstantin Czerny řídil pořádek v městě! . . . A co víc — Vincenc Proksch aby se ještě staral o panny! Při faře

otaslavské zařídil farář Ignác Mikšík nadaci k odměně počestných pannen a odkázal k tomu účelu pro panny Otaslavské a Brodecké 400 zl. pro panny Dobrochovské, Ondrátické a Snihotické 300 zl., celkem nadaci 700 zl. v bankocetlích, což v nynějších penězích jest 136 zl. 12 kr. Podělování pannen 5% úroky má se díti v období pěti let, tedy obnosem 33 zl. 90 kr. Z toho připadá pro jednu pannu Otaslavskou nebo Brodeckou 19 zl. 37 kr. a pro jednu pannu z druhé skupiny 14 zl. 53 kr. Nárok na odměnu mají panny, které nejméně 30 roků staré jsou a které také mravným vysvědčením od představenstva obce s podpisem dvou sousedů z téže obce se vykážou, že po celý ten čas se mravopočestně a vzorně chovaly a že pannenství neporušené zachovaly. Kdyby se o podíl Otaslavský nebo Brodecký měla ucházeti dcera bývalého kdysi kniháře prostějovského Jana Brettschneidera, má přednost na těch 19 zl. 37 kr. Farář Mikšík klidně si spí na hřbitově a ty, policejní radní, zjišťuj pannu Brettschneiderovu! . . .

A kdo by si byl kdy pomyslíl, že policejní radní i ve školství bude mít větší agendu než místní, než okresní rada školní! Tyto se u zeleného stolu usnášejí o budkách německých škol, a ty, Vincenci Prokschi, se starej o špačky pro ně. Posavadní utrakvistická škola chlapecká i dívčí sama sebou podporovala převahu němectví a nebylo třeba, aby se jim nadhánělo. Ale dnes? Stavba nových školních budov pro ně vyvolala snahu po jejich rozdělení dle vyučovacího jazyka a výsledek její? C. k. zemská rada školní nařídila rozhodnutím ze dne 20. června 1874 č. 14868, aby dosavadní utrakvistická obecná škola chlapecká rozdělena byla na pětitřídní německou a na pětitřídní českou školu s povinností, vyučovati druhému zemskému jazyku jako předmětu nezávaznému. Totéž stalo se i se školou dívčí rozhodnutím ze dne 6. VII. 1874. Špačci se rozletěli na dvě hejna a nastává hon, kterým by se hejno slovanské rozptýlilo a aby se větší jeho chumáč zahnal, převedl do budek německých.

Hon byl již promyšlen v kasině a v prvním kole sevře českou školu chlapeckou, ze které matiční reálka čeká dorost žactva a bez kterého by německá reálka živořila. České škole budou přiděleny učirny až ve druhém patře německé reálky, školník i jiní činitelé v přízemí budou mít nerušenou příležitost k agitaci a předseda místní rady školní Frt. Neudörfel k ní

dá nejen ptačí, nýbrž i srnčí broky. Česká škola byla sice zřízena stejně se školou německou jako pětitřídka, ale Frt. Neudörfl o své újmě nařídí zápis jen do prvních čtyř tříd, aby se česká škola navenek jevila jako níže organisovaná a méně cenná nežli škola německá. Učitel Václav Vranský, který k návrhu notáře Poleschenského byl po velkém boji navržen primo loco za nadučitele pro školu německou proti Janu Trupkovi, jest již o tom důvěrně zpraven, a vzepře-li se Jan Kaiser, který byl jednohlasně navržen za nadučitele školy české, užasne, jak ho zklame zápis do třídy páté. O to se v první řadě postará policie. Kasino jí přidělilo nový úkol — zahájit boj »o české dítě«, vyškolit se v něm ku cti a slávě Vuotana, germánského boha i tvůrce života duševního a tělesného, i jeho bojových pannen Valkyr. Kdo z rodičů školních dětí bude mít vztah k působnosti policie místní nebo k přenesení působnosti obce, kdo se chce domáhati práva domovského, osvobození od školného, zaopatření chudých, zákroků stavebních nebo tržních, kdo bude čítati s nájmem obecních polí, nebo krámků, kdo se bude třásti před metlou zákona, každý projde jakoby zbrojnicí středověkých mučidel a nebude mnoho těch, kteří odolají jejich hrozbě. Stejně se policie zařídí, uskutečnila se návrh ředitele Scheinera, učiněný 22. VI. 1874 v obecním zastupitelstvu, aby se zřídila učňovská škola pokračovací s večerními kursy. O německé reálce se netřeba zmiňovati — pro tu byla již policie v horečné činnosti.

A jak témuž cíli prospěti může obecní spořitelna! Úřadovna její jest v obecním domě a pokladníkem i účetním jejím jest městský důchodník Josef Němčický a zapisovatelem městský registrátor Frant. Marecký. Kdo půjde pro výpůjčku, jistě se ohlédne ku dveřím, za nimiž přísně hledí Zajiček, a změkne jako vosk!

Spořitelna může také oslabiti soudržnost národovců i jejich význam a Zajiček již se o to pokusil. Stanovy ústavu byly přijaty jen v otázce spořitelny a otázka zastavárny odsunuta ve schůzi zastupitelstva dne 23. IV. 1874 a již ve schůzi dne 18. VII. 1874 mohl měšťanosta Zajiček sdělit, že místodržitelství statut obecní spořitelny schválilo výnosem z 10. VII. 1874. V téže schůzi byla provedena volba spořitelního výboru a přispěla k citelné porážce Slovanů. Ředitel Frt. Martinák a Josef Wait navrhli, aby se volilo dle volebních sborů, a žádali, aby

si III. sbor sám volil šest zástupců. Sledovali tím cíl, aby do výboru spořitelního vyslali muže, kteří by vhod byli straně národní bez ohledu na souhlas neb odpor strany německé. Zajiček prohlásil tento způsob volby za nepřipustný a požadavku strany národní nepřišel vstříc ani ohledně její kandidátů. Zamítnut byl návrh Klementa Nezvala, aby se tedy všech 18 kandidátů volilo aklamací, a tím dáno na jevo, že Němci nebudou voliti Eduarda Horáka, o něhož strana národní usilovala. Proto se národovci volby nezúčastnili a 20. ev. 18 hlasy byli do výboru zvoleni: notář Alois Einaigl, mydlář Raimund Pichler, bílař Jan Sobota, palírník František Weigl, stolář Ant. Wolf, Dr. Inocenc Zaillner, František Možný, Klement Nezval, Jan Sonnevend, pekař Cyril Budík, radní Ferd. Gross, palírník Arnošt Spurný, kupec Adolf Wild, Pavel Mařcha, Jan Mrázek, Ferdinand Böse, Frt. Neudörfl a Karel Vojáček, jehož Němci volili proti Eduardu Horákovi. Za náhradníky zvolen byl kupec Rudolf Vogl a kotlář Karel Brückner. Vláda komisařem spořitelny jmenovala c. k. okr. hejtmána Ruppá.

Nespokojenost strany národní projevil také Karel Vojáček, který volby nepřijal, a na místo něho pak povolán byl náhradník Rudolf Vogl. Nespokojenost byla tím větší, že v ustavující schůzi prvního spořitelního výboru byli mimo výbor jmenováni řediteli poštovní Frt. Sedláček, notář Jan Poleschensky, František Wichterle a Frant. E. Czerny, za náhradníky kupec Karel Schmida a Rudolf Bellony, ač dle stanov mělo ředitelství býti voleno ze členů výboru spořitelního. Předsedou výboru zvolen byl Dr. Zaillner a prvním předsedou ředitelstva byl měšťanosta Jan Zajiček. Nespokojenosti Slovanů se mnoho nedbá, ona spíše vyvolává projevy škodolibosti, avšak nemilou jest nespokojenost Židů. Ta vyvrcholila i v novinářské »Zasláno« ve Wochenblattu, v němž se israelité štvou proti spořitelně. Volá se v něm: »Obecní výbor nejmenoval do Obecní spořitelny ani jednoho žida. To jest intollerance konfessionelní a kopanec 200 židovským příslušníkům křesťanské obce, kteří platí $\frac{1}{7}$ daní i $\frac{1}{7}$ obecních přírážek. Odkazovati je na to, že židé mají vlastní obec, jest proti liberalismu, k němuž se prostějovští židé hlásí...«

V první schůzi ředitelstva usneseno, aby spořitelna začala úřadovati dnem 15. VIII. 1874, úroková míra stanovena na

6% ze vkladů a na 7% z výpůjček. Vkladní knížky usneseny německé i české, ale úřadování a vedení knih jen německé. Že to bylo vědomým ostnem proti české národnosti, o tom svědčí, že německých vkladních knížek bylo objednáno 1000, ale českých 4000. Také bylo usneseno inserovati v Prossnitzer Wochenblattu, v Crhově Moravanu, v Občanu a Našinci. — Inserce zdůrazňovala, že za vklady ručí město Prostějov 10 tisíci zl., hypotekárně zajištěnými na domech č. 67 a 68 Vnitřního města²⁸⁾, a celým svým jménem i poplatní silou. Za úřední dni a hodiny byly vyhlášeny: pondělí, čtvrtek a sobota od 9—12 hod. dopolední . . .

Radní Proksch měl na mysli také význam obecní spořitelny pro volby, ale byl vyrušen pronikavými zvuky horny, která se ozývala z Vodní ulice — aj, aj, musikálnost obce již se hlásí! Městská rada ve schůzi zastupitelstva dne 13. VIII. 1874 navrhla, aby se zřídila městská kapela. Měšťanosta Zajíček sám potřebu i výhodnost její odůvodňoval a žádal, aby se jí do vínku dalo 600 zl. a aby se vypsál konkurs na kapelníka, který bude povinnen 8 hochů učití bezplatně — embryo městské hudební školy! Hornista patrně o tom již ví a upozorňuje na sebe. Avšak marně — kapelníkem městským nebude nikdo jiný, než Antonín Lehar, vojenský kapelník v disponibilitě, a přírkne se mu roční služné 600 zl.! V kasině bylo o tom již rozhodnuto . . .

Do kanceláře se vsoukl policejní strážník, zasalutoval a hlásil, že obeslaný Antonín Štandera již přišel. Radní napřímil svoji pomenší, ale tělnatou postavu, přehladil si knír a přímo se dal do Štandery, který již stál u dveří:

»Divně spravujete hospodu své matky. Nedávno jste měl »na sejpce« schůzi socialistů a o muzikách to tam výtržnostmi a bitkami vřeští a řinčí. V neděli to tam s dragouny došlo až na odtržené trnože a snad i na nože. Kdo byli největší výtržníci, ať je potrestám s vámi?«

»Opravdu chcete, abych je jmenoval?«, ledabyly se optal Štandera a, když radní kývnul hlavou, přikročil ode dveří až k němu a pošeptal mu do ucha: »Vaši dva synové, vaše dvojčata«.

Proksch se chytil za ucho, jakoby mu do něho lezl škvor,

²⁸⁾ Nyní budova museální.

otočil se k oknu, jakoby z něho chtěl vyčisti rozsudek, a za hodnou chvíli trhaně vybuchoval:

»Dragouni! ... Čert odnesl z Prostějova husary a d'ábel za ně nasadil dragouny, ... no, ... ano, ano, .. no, strhneme jim sedlo s valacha i ostruhy z opatků — — kasárnikem na ně! ... A vaše »sejпка?« Střelnice jí vzala odvody, a bude-li žejbrovat třísky z trnoží a nikoliv zrní, přijde také o taneční licence« ...

Policejní radní si po odchodu Štanderově setřel pot, kterým mu jeho dvojčata zalila čelo, popadl klobouk a pryč z úřadovny — křkavec nespí a mohl by mu ještě leccos nastrojiti!...

U brněnské brány, do níž vyzývavě trčel jeho dům, oddýchl si spokojeně — při hlubším zakládání niveau silnice přišlo se na kameny a zdivo starých pevnostních hradeb a stok a plynárna na pevný jejich podklad staví nový plynový kandelábr. Nový věk se tu opírá o středověk a on, Vincenc Proksch, tím získává. Až od Černého dvoru půjde s mydlářem Pichlerem z tarokové partie — kartař přirozeně má prohánět pagátla, jehož vyvolává na svět! —, bude cesta k jeho domu osvětlenější, než byla za Švédů, za Torstensonu, když brněnskou bránu vyhazovali do povětří ...

XXV.

Národní Prostějov příznivě přijal vstup moravských poslanců na radu říšskou, které se od r. 1863 vzdalovali, a očekával, že Dr. Pražák, P. Wurm, Dr. Mildschuh, Dr. Fanderlík, P. Weber, Dr. Mezník, Ganzwohl a Dr. Šrom v aktivní opozici pro národ vykonají více, nežli docílila oposice pasivní. Litoval jen, že v abstinenci setrval hrabě Egbert Belcredi, který byl všeobecně vážen.

Na říšské radě podal Dr. Alois Pražák vyjádření, že moravští poslanci vstoupili do sněmovny, aby spolupůsobili k dorozumění, by hluboce porušený mír v říši se upevnil a dospělo se k ústavě, která na právu spočívajíc, by zabezpečena byla. »Kdyby však nebylo vyhlídky k dorozumění, o něž jsme se vždy zasazovali, pak trvám, že nemá býti mé a mých přátel

vstoupení do tohoto domu na újmu názorům, jež jsme tak často vyslovili. Doufám, že v tom tím méně spatřovati lze praejudici, anžto nám je zabraňovalo naše postavení a není neznámo, že v našich zásadních názorech co do právního základu tohoto domu, který nikdy od nás uznán nebyl, nestalo se žádné změny...

Toto ohrazení bylo na levici přijato hřmotným odporem... Setrvání hr. Belcrediho při deklarantské politice Staročechů nepřímělo pro Prostějov důsledky. Hr. Belcredi byl zbaven říšského mandátu, ale při doplňovací volbě za skupinu venkovských obcí Brna, Ivančic, Vyškova, Slavkova, Bučovic znovu se ucházel o mandát, a důvěrníci moravští se usnesli, postavit mu protikandidáta. Za tohoto se hlásil prof. Deml, který propadl proti Dr. Mildschuhovi, avšak podlehl kandidatuře Dra Kusého z Brna, který také byl při užší volbě zvolen za říšského poslance. Neúspěch prof. Demla vedl ku napijatějšímu poměru jeho ke klubu poslanců zemských a k osudné nedůslednosti — do rady říšské kandidoval a znovu chtěl kandidovati s programem moravské politiky, pro účast na činnosti rady říšské, když ale mandátu říšského nedostal, začal hlásati nutnost deklarantské, abstinenční politiky staročeské, a jeho časopis Pozor zahájil ostrý boj proti Mladočechům, kteří do voleb zemských byli nuceni jíti samostatně a, získavše 7 mandátů, odhodlali se dne 15. září 1874 vstoupiti do českého sněmu a začítí s opozicí aktivní, jak se to již dalo na Moravě.

Postup prof. Demla a jeho Pozora narazil na odpor části Prostějovska, která již do sněmu hlasovala pro Josefa Hocha, proti prof. Demlovi, a vyvolával třídění okresu na skupinu Demlovu a na skupinu Hochovu. Ježto Pozor, jak v čele svém hlásal, byl oficielním orgánem hospodářské jednoty olomoucké, jejímž předsedou byl Josef Hoch, a jednatelem prof. Deml, bylo na bíledni, že protimladočeský boj Pozora přispěje také ku otřesu politických styků v okresu a snad i k rozlomu v hospodářské jednotě. Josef Hoch se v ní hned po sněmovní volbě vzdal předsednictví, které převzal prof. Deml. Místopředsedou byl v červenci zvolen František Vodička, starosta ze Smržic.

V té době také odstoupil ministr vojenství, nástupcem jeho byl jmenován pražský místopředseda bar. Koller a na jeho místo do Prahy byl poslán moravský místopředseda baron Weber.

Ústavácký tisk litoval jeho odchodu, ale český tisk byl mu rád. K čemu v Čechách ani Koller nechtěl ruky přiložit, to stalo se za Webera na Moravě. Rada největších a nejdůležitějších záložen rozpuštěna a lid uvržen do bída. A v ohledu národním! »Vzato nám i to, co jsme měli, jako na př. třebičské a hranické gymnasium, bez nichž přesycení německými školami středními, Němci by se byli obešli. Bylo za něho rozpuštění obecních zastupitelstev s většinou slovanskou, rozpuštěny a nepovolovány spolky slovanské, nesvolováno k užití práva shromažďovacího. Ale lid stojí pevně a dvouletá činnost bar. Webera na Moravě minula se s účinkem. Protivy národní ještě více se zostřily a klid, který vzdor tomu jest mezi lidem slovanským, není klidem spokojenosti, nýbrž vychází z pocitu zklamání a v důvěře ve spravedlivější budoucnost« . . .

Ta se mnohde již čekala od politiky aktivní, k vůli které Mladočeši se ustavili v samostatnou stranu a proti konservativnímu programu Staročechů připravovali svůj sjezd s programem svobodomyslným. Demlův směr licoměrně podkládal politice mladočeské za účel »odtrhnouti kněžstvo od lidu a jeho šlechty ho zbaviti a, když tak bude lid sám sobě ostaven, jej ve své prádlo vzíti a rozličnými sociálními »ideami« ho rozervati a tak prušáctví na pospas připravití« . . .

Rozlom české politiky na konservativní a svobodomyslnou nevyvolal v Prostějově bojů jako jinde. Byli sice ve straně národní vyhranění konservativci — arcit' směru dra Pražáka —, jako Jan Kaiser, Josef Wait, Karel Vojáček a j., byli v ní vyhranění svobodomyslníci, jako Ed. Chmelař, řed. Martinák, Al. Pořízka a j., ale každý z nich kladl cíl a prospěch celku nad svoje osobité názory a politicky i společensky byl snášenlivým k názoru jiných. Každý se cítil oddaným členem strany národní, nikoliv jako strany politické, nýbrž jako strany, která jest protikladem i protiváhou strany německé. — V Prostějově se tento názor tak hluboce zakořenil, že po dlouhá léta místně bojovaly oficielně jen dvě strany: strana národní a strana německá, ač v obou byly prvky i složky odlišných názorů životních i politických.

V roce 1874 soudržnost tato byla uznávána za bezpodmínečnou vzpruhu k lepšímu bytí tím více, ježto správně se poukazovalo na to, že centralismus a s ním lžiliberální němec-

tví jest v nesnázích, ne-li před rozkladem. Neúspěchy v urovnávání poměrů národnostních, vina centralismu na bursovním krachu, neúspěch vídeňáctví při světové výstavě odvracely vážené muže od strany, jež politiku obracela v intriku a z parlamentu činila nástroj despotismu. Ministři Lasser, Glaser a Unger podrželi své úřady jen k naléhání císařovu a on sám byl již velice rozmrzen šejdířstvím bursovním, jehož se zúčastnilo mnoho liberálních poslanců, a nespokojen se zákony náboženskými, jež mu byly vnuceny²⁹⁾. Nově jmenovaný mor. místodržitel svobodný pán Possinger z Choborských dával naději, že účinnost, persekučnost centralismu a německého liberalismu jest otupena, oslabena — ale Prostějov si již zvykl býti nevěřícím, opatrným Tomášem...

Stejně uvažoval předseda záložny Karel Vojáček, sedě v záloženské úřadovně nad stohem tiskopisů. Uvolil se, že od zářijové valné hromady převezme pokladnictví Matice školské, a přebíral již přípravné práce. Matiční deputace dne 2. VIII. 1874 pochodila u císaře jako dřívě, od podzimního zasedání sněmovního nedala se čekati podpora a také veřejnost může býti k reálce upiatější. Po soudu nad vídeňským Vaterlandem. Ten v dopisu z Moravy trpce žaloval na ústaváckou většinu moravského sněmu, že nespravedlivě se staví k žádostem za české školy, zejména proti Matici školské v Prostějově. Redaktor Vaterlandu pohnán byl pro tento dopis před soud porotní jako obžalovaný z popuzování proti sněmu moravskému. Obhájce jeho Dr. Karel Dostál rozvinul před porotou osudy prostějovské reálky, dokázal, že sněm ji odbýval »způsobem velmi nešetrným«, učinil paralelu s reálkou německou, která dostala podporu dvojí, zemskou i státní, ale redaktor uznán byl vinným 10 proti 2 hlasům a odsouzen byl do vězení na 1 měsíc a ku ztrátě 100 zl. z kauce. Porotci snad měli ještě na mysli persekuci pražskou, kterou postižena byla v březnu Moravská Beseda při pořádání slavnostního večeru na počest 50tiletí vydání Kollarovy Slávy dcery. Policejní rada Dederer sestříhal jí program až tak, že zapověděl přednes »Předzpěvu ke Slávě dceři«, uznal jej za revolucionářskou písničku zapovězenou, ač Předzpěv otištěn byl ve školní knize, v Jirečkově Anthologii. Nemožno prý dáti urážet

²⁹⁾ Arnošt Denis.

»samostatnou náci německou«, v níž vedle jiného se praví: —

... neb krve nikde tolik nevyžil černidlaže žádný nepřítel, co vylil k záhubě Slávy Němec ...

Dederovi vadil i sbor Tovačovského »Orle, pestrý orle«, že volá: »po Moravě litej, buď ty bratry naše, do bojů je vítěj« — jak pak by Vídeňákům nebyl trnem v oku redaktor, žádající spravedlnost pro českou reálku prostějovskou! ...

Vojáček sraštil čelo a přisunul si blíže tiskopisy, které byly novým pramenem svépomoci. Maticní výbor zažádal o věcnou loterii, ta byla ministerstvem financí povolena s výhradou, »že výhry loterie nesmějí býti v penězích aniž ve zlatě«, a loterní akce jest již v proudu. V Brně zřídily vlastenecké dámy zvláštní komitét, který bude sbíratí dárky pro věcnou loterii prostějovskou — předsedkyní jest paní Hildgarda Wurmová —, stejný komitét ustaven jest také v Olomouci a komitét paní a dívek v Prostějově s předsedkyní paní Josefinou Chmelařovou a s jednatelkou sl. Annou Novotných jest činným v městě i na venkově. Nadšení toto jest povzbuzujícím, a jistě k němu přispěl František Bartoš, spisovatel a profesor v Brně, který Matici školské v Prostějově poslal list: »Uhosподаřiv 100 zl., posílám je Matici školské v Prostějově, nebo jsem přesvědčen, že mně tam jako členu chudého národa větší úroky ponesou, než v jakékoliv spořitelně.«

Ale jak smutný obrázek českého života teskně hledí z tiskopisů loterních, jak hořce vzlyká! Výzva jejich zní:

P. T.

Před dvěma roky utvořil se v Prostějově spolek »Maticе školská«, spolek to s účely důležitými a vznešenými: aby totiž mládeži české na Moravě poskytl to, co jest předmětem nejušlechtilějších snah všech národů uvědomělých a pokročilých, totiž v z d ě l á n í, a to způsobem nejsnadnějším, nejprůměrnějším a nejrozumnějším, totiž jazykem mateřským.

»Maticе školská« zřídila a vydržuje vyšší reálnou školu, která, dospěvši letošním rokem na třídu čtvrtou, jest ve všech třídách žákovstvem přeplněna, což nejvýmluvnějším jest důkazem, že spolek sám i ústav od něho zřízený nebyly a nejsou plody nahodilé libůstky, nýbrž požadavkem přirozené potře-

by, čemuž zajisté také každý uvěří, kdo ví, že na celé Moravě, obydlené třemi čtvrtinami lidem národnosti české, není ani jediné vyšší reálné školy, kdežto čtvrtina obyvatelstva německého má ústavů podobných až na zbytek, a to nejen od obcí, nýbrž i od země a od státu vydržovaných.

Spolek s uspokojením a potěšením hledí na úspěch a zdar svého díla; neboť ústav od něho zřízený a rukou mužů svědomitých a horlivých svěřený prospívá tou měrou, že již hned prvním rokem nabyl práva, vydávati vysvědčení státní platnosti.

Avšak veliké a vznešené účely vyžadují i velikých obětí a hmotných prostředků, jimiž však »Matice školská« při dosažení nevelkého a hlavně na nezámožné třídy občanstva obmezeném počtu svých členů dosud nevládne. Nemá-li na půl cestě ustati, nemá-li důležité dílo od ní započaté zakrněti a pro nedostatek hmotných prostředků nedochůdčetem se státi, na místě aby žilo, zkvétalo a blahodárné ovoce neslo: potřebuje »Matice školská« pomoci a podpory všech, a to nejen opravdových vlastenců, jimž duševní rozvoj národa českého na Moravě na srdci leží, nýbrž i všech šlechtitných lidumilů, kteří vždy tomu se těší, když budují se chrámy vzdělání a osvěty, v nichž mládež a touto i lid se osvětluje, ušlechťuje a k dobru a k pravdě se vede.

»Matice školská« potřebuje této podpory, aby úkolu svému dostála, aby totiž příštím školním rokem mohla pátou, a dále postupně i ostatní vyšší třídy otevřít, aby přiměřeně a účelu důstojně mohla školní budovu upravit, aby ústav svůj mohla všemi prostředky a pomůckami vyučovacími opatřit i konečně aby mohla i síly učitelské řádně vydržovati.

»Matice školská«, domáhavši se nadarmo podpory země i státu, nevidí na ten čas jiné cesty k dosažení velikého úkolu, než zařízení

— věcné loterie —,

ku které také vys. c. k. ministerstvo financí vynešením ze dne 17. května 1874 čís. 1287 své svolení dalo, a při které výbor všemožně se přičiní, aby vybranými a užitečnými výhrami zůstavila milou upomínku u všech, kdo k jejímu provedení přispěli.

Tímto způsobem poskytuje se každému, nechť chudému,

nechť bohatému, nejlepší příležitost, aby vlasteneckou mysl a lásku k věci šlechetné dle sil svých osvědčil a odebráním losů hřivnou svou přispěl k zbudování a udržení díla humaního, kteréž národu našemu, se všech stran tísněnému, ku cti bude a jemu i v příštích pokoleních hojné a blahodárné ovoce národního uvědomění, vzdělání a osvěty ponese.

Spoléhajíc se také na ochotu a obětavost, s kterou Vaše Blahorodí všechny šlechetné účely a podniky podporujete, osměluje se tudíž »Maticе školská« a prosí, abyste přiložených losů po 50 kr. mezi příznivci naší dobré věci laskavě prodati a stržené peníze za ně, resp. i neodbyté losy, nejdéle do 1. I. 1875 zpět zaslati ráčil, jakož i pro případ potřeby a naděje na větší odbyt o novou zásilku losů na »Matici školskou« písemně se obrátiti si neobtěžoval.

Za výbor »Maticе školské« v Prostějově

dne 1874.

Alois Pořízka,
jednatel.

MDr. Fr. Bittner,
předseda.

»Tiskopisů jest kúpa — bude poměrný odbyt losů?«, broukl si Vojáček a, přehladiv si bradku, zavolal na sluhu:

»Šanco! Polovice tiskopisů zůstane zatím zde v Záložně, druhá polovice se dodá do zámku, kdež paní Chmelařová s dámským odborem připraví expedici. Losy — českoněmcké! — i seznamy adresátů jsou v realce, kdež profesorský sbor je třídí . . . Byl zde již Josef Böhm, nový předseda kontribučenské záložny? Dohodli jsme se, že v zájmu správného úřadování i v zájmu koncentrace finanční kontribučenská bude míti úřední i obchodní místnosti v naší Záložně . . . Je pravda, že Wochenblatt píše o slabosti dělnického spolku?«

Šanca přinesl časopis kasina a ukázal na zprávu: »Dne 8. VIII. 1874 odbyval Vzdělávací spolek dělnický půlroční valnou hromadu. Spolek má 30 členů, půlročně přijal 26 zl. 18 kr., vydal 24 zl. 72 kr. Předseda Wopalka mluvil ve slovanské řeči a zdůraznil hlavně slabou účast spolkových členů na spolkovém životě, čímž se prospěšná činnost spolku stává bezmála illusorní. Při volbách zvoleni: předsedou Wopalka, jednatelem Schamschula a jeho zástupcem Brandstätter, účetním Müller a členy výboru Kowatsch, Wallaberger, Konstan-

sky, Pospíšil, Wolker, Keifig a revisory Pospíšil a Brandstätter«.

»A co to bylo s tržním dozorcem Janem Herzigem?«

»Podřezal se břitvou v domě vedle Dra Boráka. Mluví se, že příčinou sebevraždy bylo zklamání — nedostal místo policejního inspektora, na které dosazen byl Vilém Zhřival z Věrovan. Jeho vdově byla cestou milostí udělena denní podpora 10 krejcarů.«

»Nebyl si zednický mistr Karel Gruber pro půjčku? Po praxi u inženýra Vincence Kühna začíná zednictví v Kostelecké ul. č. 104³⁰).«

»Nebyl. Ale řezník Martin Nutz vás hledal — má cosi o jatkách. Však zrovna přichází« . . .

Martin Nutz, menší postavy, zavalitý, červených lící, a vyvádavých — obchodnických — očí, podával svoji statnou pravici a, obsednův nabízenou židli, začal od Adama:

»Zboření olomoucké brány a přilehlých hradeb obnažena byla ohyzdnost levého traktu jatek, obráceného k Sennému trhu, a proto řezníci v srpnu 1867 podali městské radě žádost, aby směli provést větší opravy. Komise, vedená V. Hundsfeldem, shledala, že především v zájmu snazšího příjezdu jest třeba zkrátiti resp. odstraniti výběžek jatek proti synagoze, který beztoho byl na spadnutí, a sice do čáry s domem Stulierovým. Ve výběžku tom byla komora, po léta prázdná. Ignác Smutek a Františka Rohnová, majitelé této komory, svolili k odbourání, postaví-li obec na své útraty novou ohraničující zeď. Já, Antonín Novosad, Veronika Novosadová a Pavel Schindler za stejných podmínek ustoupili jsme do téže stavební čáry i v jatečním traktu levém s podmínkou, že obec povolí ve zbytku zmenšené komory prorazití dveře proti synagoze a otevřítí tam krámkův ovocnářský a potravinářský. Současně došlo k dohodě, že škaredý vzhled jatek zakreje se tím, že se před levým traktem proti Sennému trhu postaví »okrasná zeď« — Dekorations-Mauer —, na jejíž zřízení obec dodá stavební materiál a práce zednické.

Letos jsme pokročili dále: já, Josef Nový, Karel Rohn, Jan Sonnevend, Antonín Novosad, Pavel Schindler, Ferdinand Lošťák a F. Sonnevend zažádali jsme o povolení výstavby

³⁰) č. 3.

jateční fronty proti Sennému trhu a o přesunutí příchodu do jatek z téhož trhu. Stavební komise činila mezi jiným také zdravotní námitky a tož jsme si vyžádali dobrozdání krajského fysikátu z Olomouce. Ale to jsme si dali! MDr. Schöffl uznal, že naše jateční výseky jsou protizdravotní, malé a bez vody na nutné čistění, ale že nemůže se vysloviti pro to, aby příchody k nim byly zřízeny k nejfrekventovanější a nejpěknější části města. Zdravotním zájmem města jest, aby tyto nezdravé jatky vůbec byly dle možnosti přeloženy do jiné části města, kde jest dosti vody a kanalisace. Posudek krajského fysika byl pro nás trpkým, ale povede asi k dalším důsledkům. Dr. Schöffl diktoval do protokolu, že také by se měla zařídití porážka a že všichni řezníci měli by býti nuceni, aby jenom na této porážce poráželi. Posud řezníci porážejí ve vlastních domech a v těch domech není postaráno o rychlé odstranění odpadků ani o čistotu, ježto žumpy, do nichž se odpadky svádějí, nejsou nepropustnými a opožděně se vyvážejí. Leckde u řezníků není kanalisace ani dostatek vody. Není-li možno nalézti vhodný terrain pro porážku a pro jatky, čemuž brání hlavně to, že Prostějov příliš nízko jest položen a má nouzi o vodu, jest nutno, aby všichni řezníci, kteří doma porážejí, měli upravené stánky a vycementované žumpy, správně založené stoky se stokou veřejnou a co největší čistotu . . . Dle toho nás řezníky čeká větší peněžní operace a k té již dnes hledám oporu Záložny. Máme již dávno zálusk na část Lužánek, kde by porážka byla nejvýhodnější. Jest pravda, že se ještě otupí mnoho řeznických širočin, než první krompáč kopne do základů porážky, ale může-li se řezník zavčas opřítí o zálohu, hrá si s býkem jako toreadore a srazí ho, kdy se mu to uzdá nejpříležitějším . . .«

»Záložna jistě přijde vstříc řezníkům, kteří vesměs jsou v dobré kůži«, usmál se Vojáček a zaznamenal žádost Nutzovu. Avšak po jeho odchodu zamyšleně bloudil zrakem po úřadovně. Wertheimka — nová; většina nábytku — nová, ale schránka na směnky, almara a psací pult — staré, koupené za 25 zl. od notáře Einaigla z inventáře nebožky Občanské záložny a půjčovny. A právě tento mrtvý inventář starý ztrpčuje mu předsednictví — varuje před starým inventářem živým. Jednatel řadě vkladatelů připomíná kancelář Einaiglovu, ve které vypomáhal při likvidaci. A kancelář ta jest proklínána

— likvidační řízení se v ní vleče jako nezdravá, dusivá mlha podzimní, útraty rostou do nekonečna a po sněmovním projevu místodržitelovu šíří se dokonce mínění, že likvidace Občanské záložny a půjčovny vůbec nedojde konce a že rezervní fond a snad i část jmění údvů praskne jako mýdlová bublina. Nepronikne proklínání i práh kanceláře, ve které jednatel má účetní knihy? . . .

A druhým živým inventářem starým je snaha, půjčovati a půjčovati. Při dnešní bídě jest hlad po půjčkách, jest také potřebí co nejvíce hladu toho ukojiti a povznésti tak klesající, povzbuditi důvěru v novou sílu hospodářskou a co nejvíce přispěti k udržení středního stavu, ale je správně, vypnouti úvěr nad výši vkladů? V této otázce se rozchází se správní radou a to tím více, že Živnostenská banka v Prostějově zanikla a Záložna nucena jest opatřovati si úvěr lombardní u obecní spořitelny v Olomouci . . .

Šanca přinesl »poštu« a Vojáček se zamyslel nad dvojí pozvánkou: Ignác Stavěl, medik v Ratajích u Olomouce, zve k subskripci a k účasti na slavnosti Radhoště, pořádané studentstvem ve dnech 15. a 16. srpna v Prostějově. Program jest lákavý. V sobotu dne 15. srpna bude divadelní představení »Bratr Hanák«, veselohra, kterou prostějovští ochotníci zahrají v »saloně Kurzově« na Vápenici. (Mělo se hráti u Štanderů, ale ředitel Svoboda, který arenu měl právě zadánu, žádal náhradu 30 zl. a proto se odešlo ku Kurzovi.) V neděli dne 16. bude koncert, společná zábava a tanec v nové zahradě Dvořákova hostince »u štangle«³¹⁾. Účinkovati bude Vlastimila, Orlice a orchestr . . . Druhá pozvánka zve ku slavnosti odhalení pomníku Jana Amose Komenského do Přerova. Slavnost tato je vlastně světová, ale má své »rakouské« osudy. Měla býti ve dnech 10. až 15. srpna a měl s ní býti spojen sjezd učitelů, ale sjezd učitelů byl zakázán s odůvodněním, že »dle různých známek patrně a pouze k politickým demonstracím směřuje« — nebyla obava, že zastíní a znehodnotí letnicový Lehnertag v Prostějově? — a slavnost povolena až na dny 21.—24. srpna.

Ach, ty dni jsou pro Vojáčka nevhodnými k návštěvě Přerova! Zámek ve Vřesovicích jest již od r. 1873 majetkem

³¹⁾ Svatoplukova ul. čís. 46.

Brunona Vojáčka a v ty dni má se tam konati porada o správě zámku, o jeho zužitkování, o pronájmu zahrady, a on, Karel, má poradu řídit. Ale do Přerova by ze srdce rád — čosi ho tam volá, táhne. Již delší dobu cítí jakousi neurovnanost ve svém konání, prázdnotu v ňadrech, netečnost a divnou lhostejnost i tam, kde v práci šel od úspěchu k úspěchu. Jakoby mu chybělo něco k posvěcení jeho života, jeho díla. Cosi mu říká, že Přerovem se tato tíže rozptýlí a že pod křídly Komenského teprve se stane celým mužem a tím také účastníkem pravého štěstí. Přerov jest mu magnetem — býti mu pilinou? Snad . . . Ale kdy? Nyní povinnost volá do Vřesovic a on musí za ní . . . Škoda, přeškoda! . . .

XXVI.

Do tunelu na valše vstoupil nový supplující učitel matiční reálky, živých pohybů, dlouhých, do tyla česaných vlasů, široké bradky, vysokého čela, narovnal si skřípec a mířil mezi čtenáře časopisů. Správce Arnold Binko podával mu ruku a vzpomněl na tunelový rozhovor o sborníku »Ruchu« z r. 1868:

»Tady ho, Táborito Kličko, máte! Emanuel Miřiovský jest náš a můžete s ním rozebíratí jeho knihy veršů »Márinku« z r. 1868 a »Básně I.« z r. 1869«.

»Anebo spíše jeho štěstí, které ho konečně v 28 letech potkalo jako mne«, ironicky zvolal supplemt Josef Pazdírek. »Také pro nás již platí nový říšský zákon ze dne 15. IV. 1874, kterým se supplujícím učitelům ustanovuje roční služné 600 zl. Dnes si již můžeme také my zpívatí chanson francouzského bohéma-básníka Berangera »Padesát zlatých«:

Buď bohu dík! já dědil vám.
Na pána hrám,
dobře se mám
a není mně to na škodu.
Pracovat? Styděl bych se sám.
Padesát zlatých mám,
padesát zlatých důchodu.

Přátelé, svět mně dokořán.
Žít jako pán,
vším obsypán,
mám plnou nyní svobodu.
Vším mohu se stát, čím chci sám —
padesát zlatých mám,
padesát zlatých důchodu.

V povoze skvostném k posledu
pak vyjedu
si k obědu
co boháč ve sluh průvodu.
Tam věitel — hle! — v trysk! volám.
Padesát zlatých mám,
padesát zlatých důchodu . . .

»Boháči!«, polo ironicky, polo závistivě ozval se kaplan Pavel Ouředníček, katecheta nové školy chlapecké. »S kongruou a s učitelskými platy to nejde k bohatství. Ústaváci využili postupu posledního sněmu autonomistického pro získávání učitelstva, stvořili u nás učitelský spolek Školu a dnes již i v něm se jeví nespokojenost s režimem německého liberalismu. V lednovém zasedání sněmu moravského navrhoval školní odbor sněmovní úpravu učitelských platů na 800, 700, 600, 500 zl., ale finanční odbor sněmovní návrh ten zavrhl. Za přijetí bil se jen národní poslanec Dvořák a ústavák Dr. Bažant. Předloha byla odkázána zemské školní radě k novému prozkoumání a na rok 1874 povoleno zemskému výboru 20 tisíc zl., aby některým učitelům přilepšil. A ani podzimní zasedání sněmovní nemá s úpravou učitelských požitků naspěch — Dr. Bažant za školní odbor navrhuje: »Ježto zemský výbor jen sumární přehledy o nynějším stavu učitelských sil podal, aniž by aspoň byl udal, jakým způsobem nedostatku učitelských sil odpomoci, nemůže tato zpráva za základ pro vydatné projednání tohoto předmětu sloužiti. Proto zemskému výboru se nařizuje, by důkladně vyšetřil, na jaký způsob by se nedostatku učitelů odpomohlo, pak na jaký způsob by se služné učitelů upravit dalo«. Němečtí liberali mají v moci zemskou radu školní i zemský výbor, a místo pomoci přinášejí učitelstvu nekonečné odklady a šetření jeho poměrů. Tím se

ani myš nenasytí. Proto také není divu, že na Moravě schází tolik učitelů«.

»Hlavně čeští«, dodal Jan Kaiser. »Proto také naši poslanci sestavili lednovou interpelaci posl. Wurma a dne 24. září 1874 podali interpelaci na nového místodržitele: »Zmáhající se nedostatek učitelů, jichž dle úředních výkazů přes 1000 na obecních školách v Moravě schází, ačkoliv se mnohá místa dle těchž úředních zpráv obsazují osobnostmi beze vsí kvalifikace k učitelskému povolání, kterýžto vždy povážlivě rostoucí nedostatek již také úplné zavření stávajících škol v zápětí měl, — má mimo jiné svou příčinu též v nedostatečných průpravách pro učitele na Moravě. Zvláště křiklavý jest tento nedostatek vzhledem k školám s vyučovacím jazykem českým, neboť pro tyto školy, jichž počet obnáší okolo půl druhého tisíce, jest na Moravě jenom jediná průprava v Brně.

Z uvedených okolností plyne zajisté pilná a bezodkladná potřeba, aby ještě několik českých průpraven učitelských na Moravě zřízeno bylo.

Přibližuje se nový školní rok a o krocích, aby se usnešení že druhá česká průprava na Moravě má býti zřízena v skutek uvedla, není slyšet, leda že prý vys. vláda s některými zastupitelstvy měst moravských vyjednává, zdalíž podobnou průpravnu vůbec chtějí ve svých zdích přijmouti a zdalíž jí také chtějí jistě podpory poskytnouti. Uvažujice, že uznaná a naléhavá potřeba druhé české průpravy na Moravě vymáhá otevření takového ústavu s nastávajícím školním rokem, uvažujice, že zřízení toho ústavu nemůže zajisté býti závislým učiněno na dobré vůli nynějších zastupitelstev některých měst moravských, školství českému snad nepřejících — dovolují si podepsaní slušný dotaz učiniti.

1. Co zařídila vys. vláda, aby za potřebnou uznaná a povolena druhá průprava pro učitele na Moravě se započítím nastávajícího roku školního mohla býti otevřena? 2. Bude druhá česká průprava s nastávajícím školním rokem skutečně otevřena a jestli ne, jaké jsou toho příčiny a kdy a kde bude tento veležádoucí ústav konečně v život uveden? . . .«

»Pokud vím«, připojil Karel Novotný, který do tunelu nesl občerstvení Em. Miřiovskému, »obrátila se vláda také k naší obecní správě a nabízí učitelský ústav pro Prostějov. Místní rada školní chystá již svoje vyjádření pro obecní výbor« . . .

»Získati průpravnu a jsme Athenami Moravy«, zaliboval si P. Ant. Vrána. »Zatím kulturně rosteme vlastním přičiněním a naši reálkou. R. 1872 sliboval jsem živnostensko-vzdělávací spolek při Čtenářském spolku a slib se stává skutkem — výnosem místodržitelství ze dne 26. června 1874 č. 12825 byl nám již povolen vzdělávací spolek Jungmann. Dle stanov má poskytovat členům svým příležitosti, aby v správném písmě a slohu, v počtářství, účetnictví a směnkařství mohli se vzdělávat, jakož i v jiných užitečných a ušlechťujících vědomostech se obeznámiti, pokud prostředky spolku tomu dovolí. Předsedou spolku jest František Možný, jednatelem Alois Slavík a čilým členem jest 21letý krejčí František Šeha, který jest odchovanec Sokola a chodí v čamaře. Profesori české reálky již přislíbili spolupůsobení. Přednášky se konati budou v matiční reálce v neděli a v pondělí prozatím o správném psaní, počtářství a směnkařství. Účastníci se může každý, kdo překročí 16. rok věku a stane se členem spolku s měsíčním příspěvkem 10 kr. . . . Naši profesori s ředitelem Martinákem pečují také o vzdělání žen — ve Vlastimile přednášejí již z různých oborů po šest měsíců a jeden den v týdnu vyučují údy spolkové českému pravopisu a mluvnici« . . .

»K výchovným činům počítám také Radhošťskou slavnost našeho studentstva«, připojil učitel Kristián Skála. »Dru Bazantovi v její den asi znělo v uších — r. 1869 zákazem prostějovského sjezdu studentstva chtěl udusiti jiskru nadšení v našem dorostu a jistě se nenadál, že studentstvo české z téhož Prostějova nadšeně zavolá nejen v mezích Hané, nýbrž i v rámci všestudentském. Zábava Radhošťská se vydařila, třebaš v její dni přselo, soustředila nejen studentstvo, nýbrž i hosti z Olomouce a z venkova a vynesla čistého výtěžku 400 zl. Ale toho jejího významu mravního, národního! Studentstvo při ní vydalo z Prostějova výzvu: »Studentstvu českému! Dne 21.—24. srpna se odbývá v Přerově slavnost odhalení pomníku J. A. Komenského. Sláva Komenského jest světová, největší listy evropské a zámorní o této slavnosti se rozepisují, aby k ní obrátily zřetel svého čtenářstva. Na nás českých studentech jest, ukázati, že s hrdostí zříme k tomuto učenci, vyšlému z lůna národa českomoravského. Když v tyto dni z blízka a z daleka přichvátají ctitelé našeho Komenského, aby na stupních jeho pomníku vzdali mu čest a slávu, nechybme my v čet-

ném zástupu oslavovatelů, a dostavmež se v hojném počtu se všech stran, aby naše zastoupení při této národní slavnosti, jejíž zdar zahraničí bedlivým okem sleduje, bylo čestné a českého studentstva důstojné. Na shledanou u pomníku J. A. Komenského! Studentstvo, shromážděné v Prostějově dne 15. a 16. srpna 1874«. Z úspěchu slavnosti i z vysoké úrovně její výzvy vidno, že pořadatelé — hlavně medik Ignác Stavěl — jsou slibným výkvětem i oprávněnou nadějí národa«.

»A není totéž u dorostu našeho řemeslnictva?«, rozšiřoval otázku Josef Wait. »Ten jest jádrem naší tělocvičné jednoty, která rovněž má veliký výchovný význam národní. V červnu hostila Sokola Vyškovského, který k nám konal celodenní výlet a v matiční reálce cvičil společně s Prostějováky a bratřil se s Orlicí i Vlastimilou, a právě si odbyla první veřejné cvičení péči svého starosty F. Možného a Oskara Vojáčka, který po Dru Horákovi převzal jednatelství. Jest nám ke cti«.

»Však I. rolnická sladovna také«, usmál se František Možný, který přicházel a do tunelu vnášel čerstvý závan podzimku. »Na mezinárodní výstavě v Bremách obdrželi jste bronzovou medaili za výtečný slad«.

»Co tak pozdě? A kde jste se toulal v hodové pondělí?«

»V hodové pondělí slaví tkalci »lekšňuru« čili »lichšňuru« a já jako předseda společenstva s nimi. Jest to řada zábav, které tkalci slaví v uličních hospodách a které značí, že po hodovém pondělí začnou svíťavé pracovní večery. Tovaryši sejdou se v hospůdkách, ověňčí si je chvojím, jirčinami a sluněčky, na strop navěsí barevných řetězců a při harmonice pochovávají letní večery. Příští den naváží na své stavy šňůry, ozdobují je třapci hroznů, jablky i kvítím, zatknou na ně svíčky anebo pověsí na ně lampy a od té chvíle se při práci svítí až do božího jara. Tedy jakási oslava světla. Nejdéle jsem se zdržel v ulici Žešovské u Matěje Müllera, kde také profesor František Naňka se ochmaroval«.

»A co tam hledal?«, divil se E. Miřiovský.

»To, co tamhle u kredence hledá náš druhý kolega Bartoloměj Navrátil, který se tak živě zadíval do očí Boženky Novotných — u Matěje Müllera kvete růže, jako tady, a on jí šeptal:

» . . . denn alle Blumen müssen
am Ende blühen und küssen . . .«

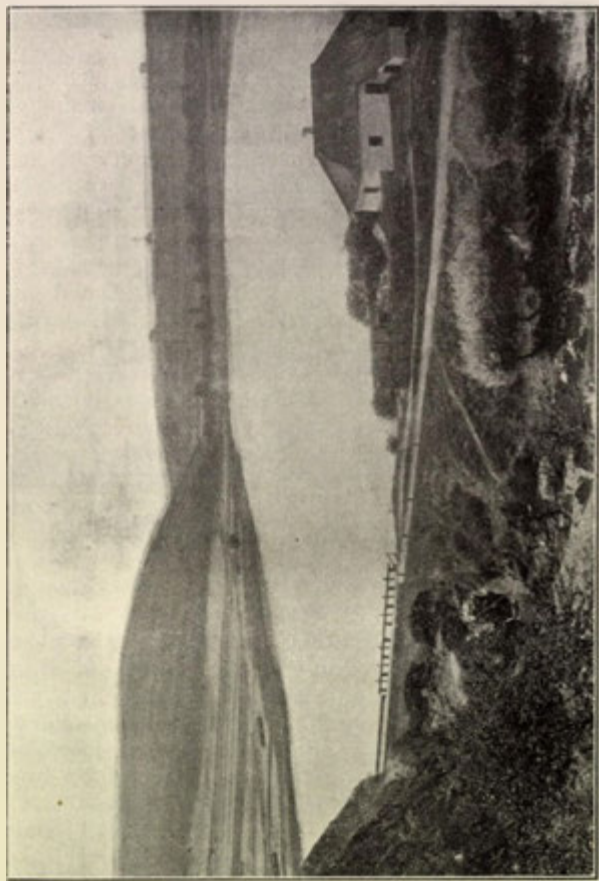
»Souženo jest kvítku:
kvést a — do polibku« ...

A proč tak pozdě přicházím? Pro smutný smutek, pro žalostnou žalost — jdu od našeho Floriána Nováka ... Hej, ty tam z kraje — zavři dveře ... mluvím důvěrně. Jdu ze samaritánské služby. Jak víte, náš rytmistr-auditor delší dobu již divně churavěl a dnes ... ach, dnes lampa jeho dohasíná a nastává u něho zatmění. Od rána seděl pozorně, jak sedával při rybaření, občas pohodil rukou, jakoby házel udicí, a trhaně šepotal: rybář ... na skalisku ... příboj vln drobí zrnko po zrnku ... kamének po kaménku ... chobotnice natahuje svíravá chapadla ... mučedník, ach, mučedník ... podloudníci — — — Nevyrthlo ho ani chlácholení jeho milé choti Marie, naopak ho rozčilovalo až k výstřelkům hněvu. Poslala tedy pro mne a pro Dra Bittnera — a výsledek? Dr. Bittner ho odváží do Brna, do ústavu choromyslných« ...

Všem v tunelu vypadly noviny z rukou, mučivé ticho umlčovalo i dech a leckde se svírala oční víčka, aby se z nich nedrала slza ...

XXVII.

Prostějov měl tři rybníky — nevzpomínaje rybníků zaniklých —: horní rybník ve výměře 3 jiter 1100 □ sáhů, rybník Valchovský v katastru obce Stichovic ve výměře 31 jitra 1430 □ sáhů a v katastru městyse Plumlova rybník Zlechovský ve výměře 18 jiter 1150 □ sáhů. V rybnících byli chováni kapři a štiky. Osazovaly se 2—3 letými kapříky, jejichž násadu městská rada většinou kupovala od hospodářského úřadu hraběte Haugwitze v Náměšti u Brna. Za kopu kapříků 2—3 palce dlouhých platívala 75 krejcarů loco Náměšť. Rybníky se lovily za 3 leta v měsíci říjnu a úlovek se zadával před lovem. Ježto Zlechovský rybník měl přítoky z teritoria Liechtenštejnského, Prostějov měl od velkostatku pronajatý rybolov ve vodním příkopu od louky Čepkovy až po rybník »Planík« a v potoku od plumlovského mlýna až ku mlýnu zlechovskému.

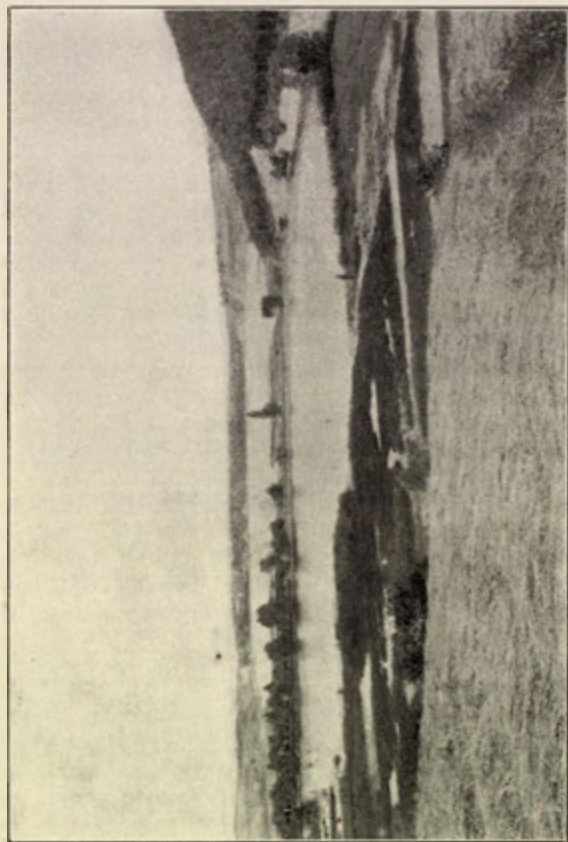
POHLED NA RYBNÍK VALCHOVSKÝ U STICHOVIC. DOMEK HRÁZNÉHO BŮRGLA.

Licitační podmínky prodeje ryb byly přesně stanoveny: kupitel byl povinen složit závdavek 300 zl. a ryby odebírat přímo u loviska a odvážené hotově platiti. Obec mu pro ně přenechávala haltyře ve strouze pod rybníkem Horním až do vánoc bezplatně, neručíc za škody. Vývažku se připouštělo 3 ů na cent, kapři a štiky, vážící méně než libru, se neprodávali. Štiky a linci se čítali o 2 zl. na centnýři laciněji než kapři. Z lovu se odpočítávala 1 kopa kaprů jako deputát pro faráře a kupitel byl povinen pro Milosrdné bratry v Prostějově 25 ů kaprů až do vánočních svátků v uschování držeti a kapry po jednotlivých kusech dle libovůle kláštera vydávati. Dále byl kupitel povinen »obecním zastupitelstvům a městským úředníkům kapry neb štiky za vylicitovaný obnos pouze s 2% nádavkem, kdykoliv tito pánové ryby žádati budou, avšak nejdéle do vánoc, prodati. Tato část ryb však nesmí 8 centů přesahovati. Dotyčný seznam obdrží kupitel od obecního představenstva«.

Průměrný úlovek roční čítal se na 40 centů kaprů a 6 centů štik a cent kaprů se prodával asi za 25 zl. a cent štik za 23 zl. Při prodeji vedli záznam dva členové obecního výboru jako kontrolori a dle jejich výkazů se r. 1872 vylovilo kaprů 1922 kusy čili 32 kopy a 2 kusy ve váze skoro 55 centů, a štik 368 kusů čili 6 kop a 8 kusů ve váze 4 centů. Hlavním vydražitelem býval prostějovský obchodník rybami Bartošek.

Ríjen r. 1874 byl teplý, bez dešťů, hráz rybníka Valchovského, který měl býti vyloven, byla travou ještě zelená jako krušpánek a domek hrázného Bürgla vesele hleděl na rybníční přepad, na drobivou skálu nad ním i na stichovský mlýn, který na opačné straně roztáčel rozměrné své vodní kolo. Hrázný obešel lovisko pod hrází, prohlédl odpadní rouru, její ucpávací lopatu i čep a čekal na registratora Františka Mareckého a na drába Smečku, kteří rybolov připravovali i řídili a kteří měli přivéztí rybářské rekvisity, uložené v hasičské kolně v brněnském předbrání, a s nimi 12—14 pomocných dělníků.*

Přijeli — tři dni před lovem — a na fůrách přivezli rybářské kádě i »brakovně«, které vypadaly jako čtyřhranné troky a byly pro třídění, »brakování«, vylovených ryb na malé a velké, přivezli rybářské sítě, 16 »ohnoutků« na nabírání ryb, boudu, týčky na ohradu a dva sáhy palivového dříví. Registrator určil místo pro ohradu i pro boudu, v níž se také upravití měla

POHLED NA RYBNÍK ZLECHOVSKÝ A VALCHOVSKÝ SE STRANY PLUMLOVA.
NYNÍ OBLAST ÚDOLNÍ PŘEHRADY.

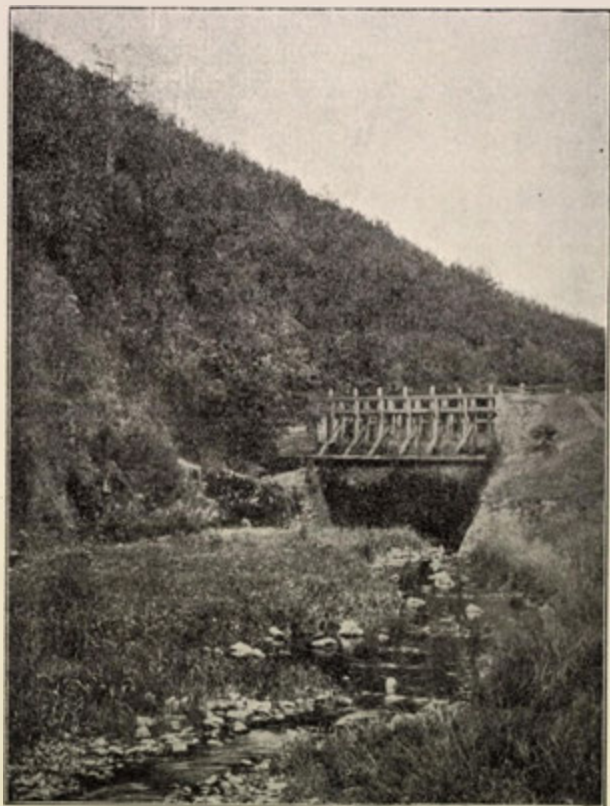
kuchyně, dráb dal vyčistiti lovisko, okolo něho rozestavil kádě i brakovně a začalo se s »vypouštěním« rybníka. Čep odpadní roury, která protínala hráz v hloubi rybníčního dna a ústila do loviska, zadrhl se řetězem pomocí vřeten na šroub, byl vytážen a voda, zprvu kalná, valila se z rybníka. Bylo jí na 60 palců vysoko a vytážením čepu měla hladina její klesnouti na 37 palců. Té níže dospěla ve 4 hodiny ráno, čep se znovu zaklínil a další odtok vody reguloval se vytažováním lopaty tak, aby rybník byl do 8. hodiny příštího rána připraven pro lov.

Voda se vypouštěla celou noc a při teplém ohni se pro rybní svody motaly »špunty« ze slámy, dodané ze Stichovic, pekly se brambory »v munduru«, vařil se čaj a černá káva a dělníkům se podávala »režná« kořalka. »Pomerančová«, které v kuchyni stály 2 mázy, schovávala se pro »honoráty«. Pracovníci byli veselí i rozpustilí, jeden napaloval druhého, skákali přes oheň jako o sv. Janě Křtiteli a zpěv, smích i halas trásl Čubernicí i Záhořím.

Městská rada přijela i s měšťanostou Zajičkem, dostavilo se i několik členů zastupitelstva, policejní radní Proksch a mydlář Pichler byli určení za kontrolory a rybolov začal. Vyrázil se čep odpadní roury, lopata se vytáhla až po vrch, voda hrčela a zurčela do loviska, hladina rybníka se zúžovala a tisíce ryb se přehazovalo, vyskakovalo a hrnulo se do hlubiny před odpadní rourou. Rybníkem blýskaly perleťové šupiny i oči, rozervené tlamky hňapaly po unikajících vlnkách, ploutve se napínaly jako křídla k rozletu, ocasy sebou mrskaly a vějíř ryb, po pás hluboký, převaloval se k odpadní rouře a projížděl ní do loviska. V tom hrázný Bürgl a rybný, oblečení do vysokých bot — »škvorní« —, sahajících až po pás, zatahovali je do sítí a nádeníci je z nich vybírali ohnoutkami a sypali do brakovní, kdež byly tříděny a z nichž po odvážení byly házeny do kádí a sudů, naplněných čistou vodou rybníční. Okouni podle starého zvyku patřili rybářům a Bürgl si je uchytoval přímo z loviska a strkal si je do škvorní. Měl jich tolik, že vypadal jako vycpaný žoch. Kontroloři zapisovali váhu prodávaných ryb větších a drobisko necháno bylo dělníkům, pro obecní úředníky a pro »štíft«.

Zatím se v kuchyni vařilo a peklo, rybí polévka a smažení kapří volali městskou radu a členy zastupitelstva »za stoly«,

lahve vína dotvrzovaly staré pravidlo hostin, že »ryba musí plavat«, a z města i z venkova hrnuli se návštěvníci rybolovu,

PŘEPAD RYBNÍKA ZLECHOVSKÉHO.

každý přinášel něco »na zub« a všeobecné veselí hlučelo údolím Hloučely. Registrátor Marecký měl pro městskou radu připravený kapouní zákusek a šel do kuchyně,odemknul kufřík, v němž jej měl uzavřený a chtěl s ním před měšťanostu.

V té kdosi od rybníka zařval: »Pomoc!« a okouněči hrr! na hráz.

Marecký za nimi a shlédl, jak kdosi v rybníčním bahně zapadá až po pás — záškodník, který se vrhl na rybu, uvízlou nad svodnicí vody. Registrátor ihned zařídil, že byly přineseny z vozů bočnice i spodnice, sestavena z nich lávka a po té byl bahňák vytažen na hráz. Marecký se vrátil pro kufřík a nesl jej před měšťanostu, jako že také něco přináší na zákusek. Kapouna, do zlatova upečeného. Otevřel kufřík, ale — v kufříku nic!

»Uletěl?«, usmál se Zajíček a dodal: »Jako by se bylo stalo — při královské střelbě revanche!« Pochopil, že registrátor při zachraňování bahňáka se stal obětí šibalství — viděl, jak dráb chutě okusoval kaupouní stehýnko.

Po Mareckém dřevěněl dráb — do bečky uklidil pro sebe několikafuntovního úhoře a ten také zmizel a nikde o něm ani potuchy. Prosby, hrozby, ani sakry ho bečce nevrátily.

Na podhrázním trávníku narážela se bečka piva — okouněči hned tam, kde se vzal, tu se vzal kolovrátek, zavřískal z něho kvapík a po trávníku již to šustělo sukněmi a cvakalo podkůvkami.

Otcové města osamotněli, zapalovali si trabuka a viržinky a jevíli spokojenost nad výsledkem rybolovu. Vyrušil je hospodářský radní, poštmistr František Sedláček, který přicházel od hloučelního přepadu a sděloval:

»Stichovský mlynář, který dle své povinnosti opravuje splav v den rybolovu, bručí na smlouvu ze dne 4. XII. 1788, kterou stichovský mlynář tehdy podepsal panství plumlovskému a která z části ještě dnešního dne tíží mlynáře. Pro mlýn č. 19 ve Stichovicích s olejnou a $\frac{6}{8}$ měřice zahrady byly stanoveny povinnosti: 1. roční nájemné 368 zl. 32 kr.; 2. na žádost panství plumlovského šrotovati jeho slad; 3. při nedostatku vody, nad nímž má dozor magistrát Prostějova »vi privilegii«, nesmí vodu z Valchovského rybníka vypouštět, aby Prostějov neměl nouze o vodu. Odpad vody z rybníka reguluje rourou, který posledně byl spravován asi v letech 1850, za doby mlynáře Josefa Kasalovského. Rourou chátá, ale vydrží snad ještě některý čas, ale sotva do r. 1880, a nezbude, nežli nahraditi jej novým ze dřeva borového nebo dubového a dle nákrešů státního technika. Tesařský mistr Tomáš Dokoupil

prohlížel si právě splav a odhadl potřebu nového rourvodu na 500 zl. Prostějovu by z toho připadlo platiti 33% a čtrnácti mlynářům jako účastníkům 67%.

»Obtížnějším bude jednání o požadavku mlynářů Josefa Klose, Aloise Mazala, Šimona Smečky, Jana Bláhy, V. Kleina, Adolfa Umlaufa, Frt. Ševčíka a Raimunda Buchty, aby se přístavby na splavu u rybníka Zlechovského neodstraňovaly dnem 24. dubna jako dosud, nýbrž aby byly ponechány po celý rok. Je to stará bolest, která již jednou ztroskotala. Mlynáři projevili ochotu, že by škody, vyšším nadřzováním vody, nahradili rukou společnou, anebo že by učinili opatření, aby zamezeno bylo delšímu zatopování luk plumlovských, avšak plumlovským jest milejší nynější vrabec v hrsti, než slibovaný holub mlynářský na střeše a odpirají změně posavadního zařízení. Mlynáři si vzpomněli, že by Prostějov ve svém zájmu měl zakročiti ve smyslu jejich, ale toho by se docílilo jen expropriací zaplavovaných luk plumlovských. Znalci odhadují finanční břímě expropriace na 30—50.000 zl. a to arcí přesahuje oběti, které by mlynáři svému zájmu chtěli přiněsti«, vysvětloval měšťanosta Zajiček.

»Při rybolovu byli také řed. Martinák a nadučitel Kaiser, zval jsem je mezi nás, ale odepřeli — byli jaksi rozmrzelí, zmínil radní Proksch.

»Kaiser byl na mne asi rozmrzen pro svůj neúspěch zápisu do páté třídy české školy chlapecké. Neuposlechl rozkazu Neudörflova, vyhlásil zápis i do třídy páté a my jsme se postarali, že se mu do ní přihlásili pouze 2 žáci. Ostatní jsou ve škole německé, pátá třída česká byla zavřena a bůhví kdy se otevře. Letoší zápis jest patrným důkazem, že jí není třeba«.

»Ředitel Martinák nepřišel sem asi k vůli mně«, cynicky přiznával Zajiček. »V obecním zastupitelstvu vede národovskou menšinu a já mu přistřihuji křídlo. Ve schůzi 11. března se dotazoval, proč protokoly nejsou čteny střídavě německy a česky, jak dříve usneseno, a žádal, abych ve schůzích užíval obojí řeči a aby spisy vyřizovány byly v řeči, v níž byly podány. V odpovědi jsem slíbil, že zápisy se budou čísti v obojí řeči, já že mluvit budu německy, ale že jsem ochoten i v češtině dáti vysvětlivky. Spisy se již vyřizují, jak si Martinák přál, a domnívá-li se něco jiného, označil jsem to za osobní urážku. Učiním vše, aby českých podání bylo co nejméně, takže obecní

archiv bude 90% německým, a otázka čtení protokolů po česku? Hned ve schůzi dne 22. VI. 1874 bylo k návrhu Dra Zaillnera usneseno změnití jednací řád v tom způsobu, že protokoly o schůzích zastupitelstva vůbec nebudou čteny, nýbrž že v obojí řeči sepsané budou po 3 dni vyloženy v kanceláři. V srpnu se Martinák domáhal označení policejního úřadu nejen v řeči německé, jak dosud bylo, nýbrž také česky. Slíbil jsem mu to — radního Proksche to nezabije! Do výboru obecní spořitelny jsme nepřipustili jeho kandidáty a v otázce jatek přece mně naběhl. K žádosti řezníků, aby si vchody do jatek směli upravit ze Senného trhu a položití trotoir, k čemuž stavební odbor svoloval, postavil se řed. Martinák za zdravotní posudek Dra Schöffla, navrhl zamítnutí povolovacího návrhu odboru stavebního, a návrh jeho byl 15 proti 12 hlasům přijat. Nad okamžitým úspěchem zářil, ale konec? Já se již nějak se řezníky dohodnu, proti Martinákovi budou poštváni a strana národní ztratí několik hlasů sněmovních a voličů ve II. sboru«.

»Jeho národovcům jsme posvětili také v otázce »slovanského ústavu učitelského«, který nám vláda chtěla pověsiti na krk«, ušklíbnul se notář Poleschensky. »Ve schůzi zastupitelstva dne 10. IX. 1874 školní odbor navrhl, aby se v jednání o tomto ústavu vešlo s vládou jen tehdy, jsou-li v Prostějově potřebné místnosti a když obci z toho nevzejdou žádné výlohy. Řed. Martinák navrhl, aby se o ústavu ihned vešlo v jednání s vládou a obec aby se zavázala, potřebné místnosti dodati. Já jsem radikálně navrhl, aby se vládní nabídka jednoduše odmítla. Návrh můj nebyl přijat a návrh školního odboru byl odhlasován 25 proti 2 hlasům, načež k návrhu Josefa Böhma zvolen čtyřčlenný komitét, aby vyhledal potřebné ubikace. Zvoleni byli do něho Arnošt Spurný, Frant. Wichterle, Josef Böhm a řed. Martinák. Rozuměli jsme si a víme, že jsme slovanskému pedagogii návrhem odboru školního připravili pohřeb první třídy. Arnošt Spurný a Frant. Wichterle podali městské radě zprávu o výsledku jednání komitétu a navrhují, aby místnosti v I. patře tak zv. vojenského špitálu, sestávající ze 6 větších a menších místností, jsou-li k tomu působily, za malé nájemné pronajaty byly eráru ke zřízení slovanského ústavu učitelského. Výši nájemného komitét nemůže navrhnouti, ježto neví, kolik místností bude potřebí a jaké adaptační náklady vzejdou, pro každý případ však se navrhuje mírné nájemné,

poněvadž za jedno nyní ladem ležící místnosti by nesly příjem a za druhé takový ústav by byl velikým užitkem ve finančním ohledu pro zdejší obyvatelstvo. Proto se navrhuje, aby obec vešla se státem v jednání o zřízení slovanského ústavu učitel-ského. Ředitel Martinák při tomto jednání zapomněl na nás a na Dr. Zaillnera — týž již jednou překazil, aby se v těchže místnostech uvelebil český ústav — reálka —, jak pak by strpěl — a my s ním! —, aby se tak kozel stal zahradníkem německých záhonků!« ...

»Také se jím nestal«, zapyšnil se radní Neudörfl. »Městská rada uznala referát komitétu za slabý důvod pro jednání s vládou, navržené místnosti neuznala za způsobilé pro státní ústav, k adaptacím zavřela obecní kapsu na dva knoflíky a s lehkým srdcem poslala okresní radě školní zprávu, že pro slovanský ústav učitelský nemá Prostějov místa. Již víme, že ústav ten dostane Příbor« ...

Rybolov na Valchovském rybníku měl příjemný dozvuk — při odklizení boudy, v níž dráb měl svoje harampátí, našel se pod prkny dolík v trávníku a v něm se choulil jako prsten stočený několikafuntovní úhoř. Kterýsi dareba ho nešikovně bral z bečky a úhoř mu uklouzl a zachoval se pro drába, jemuž patřil ...

XXVIII.

Přiručí Galaš šel od nádraží a z aleje zahlédl, jak určitý farář Petr Obdržálek za uzdu vede svého bělouše. Ten byl jeho pýchou a nikdy ho nevsadil do hazardní hry, jak to leckdy činil s jinými koňmi. Galaš vidíval faráře na bělouši a proto se podívil:

»Co vy, dnes, velebníčku, pěchórem?«

»U nového domu Petra Kreutzera proti štěpnici³²⁾ narazil jsem na shluk lidí — židáček »Šlajme šije« ležel na zemi. Jest, jak víte, pokřivených nohou, vláčí se jen o berlich a tkalcovští učni vydráždili ho výsměšky až tak, že po nich vhodil berlí, upadl a bez berle nemohl povstati. Žádná z křesťanských

³²⁾ Jihoslovanská čís. 3.

oveček se ho neujala, a tož duchovní pastýř slezl s koně, podal ubožákovi berlí a pomohl mu do stoje, do chůze. Můj cíl byl blízko — jdu dojednat prodej obilí — k Františku Dvořákovi do hospody »u štangle«, a tož jsem se rozjel per pedes apostolorum, po svých. Ostatně je to pohodlnější, nežli jízda těmi nestvůrami dnešních velocipedů s vysokánským kolem předním, na které by se mělo šplhati po žebříku«, usmál se farář.

»Také jdu ke Dvořákovi«, připojil se Galaš. »Ale velocipedů nepodceňujte, přestávají býti hračkou. V Itálii dle návodu generála Boccy začíná se jich užívat k obstarávání služby ordonanční«. A obrátiv se k ulici, mávnul rukou: »Hle, jak dráha pomáhá budovati Prostějov! Z hrud reznisk a ječmenisk roste nádražní třída. Roku 1870 postavil v ní první dům Frant. Dvořák o 19 pokojích, které r. 1871 rozšířil na 23 pokoje a otevřel hostinec u »mor. slezské dráhy« čili »u štangle«. Roku 1873 vznikl dům č. 268³³⁾ Antonína Holby s hostincem Cecilie Rehmetové, letos r. 1874 tři domy Antonína Zatloukala čis. 277, 276 a 275³⁴⁾, dům podnikatele staveb Michala Judase čis. 292³⁵⁾, dům stavitele Josefa Ošťádal čis. 284³⁶⁾, a dům stavitele Františka Součka čis. 285³⁷⁾, který převezme Adolf Prochaska a připojí jej k plynárně. Stavební radní Ferd. Gross začíná na rohu třídy nádražní a silnice vrahovské stavěti rohák čis. 297³⁸⁾ a vedle něho rozsáhlý dům čis. 298³⁹⁾. Rup-pův rodinný stavitel Karel Biberle, který v Prostějově zakotvil pevně jak Noe na hoře Araratu, začíná také se stavbou své vily čis. 302⁴⁰⁾, tesařský mistr Tomáš Dokoupil staví dům čis. 303⁴¹⁾ a Frant. Souček dům č. 304⁴²⁾. Radní Gross otevře v rožním domě hostinec a nádražní třída do konce příštího roku dodá Prostějovu nové 3 hospody a 130 obývacích místností« . . .

Za této stavební statistiky došli ku »štangli« a farář odvedl bělouše do konírny. V hospodě byli překvapeni — Josef Wait tam s Dvořákem jednal o nákup ječmene pro sladovnu a vítal je:

»V kterých končinách jste zarůstali lišejníkem? Neviděli jsme vás v městě jak v trnky rok. Pan příručí u severního pólu? Pan farář v Římě?«

³³⁾ Čis. 58. ³⁴⁾ Čis. 38, 36 a 34. ³⁵⁾ Čis. 30. ³⁶⁾ Čis. 29.

³⁷⁾ Čis. 31. ³⁸⁾ Čis. 19. ³⁹⁾ Čis. 21. ⁴⁰⁾ Čis. 56. ⁴¹⁾ Čis. 43.

⁴²⁾ Čis. 50.

»Rakouská výprava o dvaceti mužích, která se dne 13. VI. 1872 na lodi Tegetthofu vypravila objevit severní točnu, dala přednost našim sousedům — z Pačlavic na ní jel Oto Kříž, který cestou zemřel, a z Přerova námořník Josef Pospíšil. Snad proto nás vyminula, že Prostějov má řezníka Rudolfa Lošťáka na výpravě s Drem Holubem v horké Africe. Účasti na ní nelituji — loď zamrzla v krajích severních a 14 měsíců trčela v ledu. Výpravě se o severním pólu ani nezdálo. Naša země, které chce míti nazvány »Země Františka Josefa«. Letos v květnu nechala loď lodí a po 96 dnů bloudila na saních, až ji rybářská loď nalezla v zátoce Nové země a odvezla ji do Tromsøe. Odtud se přes Hamburk vrátila do Vídně koncem září a štědře odměňuje svůj personál — mužstvu dostalo se všeho všudy 1200 zl. mzdy a ostatek prý dostane, až z darů, které se sbírají! Jak vidíte, nebyl bych se na ní měl tak, jak jsem se měl v Bedihošti, třebaš jsem tam byl jak na Záhořově loži — prostějovský hrozný úpadek mne sklátil více než vás. Útěchou mně byl další pokrok venkova — v Olšanech a v Hrdibořicích čile se uplatnily nové spolky čtenářské. A ještě více mně těšilo, že vrbatecký cukrovar vychází již ze všeobecné krise cukrovarské — kampaň 1873-74 srazila minulý deficit na pouhých 18.290 zl. 9 kr. a pro příští léta má již zaručený zisky. Intrikánům se uniklo! Hoch měl proti Demlovi pravdu«.

»A co jste se mnou chtěl v Římě?«, vyzvídal P. Obdržálek.

»Vzpomněl jsem, velebníčku, na řeči o vás. Jste dobrotisko, jak z másla, dobročinný až nad zákon, ale za robot jste na desátky býval kosák. Vždyť jste si na nedbalé desátkaře přivedl z Prostějova kompanii vojáků a poslal jste je odbojným sedlákům »na ležení«. Zrušení roboty a desátků r. 1848 jste sice vyhlásil na kazatelně, ale pak jste se zapomněl a obrácen k Vidni jste pohrozil císaři Ferdinandu Dobrotivému: »Milé Ferdóško, na nás se ešče krátké. Ešče je tade Rus a Francóz!« Brzo na to jste se z Určic ztratil a dodnes se vypráví, že jste za svůj pohoršlivý proslov byl volán k zodpovědnosti do Říma«, bodl Wait.

»Ne, ne, s Římem to bylo jinak«, přísolil Galaš. »Ve válce proti papeži Piu IX., o níž i naši jarmareční písničkáři zpívali, p. farář dal ulíti dva kanony pro papeže a na ně vyrýti: Petr Obdržálek, farář, Určice. Děla byla zajata Italy, střelila proti

papežským, a farář byl volán do Říma k vysvětlení a k odpovědnosti. Ale dopadl dobře — vrátil se s řádem sv. Sylvestra, sobě přivezl rytířství a milým farníkům odpustky . . .»

Farář přijal obě řeči s úsměvem, nepřichvilil ani neodpíral a, přisedaje k němu, oplácel: »U vás, jak vidno a slyšno, ještě v zimě rostou špičky — inu, slad sladí«.

»Sladil by — sladovna naše dobře prospívá! —, nebýt pelyňku, který do něho kape. Co se předseda prof. Deml rozježil s Josefem Hochem, neklid zaléhá z okresu i k nám«, vzdýchl si Wait.

»Pelyněk jest lékem«, těšil Galaš, »a přispěje, aby naše dva okresy, které jsou již volebně odloučeny od Olomoucka, měly přímé slunko hospodářského pokroku a nikoliv pouze jeho odraz. Tak na příklad vzniká myšlenka rolnické školy na Prostějovsku a bylo již také poukázáno na to, že by pro ni byly vhodné místnosti v hrubčickém zámku. Avšak dopisovatel z Hrubčic — patrně Josef Hoch — odmítá pro ni kapitolní zámek a soudí, že sídlo rolnické školy pro náš kraj může být jenom v Prostějově.

Na valné hromadě hospodářské jednoty olomoucké bylo sděleno, že o novou rolnickou školu pokouší se Kroměříž, ale bylo uznáno, že lépe by jí bylo v Prostějově. Výbor také to tak navrhl a uvoloval se k základnímu kapitálu školy přispěti 3000 zl. Návrh byl přijat jednohlasně, zvolena tříčlenná komise — František Vodička a Tomáš Podivínský ze Smržic, Ovečka ze Žešova — a uloženo jí, aby pro školu vyhledala vhodné místo ku pronájmu event. i ke koupi. Na další vývoj této dalekosáhlé otázky venkova jistě se všichni těšíme.

A míří se také jinam — Hoch rozvinuje otázku, aby v Prostějově založen byl okresní hospodářský spolek. Vliv jeho je značný — nově byl zvolen do okresního silničního výboru a s ním také Jan Soušek z Kralic, Frant. Sedlák z Duban, Josef Sekanina z Olšan, František Ptáček z Koberic a Josef Benda z Čechůvek, správce velkostatku Josef Tuček z Brodku a z Prostějova Karel Novotný, Josef Böhm a Josef Ošřádal. Hoch při tom jedná správně, že do čela silničního výboru opětně chce Tomáše Podivínského ze Smržic. Jeho Hrubčice dávají také příklad v hasičství — na základě zákona z 5. IV. 1873 zřizují dobrovolný sbor hasičsko-tělocvičný pod jménem

Sokol. Snahy tyto povedou také k ušlechtnění mysli venkovského dorostu«.

»V Určicích také?«, zachmuřil se farář. »U nás je chasa zdivočilá a říká si »šprťáci«. Nedá pokoje nikomu, ničemu a onehdy byla by večer málem ukamenovala starostu. Vhod přichází jen vysezovačům hospod — lapancům. Jeden z nich omlouval svoje pijáctví: »Debe nebelo tech rozkolénku, muhle bechme z hospode chodit dom pěkně za večir, ale včel v ni mosime bet do rána«.

»Šprťáctví kamenovala také nás — na zemském sněmu«, zmínil Dvořák.

»Auerspergovina!«, rozvinul debatu Wait. »Odmítnul petici »Maticе školské« v Prostějově chladně jako jindy a ještě nás potupil. Poslanec Jan Zajíček se zásadně postavil proti naší réalce, mluvil proti ní i proti udělení subvence. Použil i nesprávných údajů a projevoval snahu po germanisaci českých dětí. Poslanec P. Wurm dal za to pořádný mrskut jemu i němčourství. »Nevíte, že všechno učení na základě jiném, než na základě mluvy mateřské není učením, nýbrž mučením? Což jste nikdy neslyšeli o Wolfgangu Rattichovi a Janu Pestalozzim, nezmiňuje Komenského? Tito všichni svorně hlásají: že všechno učení na základě jiném, než na základě mateřštiny jest plýtváním sil, že jest pouhým mrzačením ducha. Jakým bohopustým hlukem naplňovali Němci mezi rokem 1848–1873 všecken svět, že prý mládež německá ve Šlesviku dánským jazykem se týrá, — aj a nám, kteří bývají honěni do škol německých, těm se křivda neděje? A kde jest onen pověstný § 14. základních zákonů? Nejednáte, Němci, dle něho a proto pracujete proti vlastní své ústavě«.

»Zajíček dostal také v Občanu. Ředitel František Martinák uveřejnil mu tam jako měšťanostovi i jako poslanci odpověď ve veřejném listu«, zajiskřil očima Dvořák a sňal s lišty novinový rám se zmiňovaným číslem Občana. Řed. Martinák tam mimo jiné psal: »Posl. Deml na sněmu prohlásil, že Maticе školská má na české réalce přes 270 žáků a že žactva rok od roku přibývá. Posl. Zajíček proti tomu brojil, že česká réalka má jen 248 žáků a německá má prý jich 258. Mluvil nepravdu a správně jest tvrzení posl. Demla. Mimo to Zajíček mluvil na sněmu velmi nešetrně o přijímání žáků do české reálné školy, vyjádřil se také, že se přijímají žáci, kteří nemají žádné

přípravy a to nejen žáci se špatným vysvědčením z V. třídy, nýbrž i žáci z III. a II. třídy školy obecné. Lhal a ukázal, že nezná zákona školského o přijímání žáků do středních ústavů, daného 14. III. 1870. Také haněl místnosti reálky neprávem — proč nedá na ně z peněz českého poplatnictva, které platilo na 140.000 zl. pro budovu německé reálky? Matice žádala zemskou podporu, a Zajíček? Pčinil se znamenitě překrucováním věcí a kydáním hany na ústav« . . .

»Tak se zachoval?«, zarazil se P. Obdržálek. »V obecním zastupitelstvu připadal mně jako v rukavičkách a tím mne svedl k minění, že se Němci polepši. A zatím je to s nimi asi jako s tím mojím kajícím.«

»Jak to?«

»Stařeček z přifařených Dětkovic rádi si zavdali a často až tak, že jim nohy vypověděly službu. Ve zpovědnici jsem jim to hrůzostrašně vyčetl a docílil jsem od stařečka svatosvatý slib, že »aspoň v pustě troňko nevemó do hobe«. Na ten slib dostali rozhřešení a já jsem měl opravdovou radost. Co se však nestalo druhého dne? Jel jsem do Dětkovic zaopatřovat nemocného a uviděl jsem v příkopu ležet člověka. Slezl jsem s kočáru — je-li nemocen, vezmu ho k sobě! Ale byli to ten vyzpovídaný stařeček a napitý pod obraz boží. Poznali mne, zvedli hlavu, protřeli si oči a pomalu ze sebe vysoukli: »Milé velebné pane, z toho, jak sme si včera řekle, nebode nic — nátura je nátura!«

»Proti kasiňácké nátuře prý se již bouří také turnerští hasiči«, nadhodil Dvořák a Wait, znalý agendy obecní, vysvětloval:

»Působí k tomu křídlo židů, kterých jest u hasičů mnoho. Z příčin zevních i vnitřních. Kasino má oporu v důstojnickém sboru a v tom židé nejsou oblíbeni. V noci ze 24. na 25. října 4 důstojníci naší garnisony, mezi nimi nadporučík dědičný princ Vilém Nassavský, opili se v hotelu u jelena, demolovali tam okna, zrcadlo a vyhrnuli se do židovské ulice, utrhovali tam domovní zvonky a v čilé kanonádě kamením vybili 36 oken, rušili klid a noc, křičíce: Saujuden! To rozdráždilo židy a roztrpčení přeneslo se i do hasičského sboru, o nějž Wochenblatt několikráte zavádil urážlivě a jemuž městská rada neplníka závazek. Dle usnesení obecního zastupitelstva ze dne 21. XI. 1873 vešla obec v důsledku zákona o hasičství ze dne

28. IV. 1873 v normovaný poměr s turnerským sborem hasičským, zajistila mu obecní subvenci a povolila 500 zl. na adaptaci kůlny pro hasičské nářadí u brněnské brány. Ale zjistilo se, že adaptace by stála 800 zl. a že jest v zastupitelstvu proud, aby se u brněnské brány získalo co nejvíce volné prostory, při čemž by se kůlna měla zbořiti, odstraniti a snad také vyčínající dům bílaře Soboty. Proto záležitost ta zapadla do šuplíku měšťanostova. Ale židovské křídlo hasičů zvedlo křik a předseda Heřman Feiler byl nucen svolati mimořádnou hromadu na 2. XI. 1874, aby se zjistilo, proč obec nestaví zaručenou zbrojnicí hasičskou a aby se odrazily útoky Wochenblattu. Za městskou radu přišel vášně hasit radní Sedláček, který slíbil zarazit útoky novinářské a vysvětloval odklad se stavbou zbrojnice. Adjutant Hugo Raynoschek upozornil, že hasičské nářadí nemůže býti přes zimu umístěno ve staré boudě, spolek odmítl odpovědnost za event. jeho zničení a navrhl, aby se rekvisity umístily ve sklepní místnosti pod okresem. Návrh tento přišel městské radě nevhod, ježto obec při převzetí kapucinského kláštera se zavázala vojenskému eráru, že mu sklepení pod okresem přenechá za skladiště, a vojenské velitelství tam má erární stříkačku, požární rekvisity a jiné nářadí. Městská rada jednala s velitelstvím, to dočasně tam turnerské rekvisity hasičské strpí — a ona, ač neuznává ono místo za nejvhodnější, že jest u kostela, hasičům vyhovuje a tím hasí doutnající trám židovské nespokojenosti.

»Uspokojuje také vás, že si ve schůzi 16. XII. 1874 dala schváliti usnesení, aby v Prostějově byl zřízen měřčí — cechovní — úřad a aby bylo zakročeno o zřízení školy tkalcovské?«

»Ano, vždyť pro to spolupracujeme a František Možný školou tkalcovskou pomáhá uskutečňovati dávný svůj sen, jehož vyplněním doufá pomoci upadajícímu řemeslu tkalcovskému«, odvětil Wait a dodal: »Ale kasino i při této příležitosti svezlo svého partafíru — městskému fysiku zvýšil se plat ze 300 zl. na 600 zl. Dle mého mínění jest to příprava pro budoucnost — syn Dra Boráka jest také lékařem a má namířeno na hodnost otcovu! . . . K nám přízně není ani kventlík -- Alois Pořízka dostal dne 14. XII. 1874 od místní školní rady uvědomění, že dnem 31. XII. 1874 dán jest do výslužby. Dne 8. října t. r. jsme truchlili nad ztrátou Vítězslava Hálka, 18.

XII. t. r. jsme ve Vídni ztratili prof. A. Förchgotta-Tovačovského a dnes z učitelského úřadu ztrácíme vlasteneckého, nepoddajného učitele. Trojí ztráta — trojnásobný žal» . . .

Galaš k trojnásobnému žalu zjevnému připojil umlčený, tichý žal čtvrtý: vstupem nového hosta rozvlnil se vzduch, do pachu po kouři a po lihovinách zavanula vůně uschlých květů, růží, muškátů a betuněk a on zahlédl její pramen — kytice a pletence květinové z výzdoby slavnosti Radhoště. Ach, tenkrát v zahradním paviloně zpívala Vlastimila, on stál mezi nadšenými studenty a hleděl na podium, na Annu Novotných. Viděl jenom ji a ona? Neviděla ho, hleděla jen k místu, kde seděl Oskar Vojáček. Žal, trpký žal mu sevřel srdce. Ten ho krušil již od chvíle, kdy na valše slyšel Tovačovského píseň »Aj bledý měsíčku« . . ., a ten byl pravou příčinou, že se Prostějovu vyhýbal . . .

XXIX.

Mladočeši na sjezdu důvěrníků dne 25. XII. 1874 stanovili svůj aktivistický program. — Hlavními body jeho bylo: 1. Starati se o zřízení svobododárné, spočívající na základech demokratických, to jest na rovném právu všech. Proto strana bude hájiti svobodu svědomí, rovného práva všech náboženství, zásady konstituční, opravu a zdokonalení parlamentárních řádů, rozšíření samosprávy okresů i obcí. 2. Tak zvaný pasivní odpor, před několika lety napsaný co obecné heslo na prapor oposice státoprávní, v poslední době pohříchu zvrhl se v nečinnost a netečnost k nejdůležitějším zájmům národa, k nejnálhavějším potřebám lidu. Proto zaujme se místo něho odpor činný — zápas, práce a činnost ve všech oborech veřejného života, zvláště na sněmu zemském. 3. Na sněmu domáhati se uznání samostatnosti a samosprávy zemí českých na základě státního práva, a vydání zákona na ochranu národností v zemi. 4. Pracovati, aby sněmovní řád volební opraven byl dle zásad všeobecného práva hlasovacího. Proto proti kuriím, proti nepřímému volení a »pro rozšíření volebního práva i na ty občany, kdož při volbách volice ve třetích sborech,

posud vyloučení jsou z práva volení do sněmu zemského». 5. Zvelebení školství, oprava školních zákonů, zrušení školního platu, zlepšení učitelských platů, podpory na stavby školních budov a na vydržování škol obecných, o zřízení české university. 6. Pracovatí o hmotné zájmy lidu: zvelebení rolnictví, oživení průmyslu a obchodu, obhájení potřeb dělnictva. 7. Oživití zápal lidu pro život politický a národní.

O této dalekosáhlé události politicko-národní hovořilo se v hostinci »u černého orla« a hlavní slovo měl Josef Vrla. Týž se připravoval na návrat z Brna do Prostějova — pěči o redakci Občana předal Janu Langovi a pro březen 1875 chystal se znovu vésti i svoji kněhtiskárnu »pod žudrem«.

»Staročeši ostře útočí na mladočeský sjezd a proti nové straně vydali brožurku »Pláč koruny české«. Novou stranu prohlašují za výron osobní ctižádosti a marnivosti — pro otázku obeslání sněmu prý jim nestojí za to tříštiti jednotu národa a šířiti propast mezi lidem a kněžstvem i šlechtou. Mladočešství jest omyl a prospěch národa žádá, aby se do společného klubu vrátili, kdož ho rozbili. Svornost, svornost jest vše! Ale jiní mluví jinak a historie s nimi zajisté vzpomene, že odpovědnost za konečnou rozrůžku náleží Staročeštům⁴³⁾. Brožura nechť sama poráží taktiku staročeskou, politiku pasivní, přiznávajíc neblahý stav poměrů národních: »Vlastní půda se nám ztrácí pod nohama. Z cukrovarů jsou zříceniny. Na tisíce lidí proklíná úlisné vůdce, agenty a podnikatele. Ústavy peněžnické, spolky živnostenské, obchodní, potravní a jiné klesají neb nalézají se v nejkrutější tísní. Řemesla leží ladem a hmotná bída z koutův strasti své a po ulicích křičí o pomoc. Na všech veřejných poměrech leží můra pohromy peněžní, táhne cos kolem nás jako zkázonosná zvěst, jako zemětřesení po dalekých krajích kmitající a mnohý nádherný dům už povalil se v ssutiny; strach a nedůvěra nedostoupily vrchu svého, oběh šťáv životních vážne, průmyslové i obchodní závody vězí v rozpacích neb se rozpadávají« ... Kolik lidí dnes již říká, že při jiné taktice politicko-hospodářské, než jaká jest září stálice Palackého a jeho oběžnice Dra Riegra, nebyli bychom tak hluboko poklesli! Morava to vykřikla hlasitě, zlomila pouta pasivismu, a soud budoucnosti

⁴³⁾ Stejně soudí Arnošt Denis.

jistě vyřkne, »že Mladočeši prokázali velmi opravdovou službu národu tím, že potírali politiku abstinenční, na níž uznaným vůdcům strany národní záleželo již jen jako na věci cti«. ⁴⁴⁾ Ostatně ani oni nespálili mosty — vstup do rady říšské činí odvislým od usnesení všech poslanců nadpoloviční většinou, tedy také od Staročešů . . . Při naší slovanské nesnášenlivosti arciť dochází a ještě hůře dojde k těžkým bojům stranickým i osobním, ale jest otázkou, není-li dočasné rozvíření vod lepším než hniloba stojatých bahnsk. V Prostějově k takovým zjevům nedojde — správně jste se bez rozdílu politického smýšlení seskupili pro boj proti němectví. I já přimknu se k této směrnicí, třebaš jsem radikálem. Vhodí-li se k nám kamenem po tom či onom, jistě to bude odjinud než z Prostějova. Známa kukačka z Olomouce zanáší vejce do vzdálených hnízd — zkusil jsem to již jako redaktor Našince! —, a jak z jejich záprtků prskla po Josefu Hochovi do Hrubčic, tak pod korouhví staročešství prskne občas i do města. Já a moje kněhtiskárna již jsme v jejím dosahu — do pražské Politik zaku-kala o mladočeských pionýrech v Prostějově takto: »V našem praslovanském Prostějově, kde žije mezi 18.000 obyvateli 16 tisíc více méně vzdělaných Slovanů, byla by — tak se má za to — půda pro politické výlevy mladočeských pygmaů dostatečně způsobilá, a jsou již grégrovské litery v nově zřízené tiskárně činný, přece však schází ještě odvahy ku vydávání výstřelku »Národních Listů«, poněvadž veškerá inteligence ku straně Palackého-Riegra náleží. Vzbuzuje zde podiv, že p. Vrla, majitel této kněhtiskárny, ostatně velmi inteligentní a vážený charakter, mladočeským vůdcům nejlepší vlastenecké úmysly předkládá« . . .

»K umírnění bojů by mělo přispěti svolání českých spisovatelů«, míní ředitel Martinák.

»Směřovalo k tomu a čelní proroci národa, mezi nimi Karolina Světlá, Svatopluk Čech, J. V. Sládek, Jaroslav Vrchlický a j., dávali výstrahu i příklad, hlásajíce: Shodujeme se všichni, že jsme v postavení nebezpečném, že nemůžeme pomýšleti leč na obranu, leč na zachování a zajištění svého národního života. Všechno, co má sílu národa, jest mu škodlivé a nebezpečné, nechať to pochází od nepřátel či přátel jeho. V přítomné době

⁴⁴⁾ Arnošt Denis.

mnoho našich národních sil naši vlastní vinou na zmar přichází a odtud hrozí povážlivé nebezpečí. Ne toliko politikou živ jest národ. Příliš mnohé a veliké jsou překážky, které nám jiní v cestu hromadí; kdybychom sami sobě zbůhdarma ještě nových přimnožovali, hřešili bychom proti sobě i proti budoucím. Dne 28. V. 1874 v Praze utvořila se jednota českých spisovatelů. Proto v jeden šik — láska k vlasti, láska k ideálům, láska k pravdě a kráse, láska ku práci, to jsou hesla našeho praporu. Budeme všichni vespolek a každý na svém místě o to pracovat, aby včas ještě zaplašeno bylo nebezpečí úpadku, mdloby, rozkladu. Chceme všemožně přispívati k tomu, aby všechny jednotlivé osoby sloužily národu a národ aby nesloužil jednotlivým osobám; aby zákazonosný duch nesvárů z naší národní společnosti byl zažehnán a vypuzen a za to upevňovala se mezi námi ctnost nám nejsvrchovanější žádoucí a nutná: láska Čechů k Čechům. — Provolání bylo vydáno již v listopadu 1874 — a cile nedošlo ani mezi spisovateli samými, neřku-li mezi politiky.

»S výjimkou naší«, čelo zvedal Dr. Bittner, »jak jste sám přiznal. Leda že by převřela otázka kněžská a socialistická«.

»Otázkou myslíte papežovo breve? Pius IX. vzkázal kapitole olomoucké, jak se zkoumáním archivů zjistilo, že hodnosti kanovníků v Olomouci dosíci mohou jenom šlechtici rodem. Ustanovení toto prý se již nachází ve statutu, který kardinál a kníže František Dietrichštejn r. 1628 pro svou diecesi vydal. Kněžstvo je s lidem svorně proti tomuto breve a doufá jako my, že Vídeň bez ohledu na mínění Říma bude potvrzovati i kanovníky nešlechtice, jsou-li na př. tak vzácnými šlechtici ducha, jako jest náš milý Dr. Melichar Mlčoch. Nebude-li to dnes, dojde k tomu brzo a proto kněžstvo zachová klid. Méně klidnou bude otázka socialistů. Ti jsou na mušce pro každý politický projev a vláda hledá, kde by je mohla raniti. V listopadu r. 1874 byli vůdcové brněnských socialistů Tomášek a Bradáček odsouzeni každý na 3 měsíce do vězení za to, že na valné hromadě spolku »Vorwärts« četli resoluci, kterou se vyslovuje vládě nedůvěra proto, že prý ničeho nečiní k povznesení pracujícího lidu a že s dělníky zachází tak, jakoby pro ně byly zvláštní zákony. Nebude-li který spolek socialistický přesně dbáti svých stanov, čeká ho to, co potkalo Občanské záložny a spolky hospodářské. Vláda nebude dbáti ani

minění rady říšské, která v prosinci projednávala petici dělnického spolku »Volksstimme« o udělení politických práv »čtvrtému stavu«, jak samo dělnictvo se nazývá, a přicházela dělnictvu vstříc. Zpravodaj centralistů doporučil vládě, aby v zamýšlené opravě živnostenského řádu zavedla dělnické komory, kterým by se časem udělilo právo volební a sice podle vzoru obchodních komor. Dobře to Dr. Fanderlík přibil jako zahalené jezovitství a prohlásil, že říši z nynějších obtíží vyvede jen všeobecné právo hlasovací, při němž na radě říšské i na sněmech zemských zastoupeny budou veškeré třídy obyvatelstva« . . .

»A co jinak hýbá mým milým Brnem?«, otázal se tvrdou češtinou Dr. Kolovrat, který dosud mlčky sledoval výklady a narovnával si okuláry.

»Vše, co hýbá Prostějovem, který pozorně čte vídeňské listy. Diskuse o výhodě zpopelnění mrtvol dělí znalce na dva tábory. Vídeň jest pro krematoria, Berlín je zakázal policejně z důvodu, že by spálením mrtvoly stalo se nemožným vypátrati známky zločinu . . . V pisárnách se mluví o Antonínu Březinovi, policejním komisaři v Kutné Hoře, který vynalezl psací stroj, jímž lze pohodlně dopis vícekrát napsati, a kdekdo by chtěl býti dědicem Anselma Šalomouna Rotschilda, který zemřel ve Vídni a od r. 1855 nashromáždil 4—500 milionů zlatých a kdekdo rád by platil školský příspěvek z pozůstalosti, sněmem zavedený. Za to nikdo by nechtěl s rytířem Offenheimem seděti před porotou vídeňskou. Při stavbě černovicko-lvovské dráhy ošidil akcionáře a stát o několik milionů zlatých a na pranýř strhl také svého příbuzného a prostějovského čestného měšťana Dra Giskru, který byl mezi protěžovanými správními rady té dráhy a jako ministr přijal z obchodů Offenheimových 100.000 zl. Při přelíčení vyšel na jevo Giskrův sklon — zahraničný. Za války pruské prý si jako purkmistr Brna získal oblibu v rozhodujících kruzích pruských. Také o něm bylo zjištěno ze zápisů pruského generála Radowitze, jaké heslo roku 1848/49 měl jako člen parlamentu frankfurtského. Znělo: »Jednoty Německa musí se nám dostat, i kdyby proto všechny koruny pozbyty měly svého lesku, i kdyby proto všechny trůny měly klesnouti.« V Brně arciť se škodolibě smějí, jak šikovně se vybírají ministři pro sesilení Rakouska! . . . Pozornost také vzbudilo vítězství oposice ve III. sboru města Olo-

mouce, což značí další otřes centralismu, a petice města Olomouce a 108 obcí a spolků, aby universita olomoucká, za Thuna zrušená a r. 1874 končící svůj ústav chirurgický, byla opět zřízena. Brno by ji také chtělo! První sjezd moravských lékařů, který se připravuje na dny 16. a 17. X. r. 1875 do Brna, také bude žádati zřízení moravské university — v Brně . . .

A v českých kruzích se mile vzpomíná na prosincové volby do obchodní a živnostenské komory brněnské, při nichž jsme ve třetím sboru živnostenském dostali 1500 a ve třetím sboru obchodním 633 hl. Němci proti nám dostali 2000 a 1400 hlasů.

Sokol mnoho mluví o odhalení pomníku Žižkova v Příbyslavi dne 20. IX. 1874 a ve školských schůzích s úctou se vyslovuje jméno ředitele Františka Martináka, který jest otcem názvu »Matice školské.« Podle »Matice školské v Prostějově« zřízena a pokřtěna byla Matice školská v Brně, v Olomouci, v Českých Budějovicích a již se uvažuje o tom, aby zřízena byla »Všeobecná matice školská« (Ústřední) pro potřeby školské všude, kde jich národ potřebuje. Prostějov i v této otázce byl původním a vůdčím . . . A co vy zde máte nového či běžného?« . . .

»Na realce? Na obci? Načrtnu žádané«, vyhovoval ředitel Martinák. »Hlavním jest, že ministerstvo vyučování výnosem ze dne 31. I. 1875 č. 935 udělilo celé vyšší reálné škole Matiční právo veřejnosti. Mnoho to přispívá ku zdaru reálkové věcné loterie, o níž se tak pečlivě stará Karel Vojáček, který se při únorové valné hromadě Úvěrního spolku záložna vzdal předsednictví i členství ve správní radě a může se účinněji věnovati potřebám reálky. Profesorský sbor oblibu její šíří svojí kulturní prací v novém spolku Jungmannu, ve Vlastimile, Čtenářském spolku i ve spolku učitelském. Balance naše shledána byla na valné schůzi Matice školské uspokojivou a vykazuje majetku 28.588 zl. 71 kr., dluhů 11.768 zl. 98 kr., tedy čistého jmění 16.819 zl. 73 kr. . . . A na obci? Připravujeme zřízení školy tkalcovské a snad se nám podaří za učitele pro ni získati Streckova syna Ignáce . . . Cimentovací úřad měl se zřídit jako obecní a mistr měřčí měl míti hodnost definitivního obecního úředníka se služným 600 zl., avšak místodržitelství se rozhodlo, měřčí náš úřad zřídit jako ústav státní. Zřídíme také místo městského zvěrolékaře se služným 200 zl. ročně a o Ruppovu rodinu prý se dále postaráme tím, že se

Karlu Biberlovi na 6 let pronajme lom v Dětkovicích . . . Vchod ke hřbitovu rozšíříme a vyštěrkujeme — půjdeme na pohřeb památce po Haschkovi! . . . Přenosné »kazatelnice« pro vážení obilí se totiž zruší a váha tržní se zřídí pod okresem, v krámě vedle pivnice Adama Vogla. A ke všemu tomu si vesele dáme hrát marš — pro městskou kapelu, při které poplatníci mají zapomenouti na zvyšované obecní přírážky, byly již koupeny nástroje za 409 zl. 56 kr. a byly také již schváleny obecní sazby za dodání hudby koncertní, pro koncerty s tanečním vínkem, pro plesy, pro pohřby, pro zastaveníčka, pro kolony žákovské i pro taneční zábavy. Při městské kapele snad zapomeneme, že městská rada chce znešvařit město, usilujíc, aby se vyhovělo žádosti Františka a Josefiny Spurných o novou změnu stavební čáry v bráně brněnské. Josef Böhmler ostře se proti tomu ohradil a nelek se ani konfliktu se Zajíčkem. Tento jest také rozmrzen na faráře Nováka, že se opovážil podati žalobu proti obci, která zužitkováním trávy na hřbitově dopustila se rušení jeho držby. Zajíček se na faru zlobí již od října r. 1865, kdy ve farní konferenci farář Novák prosadil, aby se ve farním kostele kázalo česky s výjimkou pondělí velikončního, svatodušního a vánočního» . . .

»A společenský život?«

»Zkomírá. Vytancovali jsme se sice na masopustním plese Vlastimily i na plese Tělocvičné jednoty, ale jinak? Společenský ruch oživil bychom snad, kdybychom ukazovali obra Drasala, 7 stop a 4 palce vysokého a ve váze 326 liber, jak to učinili v Olomouci, anebo kdybychom jako oni ukazovali bleší produkce, při nichž ochočené a vydresirované blechy tahají vozík, šermují a v dámském oblečení tancují čtverylku. Snad také by táhlo nové Uchatiovo dělo z bronzové ocele anebo Grauerovy patrony z hospodářské jednoty olomoucké, jimiž ve Smržicích vykouřili myši«, ironicky sekl kaplan Ouredniček. »A ještě více by táhly záloženské půjčky. Dle první bilance za r. 1874 bylo v našem Úvěrním spolku záložna závodních podílů v obnosu 5400 zl., vkladů 76.872 zl. a půjček 84.589 zl. — tedy více půjček než vkladů, proti čemuž se Voják marně bránil. Obecní spořitelna za první čtyři měsíce vykázala vkladů 39.889 zl. 52 kr. Při tom nemohu nevzpomenouti Živnostenské banky, která tak úzce byla spjata s naším nynějším osudem, a to s lítostí i s uspokojením. S lítostí pro-

to, že její valná hromada v Praze z dosavadní jistoty 5 milionů zlatých odepsala 20%, tedy 1 milion zl. na ztrátu z bursovního krachu, a že lednový kurs jejich akcií ze 138 klesl pod 100 a upadne snad i pod 80. S uspokojením proto, že splnil se předpoklad opatrnostní, pro nějž správní rada občanské záložny a půjčovny r. 1872 upsala jen 70 akcií IV. emise, a že Josef Böhm, Gefing a soudr. nesprávně počítali s jistotou, že se na akciích živnostenské banky nikdy nemůže prodělati. Dnes by občanská záložna a půjčovna i ti členové správní rady, kteří přebytečné akcie si rozebrali, byli ztratili značné peníze. Hynek Čecháček a ostatní mají dnes zadostučinění. Arciř mrtví již se jim nevzkřísí» . . .

»A nyní k tomu hlavnímu, proč vlastně jsme se, příteli Vrlo, s tebou sešli«, vážně zasáhl Alois Pořízka. »Nejnovějším jest, oznámení administrace Prossnitzer Wochenblattu, že končí svoji činnost a že list kasina přestane vycházeti koncem března. Nový časopis Zajičkův Prossnitzer Wochenschrift začne vycházeti až ve třetím kvartálu, snad v červnu. Pro nás je to vzpruhou k čilejší činnosti novinářské. Občan brněnský ani časopisy olomoucké nevystihují naše potřeby, a v době politického rozkolu jest také nebezpečí, že by je zkreslovaly a narážely na kopyto politického strannictví, což by nás poškozovalo, proto jsme se rozhodli pro soběstačnost a zamýšlíme opětně vydávati vlastní časopis, jež nazveme Prostějovské noviny. Převezmeš-li tisk ve své rychlotiskárně a neodpovědnou redakci, vydáme první číslo dne 30. května 1875. Odpovědným redaktorem by byl tvůj faktor Josef Opletal, vydavatelem bych byl já, redakce i administrace byla by zde »u černého orla«, list by vycházel každou sobotu a předplatné by bylo ročně 3 zl. 60 kr.«

»Již jsem se rozhodl, jak jsme předběžně umlouvali, a také jsem již přinesl příslušnou smlouvu«, svoloval Vrla a předložil její koncept ve znění: »Velectěný pán, p. Alois Pořízka, vydavatel »Prostějovských Novin« v Prostějově. Následkem úmluvy mezi námi ústně učiněné a dotazu Vašeho dávám Vám věděti, že tisk »Prostějovských Novin«, které vydávati budete, na se přijímám za následujících podmínek: 1. Zavazuji se časopis vždy řádně vytisknouti a v čas jeho vycházení hotový Vám odevzdati, pakli rukopisy včas a řádně mi budou podávány. Co dodávání rukopisů se týká, ustanovuje se následují-

cí způsob: během týdne, nejdéle však každou středou počínaje, budou se rukopisy dle potřeby sazečů dodávati, tak aby do pátku odpoledne nejméně tři čtvrtiny rukopisů k vydání čísla potřebných v tiskárně se nacházely; v sobotu, nejdéle do devíti hodin ráno, musí býti všechny rukopisy v tiskárně, nesmí však úhrn všech rukopisů, v sobotu dodaných, přesahovati jednu tiskovou stranu; jinak neberu zodpovědnost na sebe za nahodilé snad opoždění se listu. 2. Formát »Prostějovských Novin« ustanovuje se na celý arch ve velikosti 19"—24" na čtyrykrát složený, a cena 500 výtisků na 28 zl. r. č. (dvacet osm zl. r. č.); za každé 100 výtisků méně odpočítá se 1 zl. r. č.; za každé 100 výtisků více připočítá se 1 zl. 50 kr. r. č. Při prvním čísle však, bude-li náklad jeho 2000 výtisků přesahovati, počítati budu každé další 100 výtisků přes 500 za 1 zl. 20 kr. r. č. 3. Naproti tomu vyhrazuji si právo, v prvních dvou číslech obchod svůj insertem asi čtvrtinu strany velikým zdarma oznámiti, občas pak také zdarma inserovati a sice ve velikosti dostatkem neb nedostatkem insertův podmíněné. 4. Přílohy počítati se budou dle měřítka, kolikrát jsou v celém archu obsaženy za cenu listu hlavního: k. př. půlarchová příloha při 500 výtisků za 14 zl. atd. 5. Zavazujete se vy naproti tomu, že každé číslo časopisu »Prostějovské noviny« na druhý den po jeho vyjití hotovými zaplatíte. 6. Oboustranná výpověď může se státi jen čtvrtletně napřed mimo případy neočekávané, jako na př. zastavení časopisu se strany úřadu atd. Doufaje, že podmínky tyto schválíte a souhlas Svůj s nimi listem stejného obsahu na jevo mi dáte, znamenám se vši úctou Josef Vrla«.

Obsah i znění smlouvy bylo schváleno a ředitel Frt. Martinák, Dr. Bittner a P. Ouředníček byli pověřeni, aby smlouvu právoplatně podepsali a Pořízka aby připravil právní i administrativní kroky . . .

Na ulici kmitli se dva čiperní hoši, zastavili se před okny žudru a živě rozkládali, jako by byli ve sporu. Pavel Mařcha se zvedl, mrzutě omlouval: »Moji svěřenci . . . Vilém a Štěpán Kožušníčkovi«, a otevřel okno, zavolal: »Co zas mezi sebou máte?«

Hoši přistoupili k oknu a mladší Vilém, žák V. třídy matiční reálky a nadšený hudebník a zpěvák, ukázal na staršího Štěpána, který byl na učení ve sklenářském obchodě »u dobrého

pastýře⁴⁵⁾, měl zálibou klarinét, flétnu, housle a mnoho si všímal veteránů:

»Štěpán správně tvrdí, že němečtí veteráni nám odcizují vysloužilé vojáky, že se tomu brániti dá jenom českým spolkem vysloužilců a že by se takový měl zříditi, poněvadž řada lidí si i ke staru ráda hraje na vojáky. Souhlasil jsem. Štěpán odsoudil, že veteráni v Lešanech jmenují čestným členem c. k. okresního hejtmána Ruppá. Souhlasil jsem. Štěpán si zahoroval, že by čestnými členy veteránů českých nechal zvoliti jen bývalé vojáky, kteří se v civilu bijí za národní věc a stojí v přední frontě národní činnosti. Já jsem mínil, že se o národní potřeby bije víc mužů, kteří nebyli vojáky tělem a krví, ale kteří jsou i generály bojů duševních, osvětových, jako na příklad náš ředitel Martinák, a ti že by v první řadě měli i v jeho obmyšleném spolku míti přední místa čestná« . . .

»Máte pravdu oba«, rozsoudil je Vrla.

Hoši překvapeni, že měli svědky své zpovědi, smekli, pozdravili a tamti za roh žuderního podloubí . . .

XXX.

Zvoník farního kostela Merkner mrzutě bral potěh a šídlo — byl obuvníkem — a vzpomněl si na r. 1867. Tehdy v duchu se loučil se zvonickým bytem »u varhaníka«, ale čas ho v něm udržel nerušeně — s purkmistrem Czernym zapadla také jeho snaha po rozšíření příchodu ke kostelu. Až nyní má Vzkříšení. Divčí škola »u varhaníka« se vystěhovala, městská rada navrhla odprodej domu č. 76 Vn. m. »u varhaníka«⁴⁶⁾, v němž vedle učíren byl v I. patře byt organisty, učitele Antonína Skály, dole 9 krámků a proti kaplánce přístavek bytu zvoníkova, dům bude prodán Markusu Riesovi za 8550 zl. a přístavek zbořen. — Náměstek starosty s radními stavebním a policejním před chvílí hledali u kostela místo, kde by se dal pro zvoníka upravit byt nový, a vyhlédli k tomu krámek č. 51 pod kaplánkou. Prodej školy »u varhaníka« není městu výhodným

⁴⁵⁾ Masarykovo náměstí 3. ⁴⁶⁾ U templu 9 (Vetešnická 2).

a kdysi bude odsuzován. Farář P. Novák by si přál, aby obec naopak ještě přikoupila sousední dům Beerův a aby oba domy zbořila, čímž by fronta kostelní ozdobila náměstí . . .

Obchůzka radních vedle zmíněného úkolu měla ještě jiná zastavení. Zahleděli se na »hôtel Fieber«. Stulierův dům měl staré právo výčepní, ale za dřívějších let výčep ten byl v přední frontě domu, proti »třem králům«, ale v novější době jeho místnosti byly změněny na krám obchodní a výčep byl přeložen do části zadní, proti templu. Tyto zadní místnosti nejsou pro výčep patřičnými a staly se shromáždštěm cizí »luzy«, která tam má »herberk«. Hostinský Fieber žije z těchto »vagabundů«, z této »putyky« se vše, ano i excrementy, vyhazují na ulici, Fieber není důvěry hoden — a proto městská rada navrhne, aby c. k. okresní hejtmanství tento výčep zakázalo. Rupp rád vyhoví. Zbaví se hnízda, v němž při nynější nezaměstnanosti a v době tkalcovských stávek — v Brně jest rozsáhlou! — lehko by se líhla čertí vejce! . . .

Starosti působí umístění zřizované školy tkalcovské. Původně se měla umístiti v budově bývalého vojenského špitálu⁴⁷⁾, avšak adaptace I. patra pro ni byla by dle nákresů inž. Kühna vyžadovala nákladu 2352 zl. 12 kr. Laciněji se umístí v bývalém klášteře kapucinském a městské radě se navrhne, aby se zahrada při tomtěž bývalém klášteře ve výměře 755 □ sáhů pronajala Petru Heinovi, zahradníku v Čechách, pro zahradnictví a to za roční nájemné 25 zl. za měřici až do konce r. 1887. Avšak nedoporučí se, aby zasypaná studně tamtéž byla obnovena. A co s budovou býv. vojenského špitálu, se kterou již tolik zastupitelstev mělo potíže a jen potíže? Doporučí se návrh městské rady, aby přestavěna byla na obytné stavení, v němž by lepší nájemníci rádi se ubytovali . . .

Pro českou čtyřtřídní (!) školu chlapeckou určeny jsou místnosti ve Školní ulici a jest jich tam nadbytek, proto se odporučí návrh městské rady, aby se tam Janu Kaiserovi přidělil naturální byt a aby se mu odebralo bytné 140 zl. ročně . . .

Nesnáz je se židovskou obcí. Při stavbě školní budovy dívčí byla zbořena stará židovská košerovna, která bývala majetkem knížetě Liechtenštejna a za stará v I. patře mívala normální školu židovskou, a židovská obec nyní chce košerovnu

⁴⁷⁾ Vápenice č. 1.

přeložiti do svého obecního domu č. 138 a splašky z ní mají býti cementovou stokou odváděny do vedlejší žumpy veřejné. Městská rada činí proti tomu své námitky a tož se doporučí zažádati u okresní politické správy, aby košerovna tam povolena nebyla . . .

Majiteli parního mlýna Stienitschkovi se doporučí povolit »potah vody v horního rybníka třicoulovou troubou a to prozatím na 1 rok proti činži 25 zl. s tou podmínkou, že nejvyšší hladina horního rybníka na 70“ a nejmenší na 55“ se ustanovuje. Výška vody od vrchní plochy trouby a sice ve vnitřku klece se měří a ku kontrole spouštěné vody klíč od klece má býti uschován u městského úřadu hospodářského« . . .

A jak to bylo se žádostí Rudolfa Dvořáka? Dne 8. VI. 1875 sdělil, že zamýšlí při své sladovně v Hliníkách vystavěti pivovar, komise již se odbyla a on dříve, nežli přikročí ke stavbě, rád by získal vodu z městského vodovodu pro vaření piva. Proto žádá o povolení vodovodní odbočky poblíž domu Halámkova^{a)} a nabízí za to obci 80zl. z každé várky. Proti tomu se dne 24. VI. 1875 písemně ohradili všichni majitelé domů vnitřního města a tvrdili, že »by se ohrozilo zásobování města vodou jak z ohledu zdravotního, tak požárního. Také jest to útokem na zájmy a majetek měšťanů, kteří mají obecní vodovod zaveden«. Stavební sekce zamítla žádost Dvořákovu a on ji pak odvolal. Proto již není třeba, aby se obchůzka meškala slovanským pivovarem. Za to by se měla zastaviti u Kostelecké ulice. Obecní výbor se usnesl, aby se stará zídka farského dvoru zbourala a aby se nová postavila ve stavební čáře »tamních domů nákladem 303 zl. 81 kr. a podél zdi aby se zřídila schůdná stezka«. Zídka již stojí, ale stezka? S tou Zweig a Martinák budou mít ještě všelijaké těžkosti!

»Štěstí, že místodržitel baron Possinger při své návštěvě Prostějova dne 20. VI. 1875 nechodil pěšky! Nebyl by se bez pohromy dostal do Matiční reálky, kterou si šel prohlédnout«, usmál se radní Gross.

»Za to by byl v městě viděl dobrý příklad některých majitelů domů podél severní strany náměstí, kteří dávají chodníky před svými domy dláždití kamennými plotnami«, chlubil se radní Proksch. »Šnad by se byl také pozeptal, co znamená obité

^{a)} Blahoslavova tř. 4.

lešení před štítem jatek. Řezníci jako majitelé jatek ozdobují je velikým obrazem, který jim na štítovou zeď barvami maluje profesor české reálky František Naňka. Lešení bude dnes rozebráno a obraz odhalen — u něho můžeme skončiti obchůzku».

Komise tak tak že neklopýtla před domem dědiců Dra Heina, kdež se o trotoir nestarali, a náměstek starostův, notář Poleschensky, vzpomenu na »klopýtnutí« — tak to tradoval — Martinákovo. Po jeho řeči proti povolení vchodů jatečních ze Senného trhu řezníci prý se přibližují straně německé a předseda jejich Josef Nový a Antonín Novosad že již slíbili, na rok voliti ústavácky. »Přispěje to také německým školám, zvláště reálce«, mrkl na Proksche.

»U třech králů« narazila obchůzka na shluk občanů, kteří se dívali, jak lešení padá deska po desce, trám po trámu, a kterým udivené i pochvalné »ach!« vyrazilo z úst, když se obraz objevil v plném jasu. V pozadí obrazu stál hraniční sloup, ukazovák, a kolem něho řezník hnal rohatého vola, jehož popoháněli dva řezniční hafani. Ve spodu byl podpis: Josef Nový a v rohu letopočet 1875. Barvy obrazu byly syté, lahodné a vábily oko.

»Odkud a kam toho vola vede?«, zavznělo ze zástupu.

»Máš vlčí mlhu?«, uščířil se knihař Ferd. Růžička. »Takové rohy má vůl z Českého zámku a řezník ho vede na porážku do německé reálky. Nevidíš, že ukazovák sloupu ukazuje k ní a jak řezník ho tlačí směrem k ní? Nadhaněči, co jsou za tebou, jdou mu na pomoc«, ohlédnuv se na trojici radních . . .

»Ani ti již nepomohou«, opáčil kdosi. »Císař uznal českou reálku za potřebnou i cennou tím, že jí letos v srpnu ze své pokladny daroval 2000 zl. a že tím nepřímo odsoudil zemský sněm i naši obec, kteří české reálce odpírají i právo na život».

»Ale proč prof. Naňka vedle vola nevymaloval také koňskou herku?«

»A proč koně?«

»Již také se tlačí na řeznický špalek. V listopadu r. 1874 obdržel Karel Valenta povolení k porážení koní a k výseku koňského masa. Po něm stejné povolení má také Václav Mažeký a Antonín Wolker a všem třem se vede dobře — za rok porazili a vysekali 543 koně čili 1900 centů koňského masa. Ale máš pravdu — kůň patří do štítu jen koňských řezníků« . .

Obchůzka odbočila ke kasárně a rozešla se. Notář Poleschensky se ohlédl k jatečnímu volu a zabručel: »Mluvte si, jak chcete — my jednáme a budeme jednat. V květnu vaše menšina podala obecnímu zastupitelstvu návrh, aby se žádalo o povolení k otevření 5. třídy české chlapecké i dívčí

JOSEF KLÁG.

školy, my jsme jí to odhlasovali a výsledek? Odmítnutí. Zemská rada školní dá na politické intervence více, než na usnesení obce, která jím na venek hladí, ale za vraty je češe proti srsti! A císařský dar? Jsme loyální až do kostí, ale jen tam, kde to prospívá německví, a kříži-li císařský dar naše cesty, nejdeme a nepůjdeme za ním! Jen ať to Matice školská zkusí u obce a spláče nad nezdarem! Císařský dar ostatně jest přetrumfnut vládou — obec dostala zvýšení státní subvence ze 2000 zl. na 3800 zl. pro německou reálku na tak dlouho, pokud ona »na ten sám způsob jako takové státní učiliště zřízena zůstane«. Náš purkmistr Jan Zajiček má také již rytířský kříž řádu Františka Josefa a s tím ve Vídni leccos zmůže. A chuti

k tomu má dosti — účelu zastaveníčka německých spolků a pochodňového průvodu nezapomene!« ...

XXXI.

Wolfův syn Ferdinand, vyšvihlý již a zmužnělý, vycházel z průjezdu zámku a div nevrazil do Karla Vojáčka, který šel ke svému švakru Eduardu Chmelařovi.

»Jak vypadlo holení? Bylo zastavením křížové cesty?«, zeptal se lékárník.

»Pan Chmelař má právě chvíle bolesti a břitva je měla také« ..

»Odpoledne bude již bez bolestí — počkám«, řekl si Vojáček a vrátil se k náměstí.

U Nového domu střetl se s Tomášem Podivínským a ten mu sděloval, že I. rolnická sladovna dostala pozvání ku slavnostnímu otevření státní střední školy hospodářské v Přerově a výzvu, aby se ho zúčastnila svými delegáty. Dne 13. X. 1875 bude večerní iluminace, dne 14. dopoledne bude škola odevdána české veřejnosti a odpoledne bude banket v nádražní restauraci. Účast sladovny jest žádoucí jak z ohledu národního, tak z ohledu na přízeň rolnictva, a proto on jako místopředseda — předseda prof. Deml bude zastupovati hospodářskou jednotu olomouckou! — jest ochoten jeti do Přerova, pojedje-li také Karel Vojáček jako pokladník sladovny.

Vojáčkovi blýskla myslí vzpomínka na přitažlivost Přerova, kterou procítil vloni před slavností Komenského, příjemné teplo a nejasná tucha čehosi nového rozehrálo mu nervy i krev, a on neváhal přislíbiti svoji účast při slavnosti ...

Eduard Chmelař po záchvatu neuralgickém býval jako vyčerpán a upadal v blahodárný spánek, z něhož se probouzel jako znovu zrozen. V takových chvílích hleděl uniknouti vzpomínkám i dojmům osobního utrpení a toho nejspíše docíloval četbou a rozbořem veřejných záležitostí. Učinil tak i onoho dne a z foliantů časopisů, které odebíral, vybral si řadu událostí.

Osnova zahraniční se zamotává. Turci ani po krymské válce neprovedli rovnoprávnost křesťanů s mohamedány, povstání

k vůli tomu stíhá povstání a kruté zavádění pořádku jest již i evropským velmocem nesnesitelné. Vraždy na Černošcích v Podgorici spáchané vedly již k nepřátelství s Černou Horou, v Hercegovině vypukla vzpoura a rozšířila se do Bosny — obzor se zatemňuje až tak, že se blýská z Ruska. Ve vzduchu jest mnoho elektřiny — a my? Vidíme než sebe a bijeme se, bijem. Po »Pláči koruny české« vydána byla brožura »Pláč moravské orlice« a, potírajíc Mladočechy jako porušovatele solidarity a disciplíny, obhazuje a do nebe vynáší porušovatele solidarity a disciplíny moravské hr. Belcrediho. Svobodomyslníky nazývá »mladočeskými ústaváky« a činnost moravských poslanců označuje za »neplodné mluvení«. Dobrou záminkou jest jí také Prostějov — moravská politika aktivitní nevymohla pro Matiční reálku ani almužnu 1000 zl., ač pro německou reálku v Prostějově pro rok 1875-76 rozpočteno jest 21.225 zl.

Demlův Pozor uveřejnil a ostře hájí tuto brožuru, kterou ostatní listy moravské nazvaly »Pláč moravského krokodila« a o které zjištěno, že vyšla pod patronací posl. Demla. Autorem jejím objeven byl redaktor Pozora Sudík. Brožura jest namířena proti politice klubu moravských poslanců a klub dle »Posla z Prahy« učinil prof. Demlovi výtku, »aby buďto disciplínu zachovával, všeliké obojetnosti se vystříhal, aneb aby z klubu vystoupil«. Ozvěnu této výtky Deml zaslechl také na voličské schůzi v Prostějově, kdež Josef Hoch interpeloval p. poslance, hodlá-li setrvati v klubu našich národních poslanců na sněmu zemském, a je-li tomu tak, hodlá-li učiniti konec onomu hanobení a podezřívání a osočování našich národních poslanců svým orgánem »Pozorem«. Prof. Deml vše to přislíbil učiniti, vymlouvaje se, že on za to nemůže.

A skutek? Josef Hoch jest i osobně v Pozoru napadán. Za hřích se mu tam také klade, že v březnu r. 1875 vydal v Našinci výzvu »Bratrům rolníkům hejtmanství prostějovského, aby v Prostějově založen byl »Okresní hospodářský spolek čili jednota«, a apeloval na město o součinnost slovy: Město Prostějov, jedno z prvních měst moravských, chtělo-liž by v tak šlechetné i celku prospěšné věci otálet? Stáloť vždy mezi prvními, když šlo o to, by pro národ něco blahodějného se provedlo. Nepochybujeme ani dost málo, že pokročilejší měšťané podaného návrhu se uchopí a že spojí se s pokročilým venkovem a o provedení jeho skutečně se zasadí. Proti

tomuto »hříchu« se Hoch šťastně bránil poukazem na hospodářské spolky ve Vyškově, v Paskově, v Tovačově a na snahu po hospodářské jednotě v Litovli. Arciř za ty okresy prof. Deml není poslancem a proto mu nevádí. Rozkolnictví vytýká jen Hochovcům a zapomněl, že na jeho schůzi smržický starosta Frant. Vodička navrhoval, »by voličové vyjádřili veřejně opovržení listům, strany tvořícím, a mladočeským zvláště«.

Za Hocha se postavili z několika obcí a dopisovatel z Olšan projevil v Našinci mínění, že »Deml jeví strach o mandát poslanecký« a jeho práci nazval »zkrachovanou národohospodářskou činností«. Hoch vytknul ji blíže: »Prof. Deml jest to, který zmáchal svými nemotornými plány veškeré okolní rolnictvo a přivedl je na pokraj záhuby, ačkoliv on při tom ovšem ještě zbohatl«.

Těžký granát vystřelen byl v září: »O straně v Olomouci poznamenáno právem, že jest hrobařem všech svých plodů. Co strana tato podnikne, nese v sobě zárodek nezdaru a kletby« a byly obavy, že úlomky a střepiny jeho poraní také poměry na Prostějovsku, na venkově i v městě. Avšak nestalo se tak. Josef Hoch ukázal plodnou práci i rozvahu. Hochovy Hrubčice v září 1875 otevíraly obecní radnici a slavnosti při tom zúčastnila se Vlastimila i Tělocvičný spolek s předsedou Františkem Možným a slavnostní řeč mluvil posl. P. Wurm. A »Hospodářská jednota v Prostějově« přispívala k soudržnosti a nikoliv k olomoucké výtce o rozkolu. Stanovy její byly schváleny 8. IV. 1875 a první valná hromada, určená na 18. V. 1875 do sálu Jos. Volce na Novém domě, byla navštívena 137 členy. Provolání k ní podepsali čelní rolníci z Hrubčic, Brodku, Krasic, Čehovic, Olšan, Štětovic, Hrdibořic, Vitonic, Krumsína, Vrbátek, Kelčic, Vřesovic, Výšovic, Duban, Kralic, Bedihoště a z Prostějova Pavel Mařcha, František Možný, Frant. Sonnevend, Alois Mazal, Blažej Schönberg, Josef Sonnevend, Jakub Vysloužil, Josef Hlíňák a Josef Hrubý. K návrhu Aloise Pořízky řídil hromadu Josef Hoch, řečnil Josef Dumeck, ředitel hospodářského ústavu z Doubravice, a zvolen výbor, který se ustavil: předsedou Tomáš Podivínský ze Smržic, místopředsdou Josef Tuček, správce z Brodku, jednatelem Josef Hoch z Hrubčic a pokladníkem J. Mohelský, nájemce dvoru z Kelčic.

V městě jediná obava byla z Josefa Vrly, který v březnu

1875 znova otevřel svoji knihtiskárnu a od 30. května vydává a řídí »Prostějovské noviny«. Avšak . . .

Eduard Chmelař nedošel dále v úvahách — švagr Karel Vojáček (byl bratrancem jeho choti) vešel k němu a přátelsky ho pozdravoval.

»Přicházím v záležitosti našeho tisku. Dne 12. V. 1875 stala se tiskařská smlouva Prostějovských novin s Josefem Vrlou právoplatnou a vše potřebné pro redakci i administraci bylo zařízeno. Stálo nás to dosti mnoho. Dle účtu Vrlova platili jsme za 300 cirkulářů českoněmeckých stran inserování 5 zl., za 8 knížek na vybírání předplatného 6 zl., 4 knihy insertních poznámek 6 zl., 6 knih hlavní knihy odběratelů 8 zl., 4 knihy pokladního deníku 4 zl., 100 plakátů 6 zl., 4000 výtisků Prostějovských novin 70 zl. a 400 1/2 archových příloh k nim 35 zl. Pak nás potkala nehoda — Pořízka jako vydavatel neprokázal se u státního zastupitelství složením povinné kauce a dostali jsme za to pokutu 15 zl. Dále nám finanční úřad uložil pokutu 500 zl., poněvadž na první číslo, jež se nekolokované rozesílalo na všechny strany, nebylo vytištěno »na ukázkou«, ježto jen v tomto případě osvobozeno jest od kolku. Štěstí, že jest v platnosti již zákon, dle něhož poplatky kolkovní za návštěži a zaslána v periodických listech jsou zrušeny. Vždyť kolek insertní z každého insertu býval 30 krejcarů! Vydavatelstvo, které utrpělo citelnou ztrátu peněžní, utrpělo i na prestyži — c. k. okresní hejtman Rupp si Pořízkovo opomenutí rád vzal za záminku a zastavil vydávání Prostějovských novin v zárodku. Státní nadvládní v Olomouci a Rupp k vydávání našeho časopisu svolili, až se Pořízka vykázal, že složil kauci 1450 zl. ve státních papírech. Nečekané výlohy vydavatelské nás nutí, abychom opatřili jejich krytí a proto jsem přišel zařukat také na tvoje dobré srdce«.

»Přispěji dnes i přistě. A přispěji rád, že Vrla plní svůj slib a v listě nepíše o rozkolu mezi rolnictvem, mezi stranami, a nepřilévá oleje do nevitáného ohně«.

»A chci také sdělit, že se za sladovnu zúčastním otevření střední školy hospodářské v Přerově, a vysvětliti, že se to neděje k vůli prof. Demlovi, jehož podivná činnost na našem venkově jest nám proti mysli, ani v jeho zájmu«.

Chmelař se zarazil nad Vojáčkovým sdělením, měl sto chuti, projevit námitky, jež by snad byl učinil Josef Hoch, ale cosi

ho zdrželo, a on leda pohodil hlavou i rukou, jakoby chtěl říci: máš svůj rozum! ...

A Karel Vojáček jel s Tomášem Podivínským do Přerova. Město bylo ozdobeno prapory, stožáry a slávobrána vítaly hosti a pestrý průvod linul se před budovu hospodářské školy, kde čekali zástupci země, města, úřadů a venkovští delegáti. Prostějovští připojili se k nim a Vojáček zahleděl se na Přerovanky, které šly v čele průvodu a v bílých robách zdály se býti družičkami. Mezi nimi kmitla se mu vábná dívčí hlava s vlasy ebenovými, spatřil záblesk očí, jako když jitřenka prosvítne ranní mlhu a zapudí ji, a byl jak očarován. Neviděl úředních ceremonií, neslyšel slavnostních řečí, viděl jen černě ebenu a záři jitřenky a srdce se mu rozezvučelo jako zvon, ohlašující jeho osobní slavnost, pastorelu znovuzrození, honanah vzkříšení ... fata morgana? ... Prelud? ... Sen? ...

Skutečnosti se přiblížil až po ukončení oficiálních obřadů, kdy k nim přistoupil advokát Dr. Jan Knap, známý Tomáše Podivínského z doby svého koncipientství u Dra Zailnera, a se svojí chotí, dříve ovdovělou Černou, vřele je vítal.

»Karlíček také zde?«, Anna Knapová usmála se na lékárníka a hned jakoby na omluvu své familiérnosti dodala: »Tak jsme vám říkali s vaší matinkou, Vincencií Vojáčkovou, když jste byl školákem. Jsem Prostějovačka — patří mně dům č. 139⁴⁸⁾ na Vápenici, rodinný náš dům po Juliáně Kubarthové. A jsou tu ještě dvě Prostějovačky — moje Karla a Pavla Černých, dcery po prvním mém manželu. Karlo! Pavlo!«, zavolala do kroužku Přerovank, které se odlučovaly z průvodu. Z jejich tlumu vynořila se ebenová černě i jitřenka se sestrou a Karel Vojáček stál svému osudu tváří v tvář.

A také se ho držel. Dr. Knap s Podivínským šli k banketu do nádražní restaurace a on doprovodil trojici Prostějovaček až na Dolní náměstí, kdež bydlili v prvním patře domu, v němž Ignác Wolf měl krám s umělými květinami. Za záminku si vzal návštěvu u kol. Hynka Psoty, jehož lékárna byla ve východní frontě náměstí.

»Zůstanete na večerní ples v sále Henšlově? My všechny tři se těšíme na besedu, na čtverylku«, loučila se paní doktorová. »A máme jen jednoho tanečníka — Františka Neumanna, který

⁴⁸⁾ Vápenice číslo 2.

jest v úzkém styku s vaším Přerovákem uzenárem Maxem Vítězem, jenž se po vás stal předsedou Úvěrního spolku záložny«.

Karel Voják neodpověděl, ale zahleděv se do jitřenkových očí, byl rozhodnut, že zůstane . . . Při návratu ze Psotovy lékárny zahleděl se na starý dům o šesti oknech, s advokátní firmou Dra Jana Knapa a s několika kamennými schodky před vchody. U jednoho z oken zahlédl vábnou dívčí hlavu a zdálo se mu, že se dívá na něho. Hledaje pro ni vhodný název, připadl na lékárnický lék: belladonna! . . . Kráska doña . . . krásná paní . . .

V plesové síni dozněl mu poslední úder pastorelového zvonu a on při něm ztratil srdce. Ztrátě byl rád — tušil, že takové zráty se dožila také Karla Černých.

Při odjezdu z Přerova si šeptal: »Karel — Karla!« — a v Prostějově, srovnáváje původní dojem faty morgany se skutečností, došel k přesvědčení, že patronkou takového souladu nemůže býti jenom jedna světice, nýbrž celá skupina nebešťanů. A určil si je dle Jana Nerudy: Sv. Lucie dala černé oči, sv. Otilie krásnou hlavu, sv. Apolena emailové zoubky, sv. Jan Evangelista malou nožku, sv. Vavřínek kulatá, úbělová ramena, a sv. Řehoř obdivuhodnou štíhlost těla . . .

Konec III. dílu.

PŘÍLOHY.

Úřední a jednací spisy i účetní knihy rozpuštěných hospodářských podniků strany národní zapadly kdesi v registraturách kurátorů a dosud nenašlo se po nich stopy. V městském museu zachována jsou některá pozvání k valným schůzím, ke schůzím přípravných komitetů a zde uveřejňuji z nich:

I.

P o z v á n í

»Občanské záložny Prostějovské k p r v n í valné hromadě, která dne 13. února 1865 v sále p. Kroutila odpoledne ve 2 hodiny odbývati se bude.

Ráno o 10 hodinách bude slavná mše svatá ve farním chrámu Páně, za vyprošení požehnání k zdaru a rozkvětu spolku.

Předmět jednání: 1. Čtení vys. c. k. místodržitelstvím schválených a potvrzených stanov. 2. Volba nového výboru dle § 3. těchto stanov. 3. Zpráva o předložení účtů za čas prozatimního řízení.

D r a z í o b č a n é !

Čistá a vši samozištnosti prostá lidumilnost a touha aspoň po částečném navrácení se dřívějšího blaha, jež veškeré řemeslnictvo a živnostnictvo požívalo, jakož i nazírání očima o průmysl zasloužilých a zkušených mužů do velmi nepříznivé budoucnosti pro menší řemeslnictvo, přiměly hrstku zdejších občanů, jimž zvláště nynější krutá doba pro řemeslníky na srdci leží k zaražení spolku pod jménem »Záložna«, jehož účelem jest vzájemné podporování k provozování živnosti potřebnými peněžitými prostředky. Každý z nás cítí tuto olověnou dobu v obchodě a průmyslu, a při kalamitě americkou válkou způsobené tíži nás i nedostatek kapitálu, to jest hoto-vých peněz, jenž k provozování živnosti potřebné jsou. Známá věc jest, že dnešního dne kterýžkoli menší živnostník nedostane i za podáním nejbezpečnější hypoteky na mírný úrok peníze vydlužit, poněvadž kapitalisté své peníze buď na velkých závodech neb státních papírách uložené mají, neb s nimi směnkají — to jest lichvaří. A pomoc, již tito poslední v potřebě

řemeslníkovi poskytnuť, netřeba rozebíratí, podotkna, že jestli ho hned ve zkázu neuvrhne, jistě v bahno dluhu tak ponoří, že více nevybředne. A protož jest čas, abychom sami na sebe pamatovali, a z drápů nesrdečných a ziskulačných lichvářů se vyrvali a nahlédli, že řemeslnictvo při takých poměrech nemá stkvělé vyhlídky do budoucnosti, a že rok po roku klesá, až konečně neschopným k provozování živnosti se stane. Záštitou a odpomocí tohoto zlého jest spolčování. Spojenými silami lze velikých účinků docílit, a důkazy nám podávají nejen již déle stávající spolky ve vícero českomoravských městech, ale i tento spolek sám; vzdor tomu, že v počátku hlas nedůvěry proti zakladatelům od mnohých, kteří dnes vši důvěry pozbyli, se ozýval, vpuští semínko toto kořeny silné, takže dnes záložna přes 90 údů čítá, a za čas prozatimního trvání okolo 9000 zl. obrátila, a tak mnohému za levný úrok vydatné pomoci se poskytlo a bohdá že i včil, když v zákonitou činnost vešla, větší kapitalisté aspoň částečně peníze za úroky stanovami vytknuté k podpoře dobré věci propůjčí; neboť záložna při rozsáhlé neobmezenosti nejen větším kapitalistům bezpečnost u vkládání a vyzdvíhování jich vkladů bez dlouhodobných výpovědí zaručuje, podává i příležitost menším účastníkům k spořivosti, přijímáním též malých vkladů k zúročení. Protož tedy ne ze schvalování, ne z přemlouvání, nýbrž z přesvědčení o blahodárnosti spolku, ať každý všemožně se přičiní k zdaru a rozkvětu jeho působiti.

Hynek Čecháček

Arnošt Entner

Aleš Pořiska

Jan Ed. Böhml.

Čeněk Höger

Z pozvání k výroční valné hromadě »Občanské záložny a půjčovny prostějovské« na den 8. II. 1866, podepsaného předsedou Hynkem Čecháčkem a jednatelem Aloisem Pořiskou, jde na jevo, že mezi členy výboru, z nichž 12 bylo vylosováno, byli: Karel Černil, měšťan, JUC. František Lakomý, c. k. auskultant, František Možný, tkadlec, Čeněk Höger, soukeník, Eduard Chmelař, měšťan, Antonín Jiříček, tkadlec, Antonín Hruban, tkadlec, Jan Spáčil, tkadlec, František Holinka, tkadlec, Martin Smržák, tkadlec, František Albrecht, moukař...

Na tomto pozvání jest seznam 295 členů.

II.

P o z v á n í.

Komitét pro sestavení a vypracování stanov pro »B a v l - n i c k ý s p o l e k« ukončil práce a předložil hotový návrh stanov.

Nížepsaný zve tímto ctěné spoluobyvatele zdejšího města k valné schůzi na neděli to jest den 28. toh. měs. o 4 hodinách do sálu páně Kroutilova, aby se tyto stanovy neodkladně ku schválení v. místopředsedství předložiti mohly.

V Prostějově dne 24. července 1867.

Za prozatimní komitét

Čeněk H o g e r, předseda.

5881/4.
Dykt. 17 9 14

ONDŘEJ PŘIKRYL:

Z TĚŽKÝCH DOB PROSTĚJOVA.

IV. DÍL.

V KOMISI VYDAVATELSKÉHO SPOLKU V PROSTĚJOVĚ (HLASY Z HANÉ)

R. 1930.

Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Václ. Horáka v Prostějově.

**Původní desky dle návrhu p. prof. A. Kameníka
vydal knihař Karel Holzer, Brecherova ulice č. 2.**

ONDŘEJ PŘIKRYL:

Z TĚŽKÝCH DOB PROSTĚJOVA.

IV. DÍL.

V KOMISI VYDAVATELSKÉHO SPOLKU V PROSTĚJOVĚ (HLASY Z HANĚ)
R. 1930.

Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Václava Horáka v Prostějově.

D 5881/4.

1670/1930.

9/437.2 (Pustějov)

Jednání říšské rady o dělnických komorách, při němž Dr. Fanderlík jménem moravských poslanců se zasazoval o politickou rovnoprávnost dělnictva, jakož i hospodářská bída po rakousko-německém krachu, vystřelující do stávek dělnických, posílili rozvoj socialismu. Vláda brzdila jej, kde mohla, činila překážky politickým jeho projevům a na konec sáhla k prostředkům, jimiž se Lasser pokoušel zaškrtnouti dech českého nacionalismu — k žalářování a k rozpouštění socialistických spolků.

Vláda v tomto směru měla těžký buzdovan v § 24. zákona ze dne 15. XI. 1867, který hrozil: »Každý spolek může rozpuštěn býti, učiní-li usnešení aneb vydá-li vyhlášku, která se přiči ustanovením § 20. tohoto zákona, překročí-li obor své působnosti stanovami vytknutý, aneb nevyhovuje-li vůbec podmínkám svého právního jednání.« Zmíněný § 20. v tom ohledu zněl: »Žádný spolek nesmí učiniti usnešení, aneb vydati prohlášení, která odporují trestnímu zákonu, aneb jimiž spolek dle obsahu neb formy osobuje si autoritu v některém odvětví zákonodárství neb výkonné moci.«

Vládní buzdovan srazil také utrakvistický Dělnický vzdělávací spolek v Prostějově, který dával popud také k zásahům politickým a směrnicí svojí pro politická práva dělnictva stal se nepohodlným pašalíku Ruppovu i kasinu, které již při založení Arbeiter-Bildungs-Vereinu zásadně se ve Wochenblattu ohradilo proti politickým právům dělnictva. C. k. okresní hejtmán Rupp použil metody, kterou vraždil spolky strany národní, a dal c. k. okr. komisařem Evženem Raynoschkem provésti revisi ve spolku. Dle sdělení tkalce Mořice Malečka, který stál v prvních řadách socialistů, byla tam mimo jiné nalezena listina o sbírkách pro stranu sociálně-demokratickou.¹⁾ Spolek byl rozpuštěn a Našinec přinesl o tom zprávu dne 28. VII. 1875 a za příčinou rozpuštění uvedl, »že spolek překročil činnost svou, stanovami vyměřenou.« Rupp zakázal také dělnickou schůzi, která dne 7. XI. 1875 měla jednati o všeobecném právu volebním a o poměrech dělnictva.

¹⁾ Hlas Lidu.

»Kasino o těchto persekucích dělnictva ani nepiplo — a právem«, řekl si notář Jan Poleschensky, dopíjeje popolední šálek černé kávy. »Arbeiter-Verein chtěl dělnické poslance, a ti by nebyli bezpodmínečně ústavověrnými, jako jsme my. Překáželi by nám i v Prostějově a tu máme dosti jiných starostí. S těmi protivnými Slovany i sami mezi sebou.

Slovani jsou v přílivu — Jan Protivanský od srpna inseruje svoji novou cihelnu »pod žešovským kopcem« a bude dusiti vedlejší cihelnu německou. Alexander Sedláček má kupectví v Haškově domě, ale nemá pevného základu. K těmto snad přičisti lze také firmu Eduard Philipp, obchod železem »u zlatého rejla« proti »třem mouřenínům«, která Zajíčkovi přebere mnoho slovanských odběratelů. Toť příští 3 hlasy ve II. sboru! A jak ten nepodajný Arnold Binko urychlil stavbu slovanského pivovaru Dvořákova! Náš nový list »Prossnitzer Wochenschrift« uveřejnil článek »Salem aleikum«, v němž popisuje kladení základního kamene pivovarského v kruhu »tureckého sdružení« veselých kumpánů. Na humnech I. Prostějovské sladovny, jejíž zdi byly skvostně ozdobeny tureckými odznaky, bylo 30—40 účastníků ve fezích a všichni, Turci i Neturci, shlukli se okolo stolu a podpisovali listinu, v níž byla vyličována historie pivovaru a zanesena statistika města Prostějova v r. 1875. Pamětní listina byla vsunuta do zinkového pouzdra a uložena do základního kamene pivovarského a zacementována. Článek uveřejněn byl dne 29. srpna a Dvořák již koncem října vyhláší, že v Hliníkách zařídil nový pivovar. Veškerá aktiva a pasiva, která dosud na měšťanském pivovaru — nyní je Bratří Wintrův! — měla firma V. Zahradníček, převzal ode dne 1. XI. 1875, a oznamuje, že jeho pivovarská kancelář jest v zámku, kdež se vyřizují objednávky piva. Turecké ličení pivovarského počátku rozehrálo prý Jiřího Lasuse tak, že bude ještě pevnějším prvním českým židem v Prostějově, nežli jest dosud . . . Vzpomíná mu asi na jeho cestu po Orientě, ze které loňského roku přednášel své poznatky o rodném životě Turků . . . Slovani to také vyhráli s rozpuštěnou Bavlňickou jednotou. Trestní řízení proti ní, které trvalo 3 léta, bylo zastaveno. Krajský soud v Olomouci neshledal na žalovaných funkcionářích jednoty žádné viny, my jsme za mříže z nich nedostali ani myš a přišli jsme o pobuřující prostředek agitační. Dr. Nemluvil, který byl kuratorem rozpuštěné

jednoty, jistě se po tomto neúspěchu našem obrátil v hrobě a Dr. Zaillner, jeho zástupce, bude se slovanským tkalcům vyhýbat jako čert kříži» . . .

Notář se zvedl od stolu, popošel ke stojanu s dýmkami, vylíbil si porculánku, napsal jí »tříkrálovým« tabákem a sedl do lenošky, v níž držival půlhodinku »za císaře«. Zapáliv si, odplivnul:

»Mizerná tabáková režie! Tříkrálový jest špatnější a špatnější, na jazyku jest po něm svraskavo jako po třísle koželuha Hofmanna, a drahý jest jako cicvárové semínko. Také na tabák »knastr« se veřejně bručí«.

Zadýmav, zahleděl se ke stropu jako do neurčita a vrátil se ke svým úvahám.

»Slovani hledí také posílití svoji pojišťovací banku Slávií, vypovídajice hromadně pojištění u Moravsko-slezské pojišťovny v Brně, ale místně jim to neprospěje zrovna tak jako jim neprospějí sympatie pro povstalce v Bosně a Hercegovině, ani potutelnost, s jakou se pokoušejí využítkovati úmrtí císaře Ferdinanda Dobrotivého — zemřel 29. června 1875 — proti škodlivosti centralismu a tvrdosti německého liberalismu. Neprospěje jim, že občas se zaškaredí na veterány — krejčí a jejich člen zastupitelstva Klement Nezval zasedá ve výboru veteránského spolku, s veterány chodí ku jmeninám gratulovat Ruppovi i Zajičkovi, a my se již staráme, aby to byl Nezvalův přechod z valchy do kasina! . . . Radnímu Prokschovi připravili nepříjemnou chvílku s městskou policií — inspicient Vilém Zhřival častěji se dopustil nedbalosti, nedbal výstřah ani napomenutí a byl ze služeb obce propuštěn. Z opětovných nesprávností policie kuji zbraň proti celému režimu obecnímu. Našli si ji také v městské kapele a, přiznávám, právem. Zajiček chybil, že osobně se stavěl za útvar, který v zárodku byl červotočivý, a který v době hospodářské krise mohl poplatníkům ukazovati na luxusní nehospodárnost německé většiny a který Slovanům dal příležitost k výkřikům: na českou realku, na slovanské žáky střední školy ani vindry, — na parádu pro veteránské, hasičské průvody a pro Zajičkovy serenády tisíce! Městská kapela je drahá a proto málo zaměstnávána a městská rada musí z poplatků slevovati. Tak na př. mlynář Karel Novotný použil jí po čtyři neděle k obyčejným tancovačkám na valše a prokázal, že plat 2 zl. za muže pro

takové zábavy jest vysoký. Žádal o slevu na 1 zl. 40 kr. za muže pro výkon od 6. hod. večer do 12. hodin v noci, a městská rada byla nucena poplatek snížit na 1 zl. 50 kr. Kapelník Lehar jest při tom po kaprálsku nesnášenlivým — inu, zapeklíť voják! —, dochází ku stížnostem i se strany německé a pak arciť není divu, když se leckdy za zády Zajičkovými i mými ozve česká i německá písnička s refrainem:

hrajte, mu, trubte mu,
zahrajte mu marš!

Za to se Slovani plotem trní, kustovnice, těžko proderou k volnému závodisti školskému. Zřídili jsme »Kindergarten« a ten odluzuje jim dorost škol obecných. Úspěch máme již ve škole chlapecké — měla 404 žáky, kdežto u Jana Kaisera jich bylo jen 396. Tohoto jsme oslabili také tím, že jsme čilého učitele, mladého Gustava Trupku z české školy chlapecké přijali na školu německou a za něho jsme české škole chlapecké dali stárnoucího jeho otce Jana Trupku. Návštěvu německé reálky zabezpečujeme tím, že jsme zřídili Vorbereitungskurs — přípravný kurs — šestinedělní pro žáky, kteří chtějí k přijímání zkoušce. Honorář jsme určili mírný — za celý kurs jen 3 zl. - Proti české reálce setraváme ve tvrdém, neúprosném odporu a těžce neseme posledních dvou událostí v Matici školské — císařského daru a rozhodnutí c. k. okresního soudu v Prostějově o žalobě kuratorů rozpuštěné Občanské záložny a půjčovny proti spolku Matice školské.

Jak k nim došlo? Císařský dar dle mého soudu jest v souvislosti s jarním zasedáním zemského sněmu a s červnovou návštěvou místodržitelovou v Prostějově. Výbor Matice školské podal k jarnímu sněmování opětovanou žádost — jak jsou ti Slovani neodbytní a vytrvalé protivní! — o zemskou podporu a německá většina ústavověrná vyřídila ji jako vždy dříve, zamítavě.«

Notář vyklepál dýmku, odlivák vyčistil od močky a, vyhledav sněmovní protokol o jarním zasedání, nacpal si znovu tříkrálového a četl si zprávu odboru finančního o žádosti spolku »Matice školské« v Prostějově za podporu k nákladu na udržování vyšší reálky v Prostějově, která zněla:

Spolek »Matice školská« v Prostějově žádal již r. 1872, by nižší reálka s vyučovací řečí českou, která tímto spolkem s po-

volením ministerstva vyučování ze dne 8. října 1872 číslo 11693 zřízena byla, podporována byla.

K návrhu školního odboru uzavřel však sněm v sezení ze dne 4. prosince 1872, by přešlo se k dennímu pořádku.

Dne 30. listopadu 1873 podal spolek tento k slavnému sněmu žádost o subvenci k vydržování této z prostředků soukromých zařízené školy, kterážto žádost finančnímu odboru odkázána byla, by u dorozumění s výborem školním o ni se radil; zároveň byla předložena žádost tuto podporující a 475 podpisů opatřená petice Prostějovských měšťanů.

Jak školní tak finanční odbor usnesly se, by slavnému sněmu odporučeno bylo, by stran této petice přešel k dennímu pořádku; zpráva tato byla na denní pořádek sezení dne 16. ledna 1874 dána, nebyla však za příčinou ukončení zasedání sněmu v poradu vzata a výboru zemskému přikázáno, by ji vyřídil, případně sněmu v příštím zasedání opět předložil.

Dne 21. září 1874 podal spolek »Maticе školská« znovu petici s toutéž žádostí, o které finanční odbor v předložené zprávě opět navrhnul, by přešlo se k dennímu pořádku; avšak i tato zpráva nebyla za příčinou ukončení sněmu v poradu vzata, měl však sl. sněm příležitost stran subvence pro tento spolek v jiném případě rozhodnouti; pan poslanec Demel učinil totiž v sezení dne 14. října 1874 za příčinou rokování o zemském rozpočtu na r. 1875 při rubr. IX. vedl. rub. 34 »střední školy« návrh:

»Pro českou reálku v Prostějově, která spolkem »Maticе školská« tam vydržována jest, budiž subvence 2000 zl. do rozpočtu fondu zemského na r. 1875 postavena.«

Návrh tento byl slavným sněmem odmítnut:

Spolek »Maticе školská« v Prostějově byl na základě stanov, bývalým předsedou rozpuštěné mezi tím záložny Prostějovské předložených, schválen a má za účel, tuto z prostředků soukromých zřízenou reálku vydržovati.

Prostředky spolku tohoto skládají se podle stanov z příspěvků zakladatelův, pak skutečných a podporovacích členův spolku.

Podle rozpočtu školních výdajů, který petici přiložen byl, obnáší příjem v školním roku 1874/75 . . . 5.074 zl.
vydání 9.739 zl. 96 kr.
jest tedy schodek 4.665 zl. 96 kr.

Reálka měla dříve jen 4 třídy, ve šk. roku 1874/75 bylo však podle výnosu c. k. ministerstva vyučování ze dne 5. února 1874 povoleno, by proměnila se na vyšší reálku a další třídy poněkud otevřeny byly, bylo jí pak uděleno právo vydávati vysvědčení v státu platné.

Důvody, z kterých v dřívějších zprávách návrh, by přešlo se k dennímu pořádku, učiněn byl, jsou hlavně ty, že slavný sněm až posud vždy držel se pravidla, by střední školy jen tenkrát z fondu zemského podporovány byly, když obcí založeny byly, soukromé školy této kategorie však, které nejsou obecními, zemskými aneb říšskými, nikdy nepodporoval, a i nyní není žádné příčiny, odchýliti se od tohoto dobře odůvodněného obyčeje a to tím méně, an spolek »Maticе školská« v Prostějově pokud se týče trvání a dostatečnosti svých prostředků i jen k částečnému vydržování tohoto učebního ústavu nižádným způsobem neposkytnul jistotu.

Mimo to jsou v Olomouci a v Přerově, kterážto města sotva 3 míle od Prostějova vzdálena jsou, střední školy české, a není tedy tak nutná potřeba, by řečený ústav soukromý v Prostějově podporou z prostředků veřejných vydržován byl.

Většina odboru finančního navrhuje tedy:

Slavný sněm račiž stran petice spolku »Maticе školská« v Prostějově o subvenci k vydržování reálky v Prostějově, která spolkem tímto zřízena byla, přejíti k dennímu pořádku...

Eichhoff, předseda. Dr. A. Weeber, zpravodaj.

Menšina tří členů odboru finančního, Dr. Fanderlík, Dr. Mezník a Dr. Mykyška, oznámila následující votum menšiny:

Ačkoliv sl. sněm odmítavě se byl zachoval v dřívějších zasedáních k peticím spolku »Maticе školská« v Prostějově, jsouť přece nyní poměry způsobu toho, že menšina finančního odboru má to za věc naléhavě potřebnou, by navrhovala subvenci 1000 zl. na r. 1876.

Dosavadních pochybností, které proti podporování školy spolkem »Maticе školská« vydržované uváděny byly, totiž neúplnost ústavu a na krátkou jen dobu (až do konce r. 1874) obmezené právo veřejnosti, již tu není, jelikož ústav jest rozšířen na reálku vyšší a má právo veřejnosti bez dalšího omezení.

Na ústavě jest 265 žáků, jichž jest 64 z města Prostějova a

201 z okolí. Návštěva školy vzrůstá se každým rokem a svědčí o užitečnosti a potřebnosti tohoto učiliště.

Uvážili-li se dále, že učiliště toto vyjma zemskou reálku vyšší v Telči jedinou jest reálkou s vyučovacím jazykem českým v zemi, že zřízení nových učilišť tohoto druhu v jiných místech překážky na odpor se staví, a že sl. vláda státní nemá se k tomu, by zřizovala reálky s českým jazykem vyučovacím, tedy nelze pochybovati o potřebnosti tohoto ústavu.

Též to, že tato reálka jest v jednom z největších měst Moravy a v jednom z nejlidnatějších okresů země, jehož obyvatelstvo téměř výhradně jest kmene slovanského, odůvodňuje potřebu této školy.

Schodek rozpočtu ve školním r. 1874-75 zjednan býti musí příspěvky dobrovolnými členů spolku školního.

Vzhledem k nepříznivým ekonomickým poměrům časovým jest to tedy vhodné, by obětem členů spolku školního, které v prvním roce trvání tohoto spolku páčily se na 23.552 zl. 51 kr., subvenci z prostředků zemských pomáháno bylo, a jest žádost tato odůvodněna tím, že země na německé školy střední vydává 158.840 zl., na české školy střední však toliko 17.990 zl. Menšina finančního odboru tedy navrhuje:

Slavný sněm račiž se usnésti: Spolku »Matice školská« v Prostějově povoluje se na r. 1876 subvence 1000 zl. na vydržování vyšší reálky v Prostějově s vyučovacím jazykem českým.

Dr. Fanderlík, zpravodaj menšiny.

Národovští poslanci, pravda, se při projednávání svého školství rozčilovali a Dr. Kusý dokonce vytýkal německé většině: »Vám není otázka školská otázkou vzdělanosti, ale otázkou moci. Není to věc kultury lidské, oč se zasazujete, ale část německého boje národního, o nějž se dělí sněm s výborem zemským a zemskou radou školní. Zemský výbor jest vlastně sbor pro část obyvatelstva ústavácko-německého, zemská rada školní pionérem Němectva: co tito pionéři Němectva vám navrhnou, to vy jednoduše odhlasujete. Kořistíte z umělé situace, kterou jste si vytvořili vymyšleným volebním řádem« . . . Dr. Kusý měl sice pravdu, ale kdož při takové pravdě dbal, když opak její jest životní mízou centralismu a kořenem naší německo-liberální strany? Proto se německá většina také po-

hrdlivě usmála výkřiku posl. P. Wurma, který při tom zvolal: »Vaše jednání jest proti mému císaři, směřuje ku podpoře Průšactví, ku zradě, k velezradě. Průšactví jest to!« . . .

Vzpomenuti při tom třeba, že místodržitel baron Possinger přibyl dne 20. VI. 1875 do Prostějova. Přijel z Olomouce o 11. hod. v noci, byl uvítán fakulemi a lampiony hasičů, veteránů, střelců a slovanského spolku tělocvičné jednoty s místopředsedou Alex. Sedláčkem a ubytován »u tří mouřenínů«. Serenádu mu připravil Sängerbund a městská kapela. Na druhý den přijímal deputace všech spolků německých i českých, utrakvistického Arbeiter-Bildungs-Vereinu a zástupce 50. obcí venkovských. Této jsme viděli nerádi - Josef Hoch jménem jejím žádal o pomoc proti ubytování vojska po venkově stavbou kasárny a T. Podivinský žádal za pomoc Matici školské. Návštěv učinil místodržitel dosti — ve školách, v kostele, v synagoze, na obecním domě, v obuvnické továrně Budischovského atd. Nás hnětla návštěva v matiční reálce — vzpomněli jsme, že po návštěvě místodržitele bar. Webera byla uznána za reálku vyšší, a také v letoší návštěvě tušili jsme cosi nemilého. A skutečně brzo po ní, dne 26. VIII. 1875, byl c. k. okresním hejtnanem Matici školské dodán dar 2000 zl. z vlastní pokladny císařovy, patrně po relaci místodržitelově. Arciž také jiní dostali dary — jak po místodržitelské návštěvě bar. Webera byl rozpuštěn národovský Politický spolek, tak po návštěvě bar. Possingera byl rozpuštěn Dělnický vzdělávací spolek a židovská obec dostala »pochvalu«. Místodržitelský rada Pelikán, který doprovázel bar. Possingera, po návštěvě židovské školy se vyjádřil, že budova její jest na spadnutí a dodal: »Děti, do té školy docházející, měly by býti pojištěny na život, ale sotva se najde pojišťovna, která by je při tomto stavu budovy školní pojistila«. A děti tam chodí 205, 102 chlapci a 103 děvčata! . . .

Slovanům radost a kasinu žalost způsobil c. k. okr. soudní rada Umlauf, náš Umlauf! Kurátor rozpuštěné Občanské záložny a půjčovny notář Einaigl a můj otec Emanuel Poleschensky podali, jak známo, r. 1873 žalobu proti Matici školské v Prostějově na vrácení 8636 zl. 86 kr. ve prospěch likvidační podstaty, kterýžto obnos jí byl v poslední chvíli darován starým výborem Občanské záložny a půjčovny z výtežku prodaných akcií IV. emise živnostenské banky. Výkon

žaloby byl sistován po dobu, co se šetřilo, zda ústav nebyl snad již v té době placení neschopným, a obnoven byl r. 1875. Rada Umlauf vynesl rozsudek dne 30. X. 1875 pod č. 10744: Žaloba Aloise Einaigla jako kuratora rozpuštěné Občanské záložny a půjčovny v Prostějově, aby dar této záložny 8636 zl. 86 kr. spolku Matice školská byl prohlášen za neplatný a aby Matice školská byla povinna do 14 dnů do rukou kuratora Aloise Einaigla jej vrátiti a útraty žaloby hraditi, se zamítá a Alois Einaigl jest povinen žalovanému Dr. Fanderlíkovi jako předsedovi Matice školské do 14 dnů zaplatiti útraty sporu per 95 zl. 95 kr. V důvodech rozsudku se odmítá tvrzení žalobců, že zmíněný zisk měl připadnouti rezervnímu fondu záložny, a dosvědčuje se, že obnos ten byl získán bursovním obchodem, který nebylo převésti na účet rezervního fondu a kterýmž výbor mohl volně naložiti, aniž k tomu bylo potřebí svolení valné hromady. V důvodech odmítá se také tvrzení žalobců, že bývalý výbor záložny jednal jako zmocněnec, který nebyl bez speciální, na darování znějící plné moci, oprávněn něco darovati, a uznává se, že výbor dle stanov představuje na venek spolek, není plnomocníkem a proto má spolek v případě jednání, jež odporuje stanovám, právo postihu proti výboru, nikoli však proti osobě třetí — tou je zde Matice školská — na vrácení toho, co tato obdržela z právního jednání, jež s výborem jako představitelem spolku uzavřela. Mimo to se v důvodech zdůraznilo, že dle jednacího protokolu, který žalobci v prvopisu v replice předložili, valná hromada dne 20. II. 1872 se jednohlasně usnesla na tom, že se výbor záložny zmocňuje, aby zisku z prodaných akcií Živnostenské banky použil na prospěch české reálky . . .

Tímto rozsudkem byl vržen stín na cesty, jimiž směřujeme ku zničení české reálky, avšak stín jest jen zatímní — proti rozsudku podáno bylo odvolání k vrchnímu soudu zemskému. Mimo to jest obnoven druhý spor — žaloba na zrušení prodeje domu, ve kterém Matice školská má umístěnu reálku, a na další záloženský dar 5900 zl., související s tímto prodejem. Arciř Slovany to posílilo nejen v nadějích, nýbrž i v činnosti. Také se již holedbají, jakoby novou tkalcovskou školou šli k novým úspěchům národnostně politickým. Ale spletou se. Ve schůzi obecního výboru dne 3. VI. 1875 bylo usneseno: »Budiž škola tkalcovská v Prostějově zřízena a první ročník

školním rokem 1875-76 od 16. IX. 1875 otevřen« a pro kreslení tkalcovské a manufakturní ustanoven byl za provisorního učitele Ignác Streck z Prostějova se služným 800 zl. a bytným 160 zl. a pověřen také vedením ústavu. Na zařízení a pomůcky dány byly 400 zl. a městská rada ustanoví za pomocné síly prof. české reálky Frt. Rakouše pro chemii, učitele něm. měšť. školy Ant. Hausknechta pro kreslení od ruky a pro účetnictví profesora německé reálky Josefa Riedla. Tento jest tam důvěrníkem městské rady i kasína a jako člen redakce Prossnitzer Wochenschriftu jistě nedopustí, aby předseda společenstva tkalců František Možný na kuratorium školy vykonával jakýkoliv vliv slovansko-národní. Ostatně vlastní otěže této školy drží Zajíček s městskou radou, což také vidno z vyhlášky o »otevření tkalcovské školy v Prostějově«, která zněla:

»Obecní rada města Prostějova tímto všeobecně známo činí, že na zdejší nově zřízené tkalcovské škole dne 16. září 1875 první ročník se otevře, pak večerní a nedělní běh se rozdělí. Zápis žáků dítí se bude ode dne 12. až včetně 15. září t. r. ve škole samé, t. j. v kapucínském klášteře v Žešovské ulici od 9.—12. hod. dopoledne a od 2.—5. hod. odpoledne a žák musí nejméně 16 roků stár býti a národní školu odbytou míti. Zápisné pro běh denní obnáší jednou pro vždy 3 zl. a školné měsíčně 2 zl. r. č. Zápisné pro běh večerní a nedělní obnáší jednou pro vždy 2 zl. a školné měsíční 1 zl. r. č. Bližší zprávu podá též provisorní učitel na tkalcovské škole p. Ignác Streck, bytem v Žešovské ulici č. 82.²⁾

V Prostějově, 3. září 1875.

Měšťanosta: Zajíček«.

Do pokoje se otevřely dveře a služebná hlásila, že p. Ferd. Schmidt přeje si představití se místostarostovi. Notář Poleschensky odložil dýmku a, přijímaje hlášeného, podotknul:

»Zřízením místa městského zvěrolékaře vyhověli jsme zdravotnickému předpisu a vaší osobou vyhovíme i obyvatelstvu. Byl jste v Unčově ranhojičem a zvěrolékařem, nyní jste ve výslužbě a budete míti více příležitosti, zavéstí nový obor v naší službě zdravotní. Jistě také jste »strammdeutsch« a jako takový se blíže podíváte pod sekery i na špalky některých řezníků. Policejní radní Proksch vám je naznačí« ...

²⁾ Čsl. legionářů č. 26.

Po odchodu zvěrolékařově přesunul Poleschensky své myšlenky na starosti německví.

»Mezi námi, liberálními Němci? Se všech stran se otrásá naším centralismem a my? Slovanům jsme se vysmívali, že u nich staří dostali mladé, a pažba vystřelené muškety udeřila nás do tváře — již i my máme staro-mlado na kokardě! Náš srpnový »partajtág« v Novém Jičíně zřejmým to učinil i nezavěšeným. Jest mnoho mladých, kteří účinně by se uplatnili ve vedení ústavověrné strany na Moravě a cítí se býti přehlíženými, odstrkovanými. Také patřím mezi mladé a jsem rád, že jsem v Prostějově zavčas pomáhal při pohřbu i při křtinách. Při pohřbu »Prossnitzer Wochenblattu«, který byl doménou Dra Zaillnera a směru starých, při křtu týdeníku »Prossnitzer Wochenschriftu«. Ten od 14. VI. 1875 vychází u Rottbergra za odpovědnosti redaktora Jana Kellera, sluhy v Creditvereinu, který jest jen zástěnou, paraventem několika nás mladých a pomáhá tahati drátky politické tragikomedie i místní hausvurttiády. V úvodníku »An die Leser« jsme se dušovali světu, »že jsme ve službách pravé mravní svobody«, ale kasino četlo mezi řádky, nikoliv slova, nýbrž naše myšlenky, zahalené závojem tiskárenských liter. Myšlenky ty dali jsme najevo v polemice s »Prostějovskými novinami«, prohlásivše: nesmějte se přátelé — risum teneatis amici! —, že Prostějov nazývají městem slovanským! Projevili jsme je také v polemice s Drem Zaillnerem k vůli »partajtágu«. Přáli jsme snaze mladých po nápravě v ústředí politiky zemské, po legálním ustavení výkonného výboru, který od r. 1873 trvá v sestavení, jaké tehdy upekli poslanci s několika málo zástupci měst a nikoliv volbou na sjezdu strany, a který, ovládán jsa starými, nepřibíral mladé k rozhodování o směrnících politických ani o kandidaturách. Dr. Zaillner se zuby nehty bránil změně, ve vídeňských časopisech psal proti ní a dovozoval, že přibírání nových pracovníků je zbytečno, ježto strana za dosavadního vedení jest dobře opatřena. On a s ním poslanci Dr. Weeber, Dr. Bažant a Machanek dopsali totéž »partajtágu« a byli za to ve Wochenschriftu bití a nazváni »Die frondierende Abgeordneten, die sich auf den Isolirschemel stellten«. Dr. Zaillner, pravda, dvojím »zaslánem« vysvětloval, že usiloval, aby zabránil sjezdovému rozkolu, avšak tímto heslem také Staročechi popravovali Mladočechy a Dr. Zaillner se jim k vůli tomu

jizlivě vysmíval. Z vadnoucího věnce Dra Zaillnera vypadl tím další dubový list s proděravěnou duběnkou. Již přestal býti »unser alles« — aféra se žebravými listy Napoleona III. ukázala jeho slabošskou ješitnost a partajtagový zásah, kterým se on i Zajiček udrželi mezi členy výkonného výboru strany, obnažil osrdí jeho ztrnulé panovačnosti. Nastává soumrak bohů a v tom se za čas octne i Zajiček, který Dra Zaillnera již odsunul na vedlejší kolej místní moci, který svoji hladkou, liščí taktikou sám sobě zdá se býti neomylným a všemocným. Neví anebo si to nepřipustí, že občanská poddajnost a obětavost ochabuje a že také on má již od posledních voleb obecních dosti odpůrců mezi israelity. U »strany středu«, z níž se mu podařilo připoutati k nám členy, které od národovcův oddálilo rozpuštění jejich útvarů hospodářských, nejzřejměji se totéž naznačuje u Františka Wichterle. Liščí taktika snad již při příštích volbách obecních narazí na úskalí a poškodí víc, než může poškoditi moje otevřenost, moje nehledanost v kritice Slovanův i Židův, jak ji my mladí zavádíme. Tak snad Poleschenských pole urodí ještě vyšší pšenici než dosud«...

Notář vstal, popošel k oknu a zálibně se zahleděl k náměstí — jeho dcera Justina, štíhlá jako on, sličné, interesantně pihovité tváře, setkala se tam právě s Oskarem Vojáčkem, mile se na něho usmívala, a on zářil, jakoby se rozplýval štěstím. Notář zazářil také a doplnil konec své úvahy dovětkem:

»A pšenice Poleschenských dozrá v plné, tvrdé klasy, spojí-li se Justinin květ s bohatým pelem Oskara Vojáčka. Po tomto, jak známo, toužila a touží Anička z valchy, ale kdež pak jest hrnčířova dcerka od svatých! Velkoměšťan patří do rodiny velkoměšťanské a, přijde-li říci o ruku Justinky, Poleschensky dokončí to, co načal Dr. Nemluvil, a bude moci opakovati: tu, felix kasiňáku, nube ...

II.

Dvanáctý prosinec 1875 byl zamračený a nevlídný, že i škraloupky sněhu vypadaly špinavé jako cikánčin podolek.

V ředitelně české reálky, která byla současně sborovnou a učitelskou knihovnou, bylo přítmi a plynový plamen těžko je zaháněl. To však nevedlo poslední hodince matiční věčné loterie, již sudičky chystaly se přestříhnouti nit. Dárky pro výhry byly již dávno sebrány, veřejně vystaveny v Prostějově a zvláště v Brně, kdež výbor brněnských dam sebral 356 pěkných dárků a v hotovosti 242 zl. na zakoupení dárků dalších a vystavoval je ve dnech 5.—8. XI. 1874 v malém sále besedním, vybíraje vstupného 10 kr., loterní odbor dne 20. XI. 1875 oznámil, že losování věčné loterie bude 15. XII. 1875, a vyzval rozprodavatele, aby neprodané losy vrátili do 10. XII. 1875. Tyto vrácené losy dle postupných čísel třídili profesori Emanuel Miřiovský a P. Karel Bedroš s pokladníkem Matice školské Karlem Vojáčkem a vzpomínali při tom místních i časových událostí a otázek.

Na obci se těžko rodí úkoly, které netlačí voliče prvního a druhého sboru. Ve Šternberku zavedli lidovou kuchyni a v Prostějově? Městská rada si ze Šternberku opatřila statut tohoto humanního ústavu a založila jej do registratury, aby ho ani moucha nenašla . . . V otázce zastavárny, která by dovedla chudinu vytrhnouti z lichvářských kleští, nechala se obec předstihnouti socialisty. Socialistická zastavárna však nemá prostředků ani sil, aby vyplnila svůj úkol, a tož Frant. Wichterle doplnil úkol spořitelny původní její součástíkou a v obecní schůzi dne 29. IX. 1875 navrhl: »Stanovy pro zařízení býti mající půjčovnu na zástavy mají se vypracovati«. Návrh byl přijat, zvolen zastavárenský odbor a Zajiček 1. X. 1875 dopsal dal Wichterlovi: »Ve schůzi městského zastupitelstva 29. IX. 1875 byl k vašemu podnětu zvolen tříčlenný komitét z Františka Wichterle, Františka Sedláčka a Karla Schmidy pro zhotovení statutu pro zřízení zastavárny. Sezvěte odbor a vypracujte statut«. Odbor si opatřil »Statuten der k. k. priv. öst. Pfandleih-Gesellschaft, protokoliert unter der firma k. k. priv. allg. Verkehrsbank« a »Statuten für die mit der Sparcassa in Verbindung gesetzte Pfandleihanstalt« ze Znojma. Olomouc odboru sdělil, že tam zastavárny dosud není, ale že má býti zřízena.

Odbor zpracoval stanovy dle statutu Znojenské spořitelny — zastavárny a dle protokolu ze 24. XI. 1875 navrhl mezi jiným: S Prostějovskou spořitelnou spojena jest zastavárna na

ruční zástavy . . . Jednací řád Prostějovské spořitelny platí také pro zastavárnu s modalitami, že k ústavu patří odhadci, že úrok zastavárny určuje obecní výbor a j. Firma ústavu zní: »Gemeinde-Pfandleihanstallt in Prossnitz« . . . Obec Prostějov jako zakladatelka ústavu pro vždy se vzdává nároku na zisk zastavárny. Pro případ, že by rezervní fond zastavárny překročil stanovenou výši, může se přebytek se svolením úřadů věnovati účelům dobročinným. Ježto obchody spořitelny vzrůstají, mohla by se zastavárna ihned zříditi, a proto komitét navrhuje: 1. Tyto stanovy buďtež schváleny a zakročeno budiž za úřední povolení zastavárny; 2. buďtež změněny stanovy spořitelny v tom smyslu, že spořitelna může zastavárně poskytovatí zúročitelné půjčky; 3. vypsati konkurs na pokladníka spořitelny a zastavárny s platem 800 zl. a s počátkem služební doby od 1. ledna neb od 1. února 1876. Týž ať složí kauci v polovici svého služného; 4. pro umístění spořitelny a zastavárny určeny buďtež přízemní místnosti v obecním domě č. 34³⁾ od 1. ledna 1876 a Vilému Peschke dána budiž z nich čtvrtletní výpověď a za totéž nájemné předány buďtež těmto ústavům . . . Předseda odboru František Wichterle měl návrhy statutu i návrhy odboru přednésti v rozpočtové schůzi dne 6. XII. 1875, avšak na »vyšší« pokyn vzal svůj elaborát zpět a zastavárna městská, jak se podobá, leží pod katafalkem. Navrhovaná změna spořitelních stanov křížila prý cíle jiné — pokladník by ztížil přijetí účetního, za něhož prý již jest vyhlédnut Hugo Zajíček! — a úleva v bídě chudiny již od dob Fortunáta Czerného neležela kasinu na srdci.

»Wichterle těžko asi ponese neúspěch dobré svojí snahy — no, alespoň má o doklad více, že »mužové středu« nemají býti příprěží Zajíčkova řebříňáku. Vilém Vojáček, jak se zdá, již z něho vypřáhá — vzdal se členství obecního zastupitelstva — no, neměl by býti vojákem kasina, ale vojákem jako toť jeho nevlastní bratr«, sekl P. Bedroš a ohlédl se po Karlu Vojáčkovi.

»Bylo by na čase . . . kdož ví, kdy tak učiní«, odvětil Vojáček a rozhovořil se o obecním rozpočtu, jak byl projednán. Obnos 2509 zl. 26 kr., který se má zaplatiti okr. silničnímu výboru jako příspěvek na silnici od Drozdovic k cihelně, jest

³⁾ Žerotinovo náměstí 17.

v něm zařazen, čítá se v něm s úpravou úřadovny pro měřčí úřad v klášteře kapucínském z bývalé tělocvičny, a vypadla z něho položka na udržování městské kapely a sbor její bude po návrhu Josefa Böhma od 1. I. 1876 rozpuštěn. Pro rozpuštění kapely bylo 17, proti jen 9 hlasů. Tkalcovská škola vyžaduje v něm úhrady 1170 zl., na úrokování obecních dluhů čítá se již 12423 zl. 33½ kr. a celková bilance jest: potřeba 80.788 zl. 19½ kr., úhrada 67.425 zl. 65 kr., tedy schodek 13.363 zl. 14½ kr.

»K tomu jsme měli připočtení býti my«, dodal ředitel Martinák, který mezi rozhovorem přišel a na svém stolku rovnal učebnice. »Dne 29. XI. 1875 Matice školská zažádala o podporu z obecní pokladny pro letoších 6 tříd reálky, kterou navštěvuje 265 žáků, z nichž $\frac{1}{3}$ jest zdejších a $\frac{3}{4}$ žáků cizích. Němci byli v patrných rozpacích — obecní deficit chtěli krýti zvýšením obecních přírážek o 10% a naše menšina stala se jim matiční žádostí dvojnásob nepohodlnou. Dr. Bittner vřele se ujal žádosti a Němci vyslali proti němu dva kohouty. Radní Proksch mluvil proti jakékoliv reálkové podpoře vůbec a navrhl přechod k dennímu pořádku, po něm se notář Poleschensky nepostavil přímo proti jakékoliv podpoře, nýbrž s poukazem na bídný stav obecních financí navrhl pro tentokráte odmítnutí. Já jsem pak ostře vytýkal, že z obecní pokladny velmi málo se činí pro české školy a že přijetím návrhu Prokschova pro budoucnost, která pro Němce není skálopevnou, mohla by nynější menšina býti utvrzena v odhodlání, že když právě ne nespravedlivě, tedy alespoň stejnou měrou měřiti bude. Dodal jsem dále, že od menšiny se nabízí ruka ke smíření: kdyby Matici školské, která jest příčinou hádek nejen v městě, nýbrž v celé zemi a říši a která v posledním čase k nemilým a nespravedlivým nájezdům jak proti věci samé tak proti osobám ve veřejnosti podnět zavdala, podpora udělena byla, rozepře by ihned přestaly a mírné dorozumění a vůbec mír mezi oběma národnostmi by ihned nastal. Při hlasování padl návrh radního Proksche, který jest výkonným orgánem Zajičkovým, a 15 proti 9 hlasům byl přijat návrh Poleschenského. Po té Josef Böhm ihned ohlásil protest proti usnesení, stávající 10% obecní přírážku zvýšiti na 20%. Protest podepsalo 600 poplatníků a Zajiček připojil k němu 3 tištěné explikace: 1. svůj výklad o nutnosti 20% přírážky. Při tom se

zmiňuje o svém nastoupení na starostenský stolec r. 1865, nezmíní se o starostenském tříletí Floriána Nováka, takže zpráva jeho činí dojem, jakoby od r. 1865 starostoval nepřetržitě. Vychvaluje v ní oběti obce pro školství, ale o české reálce ani muk! Explikaci jeho doplňuje 2. zpráva ředitele německé reálky Pavla Scheinera, který dosvědčuje, že obec mnoho vykonala pro německou reálku, že mnoho ještě pro ni učiniti musí, ale o české reálce ani muk. 3. Zpráva nadučitele německé školy chlapecké vychvaluje péči obce o školství, s nímž prý obě národnosti jsou spokojeny, vysoko vynáší zřízení německé reálky, ale o české reálce ani muk. Explikace tudíž jsou tištěny jen k ocenění němectví v Prostějově a tím právě docílí úspěchu — německá většina zemského výboru rekurs zamítne«.

»Za to v poplatnictvu to vře a kvasí«, zdůraznil P. Bedroš. »Jakýsi nerozuma šel až tak daleko, že poslal Michalu Zajičkovi dopis, jehož nikomu nelze schvalovati: Pane Zajcku stare, ja vam dvam vědomost o vasim sinu Pudmistru, jaké von je nepřítel všechních obyvateľu fčil chce zase nove plat obecni zvesit ze renskiho kazdeho 20 kr. a mi máme theho platu Cissarskeho až nam krev teče, a nam jus udelal plate, standgelt plati kazde trch a trhu zenskiho taki vic platit nez prv, opiva plat, z goralke je pusrbili plat pres 20000 renskych noveho platu, to musijo obyvateli vsechno zaplatit, a on je špicbub ten nevěči aby do neho Chrom uderil, co nadelal dluhu obyvatelumu, fčil nas chce drid, ani mu Pambu zdravi neda a on zeschne jak trn a cert ho vesme neuratele so mu celim meste nemci vic jak slovani hospodar ho proklinaji dohoroci propasti abi ho čert vzhal za ten velki plat a děte mu oče napomenuti sice to vesme zle konec revoluci hotovi proti nemu.«...

»Kasino se proti mým reálkovým vývodům otočilo ve Wochenschriftu«, doplňoval Martinák, »a jak neurvale, jak neprozíravě! Zdůraznilo, že subvence Maticíni reálce byla by více méně vyhozenými penězi. Je prý známo, že dni reálky jsou spočteny — nemá dosti příjmů. Obec potřebuje peněz na účely věčné. Dáti Matici subvenci dnes, přijde zítra znovu. Obec jde jako sněm v přesvědčení, že slovanské reálky není v Prostějově třeba. Neboť žáci se v ní učí jen v češtině a pro život jim chybí to hlavní — němčina. Češtině se děti dostatečně učí ve škole obecné, dalšímu vzdělání žák se naučí jen na reálce

německé. Na české reálce nabude jen polovičního vzdělání . . . To jest jen papouškováním starých pomluv, které mají zakrýti rozpaky Němců, že stále a stále rozvinujeme otázku naší reálky. Ale mylno jest, že by nás tím od neústupnosti odradili — naopak sesilujeme a sesílíme své volání po spravedlnosti. Již jsme vnikli také na radu říšskou. Při debatě o školském rozpočtu naši poslanci Dr. Fanderlík a P. Weber rozvinuli české potřeby co nejširě a Dr. Mezník dožadoval se státní subvence pro Matiční reálku v Prostějově. Znojemský Dr. Fux nevrle ho odbýval poukazem na to, že naše reálka jest soukromou a jejím subvencováním že by se otevřely praecendenční dveře jiným ústavům. Odbýval marně — jsme již ve Vídni a neústupně učiníme vše, aby se nám ve Vídni dostalo toho, co nám odírá Brno i Zajíček; a tamodtud dostaneme se k povolnosti Brna i kasina. A také do obecního rozpočtu . . .

Profesor Miřiovský, který dosud jen naslouchal, se najednou rozohnil:

»Stane-li se, jak jste přesvědčen a my s vámi, jistojistě spláče feuilletonista Prossnitzer Wochenschriftu, který ironicky a štiplavě bagatelisoval naši činnost a její důsledky — jak prý v Prostějově bude za 20 let, tedy v r. 1895. Na stanici severní dráhy se bude vyvolávat: Prostějov! a ne již Prossnitz, hostinský tam bude v čamaře, v městě budou výhradně české firmy, české prapory a barvy, český hovor. Kde jest nyní německá reálka, bude česká vyšší reálka, proti ní česká kavárna, dále besední dům, na náměstí firma »Záložna« a Bavlnická jednota. Tento sen stane se, jak věříme, skutečností a ten, kdo si kdysi přečte Wochenschriftovu parodii, spokojeně si řekne, že maloval čerta na zeď. Chtěl raniti, potupiti český Prostějov a zatím se stal skřehotavým havranem kasinu. Pak arcíť přijde také něco, čeho se ani ve snu nenadál. Dnes si libuje, že Prostana v posledním deceniu — tedy také zásluhou českého starosty, české městské rady, českého zastupitelstva — odhodila starý cop a má frisuru à la mode, kamennou šněrovačku změnila skvělým pásem a parfum desagréable, který otravoval vzduch tisíci miasmů, jest odstraněn. Chybí ještě voda, ale ještě prý není na čase, žádati vodovod, za to prý jest třeba nového pojmenování ulic. Kasino nesní vysoko — Prostějovske Noviny prý by chtěly třídu Palackého a Riegrovu, ale Němci jsou pro místní patriotismus. Senný trh by se měl jmenovati

náměstí Zajičkovu a Vápenice třídou Borákovou. Obecní výbor ve schůzi dne 11. VIII. 1875 zvolil odbor pro nové pojmenování ulic a Wochenschrift mu dal zmíněnou direktivu. Ale splní-li se sen jeho feuilletonisty — jako že se splní! —, lehký z města vypadne náměstí Zajičkovu i třída Boráková, a na zdech města zastkví se jméno Martinákovu a Vojáčkovu! Pohorší-li se nad tím kasiňáci, mohou odcestovati tunelem, který anglicko-španělská akciová společnost projektuje z Evropy do Afriky v délce 44139 pařížských stop a to ve hloubce 1639 stop pod hladinou mořskou. A budou-li se obávat mořské vody, mohou z kriminálu vyplatiti »krále železnic« Dra Bethela Henryho Strousberga, aby jim vystavěl nadmořskou železnici. Tento východopruský žid z městečka Neidenburgu to z obchodníčka uhlím dovedl v Americe až na doktora, obšťastnil Anglii, Berlín a začal stavěti dráhy. V Rakousku stavěl uher-skou dráhu západní, stavěl dráhy v Rumunsku, v Rusku, v letech 1870 na výši slávy měl 6 milionů zl. ve svých podnicích, hlavně ve vagonce v Bubnech a dnes je v konkursu. Dluhů má na 25 milionů zl. Dovedl-li od nůše uhlí dojíti až ke korunnímu statku Zbirohu, dovedl by snad převésti své konacionály novým »rudým mořem« mezi Gibraltarem a Ceutou nebo Tangerem.«

Miřiovský, obrátiv se k řediteli Martinákovi, vzpomněl jeho zprávy o rozpočtu obecním: »Protest proti 20% přirážky? Rozpočet jest nenasyta a vždy při něm vzpomínám na verše francouzského básníka Théodora de Banville, který se děsí rozpočtu:

... ta sfinga hltá vše: to lesknoucí se zlato
i ty pytle mědi, stříbra.

Pohlť všecko. Požírá k naší hrůze,
jsa jak komediant lačný,
lonisdorů hromady, tak nekonečné tuze,
bankocetlí počet značný.

A rozpočet jí dáte. Ký pštros to! Bože milý,
kam se tolik zlata skryje?
Potí se, na krku mu vystupují žíly,
jako měch už nafouklý je!

Dí mudrc: »Bud' konec požírání zlému!
 Vaše břicho rostlo stále,
 jsouc slonu podobno, pak domu ohromnému,
 potom celé kathedrále,
 a nyní, mezitím co střídáme se pilně,
 abychom vás uživilí,
 olbřímům Himalaj', hle, podobá se silně,
 kam ni orel nedocílí!

Šetřit se, Rozpočte, je povinnost, jak víte.
 Mějte dost v tom, co vám dali,
 Když neposlechnete, pak se vám, uvidíte,
 jak lavina rozkutálí,
 jak puma vybuchne a jak most shroutí vlnadné
 břicho vaše dokonalé!

Už dost, neb prasknete!« Tu Rozpočet mu vpadne:
 »Puknu, ale jist chci dále!« . . .

A obrátiv se k Vojáčkovi a P. Bedrošovi, Miřiovský se omlouval: »Odpusťte, jsem-li dnes výstředním — byl jsem na hřbitově Milosrdných bratří, na hrobě velikého a nešťastného tragéda, o němž v Prostějovské matrice je zaznamenáno: František Krumlovský, divadelní herec, rodem z Prahy, zemřel 30. VII. 1875 ve věku 55 let. Šeptal jsem si tam verše Théophile Gautiera o hrobu, které tak přiléhají na hrob herce:

. . . Jest šatnou duše jen,
 kam po divadle vždy, když přestalo se hrát,
 odkládá mužů dav a dětí, starců, žen,
 jak masky dělají, svůj vypůjčený šat . . .

a za mrtvého jsem se modlil verši Francise Melvila:

Bud' sladká jemu smrt, bud' zkouška jeho krátká,
 ať dojde bez bázně mdlá noha jeho vratká
 na břeh dál od slunce, kde noha mizí v stínu!
 Po bédách, úzkostech, kdy sténá, pláče, kvílí,
 ať Osud zkonejší se proň v té děsné chvíli,
 kdy k mrtvým šestoupí mdlou nohou v ticho dusné.

— — — — —
 Ó spánku bohyně, již každý trud se ztiší,
 ty kmetu bludnému tmy otevř věčnou říši,
 kamž, zpět by nevyšli, se všichni lidé hrouží . . .

Býval výtečným hercem, známým i v Německu pod jménem Kronau, a psal také některé divadelní kusy, z nichž se na Moravě líbila historická jeho činohra »Dívka z Kroměříže«. Byl rozený Pražan, syn hudebníka, který dosud žije v chudobinci sv. Bartoloměje«.

»Jest již odysea Krumlovského objasněna?«, soucitně se otázel Karel Voják.

»Částečně.⁴⁾ Byl při smrti J. K. Tyla r. 1856 a hořce plakal. S Tylem jakoby byl genius Krumlovského prchl — slavný herec upadal, dal se na pití a chátral. Roku 1868 hrál u společnosti Muškovy v Morkovicích, kdež byla herečkou Tylova dcera Marie Forchheimová. V okolí řádily neštovice a na ně onemocněla i Marie. Krumlovský byl jejím utěšovatelem a, když zemřela i se svým dítětem, plakal nad její mrtvolou v truhle a bědoval: »Proč jsi nám své dítě tak záhy odňal, proč je tak brzo k sobě voláš, můj Kajetáne?« Marie jest pochována v Morkovicích a farní matrika morkovská o ní zaznamenala: Gestorben 14. Oktober 1868 im Hause No 44, Marianna Týl, durchreisende Schauspielerin, Tochter nach Kajetan Týl, Schauspieler in Prag. Krankheit: Blattern laut Todtenzettel No 61. Tehdy v Morkovicích také na divadle vystupovala Tylova dcera Eliška a nejmladší jeho syn, pohrobek Josef Forchheim, učil se pekařství v blízkých Litenčicích... Krumlovský ve svých 50 letech již jen »krajánkoval«, živil se zpíváním po hospodách a žebрал u přátel divadla. K Prostějovu táhl ho hrob jeho přítele Josefa Okenfusa z Jindřichova Hradce, který za choť měl dceru bývalé marionetářky Meissnerové a který kolem vánoc r. 1874 zemřel u Milosrdných v Prostějově. Marionetářka Meissnerová uchýlila se do Tovačova a Krumlovský ji tam navštívil. Zvěděv o smrti Okenfusově, zalkal prý: »A co já tu ještě chci?«, a řekl marionetářce, že půjde do Prostějova. Ale zdá se, že zamýšlel do Kroměříže. I vydal se na cestu, vlekł se z Tovačova k Polkovicím jako sešlý stařec, v zánovním mysliveckém kabátě ze štýrské houně, s mysliveckým kloboukem na hlavě a s brašnou, upletenou z motouzu, po boku. Klesal, kolísal, kašlal, až asi 500 kroků před Polkovicemi zavrával a svalil se do příkopu. Ráno našli ho vesničané zkřehlého, dovlékli ho do

⁴⁾ J. L. Turnovský, Jakub Arbes, MUDr. Vladimír Zapletal.

Polkovic a odtud odvezli ho do nemocnice Milosrdných bratří do Prostějova, kdež konstatován byl zánět plic. Nemocný sdělil převorovi Příhodovi, že jest František Krumlovský. V noci deliroval, vyšel na chodbu, klesl a tam nalezen byl mrtev. Hrob jeho na hřbitůvku Milosrdných zapadne — kolik lidí si za kus věku naň vzpomene? . . .«

Ředitel Martinák se zachvěl, jakoby byl zaslechl šumění křídel Asraele, anděla smrti, a ukládal své učebnice — Čítací a cvičebnou knihu jazyka německého I. a II. díl, Českou čítanku I., II., III. a IV. díl — k četným článkům, které psával do odborných časopisů. Těch dech Asraelův neusmrtí — i kdyby zničil jejich litery, duch jejich vnikl již do mladých duší národního žactva a z těch přeline do budoucích pokolení, a stane se nesmrtelným na slunci vzdělanosti, lásce k vlasti, k národu...

Také Karel Vojáček, jda z reálky do kanceláře u »zeleného stromu«, kdež býval účasten denních uzávěrek účetních firmy J. Vojáčka dědicové, měl pocit, jakoby se Asrael zahleděl na cosi, co jest jeho srdci blízkým. Na tělo? Na duši? Na ideu? . . . V kanceláři shledal bratra Oskara, stojícího pod obrazem otcovým, zamyšleného a zřejmě rozechvělého.

»Čekám, Karle, na tebe«, vítal ho Oskar. »Chci, aby's první zvěděl, že mé kostky jsou vrženy — zasnoubím se s Justinou Poleschenských«.

»Ty, Oskare — s Němkou? Němkyně ve smíšených manželstvích nepřinášejí štěstí duchu ani budoucnosti rodiny. Krvinky německých manželek obzvláště snadno ovládnou poddajná jádra krvinek českých manželů a výsledkem jest germanisace dětí. Nemáš výstrahu v honosivém výroku Bismarkově a jeho teorii? Týž pravil jednou k Bunsenovi, že Prusko má takový význam v Německu hlavně proto, že není čisto-krevným státem germánským. Jako v přírodě a v samém bylinstvu potřebí jest ženského a mužského živlu ke květu a k ovoci, tak ve fyziologii národů potřebí jest obou těchto elementů. Duše německého Siegfrieda je ženská; posílnit ji musí smíšení s mužskou krví slovanskou. Tak povstalo Prusko a ono jediné mohlo stvořit Německo . . .⁵⁾ Ty, Sokole, chtěl by's v Prostějově pomáhat Prusku?« . . .

»Také toto jsem uvážil a, jsem přesvědčen, že sokolská krev

⁵⁾ G. Eim, »Bismark« v Politických úvahách. Arnošt Denis.

prevládá duši Siegfriedovu. Znáš obraz, na němž za učencem anatomem měkká žena na vážkách váží objemný mozek a poměrně malé, ale za to planoucí srdce. A která miska vah jest těžší? Ona s planoucím srdcem. Je to srdce, které láskou vzplálo nikoliv po chladných, opěťovaných nárazech oeilky na křesacím kameni, nýbrž jiskrou elektrického výboje. Tak vzplálo srdce mně, váží víc nežli mozek a proto — zasnoubím se s Justinou» . . .

»Marně mu, Karličku, vymlouváš blud, kterým utrpíme i my«, vpadla do hovoru Vincencie Vojáčková, která mezi tím vešla do kanceláře. »Neposlechl ani mých, matčiných proseb, nedbá mých hrozeb! . . . A co je s tebou? Staří mládenci budou po smrti smaženi na rožni sv. Vavřince» . . .

Karel Vojáček se začervenal — připomenul si, že také jemu zapálila elektrická jiskra srdce, a přiznával:

»Já nebudu smažen na rožni — dojíždím do Přerova a Karličce Černých jsem slíbil, že jí na masopustní šibřinky sokolské přivezu kytky červených růží» . . .

Prossnitzer Wochenschrift přinesl dne 25. XII. 1875 stručnou zprávu: »Dcera náměstka starosty c. k. notáře Poleschenského zasnoubila se s Oskarem Vojáčkem«. Mnoho se o tom mluvilo a vzpomínalo se, že Oskar se zúčastnil prosincové oslavy 100. koncertu Musik u. Gesangvereinu. Jedni tvrdili, že tam byl jako náruživý hudebník, který v umění nezná národnostních rozdílů, jiní minili, že ho tam přivábily oči Justiny Poleschenské . . .

III.

Novoroční a tříkrálové dni r. 1876 byly pro kasino neklidnými. Odpor poplatnictva proti zvýšeným přírážkám obecním a útoky na osobu starostovu vyvolaly v něm protitlak, který přiměl Zajička k tomu, že se veřejně ohražoval proti Prostějovským novinám, a který vyvolal adresu, projevující Zajičkovi důvěru a zdůrazňující jeho zásluhy o město. O zvýšených přírážkách obecních se v ní tvrdilo, že zvýšení jejich jest jen přechodné, což byl očividný klam. Proto snad adresu pode-

psalo jen 400 lidí, ač podpisy sháněny byly způsobem až okatým. Prostějovské noviny mezi jiným o tom vytýkaly, že učitel Jan Fiala, který svého času na útraty Sokola do Prahy poslán byl na cvičenou a který z vděčnosti k národní straně se odnárodnil, sbírá také podpisy na adresu důvěry Zajičkovi. Adresu podepsal také Julius Rosík, který ustanoven byl učitelem na německé chlapecké škole obecné — jinak by se jím nebyl stal!

Dohra adresní byla v obecním zastupitelstvu. Upustilo se od původního odhodlání, aby Zajiček žaloval útočníky — kdož ví, co by všechno mohlo býti veřejně projednáváno a co by mohlo straně ústavověrné uškoditi! — a německá většina odhlasovala návrh Dra Zaillnera, aby obecní výbor ignoroval útoky Prostějovských novin a žádal měšťanostu, aby listu toho nežaloval. Dr. Zaillner při odůvodňování svého návrhu mluvil útočně i neurvale až tak, že užil nadávky »Bagage«.

Nemilejší lázeň kasinu připravil rada okr. soudu Umlauf, který doručiti dal Em. Poleschenskému rozsudek c. k. okresního soudu v Prostějově z 31. XII. 1875, č. 18429, znějící:

Okresní soud v Prostějově uznal ve sporu Aloise Einaigla jako kuratora Občanské záložny, od repliky počínaje advokátem Em. Poleschenským, proti Aloisu Pořízkovi, Pavlu Mařchovi, Dr. Josefu Fanderlíkovi jako představenstvu Matice školské a Ignáci Čecháčkovi jako bývalému předsedovi Občanské záložny v Prostějově pro neplatnost kupu ze dne 24. VIII. 1872 o domě čis. 127a Pluml. předm. v Prostějově a postupu dne 27. VIII. 1872 právem:

Žalobní prosba žalobce Aloise Einaigla, notáře, jako kuratora rozpuštěné prostějovské Občanské záložny, aby bylo nalezeno právem, že smlouva kupní ze dne 24. VIII. 1872, která uzavřena byla mezi výborem Občanské záložny jako prodávatelem a pp. Aloisem Pořízkou, Pavlem Mařchou jako kupiteli o domě č. 127a Pluml. předm. jakož i postupní smlouva ze dne 27. VIII. 1872 o postupu 5900 zl. r. č., vyhotovené pro Matici školskou, jsou neplatny a že po právu nepozůstávají, a že kup ze dne 24. VIII. 1872 a postup ze 27. VIII. 1872 o 5900 zl. se mají na domě č. 127a vymazati a že žalovaní jsou povinni nahraditi útraty soudní, potažmo žalobní prosba v replice, že vklad postupu obnosu 5900 zl. jako zbytku kupní ceny za dům č. 127a Pluml. předm. v Prostějově, po právu

nepozůstává a že se podle rozsudku, jak vydán bude, po jeho pravdě vymaže, a že žalovaní, zejména představenstvo Občanské záložny jako postupitel a spolek Matice školská v Prostějově jako nástupitel jsou povinni, žalující Občanské záložně v likvidaci útraty sporu do 14 dnů pod exekuci nahraditi, se zamítá a jest žalující strana povinnou nahraditi žalovaným útraty sporu 90 zl. 80 kr. do 14 dnů pod exekuci.

Důvody: V žalobě, kterou c. k. notář Alois Einaigl jako kurátor rozpuštěné Občanské záložny proti Aloisu Pořízkovi, Pavlu Mařchovi, Dru Josefu Fanderlíkovi jako představenstvu Matice školské a proti Ignáci Čecháčkovi jako předsedovi Občanské záložny v Prostějově podal, tvrdí žalující strana, že bývalá Občanská záložna rozhodnutím c. k. místodržitelství, po předcházejícím šetření a zjištění stanovám odporující správy spolkovým jměním, byla rozpuštěna a že byl dekretem 28. VIII. 1872 jmenován Alois Einaigl kurátorem Záložny s pokukazem, aby jmění této záložny proti provinilým členům výboru chránil.

Dle kupu ze dne 24. VIII. 1872 prodal výbor Záložny dům záloženský č. 127a Pluml. předm. v Prostějově Aloisu Pořízkovi a Pavlu Mařchovi za 17.300 zl. r. č. a postupem bez data, ověřeným 27. VIII. 1872, postoupil ze zbytku kupní ceny 5900 zl. spolku Matici školské.

Protože toto právní jednání výboru záložny předsevzato bylo usnesením výboru ze dne 22. VIII. 1872, tedy v době, kdy tiskopis Neue freie Presse uveřejnil (příloha), že prostějovská záložna byla rozpuštěna, a tato tisková zpráva musila býti výboru věrohodnou, protože dle předcházejícího šetření místodržitelstvím závady ve správě spolku výboru též oznámeny byly, nebyl výbor dne 24. VIII. 1872, kdy rozpuštění spolku tohoto bylo uveřejněno, více oprávněn dům č. 127a Pluml. předm. v Prostějově vůbec a zvlášť svým členům Aloisu Pořízkovi a Pavlu Mařchovi prodati; takové právní jednání bylo neplatné, protože spolek v době uzavření smlouvy více neexistoval, členové výboru již o rozpuštění věděli, tudíž nebyli více oprávněni správní jednání jménem spolku uzavírat.

Protože prodejem se jmění záložny o 5900 zl. zmenšilo, kteroužto ztrátu způsobilo neplatné právní jednání, byla navržena hořejší žalobní prosba. Této žalobní prosbě odporují žalovaní a namítají, že ohledně kupu měli býti žalováni Alois

Pořízka, Pavel Mařcha, jako osoby soukromé, nikoli co členové záložny, a ohledně neplatnosti postupu 5900 zl. bylo žalovatí ony členy výboru, kteří jménem záložny zmíněný obnos Matici školské postoupili. Mimo to byly v žalobě různé věci smíseny, pročez bylo žalobu zamítnouti pro smísení.

V replice změnil Em. Poleschensky v zastoupení Aloise Einaigla a spolu jako opatrovník neznámých a nepřítomných interesentů záložny, že žalobní prosbu v odstavci prohlášení kupní smlouvy za neplatnou berou zpět a stejně upouštějí vůbec od žaloby proti Aloisu Pořízkovi a Pavlu Mařchovi a obmezují žalobní prosbu na neplatnost postupu 5900 zl. r. č.

Žalující strana připouští, že rozpouštěcí dekret c. k. místodržitelství ze dne 22. VIII. 1872 představenstvu spolku dne 24. VIII. 1872 a též dne 27. VIII. 1872 ještě doručen nebyl a že se tak teprve 28. VIII. 1872 stalo a že rozpuštění tehdy ještě nebylo právoplatné, a teprve zamítnutím stížnosti c. k. ministerstvem vnitra právomoci nabylo, opírá se obmezená žalobní prosba o to, že výbor záložny nebyl nikdy oprávněn takový postup uzavřítí, takový postup že byl sám o sobě neplatný a to všeobecně, protože výbor nebyl dle 1008 obč. z. oprávněn na bezplatném postupu se usnésti a jej provésti. Mimo to nemohl dle stanov vůbec darování činiti. Konečně lze prohlásiti tento postup, stal-li se právoplatně, oproti věřitelům záložny neplatným dle § 953 obč. z. . . .

Žalobci odvolávají se na deník jako důkaz, že postup vpravdě byl bez úplaty a že valuta 5900 zl. r. č. záložně zaplacená nebyla. Celé jednání, které se jeví dle formy jako úplatné jednání, jest dle tvrzení žalobců neplatným též proto, protože se mu nedostává podpisu cessionáře a v postupní listině jméno osoby, která za Matici školskou jednala, není uvedeno.

Zároveň výslovně žalující strana připouští, že uznává oprávněnost představenstva k vyhotovení uvedených listin a proto od žalobního důvodu, že představenstvu schází oprávnění, ustupuje.

Zejména tvrdí žalující strana, že lze odvoditi důkaz o tom, že postupní cena vyplacena nebyla, z knihy rezervního fondu, která ničeho o postupu nevykazuje, a ukládá žalující strana, ohražujíc se proti průvodnímu břemeni, Dr. Fanderlíkovi jako tehdejšímu předsedovi Matice školské neodvratitelnou přísahu o tom, že postupní valuta byla složena.

Nehledě k tomu, že žalující strana na důkaz o tom, že úplatný postup se stal jen na oko a že valuta složena nebyla, nepodala, bylo žalobu zamítnouti zcela již z důvodu §§ 21. a 49 o. s. ř., neboť žalující strana žádá za výrok neplatnosti kupu a postupu, protože výbor nebyl v době zřízení těch listin více oprávněn právní jednání jménem spolku uzavírat, kdežto v replice toliko proto žádá za výrok, že postup jest neplatný, protože tato úplatná cesse se stala na oko a jest darováním.

Tím se stala změna žalobní prosby (*genus actionis*) § 21. a 39 o. s. ř. výslovně vyloučená. Připomíná se, že v této při advokát Poleschensky toliko jako zástupce Aloise Einaigla, kurátora záložny, za stranu žalující pokládán býti může, kdežto nelze k němu přihlížeti jako ku straně sporné, pokud vystupuje jako opatrovník neznámých a nepřítomných zájemců záložny; jest tedy i dle všeobecných pravidel sporných vstup třetí osoby v replice jako spolužalobce zcela nepřipustným.

Protože žalující strana zcela byla odkázána, byla odsouzena k náhradě útrat a nebylo dále přihlíženo k vývodům žalobce jakož i žalovaného o neplatnosti úplatného postupu a na oba- polné přednesení ohledně postupu jako darování.

V Prostějově, 31. XII. 1875. C. k. soudní rada Umlauf.

Tímto rozsudkem, nebude-li zrušen usnesením druhé stolice, zůstanou Matici školské místnosti pro českou reálku a i nej- poslednější člen kasina konečně snad pochopí, že českou re- álku nelze z těchto důvodů smazati ze světa. Bez školní budovy by se rozpadla jak zčervotočivělé národní dělo valchy i Měš- ťanské besedy!

Nejtíže dotčen tímto rozsudkem byl Zajiček, který souhlasně s Drem Zaillnerem o tuto žalobu opíral hlavní své kroky v otázce Maticí reálky, a mrzut vzpomněl i jiných zjevů, které zachmuřovaly i dni potříkrálové. Veřejný život ústavověrné strany dostává trhliny. Ukazuje se to již i v Credit u. Aushilfs- vereinu, jehož on jest předsedou a který k 1. I. 1876 vykazuje vkladů 75.793 zl. 53 kr. a jest hlavním podporovatelem a vydržovatelem »Prossnitzer Wochenschriftu«. Arciť vlivem jeho, Zajička, který také mu pomáhá v pojišťovně Azienda Assicuratrice v Terstě, jejíž jest zástupcem. K valné hromadě Creditverinu vydány byly dvě kandidátní listiny! ... Při valné hromadě Beamtenvereinu bylo s počátku prázdno. Spolek má 150 členů, k valné hromadě bylo jich potřebno 30,

ale nebylo jich tam ani polovice, takže bylo nutno další členy sháněti po mezích a za ploty . . . František Wichterle, jehož zastavárenský referát byl umlčen a tím i zřízení obecní zastavárny zmařeno, jest dotčen. Leckde se vytýká také, že v obecní spořitelně má strana národní zastoupení jen v odboru právním a personálním a nikoliv v odboru pro vedení pokladny a účetnictví, tedy ve vlastním významném odboru finančním. Nemají národovci dosti na své Záložně, která prospívá? Ale spořitelna také — koncem r. 1875 vykazuje vkladů 200.472 zl. 17½ kr. Přízní vkladatelů k ní také prospívá, že notář Einaigl do nekonečna vleče likvidaci Občanské záložny a půjčovny a tím udržuje nespokojenost i nedůvěru národovských lidí k ústavům národovským. V Prostějovských novinách byl dne 2. I. 1876 uveřejněn »Otevřený list p. Al. Einaiglovi, c. k. notáři co kurátoru rozpuštěné záložny prostějovské« a zněl: »Dlouhá léta čekáme na skončení záležitosti rozpuštěné záložny a ptáme se: 1. Kdy bude konec? Vídeňské banky byly rychle vyrovnány a vy k tomu potřebujete již dnes 5 let! 2. Přiřknul vám zdejší příznivý soud již za práce 25.000 zl.? 3. Proč jste včas neprodal chalupu č. 54 Brn. předm.⁶⁾ a tím mnoho ztratil?« Podepsáno bylo »Několik údů rozpuštěné záložny« . . . Rozkladně působilo, že čestný občan Dr. Giskra, spolutvůrce německosti Prostějova, po procesu Ofenheimově dostal 16. III. 1875 zákaz, navštěvovati císařský dvůr. Zákaz ten sice bude dekretem nejvyššího úřadu maršálského odvolán v květnu, ale kasinu již neprospěje — patrioti, nezavrhujiící »muže středu«, vlašnost svoji k vůli Dr. Giskrovi nezmění na oheň! Vždyť se již zapominají až tak, že navštěvuji česká divadelní představení a že bylo nutno z Wochenschriftu na ně křiknouti: Co tam chcete? Nepatříte tam! . . . A té separatistické chuti u židů! Vždyť při požáru domu agitátora Weigla-Pompfunebra a při konkursu jeho závodu Wessel a hausírník Tersch projevovali uspokojení a vzpomínali: »Náhrobky židovské, ve Zwingeru nalezené, házel do stoky! Prst Jehovy!« . . . Dr. Trieschet se této skupině israelitů nevyhýbá a proto bude záhodno pamatovati na konkurenta — brněnský Dr. Osíš Wittenberg se oženil s Prostějovačkou a snad by se v Prostějově usadil. O tom, arciť nesmí býti zmínka před ústavověrnými advokáty!

⁶⁾ Revoluční 2, bývalý dům Čeňka Höggra.

Škoda, že zemřel mlynář Alois Stienitschka — býval s duši, tělem ústavověrným! Národovci utrpěli větší ránu — odchází jim jejich hledaný lékař Dr. František Bittner, který přijal místo báňského lékaře pro závody knížete Salma v Moravské Ostravě. V národní práci byl nedostižným a jako předseda »Maticе školské« má neocenitelnou zásluhu o udržení a postup české reálky. M.Dr. Viktor Vrbík, bývalý městský a kontribučenský lékař ve Slavkově, který má Slovanům nahraditi Dra Bittnera a který ohlásil své ordinace v domě č. 38⁷), nedostihne jeho významu. Jako lékař bude zatlačován novým ústavověrným lékařem, Dr. Otou Borákem, jehož ordinaci Wochenschrift ohlásil dne 27. února 1876. Národovský lékař jest mnoho odkázán na venkovskou praxi, a ani ta není bez těžké konkurence, hlavně její lácí. Na Plumlově je Schauer, v Bedihošti Leopold Sklenovský, v Čechách Kroutil, v Kralicích Kroupa a v Brodku se ohlásil Tomáš Novák inserátem, že ordinuje za honorář 10 krejcarů a pro chudé zdarma . . . Kapelníku Ant. Leharovi se přišlo vstříc tím, že dostal místo adstanta a povolen mu titul městského kapelníka a zřízení jeho »Leharovy kapely«. Na hudební zkoušky propůjčeny mu místnosti v býv. vojenském špitále a za to musí zříditi hudební školu, ve které zdarma vyučí 8 žáků . . . Kasino jest také posíleno tím, že firma Bratří Winterové již inserovala, že počíná s výstavem piva dnem 15. I. 1876, jakož i přijetím návrhu Vinc. Proksche, podporovaného Frt. Wichterlem a Jos. Waitem, aby se z hektolitrů obilí vybírala tržní dávka 4 kr. Úprava tato mimo zvýšení dávky souvisí také s nařízením, že od 1. I. 1876 smí se užívatí jen nových měr a váh . . .

S poměry ve straně národní nebyl spokojen Josef Vrla a postěžoval si v Prostějovských novinách: »Kdo znal Prostějov ještě před desíti lety, kdo viděl čilý ruch národní, jaký jevil se ve všech vrstvách obyvatelstva, kdo svědkem byl šířícího se uvědomění národního a politického, ten věru by město naše už ani nepoznal. Ze všech stran šklebí se na nás nyní omrzlost ano i zmalátnělost, všude jeví se nechut k práci ve prospěch národní věci, ba ani onoho čilého života společenského není u nás více. Příčinou toho jsou v přední řadě ovšem neblahé poměry hmotné, jaké na nás peněžní a obchodní krísi, hlavně

⁷⁾ Žerotínovo nám. 13.

ale zlopověstným rozpuštěním bývalé záložny byly uvaleny, v druhé řadě pak i jiné, choulostivější příčiny. Tolik jest jisto, že strana národní v Prostějově pozbývá půdy«.

Stesk tento ve mnohém byl oprávněn. Orlica prožívala krizi: »být či nebýt«, živořila a již bylo na tom, že dokoná. Vlastimile se vzdala předsedkyně Eleonora Martináková a místo-předsedka Helena Waitová s jednatelkou sl. Eliškou Hlíňákovou jen s napjetím všech sil dovedly uskutečnit koncert dne 22. I. 1876 za pomoci pí Staňkové-Hřímálé. Zápis spolkový o tom hořekuje: »Při zařizování koncertu toho potkal se výbor s takovými překážkami, o jakých dříve nikdo ani tušení neměl. Ze všech stran bylo pracováno, aby se koncert ten nemohl odbývat . . . Našli se lidé, kteří upírali paní Staňkové umění . . . Následkem pomluv upadla Vlastimila po tomto koncertu v tuhý spánek, smrti se podobající. Údové přestali navštěvovati přednášky profesorů Kejře, Pospíšila, Navrátila a Rakouše a zpěv byl zanedbáván« . . . Lépe se vedlo Měšťanské besedě, která v únoru měla skvělý ples — jeho pořadatelé byli P. Bedroš, Dr. Horák, Oskar Vojáček, Jos. Vrla, Jos. Wait a j. — a která si pro letní schůzky zamluvila zámeckou zahradu »pod mostem«, a nový život se chystal v tělocvičné jednotě, která připravovala akci, aby mohla býti přeměněna na Sokola. Tělocvik svůj oživila tím, že si společně s matiční reálkou najala od Ed. Chmelaře první patro západního křídla zámku, kde bývala sýpka, a upravila je na zimní tělocvičnu. Byla tam sice dlážka jen cihelná, jednota neměla žinovek a cvičenci mívali cihelný prach v očích i v ústech, ale ovičení se tam dařila skvěle. Proto se na den 27. VIII. 1876 připravovalo veřejné cvičení o závod, první toho druhu, které kdy v Prostějově bylo uspořádáno, a sice na velkém, ohrazeném nádvoří zámeckém, na prostranství za zámkem, kdež upravena také letní tělocvična. Na den 15. XI. 1876 usneseno zábavné cvičení ku počtě Jindřicha Fügnera a to jako večírek v kruhu domácím, v tělocvičné zámku Chmelařova.

Upadal také společenský život na valše a část jeho přenášela se do Volcovy kavárny na Novém domě.

Mezi »choulostivými příčinami« poklesu hlavní bylo těžké udržování Matiční reálky, které vyžadovalo nadmíru energie. Vždyť na valné hromadě jednatel Jos. Wait si postěžoval, že i věčná loterie zklamala výbor v nadějích, jaké ve výsledek

kladl. Obnášel veškerý její čistý výnos 13.529 zl. 11 kr., počítajíc v to i výtěžek za pozůstalé výhry, které se veřejnou dražbou prodaly. Štěstí, že Maticе měla několik obětavějších podporovatelů, mezi nimiž byli také divadelní ochotníci v Clevelandu v Americe. Zbylé výhry se prodávaly na náměstí o výročním trhu dne 27. a pak ve dnech 28. a 30. března. Mužové, kteří se péčí o Matici vyčerpávali, chyběli životu společenskému. Ještě ničivěji působila otázka vůdce strany — nebylo ho! Karel Novotný upadal hospodářsky, ředitel Martinák byl přetížen starostmi o reálku, Dr. Bittner odešel do M. Ostravy, Karel Vojáček myslí i srdcem byl více v Přerově než v Prostějově a Dr. Kolovrat, který poslední čas byl postaven na vůdčí místo, byl málo energický. Říkalo se mu »Pater Langsam«.

Osvěžením byla činnost Hospodářské jednoty, která ke »kázání« v Olšanech získala i Dra Jana Žáčka, a »Epištoly svým krajanům«, které v Prostějovských novinách v měsíci únoru psal Jan Podivínský ze Smržic. Navázal je na slova ministra obchodu hr. Jeronýma Mansfelda, »aby rolnictvo odložilo skromnost i nesmělost, a vybízel, aby utvořilo mocnou stranu, která by důvěřovala ve vlastní sílu a moc«, a hlásal potřebu hospodářského sesílení, úcty k národu a jako prostředků k tomu četbu domácí literatury, návštěvu škol rolnických a odbírání časopisů.

Světlou událostí také byla oslava Dr. Františka Palackého u příležitosti dokončení velkolepého jeho díla »Dějiny národu českého«. Oslavila ji Měšťanská beseda, Hrubčický čtenářský spolek a j. a Prostějovské noviny přinesly oslavný »Proslov« — patrně z pera Em. Miřiovského —, který vléval oheň do žil mladých i starých. Začínal:

Jak blažen národ, jehož oko v smutku
se stopit může v minulosti hloubi,
v níž perly stkví se velkolepých skutků,
a s vavřínem se nový vavříň snoubí!
Tisíckrát blažen, kdo si v chvíli teskné
jde pro zmužilost, hrdost předků slavných,
a počne doufat, že se rozebrěskne
zas lesk a záře z dob těch starožitných,
když každá číva v těle oživne
co božský zázrak síly předivné!

Oživující vzpruhou bylo rozhodnutí c. k. okresního soudu v Prostějově, kterým se Damoklův meč oddálil od hlavy Matiční reálky, a výbor Matice školské s novým předsedou Drem Kolovratem podal dne 8. III. 1876 novou žádost na sněm zemský. Na sněmu narazil jako jindy. Dr. Fux proti subvenci mluvil zamítavě a ironicky: »Vydřizovatelé její jsou již unaveni obětmi a o subvenci žádají proto, aby ústav mohli pak sněmu vhoditi na krk. A sněm by měl podporovati ústav, konkurenční zemské reálce?! Matice školská v Prostějově vydala mnoho losů věcné loterie a mnoho z nich se umístilo v dálné Americe nebo ve Východní Indii a bůhví, kde ještě, ale v Prostějově a v okolí nikoliv. To jest důkazem, že ti, kdož o školu mají míti zájem, nenadchli se pro ni. Zřizujeme vyšší reálnou školu v Přerově a nemáme zájmu, měniti dřívější usnešení sněmovní.« Petice byla zamítnuta a Pr. Wochenschrift se vysmíval: »Matice školská byla již vícekrát odmrštěna, ale ona jest neomrzelá a vrací se co rok s peticí. Není to již k vůli demonstraci o »nespravedlnosti« na českém školství, je to skutečná nouze«. Při tom týž list kasina prohlásil za směšnost, že obce Ptení, Holubice, Stinava a Žďetín podaly sněmu petice o zřízení českých reálek v Olomouci, v Prostějově, Přerově, Brně a v Boskovicích a o zřízení učitelského ústavu v Olomouci.

Našinec po zamítnutí petice sněmem přinesl článek »Jak pomoci české reálce v Prostějově?« a připomínal: velký zájem na prostějovské reálce mají venkovské obce. Kdyby 70 obcí hejtmanství prostějovského dalo roční příspěvek na reálku nejméně 100 zl., bylo by to 7000 zl., což dostačuje nejen na udržení schodku v ročním rozpočtu, ba zbylo by tu ještě na rezervní fond, který prý obnáší 9000 zl. Výzva, bohužel, padla na skálu. Za to způsob, jakým Němci proti Matiční reálce v Prostějově vystoupili, vyvolal jinou odezvu — 141 obec okresu prostějovsko-plumlovského a okresů okolních podepsalo žádost k císaři, aby česká reálka v Prostějově byla postátněna aneb aby dostala státní podporu, a zvolena deputace: Dr. Josef Kolovrat z Prostějova, Josef Hoch z Hrubčic, Frant. Vodička ze Smržic a J. Michálek z Plumlova, aby ji podali císaři. Politická situace otřásala režimem centralismu víc a více, moravští poslanci na říšské radě získávali vlivu a tož se čekalo, že tentokráte nebude úspěch deputace beznadějným. Úspěch byl by obratníkem nejen pro reálku, nýbrž i pro celý

život strany národní, ježto za první vlaštovkou přiletují druhé . . . Na Balkáně řinčí handžáry, a repetí pušky, trůn padišáha Abdula Azize se třese před revolucí softů, ruský generál Černajev se objevuje na obzoru — — opakuje se doba, kdy tvrdá srdce panovníků měknou, kdy jejich vlády otevírají zařaté pěsti . . .

ANNA NOVOTNÝCH.

IV.

Cervnový den byl zamračený a stejně s ním mračil se Frant. Možný, míře do kavárny valchy. Strouhou teklo dosti vody, mlýn klapotal a z mlýnice do jeho hřmotu žalovala dívčí písnička:

Ach, můj bože, já mám hoře,
já se usoužím,
žádný neví, co mě trápí,
a já nepovím.

Zavolejte mně sem lékaře,
ať mně mou hlavičku zaváže,
lebo umru a nezvíté,
jaky mám hoře . . .

Možný odbočil do mlýnice a spatřil tam Aničku Novotných, jak stála u opěry trámu, jímž byla podchycena podlaha valchovského sálu z důvodů bezpečnostních, a jak smutně hleděla do zamoučených pavučin nad zanáškou. Přikročil k ní a soucitně pronesl:

»Teskníš, беруško, teskníš? . . . Po Oskarovi Vojáčkovi? Marně se soužíš — den, zapadlý do noci, se nevrací . . . Hled' raději do nového jitra — Dr. Vrbík vychází ti nad Záhoří«.

Anna Novotných trpce zavzdýchla: »Zapadlého dne vzpomíná i odlesk červánků! A nové jitra? Chvěje se v ranní rose — — Dr. Vrbík, pravda, touží po mně, ale má také jinou lásku. Sklénku! Moje láska snad by ho zachránila před hrůzou té druhé lásky, ale Josef Volec, jeho pěstoun, nepustí ho na valchu — snad ví jako vy, příteli naší rodiny, že na valše bylo a jest dosti pokladů duševních, že však valcha jiných pokladů nemá ani zde ve mlýnici, ani nahoře. A tož mně trápí hoře, že ta druhá láska Dr. Vrbíka zničí — on se upije!« . . .

»A co Galaš?«

»Hledívá na mne jako na své štěstí a já také ho ráda vidím, ale jenom jako přítele. Rozmarynka za mým oknem nerozkvete pro něho« . . .

Vodní kolo zadrkotalo, Možný pohladil děvče a rozpačitě dodal: »Bez hoře nejsme nikdo. Také já se v něm až dusím« a těžkým krokem odcházel z mlýnice do kavárny. Zasedl do koutku a vzpomněl také Boženy Novotných — bude šťastnější? Roku 1873 se o ni, o dvacetiletou, ucházel Alois Alexander Buchta, první houslista dvorní opery ve Vídni a nástupce Arnošta Förchtgotta Tovačovského ve sbormistrovství Slovanského spolku pěveckého, bratr Josefíny Vrlové, dnes se okolo ní točí profesor Bartoloměj Navrátil . . . Byla, bude šťastnější jeho, Možného, Čeňka? Po finančních pohromách Občanské záložny a půjčovny, Živy a Bavlnické jednoty zůstane v zamoučených pavučinách obchůdku moukou a smíšeným zbožím v ulici Poštovské! Ale tam, možná, vykvete jí

více slizových růží, než on jich našel na vzedmutých vlnách veřejného života, na visutých zahradách Babylonu . . .

Do kavárny vešlo několik členů okr. silničního výboru, kteří se vraceli z porady na valše, a rozpředl se hovor o silničních otázkách. Velmi tvrdým oříškem byla a jest silnice Kralice-Vrbátky-Olšany. Začátkem r. 1872 zažádaly obce Kralice, Štětovice a Vrbátky, aby se polní cesta z Kralic do Vrbátek vystavěla na okresní silnici. Vrbatecký cukrovar měl na ní veliký zájem, řepařské okolí také, ale uskutečnění jejímu se podezřelými cestičkami činila překážka za překážkou a to hlavně v obcích, jež silnice měla spojovati. Hned počáteční obchůzka v září 1872 ztroskotala — zájemníci na ní nepřišli! A když se projekt blížil uskutečnění, městská rada prostějovská podala stížnost proti zamýšlené silnici. V čí prospěch? Primavesiho? . . . Přes to zemský výbor silnici tu povolil a to tak, že měla z Kralic vésti přímo do Štětovic. Teprve v době, kdy se již na prvním oddílu po hraničky kralické pracovalo, došlo ku změně směru tak, že silnice měla vésti k nádraží a minouti Štětovice. Z toho nové stížnosti i odklady, až zemský inženýr Štor dodal přepracovaný návrh silnice od hranic kralických k nádraží Vrbátek, a od 10. II. 1876 mají stavbu, která rozpočtena byla na 28.862 zl. 80 kr., zadánu stavitelé František Souček a Jakub Herold z Prostějova.

»Primavesi se svým bedihoštským cukrovarem, který by náš rolnický cukrovar nejraději viděl v Trantárii a nikoliv ve svém sousedství, se k vůli té silnici mračí — bojí se o řepu ze západního koutu«, sekl do hovoru Josef Hoch. »Proto si vlastním nákladem vystavěl silnici z Bedihoště do Výšovic, kde má rozsáhlé panství a zámek, a pokouší se, abychom mu ji převzali do okresní silniční správy. Ale ve schůzi dne 28. X. 1875 jsme ho odmítli. Mohl jsem dosvědčiti, že silnice není dle silničních pravidel stavěna — fůry kamení a měkkého říčního štěrku jsou na ní uloženy bez ladu a skladu! —, a jsem rád, že naši prostějovští přátelé Karel Novotný a Josef Böhlm odkázali projednání žádosti Primavesiho na dobu, až bude provedena silnice Kralice-Olšany. Bedihoštský cukrovar bez-toho již si vynutil kolaudaci silnice Bedihošt-Kralice, kterou stavěl Antonín Vlášil, i nový most Hloučelní a značně zatížil silniční rozpočet. Již dnes víme, že na rok 1877 bude silniční potřeba 40.189 zl. 60 kr. a při dani okresu, podléhající při-

rážkám, v obnosu 168.107 zl. 53½ kr. bude ji třeba uhraditi 16% silniční přírážkou. A to se ještě městská rada staví na kramfleky a dělá nám stále obtíže s vyúčtováním silnice od Drozdovic k Určicím. Starosta Florián Novák byl k vůli ní týrán Drem Bažantem a dnes jeho pozůstalí jí týrají správu silničního výboru i dozorčí úřady. Inu, okresní hejtman Rupp drží palec Primavesimu i Zajíčkovici.

»Také tebe, Josefe, má v obzvláštní lásce«, ironicky zakřísil Vrla, který vcházel do kavárny a zaslechl konec Hochova výkladu.

»Má také proč«, usmál se Hoch. »Jsem strážcem činnosti jeho samého i jeho spolupracovníků z Prostějova i z Olomouce a přidržuji jim veřejné zrcadlo, kde jen mohu. Také jejich »literatuře«, kterou uveřejňuji v Našinci. A ta jest vzácností nejen pro nás, nýbrž i pro příští pokolení. Třebas tato z prosince 1874: Nařízení trestní. C. k. četnictvo v Plumjově c. k. okresnímu hejtmanství v Prostějově oznámilo dne 31. července 1874 čís. 3762 že podle toho, co u vykonávání své služby spatřilo v hostinci Jindřicha v Ottonovicích resoluci politického spolku českého v Brně přibitu nálezlo, které resolucí čistý jen místní, a neb obchodní obsah nemá, nýbrž také politického obsahu jest, pročež tedy k naložení (naložení) té samé resoluci obzvlášť povolení politického policejního úřadu zapotřeba byla, bez kterého obzvláštního povolení předce ale táto resolucí v hostinci tom, od Jana Hocha představeného a představu k přibiti dana v Hrubčicích k dohlídnouti v šech občanu naložená, čím tedy naproti Janu Hoch přestupek proti zákonu v tisku v smyslu § 23 §§: 5, 23 za zákona v tisku ode 17 prosince 1862 č. 6 Ř. Z. pro 1863 předloží. Na základě toho oznámení odsuzuje se tedy Jan Hoch pro ten přestupek k pokutě peněžité v obnosu 5 zl. k dobrém chudých obce Ottonovicích v páde nedobytnosti k trestu vězení v trvání, 24 hodin (dna). Obvyněnému na vůli ponecháno jest, má-li tím trestním nařízením za stižna v 8 dnech od dodání toho nařízení počítajíc, proti němu u zdejšího c. k. okresního soudu námitky své písemně nebo protokolem odpovědět i spolu oznámiti, jaké průkaz ma k svému obhájení; jestli žeby ale obviněný v této lhůtě námitek neodpověděl, tak nabude toto trestní nařízení moci práva, a bude na ním vykonáno, dle kterého tuto pokutu peněžitou v obnosu 5 zl. k rukoum týkajícího farního

úřadu v Hrubčicích v té samé lhutě tomuto soudu odeslati by měli, syce by naproti němu dle zákona zakročiti se muselo.

V Olomouci dne 20. října 1874.

Jaschke . . .

Také další perlu úřední literatury jsem dal do Našince: Vyzvání. Skrze které se nařizuje, aby tato v cis. kr. úředním okrese Prostějovském na aneb při Olomoucké silnici ležící obec Hrubčice skrze zhrabování sněhu na této obci udalým podílu od Cislo 15 znamku 1 až dne 8 Lidnu 1875 od 8 hodinách 15 piš Patnašt dokonale dospělých lidí s potřebným dohledem v tomto místě aneb na tého podílu zaopatření s potřebným nádobem a sice: s zlopatami a s nosítkama dostavila. C. k. stavitelství okresní na roskas Gartner C. k. myštr sylnice. Olomouce dne 7ho Lidna 1875.«

»Ruppova literatura není lepší«, Vrla vytáhl z kapsy »Zprávy« okresního hejtmana, tištěné na kousku papíru a vydávané od r. 1875. »Našinec Ruppovi vytknul nesprávnou češtinu jeho »Zpráv« a on se ohražuje: Inu, takovým znalcem řeči nejsem, jak v nejnovějším čase ze školy vyšli mladíci, však Vy také ne, co jste staršího věku. Zprávy nemají účel, cvičiti obyvatelstvo v gramatikálních vědech, nýbrž jen sloužiti k tomu, by jste sobě pamatovali, co se při zprávě ústně přednáší. Tážo se Vás tedy, jestli i dále zprávy se mají vydávati, nebo ne? Když ne, bude zapotřebí, obstarat sobě knížku a oluvko, by jste všechno poznamenat mohli, co Vám věděti a obyvatelstvu oznámiti nutno . . . Pan Rupp tak patrně volá ke starostům obcí a mezi jiným také nakazuje, »aby představ obce dal do pořádku číslování domů a pro Karlov, Hablov, kolonii hráze u Držovic a Salerov, kde se katastr měnil, zvlášť.«

»A jak by Rupp teprve psal, kdyby si byl vzal příklad z Nechutína! Ten jest bolestným také pro nepochopení neocenitelného dobrodiní, jaké obci poskytuje škola. — Nechutín, příškolený do Ptení, zakročil u zemské rady školní, aby nepovolovala stavby školy ve Ždětíně«, zachmuřil se Karel Novotný a z almárky vytáhl opis Nechutínské žádosti, která zněla: »Visoce Velešlavna c. k. Zemska školni rado. Mi niže podepsani prozebnici obce Nechutínské prosíme co neiponizeně Velešlavno c. k. Školni Zemskou radu bi nas račila rozhodnoti ze spojenou obci Zdetinskou a Nechutínskou ponevač obec Zdetinska chce Stawjet novou Školu w spojene obci Zdetínské a nas obec Nechutínskau k ni ze všim dovozem na Školu

a splátem na Školni stavbu potahovati ponevatč nase obec je chuda má swe majetnosti a polnosti jeden každi na 5 Jiter a nekterou Sahu má skoro každi Wemnika při swojim familijanskim Miste. ten má k užiwani do swoji Smrti nekteri 3 Miři a nekteri 2½ když se to vtahne pro Wemnika k jeho do Smrti kužiwani tato Wemněna tak zůstane Majetnikowi 12 Mner polnosti stohoto platime Gruntowni dāne spirāškou až 20 zl. 53 kr. v. c. a může si to Veleslawna c. k. Zemska Školni rada sama rozhodnot jak kdiž ma 5 neb vic deti jak může moc ste swe majetnosti uchowat obec Zdetinska ma jeden každi pololanik 33.22. Jiter ten ale může každi ze swojiho Majetku neco zachowat maji taki Kontribučenski fond a pamatki kdež to take obci Nechutinske vlastne patřili. Mi občane Nechutinšti bichme prosili v nejponiželiš bi nas Veleslawna c. k. Zemska Školni rada ponechala znašima ditkama při Ptense Školi tak jak sme béwali abichme na našich Majetkach skraceni nebili. Občanové sobje prawi, že neni pamatika co do Ptenske Školi chodili a kteri mnel dobrou hlavu Nabozenstwi se wicwičili obec Ptenska nas od teto Školi neodwerhu a neodwerhnou nemůže ponéwatč naši předkowé a mi co bilo důležitěho potřeba přispiwali.

W Nechutine dne 26. unora 1875.

17 podpisů . . .«

»K vůli příplatkům nechťejí školy?«, podivil se kralický starosta Jan Soušek. »Co by měli říkat Prostějováci, kteří na německé školy platí jak mourovatí a pro své školy se nemohou domoci ani pátých tříd? Biberlova stavba německé dívčí školy jest již přijata, ještě není zaplacená a již se hrká kostelníkovým »mišéčkem« pro německou školu chlapeckou, pro niž se má v bývalém vojenském špitále přistavěti dvorní křídlo vedle sousedky Anny Knappové z Přerova, a 26.000 zl. bude na rabuši. A při tom ještě je třeba přeložiti vojenskou věznici a upravit ji v kasárně. Státní technik inž. Wendl z Olomouce při úřední komisi před několika dny — snad 9. V. 1876 — správně upozornil, že by lépe bylo stavěti budovu novou, ustoupiti za stavební čáru a před budovou založiti zahrádku. Založí-li se v té části městský park, zahrádka by byla jakoby jeho doplňkem. Inženýr Kühn proti adaptaci podal protest, ale Němci jej zamítlí . . . A jak to, Prostějováci máte s pronájmem svých luk? Také prý to kdesi zatrhuje.«

»Ve schůzi 11. VIII. 1875 pronajali jsme«, vysvětloval Josef Böhm, »186 měřic obecních pozemků a luk Spolku mor. cukrovarů na dalších 12 roků s podmínkou, že veškeré stromy, na lukách stojící, budou na obecní útraty vykáceny a pro obec zužitkovány. Hráz jsme nepronajali, ježto obec není jejím samovlastníkem a ježto hráž nyní vynáší více, než kdyby byla rozvezena. Na vykácení stromů vypsána byla licitace v únoru 1876, ale byla bezvýslednou a proto nezbude, než ji se škodou provést v obecní režii anebo stromy za paták přenechatí Primavesimu.«

»A jak obhospodařujete ostatní louky?«, tázal se Frt. Sedlák z Duban.

»Luční parcely Zákampí, Velké louky a Vítkovského rybníka pronajímáme dle podmínek »k účelu předělání« (behufs Cultivirung) na tři leta. Najímatel nesmí hranečníky hýbat pod pokutou 2 zl. a jest povinnen starý drn mělce odorati, rozdřibiti a před první zimou nájemní doby v hloubce 8" louku zaorati a na jaře jen »kopaninami neb bambulinami« (mit Hack- oder Knollfrüchten) osázeti. V podzim na to, po sklízni kopanin neb bambulin, musí každá měřice najmutých luk 8 dvouspřežnými fůrami dobře uleženého hnoje hnojena býti; hnůj tento musí předně od jednoho člena hospodářského odboru, od hospodářského kontrolora a od městského správčího býti přijmut a ještě před zimou zaorán a na to příštím jarem dvakrát přeorán býti. Pro druhý rok jsou předepsány k setí »stébliny« (Halmefrucht). V třetím a posledním roce nájmu třeba opět sítí stébliny co »pustičku« (als Deckfrucht) pro semeno travní a semeno jeteliny. Najímateli se travní a jetelové semeno vydá od obce bezplatně. Roční nájemné činí skoro pravidelně 10 zl. za měřici.«

»Zajímáte se o nájem? Rupp vás k němu nepustí«, bodl Vrla. »Hocha jistě ne — k vůli císařským hodům. Svedl jsi, Josefe, starosty více obcí dohromady a usnesli jste se, aby se letos, jakož i po všechna budoucí leta císařské hody odbývaly teprve na druhou neděli v měsíci listopadu. Ty jsi to usnesení nechal vytisknouti, podepsal jsi je, Rupp dal plakáty tvé konfiskovati, ježto prý císařským patentem jsou hody ustanoveny na měsíc říjen a ježto prý sedlákům nepřisluší, jednati proti císařskému patentu. Jsi žalován pro přestupek zákona o právu shromážděvacím. Kdyby to o tobě byl císař věděl

dne 9. VI. 1876, když jsi u něho byl se členy deputace 141 obce v záležitosti Matice školské, nebyl by jsi se vrátil s tak červeným hřebínkem kohoutím.«

Hoch se chytrácky usmál: »No, a vidíš, Vrlo — peníze jsou na dřevě! Císař daroval druhé 2000 zl. pro Matici školskou v Prostějově a jistě je to pokyn, aby ústav byl podpořen také státem. Také se dle toho zařídíme. A Rupp? Soud? Na hanáckého sedláka jim nynější paragrafy nestačí. Byl jsem již osvobozen v Prostějově i u krajského soudu v Olomouci, ježto jsem nesvolal žádné veřejné schůze, k níž by měl každý přístup, a k jednoduché schůzce v hostinci není Ruppova povolení potřeba. A co máš za lubem s připomínanou lichvou?«

Vrlo blýskl očima: »Volám: rolníci pozor! V městě zahrnizdila se lichva v té míře, že jisté kanceláře advokátské takřka výhradně od těchto pijavic okupované jsou, v nichž od nejposlednějšího škrabáka až po vrch všechno lichvou se zabývá, a že lidé, kteří nejsou schopni svým přičiněním si vydělati na suché brambory, v kočárech na útraty ubohých obětí jezdí a ve vinárnách a hostincích bohatě hodují za mzdy ubohého lidu a se obohacují! Hejno zlotřilých naháněčů a bidáckých vydřiduchů vláčí se okolo oběti, až ji v tenata svá zátáhnou. V pozemkových knihách najdeme nejvíce stejná jména věřitelů, kteří před krátkým časem žádného jmění neměli a dnes lichvou zbohatli. To jest pravda — a odpomoc? Jest na cestě. Dr. Josef Koudela, který jest v Prostějově i na venkově tak dobře zapsán z doby svého koncipientství u Dra Fanderlíka, přistěhuje se v říjnu do Prostějova a otevře advokátní kancelář »u slunce« v místnostech, které nyní má Úvěrní spolek záložna. Ta za předsednictví Maxe Vítěze roste a, potřebujíc větších místností, přestěhuje se do domu Františky Chmelářové »u modrého lva«, kdež v rohu prvního patra získá prostorné kanceláře. Budeme mít dva advokáty a ti při známé své reelnosti značně oslabí vliv lichvářských kancelářů německých. Škoda, že stejně to nemáme u lékařů — Dr. Bittnera nám v obecním výboru nenahradí jeho nástupce Klement Nezval, jehož vlastenectví se přestalo věřit, a v lékařské praxi se po něm ztrácí jeho nástupce Dr. Vrbík. Vzdává se již i ošetřování členů spolku Lazara a předseda téhož Vojtěch Jekerle připravuje oznámení, že pro spolek ordinovati bude A. Navrátil, praktický lékař v Držovské ulici č. 31 . . . Při vzpomínce

na Dra Bittnera navazují, Josefe Hochu, na tvoji zprávu o Matici školské, i přiznávám, že jsem si oddechl jako členové výboru matičního, jako město, jako celý venkov nad rozsudkem vrchního zemského soudu z 15. II. 1876 č. 3099, kterým Einaigl s Em. Poleschenským prohráli žalobu na vrácení 8636 zl. 86 kr., které Matici školské výbor Občanské záložny a půjčovny daroval z výtěžku »mladých« akcií Živnostenské banky, a že jsem si jako athlet vyskočil po rozsudku téhož vrchního soudu zemského ze dne 10. V. 1876 č. 8352. Tímto rozsudkem byla Matici školské zachráněna nejen školní budova v ulici Kostelecké, nýbrž i dar 5900 zl., který jí v posledním okamžiku věnoval výbor Občanské záložny. Obě žaloby proti Matici školské byly zamítnuty dvěma soudními stolicemi a proto Einaigl ani Em. Poleschensky nemají dalšího odvolání. Výhra jest naše a vděk náš patří všem členům rozpuštěné záložny, kteří nám českou reálku stvořili a s nebezpečím vlastní úhony ji podepřeli a tím i zachovali« . . .

»A proč tedy, redaktore Vrlo, nejednáš podle své řeči?«, ozval se z kouta František Možný. »Obětavého Hynka Čecháčka jsi v Prostějovských novinách ještě ani nezminil a nad zprávou o Floriánovi Novákovi jsem zamračen jak venku obloha a div že nevzlykám. V č. 19 ze dne 7. V. 1876 byla zpráva: »V Brně zemřel pan Florián Novák, c. k. rytmistr-auditor na výslužbě v r. 54 věku svého. Zesnulý byl svého času purkmistrem v Prostějově a poslancem za totéž město«. Doplnuji zprávu, že Florián se narodil dne 4. V. 1821, zemřel dne 29. IV. 1876. Zemřel v ústavu choromyslných, ale ani to nemělo býti příčinou, aby byla umlčena jeho dlouholetá práce pro stranu národní, pro české školství a pro rozkvět města i kraje, který ho volil svým čestným občanem a vysílal ho na vůdčí místa. Ale tak to bývá s uznáním, s oceněním, s odměnou —: sejde z očí, sejde z myslí. Že chtěl dobro, že činil dobro? Taková po tisících zapadají do mlhy zapomenutí a v paměti lidu udrží se spíše takový Ondráš a Juráš, Rosa Szandor nebo Drasal a Siamská dvojčata. Dobří mně připadají jako balon captif, který r. 1867 ve Vídni tolik byl obdivován. Utrhl se, odletěl, zapadl do neznáma. Jest to osud a tomu jsme my staří již propadli a odměnou nám zůstane jedno neocenitelné, to nejvyšší i nejdražší — — spokojené svědomí, že jsme poctivě stáli při kolébce národního probuzení a že jsme

pro ně pracovali, pro ně žili, pro ně trpěli. Bude osud vás mladších jiný?« ...

Další slova hoře Možného přerušil příchod Aloise Pořízky, který všecek rozrušen a smuten oznámil:

»Z Prahy došla telegrafická zpráva, že právě zemřel Otec vlasti, Dr. František Palacký« ...

Kalendář valchy ukazoval den 26. června 1876. Z mlýnice se třásla písnička: ach, můj bože, já mám hoře ...

V.

Městský sekretář Alois Kreml mrzutě přehazoval lejstra a potahoval si černou kravatu i císařský kabát — měl jíti s důchodním Němčickým blahopřát jménem obecního úřednictva Dru Zaillnerovi k významnému, jehož se mu dne 30. června 1876 dostalo řádem železné koruny III. třídy s prominutím tax. Důchodní nešel a tož on většinou jen letmo nahlížel do úředních spisů.

Konečně i obec zřídí trottoir před svými domy — kasárnou a hejtmanstvím — a to v šíři $1\frac{1}{2}$ sáhu, František Smečka dostane za □ sáh se vším všudy 15 zl., takže stačí náklad 450 zl. ... PISOIR před domem setníka v. v. Jana Semlera^{*)} se odstraní a provede se usnesení obecního výboru, že v městě vůbec nesmějí býti pisoiry zřízeny ... Učitel Jan Trupka dán na odpočinek — no, perně si ho zasloužil —, ale pro nedostatek učitelských sil bude při vyučování vypomáhati. Česká chlapecká škola konečně byla dne 25. září 1876 povolena na školu pětiletou. Stalo se tak na nátlak české menšiny, která Zajíčkově podala toto memorandum a žádost:

Slavné obecní představenstvo!

Obecní zastupitelstvo usneslo se r. 1874 na tom, aby zdejší utrakvistická národní škola chlapecká se rozdělila na dvě samostatné školy, na českou a německou. C. k. zemská školní rada schválila usnesení toto a nařídila zároveň, aby nejen

^{*)} Žerotínovo nám. 4.

všechny třídy národní školy chlapecké, nýbrž i dívčí na české a německé se rozdělily. Zdejší utrakvistické školy byly toho času pětitřídní; měly se tudíž počínajíc školním r. 1874-75 dle nařízení tohoto rozdělit na pět tříd v českém i německém oddělení chlapecké a dívčí školy. Avšak věc tato neprovedla se řádně; neb zřídilo se toliko v německém oddělení obou národních škol pět tříd, kdežto v českém oddělení otevřely se jen čtyry třídy. Co se činilo, aby se tímto způsobem nařízení c. k. zemské školní rady obešlo, jest nám nižepsaným dobře povědomo. Těžce jsme nesli, že se české školství v městě našem jednáním tím zkracuje, avšak mlčeli jsme, kojíce se naději, že příštím rokem vše se napraví.

Obecní zastupitelstvo usneslo se pak vloni jednohlasně na tom, aby se dle nařízení c. k. zemské školní rady z r. 1874 příštím školním rokem, totiž 1875-76, na obou českých národních školách pátá třída otevřela. Avšak ku podivu! C. k. zemská školní rada na odpor svému dřívějšímu nařízení nesvolila k otevření páté třídy na českých školách. Z toho patrnó, že byla opět nějakou machinací k nedůslednosti této svedena. Jsme daleci toho, abychom v jednání c. k. zemské školní rady úmyslné zanedbávání českého národního školství spatřovali. Vždyť nelze o tom pochybovati, že c. k. zemská školní rada nezbytnou potřebu páté třídy na národních školách v městě tak velkém, jak jest Prostějov, uznává! Zřizují se v místech dosti nepatrných tří-, čtyř- i pětitřídní národní školy, a velké město naše, jehož obyvatelstvo až na nepatrnou část jest slovanské, nemělo by míti nároků na pětitřídní českou národní školu?

Jest zajisté na bíledni, že čtyřtřídní česká národní škola jest co do vyučování k pětitřídní německé v poměru nepřirozeném a nanejvýš nepříznivém. Dle školního zákona jest mládež povinna, od 6. do úplného 14. roku věku svého školu navštěvovati. Ve čtvrté třídě obou českých škol nalézají se letos více než 50 žáků a žaček, tudíž dohromady přes 100. Z těchto nedosáhne velká většina ku konci tohoto školního roku ani 12. roku věku svého. Když pak s dobrým prospěchem odbude si třídu tuto, kam se obrátí, aby se až do 14. roku postupně vzdělávala? Jak posavadní zkušenost učí, vstupuje toliko malá část z chlapecké národní školy do ústavů středních, a to hlavně proto, že se rodičům nedostává prostředků, aby mohli dítě

své na nich vydržovati. Zbývají tudíž žákům čtvrté třídy na české národní škole toliko dvě cesty: buďto zůstatí ještě po 2 neb 3 leta ve třídě čtvrté, aneb vstoupiti do páté třídy německé školy. V případě prvému neučiní žádného pokroku ve svém vzdělání, ano posud pilní a snaživí žáci znenáhla zakrní a zlenivějí docela; v případě druhém jsou mnohem hůř na tom, než v prvému. Zde teprv, nechat jsou do čtvrté neb páté třídy německé školy přijati, vtlouká se do nich němčina vší mocí; o nějakém vzdělání jich nelze zde ani mluvit, neb nerozumějí jazyku, kterým se jim přednáší. To, čehož posud na české národní škole nabyli, zapomenou a němčině se též nepřiučí.

Smutné tyto poměry zhoršují se však na české dívčí škole tím, že není v městě našem ani ústavu vyššího, kde by žáčky nadanější dalšího vzdělání nabyly, kdežto s německou dívčí školou jest spojena i občanská škola. Toť zajisté poměr nepřirozený a českému školství v městě našem nanejvýš nepříznivý! Nelze upříti, že za takových poměrů návštěva českých národních škol není taková, jaká by měla býti vzhledem k obyvatelstvu slovanskému v městě našem; a nelze se diviti, že zdejší německé národní školy jsou tak četně navštěvovány, jako české, ne-li víc, ač jest v městě našem vyjma obec židovskou velmi málo dětí německých. Poněvadž děti české na školách německých pro neznalost jazyka tohoto náležitého vzdělání nabýti nemohou, zanedbává se tím obecné vzdělání obyvatelstva našeho. Slovanské obyvatelstvo města našeho přináší zajisté velké oběti na penězích ku zvelebení národního školství, avšak nedostává se mu posud za to ani úplných národních škol. Pro školy německé staví se obecním nákladem velkolepé budovy a činí se vůbec vše, což by jim prospívati mohlo; českým však školám není ani popřáno, aby se dle pilné potřeby doplniti mohly; jsouť posud toliko ústavy kusými.

Aby se tento neblahý stav českých národních škol v městě našem zlepšil a v slušný poměr k německým školám uvedl, jest zajisté potřebí, aby se především na obou českých školách příštím školním rokem otevřela pátá třída a pak aby se po roce doplňovala česká dívčí škola postupně rok od roku v osmitřídni občanskou školu.

Za tou příčinou obracíme se my nižepsaní zástupcové slo-

vanského obyvatelstva Prostějovského a členové obecního výboru k slavnému obecnímu představenstvu, aby žádost tuto obecnímu zastupitelstvu v příští schůzi předněsti ráčilo, při čemž obecní zastupitelstvo žádáme, aby konečně věci té se řádně uchopilo a především u c. k. zemské školní rady usilovně o to se ucházelo, aby příštím školním rokem pátá třída na obou českých národních školách se otevřela.

V Prostějově, dne 16. května 1876.

Následují podpisy 10 obecních zástupců národní strany.

Zárok tento přiměl městskou radu i obecní zastupitelstvo k příznivému posudku, zamezil i u školních úřadů další machinace zákulisní — »také o nich víme«, přikývnul si Kreml — a k vůli páté třídě chlapecké bylo již vypsáno místo podučitele. Avšak nikdo se na ně nehlásil a proto se zastupitelstvo usneslo, že každý nově ustanovený podučitel dostane 100 zl. roční remunerace z obecních důchodů . . . Odborný učitel František Šlerka byl jmenován učitelem na učitelském ústavu v Příbrami. Dr. Jan Borák po 40leté službě odejde od 31. XII. 1876 do výslužby s pensí 600 zl. Narodil se 10. VI. 1810 jako syn majitele dědičné rychty v Solanci u Rožnova, chodil do hlavní školy v Novém Jičíně, absolvoval gymnasium v Příboře, filosofii v Olomouci a r. 1836 stal se na vídeňské universitě doktorem lékařství a magistrem porodnictví. Jako výpomocný lékař a pak jako provisorní fysikus, jmenovaný krajskou vládou, přišel za cholerové epidemie 30. IX. 1836 do Prostějova a byl zde 27. V. 1839 městskou radou jmenován definitivním fysikem městským. Roku 1851 zvolen byl do obecního zastupitelstva a jest v něm dosud. Dne 30. IX. 1876 slavil 40leté jubileum lékařské. Ve velikonoční pondělí r. 1876 při jízdě k nemocnému splášili se mu koně, on vyskočil z vozu, utrpěl otřes mozkový a od té doby churavěl. Na jeho místo ustanoven byl ve schůzi obecního zastupitelstva 13. X. 1876 jeho syn Dr. Otto Borák, který byl 11 měsíců volontérem veřejné nemocnice ve Vídni a 13½ měsíce sekundářem nemocnice v Brně. Je stár 24 let, rodák z Prostějova a místo po octi dostal bez vypsání konkursu, což řed. Martinák marně usiloval přezkaziti, žádaje spravedlivý a právní postup vypsáním konkursu. Služné mu bylo přiřknuto 400 zl. . . .

V cihelně se chystají změny — inž. Vincenc Kühn podal

dobrozdání o pálení cihel uhlím, které dnes jest již zásadou většiny cihelen. Doporučil zříditi kruhovou pec, topení uhlím a navrhl, aby propuštěn byl neschopný »pálič« cihel a aby za cihlářského páliče přijat byl J. Rozbroj z Příkaz . . . Městský revírník vždy povoloval v Dětkovickém lese sbíratí trávu ve vysokém lese a »travaři« za to byli povinni revírníkovi dávatí ročně 2 $\frac{1}{2}$ másla, 20 vajec a 3 zl., což bylo revírníkovi bonifikací. Od r. 1875 se místo dávek naturálních platí 4 zl. Schvaluje se to i nadále, ale povolení se dává jen 8 travařům a tito budou povinni pleti a zalévati lesní štěpnici pod dozorem revírníka . . . Antonii Svobodové, majitelce domu »u dobrého pastýře⁹⁾« prodán byl obecní krámk č. 6 v ulici Kostelní za 350 zl. a bude zbořen. Plocha po demolaci zůstane obecní a Ant. Svobodová získá vchod do nového domu z ulice Kostelní, takže celou frontu k náměstí bude moci upravití na obchodní krám . . .

Uliční dozorství v ulici Plumlovské bylo odejmuto Rudolfu Slukovi na udání, že se u něho v hospodě zdržují lidé opilství náchylní a křiky tropí a hamáry u něho i na ulici. Také tam bují karban. K žádosti občanů bylo dozorství svěřeno Jakubu Spurnému . . .

Nájem obecních fůr? Jsou celodenní, polodenní a příležitostné pro odvoz dříví do škol a obecních úřadů. Pracovní doba jest stanovena dle měsíců a vůz při šterku, písku a rumu obsahovati musí nejméně 27 c', při odvážce smetí třeba míti vůz »na truhlu«. Nájem dostal Jan Sonnevend, který se nabídl den za 3 zl. 40 kr. . . . Daň potravní na Prostějovsku? Při veřejné lachbě 21. XII. 1875 oznámil písemně Antonín Dekleva ze Štyrského Hradce, že přijme potravní daň z vína za roční plat 2510 zl. na leta 1876—1878 a potravní daň z masa za roční plat 2250 zl. C. k. finanční ředitelství olomoucké mu nájem přiřklo a on jest oprávněn svých práv hájiti a je vykonávati svými agenty, kteří opatření budou »kreditivem« . . .

Konvoyanti se zhlédli v policistech a žádali, aby ve mzdě byli stejně s policejními strážníky. Městská rada je odmítla s poukazem, že 70 kr. a adjustace úplně platí jejich výkony . . . Lépe se podařilo při osvobození od školného na škole tkalcovské, kdež řada dělníků navštěvuje nedělní a večerní běh.

⁹⁾ Masarykovo náměstí 3.

Jsou mezi nimi Adam Pohloudek, Karel Spurník, Eduard Pohloudek, Ludvík Lerch, Ferdinand Sokolíček, Jiljí Valoušek, Antonín Kuchař, pomocník tkalcovský Arnošt Hyánek a Matouš Večeřa, který »první ročník odbyl s dosti dobrým prospěchem«, jako dělník práci pro většího obchodníka dostává domů a z výdělků sotva vyživí sebe, ženu a své dítky» . . .

Poštministr Sedláček dodává vyhlášku ministerstva obchodu, že od 1. VI. 1876 jsou poštmistři a poštovní expedienti oprávněni, od adresátů, kteří své záсылky nechávají v úřadu a pro ně si chodí, vybíratí skladné. V Prostějově jest ustanoveno na 50 kr. měsíčně . . . Eduard Skála, ředitel cukrovaru v Chropyni, koupil ve veřejné dražbě dům č. 86 Olom. předm.¹⁰⁾ a zamýšlí z části jeho zahrady postavit dům, k čemuž žádá obec o odprodej 95⁰ 2¹ 8⁰'' sousední plochy bývalé štěpnice. Zruší pak skladiště dříví a uhlí Františka Vašku, které má od dřívější majitelky Kaštilové pronajaty a k vůli jeho smlouvě s ní bude lze jednopatrový dům postavit až r. 1880. Obecní výbor vyhověl a ¹ sáh plochy prodán byl za 2 zl. 50 kr., takže celkem se utrhlo 238 zl. 62 kr. . . .

Důchodní Němčický vpadl do úřadovny jako mladý hrom a sekretář Kreml div se na něho neutrh: »Co tak pozdě? Jsem již jak na trní«.

»V důchodě bylo dnes jak na křižovatce, do spořitelny došlo oznámení, že v Brně dnem 1. VII. 1876 započala svoji činnost Hypoteční banka markrabství moravského, a bylo nutno přehlédnouti její statut; mimo to měšťanosta urgoval řadu daňových výkazů — bude s notářem Poleschenským upravovati volební listiny pro nastávající volby do obecního zastupitelstva — a sháněl jsem marně úřední výkazy daňové, abych mohl stanoviti přírážky pro rozpočet na rok 1877. Nejsou snad u vás?«

»Má je registrátor Marecký«, upokojoval sekretář a ze stolu registrátorova bral výkazy berního úřadu v r. 1876. Daně města Prostějova v nich bylo vykázáno: pozemkové 10.818 zl. 14 kr.; domovní činžovní 21.254 zl. 92 kr.; domovní třídní 7.263 zl. 21 1/2 kr.; výdělkové 10.740 zl. 45 kr. a daně z příjmů 9.137. zl. 32 1/2 kr., celkem daně 59.214 zl. 05 kr. . . .

¹⁰⁾ Svatoplukova 10.

Gratulantů, jakými byli zástupci obecního úřednictva, bylo u Dra Zaillnera mnoho, dveře se jimi netrhly, a on blahosklonností jen zářil. Úsměv na jeho tváři setrval i odpoledne, kdy v klidu vzpomínal záplavy řečí a poklon. Od adresy a čestného daru kasina, jimiž byl uznán za »unser Alles«, konečně zase uznání! Týká se sice jeho činnosti politické a nikoliv místní, ale za to má nejvyšší punc. A bylo mu ho již potřeba — v místní politice ho předstihl Zajíček a předstihuje ho již i notář Poleschensky, nepřátelské časopisy připravily mu horkou lázeň s dopisy na francouzského císaře, a poslední dobou byl kaceřován i pro své vystoupení proti »mladým« liberálům. Ti ještě dnes bodají jak komáři a v Deutsche Zeitung dokonce se divili, že »dva dni po tom, kdy Dr. Zaillner hlasoval proti konání moravského partajtagu, jest uveřejněno jeho vyznamenání.« A komáři ve Wiener Tagblattu zabzučeli: »Škoda, že jeho zásluhy nebyly blíže udány! Dru Zaillnerovi jsou bezpochyby lépe známy, a již tato okolnost oprávnjuje k důmince, že zmíněný poslanec neopomene při skládání účtů ze své činnosti v mor. slez. enklávách obšírně vyložití, jakýmto zásluhám své vyznamenání má co děkovati, o kteréžto se docela jistě tak málo ucházel, jako asi před šesti lety o francouzský kříž čestné legie« . . . Bodejtež si — komáři bodnutí potře se salmiakem pohrdy a přestane pálit! Kdo, ostatně, z nich má vyznamenání dvou císařů? Kolik takových vůbec jest v mocnářství? A on, Dr. Zaillner, mohl býti povýšen nade všemi, kdyby francouzský císař byl ještě na trůně. Proto ho častěji mile i lítostivě vzpomíná a mívá dojem, že jest jedním z granátníků velikého německého básníka Jindřicha Heine — nevadí mu, že jest pokřtěný žid! —, jehož soukmenovce francouzská vláda v zemích rýnských po tisíciletém útisku učinila občany rovnoprávnými a jehož otec byl setníkem národní gardy francouzské, začez Heine z vděčnosti složil píseň »Granátníci«, která se v celém Německu zpívá. Také on, Dr. Zaillner, si zpívává první její část, ale nemyslí při tom na Napoleona I., nýbrž na svého Napoleona III.:

Dvě granátníkův šlo z ruských pout
zas do Francie zpátky,
a v Němcích když mohli spočinout,
tu cítili v hlavě zmatky.

Tu zaslechli oba tu truchlou zvěst,
že Francie trůn je zřícen,
že veliké vojsko zničeno jest,
a císař, a císař chycen.

Tu zalil se oběma slzou zrak,
že smutná tak zvěst jim dána.
Z nich jeden řek': Mně těžko tak,
mne bolí stará má rána —

— — — — —
můj císař, můj císař chycen! . . .

A druhou část granátnické písně?

Mně, bratře, jedno vyplň dnes:
ted' záhy mrtev budu,
mé tělo do Francie nes,
mne pohřbi v rodnou hrodu.

Kříž s rudou stuhou — moji čest —
mně k srdci dej v tom času,
a pušku moji mi vtiskni v pěst,
a meč mi připni k pasu.

Tak ležet chci a naslouchat
jak stráž ve hrobu taji,
až uslyším jednou děla řvát,
i koně, jak dupotají.

Pak přes můj hrob pojede císař as,
by mečem se mečům všem bránil,
já stoupnu ve zbroji z hrobu zas,
bych císaře, císaře chránil!

Ne, tuto část granátnické písně nezpívají již od francouzské katastrofy u Sedanu ani ti němečtí politici, kteří vymáhali uznání a vyznamenání od Napoleona III., a v klubech liberální strany horují pro Bismarka a potichu si notují »Deutschland über alles«, aby všenněmeckou ideou i hymnou v příhodnou chvíli hlasitě zatřásli okny hradu císařského ve Vídni. Napoleon III. již nemá co rozdávat! . . . Nezpívá ji ani on, Dr. Zaillner, a zvláště ne dnes, kdy se bezmála cítí poctěným jako Garibaldi, jehož 467 deputací žádalo o přijetí a jemuž dámy poslaly 267.000 žádostí o kadeř. Vypočetlo se, že by na to

obětovati musil všechny svoje vlasy i vousy a ještě by k tomu potřeboval 123 paruky.

Národovci ho arciť nežádali ani o přijetí, ani o kadeř — v myšlenkách nejraději by si byli přáli jeho hlavy na mise tanečnice Salome! —, ti upírají svoje zraky na Balkán, kde revoluční komitét Bulharů vydal proti Turkům válečné provolání »Na boj!«, kde Srbsko vypovědělo vládě turecké válku, kde se kníže Milan chystá prohlásiti se za krále srbského, kde generál Zach vydal proklamaci k Bosňanům. Národovci čekají od toho otřes Auerspergovy vlády a všeslovanské svoje citění maskují humanitním heslem »sbírky pro raněné Srby a Černo-horce.« Již se vyzývá také studentstvo k poradě, jak pořádati ples, jehož čistý výnos byl by věnován Srbům! Výzvu podepsal technik Ferdinand Mládek a akademik Čeněk Venclík, ten hrnčičův student, který ve speciální škole pro architekturu prof. Hansena ve Vídni dostal Peinovu cenu za pěknou kopii pohledu na Parthenon a který jako Prostějovák se připravuje, aby se jako architekt a stavitel usadil v Prostějově.

Mimo to mají dosud těžký smutek ze ztráty Dra Františka Palackého, hlavního heroa své deklarantské politiky, a vzpomínají jeho pohřbu. Smutek tehdy, pravda, byl uchvacující. Po městě, po venkově, po všech českých zemích vlály smuteční prapory a legie deputací hrnuly se k tryzně za zesnulého a k jeho pohřbu do Prahy. Všechny národovské spolky prostějovské tam byly účastny — Tělocvičná jednota vyslala 4 deputanty a po dvou deputantech Měšťanská beseda, Čtenářský spolek, vlastenečtí měšťani, Rolnická sladovna a také ten protivný nám Úvěrní spolek záložna, který zastupoval Alois Pořízka a štetkař Ferdinand Ludwig. Při tom nejvíce rozčiloval Oskar Vojáček — jel v kroji sokolském! Justina Poleschenská sotva se tomu těšila a již také splakala nad dárkem z pražské pouti — při pohřbu Palackého se Oskar Vojáček nachladil a dnes leží nemocen těžkým zánětem pohrudnice a činí rodině vážné obavy i rozpaky — Karel Vojáček má před svatbou a nemoc Oskarova vrhá na ni stín ohledův.

Účast deputantů dnešních ukázala, že místní poměry strany ústavověrné jsou neobyčejně pevnými. Naznačovaná zdrženlivost židů ani za nového starosty židovské obce Šalomouna Singera nezdá se býti vážnou a, blýskne-li se z ní k obecním volbám, kasino se bez židovských voličův obejde — virilní

hlasy má bezpečny! Němectví Prostějova sílí — Rudolf Belloni listopadem otevře kavárnu a restauraci v domě Frant. Spurného v bráně brněnské, ředitel Tomáš Lekeš a sl. Matilda Feilerová dostali povolení ku zřízení nového Kindergartnu v domě č. 38¹¹⁾ v bývalých místnostech Beamtenvereinu, v domě, kde Občanská záložna a půjčovna otevřela první dvě třídy české reálky; na německé škole chlapecké jest již 439 dětí — o 30 více! — a na německé reálce 316 žáků. Posilivě na německé sebevědomí účinkují také sousední města — v Olomouci zamazují Němci český text na uličních tabulkách a městská rada k tomu výsměšně tvrdí, že »nemá prostředků, takové jednání zameziti«, a v Kroměříži již i chlapecký seminář se poněmčuje vlivem P. Weinlicha. Z obou vyšších tříd ústavu vymýtila se vyučovací řeč česká a nahrazena byla němčinou, jen v nižších 4 třídách ponechala se čeština řečí vyučovací. Řeklo se, že prozatimně, a zatím se pro příště zamýšlí již od třetí třídy všechny předměty přednáseti německy! . . .

Dr. Zaillner postavil se před zrcadlo, zálibně hleděl, jak mu řád železných korun dodává povýšenosti, a hlasitě si říkal: »Vhodné uznání politických zásluh i nynější práce v justičním odboru o novém řádě soudním! Gratulační úspěch skvělý — jenom jeden mráček přeletuje jasný obzor: Proč se mu vynořuje vzpomínka na Floriána Nováka? Ten jest již hotov i s ústavem choromyslných a nemůže mu záviděti vyznamenání!« . . .

VI.

Dům č. 57 na Dolním náměstí v Přerově, v němž bydlil Dr. Jan Knap, měl prostranný dvůr se studnou na okov a rumpál a po levé straně zahrádku, ohraženou laťovým, zeleně natřeným plotem ve směru k Bečvě. V prvním patře měl širší balkon. V zahrádce rostly záhonky pěstěných sedmikrás, fial, hřebíčků a sluneček, keře růží a trsy jahod.

Odpoledne 15. září 1876 bylo slunné a vylákalo na balkon

¹¹⁾ Žerotínovo nám. 13.

obě slečny Černých a Karla Vojáčka, který byl svěží jako hřebíček v zahrádce a usměvavý jako to slunné odpoledne. Slečna Pavla byla dovádívou, smích její rokotal jako po okaríně, a Karla se blaženě zahlížela na zářícího lékárníka. Do této nálady bouchly dvorní dveře a ke studni si jako na strunkách vykračoval hošík, ne z plna tříletý, a ručkou si přidržoval široký klobouk — patrně otcův —, za nímž se pestrila široká »vonička« z umělých květin, jakými se zdobívali odvedenci.

»Jaký to rekrut!«, usmál se Karel Vojáček a Karla vysvětlovala: »To jest Rudolfek květináře Ignáce Wolfa. Chodívá sem krmit vrabce, opatrovat zahrádku a dělat nám rytíře a spolčníka, když vyšíváme na balkoně. Za to mu v odstřížkách bavlny spouštívám čtyráky »na mls« a, je-li moc hodným, dostává i naše jahody... Nač máš, Rudolfku, tu parádu na klobouku?«

»Zítřa máte svatbu a já budu družbou!«, zapinožil se hošík. Lékárník se hlasitě zasmál, Rudolfek smekl klobouk a ukázal na něho prstem: »A vy jste Karliččin ženich? No, nechť — v Prostějově si k vám přijdu pro cukrlátka«...

Vojáček se chtěl zeptati, co hošík má s Prostějovem, ale Pavla již vysvětlovala, že Wolfovi si za čas miní otevření umělé květinářství v Prostějově a že Karlička jim žertem nabízela nájem krámu »u zeleného stromu«...

Ráno dostala nevěsta bělostný šat jako jarní lilie, myrtový věneček zakryl eben vlasů a byla svatba, a z ohledu na chorobu Oskara Vojáčka jednoduchá až tak, že svědkem Karla Vojáčka byl přerovský kostelník František Pokorný. Svědkem nevěstiným byl bratr matčin Karel Kubarth, soukromník ve Vídni, a oddával kaplan Josef Kojecký. Do oddavkové matriky byl zanesen sňatek dne 16. září 1876. Ženich: Karel Vojáček, lékárník v Prostějově, syn zemřelého Jakuba Vojáčka v Prostějově a jeho manželky Vincencie Kostelecké, rodem z Prostějova. Ohlášen ve farním chrámu Páně v Přerově dne 27. srpna a 3. a 8. září 1876. Nevěsta: Karla, dcera Jana Černého, měšťana v Prostějově, a jeho manželky Anny Kubarth, rodem z Prostějova. Vrchnoporučenské povolení od c. k. okresního úřadu prostějovského...

Po oddavkách čtveračivě před ženichem ke své dceři prohodila paní Anna Knapová: »Z kostela vykroč dřívě než Karliček a pravou nohou, abys ho dostala pod pantofel!« Mladí

manželé se usmáli a z kostela vykročili zároveň a oba pravou nohou . . .

Strana národní v Prostějově vřele vítala svatbu Vojáčkovu a těšila se, že do kruhu národních pracovníků, který se rozšířil

KARLA VOJÁČKOVÁ.

o paní Adélu Koudelovou, choť nového advokáta, přibude mladá paní lékárníková. Zvláště byla vítána v Měšťanské besedě, kde se uvažovalo o potřebách národních. Neboť život národní doznal značných změn.

Z české reálky odešel profesor Em. Miřiovský, který bude postrádán v Prostějovských novinách, kdež byl také feuilletonistou, a prof. Naňka, který odvádí růži z hospůdky Matěje Müllera. Novým češtinářem jest Josef Tvrdík, který jest rozeným novinářem a byl již doporučen Vrlovi . . . Ve spolku Jungmann čestně se uplatňuje nový jednatel František Šeha, avšak jsou známky, že tam poprává sluchu ideám socialistů, kteří

znova se pokoušejí o zřízení utrakvistického Dělnicko-vzděl. spolku. Škoda, že se předsednictví vzdal Frt. Možný. Udrží spolek nový předseda Jan Holcer? . . . Tělocvičná jednota, vycítivši příznivější situaci politickou, usnesla se na valné

KAREL VOJÁČEK.

hromadě na změně stanov a zřizuje se jako jednota Sokol. Stanovy zadala s datem 29. X. 1876. V prvotních stanovách Sokola z r. 1869 o účelu jednoty bylo určeno v čl. 1. »aby se pěstoval tělocvik společným cvičením, společnými výlety a šermováním. V jednotě se též cvičení hasičská, pak střelba do terče a jízda na koních pěstují«. Proto svého času byla starostou Floriánem Novákem naznačena možnost, zřídit při Sokole český sbor hasičský, proto svého času zažádal Sokol o povolení, aby směl používatí měšťanské střelnice. V nových stanovách byla vynechána střelba do terče a ponecháno příští době, aby zřídila český sbor střelecký . . . Zápis žáků vykazuje

na obecné škole chlapecké 408 a na české reálce 336 žáků. V téže době jest na slovanském gymnasiu v Olomouci zapsáno 712 žáků. Blíží se již první maturity na reálce a v potěšitelném vědomí, že mezi žáky olomouckého gymnasia a prostějovské reálky jak z města, tak z venkova jsou přátelské styky, lze již dnes počítati, že studentstvo v městě i na venkově značně přispěje k novému ruchu národnímu, zvláště kulturnímu. Oporou jeho budou mladí a nadšení učitelé škol venkovských. Národní život získává Stanislavem Tučkem, který v domě Jos. Hlíňáka otevřel obchod obstaravatelský a jednatelský, ale ztrácí úpadkem obch. Alexandra Sedláčka a úmrtím Dra Vrbíka. Dr. Koudela jest dotčen úmrtím svého domácího Frt. Kratochvila — neví, kdo přijde po něm! Němci získávají stavbou domu Františka a Josefiny Spurných v bráně brněnské — chystají se, že tam přestěhují své kasino od »tří mouřenínů«. U Einaiglů zakotvili již pevně — profesoři německé reálky Otakar Stokláška a Scheller jsou nastávajícími zeti notářovými a pomáhají raketami a bengálem provětrávají kuratorské zisky z rozpuštěné záložny. Také u veteránů se Němci upevňují — městská rada k žádosti okres. hejtmanství podala farizejskou zprávu, že účelem prostějovských veteránů jest »národní protivity zmenšovati a raziti cestu i k dorozumění v ohledu politikém«. Spolek budi úctu k panovnickému domu, učí loyaltě a také se stává dobrým v ohledu humanitním, podporuje své členy. Městská rada toto referuje v době, kdy s Klementem Nezvalem se chystá přetáhnouti také jiné členy do politiky kasina! . . . Za to Němcům není milo, že Rudolf Dvořák dnem 22. XI. 1876 přestěhoval kancelář nového svého pivovaru ze zámku do Hliník, do sladovny, — jenom tak mohl dnem 24. XII. 1876 otevřítí v zámku Ed. Chmelaře novou zámeckou pivnici, kterou zřídil z bývalého bytu berního Rostoka a v níž živnost povede Josef Horák, osvědčený hostinský od »měsíčka«. A městské radě nevhod přišla resoluce Hospodářské jednoty hejtmanství prostějovského, kterou ve spolkové schůzi v Bedihošti dne 19. XI. 1876 podali předseda Tomáš Podivínský a jednatel Josef Hoch. Žádají v ní, aby městská rada přidržela policii k tomu, aby s rolníky a hospodáři při týhodních i na výročních trzích nakládala šetrněji, alespoň tak, jak toho lidskost vyžaduje, ježto »se nenecháme bez příčiny trýzniti a zavíratí«. Nevyhoví-li se, rolníci budou své výrobky

prodávati jinde a po případě si zřídí vlastní bursu obilní . . .

Němci sotva také jsou spokojeni s postupem Matice školské a s nečekanými roztržkami před vypsanými volbami obecními.

Matice školská podala v říjnu žádost na radu říšskou o se-státnění své reálky ev. o její podporu — řed. Martinák dů-sledně a neochvějně jde cestami, o kterých mluvil! —, říšská rada o ní jednala ve schůzi dne 1. XII. 1876 a převelikou většinou hlasů přijat byl návrh školního odboru: »Petice od-stupuje se vládě k vyšetření potřeby a eventuelně k uznání případné podpory pro reálku s vyučovací řečí slovanskou v Prostějově«.

Prostějovské noviny přinesly o tom 3. XII. 1876 zvláštní telegram z Vídně: »Dne 1. prosince jednalo se na říšské radě o návrhu školního odboru stran petice »Matice školské« v Prostějově, aby česká reálná škola byla do státní správy pře-vzata, aneb aby jí udělena byla podpora z prostředků státních. Odbor navrhoval, aby se petice tato odevzdala vládě s o d-p o r u č e n í m, aby věc vyšetřila a po případě škole té pod-poru udělila. N á v r h o d b o r u b y l p ř e v e l i k o u v ě t-š i n o u p ř i j a t, ač ústaváctí poslanci z Moravy, mezi nimiž v první řadě náš roztomilý spoluobčan Dr. J. Z a i l l n e r, rukama nohama tomu se vzpírali a plnou hubou proti tomu mluvili«.

Zajímavými byly bližší zprávy dle stenografického proto-kolu, dle něhož odbor školní uznává úplně potřebu českých reálných škol v Prostějově — ovšem prozatím nižších — a odporučuje svým referentem Posseltem, Němcem z Čech, při-jetí návrhu, ježto školy ty osvědčily úplnou schopnost života a ježto na Moravě jest pouze 7 středních ústavů s vyučovací řečí českou naproti 25 německým.

Poslanec Dr. Mezník připomenul: kdežto německé obyva-telstvo, čítající $\frac{1}{4}$ obyvatelstva ze 2 mil., má 11 německých re-álék, má slovanské pouze jednu v Telči, kterou vydržuje země. Potřebu prostějovské reálky české dokazuje její návštěva — letos má 339 žáků. Země jí odpírá podporu, císař jí po 2 léta věnoval po 2000 zl. Morava má právo žádati pomoc státní — vydržuje již 5 vyšších reálék, 4 nižší a 2 reálná gymnasia nákladem 163.000 zl. a stát pouze 2 reálky, kdežto v Čechách již vydržuje 8 a v malém Slezsku 4 . . . Dr. Zaillner vší silou se opřel návrhu školního odboru, označil jej za snižování

zemského sněmu i obce Prostějova, kteří vždy zamítli petice Matice školské v Prostějově a tím rozhodli, že české reálky není v Prostějově potřeba. Důstojnost sněmu má být zachována. Při tom dovozoval, že škola má více žáků z venkova nežli z města a německá je silnější. Poslanec za město Vídeň Ld. Suess se úzkoprsému stanovisku Dr. Zaillnera vysmál. Nejedná se o klofec moravskému sněmu, nýbrž o odvolání se menšiny k radě říšské. To jest dovoleno a říšská rada nemůže k němu míti jiného stanoviska, nežli spravedlnost. Není vůbec jiné zásady, dle které na poli vyučování může býti mír zjedнан, než zásada spravedlnosti. Česká reálka prostějovská, ač má vyšší školní plat než německá, jest přes skutečnou konkurenci s německým ústavem silněji navštěvována nežli německá. Není také jen pro město, nýbrž pro všechno obyvatelstvo . . .

Řeč posl. Suesse byla pro osud petice rozhodující a marně se zuby nehty bránil znojemský Dr. Fux. Ten naopak se dal svěsti k falešným údajům, tvrdě, že reálka ve Strážnici jest českou, marně a nekulturně volal: »Ostatně máme na Moravě již tolik středních škol (arciť německých), že další zřizování se nedoporučuje«. Posl. Dr. Mildschuh přibil, že Dr. Zaillner nedovedl nic jiného namítnouti, leč že matiční petice byla sněmem již čtyřikrát zamítnuta, avšak tím jen říšské radě odhalil, že moravský sněm čtyřikrát jednal nespravedlivě, a Dr. Fanderlík litoval ústaváků, že svojí zemskou neobjektivitou se ještě chlubili a podpírali ji lživým výrokem o českosti reálky Strážnické, která jest zemským ústavem německým . . .

Postup moravských ústaváků odsoudil i německý tisk. Tagblatt o tom napsal: »Proti návrhu brojil urputně a nejapně Dr. Zaillner. Bez věcných důvodů, aniž by jen jediným slovem výtečnost školy této popírali se odvážil, vystoupil proti návrhu odboru jedině proto, že škola jest česká. Na štěstí nesdílela většina parlamentní toto úzkoprsé stanovisko Zaillnerovo« . . .

Kasino div si nezoufalo nad úspěchem Matice školské a v Prossnitzer Wochenschriftu kroutilo se jako raněný škorpión: »Třebas ústav není převzat státem, již toto usnesení je způsobilým, aby rozmrzelo rozvážné kruhy našeho města. Dobře Dr. Zaillner řekl, že by usnesení takové bylo novou pěstí zem. sněmu. Také by bylo ranou pěstí do našeho zastupitelstva. Potřeby toho ústavu neuznal sněm ani obec. Bojíme se,

že vláda bude o potřebě ústavu dlouho šetřiti, ale že na konec ji uzná a dá subvenci. Předem je škoda peněz, které se vyhodí z okna pro odpůrce ústavy a pro ústav, který vzdělává 7 let mladé lidi, aby se později pro společnost a pro veřejnou ústavu stali více méně nepotřebnými. Máme reálku německou, na české je z města jen 65 žáků, ostatek dodává venkov a Vyškovsko, Přerovsko. Uzná-li vláda potřebu takového ústavu, proč by jej chtěla vnutiti Prostějovu, který má již slovan-ských škol do boha! Má slovan. školu chlap., dívčí a tkalcovskou. Posl. Suessovi, který toto usnesení docílil, projevujeme politování — poděkoval mu Dr. Fanderlík! Neschází mu, než aby ho Matice školská jmenovala čestným členem!« . . . Kasino v této ráži zapomnělo dodati, že o »českosti« tkalcovské školy v první řadě rozhoduje — ředitel německé reálky Scheiner se členy kuratoria, kteří jsou zavilými německými liberály!

Co k tomu dodal Dr. Zaillner? Na voličské schůzi dne 8. XII. 1876 v sále Feilerově řekl, proč na radě říšské byl proti matiční reálce: »Proto, poněvadž by byl konec s ústaváctvím na Moravě vůbec a v Prostějově zvlášť, kdyby lidu slovan-skému dány byly vzdělávací ústavy«.

Ejhle »kulturträgra«, Němce lžiliberála! Ve svém záští proti místnímu odpůrci zapřel světovou potřebu vzdělanosti, za jejíž nositele se Němci vyhlašovali, zapomněl i na celkový zájem státu, jehož panovník mu udělil řád železné koruny — nedbal, že v Rakousku napočteno bylo mezi 37½ milionu obyvatelů na 17 milionů Slovanů a z těchto 7 milionů Čechoslovanů! Nedbal nebezpečné situace zahraniční, jejíž přímým sousedem Rakousko-Uhersko bylo — ve válce srbsko-turecké byli Srbové v říjnu poraženi, avšak Rusko se jich ujalo, vynutilo na Turecku příměří a zbrojí k válce. Moskva podala carovi adresu, vyzývající k osvobození Slovanů v Turecku, srbská armáda pod velením generálů Černajeva a Horvatoviče prohlásila Srbsko za nezávislé a knížete Milana Obrenoviče svolala za krále srbského, Anglie zbrojí, podporuje Turecko a chystá se obsaditi Dardanely — a Vídeň má světové hromobití za humny! A ona při tom tentokráte nemíní jíti proti Slovanům, nýbrž dohoduje se s Rusy, majíc zálsusk na protektorát nad Bosnou a Hercegovinou! V takových chvílích »korunovaný« přítel státu pomáhá hojiti staré tekoucí rány a k vůli svému malichernému »já« je nerozdírá, nezvětšuje, nezakrvavuje. Tak

to žádá nejen politická opatrnost a prozíravost, tak to přikazuje i lidství . . .

Prostějovské noviny kotrmelce Zaillnerova využily také k agitaci volební. »Dr. Zaillner zasedá také doposud v obecním zastupitelstvu, kdež si také vícekrátě svým jízlivým a beztaktickým vystupováním proti obyvatelstvu českému smutných vavřínů vydobyl. Na dru Zaillnerovi, který nejen v zasedáních obecního zastupitelstva, nýbrž i v Brně a ve Vídni jízlivosti své proti národnosti české uzdu pouští a tím přechasto i prospěchu obce samé škodí, mají voličové vzor oněch kandidátů do obecního zastupitelstva, které voliti nemají, chtějí-li, aby mír a pokoj v obci byl zjedнан a prospěch obecní zabezpečen« . . .

VII.

Doba obecních voleb byla rušnější, než kasino čekalo.

Strana národní setřásla mŕru ochablosti a počínala si čile — Prostějov byl zase jednou na nohou a osvědčil dobrou pověst své volební pohyblivosti. Mnoho k tomu přispěl nesprávný postup Němců vůči matiční realce, jakož i důvěra, že říšská rada roztřepí školský karabáč Zajíčkův a Zaillnerův, značně k tomu přispěla pieta k památce Palackého, na jehož pomník se konaly sbírky a jehož rodný domek v Hodslavicích zakupovalo studentstvo z mor. slezské Besedy, a nejvíce snad živý zájem o válku na Balkáně, kteréžto využívaly Prostějovské noviny k buzení slovanského cítění a tím vrhaly národní reflex na místní vlastenectví. Tyto vzpruhy doplňovala ostrá kritika finančního hospodářství obecního, které tlačilo olej ze semence všeho poplatnictva, avšak olejem podmašťovalo a svítilo Němcům, kdežto Čechům, které feuilletonista Wochenschriftu nazval národem žebráků, Bettelvolk, házelo po kouscích záboje. Stalo se to v několika člancích, které se těžce nesly v kasině a které někteří nazývali oplátkou za kasiňácké články o chabrusu.

Volební výbor strany národní nečekal od voleb více, nežli udržení třetího sboru, avšak používal vhodné příležitosti, aby

rozběhlé řady národní znova srážel v pevnější šik a aby připravoval nový život ve straně. Jeho volební provolání opětně se zalesklo ostrým důvěry v budoucnost a v konečné vítězství spravedlnosti národní. Volební listiny vyloženy byly od 20. XI. do 18. XII. 1876 a vyvolaly asi 100 reklamací, z nichž 25 bylo příznivě vyřízeno a z nichž některé měly býti řešeny správním soudním dvorem.

Volby ve III. sboru byly vypsaný na 8. I. 1877 a strana národní vydala k nim kandidátní listinu, na níž byli do výboru: Josef Böhm, mydlář, Eduard Horák, faktor, Dr. Josef Kolovrat, advokát, Pavel Mařcha, hostinský, František Martinák, ředitel reálky, František Možný, tkadlec, Alois Pořízka, učitel v. v., Eduard Sluka, pekař, Josef Wait, účetní sladovny, a Max Vítěz, uzenář. Za náhradníky byli kandidováni: Rudolf Götz, barchetář, Jiří Hladík, obuvník, Fabián Hruban, tkadlec, Josef Navrátil, obchodník a Josef Vrla, knihtiskař.

Další rušnost kasinu přišla z řad jeho stoupenců.

Voličskou schůzi odbyl si Zajíček dne 8. XII. 1876 dle obvyklé šablony, ale i při ní jevil již neklid. Bránil se proti výtkám o zvýšení přírážek, že prý nejsou tíživé a že obchodníci a živnostníci nejsou jimi citelně dotčeni. A hospodaření s nimi? Výnosu jejich bylo použito na to, co vlastně slovanská strana svého času principiálně usnesla. Tím arcit' všem myslícím také mezi řádky říkal, že kasino nesprávně odsuzovalo purkmistrování Floriána Nováka, rozhlašujíc, že české zastupitelstvo nebylo k ničemu. Dal mu tím — nechtěje — satisfakci a vlastně do-
svědčil, že rozvoj města v posledním desetiletí měl principiální základ v zastupitelstvu českém . . . Nadučitel Wrany do nebe vychválil péči obce o německé školství a vyvrcholil v nehoráznosti: »Za slovanské většiny byli bychom v Prostějově měli samé školy slovanské a žádné německé, což by nebylo v souhlasu s vůlí většiny obyvatelstva, která svým dětem přeje vzdělání, potřebného pro život. Na to jasně ukazuje, že německé školy mají více žáků než slovanské«. Policejní radní Proksch se při této části řeči Wraného sebevědomě usmíval a připomínal si, jakými cestami a jakými prostředky rodiče »přejí« školám německým. Přes to byl rád, že se na schůzi nemluvílo o prostředcích násilné germanisace, oběma rukama hlasoval pro návrh Karla Schmidy, aby 20členný výbor sestavil

kandidátní listinu pro obecní zastupitelstvo. Schvaloval také návrh Ed. Beera, aby ústavověrná strana volila také ve III. sboru — voliči si zvyknou na disciplinu!

Pokud se jednalo o útoky proti straně národní, vše kasinu šlo hladce, ale hůře bylo, když 20členný odbor setrval na staré zásadě kasina, aby žádný žid nebyl volen do zastupitelstva, třeba že v tomto směru byla již při posledních volbách Zajičkem zaručena spravedlivá ohleduplnost. Kasiňáci, hlavně ti ze střeleckého spolku, do něhož nebyl připuštěn ani jediný israelita, cítili se příliš pevnými a silnými proti straně národní, a proto bezohledně zase uplatňovali svoji privilej a učinili to i za cenu podezření, že jsou antisemity. Valná část židů prohlašovala, že byla kasinem věrolomně zaskočena a hrozila volebním odporem. Olomoucký Našinec také hned otevřeně psal o »roztržce ve straně ústavácké v Prostějově«. Wochenschrift to stydlivě popíral i zakrýval, ale marně — průběh voleb i zjevy povolební připravily jednotě Němců těžké chvíle a mnoho pelyňku i žluče.

Těchto hořkostí bylo více, než jich Zajiček připravil straně národní tím, že jí při doručování legitimačních lístků ztížil volební přípravy, požádav až dne 30. XII. 1876 c. k. okresní hejtmanství, aby ono zprostředkovalo doručování volebních legitimací venkovským voličům prostřednictvím obecních starostů. Přiložil jich pro Krasice 24, pro Čechovice 7, pro Domamyslice 4, pro Seloutky 7, pro Určice 27, pro Žešov 26, pro Václavovice 12, pro Držovice 31, a pro Smržice 126, celkem pro 264 venkovských voličů.

Zajiček na voličské schůzi vychvaloval také německou smířlivost proti občanstvu slovanskému a ironicky na ni sepsal parodii při sestavení německé kandidátní listiny pro III. sbor: byli na ni jen 3 výbojní Němci a 7 národovců! Avšak taková, jimiž odstřeleny býti měly vůdčí osoby strany národní a mezi nimiž se kasino chystalo lovit pro nejbližší budoucnost. Na německé kandidátní listině se objevili: F. Engelbert Černý, Eduard Horák, Rudolf Kreutzinger, Alois Mazal, František Možný, Klement Nezval, a Jan Sonnevend z řad národních a Němci Frant. Neudörfl, Vincenc Proksch a Jan Zajiček. Dva z kandidovaných Zajičkovi odpověděli obratem dne 7. I. 1877 zaslánem v Prostějovských novinách:

Nedělní číslo německého listu Wochenschriftu doneslo kandidátní listinu pro III. sbor voličský, v níž i my za kandidáty od strany protivné navrzeni jsme. Jelikož my se zásadami a jednáním strany té nesouhlasíme, tedy prohlašujeme, že nepřijímáme a odvoláváme kandidatury strany té, že jména naše bez našeho vědomí na kandidátní listinu postavena byla. Naopak budeme si za čest pokládati, pakli strana národní, jejíž zájmy jsme až doposud zastávali a které i na dál věrně zastávati budeme, nás opětně důvěrou svou poctí a do zastupitelstva obce nás vyšle.

František Možný.

Eduard Horák.

Za toto zasláno byli oba části voličů kasina při hlasování vynecháváni.

»Smiřlivost« strany Zajičkovy nechtěli uznati ani židé a bouřili se až tak, že kasino dne 6. I. 1877 uveřejnilo článek »Majorität und Minorität«, v němž apelovalo na odbojníky: Uvnitř strany nesmí dojiti k roztržce proto, že snad majorita jest jiného mínění než ten onen, je-li v principiálních otázkách sjednocenost. V Prostějově jsou dvě strany — německá většina a slovanská menšina. Obě se snaží získati přívržence a také zárodky rozkolu ve straně druhé. A tu jest případ, ve kterém jest nutno, aby se uvnitř strany ústavověrné minorita podrobila majoritě. Neboť lehko by mohlo dojiti k odcizování ve straně, kteréžto by prospělo jen straně druhé — Slovanům. Proto voláme po přísné parlamentární disciplině, po podřízení se minority majoritě . . . Tedy po podrobení se židů »smiřlivosti« Zajičkově.

Tento výkřik neměl úspěchu. Průběhem volby ve III. sboru namáhali se židé, aby přece jen byli při volbě ve II. sboru respektováni, a zúčastňovali se proto volby ve III. sboru, ale již se to dalo jen částečně. Kasinu odevzdali jen 36 hlasů, ponejvíce plných mocí obchodnic, které byly odvisly od přízně policie, ale 57 jich nevolilo. Hlavně stoupenci Wesselovi, kteří již liberálům nevěřili — vzpomínka na urážlivé chování kočárníka Weigela, který u nich agitovával, k památce židů, pochovaných ve Zwingeru, nedůvěru jejich zvětšovala.

Výsledek volby ve III. sboru byl pro stranu národní příznivý — všech jejich 10 kandidátů bylo zvoleno 633—733 hlasy, kdežto listina německá soustředila jen 144—207 hlasů. Náhradníci národní zvoleni byli 286—290 hl., při čemž Němci

dostali jen 16—26 hlasů. Poprvé tu volil Josef Vrla a dělnická »Zastavárna« svým předsedou Vojtěchem Jekerlem.

Voličů bylo ve III. sboru 1624, ve II. sboru 283 a v I. sboru 62. Virilistů bylo celkem 89 a z těchto bylo 20 v I. a 69 ve II. sboru.

Ve II. a I. sboru byli zvoleni kandidáti němečtí. Ve II. sboru dostali 129—148 hlasů: Černý Rudolf K., Karel Schmida, Fr. Neudörfl, Jan Sobota, Frant. Weigel, Ant. Wolf, František Wichterle, Alois Götz a Jan Zaiíček. Rudolf Vogl, který byl také na české kandidátce, ač podepsal provolání strany německé, dostal 202 hlasy. Náhradníci němečtí dostali 114 hl. . . . V I. sboru, v němž strana národní nevolila, dostali kandidáti kasina 27—28 hlasů. Mezi nimi opět zvoleni byli notář Jan Poleschensky a poštovní Frant. Sedláček a nově advokát Dr. Jaroslav Kallab, bývalý koncipient Dra Nemluvila a zeť dra Heina, a profesor německé reálky Josef Riedl.

Kandidáti strany národní ve II. sboru dostali 69 hlasů — Černý F. E., Rudolf Kreutziger, Josef Konečný, Karel Novotný, František Průša, Heřman Sluka a Jan Sonnevend — Eduard Chmelař 76 a Karel Vojáček 77 hlasů.

Zvědavost byla upiata na volbu ve II. sboru. V tomto sboru volilo 56 virilistů, a z těch jen 5 se stranou národní — kaplan, 3 profesori matiční reálky a pensionovaný učitel Alois Pořízka. Ze státních úředníků s ní nevolil ani jediný, ba tentokráte s ní nevolil ani prof. P. Antonín Vrána ani učitelé Antonín Skála, Martin Píchal, Frant. Krejčí, ba ani Kristián Skála ani Jan Kaiser. O Kristiánu Skálovi se nedalo říci, nevolil-li zúmyslně či nemohl-li voliti. Neboť den před volbou byl povalen a pošlapán od špeditérských koní a utrpěl pohmožděny. Po úrazu dostavil se k němu posel od »rašelino-kovového« inspektora Odstrczila s nařízením, aby Skála »ocidil si zamazaný kabát« a přišel vyučovati, poněvadž prý se mu nic nestalo . . . Za to s Němci volili čeští učitelé Julius Rosík, Gustav Trupka, Karel Miklík a Jan Fiala, který volil také po druhé, plnou mocí. Učitel František Peřka, který podepsal volební provolání strany národní, volil 6 Čechů a 4 Němce, a učitel Jan Trupka volil 5 Čechů a 5 Němců. Soudilo se, že na něho byl činěn nátlak ze železářského obchodu Zajíčkova, v němž jeho syn byl obchodním příručím . . .

Z poplatníků strany národní nevolili: Katynka Weigelová, Josef Hlíňák, Frt. Šín, Alois Mazal. Poprvé tu volila Matice školská, Úvěrní spolek záložna, Oskar Vojáček, který ve volbách čile pracoval, Leopold Svoboda od »anděla strážce«, a jiní. S Němci volil poprvé Creditverein, Spořitelna a řezníci Josef Nový a Antonín Novosad. Hlasy své jim daly také Rudolf Vogel, František Wichterle, a tesařský mistr Tomáš Dokoupil. Řezník Pavel Schindler se tentokráte volby zdržel — Štěpán Kožušníček se zahleděl do jeho dcery Anežky! . . .

V I. sboru nově s Němci volil majitel plynárny Adolf Prochaska a pevným straníkem kasina se osvědčil c. k. okresní hejtman Rupp, který nejen že odevzdal hlas svůj, nýbrž volil ještě plnou mocí.

Židé se při volbě postavili proti kasinu. Ve II. sboru volili jen 2 a 18 jich nevolilo, v I. sboru volili 2 a 9 se jich volby zdrželo. Za to aktivně vystupovali novinářsky. Mähr. Correspondent trpce odsoudil volební postup strany Zajičkovy a ostře napadl její předáky, kteří setrvali při taktice z r. 1870 a rozbíjejí stranu ústavověrnou. Za inspirátorství článku se přihlásil koncipient Dra Triescheta JUC. Gustav Zweig, avšak naznačil, že vlastní útok proti osobám jest dílem redakce.

Prossnitzer Wochenschrift na odvetu uveřejnil posměšný feuilleton o volbách a vedle urážlivých povolebních »vtipů« na Jos. Waita, Maxe Vítěze a na valchu zvochloval také židy. Mezi jiným napsal: »Učenci z kavárny Feilerovy, mezi nimi haštěřivý Markus Stein, blamáži všecek zbledlý, a Gustav Zweig, větší haštěřivec nežli znalec práva, leží pod schody Novotného valchy a s nimi podařený z nejpodařenějších Mořic Zweig . . . a před Feilerovou kavárnou železná brigáda Marka Steina, mezi níž je dosti starého železa a všelijaká veteš . . . A kdo jest onen rek s přilbou Mambrina, s hlavou na výsluní, s nohama v nepohodě, s rukama v kapsách? To jest — pozná se to po maušlování — Mořic Zweig z Kostelecké ulice, to jest ten rek z Kanaan. Nárek jeho lidu těžce ho dojmá a — »er ist armes et bagages (čti: arme bagasch)« — přešel do valchy Novotného . . .

Na dni volební vzpomněli také radní Ferdinand Proksch s Frant. Neudörflem. Tento honosivě zdůraznil, že »to šlo« i bez židů a že režim Zajičkův jest pevný a obávaný. Kdo něco od obce potřebuje, musí »s vlky výti«. Fara dopisuje městské

radě — německy. Max Vítěz ve své stavební záležitosti psal — německy; řed. Eduard Skála o stavební povolení žádal — německy a již i ten přeslovaněly Jan Kaiser dopisuje si s obcí — německy. A jak on, Neudörfl, jako předseda místní rady škol. s inspektorem Odstrczilem na krátké uzdě drží učitelstvo! Neodvážili se ani k volbě s Martinákem, který v rozpočtové schůzi 2. XII. 1876 dostal volební makovník bez máku. Tehdy Josef Wait navrhl subvenci 2000 zl. pro českou reálku pro rok 1877, a Martinák nedostal se ani k brodu — rokování o Waitově návrhu bylo 16. proti 8. hl. odmítnuto. Postup kasina byl oceněn jako vědomí volební síly a prospěl Němcům zrovna tak, jako jim prospělo usnesení, zakročiti, aby dědičná pošta vešla na správu státu, a rozhodnutí, aby severní příkop pod valem podél vápenice byl od okrašlovacího spolku osázen stromovím z obecních prostředků nákladem 150 zl.

A povolební křiky? Za krátko se rozplynou jako beránci na německé obloze. Slovani dostali v Crhově Moravanu a za ním ve Wochenschriftu dle pravdy: »V třetím sboru zvítězila třída drvoštěpů, nádeníků a jinaké té hejslovanské luzy«. Nevadí, že se Vrla ohnal, tvrdě, že napadení se neurazí — šli k volbě svobodně, z pevného přesvědčení, a tázaje se, šli-li svobodně také »inteligenti«, zejména učitelé. Řekl mnoho pravdy, ale ta vítěze neboli. Nebolí ho ani Zasláno, které dne 4. II. 1877 v Prostějovských novinách česko-německy uveřejnil Mořic Zweig: »V č. 4. Prossnitzer Wochenschriftu, orgánu to strany ústavověrné (kdo se to směje) nalézá se feuilleton, v němž mezi jiným sprostřáctvím také mé chování při volbách obecních způsobem, jenž chce býti humoristickým, se kárá. Ačkoliv nejsem žádnému povinen z mého politického chování účty klásti, nejméně pak oné straně, která místa své důvěry také odrodilci obsazuje, vidím se přece nucena v zájmu pravdy prohlásiti, že jsem nikdy nebyl v českých místnostech agitačních, naproti čemuž s politováním musím konstatovati, že mezi kandidáty od strany ústavácké navrženými a zvolenými lidé se nacházejí, kteří nejen svého času českou místnost agitační navštěvovali, nýbrž i s Čechy hlasovali, ano i důvěrné mandáty této strany přijímali. Že jsem se volby zdržel, nalézám pochopitelným; vždyť m u s e l b y c h s e s t u d e m z a r d í t i, kdybych přistoupiti měl k osudí volebnímu, abych hlásoval se stranou, jejížto nejpřednější zásadou jest odstrkování jed-

noho občana vzhledem k druhému. Ostatní sprosťáctví onoho listku pomíjím» . . .

Jiné Zasláno od více bývalých čtenářů Wochenschriftu má také nemilé věty: »Co se maušlování týče, nemůžeme posuzovati, jak daleko sahá znalost řeči německé p. Mořice Zweiga, avšak tolik sděluje se nám se strany věrohodné, že německého jazyka je znalejším, než aspoň 10 z oněch 20 apoštolů němectví prostějovského, kteří stranou ústaváckou zvoleni byli«. Mají, stafraporti, pravdu. A ta kdysi vynikne ještě více, až do výboru zvolen bude Klement Nezval — ten nejdelší řeč pronese: »Antrag . . . šlůs dr Debat!« A co slavnostní řečník kasina Franc Skopal z Drozdovic? Ten už vynikl proslovem k Zajičkově stříbrné svadbě, podáváje mu jménem kasina kyti: »Cum dank . . . dem pukétl« . . .

Ale co, papír novinářský všecko snese — Zweig i »bývalí čtenáři« se otřepou jako pudlíci, vypraní v rybníku, a slunko, které přes židovskou obec svítí do oken kasina, bude hřátí, jako hřávalo! . . .

VIII.

Josef Hoch minul dům »u bílého křížku«,¹²⁾ který koupil Hildebert Woletz, kupec z Litovle, a otevřel v něm nový kupecký obchod, mířil k žudru do schůze vydavatelského výboru Prostějovských novin a srazil se s Ferdinandem Růžičkou, jehož před okamžikem viděl rozkládati cosi se skupinou židovských vetešníků.

»Vázal's jim, Ferdo, hřbety do vepřové kůže?«

»Tak protitalmudoví nejsou! Jsou jak před bojem s Filištiny a nechápali, jak liberální Němci mohli býti vůči židům při obecních volbách tak zpátečnickými. Poučil jsem je, že to zavínily rozvezené valy. Pokud byly valy okolo Zwingru, provazník Mlčoch stával na nich u brány brněnské, provazník Bartoloměj Hynek u brány Plumlovské, jejich učni točili provaznickým kolem a oni dva po valové pěšince couvali pozpát-

¹²⁾ Rašínova brána č. 1.

ku a soukali provazy. Co jsou valy v saky, Hynek pozpátku couvá do kasína, je tam »zpátečníkem«, a že se dostal i na kandidátní listinu, couvá, »zpátečníčí« i ona s ním a kasiňáci jak by smetl« ...

V redakci se na Hocha uščířil Vrla: »Na svobodě? Ani po druhé ti císařské hody nezlomily vaz?«

»Viš to tak dobře jako já. Po své hodové porážce poukázal Rupp v měsíční zprávě k tomu, že, neslaví-li se hody císařské v obvyklém čase, neplatí o nich ustanovení zákona o právu shromažďovacím, dle něhož k veřejným a národním slavnostem a pod. tenkrát není potřebí povolení úředního, slaví-li se tak, jako dosud. Zdálo se, že tato zpráva dává pokyn, aby obce, které chtějí slaviti císařské hody až o sv. Martině, za to u c. k. okresního hejtmanství požádaly. Skutečně také někteří starostové o to požádali. Jiní, opíraje se o zákon, že k slavení hodů není žádného povolení potřebí, o to povolení nežádali. Tito starostové byli četnictvem udáni c. k. okresnímu hejtmanství pro přestupek proti právu shromažďovacímu, že o Martině odbývali hody bez povolení. Souzeni jsme byli starostové: já Josef Hoch z Hrubčic, Josef Dočkal z Vrbátek, František Sedlák z Duban, Josef Dostál z Olšan a Jan Soušek z Kralic. Všichni jsme byli osvobozeni z důvodu, že povolení od c. k. okresního hejtmanství k oslavení hodů nebylo dle zákona potřebí. U Ruppá zas mám o vroubek víc!« ...

»To byste tedy nesměl mezi naše Turky«, vzpomněl Karel Vojáček.

»Mezi Prostějovské? Kde jsou? Vidávám než jednoho, co prodává turecký med«, udivil se Dr. Koudela.

»Jest jich na půl kopy«, přitočil se Pořízka. »Legračních. Mají sultána, který si zjednává poslušnost přísným povelem »Ha-ajunk«, a celý štáb hodnostářů, tajemníka, ministra zahraničních záležitostí, ministra rozhlasu, štitonoše a j. Scházejí se, kde jest čekati veselí a pijácké písně, nosí fezy a za pozdrav mají »salem alejkum«. Kdo chce mezi ně, musí podstoupiti »zkoušku ohněm«: vyznává články mohamedánské víry, slihuje na koran a přijetí jeho potvrzeno bývá důkladnou pečeti sultána, který jí halapartnou přilepí tam, kde končí páteř. Místnost jejich schůzek bývá ozdobena tureckými znaky, obrázky i praporky a národnostně jsou smícháni tak, jako národy v říši padišahově. Při zahájení stavby Dvořákova pivo-

varu zalévali základní kámen jeho pivem a upevňovali jej »pivovarským« gulášem. Také úředníci Ruppovi i městští, jsou mezi nimi.«

»To tedy Dvořák docílí vodovodu pivovarského, maje oporu také v Turecku!«

JUDr. JOSEF KOUDELA.

»Finanční sekce navrhla ve schůzi obecního výboru dne 1. XII. 1876, aby se Dvořákovu pivovaru povolila odbočka z městského vodovodu, když místo nynějšího dřevěného potrubí položí potrubí železné a sice buď na vlastní útraty, anebo na společný náklad s městskou obcí. Proti přípojce na městský vodovod, jak víte, zásadně se postavili měšťané a Dvořák dodatečně zažádal dne 12. XI. 1876 o povolení stavby vodovodu o 5 cm v průměru z rybníka Krasického. Z ohledu na to obecní výbor návrhu finanční sekce nepřijal a k návrhu notáře Poleschenského, jehož syn Bedřich jest přítelem naší turecké obce, usneseno: »Rudolfu Dvořákovi, majiteli sladovny a pivovaru, povolí se stavba vodovodu z rybníka Krasické-

ho na dobu 10 let, když se za toto vodní právo dá činži 1 zl. 50 kr. z každé várky do důchodu městského. Po 10 letech se dávka přiměřeně upraví» Avšak i toto usnešení narazilo na odpor — fa Bratří Wintrů podala protest, ježto prý by bylo porušeno její vodní právo. Voda v rybníku Krasickém je též vodou, na kterou město má právo, odběrem Dvořákovým odebere se voda městu a tím by poškozena byla firma Winterova«.

»A který to Dvořák inseruje dnem 1. I. 1877 otevření obchodu parní moukou, potravinami všeho druhu a denně čerstvě pečeným chlebem v Goldmanově domě vedle kasáren.«¹³⁾

»Náš František Dvořák od »štangle«. Současně s ním ohlašuje nový sklad dříví, desek, latí atd. Plumlovský velkostatek kníž. Liechtenštejna. Forotu má v Trávnické ulici¹⁴⁾, kdež koupil dům a zahradu od Hustého. Ztratili jsme tím hlas druhého sboru«, vysvětloval Vrla. »Ale předschůzová »černá« čtvrtěhodinka uplynula, Dr. Kolovrat již také přišel, a tož k účelu schůze!«

Ve schůzi byla projevena spokojenost s průběhem obecních voleb i s jejich důsledky. Některé otázky reklamačního řízení přenesou se k zásadnímu rozhodnutí a bude je zastupovati Dr. Kolovrat. Šiky strany národní se znova sblížily, mužové »strany středu« sem tam se na cestě ke kasinu zakolísali, a vření mezi židy neustalo. Naopak se zdá, že se stává vážným. O tom svědčí, že Prossnitzer Wochenschrift v čele listu ze 4. února 1877 přinesl podrážděný projev »Zur Klarstellung: Feuilleton našeho předešlého čísla přivodil mezi našimi bývalými stranníky rozčilení, které se vybíjí klukovskými demonstracemi v hospodách i na ulici a které dokonce zabíhá i do výhrůžek proti lidem nezúčastněným, do výhrůžek, o kterých se dosud v naší straně ani nesnilo. Odpadlým stoupencům vytknuli jsme jejich chybný krok v mírné formě humoristického článku, ač jsme byli oprávněni, sáhnouti k nejprísnejší disciplíně ve straně. Vedení ctižádostí a nevyléčitelnou snahou po separatismu, dopustili se nejtěžšího přečinu proti zájmům strany a jejich veřejné zavinění žádá si veřejného pokání. Budou-li dále hověti svým choutkám, provedou-li, čím pohrozili, odpovědi si za následky!«

¹³⁾ Masarykovo náměstí 15. ¹⁴⁾ Trávnická ul. 2/4, nyní stadion Orla.

Toť krok zajisté vážný i oficielní, značící, že se kdesi cosi trhá a drobí víc, nežli veřejně jest známo. Upozornil na to také Dr. Horák, který s JUC. Zweigem viděl i trhliny, vnika-
jící k Dru Trieschetovi. Straně národní to může jen prospěti, zaujme-li klidné stanovisko a nechá-li se »hady navzájem po-
zříti«. Při tom třeba vyvinouti čilejší činnost organizační i vý-
chovnou. K vůli tomu se zvětší formát Prostějovských novin i
jejich obsah a první zvětšené číslo se vydá dnem 11. II. 1877...
Záležitost reálková dostala se na schůdnější koleje a třeba ji
po nich i pomocí jejich tlačiti na všech zastávkách. Bez její
skončení jest postup strany zdržován i ztěžován a plná dů-
věra v sílu i moc strany národní vzroste teprve dnem, kdy ma-
tiční reálka bude postátněna nebo pozemštěna.

Prospěšno bude, rozebrati aféru vládní, která vynikla bro-
žurou »Lasser genannt Auersperg«, vydanou v Amberku a
v Lipsku. Viní se v ní vláda, že za doby bankovní krise také se
zúčastnila ke škodě akcionářů, bank, jejich věřitelů a všeho
obyvatelstva nepěkných obchodů. Brožura uvádí nesprávné
vládní obchody do milionů a státní zastupitelstvo vlády ne-
stíhá. Proto na radě říšské dne 30. I. 1877 podali posl. rytíř
Wörz & soudr. na ministra spravedlnosti interpelaci. Pode-
psali ji také poslanci moravští a hr. Hohenwart. Ministr Dr.
Glaser v rozpacích odpověděl, že interpelaci odevzdal stát-
nímu zastupitelstvu ve Vídni. Napovídá se, že na přetřes při-
jdou další aféry vládních poslanců, zejména aféra moravsko-
slezské ústřední dráhy, do které jest zapleten také Dr. Zaillner.
Týž ztratil již gloriolu politickou, místně pokulhává, avšak
úhona jeho by pomohla vzbuditi nedůvěru u »mužů středu«
i jinde. Na rok budou volby poslanecké a Dr. Zaillner bude
míti při nich těžkou situaci.

»Jako prof. Deml u nás«, dodal Hoch.

»Toho ubíjí jeho Pozor. List »Moravského Hospodáře«,
který vedl odborově, přeměnou na politický list »Pozor« mu
škodí i křivý jeho boj proti politice klubovní a proti Mlado-
čechům«, připomenul Vrla. »Zapomněl, že situace v národě se
mění — aktivní politika moravská získává nejširší přízně a
s ní Mladočeši, kteří ji na sněmě českém stejně sledují. Aktiv-
ní politika nezadržitelně jde k vítězství a, nebýt divokého od-
poru Dra Skrejšovského, i Dr. Rieger by k ní zamířil«.

Na schůzi posouzena také otázka místního socialismu. Kon-

cem r. 1876, kdy již značně povolil persekuci palečník vídeňských katů, sešli se členové rozpuštěného spolku socialistického a usnesli se, podati žádost o povolení spolku nového. Stanovy jsou datovány v Prostějově dne 30 ledna 1877 a podepsali jej Jan Misák, August Dietze, Josef Brandstädter, Matyáš Morbitzer a František Jelinek. Spolek opětně bude utrakvistický: »Všeobecný dělnický spolek v Prostějově — Allg. Arbeiter-Verein in Prossnitz«, stanovy má česko-německé. Spolek jest dle nich nepolitický, má účelem vzdělávati duševně své členy a hledí toho dosáhnouti vědeckými, technickými a živnostenskými přednáškami, založením knihovny spisův vůbec užitečných; pěstováním zpěvu, tělocviku a společenských zábav; odbýváním vyučovacích hodin v obou jazycích ze čtení, psaní, počítání, zeměpisu, účetnictví, kupeckého dopisování, cizích řečí, kreslení, modelování, těsnopisu, lučby, měřictví, logiky, přírodopisu, země- a národovědy a fysiky; konečně podporováním členů ve zvláštních případech, jako: podporami na cesty, v nemoci a na pohřby. Skutečným členem může se státi každý dělník, který zaplatí zápisného 20 kr. a pak měsíční příspěvek tolikéž 10 kr. odvádí. Po uplynutí každého pololetí volí se výbor z polovice znova. Každou první neděli v měsíci odbývá se měsíční shromáždění. Při rozpuštění spolku odevzdá se jmění jeho ústavu peněžnímu na tak dlouho, až se utvoří spolek, který tentýž účel sleduje. Kdyby takový spolek nový o jmění stejně se neusnesl, připadlo by jmění první Prostějovské pokladně pro dělníky, nemocné a invalidy. Kdyby se však do 10 let žádný takový spolek neutvořil, připadne jmění spolkové pokladně pro nemocné a invalidy v Brně . . . Tyto stanovy spolkové byly již c. k. místodržitelstvím schváleny a, jak jeden ze zakladatelů spolku sdělil, budou dne 15. února 1877 místodržitelem bar. Possingerem podepsány a pod č. 3317 vydány.

Již dnes se ví, že opětně založení Dělnického spolku bude mít své důsledky — na spolek Jungmann. Tomu odpadne řada členů i návštěvníků — také František Šeha prý je na skoku do spolku socialistického — a Jungmann ztratí větší díl svého účelu i významu. Proto se rozejde. Valná hromada jeho jest svolána na den 4. III. 1877 a usnese se: »Vzdělávací jednotu Jungmann dobrovolně se rozchází« . . . Strana národní se postaví k socialistickému spolku přátelsky a bude jeho vzdě-

lávací tendenci podporovati. Stejně tak učiní i Prostějovské noviny . . .

Josef Hoch připojil: »Stejně, trvám, bude strana i list podporovati a hájiti naše potřeby a žádosti v záležitostech silničních. Za nutny uznáváme nové silnice z Olšan do Třepčína — domáhá se jí také cukrovar ve Vrbátkách! —, z Určic do Alo-

FRANTIŠEK ŠEHA (Z POZDĚJŠÍCH LET).

sova a konečně z Čechůvek od kaple sv. Otilie kolem Kralic a Hrubčic k Tovačovu, a pokusíme se zařaditi je do rozpočtu silničního pro rok 1878. Také tam zařadíme přestavbu mostu přes Březůvku ve Výšovicích. Velkostatek Brodecký usiluje o silnici z Brodku do Podivic» . . .

»A co je s naším mytem v Kostelecké ulici?«, otázal se Voják.

»V listopadu r. 1876 usnesl se okresní silniční výbor většinou hlasů, zažádati o další povolení mytného, pokud zákonem říšským neb zemským na erárních, okresních a jiných silnicích a cestách mýta zrušena nebudou. Proti tomuto usnešení řada obcí za Hloučelou a Romží podala stížnost a zažádala

na místodržitelství, aby mýto v Kostelecké ulici bylo zrušeno. Jednali jsme tedy o této otázce znovu a většinou hlasů jsme se usnesli, aby se žádosti venkovských obcí vyhovělo a aby mýto bylo zrušeno»...

A ještě o něčem se zmínil Hoch — v Hrubčickém koutě okresu jest již celý bataillon studentů prostějovské reálky a olomouckého gymnasia a z těch do Vídně nepůjde již ani jediný. Proto jest správně, že z města i z venkova se podporuje podpůrný spolek »Radhošť« v Praze. Studenti dorůstají a začínají se ujímati vzdělávacího úkolu po vesnicích a Prostějovské noviny jistě budou tuto snahu podporovati. Snaha ta svého času bude mít odraz i v městě a pomůže mu na nohy. Hudebně-vzděl. činnost soustředí se asi okolo Frant. Chlupa, který jest od 4. XI. 1876 učitelem v Čehovicích a hudebníkem prvního řádu a který jest také vyhlédnut za sbormistra Učitelského spolku okr. prostějovského. Pravou jeho rukou bude Karel Kyselý, učitel v Držovicích, které se r. 1870 odškolily od Vrahovic a postavily si novou škol. budovu, a sólový pěvec-barytonista. Týž jest také nadšeným a vyškoleným sběratelem brouků a nad Držovicemi, bokem kaple sv. Floriána a cihelny, v níž objeveno bylo staroslovanské pohřebiště, zakládá háj Jehličnatých stromů...

Dr. Koudela sáhl do náprsní kapsy a vytáhl úřední výnos: »Ke studentstvu a mladému učitelstvu budeme moci bez obav připojit i naši tělocvičnou gardu — žádost o povolení Sokola jest příznivě vyřízena pod č. 2812: »Založení toho spolku podle obsahu předstojících stanov se v smyslu § 9. zákona ze dne 15. listopadu 1867 cís. zák. čís. 134 dosvědčuje.

V Brně dne 8. února 1877. Místodržitel: Possinger«.

Nový náš Sokol jest již v činnosti i jeho činovníci: Josef Wait jako starosta, já Dr. Josef Koudela jako náměstek starostův, Jan Machner jako náčelník, Josef Klág jako jednatel a Jan Fabel jako pokladník»...

IX.

Při ustavení obecního zastupitelstva nedošlo k žádné změně ve vůdčích místech, Jan Zajíček opět se stal měšťanostou

a radní podrželi své funkce až na referát stavební, který po Ferd. Grossovi převzal nový radní Antonín Wolf. Základy německé bašty zůstaly pevnými, ale na doškové její střeše vichor rval krytinu z kalenice i ze zástřešků.

Kasínu nepomohla výzva »Majorität und Minorität«, nepomohla mu ani hrozba proti židovským odštěpencům, vlny

JUDr. ADALBERT TRIESCHET.

odporu zvedaly se výš a výše a Prossnitzer Wochenschrift se dostával na úskalí, z něhož dával záchranné signály. »Zur Klarstellung« stíhalo jedno druhé«. Bouře povstala tím, že žádný žid nebyl kandidován do obec. zastupitelstva a že prostějovští Němci byli označeni za antisemity. Bouřící však zapomněli, že kandidovati žida, bylo stejné, jako vydati obec praporu černému a červenému. V lidu je proti židům předsudek od staletí — mnoho z nich v Prostějově jsou nedobrovolní přistěhovalci z milosti dávných zákonů! — a také vinou jich samých, že nepůsobili k jeho odstranění. Snad až se vyjasní, židům se to vynahradí. . . Tento olej neutišil bouře a tož kasino strašilo peklem Čechoslovanů. Ti nemají nižádné budouc-

nosti — podívejte se jen na mapu! —, ježto národy, které tak nepříznivými okolnostmi trpí, nutně odstoupí ze světového jeviště . . .

Ale ani čechoslovanské peklo nepomohlo — na místní jeviště vystoupil Dr. Trieschet a to v obšírném článku ze dne 25. II. 1877, jehož Wochenschrift neodmítl. Dr. Trieschet v něm nesouhlasí s vývody povolebními ani s vysvětlivkami kasina, kteréžto naopak svojí nešikovností ještě více rozšiřují propast uvnitř strany. Nominování židovského kandidáta by nevedlo k vydání obce černým a červeným nepřátelům Rakouska. Kasino mělo říci dle pravdy a otevřeně: část stoupenců ústavověrné strany liberální chce odepřením židovské kandidatury klásti nové závory volné konkurenci. Vymýtní židů stalo se opětovně a tu není divu, že se našli židé, kteří hlásají, že mají stejná práva jako jiní. Jsou oprávněni tak hlásati tím spíše, ježto se židům veřejně slíbilo zastoupení ve správě města. Proto se nelze ani diviti, že se židé většinou zdrželi volby, vědouce také, že strana německá i bez nich má zabezpečeno vítězství.

Kasino na to kysele odpovědělo, že článek Dra Triescheta činí dojem, jakoby byl z nepřátelského tábora. Pak také »ze srdce rádo řeklo«, že přes to germanisace postupuje a opakovalo to, co řeklo již před lety, že »křesťanství a židovství přestalo v politice existovati« a odmítlo, že »se Němcům hloupě imputují manýry hephep« . . .

Do došků také udeřil hrom. A z nečekané strany — z Vídne. Před rokem podal na radě říšské posl. Steudl návrh: »C. k. vláda se vyzývá, aby se za ony výlohy, které státu za stavbu obou křidelních drah z Vrbna do Římařova vzrostly, na oněch se hojila, kteří k provedení této dráhy zavázání byli«.

Návrh byl přidělen železničnímu odboru a ten teprve 6. III. 1877 navrhl, aby se přes něj přešlo k dennímu pořádku. Referentem železničního odboru byl Dr. Weeber, poslanec za Olomouc-Prostějov. Osoba referentova vzbudila pozornost, ježto mezi zakladateli zmíněné dráhy byli z Olomouce M. Primavesi, posl. Machanek, býv. purkmistr Schrötter a bří Kleinové a z Prostějova posl. Dr. Zaillner. Proto také proti zpravodaji bezohledně vystoupil poslanec Dr. Kronawetter a káral ostrými slovy hospodářství při zakládání této dráhy. Mezi jiným pravil:

»Zakládání bylo vždy dobrým kšeftem. Zakladatelské spo-

lečnosti, syndikáty, dobré peníze, jež malým lidem za bezcenné papíry odebraly, mezi sebe rozdělily a »užitkem zakladatelským« nazvaly. Tak to bylo také, když stavěti se měly moravské a slezské železnice. Olomoucké konsortium při této dráze zvítězilo. Koncesionáři byli tehdy hr. Lichnovski, M. Machanek, bratři Kleinové, M. Primavesi, Dr. Inocenc Zaillner atd. Lituji toho zde, že tři poslance z tehdejší doby mezi nimi nalézám a prohlašuji docela veřejně: pochopuji velmi těžko, jak může kdo zastávati zájmy obecné, když v předsíních ministerských zastupovati má vlastní své zájmy, aby dostal koncesi železniční.

Co učinili pánové tito s koncesí? Ještě jí ani neměli, jistě ještě ani pozlátko s ní nespadlo, a již ji prodali Unionbance . . . Vyhradili si podíl na výdělku syndikátu a polovici míst ve správní radě. Tato místa také obdrželi a mezi nimi byl do správní rady povolán také Dr. Inocenc Zaillner. Dále se stavba vyhradila bratřím Kleinům . . . Při vydávání akcií a priorit vydělal syndikát více než 2 miliony zl., k tomu přičítati třeba ještě výdělek koncesionářů a podnikatelů stavby. Bratři Kleinové při šestnácti mílech dráhy měli výdělek zajisté 3,162.000 zl. a připočtou-li se k nim 2 miliony zl. podílníků syndikátu, objeví se okrouhle 6 milionů zl., které byly profitovány . . . Společnost byla povinna nejdéle po třech letech po dokončení hlavní tratě postavit poboční trať do Vrbna a z Vojnovic do Římařova, což se dosud nestalo, a stát má právo sáhnouti na kauci 160.000 zl., kterou koncesionáři byli povinni složit. A to tím spíše, že značný obnos vydělali. Podivnějším však jest, že kauce tato vlastně ani nebyla složena . . . Správní radové, mezi nimi také Dr. Zaillner, ponechali si asi 25.000 akcií a priorit a když s Uniobankou kurs papírů notně vyhnali do výšky, prodali s výdělkem. A prodali je dříve, než nekalé hospodářství koncesionářů vyšlo najevo a než akcie klesly ze 14 zl. až na 9 zl. Přišlo se také neprávem vstříc Unionbance. Když tato při chabrusu v Čechách utrpěla veliké ztráty a zastavila další stavbu dráhy, správní rada, mezi ní Dr. Zaillner, propustila banku ze smlouvy a podala říšské radě předlohu, aby se společnosti, která se uvolovala dráhu dostavěti, zajistil státem čistý výtěžek za míli tratě 51.800 zl. To proto, že prý je to stavba z nouze!« . . .

Návrh železničního odboru byl sice přijat 97 proti 71 hlasu,

ale Dru Zaillnerovi zvonil umíráčkem. Ve Vídni i v Prostějově. Ve Vídni se liberálům škodolibě vyčítalo, že nedávno vymohli císařské vyznamenání pro politika, který na úkor státu byl učenlivým následovníkem osobního prospěchářství Dr. Giskry, a čekalo se, že Dr. Zaillner v parlamentě zaleze do skořápky jako hlemýžď a u císařského dvoru že ho dají do klatby tak, jak to učinili jeho mistru Dr. Giskrovi. A v Prostějově? Kasináci chodili se sklopenými hlavami a, kde se vrtli, tam slyšeli rekriminace na hřích, spáchaný na bývalé Občanské záložně a půjčovně: Takoví ptácci pod pláštěm státní morálky a předstíraných zájmů veřejných — chudého lidu místodržitele bar. Webera! — kvákali o chabrusu národních pracovníků, a opovžovali se ničením záložny ničiti hospodářský život celého kraje! V čem tonuli až po bradu, to imputovali svým národním odpůrcům, popravovali je oštěpem, který si právem sami měli vraziti bezednými kapsami až po zlojalný jazyk. Morálka takových ústaváků, liberálů — hnijíci louže, pařeníště prašivek! Nedbá, nepřipouští si ani, že boží mlýny melou. Melou sice pomalu, ale melou. Čím kdo zachází, tím i schází... A tkalci, kteří bojem proti Občanské záložně přišli na mizinu a do bídy, prstem ukazovali k jeho advokátní kanceláři: »Zase jeden! Dojde i na ostatní!« ...

Události tyto byly palčivými ranami pro kasino i pro německý liberalismus a poskytovaly Wesselovi příležitost, aby před svými stoupenci veřejně bil německý režim za své rány, jejichž původ jemu přičítal:

Liberalismus? Topí se v Giskrovině a Zaillnerovině... Zná jenom nenávisť, na slovo lásky zapomněl... Jest neliberální: ústy kasina hlásá, že v politice není rozdílu mezi křesťanstvím a židovstvím, má-li však tuto zásadu uplatnit při volbách, odkopává žida jako prašivou ovci... Vyčítá židům nevděk, dovozuje, že on jest původcem jejich svobody — a tím klame. Původci židovské svobody jsou francouzští encyklopedisté, kteří francouzskou vědou připravili revoluci v zaostalých názorech světových a símě lidskosti a rovnosti vočkovali trůnům celého světa. Bez nich by ani císař Josef II. nebyl přístupem myšlenkám osvícenského věku. Vždyť ještě jeho matka Marie Terezie ve svém listě z r. 1777 volala: »Neznám horšího moru ve státě, nežli židovský národ, pro podvod, lichvu a zacházení s penězi, jimiž lidi přivádějí na žebrotu, a všeliké špatnosti

provozují, kterým by jiný poctivý muž s ošklivostí se vyhnul«... A co i ten zbožňovaný Josef II. dne 21. II. 1789 nařídil? Že židé nesmějí kupovati panství, v deskách zemských zapsaná, ani domy křesťanské v městech. A nebyli to zástupci německo-osvícenských měst Olomouce a Brna, kteří mezi desiderii sněmu z r. 1790 žádali, aby se židům nedovoloval pobyt ve vnitřním městě ani přenocování? ... Vytýkají nám přistěhovalectví? A proč německé vlády strpěly ustanovení, že jen jeden syn židovské rodiny smí se ženiti? Tím na jedné straně zavinily, že mnoho židů se z Prostějova vystěhovalo do Uher, a na druhé straně přivolávaly do gheta cizí ženichy, kteří mohli zaplatiti vysokou taxu svatební ... A za to vše židé ještě platili krvavou daň: jazyk hebrejský dovolen toliko při bohoslužbě, avšak v obchodních stycích, účtech, závětech atd. nařízeno jim pod pokutou, užívati toliko jazyka, obvyklého u soudu v jejich sídle (Dekret z 19. X. 1781). Židovstvo obětováno Molochu germanisace ... A když osvícenské němectví znemožnilo, aby Hebrej četl svůj talmud v hebrejském originále, když ho zgermanisovalo, rozkazuje jeho zrůdný pastorek liberalismus, který, jak celý svět již ví, jest lžiliberalismem, aby žid byl štítonošem každému, i odrodilci, kdož se hlásí k politice německých kasin, a aby bez nároku na liberální rovnost sloužil otrokářům svědomí, národnosti i kultury! Lžiliberalismus jest pokryt málomocenstvím ... Počal bolest a porodil nepravost a břicho jeho připravuje lsti ... Vejce hadů vyseděli a pavučin pavoukových natkali: kdo pojí z vajec jejich, umře, a které se zahřeje, pukne v baziliška ... Natahli jsou jazyk svůj jako lučiště ke lži a ne k pravdě ... a Šimon nemůže ustati od svého bláznovství ... A proto: víchř rozsevájí, víchř žítí budou ... Uletí jako pták z Egypta a jako holub ze země assyrské ... fik nebude kvěsti a plodu nebude na vinicích a zklame dílo olivy a roli nepřinese pokrmu.

A naučení z toho pro Israele? Dle slov proroků: Lev vždycky číhá na lov ... Bude-li míti spolek vlk s beránkem? ... Kdo se dotýká smoly, zamaže se od ní ... Po cestě rozervané nechodí a neurazíš se o kamení ... Slova ta platí dnes tím více, ježto dům liberalismu brzo ... osadí bukač a ježek, čáp a krkavec bydlíci budou v něm. A konec jeho bude koncem Antiocha, jenž vrací se poražen z Persidy, na cestě s vozu spadl a hroznou nemocí zachvácen jest. Ten, jemuž se zdálo, že moř-

ským vlnám rozkazovati a vysokost hor na váze vážití může, ponížen až k zemi na nosidlech nesen byl, tak že z těla bezbožníkovy červi se prýštili a za živa s něho maso přšelo, puchem také jeho a smradem vojsko obtěžováno bylo . . .

Nepříjemnosti se Němcům dostaly i do obecního zastupitelstva. Schůze dne 2. III. 1877, pravda, vyzněla klidně. Vilému Vojáčkovi dostalo se v ní povolení výjezdu z nově zakládané zahrady při domě č. 20 Vn. m.¹⁵⁾ na alej, položi-li podél zahradní zídky trottoir, a vzato na vědomí rozhodnutí c. k. okr. hejtmanství v záležitosti vodovodu do pivovaru Dvořákova z rybníka Krasického. Ediktální řízení o tom bylo ukončeno dne 14. II. 1877. Mlynáři Karel Novotný a Klose dali své svolení písemně, s ostatními došlo k ústní dohodě, načež se úřední povolení uděluje ke zřízení vodovodu a filtračního aparátu v něm. V podmínkách také ustanoveno: Šimon Smečka, mlynář v Krasicích, dostane odškodné ročně 50 zl. Bude-li však výstav piva větší, než 1400 věder ročně, Dvořák zaplatí dalších 25 zl. Nyní se bude vařit ročně 1400 věder, t. j. 7922 hektolitry piva. Městu Prostějovu zaplatí Dvořák z každé várky 1 zl. 50 kr. Br. Wintři mají svůj vodovod plně chráněn a pro případ nedostatku své vody mají nárok na polovičku vody vodovodu Dvořákova. Aloisi Mazalovi, majiteli mlýna v Drozdovicích, a Josefině Stienitschkové, maj. parního mlýna, bude Dvořák po 50 let platiti po 50 zlatých.

Za to schůze zastupitelstva dne 15. III. 1877 byla pohnutou. Pavel Mařcha navrhl, aby projednána byla otázka o podporování Matice školské. Návrh byl zamítnut a to mělo odezvu. Při zprávě odboru školního o osvobození žáků na německé reálce podal Josef Vrla vyjádření, že se česká menšina porad ve věcech, které se týkají německé reálky a všech německých ústavů vůbec, nezúčastní a že se tudíž i hlasování zdrží. Notář Poleschensky prohlásil takové jednání za zlý příklad a ředitel Martinák odbyl zlý příklad menšiny: menšina splácí většinu pouze úroky, splátka kapitálu se stane, jakmile poměry přistě se vyjasní. Řekl to roztrpčeně, ježto v předchozím bodě denního pořadu německá většina se ukázala bezohlednou i v poměrných maličkostech.

Stalo se to při žádosti Mořice Zweiga o rychlé zřízení trottoiru

¹⁵⁾ Kravařova ul. 9.

podél farního domu v ulici Kostecké. Zweig v žádosti uváděl, že k žádosti jeho a občanů z ul. Kostecké zastupitelstvo se 22. X. 1874 usneslo zříditi tam dlážděný chodník, avšak od té doby uplynula 2 leta a chodník se nezřizuje. Stal se sice pokus, starý chodník vylepšiti, avšak ten se tím stal ještě horším. Před reparací měli chodci v nebezpečí svůj oblek a obuv, po reparaci jsou v chodníku takové doly, že chodci v nich mají ohrožen i život. Obec již věnovala statisíce na školství — v Kostecké ulici také jest budova školní, do té chodí sta děti a jsou ohroženy na zdraví i na životě. Již z ohledu na podporu vzdělanosti a pokroku měla by obec učiniti alespoň to, co soukromníci v ulici již dávno učinili . . . Zweig současně se zavazoval, že obci na ten trottoir půjčí 400 zl. bezúročně . . . Městská rada uznala náklad na trottoir nesnesitelně vysoký a obecní výbor žádost Zweigovu zamítl a usnesl se, chodník jen vyšutrovati, ač neodvolal své usnesení z r. 1874, aby tam byl »zřízen chodník dlážděný«. Němci se tak usnesli přes to, že byli upozorněni na veřejné mínění: řádná úprava se zamítá jen proto, že v Kostecké ulici se nachází česká reálka! Svou malichernost a nesnášenlivost ukázali i při takové poměrné malíčkosti a proti reálce k vůli ní vystřelili i ve Wochenschriftu, který napsal: »České reálky nepotřebujeme a litujeme existence té školy, ježto ji zařídila strana, která jest ve stálém boji s ústavou, a my neuznáváme jiný patriotismus než rakouský. Máme dosti jiných škol v městě, o které třeba se starati a ve prospěch Rakouska je vésti«.

Zajímavým při těchto přestřelkách bylo, že tento malicherný projev ústavácké slabosti neschvalovala značná část »mužů středu« a že ani postup prostějovských poslanců na sněmu zemském v dubnu nebyl pro ně přijatelným. Stal se totiž na sněmu neslýchaný dosud projev. Výbor Matice školské dle neústupného svého odhodlání opětně podal dne 6. IV. 1877 sněmu žádost za subvenci, kterážto nebyla projednána. V poslední schůzi sněmovní navrhl posl. Dr. Klim, aby veškeré záležitosti, které sněm již vyříditi nemohl, byly odevzdány zemskému výboru. Proti tomu návrhu vyslovil se posl. Dr. Kusý, poněvadž mezi předlohami jest též záležitost Matice školské v Prostějově. Návrhem Dra Klima má se zameziti rokování o tomto předmětu a proto čeští poslanci žádají, aby se ještě alespoň o prostějovské záležitosti rokovalo. Návrh Kli-

mův nebyl ani přečten, ač jednací řád to nakazoval, a hlasovalo se o něm dle jmen. Proti Matici školské hlasoval 41 poslanec, mezi nimi Dr. Zaillner a Zajíček, pro ni 21 poslanec. Po odporu hr. Szerenyiho dal teprve zemský hejtman Klimův návrh přečísti a po tom přečtení povstal hr. Kalnoký a prohlásil jménem svým a mnohých svých soudruhů, že nevěděli, o čem se vlastně hlasuje, poněvadž návrh před hlasováním nebyl přečten. Kdyby se tak bylo stalo, nebyl by on ani jeho přátelé pro návrh Dra Klima hlasovali, poněvadž chtěli hlasovati pro návrh Dra Kusého. Po tomto prohlášení nastal ve sněmovně zmatek a mnoho českých poslanců opustilo sněmovnu — právem považovali postup zemského hejtmana za porušení sněmovní loyality a za úskok ve prospěch Němců.

Ředitel Martinák nečekal jiného vyřízení matiční petice od sněmu zemského a proto již před jejím podáním hlavní svůj zřetel obrátil k Vídní. Zařídil, že dne 20. III. 1877 vyslána byla deputace k místodržiteli, aby přispěl k urychlenému vyřízení žádosti, podané na radu říšskou a k blahovolnému uvážení přidělené vládě, a dne 26. téhož měsíce vypravil novou deputaci k ministru vyučování v téže záležitosti. Jevil při tom horečný spěch a neklid — připravoval první maturitu s 10 žáky a cítil se nevolným, churavým...

X.

V sádkách neřikalo se jen části města v okolí rybníčků proti bývalému gloriету na jihovýchodním rohu valů, nýbrž i části kol rybníčku u brány brněnské. Tam na prostore mezi ohybem potůčku, tekoucího z ulice Mlýnské, a mezi rybníčkem stával nízký dům s rozsáhlou zahradou a v něm byla hospoda se známou a vyhledávanou tančírnou a kuželnou. R. 1877 nebylo tam již potůčku ani rybníčku — část byla kanalisována —, ale hospoda, tančírna i kuželna zůstala a po nájemci Josefu Hanákovi byla známa jako »u Hanáků«.

Všeobecný dělnický spolek v Prostějově odbyl si ustavující valnou schůzi dne 2. IV. 1877 v sále Nového domu s denním pořadem: 1. Čtení stanov. 2. Přednáška o poměrech dělnictva

a účelu spolku. 3. Volné návrhy. 4. Volba výboru, usnesl se také, aby zřízeno bylo oddělení podpůrné pro nemocné, a spolkové místnosti si zvolil »u Hanáků«, kdež také pravidelně úřadoval a přijímal členy.

Koncem dubna seděli ve spolkové místnosti soudruzi pekařský pomocník Karel Wopalka, Benedikt Schaffer, tkalci Arnošt Hyánek a Mořic Maleček a připravovali květnovou schůzi »měsíční«. Venku pršelo, jen cedilo a Maleček, zahleděv se do nepohody, vzpomínal:

»Jak se v nepohodě rodí první máj, tak těžko se rodila první naše veřejná schůze za éry Bažantovy. Byla svolána k »černému medvědu« a to oklikou — prostřednictvím tkalcovského stárka Vencovského a předměstňanův Hermana a Siky. Měli jsme vyhlédnuty do předsednictva soudruhy Chvátala, Kowacze a, Wopalko, tebe a zapisovatelem Frant. Kudlu a mluviti měl soudruh Münzhaus. Ale před schůzí našli jsme vchod do sálu obsazený četnictvem a to nám ohlásilo, že schůze jest zakázána. Vyslali jsme deputaci k Dr. Bažantovi, ale ten ani na její zákrok schůzi nepovolil. Dělníci, počtem asi 30, šli pak na valy a lidé na ně pokřikovali: »Aha, protestanti, rebelanti jdou!« Zákaz Bažantův tehdy zastránil méně rozhodné, naše hnutí upadalo a dělníci stranili se veřejného života.¹⁶⁾ Teprve založení vzdělávacího spolku dělnického dalo nám kýženou zástěnu a za tou jsme pomáhali politice, jak ji vídeňské ústředí stanovilo a vyžadovalo«.

»Za to jsme přišli o vzdělávací spolek dělnický«, doplnil Wopalka. »Ale nelituji ho — nynější útvar spolkový jest pružnější a nikdo nám nezabrání, abychom za žaluziemi jeho oken nepěstili rudý karafiát vídeňské politiky«.

Arnošt Hyánek se zamyslel: »Avšak bude potřeby méně utrakvismu a více národovství — německého dělnictva jest v Prostějově hrstka. Z toho důvodu lituji, že vzdělávací spolek Jungmann zanikl, a bude nutno, abychom z něho k nám přivedli krejčího Františka Šehu, který jako jeho jednatel má důvěru českého dělnictva a kterému jsou již naše socialistické idee a snahy sympatickými« . . .

Do aprílového deště také vzpomínavě hleděl Josef Wait, ukončiv účetnické práce v úřadovně sladovny. Děšť připome-

¹⁶⁾ Frt. Skýpala v Hlasu Lidu.

nul mu nespravedlivou sprchu, která ho stihla u porotního soudu v Olomouci. Ve schůzi zastupitelstva ujal se slova, aby poplatek z obilí na trhu v Prostějově byl vybírán dle čisté váhy po způsobu, jak se to děje v Olomouci a jak to za oprávněno uznává obchodní komora, a za to byl v časopisu kasina zesměšněn. Žaloval nastrčeného redaktora Kellera i vydavatele Rottbergra, porota ve věci samé dala žalobě za pravdu, ale neuznala přečin zesměšňování a žalované osvobodila. Došlo na slova, pronesená v Besedě, že ani poroty českým lidem neprospějí — většina porotců byli Němci a hlavním porotcem Karel Schmida! . . .

Pod nepříjemnější sprchou jsou Němci — car Alexandr rozhodl se, vyhlásiti válku Turecku, dne 24. dubna 1877 vydal v Kišiněvě válečný manifest, Rumunsko, Srbsko a Černá Hora spojily se s Ruskem a Rakousko pravděpodobně stojí před mobilisací, která nemůže přinésti posily rakouskému němectví. Cílem by měla Bosnu a Hercegovinu, ty spadají do sféry politiky maďarské a sesílily by slovanský živel v říši. V Prostějově i na celé Hané válka rusko-turecká povznese slovanské cítění i národní hrdost a tím tíživěji dolehne na kasino.

Zajiček to arcíť na venek neprojeví, bude choditi se zdviženou hlavou jako jindy, aby naznačoval svoji převahu — na obecním domě jest jako na koni. Správní soudní dvůr zamítl volební stížnosti, neuznav legitimaci Dra Kolovrata zásadním usnesením, že ke stížnosti ve volebních záležitostech bezpodmínečně jest třeba aktivní legitimace stěžovatele. Za takovou legitimaci neuznal ani plnou moc Jana Kováře jako prokuristy firmy Eduard Philipp. Kovář převezme obchod i s vdovou po Philippovi a strana národní získá bezpečnou oporu v železářském boji proti obchodu Zajičkovu, z něhož mu, jak se podobá, vyroste další konkurent v Bedřichu Zahradníkovi, který jest duší jeho závodu. Straně národní snad se přiblíží již i inženýr Vincenc Kühn, z jehož střelnice byly odvody přeloženy do obecní síně zasedací a on finančně dotčen . . .

Kasino jása, že strana národní ve Vyškově propadla i ve sboru třetím a rádo by stejný osud i prorokovalo Prostějovu. Ale zamlčuje, že v Ivančicích zvítězila strana národní nejen ve třetím, nýbrž také ve sboru druhém a že takový osud Prostějovu jest případnějším. Dále se chlubí svojí posilou stavební — Arnošt Spurný koupil pravý roh brněnské brány a

postaví tam veliký dvoupatrový dům se zahradou, Regina Nemluvilová koupila od stavebního konsorcia staveniště vedle dívčí školy a František a Josefina Spurných zřídí při domě č. 145¹⁷⁾ vedle ozdobné zahrady také verandu kavárenskou, kdež kavárník Rudolf Belloni smí stavěti stoly a židle. Aloisu a Lambertu Kratochvílovi zabezpečuje se značný díl bývalé štěpnice na stavbu mydlárny a Bernardu Pollakovi odprodá se její část, přilehlá k zahradě jeho domu na Újezdě, za těchž podmínek, jak se roh štěpnice prodal Eduardu Skálovi. Tento již přestavěl část svého domu v ulici Vrahovské¹⁸⁾, zřídil i přístavek a roh štěpnice prodává staviteli Františku Součkovi na stavbu patrového domu. Tím zase získá strana národní. Zisk ten nevyváží ani morální úspěch turnerských hasičů, kterým povoleno bude postavit lezeckou věž na jejich cvičišti v zahradě bývalého kláštera kapucinského. Zajíček soudí, že ho vyváží německý úspěch živnostenský — restaurace »u tří králů« přejde do nájmu německého Heřmana Feile-
ra, Jan Schwarz pro Němce udržel kavárnu »u černého med-
věda« a v novém domě Viléma Vojáčka v uličce Plumlovské¹⁹⁾ otevře František Christament novou restauraci »u zvonu«. To jsou jen přechodné bubliny! Ale ani strana národní nezůstane bez živnostenských zisků — Rudolf Paul otevře v Žeranovské ulici hostinec »u zelené lípy«, čilý Antonín Odstrčil převezme hospodu Štanderovu a kavárnu a restauraci Herrmanovu proti německé réalce²⁰⁾ od června převezme František Černý. Prostějovské noviny již mu připravují inserát, dle něhož u něho budou snídaně za 8—10 kr., přesnídávka za 12 kr. Převezme také předplatné na obědy a na neděle a svátky slibuje vepřové podbradky s křenem. Černý jest dobrosrdečný ke studentům reálky, kteří mu říkají »fotr Černý« a jeho závodu »u fotra«.

Wait zahleděl se oknem na protější pozemky sladovny, tvořící půlostrov mezi železniční tratí a tokem Hloučely, a zazdalo se mu, jakoby závojem deště prokmitaly nové tovární budovy, komíny — jenom jaké? Přítomnost jich nedovede vykouzlit, ale budoucnost? Ta musí býti, ta bude naše! Minulost ji zúrodnila, a z kostí starých vlastenců, které jednoho po druhém jako drahé símě sázíme do hrobů, nemohou ne-

¹⁷⁾ Žerotínovo nám. 9.

¹⁸⁾ Svatoplukova č. 10 ¹⁹⁾ Kravařova 9. ²⁰⁾ Wilsonovo č. 18.

vzrůstí zdravé, košaté lípy. Jeden z nich co nevidět půjde na hřbitov k sv. Petru — Jan Edmund Böhm umírá . . . Skonávej lehce a pak spi sladce! . . . Kdo půjde za ním? Červ nemocí hlodá na několika místech — nebude rok 1878 rokem smutku?

Volati již dnes s Erbenem:

Vari, pryč, ty lstivý vrahu,
vari od našeho prahu? . . .

Venku se otočil vítr a déšť bubnoval do oken, jako by chtěl přehlušiti Erbenovské volání . . .

Na chodbě ozvaly se kroky a do kanceláře vešel Filip Galaš s kapucí přes hlavu, a voda z něho crčela jako s hastrmana.

»Jedu kolem a zastavuji se u vás na důvěrný dotaz, jak se ve velkoobchodě počítá s požňovými cenami obilí. Nyní půl hektolitrů pšenice se platí 4.50 až 5.20 zl., rži 4 až 4.25 zl. a ječmene 2.90 až 3.30 zl.«.

»Válka cen obilních nesníží, naopak se čeká jejich zvýšení. Hlavně pro případ, že by se rusko-turecká válka prodloužila anebo že by vyvolala další zápletky. Ty jsou pro Rakousko pravděpodobny. Venkov jistě s tím již počítá — týdenní trhy oslabily!«

»Veřejně o tom neslyšeti«, odvětil Galaš. »Okres má jaksi nebyvale do kvasu — zdá se, že k vůli příštímu roku, který bude volebním. Mnoho se mluví o volbách do okresního silničního výboru a, jak tuším, prof. Deml již dnes do nich zasahuje — má na mušce Hocha i Podivínského. Domnívám se, že má strach o svůj poslanecký mandát a že si ho chce podepřítí útokem na správu silniční. Silničními volbami ztratí také strana národní — za průmysl a obchod budou zvoleni 4 Zajíčkovci. Toho by si Hoch i Deml měli býti vědomi a do silničního výboru vyslati nejlepší síly venkovské . . . A co jinak? Chystáte se na Vlastimilin koncert? Těším se hlavně na kvarteto z Chropině, v němž budou zpívati Eduard Skála, ředitel cukrovaru v Chropini, I. Hrubý, Dr. Hnilica a Mareš. Staroslovanská píseň »Bože můj, otče můj!« a Křížkovského »Odvedeného prosba« mne vždy dojímá« . . .

»Jiní se těší na Mozartovo kvarteto pro piano, housle a violoncello, které zahrají Oskar Vojáček, Pacholík, Finger a Schreiber«, dodal Wait.

»Oskar Vojáček bude koncertovati? Povídá se, že vážně churaví«.

»Churaví, ale hudba jest nejmilejším jeho lékem« . . .

Nový proud deště zalil okno, jakoby usilovněji přehlušiti chtěl nevyslovené Erbenovské volání . . .

XI.

Finanční poměry Matice školské byly povážlivé, vláda nevyřizovala petici, která jí byla říšskou radou doporučena, proslýchalo se, že se strany ústavácké se pracuje proti příznivému vyřízení petice, a tož z Prostějova byla dne 21. června 1877 nová deputace vyslána k císaři v zájmu české reálky. Deputace zakročila také u ministra školství a byla všemožně podpořena posl. Drem Pražákem. Rusové pronikali do Rumunska i na Balkán a Matice školská konečně po šestiletém boji pronikla za Dunaj — císař rozhodnutím z 2. VIII. 1877 povolil Matici školské v Prostějově, předpokládaje ústavní schválení, 4000 zl. roční státní podpory na dobu tří let, počínajíc rokem 1878. Výnosem ministerstva vyučování z 10. srpna 1877 bylo ustanoveno, aby tato státní subvence vyplácela se napřed v pololetních lhůtách, počínajíc od 1. I. 1878. Tím v zásadě byla uznána prospěšnost ústavu i státní jeho význam a veřejnost čekala, že nyní po císaři země i obec napraví bezpráví, které na české reálce prostějovské tak dlouho páchaly.

Ale kasino ani po projevu císařské vůle neodhodilo vražedný tulich a ve Wochenschriftu naznačilo, čeho se ještě míní odvážiti. Upozornilo, že darovaná položka musí býti zařazena do rozpočtu státního na r. 1878, od obou sněmoven dle ústavního práva povolena a že teprve pak bude likvidní. Mohlo prý by se totiž také státi, že by dosavadní finanční prostředky státní nestačily a že by říšská rada mocí svého ústavního práva přišla do postavení, položku tu škrtnouti. Kasino zdůraznilo: »Považujeme za vysoce důležité upozorniti, že ústavní projednání této záležitosti není vedlejší věcí. Dostane-li Matice státní subvenci, stane se to milostí císařovou za

spolupůsobení zákonných faktorů obou sněmoven.« A kasino dodalo ještě něco, co se všeobecně uznalo za mrzkou denunciaci: »Jsme zvědaví, zda příště po císařské hymně v české realce zazní »Hoch!«, obvyklé v říši i v zemi. Dosud to i přes subvenci z císařské pokladny u české realky nebylo zvykem«.

Kdekdo rozumný v Prostějově nad tím žasl: kasino trojnásobně se dovolává ústavy, majíc účelem, v poslední chvíli poštvati říšskou radu proti subvenci pro českou školu, ústavy se dovolává v bodu záporu a činí to proti kladnému příkazu téže ústavy, která v § 19. přiznává všem národnostem právo na školské potřeby! Křivá cesta jeho jest již nejen průhlednou, nýbrž i odpornou a farizejská jeho denunciaci jest novým důkazem, že německý lžiliberalismus jest již horším než býval jezovitismus. Kasino ani Zajiček si tím neprospěli.

Žiravině svého odporu proti císařskému rozhodnutí Němci dali výraz při otevření německé školy chlapecké v nově upravené budově — na škole, kterou vyzvedovali jako ohnisko rakouského patriotismu, vyvěsili prapor velkoněmecký. Proti této provokaci bylo protestováno, ale c. k. okresní hejtman Rupp odepřel prapor odstraniti s odůvodněním, že škola ta jest německou . . .

»Mužové střed« i tímto postupem Ruppovým cítili se zklamánými — hra s velkoněmeckým praporem jest hrou nebezpečnou, hrou hazardní a ta jest přece zakázána! Vždyť sám Rupp právě vydával vyhlášku, »že v hostincích se pod pokutou od 10 až do 200 zl. zakazují hazardní hry, zvláště furro basete, hra v kostky, passa-dieci, lausquenet, quin ze quindici trenta, quaranta, šosty šust, ferbl, strašák, sincere, brenten, hra v kopky, valach, makao, půldvanácté, biribis, oko, strašidlo, molince, Zupfenspiel, Trommelmadame, rouget noir, hra v kuželky hauserl, hry Krügl a Hirschlspiegel, tažení lodí, hra v kuželky na kulečniku, když běh koule se způsobuje nějakým perem, nebo strojem čili mašinou, cvik nebo labét, zapperln, lotto, loterie, tarteln, vyhrávání svrchku na kuželnách!« . . .

Za to policejní radní Vincenc Proksch to pochopoval — z vlastního úřadu věděl, že se i nad hazardními hrami občas musí přimhouřiti oko. Jak by na příklad lehko mohl pokutovati Hlíňáka a Šína! Ale ti již při poslední volbě nevolili proti kasinu a nedali se svést ani P. Obdržálkem, který se jim vy-

smíval k vůli jejich záludám z r. 1867 proti němu. Tento Určičák by za to zasloužil trestu, ale s ním by se při ferblu nebo jedniku chytil také Hlišák a Šín a to by ani Zajičkovi nebylo milo! Na obci jest dosti jiných starostí. Městský šerha Adam Bonne zemřel a novým šerhou, nástupcem jeho jest strážník Josef Novák a s tím bude dosti mrzutostí, než se zapracuje mezi šupáky . . . Kdosi si vzpomněl, že by si obec měla opatřiti exhaustor, a vy radní se starejte! . . . Kominíci podali dobrozdání, jak zameziti častěji se opakující požáry kominové; mají se vymětati komíny s otevřenými krby za dva měsíce, komíny ruské za 1 měsíc, v hostincích a veřejných místnostech za 8—14 dnů, u pekařů týdně, u podniků větších dle potřeby a dle uznání kominíků. Taxy mají býti u soukromníků 4—5 krejcarů od komínu, u pekařů a j. 10 kr., za sporáky 10 kr., v hostincích 15—20 kr. a od vymetání kamen švédských se žádá 25 kr. a od kamen kachlových 20 kr. To chtějí, ale ký d'as to má kontrolovati! . . . Plynové osvětlení je špatné — plyn býval v Prostějově lepší než v Brně a v Olomouci, dnes jest horší než tam a při tom podražuje až tak, že mnozí odběratelé, hlavně majitelé veřejných místností a obchodů, ventilují otázku, nebylo-li by lepší, osvětlení plynem zastaviti a nahraditi je lacinějším osvětlením petrolejovým. Zakročiti? Těžko — A. Prochaska volí s kasinem! . . . Již obtíže činí i ty středověké hradby! Bylo nařízeno zjistiti, jak mnoho který souseď používá hradební zdi severní, a tu se ukázalo, že na mnohých místech byla zeď majitelů domů odbourána a že všelijak se jí užívá. Stavitel Pospíšil vyhotovil skizzu, jak mnoho zdi kde bylo odebráno, a zjišťuje se povinnost placení činže z používání. Ale narazilo se — mydlář J. Meixner z čís. 115²¹⁾ žádal, aby mu obec předložila doklad, že hradba jest její. Myslí, že zeď patří souseďům a jest již sousedy také přes 30 let používána. Z domu mydlářova jsou do hradeb zasazeny trámy a ostatní sousedé koupili své domky v domněnání, že hradební zeď jest jejich. Hazardní hru tu tedy hraje obec i majitelé domů — komu ji zakázat? Mezi majiteli jest většina židů, které nutno upokojiti — na rok jsou volby sněmovní! Vždyť bude obtíž i s Francem Skopalem k vůli mostu u sv. Anny. Most dle návrhu stavebního odboru není pro obec po-

²¹⁾ Školní ulice čís. 1.

třebný a ona jej zruší. Chce-li majitel mlýna u sv. Anny most tento pro svoji potřebu zříditi a vydržovati, má prý volno — ale to jest hazardní hra s trpělivostí Drozdovic! Národovci beztoho jsou již jako sršni — do výboru spořitelny byli zvoleni Mařcha a Možný, ale demonstrativně volby nepřijali. A z jedné obecní schůze již také odešli a učinili ji jednání neschopnou. S touto taktikou Němci hazardovali za Floriána Nováka a, k čertu, kasino již ji má v týle! . . . A má se schvalovati hazard, který městská rada zavinila tím, že po příkladu Šternberku a Olomouce nezřídila lidovou kuchyni? Dnes se rojí »laciné« vyvařování a sotva k prospěchu, k dobré výživě. V Kubičkově domě²²⁾ otevírá se »polévkový ústav« a nabízí šálek čaje s rumem za 4 kr., šálek polévky za 3 kr. »U zvonu« se ve výčepu nabízí polévka a čaj za 5 kr., obědy za 18 kr. a prý žádné koňské maso. Toho se v r. 1877 vysekalo již ze 644 koní! . . .

Nehazarduje také Rottberger? Nabízí telefony — a jak! Volá: »Vynález nové doby, o němž se mnoho mluví, dostal se již také do Prostějova. Tento přístroj má účelem, z dálky mluvené slovo ano i zvuk hlasu učiniti našemu uchu slyšitelným a také umožniti rozhovor do dáli, o čemž se sotva komu snívalo. Ještě záračnějším jest, že se toho docílí jednoduchými prostředky: drátové vedení, malý magnet, kousek plechu — toť vše, čeho k tomu potřebí. O tom se lze přesvědčiti v knihkupectví Ignáce Rottbergra, kde přístroje tyto se prodávají za 6 zl. 50 kr.«

Hazard . . . hazard může býti ve všem a lze jej vždy a všude zakázati? Ve veřejném, v rodinném životě, v honbě za štěstím, za láskou? V souboji dragounských oficírů, v paklích lupičů ano, ale v léčbě jedovatými drogami od kupce Wagnera, v rivalitě Dr. Triescheta se Zajičkem, v zasnoubení Justiny Poleschenské s Oskarem Vojáčkem?

Ach, tento jest již jako na sotnách, chrlí krev a ještě se snaží, upoutati Thusneldinu zlatoočku na svoji mučenkou, a ona neodletuje od něho! Hazard, který odměni nebo ztrestá jen osud . . .

Ano, Oskar Vojáček chrлил krev a předtucha smrti jako upír ssála jeho životní síly i klid. Podvečerní přímrazek kreslil na jeho okně jinovatkové, ledové květy a on se myslí rozhlížel

²²⁾ Rašínova brána č. 10.

svým mládím. Bylo horečně čilé, nadějně, slibné, a dnes? Budiž vzpomínku na prostějovského básníka Jana Spáčila-Žeranovského, který nedávno maturoval na olomouckém gymnasiu a palmu poesie drží již vysoko nad hlavou. Četl a zná jeho báseň »Lampa dohořívá«, kterou zadal pořadatelům druhé »Zory«, věnované »příznivci studentstva prof. Františku Bartošovi na důkaz vděčné lásky a úcty«. Báseň ta nejde mu z mysli a řada veršů se mu honí myšlenkami, úzkostmi, děsem . . .

Noc černá šeré rozvėsila stíny,
— — — — —

až v dálce všecko v šeru mlh se ztrácí.
Lká tiše slavík, strom i keř usíná
a vzduchem vlají netopýří křídla
— — — — —

I v jizbě mé se krokem rychlým stmívá,
nad hlavou mojí lampa dohořívá . . .
Jsem unaven, hlava se k spánku kloní
a z ruky mdlé již vypadlo mi dláto,
před oknem mým se démonové honí —
a mou hlavou slétli zlatí snové za to:
zanícen libám dívky retы svěží,
na svojí šíji cítím hebké rámě,
má hlava mdlá na řadrech jejích leží —
a zlatý vlasů proud se spouští na mně:
slyš — okno řinčí — démon smrti kývá —
vstaň — lampa života již dohořívá . . .

»Justino, . . . Justino . . . má lampa dohořívá a . . . já ještě v ní vidím blahou chvíli, kdy naše duše se navždy spojily přísahou posvátnou a kdy horečně planoucí retы ji zpečetily polibkem . . . Seděla jsi smutná u mého lože, slzy kanuly ti s očí a já, vědom si závěrečného akordu své sonaty, vzal jsem ruku tvoji do rozpálené své dlaně a šeptal jsem ti píseň Jindřicha Heine, který je ti tak milým:

Má drahá, dej ruku mně k srdci blíž —
ach, co to tam ťuká, zda neslyšíš?
Tam tesař je samá zášť a hněv,
ten tebe mi prkna na rakev.

On teše a buší ze všech svých sil,
již dávno mne o spaní připravil.
Ach, čiňte se, mistře tesaři,
ať brzy se mně spát podaří! . . .

Zavzlykala jsi: »Ne, ne, drahý, ty neumřeš!« A umru-li? . . .
»Zůstanu tvojí, jenom tvojí . . . na věky tvojí . . . neprovdám se!« . . . Slova svá jsi potvrdila přísahou na rány Kristovy, jehož kříž visí nad mojí hlavou. Od té doby jsme mužem a ženou a já ti odkázal svůj dům »u zeleného stromu« do vlastnictví jako své choti . . . Justino . . . Justino . . . má lampa dohořívá . . . Justino, bezútěšná, neprovdatelná má vdovo až za hrob . . .«

Byla hazardem přísaha Justiny Poleschenské, byl hazardem odkaz Oskara Vojáčka, který dohořívá?

Zemřel 21. ledna 1878 ráno. Prostějovské noviny nad ním zatruchlily: »Delší čas chrлил krev. Byl muž vzdělaný, neobyčejně činný, vlastenec uvědomělý a rozhodný, povahy čisté a šlechetné, charakter ryzí, zkrátka byl to muž, od jehož činnosti pro budoucnost města vůbec a naší strany zvlášť dalo se velmi mnoho očekávat. Byl členem všech našich spolků a zasazoval se vši silou o to, aby našemu národu stalo se v městě našem po právu, za kterýmžto účelem nelekal se žádné práce a žádných obtíží. Každému je známa jeho horlivá a rázná činnost při posledních volbách do obecního zastupitelstva. Vydatně podporoval literaturu a pěstoval mimo to velmi pilně hudbu, v kterémžto oboru máme od něho též některé samostatné skladby²³⁾. Dle svého výslovného přání byl v rakvi oblečen v čamaře« . . .

Skon jeho, bohužel, vyvolal také obtíže — odkazem domu »u zeleného stromu« na Justinu Poleschenskou přišla firma J. Vojáčka dědicové o nerušenou, bezpečnou provozovnu výroby lihovin a Karel Vojáček v zastoupení firmy těžko ji znova pro ni zabezpečoval. Docílil toho, ale s jakými obětmi finančními — Justina Poleschenská odkaz svůj postoupila Vincencii Vojáčkové, jak se tvrdilo, za 20—25.000 zl. Značný kapitál národní přešel do rukou německých, a jednání, jak je při tom vedl zástupce Oskarovy »neprovdatelné vdovy«, bylo kormutlivé a vrhlo stín na opravdovost lásky německé zlatoočky . . .

²³⁾ Paní Olga Kovaříková má jeho skladbu, polku »Rychlým krokem«.

XII.

Národní obzor v těch chvílích ruměnil se do červánků. — V české politice dostavovalo se po smrti Dra Palackého sbližování a hledala se forma pro součinnost Mladočechů, strany činnosti, se Staročechy, stranou pasivity sněmovní — volání národa po jednotné politické směrnicí ozývalo se mocněji a mocněji a uznávalo potřebu aktivismu. Spory se zmírnily a 1. XI. 1877 došlo k založení společného státoprávního klubu. Ve věcech státoprávních a v poměru k ostatním zemím rakouským a k cizině měl jednati on, rovněž v záležitostech národní rovnoprávnosti a v obeslání rady říšské a delegací. Obeslání sněmu českého bylo již samozřejmým. Ve všech ostatních otázkách a důležitostech politických, osvětových, národohospodářských a sociálně politických měla každá strana právo jednati samostatně. Prohlášení o tom podepsali Dr. Rieger a Dr. Sladkovský.

Moravská politika tímto vývojem v Čechách měla blahé dostiučinění a národní Prostějov, který hlasitě volával po aktivní politice, cítil se posilovaným a rád viděl, že němečtí liberálové se tříštili na několik frakcí a tím oslabovali účinnost svého programu. Dr. Zaillnerovi, který Novo-Jičínským partajtágem ku tříštění své strany přispěl, bylo to v zákulisí čítáno k dobru.

Větší posila prýštila z války rusko-turecké. Rusové přebročili Dunaj, společně s Rumuny pod generálem Skobelevem sevřeli tureckého generála Osmana pašu, zvaného al Ghasi, t. j. Vítězný, s velikou jeho armádou v Plevně, hlavním městě bulharského kraje na řece Tučenici, a po čtyřměsíčním obležení přinutili ho, že dne 10. XI. 1877 kapituloval. Bránil se statečně a byl proto zván »lev před Plevnem«. Pád Plevna vzbudil na Prostějovsku veliké nadšení i slovanské sebevědomí a byl oslavován. Nejvíce v Prostějově, v Hrubčicích a ve Smržicích. Plevenská písnička, přilétlá z Prahy a sytými barvami líčící toto drama válečné, ozývala se celou Hanou a zejména studenti dlouho a dlouho notovali, jak

Osman paša u Plevna
dostal kulku do stehna.

A jak se povznese slovenské cítění, když Skobelev uprostřed zimy a za nejtěžších poměrů překročil sedlo Balkánu nad vsí Šipkou a dne 8. I. 1878 sevřel kleště, aby zajal armádu tureckou u průsmyku Šipky! A pak — Rusové dobyli Drinopole, hlavního města vilajetu drinopolského, kdysi hlavního města říše turecké se 70.000 obyvateli, a stanuli u Marmarského moře v přímořské vsi San Stefano, vzdálené jen několik mil od Cařihradu, a sultán byl donucen, žádati o příměří, které bylo dne 31. I. 1878 smlouveno v Drinopoli. Na valše vzpomněli na báseň Svatopluka Čecha, která rozechvívala hrdost národní a spojovali ji dvojí moře, sever s jihem: Husita na Baltu — Rus na Marmaru! A se zanicením a zbožně hleděli na válečný obraz ruského malíře Vasilije Vasiljeviče Vereščagina »Na Šipce klid«. Nad průsmykem stojí ruská stráž s vyvýšeným bajonetem a zimní den zametá ji sněhem. Sníh se vrší a ruská stráž stojí . . . Sníh zasypává postavu a ruská stráž stojí . . . Sníh pohřbil vojáka a nad jeho příkrovem trčí vyvýšený bajonet — ruská stráž stojí! Ruský bajonet — symbol ochrany balkánského Slovanstva a memento mori turecké zvůli! Ruská stráž stojí — — pro každé srdce slovenské! Také pro Prostějov — na světlo s ruskými gramatikami, které r. 1867 úředně byly podezřívány jako nástroje rusofilské velezrady! . . . Přítomní Orličáci vzpomněli hned smutku, který vanul ze sboru Dra Procházky »Žalmy tatranského Slovana«, a zazpívavše jeho srbský žalm:

Hej, Kosovo krásné pole,
ty's zavdalo Srbom bôle,
nad tebou vial barjak car Lazara,
žije o něm pověst stará . . .

rozhlaholili se, že Kosovo polje, kde v den sv. Víta — Vidov dan — dne 15. VI. 1389 srbský car Lazar byl Turky poražen a padl, jest pomstěno a srbskou udatnost si připomínali písněmi, které nadšeně zpívali. Napřed »Sabljo moja«:

Sabljo moja dimiščijo,
sabljo moja krvopijo,
ljuta gujo, željo moja
da idemo u sred boja.

Napred! juriš! kolji! pali!
izrod koji krvcu žali!

za slobodu za zlotvori
Srb — junak ce rado bori.

Ljuti zmaji i lavovi
u rukama sa gromovi,
čelik srce, britka djorda —
pa šta će ta turska čorda?

Malo nas je, al' smo ludi,
čelik — srce je u grudi!
čelik — srce, Bože sveti,
tvrdje nego bajoneti!

Zginućemo, ako treba —
al' gle onog plavog neba,
i gle ove sablje kovne,
sablje kovne čudotvorne!

Sabljom ćemo zarezati,
krvlju ćemo zapisati
dela naša i megdane,
baš za nebo, Vidov-dane!

a za ni »Što čutiš, čutiš Srbine tužni?«:

Što čutiš, čutiš Srbine tužni?
protrlaj oči, slava te zove,
slava te zove na crno groblje,
na ono tužno, Kosovo polje!

Ta da-li živiš, ta da-li čuješ
tu crnu kletvu, taj uzdah teški?
da-li još pamtiš, da-li još znadeš
za onaj bojak, bojak viteški?

Grešniče teški, trgni se tresni
lancem o zemlju, nek mine mrak,
nek dušman vidi, nek dušman čuje
da Srb još živi, da je junak!

Pak tunelem junačila hymna černohorská, složená knížetem
Nikolou:

Onam, onamo za brda ona
govore da je razoren dvor
mojega cara onamo, vele,
bio je negda junački zbor!

Onam, onamo! da vidju Prizren!
ta to je moje — doma ću doć,
starina mila tamo me zove,
tu moram jednom oružan poć!

Onam, onamo! sa rozvalina
dvorova carskih vragu ću reć!
»S ogništa milog bježi mi, kugo!
zajam ti moram vraćati već!«

Onam, onamo! za brda ona
kazuju da je zeleni raj,
pod kim se dižu Dečani sveti —
molitva u nih prisvaja raj.

Onam, onamo! za brda ona
pogažen konjma klikuje Jug:
»U pomoć djeco, u pomoć sinci,
svetit me starca, svet vi je dug!«

Onam, onamo! . . . sabli za stara
njegova rebra da tupim rez
pod turskim rebrim, — da bjednoj raji
njom istom s ruku rasjecam vez!

Onam, onamo! za brda ona
Milošev, kažu, prebiva grob!
Onamo! . . . pokoj dobiću duši,
kad Srbin više nebude rob!

Je-li správným učením o telepatii, které se vynořilo, zpěv z valchy zněl v uších půltřetího milionu Srbů, čtvrt milionu Černohorců a ve výši 2567 m ozvěna jeho třásla se na skalnatém vrcholku Dormitoru. A front-view teleskopem Herschelovým, kterým byla objevena planeta Uran, bylo by snad bývalo možno viděti chvění zpěvných vln z valchy i na hvězdnatém nebi, které se zhlíží a zrcadlí v zelenavých vodách Marice a Srbské Moravy . . .

V té povzbudivé době i národní menšina v obecním zastupitelstvu měla vřelejší krev. Matice školská před rozpočtem na rok 1878 opětně podala žádost o subvenci 2.000 zl. z prostředků obecních, a žádost k návrhu Jana Poleschenského byla přidělena sedmičlennému odboru k uvážení. Notář jindy by

byl žádal zamítnutí a limine, ale tentokráte volil taktiku na oko smírnou. Soudilo se, že tak činil z ohledu na rodinnou situaci: Justina — Oskar. Konec byl však týž, jako jindy — v rozpočtové schůzi zpravodaj většiny odboru, profesor německé reálky Josef Riedl, navrhl:

»Žádosti výboru Matice školské o roční subvenci 2000 zl. pro zdejší českou reálnou školu z obecních prostředků vyhověno nebudiž«. Řed. Martinák jménem menšiny prohlásil, »že tato, aniž se hádati, aniž žebrati bude, dále že menšina o nelibosti většiny jest přesvědčena a že dobře ví, že většina sama sobě konkurenci dělati nebude, pročež se menšina vzdává každé debaty a ponechává všechno budoucnosti«. Návrh odboru byl přijat 19. proti 10. hlasům, načež menšina odešla a rozpočet na rok 1878 zůstaveno projednati samé německé většině. Rozpočet vykazoval příjmů 58.122 zlatých 96½ kr., vydání 83.352 zl. 63½ kr. a schodek 25.239 zl. 73 kr. Němci klidně si jej odhlasovali a rádi při něm zvěděli o nové své posile: povolena obchodní škola v Prostějově jako jednoroční, s jednoročním kursem přípravným, a pro jejího ředitele Františka Mikesche připravovala se učirna v německé reálce, kdež také měl býti poskytnut útulek Musik und Gesangvereinu . .

Ale kasino cítilo se jako ve svěrací kazajce — z ohledu na zahraničí, na situaci vnitrostátní i z ohledů místních.

Úspěchy Slovanstva na Balkáně oslabovaly posici vlády Auerspergovy a sesilovaly převahu Maďara Andrassyho, který ze zápletek balkánských snažil se těžiti ve prospěch maďarské poloviny říše. Proto němečtí liberálové důsledně setrvali v odporu proti uherskému vyrovnání, které se již dvě léta vleklo, a ztráceli tím u dvorní kamarily. Vždyť i ministr Lasser chystal se již odstoupiti a uchýliti se do panské sněmovny! A roztržitost strany liberální očividně připravovala půdu režimu novému a ten sotva bude pevným štítem německví tak, jak jest jím režim centralisticko-liberální.

Chmůry visí i nad domácí střechou. Čeští živnostníci nabývají síly — na příklad krejčí Josef Kondrátek a sochař Václav Beck —, Jiří Skládal otevírá uzenářství v domě Pollakově, Gustav Spurný pekařství a jest obava, že Ignát Herrmann, dosud člen střeleckého spolku, ohlásiv civilní geometrovství, přiblíží se venkovu a zakolísá. Řezníci Josef Nový a Antonín Novosad, kteří posledně byli získáni pro kasino, při-

jdou znova do pokušení odklonu — k vůli svým jatškám. Josef Nový chce ze svých dvou krámků v jatškách vystavěti lednici a vystoupiti do uličky mezi jatškami, tak že by zabral kus obecního pozemku a zúžil by uličku. Obecní výbor žádost jeho zamítl. A Antonín Novosad? R. 1873 postavil před svojí jatškou zeď, obec po pěti letech si vzpomněla, že neměl k tomu povolení a že zeď vadí pasáži, a nařídila demolaci zděného výstupku. No, snad se odklon zamezí při jednání o konečnou úpravu jatek, která se chystá . . . A jaká ztráta hrozí — c. k. okresní hejtman Rupp leží jako Lazar a trpí bolestná muka! Marie Weiglová zřizuje nový pohřební ústav v Knihařské ulici — nestává se volavkou smrti? Té by přišlo vhod rozšíření vchodu městského hřbitova na 3.4 m, jak se připravuje, cesta k němu se vydláždí v polokruhu a brána bude nová z kutého železa. Pověřiví z obou těchto případů předpovídají, že rok 1878 bude rokem smrti. Kolika? Koho? . . .

Ke všemu tomu ještě pivovar bratří Wintrů dělá dodatečné obtíže z povolení vodovodu Dvořákova. Firma koupila měšťanský pivovar s odbočkou vodovodní, avšak obec odbočku zkrušila, povolivši vodovod Dvořákovi. Wintrů byli nuceni kopati studni a obec přes to bere dvojí vodné — od Wintrů a od Dvořáka. Wintrů byli zkráceni a žádají vrácení vodného 223 zl. 44 kr., které dle svého mínění neprávem zaplatili za rok 1877. Při jednání přišlo se na stará akta, dle nichž drozdovický mlynář Ignác Mazal s obcí, zastoupenou purkmistrem Kleinem a syndikem Janem Kadlecem, a právovárečným měšťanstvem uzavřel dne 17. XII. 1835 smlouvu o vodovodu z mlýnské strouhy drozdovické. Mazal povolil, aby dvojitý vodovod do města a jednoduchý vodovod do měšťanského pivovaru nerušeně také nadále trval a aby se zřídila potřebná opatření k zachycování vody a aby se udržovala v pořádku. Současně se zavázal, splniti všechny povinnosti, které jsou v platnosti na základě porovnání ze 4. IV. 1787 a ze 17. VI. 1814. Zvláště se zavázal, že zruší splav u drozdovického mlýna a že ho zřídí nově pod vodním reservoirem, z něhož vodovod čerpá vodu, a to tak, aby přítok vody do vodovodu ničím nebyl rušen. Dle úmluvy z r. 1787 upraví přítok a odtok rybníka drozdovického tak, aby vzájemná práva byla zachována. Obec a pivovar zaplatí náklady nového splavu a mlynář se pro sebe i své nástupce zavazuje, splav v dobrém stavu udržo-

vati . . . Obec za pivovarní vodovod brala 84 zl. vodného z várek a dalo se tak přes 30 let. R. 1877 obecní výbor dávku zvýšil na 1 zl. z každé várky, Wintři proti tomu protestují. Obecní výbor jim pro rok 1877 vyhověl, ale kyselost zůstala — u obce, u mlynáře i u pivovaru! . . .

XIII.

V lednu 1878 k ráně strany národní, která ztratila Oskara Vojáčka, přidružila se ztráta strany německé — dne 6. ledna zemřel její předák MDr. Jan Borák, který stál v čele útoku proti českému zastupitelstvu za starostenství Floriána Nováka. Byl mnoho želen a při pohřbu jeho hořela všechna plynová světla uliční. Obec hned na to ztratila dobrého policejního strážníka a tambora Zapletala. Vdově po městském fysiku, Eleonoře Borákové, vyměřila roční pensi 200 zl., žádost Eleonory Zapletalové, vdovy po bubeníku, o roční dar z milosti, zamítla. Omlouvala to jinými, nutnějsími výlohami: poskytnutím subvence 100 zl. na stavbu zděného a klenutého mostu přes strouhu blíže kaple sv. Anny a investicemi v městské cihelně. Ta se upraví dle plánů a rozpočtu stavitele Rušky z Brna tak, že malá pec se přestaví, aby se místo dřívím pálení mohlo uhlím. Místo roštů cihelných upotřebí se roštů železných a majitel cihelny Deix v Brně se požádá, aby zapůjčil sběhlého cihlářského mistra. Také brána plumlovská vyžádá si značných nákladů — krámky městské se zboří a na jejich místě postaví se krámy dle návrhu stavitele Karla Biberle. Prostora, získaná na přilehlých náspech, prodá se sousedním majitelům domů. Stavba kanálu v ulici Plumlovské, kterou provádí silniční správa, také si vyžádá příspěvku obecního a zrovna tak vyšetřkování a úprava ulice Poštovské, provedou-li majitelé domů v ní trotoiry 3' široké z tesaných kamenů.

Obec také se dostala v užší styk se stranou socialistickou. Za Všeob. dělnický spolek vydal svolání František Knop, že spolek zamýšlí zařídit vzdělávací kurs. Bude se učit krasopisu, čtení, počtům a při tom budou přednášky. Přihlášky se

přijímají v nových místnostech spolkových u Aloise Schaffera v Poštovské ulici²⁴⁾ a přihlásiti se mohou i učni nad 15 let. Pro tento vzdělávací kurs byly propůjčeny místnosti v české škole chlapecké . . .

Změna na stolci církevním, na který novým papežem zvolen byl kardinál Peruzie Pecci s přijatým jménem Lev XIII., nedotkla se Němců, za to otráslο jimi vítězství Ruska nad Tureckem, které donuceno k míru v San Stefano ze dne 17. března 1878, i jeho důsledky. Velmoci vpadly vítěznému Rusku do zad svojí diplomacií, připravili je o zasloužené ovoce kongresem v Berlíně 13. VII. 1878, jímž byly ustanoveny následující změny územní: Rusko získalo zpět jižní Bessarabii, kterou po krymské válce bylo ztratilo; Rumunsko obdrželo Dobrudži a neodvislost; Srbsko rozšířeno na jih a učiněno od Turecka neodvislým; Černá Hora zvětšena a dán jí přístup k moři postoupením Baru; v Bulharsku založeno nové knížectví, Turecku poplatné, a Rakousko mělo obsaditi Bosnu a Hercegovinu, aby tam opět zavedlo pokoj a pořádek, sultánovi však vyhrazeno bylo právo svrchovanosti v těchto dvou zemích.

Tento poslední bod míru Berlínského značil mobilisaci v Rakousku a přípravy k okupaci, kterou Andrassy netajeně vítal. Němci viděli v ní další vzrůst vlivu maďarského, sesílení Slovanstva v říši a proto se postavili proti žádaným okupačním úvěrům ve výši 60 milionů zl. Avšak byli dvojnásob poraženi — říšská rada pomocí polských poslanců přijala nejen úvěr okupační, nýbrž i uherské vyrovnání, a vláda seznala, že nemá již spolehlivé většiny ústavověrné. Obrat ve vnitřní politice stal se nevyhnutelným a ten sotva přispěje k sesílení vlivu kasína!

To se zatím utěšovalo novými silničními volbami, při nichž městu připadne s velkopřumyslem další, čtvrtý mandát a při nichž z výboru odpadnou národovci a místo jejich zaujmou Němci. Venkov bude oslaben také tím, že do voleb jde se dvěma kandidátními listinami. Na jedné listině se navrhují: Josef Hoch z Hrubčic, Frant. Sedlák z Duban, Tomáš Podivínský ze Smržic, Karel Šestořád z Výšovic, J. Boucný z Hradčan a Frant. Jeřábek ze Slatinek. Toť listina posavadní správy silniční, proti níž se navrhuje druhá: Antonín Dokoupil, rolník

²⁴⁾ Nerudova čís. 1.

z Kralic, František Látal, starosta z Dětkovic, Frant. Sedlák z Duban, Karel Šestořád z Výšovic, Ferdinand Ptáček, starosta z Koberic a František Vodička ze Smržic. Tuto druhou listinu patrně vyvolal prof. Deml, aby v ní měl posilu k nastávajícím volbám sněmovním. Příznačným na ní jest rozkol ve Smržicích: Vodička contra Podivínský.

K útěše kasina byli za Prostějov zvoleni: inž. Karel Biberle, soukromník Böse, obchodník Josef Hacura a Rudolf Kreutzinger. Na venkově zvoleni z Demlovy listiny Dokoupil, Látal, Ptáček a Vodička, z první listiny Josef Hoch a vedle nich starosta z Vrahovic J. Studený, který nebyl na žádné listině. Podiv způsobilo, že nebyli zvoleni Sedlák a Šestořád, kteří byli kandidováni na obou listinách. Zvolení dostali 88—103, jejich protikandidáti 73—86 hlasů. Prof. Deml ranil Tomáše Podivínského, avšak hlavní jeho odpůrce Josef Hoch skvěle pronikl a ještě k tomu byl pak zvolen za předsedu silničního výboru. Mistopředsedou se stal Frant. Vodička ze Smržic.

K tomu se v městě připojily obtíže zdravotní — objevilo se více případů neštovic a praktičtí lékaři byli vybízeni, aby každý případ choroby té ihned oznamovali. Byli to: Dr. Ignác Schön, Dr. Leopold Schneider, plukovní lékař Dr. Hehle, Jan Foltin, Josef Böhm, Jiří Lang, Alois Selinger a Herschl Schrenzel . . .

Také telegrafní úřad činil starosti — ministerstvo pošt a telegrafů zahájilo kroky, aby samostatný c. k. telegrafní úřad v Prostějově byl zrušen, telegrafní stanice aby byla změněna ve stanici vedlejší a připojena k privátnímu úřadu poštovnímu. Obec se bránila: telegrafní úřad byl po četných šetřeních otevřen r. 1862, od té doby vzrostl obchod i průmysl, a zrušení úřadu bylo by zpátečnictvím. Kroměříž, Uherské Hradiště jsou bez průmyslu a mají úřady telegrafní. Zrušení telegrafního úřadu mohlo by se státi jen tehdy, kdyby se privátní, dědičná pošta přeměnila na poštu erární. Ministerstvo sdělilo, že poštu nelze přeměnit na erární a prozatím upustilo od sloužení telegrafní služby s poštovní . . .

A pak přišly těžké rány, na Němce i na stranu národní.

Ředitel František Martinák, ač těžko trpěl chorobou plicní a sotva vlácel zemdlené údy, vykonával dne 11. IV. 1878 školní inspekci a po ní v ředitelně vyřizoval úřední záležitosti. A vzpomínal. Myslí prolétaly mu roje příkoří a nesnází, které

miřily na jeho osobu i na reálku, jeho péči svěřenou; křivdy a nelidské tvrdosti Zajičkova režimu; nevlídné hromobití na sněmu zemském a blýskoty na radě říšské — a trpce zatřásl hlavou, jakoby nevěřil, že tolik zloby může býti ve světě. Ale hned se usmál — marné vaše proti nám jsou vzteky: poslední úspěch na radě říšské jest obrátníkem, který, jak on pevně věří, zabezpečuje budoucnost reálky a s ní také národní budoucnost Prostějova. Jak rád by to zapsal do knihy »Dějiny ústavu«, kde poslední zprávu zanesl hrdým sdělením, že 4. července 1877 se na reálce konaly první maturity a že při nich všech 10 žáků obstálo, ale výroční zprávy psává až ku konci školního roku. A čím skončil poslední svoji zprávu? Napsal: »Učitelský sbor přičiňoval se i letos mimo školu o šíření obecného vzdělání mezi občanstvem naším, konaje poučné přednášky téměř ve všech zdejších spolecích«. Tehdy, když to psal, připadalo mu to jako kronikářské zaznamenávání, dnes mu to připadá jako přání, jako výzva, aby jak nyní, tak i příští profesori reálky stejné úkoly na se brali a kráčeli v čele prostějovské osvěty a života národního. Dnes mu to připadá jako testament umírajícího vůdce... Taková nálada není uměle vyvolanou — není tomu tak dávno, co Eman. Miřiovský zde mluvil o smrti, a ozvěna jeho slov snad zaspala v koutech a ožívá... Jaké to verše tehdy citoval?...

Ó spánku bohyně, již každý trud se ztiší,
ty vůdci chorému tmy otevř věčnou říši...

Tak jaksi podobně to znělo...

V noci Martinák náhle skonal, mlád, ve věku 39 let a osiřela jeho reálka, krvavě raněna byla strana národní. Býval »jako javor podle vody«, v košaté koruně své pěstil národní ptáčka, sladkou mizou, která prýštila pod jeho korou, napájel žízňivce vědy a osvěty, a zbylo z něho dřevo javorové, z něhož třeba zachovati housle, aby dojemně, vytrvale a fortissimo hrávaly tóny a melodie jeho pravého, prozíravého i obětavého vlastenectví... Pohřeb jeho byl smutkem města i venkova, plynové plameny modlily se za něho po náměstích i ulicích.

Po smrti uznali ho i němečti odpůrci. Wochenschrift o něm napsal: »Byl muž čistých rukou, čestný charakter, který jako náš politický i národní odpůrce své stanovisko vždy energicky hájil a až do posledních důsledků sledoval, při tom však za-

chovával vždy jakousi objektivnost a správný takt, který umožňuje i nepříteli osobní úctu plnou měrou« . . . A ve schůzi zastupitelstva dne 1. V. 1878 věnoval mu starosta Zajíček vřelý doslov, v němž poukázal na to, že řed. Martinák vždy bral čilý podíl na blahu města a vynasnažoval se je zvelebiti dle nejlepších svých sil. Obecní výbor smutek projevil povstáním ze sedadel. Na uprázdněné místo národního člena výboru povolán byl Josef Vrla . . .

Brzo po řed. Martinákovi zemřela dne 23. IV. 1878 choť Josefa Waita Helena a úmrtím jejím osiřela Vlastimila, jejíž byla předsedkyní. Spolek měl na štěstí velmi čilou, schopnou i obětavou jednatelku sl. Janu Čecháčkovou, která současně byla pojítkem svého otce Hynka Čecháčka s národním životem Prostějova . . .

Prossnitzer Wochenschrift vyšel dne 2. VI. 1878 v černém rámečku — oznamoval, že dne 31. května zemřel po delším utrpení c. k. okresní hejtman Jan Rupp ve věku 59 let. Rozen r. 1819 v Biale, nastoupil úřednickou dráhu r. 1838 jako praktikant patrimoniální a r. 1849 stal se politickým přednostou allodiálního panství ve Valašském Meziříčí a v Krasně. Roku 1849 stal se c. k. okres. komisařem v Mor. Třebové, pak prošel Brnem, Viznberkem, Přerovem, Novým Městem a r. 1871 nastoupil po Dru Bažantovi v Prostějově. Kasino o něm napsalo: »Trnitá byla cesta, kterou v Prostějově v srpnu roku 1871 nastoupil, ale získal si úctu i lásku. Za regimu Hohewartova měl úkolem, získati Prostějov pro »říši českou«. Ale brzo vzešlo mu světlo a on v krátké době dokázal, co zmůže muž, opírající se o pevnou půdu zákona, pro svobodu a právo. Vládl přísně spravedlivě. Ústavověrná vláda v něm ztrácí osvíceného, neúnavně činného, zákonu oddaného úředníka, ústavověrná strana v něm nalezla přívržence a mocnou oporu, město Prostějov nadšeného podporovatele každého pokroku« . . .

Tyto dithyramby nenašly ozvěny u strany národní, která za úřadování Ruppova byla přivlečena nad okraj propasti, hospodářské, národní i kulturní bídy a která úskoky jeho režimu přetrvávala každodenním, úporným i vysilujícím bojem proti němu. Stejně se dalo venkovu, vedenému Josefem Hochem. Pohřbu Ruppovu mlčky přihlíželi tkalci, obuvníci a obchodníci, kteří rozpuštěním občanské záložny, Živy a Bavlnické jed-

noty dosud trpěli, a leckterou myslí proletěla otázka, kdo z účastníků persekučních křivd a béd půjde cestou, po níž c. k. okresní hejtman Rupp nastupoval za černou oponu nenávratu. Prostějovské noviny dodaly: »Z jeho doby úřední dosud neukončena likvidace Záložny a jiných našich spolků, v tomto čase rozpuštěných, a obecenstvo se dosud nezhojilo z ran z toho vzniklých. Naše obyvatelstvo z města a z venkova se s p. Ruppem takorba ani nestýkalo, leč v nutných úředních záležitostech. Osobnost p. Ruppa byla nám lhostejna a nemá pro nás též jeho úmrtí žádného zvláštního významu« ...

Bez ran vyšli socialisté — rostli a sesilovali. Dne 26. VII. 1878 podali na městskou radu německou žádost Benedikt Schaffer, předseda, Karel Wopalka, místopředseda, František Scheha, zapisovatel, Josef Valach a Mořic Maleček. Při Dělnickém vzdělávacím spolku byly zřízeny opakovací hodiny pro učně a tovaryše. Vyučování začalo před dvěma měsíci a navštěvuje je 104 učni a 20 tovaryšů. Vyučují 2 učitelé v sobotu odpoledne a v pondělí večer a vyučování toto vyžaduje od spolku měsíčně 12 zl. nákladu. Spolku je to krušno, ježto nemá jmění a 15 krejcarů měsíčního příspěvku nestačí na vydržování nemocných členů. Dosud bylo za dobu 1½ roku peněžně podporováno 13 nemocných a pohřby dvou zemřelých. Proto je spolek nucen žádati o podporu na účel vyučovací. Žáci prospívají a pilně čtou, píší, počítají a kreslí. Nedostane-li se spolku podpory obecní, musí vyučování zastaviti... Obecní výbor povolil spolku podporu 50 zl. ve schůzi, v níž spolku Gustava Adolfa, zastoupenému generálem Gontardem, propůjčil místnosti ve školní budově pro odbývání služeb božích evangelických, které se prvně měly konati dne 8. XII. 1878 a na které byla zajištěna účast zástupce c. k. okr. hejtmanství, starosty Zajíčka, starosty židovské obce Šalomouna Singera a Dra Zaillnera.

XIV.

Odpolední slunko příjemně hrálo a usmívalo se na Karla Novotného, který seděl na lavičce před mlýnicí valchy a v ruce

svíral číslo Prostějovských novin. Byl starostliv a zamyšlen, jakoby se díval do let své minulosti.

Díval se do ní, až do své kolébky, z níž poprvé mžikal r. 1821 na otecký dům č. 145 Pluml. předm.²⁴⁾). Byl z rodiny hrnčířské, hrnčířem se vyučil a r. 1855 přestavěl rodnou chalupu a vykroužil v ní novou studnu, vynaloživ na to 1402 zl. 80 kr. Valchu koupila jeho manželka Josefa Novotná dne 21. V. 1862 za 18.345 zl. kon. m. při dražebním stání ve věci Aloise Kroutila proti pozůstalosti Jana Amslera puncto 600 zl. kon. m., a on začal mlynařiti a při tom budoval středisko národního života v I. patře mlýna. R. 1866 ztratil v něm manželku Josefu, onemocněvší pruskou cholerou, on zdědil mlýn a převzal jej odevzdací listinou z 10. března 1867 v ceně pozůstalostní 13.894 zl. 50 kr. kon. m., přivedl si druhou choť Annu a cítil se šťasten v kruhu rodinném i veřejném. Syn Vladimír na rok bude maturantem Matiční reálky, Karel ze čtvrté třídy přešel na kupectví k Adolfovi Wildovi, a dcery? O Boženu se uchází profesor Bartoloměj Navrátil, který po úmrtí řed. Martináka převzal řízení matiční reálky, ale již úřad svůj předal prof. Karlu Bedrošovi, ježto byl mobilisačním rozkazem povolán k okupaci Bosny a Hercegoviny. Boženu má velmi rád — již jí ani nedovoluje, aby hrála v ochotnickém spolku divadelním, jehož byla vydatnou silou! Ale Anička! Po zklamáních tužbách s Oskarem Vojáčkem a s Dr. Vrbíkem chodila, jako by měla probodené srdce, a nyní jest ve Štyrském Hradci u strýce Jana Ustrnula, aby vedla jeho hospodářství za ochuravělou tetu. Než odejela, byla na hřbitově s kyticí pomněnek. Přítel Galaš shledal, že kyticí položila na rov Oskara Vojáčka . . .

Odešla v době trudné — hospodářské poměry rodinné se šinou nad propast. Z více příčin. Mlynářství upadá — mlýn jest zastaralý a nedovede konkurovati s prvotřídními výrobky a zvláště s uherskou moukou. Vodní síla jest nestálá. R. 1863 bylo velké sucho, tak že od 17. června až do 16. prosince se na Prostějovsku mlýnské kolo ani neotočilo, při suchu r. 1868 mlýny stály od 30. června až do konce listopadu, r. 1874 od září do 15. ledna 1875 strouhou netekla ani kapka vody. Napadlo sice mnoho sněhu, ale ten po rozměku vsákl

²⁴⁾ Vápenice čís. 19.

do země, vody nenadělal. R. 1873 bylo vody dosti, ale nebylo mletí — bylo mnoho myší, nejvíce od vesnic Čelčic ku Klenovicím, Chropini, k Přerovu a nazpátek k Tovačovu a k Hrubčicím, a ty zničily větší díl úrody. Pověřiví mlynáři dodnes vzpomínají, že tyto poslední pohromy předpovídaly dni 24., 25. a 26. října r. 1870, kdy po západu slunce se objevila silná severní záře, že podobné Prostějov dosud neviděl . . .

FRANTIŠEK GABRLÍK.

Upadl i význam valchy jako společenského života národního. Měšťanská beseda, kavárna Volcova, žudr i nově zřízené hostince odvedly z valchy řadu stálých hostů, ochabnutí Orlice a Čtenářského spolku, zánik Jungmanna ochuzují kavárnu o příliv ze řady řemeslnictva a sál úhoří. R. 1876, pravda, hrála v něm divadelní společnost Svobodova a po ní Zöllnerka, která po dva měsíce měla žně, že si mohla zaplatiti dluhy, které si nadělala v pražském Kravíně. Vynikala výbornými herci a herečkami: Lierem, Syřínkem, Betkou, Šourkem, Muškem a j. a repertoír měla přitažlivý, mezi nimž byly i hry vynikající: Romeo a Julie, Othelo, Zkrocení zlé ženy, Aria

a Mesalina, Andrea, Hugenotti, Hrabě Essex, Marie Stuartova, Uriel Akosta, Skribeova Sklenice vody a z českých her Státníkova zkouška, Z doby kottilionů, Světa pán v županu, Kříž u potoka. Z operet vynikl Dáblův podíl a Žádný muž a tolik děvčat. Od té doby však jest divadelních představení málo, nedělní zábavy taneční mají značnou konkurenci — a důsledek? —

Novotný rozevřel číslo Prostějovských novin a zahleděl se na inserát, dle něhož se »hostinec a kavárna v brněnském předměstí — 4 pokoje a taneční sál — pronajme třeba hned se vším příslušenstvím«, a pod nímž byl podepsán on, Karel Novotný. Tím přestává býti činitelem veřejného života, jakým byl posud, a s ním s české oblohy spadá další hvězda jako meteor národního probuzení. Vycházejí hvězdy nové — Karel Voják, Dr. Josef Koudela, Josef Vrla a jiní . . . A on? Bude mlynářiti a stane se nakupovačem ječmene pro l. rolnickou sladovnu, pro ústav, jehož byl spolu s Hynkem Čecháčkem a Karlem Černilem v r. 1867 otcem . . .

Od Žeranovské ulice vynořil se František Gabrlík a v ruce nesl nový ciment. Zmužnělý, s nádechem jinošského chmýří pod nosem a zbystřelých očí. Byl již krejčovským tovaryšem a pracoval u svého bratra Jana. Zahlédnuv otce mlynáře, zamířil směrem k obecnímu domu a u mlýnské strouhy otočil, aby nenápadně mohl jíti okolo mlýnice. Rád vidal Karla Novotného, u něhož si vypůjčoval knihy z veliké jeho knihovny, ve které byla nejen lehká četba pro mládež i dospělé — Pečírka, Doucha, Nieritze —, nýbrž i vzácné spisy z Matice české, jejímž byl členem, Mikovcovy Lumíry, Květy, spisy Tylovy, bibliotéka českých románů, obrazy ze života od Jana Nerudy, Historie Girondinů od Lamartina, Almanachy a j. A ještě více lnul k němu, že byl předsedou Orlice a Spolku divadelních ochotníků — Gebrlík byl nadšený zpěvák a tím, co mu v Lužánkách předpovídal P. Kosina, vřelcem divadelním.

»Jdeš si, Frantíku, pro knihy?«, Novotný oslovil tovaryše.

»Přijdu, ale až později. Jdu do měřčího úřadu ocejchovat bratrův ciment. Nebyl u vás Tomáš Navara? K vůli divadlu«. Obdržev na svůj dotaz zápornou odpověď, šel k bývalému klášteru kapucínskému, kde cejchmistr úřadoval. Šel zvolna, co noha nohu mine. Myslil na Navaru, na divadlo.

Navara, sirotek po tkalcovském tovaryši, o rok mladší než on, Gabrlík, získal si ochránce v P. Kosinovi a jeho podporou absolvoval čtvrtou třídu matiční reálky a jest na skoku do třídy páté. Má zvláštní vlohy pro divadelní prkna a se studenty Františkem a Leopoldem Kahánky zřídil divadelní společnost — prázdninovou — a hledá pro ni divadelní sál. Za její členy přibral i tovaryše — jeho, Gabrlíka, a Golda, a stánek uměn prozatím rozbil ve dvoře Otáhalova hostince v Kostelecké ulici č. 133²⁵⁾ v koutku za stájemí hřebčínské stanice. Tam se již hrálo a představení mají své publikum — studenty, učně, tovaryše a jejich děvčata. Hrálo se bezplatně, ale smýšlí se na vstupné. Jenom co by se zřídilo vhodné jeviště a hlediště!

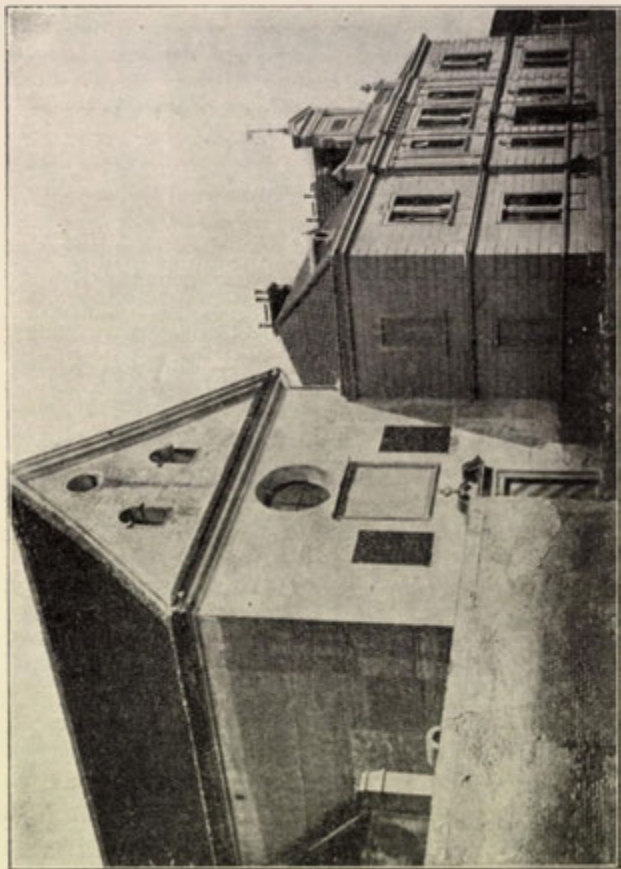
Cejchmistr byl ochoten ciment za chvíli přeměřiti, a vyzval Gabrlíka, aby si počkal. Ten vyšel na dvorek a, zahlédnuv otevřené dveře do podsklepí, vešel do jeho chodby. Byla spustlá, místy vysoko zavalená rumem a sesutinou omítky i cihel, páchla plísní, ale lákala, jakoby v ní doznívalo requiem minulých, zašlých dob. Ty Gabrlíka vždy přitahovaly, a tož prolezl chodbou, až na konec a stanul udiven — vnikl do podzemí kostela, které bylo rozlehlou místností pod celou chrámovou lodí. Světlo do ní padalo se strany zahradní, kde žhavěla výheň vojenské kovárny a kde špinavý komín trčel až nad ohradní zeď kláštera a strašil ulici Žešovskou.

»To by bylo něco pro nás!«, zašeptal Gabrlík a rozechvěn vracel se pro ciment. U valchy zastal Tomáše Navaru, jak pro studentské divadlo vypůjčoval od Novotného knížečky lehčích divadelních her.

»Divadelní sál již mám!«, hlásil nedočkavě, popsal svůj klášterní objev a přesvědčivě se dokládal, že podsklepí lodi chrámové jest pro prázdninové divadélko jako stvořeno. Ale Navara odpíral:

»Zajíček tam české studenty nepustí za živý svět. A, milý synku, divadelní sál jest již připraven, tam, kde hráváme. Studenti nám namalovali papírové kulisy, i papírovou oponu — na této jest postava bohyně, znázorňující božskost herectví — a otázka hlediště také jest rozřešena. Vypůjčili jsme si desky, vozové bočnice, podložíme je pivovarskými bečicemi a parter pro našich 20—30 návštěvníků jest hotov. Loží ne-

²⁵⁾ Číslo 8.

KOSTEL BÝV. KLÁŠTERA KAPUCÍNSKÉHO Z DOBY PO VÝSTAVBĚ
MĚSTSKÉHO CHUDOBINCE.

potřebujeme — měšťani ani generáli k nám nepřijdou! Vstupné ustanovíme na krejcar a na čtyrák a kdo má dřevou kapsu, zaplatí aplausem. Příští neděli zahrajeme hru Divotvorný klobouk . . . Škoda, že Robert Holzer, který má zvláštní talent

TOMÁŠ NAVARA (Z POZDĚJŠÍCH LET)
JAKO MARKUS V „QUO VADIS?“

pro malířství dekorací, není doma — byl by nám namaloval několik scenerií. Také škoda, že již na reálce není Gabriel Fránek a Ezechiel Ambros, rození hudebníci — byli by nám sehnali divadelní orchestr!« . . .

Po odchodu mladých divadelníků prošli okolo valchy dva nadějní pěstouni národní mládeže, kandidát učitelství Viktor Návrat, který byl jmenován definitivním podučitelem na dívčí

škole obecné, a výpomocný učitel Jan Štolfa. Tento má nahraditi učitele Karla Miklíka, který těžce churaví . . . Za nimi mihnul se k Černému dvoru nový městský zvěrolékař František Doczkal z Mohelnice a Novotný se odvrátil, jakoby chtěl varovati: Schmidt se dlouho neudržel, snaže se býti jenom pedálem kasina, a tento skončí stejně, setrvá-li ve stínu piko-vého esa z karetní hry Vincence Proksche! . . .

Ze Žešovské ulice přišel Filip Galaš a přisedl k mlynáři: »Jdu z Výšovic, kdež jsem zařizoval opravu hrobky Prima-vesich. Při tom jsem se osvěžil pohledem na stavbu nové školní budovy — Výšovice se pochlapily!« . . .

Novotný se mu zmínil o epizodě, kterou zažil se studentským divadlem, a Galaš navázal:

»Kulturní ruch, jak vidno, rozehrává tedy již i naše realisty. Olomoučtí gymnasisté naši mohli již dospěti dále — jsou starší. Od Jana Spáčila-Žeranovského vím, že obětují již i na stupních literárního oltáře. Mají studentský časopis, rukopisně vydávaný, a někteří se již uplatnili v almanachu Zoře a v časopisu Koledě. Jsou idealisté a dávají naději, že půjdeme za devisou básníka: dál a dál, výš a výše! Jenom kdyby žádného z nich za srdce nechtyl strojený světobol a jeho důsledky: omrzlost života a nezralý skepticismus, které národně nejsou méně nebezpečnými, než mohamedánský fatalismus. Kéž pevně dojdou k pravému, národnímu idealismu — ten vede k obětavosti a bez národní obětavosti není národního zabezpečení. Světobol, indiferentismus ani světový internacionalismus ho nedocílí! A svádějí ku vědomí osobní nicotnosti, ano i k zoufalství. Nedávno se nám v Brně zastřelil kandidát učitelství, Franta Mézl z Čehovic«.

Od Petrské ulice šla Beata Nemluvilová s mladičkem asi sedmnáctiletým, pomešším, zavalitým, a zastavila u mlýnice:

»Vedu si bratra Benjaminu, který již prošel pátou třídu olomouckého gymnasia. Byli jsme na hřbitově u nešťastného bratra Dra Martina Nemluvila . Benjamin přišel včera večer na noc k »zelenému stromu«, zakončuje tak prázdninové cestování, které podnikl s kamarády Ignácem Poučem z Kyňček a s Ondřejem Přikrylem z Čehovic«.

Galaš, uslyšev jméno Ondřeje Přikryla, jehož znal, zvědavě se obrátil ke studentovi: »A jak jste se sešli?«

»Jsme spolužáci«, odvětil tázaný, »a členové důvěrného

kroužku. Scházíme se, abychom se cvičili národním a vlasteneckým písním a také vydáváme svůj časopis. Ondřej jest jeho redaktorem a píše verše, Ignác jest beletristou a já kritikem. Ondřej sbírá také vojenské písně, u známých vojáků, na olomouckém cvičišti i na mašírkách. Vzali jsme si příklad z vyšších ročníků, kde František Táborský, J. Klvaňa, Jan Spáčil-Zeranovský, Vítězslav Houdek a jiní také mají svůj časopis studentský »Uměnu«. Náš má pěknější jméno — Perly. . .

Novotný se usmál kritické zmínce kritikově a otázal se: »A jak jste cestovali?«

»S Ignácem jsme Ondřeje přepadli v Čehovicích a on, vyškemrav na tatíčkovi papírovou zlatku, šel s námi do Kroměříže a na Buchlov. Pak jsme se stočili až k Ochozi a do Blanska, odtud k Macoše a do Sloupu. Na cestách jsme byli přes týden a do Prostějova jsme včera dorazili bez krejcaru, hladoví a unavení. V Prostějově jsem kamarádům vyprávěl pravdu o mém bratru Martinovi, jak důležitou osobností zde byl, na obci, u turnerů, ve školní radě, a přiznal jsem s lítostí, že se nám odrodil na školách německých. U vrat »Zeleného stromu« jsme se loučili a Ondřej vyhrkl, navázav na moje vypravování: »Teď teprve oceňuji význam českých škol i hříchy těch . . . těch . . . odrodilců«, zařal pěst a ztrácel se kamsi k Trávnícké ulici« . . .

»A účel vašeho cestování?«

»Vlast! Nestačí, zpívati »Kde domov můj!«, třeba domov také znáti« . . .

Po odchodu Nemluvilových prsty lusknul Galaš: »Nyní teprv pochopuji studenta Přikrylového. Včera pozdě večer střetl jsem se s ním za Bedihoštěm, kde si rozhořčeně zpíval. Přiznal mně, že za Trávníckou ulicí zdohonil piváka, sedl mu na zad vozu, únavou usnul a ve spánku honil odrodilce. Hluk v Bedihošti ho vzbudil, on seskočil s vozu, dal se na chodníček k Čehovicím a setrvačně bil do odrodilců — mnil prostějovské — písničkou Františka Douchy, kterou ve studentském kroužku zpívali:

Aj to plémě odrodilců,
světu žal,
až by nad tím pomatením
zaplakal!

Zapřít věrných vlasti synů,
korunou jim krásných činů:
Bože náš, Bože náš,
jakou to čeládku máš!

— — — — —

Pometlo vzít na to plémě,
pohrabáč:
vymítat je mezi plevu. . . .

— — — — —

A když jsem se ho tázal na Frantu Mézla z Čehovic, se-
smutněl: »Škoda ho — psal verše. Mám je v opise«. A já
v duchu jsem se divil, že i na učitelském ústavě jsou despe-
rádi. Či světoboláci? Zítřka půjdu k Přikrylovi a otážu se na
to veršů sebevrahových.

Galaš vykonal, nač se před Novotným chystal, zašel do
Čehovic a v Mézlových verších našel smutek a zoufalství.
Uměle, básnickou inspirací vyvolávané, či opravdženské?

Mézl již 2. února 1877 psal básničku »Dudák« a v ní:

Chodil světem dudák
a byl smuten chudák

— — — — —

Doma je proň hluch
soudádkův ucho . . .

Dne 23. června 1878 napsal:

A ten lesík šumný
jako v celování,
a ten mladík divný
jako ve zoufání . . .

V červnu 1878 zalkal:

Divno ale, divno,
proč té růže květ
rozvíjí se zvolna
po tolik již let?!

— — — — —

Jakž by vůni dala?
opadal již květ,
červem rozhlodán byv
bůhví kolik let!

Nebyla to růže,
nebyl vonný květ,
byl to jinoch červem
hlodán mnoho let.

Jednou ranou zničiv
blaha svého květ,
v propast temnou klesl,
stvořením jsa klet . . .

A zoufalství? Skučí krok za krokem v básničce poslední:

Proplétám se lesem
ve zoufání, ve snu . . .
Ach! zda brzo ve hrob
nepaměti klesnu?

V šumění tu lesy, ve chvění stráň holá, »zoufej, tvore, zoufej!« jako d'áblem volá.	Naslouchej oblázkům v řece hovořícím — pak se nepodivíš bledým mojim lícím!
--	--

Lícím trudem zvadlým,
srdci ledovému,
v rozbouřeném nitru
srdci zoufalému.

Slyš, jak druh ke druhu, slyš! jak šepotají, že prý moje srdce běsy v sobě tají! . . .	V rozčilení běsném podpíraje hlavu, usedl jsem nechtě bouřného u splavu.
---	---

A ta voda jekem
»zoufej, tvore!«, hučí
a ty víchry divé
»zoufej, zoufej!« skučí.

Kaboní se nebe, mračno mráčky pije, křížují se blesky, hrom zas v zemi bije,	hromu rachot temný »zoufej, tvore!« volá — zoufalosti, kdo as, kdo as tobě zdolá?!
---	---

Zbav mne žití trýzně,
budiž poslem smrti:
ať mne blesky siné
v propast bezdnou zdrtí!

Nebojím se pekla . . . vítána mi muka . . .	Mně tam bude volno ve chladném tom hrobě . . .
--	---

Rána revolveru byla hromem — do chladného hrobu klesl
nadějný básník. A těch tehdy Haná neměla nazbyt . . .

V ýbor Matice školské hořce vzpomínal dnův uplynulých od úmrtí ředitele Martináka — starost doléhala v nich na starost. Vypsal místo ředitelské, udělil je dne 1. VII. 1878 Jo-

JOSEF LOŠŤÁK.

sefu Lošťákovi, c. k. profesoru při ústavu učitelském v Olomouci, týž byl v úřadě potvrzen výnosem ze dne 22. VII. 1878 a nastoupiti mohl až 1. září. To bylo již v době velmi rušné.

Rakousko dne 2. VII. 1878 pod polním zbrojmistrem bar. Josefem Filipovičem překročilo Sávu, aby obsadilo Bosnu, co zatím podmaršálek bar. Jovanovič táhl do Hercegoviny. Fanatické obyvatelstvo mohamedánské, které vedl Hadži Loja, hodža v mešitě Burazia, iman a učitel v Sarajevě, postavilo se na odpor a vzniklo krvavé povstání, které neskončilo ani obsazením hlavního města Sarajeva. Sandžak novopazarský okupaci prodlužoval a jítřil mysli. Také v Prostějově, odkud valem chodili lidé do Olomouce, prohlížet si zajaté Turky,

jichž tam bylo 2000, a chodili tam proto, že hanácký regiment měl při okupaci nejtěžší úkol. Výbor matiční toho ve své schůzi vzpomínal a trnul o svého profesora Navrátila. Veřejný rozruch arciť měl také neblahý vliv na odvádění podpor do pokladny matiční a to tím více, že také končilo zákonodárné období sněmovni a že nové volby byly přede dveřmi.

A zrovna v této tísní rodila se ve výboru matičním myšlenka, která měla vzbuditi všeobecný úžas a která byla důležitým mezníkem na rozcestích Prostějova.

Volby sněmovní byly vypsány Janem ryt. z Winklerů pro obce venkovské na den 9. a pro města na den 11. září 1878. První volební střelba začala ve venkovských obcích Prostějovska-Plumlovská, kde proti posavadnímu poslanci vystoupil Tomáš Podivínský ze Smržic, který byl ve schůzi starostů dne 5. VIII. 1878 navržen za kandidáta a pro jehož volbu zřízen byl komitét, v němž byli: Josef Hoch z Hrubčic, Frant. Sedlák z Duban, J. Grmela z Čelechovic, J. Dočkal z Vrbátek, M. Sosík z Určic, V. Beneš z Čehovic a Frt. Vodička, radní ze Smržic. Prof. Deml po svém úspěchu při volbách silničních opřel se o vlivné důvěrníky z Plumlova, Stichovic, Čech, Prostějoviček, Vrbátek, Čehovic, Drahan, Dolních Otaslavic, Krasic, Kralic, Kostelce a pod firmou »Okresní komitét volební« proti Podivínskému získal: Frt. Vodičku ze Smržic, M. Sosíka z Určic a z Hrubčic Františka Hoška. Ti ho ve voličské schůzi prohlásili za svého kandidáta a, opírajíce se o Demlovův význam národohospodářský i o jeho vliv jako předsedy I. rolnické sladovny v Prostějově a Rolnické cukrovarny ve Vrbátkách a majíce pro sebe účinnost Pozora, rozvinuli širokou agitaci.

Hlavním ostnem proti Podivínskému bylo usnesení okres. silničního výboru, jímž se jemu jako předsedovi po 14letém úřadování přiřkla odměna 600 zl., ač jí ještě neobdržel a ač se čekalo, že zemský výbor dotyčné usnesení okr. silničního výboru neschválí.

Hůře se vedlo prof. Demlovi. Na veřejné schůzi důvěrníci Podivínského ostře odmítli prof. Demla, poukazující na jeho nedisciplinovanost klubovní. Časopisy o něm psaly: »Demlovo pohoršlivé, dvojsmyslné počínání si způsobilo mu důtku nejen vlastních voličů na schůzi v Prostějově shromážděných, nýbrž i klubu poslaneckého. A když přes všechny sliby, ústně

i písemně dané, že se bude slušně chovati, setrval na svém pohoršlivém dvojsmyslném jednání, tu dáno mu na jevo, že pozbyl důvěry klubu a že by klub raději viděl, kdyby ho nenavštěvoval, poněvač neví, na čem je s ním a zdali netřeba míti před ním tajemství. A dáno mu to na jevo tak pochopitelně, že jeden poslanec ze stavu rolnického se pronesl v ten smysl, že kdyby jen polovic se mu řeklo, co se řeklo Demlovi, že by okamžitě vystoupil z klubu a složil by mandát. Deml ale toho neučinil, nýbrž chodil nezávan dále do klubu a za zády poslanců našich buntoval se s poslanci protivné strany proti klubu«. V této zprávě bylo snad přestřeleno, ale voličům zdálo se býti věrohodnou proto, že zemský důvěrnický sbor se postavil proti prof. Demlovi a doporučil kandidaturu Tomáše Podivinského. Z okresu vyšlo pak upozornění voličům, v němž mimo jiné psáno o prof. Demlovi: »Klub poslanecký v něj důvěry nemá, že v dřívějších sněmovních zasedáních nebýval ve shodě s ostatními zástupci našeho národa. A u nás? Místo co se měl starat o to, aby v okresu zachována byla svornost, činil on opak toho. On nezná jiného než svoji ctižádost a této své marnosti podřizuje vše ostatní. Volitelé z Duban, Olšan, Čelechovic, Bedihoště, Brodku, Kelčic, Bílovic, Čechůvek, Ohrozimi, Stařechovic, Držovic a Jan Moučka ze Smržic« . . .

Německé kasino si přispišilo s volebními přípravami a již dne 9. VIII. 1878 uradilo se o přípravné schůzi voličské. Nebylo si jisto postupem židů ani správce c. k. okr. hejtmanství, komisaře Eugena Raynoschka. Neboť týž dne 3. VIII. 1878 oznámil starostovi Zajíčkovi, že z místodržitelství dostal příkaz, aby seznamy voličské k volbám sněmovním co nejprísněji zkontroloval, a uložil mu, aby vše potřebné do 19. VIII. jemu předložil. Toť něco nebývalého za režimu ústaváckého, toť příznačno pro novotu — nečekanou objektivitu vládní! Kasino starostlivělo a ani si nevšimlo zatmění měsíce, které dne 12. VIII. 1878 zachmuřovalo Prostějov.

Přípravnou schůzi Němců dne 15. VIII. zahájil Jan Zajíček jako člen centrálního výboru strany ústavověrné, dal za předsedu schůze zvoliti radního Frant. Neudörfla a sdělil přepis Josefa Kühra, starosty z Německého Brodku, že brodečtí voliči se předem připojují k usnesením voličské schůze prostějovské. Na to navrhl 20členný komitét, který by přijímal došlé kandidatury a v další schůzi dne 25. VIII. je oznámil event.

i kandidáta sám navrhl. Do komitétu vysláno členů z Prostějova 17, z Německého Brodku 3. Mezi členy byli ze židů Z. Hamburger, starosta židovské obce Šalomoun Singer a Dr. Trieschet. Ve schůzi voličské dne 25. VIII. sdělil komitét, že se žádný kandidát nepřihlásil a že se ono proto jednomyslně shodlo, kandidovati opětně Jana Zajička. Na tento návrh byla za Zajičkem vyslána deputace: Josef Kühr z Německého Brodku, berní adjunkt Raimund Sluka a inž. Karel Biberle. Ti přivedli Zajička do schůze, on proslovil kandidátní řeč a jednomyslně byl přijat za kandidáta.

V téže době ve volebním výboru strany národní projednávána byla situace volební a voličstvu bylo sděleno, že se kandidatura nabízí Dru Josefu Koudelovi. Němci s kandidaturou byli spokojeni — mladý advokát a neprostějovák proti měšťanostovi Zajičkovi již předem prohrál! Proto s obvyklým bombastem vydali volební provolání, které podepsáno bylo členy volebního komitétu. Avšak ne všemi — nebyl podepsán c. k. berní Tomáš Czech, Zikmund Hamburger, Eman. Poleschensky a Šalomoun Singer.

Provolání kasina uveřejněno bylo v čele Wochenschriftu ze dne 8. září a tamtéž současně v článku »Der Vorspann« ostře i osobně jizlivě útočilo se na Aloise Pořízku, že se v obecním zastupitelstvu domáhal českého zástupce ve volební komisi a při tom tvrdil, že němečtí ústaváci bez židů a bez příprěže německého Brodku jsou menšinou. Jed byl v čele listu, jed byl uprostřed listu, ale z konce listu zazněl výkřik, že jedem má býti otráveno — kasino. Byl tam článek »Avis«, který drkotal zuby:

»Krátkce před uzávěrkou listu se dovídáme, že část israelitského voličstva uzavřela dohodu s českou stranou v tom smyslu, že postaví protikandidáta. Zpráva jest tak ohromnou, že jí nepřikládáme víry, nemohouce pochopiti, jak by se protivné póly, oheň s vodou, mohly smísiti. Je-li však na ní něco pravdy, prohlašujeme ji za manévr, jímž má býti ústavověrná strana rozštěpena, aby se v kalné vodě mohlo lovit. Přes to všichni na stráž — ústavověrní mohou zvítěziti jen heslem: Zajiček!« ...

Kasino tentokráte bylo krátkozrakým — podceňovalo význam svých útoků proti židům v době obecních voleb, nadávky »Bagage« a »maušlování« považovalo za přátelské oslovení,

a nenadálo se, že utlačovaný národovec dovede podati ruku utlačovanému Israelitovi. A s tímto se začalo čítati ve výboru »Matice školské«, který postup zabezpečení reálky viděl také v porážce Zajíčkově. Volební výbor strany národní se myšlenky té ujal a navázal jednání se skupinou Dra Triescheta.

Před svým rozhodnutím, které jistě bude různě posuzováno, vzpomenu si na veškeré předchozí volby a zvláště uvažoval o červnové volbě r. 1870, jejíž volební provolání i pro nastávající volbu v leččems bylo případným. Tehdejší provolání znělo:

»Spoluměšťané! Den 27. června 1870 jest důležitým dnem v novějších dějinách naší vlasti Moravy. Budeme voliti poslance na sněm. Jeho Veličenstvo Císař Pán viděl se nucena rozpustiti říšskou radu, jakož i sněmy zemské, poněvadž tam zasedali z většiny poslanci, jejichž jednání místo aby Rakousko uspořádáno bylo, spíše k tomu bylo spůsobilé nespornost a nespokojenost v celé říši i v jednotlivých zemích rozsévati a z nichž přemnozí dle svědectví samých listů německých jen po tučných úřadech a vyznamenáních se sháněli, starajíce se takto jen o svůj vlastní prospěch. Místo pravé svobody podávali nám lidé takoví svobodu falešnou, která vrcholí v zásadě: Plať, poslouchej a mlč! Následek toho je, že obchod a veškera živnost vážne, an oboje velké daně dusí; že v úřadech sedí muži, kteří ani naši řeč dokonale neznají, že školy jsou úplně v moci vlády, že nenávisť a nesvornost mezi občanstvem panuje.

Naše město čítá 14.000 obyvatelů slovanských a jen ke 2000 židů, a těch, kteří za Němce se vydávají, a přece byl Prostějov zastoupen na sněmě panem Janem Zajíčkem, poslancem, který proti našim zájmům, proti zájmům celé Moravy s našimi největšími odpůrci hlasoval, a který štědré podpory ze zemských peněz městům německým na jejich školy a německým turnvereinům udělovati pomáhal; na Prostějov ale a na jeho školy si nevzpomněl. Prostějov byl dosud zastoupen poslancem, který vždy se hlásil k té straně na sněm, která po našich právech šlapala, a z našich nejsvětějších citů si jen posměch tropila. Strana tato v našem městě a přívrženci Zajíčkovi při této volbě opětne jen pomocí židů nad námi zvítěziti mohou, a museli tak dalece se snížiti a těmto židům slíbiti, že při budoucích volbách do obce budou voleni dva židé do obecního

zastupitelstva. Naše kněze nazývají lidé tito, kteří se židům zaprodali, duchovníckými zpátečníky. A proč? Proto že kněží naši pocházejíce z lidu a znajíce jeho tužby vždy k lidu tomuto se hlásí a jeho svatá práva proti každé zpupnosti a nespravedlivosti neohroženě hájí.

Voličové Prostějovští! Volbou nynější máme dokázati, jestli posavadní hospodářství v zemi a v říši schvalujeme, anebo jestli sobě jiného pořádku přejeme. Ano, přejeme si jiného pořádku! My přejeme sobě svobodu pravou, svůj jazyk v úřadech i ve školách, přejeme sobě býti pány svých kapes: vůbec přejeme sobě samosprávu obce i celé země. My bojujeme nejen pro své právo, ale i o právo a svobodu protivníků, ačkoli oni upřímně snahy naše uznati nechtějí. Neb my přejeme sobě žiti v pokoji a svornosti, což se docílí jen tehdy, když všichni jak Slované tak Němci budeme sobě rovnoprávními a nebude moci jeden nad druhým panovati a jeden druhého utiskovati. My přejeme sobě, aby naším zástupcem byl muž, který ani sliby, ani krásnými slovy velkých pánů, ani záslužnými křížkami, ani vyhrůžkami nenechal se zastrašiti, ale který by neohroženě naše práva hájil a naše zájmy zastával.

Takového muže máme v městě našem; on již roku 1867 nás zastupoval a spolu s jinými upřímnými syny Moravskými Jeho Veličenstvu Císaři Pánu v adrese naše přání, naše tužby a stížnosti předložil. Tento muž, jenž zaujímá první místo v obci jest:

Pan Florián Novák, měšťanosta náš,

jejž Vám voličové Prostějovští k volbě poslance do sněmu vřele doporučujeme. Volte svorně a dostavte se co jeden muž k volbě. Jen svorným a odhodlaným jednáním dobudeme se takového pořádku, po jakémž tak vroucně všichni toužíme.

V Prostějově, dne 22. června 1870.

Roku 1870 byl národní kandidát poražen a pomocí židovských voličů byl zvolen Jan Zajíček — dnes židé, kteří byli ve slovanském svolání tak odsouzeni, sami dnes odsuzují téhož Zajíčka a jsou ochotni ho opustiti, ale za cenu židovského mandátu zemského. Co by's učinil, Floriáne Nováku, v této situaci? Jistě by's oplatil své i naše porážky a přijal by's záruční slib, že tvá milá Matice školská pomocí této porážky zbaví se na sněmu odpůrce české reálky. A tož: pomstíme tě!...

V den svého volebního svolání dne 8. IX. 1878, kasino se zatlásko jako osyka — Dr. Josef Koudela v Prostějovských novinách oznámil voličstvu, že se nabízené jemu kandidatury na sněm zemský vzdal, a vyzval voličstvo národní, aby svorně volilo toho, koho voličská schůze dne 8. září o 2. hod. odpol. v sále Josefa Volce za kandidáta navrhne. A ve schůzi té za kandidáta byl navržen židovský advokát Dr. Adalbert Trieschet!

Voličstvo arciť bylo překvapeno tak, jako kasino, ale zvěděvši, že by národní kandidát hlasy Německého Brodku byl poražen a že volbou Dra Triescheta zpečetěna bude porážka Jana Zajíčka a tím na sněmu uvolněna jedna z brzd pozemšťení české reálky, uznalo taktiku volebního výboru za prospěšnou a rozhodlo se k usilovné agitaci pro zvolení Dra Triescheta.

Pro Němce to bylo hroznou ranou a ta smrtelně se zakrvácela volbou v obcích venkovských dne 9. září. V moravsko-slezských enklávách byl za kandidáta opětně přijat Dr. Zaillner, ale v poslední chvíli vydán byl leták, objasňující jeho účast na poškození státu a akcionářů mor. centrální dráhy i činnost jeho advokátní, a mandát poslanecký se bortil. Kněží, kteří Dru Zaillnerovi nezapomněli, jak se vyvyšoval nad arcibiskupa, a jak s Bischofskopfu šilhal ku protestantskému Berlínu, vybrali za kandidáta vlivného rolníka, důvěrníka Zaillnerova, a Dr. Zaillner se skácel — při volbě byl poražen ústavák a zvítězil majitel dědičné rychty Arnošt Peschke...

Porážka Dr. Zaillnera byla Prostějovu znamením, že němečtí liberálové ztrácejí půdu pod nohama, a byla pokynem voličům nerozhodným, aby se neztotožňovali se Zajíčkem. A výsledek? K volbě dne 11. září dostavilo se z 944 voličů jen 655, z nichž dalo své hlasy Dru Adalbertu Trieschetovi 358 a Janu Zajíčkovi 297. Byl tudíž za zvolena prohlášen Dr. Adalbert Trieschet.

Prossnitzer Wochenschrift voličské hlasy analysoval takto: Dr. Trieschet dostal od poplatníků slovanských 219 a od židovských 125 hlasů, 4 od kněží křesťansko-katolických a 10 od virilistů. Zajíček dostal od virilistů 38, od židů 10 a od křesťanských poplatníků 249 hlasů...

Po volbě bylo mnoho jásotu, že nejnebezpečnější odpůrce strany národní konečně zase byl poražen, a Jos. Vrla nadšeně řečnil před volební místností c. k. okresního hejtmanství. Ka-

sino se chvělo smutkem i zlostí nad dvojnásobnou ztrátou. Prímý styk jeho se sněmem byl zničen, význam prostějovského německví uveden v pochybnost. A či vinou? Nešťastného velíkášství dvou, tří osob a nerozvážného výbuchu, který prozradil, že němečtí liberálové jsou většinou antisemité.

Tak také ozvěna zavolala z německých časopisů — neúspěch tento ostře byl v nich kritisován a odsuzována nešťastná politika neschopných vůdců prostějovských. *Schönhengster Zeitung* z Moravské Třebové útočil přímo na Zajička, že se dal svést špatnými radami Dra Zaillnera a zrušil slovo židům.

Schönhengster Zeitung o tom napsal mezi jiným: »Že Zajiček, samovládce všech Prostějovanů a drahý mazánek ústředního volebního výboru, tak skvěle propadl, připisovati dlužno jediné jeho věrolomnosti a politickému nevděku, ku kteréžto ošklivé zásadě vládní se špatnými radami navzdor dekoraci své železnou korunou taktéž ve svém volebním okrese propadlého Dra Zaillnera svéstí nechal. Čestný muž drží své slovo, a to tím spíše, je-li měšťanostou, i naproti židům, kterým se dvě místa v obecním zastupitelstvu slíbila, na to však se proti takové volbě všemi donucovacími prostředky agitovalo. *Deutsche Zeitung* praví vším právem, že věrolomnost svého vlastního pána porazila. Že nesnesitelná nadvláda jedné kliky v Prostějově konečně je zlomena, která nejen proti židům, nýbrž i proti úřednictvu a jiné inteligenci se zpupností bezpříkladnou vystupovala, je pokrokem, sblížení se strany ústavní se Slovany, zajisté žádným krokem zpátečným. Pro každý případ kráčí Prostějov v čele ostatních měst, v nichž při nejbližších volbách obecních, jmenovitě v Brně, podobná asi překvapení se dostaví. Všude konečně dovede zvítěziti zásada: »S poctivostí nejdál dojdeš« nad zásadou politické zrady« . . .

Po volbě bylo dne 15. IX. 1878 v Prostějovských novinách uveřejněno úmrtní parte v černém rámečku: »Svrchované vůli voličstva Prostějovského zalíbilo se, osvědčeného »přítelíčka« lidu a někdy i přespočetného »spolupracovníka« našeho listu Jana Zajička, doposud purkmistra v Prostějově, z mandátu poslaneckého vyhoditi a k d'asu ho poslati. Utrpení jeho trvalo sice jen čtyry dny, bylo však za to krutější. Nic nepomohly recepty od velkých doktorů po telegrafu mu posílané, nic nepomohlo komandíčko, dříve vždy s úspěchem užívané; marnou byla přízeň politických úřadů až k veřejné agitaci sahající;

marnou byla sedmičlenná komise, jménu Zajiček se klánějící, marnou konečně byla i »přípřež« Brodecká; ani ta nedovedla ho více vytáhnouti z bryndy, do které ho vůle voličů z křesla poslaneckého svrhla, načež Dr. Zaillner povzdýchl si: »musíme tam všichni«. Dne 11. září o 3. hod. odpoledne dokonala p. Zajiček dráhu politickou a jásoť voličstva Prostějovského zvonil mu hrany. Politický pohřeb jeho odbývati se bude tehdy, až i z domu obecního vynešen bude jako politická mrtvola. Voličstvo Prostějovské zveme již nyní, aby se v dobu patřičnou k politickému pohřbu p. Zajička v počtu co nejhojnějším dostaviti neopomenulo. Zádušní mše svatě za něho slouženy nebudou, za to ale zpíváno bude slavnostní Te Deum laudamus na poděkování, že zbaveno bude město největšího kazimíra svého. K čemuž nám dopomáhej Bůh a uvědomělost voličská!« ...

A dále Prostějovské noviny napsaly, že volbou Dr. Triescheta »byla zlomena vášnivá zpupnost a slepé stranictví, a učiněn první krok na dráze smírného dohodnutí, které jedině tvořiti může pevný základ dalšího zdárného spolupůsobení všech stran a národů«. Zmínivše se k tomu o porážce Dra Zaillnera, dodaly: »Ze sněmu jsou vymýtěni dva největší protivníci strany národní« ...

O volbě Trieschetově debatoval jeho koncipient Dr. Josef Horák s JUC. Gustavem Zweigem a zmínil, že do poslední chvíle nevěřil opravdovosti nevolby židovské. Čekal, že úder kasina na buben liberalismu a jméno Zajičkovy bude pro židy tím, čím na faraona byla Mojžíšova hůl, proměněná v hrozivého hada.

Gustav Zweig se usmál: »Mojžíšova biblická hůl? Vlašský profesor Pancerie na universitě v Neapoli přednášel o hadech rodu Naya, jichž několik přivezl sebou z Egypta. Hadi tito mají tu zvláštnost, že zůstanou nepohnuti jako kámen, jako hůl, když se v týlu na určitém místě a v jistém směru smáčknou. Stisknou-li se v tomtéž místě ve směru opačném, obživnou opět. Mojžíš před tisíciletím znal tuto vlastnost hadů Naya a provedl tento »div« před očima faraona, proměniv, jak bible píše, pevnou hůl v hada. My židé — snad již i Wessel — to víme, známe a proto jsme na »div« s hadem Naya, vyhozeným z kasina, ničeho nedali. Eskamotáž již na nás nepůsobí...«

Volby za skupinu venkovskou zúčastnili se 83 volitelé, dali

Tomáši Podivínskému 48 a prof. J. R. Demlovi 35 hlasů a za zvolena prohlášen byl Tomáš Podivínský, rolník ze Smržic.

Okres měl tři mrtvolý poslance . . .

XVI.

Wessel šel s hausírníkem Terschem po aleji a před branou plumlovskou se s ním zastavil a zářícím zrakem zahleděl se ke Zwingru. Připomenul si opět potupu, kterou ústavověrný agitátor Weigel učinil náhrobkům židovským, a jako starozákonný prorok mluvil k druhovi, vzpomínaje mu voleb sněmovních a porážky prostějovských liberálů:

»Slyšel a zaradoval se Šion a zaplesaly dcery Judské — oni svázání jsou a padli, my pak vstali jsme a pozdvížení jsme . . . Dobyť jest Babylon, zahuben jest Baal, přemožen jest Merdach, modly jeho . . . Kámen, který zavrhli stavitelé, ten učiněn jest v hlavu úhelní — vezměte žalmy a dejte sem bubny, žaltář veselý s harfou, trubte troubou na nov měsíce! . . . Zemdlel násilník, za své vzal posměvač a poraženi jsou všichni, kteříž bděli nad nepravostí . . . Chroust roztáhl se a odletěl! . . . A co nyní, Terschi? Podle svatých slov: když zuřili proti mně, pýcha jejich vstoupila v uši mé, proto dám kroužek v chřípě své a uzdu ve rty jejich . . . Bič na koně a ohlav na osla a prut na hřbet nemoudrých!« . . .

»A přiznají-li svoji křivdu proti Israeli?«

»Sedm dní obětovati budou kozla za hřích na každý den . . . Ale já již nepřivolám jejich Tobiáše, aby pomazal bělmo mé žlučí ryby. Bělmo s očí mých již nespadne jako mázdra vařečná — mne volá vidina Sionu a ta dosud jest vábnější za bělmem nežli bez něho« . . .

Ale Němci v těch dobách nebyli ochotni obětovati kozly pro usmíření Israele, a hleděli se dohodovati s Čechy . . . Hlavní redaktor Neue freie Presse Etienne psal o nutnosti smíru liberálních Němců s Čechy, kteří vážně jednali o vstupu na radu říšskou a z nichž již i Staročeši dne 24. září 1878 vstoupili do českého sněmu, jehož se od 22. VIII. 1867, tedy po 11 let vzdalovali. Etienne dovozoval: jak Češi přijdou na radu

říšskou, spojí se s protiliberálníky a liberální Němci zůstanou v menšině. Proto také Dr. Fischhof navázal styky s Drem Riegrem a v Emmersdorfu u Wörthského jezera konal s ním porady.

Výbor Matice školské využil tísně Němců a podal novou žádost na sněm za vydržování neb alespoň za podporování české reálky z prostředků zemských...

Sněm v zasedání říjnovém setrval formálně na dřívějším svém odporu proti prostějovské české réalce, a většina školního odboru navrhla, aby se přes petici přešlo k dennímu pořádku. Menšina výboru navrhla podporu 4.000 zl. Ale směrnice většiny již nevytrvala, lámala se. Prostějovské noviny o tom dne 20. X. 1878 napsaly:

»Dva z největších odpůrců české reálné školy v Prostějově, »šlechetní« bliženci a »drazí« spoluobčané naši Dr. Zaillner a Jan Zajiček pozbyli z vůle voličů mandátů svých. Nedovedli více zameziti obrat k lepšímu. Jindy posl. Dr. Fux, podáváje o prostějovské petici zprávu, neopomenul nikdy žluči své proti Slovanům vůbec, proti nám Prostějovským Slovanům pak zvláště, uzdu pustiti; letos však neučinil toho více, nýbrž přednesl klidně zprávu: návrh většiny odboru finančního a školského, aby se přešlo přes žádost k dennímu pořádku. Zpravodaj menšiny Dr. Mykyška navrhl, aby byla česká reálka v Prostějově převzata úplně ve správu zemskou, aneb aby poskytnuta jí byla podpora 4000 zl. z prostředků zemských. Ježto na ten čas nebylo naděje, že by návrh menšiny dosáhl většiny, Dr. Mezník učinil návrh zprostředkující, důkladnou řečí doporučiv, aby se petice odstoupila zemskému výboru k uvážení a k podání návrhu pro příští zasedání«.

Návrh tento podán byl po předběžném vyjednávání zákušním, na které mělo příznivý vliv poslední usnesení říšské rady, cisařské schválení 4000 zl. subvence z prostředků státních a následné doporučení místodržitelovo, navázané jednání mezi Čechy a Němci o možnosti spolupráce v Praze i ve Vídni. Tedy celostátní situace politická. Důležitou podporou jeho bylo, že v klubu liberálních poslanců nebylo více hybné síly dřívějších poslanců z Prostějova a že Dr. Trieschet potvrdil potřebu i úspěšnost české reálky.

Posl. Dr. Trieschet pravil: »Svou vědou a svou výmluvností vysoce slavený poslanec na radě říšské srovnal to se svým

pravým německým smýšlením a se svou ústavověrností a považoval to na zásadě spravedlnosti a humanity za nevyhnutelné, by se za podporu slovanské reálky v Prostějově zasazoval, poněvadž vyšetřování, která vysoká vláda o tomto ústavu zavedla, s tím výsledkem se potkala, že všem požadavkům vyhovuje, které se na střední školy toho druhu vůbec činiti mohou, a poněvadž vyšetřování tato dále důkaz podala, že tato střední škola reální vzdělání mezi lidem šíří a že v tomto směru k obecnému blahu pracuje. Já, který tyto poměry z vlastní zkušenosti znám, který vím, jak slovanské obyvatelstvo bez výjimky se vši přítulností a oddaností této školy se přidružuje, který vím, s jakou oddaností a obětivostí ředitel a učitelský sbor této školy, při nejistém postavení její, každý svému povolání vyhovuje, a jak vždy jakožto nejvyšší cíl má před očima, by z mládeže, svému řízení svěřené, vychovával lidi mravné, zákony ctící, já nemohu jinak, než přiznati se k těmto zásadám, které byly měřítkem vysoké rady říšské při povolování podpory.

Pomijím další důkazy, kterými bych potřebnost tohoto ústavu vyučovacího pro slovanské obyvatelstvo prokázal, a přidávám se k návrhu Dra Mezníka, při čemž vyslovuji přání, by se vyjednávání ve vyšetřování vysokého zemského výboru podařilo, záležitost této školy takovým způsobem vyřídit, by obě strany shledaly, že zájmů jejich jest šetřeno.

Touto řečí vyvráceny byly pomluvy a osočování dřívějších poslanců z Prostějova i časopisů kasina, jimiž se po léta hlásalo, že česká reálka jest zbytečnou, občanstvu nežádoucí, mladým lidem i státnímu životu nebezpečnou a vzdělanosti škodlivou.

Avšak ještě z jiné strany dostalo se české reálce uznání, ano zrovna skvělého vysvědčení — z úst moravského místodržitele. Týž po ukončení debaty ujal se slova a pravil: »Záležitost této školy byla téměř v každém zasedání předmětem podrobného jednání. To jakož i námitky, proti škole té činěné, pohnuly mne, že jsem jí svou zvláštní pozornost věnoval, i dal jsem školu tu opětným inspekcím podrobiti. Výsledky těchto inspekci znějí v ten smysl, že škola čteně jest navštěvována, že řízení její jest dobré, že učitelský sbor s pilností a horlivostí povinnosti své vykonává, že výsledky vyučování jsou velmi uspokojivé a že také ohledně disciplíny nemůže se nic lepšího

přáti, jedním slovem, že tento vyučovací ústav, potažmo sbor učitelský, s horlivostí a prospěchem se přičiňuje, by své úloze jak co do vyučování, tak co do vychovávání dostál. Tyto příznivé výsledky inspekci pohnuly mne, že jsem pro školu tu podporu navrhl, která Nejvyšším rozhodnutím ze dne 2. srpna 1877 s ročními 4000 zl. na 3 roky povolena byla. Jsem sice dalek toho, abych usnešení sl. sněmu předstíhal, poněvadž jedná se to o nároky na prostředky zemské, avšak dovoluji si doložit, že když říše školu tu podpory hodnou shledala, zajisté by také od vysokého sněmu laskavého ohledu zasluhovala« . .

Reč místodržitelova dotvrdila, že v zákulisním jednání se uplatnily mocné vlivy vládní, a důsledkem bylo, že zpravodaj většiny i zpravodaj menšiny vzali své návrhy zpět a že sněm jednomyslně přijal návrhy posl. Dra Mezníka. Tím zásadní zamítavé stanovisko Němců proti české reálce padlo a kdekdo byl přesvědčen, že zemský výbor se zařídí podle posledního výroku místodržitelova.

Jenom prostějovské kasino, které výsledkem jednání sněmovního bylo ohromeno, pokoušelo se strkat hlavu do písku a dělati pštrosa — ve Wochenschriftu napsalo: »Mezi Čechy a Němci dle Tagblattu zprostředkoval Dr. Trieschet, jenž měl skoro nadšenou řeč pro Matici školskou, kterážto řeč však učinila dojem jen na straně Slovanů. Prostějovští Němci čekali, že se o Matici zasadí dle slibu, svým mandantům učiněného, ale nedovedou si vysvětliti nadšení Dra Triescheta pro Matici. Jsme přesvědčeni, že jeho námaha skončí s entusiasmem i bez něho stejně — negativně. Nás těší, že sněm dodržel dřívější směrnici k Matici a že se ukázalo bajkou, jakoby poslanci prostějovští (Dr. Zaillner a Zajiček) byli znemožňovali požadavky Matice školské« . . .

Ve straně národní zvedaly se ustarané hlavy a vděčně vzpomínaly správné poslední devisy řed. Martináka: říšskou radou ke sněmu a sněmem k obci! Všude se tušilo, že osud české reálky bude rozhodnut příznivě a čekalo se, že vliv reálky na život národní sesílí — noví profesori, Celestin Sommer, Jan Bažant, František Radoch, Tomáš Štětka a Václav Spitzner, nastoupivší ve školním roce 1877-78, byli nejen odborníky ve svých vědách, nýbrž i společensky neobyčejně působiví. — Soudilo se také, že k posavadním mrtvolám r. 1878 přibyla ta

největší — mrtvola německo-liberální všemohoucnosti. O tu se netruchlilo, ale staré vlastence jímala obava o mrtvolu další — Karel Novotný přestal býti hlavou dlouholetého střediska národního na valše. Hostinec a kavárnu její najal František Nerke, který nebyl národně spolehlivým.

Také v zámku byla mrtvola — v říjnu zemřel Fortunát Hofman, první občanský majitel zámku a nyníjší jeho výměník ve věku 81 let, který byl po léta upoután na lože. Truchlili po něm dva jeho strážní andělé — stará služka Evička, která skoro celý týden předla, a hospodyně Marijánka, která šňupávala z kulaté tabatěrky s odtáčivým víčkem a nabízela šňupecčky . . .

Z Němců nejvíce byl zdrcen Dr. Zaillner, který začal chápati, že jeho maršálská hůl, po které sahával, uniká, jako by ji od něho odtahovala magnetová hora, a že ten Brocken, na kterém přál Zajíčkovi osudovou noc Filipo-Jakubskou, padá na jeho vlastní hlavu. Za to Jan Zajíček alespoň na venek nosil hlavu zdviženou a chodil hrdě jako dříve. A při tom pamatoval na budoucnost.

Přispěl k tomu, že Dru Trieschetovi přibyl židovský konkurent — nový advokát Dr. Osiáš Witenberg, který otevřel kancelář »u tří mouřenínů«. Dále umožnil novému staviteli Aloisu Lukavskému, že si zakoupil stavební místo na bývalé štěpnici a zavazoval si řezníky.

Josef Nový, Jan Sonnevend a Martin Nutz jménem všech řezníků zažádali o přestavbu jatek. Jatky nejsou okrasou města, naopak je hyzdí, ale posavadní pokusy o meliorování zůstaly bezvýsledny. Proto nově navrhuji, aby východní polovice jatek byla přeměněna na 12 krámků, vedle sebe položených, s pěknou fačádou; pod nimi mají býti umístěny lednice. K tomu však jest potřebí, aby obec řezníkům postoupila holou zeď, jatky na východ zastavující, a 2 metry plochy k Sádkám, tak že by vchody do jatek byly do sádku před budovou německé reálky. V krámkách budou jen prodejny masa a proto odpadnou obavy o závary zdravotní. Reálce vaditi nemohou — nevadí jí tam ani trh zeleninový, ani hrnčíři, ani bednáři, ani tvarůžkáři, kteří tam prodávají. Podél jatek zřídí se trottoir. Ve schůzi obecního zastupitelstva dne 25. X. 1878 referoval o této žádosti prof. Riedl a doporučil ji, posta-

vi-li se stavba jako celek během roku. Při hlasování byla rovnost hlasů a Zajíček rozhodl ve prospěch řezníků.

Chtěl si také nakloniti občany z Hliník, kteří žádali, aby ošklivá kolna vojenská na seno a slámu byla zrušena, obecní výbor povolil na její výkup 1000 zl., ale k dohodě s vojenským erárem zatím nedošlo. Za to se vzpomnělo na dávný požadavek rolnictva v otázce kasárenské.

Zřízen byl odbor pro stavbu jezdecké kasárny, sestávající ze členů prof. Riedla, Františka Wichterle, Josefa Vrly, Dra Kolovrata a Karla Schmidy. Ten se za předsednictví Dra Kolovrata usnesl, podati zemskému sněmu petici, aby země vystavěla v Prostějově kasárna pro regiment ev. pro celou divisi kavalerie, k čemuž by obec přispěla 20.000 zl. Získala by je prodejem staré kasárny na Mariánském náměstí. S peticí se vyšle deputace k zemskému výboru a ke generálnímu velitelství v Brně, dle potřeby i k ministerstvu války. Usnesení odboru bylo schváleno až na ochotu obce k příspěvku 20.000 zl., kterýžto byl z petice vyškrtnut, a do deputace byli zvoleni Dr. Kolovrat a František Wichterle. Ti přinesli zprávu, že zemský výbor již dávno určil místa, kde se kasárna mají stavěti, a Prostějov mezi nimi není. Bylo-li by však město ochotno přinést oběti, bude se s ním pro příště počítati.

Rozpočet obecní na rok 1879 byl schválen bez obtíží — strana národní po výsledku sněmovního jednání počínala si opatrně, aby ničím nerušila očekávané vyjednávání reálkové a čeští členové projevíli při tom péči o rozvoj města. Alois Pořízka při jednání o převzetí stavby krámků v plumlovské bráně vytýkal, že si městská rada nevynutila, aby 2—3 m bylo ustoupeno do zahrady střeleckého spolku. Zajíček to omlouval tím, že střelecký spolek s terčem odstoupil na největší míru. Sympaticky přijat byl návrh Josefa Waita, aby se uvažovalo, »zda by nebylo možno, zádržku vody ve Zlechově aneb někde jinde položití«, za to odmítnuty byly jeho výtky, že »zdejší policie za mnoho nestojí«, jakož i jeho návrh, aby se pro policii vypracoval statut.

A ku sklonku roku Zajíček překvapil celé město i venkov — dne 22. XII. 1878 věnoval české reálce 180 zl. na učebné pomůcky. Nový c. k. okresní hejtman Ludvík svobodný pán z Türkheimu mimoděk si při tom vzpomněl, že místodržitel a po něm i sněm zaujali k české reálce příznivější stanovisko,

a otázel se sám sebe, zda již také měšťanosta Prostějova neplave s proudem. Byl by mezi tak nápadnými dárci reálky, kdyby ještě byl c. k. okresním hejtmánem Jan Rupp, tchán jeho dcery? Určitěji byl by si vysvětlil Zajičkův dar, kdyby si byl připomenul, že Zajičkův dar byl Matici školské dán v době, kdy na obci byl přípis zemského výboru mor. ze dne 23. XI. 1878 č. 23491, zaslaný současně výboru Matice školské o vyšších reálných školách českých v Prostějově, a že »vyzval především obecní zastupitelstvo města Prostějova, aby se vyjádřilo, je-li na základě zásad, sněmovním usnesením ze dne 19. X. 1869 ve příčině zřizování a udržování středních škol zem. ustanovených, které ve přiloženém formuláři smlouvy do podrobnosti jsou vylíčeny, aneb snad s výhradou přiměřeného pozměnění těchto ustanovení smlouvy, hotovo, ve příčině převzetí řečených vyšších reálných škol ve zprávu zemskou a příštího jich udržování na obecní a zemské útraty vejíti se zemí moravskou ve přiměřenou smlouvu, při čemž by školní budova, ač jest-li tu jaká, náradí a sbírky učebných prostředků převzaty býti musely na základě zvláštní smlouvy, mezi městskou obcí a spolkem Matice školská učiněné«.

Zemský výbor změnil frontu a v důsledku toho změnil ji také Zajiček a s ním změnil ji i obecní výbor, který tolik byl odkázán na blahovůli zemského výboru. A včas projevená přízeň leckde může takticky naznačovati: Já nic, já muzikant — zloduchy byli ti druzí! . . .

XVII.

Rok 1879 začal pro Františka Mareckého mrzutě — vraždou v obecním domě. Po novém roce ráno shledal, že v kancelářích není zatopeno ani poklizeno, šel pro špitálníci Marii Hamplovou, která měla na starosti úklid kanceláře, a našel její komůrku zamčenou. Zavolal zámečníka, dal otevřít dveře a našel špitálníci na zemi mrtvou. Shledána u ní rána tupým předmětem na kost čelní.

Na tento výjev si vzpomínal, když se na obecní dům ubíral okolo nově dostaveného domu Arnošta a Karolíny Spurných²⁶⁾,

²⁶⁾ Žerotínovo nám. č. 10.

který také byl postaven proti původnímu regulačnímu nákresu a přispěje k nesprávně řešenému vjezdu do vnitřního města — přílepek mydlárny Pichlerovy zůstal! Dr. Zaillner, který ze Zámeckého náměstí na krátko přenesl kancelář k Buchtům vedle »zlatého jelena« a kde prý byl rozčilován hojnou návštěvou a stálým českým hovorem v závodě krejčího Josefa Kondrátka, u Spurných otevře advokátní kancelář a od dubna bude z ní přímo hleděti do nových místností kasina, které se přestěhovalo do prvního patra domu Františka a Josefiny Spurných. A stěhovalo se tam skromně — co to bylo honu, křiku a chlubitosti, že si kasino postaví divadelní sál s místnostmi spolkovými, a dnes jest rádo, že za koncese na účet regulace města, kterých se dostalo stavebníkům, výhodně sedí v nájmu!

Dru Zaillnerovi jako politikovi jest asi hodně nevolno. Jednání Dra Fischofa s Drem Riegrem ztroskotalo o odpor Dra Herbsta, který se vymluvil, že nemůže býti pro smír, poněvadž Čechové nový most podskalský v Praze nazvali mostem Palackého, co zatím krise vlády ústavácko-liberální dospěla až tam, že dne 16. února 1879 bylo ministerstvo Auerspergovo propuštěno a dne 18. února jmenováno přechodní ministerstvo Stremayerovo, v němž hlavní osobou jest ministr vnitra hrabě Taaffe, muž budoucnosti. Toť lze nazvati definitivní porážkou strany liberální a počátkem součinnosti protiliberálů s těmi nenáviděnými Slovany. A co jiného než porážka liberálů jest úspěch Matice školské? I na obci! Ve schůzi dne 14. I. 1879 sdělil měšťanosta výměr mor. zemského výboru ze dne 23. XI. 1879 stran petice Matice školské a prohlásiv, že záležitost ta zasahuje hluboko do záležitostí obecních, dal zvoliti sedmičlenný výbor, který by ji prozkoumal. Učinil to dosti nerad a nespěchal s vyřízením, tak že zemský výbor dne 6. III. 1879 skoro vyčítavě urgoval, aby jemu bylo odesláno žádané vyjádření.

Není divu že byl nerad. Od voleb má těžkosti se židy, které hledí usmířiti, ale také s »muži středu« má obtíže a obává se i o jiné měšťany. Vždyť volby se zdrželo 289 voličů! Starosti mu dělá hlavně František Wichterle. Ten, pokud on, Marecký ví, jest již nepřítelem Zajíčkovým i jeho režimu. Cesta tohoto muže jest vzestupnou. Po sollicitátorství u notáře Einaigla ujal se zkrachované plynárny a jako její ředitel učinil z ní podnik města důstojný i rentabilní a dnem 1. I. 1879 zařídil se svým

švakrem firmu Wichterle & Prochaska a otevřel dílnu na vyrábění hospodářských strojů, jmenovitě ale dílnu na opravy. Začal s malým počtem dělníků, ale hned na základě solidním a venkov počítá s ním při žentourech, mlátičkách, řezačkách a strojích secích. Při jeho rozvaze a vytrvalosti i podnikavosti čítá se již dnes s tím, že stvořil podnik, který může vyrůst ve velkozávod a mítí netušený vliv na osudy Prostějova. On asi míní stejně, ježto již dnes při výchově svých synů, 12tiletého Lamberta a 9tiletého Karla, se tou směrnicí řídí . . . Zajíčkovi asi neodpustil, že byl k české realce nesmířlivým, a že za jeho úřadování tak mnoho jest při stavbách i jinde protěžován jeho příbuzný, stavitel Biberle, a že všechny dodávky stavebního železa dostávají se jen obchodu Zajíčkovu. A co více — Wichterle vždy usiloval o řešení humanitních úkolů obce a sotva zapoměl na svůj neúspěch se zřízením zastavárny při obecní spořitelně, která prospěti měla těm nejchudším. Obec předešli socialisté, zřídívše spolek »Zastavárnu«, ale ti zastavárny neudrželi, a kdo tuto sociální otázku rozřeší? Národovci! V Úvěrním spolku záložně, kdež při valné hromadě 4. III. 1878 za předsedu zvolen byl František Možný. Správní rada ústavu se rozhodla uskutečniti to, na čem obec i socialisté klopýtli, připravila návrhy na změnu stanov záložny, umožňující zřízení zastavárny, dala je podepsati 103 podílníkům a změna jest již 11. února 1879 zapsána do rejstříku společenstev a ústav má rozšířený název: »Úvěrní spolek záložna a zastavárna v Prostějově«. V důsledku nových stanov zažádal spolek o povolení zastavárny a činí pro ni přípravy. Takové úsilí Wichterlovi imponuje a on jistě se opět sblíží se stranou národní, k čemuž i venkov u něho bude působiti. Zjevný začátek učiněn byl asi tím, že se Wichterle vzdal členství obecního výboru, což bylo ve schůzi 12. III. 1879 vzato na vědomí . . .

U aleje se Marecký vytrhl ze zamyšlení — u rohu kavárny Belloniho spatřil Karla a Karlu Vojáčkovy, k nimž z aleje běžela malá Olga Chmelařová. Marecký pozdravil a zašel do kanceláře.

»Co pak, Olgo, jsi tak rozčerveňalá jako pivoňka?«, šel děvčeti vstříc Vojáček.

»Z odtrumfnutí. Kamarádky, co chodí do německé školy, se mně smály, že jsem »böhmischer copák« a že z české obecné školy to nedoběhnu ani na kaprálku.«

»A co ty na to?«

»Sekla jsem je, že ony jsou »německé myši« a já že budu nad ně — mohu jít na měšťanku ke strýčkovi Šlerkovi do Příbrami, ale k myším nepůjdu!«

Karla Vojáčková pohladila děvče po tváři, vzala je za ruku a loučila se: »Vyříd' si, Karle, svoje u ředitele Lošťáka a já si zaskočím k paní Koudelové«.

Adéla Koudelová, sličná a milá paní, dobrosrdečného úsměvu a zářících očí, ráda uvítala hosti, Olze připravila zábavu obrázkovými knížkami a Kozenovým atlasem a s lékárníkovou načala rozbor místního, hlavně spolkového života, pro který již dříve ji získala. Sotva přišla do Prostějova, stala se pokladní ve Vlastimile a byla podporou snahy, aby skladatel P. Pavel Křížkovský z Olomouce přijel do Prostějova k lednovému koncertu roku 1878, na němž se nadšeně zpívala jeho skladba »Pastýř a poutníci«. Po odstoupení Eleonory Martinákové z předsednictví Vlastimily ona, Adéla Koudelová, byla ve valné hromadě dne 10. listopadu 1878 zvolena předsedkyní. Obětuje ji nejen své duševní síly, nýbrž i podporu peněžní, a získává členky činné — Žofii Hrubanovu, Františku Tomíškovu, Annu Možných a j. Oporu má ve členech výboru, místopředsedovi P. Karlu Bedrošovi, Beatě Nemluvilové a Růženě Volcové a v součinnosti nových profesorů, hlavně Celestina Sommra a Tomáše Štětku, kteří jsou nadšení hudebníci. Spolek má již 33 síly výkonné a 58 členů přispívajících. Vnitřní život spolku, bohužel, dosud vážne zrovna tak jako v Orlici. Její předseda Karel Novotný churaví —, byl ve valné schůzi dne 6. I. 1879 jmenován čestným členem a za předsedu zvolen její, Adély Koudelové, manžel. Zpěváků jest málo, finance spolku chatrné a jen předseda obětavě je udržuje v rovnováze. Lépe jest v Měšťanské Besedě. Po Dru Fanderlíkovi se v předsednictví vystřídali MDr. František Bittner a Max Vítěz, nyní je zastává Dr. Koudela.

»Ale předsednictví ve Vlastimile a v Měšťanské besedě považujeme za svůj přechodný úkol«, naznačovala hostitelka. »Rozvoj těchto spolků a s nimi i obrodu národního života vidíme ve vaší dvojici, v Karlu a Karle Vojáčkových, a vy volky nevolky musíte se na to připravovati. Hlavně v Měšťanské besedě, do níž se po odstupu Karla Novotného z valchy přestěhoval nejen ruch politický, nýbrž i společenský. Hudební

kloubek, který tam byl zřízen, jest velmi přitažlivým. Mnoho přispěl k neobyčejnému úspěchu lednového českého plesu elitního, v jehož výboru se také zasloužil Dr. Josef Horák. Ples ten se stal dostaveníčkem nových kruhů — byl na něm nejen c. k. okresní hejtmán z Türkheimů a farář Novák, nýbrž i posl. Dr. Trieschet se starostou židovské obce Šalomounem Singerem a generál Gontard s důstojnictvem posádky. Tento nám dosud nic dobrého nepřinesl, ale tentokráte, jak tuším, nám přivedl příjemné překvapení i dárek v osobě spoléčnice svých dětí, v ovdovělé paní Gabriele Zalužanové. Vy, milá přítelkyně, byla jste ve své nové toaletě s dlouhou vlečkou, se sotva znatelným »honzíkem«, bez rukávů, s výstřihem a ve vysokém, čelenkovitém účesu královnou plesu, ale hned za vámi přišla Zalužanská. Všimla jste si, jak ji mladí profesori obletovali? Já ji získávám pro Vlastimilu« . . .

Do rozhovoru vpadla malá Olga, nesouc Kozenův atlas a dotazujíc se, kde jest Francie. Na její mapě vyhledala si Dijon a zasněně zaštěbetala: »Až budu veliká, tam se podívám — prapradědeček Marquet tam byl Francouzem« . . .

Mezitím Karel Vojaček přibyl do ředitelny české reálky, kdež ředitel Josef Lošťák s předsedou Matice školské Drem Kolovratem právě dokončili zápis o předběžném jednání s »pozemšťovacím« komitétem.

»Lavina jest v pohybu?«, pozdravil.

Ředitel Lošťák spokojeně kývnul hlavou, přihladil si plnovous, narovnal brejle a lékárníkovi podal knihu »Dějiny ústavu«, kdež před chvílí byl zanesl zápis: »Do komitétu (»pozemšťovacího«) zvolení byli pp. Dr. Kolovrat, Frant. Možný²⁷⁾, J. Zajíček, K. Schmida, prof. Riedl, V. Proksch a R. Pichler. Odbor, zvoliv p. Zajíčka za svého předsedu a prof. Riedla za zapisovatele, jal se zkoumati veškery, zvláště hmotné poměry ústavu, ku kterémužto účelu předloženy mu byly od ředitelství ústavu výkazy o počtu žactva od roku 1876/77, o výši obnosů, placených od žactva taksou zápisnou, příspěvky na učebné prostředky a knihovnu a školním platem od téhož r. 1876/7 až do konce I. půlletí r. 1878/9, dále inventář domu č. 127a, 187 a 188, inventáře školního nábytku, knihov-

²⁷⁾ V zápisu o schůzi obecního výboru místo Frant. Možného uveden jest Eduard Horák.

ny učitelské a žákovské, a inventáře veškerých sbírek učebních prostředků. K témuž účelu zapůjčeny p. inženýru Biberlovi, jenž dne 3. února 1879 s prof. Riedlem místnosti školní byl prohlížel, tři plány budovy »Maticе školské« . . . O sestavení neb jednání odboru tohoto nepodána výboru »Maticе školské« žádá zpráva. Pouze Dr. Kolovrat ve schůzi výboru »Maticе školské« dne 24. ledna 1879 o sestavení odboru toho zprávu podal, načež radil se výbor o tom, který způsob vyřízení záležitosti té by pro Matici školskou byl nejvýhodnějším, a doporučeno Dru Kolovratovi, aby zájmy Maticе školské v tomto směru zastával v onom sedmičlenném odboru. Ve výborové schůzi 19. února 1879, kdež Dr. Kolovrat o dalším jednání odboru onoho zprávu byl podal, setrváno ohledně zájmů Maticе školské při usnesení schůze předešlé«.

Vojáček přichválil si zápis a dodal: »Za krátko budete přisovovati zprávu o příznivém usnesení zastupitelstva, které jest svoláno na 12. březen a úkol pokladníka Maticе brzo pomine. Naši Němci neodolají tlaku zemského výboru, který se ohlíží na novou politickou situaci ve Vídni. Nouze učí Dalibora housti!«

»Ministr Taaffe mu narovnává kobytku houslí a kalafunuje šmytec«, prohodil Dr. Kolovrat. »Hlavní úlohou jeho jest, přemoci úplně pasivitu českou a přiměti poslance české k obeslání říšské rady. V Čechách se již radí o obeslání a Dr. Eduard Grégr v klubu strany svobodomyšlné rozhodně žádá, radu říšskou obeslati, tak jak to již r. 1872 ve sboru důvěrníků učinil. Týž také vydal pod názvem »Naše politika« roku 1876 otevřený list Dru Riegrovi a ten znovu se přemílá. Řediteli, přečtete jeho hlavní myšlenky!«

Ředitel Lošfák vyňal z registratury Martinákovy Grégrův list a četl z něho:

» . . . V politice rozhoduje výsledek, nemáme jiného měřítka pro hodnotu politiky. Je-li výsledek dobrý, byla politika dobrá . . . Národní hrdost ustoupila cynismu neb servilnosti. Mládež jest prázdna vši ideálnosti a zabředla do všedního chlebařství . . . Co platí národ náš ve světě politickém? Nic . . . Ještě za Palackého mohli jsme dosáhnouti takového vyrovnání, jako mají Chorvaté. Nechtěli jsme ho. Bylo nám to málo. Odpověděli jsme na veškerá nabídnutí — deklarací . . . Deklarace! Znameníť to výplod politického horování. Neschází jí

nic, než malá armáda — asi tak 500.000 jehlovek! . . . Ještě jednou podávalo nám štěstí ruku, bylo to za Hohenwarta. My odpověděli — fundamentálkami, a celý svět se odvrátil od nás jako od politických přepjatců. My si počínali tak, jakoby kromě nás nebylo žádných lidí na světě. To byla naše poslední politická činnost. Od té doby zmizel český národ s politického jeviště . . . Děláme pasivní odpor, to jest necháváme sebou činiti, co kdo chce, aniž bychom proti tomu prstem hnuli . . . Příčinu našeho národního úpadku . . . nalézám jediné v našich politických chybách . . ., veškerá politická činnost naše průběhem 15 let není téměř ničím jiným, než nepřetržitý řetěz politických chyb a omylů. První a nejhlavnější chybu vidím v tom, že politický náš program v samých základech byl pochybený. My ho zahájili na historickém právu koruny české. Ale tomu našemu právu nikdo na světě nerozuměl — a my také ne. Sám Palacký neznal ještě před r. 1848 ničeho o něm. Důkazem toho jest jeho práce na Kroměřížském ústavodárném sněmu. Konstituce, která tehdy byla vypracována, byla pravým hrobem českého státního práva . . . Nejvíce ale ublížili státnímu právu čeští poslanci sami, uznávše platnost císařskému diplomu říjnovému r. 1860, kterým důležitá ustanovení státního práva českého podstatně změněna byla. Když se připustila a uznala platnost oktrojírky při diplomu, bylo nedůsledno, neuznati platnost oktrojírky další, únorovky . . . Státní právo bez patřičné moci, která by mu dovedla zjednatí platnost, nestojí za fajfku tabáku, a my bychom mohli dlouho čekati, než bychom se našimi protesty, adresami, memorandum, deklaracemi anebo tím nešťastným trpným odporem dodělali uznání našeho státního práva. Nikdo nás při tom nepochopil, nikdo nám nerozuměl a každý se nám vysmál. Nyňější svět nemá smyslu pro staré pergameny . . .

Mám zato, že my Čechové sami o sobě bez cizí pomoci, bez přátel, bez spojenců ničeho se nedoděláme. Společný program založen by býti musel na něčem, co jest všem společné, na přirozeném právu každého národa . . . Ze bych historickému právu našemu popírati chtěl všecku cenu, to mi ani nenapadá. Dobře, že je máme, a nahlížím, že mohou nastati poměry, kde nám výtečných služeb prokáže. Já jen chtěl dokázati, že historickému právu našemu přikládáme přílišnou váhu, že ho nemáme pokládati za jedinou basi našeho politického

programu, že ho máme stavěti do řady druhé a práva přirozená do řady první« ...

»Ještě ostřeji vystoupil Dr. Eduard Grégr ve schůzi klubovní, prohlásiv dle nejnovějších novinářských zpráv: Lituji každého, kdo zodpovídati bude před historií tu hroznou politickou chybu — opuštění sněmu a říšské rady —, on proklet bude od našich potomků ... Z pouhého doktrinářství obětovat prospěch národa, k tomu nemá nikdo práva ... Veškerá snaha naše musí směřovati k zabezpečení naší národnosti; historické právo nám v tom ohledu záruky nepodává. Zde třeba činnosti na celé čáře a boj aktivní«, doplňoval ředitel Lošťák a Dr. Kolovrat dokončoval:

»Rozhodnutí dle dřívějších úmluv mezi Staročechy a Mladočechy příslušelo státoprávnímu klubu a ten se usnesl, rady říšské neobeslati. Resoluci neobeslání podepsal Dr. Rieger, Dr. Brauner a Dr. Sladkovský. Proto Dr. Eduard Grégr vystoupil z klubu«.

»Usnesení toto by tedy ani za hraběte Taaffa nemělo z německých vlků dělati beránky. Naopak«.

Vojáček vážně vysvětlil: »Domnívají se asi, že před říšskými volbami, které jsou na obzoru, česká politika setrvává v odporu jen z ohledů takticko-volebních. Ostatně již se objevují známky, že hrabě Taaffe hledí docíliti kompromisu mezi českou šlechtou historickou a ústaváckou v tom smyslu, že by historická šlechta měla 10 a ústavácká 13 mandátů. Vedení strany ústavácko-liberální to považuje za předeheru k účasti občanských Čechů na radě říšské« ...

Za několik dní ředitel Lošťák zapisoval do »Dějin ústavu«:

»Sedmičlenný odbor ve schůzi obecního zastupitelstva dne 12. března 1879 zpravodajem prof. Riedlem zprávu o svém jednání ve věci reálky podal a následující návrhy předložil:

1. Městská obec Prostějovská vejdiž na smlouvu se zemí stran převzetí české vyšší reálné školy, dosud vydržované spolkem Matice školské, do správy zemské.

2. Městská obec zapraví z vlastních prostředků zemi jako roční příspěvek na vydržování této školy sumu 3000 zl.

3. Země převezme na svůj náklad pensi 400 zl., kterou posud platí spolek Matice školská paní Eleonoře Martinákové, vdově po řediteli Frant. Martinákovi, na základě § 9. schválené zřizovací listiny ze dne 6. července 1873 a na základě

§ 2. alin. 1 zákona ze dne 9. dubna 1870 ř. z. č. 47 jakožto pensí jejímu stavu přiměřenou, pak příspěvek na vychování jejich dětí.

4. Místnosti budovy č. 127a Pl. př., v níž se posud škola nacházela, uznány buďtež od úřadu zemského a školního za dostatečny a přiměřeny, avšak poněvač je zapotřebí více školních místností v budově č. 127a Pl. př., budiž potřebná k tomu adaptace provedena nákladem městské obce Prostějovské, a k tomu účelu

5. vypůjčena budiž jistina 15.000 zl. z fondu na vystavení jízdeckých kasáren na 5% zúrokování a na splátky v 15 ročních lhůtách.

6. Budova č. 127a s vedlejšími budovami pop. č. 187/188 jakož i stavební místo č. parc. 37b v rozměře 150□°, parcely zahradní a humenné č. 54b na 29□°, 53b na 545□°, 614 na 405□°, 703 I. na 378□° a 703 II. na 865 □° přijdětež ode dne, kdy nabude smlouva se zemí platnosti, v neobmezené a neodvolatelné držení městské obce; taktéž přejde od toho okamžiku

7. movité jmění na městskou obec.

8. Veškery předměty na zařízení školy jakož i prostředky vyučovací a školní knihovna odevzdány buďtež dle inventáře městské obci.

9. Městská obec Prostějovská převezme dluhy do sumy 7002 zl. 60 kr., které jsou v pozemkové knize na domě č. 127a Pl. př. zajištěny, bude za ně ručiti a zúrokuje je ode dne, jakmile smlouva se zemí nabude platnosti.

10. Městská obec převezme veškerá práva a závazky, plynoucí ze smlouvy se zemí uzavřené, ode dne, kdy tato nabude platnosti, naproti tomu nese a ručí vyjma povinnosti při pol. 9. naznačené, za veškery ostatní povinnosti, ve které z kterékoliv příčiny Matice školská v Prostějově vešla, tento spolek sám«...

O prvním z těchto desíti odstavců návrhu odboru sedmičlenného hlasováno dle podaného návrhu vyvoláváním jmen; i hlasovalo všech 29 vyvolaných obecních zástupců: Ano, tak že onen hlavní návrh přijat jednohlasně. O ostatních devíti odstavcích hlasováno způsobem jednoduchým, a schváleno veškerých oněch 9 odstavců též jednohlasně. Konečně hlasováno o celém návrhu souborně, a schválen týž rovněž jednohlasně... Usnešení toto sděleno pak obecním představen-

stvem zprávou ze dne 23. března 1879 vys. výboru zemskému . . .

XVIII.

Josefu Vrlovi bylo jako Švandovi v Tylově hře »Strakonický dudák« — dva duchové se o něho tahali. Arciť duchové prostějovských poměrů. Novinář — a člen obecního zastupitelstva. Novinář mu kázal, aby v Prostějovských novinách rozsekal dřívější postup kasina a Zajičkův v záležitosti reálkové, který teprve tlakem shora, vi maiore, obrátil na čtyráku a sám doznal a dosvědčil, že po léta z národnostního záští nespravedlivě utlačoval a urážel většinu obyvatelstva města i venkova. Člen obecního zastupitelstva varoval před radikalismem a radil, péra nenamáčeti do žluče ani do šípového jedu — jednání o pozemštění reálky není ukončeno a neradno jest, dráždití hada!

Váhání zapudil, alespoň na čas, zabrav se do jiných běžných otázek.

Úspěch! — nový český lékař přibyl Prostějovu! MUDr. Ignác Stavěl od března ohlásil lékařskou praxi a ordinuje v domě Hildeberta Wolce č. 94 Vn. m.²⁷⁾. Dobře jest zapsán od Radhoštské slavnosti, kterou připravil . . . Také nový obchodník se usadil — František Sukup otevírá kloboučnický závod v domě Arnošta Spurného²⁸⁾ . . . A co přinese nově zvolený převor Firmius Horáček? A co změna garnisony? Dragounský pluk 12. přijde do Brna a do Prostějova jest přeložen 13. regiment hulánů . . . Němci po reálkové porážce vědí, že národní péče o školství bude míti více uvolněných sil pro boj o školství obecné, a sesilují své posice — uč. Jan Pollach stupňuje snahy o vzdělávací kurs pro dívky a myšlenka o ty nejmenší dostává novou německou odnož. Řídící učitel židovské školy Mořic Mahler a zkoušená pěstounka pro dětské zahrádky Berta Kleinová otevírají novou dětskou zahrádku v domě Siostrzonkově²⁹⁾ za měsíční poplatek 1 zl. 50 kr. Správně upozorňovali

²⁷⁾ Masarykovo nám. 31. ²⁸⁾ Žerotínovo nám. 10.

²⁹⁾ Poděbradovo nám. 12.

Karel Vojáček a Dr. Koudela, že bude nutno založiti českou školku mateřskou. Také správně se uveřejnilo »Zasláno mnoha občanů hejtmanství prostějovského« jako veřejný list c. k. okr. hejtmanu Ludvíku svob. pánu z Türkheimů, v němž byl upozorňován, že mnoho škol má nedostatečné prostředky učební, školní zahrádky a tělocvičny; že závadou školského pokroku jest c. k. okresní školdozorce Odstrczil, jelikož není dosti nestranným a samostatným a že také nemá jazyk tak v moci, jak je si přáti, aby jako školdozorce působiti mohl; že ke škodě školství působí na českých školách někteří učitelé, pouze pro německé školy zkoušení a že industriální učitelky jsou nuceny leckde zastávat místa podučitelů. A jak se v zaslání vytýkalo, že českým školám i učitelům posílány jsou německé příписы, a pošlou-li se jim české, jsou plny chyb! . . . Vytýkalo se a účinku neviděti! . . .

Jenom kdyby socialisté byli národně odolnějšími. Vliv německých předáků kazí dobré mravy soudruhů, kteří byli dobřími národovci, a požene jejich děti do škol německých. Bolestná okolnost, na kterou Alois Pořízka upozorňoval a která v sobě chová nebezpečí, že položí přehradu mezi stranu národní a stranu sociálně-demokratickou. Výstražně na to ukazuje případ Františka Šehy. Arbeiterbildungsverein opakoval svoji žádost o ponechání školních místností pro nedělní vyučování své mládeže i o obecní subvenci 50 zl., žádost jest německou, psaná rukou Františka Šehy, a jak jest podepsána? Franz Scheha, Obmann a Karl Wopalka. Německy psané žádosti se dnes nediví nikdo — Zajíček blahosklonněji vyřizuje žádosti německy psané a k národnímu poklesku tím svedl i předáky strany národní —, ale kdekdo se rmoutí, že předseda spolku socialistického poctivě své jméno české píše po německu Scheha. Oč národně odolnějším jest ten starý Hynek Čecháček, který po tolika útrapách, po tolika pohromách hrdě nese vzhůru hlavu a s městskou radou dopisuje po česku! Nejnověji podal stížnost, že »na Újezdě bydlejí dva špeditéři a s těžkými náklady jezdí. Ježto silnice na Újezdě na podzim ani z jara kromě škrabání blata opravena nebyla, jest rozbita, tak že nutno sahati i ku přípřežím«. Odpomoc jest: předpoptní její stavbu rekonstruovati od Mandlů až po špeditéra Pollaka . . .

Na obci se vynořují nové a nové podněty. Občané z Vrano-

vic a z Dětkovic usilovali, aby jim Prostějov odprodal části obecního lesa, což arciť bylo zamítnuto . . . Obecní výbor ve schůzi dne 10. IX. 1879 se usnesl, aby trh na černý dobytek byl ze Svinského trhu mezi zakládaným parkem a Milosrdnými přeložen na Starou střelnici³⁰⁾, a Josef Hlíňák se namahá, aby

M. U. Dr. IGNÁC STAVĚL.

pro tento trh zvolena byla jeho zahrada, která má výměru tří měřic a za jejíž tržní upotřebení žádá jen 40 zl. ročně. Správnějším jest: s dobytčími trhy z města! Proto přijme se nabídka Jana Protivanského, jehož zahrada sousedí se Starou střelnici³¹⁾. Týž bezplatně poskytne plochu, potřebnou na dobytčí tržiště, zřídí k ní přístup po mostku přes potok a tržiště ohradí tak, aby sousedé netrpěli. Převezme i udržování mostku . . . Žádost nadlesního Jos. Gröglera, zástupce velkostatku plumlovského, aby tam dobytčí trh nebyl, bude zamítnuta. Zamítnuta byla také žádost Vincence a Anny Rajštetových, kteří od

³⁰⁾ Husovo nám. ³¹⁾ Husovo nám. č. 1.

Josefy Křenovské koupili domek z bývalé bašty v Městské ulici³²⁾ utvořený, a vedle obecní kolny stojící, a žádali o odprodej obecní plochy 4□⁰, aby si na ní upravili dvorek, jehož domek postrádá. Žádaným dvorkem by se ulice velmi zúžila... Přijat bude návrh okresního silničního výboru, aby se odpadní příkop v ulici bývalé štěpnice — také se jí říká »u pastoušky« — prodloužil na Starou střelnici, aby se okresní silnice mohla rigolovati. K vůli tomu byl již také kříž, který stál v jízdní dráze u Vrahovské ulice, přestavěn před roh domu Antonína Vávry³³⁾ . . . Silniční výbor jest také ochoten od 1. I. 1880 převzít do své správy silnici v ulici Žeranovské, Petrské i na Újezdě pod podmínkou, že obec prostějovská postaví spojku 46 m dlouhou před Černým dvorem a že do silničního fondu zaplatí 300 zl. na zřízení terasy u horního rybníka a na postavení bariéry nebo kamenných nárazníků u ní. Spojka jest rozpočtena na 285 zl. 50 kr. a do obecního rozpočtu se pro celou tuto potřebu zařadí 585 zl. 50 kr. . . . Obecní výbor právem se ujal nešťastníků v Szegedině, kdež při povodni sesula se většina domů, a ujal se pomocné sbírky pro ně. Vybralo se 747 zl. 11 kr. a obec na to přispěla 300 zl....

Těch vod! Szegedin trpěl jejich přebytkem, Prostějov trpí jejich nedostatkem. V obecním zastupitelstvu o tom otázku rozvířil Josef Wait a letos v květnu na to navázal on, Vrla. Připomenul, že obsah Stichovského rybníka se dá zvýšiti o celé 4 stopy nad nynější hladinu, aniž by bylo třeba zvyšovati nebo sesilovati hráz. Prostoru rybníka lze rozšířiti o dalších 10 jiter a množství nadržované vody by pak obnášelo přes 7,000.000 krychlových stop a v letních měsících bylo by alespoň z části možno odstraniti nezdravotu městské strouhy. K tomu třeba jen vykoupiti 10 jiter sousedních pozemků a za 20.000 zl. dá se tu mnoho poříditi . . . Námět tento byl uznán vhodným a zvolen pětičlenný odbor ku bližšímu projednání této otázky. Zvoleni do něho Jan Zajíček, Josef Vrla, radní Neudörfl, radní Wolf a Josef Hacura. Budou porady jeho plodnými? A kdy? Oni Němci mají, jak se zdá, jiné starosti — udobňují si židy, ale k nastávajícím volbám říšským bojí se ztrát nejen u »mužů

³²⁾ Fügnerova ul. ³³⁾ Jihoslovanská 1. Nyní jest přeložen do úhlu ulice Vrahovské a Svatoplukovy.

středu«, nýbrž i u části svých ústavověrných. Zdá se, že udobřením židů získají více — ukazují na to vzrůst průmyslu.

Místodržitelství v květnu si vyžádalo výkaz protokolovaných firem a výkazy o počtu jejich dělnictva, o podpůrných jejich pokladnách i o jejich statutech, přijmech i vydáních pokladen těchto i o stavu jejich jmění. A které firmy byly vykázány? Krejčovské továrny M. & J. Mandl, Schwarzmänn & Co, Tedesco & Co, Goldenberg Fratelli, dále Gebrüder Winter, pivovar a sladovna, Hamburger & Singer, sladovna, R. Dvořák, pivovar a sladovna, I. rolnická sladovna, aut. civ. inženýr Karel Biberle, stavitel Karel Gruber, Adolf Prochaska, plynárna a výroba hospodářských strojů, Budischowski & Co, továrna obuvi, a Vápenka. Němci při těchto výkazech porovnávali poměry místních pivovarů a zjistili, že v r. 1878 se v Prostějově spotřebovalo piva o 600 hektolitřů méně, nežli r. 1877. R. Dvořák v r. 1877 vyrobil 9180 hl, v roce 1878 jen 8460 hl, Br. Wintří v r. 1877 vyrobili 16980 hl a v r. 1878 až 17100 hl. . .

Sesílení průmyslové Němcům ztrpčují ztráty jiné — pro nemoc odchází jim soudní rada Karel Umlauf a vedení okr. soudu po něm převezme Dr. Adolf Bloch, který jest bližším Dru Trieschetovi nežli Dru Zaillnerovi. Při jméně odcházejícího soudce jistě mu ve zlém připomenuli, že kurátorem rozpuštěné záložny jmenoval notáře Einaigla a nikoliv Dra Zaillnera, jak ústaváci čekali. Neboť v téže době ve Wochenschriftu zavolali do ul. Olomoucké, třebaš tam jejich profesori svítili bengálem a vypouštěli rachejtle: »Při likvidaci záložny sta lidí ztratilo krvavě nastřádané úspory, kdežto jiní hospodářští přítelíčkové národa se při tom obohatili. Dodnes je záložna dojnou krávou určitých lidí a dosud nelze přehlédnouti, kdy poslední expensnota bude zaplacená a kdy věřitelé utrou hubu« . . . Vida, vida — kasiňáci najednou tvrdí totéž, co strana národní hlásá od začátku, a sami usvědčují místodržitele Webera z křivé odpovědi na výtky Dra Fanderlíka, a přiznávají, že místodržiteli kdosi dal falešné informace o důsledcích, plynoucích z rozpuštění záložen. A ten kdosi byl tehdy také hledán v Prostějově! A kasiňáci také zapomněli, že z jejich středu byl dán podnět k rozpuštění Občanské záložny a půjčovny i ostatních spolků národních a že kurátory druhu Einaiglova byli v Živě a v Bavlnické jednotě němečtí právníci

a spoluvůdcové kasina. Kasino toho zapomnělo, avšak občanstvo to má na paměti a — nezapomene nikdy! . . .

Morální ztrátou kasina jest úmrtí Dr. Karla Giskry, který mu poslal Dra Bažanta a pomocí jeho pomohl ztročiti slovanskou většinu Prostějova. Želeti ho budou všichni Němci, třebaš procesem Ofenheimovým ztratil gloriolu a nepřímou do propadliště za sebou také táhl Dra Zaillnera. Jenom Zajiček snad v předsíni své bohorovnosti najde popelnici uspokojení — s Drem Giskrou odešel Prostějovu čestný občan a od té chvíle jediným čestným občanem zůstává on sám, Jan Zajiček, a také jím zůstane. Na tak vysoké vyznamenání občanské nepřipustí k sobě nikoho — na to by on, Vrla, chtěl vsaditi hlavu . . . Útěchou kasina by v těchto ztrátách snad mohla býti škodolibost nad vznikem nihilistů v Rusku a nad atentátem na osvoboditele balkánských Slovanů cara Alexandra II., na něhož učitel Alexander Solovjev střelil. Bez výsledku zrovna tak jako r. 1866 zchudlý šlechtic Dimitr Karakasov a jako r. 1867 polský uprchlík Antonín Berezowski.

»Avšak taková útěcha jest pro prostějovské německví bezcennou a nezacelí ani důsledky davené«, nahlas propověděl si Vrla.

»Co máte s »davené«?, vytrhl ho z myšlenek Dr. Koudela, který přišel do redakce a přisedl k němu.

»Sluha synagogy před šábesem obcházívá židovské domy, tluče paličkou na dveře bytů a volá k židům, aby nezapomněli světit šábes. Křesťanští žáci německých škol, kteří od volby Dra Triescheta se škorpi a perou se žáky židovskými, běhají za ním a posmívali se křikem »in dy šil« a »davené«! Židáčti jim splácejí dvojnásob — útočívají na německou školu dívčí, která jest po ruce židovské obce. Obtíže tím vzniklé jsou již toho druhu, že ředitel Tomáš Lekeš dne 2. VI. 1879 u městské rady zažádal za ochranu proti mládeži israelitské. Ta prý se denně houfí u jeho školní budovy ku hrám a lomozí. Dorostlejší dokonce vylézají na okna tělocvičny a vyplazují jazyky na žáky. Kameny a kapslíky rozbili již 14 tabulí ve školní budově. Školník soudí, že mládež jest naváděna dorostlými. Útočiti začínává od zahrady paní Nemluvilové a útočívá také na školníka i na ředitele. Městská rada zažádala za odpomoc u obce židovské a poslala jí účet 6 zl. 30 kr. za rozbítá okna« . . .

»Já mám jinší paličku — jdu také tlouci, ale na Vrlovu

rozvahu. K vůli volební taktice. Říšská rada byla patentem z 22. V. 1879 rozpuštěna a místodržitel vyhláškou ze 24. V. 1879 vypisuje volby pro obce venkovské na den 1. VII. a pro města na den 3. VII. 1879. Volby venkovských volitelů budou 16. VI. 1879. Moravští poslanci sešli se a vydají společně svolání a ústřední výbor učiní opatření o kandidaturách. Co bude u nás? Při sněmovní volbě podařilo se rozraziti jednotný šik ústaváků, ale to bylo jenom ad hoc, pro volbu Dra Triescheta. Týž jest členem ústavověrných poslanců a jako takový nemůže opustiti prapor německý a přívržence své opět povede pod heslem německého liberalismu. Arciť všechny židy ani on ani jiný již nepřivede k Zajíčkovi — Wesselové, kteří po sněmovní volbě příliš hlasitě vykřikovali, že »dají uzdu ve rty« poražených, a Zweigové, kteří kasinem osobně byli zraněni, sotva zapomenou do modlitebny volati předšábesovým »In die Schule!« a vidinou jim zůstane Sion a nikoliv Bischofskopf. To arciť jest naším volebním ziskem budoucnosti«.

»A pokyn z volby Trieschetovy?«

»Cílem naším jest obec a k její správě za nynější německosti úřednictva všech kategorií vede jen oklika — drobením Zajíčkových pilířů, jak se to stalo při volbě sněmovní. Pro volbu na radu říšskou mohli bychom postavit jenom sčítacího kandidáta — Němci olomoučtí sami nás přehlasují! — a tu jsem s Dr. Kolovratem uvažoval, nemáme-li tu do pozadí ustoupiti, jak jsme to učinili k volbě sněmovní. Mezi měšťany jest nespokojenost s posavadním poslancem Drem Augustem Weeberem, který v té nepěkné aféře centrální dráhy moravské proti zájmům státu hájil prospěchářství německých veličin olomouckých i Dra Zaillnera, a který jest urputným nepřitelem smírných snah mezi národnostmi. Tato část Zajíčkovců nezapomněla také, že Zajíček po své porážce beztaktně se zachoval k několika členům německé společnosti, také prý ke generálu Gontardovi a důstojnictvu, a snad by volila kandidáta místního, sobě blízkého. Bylo již vysloveno jméno majitele Nového domu a palírníka Karla Kroutila, který jest absolvovaný jurista, praktikoval ve státní službě, než se věnoval obchodu, a jest neodvislý. Také by byl jenom kandidátem sčítacím, ale volební strany, která si chce dáti název »Bürgerpartei«, »Strana měšťanská«. Pro nás čekali bychom zisk pro volby obecní —

vydržela-li by »Bürgerpartaj«, otrásala by se v obecním domě márnice a oklika by vedla do Měšťanské besedy, k nám. Po Zajíčkovi by mohl nastoupiti Vojáček, který jest všude vážen a který dle mého soudu jest určen za vůdce strany národní«.

»A co vy a Dr. Kolovrat?«

»Podle případu Dra Fanderlíka, který nás oba převyšoval významem, vidno, že v městech rázu Prostějova advokát, provozující praxi, ztěžší se udržuje vůdcem — ve sporech, které zastupuje, vždy si znepřátelí jednu stranu a takových nepřítelů mu přibývá, čím větší praxi má a čím dále se jí zabývá. A leckde jest zakořeněna nedůvěra, povážlivého rázu — Dr. Bittner odůvodňoval ji tím, že advokacie sama jako věda i jako povolání vede často k obhajování záležitosti trestné i lidí pochybných kvalit a tím mimoděk vnucuje otázky, kdy který krok náš jest opravdovým. Arciž Dr. Bittner totéž přiznal všem jiným povoláním, i lékařství — také lékař ztrácí tam, kde mu pacienti umírají. V Prostějově má vůdcovství ještě další háček — dlouho tu ještě bude směrodatným to, co jste r. 1873 napsali v »Občanu«, že Prostějováci těžko nesou »muže cizího, třebas spolehlivého«. Vojáček jest pro ně jako stvořen nejen vzácnými svými vlastnostmi osobními, nýbrž i rodem a jeho vlivy«.

»A jak on soudí o námětu vašem a Dra Kolovrata?«

»Nevalně. Taktiky neodmítá, ale nečeká od ní úspěchu: němečtí měšťané neodolají agitačnímu útoku kasina! Soudí, že strana národní jen vlastní silou a cestou přímou dospěje k vítězství, které ji při vzrůstu předměstí, intelligence a hospodářské síly minouti nemůže a které jest jen otázkou času«.

Vrta se zamyslíl a pak rozhodl: »Jsem zásadně názoru Vojáčkova, ale při této beznadějně volbě a z ohledu na poměry, vytvořené akcí reálkovou, přijímám taktiku vaši a v Prostějovských novinách se zařídím podle ní. Také na sebe беру úkol, vyjednati v Olomouci souhlas i součinnost zástupců strany národní«.

Dr. Koudela hned umluvil důsledný postup volební, a než odešel, zaliboval si nad čilým životem spolkovým. Čtenářský spolek za předsednictví prof. K. Bedroše a jednatele Frant. Zaorala okřívá; Sokol má řadu nadšených členů, mezi nimi sochaře Václava Becka a ve cvičitelském sboru cvičitele Jana Mládku a Františka Bábku, podcvičitele Josefa Klágy a Leo-

polda Hercíka; divadelními ochotníky hýbá garderobier Zaboral a pomáhá i úspěchům divadelní společnosti Šumovy; maškarní ples Měšťanské besedy svými originelními dekoracemi pozvedl prof. Tomáš Štětko, který pro elitní ples připravil onen nádherný obraz krále Karla IV.; prostějovská jednota učitelská za předsednictví ředitele Josefa Lošťáka jest v čínorodém varu a Hospodářská jednota Prostějovsko-Tovačovská šíří uvědomění po venkově svými hospodářskými besídkami. Značnou přízeň pro stranu národní připravuje Úvěrní spolek záložna, který již dne 2. III. 1878 v Prostějovských novinách vyhlásil, že při něm »vejde v krátkosti v život a činnost zastavárna, která na způsob jiných zastaváren udělovati bude širšímu obecnství půjčky na zástavy všeho druhu a pod těmitěž podmínkami jako jiné veřejné zastavárny« . . .

Vrta k tomu přiložil projev radosti, že Prostějov také vydatně přispívá k uctění památky Františka Palackého, jehož rodný dům jest již národu zachován — dne 16. V. 1879 byla podepsána smlouva, kterou starosta Hodslavic A. Pilečka zástupcům národních spolků MDr. Janu Jandovi a Ot. Pražákovi prodal rodný dům Palackého za 800 zl.

XIX.

K volbě poslance za venkovské obce okresů kroměřížsko-zdouneckého, přerovsko-kojetínského a prostějovsko-plumlovského byl ústředním volebním sborem důvěrníků strany národní kandidován František Skopalík, rolník v Zahlinicích u Holešova a byl okresními důvěrníky přijat bez námitek. Jednohlasná volba jeho byla zajištěna.

K volbě za města Olomouc, Prostějov, Německý Brodek, byl ústaváckým ústředím opět kandidován Dr. August Weeber z Olomouce. Týž se nedostavil do voličské schůze v Prostějově, konané dne 8. VI. v sále »u černého medvěda«, a poslal tam jen písemné sdělení a prohlášení. Voličská schůze, které předsedal posl. Dr. Trieschet, nebyla již tak klidnou, jak Němci uvykli. Eduard Beer kritisoval činnost Dr. Weebera, jako že není v souhlasu s potřebami voličstva, projevil nesouhlas s je-

ho písemným programem a žádal, aby se kandidát představil osobně a aby rozptýlil pochybnosti voličů. Tomu se opřel Zajíček i Dr. Zaillner, kteří chránili kandidáta proti útokům židovského řečníka.

František Wichterle připomenul schůzi, že císař si přeje vyrovnání s Čechy, označil toto vyrovnávání za nejdůležitější úkol říšské rady a uznal, že Dr. Weeber není při tom vhodnou osobou, vyslovil se proti němu a žádal kandidaturu nestranného muže, jehož úkolem by bylo, vyrovnání podporovati. Současně apeloval na loyaltitu voličů k vůli císaře a pro kandidaturu vyslovil jméno Karla Kroutila. Zajíček se ohradil proti řeči Wichterlově, dovozoval, že Němci jsou loyální a že budou voliti dle svých zásad. Vyslovil také politování, že Wichterle lehkomyšlně vyslovil jméno Kroutilovo. Po té Josef Böhm navrhl, aby se zvolil místní komitét, u něhož by se kandidáti ucházeli o kandidaturu a který z nich sdělí »nejpěknější program«, ten aby byl za kandidáta vyhlášen. Wichterle se k tomuto návrhu připojil, ale předseda nedal o něm jednati a dal ihned odhlasovati kandidaturu Dra Weebera.

Dne 22. června 1879 přinesly Prostějovské noviny svolání k volbě jiného kandidáta. Vytýkalo, že rada říšská nesplnila naděje občanstva. Živnostenské a hospodářské poměry leží úplně ladem a blahobyt obyvatelstva jest podkopán. V hospodářství státním nejen že nebyla rovnováha mezi příjmy a vydáním zjednána, nýbrž bylo ještě na říši nové břímě dluhů a na poplatníky zvýšené daně uvaleny. Ke škodě všech nedbáno ani přání panovníkova, aby mezi národy rakouskými mír a svornost byla zjednána, a národnosti stojí jako dříve příkře proti sobě. Proto sestoupil se měšťanský komitét a shodl se na kandidátu, který uvedeným zlořádům rázně se opřítí schopen a odhodlán jest. Tím jest Karel Kroutil, továrník v Prostějově. Svolání podepsali: Frant. Wichterle, Vincenc Woletz, Jan Sonnevend, František Richlovský, Rudolf Mrázek, Rudolf Černý, F. E. Černý, Alois Götz, Eduard Drbal, Arnošt Weigel, Hildebert Woletz, Ant. Siller, Josef Konečný, Jakub Vogl, Bedřich Woletz, Jan Schmidt, Jan Kreutziger ml., Vilém Goldmann, Jan Abrahánek, Frant. Bartoň, Julius Mrázek, Ant. Foltín a Karel Rohn. Voličská schůze byla svolána do sálu Nového domu.

Prostějovské noviny o tomto postupu zdůraznily, že strana

občanská sama, kterou jsme jindy v táboře protivněm vidávali, vyhledala kandidáta. Toho budou voliti voliči bez rozdílu stran a národnosti a tím se bohdá položí základ k úplnému smíření a zdárnému spolupůsobení občanstva. Vyhoví to i přání císaře a Prostějov kráčetí bude i ve smíření v čele ostatních měst moravských.

Ke schůzi sešlo se přes 200 voličů a za řízení Dra Kolovrata byla kandidatura Kroutilova doporučena Dr. Koudelou, Jos. Waitem, Vrlou, Ed. Drbalem a j. Jiří Lasus žádal, aby byl K. Kroutil pozván do schůze, aby vyvrátil námitky svých nepřátel, jako by byl »klerikálem«. Kandidát byl do schůze přiveden, podal příznivé prohlášení a jeho kandidatura byla přijata jednohlasně.

Kasino bylo pobouřeno, že kandidáta strany občanské doporučovali i jeho členové, ba i členové obecního zastupitelstva Alois Götz a Jan Schmidt, a že strana národní takticky zůstala za oponou. Proto házelo smolný vich na hlavy odbojných měšťanů. Ve vídeňské Presse napsalo o voličské schůzi Kroutilově, že strana občanská sestává vlastně jen ze zakuklených Čechů a z lidiček, kteří se jimi dali ošiditi. Kandidát neuměl ani promluvit a Kroutilova kandidatura ukázala se jen manévrem strany národní. Současně podniknuta nezřízená agitace, která měla zabrániti, aby se část německých měšťanů úžeji sblížila se skupinou Františka Wichterle, který se touto akcí znova vracel ke straně národní. Agitace byla úspěšná a docílila také, že jeden z podepsaných členů občanského komitétu odvolal svůj podpis na provolání.

Ve volební komisi byl jediný Čech, Frant. Možný, a volební účast byla u porovnání s volbou sněmovní značná. Ze 587 voličů obce křesťanské dostavilo se k volbě 492 a platných hlasů od nich dostali: Karel Kroutil 276 a Dr. Weeber 209. Ze 52 voličů židovské obce volilo jich 50 svorně Dra Weebera. Většina oněch lidí, kteří se svou ctí zavázali, že voliti budou K. Kroutila, k volbě buď se ani nedostavila, anebo zrovna proti němu volila. V Olomouci dostal K. Kroutil 119 hlasů, Dr. Weeber 472. Týž dostal v Něm. Brodce 22 hl. a K. Kroutil 1 hlas, takže Dr. Aug. Weeber zvolen byl 753 hlasy proti 396 hlasům K. Kroutila. Olomouc měl poslance, ale Prostějov ztratil i Dra Zaillnera, v jehož volebním okrese zvolen byl Skene.

Ústavověrní utrpěli nečekanou porážku ve velkostatcích mo-

ravských, kde Taaffovy snahy o kompromis rozbila strana ryt. Chlumeckého — většinou devíti hlasů bylo zvoleno 5 autonomistů a 4 smířliví ústavověrci. Porážka tato pomohla ukázati, že autonomisté budou míti asi polovici hlasů na radě říšské, hr. Taaffe měl volnou cestu a ministerstvo Stremayerovo podalo dne 11. VII. 1879 demisi. Po něm nastala éra Taaffova, která značila obrat v politice říšské a konec absolutismu německo-liberálních centralistů. Značila také veliký milník v politice evropské — hr. Andrassy v den, kdy podepsána byla smlouva o dvojspolku rakousko-německém, zabezpečující vzájemnou obranu proti Rusku a Francii, zadal za propuštěnou a nástupcem jeho stal se italský vyslanec baron Haymerle, který měl ku dvojspolku připoutati Italii a utvořiti evropský trojspolek.

Hrabě Taaffe nastoupil vládu 14. srpna 1879 a ponechal si také ministerstvo vnitra. V jeho kabinetu byl Dr. Stremayer ministrem spravedlnosti a vyučování, baron Chertek ministrem financí, bar. Horst min. zemské obrany, hr. Jul. Falkenhayn min. orby a min. bez portefeuille Polák Zemialkowski a Dr. Alois Pražák.

Česká politika dospěla k obratu — po konferencích hr. J. Clama, Dr. Riegra, knížete J. Lobkovice, Dra Julia Grégra a Zeithammra s vládou a s důvěrníky ostatních stran říšských a po smluvení zásad budoucí většiny, usnesl se státoprávní klub dne 23. září 1879, aby čeští poslanci do rady říšské vstoupili. Usnesení bylo učiněno 67 hlasy proti 5 hl. a čeští poslanci dne 7. října 1879 vstoupili na radu říšskou, kterou byli opustili v červnu za Schmerlinga a které po 16 let činili pasivní odpor. Sestoupili se s Moravany v jediný klub »Český klub na radě říšské«.

Závazky, které jim před vstupem do aktivity byly dány, nebyly sděleny veřejnosti, ale mezi ústupky uváděny byly »dosti závazné sliby ve věcech opravy volebního řádu«. Strana mladočeská uložila svým poslancům na sjezdu 14. IX. 1879, aby se domáhali opravy volebního řádu na základě všeobecného práva hlasovacího . . .

Před zasedáním odebrala se k císaři deputace — Dr. Rieger a hr. Jindřich Clam Martinic — a odevzdala mu ohrazení a ve sněmovně čteno 9. října jejich osvědčení. Předsedou říšské rady zvolen byl hr. Coronini, člen strany ústavověrné, skoro

jednohlasně, místopředsedou Polák Dr. Smolka 180 proti 156 hlasům a jeden Slovinec. Autonomistická většina byla zajištěna a adresa její přijata byla 176 hl. proti 155 hlasům.

Politika moravských poslanců dostala skvělé zadostučinění a s ní všichni, kdož ji proti útokům staročechů i Demlů, proti Pláči koruny české i proti mrvařům zastávali, avšak litovalo se, že český obrat nenastal dříve, kdy národu mohl mnoho dobrého přinést. Hr. Taaffovi bylo Slovanů nevyhnutelně třeba a on, jak soudili mnozí, mezi nimi i Dr. Brauner, byl by se při usilovnějším tlaku asi odhodlal k větším ústupkům i v otázce jazykové a v otázkách kulturních. Dr. Julius Grégr napsal: »Poslanci, kteří po léta tak usilovně se byli opírali obeslání domácího sněmu a vyhlašující válku vedli proti těm, kdož zastávali se sněmovní činnosti, slavně se zařikajíce, že do sněmu takového složení nikdy a nikdy nevstoupí, vstoupili do rady říšské tiše, rozpačitě sice, ale ochotně a beze vší záruky«.

Národní Prostějov také měl satisfakci pro svoji aktivistickou politiku a ze srdce rád poslal svému ochránci pozdrav: »Jeho excellenci ministrovi Dru Pražákovi v Brně. Přednímu obhájci národa, povolánému do korunní rady, sílu a zdar přeji jménem měšťanstva Prostějovského ... Čeští členové výboru obecního« ...

Z taktiky volební měl národní Prostějov zisk jen u skupiny »mužů středu«, kteří znovu újeji přiblížili ke straně národní, k čekanému zisku u mírnějších německých měšťanů nedošlo, ty si Zajíček po většině dovedl znovu zajistiti. Značný zisk měl venkov — sjednocením na kandidatuře Skopalíkově urovnaly se leckteré neshody okresní a oslabil se vliv prof. Demla, jehož v předsednictví cukrovaru ve Vrbátkách vystřídal již posl. Tomáš Podivínský.

XX.

Jechmínek s tebou, táborový řečníku z r. 1871!«, Pořízka stisknul ruku Františku Vodičkovi, starostovi Smržic, který se odtrhl od skupiny cestařů, šešedších se k týdenní výplatě

okresního silničního výboru. »Volal jsi nás k součinnosti v otázce jízdeckých kasáren a my již jsme jí v čele Drem Kolo-vratem. Němcům sice nebyla na dvakrát po chuti, ale již jsou v ní«.

»Za to proti srsti nám jdou v silničním výboru«, připojoval se Vodička. »Víš-li pak, že Němci v něm dostávají většinu? Zástupce velkostatků Tuček často hlasuje s nimi a strhuje také mlynáře Ferdinanda Ptáčka z Koberic. Zajiček napráhl svoji tvrdou pěst a jeho emisar a příbuzník Karel Biberle se jí ohání. V otázce zřízení okres. lomu ve Slatinkách jsme byli za jedno a koupili jsme od obce Slatinek lomový pozemek, měřící za 220 zl., také jsme se shodli, že zatím Michalu Judasovi zadáme dodávku štěrků, ať křemenáku, ať vápencového, hromádku za 1 zl. 25 kr., ale o potřebě venkovských silnic jsme v menšině. Cukrovar v Čelechovicích šel v čele našeho požadavku o zřízení silnice od Držovic pod Šimanovským kopcem přes Smržice, Čelechovice, Kostelec, Lešany, Ždětín, ke které by se připojila silnice přes Ptení do Seče, Sukdola-Jednova až do Německého Brodku, — ale Biberlové odmítli. Místo velkostatkem požadované silnice z Brodku do Podivic žádaly obce Výšovice, Kelčice, Otaslavice, Mysliovice, Kobylničky, Drysice a Chválkovice silnici z Brodku přes Otaslavice do Mysliovic a Biberlové odmítli... A jak škodolibě ranili předsedu Josefa Hocha! Potřeba silnice od Čechůvek ke Kralicím, Hrubčicím a k Tovačovu byla již dřívější správou silniční uznána i odhlasována dle projektu zemského inženýra Štora nákladem 32.840 zl. 66 kr., a Biberlové jsou proti ní. A s jakou aférou! Ferd. Böse dovozoval, že Tovačovští si té silnice nepřejí, ač Hoch ukazoval na účelnost její jako spojky tří »znamenitych« měst, Prostějova, Tovačova a Přerova. Němci před hlasováním odešli a zapsali do protokolu německé ohrazení, v němž projeвили také nelibost, že Hoch vášnivě i osobně mluvil proti Bösemu a jiné členy k slovu nepřipustil. K protestu připojili se i Arnošt Weigel a Ferd. Ptáček, ač ve schůzi nebyli, a v příští schůzi zamítli stavbu této silnice »po tu dobu«, pokud v okresu kojetinském stavba její provedena nebude, načež pak k jednání přijítí má!« Většinu svoji uplatnili také v otázce jazykové a docílili, aby pozvání do silničních schůzí dalo se v obojí řeči. Také bylo usneseno, vypovědět úřední místnosti na valše od 1. IV. 1880, najmouti jiné a opatřit je nábytkem od

Němce Ant. Wolfa za 72 zl. 80 kr. Cestařům doporučeno, aby nářadí kupovali v obchodě — Zajičkově».

»Byly to trpké pláničky, — ale zostří žluč. Demlovci — jsi jím také, ale tebe se moje zmínka netýká, ježto národně jsi rázným jako Hoch! — leckdy byli jiného mínění než my v městě a mnozí v okrese, a — Biberlové přispějí, že se všichni srazíme v jednotný šik proti Zajičkovinám. Pro tebe již mám úkol — na, tu máš plné moci k našim obecním volbám a opatří nám je podpisy voličů ze Smržic«.

Vodička ochotně převzal úkol a dotazoval se, co v Prostějově nového.

»Je toho dosti. Pohneme se konečně i u obecního domu — v r. 1880 bude u něho postaven most přes mlýnskou strouhu nákladem 837 zl. 85 kr. V rozpočtové schůzi také jsme usnesli zřízení šterkové silnice v Lazaretách nákladem 1000 zl. a přijali jsme návrh Maxe Vítěze: »Zřízení budiž masný trh; veškeré maso, ať v celku, ať v kusech, budiž na trhu vyloženo, zvěrolékařem prohlédnuto a výhradně jen na místě prodáváno«. Za nejvhodnější místo, hlavně k vůli kontrole zdravotnické naznačeno bylo místo v ulici za jatkami naproti hostinci Katynky Weiglové, ale policejní úřad pro masný trh vykáže místo naproti domu Arnošta Spurného a Kateřiny Mládkové. Farář P. Novák byl jmenován děkanem prostějovského okresu děkanátního . . . Přistěhoval se k nám štáb hulánského pluku hraběte Trani, prince obou Sicílií, č. 13 s podplukovníkem Frant. Benešem jako velitelem . . . Získali jsme dvě čilé síly — na reálce profesora Josefa Hrádka a Jana Štolfu, který byl jmenován učitelem na české škole chlapecké a tím se uvolnil z výpomocného učitelství na škole dívčí a z dosahu rašeliny Odstrczilovy, našeho nepřítele. Chlapecká škola vystavila na nařízení okresní školní rady žákovské práce a on jako škol-dozorce o nich nepodal úsudku! Také vítáme, že knihař Frant. Babička převzal obchod papírnický v domě č. 1 Brn. př.³⁴⁾ proti kavárně Belloniho« . . .

»Jakým jest Baar? A co s varhanictvím?»

»Kandidát učitelství Josef Baar, který byl zvolen učitelem, jest ze Štramberka, ale kdož ví, nebude-li v Prostějově výti s vlky . . . Po učiteli Antonínu Skálovi byl varhaníkem dobrý

³⁴⁾ Poděbradovo č. 1.

hudebník H. Doubek, ten se ale vzdal a ve schůzi 7. X. 1879 zvolen byl za varhaníka s roční remunerací 300 zl. dobrý národovec Antonín Tušek . . .

Také jsme zasáhli do zákonodárství zdravotního. Sněm usnesl se dne 3. IV. 1876 opravit zákon o reorganizaci služby zdravotní, místodržitel svolal anketu, v té vypracován byl návrh zákona zdravotního a nyní se obce žádají, aby se o něm vyslovily a po případě navrhly jeho doplňky. Prostějov po návrhu svého fysikátu odpověděl: návrh nevyhovuje, ježto je způsobilým jen vytvořiti lékařský proletariát. Obcím dává se právo, lékaře jmenovati a ten tím bude větším dílem od nich odvislým. Nařídí-li zdravotní opatření, přijde do rozporu s obcí. Plat 400 zl. nestačí k živobytí ani ku smrti — lékař půjde po praxi a zanedbá ostatní! V Prostějově jest přísného zdravotnictví potřeba jako pepře — v r. 1877 zemřeli přirozenou smrtí 274 muži a 315 žen, smrtí násilnou 8 mužů a 2 ženy, celkem 599 lidí. Na spalničky zemřeli 23, na břišní týf 13, na tuberkulosu 93 osoby. A letos umírá se jako na zakázku. O důležitějších úmrtích jsi slyšel? Zemřel nám Karel Miklík, učitel české chlapecké školy, který v Prostějově učiteloval od r. 1856, a brzo po něm dne 8. srpna Rudolf Dvořák, majitel pivovaru a sladovny. Zemřel jako lázeňský host v Karlových Varech ve věku 53 let. Byl muž povahy ryzí a bezúhonný, společník nad jiné milý, tichý dobrodinec chudiny, podporovatel všeho, což dobrého a krásného. Hliníky proměnil v rozkošnou zahradu a vždy se hlásil k českému rodu. Závody po něm převezme náš Arnold Binko, který již po léta jest vlastní jejich duší a který jistě je přivede k dalšímu rozkvětu a újeji i otevřeně je přimkne ke straně národní . . . V srpnu nám zemřel vrchní kaplan P. Jan Kosina, který neměl jedinkého nepřítele a v Prostějově kaplanoval 36 let. P. Joannes, jak mu říkali, byl také otcem sirotků a dobrodincem našeho studentstva. Že dal studovati Tomáše Navaru, to víš, ale nevíš, jak na tohoto působila smrt Kosinova. Navara se neodhodlal dále studovati, ježto neměl ochránce ani rádce, a jako rozený herec ucházel se o vstup do divadelní společnosti Choděrovy, která přijela do Prostějova. Choděra ho vyzkoušel, po třetím vystoupení ho engažoval a slíbil mu 20 zl. měsíční gáže. S osudem Navarovým souběžně šel spoluherec jeho prázdninového divadla studentského František Gabrlík. Ten si z učení u Kle-

menta Nezvala odnesl tak popraskané ruce, že byl nucen pracovat v gumových rukavicích, a tož sekl krejčovinou a vstoupil do divadelní společnosti Šumovy. Jejich druh Gold pronikl k divadelní společnosti Svobodově a Kostelecká ulice přišla o své divadlo. Mám tušení, že Navara i Gabrlík se nám vrátí zpět a že jejich divadelní škola a pouť přinese národnímu Prostějovu mnohé osvěžení a společenský i kulturní zisk»...

»A což úmrtí c. k. notáře Aloise Einaigla, který zemřel 21. VIII. 1879 po delší chorobě ve věku 58 let?«

»Kasino o něm přineslo stručnou zprávu a Prostějovské noviny smrti jeho ani nezaznamenaly. Za to nejširší obecenstvo mnoho o něm hovořilo a hořce vzpomínalo jeho kuratorství rozpuštěné záložny a půjčovny. Neslyšel jsem ani slovíčka politování ani soustrasti nad těžkými mukami, jimiž ku konci života trpěl, jako by již neplatilo staré přísloví: o mrtvých leč dobré! A při pohřbu bylo slyšeti ustrašené i výhrušné otázky: »Co bude s likvidací?« Pokud znám průběh likvidačních odrazů, spleťtostí i zamotanin, pochybuji, že vůbec se její uzel rozetne.³⁵⁾ Jiní nadhodili otázku, kolik věna, vymačkaného z likvidace záložny, s dcerami Einaiglovými dostanou profesori něm. reálky Stoklaska a Scheller, a vzpomene-li si prof. Riedl, až bude jako předseda místní školní rady sahati na české děti, že čeští rodiče se na věno jeho kolegů namozolili a hladověli... A krkavci se nad mrtvolou sbíhali — byla vojna o kancelářské místnosti po Einaiglovi. Dostal je nový židovský advokát Dr. Osiáš Wittenberg«.

»V Olomouci stejně jest vojna o kancelář Dra Fanderlíka, který se dne 30. XI. 1879 rozloučil s Olomoucem a přesídlil do Uherského Hradiště. My rolníci také máme starosti nad hlavu — dne 19. října padal sníh, cukrovka byla zasypána a do výkopu nám mrzlo, až za nehty zalézalo. O jiných bolestech byla dne 3. XI. Josefem Hochem a posl. Podivínským svolána do sálu Volcova porada obecních starostů, které petice by se měly podati radě říšské. Usneseny: 1. petice o úplné zrušení nucené legalisace; 2. o změnu volebního řádu do rady říšské a o rozmnožení poslanců za obce venkovské; 3. petice,

³⁵⁾ Likvidace Občanské záložny a půjčovny v Prostějově do dnešního dne není ukončena, účty nejsou složeny a neví se, kde jsou její spisy uloženy. Jedinečný případ v životě právním!

aby zamýšlené zvýšení daně z cukru nebylo schváleno a 4. petice za osvobození záložen a spolků svépomocných od daně výdělkové i daně z příjmů a za upravení zásad v příčině ukládání daní těmto ústavům. Petice podepsány byly od 54 obcí, poslední také od 16 záložen, a podá je posl. Škopálík. A jak daleko jsme v otázce reálkové?»

»Ve schůzi zastupitelstva dne 25. VII. 1879 projednán ve schůzi důvěrně výnos c. k. okresní školní rady ze dne 16. VII. 1879 č. 414 škol., který předložila Matice školská. Dle výnosu onoho státní subvence ročních 4000 zl., která až dosud byla vyplácena Matici školské, v důsledku nejvyššího rozhodnutí ze dne 15. VI. 1879 od toho času, kdy česká reálka do správy zemské se převezme, zemskému fondu připadnouti má. K tomu se obecní výbor usnesl: »Budiž k vys. mor. výboru zemskému prosba podána, by tento dodatečně zdeůřední zprávou ze dne 18. III. 1879 č. 22 oec. předložených láskavě opatřiti ráčil, aby pro ten pád, když by vydržování zdejší české vyšší reálné školy na outraty obecní a země schváleno býti mělo, a) až dosud spolku Matici školské vyplácená státní subvence ročních 4000 zl. r. č. městské obci Prostějovské přikázána byla, a v pádu by to možné nebylo, by b) městské obci Prostějovské příspěvek k zemskému fondu zakládající se v zákoně a zároveň v smlouvě uzavřenu býti mající stran vydržování reálky, jenž v zdeůřední zprávě ze dne 18. III. 1879 sub II. podmínek se navrhoval, úplně upuštěn byl« . . . Žádost výboru Maticy školské stran převzetí 7 definitivně ustanovených učitelů na reálce do smlouvy o pozemštění byla ve schůzi dne 30. X. 1879 odkázána sedmičlennému odboru »pozemšťovacímu« . . . Žádost zní v ten smysl, 1. aby v případě pozemštění matiční reálky učitelé, při ústavě jako definitivní od c. k. zemské rady školní potvrzení, ředitel Josef Lošťák, profesori Bartoloměj Navrátil, Karel Bedroš a Celestin Sommer, skuteční učitelé Jan Bažant, František Radoch a Tomáš Štětka převzati byli, 2. aby jim léta jejich skutečné služby při matiční reálce počítána byla za služebná leta při zemské reálné škole a 3. aby příslušné usnešení obecního zastupitelstva bylo zemskému výboru ku přijetí předloženo . . .

Vydatně reálce prospívá Spolek pro podporování chudých studujících, jehož předsedou jest Dr. Koudela a pokladníkem K. Vojáček. Ve školním roce 1878-79 udělil 1610 obědů pla-

cených po 22 kr. Studenti nejraději se stravují u »fotra« Černého, který se k nim chová jako otec a svojí bodrostí činí jim dobrodiní spolku lehčím i milejším.

»No, ze studentů, ať realistů, ať gymnastů, máme všichni radost — také se starají o subskripce a jiné příjmy pro reálku i pro »Radhošť«, jehož pomoci snad brzo budou vyhledávati«.

»Moje radost je tím větší, že činnost studentsstva jest také kulturní a vzdělávací. V tom vyniká »kout Chlupův«, jak říkáme studentským Hrubčicím, Čehovicím a Kralicím, které se hudebně soustřeďují okolo učitele Frt. Chlupa v Čehovicích. Ten se studenty cvičí nejen lehčí sbory, nýbrž i těžší skladby a na jejich besedy »cestuje s klavírem«, který jest jediným v té části Hané. Beseda byla v Čehovicích, kde se mezi jiným zpíval Křížkovského sbor Odpadlý od srdce, Muzikus od Sohra a komické Klepny, a v Hrubčicích, kde dojala Rozmarynka a nádherný Bendlův Chorál národa českého. Chlup má štěstí na studenty zpěváky a se silami, jakými jsou Jan Hoch a Alois Daněk z Hrubčic a Frant. Nesvadbík z Čehovic, může se odvážit i na operetu. Rád si na ně vzpomínám jako na »Klepny« — v ženských šatech, s tvářemi po starých babách laděnými, a Nesvadbika, vysokáče, na něhož i nejdlejší ženské sukně byly krátkými, s barevnými punčochami po kolena. — A občas mně hlavou hučí vstupní melodie Hochova z »Klepen«:

Pozvala jsem dneska k sobě
dvě své paní kmotřinky,
kafička mám dost' pro obě,
těším se na novinky.
Na schodech již slyším hekat
paní Votřepalovou —
nebudem též dlouho čekat
paní Vynadalovou . . .

Studentské besedy byly také u vás ve Smržicích, ve Vřesovicích, v Ivani a v Klenovicích, a kolik bylo divadel! V Kostelci, Dubanech, Kralicích, Olšanech, Otaslavicích, Lešanech a v Čelčicích. Také v Prostějově, kdež studenti, vedeni Vilémem Kožušníčkem, svým kapelníkem a solistou, účinkovali i na koncertě zpěvackých spolků . . .

Do rozprávěčů vrazil knihař Růžička, který na oko ponořen byl do četby novin.

»Co pak důležitého čtete, že si ani cesty nevšímáte«, usmál se Pořízka, který byl nastávajícím zetěm Růžičkovým.

»Lámu si hlavu nad radou »Jitrnice zmrzlé kterak dřívější chuť opět nabudou«. Právě tak jako zmrzlá jablka vloží se i jitrnice do studené vody a když roztály, setře se led z nich pomocí plátna. Tím se mráz z nich vytáhl, avšak dřívější chuti nabudou teprv, pak-li je do solné vody vložíme, střívká sem tam trochu propíchavše. Načež se jak obyčejně uchovají. Ve slané vodě musí ale několik dní poležet, jest-li chceme, aby déle bez zkázy zůstaly« . . .

»A nad tím si lámete hlavu«?, odmítal Vodička. »To přece jest jasně řečeno a se zmrzlými jitrnicemi tak zacházeti dovede každý«.

»Já ne«, vzdychnul si Růžička.

»Proč pak ne?«, podivil se starosta Smržic.

»Nemám zmrzlých ani jiných jitrnic - u nás není zabijačky«.

Vodička přátelsky pleskl knihaře po rameně: »Rozumím, potutelo. Já zabíjím dvakrát a po obakrát vás i toť Pořízku zvu na šperky« . . .

XXI.

Volební seznamy k volbám obecním byly vyloženy od 16. XI. do 14. XII. 1879 a byly předmětem úvah a dohadů. Měšťanosta Jan Zajíček je vyložil, maje již směrnice volební promyšleny.

Volební doba byla jiného rázu, nežli všechny dřívější. Strana ústavácko-liberální nebyla více u vesla vlády, naopak byla v menšině a v opozici proti vládě a tím ohrožovala nejen součinnost s rakušanskými měšťany, nýbrž uváděla i v rozpaky státní úřednictvo. Mezi hesly ústavověrnými bylo i ono o majoritě, dle níž se minorita má řídit, a provedení tohoto příkazu dnes? Kdyby se stát. úřednictvo dle něho řídilo, kdyby volilo v intencích vládní většiny, bylo by to hrotem německé nadvlády v Prostějově, kteroužto státní úřednictvo udržuje. Nebezpečí jest tím větší, ježto císař vydal heslo o národnostním smíru a ježto hr. Taaffe na radě říšské prohlásil, že »Slo-

vané nesmějí býti tlačeni ke zdi«. Značná část židovských voličů nezapomněla volby Dr. Triescheta a nepřeje si okatého rozkolu se stranou národní — co zbývá jiného, než zahrát na šalmaj smíru? Arciť jenom potud, že hra na venek se jeviti bude dojemnou, avšak uvnitř bude tou starou melodií urputnosti a panovačnosti. Stará píšťala kasina se přemaluje na bílo. Snad dojde i ke smlouvání se stranou národní a z toho musí kasino vyjít jako beránek, jemuž vlk kalí vodu. O menší ústupek nebude zle — německost obecní správy jest již tak pevnou, že ji neohrozí ani menšina, která by měla o 1—2 hlasy více, nežli jest třetina výborníků. Časy Floriána Nováka se Zajičkovi nevrátí — — — ve Vídni ani v Brně ani na c. k. okresním hejtmanství není a nebude protiněmeckých Giskrů — Lasserů — Weberů — Bažantů! Ostatně každý, kdo národovce zná, ví, že se nespokojí a vůči většině obyvatelstva ani se nemohou spokojiti s drobty. Odmítnou »smír« a měšťané i úředníci budou v nich viděti panovačné nesmířlivce a židé národnostní upíry. Tedy do voleb s heslem císaře a hr. Taaffa — ale Slovani musejí začítí . . .

Strana národní měla stanovisko ulehčeno tím, že heslem smíru získávala již při volbě Trieschetově i Kroutilově a že důsledně jím mohla agitovati. Proto nebylo nápadno, že Prostějovské noviny nastoupily jeho cestu. V článcích »Před volbami« konstatovaly, že ku konci tohoto třiletí zavanul duch smířlivější jak v obecním zastupitelstvu, tak i v občanstvu samém. Touha po smíření vane i z nejvyšších míst. Smírem získal by nejen život společenský, nýbrž i obchod, průmysl a živnosti. Smíření arciť může býti jen takové, které by se nejen srovnávalo se ctí stran, nýbrž i seč možná s poměry skutečnými. Nemohla by jedna strana býti kovádkou a druhá kladivem. Takovému smíření přejeme . . . Česká veřejnost chápala, že v době, kdy heslo smíru jest osou rakouské politiky a kdy v konečném jednání jest pozemštění matiční reálky, jest nastoupená taktika jediné možnou, a schvalovala, že vedení strany národní dalo popud k rozhovorům s německou většinou. Ale výsledek? O jeho pochybnosti mluvila rozvětvená agitace kasina, které shánělo plné moci úsilovněji než jindy . . .

Německá schůze voličská byla dne 21. XII. 1879. Měšťanosta Zajiček na ní přednesl, že od posavadních odpůrců byl učiněn návrh na dohodu pro volby obecní. Tento návrh byl

také v užším kruhu německé strany projednáván a shromáždění jest zůstaveno, jmenovati delegáty k eventuálnímu vyjednávání a svěřiti jim také jmenování kandidátů. Eduard Beer vytýkal některá opatření obecní jako neudržitelná, Dr. Trieschet hájil obecní správu. Soudní adjunkt Jindřich Stross odporučil odročiti volbu komitétu a provésti ji teprve po referátu o průběhu kompromisního jednání. Ježto návrh jeho setkal se s odporem, vzal jej zpět a 24členný komitét byl zvolen. Notář Jan Poleschensky formuloval konečné usnesení schůze: 1. Jan Zajiček, Eman. Poleschensky, Dr. Trieschet a prof. Riedl se splnomocňují k jednání s delegáty strany protivné; 2. komitétu se ukládá, aby dle možnosti vzal ohled na přání israelitů po zastoupení na obci.

Prossnitzer Wochenschrift si po schůzi zahrál na dvojí strunu: projevil uspokojení, že opět zavanul duch svornosti. Také příznivě přijal zprávu, že protivná strana chce upustiti od stanoviska odporu a chce dorozumění. Ale současně anticipoval: rozbije-li se jednání, nebude to nedostatkem ochoty se strany německé, a farizejsky dodal: »My, kteří jsme zastupovali plnou rovnoprávnost v ohledu národním, vítáme to se zadostiučiněním« . . .

Ve druhé voličské schůzi dne 28. XII. 1879 užší komitét sdělil, že důvěrníci strany národní žádali celkem 14 mandátů. V komitétu na to bylo všemi proti jednomu hlasu usnešeno, doporučiti návrh: 1. k vůli pokojnému a jednotnému postupu volebnímu budiž učiněn kompromis se stranou slovanskou; 2. požadavek delegátů strany slovanské o zvětšení její državy o další 4 místa budiž zamítnut; 3. slovanské části voličstva přiznány buďtež 2 další místa a to v I. sboru volebním pod podmínkou, že slovanští voliči budou ve II. a v I. sboru voliti listinu ústavověrnou, začez ústavověrní voliči voliti budou slovanskou listinu III. sboru.

Wochenschrift napsal, že »návrh tento byl řečníky schvalován až na jednoho, jehož neznalost našich poměrů zavedla k nesprávným závěrům, a také proto, že druhá strana za tyto ústupky nedává žádných protihodnot«. Konečné rozhodnutí stane se na schůzi, která byla určena na 4. I. 1880.

Způsob jednání strany ústavověrné ostře vyznačily dvě události: Zajiček sděloval, že Dr. Kolovrat při první schůzce s ním uvedl, že národní voličstvo bezpodmínečně žádá, aby

nebyl volen žádný žid. Při druhé schůzi mu řekl, že se od této podmínky upustilo. Dr. Kolovrat tvrzení Zajičkovy o nepřipustnosti židovské kandidatury odmítl veřejným listem, prohlašuje také, že podmínku tuto nemohl a nesměl již proto učiniti, poněvadž k tomu neměl žádného mandátu od strany národní, ale Zajiček trval na svém a dodával: stalo se to mezi čtyřma očima, beze svědků — a teď věřte mně nebo Dr. Kolovratovi! Účel této řeči »mezi čtyřma očima« byl všem jasný — odbojné židovské voliče opět připoutati ke kasinu.

Druhou událost vyvolal notář Jan Poleschensky a ta měla ozvěnu ve schůzi strany národní.

Schůze voličů strany národní konala se dne 1. I. 1880 za předsednictví Dra Kolovrata. Red. Vrla za souhlasu a potlesku všech složil účty za tříletí činnosti na obci, načež Karel Vojáček podal zprávu o tom, jaké kroky byly se strany národní učiněny k vůli docílení dohody a sjednocení stran v městě.

Hned po vyložení voličských seznamů volební výbor činil volební přípravy a byl v něm navržen pokus jakéhosi smíru cestou kompromisu. Dr. Kolovrat pověřen zákrokem u měšťanosti Zajička. Dr. Kolovrat vyhověl a Zajiček vyslovil potěšení nad tím úmyslem a řekl, že to přednese na schůzi volební. Při tom projevil mínění, že straně národní bude 1—2 kandidáti ve II. sboru volebním povoleni. Čtyřčlenný komitét ústavověrný jednal o tom se čtyřčlenným komitétem strany národní. V komitétu národním bylo uznáno, abychom dle počtu obyvatelstva a daně i počtu voličstva, jaký máme ve II. sboru, žádali v obecním zastupitelstvu většinu, avšak uváživše všechny prospěchy, jaké by měl kompromis v ohledu života společenského, hospodářského atd. v zápětí, a chtějíce podati důkaz o opravdovosti smířování, uskrovnili jsme se na požadavku 14 zástupců. Němečtí zástupci vzali naše podmínky na vědomí, ale řekli, že schůze ústavověrných voličů sotva je přijme. Ta skutečně požadavek náš zamítla a nabídla, že by nám popustila 2 mandáty v I. sboru, zavážeme-li se, že budeme její kandidáty ve II. a I. sboru voliti jednohlasně.

Schůze uznávala podmínky německé za pokořující, Josef Böhm je nazval hanebnými a navrhl zamítnutí takového kompromisu. Dr. Koudela se připojil a dovodil, že strana protivná neměla dobré vůle ke smíru. Vždyť notář Poleschensky se odvážil říci, »že nemůže se nám povoliti požadavek náš už

z té příčiny, že bychom pak snadno mohli se domoci většiny a že by bylo velmi nebezpečno svěřiti nám klíček od obecních důchodů a městské spořitelny. Tim zajisté chtěl naznačiti, že strana naše pozůstává ze samých darebáků a zlodějů a že s takovou stranou nemá se ani mluvit. Předseda ústavácké schůze nevolal Poleschenského k pořádku, čímž dal najevo, že s urážkou tou nám ve tvář vrženou, souhlasí . . .

Kompromis byl jednomyslně zamítnut. J. Vřla připomenul, že mimo urážku přinesla nám ústavověrná schůze také uznání — vyvstali v ní 2 řečníci a zastali se požadavků strany národní. Jeden z nich, nedbaje ani hulákání, aniž osobních insultů, před celou schůzí ústaváckou dokázal, že strana národní tvoří ohromnou většinu obyvatelstva prostějovského a že jí tudíž také většina v obecním zastupitelstvu vším právem přísluší. Chce-li strana národní uspokojiti se menšinou, podává právě důkaz své umírněnosti a smířlivosti a že tedy návrhy její se mají přijmouti. Druhý řečník rovněž vřele se zastal strany národní a prohlásil, že bude i pro větší počet zástupců strany národní hlasovati. Ctihodní mužové ti to byli — Jindřich Stross, c. k. soudní adjunkt, a poslanec Dr. Trieschet. Schůze jim za to vyslovila uznání a dík, o čemž jim bude písemná zpráva podána . . .

Ústavověrná schůze voličská dne 4. I. 1880 prohlásila, že kompromis se rozbil, a poděkovala těm, kdož byli v posledním třiletí na obci činnými a nejsou kandidováni. Byli to: Dr. Kallab, Matzenauer, Peschke, Preiss, Frant. Sedláček, Frant. Wagner a Frant. Wichterle. V zájmu volební taktiky dostal notář Poleschensky pokyn, aby seslabil své nešťastné výroky proti straně národní, a on vážil slovo za slovo: »V řeči jsem řekl: majorita v obecním zastupitelstvu znamená držení klíčů ku pokladně důchodu, ke spořitelně, k obecné škole, k německé reálce a na konci třetího roku k voličským listinám. Není lhostejno, která z národností klíče má, ježto jest možno převážně použití jich tak dobře ve prospěch veřejných účelů straníků, jako ku zvláštnímu účelu jedné národnosti. Varoval jsem straníky své, aby tyto důležité klíče nedávali z rukou. Podezření, jakoby vůdcové protivné strany mohli této výhody užiti k účelům osobním, jsem nepronесl«.

Veřejnost uznala, že Poleschensky urážku svou potvrdil jinými, hladšími slovy a že urážky nesmazal. A zabředl hlou-

běji — ukázal, čeho strana ústavověrná na obci ke své moci potřebuje a používá! Nepříznivci Poleschenského dodávali, že při vypočítávání klíčů zapomněl na klíč od »zeleného stro-
mu«, domu Oskara Vojáčka . . .

Volební provolání strany národní zdůraznilo pokus o vyrovnání a prohlásilo, že »pravice naše, ku smíření napřažená, byla zamítnuta, nežádáno! od nás smíření, nýbrž prosté po-
koření se« . . .

Volby III. sboru byly od 12.—17. ledna a byli zvoleni 669 až 709 hlasy kandidáti strany národní: Frant. Možný, Josef Böhm, Dr. Kolovrat, Dr. Koudela, J. Vrla, ředitel J. Lošťák, Eduard Skála, Max Vítěz, Eduard Sluka a Josef Wait. Za náhradníky zvoleni 348—362 hlasy náhradní kandidáti: stavitel Frant. Černoušek, Jakub Černil ml., tkadlec Fabián Hruban, obuvník Jiří Hladík a Jakub Vysloužil.

Němečtí kandidáti, mezi nimiž byl Klement Nezval, dostali 131—153 hlasy.

Při sestavování kandidátní listiny pro II. sbor bylo vidno, že poslední taktika straně národní prospěla — doporučili ji mimo jiné také Arnošt Weigel, inženýr Vincenc Kühn, Frant. Wichterle a Hildebert Woletz. Navrženi byli do výboru: Karel Vojáček, Karel Kroutil, Pavel Mařcha, Eduard Horák, Rud. Frt. Černý, Jan Kreutzinger, Josef Konečný, Arnošt Weigel, Vincenc Kühn a František Wichterle, a za náhradníky: Josef Nový, Hildebert Woletz, Frant. Rychlovský, Frant. Průša a František Horníček. Mezi kandidáty patřilo několik »mužů středu«.

Při volbě ve dnech 20—23. ledna byli zvoleni kandidáti němečtí: Alois Götz, Frant. Neudörfel, Jan Sobota, Ant. Wolf, Rudolf Vogl, Karel Schmida, Rudolf K. Czerny, Frant. Weigel a Jan Zajíček 126—147 hlasy do výboru a za náhradníky němečtí kandidáti Bartoloměj Hynek, Jan Schmidt, Alex. Zahradníček, Ant. Siller a Klement Nezval.

Národní kandidáti dostali 99—120 hl. a společný kandidát Arnošt Weigel byl zvolen 216 hlasy. Ze 266 voličů volili 242 a sice osobně 196 a 46 plnými mocemi. Nevolili 24 voliči.

V I. sboru ze 72 voličů volilo 47 a sice 37 osobně a 10 plnou mocí a zvoleni němečtí kandidáti, do výboru: Adolf Wildt, Jan Poleschensky, Dr. Zaillner, Karel Biberle, Eman. Poleschensky, prof. Josef Riedl, Josef Hatzura, Raimund Pich-

ler, Vincenc Proksch a ze židovského voličstva Dr. Osiáš Wittenberg, a za náhradníky: Vilém Gebauer, Josef Barnet, Frant. Ehrlich, Cyril Budík a ze židovského voličstva Karel Katz.

Většina německá ve II. sboru klesla na 6--13 hl. a udržela se, že při ní vytrvali státní úředníci a že z učitelů s ní volili také Frant. Peřka a Julius Rosík, z poplatníků řezníci Adam Hacura a Antonín Novosad, hostinský František Nerke a moučář Jindřich Miserovský, a 26 voličů židovských. Pět hlasů penzionovaných důstojníků udržel Zajíček jen tím, že dle Prostějovských novin před volbou šel do úřednického kasina, vyhledal generála Gontarda a zvučným hlasem přede všemi přítomnými odprosíl: »Prohlašuji, že jsem naproti pánům důstojníkům jednal beztaktně«. Zpráva tato nebyla Zajíčkem vyvrácena, ač podobnou zprávu o odprošení Bedřicha Woltze a prof. Stoklásky v novinách vyvracel. C. k. soudní adjunkt Jindřich Stross se volby zdržel.

Se stranou národní volili z těch, kteří se voleb vzdalovali anebo byli blíže kasinu: Karel Rohn, řezník, Josef Schneider, měšťan, Josef Nový, řezník, Jan Wolf, kupec, Tomáš Dokoupil, tesař a j. Mezi voliči poplatníky sesílila strana národní neobyčejně. Volebně byla dobře organisována a volební kancelář opětně měla na valše. Naposledy — Karel Novotný, nemoha získati nájemce mlýna, dne 14. XII. 1879 inseroval: »Prodá se mlýn v městě Prostějově z volné ruky. Leží vedle císařské, erární silnice od Brna; má 2 složení a kašník, vše v dobrém stavu. V prvním poschodí jest hostinec. Další zprávu podá Karel Novotný, majitel mlýna...«

XXII.

Dubnový den, zakvítající na ošatkách zelenářek čerstvými kyticemi petrklíčů a vonící pruty lykovce, vylákal z domu sekretáře Aloise Kremla a táhl ho do obecní kanceláře. Sekretář utrpěl zlomeninu levé ramenní kosti, v pevném obvazu delší čas byl odkázán na pobyt ve svém pokoji a jarní vzduch ho opojoval.

Cestou všimal si novinek. V domě Jana Kreutzigera č. 96³⁶⁾ se zájmem četl novou firmu — po Einaiglovi byl druhým c. k. notářem jmenován národovec Karel Mohelský a otevřel notářskou kancelář . . . Max Vítěz, který vážně churaví, prodal svůj uzenářský obchod v domě Haschkově i svůj dům v Sádkách uzenáři Františku Neumannovi z Přerova a Neumann, odborník na slovo vzatý, od 1. května jistě zvedne upadající obchod Vítězův. Konkurenci mu bude činiti jenom Heřman Nutz, který od března otevřel uzenářství v domě Hundsfeldově č. 50³⁷⁾ . . . Na Novém domě jest smutek — kavárník Josef Volec zemřel a jeho vdova Marie bude mít mnoho starostí, hlavně nyní, kdy národovská kavárna na valše zaniká a kdy se národovci táhnou na Nový dům jako sršni na zralé hrušky jakuběnky . . . A co bude s mydlárnou Pichlerovou — Raimund Pichler, dlouholetý člen obecního zastupitelstva také jest již u sv. Petra?! . . . Plynové hořáky se vyměňují? Majitel plynárny Adolf Prochaska zemřel — a mlád, ve věku 41 let! — a Frant. Wichterle patrně zavádí plynárenský pořádek . . . Firma Dr. Triescheta přelakována? No ano, pan poslanec byl zvolen za starostu židovské obce. A jako starosta asi má smutek — ze spolupracovníků mu do zaslíbené země, na hřbitov, odešli nedávno továrníci Albert Mayer a Elkan Back . . . Zastupitelstvo křesťanské obce také jest již ustaveno. Starostou opět jest Jan Zajiček, jeho náměstkem notář Jan Poleschensky a radními jsou Frant. Neudörfl, Antonín Wolf, František Weigel a Vincenc Proksch. Při ustavující schůzi nebyl přítomen Ed. Skála, který jest ředitelem cukrovaru v Břeclavi, neposlal dostatečné omluvy a byl pokutován 5 zl. . . .

Kreml byl v obecní kanceláři přátelsky přivítán a při tom si vzdýchl před Frant. Mareckým: »Do roku vám uhnu ze sekretářství — pensionování mně na futro píše Kašpara, Baltazara i Melichara! . . . A co tu máte nového?«

»Nemnoho. Dr. Kolovrat jako předseda Matice školské vzal zpět žádost o definitivum učitelských sil na české reálce. Proč? Věděl, jaké vyřízení žádosti té jest připraveno: městská obec ochotna jest vyhověti, pokud se žádost dotýká převzetí sil učitelských, avšak nemůže se nikterak vzdáti práva, spolupůsobiti při ustanovení důležitého místa ředitele. Matice škol-

³⁶⁾ Masarykovo nám. 29. ³⁷⁾ Žerotínovo nám. 3.

ská v tomto přípravném vyřízení viděla nepřízeň proti řediteli Lošťákovi a proto žádost zatím byla vzata zpět. Jak se zdá, jest osud Lošťákův rozhodnut . . . Matici školské patrně již docházejí finanční prostředky a proto 12. XII. 1879 podala zemskému výboru žádost za udělení měsíční podpory zemské 500 zl. až do té doby, kdy o osudu matiční reálky bude sněmem rozhodnuto. Zemský výbor dle přípisu ze dne 10. I. 1880 žádosti té vyhověl až do výše 3000 zl. s podmínkou, zaváže-li se obec Prostějovská vyplácenou subvenci zemské pokladně nahraditi pro ten případ, kdyby sněm dotyčné usnesení zemského výboru neschválil. Obecní výbor vyhověl a ve schůzi dne 20. III. 1880 jednohlasně se usnesl:

Městská obec Prostějovská bere na sebe záruku za úplnou splátku subvence až do 3000 zl. r. č. pro ten pád, když 1. by země českou vyšší reálnou školu do vlastní správy nepřevzala, aniž stálou subvenci této škole neposkytla, aniž zemskému výboru za danou subvenci schválení neudělila; 2. městská obec Prostějovská pozadržuje sobě právo postihací naprotiv spolku Matice školské pro obnos ten, když by jej snad městská obec nahraditi musela; 3. splácení zálohy stalo by se v ročních lhůtách, jichžto výška a začátek pozdějšímu vyjednávání ponechána; 4. obecní zastupitelstvo zároveň uzavírá subvenci 3000 zl. od zemského výboru povolenou spolku Matice školské naprotiv tomu vyplatiti, že tento spolek povinen býti má, ku konci letošního roku upotřebení její zastupitelstvu vykázati . . . Na toto usnesení byl ve schůzi 30. IV. 1880 sdělen výnos mor. zemského výboru ze dne 31. III. 1880 č. 8307, dle kterého k prozatimnímu vydržování zdejší české vyšší reálné školy obnos 3000 zl. ze zemských prostředků konečně povolen a u zdejšího c. k. berního úřadu v měsíčních lhůtách po 500 zl. r. č. povolen byl . . .«

»A čím jste ranili Adalberta Hofmanna, že se tak mračí?«

»Ranili? Naopak — odepsali jsme mu roční činži 3 zl. z místa pro skládání třísla za Lazarety, poněvadž místa toho neužívá. Nemrzí se snad, že Jan Košťanský již inseruje barvírnu v jeho, Petrské ulici, v čísle 19?³⁸⁾. Či ho zlobí, že Adamu Hacurovi byl povolen odpis z nájemného ze staré střelnice, která v zimě byla přeplavena? Uznává se to vinou mlynáře

³⁸⁾ Revoluční tř. 27.

z Dolního mlýna, který neproházal a nevyčistil příkopy . . . Anebo jest roztrpčen jako jiní na měšťanostu, že k vůli Biberlovi chtěl znešvařiti plácek před německou reálkou. Biberle usmyslil si, že před jatkami postaví dvoupatrový dům a městská rada se přiklonila k tomu, že plácek před jatkami a před reálkovou budovou není potřebným k účelům veřejným a že zamýšlený dům zakryje hrozný, odpuzující stav jatek. Obecní výbor již tento projekt zamítnul a řezníci se nutí do přestavby jatek. Mám zprávu, že v červnu předloží konečné plány, a zažádají za stavební komisi, k níž jako své splnomocněnce vyšlou Martina Nutze, Karla Rohna a Přerováka Františka Neumanna. Také jsou nespokojeni s umístěním masného trhu a chtějí, aby byl přeložen poblíže jatek, na Senný trh, nejlépe snad před dům Hrubého³⁹⁾. Městský zvěrolékař Frant. Doczkal si při tom stěžuje, že mnozí řezníci ani po domluvě neohlašují dobytek, který porážejí, a k vůli řádnému dozoru žádá o vydání nařízení, že 1. každý řezník jest povinen před porážením dáti si dobytče prohlédnouti městským zvěrolékařem; 2. prohlídka koná se jen ve dne; 3. zvěrolékaři se porážka oznámí v jeho bytě 6 hodin předem; 4. při ohláscce třeba předložiti předepsaný certifikát; 5. řezník povolení uschová a dle potřebí se jím prokáže; 6. maso dobytčat z nouze poražených nesmí do jatek, leda že by je zvěrolékař ohledal . . .«

»Stavitelům jste vyhověli?«

»Karel Biberle, Vincenc Kühn, Jan Pospíšil a Karel Gruber zažádali o interpretaci § 20. stavebního řádu ze dne 20. XII. 1869, který praví, že stavebník i stavbyvedoucí mají pod společnou odpovědností upotřebovati jen dobrého a trvalého staviva. Za takové stavivo neuznávají vepřovice a maltu z hlíny a chtěli, aby se to úředně nařídilo. Vepřovice by se dle nich mohly povolit na předměstské domky přízemní, na přepážky a na zídky. Žádosti jejich bylo již vyhověno . . . Zmiňuji, že se také projednala otázka zahrádky před domem Karla Handschmanna č. 38 Olom. předm.⁴⁰⁾ vedle Milosrdných. Zahrádka má výměru 35□ m, zúžuje pasáž a ruší pohled na budovu kláštera i na celou ulici Vrahovskou. Handschmann ji zruší, plochu její postoupí obci, kteráž ji na svůj náklad srovná a opatří trotoirem. Náklad bude asi 120 zl. . . . Obtíže také jsme

³⁹⁾ Wilsonovo nám. 5. ⁴⁰⁾ Náměstí Svatopluka Čecha.

měli s telegrafní linkou na hradební zdi. Stromy již ji přerůstají a, aby nemusely býti seřezány a park tím znešvařen, navrhli jsme přeložení linky do ulice školní. Telegrafní ředitelství v Brně svolilo a městská rada přeložení provede nákladem 80 zl.«

»Slovani, jak jsem četl, mají citelné ztráty. V březnu jim zemřel Dr. Karel Sladkovský v Praze a v Olomouci prelát svob. pán Königsbrunn, který prý byl r. 1873 duší odporu protikonkordátního. Byl intimním přítelem Palackého a přísným přívržencem české politiky abstinenci. Bedihošťský Galaš při řeči o něm zmínil, že v jeho residenci bydlil z Čehovic gymnasista Přikrylů, jehož strýc byl ve službách prelátových... Škoda, že učitel Kristián Skála odchází do výslužby — i nám byl milým druhem! Nový moravský místodržitel rytíř Kallina z Urbanova přichází z Krajiny... A co nového ve spořitelně?«

»Správní rada městské spořitelny dne 26. II. 1880 odhlasovala potřebu účetního, obec převzala povinnost platu 800 zl., čtyř kvinkvenálek po 200 zl. pro ten případ, kdyby spořitelna zanikla, a zastupitelstvo obecní ve schůzi 30. IV. 1880 schválilo, aby z osmi žadatelů účetním oním byl jmenován měšťanostův syn Hugo Zajíček, dosud účetní obchodní a živnostenské komory v Olomouci.«

»Socialisté, jak mně napověděl policejní radní Vincenc Proksch, jsou opět pod přísnějším dohledem — začínají prý zase ze Všeob. dělnického spolku pod různými zástěnami akci politickou. Dne 29. III. 1880 byla v sále »u tří králů« schůze řemeslníků a dělníků, která důvěrně označena byla za schůzi dělnického spolku, a rokovala o příčinách úpadku nynějšího průmyslu a o přáních dělníků k novému živnostenskému řádu, který se na radě říšské má uzákoniti, a přijala resoluci. I. Ohledně otázky živnostenské:

1. Třeba zavést úplnou svobodu živností, také u oněch, které dosud jsou vázány na koncesi, bez jakéhokoliv omezení;
2. nucená společenstva zrušiti a na místě jich zříditi spolky, které se mezi sebou mohou spojití ku vzájemné podpoře;
3. zříditi státní školy řemeslnické s odbornými dílnami;
4. zříditi samostatné živnostenské komory s volebním právem do zákonodárných sborů;
5. zameziti v trestnicích konkurenci

poctivé práci tím, že trestanecké práce se omezí pouze na potřebu státu.

II. Ohledně přání dělnictva pro nový řád živnostenský:

1. Zříditi samostatné podpůrné spolky dělnické, které mezi sebou spojené v každé korunní zemi centrální pokladnu mají a pod státní garancí stojí; 2. zavedení rozhodčích soudů, do nichž jak dělníci tak zaměstnavatelé volí stejný počet zástupců (nejméně 6). Předseda rozhodčího soudu budiž místní představený; 3. zřízení samostatných komor dělnických, vybavených volebním právem do zákonodárných sborů a do statistické komise; 4. zavedení zákonitě 10hodinné doby pracovní pro mužské dělníky, 8hodinnou pro ženy a dělníky mezi 14. až 18. rokem, úplný zákaz práce dětí pod 14 let, zákaz práce žen a mladých dělníků v továrnách, kde se zpracují látky, zdraví škodlivé; ustanovení, že 7. den v týdnu věnuje se odpočinku, že se v ten den práce zakazuje ženě, která má na starosti péči o rodinu; 5. smlouva pracovní budiž každému volnou; 6. pracovní knížky zrušiti; 7. zavedení živnostenských inspektorů, ze řad volených dělníků továrenských i řemeslnických; 8. zrušení ustanovení živnostenského řádu z r. 1859, pokud se týkají stavu dělnického a úpravy poměrů učňovských. Zavedení normální doby pracovní jednotlivých kategorií, přípustnost vzdělávání učňů ve státních dílnách, kdež jedině celkového vzdělání ve svých oborech najíti mohou, pokud to v jiných dílnách z ohledu na rozřídění dělnictva dosíci nemohou; 9. zabezpečení všeobecné svobody shromažďovací; 10. obligatorní povinnost ručení podnikatelů při tělesných úrazech a smrtích dělnictva, bez ohledu na to, zda dotyčný dělník byl nebo nebyl členem spolku podpůrného, vyjímajíc případ, kde podnikatel může prokázati, že se to stalo zaviněním dělníka.

III. ohledně školství:

V otázce školské přeje shromáždění striktní podržení 8. roční školní povinnosti, že jest jí nutně třeba ku vzdělání příštích pokolení. Současně přeje si shromáždění, aby školné bylo zrušeno, úbytek příjmů tím vzniklých aby byl hrazen zemí, a konečně aby chudé děti byly z prostředků zemských podělovány školními potřebami.

Resoluce tato jest totožnou s oněmi, které ústředí socialistické ve Vídni vypracovalo a po celé říši dává usnášeti, aby

byla zaslána radě říšské. Radnímu Prokschovi i c. k. okresnímu hejtmanství to stačí, aby dělnický spolek nespustili z očí. Vždyť týž spolek vloni zálučně vyzval čelnější společenstva živnostenská — tkalců, obuvníků, krejčích, stolářů — aby se postarala o zvelebení nedělní školy pro učně a k provedení účelu toho aby se vespolek a po případě i se spolkem dělnickým spojila . . . Dne 11. IV. 1880 měl všeobecný dělnický spolek půlroční valnou hromadu za přítomnosti 70 členů a zástupce vlády c. k. okres. komisaře Raynoschka a ten si zaznamenal, že spolek má 271 člena skutečného a 30 členů podporujících, že příjmu měl 542 zl. 54 kr. a vydání 343 zl. 79 kr. Knihovna spolková má 90 slovanských, a 89 německých spisů. Předsedou zvolen byl Karel Smělý, náměstkem Karel Wopalka a členy výboru K. Mikulík, Götz, Ed. Umlauf, A. Veselka, Frant. Manhart, A. Hladký, Ignác Brückner, František Šeha, A. Harašta . . . Mezi odebíranými časopisy jest Budoucnost, Dělnický list, Pochodeň, Pravda, Právo, Zukunft, Volksfreund a Arbeiterfreund. Spolkové místnosti se měnily — po hostinci Hanákově byly u Schaffra v Poštovské ulici »na ostrém rohu«⁴⁰⁾ a nyní u Jana Švába »u Zvonu«.

»Ještě sděluji, že oba Kořalkové, Robert i Jan, stoláři, kteří se dali zapsati do nedělních hodin na kreslení v odborné škole tkalcovské, aby nabyli většího vzdělání v kreslení, pro stoláře potřebného, jsou již od placení školného osvobozeni . . . Orlica, která ztrácí spolkové místnosti na valše, bude obecním výborem zamítnuta se žádostí, aby směla cvičiti v dívčí škole v neděli odpoledne a večer v pondělí a pátek, při čemž by si zaplatila otop, světlo a případně také poplatek. Bude zamítnuta, ač ředitel Lekeš se vyjádřil příznivě — předseda místní rady školní prof. Riedl nemá rád konkurenta Gesangvereinu!«..

Z okna obecního domu bylo viděti Josefa Hocha, jak u rohu Sobotova domu živě rozkládal s poslancem Tomášem Podivínským.

»Co pak ti dva řeší? Účast venkovských jednot vysloužilců na slavnosti svčení praporu Prostějovských veteránů korunního prince Rudolfa ve dnech 28. a 29. června, či přípravy k uvítání císaře, který při jízdě Moravou se zastaví v Nezamý-

⁴⁰⁾ Nerudova č. 1.

slicích, jak si to také město Prostějov i venkovské obce vyžadovaly?« . . .

Oba předáci venkova měli jiné starosti. Dne 4. I. 1880 byla v Prostějovských novinách výzva: »Mnoho rolníků okolí Prostějovského přeje sobě, aby se vystavěl u Prostějova akciový cukrovar. Za tou příčinou bude se odbývati dne 12. ledna 1880 ráno o 10. hod. v místnostech pana Kroutila, to jest v kavárně pana Volce, porada«. K návštěvě schůze zvali čelní rolníci z Prostějova, Čelechovic, Kostelce, Lešan, Ohrozimi, Plumlova, Stichovic, Mostkovic, Určic, Dětkovic, Vranovic, Kelčic, Vřesovic, Výšovic, Kralic, Vrahovic, Čechovic, Držovic, Smržic a Studence. Na schůzi byl zvolen zařizující komitét a ten v poradě dne 16. II. uznal, že nový cukrovar v okolí Prostějova k vůli otázce vodní státi může jenom na Romži a sice mezi mosty Smržickým a Kosteckým, po případě poblíže splavu Držovského. Pro místa tato zavedeno upisování akcií a vedoucí členové komitétu, Jan Podivínský a František Vodička ze Smržic, svolali na 23. II. schůzi upisovací. A výsledek? Nepochopení i nechut rolníků, také těch, kteří výzvu podepsali, a akciovému cukrovaru odzvonil umíráček . . .

Hoch poukázal na neblahé poměry v silničním výboru, kdež za nepřítomnosti jeho a za předsednictví Fr. Vodičky bez námitek připuštěn byl útočný návrh Karla Biberle, aby protokoly o silničních schůzích zase byly sepisovány také v řeči německé. Obojí jest smutným důsledkem povolební rozháranosti v okrese a proto Hoch na den 5. IV. 1880 sezval starosty, aby přispěli k nápravě. Uznáno jednomyslně, že jest obnovení svornosti a vzájemnosti v okrese nevyhnutelně potřebí a k utužení jejímu že poslouží nejlépe občasně schůze starostů. Tyto schůze svolávati od případu k případu bude předseda a zapisovatel. Předsedou zvolen Josef Hoch a zapisovatelem František Vodička . . .

U předáků venkova zastavil se Karel Vojáček, který šel kolem, a zvěděv jejich bolesti, rozvážně dodal:

»Nezdar cukrovarenský patrně ve mnohém měl kořen tam, kde ho měly začátky I. rolnické sladovny a cukrovar Vrbátecký — v konkurenci německé. Ta má dlouhé ruce, jest bezohlednou a nevybíravou v prostředcích i způsobech agitace. Avšak dle mého soudu netřeba litovati nezdaru — máte zajištěno, že by nebyl utrpěl cukrovar Vrbátecký, jehož, pane

poslanče, jste již předsedou? Přirozenějším by bylo, připravovati a způsobiti poměry řepařské tak, abyste mohli porolnici Čelechovický cukrovar hr. Saint-Genoise.

A nesvornost v okresu? Ta skutečně jest nebezpečnou nemocí a prospívá Němcům, což víte již i vy ze silničního výboru, a která oslabuje také nás v městě. Doufejme, že politická sjednocenost na sněmích i na radě říšské nevraživost oslabí u nás i v Olomouci, odkudž jest nerozvážně živena, a že schůze starostenské pomohou ji léčiti. Ale třeba proti ní ještě jinak — kulturně. Čelnější obce již si to uvědomují, žijí čilejším životem čtenářských spolků a divadelních představení, Hospodářská jednota svými besídkami a kázáními burcuje zaostalé a my z města přispíváme i přispějeme. Orlica, Vlastimila, Sokol a nověji i Měšťanská beseda konají zájezdy a výlety na venkov, budí vlastenectví i osvětové citění a tím také úzeji připojují venkov Prostějovu, jehož národní osvobození jest také národní, hospodářskou a kulturní potřebou okolí a celé Hané, národa« . . .

Nad pole za Žeranovskou ulicí vyletěl skřivánek a zpíval, zpíval, jako by jásal nad slovy Karla Vojáčka, jako by ji přijímal za skřivánčí píseň . . .

XXIII.

V důsledku »dohodovací politiky národnostní« císař František Josef I. navštívil Čechy, hlavně Prahu, a na zpáteční cestě měl jeti z Přerova do Brna, bez zastávky. Haná i Prostějov vymáhali si, aby zastavil v Nezamyslicích, kdež mu měl býti vzdán hold. Do poslední chvíle nebylo jisto, vyhověli se přání, avšak zaručeno bylo, že dvorní vlak při nejmenším projede nádražím Nezamyslickým co nejpomaleji. To však stačilo, aby se Haná »zhrkla« do Nezamyslic a s ní veškeré české spolky a některé německé spolky z Prostějova. Na nádraží a okolo něho tísnilo se na 8000 lidí, střelba z hmoždířů a z národního děla, četné hudební sbory vítaly dvorní vlak. Ten zastavil, císař vystoupil z vagonu, obešel polokruh vítajících zástupců Hané a s jednotlivými promlouval. Nemilá příhoda

stala se oficielnímu Prostějovu — císař po rozmluvě s duchovenstvem obrátil se na okresního inspektora Odstřezila s dotazem: »Jste vy purkmistrem Prostějovským?«, maje za samozřejmo, že největší město hanácké jest deputace súčasného a postaveno na prvé místo. Pak si dal představití zástupce Prostějovského školství, mezi nimi Jana Kaisera a ředitele Josefa Lošťáka, zástupce spolků Dra Koudelu a zástupce venkova Josefa Hocha. Pobyt jeho a cerkle trvalo 7 minut. Měšťanosta Zajíček a ani jediný člen obecního zastupitelstva se uvítání nezúčastnili. Vymlouvali se, že dle telegramu místodržitelského zastávku císařovu v Nezamyslicích nečekali, ale mnoho byli podezříváni, že tak jednali jako stoupenci německé oposice, která na radě říšské bouřila a vykvétala v prušácké Schönererianství. Císařskými řády »korunovaní« liberálové Jan Zajíček a Dr. Zaillner byli při tom nejvíce vzpomínáni — řády brát, to prý ano, ale dávat, co se k řádům morálně váže, to prý nikoliv! Němci namítali, že zástupci obce byli připuštěni k audienci při zastávce císařově v Olomouci, ale zamlčeli, že prostějovská obec zažádala, aby císař zastavil v Nezamyslicích, kde by mu Prostějov složil hold . . .

Návštěva císařova byla na začátku zasedání sněmů — svolány byly na den 8. června — a proto čekalo se v té době také příznivější posuzování záležitostí českých vůbec a urychlené jednání o české reálce v Prostějově zvlášť. Proto starosteský sbor okresu Prostějovského podal novému místodržiteli ryt. Kallinovi pamětní spis o svých požadavcích, podobného rázu, jaký byl podal jeho předchůdci a jehož hlavní zásady prostřednictvím posl. Skopalíka ohlásil radě říšské.

Také Matice školská použila té vhodné chvíle a zařídila, že její učitelské síly samy obnovily žádost o převzetí na připravovanou zemskou reálku českou v Prostějově, ale Zajíček se svojí většinou nepřipustil její pilné projednání ve schůzi 18. VI. 1880 a přidělil ji odboru školnímu, kdež ji čekalo zamítnutí . . .

Zemský výbor mor., maje souhlas obecního zastupitelstva prostějovského ze dne 12. III. 1879, příznivé vyjádření zemské školní rady ze dne 29. IX. 1879 a nejvyšší rozhodnutí ze dne 15. VI. 1879, dle něhož státní subvence 4000 zl. od pozemštění matiční reálky odváděna býti má zemskému fondu moravskému, učinil ve své schůzi 4. VI. 1880 definitivní rozhodnutí a připravil pro sněmovní zasedání konečnou zprávu s návrhem:

Vysoký sněme, račiž se usnésti:

1. Jednotou »Matice školská v Prostějově« dosavade vydržovaná vyšší reálná škola s českým vyučovacím jazykem v Prostějově převezme se jako zemská vyšší reálná škola od 1. září 1880 do správy země.

2. Výbor zemský se splnomocňuje, by vzhledem k tomuto převzetí a budoucímu udržování zmíněné školy jakožto zemské vyšší reálky s obcí města Prostějova na základě stipulací s ní vyjednaných, zvláště pak pod výminkou, že městská obec zemskému fondu roční paušál 3000 zl. platiti bude, dále na základě zásadních ustanovení, určených sněmem v příčině zařízení a udržování zemských středních škol vůbec, patřičnou smlouvu uzavřel.

3. Městské obci Prostějovu povoluje se na adaptování a rozšíření místností pro tuto školu potřebných z mor. fondu vyvazovacího 5 proc. zúročitelná, od 1. září 1881 v patnácti stejných ročních lhůtách splatná půjčka 15.000 zl.

4. Na uhrazení potřeby co do služného učitelstva, čítaje v to na zemský fond převzatou pensí vdovy po řediteli Eleonory Martinákové 400 zl. povoluje se pro poslední čtyři měsíce roku 1880 výboru zemskému úvěr 6.375 zl., který do zemského rozpočtu pro tento rok nápotomně vnéstí jest. Za to však budiž do téhož rozpočtu jakožto úhrada zanešena částka 1000 zl., kteráž ze státní subvence 4000 zl., zemi pro tuto školu poskytované, na poslední čtvrtletí 1880 připadá, pak částka 750 zl., kteráž za totéž čtvrtletí zemskému fondu od obce města Prostějova z povinného paušálu ročních 3000 zl. náleží.

5. Do rozpočtu pro rok 1881 buďtež zanešeny jako potřeba služného učitelstva 19.125 zl., čítaje v to výše naznačenou pensí, a jako úhrada roční paušál 3000 zl., který obec města Prostějova zemskému fondu platiti má.

6. Podpora 3000 zl., poskytnutá zemským výborem obci města Prostějova na prozatimní udržování soukromé vyšší reálné školy, s tím dodatkem se schvaluje, že podporu tu za nesplatnou subvenci považovati jest. K témuž účelu povoluje se obci města Prostějova pro další dva měsíce červenec a srpen roku 1880 nesplatná subvence 1000 zl. Oba tyto obnosy úhrnem 4000 zl. buďtež do zemského rozpočtu pro rok 1880 nápotomně zanešeny.

7. C. k. vláda se žádá, by státní subvenci 4000 zl., která na udržování vyšší reálné školy s českým vyučovacím jazykem v Prostějově dosud jednotě »Maticе školská« v Prostějově se povolovala a následkem nejvyššího rozhodnutí ze dne 15. července 1879 zemi přislíbena byla, jí však pouze pro 4. čtvrtletí ve výši 1066 zl. dojde, zemi na udržování této školy jako střední školy zemské též přes rok 1880 a i pro další dobu se poskytovala.

Návrhy tyto přijaty byly ve školním i ve finančním odboru dne 22. VI. 1880 a sněm je dne 25. června t. r. jednomyslně odhlasoval. Zpravodajem byl posl. Dr. Karel Hesse a posl. Tomáš Podivínský se za přijetí vřele přimlouval.

Radostná zpráva o tom ještě téhož dne byla do Prostějova sdělena telegraficky, vzbudila uspokojení i nadšení ve straně národní a Dr. Kolovrat za výbor Maticе školské telegraficky vyslovil dík zemskému výboru. Usnešení sněmovní vyvolalo uspokojení také ve sněmu a zemský hejtman svob. pán Vojtěch Widmann při ukončení sněmování dne 27. VI. 1880 vytknul pozemštění matiční reálky v Prostějově za takový čin, který navždy zůstane památným pro ono zasedání sněmovní . . .

Německá většina obecního zastupitelstva nebyla stejně nadšena. O tom svědčí její postup ve schůzi dne 13. VII. 1880, ve které usnesla se o žádosti učitelských sil matiční reálky: »O žádosti této se prozatím k dennímu pořádku přechází a budiž žádost tato tenkrát vyřízena, když o smlouvě stran převzetí české reálné školy do správy zemské rokováno bude«. V téže schůzi ukázali Němci také svůj odpor tím, že do obecní spojitelný mezi 15 členy zvolili z národní strany Frt. Eng. Černého, který již málo se účastňoval veřejného života . . .

Zemský výbor sněmovní usnesení reálkové přepisem ze dne 17. VII. 1880 č. 17604 sdělil Matici školské i obecnímu zastupitelstvu, zasílaje zároveň adjustovanou osnovu smlouvy mezi městskou obcí prostějovskou a zemí moravskou, vyzval obecní zastupitelstvo, aby smlouvu onu co nejrychleji vyhotovilo a výboru zemskému ku podpisu předložilo, a současně podotknul, že vyzval zemskou radu školní, aby k obsazení místa ředitele a míst skutečných učitelů konkurs vypsala na dobu krátkou a, dávši si sdělit návrhy zastupitelstva města Prostějova, aby návrhy své zemskému výboru závčas podala.

Na základě tohoto připsu dal měšťanosta Zajíček svolati

obecní výbor na den 24. VII. 1880 a projednán návrh smlouvy reálkové. A dosti obtížně — byly činěny pokusy do jednání házetí smolné vichy.

Dr. Kolovrat navrhl, že, ačkoliv záležitost tato patří do odboru finančního, záhodno se ukazuje, přiděliti ji 7člennému odboru a do tohoto i znalce přivolati. Dr. Wittenberg souhlasil s odborem, žádal si jej však 9členným. Notář Jan Poleschensky navrhl: 1. Odstavec 6. návrhu smlouvy nebudiž schválen; 2. budiž všemi prostředky usilováno o to, aby vys. mor. výbor u zemského sněmu upuštění od požadavku odstavce 6. vydobyl, a 3. ve všech jiných odstavcích budiž smlouva uzavřena. Josef Vrla a Dr. Kolovrat správně vystihli nepřátelský účel návrhu notářova a demaskovali jej, prohlásivše, že přijetí návrhu Poleschenského bylo by odmrštění celé věci vůbec a projevem, že obecní výbor smlouvy vůbec učiniti nechce. S volbou odboru 9členného projevíli souhlas. Zajiček »podotknul«, že již minulého roku bylo usnešení učiněno, jež pro ten pád, že by státní subvence ročních 4000 zl. městské obci Prostějovské přikázána nebyla, k upuštění ročního příspěvku k zemskému fondu ve výšce 3000 zl. čelilo. Na to prof. Riedl navrhl, by před uzavřením a podepsáním smlouvy z obecního zastupitelstva zvolena byla deputace dvou členů, kteráž by s měšťanostou v čele stran upuštění ročního příspěvku 3000 zl. u zemského výboru se ucházela a výsledek dotyčného odboru sdělila.

Karel Biberle dále navrhl: »Stran opatření potřebných místností pozadržuje sobě městská rada učiniti opatření taková, která se jí za nejprospěšnější podobati budou, poněvadž dům pod č. 127 Pl. předm. se k rozsáhlému upravení, jakž takové zařízením předepsaných místností odůvodněno jest, nehodí«.

Návrh Dra Kolovrata se změnou Dra Wittenbergra, návrh prof. Riedla i návrh K. Biberle byly přijaty a do deputace zvolen prof. Riedl a Dr. Kolovrat. Týž ale volby přijmouti nemohl, jsa na odjezdu do lázní, a tož byl na místo něho ředitel Josef Lošťák zvolen aklamací. Do 9členného odboru zvoleni byli: Jan Zajiček, Karel Biberle, František Možný, Adolf Wild, Dr. Kolovrat, Josef Riedl, Josef Wait, Čeněk Proksch a Dr. Zaillner. Náhradníky jejich byli ustanoveni: Alois Götz, Josef Barnett a František Černoušek ...

Zpráva tohoto odboru projednávána byla ve schůzi obecního

výboru dne 12. VIII. 1880. Přečetl ji prof. Riedl. V prvních dvou odstavcích bylo navrženo: 1. Pro českou reálnou školu upraveny bud'těž místnosti posavadní dívčí školy; pro dívčí školu místnosti německé reálky, pro německou reálku pak postavena budiž budova nová. 2. Na ukrytí tohoto nákladu zaveden budiž činžovní krejcar, od 50 zl. činže počínaje, a sice 5 kr. ze zlatého.

Po přečtení zprávy navrhl Emanuel Poleschensky: »V uvá-
žení, 1. že školní budova nám připadne až po usnešení, jímž
obecní zastupitelstvo smlouvu ohledně slovanské reálky se
zemí skutečně uzavřelo; 2. ježto při důležitosti tohoto před-
mětu a velikých obětí, které městu uloženy býti mají, velmi
žádoucno jest, aby všichni členové zastupitelstva mohli ji
zrale uvážiti a mínění svá o ní vyměnit, aby jak úplně uspo-
kojivě tak i co možná nejrychleji otázka její řešena byla;
3. ježto vyřešení této otázky není dnes pilným, poněvadž
o stavbě v letošním roce tak jako tak mluvit nelze a poněvadž
pro nastávající školní rok dosavadní budova dostačí, navrhuji,
aby otázka školní budovy z denního pořádku byla vzata a
na pořad příštího zasedání postavena; proto v dnešní schůzi
jen a) otázka uzavření smlouvy se zemí, b) otázka opatření
dnes potřebných peněžních prostředků a c) otázka krytí no-
vých výdajů, obci vznikajících, projednána budiž«.

Dr. Koudela podporoval návrh tento. Prof. Riedl odporoval,
ježto všichni členové obecního výboru měli dosti času, aby
záležitost důkladně prostudovali, ale po poradě se členy od-
boru se k návrhu připojil s demonstrativním prohlášením, že
odbor považuje přiřknutý sobě úkol za skončený.

Notář Jan Poleschensky se vši jizlivostí žádal, aby se otázka
úhrady projednala napřed a ve spojitosti s ní otázka převzetí
břemen, a vyslovil obavy, že po usnesení o převzetí břemen
nebudou stačiti posavadní prostředky města a že při otázce
úhrady, která jen novými oběťmi občanstva umožněna bude,
odium nových přírážek padne na majoritu, kdežto minorita se
odpovědnosti zřekne a odium obětí na majoritu přenese. Na
konec navrhl, aby celá záležitost, tedy i uzavření smlouvy,
byla odročena. Dr. Koudela se ohradil proti podezřívání, že by
se minorita chtěla neúčastniti odpovědnosti za otázku úhrady,
a prohlásil, že minorita jednomyslně s majoritou hlasovati
bude pro prostředky úhrady břemen.

Prof. Riedl vyslovil se proti tomu, aby uzavření smlouvy se odkládalo. »Dne 14. t. m. jest zasedání zemského výboru, do které doby musí býti smlouva předložena, aby dne 4. září, kdy opět bude zemský výbor zasedati, mohla býti vyřízena, an přejde reálka již dne 1. září do správy zemské«. Učiniv také notáři Poleschenskému ústupek, aby se v zásadě o krytí výloh s vynecháním způsobu odhlasovalo, prosadil, aby se o smlouvě ihned jednalo a navrhl, aby přijetí formulovaných prvních dvou odstavců návrhu odborového bylo předmětem pozdějšího usnášení. Dále navrhl:

a) Městská obec Prostějovská přijímá půjčku 15.000 zl., vysokým mor. sněmem v sezení dne 25. VI. 1880 z pozemkového fondu vybavovacího povolenou, 5 proc. zúročitelnou a od 1. IX. 1881 v 15ti stejných ročních rátech splatnou. b) Z Prostějovské obecní spořitelny budiž vypůjčeno 60.000 zl., ev. 65.000 zl. oprotiv 6 proc. zúročení a splácení v 40. půlročních rátech, dále po zástavě městských realit, které městská rada určí, a budiž u zemského výboru vymoženo povolení.

Dr. Koudela se prohlásil proti 6 proc. zúročení vypůjčovaného kapitálu a navrhl, aby půjčka u peněžních ústavů byla 5 proc., nejvýše 5½ proc. Jan Poleschensky vzal zpět svůj návrh, aby celá záležitost byla vzata z denního pořádku, načež jednomyslně bylo usneseno přijetí odstavce a) v plném rozsahu, odstavce b) se změnou úroků 5½ proc. místo 6 proc. a dále:

c) smlouva s vys. zemským výborem ohledně převzetí slovenské reálky, vydržované spolkem Matice školská, do správy zemské se podepíše;

d) městská rada má podniknouti veškeré kroky, aby země upustila od požadavku placení 3000 zl. příspěvku, anebo aby jej zmírnila; e) za tím cílem má se deputace, zvolená v sezení dne 24. VII. k zemskému výboru odebrati a pro případ, že by zemský výbor nemohl osvobození anebo zmínění příspěvku per 3000 zl. poskytnouti, aby se domáhala zastavení výplaty příspěvku až do zasedání vys. zemského sněmu a u sněmu se pak osvobození od příspěvku 3000 zl. domáhala; f) při zasedání říšské rady má městská rada vyložiti stav věci, poukázati na bídné finanční poměry města a od říšské rady žádati o státní subvenci pro udržování slovenské vyšší reálky; g) městské radě se dle usnesení valné schůze z 12. III. 1879

ukládá, aby dnem, kdy v platnost vstoupí smlouva o převzetí slovanské reálky zemí, jak budovu č. 127a se všemi vedlejšími budovami ad conscr. No 187/188 a se všemi k těmto budovám patřícími pozemky, dále jmění movité dle předloženého výkazu a konečně veškeré inventárně vykázané školní nářadí, předměty, pomůcky a knihovnu, do neomezeného a neodvolatelného vlastnictví města Prostějova přejala a příslušnou i potřebnou smlouvou za účelem knihovního vtělení s výborem Matice školské uzavřela»...

Po tomto usnesení podepsala městská rada smlouvu dle adjustační osnovy mor. zemského výboru.

XXIV.

Sedlák Roháček z Domamyslic, jda z města se synem Tomášem, srazil se u nových obecních krámků v bývalé bráně plumlovské s Františkem Lošťákem, který již »sekal pro sebe«, byl samostatným řezníkem a usedlost měl u rybníka.

»Hdepak? Snáď ne take k té královské bóchačce?« A když řezník odmítavým pohybem ruky naznačil, že mu to ani ve snu nenapadlo, navazoval řeč dále:

»Tož teda dochtor Holob je jož z Afrike doma? O vašem bratrovi Rudolfovi, keré mo tam řezničel a po hanácke kochařel, neslešet«.

»Nepřijel a nepřijede — místo do Evropy dal se na cestu do Ameriky a miní si tam zaříditi hotel«.

»A co pak ste tak jako be rozměšlevé?«

»Šel jsem mlýnskou ulicí a tam byl shon — hrnčíř Štafl, slabý řemeslník, ale silný ptačník-stehlíkář, který se sousedem Františkem Všetičkou líčívá na ptáky, nesl za humna rohatinu, zapíchl ji do meze, ale ta se mu propadala. Odhraboval ihned zem, kopal a narazil na hrneček stříbrňáků a pomůže si. Celá ulice mu závidí... A co je, Tomášku, s tebou?«

»Bode vašem řádem, bernim. Přešil sem mo na to, že na holomócké gymnáziji bel kasirem štodentskyho spolko, keré take rozpučival peníze od grécara až po šestko, a že dobře vepočétával óroke z pučivek a že přisno vebíral. Máš schop

k vebiráni dáňke, kšát má málo našéch, slovanskéch őředniku, řekl sem si, a tož sem vám ho strčel k bernimo őřado, hde jož prachticroje. Je tam rád a jenom ho mrzi, že tam s něm

BAŠTA GRULICHOVA, POZDĚJI RAJŠTETŘOVA
V ULICI MĚSTSKÉ (NYNÍ FÜGNEROVĚ).

neni karamád Ondřej Překrelu. Jeho taťkovi Jankovi vechválel sem kšátni složbo a on, něsa tak mohovitě a netrófaja si na venáloho pro veši štodije, take zadal o něho k bernimo őřado. Ale Ondřej nebel vzité, bel odmrščené — neměl ešče »őředlni« leta! Tomáš říká, že je tak pro Ondřeja lepši — má hlavo plnő

inších věcí, ai pré pěsniček, a decky ohebal počtám, teda matematice, jak se včel počtám říká. Řiká se im tak proto, že počte moc ledi mató a ai pré v ubecních, zemských a kštátních

BAŠTA TREBALOVA S PŘÍLEPKEM DOMU ZÁMEČNÍKA
KLOSALA. NYNÍ ČÁST NÁMĚSTÍ EDUARDA SKÁLY.

kasách dělajó zmato, zmatico . . . No, ale jož dám do pěchóra. Zpánembohem! . . . A te, Tomáško, mužeš se it podivat na tó komedijo, na šice, na jejich maršálka, krála. Věš, na cisařa to ešče žádné z nich nedotahl . . .«

Mladý Roháček poprvé šel uličkou Městskou a podivil se

jí. Bašta Rajštetova, kamenná a s okny jako střelnami, se zalátaným šindelovým kvadrátem střechy, neměla dvorku a tož v jejím boku byla hromádka popela, rumu i hnoje, před rozmetením chráněná jen dřevou deskou, obecní kolna s nízkým zástřeškem byla jak sražený hrbáček, neforemná i odpuzující, domek Klosalův na hradbě ležel jak odhozený střep a bašta Trebalova, vysoká a úzká, jako zapomenutý pilíř, trčela nad vytřískanou dlažbu, která se půlkroužkem stáčela k jihozápadnímu rohu zámecké zidky. Od Trebalovy bašty táhl se nízký plot souběžně se západní zídkou zámeckou a ohraničoval úzkou a nevlídnou uličku, kterou se chodilo ke vchodu budovy střelníční. Za plotem byly keře, stromky, kaštiny a jasany až k terčovišti. Ve střelníční uličce byly již boudy perníkářů a cukrářů s pouťovým zbožím a s perníkovými bobky, stánky liduškářů, píšťalkářů i křiváčkářů a se střechy vlály černožluté prapory. Okolo plno dětské drobotiny a na dlažbě před zámkem stály i projížděly měšťanské kočáry a střelci v nich. Oblečení byli ve střeleckých uniformách a měli parádní klobouk s lesklým peřím, na způsob veteránů, seřadili kočáry a o 11. h. slavnostním průvodem vyjeli pro krále z minulého roku, pro bílaře Sobotu. V čele průvodu jel předseda Jan Zajíček s c. k. okresním hejtmanem Türkheimem a na kozlíku jim úřední štafáž dělal cílař Exler, oblečený po červeně a s bílým kloboukem na hlavě.

Roháček si všimnul, že od »bílého vola« se na průvod výsměšně díval c. k. soudní adjunkt Jindřich Stross, máje po boku svoji snoubenku Adélu Schneidrovou, dceru lékaře. Na náměstí se střetl se jmenovcem prof. Tomášem Štětkou, který mu připomenul, že jest »bez hlavy« — místodržitel ryt. Kallina, náhle zemřevší, dosud není nahrazen. Teprve na podzim očekává se nastoupení barona Korba.

Okolo Vojáčkovy lékárny šel štíhlý muž, s ladným plnovousem, jemnými brýlemi a pevným, sokolským krokem vedl si mladou a sličnou žínku.

»Dr. Ignác Stavěl, který se nedávno oženil s dcerou Katynky Weigelové a k národní straně připoutal její vlivnou rodinu. Od Hildeberta Woltze se přestěhoval do domu Beerova u kostela a co nevidět bude ordinovat »u černého beránka«. Jest moderní lékař, připravuje se i na zkoušku fysikální a může se dostat i do okresního referátu zdravotního. Sokol čeká od

něho osvěžení«, poučoval Štětka a zval Roháčka ku přistoupení do národních spolků. Při tom vysoko cenil společenský význam Měšťanské besedy a osvěžující činnost Vlastimily. Na její koncertech zpíval již mistr Lev a Vávra z Prahy, paní Hřímálá a na lednovém koncertě vynikl Dr. František Hodáč z Brna, který zpíval národní písně »Žerzaj, zerzaj, můj koníčku vraný«, Aničko děvečko« a v baladě »Toman a lesní panna« part Tomanův. Význam Vlastimily poroste — za předsedku zvolena byla paní Adéla Koudelová, za místopředsedu P. Karel Bedroš, za jednatelku čilá učitelka Marie Surmová a do výboru Karla Vojáčková, Bedřiška Návratová, Beata Nemluvilová, Karla Bažantová, Růžena Volcová a Karel Kaiser. Tito dva poslední členové se rádi vidí. Škoda jest Aničky Novotné — vrátila se ze Štyrského Hradce s podlomeným zdravím. Připadá mně jako kvítek, o němž si tajně zpívala:

Čekanko u cesty,
trhám tě pro štěstí,
nedočkám milého
od rána bílého,
od noci do noci —
čekankou jsem jak ty!

Čekanka se dočká štěstí i milého — sejdou se na hřbitově!«...

Ke kanceláři u Antoninka šel nevlídný úředník a Štětka usrk! »Hlavoň — solicitátor Dra Wittenberga. Strašák tkalců — vzpomíná jim na boží muka rozpuštěné záložny«...

Průvod střelců provolal Sobotovi i jeho rodině »Hoch!«, dal se občerstviti »na stojato a na studeno« a odjel do zahradní restaurace Hlíňákovy ku slavnostnímu obědu, při němž hrála veteránská hudba. Rozjařeně se toastovalo a předseda Zajiček si velmi hleděl c. k. okresního hejtmána. Nemůže ho sice oženiti — je svobodný a domácnost mu vede matka a sestra —, že v Prostějově není šlechtické nevěsty, ale stojí za pokus, připoutati ho ke kasinu společensky. Ale co to jenom má, že nervosně přehazuje monokl a zúžuje chřípí, jako by něco ne libě zavánělo? Upozorní na to Hlíňáka a vyžádá si od něho vysvětlení...

Po hostině odjeli střelci ke střelnici, kdež byli uvítáni čestnými salvami ran a zahájili královskou střelbu. První ránu — »Kernschus« — dal okresní hejtmán, po něm starý král bílář

Sobota a oba staří maršálci, načež začala střelba závodní. Mezi tím volil se výbor spolku a zvolení: předsedou Jan Zajíček, za »šicnmajstry« Karel Schmida a Adalbert Hofmann, za čestného »šicnmajstra« Anton Wolf, za hospodáře Bartoloměj Hynek, za revisory Böse, Němčický a Jan Wolf a za členy výboru Josef Hatzura, Arnošt Spurný, J. Riedl a J. Ruprecht. Doba závodní střelby byla stanovena na 10 dnů, v nichž bude vystřeleno celkem asi 6720 ran. Budou-li střelci bystrého zraku a pevné ruky jako r. 1879, čítalo by se, že z ran bude 5 do centra, 82 do kruhu čtvrtého, 250 do kruhu třetího, 370 do druhého a 891 do prvního. Po skončení střelby pronese předseda Zajíček ústavověrnou řeč, vyhlásí krále, pravého i levého maršálka, vítěze kruhového a rozdělí ceny, které budou ozdobeny. Zbytek konečné slavnosti bude patřiti mladým a tančícím a letos bude zvláště zajímavým — učitel Jan Pollach přivede tam svoji snoubenku, Justinu Poleschenskou, »nevdatelnou« vdovu po Oskaru Vojákovi . . . Pro publikum budou atrakce jako jindy — u kramářských bud bude jako o jarmace a konec střelby přitáhne velké zástupy zevlounů, aby zvěděli jméno nového krále a aby se udivovali bengálskému osvětlení a prskavicím rachejtlí, jejichž zásoba jest již nakoupena . . .

Střelečtí činovníci odešli ke střelbě, Jan Zajíček zůstal ve výborovně sám a podepřel si hlavu. Ustaraně — co druzi jdou k zábavě, on aby nesl břímě přítomnosti i budoucnosti! Strana potřebuje jednoty — a kdež té byl konec při volbě říšské! A při volbě sněmovní nejednotě padl za oběť i jeho mandát! Při volbách obecních se nepatrná většina udržela jenom jeho obětmi, které byly těžké. On a odprošovati! On a vykupovat hlasy židovskými mandáty v obecním výboru! To značí, že židé pro příště postaví požadavek zastoupení v městské radě a snad i zde v čistokrevném spolku střeleckém! Pak by Šalomoun Steinschneider vstal z hrobu a do Vratislavy by psal sebevědomější dopis, nežli ho psal 4. IX. 1847 své sestře, provdané Goldschmiedové. Tehdy psal: »Včera (tedy 3. IX. 1847) měli křesťanští studenti, dlící na prázdninách, okázalou, slovanskou slavnost. Mluvílo prý se jen česky. Celá střelnice byla skvostně osvětlena, tribuny byly zřízeny. Byl hudební a deklamatorský koncert a po něm ples, jehož se také mnoho cizích zúčastnilo. Ze židů byl pozván jen Lazar Schnabel, který hrál na violoncello«. Tehdy se na střelnici roztaho-

vali Slovani — dnes mají utrum! — a dnes tu nejsou vyloučeny okázalosti židů! . . .

A co finančních obětí ještě bylo k volbám potřebí! A kdo je nesl? Zazobaní měšťani uzavírali kapsy a otevření je musil on, který jest již těžce tísněn konkurencí, on, který byl oslaben věnem dvou provdaných dcer! Nevzpamatují-li se měšťanští držgrešlové, jak on to vydrží? Snad nápodobením Frant. Wichterle a pokusem o strojnickou továrnu? Ale kdo mu přiblíží venkov, který byl z kasina tak urážen, snižován, odpuzován a v silničním výboru jest drážděn? . . . Těch nešťastných politiků »já«! Dr. Zaillner připravil straně mnoho nepřijemností svým odpuzujícím komandérstvím a dnes tak činí notář Poleschensky! V řešení reálkové otázky zásadně byl s ním za jedno, ale formu mu zazlival. Nač říkati na plné kolo, co se dá omalovati jako kraslice, která je vlastně záprtkem? Na odklad mířili oba, ale Poleschensky nejapně odkryl karty. Nezbylo, než reálkovou smlouvu podepsati. Ale tím není ještě vše skončeno — národovci těžko upustí od jmenování Jos. Lošťáka ředitelem a on, Zajiček, se svoji většinou za nic na světě k tomu nesvolí. Nač si nasaditi zdatnou ředitelskou sílu a školského odborníka slovanského, který u porovnání s řed. Scheinerem a s prof. Riedlem jest — bohužel! — jako stálice proti oběžnicím! Nač voliti národního pracovníka a volebního přeborníka národního? Lépe bude se mu všemožně opřítí, z Prostějova ho vypuditi a volbou místního profesora zasíti mezi vedení reálky a mezi vedení strany národní trpkost, rozladění a snad i rozkol! Proto podepsaná smlouva reálková se zemskému výboru nepošle dříve, dokud otázka ředitele nebude rozřešena podle přání městské rady, kasina . . .

A pro příště? Uhelným kamenem obecního zastupitelstva musí býti spolek střelecký a jeho vnitřní i vnější život, zvláště střelba královská. Pomocným sborem, na venek nevinným, ale uvnitř kovaným, může se státi spolek veteránský. Jeho vůdce Adolf Weinlich a Josef Horák jsou pevným nástrojem kasina a dnes již mají oporu v Klementu Nezvalovi. Slavnost svěcení jejich praporu německví prospěla, ježto se lišácky obrnila štítem císařovny, která byla kmotrou praporu a dala se zastupovati paní Pavlínou z Türkheim-Geisslern. Proto se slavnosti účastnily národní spolky z města a venkovští veteráni. Komers u Hlíňáků zisk německví dosvědčil — přípitky byly

až na jeden německé a jediný okresní hejtman připil v obou jazycích. A co mohli činit Slované? Ani Vrla nemohl s palcátem a leda skromně vytknul, že »ač pořadatelé upustili od původního úmyslu, udělati ze slavnosti výhradně německou, dbali přece, kde se to jen poněkud dalo, až úzkostlivě o to, aby slavnost, ač měla býti neutrální, podržela přec jen německý náter . . .

»Ganz mein Spiel«, zaliboval si Zajiček. »Dle mojí metody a nikoliv dle hurdy burdy Poleschenského. Takové i jiné pomoci bude nutně potřebí — že měšťani lakotí i proti svému tisku a že já nemohu převzít i jeho tíži, vyšla dne 4. VII. 1880 jen hlavička Prossnitzer Wochenschriftu a pod ní oznámení, že začátkem III. kvartálu 1880 zastavuje se činnost a vydávání listu se sistuje« . . .

Do výborovny udychtěn a rozpačit vešel hostinský Hlíňák. Šetřil dle pokynu měšťanostova a přišel sdělit výsledek:

»Moje zahradní veranda stojí na silných kolech, aby prkna neležela na holé zemi a nehníla. V rohu u hřbitova Milosrdných našel jsem v prkně otvor a z toho zavánělo. Odtrhl jsem desky a sloni se mně zamilovali před očima. Ti mají své skryté pohřebiště a na to se před skonem uteče každý z nich. Podobné pohřebiště jsem shledal pod verandou — pohřebiště koček, které se podobně jako sloni před skonem ztrácejí na místo, kde jest úplný klid. Takové místo si našly pod mojí verandou — kočičích koster tam bylo dvacet! Ale mně nezaváněly a divím se, jak je mohl ucítiti okresní hejtman Türkheim, sedě na slavnosti střelecké. Leda že by snad měl vrozený odpor, idiosynkrasii proti kočičině« . . .

XXV.

V laštovky začaly své manévry, které jsou předzvěstí jejich odletu, v mračnech poletovaly nad městem i krajem, odpočívaly na telegrafních drátech i na rákosí, které bujně rostlo v prohlubni za nádražím v Prostějově a v Bedihošti, a podzim se chystal na obzor Hané. Ředitel Josef Lošťák připravovanou změnu v ročním období pozoroval z okna ředitelny a dumal, vzpomínal, rozhodoval se.

Dumal nad vývojem poměrů v Prostějově, pokud o nich slyšel i pokud je znal z vlastní účasti, dumal nad osudovou cestou matiční reálky a vzpomněl jejího hrdiny, ředitele Frant. Martináka, který ji vedl do posledního dechu a který padl v krvi jako na bojišti. Jest za to mnoho a vděčně vzpomínán a pamětní deska jeho již zdobí ústav. Provolání matičního výboru neminulo se účinkem a on, Lošťák, mohl již začátkem r. 1880 pamětní desku objednat u Václava Becka tak, aby byla včas zasazena a dnem 15. července odhalena. Ach, té vzácné slavnosti! Ctitelé Martinákovi, deputace z města i venkova, z blízka i z dále, sešli se v hostinské zahradě u Hělů na Senném trhu a s několika hudebními sbory ubírali se průvodem do Kostelecké ulice, k budově školní, která byla chvojím a prapory ozdobena a slavnostní branou opatřena. Žáci ústavu byli seskupeni okolo řečnického podia, před nímž dojat zasedl staříčkův otec Martinákův, vdova po oslavenci se svými dětmi, otcem a sestrami, a na podiu dlel výbor Matice školské s prof. sborem ústavu a mezi nimi c. k. okresní hejtman. Slavnostní kantátu zapěl pěvecký sbor žákovský za řízení prof. Celestína Sommra, prof. Bedroš vzletnou a nadšenou řečí vyličil význam i zásluhy prvního ředitele reálky, načež padla rouška, zahalující pamětní desku a pozlacený nápis zazářil:

Na památku zásluh Františka Martináka, ředitele české vyšší reálné školy »Matice školské« r. 1872—78. Výbor »Matice školské« r. 1880.

On, Lošťák, jménem zařizujícího výboru odevzdal desku matičnímu výboru, Dr. Kolovrat jako předseda ji přejal a dal pokyn, aby byla zasazena na schodišti budovy, což ihned bylo vykonáno a chorálem žáků provázeno. Doslov ředitelův projevil dík všem, kdož se dosud o bytí reálky zasloužili, a večerní koncert u Hlíňáků slavnost ukončil. V náladě povznešené. A pro něho? Truchle! Martinák Prostějovu zůstal a mohyla jeho, jméno jeho vždy hlásati bude heroickou epochu národního zápasu — jak bude s ním, s druhým ředitelem reálky, který převzal krví zbrocený meč a mohl již do dějin ústavu zapsati dlouho želané podmínky příměří:

»Smlouva mezi zemí moravskou a obcí města Prostějova dle osnovy, předložené od vys. výboru zemského, uzavřena a podepsána budiž. Což se i dne následujícího skutečně stalo«.

Těmito slovy svoje zápisy ředitelské skončil — jaké budou následovati? Či jsou jeho rukou psány již jako poslední? Události na obecním domě k tomu směřují.

Ve schůzi obecního výboru dne 24. VIII. 1880 sdělil Zajiček, že zemský výbor zaslal 63 žádosti o místa učitelská »na slovanské vyšší reálce v Prostějově« a přidělil je školnímu odboru. Současně prohlásil, že smlouva s Maticí školskou o převzetí její reálky jest vyhotovena, že však nemohla býti odeslána zemskému výboru, ježto dříve musí býti proveden návrh smlouvy o převzetí domu č. 127a Pl. předm. Návrh této smlouvy přednesl referent finančního odboru notář Jan Poleschensky, navrhl také přijetí školníka Adolfa Smolky i přenesení pamětní desky Martinákovy do příští nové budovy ústavu, avšak navrhl zamítnutí bodu VII., dle něhož Matice školská žádá, aby učitelské síly včetně ředitele byly převzaty. Dr. Koudela navrhoval také přijetí bodu VII., ale po odporu obou Poleschenských a prof. Riedla, jejichž námitky vyvracel Jos. Vrla a Jos. Wait, byl návrh Dra Koudely zamítnut 20 proti 4 hlasům a přijat návrh finančního odboru. Nepřátelsky se proti straně národní postavil židovský zástupce Dr. Osiáš Witenberg, navrhuje: »pro případ, kdyby Matice školská v důsledku přijatého návrhu dům č. 127a obci neodevzdala, oznámiti zemskému výboru, že vyjednávání o zdejší slovanské reálce bylo přerušeno«.

To se i Němcům zdálo býti krutým a hazardním a proto Em. Poleschensky návrh Wittenbergův zmírnil v tom smyslu: pro případ, že by spolek Matice školské dům č. 127a nepředal, oznámiti zemskému výboru, že vyhotovení smlouvy se zemí zůstane in suspenso, až tato záležitost bude vyřízena a město Prostějov bude s to, aby mohlo dostáti závazku smlouvy ohledně školních místností. Dr. Witenberg, všecek zaražen a rozpačit, vzal svůj návrh zpět a per majora přijat návrh Em. Poleschenského.

Usnesení toto bylo dne 25. VIII. sděleno výboru Matice školské a ten po těžké a vážné poradě odpověděl, že od odstavce VII., by skuteční učitelé vesměs byli převzati, odstoupiti nemůže. Tím celou svojí váhou i silou postavil se za svého ředitele, za své učitelské síly. A výsledek? Ve schůzi zastupitelstva projednávána byla terna učitelských sil reálky. Měšťanosta sdělil usnesení výboru Matice školské, že předání

domu č. 127a Pl. předm. váže na to, aby obec do tera učitel-
ských sil i ředitele primo loco postavila definitivní síly posa-
vadní, a poukázal na usnesení zastupitelstva ze dne 24. VIII.,
dle něhož přijat byl návrh Eman. Poleschenského, odporující
usnesení matičnímu.

Projednání reálkové záležitosti bylo položeno na pořad za
projednání obecního rozpočtu na rok 1881, který vykazoval
příjmu 67.247 zl. 83½ kr., vydání 84.127 zl. 14 kr. a končil
schodkem 16.879 zl. 35½ kr. Na ukrytí schodku navrhovala
městská rada, aby se vybíral poplatek z lihovin a sice z piva
za 1 litr 1 kr., což asi 10.000 zl. vynese, z kořalky pak 1 litr
4 kr., což mělo vynést 25.000 zl. O zbytku schodku per 4379
zl. 35½ kr. nenavrhovala se úhrada, poněvadž snad hojnějšími
příjmy a úsporami ukryt bude. Rozpočet národních škol a ob-
čanské školy vykazoval příjmu 4181 zl. 45 kr. a vydání 16.395
zlatých 54 kr.; rozpočet tkalcovské školy byl v příjmu 22 zl.
50 kr. a ve vydání 1490 zl.; rozpočet německé reálky měl
v příjmu 6046 zl. a vydání 6452 zl. 50 kr.

Ježto v rozpočtu nebylo žádné položky na českou reálku,
zástupci strany národní viděli v tom nesprávnost i pozadí tlaku
na jednání o provedení reálkové smlouvy a proto jménem
jejich žádal Jos. Vrla, aby jednání o rozpočtu bylo odloženo.
Po odporu notáře Poleschenského i Zajičkově byla žádost
Vrlova zamítnuta, rozpočet projednán a načato jednání o ter-
nech učitelských sil na české reálce. Zástupci strany národní
J. Vrla, a Dr. Koudela přesvědčivě se zastávali žádosti Matice
školské, ale prof. J. Riedl ostře se proti ní ohražoval. Dal se
při tom svěsti k výroku: »Na tento požadavek se přistoupiti
nemůže. Přihlásili se o místa ta 63 žadatelé a bylo by to zrovna
zlodějstvím, kdyby se ustanovilo, že 7 Matičních sil má býti
navrženo primo loco, neboť ukradlo by se jim takto 50 kr. za
kolek, cesta do Prostějova, do Brna atd. za účelem předsta-
vení«.

Vrla se ohradil proti výroku prof. Riedla o zlodějství a to
tím spíše, že týž teprv před nedávnem dopustil se tím tako-
vého zlodějství při obsazování míst na německé reálce, po-
dávaje návrh: Pan X má sice mnohem lepší kvalifikaci než
pan Y, avšak tento působil na ústavě a proto . . .

Prostějovské noviny o konci generální debaty napsaly, že
po několika vášnivých poznámkách prof. Riedla notář Jan Po-

leschensky s obvyklou svou vášnivostí a jízlivostí setrval v odporu proti požadavku Matice školské, načež tento byl zamítnut. Schůze trvala 5 hodin a dokončení její stanoveno na den 27. srpna.

Ve schůzi té stanoveno bylo terno a na místa profesorů byli dáni primo loco: P. Karel Bedroš, Leopold Sach, Ignác Beníšek, Bartoloměj Navrátil, Celestin Sommer, Jan Bažant, Fr. Radouš, Václav Spitzner a Tomáš Štětka a na místo ředitele: 1. Bartoloměj Navrátil, 2. Dr. Václav Hanzlík, profesor v Telči, a 3. Leopold Storch, profesor v Rakovníku.

On, ředitel Josef Lošťák, školním odborem nebyl do terna dán. Proto Dr. Koudela navrhl terno: Josef Lošťák — Bartoloměj Navrátil — Dr. V. Hanzlík a návrh jeho vřele doporučovali J. Vrla a J. Wait. Přes to byl návrh odboru školního přijat 18 proti 9 hlasům. Na to Zajíček sdělil: ježto terno nevyhovuje spolku Matice školská, oznámí on zemskému výboru, že jednání o Maticíni realce zůstane in suspenso a oznámí to hned příštího dne . . .

Návrhy tyto byly zaslány zemské radě školní dne 27. VIII. 1880 a téhož dne výbor Matice školské odpověděl městské radě, že od odstavce VII. návrhu smlouvy odstoupiti nemůže. Zatím byly od zemské školní rady vyřízeny návrhy teren, která změnila jen terno na místo ředitelství, navrhnuvši: 1. Josefa Lošťáka, 2. Bartoloměje Navrátila a 3. Dra V. Hanzlíka, a která je předložila zemskému výboru k definitivnímu vyřízení.

Zemský výbor, jehož němečtí členové byli z Prostějova informováni o důležitosti ředitelského místa vzhledem k místnímu němectví, nerozhodl sám, nýbrž zaslal obojí terna městské radě s přípisem ze dne 6. IX. k opětnému uvážení, ustanovuje zároveň za poslední lhůtu pro nové návrhy den 10. září.

Zároveň připomenul, aby mu byla zaslána dvojmo vyhotovená smlouva dle výnosu ze dne 17. VII. m. r. č. 17004, ježto smlouva se zemí není perfektní. Školní budova není Matici školskou předána a tím podmínky spolkem tímto nejsou splněny, v důsledku čehož nelze přistoupiti ku jmenování učitelských sil.

Tento výměr byl projednáván ve schůzi zastupitelstva dne 8. září 1880 a on, ředitel Lošťák, již nebyl jeho členem — dne 4. IX. oznámil svoji resignaci na členství obecního výboru a schůze ji vzala na vědomí. Předsedající notář Poleschensky

ve schůzi sdělil, že o výnosu zemského výboru uvědomil Matice školskou a žádal ji, aby do 24 hodin předložila odstupní listinu tak, jak byla ve schůzi 24. VIII. 1880 usnesena. Výzva byla předsedovi Matice školské dne 7. IX. 1880 o 11¼ hod. dopoledne doručena, 24 hodin uplynulo a odpověď na městskou radu nedošla. Proto on jest nucen o vyhotovení smlouvy s Maticí školskou ohledně předání domu s příslušenstvím negativní zprávu zemskému výboru podati.

Dr. Kolovrat sdělil, že včera dopoledne nebyl v kanceláři a že výzvu městské rady obdržel až odpoledne. Ježto také jiní členové výboru Matice školské byli zaneprázdnění, nemohl schůzi svolati a svolal ji až na dnešek odpoledne. Vyžaduje si proto prodloužení lhůty do zítřka 9. IX. do 9 hod. dopoledne. Lhůta byla povolena a prof. J. Riedl jako odpověď zemskému výboru navrhl původní terno ředitelské: Navrátil — Dr. Hanzlík — Štorch.

Dr. Kolovrat učinil na to návrhy: 1. v potrojném návrhu Josef Lošťák na prvním místě postaven býti má; 2. kdyby tomuto návrhu nemohlo býti vyhověno, budiž Josef Lošťák postaven na druhém místě, a 3. kdyby ani tento návrh neobdržel většiny, budiž Josef Lošťák postaven alespoň na třetím místě a to tím více, poněvadž kandidát, navrhovaný na třetím místě, nemá vůbec schopnosti k úřadu ředitele, jelikož není zkoušen pro české reálky.

Dr. Koudela žádal přečtení kvalifikace Josefa Lošťáka a Leopolda Štorcha. Obecnímu výboru byla však sdělena jen kvalifikace Štorchova, nikoli však Lošťákova, ježto nebyla v kvalifikační tabele zanesena(!). Na přímluvy Josefa Waita a Frant. Možného uváděl prof. Riedl, že Bart. Navrátil má zvláště dobrou kvalifikaci, že jest na reálce 9 let a vedl i její provisorní správu a má o ústav značné zásluhy a pro ředitele jest úplně způsobilým. Při jmenovitém hlasování padl návrh Dra Koudely, přijato terno školního odboru a výsledek ihned sdělen zemskému výboru.

Výbor Matice školské, vida svou snahu o zachování místa pro něho, pro Lošťáka, opět zmařenu, oznámil přípisem ze dne 9. září městské radě, že za takových poměrů nemůže jmění Matice školské obci odevzdati a smlouvu podepsati. Tím záležitost reálová dospěla ke kritickému bodu — městská rada oznámila zemskému výboru, že se s Maticí školskou nedo-

hodla, a žádala, aby dokončení smlouvového jednání bylo necháno in suspenso . . .

Po dumání, po tomto těžkém vzpomínání, ředitel Lošťák rozhodoval: výbor Matice školské ví, že časem by pominul odpor Zajíčkův proti ředitelství Lošťákovu a že by vlivy politickými dalo se docílití jeho potvrzení na zemské reálce, hlavně vlivem ministra Dra Pražáka, a výbor proto jest ochoten k obětem, které by odsunutím pozemštění ústavu ještě vznikly, proto jest tvrdým a pevným ve svém postupu proti zavidlosti německé většiny na obci. Ale může, smí on, ředitel, oběti ty přijmouti? Co by byl v takovém případě učinil Martinák, ten muž, který pro ústav obětoval i život? . . . Lošťákovi zajiskřily oči, vzal klobouk a odcházel do kanceláře Dra Kolovrata a tam předsedovi Matice školské klidně a jaksí i slavnostně prohlásil:

»Propusťte mne a zemskou reálku berte, jak se nabízí. Já se vrátím na své dřívější působiště, na učitelský ústav v Olomouci a, kdož ví, nebude-li to pro národ lepším, úrodnějším. Vy uvolníte síly Matičního výboru a po těch volá další školský úkol — škola mateřská a škola měšťanská« . . .

Dr. Kolovrat zůstal jak hromem zasažen, křečovitě se chopil ruky ředitelovy a odmítal jeho odhodlání. Avšak týž setrval na svém, až předseda překonán třesavým hlasem zašeptal: »Dokonáno jest!«

Lošťák se vracel od předsedy Matice školské s pocitem vítěze — zvítězil sám nad sebou a takové vítězství jest větší nežli Zajíčkovovo vítězství nad ním! A ohlednuv se k budově německé reálky, uvědomil si, že boj proti němu vlastní příčinu má v této škole. Bála se soupeře, který jest opřen o právo přirozené, o přirozený vývoj národnosti a správné zásady paedagogické, ale dočasná výhra její není vítězstvím — o tom rozhodne budoucnost a kdož ví, nestihne-li německou reálku to, co připravovala reálce české. Nezničila jí a nemá záruky, že ona sama nebude zničena . . .

Matiční výbor po rozhodnutí Lošťákově nebránil se více usnesení obecního zastupitelstva a smlouvu s obcí, která již byla připravena a datována dne 11. VIII. 1880 podepsal dne 12. září, o čemž téhož dne podána byla zpráva zemskému výboru pod číslem 406. Smlouva jest německo-česká a zní:

Postupní smlouva Matice školské — Prostějovu (reálka).

Na základě žádosti spolku Matice školské, která vydrží toho času českou vyšší reálnou školu v Prostějově, podané na vys. mor. zemský výbor o převzetí této školy do správy země, na základě dotazu, který následkem toho vys. výbor zemský dne 23. XI. 1878 pod č. 23491 na městskou obec město Prostějov zaslal, jestli ona jest volnou ohledně této školy smlouvu se zemí uzavřít, na základě odpovědi ve smyslu usnešení obecního zastupitelstva ze dne 12. III. 1879 na tento dotaz dané, vedle které nehledě k ostatnímu má přejíti budova pod číslem 127/a s ostatními budovami vedlejšími concr. č. 187 a 188 Pl. př. v Prostějově, dosud spolku Matice školská k účelu školnímu upotřebená i se vším příslušenstvím, a zvláště s pozemky a zahradou k této budově přikatastrovanými p. č. 37/6 ve výměře 150 □ sáhů, p. č. 54/6 ve výměře 29 □ sáhů, p. č. 53/6 ve výměře 545 □ sáhů, p. č. 614 ve výměře 405 □ sáhů, p. č. 703/I. ve výměře 378 □ sáhů a 703/II. ve výměře 865 □ sáhů se vším nářadím školním v případě uzavření smlouvy se zemí do bezvýminečného a neodvolatelného držení městské obce Prostějova; konečně na základě usnešení vys. sněmu mor. ze dne 25. VI. 1880, vedle kterého dle podmínek obcí Prostějovem usnešením výboru ze dne 12. III. 1878 položených zdejší česká vyšší reálná škola za ústav zemský prohlášena byla, a konečně na základě usnešení obecního výboru ze dne 12. srpna 1880, vedle kterého jak smlouva se zemí tak i smlouva se spolkem Matice školská o poslednějším ohledně stavení č. 127/a s budovami vedlejšími č. cons. 127/a a 188 i se vším příslušenstvím a nářadím školním uzavřená a sepsána býti má, — byla mezi spolkem Matice školská co knihovním vlastníkem domu číslo 127/a Plumlovského předm. v Prostějově a skutečným majitelem všeho v tomto domě se nacházejícího nářadí školního, zastoupeného Drem Josefem Kolovratem v Prostějově a předsedou, Josefem Waitem co jednatelem, Drem Josefem Koudelou a Pavlem Mařchou co členy výboru ze strany jedné a mezi městskou obcí v Prostějově, zastoupenou pp. Janem Poleschenským, prvním radním, Františkem Weiglem, radním, Josefem Riedlem a Karlem Schmidou, výborníky, následující smlouva uzavřena:

I. Spolek Matice školská v Prostějově, zastoupená svrchu uvedenými pány, ponechává a postupuje jemu knihovně připsaný, dosud k účelům školním upotřebený dům č. 127a Pl.

předm. s budovami a parcelami (jako v předu) i se vším nářadím, jak jest toto vykázáno v integrující části této smlouvy tvořících 4 inventářech z měsíce února 1879 a se vztahuje na nářadí domovní, vlastně nářadí školní, sbírku učebních prostředků a knihovnu v úhrnné ceně 7050 zl. do bezvýmínečného a neodvolatelného vlastnictví městské obce Prostějova.

II. Městská obec přijímá dům č. 127 a (jako v předu) a zavazuje se dluhy na tomto domě váznoucí až do výše 7050 zl. a sice pro záložnu v Olšanech 800 zl., pro záložnu v Hrubčicích 750 zl., pro záložnu v Kralicích 400 zl., pro záložnu v Čehovicích 400 zl., pro záložnu ve Smržicích 800 zl., pro záložnu ve Velkých Slatěnicích 800 zl., pro Občanskou záložnu v Olomouci 600 zl., pro rol. záložnu v Dubanech 400 zl., pro dědice po J. Demlovi 1600 zl., pro sirotčí pokladnu v Prostějově 500 zl., spolu 7050 zl. od 1. září 1880, tedy ode dne, kterým přejde škola v této budově umístěná do správy zemské, úrokovati a přijímá na sebe k zaplacení a úplnému zastoupení. Až do 1. září 1880 má zaplatiti spolek Matice školské všechny ohledně těchto dluhů snád nevyrovnané úroky, daně, povinnosti a dávky sám za sebe.

III. Městská obec Prostějov bude ode dne 1. září 1880 veškeré zeměpanské a jakékoliv jiné domu č. 127a v Prostějově se týkající daně a dávky sama platiti, naproti tomu zaplatí veškeré povinnosti do toho času spolek Matice školská sám za sebe. Spolek Matice školská též se zavazuje, že odevzdá městské obci Prostějovu na dluhy, které přes obnos 7050 zl. na uvedeném domě váznou, do 6 neděl kvitance k výmazu schopné.

IV. Odevzdání domu č. 127a Pl. př. v Prostějově se všemi v odstavci II. a III. této smlouvy uvedeným příslušenstvím, pak odevzdání veškerých v přiložených 4. inventářech uvedených předmětů do fyzické držby městské obci prostějovské se stane 1. září 1880.

V. Pro případ, že místo domu č. 127a Pl. př. v Prostějově pro střední ústav s vyučovacím jazykem českým v Prostějově jiná budova zaopatřena bude, má se též pamětní deska zemřelému řediteli Františku Martinákovi zbudovaná a v dosavadní budově školní zasazená do nové školní budovy přenést a na přiměřeném místě zasaditi.

VI. Městská obec Prostějov se zavazuje, že potvrdí výborem

Matice školské v r. 1872 ustanoveného školníka Adolfa Smolku v jeho dosavadním postavení též na zemské vyšší reálné škole s vyučovacím jazykem českým v Prostějově.

VII. Spolek Matice školská v Prostějově povoluje, aby na základě této smlouvy vloženo bylo převedení jejího práva vlastnického k domu č. 127a Pl. př. v Prostějově a . . . (jako dříve) na městskou obec Prostějov v knihách pozemkových.

V Prostějově, 11. VIII. 1880.

Jan Poleschensky, Frant. Weigel, J. Riedl, Karel Schmida,
Dr. Josef Kolovrat, Josef Wait, Dr. Josef Koudela,
Pavel Mařcha.

Podpisy legalisoval c. k. notář Karel Mohelský.

Zemský výbor, obdržev zprávu o dohodě městské obce Prostějova se spolkem Matice školská, převzal do zemské správy českou reálku, kterou spolek Matice školská vydržoval po celých 9 let, a dle jeho výnosu ze dne 18. IX. 1880 č. 22748 byli na pozemštěné reálce ustanoveni: ředitelem Bartoloměj Navrátil, profesory: Karel Bedroš, Leopold Sach, Jan Wimmer, Celestin Sommer, Jan Bažant, Frant. Radoch, Václav Spitzner a Tomáš Štětka, a suplenty: Ignác Beníšek, Karel Pospíšil, Josef Vlk a Josef Hrádek . . .

Ředitel Navrátil sdělil městské radě, že dle přípisu zemského výboru ze dne 25. VIII. 1880 úřední název ústavu nyní jest: »Slovanská zemská vyšší reálná škola v Prostějově« a žádal o změnu nápisu na škol. budově. Měst. rada změnou nápisu pověřila malíře Fr. Havlíčka. Kdyby řed. Navrátil byl měl výpis ze starých knih pozemkových, rád by byl do dějin ústavu připsal: »Dům č.p. 127 patřil původně Ferdinandu Sonnevendovi, který jej koupil 24. srpna 1842 za 2000 zl. od Rozálie Wagnerové. Jakub Schnabl, Salomoun Schnabl, Lazar Schnabl, Ignác Bardas a Nagy Lajos Sarkady koupili s povolením c. k. okresního hejtmanství v Olomouci z 2. IV. 1852 č. 3615 polovici domu č.p. 127 s příkatastrovanými kousky roli No Top 614 ve výměře 405 sáhů a No Top 703 per 1420 sáhů a zahradou od Ferdinanda a Cecilie Sonnevendových kup. smlouvou ze 7. září 1852 ze 4300 zl. con. m. Dům dostal od tohoto času označení 127A. Kup. smlouvou z 29. V. 1853 prodal Nagy Lajos Sarkady svoji $\frac{1}{5}$ domu ostatním 4 spoluvlastníkům za 3500 zl. con. m.

Kup. smlouvou z 11. XI. 1855 prodali Schnablové dům č.p. 127A s rolemi a parním mlýnem v domě tomto se nacházejícím s veškerými stroji a celým inventářem ku provozu potřebným Eliášovi a synu Bernardovi Glasovi za 27.314 zl. 44 kr. Con. m. Odstupní smlouvou z 18. III. 1856 převzal Eliáš Glas 1/2 Bernarda Glase za 13.657 zl. 22 kr. con. m. Dne 28. X. 1865 koupil dům tento v exekuční dražbě Teodor Binowetz za 7200 zl. r. m. Kupní smlouvou z 25. X. 1867 koupil dům Josef Böhm za 4600 zl. r. č. a kupní smlouvou z 1. ledna 1870 převzal dům Ignác Lukšík za 8600 zl. r. č.

Dne 25. XI. 1871 koupila dům v exekuční dražbě Občanská záložna a půjčovna v Prostějově za nejvyšší podání 11.000 zl. r. č. Dražební stání bylo 19. V. 1871. Občanská záložna a půjčovna prodala dům kupní smlouvou ze 24. srpna 1872 Aloisi Pořízkovi a Pavlu Mařchovi za 17.300 zl. a tito dva prodali dům kupní smlouvou z 13. září 1872 za 17.300 zl. Matici školské v Prostějově. Od Matice školské převzala dům odstupní smlouvou z 11. září 1880 obec města Prostějova⁴¹⁾.

XXVI.

Pozemštění matiční reálky u českého obyvatelstva v Prostějově, na venkově i v celém českém národě vzbudilo radost a uspokojení, že vytrvalá a obětavá práce vlastenců dospěla k cíli. Reálkový boj prostějovský byl kladen za vzor jiným a historie jeho všude byla vzpomínána. Při tom bylo projednáváno přesvědčení, že ústav a všichni, kdož ho povedou a kdož na něm působiti budou, i všichni jeho odchovanci nikdy nezapomenou, že reálka povstala z nadšení vlasteneckého, že vlasteneckými obětmi byla udržena a že k vůli ní mnoho a mnoho trpěl hospodářský, politický i národní život celého kraje. Proto také vždy a za všech přeměn místních i světových

⁴¹⁾ Pozemkové knihy této části Prostějova z těch dob nebyly u c. k. okresního soudu v Prostějově nalezeny. Uvedená zpráva byla získána po sepsání díla obtížným hledáním v kupních smlouvách a j. spisech c. k. okres. soudu. Proto se doplňují údaje v I. a III. díle opravou na konci IV. dílu.

má zůstat i a jistě zůstane studánkou, z níž mladé duše pítí budou živou vodu národního uvědomění, národní rozhodnosti a poctivého vlastenectví.

Podobně uvažoval František Možný a šel k Hynku Čecháčkovi, aby se s ním rozdělil o svoji radost. Našel ho na odchodu z domu. Kam? K Čenkovi Högrovi! Doslechl již o pozemštění reálky a nemohl odolati, aby při této radostné zprávě nezapomněl na minulé rozpory a aby se znovu nevžil do chvil počátečního boje národního, v němž společně stál s Högre. Po smíru, po starém přátelství volalo v něm všechno a tož šel. Možný byl příjemně překvapen i dojat a — šel také.

Čenka Högra našli zkrúšeného — spadl se stromu, těžce se pohmoždil a trpěl bolesti. Uviděv je, ztrácel dech a oči mu vlhly — takové návštěvy by se do nejdelší smrti nebyl nadál. A jak mile přišli! Čecháček stiskl mu ruku, Možný po něm, a hladili ho po tváři, po hlavě.

»Trpíš, Čenku, trpíš? . . . A vzpomínáš na trpkosti? Co jsme si, to jsme si — dnes pozbudeš duševních bolestí, jimiž jistě trpíváš více, nežli pohmožděninou. Náš společný sen jest vyplněn, naše společná práce jest korunována zdarem — reálka jest pozemštěna a vše neblahé jest zapomenuto, odpuštěno« . .

Höger zazářil a div nevyskočil z lenošky, k níž bolestmi byl upoután, usmál se na bývalé druhy, opětoval stisk rukou a staří spolubojovníci vžili se do zapadlých dnů, v nichž se rodil život národní a reálka s ním. Černá minulost zapadla a bílé světlo přítomnosti jakoby se rozkládalo v lámovou hranu trojbokého hranolu skleněného na barvy duhové. Omládl Höger, omládl Čecháček i Možný a mysl jejich zalétala na Slováky za Drem Fanderlíkem, který stál u kolébky záloženské reálky, a k hrobu Floriána Nováka, jehož zlatým snem reálka byla a pro niž tolik mučednictví prožil. Kéž zůstanou si toho vědomy generace dnešní i budoucí! . . .

Po tomto kroku cítil Čecháček, že zase byl kovem . . .

Téhož dne bylo rušné odpoledne v kavárně Marie Volcové na Novém domě. Kavárna v prvním patře měla podloubí, prostornou místnost podél celé jižní fronty domovní a v ní řadu stolků, mezi okny stolečky, uprostřed dva kulečníky a vedle, ve frontě západní, hernu, která sousedila se sálem. Po úpadku kavárny na valše, z níž dne 15. VII. přesídlil i Čtenářský spolek do místností »Černého orla«, pod žudrem, pře-

stěhovalo se do ní více kavárenských hostů a obchod její byl rušný.

U stolků živě se debatovalo o skončení svízeli s Matiční reálkou, odsuzoval se »zlodějský« výrok prof. Riedla a hlavně postup notáře Poleschenského, který do poslední chvíle tak urážlivě projevoval svoje nepřátelství proti české reálce a zkoušel možné i nemožné, aby dohodu s Maticí školskou zmařil.

»Notář má smlouvy sepisovati, sepsané prováděti a Poleschensky je nejraději ruší. Zrušil i onu mezi Oskarem Vojáčkem a svojí Justinou«, bodl Pořízka.

Karel Vojáček, zaslechnuv jméno Oskara a Justiny, byl jakoby píchnut vosou, zvedl se od stolu a, aby nemusil slyšeti další, volal na profesora Sommra a Jakuba Černila, aby šli na kulečnickovou »ruskou« partii. Uzenář František Neumann přidal se k nim od stolečku, kde obchodně jednal s Mořicem Habrichem, který v říjnu začal řezničiti, a kde s ním vzpomínal na svého předchůdce Maxe Vítěze, zemřevšího dne 3. X. 1880. Bera tágo, připomenul Karlu Vojáčkovi:

»Úmrtím Vítězovým ztratil Úvěrní spolek záložna a zastavárna místopředsedu, a na slovo vzatého finančníka. Ztrátu převýšíte jenom vy, pane lékárníku, a proto musíte zpět za předsedu. Nepomůže ani svěcená!«

»Naše menšina na obci ztratila Vítězem také zdatného člena výboru. Notář Poleschensky, který úřadoval, nedal při jeho pohřbu ani černý prapor vyvěsiti na obecním domě«, mračil se Černil.

»Jistě nezapomněl, že Vítěz při volbách svým kočárem svážíval naše voliče«, zakřesalo od stolečku Habrichova . . .

U stolků Pořízka pokračoval o Justině:

»Na střelecké slavnosti se protáčela s brilantovým prstenem, při němž Oskarovi přísahala věrnost do smrti, a dne 28. IX. 1880 měla svatbu s vdovcem učitelem Pollachem. To bylo řečí! Kdyby je byla všechny vyslechla, byla by před štolou utíkala z kostela jako divá«.

»Soud lásky — cours d'amour —, který ve Francii byl tak oblíbeným, byl by ji citelně trestal za nevěru po mrtvém«, ozval se profesor Hrádek.

Účetní Karel Kaiser, zaslechna to, odvrátil oči od kredence, kde se mihla sličná černoočka Růžena Volcová, a dodal: »Ve-

řejné mínění — za takové se považují staré babky, tetky i paníčky, na které se hodí hudebně zpěvný žert »Klepny« — také Justinu šeredně odsoudilo a prorokovalo jí dokonce i trest: do roku a do dne!«

»A notáře Poleschenského lidé odsuzovali, aby prý vrátil peníze, kterými slib věrnosti, vlastně nevěrnosti byl zaplacen«, přikývnul suplent Josef Vlk a do rusých knírků si notoval popěvek:

Řekla jsem, že jsi mé lásky květ,
a ty's dal mně za hubičku
dvacet pět.

»Věrnost má až za hrob, svět!«,
a ty's dal mne za ni tisíc
dvacet pět.

Umřel's . . . já mám jiné lásky květ —
osude, co dáš mně vínkem?
»Dvacet pět!« . . .

U stolečku v koutě kavárny tísnil se posluchači techniky František Hasa ze Stinavy, Alois Kužma z Mořic, abiturient Ludvík Protivanský a s Janem Kučerou vzpomínali prvních abiturientů Matiční reálky z r. 1877, Viléma Kožušníčka a Jana Lužného, kteří byli »na chemii« a připravovali se k cukrovarnictví.

»Janek Lužných se těší, že se dostane ke kontrole v cukrovaru bedihošťském a že bude bydliti v Prostějově«, zmínil Kužma. »A co ty, Kučírku?«

»Ten zůstane u nás«, vskočil jim do řeči Mořic Habrich. »Pěstoun Blažej Schönberg připravuje ho na oekonomii a zařídí mu ve Ztracené ulici větší hospodářství. On si je doplní tím, že mu za hospodyňku posadí růži z hospody »u dráteníka« — Františku Tomiškovu«.

Karel Kaiser se zvedl, zahleděl se oknem k náměstí a upozornil: »Paní Gabriela jde s dcerkami generála Gontarda«.

Profesor Hrádek vyskočil od stolku, div že neporazil číšníka, roznášejícího šálky černé kávy, a hnál se k oknu. Profesor Jan Bažant zatvářil se vážně, opravdově a ne jako »podšívka hříchu« a chválil Hrádkovi:

»Dobře se podívej na paní Gabrielu Zalužanskou — letoší časopis Koleda o ní přinesl idylickou povídku z pera P. S. Udonyma a ocenil její jádro i slupku. Hled' si jí — hodili byste se k sobě. Generál Gontard národní Prostějov pomáhal zotročiti, ale nechá-li nám paní Gabrielu Zalužanskou, ze které jistě vyroste dobrá národní pracovnice, napravil část viny. Hled' si jí — nebýti já v sedmé svátosti, nevím, nezazpíval-li bych jí písničku o . . .«

»Snad ne tu tvoji od »tří mouřeninů«?, zasmál se od kulečnicku prof. Sommer, přehrábl si dlouhý černý vlas, a mrkaje šelmovsky očima, spustil pianissimo:

Počkej, Johanes, však ty dostaneš,
že's nám polámal Bábrličku» . . .

Prof. Bažant, jehož kolegové volali Johanesem, dokončil mezzoforte:

Já ji nezlámal, já ji miloval,
já ji miloval při měsíčku . . .

U stolku vedle kamen rozhovořil se starý mládenec František Chytil, zástupce uhelných dolů knížete Salma v Mor. Ostravě, o tom, jak daleko pokročila stavba jeho dřevěného skladiště na uhlí při kolejích severního nádraží, a nabízel uhlí kusové za 1 zl. 40 kr., uhlí kostkové za 1 zl. 2 kr., a uhlí ořechové za 92 kr.

»Budeš uhlí voziti po ulicích, jak to dělali před málo lety židovští obchodníci, a zvoniti nad ním, jak dnes zvoní zmrzlínář?«

Chytil se chtěl ohnati, ale v té do kavárny vešel Pavel Mačcha a zdravil od stolu ke stolu a zarazil mu odvetu.

»Že již jdete!«, ozval se od »ruské« partije Jakub Černil. »V rohu sedí pekař Eduard Sluka s hospodským ze žabiho škrku Ignácem Svobodou a čekají na preferanc. Dělejte jim třetího — až dohraji »ruskou«, přijdu za čtvrtého» . . .

Večer také v Měšťanské besedě bylo živo, u stolu politického, »starešinového«, i v herně, kde mladí měli svůj stůl a obveselovali herce, zabrané do taroků. Předseda Dr. Koudela vítal všechny, jakoby byl hostitelem. Zvláště vítal Tomáše Roháčka, jehož prof. Tomáš Štětka přivedl jako hostě.

U politického stolu hlavní slovo vedl Vrla. Na radě říšské

jest rozruch. Předsednictvo českého klubu podalo císaři dne 17. XI. 1879 obšírná memoranda o jazykových potřebách českého národa ve škole i v úřadech a domáhalo se rozdělení pražské university. Němci, aby to paralysovali, podali také pamětní spis proti nesmírným prý českým požadavkům a pokoušeli se ukázati, že § 19. státních zákonů široce se vykládá, a vyslovili se i proti utrakování pražské university, ježto prý jest pro syny celého Rakouska. Stremayer ostře se stavěl proti české universitě i proti rozmnožení českých škol, proto byl propuštěn z ministerstva 17. II. 1880 a ministrem vyučování jmenován byl baron Conrad z Eybersfeldu.

V jazykové otázce dne 19. dubna 1880 vydalo ministerstvo spravedlnosti nařízení o užívání zemských jazyků u politických a soudních úřadů v Čechách — ježto bylo vypracováno ještě za ministerstva Stremayerova, zvala se nařízením Stremayerovým — a pobouřilo Čechy i Němce. Tito šli pak až tak daleko, že hr. Wurmbbrand dne 10. V. 1880 podal návrh na zavedení řeči německé za řeč státní, a vyvolali velký agitační boj pod záminkou, že německým obcím hrozí odnárodnění. Boj tento vedl k počátku utlačování českých menšin a dal vznik útočného, odnárodněovacího spolku »Deutscher Schulverein«. — Prostějovu v této situaci jest dobře, že skončil trnitou cestu Matiční reálky.

»Při této zmínce vzpomínám«, vpadl Josef Wait, »že současně trnitou cestou končí dům, kde byla naše reálka prvně umístěna, dům č. 38 vn. m.⁴²⁾, rodinný dům Nováků. Byl tam obchodní krám nebožky »Živy«, byly tam dvě třídy reálky záloženské, bylo tam úřednické kasino a po něm Kindergarten a dnes? Po své svatbě s Hélovou dcerou koupil jsem Novákův dům a na místě jeho postavím moderní dům dvoupatrový s pěkným sálem a nabídnu Vám, abyste do I. patra přestěhovali Měšťanskou besedu. Z domu toho prvně se ozval hlahol české reálky, z toho domu, bude-li v něm Měšťanská beseda, která již dnes je mozkiem národního zápasu, může zahlaholit první výkřik: »Vyhráli jsme obec!«

»Při Novákově domě připomínáte mně Floriána Nováka, nejen jako reálkového spoluotce, nýbrž i jako měšťanostu. Dne 28. XII. 1880 bude otevřena železniční trať z Kroměříže

⁴²⁾ Žerotínovo nám. 13.

do Hulína, a tu Kroměříž rve si vlasy, že neučinil vše, aby hlavní železniční trať neminula město. Nebýti prozíravosti a energie Floriána Nováka, byl by Prostějov ve stejných obtížích a do Olomouce byl by jezdil na Bedihošť a z něho na Čechůvky», dodal P. Vrána.

»Správně«, potvrdil Pořízka. »Tak správně jsme šli také v Prostějovském učitelském spolku, jehož desítileté trvání jsme zrovna oslavovali. Dobře mluvil nadučitel Surma, který mezi jiným řekl: »Vzájemné duchové vzdělávání jeho údův a všestranné zvyšování zájmů národního školství bylo heslem zakladatelů spolku. Účelu tak vznešenému zůstal spolek vždy věren, maje vždy na paměti těžké povolání svých údův a povinnosti, jež jim obec, vlast a stát ukládá. Že však si údové jeho vždy vědomi byli svého původu a charakter neposkvrněný jim nade všecko šel, netěšil se spolek všeobecné přízně, podezříván jsa všestranně a osočován bezprávně od představených i od jiných osob. Nejvíce však trpěti musel od kolegů samých, kteří nemohouce se na vlastní způsobilost spoléhati, štváním a udavačstvím se zalichotiti hleděli«. Surma minil tím učitelské mrvaře, kteří byli hlavní oporou Crhova »Moravana« — Mrvy a šli za jeho centralistickým rakušáctvím jako za jedinou spásou a za Crhou šli i proti bratrům Čechům. Dnes již vědí, že byli více než lehkověrnými, a mnoho z nich se za minulost svoji stydí — generál Crha změnil frontu a vojáky své nechal v bažině! Jak se stal Dr. Alois Pražák ministrem, zastavena byla Mrvě vládní podpora a Crha ihned utekl od boje proti národu, proti autonomistům a převzal v Praze po Svátkovi redakci vládních novin, která v té době potírala politiku i směrnicí, za kterou se Crha v Brně bil a na jejíž krivý chodník sváděl národní učitelstvo. A když se v prosinci r. 1879 loučil s Mrvou, jako na výsměch sobě a svedenému učitelstvu volal: »Na zdar dalšímu dílu národa!« Škoda, že o tom nezvěděl učitel Kristián Skála, který nám umírá!...«

»Ten již nezví, že naši politici a národní pracovníci na obranu českého školství a proti výbojům německého Schulvereinu založili dne 18. XII. 1880 Ústřední matici školskou a že Dr. Rieger vydává již o tom národu zprávu a volá do její řad«, vzdychl Karel Vojáček. »A kolik českých lidí při tom zví a vzpomene — opět si to všichni připomínáme! — že tato obranná myšlenka prvně byla uskutečněna v Prostějově,

kde byl založen první spolek na vydržování české školy, a kdo zví a vzpomene, že jméno »Matice školská« mu dal v Prostějově František Martinák, a že Prostějov a Martinák vlastně jsou praotci »Ústřední matice školské?«

»Tedy nové naše starešinství ke starešinství knihtiskařskému«, hrdě zvedl čelo prof. Bedroš. »Dle dějepisce Dr. Bedy Dudíka byl Jan Vitič prvním uvoditelem knihtiskařského umění na Moravě. Jeho péčí jako administrátora olomouckého biskupství vyšla v Brně r. 1486 pro farní duchovenstvo kniha »Agenda secundum chorum Olomucensem«. Jest to nejstarší moravský tiskopis a jeho uvaditel Jan Vitič byl rodem — z Prostějova. V letech 1476 až 1482 byl biskupem velko-varadinským. Známejším jest jménem Jan Filipec nebo Jan Bosák«.

»Víte již, že bývalý náš poslanec Jan Chmelař, nyní president krajského soudu v Novém Jičíně, byl povýšen do stavu rytířského na základě řádu železné koruny III. třídy, který nedávno obdržel?«, otázal se Dr. Koudela.

»Méně slavně jsme vypadli s prvním našim poslancem Bedřichem Milotou Rozehnalem: jeho obchodní agentura svedla ho na scestí, byl stíhán exekucemi, stal se řepovým agentem, na cestách němčil a odsouzen konečně pro padělání smének, zemřel ve vězení v Kroměříži 6. března 1876, veřejnosti úplně zapomenut«, otrásl se Vrla.

»Vězení mně připomíná naše socialisty — co je s nimi?«, ptal se Vrlý Pořízka.

»Schůze »u tří králů« ukázala úřadům, že Všeobecný dělnický spolek sleduje i cíle politické, a ony jak z obce, tak z okresní správy hledaly politické jeho nitky. Ty našly na naší poště. Poštovní výpravčí František Slezák byl ve vyšetřování, že si присvojoval dopisy, na poštu donášené. Při prohlídce jeho bytu byl u něho také nalezen dopis, adresovaný do Vídně na Hradečného, v němž se sděluje o založení tajného spolku sociálně-demokratického, o příspěvcích a počtu členů atd. Jako pisatel vypátrán byl Arnošt Hyánek, 24letý tkadlec, který byl vzat ihned do vyšetřování a přiznal se, že obsah listu napověděl mu Karel Wopalka, 50letý pekař. Dle obsahu listu, v němž byl seznam členů tajného spolku dle počátečních písmen, vypátrána byla také jména ostatních osob, jež byly v dopisu udány. Proto dáni do obžaloby: Karel Wopálka,

pekař, a jeho syn Karel, 21letý obuvník, Arnošt Hyánek, Ferd. Götz, 30letý tkadlec, Josef Brandstätter, 30letý obuvník, tkalci František Maleček 25 r., Mořic Maleček, 31 l. a Jan Maleček 22 r., obuvník Eman. Urban 23 r., tkadlec Matěj Morbitzer a krejčí Jan Krajiček 35 r. V důsledku toho, že Všeobecný dělnický spolek udržoval s ústředním spolkem socialistickým tajné spojení, byl dne 5. XII. 1870 rozpuštěn» . . .

V herně u hracího stolku vesele pleskaly taroky a u stolu »mladých« hovořilo se o nadšeném přijetí přední dramatické umělkyně Otilie Sklenářové-Malé, která v listopadu pohostinsky vystoupila u společnosti Elišky Zöllnerové ve hrách Magelona a Debora a uměním svým uchvátila Prostějov a venkov. Návštěva její opět ukázala potřebu velkého divadla v Prostějově.

Dr. Kolovrat, předseda spolku divadelních ochotníků, uslyšev stesky po divadle, přisedl k »mladým« a sděloval »noviciátům« z nich, že první jiskru tohoto křesání vznítil artistický ředitel společnosti Elišky Zöllnerové, věnovav již r. 1875 výnos divadelního představení 150 zl. Pak myšlenka ta dřímala. V kruzích vlasteneckých nově ožívuje a káže zbudovati v Prostějově přiměřenou budovu divadelní, a Zöllnerka ve propěch její uspořádala dne 16. XI. t. r. v sále Marie Volcové operetku »Fousek a Markétka«. Podobně by učiniti mohla společnost J. Pištěka, která v Prostějově má hojnou návštěvu, ježto předvádí zpěvohry a operety, jakých zde nebylo slyšeti, a má vlastní orchestr. V repertoiru Pištěkově jsou opery: Troubadour, Traviata, Faust a Marketa, Romeo a Julie, Čarostřelec, Blodkova V studni, a z operet mimo jiné Boccacio, Zvony Cornevillské, Giroflé Giroflá, Fatinica, Netopýr» . . .

Učitel Štolfa, který byl ve stálém přátelském styku se studenty, použil této divadelní nálady, aby upozornil na »Chlupůvkout«, kdež také již opera se hrála.

»Pištěk není tady výhradním zpěvohercem — měli jste o prázdninách se mnou jíti na studentské představení v Hrubčicích — a byli byste se nejen pobavili, nýbrž i nahlédli do partitury domácích zpěvoherců. Řízením Frant. Chlupa, který přicestoval se svým »klavírem«, hrála se velká romanticko-heroicko-tragedická opera ve 3 jednáních, zvaná »Kvas krále Vondry XXVI.« Neznáte ji? Rád z ní povím to hlavní. Krále

Vondru skvostně hrál Lojzek Daňků⁴³⁾ z Hrubčic, vítal hosty k zabíjačce »ušípaného«, jehož vychvaloval barytonovou arií:

Krmené je žaludy,
nejlepším to futrem,
sádlo jeho zápasí
s nejčerstvějším putrem.

Šunky, ach, a jelejtka,
budou delikátní —
proto dnešek jistotně
je den přepamátný . . .

Jeho dcera, princezna Cimfrlína, kterou unyle i koketně představil tenor Jana Hocha⁴⁴⁾ z Hrubčic, také vítala:

Vítám vás, páni,
princi, knížata, baronové,
bavte se dobře,
slavní hrdinové . . .

Ke slavnosti došel i telegram a král Vondra poručil knížeti — Ondřeji Přikrylovi z Čehovic:

Obdržel jsem telegram,
pane kníže, čtěte ho! . . .

Prince Čavalariho ladně podal tenórek Francka Hrabalového⁴⁵⁾ z Hrubčic a do královské nemilosti přišel jeho sok Hasan, který opomenul pozvati dvorního řezníka Pakána a byl za to ode dvora propuštěn. Pakána zpíval první basista Linhart Kudláčků z Čehovic, představiv se:

Já jsem mistr Pakán,
dvorní zabiječ,
mám zabijet zase
u krále Vondy prase —
mnoho-li bude mít špeku,
uvidím na fleku.

Hasan z pomsty otrávil prase a, když u dvora všichni zhy-

⁴³⁾ Dr. Alois Daněk, nyní advokát v Uherském Hradišti. ⁴⁴⁾ Zemřel jako advokát v Prostějově. ⁴⁵⁾ Zemřel jako školní lékař v Prostějově.

nuli a leželi na podiu mrtví, Hasan se roztesknil po Cimfrlíně a zoufal si:

Co pak ze mně bude —
již všichni zhynuli!
Čerti, ďábli, hrome,
chopte se duše mé,
peklo mně otevřte,
za mordy mé.

Ty mně mrzíš světe,
já se v tobě nebavím,
nechť mě Perun smete
mečem krvavým —
ha, já se otrávím! . . .

Hasana zpíval basista Francek Nesvadbík⁴⁶⁾ z Čehovic, nejstatnější a nejdelsí ze všech herců, požil zabíjačky a, maje umřítí, hledal, kam se položit. Ale malé jeviště bylo poseto mrtvolami, a on v rozpacích odžduchoval Přikryla: »Ondřeju, uхни — já musím umřítí!« A Ondřejovi nezbylo, než nazvednouti se z mrtvolnosti, odsunovati se bokem a — umíratí po druhé! . . . Extempore Nesvadbíkovo arcí vyvolalo srdečnou veselost a nejvíce se smál kapelník »Chlópek«, jak se také Chlupovi říká» . . .

»Sommře, hlavo naší muziky a zpěvu«, zavolal prof. Štětka ke hracímu stolu, »tu švandu by's měl nacvičiti také v Besedě«.

»Proč by ne?«, zazubil se oslovený, až se mu zatřásl dlouhý černý knír a až mu skřípec poskočil. »Ale zatím, Tomši, mám jinou zabíjačku v ruce« a slavnostně hlásil: »Deset taroků, trul honér, pagát ultimo!« . . .

Profesor Štětka šel z Besedy s Tomášem Roháčkem a chvalně se vyslovoval o mimoškolské činnosti studentstva z olomouckého gymnasia, kde vedle hudby jest také čilý ruch literární.

»Také umění malířské«, rozvazoval Roháček. »Z našich řad vychází portretista František Ondrúšek a mezi literárními Hanáky uplatňuje se dnes Slovák Jožka Úprka z Kněždubu. Také dnešní studenti vydávají po vzoru svých předchůdců »sborník literárních prací«, zv. »Háj«, a Ondřej Přikryl, jehož Štolfa

⁴⁶⁾ Profesor v. v. v Brně.

dvakrát nechal umírat, jest jeho vydavatelem i redaktorem a shromáždí ve svém bytě literární nadšence, z nichž vyniká František S. Procházka z Náměště. Při »Háji« vydávají »humoristický měsíčník«, zvaný »Šršeň«, a jeho ilustrátorem jest sextán zmíněný Jožka Úprka. Prorokuje se mu skvělá budoucnost«.

Profesor kreslení při zmínce o ilustrátoru Úprkovi projevil živější zájem a naznačil, že by se rád na jeho práce podíval. Roháček naznačil, že ztěží to bude možno. Leč by snad o prázdninách, kdy Ondřej Přikrylů bude již po maturě a kdy nebude třeba časopisecký slepenec již skrývat před ředitelstvím gymnasia. Pokusí se, aby »Háj« i »Šršeň« byl mu zapůjčen . . .

V brněnské bráně byli vyrušeni z rozhovoru — v osvětlené pracovně Dra Zaillnera třeslo okno. Třesk slyšeli, ale nikdy nezvěděli, že jej vyvolal Dr. Zaillner.

Seděl u psacího stolu a sklesle přemítal, jak se od debaty o centrální dráze řítí z porážky do porážky. V politickém prostředí dohrál již i úlohu statisty — a místně? S výše, o které snil r. 1867 a ke které šel přes mrtvoly, klesl na všedního člena střeleckého spolku a kasina! Již není nazýván »nejušlechtilejším representantem země« a »Ehrenmannem« v životě politickém a sociálním, jak to má napsáno v adrese místní strany ústavověrné z téhož roku 1867! Ó, bídný Kronawetře! . . .

Politik vyskočil z lenošky, otevřel skříň, vyňal z ní pouzdro se řádem železné koruny a trpce si vzpomněl na melodii z opery »Car a tesař« i na její slova:

Se žezlem, s korunou
jsem si hrával . . .

Místně rostl, pokud s Drem Giskrou usazoval ústavověrné úředníky ve všech úřadech Prostějova, pokud městu dal Dr. Bažanta, pokud jeho orgán směl úředníkům hroziti šibenicí, opovíží-li se fraternalisací s národovci — dnes úřady se klaní před Drem Aloisem Pražákem, který po pádu Stremayerově se z ministra krajana stal ministrem spravedlnosti! A čechisují se — na berním úřadě již jest praktikantem Hanák z Domašlic! . . .

Místně rostl, pokud úspěšně vedl neúprosný boj proti zárodku kulturní převahy národovské, proti záloženské reálce. Také k vůli ní byly záložna a hospodářské spolky národovské terčem střeleckým a list kasina s jeho vědomím vykřiknul, že bez zničení reálky nebylo docíleno toho pravého cíle Lasse-rovské persekuce . . .

Dr. Zaillner spěšnými kroky měřil pokoj — před oči se mu stavěli zbídačeli tkalci, plačící ženy, hladové děti, okr. hejtman Rupp, místopředseda baron Weber! Zakryl si oči dlaněmi a jako podetnut klesl do lenošky.

Pod dlaněmi objevil se mu Prossnitzer Wochenblatt a ohnivými literami z něho zablyskly řádky o »čechismu« a jeho kasiňáckém výkladu, o denunciaci, že česká reálka jest hnízdem takového »čechismu« . . . A dnes? Reálka dospěla k uznání císařovu i říšské rady. — ó, poradný Suessi! —, k uznání zemského sněmu — ó, svedený Dre Hessi! —, triumfovala i nad patrony z obecního domu, kteří také byli patrony Wochenblattu a v české reálce viděli podstatu »čechismu«, za nějž prohlásili »podvod, surovost, zbedněnost, sprostou špínu a velezrádu a také lež, falšování, udavačství atd.« Co se to stalo? Holduje již i císař »čechismu« a velezrádě? Přeje »čechismu« zemský sněm? Plave v čechismu Zajíček i kasino — či byla ohnivá litera Pross. Wochenblattu podvodem, surovostí, zbedněností, sprostou špinou, lží, falšováním a udavačstvím? . . .

Venku se ozvaly zvuky, jako když noční dravec hledá svoji oběť.

Dr. Zaillner vytřeštil oči, napíal sluch. Podobné zvuky slychává občas, . . . zavzněly mu také v předsíni místopředsedlově, když čekal na ortel občanské záložny . . . Připomínají mu vlastní jeho řezavá slova, jimiž ubíjel Floriána Nováka . . . Zvuky se sesilovaly a zaskřehotaly jako výsměšky a Dr. Zaillner ustrašeně a trhaně zašeptal: »Vysmíváš se, Floriáne, směješ se?« . . .

Pak se zhroutil na opěradlo lenošky a zesinal. V té chvíli vypadal jako dohořívající františek a statná kdysi jeho postava ukázala stopy sešlosti. Ramena se nízila, krk ostřeji vystupoval, ve vousech bělaly se šedivé nitky a čelo, to smělé čelo, se vráštilo. U okna mihl se stín, spočinul na římse a ozvalo se táhlé »pujd'!, pujd'!« . . .

»Voláš, Floriáne, voláš?«, Dr. Zaillner vyskočil, rozběhl se k oknu a vši silou práskl do tabule, až se sklo sypalo do pokoje i na trotoir. Z venku zavanul proud mrazivého vzduchu, světlo v pracovně shaslo, ve tmě se ztrácel Dr. Zaillner i jeho silhueta . . .

Vzpamatovav se, Dr. Zaillner tázal se sám sebe: Byl to sýček? . . . Byla to halucinace? Nedohádal se toho, ale uvědomoval si, že jest rozpadávajícím se, drobicím se cimbuřím. A na takovém neroste — devětsil! . . .

XXVII.

Dr. Koudela šel po aleji. Měl na srdci starost, potřeboval ji v klidu promyslet i sdělit Karlu Vojáčkovi. Za německou reálkou narazil na tkalce Františka Pittnera, jak si prohlížel dům pekaře Cyrila Budíka⁴⁷⁾ i kupce Sillera⁴⁸⁾, a otázal se ho, čím se zabývá.

»Hledám zavčas krám pro syna Viléma. Vyučil se u knihkupecké firmy Karla Jánského v Táboře, nyní jest u Jana Paška v Jičíně, chystá se do Bělehradu, kdež bude obchodvedoucím u firmy A. Purits, královského dvorního knihkupectví, a pak chce do rodného Prostějova. Získá-li zde komisi německou od Heřmana Hofmanna — jakože získá —, dá základ prvnímu českému knihkupectví v Prostějově«. . .

V lékárně sdělil Dr. Koudela, že ve schůzi zastupitelstva dne 25. I. 1881 sdělen byl ošemetný přípis c. k. okresního hejtmanství: Dle výnosu nejvyššího soudu jest trvání židovských obcí v obvodech městských nezákonnitým a vláda tudíž pomýšlí na to, aby nezákonný poměr ten byl zrušen. Za tím cílem podá příštímú sněmu moravskému předlohu zákona, kterým by se nařídilo sloučení obcí židovských s obcemi městskými. Okr. hejtmanství připomenulo, nebylo-li by snad prospěšnější, aby křesťanská obec Prostějovská s obcí židovskou se spojila na základě dobrovolné dohody ještě před vyjitím naznačeného zákona. A dodal: »Zákon ten by v této době byl

⁴⁷⁾ Wilsonovo nám. 3. ⁴⁸⁾ Rašínova brána 6.

pro národní stranu velikým zlem — Němci by sesílili svoje posice v celé řadě měst, o která se s nimi bijeme. V Prostějově zvlášť! Dobytí jeho by se na dlouho a dlouho znemožnilo. A to bychom my měli připustiti dobrovolně? Prozatím ku prozkoumání otázky sloučení zvolen byl 5členný komitét, v němž jsou: Jan Zajiček, Eman. Poleschensky, Arnošt Weigel, Dr. Kolovrat a já!»

»Zemský sněm ztěží se odhodlá k takovému zákonu«, řekl Vojáček. »A dobrovolně ke sloučení nedojde nikde — i my nechceme, aby německé posice sesíleny byly o hlasy židovské, liberálo-antisemité nedají se židům ještě víc do vlivu, než jsou již nyní, a židé netouží po zrušení svých obcí, kde jsou vlastními pány. U nás jest již zakořeněn odpor u těch i u oněch. A zvolený odbor? Bude asi z těch, které jsou márnici podávaných návrhů. A kdyby chtěl jednati, jste tam naši dva advokáti a paragrafů znáte folianty . . . Jaká byla zpráva o provedeném sčítání lidu?« . . .

»Prostějov má domů 1062 (u porovnání s rokem 1869 jest + 125), bydlících rodin 3809 (+ 526) a duší 16718 (+ 3 tisíce 226). Z duší připadá na Vnitřní město 2734 (+ 618), na Plumlovské předměstí 3762 (+ 508), na Brněnské předměstí 4527 (+ 534), na Olomoucké předměstí 5250 (+ 1114) a na Annenské předměstí 945 (+ 209). Němců napočítáno 3003, což několika sty duší jest přemrštěno. V židovské obci napočteny 364 (+ 19) rodiny a 1735 duší (+ 270)«.

»Byl schválen nájemce Zlechovského mlýna, který při dražbě dne 22. XII. 1880 vydražila obec za 12.950 zl.?«

»Teprve stanoveny podmínky, ale nájem dostane Alois Ustrnul, který nabízí nejvíce, 700 zl. ročně. Nájem bude na dobu tři let. Při jednání o tom bylo asi krušno Jos. Vrlovi, jehož tchán a tchyně Karel a Klára Buchtovi mlýn ten ztratili v exekuční záležitosti Rolnické záložny ve Smržicích puncto 3100 zl.«

»Byl u mne poštmistr Ambrož Kobližek a zářil, že Kostelec má již povolenu telegrafní stanici. Dotazoval se na proces socialistů.«

»Z 12 žalovaných byli déle ve vazbě drženi Karel Wopalka a Arnošt Hyánek. Ale také ti byli dne 24. I. 1881 propuštěni z vazby, avšak nesmějí se bez úředního povolení až do hlavního přelíčení z města vzdáliti. Celkem byl ve vyšetřovací

vazbě Wopalka 8 a Hyánek 9 týdnů. Pozoruhodno jest, že Karel Wopalka, jenž po 6 roků pracoval u ústaváckého člena obecního výboru Cyrila Budíka, pekaře, byl tam po svém propuštění z vazby nadobro práce zbaven. Přeličení se všemi obžalovanými bude 14. IV. 1881 u zemského soudu v Olomouci. Obhájcem obžalovaných jest Dr. Šilený z Brna. Výsledek, jak mně sdělil Dr. Jan Žáček, bývalý koncipient Dra Fanderlíka, jenž po odchodu chefově do Uh. Hradiště otevřel advokátní kancelář v Olomouci, jest nabíledni: Odsouzení budou všichni v tajném líčení a trestu dostanou: Wopalka 2 měsíce, Hyánek 6 neděl, Götz 14 dní a Brandstätter 3 týdny vězení, ostatní dostanou po jednom měsíci, poněvadž jsou svobodni«.

»Persekuci se neoslabí socialismus, naopak. Džbán příliš navřel kvasem a ten nevyvětrá, i kdyby úřady džbán rozbily. Střepiny zůstanou. Vidno to již z Prostějovských novin, kde bylo oznámení: Vysoké c. k. místodržitelství potvrdilo stanovы spolku »Řemeslnická jednota v Prostějově« výměrem ze dne 13. I. 1881 č. 134. Vyzývají se tedy P. T. páni, kteří ke spolku přistoupiti hodlají, by se u následujících pánů ohlásili, a sice: u Jana Fabela v Držovské ul., Tomáše Dokoupila v Kostelecké ulici., Františka Šehy v Plumlovské ul. a u Štěpána Harašty v Dolní ulici. S úctou výbor prozatimní, Jan Fabel, předseda, František Šeha, jednatel . . . Jednota odbyla první valnou hromadu dne 13. II. 1881 u »černého orla« pod žudrem a to pod dozorem vládního komisaře. Schůzi řídil Šeha a Karel Smělý podal zprávu o činnosti zařizujícího výboru. Přečteny stanovy, schváleny a dle referátu v Prostějovských novinách byli do výboru jednoty zvoleni 28 hlasy: Jan Fabel, Karel Smělý, Štěpán Harašta, Ignát Brückner, Leopold Stuchlý, František Manhart, Adam Pohloudek, Jan Hradečný, Hynek Kosek, Frant. Hladký, Mořic Maleček, Jan Mládek, Eduard Pohloudek, Frant. Šeha, Ant. Knapp do výboru a za náhradníky: Ondřej Zahálka, Ant. Veselka, Jan Gabrlik, Ferd. Soukeník a Jan Franc. Za kontrolory zvoleni: Tomáš Dokoupil, Fr. Černoušek a Josef Vrla. Jak z osob vidno, dán jednotě převážnější ráz řemeslnický nežli socialistický a členové naší menšiny v obecním zastupitelstvu přibližují jednotu straně národní. Avšak úřady »řemeslnickosti« jednoty nevěří a hledí na ni jako na novou organisaci socialistickou. Proto c. k. okr.

hejtmanství jí poslalo výnos, že spolkové a výborové schůze v žádné veřejné místnosti odbývatí se nesmějí. Valná hromada podala proti výnosu stížnost, ježto prý takové místnosti v Prostějově není«.

»Stížnost podána, ale výbor, zastoupený předsedou Karlem Smělým a jednatelem Janem Mládkem obrátil se dne 20. II. 1881 na městskou radu. Ač prý spolek má účel humanní a záměry nejušlechtilejší, provází jej hned na úsvitě jeho života nedůvěra, zaviněná počínáním si bývalých zde spolků dělnických. Nedůvěru, bohužel, sdílí také c. k. okresní hejtmanství, které prohlásilo, že nepovolí odbývání schůzí spolkových v místnostech, které by byly spojeny s veřejným hostincem neb kavárnou. Proto se městská rada žádá za propůjčení místností v některé školní budově 1. ke schůzím spolkovým, 2. k přednáškám, a 3. k umístění spolkové knihovny . . . Vymohli jsme jednotě místnosti v budově národní školy chlapecké a to bezplatně . . . Socialistický ráz i na venek uplatní nový spolek »Všeobecná dělnická nemocní a invalidní spořitelna«, jehož stanoví jsou zadány. Dle mých zpráv budou místopředsedstvím schváleny 24. IV. 1881 a Vřla již má k 1. V. přichystáno svolání k dělníkům, že se spořitelna ta zřídí. Bude pečovat o nemocné. Po šestiměsíčním členství nemocný má nároky na léčení i léky bezplatně a na denní podporu 30 kr. po dobu 8 týdnů. Pohřebné bude 15 zl. Přihlášky se budou přijímat v hostinci p. Švába »u zvonu«. Zápisné a zakládající kapitál bude pro člena 50 kr. a měsíční příspěvek 25 kr., z něhož patří 15 kr. na podporu nemocných a 10 kr. se uloží pro člena jako úspora. Úspory může člen po smrti přátelům svým odkázati. Na svolání jsou podepsáni: František Hladký, Zahálka, Amant Burgoneto, Ferdinand Götz a Tesař« . . .

»S reálkou blížíme se již také k nové školní budově«, Vojáček odbočil na pole školské. »Devítičlenný školský výbor upustil ve schůzi výborové dne 12. VIII. 1880 od svého návrhu, aby česká reálka byla umístěna v německé škole dívčí, pro školu dívčí aby ponechány byly místnosti německé reálky a pro tuto aby se stavěla nová budova. Jak jste se o tom dohodli ve schůzi dne 8. II. 1881?«

»Odbor učinil nový návrh, který zněl: 1. Budova pod č. 127 v Kostecké ulici budiž co škola zrušena. 2. Německá dívčí národní i občanská jakož i slovanská dívčí národní škola budiž

přeložena do budovy nynější vyšší reálky německé. 3. Jedna z obou vyšších reálek budiž přeložena v budovu nynější školy dívčí a buďtež při budově této potřebné opravy předsevzaty, obzvláště budiž tělocvična a obě kreslírny zvětšeny. 4. Pro druhou reálku zemskou budiž budova nová postavena a sice budiž při tom co možná největší zřetel brán na poměry finanční města. 5. Zastupitelstvo obecní vysloviž ochotu svou, i pro slovanskou chlapeckou školu národní po 4 letech novou budovu zříditi . . . Jménem menšiny souhlasil jsem s body 2.—4., ale při bodu 5. jsem žádal, aby se stavba ihned předsevzala. Podporoval mne J. Wait a Dr. Kolovrat. Notář Poleschensky opět nám vpadal do zad a žádal, aby se stavba pro naši chlapeckou školu národní odročila na neurčito, načež 15:13 hl. přijat byl sprostředkující návrh Frt. Weigla, aby se stavbou touto se počkalo do 2 let. Návrh první byl zamítnut 16. proti 12. hlasům. Na to také zásadně usneseno, aby se pro obec zakoupilo staveniště ve výměře 600 □ sáhů a to blíže reálné školy zemské. Ve schůzi dne 25. II. 1881 bylo pak odhlasováno: »Pozemek pro rozšíření města, ležící v jihozápadní kruhočtvrti a sice mezi majetkem Arnošta Spurného z jedné strany a zahradou Viléma Vojáčka (u plumlovské brány) budiž zakoupen v ceně 3 zl. 50 kr. za 1 □ sáh«. Při tomto usnášení bylo německým zástupcům trpko, hořko — uznávali, že se dopustili veliké a obci škodlivé chyby, když si při předávání valů nevymínili výhodné staveniště pro školní budovy. Důvěra v prozíravost Zajičkova hospodaření s obecními statky byla také u nich otřesena« . . .

»A nyní k naší nové metě — k české dětské zahrádce, jak jsme již s ředitelem Lošťákem jednali! V prozatimním výboru jsme připravili stanovy Spolku mateřských škol, jsou již podány a tož získáváme členy. Zakládající člen platí jednou pro vždy 5 zl. a roční příspěvek 2 zl., člen přispívající nejméně 1 zl. Sdělíme, že členové přijímání budou u vás, Dr. Koudely, a u Jos. Waita, prostřednictvím jehož máme zabezpečeno, že tchán jeho Hěl nám postaví v zádi svého domu v Sádkách potřebnou budovu. O pěstounku jest postaráno — dcera Hynka Čecháčka Jana Čecháčková navštěvuje potřebný kurs a na podzim bude moci převzít řízení školky«.

»Správně. Ale také k další metě — vy, příteli Karle Vojáčku, musíte se vrátiti do záložny a ujmouti se jejího vedení.

Spolek prospívá, ale potřebuje nové hlavy. Koncem r. 1879 měl vkladů 239.842 zl. 16 kr., tedy o 42.580 zl. 90 kr. více nežli r. 1870, společníků 413 s podíly 21.612 zl. 96 kr., ale rozpuštěno měl 245.977 zl. 79 kr. Třeba tedy zdrženlivosti v něm — a tu vy máte, třeba v něm nového ruchu vkladového a k tomu jediné vaše osoba, těšící se všeobecné důvěře, povede. Pak teprve ústav bude tím, co se od jeho založení sanquinicky čekalo. Obecní spořitelna v téže době měla vkladů 746.518 zl. 48½ kr., tedy také méně, nežli se očekávalo, ale o té jsem přesvědčen jako ostatní, že na velký ústav peněžní vzroste teprve tenkrát, až její »klíčky«, o kterých notář Poleschensky tak nešetrně mluvil na schůzi volební, přijdou do rukou českých. Così mně říká, že ty ruce budou vaše . . . Tuším, co mně proti svému předsednictví v záložně miníte namítnouti, ale vyvracím to předem: nesporně jest slabinou ústavu, že jeho jednatel jest bilanciérem a poradcem celé řady jiných záložen, takže z ohledu na ně nemůže svému ústavu přibližovati obchody ze sféry záložen jiných. Proto jest rozhodnuta náprava: Alois Pořízka se vzdá jednatelství a záložna ustanoví účetního úředníka. Za vhodnou sílu jest vyhlédnut Ignác Svoboda, hostinský na žabím škrku . . . Neodmlouvejte — hotovo! . . . A abych nezapomněl — za nové občany přijat byl Dr. Ignác Stavěl a stavitel František Souček. Eduard Skála se vzdá členství v obecním zastupitelstvu, nemoha je vykonávati. Řepní sušírnu za Trávníckou ulicí má již postavenou, vedení svěřil správci Pellerovi a zavádí pěstování nové plodiny — čekanky, pro výrobu cikorie. Při smlouvě nabízí za 1 cent čekanky 1 zl. 50 kr. a ubezpečuje, že na měřici se jí urodí přes 50 centů» . . .

»Také jiný průmysl náš jest na postupu — František Wichterle převzal sám strojnickou továrnu na hospodářské stroje, r. 1880 získal jméno na hospodářské výstavě v Olomouci, odlučuje se od plynárny a staví vlastní budovu tovární, v níž zařizuje také vlastní slévárnu. Nabízí již své mlátící stroje žentourové 1—4 koňské pojízdné i pevně stojící, s vytřásadly a vysívadlem, se spodním i vrchním mlácením, též s čistícím přístrojem soustavy vlastní. Prodává také mlátičky ruční, více druhů, fukary, sečkovice žentourové a ruční, secí stroje na obilí a řepu, koukolky, váhy a pumpy na jichu. Má také zastupitelství továrny Jindřicha Lance v Mannheimu a prodává

parní mlátičky. Též má na skladě parní mlátičku s tříkoňskou lokomobilou od Umratha a sp. v Bubnech u Prahy a bude ji též pronajímati. V tomto závodě vyrůstá Prostějovu i Hané podnik veliké, skvělé budoucnosti . . . Též Dvořákův pivovar a sladovna se zvedá — firma se mění na Dvořák & Binko a náš neúnavný Arnold Binko ji povede a patrně za čas sám ji převezme, zdokonalí a rozšíří» . . .

Do lékárny kvapem vešel knihař Růžička a žádal cicvárové semínko.

»Nač pak?«, usmál se Vojáček, věda, že cicvár jest asi jenom záminkou pro novinky.

»Mám nasazeného červa a na červa — cicvárem! U Wessellova domku zapletl jsem se do shluku israelitů. Trhovníci přijeli z konického trhu a sdělovali Wesselovi — ten jest již věkem a starostmi pobursovními ohnutý jako basový šmytec a plný jinovatky ve vlasech i bradě —, co se jim přihodilo. V Konici shledali, že cestou ztratili jednu bednu, a uprosili vozku, že se pro ni vrátí. Bednu našli až před Hluchovem, hned ji otevřeli, není-li vyloupěna, a co v ní bylo? Sarah Husserlová, ta malinká, drobounká šňůrkařka, ležela v ní, zahalená peřinami, a spala. Všichni se tomu smáli A co k tomu Wessel? Jako Šalomoun z knihy Koheleth odmítal smích:

»Jako práskání hořícího trní pod hrcem, tak jest smích blázna. A není plýtkým bláznem, kdo při všem nevzpomíná na symboliku starozákonných proroků? Sarah — vaše stará láska k ústavověrnému němectví, které vás vozilo na trh a vámi obchodovalo. Kasino Saharu ztratilo při volbě sněmovní a váš vozka vrací se pro její bednu. Sarah se budí, vymotává se z peřin a dovozně zaplatí Israel, nezazpívá-li včas žalm Davidův a Jeremiášův: »Při řekách babylonských, tam jsme sedávali a plakávali, když jsme se rozpomínali na Sion. Na vrbí uprostřed něho zavěšovali jsme nástroje hudby své . . . Jestliže zapomenu na tebe, Jeruzaléme, budiž v zapomnění dána pravice má« . . . Já býti mladší, jel bych s tou bednou k Sionu, kterýžto dle Hamagidu by sultán byl ochoten vydati Hebreům, aby naši zaslíbenou zemi zaplatil svým věřitelům, nám, dědicům Josuy a Gideona« . . .

Dr. Koudela se zamyslel a červa vyháněl bez cicváru:

»Wessel se mýlil. Israel jest již příliš světoobčanem a připoután ke kapitálu a jeho lesku tak, že zaslíbená a dnes jen

vysníváná jeho země mu nestačí, i kdyby deset Hamgidů mu to namlouvalo. I Wessel by se z ní vrátil zpět, když ne veřejně, v kabině a ve voze první třídy, tož jistě v bedně Sarahy Husserlové. Palestina není již vlastí nynějších Hebreů, vlastí jejich jest mnoho, pro každého tam, kde se zrodil. Zůstává-li v každé této vlasti israelitou, děje se to silou magnetismu jeho račy, víry a tradice, a rozvázný člověk jistě mu to nepíše ve zlé. Ale právem mu zazlívá Sarah Husserlovou, jak ji Wessel vysvětloval. Také této podstatě Sarahy bude odzváněno, až naši Čech, Pribina a Ječmínek pevně svázané pruty Svatoplukovy vyzvednou nad Šumavu i nad Tatry a Prahu i Bratislavu ozdobí korunou sv. Václava. Neboť Hebrej ve svých mnohotných vlastích po většině se přimyká k tomu v nich, kdo má silnou pěst a moc. Sukně Sarahy u nás setřepe se svých beder, až se vžije do našich škol, naší slavné historie, našeho umění, našeho vlasteneckého citění. Vídutelný symbol k tomu bude míti co nejdříve — nad Zwingerem, jak čekám, zvedne se Parthenon českého školství.

Vojáček se nikdy nedozvěděl, ztratil-li Růžička červa cicvárem nebo thesí Dra Koudely . . .

XXVIII.

U redakce Prostějovských novin zastavil kočár P. Obdržálka a určický farář vešel požádat Vrlu, aby mu otiskl zprávu z jeho farnosti. Měl na spěch.

»Co tak na náhlo, velebníčku?«, divil se redaktor.

»Jedu do Olomouce a mám sebou veliký hrnec zasmažené polévky, který mně Marijánka dává, vřelý a houněmi důkladně obalený, aby polévka vydržela teplou až do Olomouce. Chudí lidé mne tam již znají a čekávají, že budou určickou polévkou podělováni«.

»A děvečku Martu ještě máte na faře? I po tom kuřecím hříchu?«

»Pravda, snědla kuřata, která Marijánka schovávala pro »velebného pána«, ale dobře to vysvětlila, omlouvajíc se: Velebné pane, já za to nemůžu, ale já taky ráda něco dobryho

sním — deť muj jazez neni tróba!« odpověděl kněz a s polévkou ujížděl k císařské silnici . . .

Vrta si očistil brejle a probíral zprávy o válce Anglie s Boery, kteří se vzepřeli proti dílu lorda Beaconsfilda, odmítající útvar Záválské republiky z osad v jižní Africe, a kteří útvar tento prohlásili za samostatný stát a Isrugera jmenovali jeho prezidentem. Hluboko vzdychnul nad ohromujícími zprávami o tragické smrti ruského cara Alexandra II., který dne 20. III. 1881 padl pumou posluchače hornické akademie Rusakova, a při zprávě o úmrtí generála Benedeka dne 27. IV. 1881 připomenul si těžké bídý, která po prohře u Králové Hradce prusáckým morem postihla Prostějov i celou Hanou. S uspokojením přečítal zprávy o postupu otázky české university, která byla české delegaci novým režimem vládním slíbena. Německá města podpisovala osvědčení, dle kterých má český národ vytištěn býti ze staroslavného učení pražského, ale Praha a česká města usilovala o rovnoprávnost na stávající universitě, ježto založena byla hlavně pro národ český a, zřízena jsouc v jeho středu, jemu náleží. Čeští zástupci university Dr. Randa, Dr. Eiselt a prof. Kvičala při jednání na místo-držitelství šli správnou linií měst českých a dílo korunováno úspěchem — císařským rozhodnutím ze dne 10. dubna 1881 nařízeno ministru vyučování, že pražská universita Carolo Ferdinandeia má býti rozdělena na dvě části, českou a německou, a sice počátkem studijního roku 1881-82. Toť červánky před východem slunce, které dle ústavy má české obloze dáti ústavní schválení říšskou radou. Červánky se také sunou nad Brno — stanovy českého národního divadla v Brně byly schváleny a ve velké dvoraně Národního domu konají se přípravy k zahájení českých her pro měsíc září . . . Prostějov také snad oživne divadelnický — ochotnický spolek, který živořil, má se k rozletu. Ve dnech 30. a 31. března měl hostem Jindřicha Mošnu a v sále Marie Volcové hrál hry: Doktor Žvanil, Herkules, Faust a Markétka, Blázinec v prvním poschodí a Remeslnická merenda. Mošna uchvátil a vyvolal nové herecké nadšení. Vedle toho Prostějovu zůstává po něm rozmarná charakteristika jeho pověstné spořivosti. Sklepník Homola na Novém domě byl kýmsi šibalsky pobídnut, aby si Mošny hleděl, že mistr dává bohaté zpropitné. Ale sklepník zpropitného se nedočkal, tož při odjezdu hostě šel na nádraží, jakoby

ho vyprovázel, a choval se tak, že Mošna se upomenul na sklepnické služby a zpropitné mu dal dodatečně — hrst' penízků, celkem 22 krejcarů. S Mošnou hrál také jako host František Gabrlík, který se dobře líbil. Nu, činí se, syneček, činí — u společnosti Šumovy měl již dne 23. XII. 1879 v Přerově zdařilé benefiční představení ve hře »Vězení aneb veselý kos v kleci«, v níž hrál vrátného vězení . . .

Sluníčko mile svítilo, hrálo a volalo Vrlu do přírody, ve které okřival cestou do kralického Háje, jehož košaté jilmy, vysoké topoly ho lákávaly a v němž trhavý hrkot vodního mlýna mu nahražoval křik sojek a touživé svody kukaček ze Záhoří, od Buchtova mlýna na Zlechově. On neodolal a šel. Jindy se bral k Háji ulicí Trávníckou a chodníkem přes luka bývalého rybníka Vítkovského, blízko prachárny, kterou ženijní správa v Olomouci po stížnosti Pořízkově na obecním pozemku města vystavěla a kterou místní vojenské velitelství dávalo hlídati, toho dne chtěl k ulici Dolní, na kamenný mostek a cestou polní.

U valchy zastavil se před Karlem Novotným, který seděl na mlýnické lávce a zarmouceně hleděl do starých čísel Prostějovských novin. Obě byla z r. 1880, jedno z 25. VIII. mělo v černém rámečku oznámení, že zemřel Karel Novotný, syn mlynáře na valše, druhé z 18. IX. 1880 ve stejném smutku hlásilo úmrtí Anny Novotných, dcery mlynáře na valše.

»Vzpomínám, redaktore, ran osudu, který mne zraňuje i drtí nejen hospodářsky, nýbrž i ztrátami rodinnými«, požaloval si Novotný. »S těžkým srdcem čtu řádky z vašeho listu, kde se národní veřejnost loučila s mojí Aničkou, vřele jí vzpomínajíc: Dívka myslí vznešené, prostá vši ješitnosti, nemajíc jiného na zřeteli, než dobro všeobecné, květ našich dívek, zdárná dcera vlasti. Již jako desítiletá vystupovala veřejně v besedách, přednášela a stala se miláčkem všech. A což teprve, dospěvši v pannu! Tu teprve neznala činnost její mezí. V ochotnickém divadelním spolku účinkovala více let, ve Vlastimile byla jednatelkou, v každém národním podniku se zúčastnila. Kdo sobě nepamatuje jejího výkonu v kuse »Úklady a láska« jakožto »Luisy?« . . . Já také vzpomínám her: Vikomt z Lotorrieru od Bayarda, Debora, Kříž u potoka, Diblík z hor, v nichž podala pěkné výkony. Otilie Sklenářová-Malá o své pohostinské hře v Prostějově v »Monice« ve svých memoirech psala také

o Aničce, která v téže hře hrála šíleného Hypolita, jako o zapadlém talentu. Napsala o ní: Nikdy před tím a nikdy potom nebyla jsem k slzám dojata na jevišti jako v Prostějově, když na ochotnickém jevišti jsem působila jako host. Bylo to ve scéně, kdy »Monika« pláče nad svým »Hypolitem«. Úlohu tu hrála sl. Anna Novotná tak, jak nikdy jsem hrát neslyšela . . O, té její beznadějně lásky, . . . o toho osudu Oskara Vojáčka! Nebýti toho, mohla býti Galašovou, který ji tak měl rád! Galaš byl u mne včera — loučit se. Stal se hospodářským správcem na jihu Moravy a odchází těžko, nerad. Tušil jsem, že před odchodem navštíví náš hřbitov, šel jsem mezi hroby a víte, co jsem tam našel? Kytici na hrobě Aničině, kytici na hrobě Oskarově. Nikoliv kytice poměnek nebo růží, nýbrž kytice z ostrých sítin, ze šavlovitých listů palaší a orobince — znaky britkých, vražedných mečů, které mně říkaly: Justina nevěrou probodala srdce mrtvému Oskarovi, Oskar z nelásky probodl srdce živé Anně a Galaš odchází se srdcem, probodeným neopětovanou láskou mé Anny . . . Utěšuje mne nyní jen syn Vladimír, který jest již učitelem v Kojetíně, a Boženka, která od 26. XI. 1878 provdala se za Bartoloměje Navrátila, nyní ředitele naší slovanské reálky a jest šťastnou. A útěchy té jest mně potřebí — ztratil jsem již i tu valchu, s kterou jsem srostl, ve které jsem prožil bezmála 20 let probuzeneckého života národního. Moje výzva o její prodej z volné ruky byla marnou a tak se stalo, že valcha přišla do exekučního prodeje a dne 17. VI. 1880 byla vydražena Josefem Hrubým, který míval dům č. 1 Olom. př.⁴⁹⁾, za nejvyšší podání 14.580 zl. r. č.«

Karel Novotný zesmutněl jako ztracený zbloudilec, zesmutněl i Vrla a jistě s nimi zesmutněla i valcha. Vzpomínkou na svoji stáletou minulost a tušením zkázonosné budoucnosti.

Té její minulosti! První vzpomínka na ni, pokud mohla býti zjištěna, jest v purkrechtních knihách města Prostějova z r. 1607 a má následující znění:

Tom C Fol 566. Panj Starssi spolu s Napadniky po Nebosst. Girzikowj Chromým Bednaržj zustalými prodali a podle porzadků prawa odewzdali Grúnt po timž Girzikowj Chromým zustaly Bietie wdowie za 200 Hrz.⁵⁰⁾

Stalo se we Strzedů, po Dewitniků Letha 1607.

⁴⁹⁾ Číslo 5. ⁵⁰⁾ Hřiven.

Pak následují vzpomínky další:

Paný Starssi namieste Wdowy Alžbiety prodaly a podle porzadku prawa odewzdaly nadepsaný Grunt Janowj Lipenskýmu Bednarzi za 200 Hrz.

Actum 7. febr. 1634.

Przedstaupiez przed jich opp. paný Starssý w Mieste Radným Kasspar Viehweger Bednarz prohlasył se, že prawem Manželky swej Zuzany wdowy po nebosst. Janu Lipenským, ku který se přiženil, majecý prawo k Nadepsanemu Gruntu po Nebosst. Janowj Lipenským a gsouc Spustossený, že geg ugati a wystawiti chce. Protoz na budouczý pamiet takowý Grünt se gemu tuto spowolenjm gich opp. przipisuge.

Actum 22. Aprilis 1649.

Zůzana pozůstala wdowa po Nebosst. Kassparowý Starssim Viehwegrowý prodala 26. Januarý 1674 Janowy Mladssimu Chromýmu za Summu 200 Hrz. Zawdati 10 Hrz. a platiti Zaczarcz przy Sw. Girzý lethu 1675 po 20 Hrz. Jan Chromey prodal a podle porzadku prawa odewzdał veýss psaný grünt na summu 200 Hrz. zauplna zaplacený zewssim prawem a przýslussenstwim od starodawna k tomu gruntu należytým Tomassowi begerowý za hotowých yhned Sobie przyjatých 40 fr. Rius. a tak se tim spůsobem ten grunt temuž begerowý zawlastnj a zauplna zaplacený przipije.

Actum 19. August 1684.

C 653. Ysoucز wyspaný grünt do koncze ruinirowaný, daly pani geg obszaczwatj, dle kterýho przisslo 16 Rj dati — proczez gich opp. panj takowý pustý grünt na summu 200 Hrz. Se wssim starým prawem a przýslussenstwým gsau za tiech 16 Hrz. odkaupylý a krukam obczy zdegssý odewzdałý, na nimž walcha wystawena bejtj ma; gsau cz ale Possesor od roku 1687 až do 6. Julý 1691 jak Contributj, Kominarzy a Cynže tak gine powynostj obecný gož wespolek 17 fr. 46× wýnassy dlužen, tehdy takowau od Kupu se porazyłý ostatek ale Zpauhe lasky passirowano gest, tymž spůsobem ten grünt obczy zdegssý za vlastnj, zouplna zaplacený a v wniczem nezawadný se tedý przipisuje.

Actum 13. Julý 1691.

Valcha si vzdýchla — grunt, později úplně zpustlý, koupen byl obcí města Prostějova, aby na něm vystavěna byla valcha pro účely řemesla soukenického. Toť tedy počátek jejího bytí! Ale historie její není úplná — od r. 1691 až do r. 1778 není o ní zápisu v knihách. Teprve v roce 1778 jest zapsáno:

Anno 1778 dne 14. Febri. Purgmister a Radda tohoto Mie-sta Prostiejowa po wihorzeneg Walsse miestzkeg, kteru Jo-sef Hofmann držel a k obecnim Rukam z pauheg Lasky na Spatek Slawný Magistrat z panamý Deputirowanimý przigal a zase odprodal dolegez Tomúto przitonnemu Janowý Sedla-kowý za auhlawnj Summu 250 fr. Renskich, zadagicze, aby se gemu takowa miestczka Walcha za vlastnj przipsala, která dle dnessniho Raddenskeho protokollu Salvo Jure cujus cunque k Swovodnemu uziwanj podle prawa se gemu Tuto dominia Tenus przipisuje. Dne 14. Febr. 1778 . . .

Letha panie 1778 dne 14. Febri przedstupil przed Slawný Magistrat Jan Sedlak a przednesl, kterak on tu od zdegsý poczestneg Obcze ukoupenau Walchu Tomuto przitonnie sto-giczimu Martinu Kollarzikowý, kterež, že k žadne poddanostj zawazan nenj, dostateczně wikazal, za Summu auhlawnj 440 fr. odprodal. Prociež žiada, aby se gemu takowa Walcha za vlastnj przipsala, kteráž taky dle dnessniho Raddenskeho Protokollu Salvo Jure cujus cunque k Swobodnemu uziwanj podle prawoa se gemu Tuto Dominio Tenus przipisuge dne 14. Febri 1778.

Do této doby byla v knihách zapisována po česku, pak již po německu. Že zápisů vysvítá, že dne 2. ledna 1780 koupil od Martina Kollarzika Bartoloměj Karásek »gleich an der Stadt liegende Walkermühle« za 975 zl. Sarkander Walker koupil »städtische Walkermühle«, jež patřila Bartoloměji Karáskovi, dne 27. října 1786 v exekuční dražbě za 1136 zl. 5 x. Johan-nes Hlawka koupil dne 8. dubna 1790 od Sarkandra Walkra »städtische Walk-Oehl-Mahlmühle« za 2450 R. Thomas Po-spišil koupil 30. července 1795 od Johanna Hlawky Walk-Oehl und Mahlmühle za 2150 zl. Sarkander Walker koupil 5. července 1779 od Tomáše Pospíšila Walk-Oehl u. Mahl-mühle za 2500 zl. Jan Walker zdědil valchu 6. července 1810 po svém otci Sarkandru Walkerovi. Franz Walker koupil ji od svého otce Jana Walkera 4. září 1810 za 16000 zl. Tomáš

Hlinák koupil 24. září 1810 od Franze Walkera »Walchu, Djlnu a Mlegn« za 20.400 Rinskich. A dále:

Prodal gest Tomass Hlinak swau vlastnj zde pod No. 3. v brnenskem Przedmesti leżiczý emphiteutskau Walchu, djlnu a Mlegn Franzowy Walkrowy za 17.100 Rinskich. Genž se stalo v Prostiegowie dne 18. Ledna Roku 1811. Thomas Hlinák, prodawatel, Franz Walker als Erkäufer, Vincenz Gaski als Zeuge, Franz Joh. Schmid als Zeuge . . .

Dnessniho dne a Roku stal se mezy p. Franzem Walkerem gakožto prodawatelem Strany gedneg pak mezy p. Fortunatem Amslerem gakožto odkupitelem Strany druheg nasledugiczi kup a prodeg: prodal p. Franz Walker swogu zde pod No. 3. magieczi emphiteutskau Walchu p. Fortunatowy Amslerowy za 4000 Rins. Stalo se v Prostiegowie dne 4. Rzigna 1813. Franz Walker, prodawatel, Fortunat Amsler, odkupitel...

Pak nastala renovace valchy a vlastní základ nynější podoby, jak o tom svědčí

Schätzungs-Urkunde. Vom Magistrate der Stadt Prossnitz wird hiemit bestätigt, dass über Ersuchen des hierortigen Vorstadtbürgers Fortunat Amsler dessen ihm eigenthümlich gehörige ganz neu erbauete sogenannte Walkmühle sub No. 3. Brünner Vorstadt, bestehend aus einem Mühlgange, dann Tuchwalke und dem Rechte zur Oehlpresse, sowie aus mehreren Zimmern im oberen und unteren Stock, dann Stalungen unter 15. März 1834 sub No. 1024 jus. mit Abschlag des jährlichen Zinses, Haus- und Erwerbsteuer auf 7988 fr. C. M. gerichtlich abgeschätzt worden sei. Urkund dessen nachstehende ämtliche Fertigung. Prossnitz, den 15. März 1834.

Albert Klein, Bürgermeister Johann Steiger, Rath.

Mlynář Amsler brzo zemřel a zápis o valše mluví dále:

Vom Magistrate der Stadt Prossnitz wird in Erledigung des über den Nachlass des verstorbenen Müllers Fortunat Amsler den 28. Dezember d. J. Z. 6665 aufgenommenen Abhandlungsprotokolles die hierortige Walkmühle No. 3. der Brünner Vorstadt dem Sohne Johann Amsler in der testamentarischen Schätzung per 6400Fl. C. M. zum unbeschränkten Eigenthume

cum omni onere et comodo eingewortet. Prossnitz, 30. Dezember 1836.

Klein, Bürgermeister. Johann Kadletz, Mag. Rath
u. Sindikus.

Dále bylo potvrzováno: Johann Amsler besitzt das hiesige Vorstadthaus resp. die sogenannte Walkmühle sub No. 3. laut Einantwortungsurkunde vom 30. Dezember 1836 im Werthe 12.811 Fr. C. M.

Po smrti Jana Amslera přišla valcha exekucním prodejem na Josefu Novotnou, Karel Novotný získal v ní koncesi na kavárnu a hostinec — a dnes je zničen a valcha truchlí nad ním i nad skvělým životem národním, kterým za jeho vedení žila. Jaký další osud ji čeká? A jaký osud čeká stranu národní, která z ní dobývala Prostějova? . . .

V Petrské ulici stál u rohu svého domu, kde měla jeho Čeňka, vdaná za Eduarda Wolkera, obchod, František Možný, hovoře s dělostřeleckým důstojníkem menší, zavalité postavy a pronikavých očí, a představil ho Vrlovi:

»Oto Mareš, náš rodák a, ač teprve 38letý, již vynikající odborník dělostřelecký a odborný spisovatel. Přijel za rodinnými záležitostmi a se mnou vzpomíná na rytmistra Floriána Nováka i na vídeňské metody, které Floriána pomáhaly uštvati. Mareš již také cítí jejich šrapnely.«

Mareš svažtil čelo: »Jako dělostřelecký pracovník sepsal jsem řadu pojednání a knih o svém oboru, mezi nimi: Geschichte des Feld-Artillerie-Regimentes No. 2; v r. 1870: Die gezogenen und glatten Feldgeschütze; v r. 1871: Grundzüge für die Kriegoorganisation der Feldartillerie; v roce 1875: Waffenlehre für Offiziere aller Waffen, dva svazky s tabulkami a nákresy k této knize, která jest r. 1880 ve druhém vydání. A právě k vůli tomuto záslužnému a armádě prospěšnému dílu stojím nad jamou lvovou — činil se na mne nátlak, abych za autora jednoho z uvedených děl prohlásil nikoliv sebe, nýbrž velkého pána z císařského hradu. Svého dítěte jsem nedovedl zapřít a ani jsem nesměl a víte, co bude následovati? Druhé vydání vojenských slastí rytmistra Floriána Nováka. Zatím ještě nikoliv — smrt carova přerвала outek zahraniční politiky Vídně a třeba jej v klidu a bez afér navazovati na nejasnou dosud osnovu cara Alexandra III. A válka Anglie s Boery také

nutí ku vnitřnímu míru — čert nikdy nespí a každá válka jest pro sousedy ohněm na střeše, zvláště když náš spojenec z Berlína projevuje starost o osud Boerů. Pro mne vídeňský pokus o loupež mého autorství jest pramenem obrody — v cizině jsem jako jiní vojáci národnostně lhostejně, snad i zvlčil, ale protivenství ciziny ve mně probudilo svědomí a vrací mne rodné kolébce i jejímu ovzduší. Snad v budoucnu o mně uslyšíte více» . . .

Z poštovního úřadu vyšel prof. P. Bedroš a připojil se ke dvojici přátel, od nichž se důstojník odloučil: »Posílal jsem na venkov mapu okresu Prostějovsko-Plumlovského, kterou za pomoci Úvěrního spolku Záložny a zastavárny vydal náš Učitel'ský spolek. V předplacení jsem za ni platil 3 zl. 50 kr., jinak stojí 4 zl. . . . Co jste říkali, že okresní hejtman z Türnheimů byl povolán k místodržitelství do Brna? Za něho nám poslali okr. hejtmána Růžičku, o němž se šíří, že nezná dobře česky. Proto snad ho naše městská rada tak vřele vítala! . . . V Besedě jsme se vyznamenali. Na výzvu Dra Ignáce Stavěla, aby věnovány byly dárky pro besední tombolu ve prospěch Ústřední matice školské, byl takový úspěch, že z výnosu se do Prahy zaslalo 100 zl. a Matici Opavské dáno bylo 24 zl. 77 kr. Z matičního výboru bylo poděkováno čtyřem jednateľům a mezi nimi k vůli úspěchu v Besedě byl vyznamenán Dr. Stavěl, tedy Měšťanská beseda . . . A víte již, že se Radhošť rozhodl, letoší prázdninovou slavnost pořádati v Prostějově dne 21. VIII. a že naše milá Otilie Sklenářová-Malá bude při ní hráti ve Státníkově zkoušce od Bozděcha? Zábavní odbor jest již sestaven. Předsedou jest MUDr. Jan Vavrouch z Bedihoště, který dne 2. VI. 1881 byl promován a který půjde dobývat Loštic jako praktický lékař, jednateľem JUC. Jan Hoch z Hrubčic a pokladníkem MUC. Donát Tichý ze Želče. Studenti z »Chlupova koutu« čile se zúčastní zpěvních čísel, zvláště v Rolnické, v České svadbě a v Hymně Slovanů . . . Kam pak, Vrlo? Do Háje? Já se půjdu projít k Čelechovicím — jsou tam již komisionelní práce pro trať projektované dráhy z Olomouce do Čelechovic a vyhledává se vhodné místo pro nádraží a stanici. A vy, stařešino Možný?»

»Vyprovodí mne«, vábivě vzhlédl Vrla a Možný neodolal — Hájecký hostinský Růžička, praporečník Prostějovského Sokola, dávno již měl slíbenou jeho návštěvu . . .

Oba »háječtí« jako členové obecního zastupitelstva krátili si cestu reminiscencemi z obecních záležitostí. Schvalovali, že se majitelům domů po pravé straně ulice Střelecké⁵¹⁾ odprodala plocha, vzniklá odbouráním valů za jejich domy, pod podmínkou, odstraní-li val na své útraty a zaplatí-li 2 zl. za □ sáh... Za vhodnou uznali žádost Eduarda Sluky a spol. za vypravení prostory před Milosrdnými. Místo ono jest obehnáno starými, zřídka čistěnými příkopy, které jsou plny kalu a po deštích zaplavují okolí vodou. Prostora kol sochy Mariánské jest sem tam porostlá býlím, ale většinou ji znešvaňuje bláto. Na žádné straně vjezdu na Senný trh není trotoiru a po dešti nelze suchou nohou do kostela Milosrdných. Žádost také podepsal Hynek Čecháček, Augustin Jiříček, Josef Wait a převor Firmius Horáček. Úprava se povolí tak, že trojhran bude vyštěrkován a popískován, místo příkopů se zřídí dlážděné rigoly nákladem 150 zl. Zvýšení podstavce Mariánské sochy doporučí se úřadu farnímu s přáním, aby tvář sochy obrácena byla k nádraží... A žádost farního úřadu o zrušení studny před farou a o novou studni uvnitř farního dvora? Nenalezla přízně u stavebního odboru ani u městské rady. Pumpa u fary se neodstraní, ale studna se vyčistí, zapaží a »vytékací« roura se zavede do předsíně fary a děkanu se patronátně povolí, aby náklad 45 zl. hradil z povoleného rozpočtu na opravy... Kolik starostí městské radě dal Adam Vogl od »měsíčka«! Více místností, kterých různě bylo používáno a z nichž obec měla nájmu jen 300 zl., pronajal za 600 zl. 50 kr. a upravil je nákladem 2000 zl. na místnost velikou, v níž si zřídil pivnici. Po šesti letech konkurent nabídl nájemné o 200 zl. vyšší a městská rada totéž žádala od Vogla. Ale týž odepřel vyšší nájemné, žádal za propuštění z nájmu a o náhradu investic. Zajíček rozpor srovnal tak, že Vogl z nájmu nebyl propuštěn a že mu ještě nájemné bylo sníženo na 500 zl. do r. 1884, aby obec nemusila hradit investice... Výzva c. k. okresního soudu k založení nových knih pozemkových pro město Prostějov měla závažné důsledky. Obecní výbor ve schůzi 20. IV. 1881 se usnesl, aby napřed provedeno bylo nové pojmenování ulic a počíslování domů, jichž dle sčítání lidu značně přibýlo. K tomu účelu zvolen sedmičlenný

⁵¹⁾ Blahoslavova.

výbor, v němž zasedali: Karel Biberle, prof. Riedl, Frt. Možný, Dr. Kolovrat, Jan Poleschensky, Arnošt Weigel a Adolf Wild. Odbor uplatnil většinu německou. Ve schůzi 20. V. referoval prof. Riedl, že továrník Michal Winkler nabízí jednu tabuli uliční za 5 zl. 60 kr. a jednu tabulku domovní za 1 zl. 80 kr. v obou řečích zemských. Uliční tabule by platila obec a stály by celkem 700 zl., domovní čísla by si platili majitelé domů. Proti tomu nebylo námitek, ale o jazykovou otázku počal spor a boj. Čeští zástupci žádali, aby orientační tabulky ulic a náměstí byly česko-německé, což ale 18 proti 8 hlasům propadlo, a uliční tabulky odhlasovány německo-české. O domovních tabulkách se německo-českost zdála i většině choullostivou a tož 13 proti 11 hlasům usneseno, aby každý majitel domu byl tázán, přeje-li si napřed český nebo německý název. Při referátu o názvech ulic a náměstí byla vytčena nešetrnost, že odbor přinesl jen názvy německé, nikoli však české, a proto celá záležitost byla mu vrácena k novému projednání.

Dotazem u majitelů domů bylo zjištěno, že 356 jich žádalo tabulky česko-německé, 305 tabulky německo-české (o tuto vysokou cifru se horlivě staral policejní radní Proksch!), tabulky bez nápisu si jich přálo 109 a 235 jich nechťelo vůbec žádných tabulek. Výsledek tento prokázal neudržitelnost směrnice odboru, načež usneseno, že domovní tabulky se označí pouze čísla bez nápisů. Přirozeně upuštěno bylo od posavadního systému, aby se celá předměstí opatřila čísla postupnými, a číslování provede se pro každou ulici zvlášť a to tak, že pravá strana dostane čísla domovní sudá a strana levá domovní čísla lichá.

Při pojmenování ulic byla řada různých návrhů a leckde usnášeno bojovnou většinou.

Ze starých názvů ponechány: ulice Knihařská a Kostelní, Zámecké náměstí (nyní Pernštýnské), ul. Školní, Plumlovská, Mlýnská, Dolní, Trávnícká, Petřská (Revoluční), Poštovní (Nerudova), Vodní, ulička mezi domem Stulierovým a jatkami nazvána Za jatkami, ulička vedoucí k šerhovně ulice Věžeňská, nám. před far. kostelem Kostelní nám. (Filipcovo), úzká ulička vedle domu »u bečičky« Úzká ulice, ponecháno náměstí Dolní (Masarykovo) i nám. Horní (Žerotínovo), ač pro ně navrhován název: hlavní náměstí a malé náměstí. Plumlovská ulička měla se jmenovati »městská«, ale přejmenována ul. knížecí (Kra-

vařova) a ul. Městská nazvána Zámečnická (Fügnerova). Pro uličku u domu Hundsfeldova navrhován název ulice Růžová (býval tam pisoir!!) a přijat název Koželužská (Brecherova). Ulička vedle domu kupce Wagnera nazvána Kramářskou, ulička u domu Všianských až po synagogu navrhována »u školy« (Tempelgasse), ale po návrhu notáře Poleschenského rozdělena ve dvě: u domu Všianských na ul. Vetešnickou a před synagogou na náměstí »U studně«. Ulička vedle »tří mouřeníků« nazvána ulicí Mouřenínskou, ulice za podjezdem domu Prokschova ul. Hradební, ulice od bývalé brány plumlovské po ul. Kosteleckou ulicí Střeleckou (Blahoslavova), náměstí v hliníkách náměstím Floriánským, ulice Kostelecká ulicí Panskou (Kostelecká) a zamítnut návrh Dra Kolovrata na pojmenování »Česká střída«. Ulička od Dvořákova pivovaru k ul. Plumlovské nazvána Hliníky, vápenice »Sadová třída«, ul. od pluml. brány po dům Arnošta Spurného zvána »Na baštách« (Palackého tř.), při čemž odmítnut návrh Jos. Waita na pojmenování »Lipová střída«. Díl staré stělnice nazván dobytčí trh (Husovo nám.), Újezd ulicí Markrabskou (Újezd), při čemž odmítnut návrh odboru »ulice Klášterní«. Dosavadní Vrahovská třída nazvána střídou Nádražní (Svatoplukova). Ulice u domu Högrova nazvána Hřbitovní (Sušilova), svinský trh trhem senným (nám. Smetanovo), náměstí v sádkách změněno na Jánské náměstí (v sádkách), náměstíčko žabiho škrku na náměstí Petřské, při čemž zamítnut návrh odboru na Lazarské náměstí. Ulice od Újezdu k sádkám nazvána U stavidla, ulice Držovská střídou Královskou a odmítnut návrh odboru na střídu Olomouckou (Olomoucká). Senný trh nazván Rudolfovo nám. (Wilsonovo), část bývalých sádek od něm. reálky po bránu brněnskou střída Školní a zamítnut návrh Dra Koudely na »Novou střídu«. Ulice bývalé štěpnice odborem byla navrhována »Pastýřská ulice«, ale přijat název ul. Liechtenšteinská (Jihoslovanská). Ulička, vedoucí ze Žešovské ulice k Drozdovicím nazvána ul. Polní (Krokova) a ona proti ní až za židovský hřbitov »Mezi zahradami«. (Nyní přední její část slove Libušinka.) Náměstí u valchy nazváno »Před radnicí« (nám. Poděbradovo) a zamítnut návrh Ed. Sluky na název »U černého dvoru«. Ulici Žešovskou odbor navrhoval na střídu Brněnskou, ale přijat název »Střída královská« (třída čsl. legionářů). Ponechán název ul. Lazarety a ulice od cis. silnice

k ulici Ztracené nazvána »Nová ulice« (Dobrovského). Žeranovská ul. měla býti změněna na ul. Rybnickou. Dr. Kolovrat žádal, aby název Žeranovská byl ponechán, po případě aby slula ul. Křížovou, ale přijat název »Pod rybníkem« (Žeranovská), načež spojka od ulice Vodní po Drozdovice nazvána »Nad rybníkem« (Na hrázi). Drozdovice překřtěny na ulici Annenskou (Drozdovice), ulice Ztracená na ul. Štěpánskou (Tylova), ulička Lunčova nazvána »U jízдарny« (Jezdecká) a ul. za jižním průčelím něm. reálky ul. Nadační.

Obyvatelé Lazaret, ul. Žeranovské a zástupci židovské obce nebyli spokojeni s usnesenými názvy a proto ve schůzi zastupitelstva dne 10. VI. změněn byl název Lazaret na »ulice Zelená«, název bývalé ul. Žeranovské na »ulici Dvorní« a nám. u studně nazváno »U templu« . . .

V otázce školních budov bylo sděleno ve schůzi dne 20. IV. 1881, že úprava dívčí školy pro německou reálku — již se čítalo, že pro slovanskou reálku bude třeba budovy nové — se rozpočítává na 10.000 zl. a že se provede letos. Pro slovanskou reálku se nepřipravovalo nic, a tož zemský výbor začal na městskou radu doléhati. Dne 28. V. 1881 zaslal představenstvu města Prostějova výzvu: Na základě zprávy c. k. zemského školního inspektora Dra Nacke, podané dne 9. V. b. r. o nepřístojnostech a nedostacích nynějších místností slovanské vyšší reálky v Prostějově, a v důsledku žádosti c. k. mor. zemské rady školní z 9. V. b. r. č. 3608 vyzývá zemský výbor mor., odvolává se na stávající smluvní poměr, aby zastupitelstvo města Prostějova se postaralo o účelnou budovu pro jmenovaný ústav co nejrychleji a co nejpозději před počátkem školního roku a aby alespoň nájmem potřebných učíren v jejím okolí potřebu učíren pro nejbližší rok školní krylo. Obecní zastupitelstvo tento výnos vzalo na vědomí ve schůzi dne 10. VI. a Zajiček dne 12. VI. sděloval zemskému výboru, že se již o potřebné místnosti stará . . .

V Háji ovanul je chlad kořatých stromů a vody, která s hájeckého mlýna hrkotem padala do hlubokého odpadu a pěnila se až k »řice«, a u Růžičky zasmál se jim vstříc Josef Hoch. Přisedli k němu a on vysvětloval:

»Zapíjím Zajičkovinu. Její Biberle, jak víte, jest se mnou v křížku od té chvíle, co mně oddálil stavbu silnice od Čechůvek k Tovačovu, a ostřeji jde za pasy v otázce jazykové.

Berní úředníci podali na silniční výbor žádost za remuneraci a já jsem jim ji vrátil, že byla jen německá. Biberle mně to vytýkal, ale já jsem byl zkrátka hotov a řekl jsem, že »podobnou, jedním jazykem toliko sepsanou prosbu vždy vrátím, poněvadž v takovém jednání prosebníků zúmyslnost a vyzývavost, urážka náramné většiny zdejšího obyvatelstva spatřovati se musí«. Biberle, Josef Hatzura, Ferd. Böse, Arnošt Weigel a Josef Tuček podali v té věci stížnost na zemský výbor, dovozující, že jsem nebyl oprávněn berní úředníky odmítnouti, a žádali, aby mně byla udělena důtka. Zemský výbor 14. V. 1881 rozhodl, že »nelze schvalovati jednání předsedy za příčinou zavržení žádosti od nadúředníků berního úřadu v německém jazyku podané. Neboť jest povinností předsedy, veškeré zadání, jež silničnímu výboru svědčí, nechť jsou v kterékoliv ze zemských řečí sepsány, silničnímu výboru samému k vyřízení předložiti. Předseda tedy nebyl a není oprávněn, žádosti takové o své újmě vyřizovati«. Biberle pak šel ještě dále: schůzi dne 9. května učinil se svými Němci usnášení neschopnou a donutil mne, že jsem použil ustanovení § 26. silničního zákona ze dne 30. IX. 1877 a neprojednaný program jsem přenesl do schůze příští, schopné usnášení za každého počtu přítomných členů. Na to Němci oznámili své vystoupení ze silniční správy a zemský výbor poslal nám zemského radu Dra Hanáčka na intervenci. Ale ani za jeho přimluvy Němci mně nepřipustili silnici Tovačovskou, my jsme se opřeli velkostatkářské silnici z Brodku do Podivic a tož zemský výbor zasáhl sám a jako sprostředkující prostředek nařídil vypracovati projekt nové silnice — od Bedihoště k Hrubčicím. Projekt již pracuje zemský inženýr Štor a my dostaneme i most přes Valovou u Hastrmanky a odpadne nám obtížné přejíždění říčního brodu. Obtíž na obtíž, a nic jiného jsem nečekal — v květnu bylo mnoho chroustů a to vždy značí mnoho starostí, mrzutostí a smrtí. V Prostějově jste to neměli jinak, jak ve straně národní, tak u Němců«.

»Pravda, nemilého bylo dosti«, přidal Vrla. »Nám zemřel ze starších bojovníků pekař Heřman Sluka a 12. května se nám členství v obecním výboru vzdal Eduard Skála, který hned po svém zvolení byl povolán za ředitele cukrovaru břec-lavského a tamtéž přesídlil. Němci nadobro ztratili Dra Zaill-nera — ve schůzi obecního výboru měšťanosta Zajiček sdě-

loval, že se Dr. Zaillner vzdává členství zastupitelstva. Příčinu resignace jsem si v registratuře opsal«. Vřla vytáhl zápisník a četl, že JUDr. Ladislav Zaillner, c. k. zemský soudní rada jako kurátor advokáta Dra Inocence Zaillnera v Prostějově dopisem z Vídně dne 2. V. 1881 oznamuje resignaci téhož takto: »Vážená městská rado! Můj bratr Dr. Inocenc Zaillner jest po řadu let členem obecního zastupitelstva v Prostějově. Jak jest asi městské radě známo, jest duševní i tělesný stav mého bratra takový, že po delší dobu nebude se moci svému povolání věnovati. Oznamuji proto jménem svého bratra Dra Inocence Zaillnera resignaci na jeho hodnost jako člena obecního zastupitelstva a žádám: městská rado račiž tuto resignaci přijmouti a další zaříditi«. Tedy konec hlavního odpůrce strany národní, purkmistra Floriána Nováka, záložny a české reálky jest — v blázinci. Bývalý kurátor má kurátora. Radost kasina nad naší bolesti z ústavu choromyslných v Brně končí svojí bolestí nad ústavem choromyslných ve Vídni« . . .

»Při zmínce o odpůrcovství Dra Zaillnera proti české reálce vzpomínám«, dodal Možný, »že jsme skoro současně s ním — pro nás, pro veřejnost jest již mrtev! — pochovali také spolek Matice školské, proti němuž tolik útočil. Arciž nepochovali jsme jej ve smutku, nýbrž v radosti. Za výbor Matice školské vydal Dr. J. Kolovrat dne 23. V. 1881 oznámení: »Spolek Matice školská v Prostějově, dosáhnuv účele, jež sobě byl na počátku svého založení vytknul, usnesl se ve své valné schůzi dne 23. t. m. odbývané na dobrovolném rozejití se. Za tou příčinou ukládá sobě nížepsaný výbor za svatou povinnost, všem příznivcům a zvláště slavným obcím, záložnám a jiným ústavům, kteříž vykonávání vytknutého úkolu svými milodary a svou obětavostí usnadnili, vzdáti vřelý dík«. — Všichni jsme byli do duše dojati a vře jsme vzpomínali tří, kteří již nebyli mezi námi: řed. Františka Martináka, Dra Fanderlíka a řed. Josefa Lošťáka. V posledním matičním výboru zasedali: Dr. Josef Kolovrat, advokát, předseda, řed. Josef Lošťák, místopředseda, Dr. Josef Koudela, advokát, pokladník, Josef Wait, účetní, jednatel a dále: P. Josef Novák, děkan, Eduard Chmelař, měšťan, Pavel Mařcha, hostinský, Alois Pořízka, učitel v. v., František Stulier, stolář, Karel Vojáček, lékárník, Dr. Josef Fanderlík, advokát v Uherském Hradišti, J. R. Deml, profesor v Olomouci, P. Karel Bedroš,

profesor, Max Vítěz, uzenář, Eduard Sluka, pekař a Josef Vrla, knihtiskař . . . Zvláštní vzpomínka byla věnována vám, Josefe Hochu, který jste byl dlouholetým členem výboru a který jste byl pojítkem s venkovem«.

»Vedle starosti nám, Josefe Hochu, tvoji chrousti přinesli také posilu«, z vesela připíjel Vrla: »Dr. Josef Horák dokořán otevřel dveře farního kostela a dne 18. ledna 1881 byl v něm oddán s Annou, dcerou velkoměšťana Rudolfa Woltze. Kolik hrotů proti straně národní tím ulomil, ukáže nejbližší budoucnost. Silný průkopník také nám přišel v osobě JUC. Václava Křečka, který jako advokátní koncipient Dra Koudely jest všude, kde jest potřebí práce, a který nám vyroste v jednatele Sokola. Také se připravuje přesídlení Dra Jana Knappa z Přerova do Prostějova — Anna Knappová, jeho choť a matka Karly Vojáčkové, přestavěla svůj dům č. 139 Pl. př.⁵²⁾, jak jí bylo r. 1880 povoleno, a dne 9. V. 1881 zažádala o kolidaci«.

»Nezapomeňme na c. k. adjunkta okresního soudu Jindřicha Strosse. Ten byl dne 30. V. 1881 v neděli odpoledne pokřtěn u sv. Mořice v Olomouci, za kmotry měl c. k. soudní adjunkty z Olomouce Krásného a Krejče. Vbrzku se dá pokřtiti také jeho rodina, on má chut vystoupiti ze státní služby a přejíti k advokacii«, doplnil Hoch. »A obojí, město i venkov, získáme tím, že od srpna převezme kavárnu a restauraci u »černého medvěda«, při níž jest velký sál, majitel domu toho, náš Jakub Vysloužil. Němci tím ztratí starou svoji doménu. A co bude s Měšťanskou besedou?«

Vrla se vážně zamyslí, nežli řekl: »Josef Wait v mimořádné valné hromadě dne 20. IV. 1881 prosadil 25 proti 10 hlasům, aby se Beseda dnem 1. září 1881 přestěhovala do I. patra jeho nového domu na horním náměstí⁵³⁾ a nevím, nevím, nebude-li to leckde podnětem k roztrpčenosti. Po Besedě se ke Katynce, ke své tchyni, přestěhuje Dr. Ignác Stavěl, který se v červenci chystá k fysikátním pracím a zkouškám do Prahy. Při stavbě Waitova domu hlášen byl těžký úraz dělníka, a již se mluvilo o »špatném znamení«.

»Mezi hlupáky«, kohoutil se Možný. »Knihař Růžička z letu ptáků a z vnitřností, které prý našel v nevázané knize osudu,

⁵²⁾ Vápenice č. 2.

⁵³⁾ Žerotínovo nám. 13.

vyčetl jinak: hlášení těžkého úrazu jest předpovědí, že z okna Měšťanské besedy hlášen bude smrtelný úraz — — německosti Prostějova. Beseda jest střediskem i ohniskem politických i národních snah a bojů a dlouho, dlouho jím bude«.

»Znamení na nebi ukazují k lepšímu — v praesidiu obecního domu zhasínají staré hromičky. Sekretář Alois Kreml jest již dán do pense s požitky 975 zl. ročně a na jeho místo bez vypsaní konkursu ustanoven byl archivář František Marecký. Na uprázdněné tak místo archiváře bude patrně zvolen Josef Máša, bývalý kancelista u Dr. Aloise Pražáka, bývalý sollicitátor Dra Fanderlíka a nyní sollicitátor Dra Kallaba. Bude asi roztrpčen, že se proti němu fedruje sollicitátor Dra Kolovrata Rudolf Keller, ale lepší minulost mu nedá, aby byl straně národní nepřátelským. S Kremlm odejde kus starého Prostějova. Ve službách obce byl od 1. V. 1851, proživ 10 let služebních u patrimonía, a odnáší si také »penězokazecké« uznání«.

»Jak to?«

»V letech 1849—1855 řádila v našem kraji tlupa penězokazů, kteří tisíce falešných peněz papírových vrhli do oběhu. Roku 1855 prostějovský správce žendarmerie Heřman Feiler je vypátral v obcích Dzbeli a Jesenci na Konicku, v Dobroměřicích na Kojetínsku, zabavil u nich plotny i padělky a odevzdal je trestnímu soudu v Olomouci. Sekretář Kreml, který tehdy vedl policejní úřad v Prostějově, vydatně Feilera podporoval a za to dostal písemné uznání«.

»Z obecního domu také zmizí zvěrolékař Doczkal za okr. zvěrolékaře do Krainburku a místo jeho dostane od 1. I. 1882 Josef Schamschula, 30letý, svobodný příslušník města. Sloužil 10 let u dragounů a husarů jako »kuršmidt«, má zvěrolékařské studium na c. k. vojensko-zvěrolékařském institutě ve Vídni a diplom zvěrolékařský. Útočným Němcem, jak byli oba jeho předchůdci, nebude«.

Josef Hoch neprojevoval plného souhlasu a připojil: »Dobrého bych si přál více! Pro město i pro venkov, který však již také ztrácí staré úhory i jejich pcháči — u rozcestí viděti již zorané obrati... Pamatuji, že v městě jste se při mém odstupu z předsednictví Hospodářské filiálky olomoucké a ze vlivu Demlova obávali nepříznivých důsledků pro sebe i pro pokrok venkova, a jak to dopadlo? Zákonodárství samo roz-

loučilo politické sloučení Olomoucka s našimi okresy, máme vlastní hospodářskou jednotu, která zdárně působí, spějeme ku zřízení vlastní rolnicko-hospodářské školy a v rámci starostenských schůzí jednotně řešíme zemědělské otázky. Nejnověji jsme upravili směrnice pro reklamace proti nové úpravě daně pozemkové a při cukrovarech pečujeme o budování rolnických kontrolních vah. Naše společná sladovna prospívá — letos zpracuje 25.400 m. c. ječmene v ceně čtvrt milionu zl. — cukrovar ve Vrbátkách má již trvalé zisky (letos 25.749 zl.). Do silničních voleb šli jsme rozdvojeně, a správa silniční nás z mnohého vyléčila a odpor Němců i tvrdá jejich pěst nás poučila, že máme společného nepřítele — v Zajičkovcích zrovna tak, jako vy. Otázka jezdeckých kasáren a zvláště české reálky nás opětně přesvědčily, že národní venkov a národní město jest a musí býti jedním tělem tak, jak jsme to s Vodičkou hlásali na táboře v Prostějově. Město bez venkova by bylo málomocníkem, venkov bez města byl by nedochůdčetem a proto hlásám: Prostějov musí býti náš a dobývatí ho musíme společně. Chtěl-li by jeden čehy a druhý hot, zastavil by se rozjetý válec. Jest nás u různých potůčků a struh plno — ale kdy mapa ocení sílu vod? Až se z potůčků a struh slejí do většího koryta, pak teprve je označí jménem. Ale plně je uplatní, až se spojí v řečiště. A Hanák to dobře vystihuje: Hloučele říká jen Hloučela, Romži říká jen Romža, ale až se ony zde u Háje sejdou, jak my jsme se zde sešli, a utvoří Valovou, teprve jim pyšně řekne: »řika« . . .

Do korun jilmů a topolů přiletěl větřík, stromy se rozševelily a Vrlovi zazvučely akordy písně:

Šumí, aj, šumí, šumí, aj, šumí,
s šuměním táhne tak mnohý sen . . .

Sen? O čem? O příválu vod společné »řiky«? O národní povodni, která pódemílá a boří staré pilíře? O vlnách, které pohřbívají rozbité sochy starých model? . . .

XXIX.

Otázka rozdělení university Carolo Ferdinandae narazila na ústavní schválení. Poslanecká sněmovna předlohu její

schválila 203 proti 55 hlasům, ale panská sněmovna přešla proti ní do oposice, dělala obtíže při povolení prozatimního rozpočtu na toto rozdělení, a vláda byla odkázána, aby vše provedla cestou administrativní, což znamenalo odklad. Návrh úpravy jazykové u soudů roztrpčil Čechy i Němce, vydání bankovek toliko v jazyku německém pobouřilo český národ, a tož po červnovém uzavření parlamentu nastaly rozhořčené boje česko-německé. Lid popisoval desítizlatky slovy »Plati deset zlatých« a generální banka se usnesla, že takové »zohyzdžené« bankovky cestou výměny přijímati nebude. Bylo jich za krátko 95.000 kusů. A když odmítnuto povolení Matice školské, která chtěla v Opavě zříditi české gymnasium, byli Němci troufalejšími, takže v Praze buršáci i universitní profesori otevřeně český lid uráželi. Z toho vznikla studentská »chuchelská bitva« dne 29. VI. 1881, při níž buršáci mnoho utrpěli.

Němci všude strhli velký křik a bezhlavě se stavěli proti vládě až tak, že císař se vyslovil, že »levice neprovozuje již oposici obyčejnou, nýbrž oposici falciosní«. Vzorem jí byl ryt. Schönerer, který již r. 1878 nejen vyzval obyvatelstvo císlaj-tánské, aby vládě odpíralo daně, ale ještě doložil, že sobě Němci rakouští přejí, aby už raději patřili k Německu«.

Vídni tato situace byla tím nemilejší, že bouřila říši v době, kdy korunní princ Rudolf se ženil a kdy týž byl v Praze i jinde oslavován. V Praze bylo jemu k počtě provisorně otevřeno Národní divadlo dne 12. VI. 1881 a on uvítán Smetanovou operou Libuší. Uspořádáno bylo ještě 11 představení, načež divadlo uzavřeno. Slavnostně a definitivně mělo býti otevřeno o Sv. Václavě, ale neopatrností dělníků na střeše pracujících vyhořelo dne 12. srpna, tak že jen holé zdi a zříceniny zůstaly. Otrlí, v bouřích života zkušeni mužové hlasitě plakali, plakal celý český národ. Ale neštěstí nás oceluje — národ vzchopil se k novým sbírkám na obnovu divadla a již v září sebrán byl milion zlatých k obnově potřebný.

Na Prostějovsko-Plumlovsku, pokud bylo vykázáno v Prostějovských novinách, bylo sebráno 2928 zl. 24 kr., z čehož připadlo na sbírku Prostějovských novin 881 zl. 35 kr. a 20 franků ve zlatě, na sbírku Jos. Waita 557 zl., na sbírku Tabe-ryho a Rud. Paula 22 zl. 15 kr. a na komitét pro hejtmanství prostějovské, v jehož čele stál Josef Hoch, jako předseda a

jako členové J. Dostál, starosta z Olšan, J. Dočkal, starosta ve Vrbátkách, J. Michálek, starosta v Plumlově, Kroutil, starosta v Čechách a Havránek, starosta v Čelechovicích, 1467 zl. 74 kr. Tomuto komitétu sbírkou odvedly obce: Hrubčice 186 zl., Ptení 10 zl. 35 kr., Prostějovičky 2 zl. 20 kr., Smržice 221 zl. 86 kr., Čelechovice 65 zl. 55 kr., Otonovice 1 zl., Dubany 156 zl. 66 kr., Vrbátky 561 zl. 30 kr. (v tom 500 zl. od cukrovaru), Hrdibořice 30 zl. 70 kr., Štětovice 30 zl. 60 kr., Ždětín-Nechutín 12 zl. 50 kr., Bedihošť 66 zl. 50 kr., Horní Otaslavice 6 zl., Biskupice 21 zl. 10 kr., Vřesovice 3 zl. 12 kr., Vrahovice 21 zl. 37 kr., Třebčín 28 zl. 60 kr., Držovice 30 zl. 70 kr. a Stařechovice 19 zl. V řadě obcí, zvláště ve Smržicích, Kralicích a Stařechovicích byla pořádána studentská a ochotnická divadla ve prospěch sbírek. Při sbírkách mnoho se mluvilo o zásilce, kterou obdržely Národní Listy z Čáslavě. V červeném balíku byly elegantně zhotovené a velmi silné důtky o devíti černých řemenech. Na černě vyleštěné rukojeti upevněn byl nápis: »Obsah na Národní, obal na výbor«. Shledalo se, že rukojeť je dutá a že její záklopka dá se odšroubovati; byla tedy otevřena a z ní vysypalo se deset nových zlatníků. Obsah byl určen pro sbírku divadelní a obal — důtky — měl býti odevzdán výboru pro zbudování Národního divadla . . .

V té době také Prostějov jinak žil rušnějším životem. Buršáci provokovali po ulicích a musili býti okřikováni. Severní nádraží dráždilo lid svými jednojazyčnými nápisy a pokladníkem, který se nedovedl s českým obecnstvem domluviti, a Josef Wait v obecním výboru marně navrhoval: »ředitelství dráhy severní budiž cestou obchodní komory aneb ministeria obchodu požádáno, aby na nádraží zdejším ustanoven byl kasír takový, který jak německého, tak českého jazyka úplně mocen jest«. Němci návrh zamítli ke spokojenosti notáře Poleschenského.

Témuž zlý osud hned na to byl údělem — jeho dcera Justina, »neprovdatelná« vdova po Oskaru Vojáčkovi a manželka učitele Pollacha, zemřela dne 16. VIII. 1881 po porodu. Sudiči a sudičky arciť měli k náhlé smrti obvyklé komentáře: Oskar si do dne a do roka přišel pro ni, že zrušila přísahu . . . Klíčky od Oskarovy pokladny vypadly Poleschenským z ruky! Po vině — trest!« . . .

Radhošťská slavnost, určená na dny 20. a 21. srpna zdála se býti ohrožena národním smutkem nad zkázou Národního divadla a sbírkami na jeho znovuzbudování, a proto slavnostní výbor rozvinul pro ni širší agitaci. Studentstvo pomáhalo, obzvláště »Chlupův kout«, a úspěch se dostavil.

Při představení »Zkoušky státníkovy« byl Volcův sál přeplněn a hra Otilie Sklenářové-Malé oslnila. Čestně při ní obstal Kounic A. Lisického z Kostelce a Podevils Viléma Kožušníčka. Druhý den byl koncert a zábava v zahradě u Hlíňáků a také jejich úspěch byl úplný. Hosté, mezi nimi Dr. J. Žáček z Olomouce, Dr. Helcelet z Vyškova, rodina Dra Knappa a ředitel J. Škoda z Přerova, redaktor Černoch a poslanec P. Wurm zářili a telegram redaktora Baráka, poslaný jménem Umělecké besedy v Praze, rozehrál kdekoho. Uchvátilo také pěvecké kvarteto, v němž prof. Uličný z Bedihoště, Vilém Kožušníček, kaplan P. Jeřábek a Frt. Hlíňák zpívali Bendlovu píseň »Růžinko má, dřímej«, a bylo nuceno přednes svůj opakovati. Při taneční zábavě hrány byly také kousky Prostějováků: Gabriela Fránka a Antonína Tuška. Výtěžek slavnosti přinesl Radhošti dar 700 zl. . . .

Po koncertě rozsedla se část akademické mládeže, které nebylo do tance, dle osobního přátelství a, povznesena uměním zpěvním nad všednost, zvedala perutě. U jednoho stolu živě se přetřásaly skvosty krápníkové jeskyně ve Sloupě, kterou roku 1879 Václav Sedlák objevil při vykopávce diluviálních kostí, a Alois Vychodil ze Stařechovic soudil z toho na ovládnutí nitra zeměkoule, jinde předpovídal se rozmach vynálezů z oboru elektřiny — vždyť do Prahy byla z Ameriky přinesena již i elektrická lampa, kterou lze postavit na stůl jako petrolejní! Svítí intensivní bílou září a světlo její o střední síle stojí 2 kr. za hodinu. Také fonograf byl již v Praze vyzkoušen a obstal — zřetelně jmenoval díly světa, citoval začátek Odyssey, smál se, zpíval! Gustav Dostál vynášel pozemní stavitelství — tunel sv. Gotthardský od března 1880 spojuje již ledy Švýcar s pomeranči Italie! A průplav americké Panamy jest na dozoru — bude 73 kilometrů dlouhý a nebude prý státi více nežli miliardu franků. Inu, technické jsou výkvětem ducha! . . . Antonín Smrček z Brodku, který s vyznamenáním maturoval na Matiční reálce, horoval pro stavby vodní a pro to, jak by se Prostějovu odvědčil. Nejraději by jej zbavil nouze o vodu — nesvede-li

mu průplav dunajsko-oderský za humna sladovny, pomůže mu údolní přehradou u Plumlova . . .

»Což pak jsou pozemní krtci«, podceňoval František Hasa ze Stinavy. »Konstruktéři dobudou i vzduchu. Jaký pokrok se stal od r. 1876, kdy v Doweru zhotoven byl létací stroj, vážící 300 liber a mající místa pro 2 osoby a kterým se měl průliv mezi Anglií a Francií přeletět za 20 minut! Konstruktéři dovedou uskutečnit i biblický sen Jakubův. Místo řebříku jeho snu a platonických vzdechů zhotoví řebřík ocelový a dobudou i nebe!« . . .

Za úzkým stolečkem pod šeríkovým keřem seděli Tomáš Roháček s nastávajícím medikem Ondřejem Přikrylem, sledovali horování nadšených techniků, obdivovali jejich světoobornost, ale v srdcích je pálila kopřiva neuspokojení. Při světoobornosti postrádali tepla idey národní. Připadalo jim, že světoobornost bez této idey vede ku světoobčanství, jež nenalezne pevného bodu, jaký hledal Archimedes. A v symbolickém smyslu bod ten jest samozřejmým a blízkým — jest jím vlast, v širším i užším smyslu . . .

Chemik Jan Lužný přisedl k nim, a jakoby cítil jejich neuspokojení, ukázal ku stolům techniků:

»Na Matiční reálce byl studentský život zakřiknutějším víc nežli na vašem gymnasiu v Olomouci — po aféře z roku 1875. Rudolfe Smečko, ty's jí byl účasten, pověz jim o ní«.

Podučitel Rudolf Smečka zajiskřil očima a prozrazoval: »Mezi námi osmnácti kvintány byli mnozí starší chlapíci s vousisky, kteří těžce nesli přísný zákaz veřejných místností, zvláště kaváren, kde byly kulečníky. Němečtí studenti měli dovoleno navštěvovati určité německé místnosti, kde se mohli pohybovat jako ostatní hosti. Mezi námi začalo cosi vířit a celá kvinta byla v ohni. Závist zmocnila se těch nejstarších. Jednoho dne zavládl ve třídě revoluční duch. Půjdem na ředitele! On jako rozumný muž uzná naše ponižení. Zač stojíme v očích našich galánek, které se nám vysmívají, že nám jistě ještě visí cumel z gatí, poněvadž nám profesori zakazují, co se na německé reálce dovoluje. Vhod'te takovou jiskru mezi mladé duše! My jinýma očima dívali se na život, naši učitelé svýma. My nejen milovali vědu, umění, my chtěli budovati život příštích občanů. To byl kámen úrazu. Iluse, vzniknuvší v našich lebkách, rozproudila mladou krev a stalo se skutkem,

že polovice z kvinty šla za heslem: Jdeme za ředitelem! . . . Byla neděle. Po svátečně oblečení vkročili jsme do ředitelny. Seřadivše se dle velikosti, stáli jsme před ředitelem. Jen Jan Pavelka z Velké Senice oslovil ředitele: Přicházíme k vám, pane řediteli, se zvláštní prosbou, kterou nám zajisté neodmítnete. Němečtí žáci mají profesorským sborem dovoleno navštěvovati dva lokály kavárenské. Poněvadž doufáme, že náš profesorský sbor nenechá v ponížení a že nám podobné svolení udělí, přicházíme předně k vám, abyste naše přání slavnému sboru přednesl a věc hleděl svým vlivem prosaditi. Ředitel Martinák, bledý jako stěna, zakašlal se a nemohl najíti okamžité slov k odpovědi.

Ve sborovně tou dobou dlel prof. Miřiovský a ten spustil na nás resolutně: »Vy pošetilci, co jste si to vymyslili? Tak vy chcete nápodobit buršácký život německých studentů? Vy chcete volný čas prozahálet v kavárenských místnostech, místo abyste se vzdělávali a zabývali se užitečnými věcmi? To by naše studující mládež pěkně vypadala, kdybychom vám to dovolili! My nechceme z našich studentů udělati hostinské povaleče, nýbrž lidi, kteří v budoucím životě musí více znamenati, nežli němečtí vychovanci, naučení buršáckému životu. Náš český národ potřebuje pilné, pracovité, svědomité inteligenty a naši vychovatelskou povinnost jest, přivést je k tomuto cíli. A proto z vašeho přání nebude nic, naopak, musíme vyšetřiti, kdo toto símě lehkomyšlnosti do vašich mozků zasil. Teď se seberte a táhněte. Zítra se uvidíme a věc vyšetříme«.

My stáli jako zmoklé slepice, hledíce do země, a netroufali jsme si zvednouti oči a na povel beze slova jsme opustili ředitelnu. Druhý den před vyučováním bylo ve čtyřech třídách žákům oznámeno, že mohou jíti domů; pátá třída zůstala ve škole. Nejdříve voláni byli ti, co nebyli v ředitelně, a zakládali protokoly. Na nás přišla řada potom. Konec vyšetřování byl ten, že dva byli z ústavu vyloučení a ostatním udělen trest 16 a 8 hodin karceru. Někteří z nás karcer nepřijali a z ústavu vystoupili . . . Celé město bylo touto inkvisicí pobouřeno . . . Později uznali jsme postup našich profesorů za správný, když nám vedoucí občané strany národní vysvětlili, že toho vyžadovala existence Matiční reálky, která byla vládě trnem v oku⁵⁴⁾.

⁵⁴⁾ Z paměti Rudolfa Smečky, řidícího uč. v. v.

Podučitel Smečka ohnal se rukou, jakoby zaháněl nemilé vzpomínky, a Jan Lužný obrátil se znova k Roháčkovi a Přikrylovi: »Přítel Robert Holzer snad mně nezazlí, připomenuli, že byl z těch dvou vyloučených. Relegován byl pro vzpouru a nedovolenou návštěvu hostinců — a relegace bude snad jeho štěstím. Z reálky odešel do Vídně k dvorním malířům Briose-timu, Burghardtovi, Kautskému, studoval při tom malířskou akademii u prof. Lichtenfelsena a stal se výtečným divadelním malířem v divadle na Vídeňce. Přejde asi k Národnímu divadlu do Prahy a může se tam státi chloubou Prostějova i národa. Druhým vyloučeným byl Pavelka⁵⁵⁾ . . . Potvrzuji, že postup prof. sboru se nám zdál býti krutým, a potvrzuji také pozdější ocenění jeho, jak jej Smečka vzpomenu — Matiční reálka byla pod podkopem a Zajíčkovci byli připraveni, zapáliti jej i v osobách žáků a státnímu inspektoru přinést důkaz, že ústav jest veden proti školským zákonům a že proto nesmí býti doporučen zemskému sněmu ani vládě . . .

Soudíte-li snad z rozhovoru těchto techniků, že jsou materialisty, můžete míti pravdu jen potud, pokud máte na mysli, že jdou za ovládnutím materie, hmoty. Ale tento ořech má zdravé jádro, jak je máte vy gymnasisté. Byli jsme účastni trpkého i těžkého boje o Matiční reálku, bedlivě jsme sledovali každý náš zápas volební a, jsme-li přístupnější novodobým ideám, neutrpělo tím naše vlastenectví. Také tážávali jsme se v duchu, zda nastane doba, kdy všeobecné rozšíření ideí spravedlnosti a lásky učiní nepotřebným vlastenectví, jež jest jen kolektivním pudem zachovacím proti zjevným neb skrytým útokům ciziny. Snad jednou přijde, ale dnes víme, že dosud jsme ještě vzdáleni tohoto věku zlatého, a že národ, který by chtěl předčasně se chápat příštího pokroku humanity, rychle by se stal obětí své neopatrnosti a poškodil by zároveň nejen svou vlastní věc, ale i příští vládu spravedlnosti a všeobecného dobrého řádu. My Čechové, jejichž postavení jest velmi ohrožené, máme nutnou povinnost, bránit se proti panství cizímu, nechť se halí jakoukoli formou«. ⁵⁶⁾

»Tedy i světoobčanství!«

»Ano, dlouho a dlouho i světoobčanství«, potvrdil Lužný.

⁵⁵⁾ Stal se zemským mlékárenským inspektorem Moravy.

⁵⁶⁾ Arnošt Denis.

»A co to, Ondřeji Přikryle, v umouněných lepenkových deskách svíráš jako poklad?«

Roháček vysvětlil, že Ondřej mu přinesl studentský časopis, do něhož si prof. Štětka přál nahlédnouti, a že si jej bere domů.

»Studentský časopis z olomouckého gymnasia?«, divil se Lužný. »Vždyť vládním výnosem, který byl součástíou národní naší persequce, byly studentské časopisy zapovězeny«.

»Byly zakázány a sám ředitel Jan Kosina byl nucen, uveřejniti v novinách prohlášení, že se na jeho gymnasiu v Olomouci studentský list nevydává. Ale co je vládní persequce gymnasiům, vyrůstajícím volněji nežli vy realisté, kteří rýsovadlem a prknem mnoho jste tištěni nad školské lavice a kteří proto v mimoškolském životě jste jako koroptve v prosaickém brambořišti! Nám nad příkaz vládní byl výkřik ředitele Jana Kosiny, který v časopisu Matice moravské r. 1876 citoval Jeana Paula: »Běda národu, kterého mládež není odchována poesii!« a dodal: »Kde poesie kvete, tam zjevná na jevo vychází snaha o ideje, z nichžto ať by dříve ať požději nezbytně také vědy bohatými vypučí květy, a kde umění a vědy, tam živobyti v pravdě lidské, tam i jistá, blažená národu budoucnost«.

Po této odpovědi cítili Roháček i Přikryl, co bylo kopřivou, která je při řečech techniků páčila v srdcích — nedostatek zmínky o krásném umění, o literatuře, o poesii, z nichž oba srkávali rosu národního nadšení, vlastenectví a snů pro činnost budoucnost ve prospěch národa, vlasti.

Lužný zajímal se o olomoucký list studentský a vyžádal si podrobnosti.

Na olomouckém gymnasiu byl cenný časopis »Uměna«, z něhož vyšlo několik spisovatelů. Roku 1878 byli v něm vůdčími František Táborský, Josef Klvaňa a Prostějovan Jan Spáčil, který po své beznadějně lásce, bydlící v ulici Žeranovské, převzal pseudonym Žeranovský. V Zoře a v Koledě byli častými přispívajícími. Po nich Uměna zanikla a — po užším kroužku časopisu »Perly« — teprve ročník 1880-81 seskupil 19 nadšenců a založil nový psaný list »Háj«, vycházející týdně a mající soupevníka v měsíčníku humoristickém, který byl nazván Šršeň. Sídlo časopisu bylo v bytě Ondřeje Přikryla, který byl jakoby jeho vydavatelem a současně knihovníkem, členové

měli povinnost každou neděli se účastniti předčítání obsahu listu i jeho kritiky. Kdo nepřišel, byl povinen složit pokutu 5 kr., která plynula k účelům knihovny. Ta zřízena byla za účelem, aby bratři — tak si nadšenci říkali — »důkladnější známosti nabyli o literatuře naší, jež každému v srdci dlíti má jako vlastní spása, jelikož v ní život a rozkvět náš«. Ale knihovna zůstávala popelkou. Zastoupení v ní byli Hálek, Světlá, Mácha, Jirásek, Neruda, Stankovský, Tyl, z časopisů Koleda, Humoristické listy z r. 1863, Osvěta, dále Almanach české omladiny z r. 1879 a Kytice, pořádaná Weinfurtem a Zemanem z r. 1879. Za půjčování knih určen poplatek 1 kr. týdně za svazek. Odebírán byl časopis Ruch a Šotek.

»Háj« byl vydán ve 32. číslech od 27. září 1880 do 15. května 1881 a měl příspěvky veršů i prósy. Studenti psali pod pseudonymi.

Tomáš Roháček, který z dřívějška byl druhem mladých nadšenců a znal jejich spolkaření, sdělil Lužnému další. Dle něho, jak z četby »Háje« i »Šršně« usuzoval, hlavními veršovníky byl Bohuslav Lípa (Ondřej Přikryl), Krasoslav Podhradský (Frant. S. Procházka) a Oldřich Černohorský (Alexander J. Krejčí). Proslov psal Lípa, Podhradský měl 10 příspěvků, Černohorský 13 a Lípa 81. Dle jakosti jejich lze souditi, že tito tři písemnictví se již nevzdají.

Podhradský měl v »Háji« 3 překlady: z Ovidia »O Filome-nu a Baucidě«, z Gellerta »Medvěd tanečník« a z J. H. Vosse »Sedmdesáté narozeniny«. Zpracoval »pověst v roucho bás-nické oděnou« pod názvem »Větrův lkání« a výpravnou bá-seň »Beňov«, která zůstala nedokončena. Rytmicky pružnou byla báseň »Podařen lov«, začínající:

Vzhůru na loďky,
vesla se chopte,
zbrázděte tůni
v šplechtotu zvučném!

Ze tří jeho »Ranních písní« volala láska:

Lůna jasná na blankytu
nenadále zbledla —
snad že v tichém ve úkrytu
sobě rovnou shlédla? ..

Jitřena Ti jistě dala
v očko Tvé svou záři,
když jsi mně tak zčarovala
jasem ve své tváři.

A ta růže, již jsi vsila
ve zahrádce vaší,
proč si sestry vyvolila,
co mé srdce plaší? . . .

Nad úmrtím Boleslava Jablonského rozželel se 19. III. 1881
básní »Za Jablonským«:

Přilétl havran z východu
a černým sněhy pokryl smutkem,
jenž hláše všemu národu,
jenž bolní truchlou přírodu
a kalí vlny v toku prudkém
a v slzy sráží mraky plavé:
že's opustil nás, Boleslave!

A skřivan žalné prozpěvy
výš v aether zachmuřený
leje,
jak nade synem výlevy
když sirá máti s dozpěvy
u hrobu mísí, kněz co pěje.
Vždyť vlasti ztichly zpěvy
hravé,

Oj, mhy se valí přes hory
a slzami je v žalu rosí,
a vkrádá bol se ve bory
i vnika v temné ponory
a vzdechy víchr z nich ven
nosí,

že's opustil ji, Boleslave!

jež dýší břízy holohlavé:
že's dopěl o nich, Bolesla-
ve!

Tvůj národ pak Ti v zápaly
na oltář plápolavý kladé
svá srdce, jimiž hýbaly
vždy k vlastenectvu podpaly
Tvé lýry zvučné, věčně mladé.
Ty's vzkřísil nás, vryl city pravé —
my neusneme, Boleslave!!

V květnu 1881, kdy se blížily zkoušky maturitní, oktavání umlkali a číslo 30 z 1. V. vyplnil jediný Lípá šesti básněmi a sektán Józsa Úprka přidal k němu přílohu, malířskou skizzu »Sklenička«. Do konce s Lípou vytrval Černo-horský, septimán⁵⁷⁾, který do posledního čísla napsal črtu »U strže« a básničku »Marná obava«.

⁵⁷⁾ Krejčí A. J. odešel na bohosloví, ale před vysvěcením vystoupil pro četné konflikty s představenými a vstoupil na universitu. Psal do časopisů pod jménem A. J. Dubec a vydal výběr povídek »Pod tichými krovky«.

Nad tím vaším okénečkem
javor větve sklání
a vám velmi do světničky
šedé stíny shání.

Bojím se, že v stínu takém	Usekne, drahá, javor,
lásky kvítko vlnadné	sloupků naděláme,
neporoste, nepokvete	ze sloupků pak kolébku si
a snad brzy zvadne.	udělati dáme!

Z prosaiků nejlepší byl Jar. Tušín Jarenský (Josef Falta z Jarcové), který psal o Valašsku a leccos z jeho zvyků zachytil, a Jaroslav Tepenský (Ignác Pouč), který také měl bystrý postřeh kritický a právem do »Šotka« volal: »Ten vtíp — ten vtíp!«

Lípa ve verších měl nejrůznější, i časové náměty. Z písniček také cukroval. Na př.:

Je temná noc. Na obloze
dnes není hvězdíc kvítí.
Jen tvoje oči gazeli
mně na chodníček svítí.

Je tichá noc, jak vymřelá,	Oj, komu svítí oči Tvé,
i lístek zmlkle visí:	po hvězdách nezateskní,
jen Tvoje hrdlo slavíčí	a komu zpíváš na cestu,
do ticha zpěvy mísí.	s tím plují snové leskní.

A toužil i dekorativněji —, jako na př. v písni »Kdy šero krajem letí«.

Kdy teplé šero krajem letí
a čelo země rosou světlí,
vše dřímá sladký sen:
list javoru se na zem mrtvě dívá,
kde pestrá ještěrka se nezachvívá,
květ lil'je nachýlen.

Kdy s nebes oči hvězdy ka-	Kdy víly v háje svůdně vábí
nou	a rejdí louky po hedvábí —
a světlušky u struhy planou,	ne, nejímá vše sen:
vše dřímá sladký sen:	na jasmínové sněti slavík
roj komáří na vrbě civí tiše	pěje
a motýl bílý v keři jedva	a duch můj v kouzelné se
dýše,	písni chvěje,
v rubáši leží den.	po tobě roztoužen.

Nevyhnul se ani záhadám hlubším, jako na př. v delší básni
»Na lodi«, která byla ozvěnou balkánskou. Vzpomíná Jiho-
slovana, jenž

míval domov, hnízdo malé
na dinárské tvrdé skále,

ale byl nucen jej opustiti,

že mu bouřil chudé domky,
junač vodě k pušce, stanu
proti vrahů Bisurmanu.

Stává se pirátem, ale steskem po vlasti je blízek málomy-
slnosti, z níž ho vytrhne píseň lodníková, opěvající palubu.
Představí se mu hrůza smrti jako z rokle Velebitu a vzpomena,
že

Život — plavba po blankytu
veslem luno, křídlem blesku
přes údolí béd a stesků.
Hoj! a moci spočinouti
na vzduchové, hravé pouti
na souši i oceánu,
pod palmou i břehů žářem,
u krbu i jataganu
a svobody pod stožářem
sladce sníti, život píti,

přejde do nadšení pro osvobození domoviny a volá rodným
skalám, že jejich bouřlivák

již po větru orlem letí
temné noci do objetí.
Dalek jest, však přijde záhy
jako anděl s mečem mestným . . .

Nadšeneckých byla řada, na př. »Přání«.

Chtěl bych míti sílu
jako bora v hoře —
odfoukal bych Němce
tisíc mil za moře.

Chtěl bych třímat rukou
blesky Perunovy —
rozdrtil bych čelo
vrahu Maďarovi.

Chtěl bych míti náruč
jak Evropa slávu —
objal bych jí vše
celičkou Moravu.

Lípa překvapil své druhy tím, že r. 1881 měl v VI. ročníku Koledy a sice v č. 7. ze dne 1. března uveřejněnu básničku pod jménem Prokop Jenčík. Autorství se tajilo, ježto do téže Koledy psal češtinář oktávánů prof. Vincenc Prasek a ten nesměl o verších svého žáka ani tušiti. Básnička byla »Moje písně«.

Chudé moje písně
jsou mi druhé žití,
v nich se každý dojem
jako krystal svítí.

Zavýskne-li duše
do skočného reje,
každá píseň po ní
laškovně se směje.

Obejme-li ji však
žalu snížek prvý,
každá useďavě
zapláče si krví.

Lípa překvapil také tím, že v pražském »Šotku« uveřejněny měl tři básničky ze »Šršně«: Chud'as a veršotepec, Pan rada a Kmotr Kapacita. Uveřejnil je pod jménem Šebíř Gazda a dostal za ně první honorář — asi 2 zl. 20 kr., který byl obětován společně »hostině«.

PEROKRESBA JÓŽI ÚPRKY Z R 1880 VE STUDENTSKÉM
ČASOPISU „ŠRŠEŇ“.

Roháček se napil ze sklenice a ukončoval: »Z těchto časopiseckých prvotin však nejvýše třeba ceniti, že pro Šršně získán byl Józsa Úprka z Kněždubu jako ilustrátor. První jeho perokresba byla ilustrace k veršované nehodě studentově

PEROKRESBA JÓŽI ÚPRKY Z R. 1880 VE STUDENTSKÉM ČASOPISU „ŠRŠEŇ“.

»Na ledě« a jest, tuším, první prací Úprkovou, veřejně vydanou. Jest podepsána jeho plným jménem. Ostatní kresby, byv upozorněn na poměry gymnasiální, podpisoval jménem Józsa Kněždubský.

Druhou jeho perokresbou byla ilustrace Lipovy básničky »Dědkovi« a třetí ilustrační cyklus k povídce F. Malostranské-

ho (Jos. Sova) »Valach«. Humornými byli jeho »Politikové«, upomínka na balkánskou okupaci:

PEROKRESBA JÓŽI ÚPRKY Z R. 1880 VE STUDENTSKÉM
ČASOPISU „ŠRŠEŇ“.

Francek Khýr: Tož víte, vy súsedé, proč my sa bijem?

Strýc Sagan: No, já bych nevěděu.

Francek Khýr: No, víte, to sú tři svaté města, jedno je Jeruzalém, ten už máme, ale ešče dvě. Ale, jak pak se to honem menuje ... tak jaksi Hrc ... Hrc ...

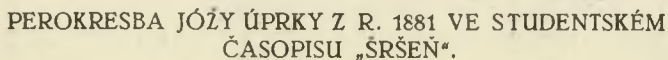
Strýc Vávra: Snad Hercegovina?

Francek: Ano, ano, Hercegovina a Bochňa sú ty města a o ty sa bijem ...

PEROKRESBA JOŽI ÚPRKY Z R. 1881 VE STUDENSKÉM
ČASOPISU „ŠRŠEŇ“.

»Se zájmem sledoval jeho malůvky, jejich ráz i postup od

Začalo se stmívat, Přikryl sebral »Háj« i se »Šršněm« a loučil se. Lužný tázavě se obrátil k Roháčkovi: »Myslite, že to, co odnáší, bylo a bude něčím větším, nežli hračka?«

»Hraček je tam dosti — jeden z »básníků« myslil nohou,
napsav verše:

Na tě myslíc, Barko má,
dále kráčí noha má . . .

PEROKRESBA JÓŽY ÚPRKY Z R. 1881 JAKO PŘÍLOHA
STUDENTSKÉHO ČASOPISU „HAJ“.

PEROKRESBA JOŽI ÚPRKY Z R. 1881 JAKO PŘÍLOHA
STUDENTSKÉHO ČASOPISU „HÁJ“.

Avšak vím podle sebe, že to zasilo zdravé zrno a že vyžene v plné klasy. Tito nadšenci, ať hračkaři, jak vy myslíte, ať jáhnové krásna, umění, vyslyšeli báji Blanika a do smrti nezapomenou, že se postavili mezi rytíře jejího symbolu. Poesie jim dala ideál, o němž se u stolů techniků zapomnělo mluvit. A co by jim snad z ideálu toho nebylo dalo jejich literární sdružení, dodaly Epištoly k našemu studentstvu od Vítězslava Háška, které od r. 1879 na gymnasiu horlivě byly čteny. A ty volaly: »Vlast' právě ve vás chce se ohřátí, vlast' si žádá kus srdce vašeho, kus duše, kus života vašeho . . . Nemáť smyslu jakési světoobčanství, nemá-li za podklad vlast' . . . Za dob nejtěžší persequce studentstvo jalo se apoštolovati v životě společenském ve prospěch národu. To dělá idea! . . . Nepěstovat kromě předmětů školních zhola nic, k tomu školy nejsou«... Hračky! Co z nich vyrůstá, vidíte po vašem Janu Spáčilovi-Žeranovském. Vstoupil již na stupeň Poesie a jak vám Prostějovské noviny zasypává svými feuilletony! Roku 1877 svým jménem podepsal obraz polských dějin »Šílená Halka« a fantasií »Před obrazem Madony«, letošního roku 1881 feuilletony: Tabáková, Figurky z trotoáru, Libánky, Kolóna, U fotografa, cirkusovou skizzu Chico a Piccolo a typografický črt »Pod žudrem«, jímž činí skok do hanáčtiny«.

»Vzpomínám si na ten žert«, usmál se Lužný. »Vilème Kožušníčku, došli jsme až k vašemu žudru — půjč nám Prostějovské noviny z 3. VII. 1881«.

Radhošťský musikus vyhověl a »literáti« se probírali Spáčilovým žudrem, o němž se píše jako o středisku prachkujónských uličníků, jako o středisku trakačníků se střešněmi na trh přijedších a tam noc přespávavších a jako o středisku horáků, kteří tam za dva krejcary pijávají »ftáčka«. Vilém Kožušníček jim doložil, že Žeranov pod žudr rád chodí a pokoušívá Štěpána Kožušníčka, brzo-li již bude »herberkfotrem« a brzo-li s pekařem Gustavem Spurným zařídí spolek českých vysloužilců, na nějž tak stůně . . .

Ondřej Příkryl odcházel zvolna cestou, po níž se r. 1878 s Poučem a Nemluvilem vracel z cest, nemysliv na »literární sborník«, který nesl pod paždím, na řeči techniků ani na brzký odjezd do Prahy k zápisu na lékařskou fakultu, viděl jen zahradní podium, na něm pěvecké kvarteto a slyšel měkký tenor prof. Uličného. Tušil, že nikdy nezapomene jeho sladké písně:

Všecko, všecko usnulo,
srdce mé chce spáti,
jistě že mu o lásce
tvé se bude zdáti —
růžinko má, dřímej,
růžinko má, sladce dřímej!

O tvé lásce? Ne, nemá lásky — o čem tedy sníti? Tato otázka v něm sesílila za Bedihoštěm — vzpomněl na piváka, na jehož vozu v dřímotách měl představy odrodilců. Tehdy dřímotu skončil písničkou o odrodilcích — může dnes jinak? Nemůže! A tož přestal neznámou růžinku vybízeti k dřímotám a, dřímala-li kdesi v neznámu, budil ji melodií odrodilecké písni. A v souhlasu s r. 1878 se mu podobalo, že nejlépe by se mu zpívalo doma, na Hané, v Prostějově . . .

XXX.

Sekretář František Marecký přehlédli již veškerá nevyřízená akta, která převzal po Aloisi Kremlovi, a oddechl si, že již jest skoncována záležitost reálová. Po urgenci zemského výboru nezbylo měšťanostovi, než urychlit rozhodnutí o stavbě nové budovy reálové. Ve schůzi zastupitelstva dne 29. VIII. 1881 sdělil, že přesídlení dívčí školy do německé reálky a německé reálky do budovy dívčí školy ve školní třídě⁵⁸⁾ bude v několika dnech skončeno, a dal projednati urgenci zemského výboru. Při tom bylo usnešeno také o budově školy chlapecké.

1. Za příčinou umístění slovanské vyšší reálky zemské budiž na patřícím městské obci Prostějovu a Na baštách ležícím staveništi v roku 1882 stavba nové budovy školní nákladem asi 60.000 zl., zahrnujíc v tom i zařízení vnitřní, započata a pokud možno v tom samém roku skončena. 2. Za příčinou umístění slovanské chlapecké školy národní budiž pokud možno ještě v roku 1882 budova nová nákladem asi 30.000 zl. vystavena. 3. Na stavbu budiž z obecní spořitelny vypůjčeno 100.000 zl. 4. Městská rada budiž oprávněna, všeobecné a

⁵⁸⁾ Komenského třída.

podrobné nákresy, míry a rozpočty staveb dáti zhotoviti a zastupitelstvu je k prozkoumání a schválení předložiti.

Finanční odbor navrhoval, aby stavba školy obecné byla spojena se stavbou slovanské reálky, ale po návrhu prof. Riedla zatím od toho upuštěno.

Obtíž byla se stavbou kolny pro hasičské a rybářské nářadí. Městská rada navrhla, aby se r. 1882 na místě bytu sekretářova, který se má zbořiti, na školní třídě budova o jednom patře zřídila, která v přízemí místnost pro nářadí a v I. patře jeden byt obsahovati má. K rozhodnutí nedošlo a žádány nové návrhy.

Usnešení tato stala se ve schůzi rozpočtové, která schválila pro rok 1882 obecní příjem na 75.075 zl. 22½ kr., vydání na 92.156 zl. 24 kr. a schodek na 17.081 1½ kr. Pivní krejcar vynese více nežli jindy — u Wintrů se r. 1880 vařilo 16.860 hl a u Dvořáků & dědiců 10.800 hl piva.

Zemský sněm v zasedání dne 11. X. 1881 ocenil konečnou úpravu reálkovou se strany města tím, že povolil obci podíl na podpoře státní ročních 4000 zl. k udržování slovanské reálky tím způsobem, že od doby oné, kdy škola tato zemí převzata byla až potud, pokud tato podpora státní potrvá, příspěvek, který obec Prostějovská na základě smlouvy ze dne 15. VIII. 1880 v obnosu 3000 zl. fondu zemskému ročně platiti povinna jest, na částku 1000 zl. snížen byl.

Způsob stavby reálkové budovy a připojení k ní budovy pro chlapeckou školu národní schválen byl ve schůzi zastupitelstva dne 16. XII. 1881 dle nákresů a návrhů inž. Karla Biberle s nepatrnou změnou, nařízeno, aby stavba zadána byla řízením ofertním, dle různých prací rozdělena jednotlivým podnikatelům a s vyloučením generálního podnikatele zadána. K řízení stavby zřízen byl sedmičlenný odbor, do něhož byli zvoleni František Možný, Josef Hatzura, Arnošt Weigel, Vinc. Proksch, František Černoušek, Jan Sobota, Alois Götz a Eduard Sluka. Při tom přijat byl návrh Eman. Poleschenského: 1. O přijmutí neb odmítnutí došlých ofertů rozhodne se ve valné schůzi výborové, kteráž k tomu cíli zvláště svolána budiž, po slyšení dobrozdání odboru stavebního a 2. odmítnutí veškerých došlých ofertů jest přípustné, v kterémžto případě výbor obecní v otázce, zdaliž vypsání konkursu se opětovati, neb ale stavba ve vlastní správě provésti se má, rozhodne . . .

Česká reálka má tedy již zabezpečeno všechno, Ignác Benišek a Josef Hrádek jsou jmenováni definitivními a má — i prapor!

Mor. zemský výbor dle výnosu ze 17. IX. 1881 dal povolení, že slovanská reálka smí při vhodných příležitostech upotřebiti praporu, opatřeného soukromou sbírkou, avšak bez stuh, jako praporu školního.

V poslední schůzi zastupitelstva bylo trochu kyselosti, že policejní radní s vědomím městské rady přeložil drůbežní trh z náměstí dolního na náměstí před radnicí. Arnošt Weigel se tomu bránil, ale odvolání Prokschova opatření nedocílil . . .

Jak pak se ale na Prostějov bude hleděti z Brna? Místo-držitel bar. Korb z Weidenheimu v říjnu byl v divadle raněn mrtvicí při představení frašky »On nechce umřítí« a na jeho místo přišel člen panské sněmovny Dr. hrabě Bedřich Schönborn. Zdá se, že doby bar. Webera se nikdy nevrátí . . . Také jeden z úspěchů české aktivní politiky. Ve Vídni také náhle zemřel ministr baron Haymerle.

Jeho nástupcem se stal hr. Gustav Kalnoky, majitel velko-statku v Brodku u Prostějova, konservativec, nepřející politice Všeněmců. Vyšel ze šlechty, která jménem Kalnokyho při sněmování r. 1877 pokusila se opřítí návrh Dr. Kusého ve prospěch Matiční reálky v Prostějově a která přispívala k jejímu pozemštění.

Do kanceláře vešel knihtiskař Ignác Rottberger a žádal doplňky pro »Výkaz orientovací města Prostějova s novým číslováním ulic«, který svým tiskem a nákladem připravoval »dle úředních pramenů a dle usnešení slavného zastupitelstva ze dne 20. a 31. května 1881«.

Sekretář upozornil, že jest třeba několika oprav výkazu, a slíbil, že ihned je provede. Při revisi doplňků pak sledoval, jak se stavební ruch města v jednotlivých letech vyvíjel a znamenal je dle roků, ve kterém ten onen dům byl berním úřadem osvobozen od daně činžovní.

Novostavby přibývaly: Roku 1869 dům stavitele Jana Pospíšila na Rudolfově nám. č. 4, který ze 16 pokojů byl roku 1873 rozšířen na 22 obývacích místností, a dům Rudolfa Woltze na Horním nám. č. 1, v Kostelecké ul. dům č. 25 Frant. Lamparta, v Zelené ul. č. 24, v Žeranovské ul. č. 28 a v Trávnícké ul. č. 7. Částečně byl přestavěn dům č. 8 v ul. knihařské, dům č. 15 na Dolním náměstí, č. 3 na Petřském nám. (Žabí

škrk), v Žeranovské ul. č. 8 a č. 26, č. 7 na Floriánském nám., v Petrské ul. č. 2 a Před radnicí č. 8, patřící Terezii Weinbergové.

Roku 1870 vznikly novostavby: č. 10 Na baštách, v Nádražní třídě dům »u štangle« a dům Ant. Vávry, doplněný přístavbou z r. 1873, v Drozdovicích č. 19 a č. 21. Přestavby byly v č. 1 Nad rybníkem, v č. 19 ul. Plumlovské, v Knižecí ul. č. 11 a na Zámeckém nám. »u vola« a »u tří zajíců«.

Roku 1871 vykázán doplněk novostavby »u štangle« a osvo-bozeny od činžovní daně stavby nádražní a přestavěn dům Františka Gottwalda č. 31 v ulici Vodní, č. 3 ve Střelecké ul., dům Frant. Héla na nám. Rudolfově a č. 4 na Dolním nám.

Roku 1872 vykázány novostavby: č. 3 ve Hřbitovní ulici, obytná stavení I. rolnické sladovny, č. 3 na Senném trhu jako dům Cyrila Budika, v Drozdovicích č. 30, v Trávnické ul. č. 49 a v Olomoucké ul. č. 41. Z větších přestaveb byly ony v č. 12 (u studně) a v č. 6 (Karel Vojáček) na Dolním náměstí a v č. 33 ulice Štěpánské.

Roku 1873 byly vykázány novostavby: v Trávnické ulici č. 13, 15 a 16, v Nádražní třídě č. 62 (Holba-Rehmet), ve Vrahovské ul. vápenka a v Liechtensteinské ul. č. 3 (Petr Kreutzer), v Žešovské ul. č. 1 (Schönberg Blažej), v Zelené ul. č. 10 a v Žeranovské ul. č. 12. Větší přestavby vykázány ve sladovně Hamburger & Singer v ul. Mlýnské, na Vápenici v č. 25 (Alois Götz), v Trávnické č. 11 a u »Antonínka« na Dolním náměstí.

Roku 1874 vykázány novostavby: V nádražní třídě 3 domy Antonína Zatloukala, 2 domy stavitele Frant. Součka, Michala Judase, Josefa Oščádala, u stavidla č. 13 a 15, v Hliníkách č. 4, 8 a 10, v Plumlovské ul. č. 57 a 59, U sv. Anny č. 73 (cihelna J. Protivanského) a č. 37, v Žeranovské ul. č. 14 a č. 3. Větší přestavby byly v Žeranovské ul. č. 1, v Kostelecké ul. č. 6 (Zweig Mořic), v č. 19 a 26 (Matice školská), v Plumlovské ul. č. 12, v Olomoucké ul. č. 19, v Dolní ul. č. 30, 32, 48, 42 a 46, a v č. 21 na Dolním náměstí.

Roku 1875 vykázány novostavby: na Dobytčím trhu č. 2, 3, 4, v Nádražní třídě č. 52 (Ferd. Gross, pak Rozálie Šalomounková), Koblížek a Podlouček, Tomáš Dokoupil, Součková Marie a Karel Biberle, v Olomoucké ul. č. 1, 26, 51, 53, u stavidla č. 9 a 11, v Žešovské ul. č. 37, 58, 39, v Kostelecké

ul. č. 15, ve Vodní ul. č. 5 a ve Školní třídě č. 41. Větší přestavby byly ve Školní tř. č. 43, v Drozdovicích č. 26/28, Na baštách č. 19, v Olomoucké ul. v č. 24 (Alois Einaigl) a v čísle 18.

Roku 1876 vykázána novostavba v Plumlovské ul. č. 61 a větší přestavby v Žeranovské ul. č. 2 a 5 (Max Vítěz).

Roku 1877 vykázány novostavby na Horním nám. čís. 9 (Spurný František a Josefina), v Hliníkách č. 12, v Plumlovské ul. č. 63, na Vápenici č. 41 a č. 13, v Drozdovicích č. 14 a 79 a větší přestavby v Mlýnské ul. č. 6.

Roku 1878 vykázány novostavby: ve Školní tř. č. 18 (Regina Nemluvilová, pak v roce 1881 rozšířena na tovární budovu Joachyma Pollaka), v Trávnícké ul. č. 26, v Nádražní třídě čís. 33 (Wichterle František), v Dolní ul. č. 19, 21, ve Hřbitovní ul. č. 4, v Zelené ul. č. 12, v Žešovské ul. č. 12, č. 6 ve Štěpánské ul. č. 60 a 16 a v Nové ulici první domek Jana Rašky č. 3. Větší přestavby byly ve Vodní ul. č. 21, v Drozdovicích v č. 12, v Dolní ul. č. 17 a na Horním nám. č. 35 («u tří králů»).

Roku 1879 vykázány novostavby na Horním nám. čís. 10 (Arnošt a Karolina Spurných), budova německé reálky a budova dívčí školy ve Školní třídě, na Dobytčím trhu č. 6 (Dossoudil Josef) a č. 5, v Nádražní tř. villa Anny Biberlové čís. 56/58, v Liechtenštejnské ul. č. 8/10 (Alois Lukavský) a č. 2 (dům stavitele F. Součka), v Trávnícké ul. č. 77 (Řepní suširny Eduarda Skály) a na Vápenici č. 11 (Alois Götz). Větší přestavby byly: v č. 1 na Vápenici (školní budova), v Kostelecké ul. č. 4, v Plumlovské ul. č. 8, v továrně M. & J. Mandl na Dobytčím trhu v č. 7, v Koželužské ul. č. 5 a v hotelu u Zlatého jelena.

Roku 1880 nevykázány žádné novostavby ani přestavby a v r. 1881 vykazují se novostavby: v Žešovské ul. č. 6 (Proksch Vincenc), v Nové ulici č. 8, 5 a 7, Rudolfovo nám. č. 5 (Wolf Zikmund a Rozálie) a mydlárna Kratochvílova v Liechtenštejnské ulici...

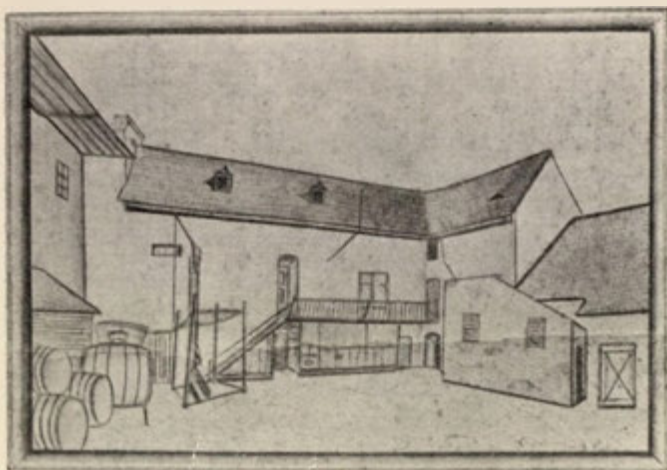
František Marecký unaveně odložil lejstra — nejsou úplná! Chybí tam celá řada domů, které již mají domovní čísla! V Nové ulici jest jich již 14, v Nádražní ulici chybí 3 domy Josefa Hatzury. Tento byl nucen koupiti také 3 domy Zatloukalovy tamtéž, aby neztratil na dodávce dřeva, mimo to má svůj dům

v Kostelecké ul., forotu dřeva a tož se mu jako mnohomajetníku začalo říkat »baron Hazura«.

Chybí také výkaz o Waitově domu č. 13 na Horním nám., který jest dohotoven tak, že I. říjmem tam hostinský Frant. Pechánek otevřel restauraci a že do místností I. patra se přestěhovala Měšťánská beseda. Příštím rokem přibude do výkazů dům Úvěrního spolku záložny a zastavárny na Horním nám. č. 21, který byl tímto peněžním ústavem koupen po pekaře Františce Abrahámkové, při exekuční dražbě dne 14. VII. 1881 za 13773 zl. Z jednání vysvítá, že pekařka se musí do 8 dnů vystěhovati, rovněž krejčí Korbař a nájemník I. patra Hausner dostal na 14 dnů výpověď. Kotel, který z pekárny byl odstraněn, ač v odhadním protokolu jest vykázán jako součástka vydražovaného domu, byl vyžadován zpět, za to se upustilo od vymáhání nájemného z pole, patřícího k domu, ježto nájemce je člověk »nuzný«. Pojištění bylo u Lipské společnosti vypovězeno a převede se na »Slavii«, stavitel Frant. Souček vyměřil veškeré prostory domu a přistoupilo se k přestavbě a nadstavbě domu dle plánů stavitele Františka Černouška. V přízemí na náměstí se zrušil průjezd a chodba se zařídila středem domu, po obou stranách se zařizují obchodní krámy s potřebným skladištěm, pekárna ve dvoře se zrušila a veškeré spodní místnosti se upravují pro kanceláře Záložny, po případě i pro skladiště zastavárny. Komůrky v levo ve dvoře se zrušily, v předu se staví druhé patro a ve dvoře zůstane první patro. Práce zednické byly zadány Frant. Černouškovi, ostatní práce provede Záložna ve vlastní režii a stavitel Čeněk Venclík požádán o vyhotovení fačády domu a kontrolou stavby pověřen byl Eduard Sluka, Pavel Mařcha a Leopold Svoboda. Pokud se proslýchá, bude byt ve II. patře pronajat profesoru Celestinu Sommrovi, krám a byt v I. patře ve dvoře kožešníku Leopoldu Mrázkovi, druhý krám Janu Landsteinovi a předeek prvního patra převezme Dr. Josef Koudela na advokátní kancelář . . .

František Marecký mimoděk si vzpomněl, že Záložna přesídlením od »Modrého lva« přijde o pohled na lihovarnický dvůr tohoto domu. Nebude z ní pohledu na dřevěnou pavlášku, na objemná vědra, na pyramidu soudků ani na lihovarnickou pumpu »čtyrákovou«. Jest vysoká, štíhlá, s dlouhým táhlem a tomu, kdo za ně tahá, zpívává se dle tempa jeho čerpání: »Čtyrák . . . čtyrák . . . čtyrák!«, což má značiti, že každým

zatažením palírník získává čtyřák — zvody. Sekretář se usmál a, vrátiv se ke svým úkolům, vzpomenu, že úřední agendě se uleví tím, že také židovská obec počíslovala domy dle ulic tak, jak jest to v městě.

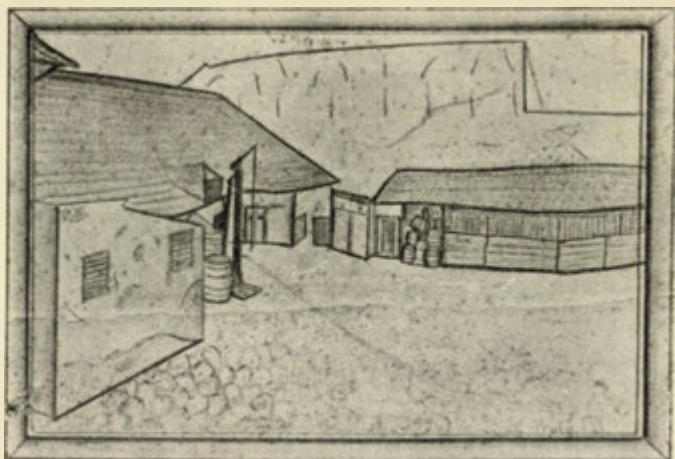
VE DVOŘE U „MODRÉHO LVA“.

Skládaje výkazy, zavadil o nedávný koncept, týkající se valchy. Dne 30. XI. 1881 povoleno bylo Aloisi Hrubému, soudně ustanovenému poručníku nezletilých dětí po povozníku Josefu Hrubém — dům jeho na Rudolfově nám. č. 5 převzal barchetář Zikmund Wolf — v předpokladu, že má vrchnoporučenské schválení, dvůr mlýna valchy zakrýti úplně novou střechou. Žádá se však splnění podmínek: 1. nynější vchod do bytu budiž zrušen a místo něho zřízeno budiž okno k vůli bezpečnosti proti ohni; 2. nový vchod do bytu budiž sálem event. korridorem hlavního stavení; 3. nad okny I. patra bud'tež zřízeny světlíky; 4. k vůli větrání bud'tež zřízeny nejméně 4 sklopce tak, aby při sněhu na střeše nejen vzduch, nýbrž i světlo do místnosti vnikati mohlo; 5. nová střecha na stranách budiž opatřena štíty.

Marecký se vmyslíl do minulosti — také chodil na valchu

mezi národovce, z ní šel deklamovat do Měšťanské besedy, když otevírala místnosti ve Zhánělově domě. Bývalo — bude zas? . . .

U jiného aktu sesmutněl — při požáru dne 8. XII. 1881 ve vídeňském Ringtheatru zahynulo hojně lidí a bolest nad tím

VE DVOŘE U „MODRÉHO LVA“.

projevil i Prostějovský obecní výbor. Měšťanosta Zajiček dal projevit soucit povstáním ze sedadel, vyžádal si, aby směl měšťanostovi města Vídně kondolovati, a k návrhu profesora Riedla k ulevení nouze, která následkem tohoto hrozného neštěstí vznikla, z obecních důchodů posílá se 100 zl. . . .

Z úvah vytrhl ho Izák Breé — přišel hlásit, že jest zdrav jako ryba a že se uchází o obecní krámek v Kostelní ulici, a žádal přímluvu pana sekretáře.

Marecký, který znal Izáka jako »trhlého«, otázal se ho, který doktor ho k rybí zdravotě dovedl.

»Doktor? Jim to povím —, Ferdinand Růžička. Viděl mne »mišuge« a, když jsem zarmouceně brebentil, že mně v hlavě dělá klip—klap, pozval mne k sobě do dílny. Sedl jsem u něho se »šábesdeklem« na hlavě — a klip—klap přestalo. Nechal mne chodit dílnou — a klip-klap strašilo zas. Tu mně sebral

čepici, popadl nůžky, ustříhl z ní dva bombiky, které byly nad štítkem čepice a skákávaly po něm, nasadil mně čepici znova, nechal mne choditi — a klip—klap už to nedělalo. Věřejí mně — Ferdinand je Wunderdokter!« ...

XXXI.

Dne 25. září 1881 byla v Prostějovských novinách vyhláška: »P. T. pánům rodičům! Veleslavná c. k. zemská školní rada povolila nám výnosem ze dne 12. září 1881 č. 7062 otevřítí »českou školu mateřskou« (dětskou zahrádku) v Prostějově. Účelem mateřské školy naši jest, podporovati a doplňovati domácí vychovávání dítek u věku povinnosti školní ještě nepodléhajícím, připravovati tedy dítky k vyučování školnímu spořádaným cvičením těla a smyslů, jakož i přiměřeným pěstováním ducha. — Zveme tudíž slušně p. t. pány rodiče, aby dítky své, kteréž povinnosti školní ještě nepodléhají, bezpečně ústavu našemu svěřili, kdež se jim přiměřeného vychování jak duševního, tak tělesného dostane. Zápis dítek školy mateřské koná se u řídícího české chlapecké národní školy p. Jana Kaisera, co ředitele školy mateřské v neděli dne 2. října od 9—12 hodin dopoledne a od 2—5 hodin odpoledne ve školní budově v Školní ulici. — Za vyučování platí se za dítko 1 zl. 50 kr. měsíčně, vždy na počátku měsíce, na měsíc napřed. Přijímají se budou dítky, které třetí rok stáří překročily a nejsou ještě šest let staré, a žádají se rodičové, aby při zápisu udali určitě den a rok narození dítky. Mistnost školní se nalézá na sv. Jánském náměstí (v Sádkách) v nově vystaveném domě p. Héla. Otevření mateřské školy se stane v měsíci říjnu a bude čas otevření příště oznámen. V Prostějově, 22. září 1881.

Z výboru spolku pro zařízení a udržování školy mateřské:
P. Jan Jeřábek, jednatel. Dr. Josef Koudela, předseda.«

(Stanovy tohoto spolku byly potvrzeny výnosem ze dne 21. IV. 1881 č. 7810).

Místnosti najaté jsou pohodlné o větší a menší světnici, mají prostrannou zahradu a velkou verandu. Za pěstounku čili »dětskou zahradnici« byla ustanovena sl. Jana Čecháčková, která nabyla způsobilosti k tomu na českém ústavu ku vzdělání učitelek a s ním spojené dětské zahrádce v Brně. Vedle ní jest ještě jedna »dohlídačka«. Budova byla svému účelu slavnostně odevzdána v neděli dne 23. října. Význam mateřské školy vyličil děkan P. Josef Novák, vysvětil ji a ochotníci zapěli velebnou kantátu, načež Dr. Koudela školu odevzdal veřejnosti a uvedl do ní sl. Čecháčkovu, která v téže době dostala adresu uznání od Vlastimily jako dlouholetá její jednatelka. Děti zapsáno tolik, že pro příští rok třeba pomýšleti na otevření školky druhé. Jest toho třeba také na ochranu proti německé reálce, která mezi 181 žákem má 70 Čechů a mezi 111 čítanými Němci 78 Židů...

Na tyto povznášející chvíle vzpomínal Karel Vojáček, ubíraje se z inspekce školy mateřské. Před novým domem Waitovým zastavil — otevřeným oknem proudily melodické zvuky píana a zpěvné hlasy — vida, vida, profesor Sommer pilně nacvičuje »Kvas krále Vondry XXVI.« pro besední zábavu Sylvestrovskou!... Vojáček dále se zastavil před stavbou záloženského domu a projevil sám se sebou spokojenost, že se ve valné hromadě Uvěrního spolku záložna a zastavárna dne 28. III. 1881 opětně dal zvoliti za předsedu. V ústavu s ním zavládl nový ruch a zdrženlivost, zaveden kasovní a domácí řád a pro účetnictví zavedena úřednická síla účetní. Člen správní rady Alois Pořízka se dne 3. září 1881 vzdal místa účetního a jednatele a účetnictví vede úředník Ignác Svoboda. Pokrokem jest, že ústav rozšířil poskytování půjček také na nepodílňíky a že co nevidět se přestěhuje do vlastního domu, který již na vrchu svého průčelí má nápis: Záložna 1881... Sen německého feuilletonisty se splňuje!...

Jda k Eduardu Chmelařovi, Vojáček zahlédl ze zámku vycházeti Karla Novotného.

»Co u vás, švakře, okříval náš starý vlastenec?«

»Děkoval za ochotu, s jakou jsem ručival za jeho půjčku 600 zl. v Záložně, a odtížil svoji mysl. Před volbami r. 1867 naznačil, že »původ Zajičkův a tím i jeho odrodilectví dokumentárně objasníme«, ale dosud k tomu nedošlo. Patrně ze šetrnosti, jaká jest u Novotného příslovečnou, anebo ze za-

pomětlivosti v hrozných dobách našeho úpadku a ponížení, jehož obětí se na konec stal také on. Až dnes se rozpovídal. Při návštěvě staříckého faráře Fr. Vařeky v Mostkovicích zvěděl určitě, že Zajíček se narodil ve Stichovicích. Bližší pátrání však ukázalo, že jména toho není v matrice farnosti mostkovské, a o Janu Zajíčkovi se objevilo, že dle smlouvy z 30. V. 1847 převzal po Ignáci Srbovi mlýn č. 1 v Krasicích za 14.000 zl. konvenční měny. Jako mlynář se oženil s dcerou obchodníka železem Abla v Prostějově, mlýn krasický dne 31. I. 1850 prodal Martinu Smetschkovi za 17.100 zl. k. m. a věnoval se výhradně obchodu. Jeho otec Michal Zajíček uváděn byl r. 1800 jako majitel domu č. 9 v ulici Kostelecké. Ježto při zápisu oddavkovém nebylo křestního listu Jana Zajíčka, pátráno po něm ve Slavkově, kdež Michal Zajíček byl nájemcem mlýna, ale farní úřad sdělil, že jméno to ve slavkovských matrikách jest úplně neznámo. Připomínkou, že Jan Zajíček měl nevlastního bratra Fickerta, který býval hostinským u »Zlatého jelena« a jako nájemce hostince »u Antonínka« v rozjařenosti spadl do bahna městského příkopu u »Vogelparku«, z čehož se rozstonal a zemřel, hledáno opět ve farní matrice Mostkovic. Tam nalezen úřední záznam: Jan Fickert narodil se 6. XI. 1828 ve Stichovicích č. 19 ve vdovství Magdaleny, vdovy po Josefu Fickertovi, měšťanu v Prostějově, rozené Pasch z Prostějova. Za otce se přihlásil Michal Zajíček, nájemce mlýna v Kyjově dne 2. X. 1838. Zajíček tedy se narodil i vychován byl jako Fickert ve Stichovicích, kde Němců nebylo a není, a nemohlo býti přesně zjištěno, kdy se přestal jmenovati Fickert. Jeho boj proti všemu národnímu tedy měl a má tytéž stíny, jaké měl protičeský boj Dra Martina Nemluvila. Dnes, kdy jest tísněn politickou situací ve Vídni i opatrnějším postupem zemského výboru, zdál by se snad přístupnějším, ale dle mého soudu jest to jen maska, která při příštích volbách ostře bude odhozena. Také není vyloučeno, že se za ní skrývá vědomí klesající všemohoucnosti hospodářské a zdánlivý ohled na širší veřejnost — dovidám se, že Zajíček zamýšlí zříditi továrnu na hospodářské stroje, která by konkurovala Frant. Wichterlovi. Rolnictvo sotva mu sedne na vějíčku — nezapomene, jak bylo v otázce matiční realky snižováno i uráženo a jak příbuzný Zajíčkův, stavitel Biberle, rozkladně si počíná v silničním výboru« . . .

Eduard Chmelař, silno již bílým prokvetlý, sklonil hlavu a vzal tvář do dlaně, jakoby se mu vracel bolestivý záchvat prosopalgie, ale hned se narovnal a, přitlačiv si brejle blíže k víčkám, zahleděl se k městu:

»Zajičkem a režimem, jemuž jest oddán duší i tělem, mnoho jsme trpěli, často jsme ze sedmi ran krváceli, ale stojíme již, jak Josef Hoch rád to nazývá, na obrati. Hospodářský úpadek jsme překonali a začínáme růsti. Galejní koule, kterou nám Zajiček připínal strašným svým odporem proti české realce a nutil nás tak, abychom většinu svých sil věnovali jejímu udržení, nám spadla s nohou, k určité úlevě docházíme i ve školství národním, majíce alespoň pro část jeho zabezpečen důstojný stánek, a mohli jsme již dojít k péči o ty nejmenší, které mateřskou školou zachráníme před úklady snah germanisačních.

Dalším rozvojem národního školství přiblížíme se k dobytí města, které jsme r. 1870 ztratili, ale k tomu bude třeba nejen dalších vojáků, nýbrž i spolehlivého vůdce. A tu jsem, Karle, rád, že svým vystoupením na schůzi volební otevřeně jsi přišel do popředí strany národní, a tuším, že rád budeš uznán za vůdce. Máš nadšení národní, čistý a pevný štít, důvěru nahoře i dole a studentstvo, které se při slavnosti Radhoště ukázalo již pevným kádrem národních a osvobozeneckých snah, rádo bude tvoji avantgardou. Svítá nám již i nad nejtěžší mračno.

Z Vidně došla zpráva, že i v panské sněmovně jest konečně po urputné oposici zabezpečena většina, příznivá naší české universitě, a že otázku universitní i tam vyhráme v zasedání lednovém. Mluví se o většině 82 hlasů proti 55 hlasům ústaváckým a císařská sankce čeká se ke dni 28. února 1882. Otevření fakulty filosofické a právnické jest tím zaručeno pro školní rok 1882-83 a fakulty lékařské na školní rok 1883-84. Bude to korunováním díla, podniknutého Dobrovským, Jungmannem, Presslem a Palackým, budou to červánky nové doby.⁵⁹⁾

K nové době, Karle, patří noví lidé, takoví, jimž červánky jsou předzvěstí východu slunce, a těm ustoupiti mají ti, jimž červánky jsou dozvukem západu slunce a předzvěstí blížící se noci. Těmi posledními jsme my, jejichž generace byla prů-

⁵⁹⁾ Arnošt Denis.

kopníkem nové doby, těmi prvními jste vy a ti, kteří vstupem do vysokoškolských červánků ranních přinesou vám živou vodu osvěty, vznětu a srdce, hořící nadšením Nerudovým, vyjádřeným ve Zpěvech pátečních písní »Moje barva červená a bílá«:

Dvě čiše zvedám květně pozavilé,
v té jedné víno červené a v druhé víno bílé:
vy barvy dvě, dvě světla, přes věky nám svěťte
a národ bojem, mírem k chrámům slávy ved'te!
A pakli lidstvo po zemi se hlubným mořem vlní,
Čech bílý, rudý korál buď, jenž moře vzdorně plní;
a pakli lidstvo výši se jak alpstvo nad tou zemi,
Čech buď Mont blanc a Mont rosa a zvýšen nade všemi;
a pakli lidstvo podobá se nebes hvězděné tváři,
Čech buď v ní bílou jitřenkou a rudým Marsem září!

Ještě mnohé nové mračno se přivalí, bouře zaburácí, vichor zahučí a ohrozí význam lípy, ještě mnohá pochyba sevře sen a Prostějov v něm zakolísá«.

»Jedna bouře jest před okny — v Prostějovských novinách vyjde dne 25. XII. 1881 oznámení: Našemu čtenářstvu. Ne-příznivými okolnostmi donuceni zastavujeme tímto číslem další vydávání Prostějovských novin. Za sedmileté vycházení nebyli jsme ani v místě ocenění. Zachovejte nám přízeň na dobu, až přijdeme znovu«, vzdýchl si Vojáček.

Z tělocviční místnosti, ve které Sokol junačil, ozval se zpěv sokolských Orličáků, kteří zanotili sbor K. Slavíka:

Mračna se po nebi valí,
bouře z dáli burácí,
hučí vítr v pustém skáli,
dub se láme, luh se chví.

A v té bouři dumá a sní Prokop Velký:

O čem as Prokop sní?

— — — — —

O vlasti své, matce drahé,
jež rány nosí krvavé,
jenž smutně zří do daleka,
zdaž blaha den ji nečeká ...

Neúplná, nejasná ozvěna odpověděla v zámeckém nádvoří . . . »čeká«, Eduard Chmelař a Karel Vojáček stiskli si pravičice a ozvěně potvrdili: »Čeká« a Vojáček povzbuzen dodal: »List místní nahradíme listem širého kraje — za Prostějovské noviny založíme Hlasy z Hané!« . . .

UKONČENO.

Osudy Prostějova až do jeho osvobození z nadvlády německé r. 1892 byly měnivé i pohnuté, a stejně bylo s osobami, které až »do červánků národa« byly účastny dějů osvobozovacích.

Z nejstarších pracovníků nedočkali se všichni našeho východu slunce.

Jiří Hladík zemřel r. 1882 a brzo po něm Karel Novotný. Syn tohoto, učitel v Kojetíně, nyní školní inspektor v. v. v Litovli, zapsal o něm do rodinného památníku: »Karel Novotný zemřel dne 29. prosince 1883 o půl 8. hod. ráno břišním tyfem a pohřben byl v pondělí 31. prosince 1883 v rodinné hrobce Abrahámkových.« Hlasy z Hané z 30. XII. 1883 napsaly: »Dne 29. t. m. zemřel Karel Novotný, býv. majitel mlýna »valchy«. Týž byl vždy horlivým národovcem a působil v letech 70tých i v obecním zastupitelstvu, kteréž mělo tenkrát většinu národní. Čest budiž zemřelému poctivci!« ...

S Karlem Novotným odešly tisíce vzpomínek na vytrvalý a neústupný zápas staré gardy osvobozenské o českost i vzdělanost Prostějova a dnes již padlo také jeho cimbuří, valcha. Kupní smlouvou ze dne 26. X. 1882 prodal Alois Hrubý, poručník nezletilých Josefa a Anny Hrubých jako dědiců zemřelého vlastníka Josefa Hrubého, mlýn č. 3. Brn. př. se vším příslušenstvím a mlýnským zařízením a náradím za 14.000 zl. Josefíně Finsterlové, majitelce domu v Olomouci. Pro nezl. Josefa Hrubého bylo současně vloženo právo předkupní a právo koupě zpáteční. Kupní cena byla vyúčtována převzetím různých dluhů na mlýně váznoucích v celkové výši 14.000 zl. r. m., z nichž 9000 zl. bylo zaknihováno před exekutním prodejem r. 1880.

Anna Flajzarová, Josef Hrubý a Rudolf Hrubý jako dědici po Josefíně Finsterlové, dne 27. III. 1902 v Prostějově zemřelé, prodali valchu se vším příslušenstvím a se všemi právy městské obci Prostějovské za 28.000 K. Kup byl obecním zastupitelstvem schválen dne 31. VII. 1903. Hotově vyplaceno 15524 K 60 h, za zbytek převzaty dluhy. Tento kup valchy stal se v důsledku snahy zemských poslanců Dra Václava Perka a

Dra Ondřeje Přikryla, aby mlýnská strouha byla regulována, k čemuž bylo nutno vykoupiti vodní práva valchy, mlýnu v Dolní ulici a mlýnu v Háji. Regulace se provádí a r. 1929 pokročila až k valše a ona téhož roku byla zbořena i s přílehlými domy, které patrně povstaly na pozemku bývalého gruntu, z něhož i ona vznikla. Byla ohniskem i symbolem přerodu Prostějova a symbolem tím zůstane i po svém zániku — v její spodině jest hluboký průtok regulované strouhy a přivádí Prostějovu po staletí želanou vodu z Dražanských hor, zachycenou údolní přehradou u bývalých rybníků městských, Valchovského a Zlechovského. Tato se stala skutkem po návrhu zemského poslance Dra Ondřeje Přikryla usnesením mor. sněmu ze dne 16. II. 1912 a to za referentství poslance Antonína Smrčka, odchovance Matiční reálky v Prostějově . . .

Eduard Chmelař zemřel 9. II. 1885. Hlasy z Hané dne 12. II. 1885 napsaly: »Stojíme opět u rakve muže, kterýž vlasti a národu svému zůstával věren a oddán v dobách zlých i radostných. Eduard Chmelař, zasloužilý, vzorný měšťan zdejší, kterémuž jen dlouholetá, těžká nemoc zabránila, že nehrál ve veřejném životě našem úlohu důležitou, rozloučil se se životem dne 9. t. m. o 1 hod. v noci v 56. roku věku svého. Oplakává jej něžná, vroucně jej milovavši choť se třemi nedospělými dětmi a bolest jejich sdílí s nimi obyvatelstvo celého téměř města. Vychvalovati výborné vlastnosti zesnulého muže netřeba, poněvadž známy jsou z dob proň ještě blaženějších, z dob, kdy ještě byl zdrav. Jako zvláštnost u stavu měšťanského, posud pohříchu vzácnou, jmenujeme horlivé podporování české literatury. Knihovna jeho jest skvostná — bohatá. Pohřeb zesnulého odbýval se ve středu dne 11. II. 1885 o 3. hodině za velikého účastenství všech vlasteneckých spolků a obecnstva širšího. Horlivost jeho v plnění vlasteneckých povinností byla taková, že o slavné loňské sněmovní volbě dal se, jakkoliv těžce nemocen, k volebnímu osudí dovésti, jen aby hlas svůj ve prospěch kandidáta národního odevzdati mohl. Budiž mu zasloužená čest a sláva!« . . . Jeho spoluvlastnictví k zámecké budově přešlo odevzdací listinou z 5. V. 1885 na jeho pozůstalé, Josefu Chmelařovou a děti Olgu, Ivana a Marii v odhadní ceně 17.961 zl. 82½ kr. Kupní smlouvou ze dne 19. III. 1893 prodali Josefina Chmelařová, Olga Kovářková a Karel Vojáček co poručník nezl. Ivana a Marie Chme-

laňových zámeck i s pozemkem č. 106 Úvěrnímu spolku Záložna a zastavárna v Prostějově za kupní cenu 46.000 zl. r. m. a spolek tento renovoval jej a má v něm svoje pevné sídlo . . .

Nadučitel Jan Kaiser onemocněl plicním neduhem, 28. V. 1885 dostal dovolenou a zemřel 13. září 1885 ve věku 64 let. Hlasy z Hané o něm napsaly: »Anděl smrti odvedl nám na věčnost jednoho z nejstarších, nejzasloužilejších a nejlepších. Přestalo bít zlaté srdce, přestala toužiti mysl mládeže milovná, přestala zářiti povaha o vlast pečující, měkká sic a ústupná, křivdu raději tisíckrát trpící nežli by zločinila, přes to však svého druhu jediná, silná i nepoddajná, protože pro vše, v čem oblibu a povinnost svou viděla, plně zaujatá a zanícená. A to, co nejvíce miloval, nač dnem i nocí myslel, to byla škola a sice česká národní škola, kterouž byl zesnulý Jan Kaiser nadmíru svědomitě řídil a přivedl k tomu rozkvětu, kterému se těší dnes. Vychoval snad více než polovici města a vychoval nám přemnoho těch, kteří horlivými syny své vlasti budou a státi budou při ní vždycky, tak jako on při ní stál, i když nepřítel zlý ve svá tenata jej lákal a svůdným leskem mámil . . . Pohřeb odbyval se za všeobecného zármutku a byl důstojný v ohledu každém. Účastníků bylo nikoliv na sta, nýbrž na tisíce . . . šťasten, kdo dovedl si tolik srdcí získat! Nepřišli jen z města, nýbrž i z okolí; přišlo učitelstvo, obecní představenstva, rolníci i ženy jejich. Proto byl pohřební průvod nejen imposantní, nýbrž i dojemný. Ubíral se z nové české národní školy chlapecké, knížecí ulicí a pak ulicí Petruskou. Zahájila jej školní mládež českých národních škol chlapeckých i dívčích s prapory svými, Sokol, Vlastimila, Orlice, Měšťanská Beseda, Čtenářský spolek a Průmyslová Jednota. V čele venkovských kráčel posl. T. Podivínský, pak hudba a řada chlapců, nesoucích věnce atd. . . . Učitelský spolek hejtmanství prostějovského zvěčnil památku Jana Kaisera pamětní deskou, kterou dne 1. XII. 1887 zasadil na zdi chodby v prvním patře budovy české národní školy. Při odhalení desky zazpíval učitelský pěvecký sbor, řízený učitelem Zapletalem z Plumlova, slavnostní sbor »To den« a předseda spolku, nadučitel Opluštěl z Kostelce, ocenil význam vzácného vychovatele a zvláště vytknul, že byl povahou mravně nezvratnou, jakou každý řádný a zvláště český učitel býti má. Desku do opatrování přijal řídící české školy chlapecké Gustav Trupka . . .

Čeněk Höger zemřel 24. V. 1885 v poměrech trudných.

Z venkovských čelnějších účastníků těchto dob zemřel určícký farář Petr Obdržálek. Ve farní kronice jest o něm zapísáno: Narodil se jako syn řezníka Pavla Obdržálka v Bučovicích a jeho manželky Rozálie Lanco ze Slavkova. Byl farářem v Lednici, pak v Určicích. Jeho zásluhou myšlenka faráře Nováka o chudobinci uskutečněna. Za tím účelem žebral a sbíral a přispěl svým vlastním jméním. Byl povahy živé a známosti měl ve vysokých kruzích. Za zásluhy se stal radou a přisedicím knížecí arcibiskup. konsistoře, rytířem řádu sv. Sylvestra a ozdoben záslužným zlatým křížem s korunou císa. Franta Josefa I. a tím zároveň se stal rytířem. Podnikl i cestu do Říma. Zemřel 4. IV. 1886, máje 88 let. Pro své pohostinství byl daleko široko znám. V Určicích byl farářem 51 rok a 8 měsíců . . .

Osvobození Prostějova dočkali se ze starých vlastenců Hynek Čecháček, František Možný, Alois Pořízka a Josef Böhm.

Hynek Čecháček žil v ústraní a zůstal mladé generaci neznám, nedoceněn. Jméno jeho se ozvalo r. 1888, kdy Průmyslové jednotě daroval právnickou knihu z r. 1712. Teprve úmrtí jeho oživilo a částečně ocenilo jeho obrozeneckou činnost. Hlasy z Hané z 11. října 1899 o něm napsaly: »Včera dne 10. t. m. zemřel zde ve věku 82 let p. Hynek Čecháček, osobnost v národním životě našem v dřívějších letech známá a vysoce zasloužilá. Zesnulý zúčastnil se všech prací národních způsobem vynikajícím, byl vlastencem vzácného zrna, muž poctivý a veskrze svědomitý. Byl dlouhá léta předsedou Občanské záložny, členem české menšiny ob. zastupitelstva a k české věci vždy věrně a statečně držel. Zesnulý byl mužem váženým a dosti zámožným, dobrotou svojí octnul se však ve skrovných poměrech, ale o podporu nikdy nežádal. Pohřeb koná se dne 12. t. m. o 4. hod. odpo. z Mlýnské ulice č. 24 a bude zajisté projevem úcty a vážnosti k starému vlastenci. Budiž mu čestná paměť!« A dne 14. X. 1899 napsaly: »Pohřeb konán byl za četného účastenství ze všech vrstev občanstva dne 12. t. m.; zastoupeny byly jednotlivé spolky, v nichž zesnulý býval činným, jakož i různé korporace, kde působil. K pohřbu dojely též paní Adéla Koudelová, choť advokáta a zemského poslance v Brně, a paní Josefa Černochová z Olomouce. Kostelní pěvkyně a pěvci přednesli u domu smutku

jakož i u hrobu za řízení p. Hlišáka dojemné sbory. Slečnu Johannu Čecháčkovou došlo mnoho soustrastných projevů ...«

Vládní persekuce, která rozpustila Občanskou záložnu a půjčovnu, která se tolik připíná ku jménu Čecháčkovu, nesprávně i báchorkovitě využívali také socialisté proti straně národní. O tom hrozným dokladem jest dopis z Prostějova dne 10. září 1883, uveřejněný v brněnském socialistickém časopisu »Spravedlnost«, který vydávali F. Mouca a V. Hofírek za redakce Josefa Severy:

»Výbor záložny zapůjčil mnoho tisíc jedné pražské společnosti na zakoupení starožitných věcí, které byly z Prahy od Švédů do Kopenhagenu odvezeny v době 30leté války. Zmíněná společnost měla předešlé tyto starožitné věci vykoupit od vlády dánské, patřičné starožitné věci rozprodala a utržila za ně 14 milionů zlatých. Poněvadž vícero záložen na Moravě a v Čechách bylo půjčkou peněz vzpomenuté pražské společnosti nápomocní, též také pamatovala z výtěžku 14.000.000 zl. každé této záložně nějakou část darovati, na Prostějovskou záložnu bylo zasláno 80.000 zl. s tím podotknutím, pro záložnu 60.000 zl. k vypomáhání chudým dělníkům, když by tyto od závodu peněz potřebovaly, v pádu nějaké ztráty by se z těchto 60.000 zl. nahražovalo. 20.000 zl. mělo připadnout »Matici školské« pro vydržování chudých žáků v Prostějově. Ale co udělal tento sl. výbor bývalý s takovým množstvím peněz? Pro »Matici školskou«, pro chudé žáky nakoupil několik pár botů, kalhot a kabátů, což učinilo v obnosu 800 zl., s ostatními těmito penězi se někteří podělili. Ti, kteří nic neobdrželi, pozdvihli žalobu ze zášti, tak že bylo úředně vše konfiskováno ...

Několik sociálních demokratů v Prostějově.

Zajíčkův časopis Deutsche Stimmen, vydávaný koncem r. 1882, užíval stejně farizejských nepravd a pomluv, jimiž zakrýván byl vlastní původ rozpuštění Záložny a ostatních hospodářských spolků českých, a proto správně »Hlasy z Hané« r. 1884 psaly řadu článků »Pravda o bývalé záložně« a strana národní vhodně je vydala v brožůrce samostatně, prodávané za 5 kr. r. m.

Josef Böhmler zemřel r. 1901 a zapadl v příválu proudů novodobých.

František Možný byl až do své sedmdesátky čilým, známým a všeobecně váženým a veřejného života se stranil jen v dobách své nemoci. Na oslavu 70. jeho narozenin uspořádal Čtenářský spolek dne 10. I. 1898 v sále p. Dohnala přátelský večírek, k němuž sešla se četná vlastenecká společnost. Možný, místopředseda spolku, vyslovil potěšení, že stromek, který staří vlastenci pěstili, tak vzrostl a zmohutněl, že národ český se tak vyšinul. Jménem městské rady pozdravil ho řed. Josef Wait, jménem Sokola br. Konvalinka, jménem Orlice notář Ganzwohl a za Měšť. Besedu inž. Kovářík. Při zábavě dával se výtečný žert z péra Dra O. Přikryla »Když není doktor doma«, který znamenitě sehráli pp. Navara a Gabrlík . . . Smrt Františka Možného doprovodily Hlasy z Hané mimo jiné vzpomínkou: »Z pondělí na úterek dne 15. X. 1900 zemřel ve věku 73 let František Možný, měšťan a tkalcovský mistr. Se jménem jeho, starého, ryzího vlastence, spojeno jest kus historie města Prostějova. Byl mezi prvními buditeli ruchu národního v městě v době, kdy cizáctví bujelo na všech stranách a kdy germanisace hrozila již pohltiti národ náš. Byl mezi malým hloučkem stejně smýšlejících ve Čtenářském spolku, jehož byl dlouhá leta předsedou, a byl činným ve všech spolcích národních, které ze Čtenářského spolku vznikly. Nejdéle působil v obecním výboru od roku 1860—1885, tedy plných 25 let. Když r. 1860 po prve dostal se do obecního výboru a tam hájil zájmy svých voličů ovšem jazykem českým, žádal jej tehdejší purkmistr Abl po německu, aby mluvil německy, že jest Prostějov německým městem, odpověděl Možný: »Pane měšťanosto, já mám 900⁶⁰⁾ hlasů ve III. sboru a z těch není ani jediný Němec, neuznávám proto potřebu, abych německy mluvil.« Byl také 15 let předsedou tkalcovského společenstva a řemeslo — druhdy kvetoucí — provozoval přes 50 let. Bohužel dožiti se musel úplného jeho úpadku. Z rozvoje národního života v Prostějově se zesnulý upřímně těšil . . . Pohřeb konal se dne 17. t. m. za přechetného účastenství obecnstva všech tříd. Byl to dojemný projev vděčnosti obyvatelstva prostějovského muži, který celý život svůj věle lnul k věci národní. Františku Možnému vypraven byl krásný pohřeb. U domu smutku zapěla Orlice dojemný sbor. Když dlouhý průvod dospěl na hřbitov

⁶⁰⁾ Nesprávná číslice!

a poslední obřady pohřební vykonány, promluvil u hrobu posl. Dr. Václav Perek. Za řeči jeho každé oko se zarosilo. Loučil se s ním jako s mužem, který s celým srdcem oddán byl svému národu, který v dobách trudných stál v prvních řadách v boji za českost Prostějova a dočkal se konečně utěšeného pokroku věci národní. Tak dáno Frant. Možnému poslední s bohem. Obyvatelstvo města Prostějova a každý, kdož zesnulého znal, zachová mu čestnou paměť« . . .

Alois Pořízka zemřel jako obchodník kupectví, které mívál Adolf Wild, a v letech devadesátých měl významnou roli při dobytí města a při propagaci hesla »Svůj k svému!«. Hlasy z Hané mimo jiné o jeho skonu napsaly:

»Alois Pořízka, učitel ve výslužbě, měšťan a obchodník, zemřel ve čtvrtek 14. ledna 1909. S ním odešel jeden z nejstarších bojovníků a pracovníků pro češství města Prostějova a pro pokrok celého českého národa. Zvěčnělý byl v letech padesátých učitelem české národní školy, po celou dobu své učitelské činnosti byl zpružinou českého školství, života spolkového, národního i hospodářského. Onemocněv, vzdal se činnosti učitelské⁴¹⁾ a stal se účetním záložny a revidentem téměř všech okolních záložen venkovských. Stál v čele volebního ruchu českého proti německo-odrodilecké většině Zajíčkově. Veškeré volby v městě řídil. V letech devadesátých byl velmi činným pro heslo »Svůj k svému!«, řečnil po venkově a má značnou zásluhu na rozkvětu českého obchodu v Prostějově. Známí jeho spolubojovníci mile budou vzpomínati na jeho ryzí české srdce, vlastenectví a lásku k městu Prostějovu«.

Osudy druhé osvobozovací generace, počínajíc Josefem Waitem, vynikly na úsvitu a ve slunečních dnech Prostějova a ve spojitosti s osvobozovací generací třetí, od Dr. Jindřicha Strosse až po Dra Ondřeje Přikryla, staly se základem národní síly a moci Prostějova a patří do osudové kapitoly samostatné. Přes to uvádím, že z bojovníků těch generací stali se starosty města Prostějova Karel Vojáček, Josef Wait, JUDr. Josef Horák a MUDr. Ondřej Přikryl a Josef Hoch poslancem říšským. A nemohu nezmíniti, že na pařeništi křivd, které generál v. v. Gontard se svým kádrem pensionovaných důstojníků národnímu Prostějovu činil, vyrostla národnímu životu

⁴¹⁾ Nesprávně!

lilie zlatohlavá — Gabriela Zalužanská, kterou Gontard do Prostějova přivedl jako společníci svých dcer, vdova po c. k. soudním adjunktu v Benešově Jindřichu Zalužanském ze Zalužan, za něhož se r. 1875 provdala, vdala se za profesora Josefa Hrádka a stala se hybnou silou ženského národního hnutí. Hlasy z Hané o předčasném jejím skonu dne 5. VIII. 1899 napsaly: »Nebylo dobré věci ve prospěch národní, aby ona se jí nesúčastnila účinně a se zdarem. Jí možno přičítati zásluhu čilejšího hnutí ženského vlastenectví v městě našem. Ona svou obětavostí a pílí na roli národní byla a jest nám vždy příkladem vzorným a nedostižným. Ona povzbuzovala, udržovala zápal vlastenecký mezi ženami a sama jasným jsouc příkladem, pracovala nejvíce, stále neúnavně a stále nadšeně. Byla okrasou společenskému životu našemu« . . .

Osudy Jana Zajíčka, jehož český lid činil spoluzodpovědným za bíd, které na národní Prostějov byly uvaleny rozpuštěním Občanské záložny a půjčovny a jiných spolků hospodářských, byly na konec trpké. Dal se svěsti myšlenkou rodinné továrny na hospodářské stroje, upadl při ní do chyb finančních, pokřivil ní reálnost německo-liberálního gründerství a posilnil význam závodu Františka Wichterle, který Zajíčkovu továrnu převedl do národních rukou. Při volbách sněmovních r. 1884 i r. 1886 byl poražen Karlem Vojáčkem a na konec dostal se do područí vlivu židovského advokáta a finančníka Dra Bedřicha Haase, který sice mu r. 1890 methodami à la Auspitz znovu zemský poslanecký mandát získal, ale tím také vyvolal netušený odpor strany národní a její konečné vítězství ve II. sboru volebním.

Jan Glas — Glosinek —, hlavní agitátor kasina, se stal hřebem do rakve německé nadvlády: Dr. Ondřej Příkryl veřejnosti předvedl jeho podvodné manipulace při vybírání daní, okrádání poplatnictva a to mnoho přispělo k tomu, že Němci se doplňovacích voleb v II. ani v I. sboru r. 1892 nezúčastnili, takže ztratili jakékoliv zastoupení v obecním zastupitelstvu a to nejen přechodně, nýbrž trvale. Bolest neušetřila ani notáře Poleschenského, který klíče od důchodu i od obecní spořitelny viděl předávány do rukou Karla Vojáčka, do rukou čistých, ničím neposkvřených a zaručujících rozkvět a pokrok města.

Jan Zajíček přestal býti purkmistrem 29. října r. 1892, kdy

starostou byl zvolen Karel Vojáček, upadl i obchodně a ve skrovných poměrech odstěhoval se do Vídně — u Tomišků si vzpomněli při tom na verše o Rešid paši z básně Viktora Huga a na předpověď Pozora o »tuscum Vindobonae!« — a jeho bývalý úředník pořádal v jeho prospěch peněžní sbírky a pomáhal mu jimi udržovati snesitelný život.

Důchodní Josef Němčický, pravá ruka Zajičkova a od éry Dra Bažanta vtipný tvůrce volebních seznamů, krvavou ránu dostal revisí obecních účtů r. 1888, kdy klekl před Dr. Jindřichem Strossem a Františkem Neumannem a úpěnlivě prosil, aby hospodaření jeho s hrobním fondem, různými účty, s dary, s poplatky ze zábav, pokut atd. jakož i s nesprávnými výkazy obecního jmění nebylo úplné nahotě odkryto. Neví se, vzpomínal-li si v té chvíli na dobu, kdy on byl členem správních komisí persekovaných spolků strany národní, a uvědomoval-li si při tom běd a žalů, které tehdy městem Prostějovem i venkovem tak hrozně, tak strašně trásly!

Hůře se vedlo dalšímu odrodilci, Klementu Nezvalovi, který se veteránstvím dal zlákat do osidel kasina. Upadal, ničil se, u Němců pomoci se nedovolal a v letech devadesátých se v těžké nouzi zastřelil . . .

Slovanská reálka stala se chloubou města i národa, dosud jest jedním z ústavů, které mají nejvíce žáků, a reálka německá? Poslanec Dr. Ondřej Příkryl r. 1902 předvedl zemskému sněmu křiklavé nesprávnosti při vedení ústavu, jimiž obec při vybírání školného byla podváděna a poškozována, a zvedl boj proti její »zemskosti« tak, že při živoření udržena byla jen vlivem vládním jako ústav státní. Dnes již o německé reálce není ani potuchy, zanikla. A osudovým při tom jest, že začátek její konců povstal za ředitelování zetě notáře Ein-aigla, jehož likvidace rozpuštěné záložny a vše, co bylo s ním spíato, bylo lidem tak zle vzpomínáno . . .

Studentská generace, která se při Radhošťské slavnosti r. 1881 uplatnila, stala se chloubou slovanské reálky prostějovské i slovanského gymnasia olomouckého a do dneška vlivně zasahuje do kultury i významu národa. V užší styk s ní i s Prostějovem přišel i Mistr Jůza Úprka, jehož první perokresby Prostějovu ukazoval Ondřej Příkryl. Z Jožky se Prostějovem stal i »malíř Hanáků«, jak Otakar Bystřina ve své »Súchovské republice« vypisuje.

Roku 1888 byl v Prostějově koncipientem u Dr. Kolovrata J.U.C. Ferdinand Dostál, který si dobýval spisovatelských ostruh pod pseudonymem Otakar Bystřina, a vedle přítele »Bakulky« přivedl do Prostějova i Józsu Úprku. Ve svém spisu »Súchovská republika« o něm píše:

»V těchto krušných dobách hledávali jsme pro Jožku práci. Došikovali jsme ho nejprve do Ptení k páteru Janůjovi, kterému cosi za třicet zlatovek maloval. Pak za pobytu Jožkova v Prostějově zalibil se svým junáckým vystupováním magnášům hanáckým, s kterými se stýkal ponejvíce v Besedě u Brejníka. — Dež je takové chlapina, může bet, že be oměl nás aji vemalovat! pomysll si Tonek Spáčil a zadal mu práci: podobiznu svou a svojí ženy. Jožka provedl svou věc dokonale. Tonek-hojar v kožiše, a protějšek vzácná panimáma hanácká v panských šatech. Poznat na první pohled lví dráp Úprkův.

Malování v Bedihošti se poněkud protáhlo. Jednak model mívál tuze často práci v městě. Jožku vždy brával sebou, aby si trochu odpočal... Potom doma zase musilo se časem vedéchnóť; zabilo se prase, vína bylo ve sklepě dost' — — tož ono to přece chvílku trvalo, než se to všecko jak se patří pořídilo«...

O Úprkově sesí v Bedihošti říkalo se, že jest »na vejžírce«, a Prostějov mívál z ní veselé večírky s huláním i s odzembkem. Redaktor Pozora Josef Smýkal a red. Bohumír Knechtl tvrdí, že v té době byl v Prostějově také sněm »Súchovské republiky«, jehož se vedle Bystřiny, Bakulky a Úprky účastnil u Brejníka také Zeman z Velké a geometr Janíček-Hudeček.

V Hlasech z Hané dne 21. X. 1888 jest Bystřinův feuilleton »V Súchovské republice« jako úryvek z větší genrové povídky. Píše se tam o Jožkovi jako o malíři Jožkovi Úlehlovi, o Ferdovi (Bystřinovi) a o Kafkovi (Janíčku-Hudečkovi). Úprka jest tam vyličen: »Jožka měl na hlavě široký slaměňák, hrubě pletený, jaký prodávají po dvacetniku báby na zelenářských trzích; kolem klobouku ovinuta byla pestře barvená šňůra, již nosí Slováci za hrubými plstěnými širáky; říká se jim v domácí mluvě »húsenka«. Bylo viděti, že se na slaměňáku vyjímá poněkud cize, asi jako venkovská kordulka na slečně z města; ale svědčilo to jak lacinému širáku, tak hlavě, z pod ní se usmívající jako všechno, cokoli Jožka navléknul na svůj švihácký zjev«...

Z tohoto feuilletonu i z pobytu Úprkova v Prostějově a v Bedihošti lze souditi, že začátky Bystřinovy »Súchovské republiky« ve mnohém vznikly v Prostějově . . .

Osoba Wesselova a Galašova jest pouze míněna jako zástupkyně určitého stavu a směru, všechny ostatní osoby, v díle uvedené, jsou skutečnými, v té době žijícími a jednajícími . . .

OPRAVA.

V I. dílu str. 94 řádky 5—8 mají zníti: Kupuji dům č. 127 A v Kostelecké ulici a ten upraví si švagr Ignác Lukšík — moje druhá žena jest Lukšíková — na soukenickou továrnu, kdež zaměstná 30—40 dělníků. Přeskobrtne-li, čeká mne úkol likvidátora. Co to pak dá starostí . . .

Na str. 185 řádky 20—23 má zníti: . . . c. k. okr. hejtman Ratzer téhož Jindřicha Gontarda z I. sboru volebních listin prostějovských r. 1883 vyloučil, ježto nemá domovského práva v Prostějově a není jeho příslušníkem. C. k. okr. hejtman Ratzer tím veřejně dosvědčil . . .

V III. dílu str. 93 řádek 27 má zníti: se členy Matice školské. Str. 16, řádek 3 má zníti: a sice v I. patře i v traktu zadním . . . Str. 52, řádek 33 má zníti: delendam. — Str. 126, řádek 9—10 má zníti: . . . svých přátel. Stejně utrpěla jeho přízeň, hlavně rodina Hrubana.

V III. dílu str. 53, řádek 29 má býti v Děčíně.

DALŠÍ PRAMENY, INFORMÁTOŘI A POMOCNÍCI

od srpna 1929:

Časopisy: Demlův Pozor, Prossnitzer Wochenschrift, Neue Zeit, olomoucká Koleda, Zora. Studentské časopisy olomouckého gymnasia Háj a Šršeň z let 1880-81. Výbor básní Théodora de Banwille v překladu Václava Durycha, Moderní básníci francouzští v překladu Jaroslava Vrchlického. Kniha písní Jindřicha Heina v překladu A. Pikharta. Dějiny národa českého (Dolanský, Dr. Rezek, Dr. Kosina). J. Kollára Slávy dcera. Miloslav Hýsek: Literární Morava v letech 1849—1885. Dr. Julius Grégr: Z minulosti Národních Listů. Otakar Bystřina: Súchovská republika. Vydavatelská smlouva Prostějovských novin. Účty knihtiskárny Jos. Vrlý. Úřední výnosy Prostějovských novin. Výroční zprávy veř. české vyšší reálné školy »Matice školské« v Prostějově. Rodinný zápisník Karla Novotného. Archiv Orlice. Stanovy Sokola. Protokolní knihy Vlastimily. Protokolní knihy Úvěrního spolku záložna a zastavárna v Prostějově. Protokolní kniha kontribučenské záložny v Prostějově. Bilanční zprávy obecní spořitelny v Prostějově. Záписы okresního silničního výboru. Pozvánka k první valné hromadě Občanské záložny a půjčovny v Prostějově z r. 1865. Pozvánka k valné hromadě Bavlnické spolku. Stanovy Všeobecného dělnického spolku. Dopis starosty města Brna řed. a poslanci Mathonovi (per Dr. Jaroslav Mathon). Dopis Šalomouna Steinschneidera do Vratislavy z r. 1847 (per Dr. B. Heilig). Fotografie z Městského musea v Prostějově. Fotografie svěcení praporu spolku veteránského v Prostějově z r. 1880. Volební provolání z r. 1870. Václav Beck, místoředitel Městské spořitelny v Prostějově. Robert Holzer, akad. malíř Národního divadla v Praze v. v., Josef Hrádek, prof. v. v., Josef Kolář, žurnalista. MUDr. Kratochvil, odb. lékař v Přerově. JUC. Boh. Kraus. Dr. Ludvík Mlčoch, Jan Mládek, zahradník. Paní Alžběta Navarová. Karel Novák, úč. správce. J. Novák, tajemník. Zdeněk Pittner, knihkupec. Robert Rozsypal, vrchní ředitel Městské spořitelny v Prostějově. Ru-

dolf Smečka, řídící uč. v. v. Josef Smýkal, chefredaktor Pozora. Otakar Spruček, vicepresident krajského soudu v. v. MUDr. Ignác Stavěl, vrchní okr. lékař v. v. Vladimír Novotný, okr. inspektor v. v. z Litovle. Leo Schmaus, továrník. Tomáš Urban, městský hosp. správce. Paní Gabriela Wilhelmová, choť to-
várníka. Jan Zachoval, ředitel české reálky. Anna Znojilová, soukromnice v Brně.

MUDr. ONDŘEJ PŘIKRYL

narodil se 26./XI. 1862 ve Vpšovicích u Prostějova.

KNIHY VERŠŮ VYDAL:

Hanácky písničky I. a II.
vydání. (r. 1900 a
1928).

Novy hanácky písničky
(1901).

Z večera (1912).

Ešče z Hané (1912).

Padesátka z Hané (1912).

Haná a Romža (jako pre-
mie Mor. Kola spisova-
telů I. vydání 1914, II
vydání r. 1924).

Chabašči (1915).

Z vojne (1917).

Čase tvrči než ocel (1921)

Zápise krála Ječminka
(1921).

Slizovy ruže (1921).

Stařeček z Hané (1922).

Rozmaryn (1922).

Prostějovsky písničky
(1927. Počteno literár-
ní cenou mor. zemské-
ho výboru.)

PROSOU VYDAL:

Meze dětima (1922).

Meze chasó (1924).

Ondřeji a inši obrázke
z Hané (1925).

Bévalo (1927).

Báňa (1927).

Dule z hroške (1928).

Pod Kosiřem (1928).

Komurka. Stréc Karásek
(1929).

Z POLITICKÝCH SPISŮ VYDAL:

Křížová cesta opravy vo-
lebního řádu pro sněm
markrabství moravské-
ho (1903).

Několik črt z posledních
15 let města Prostějova
(1907).

Úryvky ze zápisků v do-
bě válečné (1928).

Z bojů o obchodní a
živnostenskou komoru
v Olomouci (1927).
